NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2015

6. MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA

NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY

Zborník

vedeckých a odborných prác

Liptovský Mikuláš • Slovakia • 2015

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2015

NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2015

6. MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA

Zborník

vedeckých a odborných prác

22.- 23. októbra 2015
Liptovský Mikuláš

Usporiadateľ medzinárodnej vedeckej konferencie:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany

Konferencia sa uskutočňuje v spolupráci s:

- Ministerstvom obrany Slovenskej republiky
- Generálnym štábom ozbrojených síl Slovenskej republiky
- Univerzitou obrany Brno, Česká republika
- Akademiou Obrony Narodowej Varšava, Poľsko
- APEIRONOM – Wyzsou Szkolou Bezpieczenstwa Publicznego i Indywidualnego Krakov, Poľsko
- Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici

Medzinárodná vedecká konferencia sa koná pod záštitou:

štátneho tajomníka Ministerstva obrany Slovenskej republiky
Ing. Miloša KOTERCA
a
náčelníka Generálneho štábu OS SR
genpor. Ing. Milana MAXIMA

Garanti konferencie:

- brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., rektor Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Slovenská republika
- brig. gen. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D., rektor Univerzity obrany Brno, Česká republika
- plk. prof. dr. hab. Ing. Maciej MARSZAŁEK, dekan fakulty národnej bezpečnosti Akademia Obrony Narodowej Varšava, Poľská republika
- Dr. Juliusz PIWOWARSKI, rektor APEIRON Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w Krakowie, Poľská republika
- prof. PhDr. Ján KOPER, PhD., dekan fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Vedecký výbor:

- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., UO Brno, Česká republika
- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., ŽU v Žiline, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- brig. gen. Ing. Miroslav KORBA, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- PhDr. Milan LABUZÍK, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- brig. gen. Ing. Ondřej NOVOSAD, Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- Ing Jaroslav PEJČOCH, T-SOFT Praha
- plk. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., UO Brno, Česká republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. František ŠKVRNDA, PhD., EU Bratislava, Slovenská republika
- doc. Inga URIADNIKOVA, PhD., Ukrainian Research Institute of Civil Protection, Ukrajina
- prof. MUDr. Nataliya VOLNENKO, DrSc., KhNADU Charkov, Ukrajina

Recenzenti:

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, CSc.
PhDr. Milan LABUZÍK, CSc.
doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.

Organizačný výbor:

- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. – predseda
- Mgr. et Mgr. Adrián SIPKO, PhD.
- PhDr. Alena BUDVESELOVÁ, PhD.
- PhDr. Milan LABUZÍK, CSc
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Gabriela KREDATUSOVÁ

ISBN 978-80-8040-515-1

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2015)

OBSAH

Lenka BABÍKOVÁ **NOVÉ SPÔSOBY ILEGÁLNEHO PREVOZU TOVARU NA ÚZEMIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY Z UKRAJINY PROSTREDNÍCTVOM VZDUŠNÝCH PROSTRIEDKOV** NEW METHODS OF ILLEGAL TRANSPORTATION OF GOODS TO THE SLOVAK REPUBLIC TERITORY THROUGH THE AERIAL MEANS	13
Fabian BAXA **JE MOŽNÉ V REZORTU OBRANY DLOUHODOBĚ PLÁNOVAT ROZVOJ POTŘEBNÝCH SCHOPNOSTÍ?** IS THERE A POSIBILITY FOR A CAPABILITY LONG-TERM PLANNING AT A MINISTRY OF DEFENCE?	23
Ľubomír BELAN **BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A BEZPEČNOSTNÝ SEKTOR** SECURITY ENVIRONMENT AND SECURITY SECTOR	30
Miroslav BRVNIŠŤAN **VPLYV PREHLBOVANIA EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE NA VÝVOJ SYSTÉMU OCHRANY INFORMÁCIÍ EURÓPSKEJ ÚNIE** IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION DEEPENING ON THE DEVELOPMENT OF INFORMATION PROTECTION SYSTEM	41
Pavel BUČKA, Klára Siposné KECSKEMÉTHY **NATO PARTNERSHIPS CHALLENGES, VALUES AND INTERESTS**	52
Alena BUDVESELOVÁ **SEKTOR ROPY A ZEMNÉHO PLYNU AKO STRATEGICKÉ OBLASTI RUSKEJ ENERGETIKY** SECTOR OF OIL AND NATURAL GAS AS A STRATEGIC AREAS OF THE RUSSIAN ENERGY	64
Tomasz DUKIEWICZ, Henryk SPUSTEK **ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO W ASPEKCIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA** INTERNAL SECURITY THREATS IN TERMS OF SECURITY STATE	73
Lukáš DYČKA, Jakub LANDOVSKÝ **DVĚ PODOBY „ATLANTIZACE“ – PROJEVY VLIVU NATO NA NÁRODNÍ STÁTY** TWO TYPES OF ATLANTIZATION – INFLUENCE OF NATO ON NATIONAL STATES	81

Zyta Maria DYMIŃSKA, Renata PAWLIK , Andrzej Frycz MODRZEWSKI **THE SPACE OF VALIDITY THE POLISH CRIMINAL CODE ACT FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN INTEGRATION – THE INTERNATIONAL CONTEXT (1)**	94
Zyta Maria DYMIŃSKA, Renata PAWLIK , Andrzej Frycz MODRZEWSKI **THE SPACE OF VALIDITY THE POLISH CRIMINAL CODE ACT FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN INTEGRATION – THE INTERNATIONAL CONTEXT (2)**	106
David ČEP **PROCES TARGETINGU NA STRATEGICKÉ A OPERAČNÍ ÚROVNI V AČR** PROCESS OF TARGETING AT THE STRATEGIC AND OPERATIONAL LEVEL IN THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC	118
Paweł DZIEKAŃSKI **REGIONAL DIVERSITY OF INFRASTRUCTURE ON THE EXAMPLE OF VOIVODESHIPS IN POLAND**	126
Libor FRANK **AKTUÁLNÍ ZMĚNY V BEZPEČNOSTNÍM PROSTŘEDÍ A DOPAD NA OZBROJENÉ SÍLY** TRENDS IN THE SECURITY ENVIRONMENT AND THEIR IMPLICATIONS FOR THE ARMED FORCES	136
Viera FRIANOVÁ **MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA PRACOVNÝCH SÍL – OHROZENIE ČI PRÍNOS PRE NÁRODNÉ TRHY PRÁCE?** INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION – THREAT OR THE BENEFITS FOR THE NATIONAL LABOR MARKETS?	143
Maroš GONOS **KONCEPT VÝCVIKU DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY** VOLUNTARY MILITARY TRAINING CONCEPT	152
František GUBÁŠ **MOBILITA - DÔLEŽITÝ ASPEKT PRI NASADZOVANÍ VOJENSKÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ DO VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ** MOBILITY – IMPORTANT ASPECT OF DEPLOYMENT OF MILITARY MEDICAL TREATMENT FACILITIES INTO MILITARY OPERATIONS	160
Ladislav HOFREITER **SOCIÁLNA ZRANITEĽNOSŤ AKO ČINITEĽ NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI** SOCIAL VULNERABILITY AS A FACTOR OF NATIONAL SECURITY	166

Michal HRNČIAR, Štefan GANOCZY **OPERÁCIA ATTILA** OPERATION ATTILA	175
Michal HRNČIAR, Peter SPILÝ **POVSTANIE V ZMYSLE ALIANČNÝCH DOKTRÍN** INSURGENCY ACCORDING TO ALLIANCE DOCTRINES	185
Lech HYB **UWARUNKOWANIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W XXI WIEKU** CONDITIONS OF NATIONAL SECURITY OF THE POLAND IN THE XXI CENTURY	194
Lech HYB **BEZPIECZEŃSTWO LUDNOŚCI JAKO NAJWAŻNIEJSZE ZADANIE WSPÓŁCZESNOŚCI** HUMAN SECURITY AS THE MOST IMPORTANT TASK OF THE PRESENT	202
Lucia HUSENICOVÁ **GEOPOLITICS OF SILK ROAD ECONOMIC BELT**	210
Slavomír JAKABČIN **DVA DRUHY STRATEGICKÝCH VZŤAHOV** TWO KINDS OF STRATEGIC RELATIONSHIPS	217
Katarzyna JĘDRZEJCZYK-KULINIAK **JAK ISLAMSKIE JEST PAŃSTWO ISLAMSKIE? IDEA KALIFATU JAKO STRATEGIA ORGANIZACJI TERRORYSTYCZNEJ** HOW ISLAMIC IS THE ISLAMIC STATE? THE IDEA OF CALIPHATE AS TERRORIST ORGANISATION'S STRATEGY	227
Vojtech JURČÁK, Andrea RIŠIANOVÁ **HODNOTENIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA V STRATEGICKÝCH DOKUMENTOCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY** SECURITY ENVIRONMENT EVALUATION IN SLOVAK STRATEGIC DOCUMENTS	237
Martin JOŠČÁK **KONCEPT HYBRIDNEJ VOJNY V DOKTRINÁLNYCH DOKUMENTOCH RUSKEJ FEDERÁCIE** HYBRID WARFARE CONCEPT IN RUSSIAN DOCTRINAL DOCUMENTS	245
Juraj KEŠEĽ, Ján JURČÁK **KONCEPT BOJOVÝCH SKUPÍN EURÓPSKEJ ÚNIE** EUROPEAN UNION BATTLEGROUPS CONCEPT	256

Dávid KOLLÁR, Rastislav KAZANSKÝ **VYBRANÉ ASPEKTY A NÁSTROJE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU EURÓPSKEJ ÚNIE** SELECTED ASPECTS AND INSTRUMENTS OF THE EU CRISIS MANAGEMENT	266
Jaroslav KOLKUS, Vladislav MRÁZEK, Jan GIRETH **IMPLEMENTACE SOUČASNÉHO PROCESU PLÁNOVÁNÍ OPERACÍ NA VOJENSKO-STRATEGICKÉ A OPERAČNÍ ÚROVNI NATO DO PODMÍNEK ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SITUACÍ NA ÚZEMÍ ČR** THE IMPLEMENTATION OF CURRENT PROCESS OF OPERATIONS PLANNING AT THE NATO MILITARY STRATEGIC AND OPERATIONAL LEVEL INTO THE CONDITIONS OF THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC DURING SOLUTION OF CRISIS SITUATIONS ON THE TERRITORY OF THE CZECH REPUBLIC	273
Petr KOVANDA **VÝUKA VOJENSKÉHO UMĚNÍ** TEACHING OF THE MILITARY ART	283
Ondrej KREDATUS **MOŽNOSTI VYUŽITIA OPTIMALIZAČNÝCH ÚLOH V PODMIENKACH VOJENSKÉHO PROSTREDIA** POSSIBILITIES OF USING OPTIMIZATION TASKS IN THE CONDITIONS OF MILITARY ENVIRONMENT	288
Jan KROULÍK **ENERGETICKÉ NÁROKY VOJENSKÝCH ZÁKLADEN** ENERGY DEMANDS OF MILITARY BASES	296
Milan KUBEŠA, Tomáš RAK **NA SPOLEČNÉ HROZBY – SPOLEČNÉ EVROPSKÉ SÍLY** ON COMMON THREATS - COMMON EUROPEAN FORCES	302
Imrich KUTNÝ, Vojtěch NĚMEČEK **VOJENSKÉ KARIÉROVÉ KURZY PRO PŘÍPRAVU VYŠŠÍCH DŮSTOJNÍKŮ** MILITARY CAREER COURSES FOR SENIOR OFFICERS	308
Roman LAML **INFORMÁCIE AKO VÝCHODISKO BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY ŠTÁTU** INFORMATION AS A BASIS FOR NATIONAL SECURITY POLICY	316

Milan LABUZÍK, Peter SPILLÝ **SLOVENSKÁ REPUBLIKA V BOJI PROTI TERORIZMU – NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN BOJA PROTI TERORIZMU NA ROKY 2015 – 2018** SLOVAC REPUBLIC IN COMBAT TERRORISM - NATIONAL ACTION PLAN ON COMBATING TERRORISM FOR 2015 – 2018	326
Ryszard LELITO **BEZPIECZEŃSTWO CYBERPRZESTRZENI W POLSCE** POLAND'S CYBERSECURITY	335
LYSENKO A.I., KASHUBA S.V., PRISHEPA.T.A., NOVIKOV V.I., URIADNIKOVA I.V., KARMAZYN S.V. **ANALYSIS OF OPTIONS FOR CONSTRUCTION OF THE SATELLITE SENSOR SYSTEMS**	346
LYSENKO A.I., KASHUBA S.V., PRISHEPA T.A., NOVIKOV V.I., CHUMACHENKO S.N., KUTOVYI O.P. **IMPROVING EFFICIENCY WIRELESS SENSOR NETWORKS WITH SATELLITE INFORMATION TRANSMISSION CHANNELS**	352
LYSENKO A.I., TRACH B.V., PRISHEPA T.A., NOVIKOV V.I., URIADNIKOVA I.V., TESLENKO A.N. **INVESTIGATION OF POSSIBLE APPLICATION OF THE PROTOCOL BFD TO IMPROVING THE RELIABILITY OF WIRELESS SENSOR NETWORKS**	358
Ivan MAJCHÚT **OSN V CYPERSKOM KONFLIKTE** UN IN CYPRUS CONFLICT	364
Veronika MARENČINOVÁ **ŽENY AKO ŠPECIFICKÁ SKUPINA V OZBROJENÝCH SILÁCH** WOMEN AS A SPECIFIC GROUP IN ARMED FORCES	374
Martin MARCHEVKA **VYTVÁRANIE ZÁSOB PRE KRÍZOVÉ SITUÁCIE** CREATION OF RESOURCES FOR CRISIS SITUATIONS	381
Sławomir MAZUR **CRISIS MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY**	389
Josef MELICHAR **SCHOPNOSTI PRO SOUČASNÉ A BUDOUCÍ BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ** CAPABILITIES FOR CURRENT AND FUTURE SECURITY ENVIRONMENT	395

Miroslav MERENDA **APLIKACE FRAKTÁLNÍCH STRUKTUR V PODMÍNKÁCH VOJENSKÉHO ÚTVARU** APPLICATION OF FRACTAL STRUCTURES IN MILITARY UNIT CONDITIONS	405
Stanislav MORONG **ĽUDSKÉ ZDROJE A KVALITA LOGISTICKEJ PODPORY** HUMAN RESOURCES AND QUALITY OF LOGISTIC SUPPORT	411
Martin NIČ **GLOBALIZÁCIA A JEJ PERSPEKTÍVY** GLOBALIZATION AND ITS PERSPECTIVES	420
Ondřej NOVOSAD **AKÉ POTREBUJEME OZBROJENÉ SILY V BUDÚCNOSTI** WHAT KIND OF ARMED FORCES WE WILL NEED	427
Antonín NOVOTNÝ, Dalibor PROCHÁZKA **VYUŽITÍ SYSTÉMOVÉ DYNAMIKY PŘI AKVIZICI VRTULNÍKŮ PRO POTŘEBY AČR** APPLICATION OF SYSTEM DYNAMICS IN ACQUISITION HELICOPTERS FOR THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC	431
Jindřich NOVÝ, Jan ZELINKA, Andrea MÁLOVÁ, Ivana HAMPELOVÁ, Jana KOMRSKOVÁ **MULTIPOLARITA SOUČASNOSTI A VOJENSKOSTRATEGICKÁ POZICE ZEMÍ SKUPINY BRICS** PRESENT MULTIPOLARITY AND MILITARY STRATEGIC POSITION OF THE BRICS COUNTRIES	443
Antoni OLAK, Karolina OLAK **POLICJA JAKO INSTYTUCJA ZAUFANIA SPOŁECZNEGO** POLICE AS A SOCIAL INSTITUTION OF TRUST	455
Ivona ONDREJKOVÁ **VPLYV GLOBALIZÁCIE NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE. AKTUÁLNY GLOBÁLNY BEZPEČNOSTNÝ PROBLÉM - MIGRANTI** IMPACT OF GLOBALIZATION ON SECURITY ENVIROMENT. CURRENT GLOBAL SECURITY PROBLEM – MIGRANTS	465
Monika OSTROWSKA **PRESENT DIMENSION OF SECURITY OF INFORMATION**	471
Zdeněk PETRÁŠ **EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ INTEGRACE NA ROZCESTÍ** EUROPEAN DEFENCE INTEGRATION ON THE CROSSROAD	479

Mária PETRUFOVÁ, Janka SCIGEĽOVÁ **NIEKTORÉ ASPEKTY GLOBALIZÁCIE A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSTNÝ MANAŽMENT** SOME ASPECTS OF GLOBALISATION AND ITS IMPACT ON SECURITY MANAGEMENT	488
Marzena Monika PETRYNA , Dariusz PETRYNA **NIELEGALNA IMIGRACJA JAKO ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA WŁOSKIEGO W SKALI GLOBALNEJ NA PRZYKŁADZIE LAMPEDUSY**	496
Ivo PIKNER, Samuel ŽILINČÍK **VOJENSKÉ KONCEPCE: PŘÍKLADY Z MINULOSTI PRO BUDOUCNOST** MILITARY CONCEPTS: HISTORICAL EXAMPLE FOR FUTURE	506
Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI **KULTURA BEZPIECZEŃSTWA – WARTOŚCI I CZYNNIKI OSOBOWOŚCIOWE JAKO DETERMINANTY ZACHOWAŃ CZŁONKÓW GRUP DYSPOZYCYJNYCH** SECURITY CULTURE – VALUES AND PERSONALITY AS DETERMINANTS OF DISPOSITIONAL GROUPS MEMBERS	514
Juliusz PIWOWARSKI, Marek HOBOROWICZ **CESARSKIE NAKAZY (GUNJIN CHOKUYU) Z ROKU 1882 JAKO PRZYKŁAD NA KSZTAŁTOWANIE WŁAŚCIWEJ POSTAWY JAPOŃSKIEGO ŻOŁNIERZA Z PERSPEKTYWY KULTURY BEZPIECZEŃSTWA** IMPERIAL ORDERS (GUNJIN CHOUKYOU) OF 1882 AS AN EXAMPLE ON THE RIGHT ATTITUDE OF A SOLDIER FROM THE PERSPECTIVE OF JAPANESE CULTURE OF SAFETY	526
Peter POLJAKOVIČ, Pavel BUČKA **VPLYV UKRAJINSKEJ KRÍZY NA POČTY IMIGRANTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE** THE IMPACT OF THE UKRAINIAN CRISIS ON THE NUMBER OF IMMIGRANTS IN THE SLOVAK REPUBLIC	536
Lucia PROCHÁZKOVÁ, Martin HROMADA, Jan MRÁZEK **ANALYTICKÝ NÁSTROJ PRE HODNOTENIE MÄKKÝCH CIEĽOV** ANALYTICAL TOOL FOR SOFT TARGETS EVALUATION	546
Peter ROZEMBERG **PROGNÓZA VÝVOJA BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE V IRAKU DO ROKU 2025** IRAQ: STRATEGIC OUTLOOK 2025	552

Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK **VLIV SOUČASNÉ MIGRAČNÍ VLNY NA BEZPEČNOST EVROPSKÉ UNIE** IMPACT OF THE CURRENT MIGRATION WAVE ON THE SAFETY OF THE EVROPEAN UNION	560
Adrián SIPKO **HISTÓRIA VERZUS PROPAGANDA V DOKUMENTE „TOTO JE ALAHOV PRÍSĽUB“** HISTORY VERSUS PROPAGANDA IN THE DOCUMENT „THIS IS THE PROMISE OF ALLAH“	570
Bożena SOWA, Antoni OLAK **ELECTRONIC MONEY AND SAFETY ISSUE**	579
Katarína STOLÁRIKOVÁ, Lenka TOMÁŠEKOVÁ **SLOVENSKÁ REPUBLIKA V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU** SLOVAK REPUBLIC IN INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT OPERATIONS	586
IVO SVOBODA **MANAŽER, VELITEL, NEBO LEADER VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ?** MANAGER, COMMANDER OR LEADER IN THE PUBLIC AMINISTRATION?	596
Miroslav ŠKOLNÍK **MOŽNOSTI KVALITNEJ PRÍPRAVY ODBORNÍKOV LOGISTIKY NA AOS GMRŠ** POSSIBILITIES OF HIGH QUALITY TRAINING OF SPECIALISTS OF LOGISTICS FOR AFA GMRS	606
Jozef ŠVARNÝ **SPOLOČENSKÁ IDENTITA AKO HROZBA PRE BEZPEČNOSŤ. STRUČNÁ HISTÓRIA, DEFINÍCIA, ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA JEDNOTLIVÝCH SPOLOČENSKÝCH BEZPEČNOSTNÝCH KATEGÓRII A ICH DOPAD NA BEZPEČNOSŤ** SOCIAL IDENTITY AS A THREAT TO SECURITY. BRIEF HISTORY, DEFINITION AND BASIC TYPOLOGY OF SPECIFIC SOCIAL IDENTITY CATEGORIES AND THEIR IMPACT ON SECURITY	614
GUSTÁV TARCSI **CONTROLLING AKO SÚČASŤ OPTIMALIZÁCIE ZLOŽITÝCH SYSTÉMOV PLÁNOVANIA** CONTROLLING AS AN INTEGRAL PART OF OPTIMALIZATION IN COMPLEX PLANNING SYSTEMS	621

Martina TOKARČÍKOVÁ, Lucia ORLOVSKÁ **MIGRÁCIA** MIGRATION	629
Maroš TRNKA **IZRAEL - AKTÉR KONFLIKTOV NA BLÍZKOM VÝCHODE V 21. STOROČÍ** ISRAEL - ACTOR IN THE MIDDLE EAST CONFLICT IN THE 21ST CENTURY	635
Jaroslav UŠIAK **VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY MAĎARSKA PO STUDENEJ VOJNE** EVOLUTION OF HUNGARIAN SECURITY POLICY AFTER THE COLD WAR	648
Vladimír ZIKMUND **COMMENTS ON CURRENT EUROPEAN SECURITY FROM MILITARY PERSPECTIVE**	657
Jaroslav PADRNOS **RESPEKTOVÁNÍ MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍCH NOREM – ZÁKLAD SVĚTOVÉ BEZPEČNOSTI**	660

NOVÉ SPÔSOBY ILEGÁLNEHO PREVOZU TOVARU NA ÚZEMIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY Z UKRAJINY PROSTREDNÍCTVOM VZDUŠNÝCH PROSTRIEDKOV

NEW METHODS OF ILLEGAL TRANSPORTATION OF GOODS TO THE SLOVAK REPUBLIC TERITORY THROUGH THE AERIAL MEANS

Lenka BABÍKOVÁ

ABSTRACT

The aim of this article is to point out on new ways of illegal transportation of goods from Ukraine to the Slovak Republic through the aerial means which have been recently made public several times via the press, the TV channels or the Internet. The article consists of three main parts and a conclusion. The first part describes the Schengen area, its foundation, purpose and the role of the Slovak Republic as a country of the Schengen area as well. The second part is engaged in an Air Defence Identification Zone (ADIZ) along mutual boarder of Slovakia and Ukraine and this part is also interested in restricted areas which are situated above Slovakia and delegated to Ukrainian part. The last part is dedicated to some published cases of illegal transportation of goods from Ukraine to Slovakia using aerial means. Conclusions are based on pursuance of evaluation of accessible pieces of knowledge and information.

Key words: an illegal transportation of goods, an Air Defence Identification Zone, The Schengen Area, Ukraine, smuggling

ÚVOD

Vplyvom zvyšovania spotrebných daní a cien za tabakové výrobky na Slovensku a v Európskej únií sa zväčšujú aj rozdiely v cenách tohto tovaru v porovnaní s niektorými krajinami mimo Spoločenstva, do ktorých patrí aj Ukrajina. Pokým u nás stojí krabička cigariet, v priemere 2,80 eur na Ukrajine sa priemerné ceny pohybujú na úrovni 80 centov. Značné rozdiely v cenách vedú k ilegálnej činnosti - pašovaniu a zároveň aj k vytváraniu nových spôsobov ako previezť čo najväčšie množstvo pašovaného tovaru na územie Slovenskej republiky. Keďže naša spoločná hranica s Ukrajinou je prísne strážená množstvom moderných technológií, osoby vykonávajúce pašerácku činnosť sú nútené hľadať nové ťažko odhaliteľné spôsoby a cesty, ako pašovanie vykonávať dlhodobo čo najefektívnejšie. Popri tradičných "pozemných" možnostiach pašovania bolo doteraz policajnými jednotkami Ministerstva vnútra Slovenskej republiky odhalených niekoľko podzemných tunelov vďaka využívaniu georadaru. Odhalená bola takisto preprava pašovaného tovaru po rieke, či v nákladných vagónoch. Využívanie vzdušných ciest sa preto stalo novou alternatívou transportu relatívne veľkého množstva tovaru v závislosti od druhu použitého vzdušného prostriedku. Navyše, pokiaľ sa na daný účel využíva bezpilotný prostriedok, tzv. dron, ovládaný z bezpečnej vzdialenosti, existuje malá pravdepodobnosť určenia páchateľa.

1 SCHENGENSKÝ PRIESTOR

Výsledkom rokovaní medzi Spolkovou republikou Nemecko, Francúzskou republikou a Beneluxom o postupnom odstraňovaní hraničných kontrol na vnútorných hraniciach pre štátnych príslušníkov členských štátov Európskych spoločenstiev bolo podpísanie Dohody o postupnom odstraňovaní kontrol na spoločných hraniciach. Táto dohoda bola podpísaná 14. júna 1985 v pohraničnom luxemburskom mestečku Schengen, po ktorom získala aj svoj názov tzv. Schengenská dohoda. Jej praktický význam spočíval v umožnení voľného pohybu osôb, tovaru a služieb, z čoho vyplynula aj nevyhnutnosť pokračovať v integračnom procese spolupráce jej členských štátov pri ochrane vonkajších hraníc v oblasti posilnenia spoločného boja proti nelegálnej migrácii a organizovanému zločinu. Výsledkom snáh bolo vytvorenie tzv. Schengenského dohovoru, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda. Dohovor vstúpil do platnosti po ratifikácii jednotlivými členskými štátmi v roku 1995.

Uvedením Schengenského dohovoru do platnosti bolo definitívne zrušené vykonávanie hraničných kontrol osôb na vnútorných hraniciach signatárskych štátov, zosúladenie vykonávania hraničných kontrol na vonkajších hraniciach vzniknutého schengenského priestoru, taktiež aj ustanovenie spoločnej politiky vydávania víz a súvisiacich opatrení, ako je spolupráca polícií a súdov jej členských štátov.

V priebehu nasledujúcich rokov sa k Schengenskej dohode a Schengenskému dohovoru postupne pripojili ďalšie európske štáty, najmä štáty Európskej únie, ako aj nečlenské niektoré štáty (Nórsko, Island, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko). Výnimku tvoria Veľká Británia, Írsko a Cyprus, ktoré síce sú štátmi Európskej únie, no zatiaľ sa k Schengenskej dohode nepripojili v plnom rozsahu, ale iba v určitých oblastiach.

Slovenská republika vstúpila do Schengenského priestoru 21. decembra 2007 spolu s Českou republikou, Estónskom, Litvou, Lotyšskom, Maďarskom, Maltou, Poľskom a Slovinskom. V súčasnosti je Schengenský priestor tvorený dvadsiatimi šiestimi európskymi štátmi.

Inštitucionálny a právny rámec nadobudlo Schengenské acquis začlenením do Zmlúv o Európskej únii v rámci Amsterdamskej zmluvy, čím a stalo sa súčasťou acquis Spoločenstva. Protokol o začlenení Schengenského acquis do rámca Európskej únie sa nazýva tzv. Schengenský protokol.

Európska únia (ďalej aj ako EÚ alebo Spoločenstvo) zaručuje spravodlivosť, slobodu a bezpečnosť medzi členskými štátmi a tiež solidaritu a spravodlivosť voči štátnym príslušníkom tretích krajín a osobám bez štátnej príslušnosti, s odvolávaním sa na článok 67 Zmluvy o fungovaní EÚ.

Spoločná politika EÚ má v oblasti hraničných kontrol je upravená článkom 77 Zmluvy o fungovaní EÚ, kde je prioritou zavedenie spoločných opatrení vo veciach zabezpečenia absencie akýchkoľvek kontrol osôb pri prekročení vnútorných hraníc bez ohľadu na štátnu príslušnosť a zabezpečenie kontroly osôb a účinné monitorovanie prekračovania vonkajších hraníc s postupným zavádzaním integrovaného systému ich riadenia.

Obrázok 1 Krajiny schengenského priestoru
Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky [1].

1.1 SCHENGENSKÉ HRANICE SLOVENSKEJ REPUBLIKY A UKRAJINY

Vstupom Slovenskej republiky do schengenského priestoru dňa 21.decembra 2007 sa stal 97,9-kilometrový úsek štátnej hranice Slovenskej republiky s Ukrajinou vonkajšou pozemnou hranicou Schengenu. Vonkajšou vzdušnou hranicou Európskej únie na Slovensku sa stali medzinárodné letiská Bratislava, Poprad-Tatry a Košice dňom 30. marca 2008.

Pravidlá prekračovania vonkajšej hranice a podmienky vstupu na územie Slovenskej republiky ako členského štátu schengenského priestoru s uplatnením Schengenského acquis v plnom rozsahu stanovuje nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc), ktorý nadobudol účinnosť 13.10.2006.

V rámci kontroly vonkajších schengenských hraníc, ktoré má Slovensko na hranici s Ukrajinou a na vyššie spomínaných medzinárodných letiskách, Slovenská republika pokračuje v budovaní nových moderných systémov a prijímaní systémových opatrení, ktoré posilňujú boj proti nelegálnej migrácii a inej protispoločenskej a nelegálnej činnosti súvisiacej s prekračovaním alebo narušovaním hraníc a súčasne umožňujú bezproblémové prekračovanie hranice osobám s dobrými úmyslami - tzv. bona fide cestujúci.

Slovenská republika dlhodobo pokračuje v budovaní pevne inštalovaných detekčných systémov na vonkajšej pozemnej hranici s Ukrajinou, ktoré umožňujú odhaľovať nezákonné prekračovanie spoločnej hranice. V rokoch 2013-2014 bola uskutočnená inštalácia podzemného detekčného kábla a detekčného systému RADIOBARIER v severnej časti vonkajšej hranice s Ukrajinou s dĺžkou 17,5 km. V decembri roku 2014 bol za pomoci pevne inštalovaných technických systémov monitorovaný úsek vonkajšej hranice s Ukrajinou v dĺžke 53 kilometrov, pričom celková dĺžka hranice Slovenska s Ukrajinou je 97,9 km. Aj v nasledujúcom období bude Slovenská republika pokračovať v ďalšom zavádzaní pevne inštalovaných detekčných systémov, pokým nebude pokrytý celý úsek vonkajšej hranice s Ukrajinou. [2]

V noci je monitorovanie hranice problematické, z toho dôvodu sa naň využívajú termokamery. V blízkosti obce Vyšné Nemecké sa ako ďalší spôsob monitorovania hraničného priestoru používa bezpilotné lietadlo. To si pri monitorovaní terénu vystačí s termovíznou kamerou. Zábery z kamery sú následne vyhodnocované policajtmi v monitorovacích vozoch. Výnimočnou monitorovacou technikou je aj georadar, ktorý slúžil v 90. rokoch na výskum na Marse, dnes sa používajú na sondovanie podzemia, hlavne na detekciu podzemných tunelov až do hĺbky 200 metrov. Doposiaľ boli georadarom odhalené 4 ilegálne tunely.

V predchádzajúcich rokoch Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vykonalo rozsiahlu obmenu automobilovej techniky, ručných pozorovacích prístrojov a ďalších technických prostriedkov na odhaľovanie nelegálneho narušovania a prekračovania (napr. fotopasce, mobilný detekčný systém RADIOBARIER). Taktiež bola nevyhnutná aj obmena zastaranej výpočtovej techniky na hraničných priechodoch a dodanie nových technických prostriedkov na výkon hraničnej kontroly. Na realizáciu vyššie spomenutých činností boli získané finančné prostriedky z európskych fondov, predovšetkým z Fondu pre vonkajšie hranice a Fondu pre návraty.

Postupné prijímanie opatrení na ochranu schengenského priestoru prináša aj poklese neoprávnených prekročení vonkajších pozemných hraníc Slovenskej republiky s Ukrajinou. Ministerstvo vnútra SR roku 2008 zaznamenalo 1 034 neoprávnených prekročení vonkajšej hranice, v roku 2014 bolo do 19. decembra zaznamenaných 223.

2 IDENTIFIKAČNÉ PÁSMO A OBMEDZENÝ VZDUŠNÝ PRIESTOR

Identifikačné pásmo (IP = ADIZ = Air Defense Identification Zone) je vzdušný priestor nad zemským povrchom alebo vodnými plochami, v ktorom je identifikácia, zameranie a riadenie civilných lietadiel vykonávané za účelom zaistenia bezpečnosti krajiny. Vo všeobecnosti môže byť predĺžené aj za hranice územia krajiny na zabezpečenie väčšieho časového intervalu na rozpoznanie a reakciu voči potenciálnemu nepriateľskému vzdušnému objektu.

Prvé identifikačné pásmo bolo ustanovené Spojenými štátmi 27. decembra 1950 krátko potom, čo prezident USA Harry S. Truman prehlásil výnimočný stav v krajine počas Kórejskej vojny. Zvyčajne sa toto pásmo zriaďuje na sporných územiach medzi jednotlivými krajinami, no nemalo by sa zriaďovať na miestach, kde by mohlo dôjsť ku konfliktným situáciám z dôvodu využívania FIR na zefektívnenie riadenia letovej prevádzky.

LZ R priestor (Restricted Area) je priestor určený na rôzne aktivity a činnosti užívateľov vzdušného priestoru, predovšetkým pre potreby vojenského letectva, alebo delostrelectva a vojsk

protivzdušnej obrany. Tieto priestory sa prevažne zriaďujú nad vojenskými strelnicami, výcvikovými priestormi a pod., za účelom zabránenia ohrozenia bezpečnosti ostatných letov. Taktiež sa môžu obmedzené priestory zriaďovať ad hoc počas rôznych leteckých súťaží (napr. parašutizme) na zabránenie preletu daného priestoru inou letovou prevádzkou. Väčšinou tieto priestory nie sú obmedzené na stálo, ale podľa požiadaviek jednotlivých užívateľov sa aktivujú na potrebnú dobu alebo obdobie činnosti. Zvyčajne sa využitie takéhoto priestoru plánuje mesiac dopredu a jeho platnosť sa uvádza v správe NOTAM (Notice To Airmen = Správa o využití vzdušného priestoru) na príslušný mesiac.

2.1 IDENTIFIKAČNÉ PÁSMO NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Identifikačné pásmo na Slovensku je určené pozdĺž vnútornej strany štátnej hranice Slovenskej republiky s Ukrajinou do hĺbky 5 km.

Veliteľ lietadla, ktorý zamýšľa vykonať vnútroštátny let v identifikačnom pásme, musí aspoň 30 minút pred vstupom do IP odovzdať vojenskému stanovišťu AMC (Airspace Management Cell = Pracovisko spravovania vzdušného priestoru, ktoré spravuje daný priestor), nasledujúce potrebné informácie: registráciu lietadla, jeho typ, čas a miesto vstupu alebo výstupu z identifikačného pásma, trať alebo miesto činnosti a výšku letu.

Vzhľadom na spomínané podmienky by sa reálne nemalo stať, že by sa v IP nachádzal neznámy priateľský vzdušný objekt, pretože každý veliteľ lietadla si musí splniť ohlasovaciu povinnosť a riadiť sa pokynmi AMC a ATC (Air Traffic Control = Riadenie letovej prevádzky). Navyše lety do IP nie sú obvyklé a uskutočňujú sa len zriedka, predovšetkým za účelom kontroly štátnej hranice policajnými vrtuľníkmi alebo inými vzdušnými prostriedkami.

Ak teda rádiolokátory zaznamenajú vzdušný objekt v identifikačnom pásme, hlavne v blízkosti štátnej hranice, ktorý navyše lieta v nízkych výškach bez odpovedača a je ťažké ho zamerať z dôvodu neustáleho strácania sa z dosahu radarov, existuje predpoklad, že takýto vzdušný objekt pochádza z Ukrajiny a slúži ako prostriedok na ilegálnu činnosť, napr. pašovanie cigariet a iného materiálu.

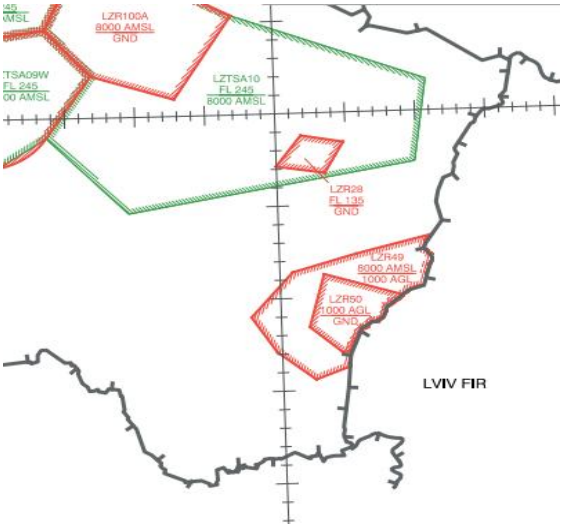
2.2 LZ R 49 SOBRANCE, LZ R 50 UH

V Bratislave 12. februára podpísala Slovenská republika a Ukrajina Dohodu medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom ministrov Ukrajiny o delegovaní zodpovednosti za poskytovanie letových prevádzkových služieb a o prevádzke Medzinárodného letiska Užhorod, ktorá nadobudla platnosť 16. júna 2006. Predmetom dohody je delegovanie dočasnej zodpovednosti za poskytovanie letových prevádzkových služieb (ATS = Air Traffic Services) v časti letovej informačnej oblasti FIR (Flight Information Region) zo slovenskej strany na ukrajinskú. Konkrétne sa delegovanie ATS týka prilietavajúcich a odlietavajúcich lietadiel na Medzinárodné letisko Užhorod po štandardných prístrojových tratiach, ktoré vedú cez vzdušný priestor Slovenska a sú publikované v Leteckej informačnej príručke (AIP = Aeronautical Information Publication) Ukrajiny. Predmetná časť FIR Bratislava za poskytovanie ATS bola na základe dohody ustanovená ako obmedzené priestory LZ R 49 Sobrance a LZ R 50 Uh aktivovanými nepretržite 24 hodín 7 dní v týždni so súradnicami :

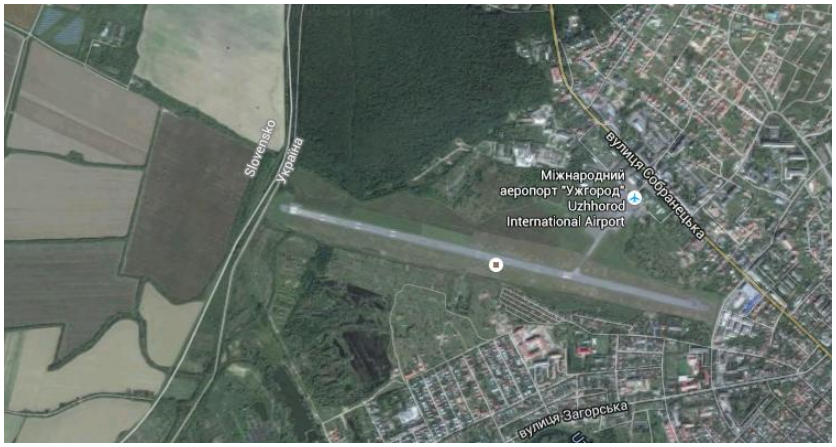
1. LZR49 Sobrance: 484632N 0222136E po štátnej hranici do 483231N 0220933E, 483110N 0220438E, 483414N 0215914E, 483803N 0215545E, 484250N 0220148E, 484440N 0221051E, 484632N 0222136E,
   spodná hranica priestoru 1000 ft AGL (Above Ground Level), horná hranica priestoru 8000ft AMSL (Above Mean Sea Level)

2. LZR50 Uh: 484233N 0220615E, 484006N 0221722E po štátnej hranici do 483408N 0220942E, 483404N 0220829E, 483651N 0220359E, 484233N 0220615E.

Pred vstupom do daného priestoru je veliteľ lietadla povinný získať súhlas od stanovišťa APP/TWR Užhorod (Approach/Tower) na prevádzkovej frekvencii, ktorá je uvedená v AIP Ukrajiny.

Obrázok 2 LZ R 49 Sobrance, LZ R 50 Uh
Zdroj: AIP SR [4].

Obrázok 3 Poloha letiska Užhorod
Zdroj: Google Maps [9].

V praxi to znamená, že ak lietadlo všeobecnej prevádzky (nevojenské, neštátne) vzlieta alebo pristáva na letisko Užhorod, môže využívať prístrojové trate vedúce cez delegovaný

vzdušný priestor nad územím Slovenskej republiky a nenarúša tým vzdušný priestor Slovenska, pretože sa nachádza vo vyčlenenom vzdušnom priestore pre Ukrajinu a nepodlieha žiadnej oznamovacej povinnosti slovenskej strane.

3 NOVÉ SPÔSOBY ILEGÁLNEHO PREVOZU TOVARU Z UKRAJINY NA SLOVENSKO VZDUŠNOU CESTOU

Zvyšovaním kvality a kvantity monitorovania pozemnej vonkajšej hranice Slovenska s Ukrajinou sa síce znižuje počet jej neoprávneného pozemného narušovania, ale zároveň sa hľadajú a využívajú nové metódy ilegálneho prevozu tovaru a materiálu na územie EÚ. V súčasnosti je využívaný najmä spôsob vzdušného transportu pašovaného tovaru pomocou ľahkých lietadiel alebo rogál najmä v noci podlietavaním dosahu rádiolokátorov predovšetkým v nočných hodinách. Príslušníci hraničnej a cudzineckej polície často zaznamenávajú hluk z týchto prostriedkov nad slovensko-ukrajinskou hranicou najmä v noci, kedy je takmer nemožné zistiť, kam neosvetlené rogalá prelietavajú. Okrem iného sa na túto trestnú činnosť používajú aj modely lietadiel a menšie drony, resp. bezpilotné letecké zariadenia, ktoré ale nie sú schopné preniesť tovar vo veľkom množstve. Ich jedinou indikáciou je zvuk ich motora. Keďže lietajú nízko alebo pozdĺž hornatého terénu, nie je ich možné dislokovať rádiolokačnými prostriedkami. Tieto prelety sa stali novým spôsobom pre pašerákov cigariet a iného ilegálneho tovaru. Preto najefektívnejším spôsobom pašovania zostávajú práve spomínané rogalá alebo malé lietadlá, ktoré kedysi slúžili hlavne na poľnohospodársku činnosť. V súčasnosti sa ich zameranie zmenilo na ilegálny prevoz pašovaného tovaru zhadzovaním zo vzduchu na zem na vopred dohodnuté miesta pre svojich spolupáchateľov na Slovensku. pašovania V poslednom čase o tejto nelegitímnej činnosti poskytujú informácie média, vzhľadom na vznikajúce incidenty a ich odhaľovanie a zaisťovanie materiálu.

3.1 NIEKTORÉ MEDIALIZOVANÉ PRÍPADY PAŠOVANIA TOVARU LETECKÝMI PROSTRIEDKAMI Z UKRAJINY NA SLOVENSKO

Podľa regionálnej hraničnej polície v Sobranciach boli doposiaľ zistené tri prípady pašovania tovaru vzdušnou cestou a z nich zaistené tri motorové závesné klzáky, tzv. rogalá, pri ktorých asistovali aj zložky Štátnej hraničnej služby Ukrajiny. V závislosti od druhu motorového klzáku možno takýmto prostriedkom preniesť aj viac než 200kg nákladu, čo by mohlo predstavovať viac než 10 000 krabičiek cigariet.

V menšom množstve nákladu operujú bezpilotné motorové zariadenia - drony (príp. modely lietadiel), ktoré sú schopné s nákladom pašovaných cigariet preletieť desiatky kilometrov a odovzdať ich na presne stanovenom mieste. Pomocou GPS navigácie letí zariadenie po vopred predprogramovanej trase, alebo môže byť ovládané diaľkovo, cez videookuliare alebo palubný počítač. Hmotnosť prepravovaného nákladu závisí od výkonu drona. Niektoré sú uspôsobené na let aj s 20 kilogramov ťažkým nákladom a sú schopné vydržať vo vzduchu aj pol hodiny. Bezpilotné motorové lietadlo bolo zadržané aj v zahraničí v polovici minulého roka na hraniciach Litvy a Ruska v blízkosti mesta Kaliningrad. Hmotnosť nákladu predstavovala 10 kg. Na spodnej časti zaisteného drona bola pripevnená škatuľa, v ktorej bolo 500 škatuliek cigariet. [9]

Väčší rozruch vyvolalo v polovici septembra dvojmiestne lietadlo typu Zlín Z-37, prezývané čmeliak, ktoré bolo nájdené na poli pri obci Nižný Hrušov v okrese Vranov nad Topľou bez pilota alebo iných osôb na palube. Z lietadla boli vyrezané identifikačné znaky, aby nebolo možné zistiť jeho pôvod. Zachovaný ostal len výsostný znak Ukrajiny v podobe ukrajinskej vlajky na chvostovej časti lietadla. Zároveň chýbala lietadlu aj 650-litrová nádrž na chemikálie určené na práškovanie a postrekovanie polí, o ktorú bolo lietadlo ľahšie a mohlo tak prevážať viac pašovaného tovaru na územie Slovenska. V súčasnosti je potvrdené, že lietadlo slúžilo na ilegálnu činnosť zameranú na pašovanie cigariet. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vydalo stanovisko, že lietadlo bolo dlhší čas monitorované. Jeho dlhodobým sledovaním boli zistené a zamedzené provizórne pristávacie dráhy, ktoré ním boli využívané , čo bolo s najväčšou pravdepodobnosťou príčinou núdzového pristátia do nových provizórnych podmienok, na ktoré je daný typ lietadla uspôsobený. Zlín Z-37 môže previezť náklad až do hmotnosti 800 kg.

Obrázok 4 Ukrajinské lietadlo Zlín Z-37 nájdené na území Slovenska
Zdroj: Aktuality.sk [6].

ZÁVER

Ilegálny prevoz cigariet z Ukrajiny na Slovensko predstavuje pre našu krajinu dlhodobý problém. Hlavnou príčinou je najmä značný rozdiel cien u nás a na Ukrajine. Na porovnanie - krabička cigariet stojí na Ukrajine približne 60 centov, na Slovensku je to minimálne štvornásobne viac.

Médiá neustále hľadajú vinníka za vzniknuté situácie pašovania cigariet cez hranice pričom tvrdia, že ani rezort obrany, vnútra, či dopravy nechce prijať za dané prípady zodpovednosť a hádžu zodpovednosť jeden na druhého. Takáto negatívna prezentácia vrhá zlé svetlo na jednotlivé sféry štátnej správy a vytvára u občanov Slovenskej republiky dojem, že dané zložky sú neschopné riešiť túto problematiku, pričom ani nevedia, kto je za to zodpovedný.

Je potrebné si uvedomiť, že pokiaľ vzdušné objekty lietajú nízko mimo dosahov radarov, navyše bez odpovedača, nie je ich možné zamerať radarmi Ministerstva obrany SR. Kamery Ministerstva vnútra SR v noci nezaznamenajú ciele, ktoré sa pohybujú vzduchom, je ich možné zachytiť mikrofónmi, niekedy aj termokamerami. Avšak aktivita pašeráckych vzdušných objektov je natoľko promptná a vopred dobre premyslená, že by musel rezort vnútra alebo obrany vyslovene čakať na ilegálne ciele letiace z Ukrajiny, čo nie je možné so stíhacími

lietadlami vo vzduchu, pretože tie nemôžu operovať tak nízkou rýchlosťou a v takých malých výškach, akou lietajú tieto rogalá, či lietadlá. Jednotky Ministerstva vnútra síce vykonávajú dlhodobo časté kontroly hranice a identifikačného pásma na zistenie ilegálnej činnosti, no na úplné zabránenie preletov pašeráckych vzdušných objektov by museli byť v pohotovosti neustále s pokrytím celej dĺžky spoločnej hranice Slovenska s Ukrajinou, čo je neekonomické a vzhľadom na techniku nereálne riešenie. Ministerstvo dopravy síce zodpovedá za bezpečnosť letovej prevádzky prostredníctvom Letových prevádzkových služieb Slovenskej republiky, ale len v riadenom vzdušnom priestore a len tej prevádzke, ktorá je známa. Navyše, pokiaľ sa lietadlá letiace z Ukrajiny nachádzajú v priestore delegovanom pre Ukrajinu (LZ R 49 a LZ R 50) na základe dohody, nemožno ich žiadnym spôsobom postihovať, pretože sa nachádzajú vo vzdušnom priestore, v ktorom má zodpovednosť za riadenie letovej prevádzky ukrajinská strana a nenarúšajú slovenský vzdušný priestor.

Za daných podmienok nie je možné určiť zodpovednosť za ilegálne prelety. Ich postupná eliminácia bude reálna zavádzaním ďalších moderných detekčných technológií do inkriminovaného priestoru a zároveň výstavbou nového rádiolokačného zariadenia v blízkosti slovensko-ukrajinskej hranice, ktoré bude zamerané na zachytávanie práve takýchto nízko letiacich cieľov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1]. Schengen - základné informácie [online]. Dostupné na internete:

<http://www.minv.sk/?schengensky>

[2]. Slovensko je spoľahlivým členom schengenského priestoru už sedem rokov, v hodnoteniach obstálo výborne [online]. [2014-19-12]. Dostupné na internete:

<http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-1&sprava=slovensko-je-spolahlivym-clenom-schengenskeho-priestoru-uz-sedem-rokov-v-hodnoteniach-obstalo-vyborne>

[3]. Slovensko-ukrajinskú hranicu sleduje 500 kamier a oko schengenu [online]. [2014-05-04]. Dostupné na internete:
<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/316589-slovensko-ukrajinsku-hranicu-sleduje-500-kamier-a-oko-schengenu/>

[4]. AIP SR [online]. Dostupné na internete:
<http://ais.lps.sk/web/?fn=1&lng=sk>

[5]. Nebeský traktor Z-37 Čmelák [online]. [2007-12-02]. Dostupné na internete:
<http://letistecr.cz/zajimavosti/nebesky-traktor-z-37-cmelak.aspx>

[6]. Rozuzlenie: Lietadlo v poli asi patrilo pašerákom cigariet [online]. [2015-18-09]. Dostupné na internete:
<http://www.aktuality.sk/clanok/304358/rozuzlenie-lietadlo-v-poli-asi-patrilo-paserakom-cigariet/>

[7]. Air Defense Identification Zone [online]. [2015-02-10]. Dostupné na internete:
<https://en.wikipedia.org/wiki/Air_Defense_Identification_Zone>

[8]. 398/2006 - Elektronická zbierka zákonov [online]. [2015-02-10]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/398-2006-z-z.p-9482.pdf>

[9]. Pašeráci po neúspešných tuneloch skúšajú pašovať cigarety po oblohe [online]. [2015-13-01]. Dostupné na internete: http://michalovce.korzar.sme.sk/c/7585615/paseraci-po-neuspesnych-tuneloch-skusaju-pasovat-cigarety-po-oblohe.html

Ing. Lenka BABÍKOVÁ
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika
Demänová 393, Liptovský Mikuláš 6
E-mail: lenka.babik@gmail.com

JE MOŽNÉ V REZORTU OBRANY DLOUHODOBĚ PLÁNOVAT ROZVOJ POTŘEBNÝCH SCHOPNOSTÍ?

IS THERE A POSIBILITY FOR A CAPABILITY LONG-TERM PLANNING AT A MINISTRY OF DEFENCE?

Fabian BAXA

ABSTRACT

Capability planning is a tool used within NATO Defence Planning Process to determinate a set of capabilities needed to cover its level of ambitions. As stated in a description of this process, the capability planning uses all three planning horizons, long, medium and short ones. This is a reason why it is recognised as a part of strategic planning. This level of planning, as a one of essential functions of the strategic management, includes declaration of a mission of the organisation elaborated into strategies and ways how to fulfil the mission, allocation of resources, and other information. How are respected these factors in a capability planning within Czech Ministry of Defence? Are there created suitable conditions there? Lasting problems with capability planning effectiveness indicate there are problems here. This article attempts to name some of them and try to present possible ways to overcome them.

Keywords: capability planning, long-term planning, strategic planning

ÚVOD

V běžných periodikách, denících i v odborných publikacích se lze často dočíst, že rezort obrany ČR má nízký rozpočet neumožňující rozvoj jeho schopností[1],[2] neodpovídající závazkům ČR vůči NATO. Na druhé straně je možné se také dočíst, že Armáda České republiky (AČR), potažmo rezort obrany není schopen jasně specifikovat své požadavky a že není schopen efektivně využít ani ty zdroje, které jsou mu v rozpočtu na daný rok vyčleňovány[3,4].

Je tedy rezort obrany schopen dostatečně precizně formulovat své požadavky na zdroje k naplňování svého poslání a k dosahování příslušných cílů? Proč se mu nedaří dostatečně využívat ani ty omezené zdroje, které jsou mu přidělovány? Jaké jsou možné cesty k dosažení stavu, kdy rezort obrany bude schopen dostatečně přesvědčivě formulovat své požadavky na zdroje a současně schopen tyto zdroje využívat?

---

[1] Co odhaluje rozpočet obrany. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.cssd.cz/aktualne/blogy/co-odhaluje-rozpocet-ministerstva-obrany/>.

[2] Bílá kniha o obraně České republiky. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu:<http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/bila-kniha/dokumenty/ceske-dokumenty/bila_kniha_o_obrane.pdf>.

[3] Znamená zvyšování vojenského rozpočtu efektivní fungování obrany?[online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.ceskesouvislosti.cz/znamena-zvysovani-vojenskeho-rozpoctu-efektivni-fungovani-obrany>.

[4] Návrh závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky za rok 2014 kapitola 307 - ministerstvo obrany. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/id_5001_6000/5146/SZU_2014.pdf>.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Plánování je klíčovou součástí managementu obecně. Obdobně klíčovým předpokladem pro úspěšné strategické řízení jakékoliv organizace je její strategické plánování. Součástí strategického plánování, jenž je klíčovou funkcí strategického řízení je podle Grasseové (s. 19) také volba strategie rozvoje organizace a formulování příslušných strategických cílů k naplňování svého poslání. Veber se sice přímo nezmiňuje o strategickém plánování, ale pokud lze připustit, že popis budoucnosti je součásti plánování, tak lze strategické plánování považovat za součást jeho strategického cyklu (s. 548).

Předmětem tohoto článku je plánování schopností, proto je potřebné také popsat vztah mezi strategickým plánováním a plánováním schopností. Davis ve svém díle (s. 51-57) došel k závěru, že plánování schopností je kvůli své vyšší míře obecnosti vhodnější než plánování sil a že je jeho nástupcem. Tento závěr je také implementován v procesu obranného plánování NATO[5].

Při deskripci budoucnosti v procesu plánování jsou kromě jiných využívány metody plánování na základě hrozeb, které lze v budoucnu očekávat i na základě scénářů popisujících současnou představu o situacích, které mohou nastat v budoucnosti. Požadavky reakce na budoucí možné hrozby, případě na pokrytí možných scénářů mohou být vyjadřovány jak pomocí sil, tak pomocí schopností. Tento vztah je naznačen na obrázku č.1. Informace uvedené na obrázku vyplývají z vývoje procesu obranného plánování NATO.

		představa situace, kterou je potřebné řešit v budoucnosti	
		plánování založeno na hrozbách	plánování založeno na scénářích
přístup k formulaci požadavků	plánování (pomocí) sil	do 90-tých let	Přibližně v létech 1990 – 2010
	plánování (pomocí) schopností	--	přibližně od roku 2010

Obrázek 1 Vztah mezi představou budoucnosti a požadavky na její řešení.

Výstupem obraného plánování NATO je soubor požadavků na schopnosti k naplnění jeho poslání. Rozvoj schopností je v tomto procesu řešen ve všech třech časových horizontech, jak krátkodobém, střednědobém, i dlouhodobém. Právě tyto dva argumenty, jak naplňování poslání organizace, tak i dlouhodobost jeho řešení propojují plánování schopností se strategickým plánováním.

V souladu s teoretickými poznatky (Grasseová s. 24, Kovář s. 40) i se související praxí strategické plánování vychází ze znalosti dosaženého stavu vyplývající z jeho analýzy, formuje cíle dalšího rozvoje, cesty k jejich dosažení, definuje nezbytné zdroje k jejich

[5] NATO Defence Planning Process. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm>.

dosažení, možná rizika, případná omezení či další okolnosti[6].

Kromě dalších součástí strategický plán by tedy měl obsahovat věcné zadání, vyjádřené variantami strategie k jeho naplnění, kdy vybraná varianta by měla být rozpracována do soustavy cílů s definováním nezbytných zdrojů. Právě tyto dvě součásti strategického plánu je vhodné podrobit dalšímu zkoumání.

2. PRAKTICKÁ IMPLIKACE V REZORTU OBRANY

2.1 VĚCNÉ ZADÁNÍ

Koncepce rozvoje celé země na dobu delší než deset let, která by byla zadáním pro koncepce v dalších sférách, (zahraniční politika, obrana, ekonomika, sociální politika a další funkce státu) neexistuje. Není ani zřejmé, jestli u parlamentních stran existuje politická vůle ji zpracovat a uplatňovat ji při řízení země. Takže není jasné věcné zadání a bez zadání je jakýkoliv strategický dokument nižší úrovně, bez ohledu na jeho akutnost a kvalitu, odsouzen k nenaplnění.

Je sice k dispozici bezpečnostní strategie i obranné strategie země popisující její orientaci na dobu delší než deset let, ale její věrohodnost se ve světle radikálních a rychlých změn mezinárodní bezpečnosti majících vliv také na ČR se může jevit jako problematická. Rovněž v souladu s předešlou tezí i tyto dokumenty bez řešení zdrojového rámce jsou mimo realitu. Podle Potůčka (s. 84-87) se plán bez zdrojového vyjádření „stává zásobníkem toho, co by se mohlo dělat“.

Obdobná je situace na nižších stupních hierarchie věcného zadání. Pro ilustraci problémů s věcným zadáním jsou uvedeny tři praktické příklady.

Prvním je zadání na pořízení kolových obrněných transportérů k přezbrojení jedné brigády. Původní požadavek vojáků byl cca 250 kusů. Na tento počet byly zpracovány potřebné kalkulace a tento požadavek byl uplatňován u vlády, která jediná má v pravomoci rozhodovat o tak vysokých akvizicích. Rozhodnutí vlády bylo, že požadované zdroje neuvolní a zveřejnila částku, které stěží postačovala na 199 ks[7]. Zadavatel byl postaven před dilema; buď trvat na původním počtu a riskovat, že nebude pořízeno nic, nebo souhlasit s nižším počtem.

Výsledkem bylo konstatování, že vojenské orgány neposkytly jasné věcné zadání, a postupně byl pořízen nižší počet kusů této techniky. Tím se ale nevyřešila věcná potřeba a opět bylo potřebné požadovat další obrněná vozidla, tentokrát velitelská a štábní. Pořízení těchto vozidel je řešeno v současné době, s odstupem několika let. Z hlediska výcviku, logistiky i bojových kvalit je samozřejmě výhodou, že jsou pořizována vozidla na stejném podvozku.

Dalším příkladem, z hlediska rozvoje schopností rezortu obrany, nevhodného rozhodování o akvizicích bylo pořízení podzvukových letounů L-159. Opět je vojenským

[6] Long Term Planning Process. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.networkrail.co.uk/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=30064781326>.

[7] Pandurgate opět na scéně. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Seda-CSSD-Pandurgate-opet-na-scene-395669>.

orgánům dáváno za vinu, že jejich zadání nebylo promyšlené, a proto z dodaných 72 kusů využívají jenom 24. Další letouny jsou uloženy a AČR platí za jejich uskladnění částky ročně desítky miliónů Kč ze svých prostředků. Dnes se již jen ojediněle uvádí, že pořízení uvedených 72 kusů bylo rozhodnuto vládou s cílem podpořit státní podnik Aero Vodochody, a ne jenom uspokojit potřeby vojáků. AČR ale musela vyrobené kusy převzít a financovat jejich uskladnění.

Podobné příklady lze očekávat i v budoucnu, kdy nad požadavky vojenských orgánů budou položeny požadavky jiných, v budoucnu například obranného průmyslu, jak je naznačováno v článku poslance Šedi:

„Proto nedílnou součástí každé akvizice by měl být požadavek minimálně na spoluúčast českých firem na jednotlivých dodávkách, zejména posílení spolupráce v oblasti vývoje, výzkumu a inovací v dlouhodobém horizontu.“[8]

Bylo by samozřejmě ideální, aby národní obranný průmysl byl schopen vyrábět co největší sortiment vojenské výzbroje a techniky pro národní ozbrojené síly s kvalitou na světové úrovni. Realita je ale taková, že bez nákupu technologií, které doma neexistují, nákupu surovin, bez náležitého vývoje a výzkumu to bude jenom stěží možné. Důsledkem promítnutí všech těchto nákladů do malosériové výroby budou především vysoké pořizovací náklady. Výsledkem by pak mohla být podobná situace, jak s modernizací tanku T-72M4 CZ, který se z důvodu vynaložených prostředků na malý počet kusů takto stal jedním z nejdražších tanků světa[9,10]. Kdo bude opět označen za příčinu případných problémů je zřejmé.

Třetím příkladem mohou být operace v zahraničí. Jejich seznam a předpokládaný počet nasazených vojáků je sice plánován dva roky dopředu, ale v průběhu tohoto období se rozsah nasazení může měnit v závislosti na vývoji situace v prostoru operace nebo ve světě obecně. Tyto změny negativně ovlivňují stabilitu části rozpočtu věnovanou na pořizování nového materiálu nebo rekrutaci personálu, ale také prostředků na výcvik jednotek, útvarů a jejich uskupení.

2.2 ZDROJOVÝ RÁMEC[11]

Efektivní plánování potřebuje kromě věcného zadání také informace o dostupnosti zdrojů v budoucnosti, stabilitu těchto zdrojů a také věrohodnost těchto informací.

Poznámka: Dostupnost věrohodných informací o budoucích zdrojích je důležitá, ale stabilita dostupných zdrojů rovněž významná. Důvodem je, že jednotlivé kroky k dosahování požadovaných schopností mohou být rozloženy v jednotlivých letech. Bez dostatečné výše potřebných zdrojů v jednotlivých letech a jejich stability není možné zajistit efektivní plánování.

---

[8] Koncepční rozvoj armády není všelékem na dnešní její neduhy;dostupné z: <http://www.cssd.cz/aktualne/blogy/koncepcni-rozvoj-armady-neni-vselekem-na-dnesni-jeji-neduhy/>.

[9] Modernizace tanku T-72: Kalouskovy miliardy. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.armadninoviny.cz/modernizace-tanku-t-72-kalouskovy-miliardy.html>.

[10] Armáda plýtvá penězi, říká Zeman. Zmínil bitevníky a modernizaci tanků T-72. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.lidovky.cz/zeman-cesko-v-roce-2015-vysle-asi-150-vojaku-do-mise-na-golanech-pai-/zpravy-domov.aspx?c=A140312_111113_ln_domov_sk>.

[11] Ačkoliv pod pojmem „zdrojový rámec“ se obvykle uvažují zdroje personální, materiální i finanční, to vše v určitém čase, v tomto článku jsou pod tímto pojmem uvažovány především zdroje finanční.

Příkladem nedostatečné věrohodnosti politických prohlášení o budoucích zdrojích je situace z roku 2006, kdy byly na základě usnesení vlády provedeny tři změny přidělených zdrojů[12]. Na základě těchto změn bylo nutné několikrát kompletně přeplánovat celý střednědobý plán a dokonce rušit již uzavřené smlouvy s následným zaplacením smluvních pokut. Obdobná byla úroveň věrohodnosti informací o budoucích zdrojích v roce 2002, kdy koncepce výstavby AČR z roku 2002 musela být neplánovitě přepracována v roce 2003 na nový, nižší zdrojový rámec. Navíc v podstatě v každém roce za uplynulých deset let byly rezortu přiděleny jiné finanční zdroje, než bylo uvedeno v rozpočtovém výhledu.

Politická reprezentace země se nedokáže domluvit na dlouhodobějším financování rozvoje schopností AČR. Když růst rozpočtu nebyl schválen napříč politickým spektrem, tak koaliční smlouva může padnout s koalicí hned po dalších volbách. Na základě opakovaných zkušeností po parlamentních volbách se tento vývoj dá s úspěchem předpokládat.

Nejnověji je zde příslib vyčleňovat 1,4% HDP od roku 2020[13], které mělo být původně potvrzeno prohlášením všech parlamentních stran, nakonec to bylo jenom prohlášení stran koaličních. Obdobě je možné hodnotit snahu přiblížit se k hranici výdajů na obranu ve výši 2% HDP.

Jiným negativním vlivem na stabilitu zdrojového rámce je forma informace o rozpočtu, jenž je uváděn v procentech, je tedy vázán na HDP. Ten se ale může v průběhu dlouhodobého i střednědobého plánovacího období měnit nejen vlivem vývoje ekonomiky země vlivem cyklů konjunktury a krize na výši HDP, ale také mírou inflace. Proto procentu HDP není dostatečnou informaci o výši zdrojového rámce nezbytnou pro plánování.

Plánovací orgány rezortu obrany mají podle současně platných pravidel k dispozici informace o budoucích zdrojích jen na tři roky dopředu, což samozřejmě nestačí ani pro efektivní plánování ve střednědobém horizontu, natož pro plánování dlouhodobé.

Nedostatek finančních zdrojů, případně neplánovaný změna jejich výše mají často za následek odsouvání plánovaného pořízení věcných prostředků. Tímto se ne vždy efektivně prodlužuje životní cyklus, zvyšuje se zdrojová náročnost udržování schopností přestárlé techniky. To vytváří další tlak na již omezené zdroje, případně to může zapříčinit přerušit až zastavit akviziční proces bez dosažení stavu předpokládaného plány.

2.3 LEGISLATIVNÍ SOUVISLOSTI

Otázkou také je, jestli platná legislativa je schopná zajistit všechny náležitosti nezbytné pro plánování rozvoje schopností, především ale realizaci naplánované akvizice pro potřeby AČR v dostatečně rychlé době. Zkušenosti ukazují, že ne. Většina velkých zakázek za posledních deset let schválených vládou, například pronájem letounů Gripen, pořízení transportérů Pandur, letounů Casa i automobilů Tatra jsou, nebo byly legislativně zpochybňovány kvůli údajné korupci. Politicky jsou odmítána také vojenská doporučení o počtech a parametrech pořizované techniky. Příkladem může být několikrát napadeno

[12] Transformace rezortu Ministerstva obrany České republiky. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/transformace_resortu_MO___R_2007.pdf>.

[13] Bezpečnostní strategie České republiky[online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf>.

stanovisko NGŠ AČR k záměru pořídit jiné letouny, než již zrněné letouny Casa i požadavky na transportéry Pandur.

Samotný akviziční proces je ve své snaze o snížení korupčního prostředí stále složitější a zdlouhavější. Před několika léty postačovalo připravit dokumentaci pro novou akvizici do konce prvního pololetí a akvizici bylo možné uskutečnit do konce daného roku. Podle platné vnitrorezortní normy se doba od zpracování potřebné dokumentace po dodání k uživateli prodlužuje na víc než jeden rok.

Tento způsob zprůhledňování akvizičního procesu vede k tomu, že je ohrožena aktuálnost původní zadávací dokumentace a v případě jejího včasného nedodání není akvizice uskutečněna a alokované zdroje nemohou být na daný účel v plánovaném roce využity. Vlivem prodlužování doby od zpracování požadavku po dodání uživateli může dojít k situaci, že například u výpočetní techniky nebo programového vybavení mohou být tyto komodity v době dodání uživatelům sice nové, ale již generačně zastaralé.

Důsledkem této situace je konstatování, že rezort, respektive AČR neumí utratit ani ty finanční zdroje, o kterých tvrdí, že jsou nedostatečné.

Pokud bude takzvané zjednodušování a zvyšování transparentnosti akvizičního procesu postupovat nadále touto cestou, tak nebude potřeba rozpočet navyšovat, protože nebude možné jej na akvizice v potřebné době využít.

ZÁVĚR

Řešení uvedených problémů s plánováním rozvoje schopností očividně není pouze v silách odborníků na plánování, protože se týká několika oblastí v působnosti různých orgánů státní správy, počínaje nejvyššími. Vybrané návrhy možných opatření k dosažení efektivního plánování rozvoje schopností AČR jsou uvedeny dále v textu. Věcné zadání vycházející z platných zákonů ČR a související doporučení vojenských orgánů v dané věci by mělo být respektováno a nepodléhat politickým tlakům. Vojenské orgány, stejně jako vedení rezortu obrany by měli projevovat vyšší asertivitu při informování vlády i veřejnosti o stavu a potřebách Armády České republiky a rezortu obrany spojenou s umně vedenou strategickou komunikací. Parlament by měl rozhodovat o výši rozpočtu rezortu obrany a tím by měla být dosažena vyšší stabilita financování rozvoje schopností AČR i k zajištění obrany země.

Pro zvýšení stability by bylo vhodnější uvádět konkrétní výši rozpočtu v mld. Kč navyšovanou o předpokládanou inflaci. Financování nasazení sil a prostředků v operacích by mělo být řešeno z mimorozpočtových zdrojů současně s rozhodnutím vlády a parlamentu o nasazení. Podobně je již dnes řešena situace s financováním nasazení sil vyčleňovaných do pohotovosti ve prospěch mezinárodních organizací, kterých je ČR členem. Zkrácení akvizičního procesu tak, aby uživatel mohl využívat požadované věcné prostředky v době, kdy tato potřeba je akutní a aktuální, a ne až za několik let.

Závěrem je potřebné konstatovat, že dlouhodobé plánování rozvoje schopností rezortu obrany je možné při dostatečném naplnění nezbytných předpokladů souvisejících s věcným zadáním, zdrojovým rámcem a legislativou související především s akvizičním procesem.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

DAVIS, Paul K. *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation*. RAND, National Defence Research Institute. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1513.pdf>.

FOTR, Jiří a Lenka ŠVECOVÁ. *Manažerské rozhodování: postupy, metody a nástroje*. 2., přeprac. vyd. Praha: Ekopress, 2010, 474 s. ISBN 978-80-86929-59-0.

GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a David ŘEHÁK. *Analýza v rukou manažera: 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení*. Vyd. 1. Brno: ComputerPress, 2010, 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.

KOVÁŘ, František. *Strategický management*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2008, 208 s.

PŮČEK Milan, David Koppitz. *Strategické plánování a řízení pro města, obce a regiony*. [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na internetu: <http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/publikace-nszm-el_2.pdf>.

VEBER, Jaromír. *Management: základy, moderní manažerské přístupy, výkonnost a prosperita*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2009, 734 s. ISBN 978-80-7261-200-0.

Ing. Fabian BAXA
CBVSS Univerzita obrany
Kounicova 65
Brno 662 10, Česká republika
fabian.baxa@unob.cz

BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A BEZPEČNOSTNÝ SEKTOR

SECURITY ENVIRONMENT AND SECURITY SECTOR

Ľubomír BELAN

ABSTRACT

Security is one of the basic conditions of existence and development of every entity. Security is also major component of issues of the reference object. Ensuring the safety of individuals, groups, the state, companies, building activity is an important part of each subject. The article describes the attributes of the issue of security environment and security sectors.

Keywords: safety (security) , security environment, security sector, risks.

ÚVOD

Bezpečnosť je nevyhnutnou požiadavkou pre existenciu života na Zemi, v prírode i spoločnosti. Je životným záujmom občanov, sociálnych skupín, štátov a medzinárodného spoločenstva – ľudské dejiny sú preto späté s hľadaním ciest, spôsobov a foriem zabezpečenia medzinárodnej, vnútornej aj vonkajšej bezpečnosti. Vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti sa prejavuje najmä v neistote či :

- bude garantovaná *ochrana zdravia a života človeka*,
- bude zaistená *bezpečnosť majetku,*
- bude garantovaná *ochrana životného prostredia,*
- bude zaistená *kontinuita hlavných i vedľajších činností v organizácii,*
- bude vždy dostatok *informácií* pre dennodenné rozhodovanie a ich ochrana.

Pre optimálny vývoj v daných vonkajších i vnútorných podmienkach je nevyhnutná rovnováha v prírode a spoločnosti. Všeobecne platí, že v systémoch každý dej, jav, prípadne proces prebieha v štandardných podmienkach spôsobom, ktorý je možné s určitou pravdepodobnosťou predvídať a popísať, prípadne, ktorý je priam o plánovaný. V uvedených prípadoch možno vo všetkých oblastiach života (v prírode i spoločnosti) hovoriť o *bezpečnosti.*

Podľa[1] je každý rovnovážny stav charakterizovaný radom parametrov, pričom podstatná zmena niektorého z nich môže zapríčiniť stratu stability rovnovážneho stavu. Strata stability rovnovážnych stavov:

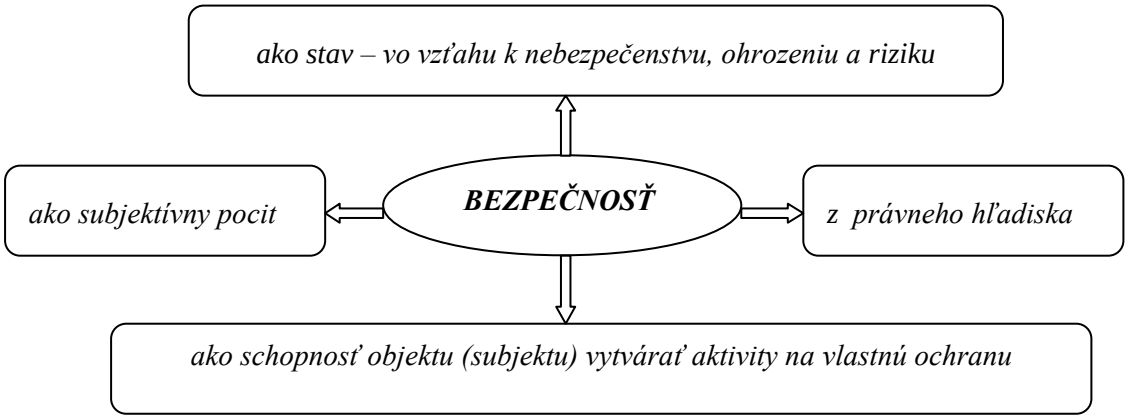
- je prirodzeným javom, ktorý je súčasťou evolučného vývoja sveta,
- dá sa do značnej miery eliminovať rôznymi preventívnymi nástrojmi,
- v prevažnej väčšine prípadov jej však nie je možné zabrániť.

[1] ŠIMÁK, L. [2004]: *Krízový manažment vo verejnej správe.* Žilina: EDIS - vydavateľstvo ŽU. ISBN 80-88829-13-5

Dinesh Mohan**,** jeden z popredných svetových odborníkov na otázky bezpečnosti prevádzky a ľudskej tolerancie voči zraneniam definuje bezpečnosť ako stav, v ktorom sú ohrozenia a podmienky vedúce k fyzickým, psychickým, psychologickým alebo materiálnym úrazom kontrolované za účelom zachovania zdravia a dobrého sebavedomia osôb i celého spoločenstva.[2]

Šimák a kol. uvádzajú v spracovanom „Terminologickom slovníku krízového riadenia“, že bezpečnosť je stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie stanovených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti.[3]

Podľa toho, ako je vnímaná podstata a význam bezpečnosti, môžeme jednotlivé prístupy k bezpečnosti kategorizovať (obrázok 1):

Obrázok 1 Prístupy k bezpečnosti[4]

1. BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Prostredie je podmienkou existencie každého objektu či organizácie, tvoria ho všetky vonkajšie a vnútorné faktory a podmienky, ktoré môžu organizáciu ovplyvňovať. Prostredie možno chápať vo viacerých rovinách. Organizácia či objekt existujúci v neistom, stále sa meniacom prostredí, musí mať schopnosť prispôsobiť sa, alebo zmeniť sa v záujme dosiahnutia určitého súladu vlastnej činnosti, vlastných cieľov s podmienkami okolia, ktoré sa menia a ktoré môžu byť zdrojom narušenia stability o všetkými svojimi vplyvmi na jednotlivé faktory širšieho a bezprostredného externého prostredia. Prostredie objektu a organizácie možno deliť na:

a) *Vonkajšie (externé) prostredie* (globálne prostredie), širšie vonkajšie prostredie – makroprostredie a bezprostredné (interakčné, odvetvové) vonkajšie prostredie – mezzoprostredie,
b) *Vnútorné (interné) prostredie* – mikroprostredie.

[2] MOHAN, D., VARGHESE, M. [2003]: *Injuries in South-East Asia Region: Priorities for Policy and Action,* SAERO, World New Delhi,
[3] ŠIMÁK, L., a kol. [2005]: *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina – ŽU, ISBN 80-88829-75-5
[4] BELAN, Ľ. [2015]: *Bezpečnostný manažment.* 1. časť *Bezpečnosť a manažérstvo rizika*. Učebnica. Žilinská univerzita v Žiline/EDIS - vydavateľstvo Žilinskej univerzity.

Podľa [5] uvádza, že bezpečnosť existuje v rámci bezpečnostného prostredia, ktoré má dva rozmery:

a) *ontologický* – je daný samotnou existenciou prvkov, faktorov a vzťahov, ktoré vytvárajú bezpečnostného prostredie,
b) *epistemologický* – je vyjadrený poznateľnosťou prvkov, faktorov a vzťahov a ich samotným poznávaním, umožňuje pochopenie bezpečnostného prostredia v súvislostiach:
   - v ktorých objektívne jestvujúcich vzťahoch, vplyvoch, javoch, udalostiach, procesoch a trendoch sa subjekt pohybuje, ktorými je formovaný a ovplyvňovaný, teda akési bezpečnostné prostredie „pre seba";
   - ktoré vzťahy, vplyvy, javy, udalosti, procesy a trendy vníma, respektíve je schopný vnímať ich, ako ovplyvňujúce a formujúce bezpečnostné prostredie;
   - ako ich vníma, aký je záujem ich vnímať a aká je miera subjektívneho „vkladu" do výsledného obrazu, ktorým je bezpečnostné prostredie „pre nás".

Bezpečnostné prostredie je každé prostredie, v ktorom sa realizujú bezpečnostné záujmy a uskutočňujú bezpečnostné vzťahy. Z tohto pohľadu je bezpečnostné prostredie totožné s prostredím existencie jedinca aj spoločnosti. Pochopenie bezpečnostného prostredia a nástrojov jeho poznávania je možné prostredníctvom dimenzionálneho a sektorového prístupu. V rámci tohto prístupu bezpečnostné prostredie ponímame štvordimenzionálne:

a. geografická dimenzia:
- má svoje vyjadrenie v geografickom členení bezpečnostného prostredia,
- geografické členenie bezpečnostného prostredia je najrozšírenejšie a vychádza z prirodzeného geografického prístupu, napr. bezprostredné, blízke a vzdialené alebo vnútorné, regionálne, euroatlantické a globálne bezpečnostné prostredie.

b. humanitná dimenzia:
- je dimenzia tvorená existenciou človeka a jeho aktivitou,
- má sektorové členenie, ktoré je výrazom individuálnych špecifík jej prvkov,
- je obdobou holistického prístupu Kodanskej školy, kde namiesto klasického „úzkeho" prístupu k bezpečnostným štúdiám založeným na vojensko-politickom pohľade ponúkajú „široký" prístup k bezpečnosti v rámci komplexu piatich sektorov – vojenský, politický, ekonomický, environmentálny a sociálny.

c. priestorová dimenzia:
- vymedzuje priestorové limity pôsobenia jednotlivých prvkov bezpečnostného prostredia najmä vo vzťahu k hrozbám a priestorom možného konfliktu.
- v našom ponímaní ide o pozemný, vodný, vzdušný a kozmický priestor, mikrosvet a kybernetický priestor.
- priestorová dimenzia umožňuje vyjadriť schopnosti jednotlivých bezpečnostných aktérov pôsobiť v danom priestore, využívať ho na realizáciu svojich záujmov.

d. časová dimenzia:
- je prirodzeným vyjadrením dynamiky všetkých prebiehajúcich procesov v rámci bezpečnostného prostredia a čas je jedným z jeho rozhodujúcich prvkov,
- konkrétnym prejavom jeho významu je napríklad časové obdobie medzi inicializáciou hrozby a jej prejavom, pôvodca hrozby môže časovú dimenziu využívať v svoj prospech.

---

[5] LAML Roman [2014]: *Bezpečnostné prostredie.* In: Fórum pre medzinárodnú politiku 18.1.2014. http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/

- druhý aspekt časovej dimenzie je časový horizont hodnotenia bezpečnostného prostredia, najčastejšie používané časové horizonty – krátkodobý, strednodobý a dlhodobý nemajú jednoznačne ponímaniu dĺžku svojich trvaní,
- v rámci NATO bývajú používané termíny krátkodobý 0 – 2 roky, strednodobý 2 – 5 rokov, a dlhodobý 5 – 10 rokov.

Bezpečnostné prostredie je potrebné vnímať ako komplexný systém, v jeho štruktúrovanej a diferencovanej totalite jednotlivých prvkov a nimi tvorených dimenzií. Znamená to, že všetky prvky majú určitý význam a je potrebné zohľadňovať ich individuálny význam a osobitosti. Bezpečnostné prostredie je súbor vnútorných a vonkajších faktorov referenčného objektu ovplyvňujúcich jeho bezpečnostnú politiku. Je ním možné rozumieť priestor nachádzajúci sa vo vnútri i mimo neho, v ktorom sa realizujú a stretávajú jeho záujmy so záujmami iných aktérov a kde sa odohrávajú procesy, ktoré majú významný vplyv na úroveň bezpečnosti. Bezpečnostné prostredie SR tvoria faktory: *geografický, ekologický a sociálny.*

1.1 CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Bezpečnostné prostredie – najširší pojem, ktorý je súhrnným a koncentrovaným prejavom bezpečnostnej situácie v určitom čase a priestore. Je to časť sociálneho a prírodného prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych objektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie (Security Environment) je vo výkladovom slovníku terminológie bezpečnostného manažmentu definované ako: „Časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrnohistorickými činiteľmi“.[6]

Vo vnútornom i vonkajšom prostredí referenčného objektu sa vyskytuje množstvo rizikových prvkov, ktoré na jednej strane môžu vytvárať príležitosti na zvýšenie zisku, ale na druhej strane predstavujú nebezpečenstvá zamerané na jeho aktíva, výsledkom ktorých sú vždy negatívne udalosti (ohrozenia) spôsobujúce straty, škody.

Pre definovanie bezpečnostného prostredia je potom rozhodujúce:

- definovanie aktív, resp. chráneného záujmu (KOHO alebo ČO chrániť),
- systematické hodnotenie bezpečnostného prostredia a z neho vyplývajúcich bezpečnostných rizík, tzn. identifikovanie KÝM a ČÍM môže byť narušená bezpečnosť.[7]

Riziká referenčného objektu je možné vnímať z dvoch hľadísk:

a. ako riziká spojené s existenciou vonkajšieho prostredia, ako sú:
   - ekonomické vplyvy,
   - ohrozenie bezpečnosti (hrozba prírodných katastrof, terorizmu, vojny),
   - riziko vyplývajúce z nedostatočnej pripravenosti, z chýbajúcich alebo málo účinných opatrení na zníženie zraniteľnosti, na vylúčení či obmedzení vplyvu nepriaznivých udalostí.

[6] ŠIMÁK, L., a kol. [2005]: *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina – ŽU, ISBN 80-88829-75-5

[7] BELAN, Ľ. [2015]: *Bezpečnostný manažment.* 1. časť *Bezpečnosť a manažérstvo rizika*. Učebnica. Žilinská univerzita v Žiline/EDIS - vydavateľstvo Žilinskej univerzity.

b. ako riziko spojené s vlastnou činnosťou**,** ako dôsledok nebezpečnej (rizikovej) činnosti (dopravné katastrofy, technologické havárie, únik nebezpečných látok, poškodzovanie životného prostredia a pod.), ako dôsledok chybných rozhodnutí.

Vonkajšie bezpečnostné prostredie, niekedy aj vonkajšie bezpečnostné makro prostredie, predstavuje bližšie neohraničený priestor, v ktorom existujú alebo sa môžu vyskytnúť činitele s významným vplyvom na plnenie funkcií a existenciu referenčného objektu. Z hľadiska štátu ho tvoria: svetové teritórium, európsky kontinent, stredná Európa, okolité štáty a charakterizujú ho najmä faktory globalizácie, ktoré môžu ohroziť bezpečnosť objektov a chránených priestorov, najmä:

- nekontrolovateľná migrácia,
- šírenie organizovaného zločinu a drog,
- šírenie jadrových zbraní,
- narastanie nacionalizmu a extrémizmu, náboženské a rasové nepokoje,
- zvyšujúca sa agresivita medzinárodného terorizmu,
- hrubé porušovanie medzinárodných bezpečnostných noriem,

Vnútorné bezpečnostné prostredie možno považovať za priestor, nachádzajúci sa vo vnútri hraníc referenčných objektov, v ktorom sa vyskytujú činitele, odohrávajú sa procesy, ktoré majú alebo môžu mať rozhodujúci vplyv na úroveň bezpečnosti daného referenčného objektu. Tvorí ho množina samostatných prvkov v hraniciach referenčného objektu v danom priestore a súhrn vnútorných sociálnych, ekonomických, technických a technologických, ekologických a iných činiteľov. Vnútorné prostredie jednotlivých referenčných objektov sa odlišuje najmä pre ich rozdielne zameranie. Vo veľkej miere ho tvoria *aktíva***.**

2. BEZPEČNOSTNÝ SEKTOR

Pod pojmom bezpečnosť referenčného objektu sa rozumie sústavné a efektívne využívanie všetkých zdrojov, zabezpečujúcich jeho stabilné fungovanie v súčasnosti a stály rozvoj v budúcnosti. V organizáciách, ktoré predstavujú referenčný objekt sa z funkčného hľadiska uskutočňuje veľké množstvo hlavných a vedľajších činností, ktoré vrcholovému manažmentu pri správnom riadení umožňujú dosahovať stanovené ciele. Hlavné a vedľajšie činnosti (druhy aktív) sa v organizáciách nevyskytujú v rovnakom rozsahu. Niektoré špecifické činnosti sa uplatňujú len v určitých organizáciách (napr. vojenský výcvik, streľby). Medzi tie činnosti, ktorým musí vrcholový manažment každej organizácie venovať zvýšenú pozornosť patrí aj manažérstvo bezpečnosti.

Manažérstvo bezpečnosti

Predstavuje činnosť vrcholového manažmentu a bezpečnostných manažérov (riadiaca zložka) zameranú na nepretržité udržiavanie bezpečnosti v organizácii, s cieľom dosiahnuť taký **stav bezpečnosti**, pri ktorom:

- sú odstránené riziká alebo znížené na prijateľnú úroveň a bezpečnosť predstavuje prípustnú mieru nebezpečenstva (ohrozenia),
- ohrozenie je objektívne, reálne a ohrozený subjekt si to uvedomuje a dokáže znížiť riziko (stav bezpečnosti),
- organizácia má schopnosť rýchlo obnoviť svoju činnosť, čím zachovať funkčnú spôsobilosť.

Na dosiahnutie stavu bezpečnosti sa musia v organizácii vytvoriť podmienky pre zavedenie legislatívnych bezpečnostných noriem a dosiahnutie zhody s vnútornými bezpečnost-

nými normami a opatrenia na ochranu životných záujmov všetkých objektov bezpečnosti - ochranu osôb, majetku a životného prostredia.[8]

Najvyššiu zodpovednosť za bezpečnosť má prirodzene vlastník, štatutárny orgán a najvyšší manažment (top manažment) organizácie. Zodpovednosť za dodržiavanie bezpečnostných smerníc a režimových opatrení majú aj všetci líniovíí manažéri od najnižšieho po najvyšší stupeň. Priamu zodpovednosť za manažérstvo bezpečnosti, by mal má mať v našich podmienkach bezpečnostný manažér - CSO. V iných organizácií existuje profesia manažéra informačnej bezpečnosti - CISO (v našich podmienkach správca informačnej siete alebo bezpečnostný správca informačnej siete), zameraná výhradne na informačnú bezpečnosť.

Vojenská organizácie ale aj iné organizácie pracujú v rizikovom prostredí (napríklad napríklad výcvik, streľba, špeciálne pracoviská, nasadenie do misií a pod.) môžu mať ešte ďalších špecialistov manažérstva bezpečnosti. Zodpovednosť za manažérstvo bezpečnosti by mala byť v našich podmienkach koncentrovaná na úrovni štatutárneho orgánu, pretože nie je efektívne zamestnávať špecializovaného manažéra bezpečnosti na plný úväzok.

Aj v podmienkach OS SR sa určujú zodpovedný funkcionári, ktorý sa starajú z hľadiska bezpečnosti o oblasti stanovené v legislatívnych normách. Jedná sa napr. najmä o:

- *bezpečnosť a ochranu zdravia* – autorizovaný bezpečnostný technik, bezpečnostný technik,
- *požiarnu bezpečnosť* – technik požiarnej ochrany, špecialista požiarnej ochrany, členovia protipožiarnej hliadky,
- *ochranu utajovaných a citlivých informácií* – bezpečnostný zamestnanec, správca informačného systému, bezpečnostný správca informačného systému,
- *havarijnú činnosť* - havarijný technik, špecialista na prevenciu závažných priemyselných havárií,
- a ďalšie oblasti bezpečnosti, pre ktoré sú stanovené príslušné zákony, normy a smernice.

Charakteristika bezpečnostného sektora

Každá organizácia si podľa svojho poslania, vízií a účelu na úspešné dosahovanie stanovených cieľov vytvára organizačnú štruktúru. Jadro organizačnej štruktúry predstavuje základné prostredie pre vykonávanie všetkých hlavných a vedľajších činností a procesov, ktoré sú v organizácii zastúpené. Základný organizačný rámec uľahčuje úspech plnenia povinností zamestnancami organizácie, ktorí pracujú pod dohľadom zodpovedných manažérov.

Štruktúra organizácie má byť podľa[9] vytvorená podľa určitej logickej schémy, ktorá zahrnie nielen všetky primárne (hlavné) oblasti alebo činnosti, ale aj všetky sekundárne (podporné) oblasti alebo činnosti. Každá uvedená oblasť hlavných a podporných činností tvorí samostatnú časť (úsek) celej organizácie. Úsek väčšieho celku (ekonomického, územného, a podobne) sa podľa pravidiel slovenského pravopisu nazýva *sektor.* Na základe jednotlivých činností môžeme teda organizačnú štruktúru členiť na jednotlivé sektory, napr.: finančný, investičný, marketingový, dopravný, personálny, administratívny, informačný, výskumu a vývoja, údržby, kontrol, a pod.

---

[8] BELAN, Ľ. [2015]: *Bezpečnostný manažment.* 1. časť *Bezpečnosť a manažérstvo rizika*. Učebnica. Žilinská univerzita v Žiline/EDIS - vydavateľstvo Žilinskej univerzity.

[9] SENNEWALD, CH. A. [2011]: *Effective Security Management.* 5.vydanie. Elsevier Science. ISBN-13: 97-8012-382-013-6

Bezpečnostný sektor SR je možné definovať ako súhrn jednotlivých komponentov bezpečnostnej štruktúry štátu, fungovanie ktorých má byť založené na kompletnej bezpečnostnej politike štátu. Podľa Výboru pre rozvojovú pomoc OECD sú súčasťou bezpečnostného orgánu mocenské inštitúcie, relevantné civilné orgány a súbor ich vzájomných vzťahov, ktorými sa zaisťuje riadenie a kontrola. Patria sem:

a) štátne inštitúcie s legitímnym mandátom zaisťovať bezpečnosť štátu a obyvateľstva pred akýmkoľvek aktom násilia: ozbrojené sily, polícia, spravodajské služby a ďalšie orgány spojené s výkonnou mocou.
b) volené a ustanovené autority, zodpovedné za riadenie a kontrolu mocenských inštitúcií:
   - *užšie chápanie* – mocenské inštitúcie štátu, vládne orgány riadenia, parlamentné orgány kontroly,
   - *širšie chápanie* – navyše zahŕňa aj súdy a orgány spravodlivosti, relevantné mimovládne organizácie, médiá, špecifických aktérov (súkromné bezpečnostné služby, polovojenské milície, ďalšie neštátne organizácie podobného charakteru).[10]

V našich podmienkach je potrebné v organizačnej štruktúre okrem vytvorenia pracovných miest na manažérstvo svojich hlavných a podporných činností pamätať aj na vytvorenie štruktúry pre pracovníkov, ktorí budú sledovať a riadiť jej bezpečnosť–štruktúru bezpečnostných pracovníkov. Z tohto hľadiska môžeme manažérstvo bezpečnosti považovať za veľmi dôležitú časť (úsek) jej celkových činností a štruktúru bezpečnostných pracovníkov za časť jej celkovej štruktúry, ktorú môžeme nazvať bezpečnostný sektor organizácie.

Bezpečnostný sektor organizácie sa odkazuje na štruktúry, procesy, hodnoty a postoje, ktoré rozhodujú o podobe (forme) bezpečnosti a spôsoboch jej dosahovania. Zahŕňa všetky odvetvia ľudskej činnosti, ktorých podstatou je dosiahnutie a udržiavanie bezpečnosti teda poskytovanie práce, vedomostí, finančných prostriedkov, infraštruktúry, výrobkov alebo ich vzájomná kombinácia. Jednotlivé časti bezpečnostného sektoru organizácie vystupujú ako aspekty komplexne ponímanej bezpečnosti organizácie:

„Komplexná bezpečnosť organizácie = súčet jednotlivých zložiek bezpečnostného sektoru organizácie“.

Úroveň komplexnej bezpečnosti organizácie závisí od miery integrácie jednotlivých zložiek bezpečnostného sektoru organizácie. Jadrom bezpečnostného sektora organizácie a jeho jednotlivých subsystémov je bezpečnostný systém – Systém manažérstva bezpečnosti organizácie. Bezpečnostný sektor tvoria špeciálne vytvorené subjekty bezpečnosti alebo súbory subjektov (oblasti), ktorých hlavným cieľom je dosiahnutie, zaistenie a upevňovanie trvalej celkovej bezpečnosti osôb, majetku a životného prostredia v organizácii. Rozsah a štruktúra bezpečnostného sektoru bude v jednotlivých organizáciách odlišná, v závislosti na ich účele, veľkosti a štruktúre. Jednotlivé súčasti bezpečnostného sektoru zasahujú prakticky do všetkých hlavných i vedľajších oblastí činnosti organizácií, kde je potrebné chrániť významné aktíva. Bezpečnosť pre jednotlivé súčasti bezpečnostného sektoru je zakotvená v legislatívnych dokumentoch, ktoré musí spĺňať každá právnická i podnikajúca fyzická osoba. Bezpečnostný sektor organizácie je možné podľa subjektov ochrany rozdeliť na niekoľko podsektorov. Tieto podsektory sa obvykle v rôznej intenzite vyskytujú vo všetkých druhoch

[10] SAMSON, I., KORBA, M. [2003]: *Reforma bezpečnostného sektora. Skúsenosti SR.* Bratislava. Projekt v rámci grantovej schémy MZV SR ev. č. 9/2006. Výskumné centrum pre zahraničnú politiku, n. o.

organizácií. Jedná sa o podsektory – bezpečnosť osôb a majetku, bezpečnosť životného prostredia (environmentálna bezpečnosť) a bezpečnosť práce.

Bezpečnosť osôb a majetku je najširším podsektorom bezpečnostného sektoru organizácie. Jedná sa v ňom o bezpečnosť všetkých aktív organizácie, ktorá je závislá najmä na bezpečnostných rizikách (úmyselného napadnutia alebo náhodných), teda o:

- fyzickú bezpečnosť jednotlivcov i skupín, a ich bezpečnosť v pracovnom či vnútornom prostredí organizácie,
- bezpečnosť hmotného i nehmotného majetku (teda aj informácií a informačných systémov) v objektoch organizácie,
- bezpečnosť a nepretržitosť činností, ktoré zveľaďujú majetok organizácie (výrobných činností, nevýrobných činností na poskytovanie služieb alebo iných činností na poskytovanie služieb).

Na základe uvedených aktivít na ochranu aktív možno všeobecne medzi kľúčové oblasti podsektora bezpečnosť osôb a majetku v organizáciách zaradiť nasledovné základné oblasti bezpečnosti:

a) fyzická bezpečnosť,
b) bezpečnosť práce a ochrana zdravia,
c) požiarna bezpečnosť,
d) bezpečnosť činností na tvorbu produktov alebo poskytovanie služieb (prevádzky),
e) informačná bezpečnosť,
f) bezpečnosť IKT (počítačová bezpečnosť),
g) bezpečnosť a ochrana vnútorného poriadku,
h) ďalšie možné zložky bezpečnosti organizácie.

Zložky bezpečnosti v oblastiach podsektoru bezpečnosť osôb a majetku. Uvedené základné oblasti podsektoru bezpečnosť osôb a majetku obvykle obsahujú:

1. Fyzická bezpečnosť: *fyzická bezpečnosť osôb*, *bezpečnosť objektov kritickej infraštruktúry*,
2. Bezpečnosť práce a ochrana zdravia: *bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci* – BOZP– ochrana *osôb v pracovnom procese a prostredí* pred náhodnými rizikami,
3. Požiarna bezpečnosť – ochrana *osôb, objektov, majetku a prevádzky* pred úmyselným alebo náhodným požiarom.
4. Bezpečnosť činností na tvorbu produktov alebo poskytovanie služieb (prevádzky):
   a. *technicko-prevádzková bezpečnosť*,
   b. *manažérstvo kontinuity činností*,
   c. *prevencia závažných priemyselných havárií*,
   d. *jadrová bezpečnosť*.
4. Informačná bezpečnosť:
   a. *ochrana utajovaných skutočností* – ochrana informácií v akejkoľvek forme (elektronické, fyzické, a iné) pred úmyselným alebo náhodným napadnutím či zneužitím:
      - *fyzická bezpečnosť a objektová bezpečnosť* – ochrana utajovaných skutočností v objektoch a chránených priestoroch pred nepovolanými osobami a pred neoprávnenou manipuláciou,
      - *administratívna bezpečnosť* – ochrana utajovaných skutočností pri ich tvorbe, príjme, evidencii, preprave, ukladaní, rozmnožovaní, vyraďovaní a uchovávaní alebo pri inej manipulácii,

- *personálna bezpečnosť* – ochrana utajovaných skutočnosti elimináciou hrozieb spôsobených zamestnancami, ktorí sa s nimi môžu v určenom rozsahu oboznamovať,
- *priemyselná bezpečnosť* – ochrana utajovaných skutočností, ktoré boli postúpené alebo ktoré vznikli u právnickej osoby alebo podnikajúcej fyzickej osoby,
- *bezpečnosť technických prostriedkov* – ochrana utajovaných skutočností, ktoré sa tvoria, spracúvajú, prenášajú, ukladajú alebo archivujú na technických prostriedkoch.

a. *bezpečnosť osobných údajov* – ochrana osobných údajov v dokumentoch a informačných systémoch,
b. *bezpečnosť informačných systémov verejnej správy* – ochrana utajovaných skutočností v informačných systémoch verejnej správy,
c. ďalšie zložky informačnej bezpečnosti.

6. Bezpečnosť IKT (Počítačová bezpečnosť) – ochrana informačných a telekomunikačných technológií pred úmyselným alebo náhodným poškodením.
7. Bezpečnosť a ochrana vnútorného poriadku:
   a. ochrana vnútorného poriadku v zmysle organizačných a režimových opatrení,
   b. manažérstvo bezpečnostných incidentov.

Bezpečnosť životného prostredia sa zameriava na ochranu pred poškodením životného prostredia. Vzťah medzi životným prostredím a bezpečnosťou ľudí a prírody bol predmetom mnohých výskumov a predmetom mnohých publikácií v posledných desaťročiach, ale iba v poslednej dobe sa stáva významným predmetom záujmu medzinárodnej politiky v oblasti životného prostredia. Životné prostredie je najdôležitejším nadnárodným problémom a jeho bezpečnosť je dôležitým aspektom mieru, národnej bezpečnosti a ľudských práv.[11]

Environmentálna bezpečnosť je základom bezpečnosti štátu, zahŕňa dynamiku a prepojenie medzi základňou prírodných zdrojov, spoločenskou štruktúrou štátu a je ekonomickým nástrojom pre miestnu a regionálnu stabilitu. Vzácnosť životného prostredia je daná zmenami životného prostredia, počtom obyvateľov a jeho nárastom a nerovnomerným rozdelením alebo prístupom k zdrojom. Objavujú sa nebezpečné príznaky, spojené so zmenami životného prostredia:

- vyčerpanie a znečistenie pitnej vody,
- degradácia a zmenšovanie biodiverzity,
- degradácia a zmenšovanie poľnohospodárskej pôdy a potravinovej a zdravotnej bezpečnosti,
- ochudobnenie ozónovej vrstvy a globálne otepľovanie.

Environmentálna bezpečnosť (Environmental security) je stav, v ktorom ľudská spoločnosť a ekologický systém na seba pôsobia trvalo udržateľným spôsobom, jednotlivci majú dostatočný prístup ku všetkým prírodným zdrojom a existujú mechanizmy na zvládanie kríz a konfliktov priamo či nepriamo spojených so životným prostredím.

V tomto stave sú minimalizované riziká a ohrozenia spojené so životným prostredím a spôsobené prírodnými alebo antropologickými silami alebo procesmi vyvolanými antropologickými silami.[12]

---

[11] ČERMÁK, O. [2007]: *Životné prostredie.* Vysokoškolská učebnica. STU Bratislava ISBN: 978-8022-72-9581

[12] KUSTROVÁ, M. [2007]: *Environmentálna bezpečnosť a hlavné environmentálne riziká*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie, Liptovský Mikuláš. Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2008. - ISBN 978-80-8040-348-5. - S. 261-264

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci *(BOZP).* Ide o oblasť riadenia, ktorá je zameraná na bezpečnosť a ochranu zdravia ľudí v priebehu pracovného procesu. Cieľom BOZP je zabezpečiť bezpečné a zdravé pracovné prostredie. Zahŕňa všetky stránky ochrany zamestnancov súvisiace s prácou - napríklad fyzickú a psychickú pohodu, sociálnu ochranu, pracovné podmienky, pracovné vzťahy, hygienické podmienky, sociálne vybavenie pracovísk.

BOZP predstavuje stav pracovných podmienok eliminujúcich vplyv nebezpečných a škodlivých faktorov pracovného procesu alebo prostredia na zamestnancov. Zahŕňa v sebe dve funkcie, ktorými sú *bezpečnosť práce + ochrana zdravia pri práci*. V praxi je celý systém bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci zameraný nielen na zamedzenie poškodenia zdravia pracujúcich, ale aj na podporu zdravia zamestnancov, zvyšovanie alebo regeneráciu úrovne zdravia pri práci a podporu práceschopnosti a pohody pri práci, tak aby to zodpovedalo prijateľným štandardom.

ZÁVER

Potreba bezpečia, istoty patrí spoločne s fyziologickými potrebami už oddávna medzi najsilnejšie pociťované ľudské potreby. Ľudia od samého počiatku vnímali svoje postavenie v prostredí zápasu dobra (bezpečnosť, istota) a zla (nebezpečenstvo pre život a majetok človeka). Každá organizácia, nevynímajúc OS SR, ktorá chce byť úspešná, musí byť pripravená ochraňovať všetky aktíva, ktoré pre ňu predstavujú a vytvárajú hodnoty. Pre organizácie, ktoré potrebujú zostať efektívne sa ochrana pracovníkov, informácií, technológií, alebo iného majetku stáva nevyhnutnou súčasťou života. Na zachovanie bezpečnosti musia rešpektovať rôzne zákony, regulačné predpisy a nariadenia, ktoré vyjadrujú záujem štátu chrániť celospoločenské hodnoty, ktoré môžu byť činnosťou alebo produktmi organizácie ohrozené.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BELAN, Ľ. [2015]: *Bezpečnostný manažment.* 1. časť Bezpečnosť a manažérstvo rizika. Učebnica. Žilinská univerzita v Žiline/EDIS - vydavateľstvo Žilinskej univerzity.

BETUŠ, Ľ. [2014]: *Chráň náš svet, chráň svoj život, pomáhaj ohrozeným*. In: Civilná ochrana 2/2014. ISSN 1335-4094

ČERMÁK, O. [2007]: *Životné prostredie.* Vysokoškolská učebnica. STU Bratislava ISBN: 978802272- 9581

KUSTROVÁ, M. [2008]: *Environmentálna bezpečnosť a hlavné environmentálne riziká*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie, Liptovský Mikuláš. Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2008. - ISBN 978-80-8040-348-5. - s. 261-264

LAML Roman [2014]: *Bezpečnostné prostredie.* In: Fórum pre medzinárodnú politiku 18.1.2014. http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/

MOHAN, D., VARGHESE, M. [2003]: *Injuries in South-East Asia Region: Priorities for Policy and Action,* SAERO, World New Delhi,

SAMSON, I., KORBA, M. [2003]: *Reforma bezpečnostného sektora. Skúsenosti SR.* Bratislava. Projekt v rámci grantovej schémy MZV SR ev. č. 9/2006. Výskumné centrum pre zahraničnú politiku, n. o.

SENNEWALD, CH. A. [2011]: *Effective Security Management.* 5.vydanie. Elsevier Science. ISBN-13: 9780123820136

ŠIMÁK, L. [2004]: *Krízový manažment vo verejnej správe.* Žilina: EDIS - vydavateľstvo ŽU. ISBN 80-88829-13-5

ŠIMÁK, L., a kol. [2005]: Terminologický slovník krízového riadenia. Žilina – ŽU, ISBN 80-88829-75-5

Ing. Ľubomír BELAN, PhD.
Katedra manažmentu,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: lubomir.belanml@aos.sk

VPLYV PREHLBOVANIA EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE NA VÝVOJ SYSTÉMU OCHRANY INFORMÁCIÍ EURÓPSKEJ ÚNIE

IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION DEEPENING ON THE DEVELOPMENT OF INFORMATION PROTECTION SYSTEM

Miroslav BRVNIŠŤAN

ABSTRACT

Protection of information, particularly information being protected by the confidentiality regime of the European Union has obtained specific features in the context of the historical development . Frequent changes as well as the ambiguity of further development of the EU fundamentally determined the possibilities of developing the field of information protection, which can be negatively perceived mainly in the context of the changes in the security environment and new security challenges. The future protection of the EU information depends directly on the willingness and ability to share common values and to ensure consistency of the rules and security standards within respective member states. The European integration deepening seems to be an essential factor for the further streamlining of information protection via classification as a substantive instrument for protection of common European interests.

Keywords: EU information protection development, security interests, implementation of interests, future of information protection via classification

ÚVOD

Ochrana informácií Európskej únie (ďalej len EÚ) je priamym dôsledkom historického vývoja na európskom teritóriu. Nejednoznačnosť európskej integrácie a jej imanentných cieľov, odlišné postoje, záujmy a právne prostredie členských krajín ovplyvňujú inštitucionálne a právne prostredie EÚ, vrátane ochrany informácií. Meniace sa bezpečnostné prostredie a nové bezpečnostné výzvy kladú bezprecedentný tlak na bezpečnosť ako takú, nevynechajúc bezpečnosť systému ochrany informácií, špecificky systému ochrany informácií utajením (ďalej len **OIU**). Postoje a zámery jednotlivých členských štátov, rôznych lobistických zoskupení a politikov, orgánov a inštitúcií EÚ sú nesúrodé, čo podmieňuje prijímanie rôznych kompromisov a náhradných riešení.

Samotný vznik EÚ a integračný proces členských krajín do EÚ ovplyvnil výrazným spôsobom fungovanie bezpečnostných mechanizmov EÚ. Jedným z dôvodov je aj skutočnosť, že v dôsledku procesu integrácie dochádza priamo k obmedzeniu a odovzdaniu niektorých výlučných právomocí členských krajín EÚ v prospech EÚ. Postupne sa bezpečnosť členských krajín a realizácia ich bezpečnostných záujmov stáva integrálnou súčasťou bezpečnostných opatrení v rámci EÚ[1]. Členské krajiny sa pritom podieľajú na činnosti orgánov EÚ a vznikajúcich bezpečnostných štruktúr, čím priamo zabezpečujú konzistentnosť a koordinovanosť svojich vnútroštátnych („interných“) opatrení s opatreniami realizovanými prostredníctvom EÚ. Spôsob, akým dokážu členské krajiny zosúladiť svoje „interné“ kroky s krokmi prijímanými v rámci EÚ, určuje tiež celkovú efektívnosť spoločného EÚ systému bezpečnosti a ochrany informácií. OIU EÚ je považovaná za integrálnu súčasť manažmentu informácií EÚ.

[1] Podrobnejšie v Ustanovenia o spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike, čl. 42, Zmluva o Európskej únii.

Tento sa postupne vyvíjal až do súčasnej podoby, kedy rámcovo pokrýva všetky informácie vznikajúce v súvislosti s činnosťou EÚ. V zásade odlišuje tri kategórie informácií EÚ – informácie verejné, informácie s limitovaným prístupom (označované ako „LIMITE UE“) a utajované informácie.

Základný právny rámec je tvorený Nariadením Rady EÚ a Parlamentu (ES) č. 1049/2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie. V tomto nariadení sú upravené výnimky z prístupu verejnosti k informáciám a postup, ktorý to umožňuje. Systémovo je stanovené, že všetky dokumenty sú prístupné verejnosti. Avšak aj tu je vytvorený priestor pre výnimky, ktoré umožňujú chrániť niektoré záujmy EÚ a členských krajín prostredníctvom špecifických opatrení. V prípade potreby majú orgány (t.j. orgány EÚ) právo chrániť svoje interné procesy napr. riadiace procesy, porady a rokovania, aby sa zachovala ich schopnosť plniť stanovené úlohy. Nariadenie č. 1049/2001 explicitne nehovorí o kategóriách informácií, respektíve o spôsobe ich ochrany. Vytvára však základný predpoklad na obmedzenie prístupu verejnosti k informáciám za určitých podmienok, ktoré sú bližšie rozpracované v čl. 4 uvedeného nariadenia[2]. Takto definovaný všeobecný rámec využívajú jednotlivé inštitúcie EÚ, agentúry a štruktúry EÚ na stanovenie pravidiel pre ochranu informácií ako protiváhu všeobecnému prístupu verejnosti k informáciám EÚ.

V čase vstupu SR do EÚ bola z dnešného pohľadu situácia v OIU odlišná[3]. Neustály nárast množstva informácií a požiadaviek na ich ochranu spôsobuje, že systémy ochrany informácií je potrebné neustále prispôsobovať, a to aj s ohľadom na potreby praxe a zmeny bezpečnostnej situácie. Cieľom je dosiahnuť primeranú bezpečnosť zohľadňujúc základné požiadavky ochrany informácií, ako sú hodnovernosť, dostupnosť, dôvernosť, integrita a nespochybniteľnosť v rámci celej EÚ jednotne. Tento cieľ je pomerne zložité zabezpečiť, ak možnosti riešenia ovplyvňujú faktory, akými sú ekonomická, bezpečnostná alebo politická situácia. Podstatný vplyv má aj nutnosť koordinovať a zjednocovať rôznorodé záujmy jednotlivých členských krajín. Z tohto pohľadu je v rámci EÚ pravdepodobne najvýraznejším problémom zosúlaďovanie záujmov členských krajín. Už z podstaty európskej integrácie pritom existujú systémové odlišnosti, vrátane vzťahu „staré“ verzus „nové“ členské krajiny. Čo sa týka systému OIU v komplementárnej výhode, sú krajiny, ktoré boli pri vzniku EÚ a „včlenili“ niektoré charakteristiky svojich vlastných systémov ochrany informácií do systému OIU EÚ. Pri nových členoch je situácia odlišná, nakoľko tieto presadzujú nové požiadavky, často s nepoznanými dôsledkami[4]. Ak by sme chceli byť úplní, boli to v konečnom dôsledku nielen zmeny vyplývajúce zo zmien bezpečnostného prostredia, ale aj požiadavky vyplývajúce z organizačných zmien, zmien a vývoja právneho a inštitucionálneho prostredia ako súčasti vnútorného vývoja EÚ.

V súlade s uvedeným sa preto budeme zaoberať analýzou súčasného systému OIU EÚ, ktorý je možné na prvý pohľad vnímať jednotne a konzistentne, no v skutočnosti ide o zložitý a komplexný systém pozostávajúci z množstva podsystémov. Tieto vznikali v danej etape

[2] Napr. ak by sa jeho zverejnením narušila ochrana verejného záujmu týkajúceho sa: verejnej bezpečnosti, obrany a vojenských vecí, medzinárodných vzťahov, finančnej, menovej alebo hospodárskej politiky spoločenstva alebo niektorého členského štátu; súkromia alebo integrity jednotlivca, najmä v súlade s právnymi predpismi spoločenstva týkajúcimi sa ochrany osobných údajov. Uvedené sa týka aj prístupu k dokumentu, ktorý orgán vypracoval pre vnútornú potrebu, alebo ktorý orgán obdržal, vzťahujúceho sa k veci, v ktorej ešte orgán nerozhodol, bude odmietnutý v prípade, ak by zverejnenie dokumentu vážne narušilo rozhodovací proces orgánu, pokiaľ nepreváži verejný záujem na jeho zverejnení.

[3] Pozri bližšie Brvnišťan, M., Polák, P.: Vývoj ochrany utajovaných skutočností na území SR, In Právny obzor, 92/2009, č.3, str. 262-288.

[4] Pozri bližšie Vývoj systémov OUS EÚ a NATO, Brvnišťan, M.: Ochrana utajovaných skutočností v spektre historického vývoja, Tlačiareň Ministerstva vnútra SR, Bratislava 2013, str. 65.

európskej integrácie a ich opodstatnenie sa postupne menilo a vyvíjalo v súlade so záujmami členských krajín. Pri posudzovaní možností ďalšieho rozvoja systému OIU EÚ vo väzbe na možné prehlbovanie integrácie EÚ sa zameriame najmä na popísanie vzťahu „vývoj EÚ verzus záujmy členských krajín“ a jeho koherentnosť. Realizácia záujmov členských krajín bude určujúcim faktorom pre pochopenie vývoja systému OIU a jeho súčasného stavu a zároveň nástrojom na načrtnutie možného vývoja do budúcnosti.

1. VÝVOJ SYSTÉMU OCHRANY INFORMÁCIÍ EÚ UTAJENÍM A REALIZÁCIA BEZPEČNOSTNÝCH ZÁUJMOV ČLENSKÝCH KRAJÍN

Počiatky súčasného systému OIU EÚ je možné spojiť s povojnovou situáciou v Európe a bezpečnostnými a hospodárskymi záujmami európskych krajín. Boli to však najmä bezpečnostné záujmy jednotlivých krajín, ktoré bolo potrebné chrániť, s čím úzko súvisela aj ochrana a distribúcia dôležitých, spravidla utajovaných informácií. OIU však bola riešená až ako dôsledok postupných integračných krokov novovznikajúceho nadnárodného zoskupenia a hľadania spoločných záujmov. Podmienky pre samotný vznik EÚ, tak ako je vnímaná dnes, však neboli v počiatkoch vytvorené a to aj s ohľadom na nie celkom jednoznačný cieľ európskej integrácie. Tento sa len postupne formoval. Za základ budúcej európskej integrácie je považovaný podpis **Charty spojených národov** v roku 1945**,** ako novej záruky na zabezpečenie bezpečnosti a mierového spolužitia národov vo svete, rozvoja medzinárodnej spolupráce a vytvorenie fóra na riešenie problémov hospodárskeho, bezpečnostného, sociálneho významu[5]. Charta spojených národov vytvorila podmienky na kreovanie kolektívnej obrany[6]. Za ďalší krok smerujúci k európskej integrácii je možné považovať uzatvorenie **Bruselskej dohody**[7] v roku 1948 na zabezpečenie nielen hospodárskych záujmov, ale aj na zabezpečenie obranných a bezpečnostných záujmov prostredníctvom kolektívnej obrany tak, ako to umožňovala Charta spojených národov. Bruselská dohoda prakticky pozostávala zo siete vzájomných bilaterálnych dohôd. **Západoeurópska únia** (ďalej len ZEÚ) bola prvá organizácia vojensko – politického charakteru, ktorej cieľom bolo integrovať spoločné záujmy. **Práve vznik ZEÚ sa považuje za prvý zreteľný krok v európskej integrácii**. Zároveň je možné povedať, že predstavuje výrazný krok vo vytváraní rôznych spoločenstiev národov na európskom teritóriu s cieľom dosiahnutia určitých cieľov, v tomto prípade najmä obranných. Samotná dohoda predpokladala vznik nadnárodných orgánov – napr. Výboru západoeurópskej únie a ďalších podporných a výkonných orgánov[8]. ZEÚ mala preto zásadný vplyv na kreovanie bezpečnostných orgánov a bezpečnostných politík neskorších integračných zoskupení. Takisto je možné konštatovať, že názorová nejednotnosť a záujmy „silných“ štátov viedli postupne k procesom, ktoré boli príčinou vzniku Severoatlantickej aliancie[9] (ďalej len NATO). Na pozadí uvedeného je možné

[5] Charta spojených národov (OSN), podpísaná v San Franciscu 26. 6. 1945 v závere Konferencie spojených národov o medzinárodnej organizácii, účinnosť nadobudla 24.10.1945.

[6] Články 51 až 54 kapitoly VIII. Charty vytvárajú potrebný právny rámec na vytvorenie individuálnej alebo kolektívnej sebaobrany, v rámci ktorých je možné uzatvárať regionálne bezpečnostné dohody – pozn. autora.

[7] The Brussels Treaty, nazývaná aj Zmluva o Západnej únii, podpísaná 17.3.1948 piatimi krajinami – Belgickom, Luxemburskom, Holandskom, Francúzskom a Veľkou Britániou; v roku 1954 pristúpili do organizácie nové krajiny – SRN a Taliansko, súčasne sa organizácia premenovala na Západoeurópsku úniu. The European Defence Community: A History, The Macmillan press Ltd. 1980, str.14.

[8] Pozri článok 8 zmluvy o založení Západoeurópskej únie a porovnaj s článkom 1 vo väzbe na článok 7 Bruselskej dohody, ktorý predpokladal vznik Konzultačného výboru na zabezpečenie plnenia ustanovení zmluvy, The European Defence Community: A History, The Macmillan press Ltd. 1980, str.16.

[9]Organizácia Severoatlantickej zmluvy (ang. *North Atlantic Treaty Organisation* - NATO; fr. *L'Organisation du Traité de l'Atlantique Nord* - OTAN), najmä v 90-tych rokoch 20. stor. v slovenčine prekladaná ako Severoatlantická aliancia a do roku 1989 ako Severoatlantický pakt, je medzinárodná vojenská organizácia. Skratkovito sa používa výraz „Aliancia“. Organizácia bola založená 4. apríla 1949 podpisom tzv. Washingtonskej

pozorovať vplyv krajín, ktoré mali ambície byť „kľúčovými hráčmi“ (napr. Francúzsko alebo Veľká Británia) na európskom teritóriu. Zároveň tým dochádzalo aj k formovaniu základov a budúcnosti európskej obrany a bezpečnosti z hľadiska realizácie bezpečnostných záujmov. V zásade tu došlo k rozdeleniu realizácie hospodárskych, bezpečnostných a obranných záujmov, kde európska integrácia prebiehala najmä s ohľadom na ekonomické a hospodárske záujmy a záujmy v oblasti spoločnej obrany a bezpečnosti sa realizovali prostredníctvom NATO. ZEÚ zohrala dôležitú úlohu[10]. V oblasti bezpečnosti poslúžila ako základ pre vznik bezpečnostného systému NATO a obdobným spôsobom „poslúžila“ aj vo vzťahu k formujúcim sa Európskym spoločenstvám. Podpora USA pri vzniku ZEÚ a následne vznik NATO, integrácia bezpečnostných a iných orgánov ZEÚ do NATO sú čitateľné a identifikovateľné. O to viac sú tieto skutočnosti zrejmé pre proces budovania bezpečnostných orgánov, kde bolo predstaviteľmi NATO výslovne uvedené, že bezpečnostný systém NATO bude založený na bezpečnostnom systéme ZEÚ[11].

OIU v tejto etape pozostávala zo systému vzájomných bilaterálnych a multilaterálnych zmlúv o vzájomnej výmene a ochrane utajovaných skutočností. Jednotlivé krajiny mali stále príliš odlišné záujmy, a preto aj informácie vznikajúce v súvislosti s ich realizáciou chránili odlišnými a vzájomne nekompatibilnými systémami utajenia. To sa však čoskoro začalo meniť. Potreba hlbšej hospodárskej a ekonomickej spolupráce vytvárala tlak na prehlbovanie európskej integrácie. Ďalším krokom bol vznik Európskych spoločenstiev. Ako prvé vzniklo **Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ (Montánna únia)**[12]**.** Podstatou spoločenstva bola vzájomná solidarita štátov a prenesenie právomocí v otázkach spoločného záujmu. Z hľadiska inštitucionálneho vznik tohto spoločenstva predpokladal vznik spoločných orgánov ako Vysoký úrad – Komisia, Spoločné zhromaždenie – Európsky parlament, Osobitná rada ministrov – Rada, Súdny dvor, Účtovný dvor[13]. Ochrana informácií bola v zmluve o Montánnej únii riešená v ustanovení Článku 47, kde Komisia bola oprávnená získavať informácie potrebné na plnenie svojich úloh, tieto boli považované za služobné tajomstvo. Išlo najmä o správy týkajúce sa podnikov, obchodných vzťahov a cien. Zároveň bolo v Článku 16 stanovené, že „*Komisia prijme všetky vnútorné opatrenia na zabezpečenie fungovania svojich útvarov“*. V poslednej vete tohto článku bolo stanovené, že *„Komisia prijme rokovací poriadok, aby zabezpečila svoje fungovanie a fungovanie svojich útvarov, za podmienok stanovených touto zmluvou“*. Tieto ustanovenia zmluvy je možné považovať za elementárne základy budovania systému ochrany informácií v rámci súčasnej EÚ, ktoré zároveň nepriamo vytvorili predpoklady na OIU.

Ďalším krokom v európskej integrácii bol vznik **Európskeho hospodárskeho spoločenstva (**ďalej len EHS**) a Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu – Euroatom** (ďalej len

---

zmluvy, ktorou vznikla bezpečnostná organizácia západných demokratických štátov ako odpoveď na povojnovú situáciu v Európe. Washingtonskú zmluvu podpísalo v apríli 1949 dvanásť štátov: USA, Kanada, Spojené kráľovstvo, Francúzsko, Portugalsko, Belgicko, Luxembursko, Holandsko, Dánsko, Nórsko, Island a Taliansko. K nim sa v roku 1952 pripojilo Turecko a Grécko, v roku 1955 sa po získaní plnej suverenity pripojila Nemecká spolková republika a v roku 1982 Španielsko.V roku 1999 sa k NATO pripojilo Poľsko, Maďarsko a Česko. V roku 2004 v doposiaľ najväčšej vlne rozširovania NATO sa pripojili štáty strednej a východnej Európy: Litva, Lotyšsko, Estónsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko a Slovensko. Bližšie pozri http://sk.wikipédia.org/wiki/organizácia severoatlantickej zmluvy, 2009.

[10] Často sa pritom uvádza, že plnila úlohu akéhosi európskeho piliera NATO -pozn. autora.

[11] Vyjadrenie pplk. G.E. Gordona počas rokovania Stálej skupiny Vojenského výboru NATO, 18.11.1949, NATO archív, dokument Record of the meeting - S.G. 007/49.

[12] K podpisu došlo 18.4.1951, platnosť zmluvy bola časovo obmedzená na 50 rokov, History of EU, www.weu.int/history.htm, 2008, Pozn. autora : Právne nástupníctvo Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ na základe rozhodnutia Rady z 19.7.2002 prešlo na Európske spoločenstvo, OJ L z 23.7.2002.

[13] Pozri Hlava II, článok 7 zmluvy o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ.

ESAE)[14]. Hospodárska spolupráca sa mala z oblasti uhlia a ocele rozšíriť na ekonomiku ako celok. Týmto došlo v podstate k zjednoteniu záujmov členských krajín v oblasti ekonomickej integrácie.

Vznik EHS podnietil užšiu spoluprácu v hospodárskej oblasti, zároveň sa však podieľal na vzniku úzkej spolupráce orgánov Európskych spoločenstiev[15]. **OIU v zmluve o založení EHS nebola partikulárne riešená**, avšak v článku **207 odsek 3** bolo stanovené, že *„Rada prijme svoj rokovací poriadok. Do tohto zapracuje pritom podmienky prístupu verejnosti k dokumentom Rady“.* Článok 218 zmluvy sa zaoberá rokovaniami Komisie. V ods. 1 tohto článku je stanovené, že *„Rada a Komisia sa navzájom poradia o metódach spolupráce a riešia ich vzájomnou dohodou“* a v ods. 2 je uvedené, že „*Komisia prijme svoj rokovací poriadok tak, aby sama i jej odbory fungovali v súlade s ustanoveniami tejto zmluvy“*[16]. Nie sú to síce explicitne stanovené podmienky pre úpravu oblasti OIU, ale poslúžili na preklenutie určitého obdobia.

Zásadným pre bezpečnostnú oblasť a OIU bol vznik ESAE. Realizácia spoločných záujmov v oblasti energetickej nezávislosti, výskumu v oblasti atómovej energie a rozvoja nukleárneho priemyslu boli nosnými myšlienkami, na ktorých sa budúce členské štáty zhodli[17]. Z hľadiska OIU došlo k vzniku potreby vzájomnej výmeny špecifických a vysoko citlivých informácií, ktoré boli spravidla v rámci jednotlivých krajín utajované. Zdieľanie takýchto informácií a vytvorenie zodpovedných orgánov spoločenstva predpokladá už samotná zakladacia zmluva ESAE[18], čo je zároveň možné považovať za základ opatrení pre vznikajúcu oblasť OIU v rámci spoločenstiev. Na základe zmluvy o ESAE **(článok č. 24, 25 a 217)**[19] bola Európskou radou na návrh Európskej komisie schválená smernica (Euroatom) č. 3[20], implementujúca uvedené články Zmluvy zakladajúcej ESAE, ktorá definovala základy OIU vytvorením potrebnej bezpečnostnej štruktúry a orgánov na čele s Bezpečnostným úradom Európskej komisie. Týkalo sa to však iba informácií získaných ESAE alebo vymieňaných medzi členskými krajinami v súlade so Zmluvou o ESAE. Takéto informácie boli označované „Euroatom utajované informácie“ (Euroatom Classified Information, v skratke „ECI“)[21]. Jednotlivé stupne utajenia poskytujú rôzny stupeň ochrany spoločným európskym záujmom. Napríklad stupeň utajenia označovaný ako Eura Prísne tajné znie: „neoprávnené poskytnutie informácií by malo mimoriadne vážne dôsledky pre obranné záujmy jedného alebo viacerých členských štátov“ alebo pre stupeň Eura Dôverné: „neoprávnené poskytnutie informácií by poškodilo obranné záujmy jedného alebo viacerých členských štátov“. Je zrejmé, že takto definované stupne ochrany majú viacero zaujímavých konzekvencií. V prvom rade ide o určitý

[14]Uvedené bolo realizované prostredníctvom zmlúv vypracovaných medzivládnym výborom vytvoreného rozhodnutím na zasadnutí ministrov členských štátov Monetánnej únie, tzv. Messinský záver, Kľučka,J., Mazák,J., a kol., Základy Európskeho práva, Iura Edition 2004, str. 18.

[15]Neskôr bolo prostredníctvom Maastrichtskej zmluvy z roku 1993 EHS premenované na Európske spoločenstvo (vypustené slovo „hospodárske“) a včlenené do prvého piliera z troch, na ktorom stojí EÚ, www.wikipedia.com/history/EU/htm.3, 2015.

[16] Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, Konsolidovaná verzia, OJ C 325 z 24.12.2002.

[17] Objavovali sa však aj názory na budovanie vlastných atómových síl, nakoľko krajiny ako Francúzsko a Veľká Británia sa nechceli spoliehať na ochranu len prostredníctvom „atómového dáždnika“ USA, NATO history, www.members.tripod.com, 2008.

[18] Článok 24 zmluvy o založení ESAE.

[19] Článok 24 hovorí o ochrane informácií, ktoré spoločenstvo získa ako výsledok výskumu a prezradenie ktorých by mohlo poškodiť záujmy členských štátov, a preto tieto majú byť predmetom ochrany bezpečnostným systémom; zároveň v odseku č. 1 sa navrhuje prijať bezpečnostné smernice, ktoré stanovia bezpečnostné stupne; článok 25 stanovuje princípy komunikácie medzi EK a členskými štátmi a dodržiavanie bezpečnostných označení; v článku 217 sa hovorí, že prijatie potrebných smerníc sa má uskutočniť do 6 mesiacov po nadobudnutí platnosti zmluvy.

[20] Smernica (Euroatom) č. 3, OJ L 17/58 z 6.10.1958.

[21] Článok 1 bod 1 Smernice Euroatom č.3, ktorou sa implementuje článok 24 Zmluvy zakladajúcej The European Atomic Energy Community.

rozpor zo zameraním ESAE, kde sa primárne neuvádzajú obranné záujmy. Uvedené môže byť dôsledkom prebrania bezpečnostného systému ZEÚ, ktorý mal obranné a hospodárske ciele. V druhom rade sa v definíciách stupňov utajenia uvádzajú dôsledky pre jeden alebo viaceré členské štáty, a teda nie pre dané spoločenstvo krajín (EÚ ako takú), čo je pravdepodobne vyjadrením postoja členských krajín k spoločnej OIU, keďže je v podstate nahrádzaná systémami OIU jednotlivých členských krajín. V treťom rade je tým zrejme vyjadrený postoj k ochrane spoločných záujmov v tak citlivej oblasti ako je spoločná obrana. Tento stav bol zapríčinený priklonením sa k možnosti realizovať spoločné obranné záujmy v rámci Severoatlantickej aliancie[22]. Napriek tomu uvedená smernica platí nezmenene aj v súčasnosti! Iné utajované informácie členských krajín nemali z hľadiska ESAE právny rámec. Ak dochádzalo k výmene takýchto informácií, tak len na základe bilaterálnych dohôd medzi jednotlivými členskými štátmi. Boli to práve vzájomné bilaterálne dohody, ktoré vytvorili rámec, ktorý zastrešoval výmenu US aj v nastávajúcom období.

Ďalším krokom v zjednocovaní EÚ bolo zlúčenie viacnásobných štruktúr a orgánov spoločenstiev. Zjednotenie sa uskutočnilo prostredníctvom **Bruselskej dohody**[23] z 8.4.1965 (tiež tzv. „Dohoda o splynutí“ - Merger treaty), ktorou došlo k zjednoteniu a vytvoreniu jednej Rady a Komisie. Z hľadiska OIU týmto krokom došlo k vytvoreniu podmienok na širšiu aplikáciu ustanovení smernice Euroatom č. 3 a právomocí bezpečnostných orgánov Komisie v rámci spoločenstiev. Podpisom **Jednotného európskeho paktu**[24] vo februári 1986 boli zmenené aj zakladajúce zmluvy. Bola ním riešená napr. oblasť priestoru hraníc, jednotného trhu, rozšírenie kompetencií Európskych spoločenstiev. Dochádza k prehlbovaniu spoločných záujmov, no OIU v tomto období nebola riešená.

V prehlbovaní spoločných európskych záujmov sa však pokračovalo. Za takýto krok je možné považovať podpísanie **Zmluvy o Európskej únii** (Maastrich Treaty)[25]. Vznikom EÚ došlo k prehĺbeniu integrácie s tým, že okrem (najmä) hospodárskej spolupráce sa počíta aj so spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou a spoluprácou v oblasti justície a vnútra, pre ktoré sa vžil pojem piliere EÚ. **Prvý pilier**, ktorý bol tvorený Európskymi spoločenstvami, vychádzal zo supranacionálnej koncepcie, čo prakticky znamená, že právomoci, ktoré patrili pôvodne suverénnemu štátu vykonával iný subjekt – orgány Európskych spoločenstiev. Uvedené dokazuje najvyššiu mieru zjednotenia záujmov členských krajín. Naopak **v druhých dvoch pilieroch EÚ** išlo o medzivládnu spoluprácu členských štátov, rozhodnutia boli prijímané konsenzom. Právomoci vykonávali členské štáty, nie však samostatne, ale spoločne[26].

Bezpečnosť a bezpečnostná problematika boli a sú predmetom vzájomnej medzištátnej spolupráce, pričom tu niekde je možné nájsť časť základov súčasného chápania OIU v rámci EÚ. Zámerom zmluvy o EÚ bolo síce pridať kompetencie v oblasti bezpečnosti, zahraničnej politiky a vojenských oblastí, avšak **veľa krajín považovalo tieto oblasti za príliš citlivé na to, aby boli spravované riadiacimi mechanizmami Európskych spoločenstiev**. Ozývali sa hlasy, že takéto kompetencie v prípade, že by boli dané Európskym spoločenstvám, by mohli ohroziť silu a nezávislosť členských krajín v rozhodovacom procese. Preto boli tieto kompetencie ponechané členským krajinám. **Ako už bolo uvedené, OIU ako systém nebola v zmluve o EÚ explicitne riešená, a teda možno konštatovať, že nebol záujem na samostatnú úpravu tejto oblasti, resp. jej priame vymedzenie.** Pravdepodobne to súviselo aj s mierou integrácie, ktorá

[22] Pozri bližšie Brvnišťan, M.: Ochrana utajovaných skutočností v spektre historického vývoja, Tlačiareň Ministerstva vnútra SR, Bratislava 2013, str. 55.
[23] Bruselská dohoda, OJ 152 z 13.7.1967.
[24] Jednotný európsky pakt, OJ L 196 z 29.6.1997.
[25] Zmluva (Zmluva o Európskej únii) bola podpísaná 7.2.1992 v Mastrichte, Holandsku, po ukončení vyjednávaní medzi krajinami Európskych spoločenstiev 9.12.1991, OJ C 191 z 19.7. 1992.
[26] Kľučka,J., Mazák,J., a kol., Základy Európskeho práva, Iura Edition 2004, str. 23 – 24.

je z hľadiska OIU jednoznačná len v prvom pilieri. V ďalších dvoch pilieroch nie je možné identifikovať niečo ako spoločný záujem, ktorý by bolo možné chrániť jednotnými pravidlami, naopak tieto skutočnosti sa ponechávajú na jednotlivé členské krajiny.

Obdobie po vzniku EÚ je charakterizované snahami o vylepšenie a odstránenie nedostatkov, ktoré spôsobovali problémy v praktickom uplatňovaní ustanovení Zmluvy o EÚ. Od Maastrichtskej zmluvy bolo uzatvorených ešte viacero zmlúv upravujúcich fungovanie EÚ. Na základe záverov medzivládnej konferencie v 1996 v Taliansku (Turín) bola 2.10.1997 podpísaná **Amsterdamská zmluva**[27], ktorá revidovala zakladajúce zmluvy a odstraňovala niektoré nedostatky inštitucionálneho systému. Došlo takisto k presunom niektorých kompetencií z tretieho piliera do prvého (prisťahovalecká politika). Následne bola v súlade so závermi medzivládnej konferencie uskutočnenej vo Francúzsku (Nice) 26.2.2001 podpísaná **Zmluva z Nice**[28], ktorá riešila takmer výlučne inštitucionálne otázky aj v súvislosti s očakávaným rozsiahlejším rozšírením EÚ.

Zásadné zmeny mali priniesť dokumenty ako **Zmluva zakladajúca ústavu pre Európu**[29] a **Lisabonská zmluva**[30]**.** Podľa lisabonského znenia článku 1 Zmluvy o EÚ je únia založená na dvoch zakladajúcich zmluvách, ktoré majú rovnakú právnu silu – zmluva o EÚ a Zmluva o fungovaní EÚ. Tieto však napriek zásadným zmenám inštitucionálneho fungovania a „miery integrácie“ nijakým spôsobom nedotkli systému ochrany informácií, nevytvorili iné, ako už zmienené princípy a ustanovenia predchádzajúcich zmlúv.

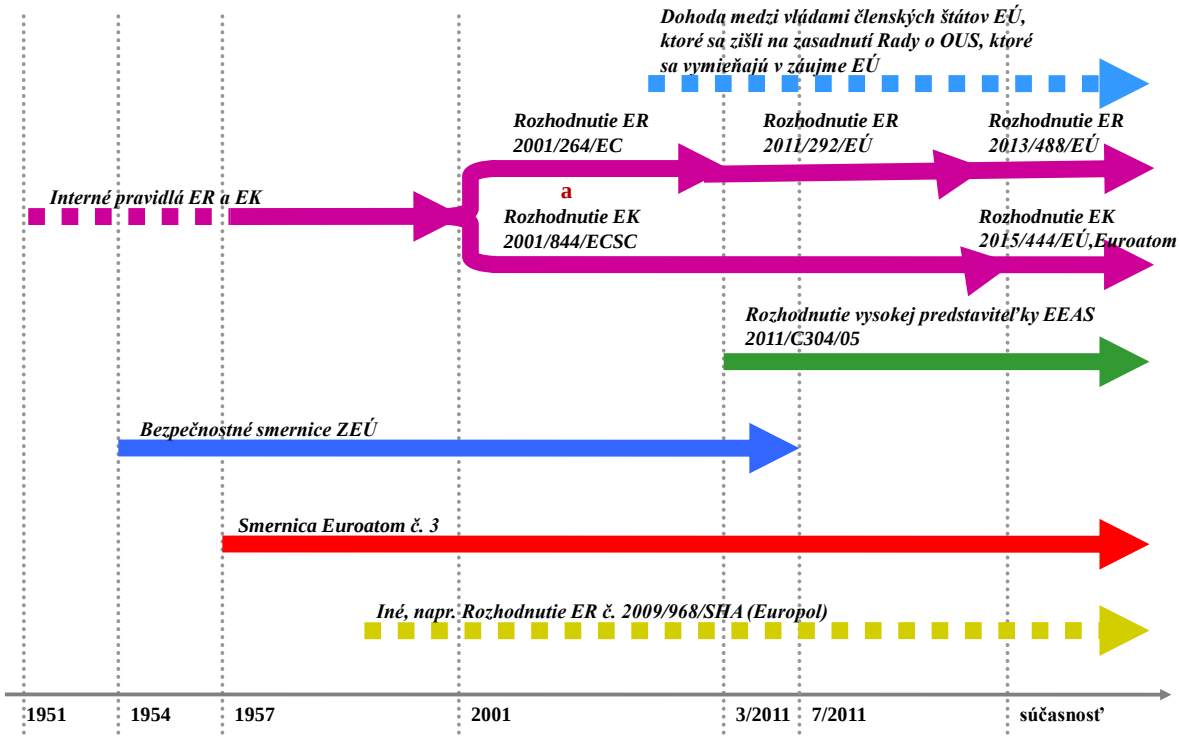
To, akým spôsobom je v súčasnosti definovaná oblasť OIU, je nesporne dôsledkom turbulentného vývoja EÚ na jednej strane, no na druhej strane aj nie celkom reálneho pochopenia zamerania a cieľov tejto oblasti. Výsledný systém má síce nesporné ambície byť komplexný a efektívny, no s ohľadom na jeho štruktúru, záväznosť a prílišnú komplikovanosť takéto požiadavky nespĺňa.

2. SÚČASNÝ STAV SYSTÉMU OCHRANY UTAJOVANÝCH INFORMÁCIÍ EÚ

Ako bolo v predchádzajúcej časti poukázané, systém OIU EÚ sa nevyvíjal symetricky a až do súčasnej doby plne nereflektuje požiadavky zodpovedajúce miere európskej integrácie. Jeho základy pochádzajú z počiatkov európskej integrácie, kedy ciele neboli jasne stanovené, a teda ani systém OIU EÚ nezodpovedá súčasnej dobe. Je zrejmé, že miera realizácie spoločných záujmov jednotlivých členských krajín prostredníctvom EÚ stále nedosiahla takú úroveň, aby vytvorila dostatočný tlak na definovanie spoločného, jednotného európskeho systému OIU.

[27] Amsterdamská zmluva, OJ C 340 z 10.10.1997.
[28] Zmluva z Nice, OJ C 80 z 10.3.2001.
[29] Zmluva zakladajúca ústavu pre Európu, OJ C 310 z 16.12.2004, táto zmluva nebola v ratifikačnom procese schválená, a preto nenadobudla právoplatnosť.
[30] Lisabonská zmluva (tiež tzv. Lisabonská reformná zmluva), ktorá dopĺňa Zmluvu o EÚ a zmluvu zakladajúcu Európske spoločenstvo, OJ C 306 17.12.2007, nadobudla platnosť 1.12.2009.

PRAVIDLÁ EÚ UPRAVUJÚCE OCHRANU INFORMÁCIÍ UTAJENÍM

Ako je z grafického prehľadu vývoja pravidiel OIU EÚ zrejmé, výsledkom vývoja je vzájomne podmienený a prepojený systém pravidiel, najmä inštitúcií. Nie je však zosúladený so záujmami členských krajín. Pri bližšom pohľade je zrejmé, že **utajované informácie** sú chránené relatívne uceleným systémom predpisov vydaných rôznymi subjektmi samostatne, napr. Radou EÚ[31], Komisiou[32] alebo Európskou službou pre vonkajšiu činnosť[33] s rôzne aplikovateľnou záväznosťou voči členským krajinám. Zároveň medzi týmito subjektmi existujú zmluvy o vzájomnej ochrane utajovaných informácií. Je potrebné uviesť, že z hľadiska vývoja EÚ a systému OIU je jediným uceleným dokumentom Smernica č. 3 (Euroatom) stanovujúca pravidlá pre špecifickú oblasť utajovaných atómových informácií, ktorá je záväzná až do súčasnosti. Iný takýto konzistentný predpis pre oblasť OIU EÚ neexistuje. Oblasť OIU bola až do prvej širšej európskej integrácie nových krajín v roku 2001 upravená len v rámci interných predpisov európskych inštitúcií, bez akejkoľvek väzby na členské krajiny. Členské krajiny v podstate zabezpečovali OIU EÚ v rámci svojich vnútroštátnych pravidiel a vzájomných medzištátnych zmlúv. Zároveň mali uzatvorené bezpečnostné dohody o OIU EÚ s Radou EÚ. Tým bol vytvorený právny stav, ktorý umožňoval členským krajinám chrániť utajované informácie EÚ vnútroštátnymi systémami. Takto bol systém OIU EÚ nastavený až do prvého veľkého rozširovania EÚ v roku 2001, kedy vyvstala požiadavka na kodifikáciu pravidiel OIU

[31]Rozhodnutie Rady z 31. marca 2011, č. 2011(292)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií.

[32]Rozhodnutie Komisie z 29.11.2001, č. 2001/844/EC,ECSC, Euroatom, ktorým sa dopĺňa, je interný rokovací poriadok.

[33]Rozhodnutie vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku z 15. júna 2011 o bezpečnostných pravidlách Európskej služby pre vonkajšiu činnosť.

EÚ, najmä vo vzťahu k členským krajinám. Takýto krok bol podmienený nielen požiadavkami „nových členských krajín“ na jasné definovanie pravidiel, ktoré je potrebné aproximovať, ale bol aj v súlade s postupujúcou mierou európskej integrácie a integrácie záujmov členských krajín. Zvyšovala sa miera ochoty členských krajín realizovať a následne chrániť národné záujmy prostredníctvom EÚ. Preto sme v súčasnosti svedkami postupného hľadania čo najvhodnejšieho a komplexného riešenia, ktoré poskytne vhodný ucelený právny rámec, a ktorého záväznosť nebude spochybniteľná. O takýto právny rámec sa v súčasnosti usiluje EÚ prostredníctvom Dohody medzi vládami členských štátov EÚ, ktoré sa zišli na zasadnutí Rady o OIU, ktoré sa vymieňajú v záujme EÚ[34]. Jej ratifikácia nebola do dnešného dňa ukončená[35]. I keď nesporne v tomto prípade ide o jednoznačný prínos, je zrejmé, že v konečnom dôsledku ide len o vycibrenie súčasného stavu systému OIU, a to najmä právnej záväznosti voči členským krajinám. Je potrebné uviesť, že touto dohodou sa po prvýkrát v histórii EÚ priznáva možnosť výmeny EÚ utajovaných informácií medzi členskými krajinami navzájom! Zároveň sa vytvára právny rámec na výmenu národných utajovaných informácií v rámci systému OIU EÚ (ak sú informácie adekvátne označené). Z hľadiska prínosu ide pravdepodobne o najzásadnejší krok v systéme OIU EÚ a v chápaní jeho úloh, ktorý v rámci možností poskytne potrebné právne prostredie pre efektívnu výmenu utajovaných informácií v rámci EÚ. Z hľadiska budovania jednotného systému OIU EÚ je však potrebné uskutočniť zásadnejšie kroky súvisiace najmä s ochotou členských krajín zdieľať spoločné záujmy, a tieto aj chrániť prostredníctvom spoločného a konzistentného systému OIU EÚ. Dosiahnutie tohto cieľa nie je možné očakávať bez ďalších zásadných zmien, ktoré je možné pomenovať spoločným činiteľom - prehlbovanie európskej integrácie. Tá je však podmienená širšími spoločenskými, bezpečnostnými a politickými zmenami.

Už v súčasnosti, pod tlakom meniacej sa bezpečnostnej situácie a ekonomických faktorov, je možné registrovať rôznorodé výzvy a tendencie prichádzajúce od vysokých politických predstaviteľov členských krajín. Ich ciele sú zamerané na budovanie spoločných európskych spôsobilostí najmä v oblasti spoločnej obrany a bezpečnosti, hospodárskych a ekonomických záujmov[36]. Tieto požiadavky tu síce vždy boli, no celkom zjavne ide o nový pohľad smerujúci k prehĺbeniu európskej integrácie, na kvalitatívne novej úrovni. Možným limitujúcim faktorom ďalšej EÚ integrácie bude pravdepodobne, tak ako to bolo aj v minulosti, neschopnosť alebo neochota o integráciu národných záujmov členských krajín. Ak by záujmy členských krajín realizované na úrovni EÚ postupne prevýšili záujmy realizované na úrovni členských krajín, vznikol by, podľa nášho názoru, dostatočný tlak na zmeny v systéme OIU EÚ. Zo súčasného pohľadu by to mohlo znamenať napr. zadefinovanie existencie EÚ informácií a ich ochrany prostredníctvom režimu utajenia (ako súčasti ochrany realizácie spoločných záujmov) v základných zmluvách EÚ. Pri pohľade na spôsob ochrany záujmov EÚ, a teda informácií EÚ prostredníctvom stupňov utajenia v systéme OIU ako ho poznáme dnes, je zrejmé, že tento je odlišný od definovania napr. stupňov utajenia podľa Smernice Euroatom č. 3. Podľa v súčasnosti platných pravidiel Rady EÚ o bezpečnostných pravidlách na ochranu EÚ utajovaných informácií je stupeň utajenia vo väzbe na ochranu záujmov definovaný nasledovne: „Top Secret - Informácia alebo vec, neoprávnená manipulácia

[34]Dohoda medzi vládami členských štátov Európskej únie, ktoré sa zišli na zasadnutí Rady, o ochrane utajovaných skutočností, ktoré sa vymieňajú v záujme Európskej únie z 8.7.2011.

[35]K dnešnému dňu Dohodu ratifikovali všetky členské krajiny EÚ okrem Belgicka. Proces by mal byť ukončený do konca tohto roku – poznámka autora.

[36]Napr. vyjadrenie prezidenta Francúzska Francois Hollande k posilneniu EÚ; podľa jeho slov „národné parlamenty sú príliš vzdialené rozhodovacím procesom EÚ a EÚ sa ťažko snaží nájsť spoločnú platformu pre ďalší postup“, článok : Jedna mena, jedna vláda, in Hospodárske noviny, 25.7.2015, www.hnonline.sk.
Vyjadrenie talianskeho ministra hospodárstva Pier Carlo Padoan k federalizácii EÚ; podľa jeho vyjadrenia „Eurozóna potrebuje hlbšiu integráciu, aby sa stratilo riziko, že členský štát menovú úniu opustí“, článok : Ďalší veľký štát chce federalizáciu EÚ: V Hre sú aj nové európske dane, 20.7.2015, www.hnonline.sk.

s ktorou by mohla mimoriadne vážne poškodiť základné záujmy EÚ alebo jedného alebo viacerých členských štátov“[37]. Vo vzťahu k realizácii záujmov je zrejmé, že došlo k výraznému pokroku, nakoľko ochrana je poskytovaná v prvom rade informáciám, ktoré sa tykajú záujmov EÚ a až následne, na rovnakej úrovni, záujmov členských štátov. Uvedená zmena je z hľadiska posunu vo vnímaní EÚ a realizácie jej záujmov zásadná.

ZÁVER

Vývoj systému OIU EÚ bol nesporne podmienený nejasnými a časovo obmedzenými čiastkovými cieľmi európskej integrácie. Rôzne náhradné a rýchle riešenia často prijímané pod tlakom politických rozhodnutí prispeli k súčasnému komplikovanému, roztrieštenému a neefektívnemu systému OIU EÚ.

Zlepšovanie právneho prostredia tak, aby každá informácia EÚ bola chránená v celej EÚ rovnako v súčasnosti naráža na prekážky. Za najzásadnejšiu je možné považovať neexistenciu úpravy ochrany informácií EÚ na úrovni zakladajúcich zmlúv. Chýba tak základný stavebný prvok pre vybudovanie jednotného systému OIU EÚ, konzekvencie sú však oveľa širšie. Riešenie sa črtá v kontexte viacerých pertraktovaných vyjadrení predstaviteľov členských krajín týkajúcich sa možného prehlbovania integrácie EÚ, a to v oblasti spoločnej bezpečnosti, budovania spoločných ozbrojených síl, spravodajských a policajných zložiek. Sú to priame reakcie na zmeny bezpečnostnej a ekonomickej situácie EÚ. Zastávame názor, že ďalšie posilnenie európskej bezpečnosti je bez prehĺbenia integrácie v oblasti bezpečnosti v dlhodobom horizonte nerealizovateľné. Kontraproduktívne pôsobí nesúrodé spoliehanie sa v bezpečnostných otázkach na Severoatlantickú alianciu, čo tiež neprispieva k vytvoreniu potrebného tlaku na jednoznačné smerovanie EÚ v oblasti spoločnej bezpečnosti. Takéto lavírovanie postupne vytvára enormný tlak na súčasné bezpečnostné mechanizmy, vrátane OIU, ktoré neustále hľadajú možnosti rozvoja, no tieto sú už za súčasnej úrovne integrácie vyčerpané. Riešenie je pritom vcelku jednoduché, súvisiace s ochotou členských krajín prehĺbiť a zjednotiť svoje záujmy a tieto realizovať v rámci EÚ. Záujmy EÚ a spôsob ich ochrany aj prostredníctvom systému OIU a jednotlivých stupňov utajenia (ochrany) priamo vyžadujú nutnosť vzájomného prepojenia a zjednotenia záujmov členských krajín. Sme tohto názoru, že aj s ohľadom na ostatné zmeny v bezpečnostnej situácii, sú takéto kroky v blízkej budúcnosti očakávateľné.

[37] Pozri bližšie Rozhodnutie Rady EÚ č. 2013/488/EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných skutočností EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV :

Brvnišťan, M.: O niektorých otázkach ochrany informácií v SR, In Justičná revue č. 11/2007, str. 1467 – 1473
Brvnišťan, M.: Ochrana utajovaných skutočností v spektre historického vývoja, Tlačiareň Ministerstva vnútra SR, Bratislava 2013, 160 str., ISBN 978-80-8054-561-1
Brvnišťan, M., Polák, P.: Vývoj ochrany utajovaných skutočností na území SR, In Právny obzor, 92/2009, č.3, str. 262-288
Fursdon, E.: The European Defence Community: A History, The Macmillan Press LTD, 1980, 360 str., ISBN 0-333-26198-4
Zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
Zmluva o Európskej únii, konsolidované znenie platné k 1. 12. 2009, Ú.v. C115, 9.5.2008
Rozhodnutie Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií, OJ L 274/1 z 15.10.2013
Rozhodnutie vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku z 15. júna 2011 o bezpečnostných pravidlách Európskej služby pre vonkajšiu činnosť č. (2011/C 304/05), C 304/7
Rozhodnutie Komisie z 13.3.1015 o bezpečnostných pravidlách na ochranu EÚ utajovaných informácií č. 2015/444/EC, ECSC, Euratom, OJ L 72/53
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady z 30.5. 2001 č. 1049/2001, týkajúce sa prístupu verejnosti k informáciám Európskeho parlamentu, Rady a Komisie, OJ L 145/43
Dohoda medzi vládami členských štátov Európskej únie, ktoré sa zišli na zasadnutí Rady, o ochrane utajovaných skutočností, ktoré sa vymieňajú v záujme Európskej únie z 8.7.2011 č. (2011/C 202/05), C 202/13
Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (EUROATOM), podpísaná v Ríme 25.3.1957, www.europa.eu, 2015
Zmluva o Európskej únii (TEU), podpísaná v Maastrichte 27.2.1992, konsolidované znenie platné k 1.12.2009, Ú.v. C115, 9.5.2008, www.europa.eu, 2015
Zmluva zakladajúca Ústavu pre Európu – návrh, schválená Konventom 28.2.2002, www.europa.eu, 2015
Zmluva o fungovaní Európskej únie, konsolidované znenie platné k 1.12.2009, Ú.v. C326, 26.10.2012, www.europa.eu, 2015

plk. JUDr. Miroslav BRVNIŠŤAN, PhD.
Budatínska 30
Bratislava
brvnistan@yahoo.com

NATO PARTNERSHIPS CHALLENGES, VALUES AND INTERESTS

Pavel BUČKA, Klára Siposné KECSKEMÉTHY

ABSTRACT

The study gives us an overview of different NATO partner relations from the end of the Cold War until today. NATO adopted a new - Berlin Partnership Package -, more efficient and flexible partnership policy in April 2011, and offers tools for existing and potential partners to enable themselves to shape relations with the Alliance. The new partnership policy serves multiple functions, including supporting NATO's operations, enhancing international security, and preparing states for membership and defending liberal democratic values. The Wales Summit adopted the comprehensive Partnership Interoperability Initiative and Interoperability Platform. The Alliance initiated special partnership with those countries that have made significant contributions to NATO operations.

Keywords: Partnership for Peace, Euro-Atlantic Partnership Council, Membership Action Plan, Individual Partnership Action Plan, Berlin Partnership Package, Partnership Interoperability Initiative

INTRODUCTION

It is very difficult to summarize twenty years of experience, but if we count on real fateful beginning, we have to look back to the events of 25 years. Where did it all begin? In the course of an intellectual journey through time we look into the past, examine the present and look ahead to the future!

The Malta Summit in December 1989, the Gorbachev-Bush meeting[1] marked the end of the Cold War. NATO began to rethink its role and started talks with Russia and the countries of the former socialist block.

The question may arise whether the parties were prepared mentally for each other. Was NATO prepared for the integration of geographically remote regions and countries? The answer is definitely not. Among the opponents, a slow confidence-building, and reconciliation process began.

The 1990 London Summit Declaration outlined ideas of cooperation with the Central and Eastern European countries; it included a wide spectrum of political and military activities including the establishment of ~~a~~ permanent diplomatic relations. [2]
From the 1990s, the original function and the area of the partnership concept dramatically changed. In 1990, NATO signed an agreement with the former enemy, the Warsaw Pact member states agreed to establish diplomatic relations, it created the institutional framework for dialogue and military cooperation.

[1] 1989: Malta Summit ends Cold War, http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/3/newsid_4119000/4119950.stm, (Viewed July 14 2015) President George H. W. Bush, "Joint Press Conference of President Bush and Chairman Gorbachev at the Malta Summit," Making the History of 1989, Item #40, http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/40 (Viewed July 14 2015) Soviet Transcript of the Malta Summit December 2-3, 1989 http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB298/Document%2010.pdf (Viewed July 14 2015)
[2] London Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance, http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm (Viewed July 14 2015)

Initially, these institutional frameworks supported and promoted the dissemination of liberal/ democratic values beyond NATO's borders, in order to create a new, united and democratic Europe. We should recall the famous objective then, "Europe whole, free and at peace."

The NATO Summit in Rome in 1991 opened a new era in the relationship with the former Warsaw Pact member countries. [3] In the then international situation, amid new challenges (regional instability, terrorism, and proliferation of weapons of mass destruction) NATO formulated its tasks in the wider Euro-Atlantic framework.

It adopted a new strategic concept, which supported the objective of democracy in the Central and Eastern European countries, a dialogue and cooperation. They created the North Atlantic Cooperation Council (NACC) as a forum of dialogue, in which, in essence, all European countries were present besides NATO member states. It created an institutional framework for consultation and cooperation between the Alliance and former adversaries.

An important milestone was the January 1994 NATO Summit in Brussels, when the Partnership for Peace Program (PfP) became an official program of the organization. [4] NATO's declared primary task was to stabilize security in the Central and Eastern European region. It noted that in Europe, but, above all, on the periphery, a limited number of crises and conflicts were possible and a deployment of NATO military forces might take place out of the NATO area of responsibility.

The aim of the PfP initiative was to expand and accelerate the political and military cooperation in Europe.

The PfP Framework Document[5] pursued the following objectives: transparency in national defence planning and budgeting processes, democratic control of defence forces, maintenance of the capability and readiness to contribute to peace-keeping, humanitarian, search and rescue missions, the development of interoperable forces with the Alliance.

The partner countries individually defined their aspirations and capabilities in the Presentation Document, compiled the Individual Partnership Program (IPAP), sent experts to the headquarters in Brussels, opened Partnership Coordination Cells (PCC), and joined the Planning and Review Process (PARP), which aimed to promote interoperability, and transparency in defence planning and budgeting.

For Central and Eastern Europe countries, participating in the PfP did not mean automatic entry into NATO, but ensured the best preparation.

1. NATO ENLARGEMENT

A lot of discussion took place about NATO enlargement within the Alliance. Great Britain feared the break-up of the unity, France worried about the excessive strengthening of NATO, Germany initially opposed it because of the Russian reaction, but from 1993-1994 supported the process. Pros and cons were drawn up.

[3] Rome Declaration on Peace and Cooperation, November 8, 1991
http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm (Viewed July 16 2015)
[4] The Brussels Summit Declaration, January 11, 1994
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24470.htm?selectedLocale=en (Viewed July 16 2015)
[5] Partnership for Peace: Framework Document, Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994
http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm (Viewed July 16 2015)

The supporters of the enlargement emphasized stability in the Central and Eastern European region, the prevention of interstate and ethnic conflicts, and the strengthening of democratic institutions. The opponents criticized the lack of democratic traditions of the armed forces and of compatibility, the costs of developing interoperability, weakening the Alliance's cohesion and stability, and the creation of new fault lines in Europe (Russia).

The Alliance - due to pressure from the partner countries - published a "Study on NATO Enlargement" [6] in September 1995. This document clearly declared for those wishing to join the necessary political and military requirements to obtain NATO membership: democracy, market economy, settlement of border issues and neighbourly relations, civil control of the armed forces and NATO compatibility. The preparation process of the partner countries began. Hungary - the first among former Warsaw Pact countries - officially announced its intention to join NATO on 29 January 1996.

In 1997, at the Madrid Summit the Czech Republic, Hungary and Poland were invited to accession negotiations. The Alliance reaffirmed NATO's open-door policy.[7]

This was necessary, because a significant number of countries wishing to join the Alliance were inside the PfP framework. They created the Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC) as a security policy consultative forum. It soon became apparent that the PfP and EAPC were tools to make the aspirant countries apply liberal/democratic practices. Moreover, active participation in the PfP and EAPC activities became an important factor in the decision of membership.

In 1999, the Alliance introduced the Membership Action Plan, which evaluated the performance of the partners and provided guidance to the perspective member states.

Over the years, the EAPC lost its former significance for those Central and Eastern European countries which have either already joined NATO or, in the Membership Action Plan (MAP), were really close to NATO membership.

For the countries of the Caucasus, Central Asia and non-aligned, neutral European countries, EAPC remained an important security policy connection point to the Alliance. The fact that many former partner countries became a full member of NATO questioned its legitimacy, thus, two different interest groups remained within the institutional framework. The first group was neither a member of NATO nor the EU, and the less developed and less democratic former Soviet republics constituted the second group.

2001 meant a paradigm shift in NATO's history. September 11 was an important milestone in the partnership initiative, a new chapter in the development of NATO partnerships. It became clear that in an increasingly globalized world, the challenges and dangers were threatening from – East and South - outside European borders.

Lord Robertson explained that NATO's geographic approach needed to change to functional approach, if the Alliance wanted to handle new challenges effectively.

After September 11, political and military fight against terrorism was in the centre. New dimensions of the partnership emerged. The European integration project remained important, but as a new element, the Alliance appeared as a stabilizing factor and force outside Europe.

---

[6] Study on NATO Enlargement, Brussels, September 1995. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm (Viewed July 14 2015)

[7] Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation, http://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm (Viewed July 14 2015)

The partner countries (whether they had membership aspirations or not) were encouraged to offer military capabilities to NATO military operations in Kosovo, Afghanistan and Iraq.

Thus, the new dimension of the partnership overlapped with the previous integrating mission/commitment, making it clear to the aspiring countries, that it would be a major factor in their judgment what kind of military capabilities they offer as security providers. It is not a one-sided story of what the Alliance can do to partner countries, but it is also about partners' contribution to the security of the Euro-Atlantic area.

Over the past two decades, most of the partner countries have contributed to the conflict resolution in crisis areas, special, unique capabilities have been offered to NATO operations. Just to name a few: strategic airlift capacity, bridging capability, water purification, chemical, biological, radiological and nuclear defence capabilities, knowledge and understanding of Slavic cultures, medical lab contingent. In connection with Afghanistan, existing and potential partners (Central Asia, the Caucasus, the Mediterranean, and the Middle East) have become important.

Due to the ISAF mission, more attention turned to the Central Asian countries (Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, and Tajikistan), which provided crucial and effective assistance: military bases, transit routes, recharging facilities and border security cooperation.

For an Alliance that is based on the liberal/democratic values, and represents that value system, the lack of democratic political reforms in Central Asia caused problems. In connection with the Central Asian countries, the Alliance was highly criticized for providing economic and military support to such repressive and non-democratic states. The Alliance devoted much less attention to partners that were not involved in the ISAF operation.

In parallel with the modernization of NATO's transformation, the conversion of the partnership cooperation was also on the agenda of the Prague Summit in 2002. [8] It was agreed to renew the partnerships, reaffirmed the important role of the EAPC in the anti-terrorist coalition, and the Partnership Action Plan on Terrorism (PAP-T) was launched.

The Individual Partnership Action Plan (IPAP), a new partnership mechanism was introduced, under which NATO deepened cooperation with partner countries in four areas: 1. political and security issues, 2. defence, security and military issues; 3. public information; science and environment; civil emergency planning; and 4. administrative, protective security and resource issues. This was not successful and attractive, among the Central Asian countries, only Kazakhstan was involved in this program.[9]

In 2004, at the Istanbul Summit, seven new countries joined the Alliance; ten former partner countries became a full member of NATO. At the same time it confirmed the "open door policy", but did not promise that at the next Summit there would be further enlargement.[10]

---

[8] Prague Summit Declaration, 21 November 2002 http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm (Viewed July 16 2015)

[9] Individual Partnership Action Plan, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm (Viewed July 25 2015), IPAPs were launched at the Prague Summit in November 2002. On 29 October 2004, Georgia became the first country to agree an IPAP with NATO. Azerbaijan agreed its first IPAP on 27 May 2005 and Armenia on 16 December 2005. On 31 January 2006, Kazakhstan also agreed an IPAP with NATO, Moldova on 19 May 2006 and two Balkan countries in 2008: Montenegro in June and Bosnia and Herzegovina in September.

[10] Istanbul Summit Communiqué, June 28, 2004 http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm (Viewed October 5 201)

The Istanbul Summit launched a new phase of NATO Partnership Policy. After the enlargement, the thematic focus of the partnership shifted to combating terrorism, the geographical focus shifted to the Caucasus and Central Asia, to the Mediterranean region and to the Broader Middle East.

The adopted new Partnership Action Plan concentrated on the more efficient operation of the defence institution systems, and, for the implementation of defence reforms, it focused on advice and support. During the adaptation of partnership cooperation according to specific interests of individual countries and regions, the cooperation moved into the right direction taking into account the security needs of individual countries by more efficient forms of cooperation and targeted regional programs.

At the 2006 Riga Summit, Great Britain, and the USA wanted to create a new policy framework for the partnership, taking into account global partners located outside the Euro-Atlantic region. This generated enormous resistance. This was evaluated by some member countries as contrary to the objectives of the EAPC, because to the PfP/EAPC members Sweden and Finland were identified as potential global partners.

For several member countries the expansion of political relations beyond the transatlantic area was not acceptable. They believed that the proposed new partnership framework represented a significant shift compared to the existing NATO partnership structure, mainly because it was functional and not geographic approach.

The old NATO's eastern and south-eastern European partner countries ~~have~~ also identified that global partnership would mean "partnership of the rich", which would decrease the existing partnerships and the importance and value of cooperation. They would be pushed into the background and become second-class partners.

According to the 2010 Strategic Concept the Alliance's three major basic tasks are collective defence, crisis management, and cooperative security. [11] The extension of the partnership is vital in the effective tackling of global threats and challenges. There was broad agreement among the Allies to develop a more functional partnership. According to that: *"….the aim of this policy is to substantially deepen and broaden NATO's partnerships, and increase their effectiveness and flexibility, in order to enhance their contribution to Euro-Atlantic and international security in the 21st Century."* [12]

The main objective of the 2011 Berlin Partnership Package was the more efficient and flexible partnership policy, the introduction of a single partnership instrument and framework.

The following strategic objectives of NATO's partner relations were included in the document: the enhancement of Euro-Atlantic and international security, peace and stability; the promotion of regional security and cooperation, and democratic values and reforms; the enhancement of support for NATO-led operations and missions; and the preparation of interested eligible nations for NATO membership.

The new partnership policy left untouched the existing frameworks (PfP, EAPC, Mediterranean Dialogue, and Istanbul Cooperation Initiative) organized on a geographical basis and also expanded the definition of a partner. The partner definition covered not only countries, but international and nongovernmental organizations, too. This new policy gives

[11] Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, 19-20 November, 2010 p. 40 http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

[12] Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy 2011, p. 5 http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (Viewed October 8 2014)

the opportunity to both existing and potential partners to set their own relationship with the Alliance, their participation in different partnership activities and the degree of dialogue, too.

The Berlin Partnership Package reviewed and updated the 1999 Political Military Framework for NATO-led Partner Involvement in Operations (PMF), which created a more structured framework for the participation of non-NATO countries in the missions.

NATO wanted to promote in other regions (Mediterranean, Middle East) the successes (democratic control over the armed forces, defence and security sector reform) achieved in the Central and Eastern European countries, and to enable their participation in the PARP and IPAP process. The best practices and initiatives established in the PfP (Partnership Action Plan, Planning and Review Process) became available for countries of other partner initiatives.

In the case of Central and Eastern European countries there has been a clear link between partnership and NATO membership. In other regions, this relationship is absent because of the historically significant suspicion and mistrust developed against NATO and the United States.

NATO partnership serves several purposes: the support of NATO-led operations and missions, the extension of international security, the partner countries' preparation for the full membership, and the protection of liberal democratic values.

Freedom, democracy, human rights and the rule of law as fundamental democratic rights are important but since 2001 NATO have been focusing on operational value.

The new partnership policy apparently points to a decrease in the distinction between partners, but the distinction between the partners is necessary because of the available limited resources. It was necessary to set the priorities.

In order to allocate NATO's limited resources for partnership objectives effectively, the establishment of priorities and taking the following set of considerations into account was required: whether the partner aspires to join the Alliance; shares the values on which NATO is based, supports militarily, politically, financially NATO's ongoing operations and missions, and NATO's efforts to meet new security challenges; whether it is of special strategic importance for NATO; and whether it has a special and developed bilateral cooperation framework with the Alliance; and the capacity to finance its cooperative activities with NATO.

The value-based concept of the 1990s has been replaced by a more realistic orientation, where common interests form the basis for cooperation and not necessarily and exclusively the shared common values. The new partnership policy of NATO offers an opportunity to benefit more from other liberal/democratic countries' willingness to help, which is not limited by geographical boundaries and the earlier structures of partnerships.

2. REGIONAL GROUPING

While reviewing and evaluating the partnership process, security experts repeatedly attempted to propose partner countries efficient cooperation organizations, regional allocations and groupings. The security experts were not bound by the Brussels bureaucracy, the diplomatic and military relations, therefore, they were free to express an opinion and make suggestions.

In 2004 Jeffrey Simon divided twenty partners and two PfP aspiring countries (Bosnia-Herzegovina and Serbia-Montenegro) into groups on the basis of their very different needs, interests, skills, and geographic locations. Based on the geographical spatial categories

(the Balkans, Central Asia, the Caucasus) and performance (Western Five, inactive) listed countries in separate categories.[13]

In May 2006 Carlo Masala and Katariina Saarilouma reviewed the Alliance's partnership relations, and the pros and cons of each initiative. An attempt was made to reorganize the partnership structure on organizational and functional basis, in order to replace the existing geographical framework.[14] They revealed a number of problems related to the existing framework: unclear role of partnerships in achieving the objectives of NATO, partnerships' rigid framework based on geographical division and location, the lack of individual self-distinction and of the possibility of a genuine regional cooperation, and the dysfunctional EAPC. They proposed to increase the effectiveness of partnership.

In the external factors, the effectiveness of the Alliance, and the regional grouping of countries (Central and Eastern Europe, the Mediterranean, the Middle East) were taken into account. When analyzing functionality, the countries' military capabilities and political willingness for cooperation with the Alliance were taken into account, as well as their commitment to democracy and good governance based on the value-oriented approach. Different degrees of cooperation were outlined, which began with the security dialogue, and education and training, to be followed by participation in operations, NRF contribution, MAP membership and as the ultimate objective, eventually the full NATO membership.

They placed in a separate category countries which have significant operational capabilities and contribute to the Alliance's efforts. The outlined a common meeting of the North Atlantic Council and the countries contributing to operations, which was achieved in the NATO + ISAF format years later at the 2012 Chicago Summit.

In 2013, in the light of two years' experience, Karl-Heinz Kamp and Heidi Reisinger assessed the efficiency and flexibility of the Berlin Partnership Package in their study. They outlined the Three-Circle Model in which partners were classified into three categories: 1. Cooperation Partners, 2. Advanced Partners, and 3. Dialogue Countries.[15]

The Advanced Partners constitutes the politically closest, inner circle around the Alliance. It includes the countries which are politically like-minded, sharing the same democratic principles and values, politically and financially supporting NATO operations, and willing to contribute to operations.

They proposed the creation of the so-called Advanced Partners Council (APC), a forum of regular consultations and debates, which would operate in subordination to the North Atlantic Council. The role of the APC would only be limited to influencing NATO's decision-shaping. It would not have decision-making authority. The following countries were considered eligible: Australia, New Zealand, Japan and South Korea.

The second group of countries actively cooperates with NATO on the basis of mutual interests. These countries can also make use of the Alliance educational and training opportunities, even if they are not involved in operations at all. The partner countries' military operational capabilities contribution, however, is very important. To meet the security challenges, military capabilities are needed, to have military capabilities resources are needed. Kamp and

[13] Simon, Jeffrey: Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era, March 2004. Strategic Forum, No. 206. p. 1-14.

[14] Masala, Carlo – Saariluoma, Katariina: Renewing NATO's Partnerships: Towards a Coherent and Efficient Framework, Forum Paper Series, No 1, June 2006 NATO Defense College, Rome, p. 13

[15] Kamp, Karl-Hein –Reisinger, Heidi: NATO's partnership after 2014: Go West! NATO Defence College, Research Paper, No. 92. May 2013. p. 8

Reisinger did not classify the groups of countries or regions, but in our opinion, this category might include PfP countries.

The third round of countries is interested in cooperation, confidence-building and in the fair development of bilateral relations. These countries have participated in NATO operations (United Arab Emirates, Bahrain, Qatar), but there is no need and demand for institutionalized relationship with NATO, however, they continue to remain in connection with the Alliance. The Mediterranean and the Middle East countries, China and India belong to this circle.

The Tree-Circle Model proposed only the level, but not the intensity of regular consultations. The geographical boundaries, without partnership frameworks, allow a wide range of cooperation with the different European, Asian and Middle Eastern countries, without the expectation of sharing common policy principles and values.

3. SUMMARIZING THE EXPERIENCE

The partnership became important at the end of the Cold War when the Warsaw Pact disintegrated. Many people were interested in the cooperation and others in achieving full membership. The Alliance had to redefine the goal and find a new basis for cohesion. The answer to the dilemma at that time was the PfP, which created the framework for cooperation in the Euro-Atlantic region.

Since 1994 the partnership relations have become a more complex and complicated organization, increasingly difficult to review. Most of the initiatives, and grouping of the countries were based on the basis of their geo-strategic position, and geographical location.

The partnerships organized on a geographical basis did not allow distinguishing between the Alliance partners, and the flexibility of maintaining contacts with them, there was no interoperability between the various initiatives either. The defined geographical space has an important role, but also the geographical framework curtailed the Alliance.

Duality is observed in NATO's partnership policy. For the Central and Eastern European countries, an integrated Europe, requirements and expectations of liberal democracy are formulated. The Alliance's partnership structure and framework set up after 1994 supported the extension of liberal security measures.

After 11 September 2001, Central Asia and the Caucasus region became important. The PfP countries' - belonging to other regions - operational capabilities and their contribution to the operations, the importance of assistance had pushed into the background the Alliance commitment to democracy. Although in these regions there is a deficit of democracy, ~~but~~ their contribution to the success of operations is even more important.

For Central and Eastern European countries the EAPC and PfP activities and their contribution to operations were important criteria. Today in the EAPC, partners are quite different.

There are co-operating partners with the Alliance (Austria, Finland, Sweden and Switzerland), and independent countries after the disintegration of the Soviet Union and Yugoslavia.

4. THE PARTNERSHIP DILEMMAS AND CHALLENGES

In the Wales Summit preparation, many predicted that NATO would review the system of global partnership, which might result in significant changes.

December 2014 was another milestone for the Alliance, operational activity decreased by the withdrawal from Afghanistan, but there was a change in the geographic focus, too. It focuses on the African continent, the Gulf of Aden, the Horn of Africa, Mali and Guinea's coastline. The operational NATO transformed to standby Alliance.

Based on the priorities - operational contribution, capabilities, and readiness - the Alliance should consider the regrouping of partner countries.

The Berlin Partnership Package, while leaving the existing political and geographical frameworks, resulted in only half a solution. The priority setting is essential and indispensable, countries and partners will be in the circle, and outside the circle. The hierarchy within the partnership obviously causes resentment.

The special status of countries sharing democratic principles and values has been keeping a central theme since 2006. This is in line with the Washington Treaty, because it is a value-based Alliance of democracies. Austria's, Sweden's, and Finland's commitment, personal and financial contribution to the operations cannot be measured and compared to the contribution of Belarus and Turkmenistan.

Prior to the Wales Summit - although the Ukrainian events significantly rewrote the script - it was obvious that the necessary decisions are needed. What should be done with the potential candidate countries in the PfP, the countries interested in NATO membership? For these countries, the partnership will continue to be an important tool of the European integration and partnership process. What is the fate of the Balkans, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia and Montenegro?

Will Macedonia be again disappointed that the current unsettled country name dispute with Greece is the obstacle to full NATO membership?

What should be the relationship with the other PfP/EAPC countries, and the Western Five? Will they remain in the PfP/EAPC structure? If so, are they examples to be followed for other partner countries? What should be the fate of the countries with democracy deficit? What about those PfP countries which are not at all interested in NATO membership?

An acceptable communication strategy is needed, in order to determine the order and the nobility of partners. If NATO decides to change the partnership framework and systems, which is typically organized on a geographical basis, it will be a serious challenge to developing an appropriate communication strategy based on the new principles.

T he setting of priorities, to make the key partners, dialogue and cooperation partners interested in cooperation, within these organizational frameworks also requires a thoughtful partnership strategy. The overview of the efficient and flexible partnership outlined by the Berlin Partnership Package is inevitable. Have the regional, geographical frameworks of the existing partnership helped or hindered the efficient and flexible cooperation?

The Wales Summit declaration addressed the following issues: Ukraine and Russia relations, strengthening NATO's collective defence capabilities, defence spending and capability development, and the completion of the operation in Afghanistan, as well as partnerships and enlargement.

According to the Alliance statement, individual liberty, democracy, human rights and the rule of law form the basis of a value-based Alliance, and security means cooperation with global partners. The Berlin Partnership Policy will continue to extend the spirit of international security with the partnership countries and other international organizations.

The partners made a significant contribution to NATO operations in Afghanistan, Kosovo and in other operations against terrorism and piracy.

The development of defence capabilities and achieving interoperability will continue through existing initiatives (Defence Education Enhancement Program, Professional Development Program).

The summit declaration commemorated the founding of the Partnership for Peace initiative twenty years ago and reaffirmed the still relevant and important objective, *"the vision of Europe whole, free, and at peace."* It mentioned that the Mediterranean Dialogue was founded twenty years ago, the Istanbul Cooperation Initiative ten years ago.

Since the end of the ISAF mission in Afghanistan the focus of the Alliance has been shifting from military operations to training. In Wales the Comprehensive Partnership Interoperability Initiative (PII) was adopted, which serves the ability of managing security challenges with the partners. The defence ministers launched the Interoperability Platform (IP), 24 countries have expressed commitment to strengthen interoperability with the Alliance.[16]

With Australia, Finland, Georgia, Jordan and Sweden - which are major contributors to NATO operations - the defence ministers discussed the possibilities for a broader dialogue and practical cooperation within the framework of the Partnership Interoperability Initiative.

The decision-makers considered it highly important to create a high level circle within the Partnership Interoperability Initiative, for the so-called Enhanced Partners, for the significant troop-contributor countries.

For these countries, as the closest *"most interoperable"* NATO partners, the Alliance provides early access to operational planning, increased participation in exercises and regular political consultations.[17]

In the Bucharest Summit Declaration, the Alliance clearly stated that: **„***NATO welcomes Ukraine's and Georgia's Euro-Atlantic aspirations for membership in NATO. We agreed today that these countries will become members of NATO."*[18] Georgia was disappointed again, because in July 2014 it was decided that at the Wales Summit, NATO did not offer a Membership Action Plan to Georgia.

The Alliance have endorsed a substantial package for Georgia that includes defence capacity building, training, exercises, strengthened liaison, and enhanced interoperability opportunities, thereby strengthening the Liaison Office in Georgia.[19] Thus, the relation between NATO and Georgia continue to remain only slowly developing.

The Bucharest Summit has offered to develop the Intensive Dialogue for Montenegro, the country has already decided on the development of the Individual Partnership Action

---

[16] In Wales, the Defence Ministers launched the Interoperability Platform, the following countries joined the platform: Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Bahrain, Bosnia and Herzegovina, Finland, Georgia, Ireland, Japan, Jordan, Kazakhstan, Republic of Korea, Republic of Moldova, Mongolia, Montenegro, Morocco, New Zealand, Serbia, Sweden, Switzerland, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Ukraine, and the United Arab Emirates. See Wales Summit Declaration 88. point.

[17] Factsheet: NATO and US efforts in Support of NATO Partners, Including Ukraine, Moldova, and Georgia http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/09/05/fact-sheet-nato-and-us-efforts-support-nato-partners-including-ukraine-m (Viewed July 12 2015)

[18] Bucharest Summit Declaration, 3 April 2008 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (Viewed July 12 2015)

[19] Wales Summit Declaration 05 Sep. 2014, 93. point http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Viewed July 12 2015)

Plan.[20] In December 2009, Montenegro joined the Membership Action Plan. It was decided at the Wales Summit not to invite the country to join. NATO Foreign Ministers will review the country's readiness until December 2015 and in the light of that they will make the decision on the accession. The Alliance is still interested in intensive cooperation with Montenegro.[21]

The Bucharest Summit Declaration fixed that an invitation to the Former Yugoslav Republic of Macedonia would be extended as soon as a mutually acceptable solution to the name issue with Greece has been reached. The decision on the membership depends on the settlement of the name dispute with Greece. The Wales Declaration has confirmed that due to the unsettled name dispute Greece's veto remains an obstacle to the country's full-fledged membership.[22]

For Bosnia and Herzegovina the Bucharest Summit has offered an Intensive Dialogue. NATO Foreign Ministers formally invited the country to join the Membership Action Plan in April 2010, but with a special condition. The Annual Target Plan under the scope of the Membership Action Plan would only be accepted if the immovable defence properties of the state were registered. In Wales, the summit declaration stated that little progress has been achieved to comply with the condition set by NATO Foreign Ministers in Tallinn in April 2010.

CONCLUSION

The traditional partnerships frameworks, which are typically based and organized on a geographical basis, will remain. However, there has been a shift to establish a new, more efficient and flexible partnership initiative that is not purely based on geographical regions.

Upon completion of the operations in Afghanistan, the focus was shifting from military operations to military training. In Wales the Alliance has adopted the Comprehensive Interoperability Partnership Initiative and the Interoperability Platform. For those countries that have made significant contributions to NATO operations, the Alliance initiated a special partnership. This represents a more extensive cooperation, consultation and cooperation in the operational planning phase, which means their involvement in decision shaping, but not in the decision-making process.

BIBLIOGRAPHY

[1] KAMP, Karl-Heinz – REISINGER, Heidi: NATO's partnership after 2014: Go West! NATO Defence College, Research Paper, No. 92. May 2013. 8 pages.
[2] MASALA, Carlo – SAARILUOMA, Katariina: Renewing NATO's Partnerships: Towards a Coherent and Efficient Framework, Forum Paper Series, No 1, June 2006 NATO Defense College, Rome, 51 pages.
[3] MONACO, Annalisa: Ten years on: is there a Future for the Partnership after NATO Enlargement? NATO Notes, 2004, Vol. 6, No. 1, February, p. 5-7.
[4] POND, Susan: Understanding the PfP Tool Kit NATO Review, 2004, No.1, Spring, p. 3 http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/english/art2.html (Viewed July 19 2015).
[5] REISINGER, Heidi: Rearranging family life and a large circle of friends: Reforming NATO's Partnership Programmes, NATO Defence College, Research Paper, No.72. January 2012. 8 pages.

[20] Bucharest Summit Declaration 25. point
[21] Wales Summit Declaration 95. point
[22] Wales Summit Declaration 96. point

[6] Lord Robertson FAREWELL: speech to Council, NATO HQ, Brussels, 17. Dec. 2003 http://www.nato.int/docu/speech/2003/s031217a.htm (Viewed July 12 2015).
[7] SCHEFFER, Jaap de Hoop: speech at the session of the Norwegian Atlantic Council on March 3, 2006 http://www.nato.int/docu/speech/2006/s060303a.htm (Viewed July 14 2015)
[8] JEFFREY, Simon: Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era, March 2004. Strategic Forum, No. 206. p. 1-14.
[9] KECSKEMÉTHY Klára Siposné: Kooperatív biztonság, partnerségi kapcsolatok a chicagói csúcsértekezlet fényében, Felderítő Szemle, 2012. XI. évfolyam, 2. szám p. 42-52.
[10] KECSKEMÉTHY Klára Siposné: Partnerség a békéért, p. 21-58. In: NATO Partnerség 2014, a szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője, Szerkesztette: Kiss Petra, Szenes Zoltán Zsolt Melinda, 2014. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. p. 195
[11] Wales Summit Declaration 05 Sep. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Viewed July 12 2015)

Assoc. prof. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
Security and Defence Department
Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik
Demänová 393, Liptovský Mikuláš 6
E-mail: pavel.bucka@aos.sk

prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, CSc.
National University of Public Service
Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Military Operations Military Geography and Topography Group
H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary
E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu

SEKTOR ROPY A ZEMNÉHO PLYNU AKO STRATEGICKÉ OBLASTI RUSKEJ ENERGETIKY

SECTOR OF OIL AND NATURAL GAS AS A STRATEGIC AREAS OF THE RUSSIAN ENERGY

Alena BUDVESELOVÁ

ABSTRACT

This article focuses on the analysis of the energy sector of the Russian Federation. Russia considers sector of petroleum and gas as its strategic area of the fuel-energy complex. Russia has status as the world's most important supplier of energy raw materials is also reflected within the revenues of the national economy. Export of energy resources is a key factor in economic development of Russia. For over a decade, it comes from the export of energy raw materials more than 50% of the revenue part of the federal budget, more than 70% of the export revenues and 100% Reserve Fund and National Welfare Fund.

Keywords: Russia, energy, petroleum, natural gas

ÚVOD

Energetický komponent bol prítomný v ruskej štátnej politike od sovietskych čias. Rozvoj vtedajšieho zriadenia vychádzal z predpokladu, že energie sú determinujúcim činiteľom rozvoja spoločnosti. Zameranie na sektor energetiky vychádzajúc od plánu Goelro[1], rozvoja jadrovej energetiky a ťažby ropy a zemného plynu počas sovietskej éry znamenalo počiatky budovania tzv. palivovo-energetického komplexu (PEK) - obrovskej siete ropovodov, plynovodov, strategických rezervných zásob a jadrových elektrární po celom území ZSSR a území jeho satelitov v rámci vtedajšej Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP). ZSSR si uvedomoval, že stav energetiky určuje tempo vedecko-technického rozvoja a intenzifikáciu priemyselnej výroby, čo má za následok hospodársky rozvoj krajiny, zvyšujúci mocenský potenciál, ktorý sa v konečnom dôsledku odráža v postavení krajiny v medzinárodnom spoločenstve.

Výskyt a komplexnosť energetických zdrojov úzko súvisí s rozsahom teritória štátu[2], jeho schopnosti tieto zdroje objaviť a následne využiť. Všetkými týmito podmienkami disponoval ZSSR, v čom spočíval pevný základ jeho postavenia vo svetovej energetike.

[1] Plán elektrifikácie ZSSR v roku 1920.

[2] Rozloha Ruskej federácie je od 2. marca 17 125 187 km^2 (vrátane Krymu), 17 098 240 km^2 (bez Krymu) rozloha vtedajšieho ZSSR bola 22 402 200 km^2. Dostupné na internete:
http://www.rustrade.hu/02_Russia/02_about_Russia.html
http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Russian+Federation
http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/asia/russia/rulandst.htm.
http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F
http://www.britannica.com/EBchecked/topic/614785/Union-of-Soviet-Socialist-Republics

K rozvoju sovietskeho PEK došlo v šesťdesiatych rokoch 20. storočia v dôsledku objavov veľkého množstva rozsiahlych ložísk uhlia, ropy a zemného plynu. I napriek všeobecnému rozvoju PEK v období existencie Sovietskeho zväzu, sektor energetiky predstavoval obrovský a nedokonalý priemyselný konglomerát, ktorého najväčšou prekážkou bola smernica centrálneho plánovania (Gosplan) a investičné obmedzenia.[3]

Vzhľadom na to, že ťažba sa uskutočňovala na základe vopred stanoveného plánu a podľa potrieb určených centrom (Moskvou), horizontálne väzby medzi odberateľmi a dodávateľmi boli v podstate úplne vylúčené a existujúce zdroje sa využívali neefektívne. V takomto systéme mal odberateľ možnosť vplývať na dodávateľa, na štruktúru jeho výroby len prostredníctvom centra. Absentovala cena formujúca sa na základe ponuky a dopytu a iniciatíva hospodárskych subjektov, čo v konečnom dôsledku brzdilo vývoj ekonomiky.

Ťažba uhľovodíkov stúpala najmä od šesťdesiatych rokov, v dôsledku čoho sa úmerne zvyšovali i náklady na výstavbu ropovodov a plynovodov.[4] (Hospodářske informace ze zahraničí 1974, 1975 ČTK, Praha) Po rozpade ZSSR sa rozpadlo aj energetické impérium. Krajiny Strednej Ázie získali obrovské náleziská ropy a plynu, Ukrajina a Bielorusko získali strategickú tranzitnú pozíciu. I napriek tejto skutočnosti je i v súčasnosti postavenie RF z hľadiska svetových zásob energetických surovín stále dominantné.

Podľa štatistiky British Petrol: BP Statistical Review of World Energy (k júnu 2014), Ruská federácia disponuje 17,6 % svetových zásob uhlia[5] - (2. najväčšie zásoby uhlia po USA); 5,5 % svetových zásob ropy[6] - (8. najväčšie zásoby ropy); 16,8 % svetových zásob zemného plynu[7], (2. najväčšie zásoby zemného plynu po Iráne).

Množstvo energetických surovín umožňuje jednak zabezpečenie vlastných potrieb, ale aj vysokú úroveň exportu, čo činí z Ruska svetovo najvýznamnejšieho dodávateľa energetických surovín.

Podľa údajov IEA Rusko zaujíma:

- prvé miesto vo svete v exporte zemného plynu, (2. miesto vo svete v ťažbe zemného plynu);
- druhé miesto vo svete v ťažbe a exporte ropy (za Saudskou Arábiou);
- štvrté miesto vo svete v exporte uhlia;
- štvrté miesto vo svete vo výrobe jadrovej energie. (Key world energy, 2013).

Ruská federácia produkuje 9,6 % svetovej primárnej energie a vynakladá asi 4,5 % svojho HDP na investície v odvetví energetiky. (Global and Russian energy Outlook...) Postavenie RF ako najvýznamnejšieho svetového dodávateľa energetických surovín sa odzrkadľuje aj v rámci príjmov národného hospodárstva. Export energetických zdrojov tvorí kľúčový faktor hospodárskeho rozvoja Ruska.

---

[3] Ekonomika ZSSR bola centrálne riadená, tzn. hospodárska činnosť sa riadila jednotným direktívnym centrálnym plánom a existovala neobmedzená podriadenosť hospodárskych jednotiek centru. Za tvorbu takéhoto plánu bol zodpovedný Štátny výbor pre plánovanie (Gosudarstvenny Komitet po Planirovaniyu)-Gosplan. Prototyp Gosplan-u bol plán GOELRO - "Štátny výbor pre elektrifikáciu Ruska" vytvorený v roku 1920 na základe iniciatívy Vladimíra Lenina. Hlavným cieľom Gosplanu bol prechod ZSSR od poľnohospodárskeho charakteru k priemyselnému stavu krajiny v horizonte desať rokov. Na základe Gosplan-u bolo v ZSSR v období od 1928 do 1937 vybudovaných približne 5000 závodov a tovární. (Of Russian origin: Gosplan..)

[4] Kým v rokoch 1966 -1970 boli náklady na výstavbu ropovodov 10,3 rubľa na tonu ropy, na výstavbu plynovodov 43,8 rubľov na 1000 m^3 plynu; v rokoch 1971 – 1975 boli náklady na výstavbu ropovodov 24 rubľov na tonu ropy a na výstavbu plynovodov 97,6 rubľov na 1000 m^3 plynu.

[5] 157 010 miliónov ton.

[6] 93 miliónov barelov.

[7] 31,3 biliónov m^3.

Už vyše desaťročie pochádza z exportu energetických surovín viac než 50 % príjmovej časti federálneho rozpočtu, vyše 70 % hodnoty celého exportu a 100 % príjmov Rezervného fondu i Fondu národného blahobytu.[8]

1. SEKTOR ROPY

Ruská federácia disponuje približne 5,5 % svetových zásob ropy[9], čo predstavuje ôsme najväčšie zásoby ropy na svete. Podľa IEA je Rusko celosvetovo druhým najväčším producentom nespracovanej ropy a jej druhým najväčším exportérom po Saudskej Arábii.[10] Zároveň je po Saudskej Arábii druhým najväčším exportérom ropných produktov. Podľa štatistických údajov Ruskej Banky (Центральный банк Российской Федерации) export surovej ropy a ropných produktov má od roku 2000 stúpajúcu tendenciu a svoj vrchol dosahuje v súčasnosti s celoročným objemom 531,4 mil. ton.

Sektor ruského ropného priemyslu sa rozvíjal v priebehu niekoľkých dekád od vzniku ZSSR v rámci sovietskej centrálne plánovanej ekonomiky. Po druhej svetovej vojne sa prieskum a ťažba uhľovodíkov presunula z európskej časti Ruska smerom na východ do Volgo-Uralskej oblasti a Západnej Sibíri, vďaka ktorej bol ZSSR v osemdesiatych rokoch minulého storočia najväčším svetovým producentom ropy.

V roku 1987 sa ťažba ropy v ZSSR pohybovala v historických maximách s celoročným objemom 569,5 mil. ton. (BP statistical review...) Následný rozpad ZSSR v roku 1991, postupné vyčerpávanie najväčších ropných polí a nedostatok investícií do ich údržby, zapríčinil pokles produkcie takmer o polovicu oproti sovietskej ére. K zvýšeniu produkcie došlo v roku 1999 najmä kvôli zvýšeniu svetových cien ropy, zavedeniu moderných technológií a obnoveniu starých ropných polí.

V ruskom ropnom sektore, na rozdiel od plynného, kde štátny gigantický monopol Gazprom nemá v podstate žiadnu konkurenciu, dominujú prevažne súkromné podniky. Hoci je možné sledovať štátne tendencie k snahe o získanie určitej kontroly nad týmto výnosným sektorom, faktom zostáva, že ropný sektor je aj po 22 rokoch existencie Ruskej federácie stále prevažne v rukách privátnych vlastníkov. Otázne je, v akej miere tieto súkromné podniky vedú vlastnú, na štáte nezávislú politiku.

Z hľadiska objemu ťažby je najväčšou verejne obchodovanou ropnou spoločnosťou na svete ruská spoločnosť Rosneft'.[11] Spoločnosť vznikla ako nástupca firmy Jukos (po likvidáciu aktív Jukosu, ktoré boli prevedené na Rosneft'). Štát v nej v súčasnosti vlastní 69,5 % akcií (do budúcnosti sa počíta s obmedzením na 50 % plus jednu akciu). Okrem toho je Rosneft' tretím najväčším producentom zemného plynu v Rusku, s objemom produkcie 38,17 miliárd metrov kubických zemného plynu. (Rosneft at a Glance ...)

Spomedzi zahraničných ropných spoločností sa v Rusku najviac angažuje britský koncern BP, ktorý je takmer pätinovým (19,75 %) vlastníkom spoločnosti Rosneft'. (Shareholder Structure...) Okrem toho s Rosneft'om už takmer dve desaťročia spolupracuje americký ropný gigant ExxonMobil, ktorý v súčasnosti investuje najmä do prieskumu ložísk ropy a zemného plynu v oblasti Arktídy. ExxonMobil pripisuje svojim ruským aktivitám mimoriadny význam najmä smerom do budúcnosti. Za perspektívny projekt sa dlhodobo považuje Sachalin-1, ktorého tri ložiská by údajne mohli produkovať 630 mil. barelov ropy ročne.

[8] Príjmy z ropy a zemného plynu predstavovali v roku 2012 52 % federálnych rozpočtových príjmov a vyše 70 % z celkového exportu.
[9] Podľa KEY WORLD ENERGY STATISTICS The International Energy Agency 93 miliónov barelov.
[10] Rusko je najväčší producent ropy spomedzi nečlenov OPEC. I napriek dominantnému postaveniu ropného exportéra na svetových trhoch, Rusko nie je členom OPEC.
[11] Po akvizícii TNK produkcia ropy dosiahli výšku 4 196 000 barelov za deň.

ExxonMobil tiež investuje do prieskumu ložísk bridlicovej ropy na Sibíri, kde spolu s ním pôsobí aj francúzsky Total, Statoil a Royal Dutch Shell, ktoré majú tiež právo na rozvoj ťažby ropy z bridlíc v Rusku. Ak si chce Rusko zachovať dennú produkciu na úrovni 10 mil. barelov ropy, pokračovanie spomínaných projektov je pre dosiahnutie tohto cieľa kľúčové.

Druhým najväčším držiteľom zásob a producentom ropy v Rusku je súkromná spoločnosť LUKoil, ktorá vznikla zlúčením sovietskeho ropného ministerstva, troch západosibírskych ropných spoločností: Langepasneftgaz, Uraineftagaz a Kogalymneftgaz a dvoch rafinérií vo Volgograde a v Perme. V súčasnosti LUKoil pokrýva 2,1 % svetovej produkcie ropy. (General Information...) Zároveň disponuje statusom najväčšej súkromne vlastnenej ropnej spoločnosti na svete podľa preukázaných zásob ropy[12] a druhej najväčšej súkromne vlastnenej ropnej spoločnosti na svete z hľadiska produkcie ropy. V RF jej prislúcha status najväčšej ropnej spoločnosti v súkromnom vlastníctve, ktorej dominujú minoritní vlastníci. Súčasné predstavenstvo spoločnosti sa skladá z 11 osôb, ktorí v minulosti pôsobili na vysokej pozícii sovietskej vlády a v súčasnom smerovaní svojich aktivít reflektujú a konajú v súlade so záujmami ruskej vlády. To je zrejme dôvod, prečo sa táto súkromná ropná spoločnosť nestala cieľom štátneho útoku ako napríklad spoločnosť Jukos v roku 2004. Úspech Lukoilu je okrem iného založený aj na stratégii, ktorú prijal v 90. rokoch, kedy sa väčšina ruských spoločností pustila do ťažby v Západnej Sibíri. Na rozdiel od iných spoločností, LUKoil začal ťažiť v nových oblastiach ako severná oblasť kaspického regiónu, okruh Timan - Pečora a investoval okamžité zisky do rozvoja nových ropných nálezísk, ktoré mali zaručiť Rusku ťažbu v nadchádzajúcich desaťročiach. Tento prístup sa LUKoil-u začal vyplácať od roku 2005. (Gorst, 2007) .

LUKoil svoje obchodné aktivity rozpína do európskych krajín, ktoré sú v obchodnom a politickom záujme ruskej vlády. Sú to štáty historicky závislé na dodávkach ropy z ruského ropovodu Družba, ktoré sa po páde ZSSR snažili pomocou svojich rafinérií, schopných spracovávať nielen ruskú, ale aj ďalšie druhy ropy a diverzifikovať dodávky. (Leschenko, Tycova..) Nákupom rafinérií v Bulharsku, Rumunsku a Ukrajine LUKoil tieto pokusy zmaril a je zrejmé, že táto činnosť do istej miery kopírovala ruské národné záujmy.

V roku 2004 LUKoil s americkou spoločnosťou ConocoPhillips založili spoločný podnik NaryanMarNefteGaz, cieľom ktorého bol rozvoj ropných ložísk a ložísk zemného plynu v severoruskej provincii Timan-Pečora. ConocoPhillips tiež LUKoil-u predala 376 benzínových čerpacích staníc v šiestich európskych štátoch: v Belgicku, Poľsku, Fínsku, Českej republike, Maďarsku a na Slovensku. V roku 2010, ConocoPhillips odpredala svoj 20 % podiel Lukoil-u za 20,2 miliardy USD. (Russia analysis...) V roku 2008 navyše Lukoil vstúpil na trh s elektrinou, keď kúpil elektrárne v Rusku, Bulharsku, Rumunsku a Ukrajine. I prostredníctvom tejto stratégie si LUKoil rozšíril svoj vplyv v Európe a je možné konštatovať, že nielen LUkoil, ale i samotná RF.

Priemerná produkcia ropy a ropných produktov (kvapalných uhľovodíkov) RF predstavuje približne 10,5 mil. barelov denne (ďalej BPD- barells per day)[13], z toho 9,9 mil. BPD tvorí ropa a zvyšok ropné produkty. Domáca spotreba ropy v Rusku tvorí približne 3,2 mil. BPD a zvyšných 7 mil. BPD je určených na export.

Jednou z hlavných oblastí ruskej ťažby ropy je Západná Sibír. Produkcia ropy v tejto oblasti predstavuje približne 6,4 mil. BPD, čo tvorí takmer dve tretiny z celkovej ruskej produkcie ropy. (Tabuľka 2)

[12] Preukázané rezervy k 31. decembru 2012 bolo 17,3 miliardy barelov ropy.

[13] Pre denný objem ťažby ropy je zaužívaná jednotka BPD. Pre ročný objem je zaužívaná jednotka metrických ton. 1 barel = 0.13642565 metrických ton.

Medzi dve najväčšie ropné polia na Západnej Sibíri patria Severné Priobskoje a Samotlor, ktoré tvoria asi 20 % produkcie Západnej Sibíri. Ďalšie veľké ropné polia v tejto oblasti sú Mamontovskoje a Salymskoje pole. V posledných rokoch (od roku 2007) ich ročná produkcia klesá a predpokladá sa, že do roku 2020 bude naďalej klesať v priemere o 6 % ročne. Hlavnou úlohou Ruska v strednodobej perspektíve bude zaistenie náhrady za vyčerpané polia Západnej Sibíri, ktorá bola z hľadiska ťažby ropy posledných tridsať rokov pre Rusko kľúčová. Do budúcnosti sa očakáva zvyšujúci podiel produkcie ropných polí vo Východnej Sibíri a na ostrove Sachalin.[14] Medzi ďalšie oblasti, ktoré priťahujú pozornosť patrí oblasť Arktídy, ruský sektor Kaspického mora a oblasť Timan – Pečora v severnom Rusku. Budúca úroveň produkcie ropy bude závisieť od schopnosti ropných spoločností rozvinúť tieto nové zdroje. Ťažba v týchto lokalitách je predpokladom vytvorenia reálnych možností diverzifikácie a nových odbytísk do Číny, Japonska, Kórey a USA. Problém v súčasnosti predstavujú sankcie USA a EÚ kvôli situácii na Ukrajine, ktoré sa dotkli aj ruského ropného sektora.

Agendu ropného sektora koordinujú ruské ministerstvá. Ministerstvo prírodných zdrojov vydáva licencie pre jednotlivé ropné polia, kontroluje dodržiavanie licenčných zmlúv a odvodov, určuje pokuty za porušenie predpisov v oblasti životného prostredia. Ministerstvo financií je zodpovedné za daňové politiky pre sektor energetiky a ministerstvo hospodárskeho rozvoja je zodpovedné za predpisy taríf a reformy energetického sektora. Ministerstvo energetiky dohliada na výkon energetickej politiky. V rámci ministerstiev pôsobia regulačné orgány napr. Federálna energetická komisia (určuje tarify pre prepravu ropy), Komisia pre štátnu politiku na ropný trh (formuluje zásady pre reguláciu trhov s ropou a ropnými produktmi) a Komisia o ochranných opatreniach zahraničnej obchodnej a colnej politiky a politiky sadzobníka (určuje vývozné clá ropy). Ruský ropný sektor je prevažne v rukách súkromných vlastníkov avšak možno sledovať určité štátne tendencie v snahe o získanie kontroly nad týmto výnosným sektorom.[15] Štát si ponecháva právomoc určovať výšku vývozných ciel a dane z ťažby, umožniť vstup zahraničných energetických spoločností na ruský trh a zodpovedajúce štátne orgány majú právomoci pre rozhodovanie o trasách nových potrubí.

Export ropy spadá do kompetencií ruského štátneho monopolu a vlastníka ropných potrubí Transneft. Väčšina exportu ropy (79 %) smeruje do európskych krajín, najmä do Nemecka, Holandska a Poľska. Približne 18 % z vývozu ropy v Rusku bolo určené pre Áziu a zvyšok smeroval hlavne do Ameriky.

Tieto potrubia obsahujú rad domácich potrubných sietí, ktoré dopravujú ropu do exportných terminálov ako sú Novorossijsk na Čiernom mori a Primorsku na pobreží Baltského mora, rovnako ako celý rad exportných ropovodov, ktoré prepravujú ropu na západoeurópske trhy.[16]

Ruské ropovody sú uvedené v prílohe v Tabuľke 3 a všetky, s výnimkou Tengiz-Novorossijsk, sú pod kontrolou Transnefťu. Rusko takisto vyváža pomerne značné množstvo ropných produktov. V roku 2012 Rusko exportovalo asi 1,3 mil. BPD vykurovacieho oleja a ďalšie 677.000 BPD nafty, rovnako ako menšie množstvo benzínu, skvapalnený ropný plyn,

[14] V súčasnosti sa ropné polia na Ďalekom východe a Sachaline podieľajú na celkovej ropnej produkcii RF 3 %.

[15] Príkladom snahy štátu o získanie čiastočnej kontroly nad sektorom ropy bol útok na ropnú spoločnosť Jukos a jej vlastníka Michaila Chodorkovského. 25. októbra 2003 Michail Chodorkovskij, vlastník Jukosu, sa odmietal prispôsobiť požiadavkám Kremľa a v októbri 2003 bol obvinený z daňových únikov a uväznený. Po tom, čo bol Jukos donútený vyhlásiť bankrot, časť firmy prevzala štátom vlastnená ropná spoločnosť Rosneft.

[16] K najväčším terminálom, ktoré prepravujú ruskú ropu na trhy do Európy, Severnej a Južnej Ameriky a do Ázie patria: Primorsk - najväčší ruský ropný terminál; Kozmino Bay na Ďalekom východe; Novorossiysk na pobreží Čierneho mora; Tuapse na severovýchodnom pobreží Čierneho mora; juhovýchodne od Novorossijsku; De - Kastri na Ďalekom východe; Južný terminál na Ukrajine, v blízkosti Odesy; Prigorodnoye sa na ostrove Sachalin.

a iných produktov. Medzi najväčších importérov ruských ropných produktov patrí Indonézia (389.000 BPD) a Spojené štáty (376.000 BPD). Export ropy sa uskutočňuje aj po železnici, avšak tento druh dopravy tvorí malú časť exportu.

Železničná doprava je všeobecne používaná ako alternatíva k plynovodnej siete Transnefťu, hoci železničná preprava je všeobecne drahšia ako doprava prostredníctvom ropovodov. Rusko vyváža surovú ropy a ropné produkty po železnici najmä do Estónska a Lotyšska, ale tiež do centrálnej Číny cez Mongolsko prostredníctvom železnice Harbin.

Ruský ropný sektor mal fundamentálny podiel na prekonaní vplyvov globálnej finančnej krízy na ruskú ekonomiku. Globálna finančná kríza v máji 2008 zasiahla Rusko tromi spôsobmi. Prepadom ceny ropy, ktorá najprv prudko vystúpila na 150 dolárov za barel (v júni 2008) a následne prudko klesla na 40 dolárov za barel (v decembri 2008). Rusko vďaka prudkému nárastu ceny ropy a otvoreniu ropného poľa Vankor vo Východnej Sibíri [17] dosahovalo historicky najvyššie príjmy z exportu (161 147 mil. dolárov). Globálna finančná kríza teda nemala priamy vplyv na pokles ťažby ropy v Rusku, práve naopak. V auguste 2009 Rusko predbehlo Saudskú Arábiu ako najväčšieho ropného producenta a exportéra..

Dôsledkom globálnej finančnej krízy pre Rusko bolo zastavenie ekonomického rastu a jeho postupný prepad až do 30. decembra 2009, kedy premiér Putin oznámil koniec prepadu ruskej ekonomiky, ktorá bola stabilizovaná vďaka úspešným protikrízovým a stimulačným krokom ruskej vlády. Od roku 2010 môžeme pozorovať oživenie ruskej ekonomiky, a to predovšetkým z dôvodu rastu cien ropy a farebných kovov na svetových trhoch, spomalenia inflácie[18] a oživenia vnútorného dopytu, podporeného stabilizáciou na trhu práce a následným rastom reálnych príjmov obyvateľstva.

Rusko prežilo ťažšie obdobie globálnej finančnej krízy bez vážnejších problémov aj vďaka vyšším daňovým príjmom ruského ropného sektora. Ruská vláda neposkytuje ropnému sektoru žiadne daňové úľavy. Ruské ministerstvo financií dlhodobo plánuje postupné znižovanie vývozných ciel na ropy a zvýšenie dane z ťažby, aby bolo schopné zaplatiť vylepšovanie infraštruktúry, ale návrh vyvoláva nespokojnosť ťažobných spoločností, ktoré varujú, že daňové zaťaženie by mohlo mať negatívny dopad na budúcu produkciu, a tým pádom aj na príjmy ruskej štátnej pokladnice. (Putin a Medvedev chcú...)

2. SEKTOR ZEMNÉHO PLYNU

Podľa BP Statistical Review Ruská federácia disponuje 16,8 % svetových zásob zemného plynu [19], čo predstavuje druhé najväčšie zásoby zemného plynu na svete (po Iráne). Podľa IEA je Rusko celosvetovo druhým najväčším producentom (po USA) a najväčším svetovým exportérom zemného plynu. V globálnom kontexte vytvára Rusko 13 % svetovej produkcie zemného plynu. Väčšina zásob zemného plynu sa nachádza vo Volžsko-Uralskej oblasti, Západnej Sibíri, na polostrove Jamal, Východnej Sibíri, Ďalekom východe, ruskom kontinentálnom šelfe, Severnom a Južnom Kaukaze. Tieto predstavujú strategické oblasti produkcie plynu aj v dlhodobom horizonte.

Ruská ťažba zemného plynu sa od roku 2000 do súčasnosti zvýšila o 1,14 %. Objem exportu zemného plynu od roku 2000 do súčasnosti sa zvýšil o 1,01 %. Príjmy z exportu plynu sa v uvedenom období zvýšili o 4 %.

[17] Otvorenie Vankoru v nepriaznivých klimatických podmienkach je považované za najväčší úspech ruského Rosneftu, hoci technologicky sa na celom projekte podieľali i americké firmy.
[18] Aby vláda zaistila hodnotu rubľa, minula 200 mld. dolárov z Rezervného fondu.
[19] Podľa IEA sú ruské preukázateľné zásoby odhadnuté na 31,3 biliónov m^3, podľa ruskej klasifikácie sú ruské preukázateľné zásoby odhadnuté na 35,7 biliónov m^3 .

Hlavnou príčinou mierneho nárastu bolo postupné vyčerpávanie plynových polí, monopolná kontrola plynového priemyslu, štátna regulácia, neochota vlády liberalizovať trh s plynom a nedostatočná sieť plynovodov.

Podľa Energetickej stratégie RF do roku 2030 sa predpokladá, že ťažba zemného plynu v Rusku by mala do daného obdobia dosahovať ročne úroveň 685-940 mld. m^3. (Energy Strategy of Russia For..., 2009, s.146-147) Prebiehajúce projekty by mali zvýšiť produkciu zemného plynu v perspektíve do roku 2030. Od roku 2008 Gazprom investuje obrovské sumy do veľkých ťažobných projektov a geologického prieskumu oblastí s najväčšími zásobami zemného plynu. V júni 2011 Riadiaci výbor Gazpromu prijal Program rozvoja uhľovodíkov a plynárenstva v horizonte do roku 2035. Program počíta s rozširovaním surovinovej základne uhľovodíkov s ohľadom na zmeny v štruktúre rezerv a presunom ťažby plynu hlavne do oblastí: na polostrov Jamal, Východnú Sibír, Ďaleký východ a ruský kontinentálny šelf. Dokument venuje osobitnú pozornosť činnostiam výskumu a vývoja, ktoré umožnia značné zvýšenie účinnosti nových polí a prieskum ďalších uhľovodíkových rezerv.

Energetické zdroje polostrova Jamal sú považované za strategické pre udržateľnosť a rozvoj plynárenstva RF v 21. storočí. Podľa ruských expertov je tu sústredených 72 % ruských zásob plynu. (Juza, 2009) Medzi najväčšie plynové polia patria: Bovanenkovskoje, Karasavejskoje, Novoportovskoje, Kruzenshternskoje, Severo-Tambejskoje, Zapadno-Tambejskoje, Tasijskoje and Malyginskoje. Medzi najbohatšie náleziská na Sibíri patrí: Yamburg , Urengoj a Medvezhje. Jedným zo strategických aktivít Gazpromu je prieskum uhľovodíkových rezerv na ruskom kontinentálnom šelfe. Medzi najväčšie ruské projekty patrí Sachalin II a III Sachalin v Ochotskom mori; Štokmanovskoje pole v Barentsovom mori; Prirazlomnoje a Dolginskoje pole v Pečorslom mori; Severo-Kamennomysskoye a Kamennomysskoye-Sea pole v Obskom zálive a zálive Taz.

Rovnako ako ropný sektor aj agendu plynového sektora kontroluje ministerstvo prírodných zdrojov, ministerstvo financií, ministerstvo ekonomického rozvoja a obchodu a ministerstvo priemyslu a energetiky. Kľúčovými inštitúciami týchto ministerstiev sú: Federálna agentúra pre energetiku, Federálna agentúra pre využitie zdrojov a Federálna agentúra pre kontrolu v oblasti využívania prírodných zdrojov.

Približne 74 % celkovej produkcie zemného plynu v Rusku má v rukách štátny monopol Gazprom, pričom 65 % je pod priamou kontrolou Gazpromu a zvyšok pod kontrolou spoločných podnikov, v ktorých má Gazprom spoločný podiel. Celkovo spoločnosť združuje okolo 100 firiem s väčšinovým podielom Gazpromu. Spoločnosť Gazprom je najväčšia ruská akciová spoločnosť aj z hľadiska kapitalizácie. Ruská federácia kontroluje 50,23 % - ný podiel akcií. Popri priamej ťažbe a predaji plynu ovláda spoločnosť i prepravné kapacity Jednotného systému zásobovania plynom, čo znemožňuje vstup konkurenčných spoločností na trh. Gazprom má právny monopol i na ruský vývoz zemného plynu, vrátane sklapalneného zemného plynu (LNG), hoci ruská vláda plánuje do blízkej budúcnosti trh s LNG liberalizovať. Prvý ruský terminál na LNG na Sachaline uviedli do prevádzky v roku 2009. Podľa ES 2030 má RF ambiciózne plány zapojenia RF na globálne trhy prostredníctvom rozvoja technológií na výrobu a prepravu LNG.

ZÁVER

Základným problémom, ktorému ruský plynárenský sektor čelí, je vybudovanie novej infraštruktúry a spustenie ťažby na novoobjavených ložiskách. Vyžaduje si to investície zahraničných partnerov a liberalizáciu trhu, čomu sa Rusko bráni. (Terem, Forgáčová, Gubka, 2010) Problémom je aj vysoký podiel domácej spotreby plynu. (Príloha Tabuľka 6) Zatiaľ čo domáca spotreba ropy v Rusku je relatívne nízka (polovica produkcie je určená na export), domáca spotreba plynu predstavuje približne dve tretiny z celkovej produkcie.

Navyše domáce ceny plynu sú dotované štátom a sú podstatne nižšie ako ceny určené pre európsky trh. Jedna z priorít ES 2020 aj 2030 bolo postupne zvyšovať ceny plynu.[20] Preto veľkú výzvu pre ruskú energetiku predstavuje reforma vnútorného energetického sektora. Zatiaľ čo v deväťdesiatych rokoch prebiehala aktívna diskusia ohľadom liberalizácie plynového odvetvia, dnes toto úsilie smeruje k posilňovaniu monopolného postavenia Gazpromu na trhu, s rozhodujúcou úlohou štátu. (Terem, Forgáčová, Gubka, 2010)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Hospodářske informace ze zahraničí 1974, 1975 ČTK, Praha

KEY WORLD ENERGY STATISTICS 2013. The International Energy Agency. [online] [cit. 02.12.2013]. Dostupné na internete:

<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2013.pdf>

GLOBAL AND RUSSIAN ENERGY OUTLOOK UP TO 2040. The Energy Research Institute of the Russian Academy of Sciences AnalyticaI Center for the Govemment of the Russian Federation [online] [cit. 12.1.2013]. Dostupné na internete:

<http://www.eriras.ru/files/Global_and_Russian_energy_outlook_up_to_2040.pdf>

Rosneft at a Glance. [online] [cit. 08.05.2014]. Dostupné na internete: <http://www.rosneft.com/about/>

BP statistical review. June 2014. [online] [cit. 12.1.2014]. Dostupné na internete: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>

Shareholder Structure. [online] [cit. 12.2.2014]. Dostupné na internete: <http://www.rosneft.com/Investors/structure/share_capital/>

GORST, I. 2007. *Lukoil: Russia's Largest Oil Company*, The James A. Baker III Institute for Public Policy Rice University. [online] [cit. 06.7.2014]. Dostupné na internete: <http://bakerinstitute.org/media/files/page/993b42c4/noc_lukoil_gorst.pdf>

General Information. [online] [cit. 12.8.2014]. Dostupné na internete: <http://www.lukoil.com/static_6_5id_29_.html>

LESCHENKO, A., TYCOVA, I. *Ruské společnosti Lukoil a TNK-BP v energetice Evropské unie.* [online] [cit. 08.08.2014]. Dostupné na internete: http://www.globalpolitics.cz/studie/ruske-spolecnosti-lukoil-a-tnk-bp-v-energetice-evropske-unie

[20] V roku 2008 bola domáca cena za 1000 m 3 zemného plynu 1652,8 rubľov, v roku 2010 sa ceny zvýšila na 1855 rubľov.

ENERGY STRATEGY OF RUSSIA FOR THE PERIOD UP TO 2030. Ministry of Energy of the Russian Federation [online] [cit. 12.4.2013]. Dostupné na internete: <http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf>

JUZA, 2009. *Kríza, energetika a plyn*. In Slovgas 2/2009. [online] [cit. 17.9.2014]. Dostupné na internete: <http://www.szn.sk/slovgas/Slovgas_t.aspx?r=2009&c=4&t=2>

PhDr. Alena BUDVESELOVÁ, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M.R.Štefánika
Demänová 393
Liptovský Mikuláš 031 06
alena.budveselova@aos.sk

ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO W ASPEKCIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

INTERNAL SECURITY THREATS IN TERMS OF SECURITY STATE

Tomasz DUKIEWICZ, Henryk SPUSTEK

ABSTRACT

The authors of this article suggests a number of security issues that are fundamental to the development and functioning of the state. No wonder safety has come into light in researches and discussions. This thesis touches the subject of internal security threats in terms of security state. Precisely in the article are defined important threats impact on internal security of the state. Practical cooperation between different actors in the field of internal and external security can eliminate the threats that destabilize the state.

Keywords: internal security, threats security, security state, national security, internal security.

WSTĘP

Pojęcie bezpieczeństwa funkcjonuje w świadomości każdej jednostki, występując jako potrzeba ludzka, pożądany stan, proces oraz wartość. Bezpieczeństwo jest pojęciem, z którego treścią człowiek wiąże swoje nadzieje, na tej podstawie buduje perspektywę własną i swoich najbliższych. Jest kategorią, która odnosi się do spraw globalnych, państwowych, lokalnych i osobistych. Według Słownika języka polskiego bezpieczeństwo to stan ,,niezagrożenia, spokoju, pewności". Bezpieczeństwo jest jedną z najważniejszych potrzeb człowieka. Bezpieczeństwo możemy postrzegać rozmaicie, zależnie od przyjętego kryterium podziału. Klasyfikacja wymiarów bezpieczeństwa odbywa się według następujących kryteriów:

- kryterium podmiotowe (wymiar jednostkowy, narodowy, międzynarodowy, globalny);
- kryterium przedmiotowe (wartości, środki i narzędzia, aktywność państwa);
- kryterium procesualne (polityka, strategie, współzależności);
- kryterium strukturalno-realizacyjne (organizacje, instytucje, działania).

Bezpieczeństwo obejmuje coraz to nowe obszary życia społecznego, których ranga rośnie wraz z rozwojem cywilizacji. W zależności od podmiotu, którego interesy są chronione przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, bezpieczeństwo może być kształtowane w dwóch obszarach: wewnętrznym (bezpieczeństwo wewnętrzne), zewnętrznym (bezpieczeństwo zewnętrzne).

Definicja bezpieczeństwa wewnętrznego obejmuje rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń w normalnym funkcjonowaniu organów państwa oraz chroniony przez to państwo tryb życia obywateli.

Należy przy tym zaznaczyć, że stan absolutnego braku zagrożeń jest sytuacją abstrakcyjną. W rzeczywistości, pewien stopień zagrożenia zawsze istnieje.

Natomiast istotne znaczenie dla bezpieczeństwa ma poziom zagrożenia określony poprzez prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia danego rodzaju. Akceptacja społeczna

określonego poziomu zagrożenia powoduje tzw. poczucie bezpieczeństwa, czyli stan uznawany za brak zagrożeń. W rzeczywistości jednak, stan taki nie istnieje.

Istniejące zagrożenia dla systemu bezpieczeństwa niosą nowe wyzwania przed jakimi stanęli obywatele Unii Europejskiej w dziedzinie bezpieczeństwa w związku z konfliktem na wschodzie Ukrainy, niestabilnością w Afryce Północnej, ekspansją państwa islamskiego i zwiększonym napływem imigrantów.

1. IMIGRACJA

Bezpieczeństwo wewnętrzne państw poddane jest wielkiemu sprawdzianowi w kwestii polityki migracyjnej. Obawy związane z imigracją wpisują się bezpośrednio w zakres bezpieczeństwa społecznego i mają wpływ na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wszystkich warstw społeczeństwa. Dalszy rozwój tej kwestii zależy więc od czynników społecznych, ekonomicznych, politycznych i kulturowych.

Tendencje demograficzne w Europie wskazują, że za trzy dekady nastąpi niedobór siły roboczej w liczbie około 40 milionów osób[1]. Bez właściwej polityki migracyjnej zjawisko to może nasilić się jeszcze bardziej. Już obecnie zauważa się brak siły roboczej mimo wysokiego bezrobocia w wielu krajach europejskich. Przyczyn takiego stanu jest wiele, oprócz niżu demograficznego istotnym problemem jest przekwalifikowanie stosownie do rynku pracy bezrobotnych wykorzystując ich faktyczne umiejętności. Nierówne tempo rozwoju gospodarczego na świecie generuje fale imigrantów do Europy z regionów, które są słabiej rozwinięte, gęsto zaludnione i dotknięte konfliktami zbrojnymi[2].

Brak publicznej debaty na temat obu wyzwań i stworzenia realnych procedur możliwości imigracji, zwłaszcza w przypadku imigracji spoza UE, to zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw UE, które z pewnością będą wzrastały.
Aktualne tendencje populistyczne i powszechne nastroje anty-imigranckie są zachęcające do stosowania restrykcyjnej polityki w postaci zaostrzenia przepisów imigracyjnych, co może skutkować kryminalizacją nielegalnej migracji. Pod wpływem opinii publicznej politycy często dostosowują swoją postawę.
Eksperci podkreślają, że przez stosowanie restrykcyjnej polityki imigracyjnej problemy będą się nasilać, a nie zmniejszać. Imigranci będą kontynuować podróż do państw członkowskich UE. Imigranci mogą zostać wykorzystani na potrzeby działań grup przestępczych. Z analiz wynika, że takie zapotrzebowanie jest duże. W efekcie może nastąpić wzmocnienie sieci przestępczych, także w zakresie handlu bronią, ludźmi i przemytu ludzi. Ryzyko migracji legalnej i nielegalnej przeplata się i staje się coraz większe. Największe ryzyko w zakresie migracji nie jest stwarzane przez nią samą, ale przez tych, którzy kontrolują przepływ migracyjny[3].

Analizując problem migracji należy uwzględnić różne czynniki, które determinują problemy bezpieczeństwa wewnętrznego. Bieda i brak stabilności, jak również inne czynniki, takie jak terroryzm, zmiany klimatyczne oraz inne zagrożenia w krajach pochodzenia, mogą prowadzić do migracji. Polityczne niepokoje, brak rozwoju gospodarczego, presja społeczeństwa, konflikty etniczne i religijne.

Brak stabilności w krajach i regionach poza Europą będzie odgrywać ważną rolę. W odniesieniu do sił napędowych migracji, ryzyko jest największe na Bliskim Wschodzie (Syria

[1] European Commission, *EU Solidarity in Action: EU Funding for Home Affairs*. Available at http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/index_en.htm [dostęp w dn. 6.10.2015]
[2] European Commission, Demographic Projections, EU Home Affairs Background Statistics, Brussels,2013.
[3] Sarah Leonard, 'The Use and Effectiveness of Migration Controls as a Counter-Terrorism Instrument in the EU', in *Central European Journal of International and Security Studies*, 4 (2010) 1, pp. 33-50.

i Jemen), a dodatkowo zwiększająca się niestabilność w Afganistanie, Afryce Północnej, w regionie Subsaharyjskim i Afryce. Zamieszki w krajach i na obszarach graniczących z UE (Ukraina, Turcja i Zakaukazie) mogą również prowadzić do imigracji do UE[4].

Oprócz napięć politycznych i konfliktów w krajach pochodzenia, nie ma jednoznacznej polityki migracyjnej. UE musi kontynuować zawieranie porozumień z krajami spoza UE i krajami tranzytowymi, w celu ograniczenia lub zapobiegania nielegalnej migracji. Radzenie sobie z przyczynami migracji będzie miało największy wpływ w dłuższej perspektywie na zachowanie stabilnego poziomu bezpieczeństwa.

Oprócz zagrożeń zewnętrznych, problemy pojawiają się również od wewnątrz. Tendencje ksenofobiczne, wzrost ekstremistycznych grup skrajnie prawicowych, rozwój gospodarczy w Europie oraz nieodpowiednia polityka integracji również odgrywają ważną rolę.

Należy zauważyć, że migracja jest często związana z możliwościami ekonomicznymi, co oznacza, że imigracja do Europy może wzrosnąć, jeśli gospodarka europejska będzie się rozwijać.

Presja migracyjna od Morza Śródziemnego na południowych granicach zewnętrznych Europy jest bardzo duża i niesie za sobą również ryzyko śmierci. Już dzisiaj zjawisko wyzysku imigrantów przez grupy przestępcze (w zamian za podróż do lepszego życia) idzie w parze z poważnymi naruszeniami praw człowieka i przestępczości.

2. TERRORYZM

Terroryzm nie ma jednoznacznie określonej przyczyny powstawania. Źródła zagrażające bezpieczeństwu mają zarówno wymiar wewnętrzny i zewnętrznymi oraz przeważnie są ze sobą powiązane. Jeśli chodzi o kluczowe źródła problemu, analizy pokazują, że niestabilność spowodowana niepokojem i konfliktami w krajach Afryki Północnej, Wschodniej i Zachodniej, a także w innych krajach Bliskiego Wschodu, jest wykorzystywana przez ekstremistów, Dżihadu, Al- Kaidy, Państwa Islamskiego. Istnieje również realne niebezpieczeństwo ekstremistycznych organizacji terrorystycznych wykorzystujących pewne sytuacje, w taki sposób, aby poprzez destabilizację kraju doprowadzić do całkowitego załamania struktur politycznych, społecznych i gospodarczych. Co więcej, wzrost nietolerancji religijnej w społeczeństwie sprawia, że takie zachowania będą wykorzystywane, aby uzasadnić powód walki ekstremistycznej.

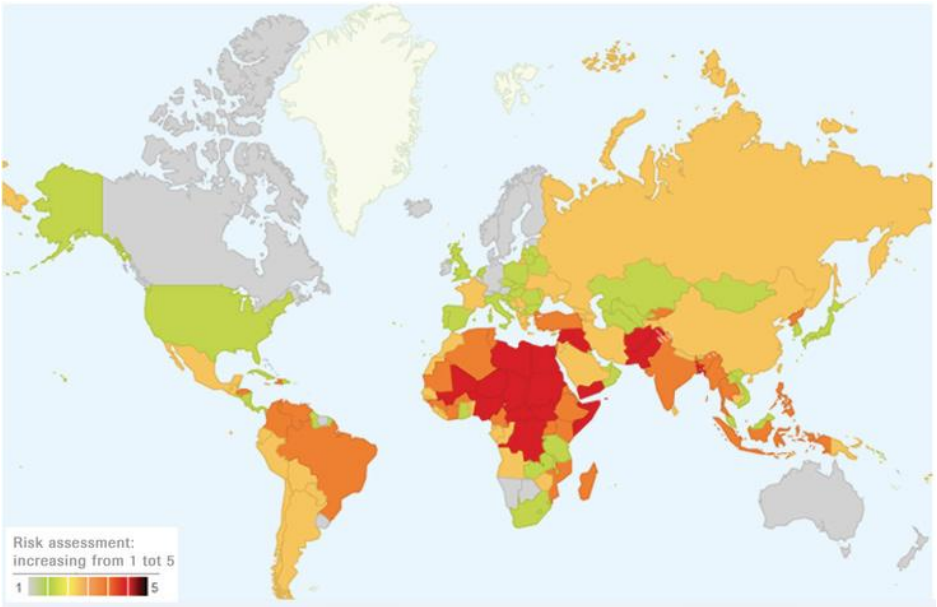
Terroryzm religijny jest wyjątkowym typem terroryzmu. Wywodzi się z niezliczonych kontekstów o pochodzeniu kulturalnym, narodowym i historycznym. Terroryzm religijny często stanowi wyraz niepodważalnej wiary w nadprzyrodzone cele. Jest to zatem zależne od trendów w danej religii, doświadczeń historycznych grup etnicznych, a także wyjątkowego dla każdej z nacji środowiska politycznego. U jego podstaw leży wiara religijna, która była kultywowana i przekazywana różnymi sposobami, w zależności od podłoża politycznego i kulturalnego. W niektórych przypadkach, religia odgrywa dla zachowań terrorystycznych priorytetową rolę. W innych zaś, jest drugorzędnym motywem - częścią większej tożsamości kulturowej, brutalnych ruchów politycznych. Jako główny motyw, religia jest trzonem grup ekstremistycznych o zabarwieniu politycznym, społecznym oraz rewolucyjnym. W tym kontekście, religijny system wierzeń jest siłą napędową ich zachowań. Takie przypadki można odnaleźć na całym świecie - na Bliskim Wschodzie i wszędzie tam, gdzie znajdują się grupy dżihadystów (islamskich fundamentalistów), w Indiach wśród hinduskich ekstremistów czy w Stanach Zjednoczonych wśród radykalnych antyaborcyjnych Chrześcijan.

[4] European Commission, *Demographic Projections*, EU Home Affairs Background Statistics, Brussels: 2013, p. 3.

Jako drugorzędny motyw, religia stanowi jeden z aspektów ogólnej tożsamości. Dla wielu etnonacjonalistów i rewolucjonistów, niepodległość narodowa i kilka innych stopni autonomii stanowi główną motywację ich agresywnych zachowań . Przynależność religijna może być ważna, ponieważ jest częścią tożsamości narodowej i etnicznej.

Konflikt w Syrii pokazuje złożoność problemu w aspekcie zagrożeń wpływających na bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne. Czynniki determinujące procesy radykalizacji postaw mogą wpływać zarówno na państwa zachodnie jak i na inne regiony. Stopień, w jakim władze państwowe i media społecznościowe oraz organizacje społeczne, poprzez edukację, są w stanie przeciwdziałać propagandzie i rekrutacji dżihadu w istotny sposób będą warunkowały poziom bezpieczeństwa.

Państwo Islamskie (IS) zastąpiło Al-Kaidę na miejscu lidera światowego ruchu dżihadystycznego i ma dostęp do ogromnej bazy potencjalnych rekrutów w krajach zachodnich. Wsparcie finansowe płynące od osób zamożnych stacjonujących w Katarze i Arabii Saudyjskiej, jest czynnikiem, który ma wpływ na zagrożenie stwarzane poprzez sieci powiązań. Duże ilości broni w regionie MENA (Middle East and North Africa) i Sahelu przyczyniają się do lokalnej niestabilności. W zakresie środków zaradczych, istnieje obawa, że rządy w niektórych częściach Afryki i na Bliskim Wschodzie, w obawie przed zagrożeniami związanymi z destabilizującą działalnością organizacji ekstremistycznych dżihadystów na rzecz zwalczania zagrożeń przed niebezpieczeństwem mogą doprowadzić do dalszej polaryzacji i ucisku społeczeństwa represyjną polityką. Taki stan może przyczyniać się do okoliczności, które są postrzegane jako przyczyny radykalizacji postaw i terroryzmu. Dlatego państwa te powinny stosować efekt katalizatora. W związku z tym ważne jest, aby podkreślić potrzebę działań pokojowych organizacji pozarządowych, które mogą również wpływać na zdolność społeczeństwa do radzenia sobie z radykalizacją i przemocą ekstremizmu. Stąd też, kraje zachodnie mogą bardziej angażować się w konflikty wewnętrzne w państwach trzecich, w których terroryzm i rebelia są ze sobą powiązane. Należy jednak mieć na uwadze , że zaangażowanie to może być również postrzegane, jako nowoczesne formy kolonializmu i może prowadzić do wzrostu napięcia między mocarstwami.

Obr. 1 Mapa zagrożenia atakami terrorystycznymi[5].

[5] http://www.riskmap.aon.co.uk/Terrorism_Risk_Map.aspx [dostęp w dn. 25.09.2015]

Zmiany w Afryce i na Bliskim Wschodzie mogą stworzyć wewnętrzny klimat, w którym gwałtowne ataki radykalnych grup są bardziej prawdopodobne. Czynniki, które odgrywają istotną rolę w tym względzie mogą się nasilać przejawiając się między innymi:

- niezadowoleniem z polityki zagranicznej;
- rosnącym podziałem w społeczeństwie „my i oni";
- nawarstwianiem się problemów wielokulturowych w społeczeństwie, które mogą stać się bardziej wyraźne, gdy pewne grupy nadal cierpią z powodu kryzysu gospodarczego;
- wzrostem grup anty-dżihadu, nastrojów anty-imigracyjnych, anty-wielokulturowych oraz zwiększenie populizmu.

Trend indywidualizacji w społeczeństwach postrzegany może być jako determinant, który wpływa na sposób, w jaki społeczeństwo będzie się rozwijać, także pod względem podatności na radykalizację, która prowadzi do przemocy ekstremizmu. Nadmierna i nieodpowiedzialna reakcja ze strony niektórych rządów UE może sprawiać problemy bardziej dotkliwe, prowadząc do stygmatyzacji i błędnych decyzji politycznych. Gorliwą reakcją można ostatecznie ukształtować społeczeństwo mniej odporne, podważające rządy prawa w skutecznej walce z terroryzmem.

Uwzględniając zagrożenie terroryzmem, Europa będzie nadal narażona na ataki ekstremistów, którzy przybyli z obszarów objętych konfliktem lub rodzimych grup, które mają ideologię dżihadu i sympatyzują z osobami zaangażowanymi w walkę dżihadu w innych regionach. Kraje w Afryce i na Bliskim Wschodzie są źródłem tego problemu. Inne główne obszary w zakresie zagrożenia terroryzmem znajdują się w Azji Środkowej i Południowej. Terroryzm w imię religii stał się dominującym modelem dla przemocy politycznej we współczesnym świecie. Należy jednak pamiętać, że nie jest to jedyny model. Nacjonalizm i ideologizm również pozostają katalizatorem zachowań ekstremistycznych. Jednak we współczesnym świecie terroryzm religijny zwiększył swoją częstotliwość, zasięg oraz skalę przemocy.

3. PRZESTĘPCZOŚĆ MIĘDZYNARODOWA

Zagrożenia związane z przestępczością międzynarodową charakteryzują się elastycznością pod względem formy, składu, podziału ról i obszaru działalności. Istnieją dwa dominujące czynniki w tym zakresie: zwiększona elastyczność i mobilność oraz przejście z fizycznego do wirtualnego świata.

Pomimo starań państw UE w zakresie monitorowania przepływu osób, towarów na poziomie europejskim czy światowym występują istotne różnice w systemie kontrolnym poszczególnych państw, które umożliwiają grupom przestępczym korzystanie z tych zaniedbań.

W ostatnich latach Europol i Interpol podjęły znaczne wysiłki na rzecz zwalczania cyberprzestępczości na szczeblu europejskim i globalnym. W 2013 roku Europol utworzył Europejskie Centrum Walki z Cyberprzestępczością, a Interpol otworzył Globalny Zespół Innowacji (IGCI) w Singapurze w roku 2014. Oprócz zagrożeń związanych z przestępstwami, wszystkie kraje sąsiadujące odnoszą się do zagrożeń bezpieczeństwa, jakie niosą ze sobą państwa niestabilne. Ponadto, uderzające jest to, że zasięg geograficzny międzynarodowych grup przestępczych rośnie[6].

[6] UNODC, *Transnational Organized Crime in West Africa: A Threat Assessment*. Vienna: UNODC, February 2013, p. 7.

Większość państw nie jest w stanie samodzielnie poradzić sobie z przestępczością zorganizowaną. Ponadto, działania podejmowane przez większość sił policyjnych jest reaktywna, czyli działania są podejmowane w odpowiedzi na daną sytuację. Takie działanie jest oczywiście wymagane. Ze względu na dynamikę społeczną i tempo zmian i innowacji policja powinna działać proaktywnie lub przewidywać nowe formy przestępczości.

Cyberzagrożenia takie jak: cyberszpiegostwo, cyberterroryzm i cyberprzestępczość nieuchronnie rośnie. Rosnące uzależnienie od Internetu staje się coraz większym problemem w tym kontekście. Wartość informacji rośnie nierównolegle do poziomu jej ochrony, co warunkuje nowe zagrożenia. Ciągły brak znajomości podstawowych zagrożeń cybernetycznych (np. bardziej zaawansowanego polimorficznego, szkodliwego oprogramowania) w sektorze publicznym, prywatnym i budowy społeczeństwa obywatelskiego, tworzy podatny grunt do działań przestępczych. Atakami cybernetycznymi mogą być poddane obiekty infrastruktury krytycznej. Pomimo tego, że rządy państw zwykle są zaangażowane w ochronę systemów informatycznych, to często zarządzane są przez firmy, osoby prywatne. Brak świadomości wśród indywidualnych użytkowników ICT, w połączeniu z rosnącą liczbą platform teleinformatycznych tworzy lukę, która może być wypełniona działaniami przestępczymi.

Według danych EUROPOL w 2003 roku działało około 2000 grup przestępczych, natomiast w 2013 roku nastąpił wzrost do 3600[7]. Skuteczne działania rządów w zakresie bezpieczeństwa zależą od wydajności firm prywatnych. Zależność ta prawdopodobnie wzrośnie w przyszłości. Korporacje handlu międzynarodowego, systemu walutowego i finansowego pozostają w obszarze działań przestępczych. To samo odnosi się do infrastruktury krytycznej (krajowe i europejskie sieci energetyczne, systemy płatności). Zagrożenie cyberatakami ma coraz większe znaczenie w operacjach wojskowych, zarówno w defensywie jak również i w ofensywie, w celu zakłócania systemów i działań przeciwnika. Dalszy dynamiczny rozwój w kierunku „przedmiotów komunikacji internetowej" (rozwoju technologii której przedmioty codziennego użytku mają łączność sieciową, a więc mogą być używane do komunikacji funkcjonalnej, co oznacza, że Internet zapewnia więcej niż tylko dostęp do stron internetowych, e-mail itp. użytkowników), otwiera nowe terytorium dla cyberprzestępców.

Rosnąca liczba platform wrażliwych - to znaczy, infrastruktury i usług, które są połączone za pośrednictwem Internetu - są szczególnym wyzwaniem, ponieważ wiele z nich jest bezpieczne tylko w ograniczonym zakresie. Rosnąca złożoność bezpośredniej komunikacji maszyna-maszyna, związany z tym rozwój („człowiek-cyborg") może mieć niezamierzone konsekwencje. Prywatność obywateli wydaje się być narażona na większe ryzyko, ze względu na możliwość łączenia ich zachowań online z różnych obszarów obyczajowych, religijnych, kulturowych.

[7] Europol, *EU Serious and Organized Crime Threat Assessment*. The Hague: 2013, p. 33.

ZAKOŃCZENIE

Opisane zagrożenia (imigracja, terroryzm, przestępczość transgraniczna i cyberprzestępczość) mogą w przyszłości determinować bezpieczeństwo w wielu obszarach. Poszczególne zagrożenia, poza tym, że mogą występować samodzielnie, mogą również z dużym prawdopodobieństwem łączyć się i uzupełniać z innymi zagrożeniami. Teoria i praktyka bezpieczeństwa narodowego wyróżnia trzy grupy interesów, które pozwalają je odróżnić od interesów z zakresu bezpieczeństwa w ogóle. Znacząca część bezpieczeństwa narodowego dotyczy zagadnień związanych z bezpieczeństwem państwa jako instytucji politycznej, którego tradycyjne równoważniki stanowią: niezależność polityczna i integralność terytorialna.

Bezpieczeństwo narodowe powiązane jest z bezpieczeństwem społeczeństwa, które z kolei wiąże się z występowaniem wielu zagrożeń w jego funkcjonowaniu. Należy jednak stwierdzić, że każde zagrożenie państwa jako instytucji politycznej stanowi jednocześnie zagrożenie dla społeczeństwa, nie każde zaś zagrożenie społeczeństwa, ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego, może być postrzegane jako zagrożenie państwa. Polityka bezpieczeństwa w demokracji, aby była skuteczniejsza, musi pozostawać przedmiotem społecznej uwagi i oceny (również publicznej debaty) a środki przez nią stosowane powinny być poddawane weryfikacji według kryterium podporządkowania i służebności względem interesów wspólnoty.

BIBLIOGRAFIA

1. Dukiewicz T.,Geneza wybranych zagrożeń kształtujących poziom współczesnego bezpieczeństwa ,(red.), Spustek H., System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa., ISBN 978-83-63900-62-5.,Wyd. WSOWL, Wrocław 2014.
2. European Commission, Internal Security Report, Special Eurobarometer 371, November 2011.
3. International Organization for Migration, International Terrorism and Migration. Geneva: IOM, June 2010.
4. Kubas J., Funkcje i zadania Policji w Rzeczypospolitej Polskiej 1990-2013, (red.), Kraj K., Bezpieczeństwo, zagadnienia., Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Kraków 2014.
5. National Intelligence Council, Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts. Washington, NIC: December 2000.
6. Spustek H., Synergia zagrożeń, (red.), Spustek H., System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa., ISBN 978-83-63900-62-5. Wyd. WSOWL, Wrocław 2014.
7. Spustek H., System bezpieczeństwa społecznego, [w:] Ł. Jureńczyk, K. Sierzputowska, S. Sadowski, Współczesne oblicza bezpieczeństwa międzynarodowego, ISBN 978-83-7096-988-2, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wieklkiego, Bydgoszcz 2014.

Materiały źródłowe:

1. Polskie Badanie Przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji, Komenda Główna Policji, Warszawa 2014, s. 10. http://isp.policja.pl/download/12/5096/raportPBP2014.pdf [dostęp: 12.04.2015]

2. National Institute for Public Health and the Environment (RIVM), *De Nationale Risicobeoordeling Rapport 2012*, November 2013, p. 12. Available at http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/11/08/nationale-risicobeoordeling-2012.html

3. German Marshall Fund of the United States, *Transatlantic Trends: Key Findings 2013*. 2013, p. 38. Available at http://trends.gmfus.org/files/2013/09/TT-Key-Findings-Report.pdf [dostęp w dn. 066.09.2015]

Prof. dr hab. Henryk SPUSTEK
Uniwersytet Opolski
Wydział Prawa i Administracji
45-060 Opole, ul.Katowicka 87a
hspustek@uni.opole.pl

Tomasz DUKIEWICZ, PhD
Uniwersytet Opolski
Wydział Prawa i Administracji
45-060 Opole, ul.Katowicka 87a
tomduki@wp.pl

DVĚ PODOBY „ATLANTIZACE“ – PROJEVY VLIVU NATO NA NÁRODNÍ STÁTY

TWO TYPES OF ATLANTIZATION – INFLUENCE OF NATO ON NATIONAL STATES

Lukáš DYČKA, Jakub LANDOVSKÝ

ABSTRACT

Over the last decades, there has been substantial amount of literature dedicated to study of the impact of EU on domestic politics. However similar impact of NATO on domestic politics and on the armed forces is lagging far behind. Especially in the field of political science NATO received much less interest over the years – despite the fact, that for the post-communist countries obtaining NATO memberships was usually at least equally important as becoming members of the EU. This proves that there is "political" dimension of Atlantisation. However NATO obviously has very strong influence on national armed forces – so there must be "military" dimension of Atlantisation. Both of this "modes" of influence can be observed on member as well as non-member states. Thus, in its first part the article seeks to define Atlantisation and in its second part describes various mechanisms through which NATO influences or changes domestic politics as well as the armed forces. Case of the Czech republic is used for better clarity.

Keywords: Atlantization, armed forces, democratization, NATO, domestic politics

ÚVOD

„Bude tudíž nutno odstranit toto pokrytectví mezinárodní a ustavit skutečně demokratickou novou bezpečnostní organizaci světovou.[1]*“*

Už přibližně sedmdesát let starý citát Edvarda Beneše z jeho knihy „Demokracie dnes a zítra“ v sobě spojuje problematiku demokracie a mezinárodních bezpečnostních organizací a potažmo tedy ozbrojených sil. Byť vzhledem ke kontextu a zkušenostem tohoto druhého československého prezidenta je myšlena spíše Společnost národů a její nástupkyně Organizace spojených národů, nabízí se také příklady jiných organizací s bezpečnostní agendou a jejich propojení s tématem demokracie.

Výzkum na tomto poli ovšem naráží na celou řadu potíží. Při bližším prozkoumání zdrojů zaujme v této souvislosti především nepoměr mezi početnou literaturou věnovanou domácím (domestic) faktorům či zdrojům demokratizace a mezi mnohem méně četnou literaturou, která zkoumá vnější (international) faktory působící na změnu režimu. A přestože i při povrchním sledování zpravodajství lze bez potíží identifikovat zájem celé řady mezinárodních či regionálních organizací na propagaci demokracie (nabízí ze EU, OBSE či NATO), absentují v akademické literatuře zdroje nabízející adekvátní obecně uznávaný teoretický rámec ke studiu tohoto fenoménu.

Z pohledu četnosti je patrně nejlépe prozkoumanou otázkou tzv. evropeizace. „Ta se privilegovaně používá v souvislosti s tím, jak se mění domácí politické instituce a procesy a konkrétní politiky evropských zemí v souvislosti s procesem evropské integrace“[2].

[1] Beneš, E., Demokracie dnes a zítra, s. 160.
[2] Dančák, B., Fiala, P., Hloušek, V., Evropeizace Nové téma politologického výzkumu, s. 13.

Oproti tomuto „top-down“ přístupu je nicméně možný i „bottom-up“ přístup, který se koncentruje na vytváření evropských institucionálních struktur „zezdola“[3].

Naproti tomu texty zkoumající „atlantizaci“ – tedy podobný proces z pohledu Severoatlantické aliance, jsou pak mnohem méně rozšířené. Chybějí dokonce i využitelné definice tohoto pojmu podobně jako je tomu u zmíněné definice evropeizace. Obvykle totiž bývá „atlantizace“ chápána v protikladu právě k evropeizaci, a to v kontextu k blízkému vztahu se Spojenými státy namísto vazby na EU[4]. Ekvivalentním a vhodnějším pojmem se v tomto případě zdá být „transatlantická vazba“ – ta každopádně sama o sobě nijak nemluví o vztahu s NATO. Alespoň základní vymezení atlantizace právě ve vztahu k členství v NATO učinil v roce 2010 Zdeněk Kříž v kapitole „Obranná politika“ z knihy Veřejné politiky v České republice v letech 1989–2009, kdy říká, že „atlantizace obranné politiky znamená přizpůsobování se požadavkům na konkrétní zemi, které vyplývají z členství v NATO“[5]. Jak dále poznamenává, atlantizace se v případě České republiky netýkala pouze vojenského sektoru, ale celé země[6]. Problémem ale je, že i přesto další vymezení atlantizace provádí výlučně na vojensko-odborné rovině (zavedení principů obranného plánování, ochrana utajovaných skutečností, zahraniční mise či reforma obranného výzkumu). Nicméně NATO není pouze bezpečnostní organizací a proto zúžení jeho vlivu/atlantizace pouze na oblast vojenství musí nutně být pouze částí pravdy. Nevymezení atlantizace v politické rovině, a především s přesahem k demokratizaci či spíše ke kvalitě demokracie, se jeví jako chybné už vzhledem k častému vnímání Aliance jako garanta demokracie či dokonce „symbolu a ztělesnění hodnot Západu“[7]. Rovněž několik kol přijímání nových členských zemí NATO obvykle záviselo na splnění celé řady podmínek spojených s kvalitou demokracie, což se v konkrétní rovině obvykle týkalo zkvalitnění civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil[8]. Konečně také preambule Severoatlantické smlouvy konstatuje, že členské státy „jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu“[9].

Tento text si tak klade za cíl shrnout dosavadní poznatky o tom, co vlastně atlantizace je právě ve vztahu ke členství v NATO. V prvním kroku na základě (značně roztříštěné) literatury se autoři pokouší shrnout to, co lze nazvat „politickou rovinou atlantizace“ – tzn. propojení NATO a demokratizace, a identifikovat možné nástroje, kterými tato organizace k šíření demokracie disponuje, a proč tak činí.

Zároveň je ale potřeba také zhodnotit, jak a kde se atlantizace projevuje na „vojensko-odborné rovině“. K tomu autoři kromě sekundární literatury využívají také poznatky z rozhovorů s představiteli vyššího a středního managmentu resortu Ministerstva obrany ČR. Výrazným omezujícím faktorem výzkumu na této úrovni je však značná fluktuace osob na daných postech. Ve výsledku pak každopádně platí, že zjištěné výstupy vojensko-odborné dimenze atlantizace budou mít relevanci především pro Českou republiku. Mohou však také posloužit jako základ srovnání vlivu NATO na jiné státy.

Časově je pojem atlantizace vhodné zkoumat především v období po konci studené války – byť je občas přínosné použít srovnání i s obdobím starším. Nicméně je dobré mít na paměti, že „před koncem bipolární konfrontace byla podpora demokracie v NATO převážena bezpečnostními imperativy. Právě proto bylo členem Aliance od roku 1952 Salazarovo Portu-

[3] Havlík, V., Pšeja, P., Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách, s. 10.
[4] Waisová, Š., Between Atlanticism, Anti-Americanism and Europeanization: Dilemmas in Czech Foreign Policy and the War on Terrorism.
[5] Kříž, Z., Obranná politika, s. 338.
[6] Tamtéž, s 339
[7] Kovanda, K., Václav Havel psal historii Česka i NATO.
[8] Boonstra, J., NATO's Role in Democratic Reform, s. 1.
[9] Ministerstvo obrany ČR, Severoatlantická smlouva.

galsko, stejně jako autoritativní Turecko“[10]. Členství Německa v roce 1955 pak sice mělo sloužit k upevnění demokracie, ale rozhodující se zdála být spíše strategická polohou země v kontextu studené války[11].

1. SOUČASNÝ STAV VÝZKUMU

Literatura věnující se spojení NATO a kvality demokracie má daleko k ucelenosti. Navíc výzkum probíhá po několika odlišných liniích, což přehlednost ještě dále snižuje. Skvělý text, poskytující souhrn rozporů v existující literatuře, nabízí anglicky psaný článek Zdeňka Kříže a Markéty Sixtové “Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries“[12]. Podobný přehled poskytuje také Jon C. Pavehouse v úvodu svého článku „Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization“[13]. Přidanou hodnotou textu od Pavehouse je však především uchopitelný teoretický rámec mechanismů, kterými mezinárodní organizace ovlivňují demokratizaci. Nevýhodou je pak širší zarámování textu na více mezinárodních organizací, než jen NATO. Přesto je v kontextu ostatních prací výjimečný.

Z přehledu dosavadního výzkumu jednoznačně vyplývá, že na rozdíl od evropeizace je využití „bottom-up“ přístupu co do četnosti textů spíše marginální. Z několika málo výjimek lze zmínit například „American War, European Struggle? Analyzing the Influence of Domestic Politics on the ISAF Contributions of EU Member States“ od Barta van Liebergena[14]. Byť se v názvu odvolává na členské státy Evropské unie, věnuje se především alianční misi ISIF v Afghánistánu. Tvrdí, že výsledný relativní neúspěch mise ISAF byl výrazně ovlivněn především domácí politikou významných evropských členů NATO, přičemž důležitou roli hrály interakce mezi diametrálně odlišným postojem veřejného mínění, domácích politických institucí a zahraničně-politickými cíli domácích politických elit. Takový přístup k atlantizaci je ale spíše výjimkou a v jejím výzkumu se téměř dominantně uplatňuje „top down“ proces. K němu často autory svádí úzká vazba Severoatlantické aliance s ozbrojenými silami, které jsou typické svým hierarchickým uspořádáním a direktivním systémem velení a řízení.

Patrně nejrozsáhlejším typem prací propojujících vliv NATO s kvalitou demokracie nebo přímo s demokratizací, jsou nejrůznější varianty případových studií zaměřených na konkrétní státy či regiony. Z regionálně zaměřených prací v českém prostředí je tak třeba znovu zmínit především text Kříže a Sixtové věnující se západnímu Balkánu[15]. Albánii, jako části téhož regionu, se pak blíže věnuje Adriatik Mema v práci „Democratization in Albania: The OSCE, NATO and the European Union“[16]. I když se nejedná o typicky akademický text, ale o závěrečnou práci Memova studia na Naval Postgraduate School v Monterey (což zdaleka není univerzita v evropském civilním pojetí), je třeba vysoce hodnotit především autorovy osobní zkušenosti s procesem integrace do NATO v Albánii. Text navíc poměrně unikátně umožnuje porovnání působení tří organizací s (nejen) bezpečnostní agendou, přičemž jejím nejvýznamnějším analytickým závěrem je bezesporu poznatek, že propojení demokratizace a NATO není přímočaré a že demokratizace kandidátských zemí je jen jakýmsi druhotným efektem

[10] Boonstra, J., NATO’s Role in Democratic Reform, s. 2.
[11] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[12] Tamtéž
[13] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization.
[14] Liebergen, B., American War, European Struggle? Analyzing the Influence of omestic Politics on the ISAF Contributions of EU Member States.
[15] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[16] Mema, A. (2010): DEMOCRATIZATION IN ALBANIA: THE OSCE, NATO AND THE EUROPEAN UNION.

snah o vstup do Aliance. S tímto postřehem se koneckonců lze setkat i v podobných pracech týkajících se například Ukrajiny a Gruzie[17].

Výrazně odmítavý postoj k možnostem NATO pozitivně ovlivnit demokratizaci pak zastává například Dan Reiter v eseji "Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy"[18]. Jeho výhodou je kvantitativně podložený výzkum, nevýhodou pak jistá zastaralost textu. Na jeho kritice nicméně staví celá řada dalších autorů a nelze ji tedy pominout. NATO podle Reitera teoreticky disponuje třemi okruhy nástrojů, jimiž může ovlivnit demokratizaci kandidátských zemí[19]. Prvním z nich je politika „cukru a biče" („carrot and stick" v originále), podpora členství jako cesty k obnově demokracie v dané kandidátské zemi a široce pojatá podpora civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil. Jak ale Reiter poznamenává, ani jeden z těchto mechanismů ve skutečnosti nefungoval, a to ani před a ani po konci studené války. Ve stručnosti argumentuje tím, že politické elity daných zemí (včetně většiny obyvatelstva) se obvykle pro demokratizaci rozhodly ještě před započetím snah o vstup do Severoatlantické aliance. Vliv mezinárodních organizací a NATO konkrétně pak byl spíše minimální – což koneckonců odpovídá praktickým zkušenostem jako v případě již zmíněného textu Adriatika Memy. Tentýž autor se pak domnívá, že vliv vstupu do NATO na demokratizaci prvních nových členských zemí (České republiky, Maďarska a Polska v roce 1999) je vysvětlitelný zcela stejným způsobem.

V opozici proti kritikům stojí autoři argumentující tím, že rozšíření Severoatlantické aliance ve skutečnosti mělo výrazný stabilizující vliv na Evropu, protože napomohlo konsolidaci demokratických režimů ve východní Evropě[20]. Jak dále uvádí Kříž, pokud by tento přístup byl správný, pak také platí klíčová liberalistická poučka, že „demokracie spolu nebojují" – což vysvětluje motivaci Aliance pro podporu šíření demokracie ve střední a východní Evropě. Kříž pak z toho vyvozuje, že právě proto rozšiřování NATO snížilo možnost vypuknutí ozbrojeného konfliktu v Evropě[21]. Jak by obstál jeho argument z roku 2012 ve světle událostí na Ukrajině v roce 2014/2015, by si nicméně zasloužilo samostatnou analýzu. V zásadě podobný názor jako Kříž a Sixtová zastává kniha z Royal Danish Defence College s názvem Democracy Managers od kolektivu autorů okolo Carsten Jensen[22]. V jistém smyslu jdou dánští výzkumníci v duchu skandinávských tradic dále, než se odváží velká většina autorů dalších zmíněných textů, a argumentují tím, že NATO hraje pozitivní úlohu také v demokratizaci na Blízkém východě. Vzhledem k tomu, že text vznikl už v průběhu tzv. arabského jara - a tedy po vojenské operaci NATO na svržení Muammara Kaddáfího v Libyi, po vypuknutí občanské války v Sýrii a dalším vojenském převratu v Egyptě - jsou jejich závěry mimořádně provokativní. Autoři ale zdůrazňují, že existuje silná vazba mezi demokracií a ozbrojenými silami. Na případě Blízkého východu pak ilustrují, že představa, že vměšování armády do politiky vždycky poškozuje demokracii, je mylná. Na základě extenzivního výzkumu se jim podařilo prokázat, že i armády autoritativních zemí, pokud mají úzké (byť pouze profesní a odborné) vazby na armády zemí demokratických, jsou mnohem náchylnější k podpoře demokratizačního procesu ve své vlasti[23]. Tuniské ozbrojené síly s jejich historicky danou úzkou orientací na Francii, či notoricky známé dobré vztahy egyptské armády se svým americkým protějškem, mohou snad sloužit jako vhodný příklad. Naproti tomu vystoupení armády na obranu autoritativních režimů v Sýrii a Libyi může být podle autorů důsledkem orientace těchto států na ar-

[17] Hermisson, H., Assessing NATO's Potential Role for Democratization in Ukraine and Georgia. Srov. Dzebisashvili, S., Conditionality and Compliance: The Shaky Dimensions of NATO Influence (The Georgian Case).
[18] Reiter, D., Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy, s. 51.
[19] Tamtéž, s. 57.
[20] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[21] Tamtéž.
[22] Jensen, C. eds, Democracy Managers.
[23] Jensen, C. eds, Democracy Managers, s. 88.

mády nedemokratických zemí (nejspíše myšleno Rusko). Tím se oklikou dostávají k tvrzení, že socializace je velmi významným nástrojem, kterým členské státy NATO (potažmo jejich armády) disponují k podpoře demokracie.

2. „POLITICKÁ“ DIMENZE ATLANTIZACE – OVLIVŇUJE NATO KVALITU DEMOKRACIE A DEMOKRATIZACI?

Z rozsahu literatury věnované NATO a tématu demokracie je jasné, že vztah mezi nimi existuje a má tedy smysl zkoumat politickou rovinu atlantizace – tedy to, jakým způsobem NATO ovlivňuje kvalitu demokracie. Rovněž tak je ale zřejmé, že přesná podoba tohoto vztahu nebyla zatím definována - a ani tento text si neklade ambici jednoznačnou podobu definice nalézt. Spíše chce najít možné faktory, jimiž NATO demokratizaci (potažmo kvalitu demokracie; oba pojmy literatura nezřídka směšuje) ovlivňuje. Je totiž pravděpodobné, že se nikdy nebude jednat o konečný výčet už proto, že převážně regionálně zaměřená literatura jasně ukazuje, že „democracy promotion“ ze strany NATO má případ od případu odlišnou podobu. Navíc je obvykle těžké odlišit, jak moc k demokratizaci přispěly samotné snahy o vstup do NATO od snahy o připojení např. k EU, či od čistě vnitropolitických tendencí[24].

V souvislosti s výzkumem samotné atlantizace na politické úrovni se nabízí dvě konkrétní otázky: Proč k ní dochází? A jak k ní dochází?

2.1 MOTIVACE POLITICKÉ ATLANTIZACE

Prvním z důvodů „proč“ členové NATO mají zájem podílet se na „democracy promotion“ či demokratizaci je snaha posílit vlastní status či prestiž v mezinárodní politice. To platí především pro „nové“ demokracie, které občas tlačí rovněž své autoritativní partnery či sousedy ke změně režimu. Motivací je možnost získat domácí vnitropolitickou legitimitu pomocí změny zahraničně politické orientace. Čerstvě demokratické státy se tak nezřídka chovají k dosavadním partnerům s krajním despektem ve snaze „očistit“ se v očích ostatních demokratických států a získat tak legitimitu[25]. Nabízí se ideální příklad České republiky a jejího velmi negativního vztahu ke komunistickému režimu na Kubě v protikladu velmi blízkých vztahů bývalé ČSSR s Havanou.

Nicméně i „zavedené“ demokratické státy využívají „democracy promotion“ jako důležitého nástroje pro zvýšení vlastní domácí legitimity. „Úspěch v podpoře demokracie v zahraničí často posílil demokratický režim doma a zvýšil národní hrdost a sebevědomí. Jednoznačně třeba snahy USA v mezinárodní politice mohou být vnímány touto optikou“[26]. Míru cynismu takového přístupu si autoři tohoto textu nekladou za cíl zkoumat – má koneckonců dost jiných kritiků[27].

Dalším důvodem může být již zmíněná poučka, že „demokracie spolu nebojují“[28]. Podpora demokracie ze strany NATO tak může mít zcela pragmatický důvod ve snaze zajistit vlastní bezpečnost nevojenskými nástroji a obklopit se dalšími demokratickými státy.

---

[24] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries. Srov. Mema, A. (2010): DEMOCRATIZATION IN ALBANIA: THE OSCE, NATO AND THE EUROPEAN UNION.

[25] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization, s. 522.

[26] Tamtéž, s. 523.

[27] Jírovec, J., Kde je hranice mezi údajnou touhou po demokratizaci a důsledky jejího přinášení prostřednictvím raket a bomb.

[28] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.

Atlantizace v tomto směru má konkrétní oporu v závěrech summitu NATO v Chicagu, kde byly úkoly Aliance popsány v oblastech kolektivní obrany, kooperativní bezpečnosti a krizového managmentu. Právě poslední dvě zmiňované pak kladou důraz na podporu demokracie dovnitř i mimo NATO.

Regionální organizace, jako NATO, pak jsou obecně vnímány jako vhodný nástroj pro podporu demokratizace, protože poskytují viditelnější fórum než snahy jednotlivých států – a zároveň do jisté míry eliminují případné nařčení z vměšování[29]. Kromě větší legitimity dané prostě větším množstvím zainteresovaných států, nabízejí také větší prostor k uplatnění konkrétních nástrojů, o nichž bude dále ještě řeč.

2.2 NÁSTROJE POLITICKÉ ATLANTIZACE

Právě ve výčtu nástrojů, „jak" NATO může působit na kvalitu demokracie, však paradoxně nepanuje v odborné literatuře jasná shoda. H. Hermisson například tvrdí, že NATO zaprvé pomáhá svými procedurami a společným působením s nečlenskými státy v zahraničních misích podřizovat armádu civilní kontrole. Zároveň ale uznává, že tento nástroj funguje jen selektivně. Zadruhé se pak atlantizace může projevit transferem norem a hodnot – ovšem neuvádí bližší podrobnosti. Z celé řady příkladů se nicméně zdá, že domácí elity musí být o těchto hodnotách přesvědčeny samy o sobě – NATO tedy může pouze pomoci s jejich implementací[30]. Posledním projevem atlantizace je podle Hermisson požadavek NATO, aby státy usilující o členství urovnaly územní spory se sousedy[31]. Vychází z myšlenky, že urovnané teritoriální spory = snadnější cesta k demokratizaci. Konkrétní mechanismus ale nenabízí.

Již zmíněný kritik potenciálu NATO v oblasti „democracy promotion" Dan Reiter uvádí rovněž tři nástroje. Prvním z nich je politika „cukru a biče" („carrot and stick"). Dále pak podpora členství jako cesty k obnově demokracie v dané kandidátské zemi a nakonec široce pojatá podpora civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil[32].

Domácí autoři Kříž a Sixtová pak pro politickou atlantizaci nabízejí pouze dva mechanismy – učení a přesvědčování[33]. Učení je v jejich případě věnováno více prostoru a je spojováno se socializací. Ta je sama o sobě klíčovým pojmem také pro J. C. Pavehouse, který nabízí patrně nejlépe uchopitelný rámec, jakým mezinárodní organizace mohou působit na změnu režimu či kvalitu demokracie. Jelikož používá konkrétní případy týkající se i NATO, je možno jeho rámec vztáhnout na politickou rovinu atlantizace. Pavehouse tak nabízí jako první mechanismus „tlak" a druhý „socializaci"[34]. I zde ale existujíc rozpory a C. Jensen například tlak (coercion/donucení) považuje za součást socializace[35].

2.2.1 TLAK

Tlak (pressure, coercion) může buď způsobit ekonomické potíže a donutit tak režim k větší liberalizaci, nebo lze využít diplomatické nástroje a izolovat stát, o který se jedná. Za preferované nástroje Pavehouse považuje diplomatický tlak v podobě delegitimizace režimu, ekonomické sankce a vyloučení z organizace[36].

---

[29] Drake, P., W., The International Causes of Democratization, 1974-1990, s. 81.
[30] Mema, A. (2010): DEMOCRATIZATION IN ALBANIA: THE OSCE, NATO AND THE EUROPEAN UNION, s. 44.
[31] Hermisson, H., Assessing NATO's Potential Role for Democratization in Ukraine and Georgia, s. 31.
[32] Reiter, D., Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy, s. 57.
[33] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[34] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization, s. 517.
[35] Jensen, C. eds, Democracy Managers, s. 12.
[36] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization, s. 522.

Autor ovšem neřeší situaci, kdy daná země členem NATO není. Zmíněné nátlakové nástroje mohou zcela jistě fungovat v případě nečlena usilujícího o vstup. Tomu lze například pozastavit rozhovory o přijetí či odložit zisk členství. Ideální je zde příklad Slovenska, které bylo vyškrtnuto z první vlny rozšíření Aliance v roce 1999. Ovšem na státy mimo NATO, které o členství ani neusilují, by pohrůžka odmítnutí členství přirozeně fungovat nemohla, a proto za jeden z nástrojů je potřeba považovat také přímý vojenský tlak. Bombardování Srbska v roce 1999, vojenská intervence NATO v Libyi v roce 2011 atd., jsou důkazem, že atlantizace může mít i násilnou formu.

Z nenásilných forem na členské státy uplatňuje NATO tlak na domácí politické elity ke zvyšování výdajů na obranu, což má podle Pavehouse bránit pozici vojáků a eliminovat tak jejich tendence zasahovat do politiky. Minimálně z příkladu České republiky se ale zdá, že atlantizace se na výši rozpočtu projevuje především ve fázi před vstupem do NATO – jak ukazují statistická data[37]. Například současné dopady atlantizace v této oblasti jsou velmi slabé, i přes častá varování v souvislosti s ukrajinskou krizí. Pro ilustraci, Česká republika se na summitu ve Walesu v září 2014 zavázala postupně zvyšovat výdaje na obranu až na úroveň 2 % HDP. Naproti tomu ve stejné době podepsaná „Smlouva o zajištění obrany České republiky“ slibuje nárůst rozpočtu pouze na úroveň 1,4 % HDP v roce 2020[38] – tedy jasná disproporce mezi slibem NATO a skutečnou ochotou. A ze strany NATO neexistují nástroje, jak si dodržení závazku vynutit. I sám Pavehouse uznává, že „vyloučení“ v případě NATO není myslitelné. Zvyšování výdajů, jako důsledek atlantizace, se tak spíše zdá být kombinací tlaku a socializace.

2.2.2 SOCIALIZACE

Právě socializace je druhým mechanismem, kterým se atlantizace na politické úrovni může projevit. „Socializaci je možno definovat jako způsob, kterým státy činí volbu s cílem zajistit svou lepší pozici v mezinárodním prostředí“[39]. Socializace se může týkat jak ekonomických, tak i vojenských elit. Zatímco prvně jmenované jsou v případě NATO spíše okrajové, armáda je silnou skupinou, která má potenciál bránit svoje zájmy. Navíc velmi často usiluje o autonomii na politice a brání demokratizaci[40]. Politická atlantizace se potom může v této oblasti projevit poskytnutím bezpečnostních garancí, které odstraní strach armády z vnějšího napadení. V tomto případě tedy jde o institucionální socializaci.

Z množství literatury se ale zdá, že preferovaným způsobem socializace je „učení“[41], či jinak též „imitace“[42], probíhající obvykle spíše na osobní rovině jednotlivce. Jak poznamenává Pavehouse, nezřídka se jedná o nezamýšlený efekt, který probíhá v rámci společného výcviku a operací. Obvykle pak plyne z obdivu k vojensko-odborné zdatnosti aliančních států, a proto vede ke snaze imitovat postupy NATO i na politické úrovni. To se týká zejména snahy zavést civilní řízení a demokratickou kontrolu armády – velmi často prosazovanou právě lidmi, kteří měli možnost se na „vlastní kůži“ přesvědčit o vojenské výkonnosti Aliance[43]. Hlavní role socializace tak leží v přesvědčení vojáků, že armáda nemá mít vnitřní funkci, což vede k závěru, že armáda, která se věnuje „svému řemeslu“, bojuje lépe, než politizovaná armáda – a to v konečném důsledku posiluje demokracii.

[37] Ministerstvo obrany ČR, Resortní rozpočet.
[38] Dyčka, L., Mičánek, F., Czech Republic in NATO – From Admiration to Reliance, s. 256.
[39] Jensen, C. eds, Democracy Managers, s. 12.
[40] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization, s. 527.
[41] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[42] Jensen, C. eds, Democracy Managers, s. 13.
[43] Pavehouse, J.,C., Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization, s. 528.

Proces funguje ovšem i naopak – při zjištění vážných nedostatků na vojensko-odborné stránce fungování Aliance bývá zpochybňována též její politická kredibilita. Z rozhovorů, které autoři provedli s představiteli resortu MO v ČR, totiž vyplynulo, že na ochotu napodobovat Alianci na politické rovině v devadesátých letech měly vliv i zdánlivé banality – jako třeba zjištění, že velké procento vojáků USA či Velké Británie neumělo číst a psát.

Konkrétním projevem socializace v oblasti učení jsou různá školení pro příslušníky ozbrojených sil kandidátských zemí v aliančních (či Alianci blízkých) zařízeních, jako je George C. Marshall Center v Garmisch-Partenkirchen anebo NATO School v Oberammergau a celá řada podobných institucí. Náplň jejich činnosti je sice obvykle zaměřena na otázky praktického fungování ozbrojených sil – tedy na operační plánování, strategické řízení, plánování na základě schopností a další – z osobní zkušenosti účastníků kurzů má ale mnohem větší efekt celkové pojetí výuky a průběh kurzů. Ty jsou jednak zajištěny kvalitními lektory s rozsáhlými zkušenostmi na příslušné úrovni řízení a velení (strategické v Marshall Center a spíše operační v NATO School) a jednak prostoupeny celou řadu navenek neformálních a společenských akcí, které jsou nicméně pečlivě vybrány tak, aby představily Alianci jako moderní uskupení států[44]. Vyznění valné většiny i odborných kurzů pak má výrazně prodemokratický charakter dávající do kontrastu „moderní metody" demokratických států NATO, „zastaralých metod" postkomunistických států (Rusko a Bělorusko) a dalších zemí (Čína). Důležitým socializačním nástrojem jsou bezesporu i štědré finanční prostředky, kterými jsou tyto kurzy dotovány. Kombinace těchto faktorů a možnosti je doslova „na vlastní kůži" zažít, působí pro příslušníky nečlenských zemí jako přitažlivý vzor. Navíc absolventům těchto kurzů zajišťují ve svých zemích nezanedbatelnou prestiž. Podobné hodnocení dalších institucí nabízí ve svém textu i Giuseppe Belardetti[45].

I přesto je ale „edukace" jako součást socializace procesem, který pouze sám o sobě nepřináší jednoznačné výsledky. Na jedné straně lze pozorovat pozitivní vývoj ve smýšlení personálu v Chorvatsku a Albánii[46], na druhé straně, i přes značnou energii vloženou do socializace příslušníků ozbrojených sil Gruzie a Ukrajiny, se nelze dobrat hmatatelných výsledků[47]. Nelze tedy říci, že by proces edukace byl obecně efektivním nástrojem a mnohdy se zdá, že vysílaní příslušníci z kandidátských zemí se spíše nechají ovlivnit vysokým životním standardem, než hodnotami, které jsou jim vštěpovány.

3. VOJENSKO-ODBORNÁ DIMENZE ATLANTIZACE – TOTÁLNÍ ZÁVISLOST NEBO JEN INSPIRACE?

Zhodnocení vojensko-odborné dimenze atlantizace naráží na celou řadu problémů specifického charakteru. Na rozdíl od politické dimenze, kde je slabinou roztříštěnost a nejednotnost relativně velkého množství zdrojů, se zde jedná o skutečný nedostatek literatury. To plyne jak z praktické povahy problematiky, dostatečně nezajímavé pro akademickou sféru, tak z částečného utajení.

Oproti tomu obrovský potenciál v sobě skrývají respondenti mající přímé zkušenosti s dopady členství v Severoatlantické alianci na resort obrany. Na základě rozhovorů se zástupci středního a vyššího managmentu ministerstva obrany tak bylo možno pořídit poměrně reprezentativní výčet oblastí ve vojensko-politické rovině atlantizace v České republice.

[44] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[45] Belardetti, G., NATO's Role in Democratization Processes: Lesson Learned and Way Forward.
[46] Kříž, Z., Sixtová, M., Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries.
[47] Hermisson, H., Assessing NATO's Potential Role for Democratization in Ukraine and Georgia. Srov. Dzebisashvili, S., Conditionality and Compliance: The Shaky Dimensions of NATO Influence (The Georgian Case).

Jistým problémem ale byl výběr dotazovaných osob, což je dáno především fakticky nepřetržitě probíhající transformací resortu obrany. Výzvou je také nalezení klíče, podle nějž lze získané příklady atlantizace roztřídit – výčet by totiž mohl být skutečně dlouhý.

Téměř naprostá absence literatury, utajení a závislost na respondentech je typická pro první identifikovaný projev vojensko-politické dimenze atlantizace, který se týká České republiky (a lze se domnívat, že i dalších států s podobnými kapacitami). Tím je analýza bezpečnostního prostředí a hodnocení budoucích hrozeb. Jedná se o poměrně obtížně zmapovatelný, ale velmi důležitý proces – od něj se totiž odvíjí obranné plánování členských zemí NATO. Analýza bezpečnostního prostředí je v Alianci mimo jiné zpracovávána do dokumentu MC 161. Paradoxní je, že ačkoliv se jedná o utajovaný dokument, je (v případě České republiky) lépe dostupný koncepčním orgánům Ministerstva obrany i Generálního štábu, než podobné hodnocení pocházející od domácích zpravodajských služeb. A právě proto, že MC 161 je většinou první a někdy též jediný zpravodajský dokument dostupný koncepčním pracovištím, pak „transplantace" poznatků o bezpečnostních hrozbách, převzatých z aliančního prostředí, dosahuje v ČR enormní úrovně (stále se pohybujeme na vojensko-odborné úrovni). Existuje přitom důvod pochybovat, že ne každý z těchto „transplantátů" je pro ČR skutečně relevantní – byť při nedostatku jiných zdrojů to přirozeně nelze přímo ověřit. Využitelnost MC 161 je nicméně omezena dále tím, že se jedná o tzv. "Agreed" dokument, jehož znění musí být schváleno všemi 28 členskými zeměmi Aliance. To přirozeně některá citlivá témata vynechává, anebo je naopak nevhodně zobecňuje[48].

Další oblastí, v níž se atlantizace může v praxi projevit, je obranné plánování. To zmiňuje už Zdeněk Kříž v kapitole „Obranná politika" z knihy Veřejné politiky v České republice v letech 1989–2009[49]. Konkrétně Česká republika pak byla v této oblasti téměř zcela „atlantizována". ČR totiž nemá – na rozdíl od řady větších členských zemí – vlastní kodifikovaný systém obranného plánování, který by umožnoval na národní úrovni definovat požadavky na vojenské schopnosti. To v praxi znamená, že podoba a skladba armády především z požadavků definovaných Severoatlantickou aliancí v tzv. Capability Targets. Je pouze logické, že takový stav Severoatlantické alianci vyhovuje, a proto je Česká republika často chválena za skvěle fungující systém obranného plánování[50] – což je vzhledem k jeho neexistenci zjevný protimluv. V praxi to pouze znamená, že plánovací cyklus v AČR přebírá závěry obranného plánování NATO (tzv. NDPP) formulované do již zmíněných „Capability Targets". Odtrženost od reality a téměř naprostá atlantizace se pak projevuje tak, že zdaleka ne na všechny požadavky NATO jsou dostupné finanční prostředky v rozpočtu Ministerstva obrany, a proto si ČR selektivně vybírá pouze ty cíle, které lze zdrojově pokrýt. To ukazuje na negativní dopady přílišné atlantizace.

Výsledky neexistence domácího systému obranného plánování a spoléhání se na NDPP mají velmi konkrétní důsledky na ozbrojené síly. Česká republika se například na summitu NATO ve Walesu v září 2014 přihlásila k iniciativě Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) – tedy tzv. "Sil velmi rychlé reakce". Konkrétní závazek předpokládá vyčlenění 150 příslušníků speciálních sil a výsadkářů s dobou pohotovosti 48 hodin[51]. Ačkoliv 150 vojáků se nezdá být příliš mnoho, je třeba počítat s trojnásobnou rotací – tedy celkem 450 vojáků, přičemž alespoň část z nich bude muset být takřka v permanentní pohotovosti. S chronickou nenaplněností útvarů AČR (chybí průměrně 30 % personálu) to představuje pro AČR značnou zátěž a nezbytně se projeví na snížení intenzity výcviku a zvýšení nákladů[52].

[48] Dyčka, L., Mičánek, F., Czech Republic in NATO – From Admiration to Reliance, s. 256.
[49] Kříž, Z., Obranná politika, s. 339.
[50] Šulc, F., Česko mezi stratégy.
[51] Ministerstvo zahraničních věcí ČR, The NATO Summit in Wales:
[52] Dyčka, L., Mičánek, F., Kolkus, J., Frank, L., Dobrovský, L., Zpráva o stavu zabezpečení obrany ČR v roce 2014 - mýty a realita.

Přitom při elementární kalkulaci, kterou by funkční národní systém obranného plánování poskytl, by bylo zřejmé, že tento závazek je pro AČR obtížně splnitelný. Ponechat stranou pak lze technické otázky, jako je vyčlenění v podstatě většího množství příslušníků speciálních sil, než kolika ČR skutečně disponuje – což je opět výsledkem bezvýhradné akceptace požadavku NATO ze strany ČR; tedy další z projevů atlantizace.

V období těsně po vstupu do NATO se atlantizace na Českou republiku projevila ještě v dalších oblastech. Zmínit lze například formulování současných mechanismů krizového řízení, reforma obranného výzkumu atd. Atlantizace se projevila rovněž v uzpůsobování formální podoby koncepčních dokumentů či přijímání celé řady dalších závazků na poskytování sil a prostředků - fakticky v podobných intencích, jako již u zmíněného VJTF[53].

Při sběru příkladů atlantizace na vojensko-odborné úrovni se objevuje potřeba je nějakým způsobem typologizovat – především vzhledem ke skutečně velkému množství konkrétních údajů. Nicméně nalezení vhodného rámce v akademické literatuře se ukázalo jako nemožné – žádný ze zmiňovaných autorů jej totiž nenabízí a chápe atlantizaci na této úrovni spíše intuitivně. Východiskem „z nouze“ by bylo k jejich třídění použít „funkční oblasti ozbrojených sil“[54] – tedy tzv. koncept DOTMLPFI (Doctrine, Organisation, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability). A následně pak hodnotit projevy atlantizace v každé z daných kategorií, které dohromady popisují všechny vojensko-odborné funkce ozbrojených sil. Konsekventně tedy již zmíněná atlantizace obranného plánování pak spadá do první kategorie „Doctrine“, vyčlenění vojáků do VJTF pak bude projevem atlantizace jak v kategorii Organization, tak i Personnel (vzhledem k dopadům na početní stavy armády) atd. Zdá se navíc, že je možné pod tento koncept zahrnout i další odborné oblasti, v nichž se může projevit vliv členství v NATO – z pohledu autorů tohoto textu je možné třeba hodnocení atlantizace v oblasti zbrojního politiky (nejspíše kategorie Facilities – tedy v překladu infrastruktura a Materiel).

ZÁVĚR

Atlantizace, jako pojem zavedený, ale téměř zcela nedefinovaný, se zdá být vhodným polem, na kterém lze rozšířit poznání o dopadech samotné existence Severoatlantické aliance. Pokud shrneme závěry tohoto textu, lze zjistit, že propojení mezi NATO a demokratizací existuje, ba dokonce na takové úrovni, že podpora demokracie se zdá být jedním z cílů Aliance. To ospravedlňuje zavedení tzv. politické úrovně atlantizace – tedy toho, jakým způsobem NATO ovlivňuje kvalitu demokracie.

Příčin politické atlantizace (tedy „proč“ k ní dochází) je celá řada. Vesměs se téměř vždy jedná o snahu zvýšit či získat vlastní legitimitu. Velmi zajímavým důvodem ale může být snaha NATO obklopit se dalšími demokratickými zeměmi a tím zvýšit potenciál kooperace namísto konfrontace. V tom „jak“ se politická atlantizace projevuje, však panuje větší variabilita.

Zásadní roli nesporně hraje socializace. Ta může mít podobu institucionální, např. v podobě poskytnutí bezpečnostních garancí a tím posílení civilního řízení ozbrojených sil. Velkou roli ale hraje též socializace v rovině osobních styků – tedy pomocí „edukace“ a „imitace“ – tady je hlavní pohnutkou motivace příslušníků resortů obrany přejímat úspěšné vzorce chování Aliance ve snaze docílit stejných výsledků.

[53] Kříž, Z., Obranná politika, s. 339.
[54] AcqNotes.com, DOTMLPF Analysis.

Druhým způsobem toho, „jak“ k atlantizaci dochází, je nesporně „tlak“. Zatímco ovšem literatura chápe tlak čistě v nenásilných intencích, tedy za použití ekonomických a diplomatických nástrojů, v případě NATO se zdá více než vhodné chápat tlak rovněž v intencích přímého ozbrojeného zásahu či alespoň v jeho hrozbě. Každopádně je ale zřejmé, že ozbrojené síly a demokratizace nejsou hrou s nulovým součtem.

Atlantizace má však také rovinu „vojensko-odbornou“. Právě ta byla až dosud téměř výhradně (byť poněkud intuitivně) v odborné literatuře akcentovaná. Vzhledem k šíři projevů atlantizace na této úrovni se zdá být vhodné kategorizovat ji podle konceptu DOTMLPFI. Přičemž na příkladu České republiky lze přesvědčivě ukázat, že oblast obranného plánování či definice budoucích hrozeb je atlantizaci vystavena velmi silně a vede k přejímání závazků vůči NATO, které ne zcela odpovídají možnostem České republiky. Nakolik je možné tyto zkušenosti vztáhnout na jiné země Aliance není možno spolehlivě říct. Škála identifikovaných projevů atlantizace však alespoň může být u dalších zemí zkoumána a případně potvrzena.

Je třeba ale přiznat, že při původním vymezení záměru textu se téma atlantizace zdálo být (i v kontextu stručného prostoru, kterého se mu dostalo v dosavadní literatuře) mnohem přímočařejším. Je však nesporným přínosem, že v průběhu studia podkladů se objevily nové souvislosti pojící se s daným pojmem a procesem, který se za ním skrývá. Tento text tak více než co jiného má být spíše jakýmsi „prvním výkopem“ či úvodním slovem k této spletité problematice.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

AcqNotes.com (2015): *DOTMLPF Analysis*, Dostupné z: http://acqnotes.com/acqnote/acquisitions/dotmlpf-analysis

BELARDETTI, G. (2012): *NATO's Role in Democratization Processes: Lesson Learned and Way Forward*, Milano, ISPI. Dostupné z: http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_143_2012.pdf

BENEŠ, E. (1948): *Demokracie dnes a zítra*, Praha, Nakladatelství Čin.

BOONSTRA, J. (2007): *NATO's Role in Democratic Reform*, Madrid, FRIDE.

DANČÁK, B., FIALA, P., HLOUŠEK, V. (2006): *Evropeizace Nové téma politologického výzkumu*, Brno, MPÚ, ISBN 8021038659.

DRAKE, P., W. (1998): *The International Causes of Democratization, 1974-1990*. In The Origins of Liberty: Political and Economic Liberalization in the Modern World, eds Drake, P.,W., McCubbins M.,D., Princeton, N.J.: Princeton University Press.

DZEBISASHVILI, S. (2009): *Conditionality and Compliance: The Shaky Dimensions of NATO Influence (The Georgian Case*), In THE QUARTERLY JOURNAL, Oxford, Oxford University Press.

DYČKA, L., MIČÁNEK, F., KOLKUS, J., FRANK, L., DOBROVSKÝ, L., (2014): *Zpráva o stavu zabezpečení obrany ČR v roce 2014 - mýty a realita*. Vojenské rozhledy, sv. 23, č. 2. ISSN 2336-2995. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/zprava-o-stavu-zabezpeceni-obrany-cr-v-roce-2014-myty-a-realita

DYČKA, L., MIČÁNEK, F. (2014): *Czech Republic in NATO – From Admiration to Reliance*. In: Proceedings International Scientific Conference Strategies XXI: The Complex and

Dynamic Nature of the Security Environment. Bukurešť, Rumunsko: "Carol I" National Defence University - Centre for Defence and Security, p. 253-259. ISSN 2285-8318.

HAVLÍK, V., PŠEJA, P., (2007): *Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách*, Sociální studia, 3/2007, Brno, FSS MU.

HERMISSON, H. (2009): *Assessing NATO's Potential Role for Democratization in Ukraine and Georgia*. In. Democratization and Security in Central and Eastern Europe and the Post-Soviet States, eds. Brockmann, K., Bosold, D. Berlin, German Council on Foreign Relations (DGAP).

JENSEN, C. eds (2013): *Democracy Managers*, Cobenhagn, Royal Danish Defence College

JÍROVEC, J. (2015): *Kde je hranice mezi údajnou touhou po demokratizaci a důsledky jejího přinášení prostřednictvím raket a bomb*, Parlamentní listy, Dostupné z: http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/kauzy/Techto-sedm-veci-melo-zaznit-v-nedeli-u-Moravce-uderil-krajan-z-Kanady-Jirovec-352915

KOVANDA, K. (2011): *Václav Havel psal historii Česka i NATO*, natoaktual.cz, dostupné z: http://www.natoaktual.cz/vaclav-havel-psal-historii-ceska-i-nato-dys-/na_analyzy.aspx?c=A111222_082053_na_analyzy_m02

KŘÍŽ, Z., (2010). *Obranná politika*. In. Veřejné politiky, eds Balík, S., Císař O., Fiala, P., a kol, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.

KŘÍŽ, Z., SIXTOVÁ, M. (2012): *Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries*, CEPSR, Brno, Mezinárodní politologický ústav.

LIEBERGEN, B., (2011): *American War, European Struggle? Analyzing the Influence of omestic Politics on the ISAF Contributions of EU Member States*, EU Diplomacy Papers, Bruges, Department of EU International Relations and Diplomacy Studies – College of Europe.

MEMA, A. (2010): *Democratization In Albania: The OSCE, NATO and the European Union*, Monterey, Naval Postgraduate School. Dostupné z: http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a524708.pdf

Ministerstvo obrany ČR (2014): *Severoatlantická smlouva*, dostupné z: http://www.mocr.army.cz/nato/dokumenty/dulezite-dokumenty-2411/

Ministerstvo obrany ČR (2014): *Resortní rozpočet*, Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/finance-a-zakazky/resortni-rozpocet/resortni-rozpocet-5146

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2014): *The NATO Summit in Wales*: Czech Republic's Perspective, Dostupné z: http://www.mzv.cz/nato.brussels/en/news_articles_speeches/the_nato_summit_in_wales_czech_republic.html

PAVEHOUSE, J.,C. (2002): *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*. International Organization, Cambridge University Press , sv. 56 (03): p. 515 – 549. ISSN 0020-8183.

REITER, D. (2001): *Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy*, International Security, Vol. XXV, No. 4, p. 41-67.

ŠULC, F. (2013): *Česko mezi stratégy*, On War/On Peace, Dostupné z: http://www.onwar.eu/2013/06/05/cesko-mezi-strategy/

WAISOVÁ, Š (2006): *Between Atlanticism, Anti-Americanism and Europeanization*: Dilemmas in Czech Foreign Policy and the War on Terrorism. Politics in Central Europe 2 (2006), 2, pp. 83-94. Dostupné z: http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-63846

Mgr. Lukáš DYČKA
PhDr. Mgr. Jakub LANDOVSKÝ, PhD.
Kounicova 65
662 10 Brno, Czech Republic
lukas.dycka@unob.cz

THE SPACE OF VALIDITY THE POLISH CRIMINAL CODE ACT FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN INTEGRATION – THE INTERNATIONAL CONTEXT (1).

Zyta Maria DYMIŃSKA, Renata PAWLIK , Andrzej Frycz MODRZEWSKI

ABSTRACT

In classic terms, the law comprises a system of rules enacted by a competent public authority in line with the relevant procedures, secured by State compulsion and binding within the country's territory

Keywords: Polish Criminal Code Act, Validity, European integrations

INTRODUCTION

In classic terms, the law comprises a system of rules enacted by a competent public authority in line with the relevant procedures, secured by State compulsion and binding within the country's territory[1]. An emphasis of the relationship between the State and its laws is the principal feature of positivism trends in which the law is usually understood as a structured, coherent and comprehensive set of rules that form a legal system[2]. According to J. Makarewicz, the primary criminal law was not confined to any specific territory but it purely arose from membership of a given community[3]. Under the current geo-political circumstances, the scope of criminal law is determined through the principles applicable to a given place and time. The establishing of this scope falls within the sovereign powers of each country that enjoys full discretion in this respect, unless certain international regulations, including especially international treaties, impose specific limitations[4].

Both the European integration process, in which Poland [5]has been taking part pursuant to the Treaty of Accession of 16 April 2003, and the globalisation process, have triggered specific changes to the way of thinking about the functioning not only of the global community but also of individual countries or international institutions[6]. This also concerns

[1] Cf. W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, Teoria państwa i prawa (The theory of the State and the law), Warsaw 1986;

[2] Cf., i.a., J. Skorupka, O sprawiedliwości procesu karnego (Justice in a criminal trial), Warsaw 2013, p. 27 *et seq.*;

[3] J. Makarewicz, Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe (An introduction to the philosophy of criminal law according to the historical and development foundations), Lublin 2009, p. 306;

[4] L. Gardocki, Prawo karne (Criminal law), Warsaw 1999, p. 37 *et seq.*.;

[5] Cf. A.Dubicka, Konstytucyjność przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (w świetle wyroku TK) (Constitutionality of the Poland's Accession to the European Union [in light of the Constitutional Tribunal Judgment]), PiP No 6 of 2007, p. 35; Z. Brodecki, Prawo europejskiej integracji (The Law of European Integration), Warsaw 2001; pp. 123-127; more specifically also in R. Tokarczyk; Współczesne kultury prawne (Modern Legal Cultures), Warsaw 2010; p. 185 et seq. and literature quoted therein; M. Węglarz, Akt Akcesyjny – enfant terrible czy child prodigy? – analiza art. 55 oraz 57 Aktu Akcesyjnego z dnia 16 kwietnia 2003r. (The Accession Act – Enfant Terrible or Child Prodigy?) – the analysis of Article 55 and 57 of the Accession Act of 16 April 2003), ZNUJ 2006/5/287-296;

[6] B. Wojciechowski, Interkulturowe prawo karne. Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych (Intercultural criminal law. Philosophical punishment bases in multicultural

changes to the area covered under the Polish penal code. The legal system of the European Union constitutes certain legal variations, based on the classic international law foundations determined by the willingness expressed by individual Member States. While aiming at attaining self-sufficiency[7], it remains closed, autonomous and governed by its own principles[8]. At the same time, it is based on the rule of law and respects those rights that are considered fundamental[9]. In the framework of the European integration of countries and systems, and also in respect of criminal law, one may be right to infer that the mono-centric model is being gradually replaced by a multi-centric one, characterised by a multitude of law-making bodies that determine directions as to its interpretation[10].

The doctrine invariably emphasises that each country enjoys full and exclusive powers of criminal jurisdiction within its territory[11]. As regards the extra-territorial range, a search for relevant justifications had been undertaken as early as by the end of the 19th century[12]. Two principles are crucial in this respect, namely, the territoriality principle, under which all acts committed within the territory of a given country are subject to its criminal law, and the personality principle, which stipulates that every person shall abide by the law of his/her country even after leaving its territory[13]. In this regard, it should be noted that currently, as M.

---

democratic societies), Toruń 2009, p. 47; cf. also R.Tokarczyk, Wielokulturalizm jako doktryna polityczno-prawna (Multi-culturalism as a political and legal doctrine), GSP, Vol. XXVII, 2012, p. 377 *et seq.*; cf. also C. Barker, Studia kulturowe. Teoria i praktyka (Culture studies. Theory and practice), Kraków 2006; A. Borowiak, P. Szarota, Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XXI wieku (Tolerance and multi-culturality. Challenges of the 21st century), Academica 2004, W. Kalaga, Dylematy wielokulturowości (Multi-culturality dilemmas), Warsaw 2004; and R. Tokarczyk Współczesne kultury prawne (Contemporary legal cultures), Warsaw 2010; p. 45 *et seq.*, p. 58 *et seq.*;

[7] Cf., i.a., M. Ahlt, Prawo europejskie (European law), Warsaw 2000, p. 37, M. Herdegen, Prawo europejskie (European law), Warsaw 2004, p. 82, W. Jedlicka, Pojmowanie autonomii prawa europejskiego (Understanding the Autonomy of the European Law), (in:) Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej (The Polish Legal Culture vs. the European Integration Process) (ed.) S. Wronkowska, Zakamycze 2005, p. 238 *et seq.*;

[8] W. Jedlicka, Pojmowanie autonomii prawa europejskiego (Understanding the Autonomy of European Law), (in:) Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej (The Polish Legal Culture vs. the European Integration Process) (ed.) S. Wronkowska, Zakamycze 2005, p. 246 *et seq.*;

[9] A. Wyrozumska, Prawo międzynarodowe w systemie prawa wspólnotowego - zagadnienia teorii i praktyki (International law within the Community's legal system - theoretical and practical issues) (in:) Prawo międzynarodowe publiczne a prawo europejskie (International public law vs. European law), (ed.) J. Kolasa, A. Kozłowski, Wrocław 2003, pp. 73-74;

[10] E. Łętowska, Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje (The multi-centricity of the contemporary legal system and its consequences), PiP, 2005, cf. also J. Ruszkowski, Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej (Supranationalism in the political system of the European Union), Warsaw 2010, p. 263,

[11] M. Płachta, Konflikty jurysdykcyjne w sprawach karnych: pojęcie, geneza, środki zaradcze (Jurisdiction conflicts in criminal cases: the principle, genesis and mitigation measures); Prok. i Pr. No 11 of 2010, p. 9 *et seq*; cf. also R. Chruściak, Ratyfikacja Traktatu z Lizbony. Spory polityczne i prawne (Ratification of the Treaty of Lisbon. Political and Legal Disputes), Warsaw 2010; J. Ciapała, Wokół pojmowania i wykonywania suwerenności w warunkach członkowstwa w Unii Europejskiej – kilka uwag podstawowych, lecz czy przekonujących? (On Understanding and Exercising Sovereignty in the Conditions of Membership in the European Union – Some Basic Comments, but Are They Convincing) GSP, VOLUME XXXI, 2014, p. 87

[12] Cf., more specifically, M. Płachta, Konflikty […] (Jurisdiction conflicts [...]), p. 10 and the literature cited therein;

[13] Very interesting considerations of this subject are presented in: D. Pudzianowska, Obywatelstwo w procesie zmian (Citizenship undergoing changes), Warsaw 2013. The author seeks to analyse the complex process of changes, which the concept of citizenship is facing in the contemporary Europe. She discusses the factors that cause such changes, including mass migration, the development of international regulations regarding human

Płachta was right to stress, the protective function of criminal law appears to be strongly emphasised, which implies that where the country's interest in preventing the infringement of certain rights is deemed ended, specific prohibitions should also be released. At the same time, the applicability range is modified by the need to pursue international cooperation or, in other words, by concomitance and joint prosecutorial action[14]. An extended application of criminal codes, covering the acts committed outside the territory of a given country, would eventually trigger the overlapping of legal orders existing in various countries, thereby causing jurisdiction conflicts, making it necessary to establish the appropriate conflict principles to tackle such phenomena[15].

Considering the applicability range of the Polish Criminal Code Act from the angle of the European integration, one should bear in mind that nowadays there is no uniform concept of criminal law on the European continent. On the contrary, Member States usually have different views on particular objectives to be fulfilled by this law, and on the effects it should bring[16]. Each criminal code introduces a hierarchy of the legal interests protected, along with an appropriate diversification of penal sanctions[17]. Despite the existing differences, one might note a common set of legal interests that merit protection through supra-national criminal-law regulations. This makes the views of an exclusive and most beneficial jurisdiction relating to the place of the criminal act rather out-dated, given that such acts increasingly have a cross-border nature[18]. In consequence, as rightly claimed by A. Sakowicz, it appears of the utmost

---

rights, and the establishing of the European Union; and J. Ruszkowski, Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej (Supranationalism in the political system of the European Union), WoltersKluwer Poland 2010;

[14] M. Płachata, Jurisdiction conflicts […] p. 5 *et seq.*; cf., more specifically, R. Pawlik, Kompetencje Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej do stanowienia sankcji karnych (Powers of European Communities and the European Union to Establish Penal Sanctions) (in:) Europeizacja prawa (Europeization of Law) (ed.) T. Biernat, Kraków 2008,

[15] Cf. more specifically the study by Z. Barwina, Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych (Mutual Recognition Principle in Criminal Cases), Warsaw 2012;

[16] Cf., i.a., A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoyń, Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej (Criminal Law and Administration of Justice in the European Union States), p. 17 *et seq.*, A. Sakowicz, Zasada *ne bis in idem* w prawie karnym (The Principle of *ne bis in idem* in Criminal Law), pp. 160-161 *et seq.*;

[17] Cf., i.a., J. Banach-Gutierrez, Europejski wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. W kierunku ponadnarodowego systemu sui generis? (The European Administration of Justice in Legal Issues. Towards a Sui Generis Supranational System?), Warsaw 2011, p. 22 *et seq.*; V. Mitsilegas, EU Criminal Law Hart Publishing, Oxford & Portland, Oregon 2009; M. Szwarc, Decyzje ramowe jako instrument harmonizacji prawa karnego w UE (Framework decisions as an instrument of criminal-law harmonisation in the EU), PiP 2005, No 7, p. 22 *et seq.*;

[18] Cf. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia (Criminology), Gdańsk 2007, p. 305 *et seq.*; cf., i.a., Framework decisions: 2001/888/JHA on increasing protection by imposing penal sanctions and other sanctions for forgery, in connection with the introduction of euro, 2001/413/JHA on combating forgery and fraud related to non-cash means of payment; 2001/500/JHA on money laundering and on the identification, detection, blocking, seizure and sequestration of the instruments and gains obtained through criminal acts; 2002/475/JHA on combating terrorism, amended by framework decision 2008/919; 2003/568/JHA on combating corruption in the private sector; 2004/757/JHA establishing the minimum provisions determining the criteria of crime and punishment in the field of drug trafficking; 2008/841/JHA on combating organised crime.

importance to establish universal criminal-law regulations, which is intrinsically connected with abandoning the principle of *ius teritorii ac superioritatis*[19].

When analysing the applicability area of the Polish Criminal Code Act before and after Poland's accession to the European Union, one might easily spot certain applicability differences that are worth exploring in this study. In Article 5 of the Criminal Code[20], the territoriality principle is set out, under which the Polish criminal law applies to all perpetrators, irrespective of their nationality, who committed criminal acts within the territory of the Republic of Poland[21], and also on board a Polish ship or aircraft[22]. As already mentioned, this principle results from the notion of the sovereignty of the country whose law should be abided by within its territory and applied to all acts committed therein[23]. There are certain exceptions to this principle, which apply, e.g., to persons enjoying diplomatic and/or consular immunity (see 578-580 of the Code of Criminal Procedure[24]) and to foreigners committing crimes in the territory of the Republic of Poland, in the case of whom Polish jurisdiction has been excluded under an international agreement (Article 5 of the Criminal Code *in fine* and Article 591 of the Code of Criminal Procedure)[25]. The reference principle has functioned in a generally unchanged form in three subsequent codifications of Polish criminal law.

As regards the ex-territorial applicability of Polish criminal law in subsequent codifications, one might identify certain differences resulting mainly from the changing geo-political situation of Poland, and in particular from the integration process pursued within the European Union. More specifically, Article 4 of the Criminal Code dated 1932[26] assumed that the Polish Criminal Code should be applied to Polish citizens who committed a crime abroad, foreigners who were citizens of Poland on committing a crime abroad, and foreigners who

[19] A. Sakowicz, The principle […] p. 161;

[20] The Act of 6 June 1997 - the Criminal Code, Dz.U.1997.88.553 as amended;

[21] The territory of the Republic of Poland is understood as the land confined within the State borders, the interior of the earth (without limitations), the air column above this area (to the perimeter of space flights) and territorial waters that correspond to a belt of coastal waters extending at 12 nautical miles from the coastline or the border of internal waters (The Act of 12 October 1990 on protection of the State border, uniform text, Journal of Laws of 2009 No 12, Item 67, and the Act of 21 March 1991 on the sea areas of the Republic of Poland and on maritime administration, uniform text, Journal of Laws of 2003 No 153, Item 1502 as amended). As regards a ship or aircraft (a plane, a passenger or freight ship, etc.), its affiliation depends on the port of registry (Article 31 § 2 of the Code of Criminal Procedure).

[22] The definition of a ship covers all vessels intended for navigation (cf. Article 2 § 1 of the Act of 18 September 2001 - the Maritime Code, Journal of Laws No 138, Item 1545 as amended) while an aircraft is understood as a machine that is capable of rising into the atmosphere (cf. Article 2, Point 1 of the Act of 3 July 2002 - the Air Law, uniform text, Journal of Laws of 2006 No 100, Item 696 as amended). It should be noted that, within the meaning of the Criminal Code, a ship is also defined as a permanent platform situated on a continental shelf (Article 115 § 15); A. Marek, Komentarz (Commentary), W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne (Polish criminal law), Kraków 2010, p. 141; L. Gardocki, (Criminal) […], pp. 38-39;

[23] Cf. L. Gardocki, Zagadnienia teorii kryminalizacji (The issues of criminalisation theory), Warsaw 1990 pp. 20-21;

[24] The Act of 6 June 1997, the Code of Criminal Procedure, Dz.U.1997.89.555 as amended;

[25] A. Marek, Kodeks karny. Komentarz (The Criminal Code. Commentary), Warsaw 2010, p. 17 *et seq.*;

[26] The Ordinance of the President of the Republic of Poland of 11 July 1932, Dz.U.1932.60.571 as amended, hereinafter the 1932 Criminal Code;

obtained Polish citizenship after committing a crime abroad. As regards foreigners, Article 5 of the 1932 Criminal Code stipulated that the Polish Criminal Code should be applied in cases where the crime was committed abroad against the common good or interests of Poland, a Polish citizen, or a Polish legal person. Under Article 6 of the 1932 Criminal Code, criminal liability for an act committed abroad was conditional on this act being recognised as a crime under legal regulations binding in the place where it was committed. This condition, under Article 7 of the 1932 Criminal Code, was not applied to officials who committed a crime abroad while fulfilling their duties, or persons who committed a crime in a place not being subordinated to any State authority[27]. As ordained by the Minister of Justice, under Article 10 of the 1932 Criminal Code, the Polish Criminal Code was to apply also to foreigners who committed a crime abroad, not covered under Articles 5, 8 or 9 of the 1932 Criminal Code, provided that the perpetrator stayed in the Polish territory and it had not been decided to extradite him/her and in the presence of circumstances provided for Article 6 or 7 of the 1932 Criminal Code. In the event of that person's being convicted of a crime committed abroad by a foreign court, the Polish court had the obligation to count the punishment served abroad towards the punishment imposed at its own discretion[28].

Similar, but not identical, regulations were included in the criminal codification of 1969.[29]. Under Article 113 of the 1969 Criminal Code, the Polish Criminal Code was to be applied to Polish citizens committing a crime abroad[30], and to foreigners (Article 114 § 1 of the 1969 Criminal Code) committing a crime abroad, the liability for which was conditional on the act committed also being recognised as a crime in the legal regulations binding in the place of its commission. Under Article 115 of the 1969 Criminal Code, irrespective of the provisions binding in the place of committing a crime, the Polish Criminal Code was also to apply to foreigners committing a crime against vital political or economic interests of the Polish People's Republic, or a crime prosecuted under international agreements. In turn, under Article 116 of the 1969 Criminal Code, if an act committed abroad did not constitute a crime in the place of its commission, it was subject to prosecution only if so ordained by the Public Prosecutor General of the Polish People's Republic. The provision of Article 116 of the 1969 Criminal Code was fully applicable to the principle stipulated in Article 113 of the 1969 Criminal Code.[31]. Under Article 117 of the 1969 Criminal Code, if a person was convicted in

[27] Under Article 8, irrespective of the provisions binding in the place of committing a crime and the perpetrator's nationality, Polish criminal law was to apply to all persons committing crimes abroad against the internal or external security of Poland, against offices or officials of Poland, or entailing false statements made before Polish authorities. Under Article 9, irrespective of the provisions binding in the place of the committing of a crime, the Polish criminal law was also to apply to a Polish citizen or foreigner for whom there had not been a decision to be extradited, in the event of committing the following types of crimes abroad: maritime banditry; counterfeiting money, public securities or bank notes; slave trading; trafficking of women and children; using means capable of causing general danger with intent to cause such danger; trading in intoxicants, trading in pornographic materials; and other crimes covered under international agreements concluded by Poland.

[28] Cf. St. Śliwowski, Polskie prawo karne materialne (The Polish substantive criminal law), Warsaw 1946, p. 50 *et seq.*;

[29] The Act of 19 April 1969 - the Criminal Code of 19 April 1969, Dz.U.1969 as amended, hereinafter the 1969 Criminal Code;

[30] Cf. the Supreme Court Decision of 20 November 1991; I KZP 29/91, LEX No 46049;

[31] Cf. the Supreme Court Decision dated 16 December 1994; I KZP 29/94, OSNKW 1995/1-2/4;

the Polish People's Republic for the same act that he/she had committed abroad, the court counted the punishment served abroad, whether in whole or in part, towards its own punishment, taking into consideration the differences between the two punishments imposed. In the light of the currently binding Criminal Code of 1997, under Article 109 thereof, Polish criminal law is applied to Polish citizens committing crimes abroad. As regards foreigners committing crimes abroad, the principle of relative protection applies, given that, under Article 110 § 1 of the Criminal Code, the Polish Criminal Code is applied to foreigners committing prohibited acts abroad against the interests of the Republic of Poland, a Polish citizen, a Polish legal person or a Polish organisational unit without legal personality, and also to foreigners committing crimes abroad provided that such crimes constitute acts of terrorism. Under § 2, Polish criminal law is applied in the event of the committing of a prohibited act by a foreigner abroad, other than listed in § 1, provided that this act is considered illegal under Polish criminal law and is punishable with deprivation of liberty for a period exceeding two years, and that the perpetrator stays within the territory of the Republic of Poland and has not been extradited. The aforementioned personality principle, which makes the application of criminal-law norms dependent on the perpetrator's nationality, at the same time requires that the so-called dual-criminality conditions (under Article 111 § 1 of the Criminal Code) are satisfied, i.e. the fact that an act is also considered a crime under the legal regulations binding in the place of its commission. This condition does not apply to Polish officials who commit a crime abroad in the course of, and in connection with, fulfilling their duties, or to persons who commit a crime in a place not being subordinated to any State authority (Article 111 § 3 of the Criminal Code).

As regards the dual-criminality condition, in the light of the previously and currently binding codifications, both the doctrine and the Supreme Court decisions consistently emphasise that any legal comparative studies of the Polish legislation and the legislation binding in the place of the commission of crimes by Polish citizens should be conducted with utmost care, taking into consideration the differences between the legal systems concerned. To this end, attention should be drawn, i.a., to the Resolution of 26 April 1995[32] concerning the crime of making false statements, considered a crime against the justice system which is commonly viewed as a legal interest of a country, in which the Supreme Court has stipulated that the extension of criminalisation to acts impinging on foreign interests depends on whether these interests are personal or public. In other decisions following Poland's accession to the EU, the Supreme Court has stressed that, in the current geo-political situation of Poland, the opening of Poland to the world and Europe (not only under the European integration processes) has made the principle of providing criminal-law protection only for "national" interests outdated, and the internationalisation of crime must invoke counter-reactions from the States involved, in the form of the internationalisation of prosecutorial processes. This is

[32] The Supreme Court Resolution of 26 April 1995 was issued in the case that revealed the problem of the Polish prosecution of the crime of making false statements abroad. It contains the standpoint that a Polish citizen making false statements before a court or other authority of a foreign country commits an act stipulated under Article 247 § 1 of the 1969 Criminal Code, only if such statements are classified as proof in proceedings pending before the Polish court, or in other proceedings instituted under Polish law. This viewpoint formed grounds for formulating a more general thesis, in accordance with which the provisions of Chapter XXXIII of the 1969 Criminal Code (currently Chapter XXX of the Criminal Code) protect only the Polish justice system.

not limited to the establishing of efficient cooperation mechanisms, but also entails the provision of universal protection of common interests through the criminal laws of individual countries[33]. This has substantially changed the extent of criminalisation, for instance regarding the crime of making false statements, as described under Article 233 of the Criminal Code.

In line with the principle of absolute protection, stipulated in Article 112 of the Criminal Code, irrespective of the provisions binding in the place of the commission of a prohibited act, Polish criminal law is applied to both Polish citizens and foreigners committing crimes against the internal or external security of the Republic of Poland, against offices or officials of Poland, and against Poland's material economic interests, as well as offences entailing false statements submitted to Polish offices, and those resulting in direct or indirect material profit within the territory of the Republic of Poland. Furthermore, irrespective of the provisions binding in the place of the commission of a crime, Polish criminal law is applied to both Polish citizens and foreigners who have not been extradited, in the event of the commission of a crime abroad, the prosecution of which the Republic of Poland is obliged under an international agreement, or a crime stipulated in the Rome Statute of the International Criminal Court, drawn up in Rome on 17 July 1998[34] (Article 113 of the Criminal Code).

CONCLUSION

In principle, the Polish criminal jurisdiction is autonomous and may be exercised regardless of any foreign-court decisions, whenever an act committed constitutes a crime under Polish law (Article 114 § 1 of the Criminal Code). This implies that a valid decision by a foreign court does not serve as a negative premise in the proceedings regarding an act covered by Polish criminal law[35]. Pursuant to Article 114 § 3 of the Criminal Code[36], the principle of *ne bis in idem*, set out in Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement[37], is applied not only to valid court decisions, but also to other decisions issued by

[33] The Supreme Court Decision of 29 March 2011 III KK 365/10 OSNKW 2011/7/58, Biul.SN 2011/7/18-19, from the gloss approving: Nita B. Gloss to the Supreme Court Decision of 29 March 2011, III KK 365/10; Palestra 2012/3-4/158-163;

[34] Journal of Laws of 2003 No 78, Item 708;

[35] Cf., i.a., the Supreme Court decision of 11 December 2012, III KK 163/12, LEX No 1243045, Biul.PK 2013/1/24-28; the Supreme Court Decision of 6 July 2011, IV KO 51/11, LEX No 848175;

[36] Taking into account the amendment of 24 October 2008 - Journal of Laws No 214, Item 1344; which was meant to implement the following legal Acts into to the Polish legal system: Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on combating the sexual abuse of children and child pornography (EU O.J. L 13 of 20.01.2004 p. 44); the Council Framework Decision 2005/222/JHA of 24 February 2005 on attacks on information systems (EU O.J. L 69 of 16.3.2005 p. 67); the Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector (EU O.J. L 192 of 31.7.2003 pp. 54-56); the Council Framework Decision 2005/214/JHA of 24 February 2005 on applying the principle of mutual recognition of financial penalties (EU O.J. L 76 of 22.03.2005 p. 16). As regards amendments to Article 114 § 3 Point 3 of the Criminal Code, the draft adapts Polish law to the interpretation of the provisions of the Convention implementing the Schengen Agreement, made by the Court of Justice of the European Union in Luxembourg.

[37] The Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985, between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic, on the Gradual Abolition of Checks at their Common Borders, UE O.J. L.2000.239.19, UE O.J.-sp.19-2-9 as amended; hereinafter the Convention implementing the Schengen Agreement;

the authorities of foreign countries, concluding criminal proceedings, if it results from an international agreement binding on Poland[38]. A substantial change in this respect was brought by the Council Framework Decision 2008/675/HJA of 24 July 2008 on taking account of convictions in the Member States of the European Union in the course of new criminal proceedings. It allowed Polish courts to take into account, in the course of criminal proceedings, the convictions issued in other Member States of the European Union, in connection with the committing of a crime by a perpetrator. As an EU Member State, the Republic of Poland was obliged to include the said decision within its legal order by 15 August 2010. Therefore, under Article 114a of the Criminal Code[39], in its current wording, any valid conviction issued by the relevant court in a criminal case deeming a given person guilty of a crime is taken into consideration in the criminal proceedings pending in another Member State of the European Union, concerning a different case from the one prosecuted, unless the conviction refers to an act which does not constitute a crime under Polish law, or the punishment inflicted has not been recognised in Polish law, or the perpetrator would not be subject to punishment under Polish law, or the consideration of such a conviction would result in reversing or changing a court decision, or there are justified concerns that the consideration of such a conviction would trigger violation of the freedom and rights of a person convicted in another Member State, or, based on the information obtained from the criminal register or from the court of a foreign country, the crime referred to in the court decision is subject to abolition or pardon in the country where the conviction was issued, or the information obtained is insufficient to take account of the court decision (Article 114a of the Criminal Code). In consequence of the most recent amendment[40], Article 114a of the Criminal Code stipulates that a conviction shall also be understood as a valid decision regarding conviction for perpetrating a crime, issued by the relevant criminal court in a given Member State, unless the act in question is not considered a crime under Polish criminal law, or the perpetrator is not subject to punishment, or the punishment inflicted has not been recognised in criminal law. The reference amendment, as specified in its justification, arises from the fact that the previously binding provision of Article 114a of the Criminal Code displayed a structural flaw related, among other things, to making reference to certain principles that had not been recognised in criminal law, which resulted from an almost verbatim transposition of EU provisions to the Polish legal order. The new wording of Article

[38] See the Court Decision of 11 February 2003 in combined cases No C - 187/01 and C - 385/01, Gözütok and Brügge, Collection of Court Decisions of 2003, p. I - 1345; the Court Decision of 10 March 2005 in case No C - 469/03, Miraglia, Collection of Court Decisions of 2005, p. I – 200; the Court Decision of 28 September 2006 in case No C- 150/05, Van Straaten, Collection of Court Decisions of 2006, p. I - 9327); the Court Decision of 28 September 2006 in case No C-467/04, Gasparini, Collection of Court Decisions of 2006, p. I - 9199; the Court Decision of 22 December 2008 in case No C-491/07, Turanski, ZOTSiS 2008/12C-/I-11039. Decision TSC-297/07 of 2008-12-11 in the criminal proceedings against Klaus Bourquain (preliminary decision), ZOTSiS 2008/12A-/I-9425, Decision TS C-367/05 of 2007-07-18 in the criminal proceedings against Norma Kraaijenbrink (preliminary decision) ZOTSiS 2007/7B-/I-6619, Decision TS C-288/05 of 2007-07-18 in the criminal proceedings against Jürgen Kretzinger (preliminary decision) ZOTSiS 2007/7B-/I-6441;

[39] Article 114a, added by Article 1, Point 3, of the Act of 20 January 2011 (Dz.U.2011.48.245) amending the Criminal Code of 8 May 2011.

[40] The Act of 15 January 2015 amending the Criminal Code and some other legal acts. This text comes from the websites of the Polish Sejm (http://www.sejm.gov.pl) and Senate (http://www.senat.gov.pl); Sejm of the Republic of Poland VII term, Print-out No 2981, text before the consideration of the Senate's viewpoint;

114a of the Criminal Code makes Polish criminal law consistent with the EU requirements as regards the recognition, under Polish criminal regulations, of the court decisions issued in other Member States of the European Union[41].

BIBLIOGRAPHY

A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoyń, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej (Criminal Law and Administration of Justice in the European Union States),* Toruń 2007,

M. Ahlt, *Prawo europejskie (The European Law),* Warsaw 2000, p. 37,

I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie (Outline of the Polish Criminal Law),* Warsaw 1978, pp. 244-245;

J. Banach-Gutierrez, *Europejski wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. W kierunku ponadnarodowego systemu sui generis? (The European Administration of Justice in Legal Issues. Towards a Sui Generis Supranational System?),* Warsaw 2011, p. 22 *et seq*.;

C. Barker, *Studia kulturowe. Teoria i praktyka (Cultural Studies. Theory and Practice), Kraków 2006;*

A. Borowiak, P. Szarota*, Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XXI wieku (Tolerance and Multiculturalism. Challenges of the 21st Century).* Academica 2004,

Z. Brodecki, *Prawo europejskiej integracji (The Law of European Integration),* Warsaw 2001;

Z. Barwina, *Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych (Mutual Recognition Principle in Criminal Cases),* Warsaw 2012

J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia (Criminology)*, Gdańsk 2007

S. Buczyma, R. Kierzynka, *Nowelizacja prawa karnego z zakresu współpracy sądowej w UE- uwagi na temat recydywy europejskiej i ENA (Revision of Criminal Law in the Field of Judicial Cooperation in the EU – comments on European Recidivism and EAW),* EPS September 2011, p. 12;

P. Brzeziński, *Zasada ekwiwalentności w prawie Wspólnot Europejskich (The Principle of Equivalence in the Law of the European Communities),* EPS 2007, No 6, p. 35 *et seq*.;

K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne (Polish Criminal Law)*, Warsaw 1995,

M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia (Polish Criminal Law. Outline of Systemic Presentation),* Warsaw 1994, p. 433;

M. Cieślak, *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary (Key Notions Related to the Sense of Punishment),* NP. 1969, No 2

R. Chruściak, *Ratyfikacja Traktatu z Lizbony. Spory polityczne i prawne (Ratification of the Treaty of Lisbon. Political and Legal Disputes),* Warsaw 2010;

J. Ciapała, *Wokół pojmowania i wykonywania suwerenności w warunkach członkowstwa w Unii Europejskiej – kilka uwag podstawowych, lecz czy przekonujących? (On Understanding and Exercising Sovereignty in the Conditions of Membership in the European Union – Some Basic Comments, but Are They Convincing)* GSP, VOLUME XXXI, 2014, p. 87

R. Dębski, *Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie (Non-statutory Attributes of an Offence. The Statutory Nature of Criminal Law Standards and Attributes of a Criminal Act not Specified in the Legal Act)*, Łódź 1995;

[41] S. Buczyma, R. Kierzynka, Nowelizacja prawa karnego z zakresu współpracy sądowej w UE- uwagi na temat recydywy europejskiej i ENA (Amendment to the criminal law regarding courts cooperation in the EU - remarks on the European recidivism and the EAW), EPS 2011/9/12-22

A. Dubicka, *Konstytucyjność przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (w świetle wyroku TK) (Constitutional Nature of the Accession of Poland to the European Union [in the Light of the Constitutional Tribunal Verdict])*, PiP No 6 of 2007,
A. Górski, *"Europejskie ściganie karne. Zagadnienia ustrojowe" (The European Criminal Prosecution. Systemic Issues) (a monographic habilitation study).* Wolters Kluwer, Warsaw 2010;
L. Gardocki, *Prawo karne (Criminal Law)*, Warsaw 1999,
L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji (Selected Issues of the Criminalisation Theory)*, Warsaw 1990;
M. Herdegen, *Prawo europejskie (The European Law)*, Warsaw 2004,
W. Jedlicka, *Pojmowanie autonomii prawa europejskiego (Understanding the Autonomy of the European Law), (in:) Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej (The Polish Legal Culture vs. European Integration Process) (ed.) S. Wronkowska*, Zakamycze 2005,
G. Jaworski, A.Sołtysińska, *Postępowanie w sprawach ze stosunków międzynarodowych. Komentarz (Proceedings in International Relations Matters. Commentary)*, Warsaw 2010, p. 451 *et seq.*;
W. Klaga (ed*.), Dylematy wielokulturowości (Dilemmas of Multi-Culturalism)*, Kraków 2004,
L. Kubicki, *Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP (The New Criminal Codification and the Constitution of the Republic of Poland)*, P.P 1998/09/24;
B. Kunicka-Michalska [w:] G. Rejman (red.*), Kodeks karny - część ogólna. Komentarz (The Criminal Code – the General Section. Commentary)*, Warsaw 1999, p. 58
Z. Kukuła, *Pojęcie przestępstw przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym w rozumieniu art. 112 pkt 3 k.k. (The Notion of Offences Against Poland's Substantial Economic Interests, Pursuant to Article 112(3) of the Criminal Code)*, WPP 2009/4/70-83;
R. Krajewski, *Zatarcie skazania w prawie karnym (Expungement of Record in Criminal Law)*, PiP No 11 of 2007, p. 103 *et seq*.
M. Krzysztofek, „*Prawo do bycia zapomnianym" i inne aspekty prywatności w epoce Internetu w prawie UE ("The Right to Be Forgotten" and Other Aspects of Privacy in EU Law in the Age of the Internet);* EPS, 2012 No 8 p. 31;
W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki: *Teoria państwa i prawa (The Theory of the State and Law)*, Warsaw1986, Chapter III;
M. Laskowski, *Ustawowe pojęcie „nieskazitelności charakteru" (The Statutory Notion of Impeccable Character)*, Prok. i Pr. 2008/6 p. 50;
I. Lipowicz (in:) *Uwagi do strategii poprawy skuteczności unijnych przepisów dotyczących ochrony danych osobowych, przedstawionej przez Komisję Europejską, przygotowane przez Stowarzyszenie „Naukowe Centrum Prawno-Informatyczne" (Comments to the Strategy of Improving the Effectiveness of the EU Regulations on Personal Data Protection Presented by the European Commission and Prepared by the Scientific Legal and IT Centre Association);* Warsaw 2011, p. 7;
M. Leciak, *Problematyka „Europejskiego Rejestru Skazanych" (The Subject Matter of the European Register of Convictions)*, Pr. i Pr. of 2007, vol. 4 p. 94;
E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje (Multicentricity of the Modern Law System and its Consequences)*, PiP, 2005;
J. Makarewicz, *Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe (Introduction to the Criminal Law Philosophy Based on Historical and Developmental Background)*, Lublin 2009,
J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem (Criminal Code with a Commentary)*, Lviv 1932
A. Marek, *Prawo karne (Criminal Law)*, Warsaw 2010;
V. Mitsilegas, *EU Criminal Law Hart Publishing*, Oxford and Portland, Oregon 2009;

Nita B. *Glosa do wyroku SN z dnia 29 marca 2011 r. (Gloss to the Supreme Court Decision of 29 March 2011), III KK 365/10;* Palestra 2012/3-4/158-163;
R. Pawlik, *Kompetencje Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej do stanowienia sankcji karnych (Powers of European Communities and the European Union to Establish Penal Sanctions) (in:) Europeizacja prawa (Europeisation of Law) (ed.) T. Biernat*, Kraków 2008,
R. Pawlik, *Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane (The Evolution of the Expungement of Conviction in the Polish Criminal Law from the Perspective of the European Criminal Records Information System – Selected Issues)* [in print];
M. Płachta, *Konflikty jurysdykcyjne w sprawach karnych: pojęcie geneza, środki zaradcze (Jurisdiction Conflicts in Criminal Cases: the Notion, Origin and Mitigation Measures);* Prok. i Pr. No 11 of 2010,
M. Płachta, *Europejski Rejestr Karny: Przedwczesny pomysł czy idee fixe? (The European Criminal Record: A premature idea or idée fixe?);* Prok. i Pr. 2007, No 12, p. 94 *et seq.*;
M. Płachta, *European Criminal Record (ECR) and its possible application in Poland,* Archivum Iuridicum Cracoviense 2003, vol. 35-36, pp. 41-58;
D. Pudzianowska, *Obywatelstwo w procesie zmian (Citizenship undergoing changes),* Warsaw 2013,
J. Ruszkowski, *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej (Supranationality in the European Union Political System),* Warsaw 2010;
J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego (Justice in a Criminal Trial)*, Warsaw 2013,
A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie karnym (The Principle of ne bis in idem in Criminal Law),* Białystok 2011,
E. Skrętowicz, *Wyrok sądu karnego pierwszej instancji (Judgments of First Level Criminal Courts)*, Lublin 1989,
B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania wynikające z wyroku państwa obcego (Expungement of Record Resulting from a Judgment Passed Abroad),* PiP 2011, No 10 p. 101;
B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania (Expungement of Record),* Warsaw 2014,
R.A. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów (Driving Disqualification),* Warsaw 1990, Prok. i Pr.1995.2.93;
R. A. Stefański, *Uznawanie zagranicznych orzeczeń o zakazie prowadzenia pojazdów (Recognition of Foregn Decisions on Driving Disqualification),* Prok. i Pr. No 2 of 2012, p. 5;
M. Szwarc, *Decyzje ramowe jako instrument harmonizacji prawa karnego w UE (Framework Decisions as an Instrument for Harmonisation of Criminal Law in the EU),* PiP 2005, No 7,
W. Świda, *Prawo karne (Criminal Law),* Warsaw 1978,
R. Tokarczyk; *Współczesne kultury prawne (Modern Legal Cultures),* Warsaw 2010;
R. Tokarczyk, *Wielokulturalizm jako doktryna polityczno-prawna (Multiculturalism as the Political and Legal Doctrine),* GSP, Vol XXVII, 2012,
M. Węglarz, *Akt Akcesyjny – enfant terrible czy child prodigy? – analiza art. 55 oraz 57 Aktu Akcesyjnego z dnia 16 kwietnia 2003 (The Accession Act – Enfant Terrible or Child Prodigy?) – the analysis of Article 55 and 57 of the Accession Act of 16 April 2003,* ZNUJ 2006/5/287-296;
B. Wojciechowski, *Interkulturowe prawo karne, Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych (Intercultural Criminal Law. Philosophical Basis for Penalization in Multi-Cultural Democratic Societies),* Toruń 2009,
W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna (Polish Criminal Law. General Overview Section),* Kraków 2010,
A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe w systemie prawa wspólnotowego – zagadnienia teorii i praktyki (International Law in the Community Law System – Issues of Theory and*

Practice) (in:) Prawo międzynarodowe publiczne a prawo europejskie (Public International Law vs. European Law), (ed.) J. Kolasa, A. Kozłowski, Wrocław 2003,
J. Warylewski, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia (The Principles of Legal Technicality. Commentary to the Regulation),* Warsaw 2003,
B. Vermeulen,T. Vander Beken, E. de Busser, A. Dormaels, *Blueprint for an EU criminal records database. Legal, politico-institutional and practical feasibility*, Maklu 2002.

Zyta Maria DYMIŃSKA, PhD
Renata PAWLIK, PhD
Krakow University
Faculty of Security Studies
ul. G. Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków, Poland
z.m.dyminska@gmail.com

THE SPACE OF VALIDITY THE POLISH CRIMINAL CODE ACT FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN INTEGRATION – THE INTERNATIONAL CONTEXT (2).

Zyta Maria DYMIŃSKA, Renata PAWLIK , Andrzej Frycz MODRZEWSKI

ABSTRACT

The essence of driving disqualification, it should be noted that it is generally assumed, both in literature and in judicial decisions of the Supreme Court, that it concerns not only keeping the perpetrator out of any situations which may objectively create an opportunity for him/her to commit a traffic crime, but also an educative aspect which is by no means less important.

Keywords: Polish Criminal Code Act, Validity, European integrations

INTRODUCTION

The issue of the territorial scope of application of the criminal law cannot be considered exhausted by the brief discussion of the criminal law applicability, as presented above[1]. It should be stressed that the territorial scope of application also covers the punishment and punitive measures provided for in the criminal law. The punitive measure entailing driving disqualification (Article 42 of the Criminal Code) provides an interesting illustration of this point. To begin with specifying the essence of driving disqualification, it should be noted that it is generally assumed, both in literature and in judicial decisions of the Supreme Court, that it concerns not only keeping the perpetrator out of any situations which may objectively create an opportunity for him/her to commit a traffic crime, but also an educative aspect which is by no means less important[2]. The objectives of this punitive measure are rightly described by R.A. Stefański. He claims that it mainly serves the purpose of disqualifying the perpetrator of a traffic crime from driving, in order to avoid an opportunity for him/her to commit further crimes. The long-term goals of this measure, moreover, include improving safety by deterring the perpetrator, and the society as a whole[3]. A similar standpoint has been expressed by the Supreme Court in its judicial decisions. The Supreme Court indicates that the *ratio legis* of driving disqualification constitutes an exclusion from traffic of such drivers who have proven to pose threat to traffic safety[4]. In the international dimension, the aim is to ensure that drivers disqualified in a different Member State than the Member State of their permanent residence do not avoid the consequences of

[1] Por. R.Pawlik, Z.M.Dymińska, Przestrzeń obowiązywania polskiej ustawy kodeks karny z perspektywy integracji europejskiej – kontekst międzynarodowy (1). [w druku]; The space of validity the Polish Criminal Code Act from the perspective of European integration – The international context (1). [in print];

[2] In compliance with the regulations included in the Drivers Act of 5 January 2011 (Journal of Laws 2011.30.151, as amended), and in particular with Article 12, Par. 1, Point 2, a driving licence may not be issued to a person with respect to whom a legally valid court decision on driving disqualification has been handed down, for a period and to the extent specified in the disqualification. Moreover, under Par. 2, the provision of Par. 1, Point 2 is applied also to a person applying for a driving licence in the categories indicated therein,

[3] R.A. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów (Driving Disqualification)*, Warsaw 1990, pp. 46-64;

[4] Cf., *inter alia*, the Supreme Court Decision of 13.10.2011, File No IV KK 201/11; Prok. i Pr. – insert 2012/2/2, the Supreme Court Decision of 05.03.2009r, Files No II KK 269/08; OSNwSK 2009/1/630; cf. also the Supreme Court Decision of 08.02.2007, Files No III KK 478/06; Prok. i Pr. – insert 2007/6/4;

driving disqualification upon leaving the country of committing the prohibited act[5]. However, according to R.A. Stefański, there are no legal bases to recognise foreign court decisions regarding driving disqualification unless such decisions have been intended to be enforced in the Republic of Poland. As a result, it is impossible to suspend the driving licence of a person holding a foreign driving licence, even when a driving disqualification decision has been handed down in the country where the document was issued, or in the country of residence of the driver, resulting in the inability of the person concerned to drive a car in that country[6]. The reference conclusion arises, among other things, from Article 42 of the Vienna Convention[7], under which the Contracting Parties or their local authorities may suspend the driver who commits a traffic offence in their territories, entailing driving disqualification under their respective legal regulations, from using his/her national or international driving licence in these territories. In this event, the relevant authority of the Contracting Parties or their local body may a) withhold the driving licence for the entire period for which the right to use it has been suspended, or until the driver leaves its territory if this happens before the expiry of the period in question; or b) notify the authority that issued the driving licence, or on behalf of which the driving licence was issued, of suspending the right to use it; or c) with respect to international driving licences – include a notice that the driving licence is no longer valid in its territory; or d) if the procedure described in (a) has not been employed, supplement the notification referred to in (b) by requesting the authority that issued the driving licence, or on behalf of which the driving licence was issued, to informed the driver concerned of the decision taken with respect to him/her[8].

Expungement of record is also worth exploring in terms of the territorial scope of application of the Polish Criminal Code from the perspective of European integration. In principle, upon expiry of a specified period, the instrument in question leads to creating legal fiction, which makes it possible to assume that the person concerned has never been convicted[9]. As claimed by J. Makarewicz in the 1930s, "the main gist of this provision refers to the right vested with the court to create an illusory situation that the convict has never been convicted"[10]. In consequence, the convict does not have to admit that he/she has been

[5] Cf. R. Stefański, *Uznawanie zagranicznych orzeczeń o zakazie prowadzenia pojazdów (Recognition of Foreign Court Decisions on Driving Disqualification)*, Prok. i Pr. No 2 of 2012, p. 5 *et seq.*; Convention c 216/2

[6] Cf. R. Stefański, *Uznawanie* […]; p. 5 *et seq.*;

[7] The Convention drawn up on 8 November 1968 in Vienna and ratified by Poland on 24 February 1988, published in the Journal of Laws (Journal of Laws of 1988 No 5, Item 40);

[8] Cf. also the Decision of the Voivodeship Administrative Court in Opole of 8 May 2014, II SA/Op 41/14, LEX No 1467922;

[9] The Supreme Court Decision of 21 August 2012, IV KK 59/12 OSNKW 2013/1/3, SC Bulletin 2013/1/16; Although, under Article 106 of the Criminal Code, a conviction is considered non-existent upon expungement, the legal order resulting from the conviction is not simply eliminated ex ante and considered non-issued at that moment, nor are the results caused by the conviction (e.g. the loss or limitation of rights) annulled, but it means that from that moment onwards these results cease to impact the future. Therefore, the fact of being convicted may not bring, upon expungement, any negative consequences on the convict, who shall be thereafter viewed as a person with no criminal record. The Supreme Court Decision of 18 June 2009, IV KK 164/09, LEX No 512114; Under Article 106 of the Criminal Code, upon expungement of record, the conviction is considered non-existent. Strictly speaking, not only the conviction but also the fact of committing an offence are considered non-existent. Cf. also the Supreme Court Decision of 29 August 2013, IV KK 168/13, OSNKW 2013/12/107, Biul. PK 2013/9/17-19, Biul.SN 2013/12/27; the Supreme Court Decision of 10 November 2010, IV KK 326/10, LEX No 653743; Biul.PK 2010/7/17, Prok. i Pr. – insert 2011/3/8; A critical gloss: Stefańska B.J. Gloss to the Supreme Court Decision of 10 November 2010, IV KK 326/10;

[10] J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem (Criminal Code with a Commentary)*, Lviv 1932, p. 156; cf. also R. Krajewski, *Zatarcie skazania w prawie karnym (Expungement of Record in Criminal Law)*, PiP No 11 of 2007, p. 103 *et seq.*

convicted, which may have negative outcomes in various spheres of life[11]. This instrument has been present in three subsequent Polish criminal codifications[12].

As has already been mentioned, the conviction itself is the object of expungement. The doctrine proposes a three-fold interpretation of the conviction, i.e. as the recognition of guilt, as punishment, and as both the recognition of guilt and punishment[13]. As pointed out by B. J. Stefańska, while trying to adopt an accurate definition, attention should be drawn to Article 107 § 5 of the Criminal Code, which provides for expungement also in the case of convictions in which the court refrains from imposing punishment. This leads to a justified conclusion that the conviction may only correspond to the court's finding the perpetrator guilty of the crime, irrespective of whether it imposes any punishment or refrains from doing so[14]. However, conditional discontinuation of penal proceedings[15] shall not be considered a conviction, as indicated by the Supreme Court in its judgment dated 29 August 2012. The provisions of Articles 66 and 67 of the Criminal Code stipulate that conditional discontinuation of penal proceedings constitutes a probation measure that is not related to issuing a conviction and, as such, may not entail imposing any punishment[16]. This approach, in the opinion of the Supreme Court, finds support in the linguistic and systemic interpretation of the provisions included in the Criminal Code. In the context of the European order, it is also worth referring to the conviction definition arising from the implemented Framework Decision 2008/675/JHA[17]. Its main purpose is to enable attaching the consequences to previous convictions issued in one Member State, in the course of penal proceedings pending in another Member State, to the extent that previous national convictions are taken into account under the national law of the latter. Under Article 2, for the purpose of this framework decision, "the conviction" is construed as any valid criminal court decision recognising a given person guilty of a crime[18]. At this point, Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement should also be mentioned. Its interpretation allows attaching the conviction to the adjudication of punishment[19], as it provides that a person

[11] Cf. also M. Laskowski, *Ustawowe pojęcie „nieskazitelności charakteru" (The Statutory Notion of Impeccable Character)*, Prok. i Pr. 2008/6 p. 50 *et seq*.; and R. Krajewski, *Zatarcie* [...], p. 102;

[12] Cf. more specifically R. Pawlik; *Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane (The Evolution of the Expungement of Conviction in the Polish Criminal Law from the Perspective of the European Criminal Records Information System – Selected Issues)* [in print];

[13] B.J. Stefańska, *Zatarcie* […], p. 202;

[14] B. J. Stefańska, *Zatarcie* […], p. 203 and literature quoted therein; E. Skrętowicz, *Wyrok sądu karnego pierwszej instancji (Judgments of First Level Criminal Courts)*, Lublin 1989, p. 74 *et seq*.;

[15] Cf. B. J. Stefańska, *Zatarcie* […], p. 204 and literature quoted therein; cf. also the Supreme Court Decision of 3 October 2008, III KK 167/08, Biul. PK 2008, No 13,

[16] Cf. the Supreme Court Decision of 29.08.2012, File No II KK 199/12, LEX No 1220795. At this point, two rulings are also worth noting – the ruling of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 26.08.2010, Files No II SA/Wa 183/10, LEX No 737789, which assumes that conditional discontinuation of penal proceedings is not a form or kind of conditional conviction, and the ruling of the Supreme Administrative Court in Warsaw of 08.09.2009, II GSK 28/09, LEX No 596713, which assumes that a judgment entailing conditional discontinuation of penal proceedings implies that the perpetrator has actually committed a crime and is, therefore, found guilty.

[17] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2008.220.01.0032.01.POL Article 4 of the Framework Decision 2008/675/JHA of 24 July 2008 on taking account of convictions in the Member States of the European Union in the course of new penal proceedings (EU O.J. L 220 of 15.08.2008, p. 32).

[18] Cf., *inter alia*, S. Buczyma, R. Kierzynka, *Nowelizacja prawa karnego z zakresu współpracy sądowej w UE-uwagi na temat recydywy europejskiej i ENA (Revision of Criminal Law in the Field of Judicial Cooperation in the EU – Comments on European Recidivism and EAW)*, EPS September 2011, p. 12;

[19] Cf., *inter alia*, A. Sakowicz, *Zasada* […], p. 368 *et seq*.;

whose penal proceedings have ended with issuing a valid judgment in the territory of one of the Contracting Parties may not be prosecuted in the territory of another Contracting Party for the same act, on the condition that certain punishment has been imposed and executed, or its execution is in progress, or it may no longer be executed in line with the legal provisions binding on the convicting Contracting Party. This conclusion has been formulated by A. Sakowicz[20]. Nonetheless, the author expressly and rightly assumes that the definition of the conviction, as set forth in the reference Convention, should cover any court decision that breaks the presumption of innocence[21]. The Council Framework Decision 2009/315/JHA of 26 February 2009[22] on the organisation and content of the exchange of information extracted from the criminal record between Member States assumes that the conviction stands for any valid criminal court decision issued with respect to a natural person in connection with a committed crime. This definition has also been adopted in Article 2 of the Council Decision 2009/316/JHA of 6 April 2009 on the establishment of the European Criminal Records Information System (ECRIS)[23].

As far as the institution of the expungement of records according to the 1932 Criminal Code is concerned, after 10 years following the serving, remission or limitation of a penalty, or following release from a protective institution, the court, at the convict's request, could issue an expungement order (Article 90 § 1), in the case of persons sentenced to the loss of public rights or honorary civic rights, the ten-year period ran from the date of the convict's regaining the ability to acquire the lost rights (Article 90 § 2). If before gaining the right to apply for expungement the convict committed another crime for which he/she had been sentenced to prison, only the simultaneous expungement of all convictions was admissible (Article 90 § 3). In the event of such an order the conviction was regarded as void, which involved in particular removing the conviction entry from all records (Article 90 § 4). The erasure of the entry in the register of convictions was only possible at the convict's request, as the 1932 Criminal Code generally did not provide for expungement *ipso iure*[24]. At the international level, and in the context of the current form of the institution of expungement in accordance with the 1932 Criminal Code, there are three rulings worth mentioning in which the Supreme Court ordered that expungement of record in fact meant changing the court's sentence and as such could not be applied by Polish courts to final sentences of foreign courts which Poland had not enforced[25] and that expungement ordered by foreign authorities did not

[20] A. Sakowicz, *Zasada* […], p. 368 *et seq*.; cf. also the Court of Justice Decision of 28.09.2006, C-467/04, Penal proceedings against G. Francesco Gasparini, Jose Ma L. A. Gasparini, Juan de Lucchi Calcagno, G. Costa Bozzo, Francesco Mario Gasparini, José A. Hormiga Marrero, Sindicatura Quiebra ZOTSiS 2006/8-/I-9199, and the Court of Justice Decision of 22.12.2008, C-491/07, Penal proceedings against Vladimir Turanski (preliminary ruling) ZOTSiS 2008/12C/I-11039 with a partially critical gloss by A. Lach, Gloss to the Court of Justice Decision of 22 December 2008, C-491/07. LEX/el. 2009, and with an approving gloss by P. Pawlonka, Gloss the Court of Justice Decision of 22 December 2008, C-491/07. Gloss LEX/el. 2010;

[21] A. Sakowicz, *Zasada* […], p. 369;
[22] EU O.J. L 93/25 of 07.04.2009;
[23] EU O.J. L 93/33 of 07.04.2009.
[24] Cf. inter alia W. Świda, Prawo (Law) [...], p. 217, S. Śliwiński, Prawo [...], p. 559;
[25] Cf. The decision of the Supreme Court of 14 April 1934 K 54/34 OSN(K) 1934/11/245; on the grounds for the said decision the SC claimed, inter alia, that the provisions of agreements between the Republic of Poland and a number of States on legal assistance pointed to a uniform treatment of registering convicts abroad and of changes in criminal records. Article 105 and 133 of the agreement with Gdańsk of 9 November 1920 and 7 December 1921, Article 75 of the Agreement with Yugoslavia of 14 May 1923, Article 81 of the Agreement with Austria of 19 March 1921, Article 53 of the Agreement with Czechoslovakia of 6 March 1925, Article 18 of the Extradition Treaty with France of 30 December 1925 and Article 22 of the Convention on judicial assistance with Sweden of 30 August 1930 and with Belgium of 13 May 1931, binding on the parties and obligating them to exchange the criminal records of convictions issued for citizens of the other States and notices of further orders regarding the said convictions. As far as relations with Germany are concerned, due to the lack of an agreement on legal

have an effect in Poland.[26] Further, the Supreme Court confirmed that a Polish court is also empowered to issue a decision on expungement in cases involving Polish citizens judged by foreign courts.[27] These rulings had some impact on the future legislation in this area.

The 1969 Criminal Code provided that with the expungement of records the conviction was considered void, and the entry was removed from the register of convictions (Article 110 of the 1969 Criminal Code), making a distinction between expungement *ipso iure* and at the convict's request. This was a special form of rehabilitation for a convict who had ceased to bear the consequences of his/her deed[28]. The 1969 Criminal Code, apart from Article 117, which concerned the conviction in the Republic of Poland of persons penalised for the same act abroad, did not contain any regulations on expungement in the case of judgments passed by other States. In such cases the Court included the whole or part of the penalty served abroad, taking into consideration the differences between the penalties[29].

Pursuant to the currently binding Criminal Code of 1997 on the expungement of records the conviction is considered void, and the entry is removed from the register of convictions (Article 106 of the Criminal Code)[30]. However, in line with Article 107a of the Criminal Code[31], when a sentence is passed by another EU Member State, the expungement is

---

assistance, the Regulation of the Minister of Justice of 11 May 1926 applies (Official Journal of the Minister of Justice of 1924, No 11, item 13) on legal transactions in criminal matters within relations with the German Reich. The regulation states (section 5) that a final ruling issued by the authorities of one State sentencing a citizen of another State shall be made available to the other State by sending a registered copy of an extract of the ruling for the criminal record, and further rulings shall be made available in the same way. According to the SC, the aforementioned decisions demonstrate the compliance of international agreements with the rule of the non-enforcement of foreign judgments and amendments in such judgments by Poland in criminal matters. Poland would only register such judgments with amendments. Pursuant to the German Rehabilitation Act (Straftilgungsgesetz) of 9 April 1920 in the wording of 6 February 1924, the convict is entitled to apply for an expungement which, if implemented and notified of under section 5 of the Regulation of the Minister of Justice of 1926, can have the effects stipulated in § 28 of the Regulation of the Minister of Justice on registering convicts (Journal of Laws, item 972/32).

[26] Order of the SC 10/33; S. Śliwiński, Prawo [...] (Law […]), p. 559;

[27] Decision of the SC of 8 December 1951, KO 447/51 OSN(K) 1952/1/4, Resolution of the General Assembly of the Supreme Court of 27 November 1948. No Prez. 2323/48).

[28] I. Andrejew, Polskie prawo karne, PWN Warszawa 1989, p.341;

[29] Cf. inter alia R.A. Stefański, Czy "odbycie kary", o którym mowa w art. 60 § 1 k.k. obejmuje także karę pozbawienia wolności orzeczoną za granicą i tam wykonaną (Does "Serving a Sentence" Referred to in Article 60 § 1 of the Criminal Code Include the Imprisonment Sentence Passed and Served Abroad?) Prok. i Pr.1995.2.93;

[30]Pursuant to Article 107 § 1, in the case of an imprisonment sentence mentioned in Article 32 section 3 or the punishment of 25 years in prison, expungement takes place *ipso iure* after 10 years of serving the sentence, its remission or limitation. At the convict's request, the court can decide to expunge the record of conviction after 5 years, if the convict has observed the law during that time and the imprisonment sentence did not exceed 3 years. (§2). In the event of a life imprisonment sentence, expungement takes place *ipso iure* after 10 years of its being deemed served or following sentence remission or limitation.(§3). In the case of a fine or deprivation of liberty, expungement is applied *ipso iure* after 5 years of serving the sentence, its remission or limitation; at the convict's request the court can adjudge expungement after only 3 years (§ 4). In the event of refraining from imposing a penalty, expungement is carried out *ipso iure* after a year from issuing a final judgment (§5). If a penal measure has been ordered, expungement cannot take place before enforcement, remission or limitation of the penal measure, subject to Article 76 § 2 (§6).

[31]Article 107a was added as a result of the amendment introduced by way of the Act of 20 January 2011 amending the Criminal Code, the Code of Criminal Procedure and the Penal and Fiscal Code (Journal of Laws No 48, item 245). This regulation (similar to Article 114a of the Criminal Code) is a consequence of transposing into Polish law the Framework Decision of the Council 2008/675/JHA of 24 July 2008 on taking account of convictions in the Member States of the European Union in the course of new criminal proceedings (OJ L 220 of 15 August 2008, p. 32).

carried out in accordance with the law of the State in which the sentence was passed. When considering the literal meaning of the provision, it seems that Article 107a enables Polish courts to expunge an order passed by another EU Member State on condition that the regulations of the said State are taken into consideration. As rightly stated by B.J. Stefańska, it should be interpreted in a different way, assuming that the competent authority for expungement is the court of the State in which the conviction is passed, and not only does the law of the said State determine the conditions of the expungement but also the authorities are entitled to make such decisions on the applicable procedure[32]. This interpretation can be confirmed by the explanatory memorandum to the aforementioned amendment of the Criminal Code[33] in which it is emphasised that it is necessary to include a provision excluding the possibility of applying expungement to convictions handed down in other Member States, and the change consists of repealing Article 107a and amending Article 114a.[34]

In the context of the institution of expungement of records from the perspective of the territorial scope of application of the Polish Criminal Code, it is important to mention Decision of the Council 2009/316/JHA of 6 April 2009 on the establishment of the European Criminal Records Information System (ECRIS)[35]. First, it should be emphasised that this was not the first initiative of transferring information from criminal records in the EU, as such activities had been carried out long before[36]. Decision of the Council 2009/316/JHA of 6 April 2009 on the establishment of the European Criminal Records Information System (ECRIS)[37] was preceded by the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959.[38] The provisions of the Convention in this matter were

---

[32] B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania [...] (Expungement of Record [...]),* p. 105; Cf. also B.J. Stefańska, Zatarcie skazania wynikające z wyroku państwa obcego (The Expungement of Records Resulting from a Judgment Passed Abroad), PiP 2011, issue 10 p. 101 *et seq.*; cf. also G. Jaworski, A. Sołtysińska, Postępowanie w sprawach ze stosunków międzynarodowych. Komentarz (*Proceedings in International Relations Matters. A Commentary)*, Warszawa 2010, p. 451 *et seq.*;

[33]Cf. Explanatory memorandum to the draft Act amending the Criminal Code and certain other Acts, 6th term of the Sejm, File No 3597; http://www.sejm.gov.pl, and in consequence the Act of 15 January 2015 amending the Criminal Code and certain other Acts; source: the websites of the Sejm (http://www.sejm.gov.pl) and the Senate (http://www.senat.gov.pl); 7th term of the Polish Sejm, File No: 2981, text before the consideration of the Senate's position;

[34]Article 114a. § 1. A conviction is also any final decision of a criminal court establishing the guilt of a criminal offence issued in a court with jurisdiction over criminal matters, in a EU Member State, unless according to the Polish criminal code the act does not constitute an offence, the perpetrator is not subject to a penalty or the penalty is unknown to the code. § 2. In the event of a conviction by a court referred to in § 1 in cases of: 1) applying a new criminal code which entered into force following the conviction, 2) the expungement of records - the code valid for the place of conviction applies. The provisions of Article 108 shall not apply. § 3. The provision of § 1 does not apply if information obtained from criminal records or a court of a Member State is insufficient for the conviction, or the ordered penalty is subject to remission in the State of conviction; 7th term of the Sejm, File No 2393; http://www.sejm.gov.pl;

[35] OJ L 2009.93.33

[36] The diversity of data and records is presented, e.g. in B. Vermeulen,T. Vander Beken, E. de Busser, A. Dormaels, Blueprint for an EU criminal records database. Legal, politico-institutional and practical feasibility, Maklu 2002, p. 7 *et seq*

[37] OJ L 2009.93.33

[38] Journal of Laws of 22 September 22 September 1999, No 76, item 854; pursuant to Article 13 of the mentioned Convention, a requested Party shall communicate extracts from and information relating to record of convictions, requested from it by the judicial authorities of a Contracting Party and needed in a criminal matter, to the same extent that these may be made available to its own judicial authorities in like cases. In turn, pursuant to Article 22, each Contracting Party shall inform any other Party of all criminal convictions and subsequent measures in respect of nationals of the latter Party, entered in the judicial records. Ministries of Justice shall communicate such information to one another at least once a year. Where the person concerned is considered a

supplemented with regulations included, inter alia, in Article 4 of the Additional Protocol to the said Convention of 17 March 1978, and the Second Additional Protocol signed on 8 November 2001 in Strasbourg[39]. Of major significance in this matter is also Article 56 of the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments of 28 May 1970, which was not ratified by Poland, and which provides for the inclusion of orders passed in other Member States of the Council of Europe, leaving the determination of the effects of such orders to the national law[40]. The aforementioned Convention on the International Validity of Criminal Judgments of 28 May 1970 in relations between EU Member States was replaced by Framework Decision of the Council 2008/675/JHA of 24 July 2008 on taking account of convictions in the Member States of the European Union in the course of new criminal proceedings[41]. This Framework Decision, due to the objective set by the EU to maintain and develop the area of freedom, security and justice, as a continuation of the action programme adopted on 29 November 2000, in line with the conclusions of the meeting of the Council of Europe in Tampere, aimed at introducing the principle of the mutual recognition of judgments in criminal matters, imposed on Member States the minimum requirements for recognising convictions imposed in other Member States. In line with the mentioned Framework Decision, it is advisable that Member States attach to a conviction handed down in other Member States effects equivalent to those attached to a conviction handed down by their own courts in accordance with national law, whether those effects be regarded by national law as matters of fact or of procedural or substantive law. This Framework Decision, which is clearly stated in the recitals, is not aimed at harmonising the consequences attached by the different national legislations to the existence of previous convictions, i.e. the obligation to take into account previous convictions handed down in other Member States exists only to the extent that previous national convictions are taken into account under national law. It is sufficient to only mention Framework Decision of the Council 2008/909/JHA of 28 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments in criminal matters imposing custodial sentences or measures involving deprivation of liberty for the purpose of their enforcement in the European Union[42], which, however, has a marginal significance for the subject matter in question.

Another development was Framework Decision of the Council 2009/315/JHA of 26 February 2009 on the organisation and content of the exchange of information extracted from the criminal record between Member States[43] and Decision of the Council 2009/316/JHA on the establishment of the European Criminal Records Information System (ECRIS)[44]. In practice the ECRIS system ensures electronic connection between databases of national criminal records of all Member States, due to which information on convictions can be

---

national of two or more other Contracting Parties, the information shall be given to each of these Parties, unless the person is a national of the Party in the territory of which he/she was convicted.

[39] Cf. more on the issue M.Leciak, Problematyka „Europejskiego Rejestru Skazanych" (The Subject Matter of the European Register of Convictions), Prawo i Prokuratura 2007, issue 4 p. 94; Cf. also M. Płachta, Europejski Rejestr Karny: Przedwczesny pomysł czy idee fixe? (The European Criminal Record: A Premature Idea Or Idée Fixe?); Prawo i Prokuratura 2007, issue 12, p. 94 *et seq.*; M. Płachta, European Criminal Record (ECR) and its possible application in Poland, Archivum Iuridicum Cracoviense 2003, vol. 35-36, p. 41-58; cf. also B.J. Stefańska, Zatarcie skazania (Expungement of Records), Warsaw 2014, p. 136 *et seq.*;

[40] http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/wspolpraca-miedzynarodowa/rada-europy/konwencje-rady-europy-z-obszaru-sprawiedliwosc-i-sprawy-wewnetrzne-podpisaneratyfikowane-przez-polske/ [accessed on 1 July 2014];

[41] OJ L 2008.220.32

[42] OJ L 2008.327.27 as amended

[43] OJ L 93/25 of 7 April 2009;

[44] OJ L 2009.93.33

exchanged quickly and in a uniform and easily readable form. It ensures easy access to complete information on offences committed by any EU citizen, regardless of the EU State(s) in which the person was convicted. In this way perpetrators will not be able to escape their criminal past by moving from one Member State to another, and their previous offences can be appropriately taken into consideration in the new judgments. The discussed system also contributes to crime prevention[45]. A Member State which convicts a person who is not the State's citizen is obliged to immediately send information, with subsequent records, on the conviction to the Member State(s) of which the person is a citizen. Transferring information on judgments is carried out in electronic way through a standardised European format based on two reference tables: of offences categories and of penalties categories. The tables facilitate the automatic translation of the transferred information and contribute to mutual understanding. When transferring information on a conviction, a Member State must provide the appropriate codes of offences and penalties and other sanctions categories which are automatically translated into the language of the recipient, enabling an immediate response after receiving the information[46].

Based on the Framework Decision specifying the principles of information exchange and the functioning of ECRIS, the discussed solutions were also included in the Act of 24 May 2000 on the National Criminal Register[47] and voluminous secondary legislation to the said Act.[48] Due to the fact that differences in legal systems in a number of countries (e.g. the United Kingdom, the Czech Republic and Slovakia) and varied solutions applied, mean the time of storing information on a conviction in a criminal record is much longer than for the National Criminal Record, as in some cases the information is stored for a hundred years, regardless of the adjudged penalty, and due to the fact that many EU Member States and non-EU entities distinguish between expungement and rehabilitation, i.e. the restriction on issuing information from the criminal record only for the purpose of criminal proceedings in order to avoid situations where the data on conviction are shown in criminal record disclosures for a very long time, longer than for equivalent penalties adjudged by Polish courts. Also, Article 14a was added providing for the non-disclosure of the aforementioned convictions after the lapse of a certain amount of time. As the basis for determining the duration of periods after

[45] https://e-justice.europa.eu/content_criminal_records-95-pl.do.
[46] https://e-justice.europa.eu/content_criminal_records-95-pl.do

[47] i.e. Journal of Laws 20012.654, consolidated text, as amended;
[48] The Regulation of 5 May 2014 Criminal-record disclosures on persons and collective entities on the basis of data collected in the National Criminal Register. Journal of Laws 2014.660; the Regulation of 8 August 2013; Technical requirements that need to me met by the application for sending registration cards and notices through the ICT system and the procedure for granting, changing and withdrawing electronic signatures and their verification for the purpose of signing register cards and notices through the ICT system. Journal of Laws 2013.955; the Regulation of 25 July 2013 The level of detail of information provided in registration cards and notices Journal of Laws 2013.892; The Regulation of 16 May 2012 Collecting personal details and data on collective entities in the National Criminal Register and removing such data from the Register. Journal of Laws 2012.564; the Regulation of 26 April 2012 Template form of criminal record inquiry and disclosure used by central-government authorities by EU Member States. Journal of Laws 2012.487; the Regulation of 29 March 2012 List of codes used for transferring information through the ECRIS on the legal classification of a criminal act applied in the judgment and the adjudged penalties and penal measures, and also protective measures, educational, corrective, and educational and treatment measures, and the method of applying these codes. Journal of Laws 2012.367; the Regulation of 9 August 2011 Specific rules and methods of transferring personal details contained in the National Criminal Register for statistical purposes and scientific research. Journal of Laws 2011.175.1045; the Regulation of 27 March 2001 Specific rules and procedure for acquiring personal details by the National Criminal Register or removing personal details collected in the Central Register of Convictions and the Central Register of Juvenile Offenders. Journal of Laws 2001.32.383;

which convictions would not be recorded, the aggregates of the periods of limitation of penalty and expungement of records were taken into account[49].

CONCLUSION

To recapitulate, European integration and globalisation have influenced the way of thinking not only about the functioning of the global community, States and international institutions. It is the first time science and practice have faced the problem of how to counteract crime, in a possibly accurate and effective way, committed on the territory of a State which at the same time is a part of a union between States. As far as criminal law is concerned, this is a pressing issue as in principle all the phenomena significant from the perspective of penal repression so far have been associated with a given territory and nationality. It is assumed that the justification of a penalty must refer to a number of arguments concerning common goods, values and goals of the community a given institution stems from. As demonstrated in the aforementioned considerations based on the example of Poland, the area of application of the Criminal Code has been modified to a large extent. The protective function of criminal law appears to be emphasised, which implies that where the state's interest in preventing the infringement of certain rights is deemed ended, specific prohibitions should also be lifted. At the same time, the applicability range is modified by the need to pursue EU concomitance and joint prosecutorial action. Another important issue emphasised in the present study is that an extended application of criminal codes, covering acts committed outside the territory of a given country, would eventually trigger the overlapping of legal orders existing in various countries, thereby making it necessary to establish the appropriate conflict-of-laws principles to tackle such phenomena. The matter is even more complex, as nowadays there is no uniform concept of criminal law on the European continent. On the contrary, Member States usually have different views on particular objectives to be fulfilled by this branch of the law, and on the effects it should bring. The aforementioned considerations lead to the conclusion that the issue of the territorial scope of application of the Polish Criminal Code, in particular in the perspective of European integration, is an extremely extensive and multidimensional issue, covering the territoriality principle, the personality principle and the range of application of penalties and penal measures, as well as the institution of the expungement of records.

BIBLIOGRAPHY

A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoyń, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej (Criminal Law and Administration of Justice in the European Union States),* Toruń 2007,

M. Ahlt, *Prawo europejskie (The European Law),* Warsaw 2000, p. 37,

I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie (Outline of the Polish Criminal Law),* Warsaw 1978, pp. 244-245;

J. Banach-Gutierrez, *Europejski wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. W kierunku ponadnarodowego systemu sui generis? (The European Administration of Justice in Legal Issues. Towards a Sui Generis Supranational System?),* Warsaw 2011, p. 22 *et seq.*;

C. Barker, *Studia kulturowe. Teoria i praktyka (Cultural Studies. Theory and Practice), Kraków 2006;*

[49] Cf. explanatory memorandum of the draft Act - 6th term of the Sejm; File No: 4527(http://www.sejm.gov.pl)

A. Borowiak, P. Szarota*, Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XXI wieku (Tolerance and Multiculturalism. Challenges of the 21st Century).* Academica 2004,
Z. Brodecki, *Prawo europejskiej integracji (The Law of European Integration)*, Warsaw 2001;
Z. Barwina, *Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych (Mutual Recognition Principle in Criminal Cases)*, Warsaw 2012
J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia (Criminology)*, Gdańsk 2007
S. Buczyma, R. Kierzynka, *Nowelizacja prawa karnego z zakresu współpracy sądowej w UE- uwagi na temat recydywy europejskiej i ENA (Revision of Criminal Law in the Field of Judicial Cooperation in the EU – comments on European Recidivism and EAW)*, EPS September 2011, p. 12;
P. Brzeziński, *Zasada ekwiwalentności w prawie Wspólnot Europejskich (The Principle of Equivalence in the Law of the European Communities)*, EPS 2007, No 6, p. 35 *et seq*.;
K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne (Polish Criminal Law)*, Warsaw 1995,
M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia (Polish Criminal Law. Outline of Systemic Presentation)*, Warsaw 1994, p. 433;
M. Cieślak, *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary (Key Notions Related to the Sense of Punishment)*, NP. 1969, No 2

R. Chruściak, *Ratyfikacja Traktatu z Lizbony. Spory polityczne i prawne (Ratification of the Treaty of Lisbon. Political and Legal Disputes)*, Warsaw 2010;
J. Ciapała, *Wokół pojmowania i wykonywania suwerenności w warunkach członkowstwa w Unii Europejskiej – kilka uwag podstawowych, lecz czy przekonujących? (On Understanding and Exercising Sovereignty in the Conditions of Membership in the European Union – Some Basic Comments, but Are They Convincing)* GSP, VOLUME XXXI, 2014, p. 87
R. Dębski, *Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie (Non-statutory Attributes of an Offence. The Statutory Nature of Criminal Law Standards and Attributes of a Criminal Act not Specified in the Legal Act)*, Łódź 1995;
A. Dubicka, *Konstytucyjność przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (w świetle wyroku TK) (Constitutional Nature of the Accession of Poland to the European Union [in the Light of the Constitutional Tribunal Verdict])*, PiP No 6 of 2007,
A. Górski, *"Europejskie ściganie karne. Zagadnienia ustrojowe" (The European Criminal Prosecution. Systemic Issues) (a monographic habilitation study).* Wolters Kluwer, Warsaw 2010;
L. Gardocki, *Prawo karne (Criminal Law)*, Warsaw 1999,
L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji (Selected Issues of the Criminalisation Theory)*, Warsaw 1990;
M. Herdegen, *Prawo europejskie (The European Law)*, Warsaw 2004,
W. Jedlicka, *Pojmowanie autonomii prawa europejskiego (Understanding the Autonomy of the European Law), (in:) Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej (The Polish Legal Culture vs. European Integration Process) (ed.) S. Wronkowska*, Zakamycze 2005,
G. Jaworski, A.Sołtysińska, *Postępowanie w sprawach ze stosunków międzynarodowych. Komentarz (Proceedings in International Relations Matters. Commentary)*, Warsaw 2010, p. 451 *et seq*.;
W. Klaga (ed*.), Dylematy wielokulturowości (Dilemmas of Multi-Culturalism)*, Kraków 2004,
L. Kubicki, *Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP (The New Criminal Codification and the Constitution of the Republic of Poland)*, P.P 1998/09/24;
B. Kunicka-Michalska [w:] G. Rejman (red.*), Kodeks karny - część ogólna. Komentarz (The Criminal Code – the General Section. Commentary)*, Warsaw 1999, p. 58

Z. Kukuła, *Pojęcie przestępstw przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym w rozumieniu art. 112 pkt 3 k.k. (The Notion of Offences Against Poland's Substantial Economic Interests, Pursuant to Article 112(3) of the Criminal Code)*, WPP 2009/4/70-83;
R. Krajewski, *Zatarcie skazania w prawie karnym (Expungement of Record in Criminal Law),* PiP No 11 of 2007, p. 103 *et seq*.
M. Krzysztofek, *„Prawo do bycia zapomnianym" i inne aspekty prywatności w epoce Internetu w prawie UE ("The Right to Be Forgotten" and Other Aspects of Privacy in EU Law in the Age of the Internet);* EPS, 2012 No 8 p. 31;
W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki: *Teoria państwa i prawa (The Theory of the State and Law),* Warsaw1986, Chapter III;
M. Laskowski, *Ustawowe pojęcie „nieskazitelności charakteru" (The Statutory Notion of Impeccable Character)*, Prok. i Pr. 2008/6 p. 50;
I. Lipowicz (in:) *Uwagi do strategii poprawy skuteczności unijnych przepisów dotyczących ochrony danych osobowych, przedstawionej przez Komisję Europejską, przygotowane przez Stowarzyszenie „Naukowe Centrum Prawno-Informatyczne" (Comments to the Strategy of Improving the Effectiveness of the EU Regulations on Personal Data Protection Presented by the European Commission and Prepared by the Scientific Legal and IT Centre Association);* Warsaw 2011, p. 7;
M. Leciak, *Problematyka „Europejskiego Rejestru Skazanych" (The Subject Matter of the European Register of Convictions)*, Pr. i Pr. of 2007, vol. 4 p. 94;
E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje (Multicentricity of the Modern Law System and its Consequences),* PiP, 2005;
J. Makarewicz, *Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe (Introduction to the Criminal Law Philosophy Based on Historical and Developmental Background)*, Lublin 2009,
J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem (Criminal Code with a Commentary)*, Lviv 1932
A. Marek, *Prawo karne (Criminal Law),* Warsaw 200;
V. Mitsilegas, *EU Criminal Law Hart Publishing,* Oxford and Portland, Oregon 2009;
Nita B. *Glosa do wyroku SN z dnia 29 marca 2011 r. (Gloss to the Supreme Court Decision of 29 March 2011), III KK 365/10;* Palestra 2012/3-4/158-163;
R. Pawlik, *Kompetencje Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej do stanowienia sankcji karnych (Powers of European Communities and the European Union to Establish Penal Sanctions) (in:) Europeizacja prawa (Europeisation of Law) (ed.) T. Biernat*, Kraków 2008,
R. Pawlik, *Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane (The Evolution of the Expungement of Conviction in the Polish Criminal Law from the Perspective of the European Criminal Records Information System – Selected Issues)* [in print];
M. Płachta, *Konflikty jurysdykcyjne w sprawach karnych: pojęcie geneza, środki zaradcze (Jurisdiction Conflicts in Criminal Cases: the Notion, Origin and Mitigation Measures);* Prok. i Pr. No 11 of 2010,
M. Płachta, *Europejski Rejestr Karny: Przedwczesny pomysł czy idee fixe? (The European Criminal Record: A premature idea or idée fixe?);* Prok. i Pr. 2007, No 12, p. 94 *et seq*.;
M. Płachta, *European Criminal Record (ECR) and its possible application in Poland,* Archivum Iuridicum Cracoviense 2003, vol. 35-36, pp. 41-58;
D. Pudzianowska, *Obywatelstwo w procesie zmian (Citizenship undergoing changes),* Warsaw 2013,
J. Ruszkowski, *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej (Supranationality in the European Union Political System),* Warsaw 2010;
J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego (Justice in a Criminal Trial)*, Warsaw 2013,

A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie karnym (The Principle of ne bis in idem in Criminal Law),* Białystok 2011,
E. Skrętowicz, *Wyrok sądu karnego pierwszej instancji (Judgments of First Level Criminal Courts),* Lublin 1989,
B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania wynikające z wyroku państwa obcego (Expungement of Record Resulting from a Judgment Passed Abroad),* PiP 2011, No 10 p. 101;
B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania (Expungement of Record),* Warsaw 2014,
R.A. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów (Driving Disqualification),* Warsaw 1990, Prok. i Pr.1995.2.93;
R. A. Stefański, *Uznawanie zagranicznych orzeczeń o zakazie prowadzenia pojazdów (Recognition of Foregn Decisions on Driving Disqualification),* Prok. i Pr. No 2 of 2012, p. 5;
M. Szwarc, *Decyzje ramowe jako instrument harmonizacji prawa karnego w UE (Framework Decisions as an Instrument for Harmonisation of Criminal Law in the EU),* PiP 2005, No 7,
W. Świda, *Prawo karne (Criminal Law),* Warsaw 1978,
R. Tokarczyk; *Współczesne kultury prawne (Modern Legal Cultures),* Warsaw 2010;
R. Tokarczyk, *Wielokulturalizm jako doktryna polityczno-prawna (Multiculturalism as the Political and Legal Doctrine),* GSP, Vol XXVII, 2012,
M. Węglarz, *Akt Akcesyjny – enfant terrible czy child prodigy? – analiza art. 55 oraz 57 Aktu Akcesyjnego z dnia 16 kwietnia 2003 (The Accession Act – Enfant Terrible or Child Prodigy?) – the analysis of Article 55 and 57 of the Accession Act of 16 April 2003,* ZNUJ 2006/5/287-296;
B. Wojciechowski, *Interkulturowe prawo karne, Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych (Intercultural Criminal Law. Philosophical Basis for Penalization in Multi-Cultural Democratic Societies),* Toruń 2009,
W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna (Polish Criminal Law. General Overview Section),* Kraków 2010,
A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe w systemie prawa wspólnotowego – zagadnienia teorii i praktyki (International Law in the Community Law System – Issues of Theory and Practice) (in:) Prawo międzynarodowe publiczne a prawo europejskie (Public International Law vs. European Law),* (ed.) J. Kolasa, A. Kozłowski, Wrocław 2003,
J. Warylewski, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia (The Principles of Legal Technicality. Commentary to the Regulation),* Warsaw 2003,
B. Vermeulen,T. Vander Beken, E. de Busser, A. Dormaels, *Blueprint for an EU criminal records database. Legal, politico-institutional and practical feasibility,* Maklu 2002.

Zyta Maria Dymińska, PhD
Renata Pawlik, PhD
Krakow University
Faculty of Security Studies
ul. G. Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków, Poland
z.m.dyminska@gmail.com

PROCES TARGETINGU NA STRATEGICKÉ A OPERAČNÍ ÚROVNI V AČR

PROCESS OF TARGETING AT THE STRATEGIC AND OPERATIONAL LEVEL IN THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC

David ČEP

ABSTRACT

The article deals with application of the targeting process in current approaches to planning and control in joint operations within the Armed Forces of the Czech Republic. The article discusses the implementation of these approaches into the strategic, operational and tactical documents on the national level. The process of targeting applies on all levels of command and in the framework of the operations is involved in their planning, conduct and evaluation. It is also one of the key capabilities and skills to support the commander´s decision-making process.

Keywords*:* Level, operational, planning, process, targeting.

ÚVOD

V současné době značně vzrostl na území Evropy počet krizových situací a s tím se rozšířily i možné scénáře a jejich řešení. Armáda České republiky je předurčena pro širokou škálu vojenských operací v rámci koaličních sil NATO včetně účasti v operacích kolektivní obrany v rámci NATO[1] vedené dle článku 5 Washingtonské smlouvy. Nejpravděpodobnější a nejčastější formou nasazení AČR[2] bude ale zejména účast v mezinárodních operacích mimo území ČR. Empirie z posledních operací NATO ukazují na mnohem výraznější způsob spolupráce mezinárodních společenství, než tomu bylo v minulosti. Ukazuje se, že komplexní přístup a úzká spolupráce všech významných aktérů, včetně mezinárodních a nevládních organizací, a zejména hlavních místních orgánů ve společném operačním prostoru, je účinná a nezbytná k dosažení společných cílů operace. Reakce na vojenské výzvy budou zahrnovat flexibilní přístup k přípravě a provádění aliančních společných operací. Budoucí operace budou daleko komplexnější než je tomu v současnosti a budou vyžadovat rychlejší adaptaci vojenských sil na neustále se měnící operační prostředí. Klíčovým prvkem k úspěchu v ozbrojeném konfliktu je dovedné uplatňování vojenského umění a také principů inovativních procesů plánování a vedení operací podle AJP - 5[3] a ACO COPD[4] z roku 2013.

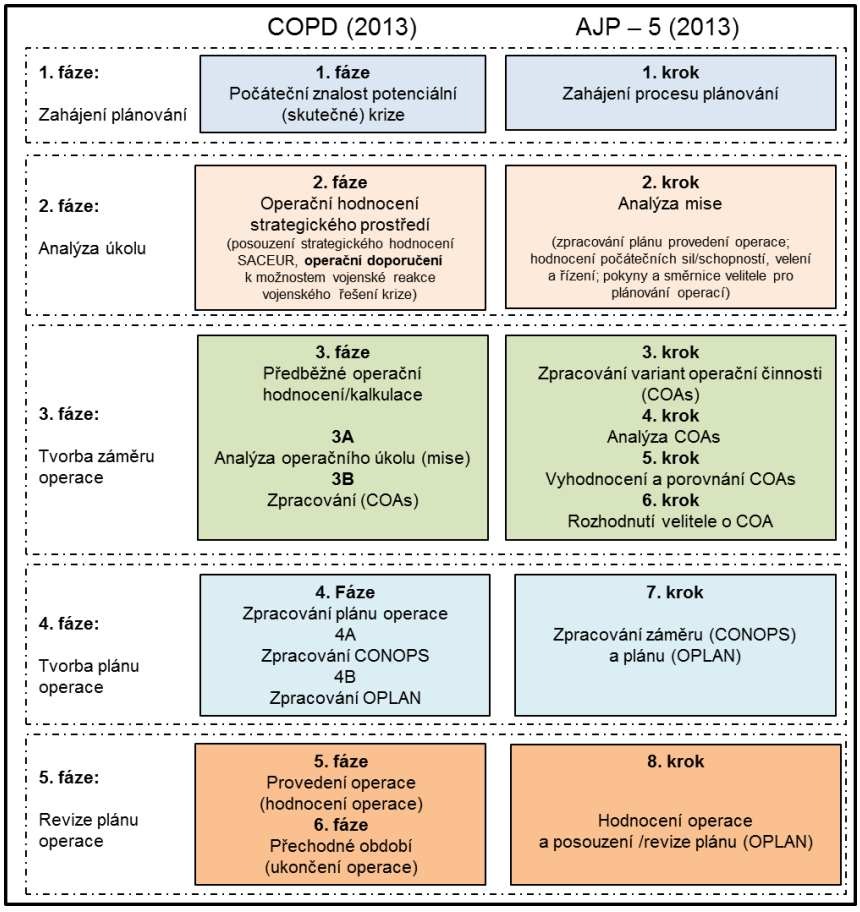
Tyto přístupy se týkají rovněž i procesu targetingu. Targeting dle definice spojenecké administrativní publikace, terminologického slovníku pojmů a definic NATO AAP-6[5], je

[1] Severoatlantická Aliance
[2] Armáda České republiky
[3] Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning (Spojenecká společná doktrína pro plánování na operační úrovni)
[4] Allied Command of Operations Comprehensive Operations Planning Directive (Souhrnná směrnice pro plánování operací Velitelství spojeneckých sil pro operace)
[5] Slovník NATO s termíny a definicemi (anglicky a francouzsky), s. 342.

proces výběru a stanovení priority cílů a odpovídající reakce na ně v souladu s operačními požadavky a schopnostmi. Targeting se uskutečňuje nejen při operacích vysoké intenzity, ale i při operacích nízké intenzity, které jsou vedeny jak letálními, tak i neletálními prostředky. Tento proces je chybně zaměňován s plánovacím a rozhodovacím procesem a je často pojímán jako jeho duplicita. V povědomí velitelů je rovněž také vnímán jako součást plánování palebné podpory, a tudíž záležitostí pouze skupiny palebné podpory či důstojníků dělostřelectva, a to je špatně. Proces targetingu musí být především chápán jako nedílná součást plánovacího a rozhodovacího procesu na podporu rozhodování velitele v operacích. Velení AČR docenilo význam procesu targetingu, což se potvrdilo vytvořením pracovního týmu, který již zahájil zpracovávání koncepce targetingu pro strategickou a operační úroveň v podmínkách AČR

1. KOMPLEXNÍ PŘÍSTUP V ALIANČNÍCH DOKUMENTECH

V rámci komplexního přístupu Aliance usiluje o zkvalitnění použití svých schopností při řešení krizí. Taktéž se snaží o rozšíření praktické spolupráce s ostatními vnějšími aktéry na všech úrovních. Politická opatření NATO stanovují, že na strategické úrovni je v celkovém procesu plánování prioritou spolupráce s ostatními mezinárodními činiteli na operaci, ve které bude vyžadován vysoký stupeň civilně-vojenské součinnosti. Na obrázku 1 jsou znázorněny rozdíly v procesu plánování operace podle AJP – 5 a ACO COPD z roku 2013.

Obrázek 1 Plánovací proces na operační úrovni podle AJP – 5 a ACO COPD (vlastní)

Z hlediska plánování na operační úrovni musí velitel a štáb posuzovat vliv vzájemného působení a udržování součinnosti s ostatními organizacemi a orgány, které se podílejí na procesu řešení krize, a nejen se soustředit na vojenské síly protivníka. Na základě již

zmíněných inovativních přístupů procesů plánování a vedení operací[6]je nezbytně nutné realizovat i proces targetingu a také z důvodu pravděpodobné účasti AČR v budoucích aliančních operacích, a to na všech stupních velení. A to je jeden z důvodu abychom se těmito přístupy řídili a respektovali je.
V těchto procesech jsou nové požadavky na výstupy a zejména na komplexní pojetí pro zpracování OPLAN[7]. Jedním ze zásadních dokumentů pro plánování operací ve štábech velitelské struktury NATO je ACO COPD. Jedná se o komplexní (souhrnnou) směrnici pro plánování operací Velitelství spojeneckých sil pro operace. Podle této směrnice se zpracovávají všechny CONOPS[8], CONPLANs[9], OPLANs a SUPLANs[10]. Směrnice řeší všechny aspekty zpracování operačního plánu a obsahuje pokyny, které musí být vzaty do úvahy v průběhu zpracování operačního plánu. Směrnice také přesně stanoví jakou standardní strukturu a obsah musí mít operační plán. Zabývá se celou řadu otázek, které dřívější proces operačního plánování neřešil. Jedná se zejména o civilně vojenskou spolupráci a také o komplexní a systémový přístup k plánování. Dále řeší detaily, které potřebují podřízení velitelé pro své plánování. Tato směrnice dělí proces plánování operace na šest plánovacích fází, které jsou zaměřeny k vypracování hodnocení, vypracování výsledných plánovacích produktů, směrnic a rozkazů. Plánovaní je zahájeno vydáním počátečního nařízení (různé normy) a končí hodnocením plánu. Proces spadá do odpovědnosti plánujícího velitele a štábu (plánovacího týmu). Hlavní pozornost musí být věnována zpracování záměru operace[11], požadavku na poskytnutí sil[12], plánu operace, plánů předběžné a následné operační činnosti. Fáze tohoto plánovacího procesu jsou navrženy tak, aby plánování probíhalo v úzké součinnosti a spolupráci jednotlivých stupňů velení při řešení krize v souladu s politickými rozhodnutími Severoatlantické rady[13]. ACO COPD řeší **plánování na všech úrovních** od politické na úrovni HQ NATO přes strategickou (SACEUR)[14] po operační na úrovni velitele společných sil (JFC COM). Dále vysvětluje rozdíly v povinnostech při plánování na strategické a operační úrovni. Důraz klade na potřeby společného plánování na všech úrovních v průběhu celého procesu plánování operace. Tato směrnice pro plánování svým strategickým rozměrem vyvolává implementaci do strategických, operačních i taktických dokumentů na národní úrovni.
V příloze směrnice je uveden vzor struktury a obsahu pro zpracování CONOPS/OPLAN, který je členěn do následujících šesti bodů. V bodu 4 (provedení, písmeno c) je uváděn požadavek pod názvem *„Instrukce pro koordinaci činnosti“*, kde je mezi jinými i targeting. V jedné ze 44 příloh tohoto dokumentu je rovněž položen důraz na společné palebné působení. Součástí přílohy jsou pokyny k provádění targetingu a samotného procesu společného targetingu. Ustanovení této směrnice lze plně tvůrčím způsobem uplatnit a podle potřeby využívat v rámci OS[15] ČR a v podmínkách AČR.

Dalším dokumentem pro plánování operací ve štábech velitelské struktury NATO a nedotýká se pouze problematiky targetingu je AJP - 5 z roku 2013. V této doktríně je ve

[6] AJP – 5 a ACO COPD
[7] Operation Plan – Plán operace
[8] Concept of Operation- Záměr operace
[9] Contingency Plan - Plán předběžné operační činnosti
[10] Support Plan - Plán zabezpečení
[11] CONOPS - Concept of Operations
[12] SOR - Statement of Requirements
[13] NAC – North Atlantic Council
[14] Supreme Allied Commander Europe - vrchní velitel aliančních sil v Evropě
[15] Ozbrojené síly

zpracování záměru operace[16] jednou ze specifických oblastí, které musí být vytvořeny pro každou fázi operace, „**Plánování společného targetingu a vedení společných paleb“.**
Proces targetingu je nejlepší způsob sladění a zajištění jednoty úsilí ozbrojených sil. Synchronizace společného targetingu, s použitím letálních a neletálních prostředků k vytvoření požadovaných účinků a dosažení výsledných rozhodujících bodů/podmínek, které musí být splněny v každé fázi operace, vyžaduje vynaložení značného koordinovaného úsilí jednotlivých členů skupiny plánování společných operací. Z výše uvedených důvodů je nutné se těmito přístupy řídit a respektovat je.

2. TARGETING A JEHO ÚČEL

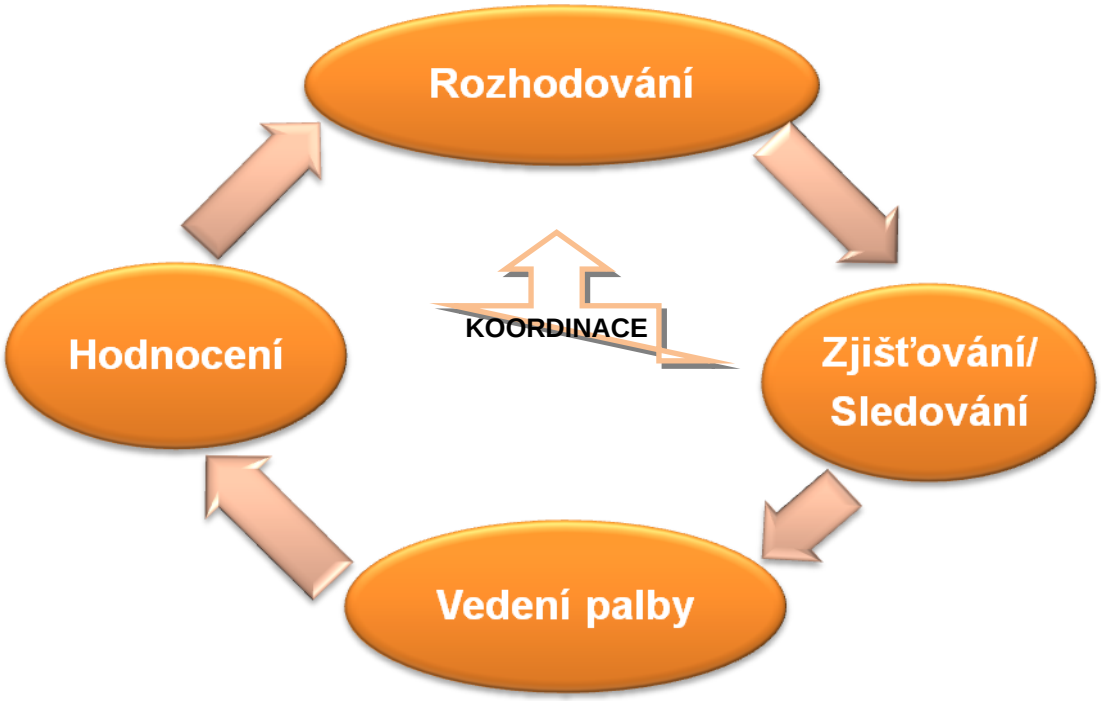
V této části krátce představím proces targetingu a současný stav tohoto procesu v AČR. O targetingu se zmiňuje např. Doktrína AČR[17] a vojenské publikace[18]. V těchto vojenských publikacích jsou zásadní rozdíly např. při pojmenování kroků a funkcí procesu targetingu.
V doktrinální publikaci Štábní práce v operacích, 2. část [19] je tomuto procesu věnována značná část a je zde zmíněna i tato definice: „Targeting je štábní proces, který vede k palebnému ničení a působení na nepřítele. Pomáhá rozhodnout, které cíle musí být zjištěny, na které se musí zaútočit a jaký způsob působení na cíle použít. Dává dohromady zdroje a cíle, aby se zajistil co nejefektivnější útok na důležité cíle nepřítele“[20]. Tento proces se neustále zdokonaluje a to jak v období přípravy, tak i v době provedení operace podle toho, jak se operace vyvíjí. V současné době se tímto procesem zabývá pouze skupina targetingu – TWG[21], která je svolávána ad-hoc vševojskovým velitelem od stupně brigáda. Členové skupiny jsou vybraní příslušníci štábu těchto velitelství a podřízených jednotek. Konkrétní funkce (operátor-targeteer), které jsou popisovány v této publikaci nebo skupiny zabývajícími se targetingem v procesu velení a řízení na všech stupních AČR ale chybí a na základě tohoto faktu, tudíž neexistují žádné SOP[22], působnosti a popisy jejich pracovní činnosti.

Terminologicky je nutné sladit a jasně stanovit definici procesu targetingu, protože takových definic najdeme víc, např. ve znění: „Volba a přidělování cílů (targeting) je proces výběru (volby) a určení důležitosti cíle, přiřazení příslušného účinku, následně vhodné reakce pro dosažení takového účinku a ověření výsledku v závislosti na operačním prostředí a bojových možnostech“[23] nebo jinak řečeno je to proces výběru cílů, odpovídajících prostředků a způsobu jejich ničení, který bere v úvahu operační požadavky a možnosti vlastních sil. Zkráceně by se dalo říct, že jde o proces volby cílů a odpovídající reakce, který bere v úvahu operační požadavky a možnosti. Zpravidla je zahajován před započetím bojové činnosti a je velice důležitou součástí plánování nasazení sil a jejich vlastního působení. Proces targetingu je důležitým faktorem, který ovlivňuje úspěšnost operace, zejména minimalizaci ztrát a způsobených škod. Jde o nezbytný nástroj k rozpoznání vlastních možností, možností protivníka, zhodnocení možných rizik a důsledků. Jeho účelem je začlenit (integrovat), sladit a usměrňovat bojovou sílu.

Není to samostatný proces, ale je nedílnou součástí procesu přípravy a provedení operace vyžaduje sladěnou součinnost pracovních prvků míst velení.

[16] při plánování společných sil v oblasti synchronizace činnosti sil a oblastí
[17] 2. vydání, Praha. 2010, s. 13, čl. 0115.
[18] Pub-53-01-01. Velení a řízení v operacích. 2006, s. 84. Pub-53-01-02. Štábní práce v operacích, I. část. 2007, s. 20, 22, 27, 40, 129-134 a 202. Pub-53-01-04. Štábní práce v operacích, III. část. 2009, s. 99, 138, 141 až 190
[19] Pub-53-01-03. Štábní práce v operacích, II. část. 2008, s. 25, 46, 53, 62, 84, 141-150, 186 a 193-196.
[20] Pub-53-01-03. Štábní práce v operacích, II. část. 2008, s. 124.
[21] Targeting Working Group
[22] Stálé operační postupy
[23] Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů. 294 s.

V procesu targetingu se stanovuje výběr, pořadí cílů, odpovídající způsob a prostředky k jejich ničení.
Targeting hledá odpověď na tyto následující otázky:
• na co (na jaké cíle) budou působit letální a neletální prostředky;
• jakým způsobem bude provedeno letální a neletální působení;
• způsob provedení vyhodnocení tohoto působení[24].
Jeho podstatou je nepřetržitý cyklus (obr. 2) funkce rozhodování, zjišťování a sledování, vedení palby a hodnocení, které umožňují veliteli v etapě plánování přijmout maximum rozhodnutí.

Obrázek 2 Cyklus procesu targetingu (vlastní)

Všechny uvedené funkce mají své prvky (kroky) vyskytující se v průběhu operačního plánování operace a samotné realizace, nemusí být nutně rozfázovány nebo řazeny. Proces targetingu pomáhá veliteli při rozhodnutí, které cíle musí být zjištěny a zničeny. Dále pomáhá při rozhodování, který druh bojové činnosti a munice budou použity při ničení všech cílů.

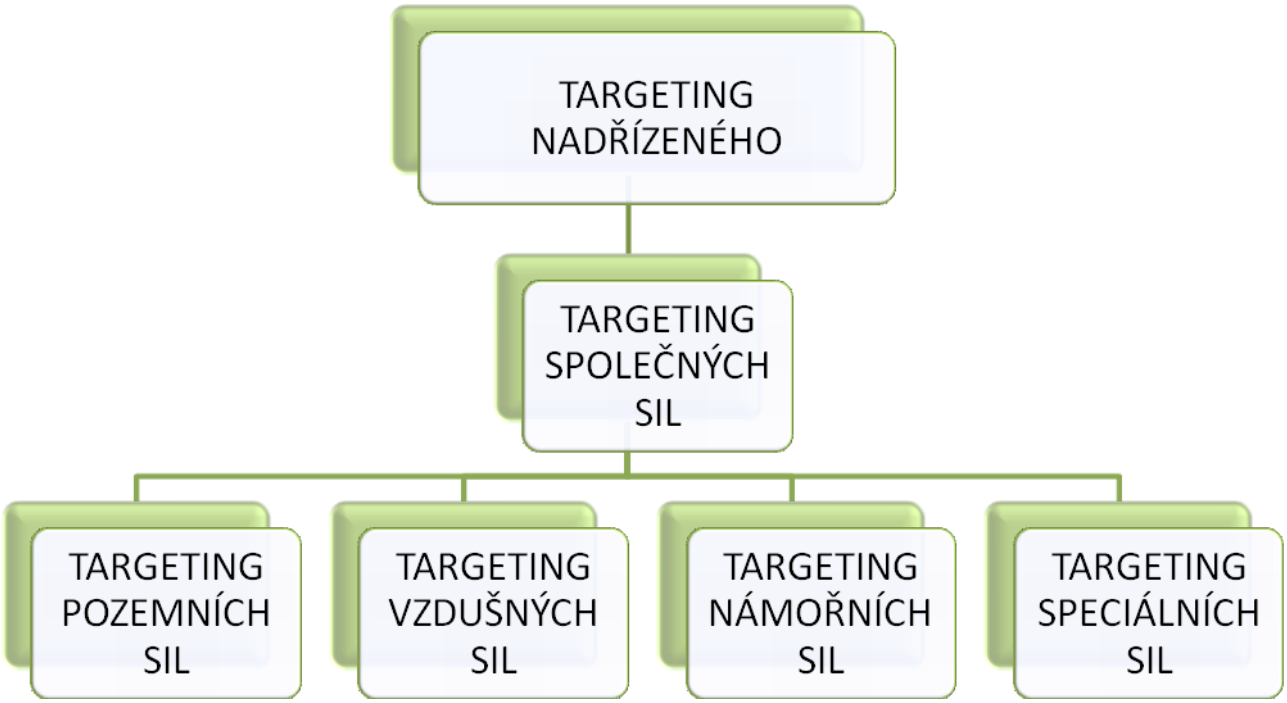
Targeting je tedy nástrojem pro účinné a hospodárné využití vlastních zdrojů v závislosti na operačním prostředí, které vyžaduje neustálou koordinaci činností všech aktérů podílejících se na operaci. Pomáhá také určit čas úderu na cíl a spouští následné „Hodnocení zničení bojiště“[25], které slouží k určení stupně efektivnosti útoku.Targeting je z obecného hlediska jeden z funkčních procesů tvorby bojových rozkazů a nařízení, který ke stanoveným výsledným účinkům neboli efektům přiřazuje příslušné síly a prostředky. Z důvodu efektivity, vyžaduje targeting čas, značné úsilí štábu a zajištění přístupu ke všem zdrojům. Z tohoto důvodu je snáze použitelný na úrovni divize a výš.
Targeting společných sil (obr. 3) je proces k určení účinků potřebných pro dosažení cílů velitele, k rozpoznání činností potřebných pro vytvoření požadovaných účinků na základě

[24] Informační analýza č. 1/2007. Targeting. s. 10
[25] Battlefield Damage Assessment (BDA)

dostupných prostředků, volby a určení pořadí důležitosti cílů a časového sladění paleb s ostatními vojenskými možnostmi, vyhodnocení jejich celkové účinnosti a podle potřeby opakovaní činností.
Targeting společných sil má následujících šest funkcí:

- cíle, směrnice a záměr velitele;
- určení cílů, hodnocení a stanovení priorit;
- analýza vlastních schopností;
- rozhodnutí velitele a vyčlenění sil;
- plánování bojového úkolu a nasazení sil;
- vyhodnocení boje.

Proces targetingu pozemních sil je doplňkovým procesem pro procesy targetingu ostatních druhů sil a od procesu „targetingu společných sil“ se odlišuje podrobným plánováním a koordinací, které vyžaduje taktický stupeň, povahou cílů a potřebou bezprostřední a rychlé reakce.

Obrázek 3 Stupně targetingu (vlastní)

Výsledkem targetingu je vhodné zvážení vedlejších škod nebo dodatečných účinků. Při plánování se musí zvážit riziko neúmyslných důsledků s ohledem na zákony ozbrojeného konfliktu“[26] taktéž na legitimnost a legálnost cíle v souladu s „pravidly pro vedení boje“ (ROE)[27]. Proces targetingu je důležitou součástí plánování nasazení sil a jejich vlastního působení.

[26] LOAC- Laws of Armed Conflict
[27] Rules of Engagement

Jde o jeden z významných faktorů, který ovlivňuje úspěšnost operace, zejména pak minimalizaci ztrát způsobených škod a je nezbytný k rozpoznání možností vlastních i protivníka.
Targeting je proces, který soustřeďuje veškeré shromažďování a poskytování podkladů k útoku na cíle, které jsou kritickými faktory úspěchu operace. Poskytuje veliteli představu o nepřátelských úmyslech a schopnostech s 24, 48 nebo s 72 hodinovým předstihem. Tento aspekt umožňuje veliteli předvídat požadavky, připravovat rozkazy, dodatečně uspořádat síly a pozice pro nadcházející operace.
Na základě nových, kvalitativně inovativních a komplexních přístupů v budoucích aliančních operacích, kterých se bude AČR zúčastňovat, je tedy nutné v oblasti plánování a vedení operací realizovat i proces targetingu.

ZÁVĚR

Po vytvoření koncepce targetingu v AČR je nutná její implementace pro podporu funkčních procesů na strategické a operační úrovni. Zároveň je nezbytná na nižších úrovních velení plná integrace procesu a uplatnění výše zmíněných aktuálních přístupů k plánování a vedení společných operací[28] v podmínkách AČR. V oblasti personální je nutné navrhnout funkční organizační struktury, které se budou podílet na řízení procesu targetingu. Navrhnuté funkce dále vhodně obsadit a vybrané vojáky vyškolit v některých fungujících kurzech v aliančním prostředí nebo zřídit specializované kurzy ve vojenském zařízení v ČR.
Kromě toho je nezbytné koncepčně připravovat personál, který bude určen k výkonu funkcí, které se budou zabývat problematikou targetingu, zejména se zaměřením na schopnost začlenění těchto příslušníků do mezinárodních štábů v rámci NATO na strategicko-operační úrovni.
V této oblasti je potřebné organizovat podobný kurz nebo školení, které bude zaměřené na proces targetingu. Na jeho organizaci se musí podílet širší spektrum zainteresovaných odborníků z celé AČR. Cílem tohoto odborného kurzu bude objasnit základní přístupy a teoretická východiska implementace zásad procesu targetingu v návaznosti na Spojeneckou společnou doktrínu pro targeting společných sil v podmínkách AČR. Ze zkušeností a dostupných dokumentů navrhnout a ověřit efektivní řešení činnosti TWG a následně rozpracovat působnost, SOP apod. na nižších stupních velení.
Za zmínku stojí uskutečnění dvoutýdenního specializačního kurzu "Targeting pozemních sil", který probíhal v letech 2007 až 2011 na Univerzitě obrany v Brně. Cílem bylo připravit příslušníky štábů na plánování, řízení, organizování a vyžadování palebné podpory na úrovni prapor (PrÚU)[29] a brigáda (BÚU)[30]. Tento kurz byl určen ke zvyšování a doplnění odborných znalostí především pro příslušníky zpravodajských a operačních oddělení (skupin) mechanizovaných jednotek v oblasti Targetingu pozemních sil. V průběhu kurzu byly objasněny absolventům základní přístupy a teoretická východiska implementace zásad procesu Targetingu pozemních sil v návaznosti na Spojeneckou společnou doktrínu pro targeting společných sil v podmínkách AČR.
Absolventi získali základní znalosti o přístupech a teoretických východiscích aliančních a národních dokumentů nutných k implementaci zásad a funkcí procesu Targetingu pozemních sil, vyplývajících ze STANAG 2285. Své teoretické znalosti si ověřili při aktivní účasti na praporních cvičeních CAX[31].

[28] V rámci NATO a EU.
[29] Praporní úkolové uskupení
[30] Brigádní úkolové uskupení
[31] Computer Assisted Exercise (cvičení s počítačovou podporou)

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

AAP – 6. Slovník NATO s termíny a definicemi (anglicky a francouzsky). Praha, 2014, 386 s.

ACO COPD. Allied Command of Operations Comprehensive Operations Planning Directive. NSA, 2013, s. 139–144, 178-184.

AJP – 5. Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning. NSA, 2013,s.11-16, 133-134 .

AJP-3.9. Allied Joint Doctrine for Joint Targeting. NSA, 2006, 74 s.

GOLIAN J. Milan. S - 2800. Implementace targetingu pozemních sil v podmínkách AČR. Brno, 2009, 80 s.

Informační analýza č. 1/2007. Targeting. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, květen 2007, 56 s.

Pub-53-01-3. Štábní práce v operacích: 2. část. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008, s. 122-129.

Pub-53-01-2. Štábní práce v operacích: 1. část. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008, s. 102-106.

SLIWA A. Steven, KIRKLAND O. Robert. Targeting in SBCT[32]. Field Artillery Journal, 2003 march – april, s. 8-13.

Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů. Praha 2005. 361 s.

pplk. Ing. David ČEP
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65 / 662 10 Brno
telefon: 973 442 217
david.cep@unob.cz, www.unob.cz

[32] Stryker Brigade Combat Team - bojová skupina úderu brigády.

REGIONAL DIVERSITY OF INFRASTRUCTURE ON THE EXAMPLE OF VOIVODESHIPS IN POLAND

Paweł DZIEKAŃSKI

ABSTRACT

The self-government is the employer, the ordering party, the client and the investor. Its activities have direct or indirect influence on the development of the local economy. The aim of this study is to present the possibilities of using the synthetic index to recognize the differentiation of the infrastructure level on the basis of selected diagnostic features on the example of voivodeships in Poland in the years 2003, 2005, 2010 and 2013. The infrastructure as the basis of organization functioning affects the range, structure and spatial diversity of activities taken. The order of the voivodeships in the ranking did not fundamentally change in the following years; the leading positions were held by śląskie 0.52-0.76, małopolskie 0.55-0.65, in the middle there were świętokryskie 0.38-0.51, podkarpackie 0.40-0.50, lubelskie 0.27-0.38, podlaskie 0.23-0.32, warmińsko-mazurskie 0.25-0.41; at the end of the ranking were opolskie 0.21-0.40, lubuskie 0.27-0.38. The level of the synthetic index of infrastructure fluctuated between 0.24-0.76 in 2003, 0.26-0.67 in 2005, 0.27-0.60 in 2010 and 0.15-0.59 in 2013.

Keywords: region, territorial self-government, development, infrastructure, synthetic index

INTRODUCTION

Modern economy is an economic interlinking system. The regions are developing tanks to the use of their potential and short-term economic prospects. Therefore taking actions which aim at increasing the competitive potential of the area is considered important [Barej 2011]. Delegating powers to regional level of self-government structures brought up the need of effective and creative management of resources which are in unit's disposal and which affect company's development and external investments [Busłowska 2011]. Region is a separate area which differs from other area in natural or acquired over the centuries features. The degree of development of individual regions affect the level of their competitiveness. Currently basic factors which affect this process include: modernity, diversity and innovation of the economy, level of development of infrastructure and human capital [Sokołowicz, 2008, page 10 and next], natural environment, structure of settlement network, state of infrastructure, financial situation, structure of economy [main factors… http://].

Self-government is created to perform public administration. It fulfils collective needs of the inhabitants through realization of public tasks[1], which may be personal or commissioned on the basis of an Act or an agreement with the government. Possessing own assets, infrastructure or resources is the foundation of task performing [Potoczek 2000]. Infrastructure contributes to the economic activation of a region and to the increase of region's openness. It is the basic factor of development which affects the location of investments and which is connected with economic situation of population. Its aim is to increase the attractiveness and credibility of a region as a place of living and creating work places which decides of the chances of further development [Kołodziejczyk 2012].

[1] In the area of technical and social infrastructure, public order and safety and spatial and ecological peace.

1. INFRASTRUCTURE AND ITS MEANING FOR THE REGION

The definition of local development has a multidimensional character. It is defined as harmonised and systematic activities of local community, self-government and other subjects functioning in the municipality which lead to the creation of new and the improvement of existing conditions for the local economy and to providing spatial and ecological order [Kożuch 2006, page 177-178]. A factor which conditions the development of a given area is infrastructure. It affects the location of investments and people's economic situation which is connected with it. It also decides of living conditions of the inhabitants. It plays an important role in the processes of region's restructuring [Salamon, Krakowiak 2013, page 337-351].

Adaptation of infrastructure to the needs reported by all the users is a condition of proper performing of its social, economic and technical functions. Territorial self-government remain the basic infrastructure ownership entities and they try to create favourable conditions in this area, as far as possible in terms of finance [Kołodziejczyk]. Infrastructure as a factor which activates the social-economic progress is at the same time one of the important determinants of the living conditions of population. It decides of the attractiveness and modernity of a region, and therefore of the chances and barriers of the further development [Jeznach and others, 2001, page 451-458]. The elements of infrastructure such as roads, connection, electromagnetic network, water supply or sewage disposal improve the standard of living of the inhabitants and contribute to the increase of investment attractiveness etc. The infrastructure prevents the processes of uneven regional development which in many countries is an important element of regional policy which aims at supporting so called under-developed [Salomon, Krakowiak 2013, page 337-351, Salamon 2010].

2. AIM OF THE STUDY, SELECTION AND VERIFICATION OF VARIABLES

The aim of the study is to present the possibilities of using the synthetic index in order to recognise the differentiation of the infrastructure level on the basis of selected diagnostic features at the example of voivodeships in Poland. The conducted analysis is static (in the area of the level of differentiation of the indexes value) and dynamic which contains the comparison of voivodeships situation in the years 2003, 2005, 2010 and 2013[2]. Defining the set of variables describing infrastructure is essential for achieving this objective. The possibility of further hierarchization of the objects from the point of view of a given feature, decided of the selection of this method.

From the set quasi-stable variables were eliminated, which means those for which the coefficient of variability did not exceed 15% (stability of variables) [Zeliaś 2000; Wysocki 1996]. The indexes of variability indicate that analysed data has significant information value (X14 (0.57-0.7); X7 (0.55-0.7); X8 (0.53-0.61); X13 (0.44-0.48)). Because of the stability of the variables X4 (0.14-0.08), X9 (0.16-.0.12), X11 (0.09-0.07), X12 (0.16-0.12) and X15 (0.06-0.07; in the years 2003-2013) were eliminated from the research. During the studied years the variables presented various variability, especially in 2003 from 0.06 to 0.65, in 2005 – 0.06-0.66, in 2010 – 0.07-0.63 and 2013 – 0.07-0.7.

Analysing the matrix of the coefficients of correlation for the variables, features which were excessively correlated (over 0.75) were removed. The study of the correlation degree indicates positive and negative correlations – in 2003: X3X13 (-0.79), X3X16 (-0.75), X7X8 (0.97), X9X12 (0.81), X1314 (0.78), X1X6 (-0.68), X3X14 (-0.73), X7X10 (0.62), X10X13 (0.52); in 2013: X7X8 (0.93), X9X12 (0.99), X13X14 (0.75), X2X13 (-0.42), X5X8 (0.44),

[2] 2003 – a year preceding accession to the EU; 2005 – a year following the accession to the EU; 2010 – a period of economic crisis; 2013 – a period of functioning of the new act on public finance from 2009.

X8X10 (0.62), X11X14 (-0.48). Because of the correlations X8, X9, X13 were removed as features excessively correlated with each other therefore as carriers of similar information.

The method of unitarization used in the calculations enables the comparison of the diagnostic variables [Zeliaś 2000; Bury, Dziekański 2013]. Its aim is to deprive the variables of names and unification of the orders of magnitude of the measurements results [Wysocki 1996; Wysocki, Lira 2005][3]. Sequentially calculated synthetic measure has values from the range [0, 1]. Next the studied units were sorted according to the value of infrastructure coefficient [Dziekański 2011; Bury, Dziekański 2012; Dziekański 2012][4].

Statistic data of Central Statistical Office compared in a division to voivodeships were the basic source of information. Diagnostic features which characterize the state of infrastructure in regions and which include health service, culture, tourism and technical and social infrastructure were selected for the assessment (table 1).

Table 1. Selected variables describing region's infrastructure.

X1	total own revenues	stimulant
X2	investment capital expenditure	stimulant
X3	current expenditure	destimulant
X4	population per public pharmacy	stimulant
X5	population per library facility	stimulant
X6	population per place in theatre and musical institutions	stimulant
X7	tourist accommodation	stimulant
X8	catering services	stimulant
X9	population using waste water treatment	stimulant
X10	population using gas installation	stimulant
X11	population using water supply	stimulant
X12	population using sewerage system	stimulant
X13	social welfare institutions	stimulant
X14	medical centres in total	stimulant
X15	housing	stimulant

Source: own authoring

3. EASTERN WALL OF POLAND VOIVODESHIPS INFRASTRUCTURE ASSESSMENT

Infrastructure refers, inter alia, to roads, airports, water and sewage systems, telephones and other public utilities (pharmacies, libraries, cinemas, health centres) which by fulfilling the function of region's administration provide the inhabitants with proper living conditions and enable the increase of standard of living of the population [Brdulak 2005].

The analysis of the variables confirmed the disproportions in the area of infrastructure in the voivodeships in Poland. The order of voivodeships in the ranking did not broadly

[3] Unitarization was done based on the formula: stimulant $x = \frac{x_{ij} - \min\limits_i x_i}{\max\limits_i x_i - \min\limits_i x_i}$ and destimulant $x = \frac{\max x_i - x_{ij}}{\max\limits_i x_i - \min\limits_i x_i}$, where: x – is the unitarized value of a feature for the studied unit, x_{ij} – is value j-feature for the studied unit, max – maximum value of j-feature, min – minimum value of j-feature.

[4] Synthetic index was build according to the formula: $s_i = \frac{1}{p}\sum_{j=1}^{p} x_{ij} (i = 1,2,..., p)$; where: Si – synthetic measure of infrastructure in the studied period of time, x_{ij} – features of synthetic index structure, p – number of partial indexes used in the construction of aggregate measure of the potential's aspect.

change in the following years (2003, 2005, 2010, 2013), the leading positions were held by śląskie (0.76, 0.67, 0.60, 0.59) and małopolskie (0.65, 0.60, 0.58, 0.55); at the end of the ranking were opolskie (0.25, 0.40, 0.35, 0.21) and lubuskie (0.24, 0.32, 0.30, 0.15; table 2).

High index of infrastructure in śląskie and małopolskie voivodeships is connected with, inter alia, high level of own income or expenses which affects the financial condition (śląskie 2003 – 0.66, 2013 – 0.62; małopolskie 2003 – 0.57, 2013 – 0.50). Worse financial condition causes problems in creating infrastructure operations. Voivodeships of the Eastern Wall in Poland present themselves not as good: this is an area with significant investment needs (for example, because of the infrastructural gap) and with strong decapitalisation of assets.

Table 2. Infrastructure synthetic index of the voivodeships in Poland.

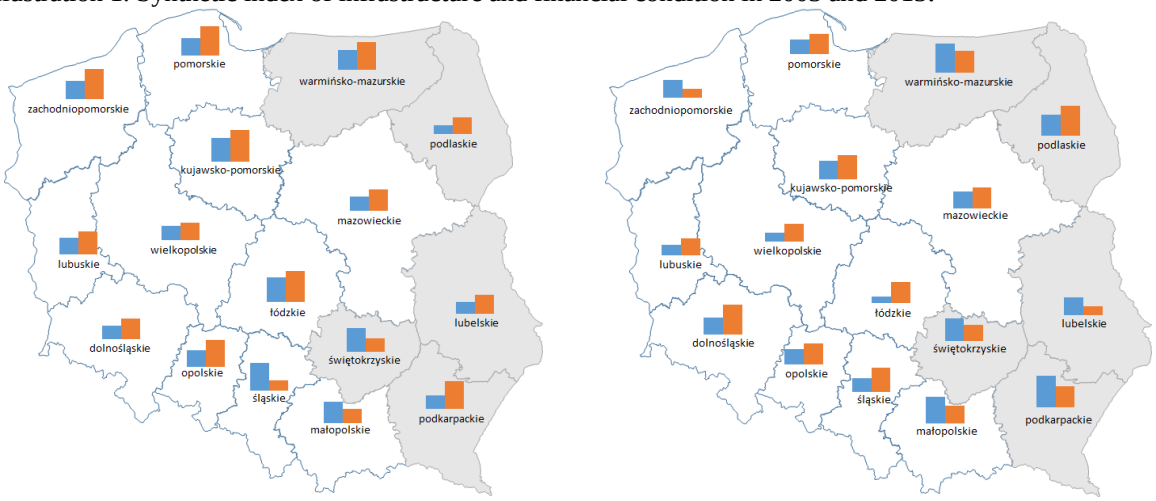
	2003	2005	2010	2013
0,80 ≤ S < 1,00 very good (A)	-	-	-	-
0,60 ≤ S < 0,80 good (B)	Śląskie 0,76 Małopolskie 0,65	Śląskie 0,67 Małopolskie 0,6	Śląskie 0,6	-
0,40 ≤ S < 0,60 average (C)	Mazowieckie 0,57 Pomorskie 0,5 Podkarpackie 0,47 Świętokrzyskie 0,44 Dolnośląskie 0,44 Wielkopolskie 0,43	Mazowieckie 0,56 Pomorskie 0,5 Wielkopolskie 0,44 Dolnośląskie 0,44 Podkarpackie 0,43 Opolskie 0,4	Małopolskie 0,58 Podkarpackie 0,47 Zachodniopomorskie 0,47 Pomorskie 0,47 Wielkopolskie 0,46 Dolnośląskie 0,45 Łódzkie 0,42 Mazowieckie 0,42	Śląskie 0,59 Małopolskie 0,55 Dolnośląskie 0,5 Podkarpackie 0,48 Mazowieckie 0,47 Wielkopolskie 0,47 Świętokrzyskie 0,46 Łódzkie 0,41 Pomorskie 0,41 Warmińsko-Mazurskie 0,41
0,20 ≤ S < 0,40 poor (D)	Lubelskie 0,37 Łódzkie 0,35 Kujawsko-Pomorskie 0,35 Warmińsko-Mazurskie 0,29 Podlaskie 0,28 Zachodniopomorskie 0,26 Opolskie 0,25 Lubuskie 0,24	Świętokrzyskie 0,38 Zachodniopomorskie 0,37 Lubuskie 0,36 Łódzkie 0,35 Lubelskie 0,32 Kujawsko-Pomorskie 0,32 Warmińsko-Mazurskie 0,27 Podlaskie 0,26	Świętokrzyskie 0,38 Lubuski 0,36 Opolskie 0,35 Kujawsko-Pomorskie 0,31 Lubelskie 0,3 Warmińsko-Mazurskie 0,28 Podlaskie 0,27	Lubelskie 0,38 Zachodniopomorkie 0,38 Podlaski 0,29 Kujawsko-Pomorskie 0,27 Opolskie 0,21
0,00 < S < 0,20 very poor (E)	-	-	-	Lubuskie 0,15

Source: own authoring

Values of synthetic measure were improving, worsening or stayed at the same level. The majority of voivodeships belong to group C (6, 6, 8, and 10 units) and D (8, 8, 7 and 5 units), there are no units in groups A and E (except for lubuskie in 2013). Shift in time can be observed between the groups (table 2). Information of which voivodeships are located in particular groups may have practical meaning both for the unit's authorities and for e.g. investors who decide about their company's location.

The level of synthetic index of infrastructure fluctuated between 0.24 (lubuskie) and 0.76 (śląskie) in 2003, 0.26 (podkarpackie) and 0.67 (śląskie) in 2005, 0.27 (podlaskie) and 0.60 (śląskie) in 2010 and 0.15 (lubuskie) and 0.59 (śląskie) in 2013. In case of voivodeships in the studied period of time the minimum and maximum values are as follows: świętokrzyskie 0.38-0.51, podkarpackie 0.40-0.50, lubelskie 0.27-0.38, podlaskie 0.23-0.32, warmińsko-mazurskie 0.25-0.41.

Illustration 1. Synthetic index of infrastructure and financial condition in 2003 and 2013.

2003 r. 2013 r.

Source: own authoring

Table 3. Transformations of infrastructure synthetic index.

	2004/2003	2005/2004	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	change +/-
Łódzkie	—	▼	▲	▲	▼	▲	▼	▼	—	—	3/4
Mazowieckie	▼	▲	▲	—	▲	▼	—	—	▼	▲	4/3
Małopolskie	▼	▲	▼	—	▲	▼	▲	▲	▼	▼	4/5
Śląskie	▼	▼	▼	▼	▲	▼	▲	▼	—	▲	3/6
Lubelskie	▼	▼	—	▼	▲	▼	▲	▲	▼	▲	4/5
Podkarpackie	▼	▼	▲	▼	—	▲	▲	▼	▼	▲	4/5
Podlaskie	▼	▲	▲	▼	▼	▲	▼	▲	▼	▲	5/5
Świętokrzyskie	▲	▼	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▼	6/4
Lubuskie	▲	▲	—	▼	▼	▲	▼	▼	▼	▼	3/6
Wielkopolskie	▼	▲	▲	▼	▼	▲	▼	▲	▼	▲	5/5
Zachodniopomorskie	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▼	▼	6/4
Dolnośląskie	▼	▲	—	—	—	▲	▼	▲	▲	▲	5/2
Opolskie	▲	▲	▼	▼	▼	▲	▲	▼	▼	▼	4/6
Kujawsko-Pomorskie	▼	—	▲	▼	▼	▲	—	▼	▲	—	3/4
Pomorskie	▼	▲	▼	▼	▲	▲	—	▲	▼	▼	4/5
Warmińsko-Mazurskie	▲	▼	▲	▲	▼	—	▲	▼	▲	▲	6/3

Synthetic index of a unit (year/year) ▲ progress ▼ regress — no changes

Source: own authoring

Improvement of infrastructure availability is an investment priority of development policy at national level. Equipment with infrastructure conditions the location attractiveness of the regions. Regions with expanded and modern infrastructure (śląskie, małopolskie) attract economic activity. In the relation year on year the value of infrastructure synthetic measure in the years 2003-2013 presents both positive and negative relations. Positive transformations took place in all the voivodeships (which may be interpreted as progress), as well as the negative transformations (which may be interpreted as regress). In case of voivodeships of the Eastern Wall in lubelskie voivodeships 4 positive transformations happened and 5 negative, in podkarpackie 4 positive and 5 negative, in podlaskie 5 and 5, in świętokrzyskie 6 and 4 and in warmińsko-mazurskie 6 and 3 (table 3).

The resulted synthetic measure took values from the range [0, 1]. The closer the value to one, the higher the level of analyzed phenomenon of a given object, whereas the closer the

value to 0, the less developed the object is. 1 may be accepted as a model in the presented process. Therefore the difference between one and the value of infrastructure synthetic index indicates unchanged situation on case of lubelskie, podkarpackie, podlaskie and świętokrzyskie voivodeship and worsened situation in case of warmińsko-mazurskie (table 4).

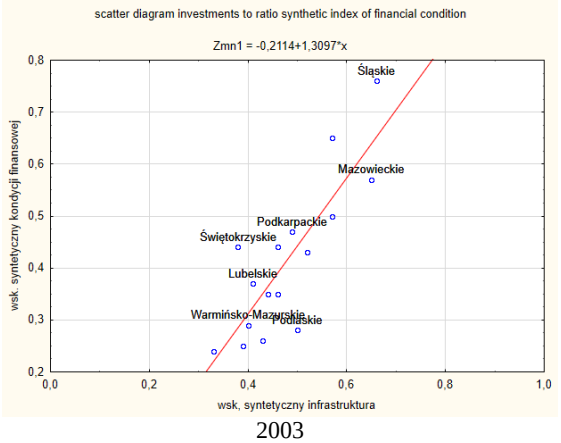
Table 4. Transformations of infrastructure synthetic index.

	infrastructure synthetic index				model	distance from the model			
	2003	2005	2010	2013		2003	2005	2010	2013
Łódzkie	0,35	0,35	0,42	0,41	1	0,65	0,65	0,58	0,59
Mazowieckie	0,57	0,56	0,42	0,47	1	0,43	0,44	0,58	0,53
Małopolskie	0,65	0,60	0,58	0,55	1	0,35	0,40	0,42	0,45
Śląskie	0,76	0,67	0,60	0,59	1	0,24	0,33	0,40	0,41
Lubelskie	0,37	0,32	0,30	0,38	1	0,63	0,68	0,70	0,62
Podkarpackie	0,47	0,43	0,47	0,48	1	0,53	0,57	0,53	0,52
Podlaskie	0,28	0,26	0,27	0,29	1	0,72	0,74	0,73	0,71
Świętokrzyskie	0,44	0,38	0,38	0,46	1	0,56	0,62	0,62	0,54
Lubuskie	0,24	0,36	0,36	0,15	1	0,76	0,64	0,64	0,85
Wielkopolskie	0,43	0,44	0,46	0,47	1	0,57	0,56	0,54	0,53
Zachodniopomorskie	0,26	0,37	0,47	0,38	1	0,74	0,63	0,53	0,62
Dolnośląskie	0,44	0,44	0,45	0,50	1	0,56	0,56	0,55	0,50
Opolskie	0,25	0,40	0,35	0,21	1	0,75	0,6	0,65	0,79
Kujawsko-Pomorskie	0,35	0,32	0,31	0,27	1	0,65	0,68	0,69	0,73
Pomorskie	0,50	0,50	0,47	0,41	1	0,50	0,50	0,53	0,59
Warmińsko-Mazurskie	0,29	0,27	0,28	0,41	1	0,71	0,73	0,72	0,59

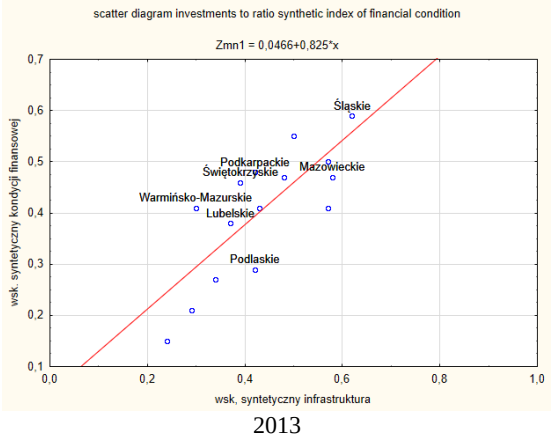
Source: own authoring

Positive relation means that the increase of results on one variable is accompanied by the increase of results on the other. As shown on illustration 2 in 2003 and 2013 śląskie and mazowieckie voivodeships were in the best situation in the context of relations between financial condition synthetic index and infrastructure synthetic index. In case of voivodeships of the Eastern Wall podkarpackie and świętokrzyskie voivodeships were in the best situation in 2013.

Illustration 2. Scatter diagram of financial condition and infrastructure synthetic indexes.

2003

2013

Source: own authoring

Świętokrzyskie voivodeship is characterized by the division into industrial[5] North and agricultural South and by high degree of accumulation of traditional industry branches connected with metal production and working, extraction and processing of minerals and consumables production. The voivodeship is situated between two transport infrastructure corridors: East-West (highways A2 and A4) and North-South (highway A1) relations.

[5] metallurgic, machinery, precise and food, metal products, building, ceramics, iron and steel and energy industry

Insufficient state of road infrastructure hinders the competition with adjacent voivodeships for the location of new investments and is threatened by further peripheral position of świętokrzyskie. The building, expansion and modernization of sewage treatment plant and sanitary sewerage in the cities and municipalities strengthens the competitiveness of a region. Świętokrzyskie voivodeship is powered by gas by high-pressure gas pipelines situated in the northern and eastern part of the voivodeship [Development strategy…].

In podkarpackie voivodeship industrial, agricultural, recreation and leisure and tourist functions were developed. Aviation, electrical machinery, chemical and food industry dominate in the industry structure. The geometry of road network provides connection of the cities and municipalities in the internal system and protects the connections with the national road system. Sewage disposal systems are much less developed than the water supply systems and refers especially to rural areas. Approximately 82.4% of population in cities and approx. 23.7% of population in the villages use the sewage network in the area of podkarpackie voivodeship. Podkarpackie owns significant natural gas resources. It forms individual deposits or is present with oil. Surface water resources are relatively big, but because of significant flow fluctuation during a year, the possibilities of using them are limited [Strategia 2006, Strategia 2013].

Lubelskie voivodeship is the least developed region in Poland. In the area there are two large water reservoir (Lublin basin and Mazovian Basin). Mineral water resources which are located near Nałęczów, Celejów, Krasnobród and Wólka Biska also have economic importance. Agriculture plays a very important role in maintaining a good state of natural environment. Lubelskie voivodeship belongs to the least developed regions in terms of road network. The density of road network in lubelskie voivodeship has, however, direct connection with the number of cities and its area. In lubelskie voivodeship in 2001 453.6 kilometres of distribution water networks were given to exploit. Poorly developed infrastructure of waste purification and management requires bigger costs in spite of using structural resources on the realization of key investments which improve the integrity and attractiveness of the region [Strategia 2003].

Podlaskie voivodeship belongs to regions with the cleanest state of natural environment. The region's resources are mainly deposits of iron ore, rare earth elements and rock materials which are the basis for constructions and building industry needs. Agriculture is the dominating branch of voivodeship economy. Podlaskie is one of the regions with outstanding natural and landscape advantages. Spatial layout of roads is sufficient in terms of settlement network service, whereas it is insufficient in terms of technical state of the road surface. Electricity infrastructure has diversified power and relatively well developed system. Natural gas network system of podlaskie voivodeship is among the least developed in the country (981.2 kilometres of length). The voivodeship belongs to one of least equipped in sewerage network (10,105 kilometres of length) [Strategia 2002].

The general index of communication availability of warmińsko-mazurskie voivodeship positions the region at the weakest positions in European Union. Another disadvantageous phenomenon are the changes in the transport. Technical state of communication infrastructure not only affects the travel safety, but also the availability of the region to the tourists, as well as determines the entrepreneurs' behaviour. The voivodeship is powered by electric energy from the external sources. The development of community facilities is limited by high costs of its supply, especially in the rural area (large scattering of localities, necessity to overcome the natural barriers) [Strategia 2013, Strategia 2005].

SUMMARY

Infrastructure as the basis of organization functioning affects the range, structure and spatial diversity of the activities taken. It may be treated as an instrument of realization of territorial unit's purposes. It contributes to the economic activation of a region and the attracting investments or reallocation of economic activity.

Infrastructure assessment requires consideration of many various variables and the synthetic index may be its tool. It enables the situation assessment with comparison to other units, on condition that the presented methodology of study is kept. A set of statistical variables selected to the analysis also decides on the results.

The situation in the aspect of voivodeships infrastructure in Poland is differential. The differentiation of the synthetic index is surprisingly big which may indicate considerable possibilities of improvement of this sphere. The order of the voivodeships in the ranking did not fundamentally change in the following years (2003, 2005, 2010 and 2013); the leading positions were held by śląskie and małopolskie; at the end of the ranking were opolskie and lubuskie. The level of the synthetic index of infrastructure fluctuated between 0.24-0.76 in 2003, 0.26-0.67 in 2005, 0.27-0.60 in 2010 and 0.15-0.59 in 2013.

BIBLIOGRAPHY

BAREJ, Emilia. 2011. *Znaczenie wydatków majątkowych w budowaniu konkurencyjności miast (na przykładzie wybranych miast województwa zachodniopomorskiego)*: Folia Pomeranae Universi-tatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica 291 (65), 7-16.

BOGUSŁAWSKA, Anna. 2011. *Inwestycje w rozwój infrastruktury drogowej jako instrument polityki lokalnej gminy – ocena projektów realizowanych ze środków Unii Europejskiej w Mieście Białystok Zarządzanie Publiczne*: Zarządzanie Publiczne, 4(16)/2011, s. 63–79.

BRDULAK, Jacek. 2005. *Rozwój elementów infrastruktury życia społeczno – gospodarczego*. Warszawa 2005.

BURY, Piotr, DZIEKAŃSKI, Paweł. 2012. *Porównanie wybranych elementów budżetów gmin województwa świętokrzyskiego*. In P. Dziekański (ed.), *Gospodarka lokalna drogą rozwoju regionu*, Wyd. Stowarzyszenie Nauka, Edukacja, Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski 2012, s. 7-29.

BURY, Piotr, DZIEKAŃSKI, Paweł. 2013. *Ocena kondycji finansowej powiatów województwa świętokrzyskiego w latach 2007-2011 za pomocą wskaźnika syntetycznego*. In V. Jurcak, P. Dziekański (ed.), *Czynniki zmian zjawisk regionalnych*, Wyd. WSBiP Ostrowiec Św., Ostrowiec Świętokrzyski 2013, s. 220-248.

CHOJNICKI, Z., CZYŻ, T. 2004. *Główne aspekty regionalnego rozwoju społeczno-gospodarczego*. In J. J. Parysek (ed.), *Rozwój regionalny i lokalny w Polsce w latach 1989-2002*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 13-24.

DZIEKAŃSKI, Paweł. 2011. *Analiza sytuacji finan-sowej samorządu jako wyznacznik efektywności ekonomicznej jednostki samorządu terytorialnego*. In B. Filipiak (red.), *Finanse publiczne i rozwój przedsiębiorczości w regionach*, ZN 38/2011, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, s. 247-259.

DZIEKAŃSKI, Paweł. 2012. Wskaźnik syntetyczny działalności finansowej gmin wiejskich*ego*. In ZN SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 99 (2012), Warszawa 2012, s. 229 – 242.

DZIEKAŃSKI, Paweł. 2015. *Wykorzystanie wskaźnika syntetycznego do oceny poziomu rozwoju samorządu na przykładzie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego*. In S. Owsiak (ed.), *Determinanty rozwoju Polski. Finanse publiczne*. PTTE. Warszawa 2015. s. 261-279.

Główne czynniki warunkujące rozwój regionalny [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: < http://www.zywicki.org/glowne3.html>.

JEZNACH, M., TUL A., JEZNACH, J., KRAJEWSKI, K., ŚWIĄTKOWSKA, M., ŚWISTAK, E., BILSKA, B., WIERZBICKI, K., PANASIUK, G. 2001. *Potrzeby kształtowania infrastruktury wsi na terenach chronionych a rozwój gospodarczy gmin kampinoskich*. Zesz. Nauk. AR w Krakowie, ser. Sesja Naukowa, z. 78. s. 451-458.

KOŁDZIEJCZYK, Danuta. 2014. *Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce*. Research Papers Of Wrocław University Of Economics nr 360 / 2014. Agrobiznes 2014. Problemy ekonomiczne i społeczne.

KOŁODZIEJCZYK, Danuta. 2012. *The spatial diversity of water supply and sewer systems in Polish rural areas in the 1995-2010*. Studia Regionalne KPZK PAN. 2012, nr 36.

KOŻUCH, Artur. 2006. Instrumenty zarządzania rozwojem lokalnym. Zeszyty Naukowe SERiA 2006, tom VIII, zeszyt 4, s. 177-178.

POTOCZEK, Andrzej. 2000. *Współczesne problemy rozwoju lokalnego i regionalnego*. WSHE, Włocławek 2000, s. 23-25.

SALAMON, Jacek, 2010. *Metodyka oceny środowiskowych i społeczno-gospodarczych uwarunkowań wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, KTIW PAN, Kraków 2010.

SALAMON, Jacek, KRAKOWIAK-BAL, Anna, 2013. *Ocena infrastruktury obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego*: Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, Nr 3/IV/2013, Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, s. 337–351.

SOKOŁOWICZ, E. Mariusz. 2008. *W kierunku nowej polityki regionalnej? Rozważania nad przyszłym kształtem polityki regionalnej w Polsce*. In *Polityka spójności – ocena i wyzwania*. Materiały z konferencji, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 7–22.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego woj. warmińsko-mazurskiego do roku 2020. Olsztyn 2005.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmiosko-mazurskiego do roku 2025. Olsztyn 2013.

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020, Rzeszów 2013. [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: <http://umwp.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/ STRATEGIA-ROZWOJU-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf >.

Strategia rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 . Aneks statystyczno – diagnostyczny. [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: <http://www.lubelskie.pl/img/ userfiles/files/PDF/Urzad/SRWL_Aneks_statystyczno-diagnostyczny.pdf>.

Strategia rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: <http://www.lubelskie.pl/img/userfiles/files/PDF/Urzad/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubelskiego_na_lata_2014-2020_z_perspektywa_do_2030_roku.pdf>.

Strategia rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020, Rzeszów 2006. [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: < http://www.mielec.pl/data/documents/ str_strategia _woj_podkarpackie.pdf >.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: <http://www.strategia.wrotapodlasia.pl/pl/ps2/var/resources/154/248/4/srwp_2020_1.pdf>.

Strategia rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020, Kielce 2006 [online]. [Polska] [cit. 2015.10.04]. Dostupné na internete: < http://bip.sejmik.kielce.pl/bip_admin/zdjecia_art/12202/ Strategia.pdf >.

WYSOCKI, Feliks, LIRA, Jarosław. 2005. *Statystyka opisowa*, Wyd. AR, Poznań.

WYSOCKI, Feliks. 1996. *Metody statystycznej analizy wielowymiarowej w rozpoznawaniu typów struktury przestrzennej rolnictwa*. Roczniki AR w Poznaniu, seria: Rozprawy Naukowe. z. 266. Poznań 1996.

ZELIAŚ, Aleksander A. (ed.), 2000. *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania po-ziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków.

Paweł DZIEKAŃSKI, PhD
Institute of Economics and Administration, Faculty of Management and Administration, Jan Kochanowski University in Kielce
pdziekan@interia.eu

AKTUÁLNÍ ZMĚNY V BEZPEČNOSTNÍM PROSTŘEDÍ A DOPAD NA OZBROJENÉ SÍLY

TRENDS IN THE SECURITY ENVIRONMENT AND THEIR IMPLICATIONS FOR THE ARMED FORCES

Libor FRANK

ABSTRACT

The contribution, based on the research project called "Trends", which is currently being implemented by the Centre for Security and Military Strategic Studies (University of Defence, Brno), has been focused on selected trends in the current security environment which are relevant for the armed forces. Special attention has been paid to significant changes in contemporary armed conflicts (state vs. non-state actor, privatization of security, e.g.), changes in waging of war (asymmetric war, hybrid war, cyberwar) as well as to the motivation of conflict parties. The text outlines some facts and trends, which should be taken into account in the debate over the defence strategy and tasks, focus and prospective capabilities of the armed forces.

Keywords: armed conflict, privatization of security, asymmetric warfare, hybrid warfare, cyber warfare, armed forces

ÚVOD

Příspěvek, nesoucí název „Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly“, vychází z výzkumného projektu Trendy, který je v současnosti realizován na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany. Bezpečnostní prostředí představuje nesmírně rozsáhlý komplex jevů, faktorů a procesů, které jsou významné z hlediska bezpečnosti státu. Ve svém příspěvku jsem se proto zaměřil pouze na ty vybrané trendy vývoje bezpečnostního prostředí, jejichž znalost nejen považuji za nutnou při koncipování obranné strategie státu, ale rovněž jsou relevantní pro ozbrojené síly a jejich perspektivní schopnosti. Ve svém textu se zamýšlím zejména nad tím, zda a jakým způsobem se mění charakter, aktéři, místo, formy působení a motivy ozbrojených konfliktů.

1. ÚČASTNÍCI KONFLIKTU

1.1 STÁTY VS. NESTÁTNÍ AKTÉŘI

Nejméně od konce Třicetileté války se státy a jejich armády připravují především na konflikt s jinými státy a jejich pravidelnými ozbrojenými silami. Nepřátelský stát byl vnímán jako nejpravděpodobnější protivník téměř až do závěru Studené války – zejména po jejím skončení lze empiricky doložit razantní kvalitativní i kvantitativní proměnu ozbrojených konfliktů.[1] Dnes se nacházíme v historicky unikátní situaci, kdy tradičně nejrozšířenější a nejničivější typ konfliktu, tj. konflikt mezistátní, je velmi vzácný a mnohem běžnější je konflikt vnitrostátní, resp. konflikt státu s nestátním aktérem (guerillou, teroristy, partyzány).[2] Vzájemné jaderné odstrašení velmocí, stejně jako prohlubující se ekonomická provázanost a vzájemná

[1] Blíže např. ŠMÍD, Tomáš. *Teoretické koncepty výzkumu konfliktu: terminologie, příčiny a dynamika*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2010, s. 21-42. ISBN 978-80-210-5288-8.

[22] The Uppsala Conflict Data Program (UCDP): Charts & Graphs. *Department of Peace and Conflict Research* [online]. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/charts_and_graphs/

závislost celého světa, vede ke snižování rizika velkého mezistátního konfliktu (konfliktu mezi velmocemi), které však bohužel není možné zcela vyloučit. Je proto otázkou, kdo bude potenciální soupeř, na jaký typ konfliktu se mají ozbrojené síly primárně připravovat a jaké schopnosti mají dlouhodobě rozvíjet - zda pro konflikt s jiným státem anebo pro konflikt s nestátním aktérem.[3]

1.2 PRIVATIZACE BEZPEČNOSTI

V souvislosti s účastníky současných konfliktů je nutné zmínit rovněž další významný trend, kterým je tzv. privatizace bezpečnosti. Státy stále ve větší míře využívají služeb soukromých vojenských společností (PMFs), které suplují některé schopnosti pravidelných armád. Dostupnost a ekonomická výhodnost služeb PMFs je však problematizována samotnou komerční podstatou jejich fungování. PMFs mají principiální zájem na existenci ozbrojených konfliktů a jejich loajalita vůči státním zákazníkům je založena na finančním základě. Tyto společnosti jsou mimo striktní státní kontrolu a často disponují takovými vojenskými schopnostmi, které mohou být za úplatu nabídnuty komukoliv či dokonce mohou být hrozbou pro samotný stát, v jehož službách působí.[4]

1.3 DEMOKRATIZACE KONFLIKTU

Rozšiřující se okruh účastníků ozbrojených konfliktů také vede k jeho demokratizaci. Jestliže v období I. světové války připadalo 90% přímých obětí tohoto konfliktu na vojáky, kteří proti sobě bojovali na relativně jasně vymezených frontách, a jen 10% na civilní obyvatelstvo, tak tento poměr se za posledních sto let zcela obrátil.[5] Přenesení války do urbanizovaných oblastí, lepší ochrana vojáků, vyšší účinnost zbraní stejně jako často problematické odlišení kombatantů od civilistů, to vše přináší drastický nárůst tzv. collateral damage. Civilní obyvatelstvo se stává přímým, nedílným a nejpočetnějším účastníkem i obětí soudobých konfliktů. Tato skutečnost více než kdy jindy vede výskytu sekundárních hrozeb a výzev, jako je např. současná masová migrace do Evropy.

2. ZPŮSOB VEDENÍ VÁLKY

2.1 ASYMETRICKÝ KONFLIKT

Skutečnost, že nejčastějším aktivním účastníkem konfliktu je dnes nestátní aktér, který nemá k dispozici obdobné technologické, finanční a personální zdroje jako stát, vede k hledání nových nebo inovovaných forem působení na jeho pravidelné ozbrojené síly. Jsme svědky rozšiřujícího se fenoménu tzv. asymetrické války[6], kdy dochází k jednostrannému masivnímu a permanentnímu používání z našeho pohledu eticky neakceptovatelných nebo přímo ilegálních způsobů vedení boje. Cílem tohoto působení je podkopávání soupeřovi morálky a vyčerpávání jeho vůle nadále se konfliktu účastnit. Je zajímavé, že konflikt státního a

[3] Zajímavý příspěvek k této debatě viz např. STAVRIDIS, James, A Navy Admiral's thoughts on global security. TED talk. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/james_stavridis_how_nato_s_supreme_commander_thinks_about_global_security

[4] K enormní expanzi soukromých vojenských společností viz např. MCKENNA, Luke a Robert JOHNSON. A Look At The World's Most Powerful Mercenary Armies. In: *Business Insider: Military & Defence* [online]. Feb.26,2012 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.businessinsider.com/bi-mercenary-armies-2012-2?op=1

[5] MELANDER, Erik a Magnus ÖBERG. The 'New Wars' Debate Revisited: An Empirical Evaluation of the Atrociousness of 'New Wars'. Uppsala Peace Research Papers [online]. 2006, (9) [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/67519_3uprp_no_9.pdf

[6] Ke komplexitě a definici asymetrického konfliktu viz BUFFALOE, David L. Defining Asymmetric Warfare. *Land Warfare Papers* [online]. September2006, (57) [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: http://www.ausa.org/SiteCollectionDocuments/ILW%20Web-ExclusivePubs/Land%20Warfare%20Papers/LWP_58.pdf

nestátního aktéra významně ovlivňuje obě bojující strany a dochází k přejímání a prolínání forem vzájemného působení. Někteří nestátní aktéři disponují např. těžkou výzbrojí, kterou využívají stejným způsobem jako pravidelná armáda, na straně druhé je možné zaznamenat výskyt tzv. hybridního konfliktu.

2.2 HYBRIDNÍ KONFLIKT

Hybridní konflikt můžeme považovat za nekonvenční, nepřímou a zároveň efektivní formu nepřátelského působení jednoho státu vůči státu jinému.[7] Hybridní konflikt se jeví jako nový fenomén, který se do centra pozornosti dostává zejména v souvislosti se současnou situací na Ukrajině[8], nicméně je zajímavé si také připomenout např. události v Československu v roce 1938. Dochází ke stírání hranice mezi mírem a válkou, kdy snad ani není možné rozlišit, zda válka probíhá, nebo nikoliv a není jasné, kdo přesně je agresorem.[9] K dosažení politického cíle hybridního konfliktu nejsou primárně a exklusivně využívány pravidelné ozbrojené síly státu, ale dochází k aplikaci celého komplexu vojenských, politických, ekonomických, informačních a humanitárních opatření. Dálková, bezkontaktní, nepřímá akce, se stává hlavním prostředkem k dosažení bojových a operačních cílů.[10] Posun od přímého ničení nepřítele k jeho nepřímému ovlivňování a jeho vnitřnímu rozkladu, od války v reálném fyzickém prostředí k válce v lidském vědomí a kyberprostoru, to vše relativizuje a problematizuje použití konkrétních odvetných vojenských opatření nebo sankcí dle mezinárodního práva vůči agresorovi.[11]

2.3 NOVÁ DIMENZE BOJIŠTĚ

Nejen v souvislosti s hybridní válkou se stále více dostává do popředí zájmu vojáků i bezpečnostních expertů také kybernetický prostor, který dnes není jen prostředím, které umožňuje sdílení a výměnu informací, ale rovněž se stává významným bojištěm. Virtuální prostor je pátou dimenzí, v níž probíhá ozbrojený konflikt. Soupeření zde nemá podobu přímého fyzického násilí a ničení, nicméně jeho důsledky mohou být srovnatelné.[12] Všeobecná rostoucí závislost na informačních a komunikačních technologiích zvyšuje zranitelnost států a zároveň usnadňuje možnosti manipulace s veřejným míněním. Kybernetické útoky se stávají nejen nedílnou součástí hybridní války, ale stále častěji jsou využívány státy a přímo jejich ozbrojenými silami (např. ČLR, USA, RF) k poškozování soupeřů a nepřátel (např. kausa Stuxnet). Důvodem rozmachu kybernetického působení je skutečnost, že kybernetické útoky jsou relativně levné, velmi efektivní a jen obtížně lze identifikovat a sankcionovat jejich původce. Objevuje se zde možnost, jak bez fyzického ničení protivníka dosáhnout politického

---

[7] K definici a vývoji koncepci blíže KŘÍŽ, Zdeněk, Zinaida SHEVCHUK a Peter ŠTEVKOV. *Hybridní válka jako novvý fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha, Ostrava: Jagello 2000, 2015. ISBN 978-800-904850-2-0. Dostupné také z: http://data.idnes.cz/soubory/na_knihovna/59A151006_M02_016_20151005-HYBRIDNI-.PDF, s. 8.

[8] STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů? *Vojenské rozhledy*. 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 26–37. [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/konflikt-na-ukrajine-a-rusky-zasah-novy-zpusob-vedeni-hybridni-valky-nebo-aplikace-klasickych-postupu

[9] Dobrý příklad nabízí analýza situace na Ukrajině a její prezentace – viz REKHTMAN, Ielizaveta. Interpreting Reality: Information Wars in Ukraine. *Human Security Centre* [online]. 16July2014n. l. [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.hscentre.org/policy-unit/interpreting-reality-information-wars-ukraine/

[10] Viz blíže např. BERZINŠ, Janis. Nový ruský způsob vedení války a Lotyšsko. *Vojenské rozhledy*, 2014, roč. 23 (55), č. 3, s. 112–122, [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/novy-rusky-zpusob-vedeni-valky-a-lotyssko

[11] BECKER, Jeffrey. Contexts of Future Conflict and War. 2014. Dostupné z: http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-74/jfq-74_15-21_Becker.pdf

[12] GREENEMEIER, Larry. Here's What a Cyber Warfare Arsenal Might Look Like. In: *Scientific American* [online]. May6,2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.scientificamerican.com/article/here-s-what-a-cyber-warfare-arsenal-might-look-like/

cíle, a zároveň se vyhnout standardní obranné reakci napadeného státu. Přestože oblast cyber-defence je vnímána jako záležitost resortu vnitra, zpravodajských služeb či specializovaných agentur, kybernetické útoky se stávají významnou bezpečnostní hrozbou důležitou i pro ozbrojené síly. Považuji za nutné připomenout čl. 72 Deklarace z waleského summitu NATO ze září loňského roku, kde členské státy připouští možnost reagovat na kybernetický útok aktivací článku V. Washingtonské smlouvy. Jinými slovy, na kybernetický útok vůči Alianci nebo jejímu členskému státu může Aliance reagovat i použitím vojenské síly.[13]

3. MOTIVY OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

3.1 NÁRODNÍ ZÁJMY ANEB NÁVRAT REALPOLITIK

Posilování autoritářského režimu v Rusku a zejména agresivní zahraniční politika této země v posledním období nám znovu připomněla skutečnost, že národní zájmy států zůstávají velmi důležitým motivem pro vedení konfliktů.[14] Rusko nyní otevřeně vrací do mezinárodních vztahů sílu, demonstrativně dává na odiv své modernizované vojenské schopnosti[15] a neváhá je používat při ovlivňování situace v bývalých státech Sovětského svazu (Ukrajina, Moldávie, Gruzie…), ale nejnověji i v Sýrii. Bezprecedentní anexe Krymu a nepochybné ruské angažmá v hybridní válce na východní Ukrajině na straně jedné ukázaly na znovuzískané ruské schopnosti a sebedůvěru, na straně druhé odhalily nejednoznačnost a nepřipravenost reakce Západu. Je samozřejmě otázkou, nakolik jsou rostoucí ruský nacionalismus a asertivita při prosazování ruských zájmů motivovány potřebou vnitřního upevnění Putinova režimu a nakolik se jedná o reakci na chování ostatních velkých hráčů, především USA. Je třeba si uvědomit, že Rusko bylo, je a bude významnou mocností, která bude prosazovat své zájmy všemi dostupnými prostředky, včetně ozbrojených sil[16], a důsledky tohoto chování mají a budou mít konkrétní dopady i na úroveň bezpečnosti našeho regionu. Respektování Ruska a reálné hodnocení možností jeho ovlivňování jsou nezbytným předpokladem pro prevenci mezinárodního napětí v Evropě.

3.2 NÁBOŽENSKÉ VÁLKY ANEB NOVÁ ROLE IDEOLOGIÍ?

Jestliže pro státy je důvodem pro účast v konfliktu ohrožení nebo prosazení národních zájmů, u nestátních aktérů je v současnosti motivem především etablování nového společenského řádu, často založeného na náboženském základě. Konflikty 20. století byly silně ovlivněny velkými sekulárními ideologiemi (komunismus, nacismus, fašismus…) a je proto určitým paradoxem, že ve 21. století, ve kterém lidstvo dosahuje nevídaného technologického pokroku a všeobecného rozvoje, jsme svědky renesance nábožensky motivovaných konfliktů. Pojem náboženská válka si v našem středoevropském prostoru spojujeme především s obdobím středověku či s třicetiletou válkou, ale dnes je nábožensky motivovaný konflikt realitou na Blízkém a Středním Východě, na Kavkaze, v subsaharské Africe a v dalších regionech. V něm dominantní roli hraje fundamentalistický výklad islámu (Islámský stát, Boko

[13] Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, [cit. 2015-09-25] Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/ official_texts_112964.htm?selectedLocale=en

[14] Viz např. EDWIN J., ARNOLD, JR. The Use of Military Power in Pursuit of National Interests. *Parameters* [online]. Spring1994, (24): 4-12 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/articles/1994/arnold.htm

[15] *SIPRI Yearbook 2015 - Summary: Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2015. ISBN 978-0-19-181400-6. Dostupné také z: http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf

[16] Viz THE MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION. *The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [online]. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.rusemb.org.uk/press/2029

Haram, Tálibán, Kavkazský emirát…), ale neměli bychom zapomínat ani na jiná náboženství a jejich konfliktní projevy. Praktické a násilné prosazování radikálního islámu a jeho široký ideologický vliv jsou v přímém rozporu s hodnotami euroamerické civilizace a představují jednu z nejvýznamnějších hrozeb pro naši bezpečnost. Přestože Islámský stát a další podobní nestátní aktéři disponují vojenskými kapacitami a jsou přímými protivníky Západu, je otázkou, nakolik je vojenská akce vůči nim dlouhodobě efektivní a zda skutečně odstraňuje příčiny nábožensky motivovaných konfliktů.[17]

ZÁVĚR

Ve svém příspěvku jsem se pokusil nastínit některé skutečnosti a trendy, které je dle mého názoru nutné brát v potaz v debatě o způsobu zajišťování naší bezpečnosti a obrany, o úkolech, zaměření a perspektivních schopnostech ozbrojených sil. Z globálního pohledu je současný svět dynamickým, komplikovaným a poměrně nebezpečným místem. Bezpečnost není samozřejmostí a její míra je přímo úměrná našemu úsilí, které jejímu zajištění věnujeme. Stabilní a adekvátní zdrojové zajištění ozbrojených sil, posilování efektivního multilateralismu, dosahování rychlejšího a jednotného konsensu v reakci na bezpečnostní krize, budování dostatečného odstrašujícího potenciálu i akceschopnosti Aliance, zvyšování vlastní odolnosti vůči hybridnímu působení i např. osvojování si nových forem strategické komunikace, to jsou jen některé směry, kterými bychom se mohli a měli v debatě o obraně a ozbrojených silách ubírat.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

BECKER, Jeffrey. Contexts of Future Conflict and War. 2014. Dostupné z: http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-74/jfq-74_15-21_Becker.pdf

BERZINŠ, Janis. Nový ruský způsob vedení války a Lotyšsko. *Vojenské rozhledy*, 2014, roč. 23 (55), č. 3, s. 112–122, [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/novy-rusky-zpusob-vedeni-valky-a-lotyssko

BUFFALOE, David L. Defining Asymmetric Warfare. *Land Warfare Papers* [online]. September2006, (57) [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: http://www.ausa.org/SiteCollectionDocuments/ILW%20Web-ExclusivePubs/Land%20Warfare%20Papers/LWP_58.pdf

EDWIN J., ARNOLD, JR. The Use of Military Power in Pursuit of National Interests. *Parameters* [online]. Spring1994, (24): 4-12 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/articles/1994/arnold.htm

GREENEMEIER, Larry. Here's What a Cyber Warfare Arsenal Might Look Like. In: *Scientific American* [online]. May6,2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.scientificamerican.com/article/here-s-what-a-cyber-warfare-arsenal-might-look-like/

[17] K této problematice viz např. KRAUS, Josef. Islámský stát: aktéři konfliktu, jejich participace, motivy a cíle. *Vojenské rozhledy* [online]. 2015, (2): 20-36 [cit. 2015-10-12]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/islamsky-stat-akteri-konfliktu-jejich-participace-motivy-a-cile?highlight=WyJrcmF1cyJd

KRAUS, Josef. Islámský stát: aktéři konfliktu, jejich participace, motivy a cíle. *Vojenské rozhledy* [online]. 2015, (2): 20-36 [cit. 2015-10-12]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/islamsky-stat-akteri-konfliktu-jejich-participace-motivy-a-cile?highlight=WyJrcmF1cyJd

KŘÍŽ, Zdeněk, Zinaida SHEVCHUK a Peter ŠTEVKOV. *Hybridní válka jako novvý fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha, Ostrava: Jagello 2000, 2015. ISBN 978-800-904850-2-0. Dostupné také z: http://data.idnes.cz/soubory/na_knihovna/59A151006_M02_016_20151005-HYBRIDNI-.PDF, s. 8.

MCKENNA, Luke a Robert JOHNSON. A Look At The World's Most Powerful Mercenary Armies. In: *Business Insider: Military & Defence* [online]. Feb.26,2012 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.businessinsider.com/bi-mercenary-armies-2012-2?op=1

MELANDER, Erik a Magnus ÖBERG. The 'New Wars' Debate Revisited: An Empirical Evaluation of the Atrociousness of 'New Wars'. Uppsala Peace Research Papers [online]. 2006, (9) [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/67519_3uprp_no_9.pdf

REKHTMAN, Ielizaveta. Interpreting Reality: Information Wars in Ukraine. *Human Security Centre* [online]. 16July2014n. l. [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.hscentre.org/policy-unit/interpreting-reality-information-wars-ukraine/

SIPRI Yearbook 2015 - Summary: Armaments, Disarmament and International Security. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2015. ISBN 978-0-19-181400-6. Dostupné také z: http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf

STAVRIDIS, James, A Navy Admiral's thoughts on global security. TED talk. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/james_stavridis_how_nato_s_supreme_commander_thinks_about_global_security

STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů? *Vojenské rozhledy*. 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 26–37. [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/konflikt-na-ukrajine-a-rusky-zasah-novy-zpusob-vedeni-hybridni-valky-nebo-aplikace-klasickych-postupu

ŠMÍD, Tomáš. *Teoretické koncepty výzkumu konfliktu: terminologie, příčiny a dynamika*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2010, s. 21-42. ISBN 978-80-210-5288-8.

THE MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION. *The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [online]. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.rusemb.org.uk/press/2029

The Uppsala Conflict Data Program (UCDP): Charts & Graphs. *Department of Peace and Conflict Research* [online]. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/charts_and_graphs/

Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, [cit. 2015-09-25] Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/ official_texts_112964.htm?selectedLocale=en

PhDr. Libor FRANK, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
libor.frank@unob.cz

MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA PRACOVNÝCH SÍL – OHROZENIE ČI PRÍNOS PRE NÁRODNÉ TRHY PRÁCE?

INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION – THREAT OR THE BENEFITS FOR THE NATIONAL LABOR MARKETS?

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the issue of international labour migration. The author explains this phenomenon, main attention focuses on economic reasons leading to the movement of labour between countries and on the analysis of potential impacts of migration on the national labour markets. The core of the article is the analysis of labour migration impacts on wages and unemployment, resp. employment.

Keywords: Migration, Labour Market, Wages, Unemployment, Employment

ÚVOD

Jednou z charakteristických čŕt posledných desaťročí je rastúca medzinárodná migrácia. Ekonomické problémy a politické nepokoje v mnohých krajinách ako aj uvoľňovanie trhov práce a zavedenie slobodného pohybu občanov v rámci EÚ na základe Schengenskej dohody viedli nielen ku zvýšenému prílivu ekonomických migrantov do vyspelých krajín ale aj k rastu počtu utečencov.

Medzinárodná migrácia, ktorá sa v súčasnom svete dotýka všetkých krajín sa stala globálnym fenoménom, ktorý zahŕňa rôzne subjekty s rozdielnymi záujmami. Hlavnou súčasťou medzinárodnej migrácie obyvateľstva je migrácia pracovnej sily (medzinárodný pohyb pracovnej sily). Migrácia pracovnej sily predstavuje jednu zo základných foriem medzinárodných ekonomických vzťahov, prostredníctvom ktorej dochádza ku vzájomnej interakcii medzi subjektmi svetovej ekonomiky. Jej dôsledky (pozitívne i negatívne) sa prejavujú ako v hostiteľských, tak aj vo vysielajúcich krajinách. Migrácia pracovnej sily je pravdepodobne aj najdiskutovanejšou stránkou ekonomickej integrácie Európy a aktuálne aj jedným z najčastejšie diskutovaných problémov.

Vo väčšine krajín západnej Európy sú podľa všeobecného názoru prisťahovalci zodpovední za vysokú nezamestnanosť, zneužívanie programov sociálnej pomoci, pouličnú kriminalitu a zhoršovanie susedských vzťahov. Predpokladom pre objektívne posúdenie týchto názorov je poznanie odpovede na otázky: ako môže prisťahovalectvo ovplyvniť vysielajúce a prijímajúce štáty, kto na ňom získava a kto stráca, je ohrozením či prínosom pre trhy práce krajín?

Hlavným cieľom predkladaného príspevku je analyzovať možné dopady medzinárodnej migrácie pracovných síl na trhy práce hostiteľských a vysielajúcich krajín, potvrdiť, resp. vyvrátiť obavy z poklesu miezd a z rastu nezamestnanosti v hostiteľských krajinách.

1. ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Medzinárodnou migráciou pracovnej sily, zahŕňajúcou imigráciu a emigráciu, rozumieme relatívne dobrovoľný, prevažne ekonomicky motivovaný pohyb obyvateľstva cez hranice štátu[1]. Medzinárodné presuny pracovných síl, širšie obyvateľstva, sú dôsledkom príčin ekonomickej i mimoekonomickej povahy. Ekonomické dôvody medzinárodnej migrácie obyvateľstva súvisia s nerovnomerným ekonomických vývojom v jednotlivých krajinách, ktorý sa prejavuje v ich rozdielnej ekonomickej úrovni, konkrétnejšie najmä v rozdielnej životnej úrovni obyvateľov a cene pracovnej sily, resp. výške reálnej mzdy. Migračné toky z ekonomických príčin tak v praxi prebiehajú prevažne z krajín menej rozvinutých do krajín rozvinutejších. V opačnom smere je migrácia výrazne slabšia. Nerovnomerný vývoj vedie v jednotlivých krajinách aj ku zmenám štrukturálnej povahy, ktoré v rôznych krajinách vyvolávajú potrebu nielen kvalifikovaných, ale i nekvalifikovaných pracovných síl. Za ďalší ekonomický dôvod migrácie pracovných síl tak možno považovať prebytok pracovných síl v jednej krajine a nedostatok pracovných síl v druhých krajinách. Skúsenosti z praxe naznačujú, že pohyb pracovníkov do krajín s nižšou ekonomickou úrovňou je často zapríčinený deficitom na trhu práce hostiteľských krajín v určitých špecializovaných odboroch, ale aj nedostatkom pracovných príležitostí v rozvinutých krajinách pre kvalifikovaných pracovníkov v niektorých odboroch, čo nastáva skôr výnimočne. Keďže pracovníci nasledujú ekonomické príležitosti, medzinárodná ekonomická migrácia je spojená aj s ďalšou formou medzinárodných ekonomických vzťahov, a to s pohybom kapitálu v podobe priamych zahraničných investícií. Dôvodom vedúcim k pohybu pracovníkov do krajín s nižšou ekonomickou úrovňou je skutočnosť, že „priame zahraničné investície z rozvinutých krajín do menej vyspelých sú sprevádzané príchodom zahraničných odborníkov a manažérov“[2]. Empirické poznatky ukazujú, že záujem o vysoko kvalifikované pracovné sily výrazne narastá najmä v súvislosti s vedecko-technickým pokrokom. Ich presun, často označovaný ako „únik mozgov“ (brain drain) smeruje prevažne do vyspelých krajín s výhodnejšími pracovnými a ekonomickými podmienkami.

Za neekonomické príčiny medzinárodného pohybu pracovných síl možno považovať príčiny politické, vojenské, národnostné, náboženské, rasové, rodinné, či podmienky dané prírodnými katastrofami, životným prostredím a pod. Tieto typy migrácie majú často živelný a náhly charakter, sú masového, ale i nedobrovoľného charakteru (bližšie pozri napr. Cihelková, 2012).

Všeobecne by sme dôvody migrácie mohli rozdeliť na tzv. push faktory, teda tie, ktoré skôr nútia človeka odísť do inej krajiny (ako napr. nepriaznivé ekonomické a sociálne pomery, nedostatok práce) a pull faktory lákajúce ľudí z iných krajín (ako napr. vyššie mzdy, lepšie životné podmienky, vyššia životná úroveň).

Medzinárodná migrácia pracovných síl má nielen svoje príčiny ale aj dôsledky, ktoré sa prejavujú ako v hostiteľských, tak aj vo vysielajúcich krajinách. Príliv zahraničných migrantov má pre trh práce hostiteľskej krajiny dôsledky pozitívne i negatívne. Podľa odborníkov[3] sa daný jav môže pozitívne prejaviť najmä v tom, že:

- Príliv zahraničných pracovníkov môže zaplniť medzery na trhu práce. Ide najmä o oblasti, ktoré nie sú pre domácich pracovníkov vzhľadom k pracovným podmienkam atraktívne.
- Príliv kvalifikovaných pracovníkov a špecialistov prináša hostiteľskej krajine úsporu spoločenských nákladov na vzdelanie, pretože krajina získa už vyškolené pracovné sily.

[1] CIHELKOVÁ, E. Aktuální otázky světové ekonomiky. Proměny a governance. 2012.
[2] KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E. a kol. Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy. 2006.
[3] Tamtiež, s. 142.

- Zahraniční migranti môžu domácim pracovníkom odovzdávať svoje znalosti a pracovné skúsenosti.

Naopak migrácia môže pre hostiteľskú krajinu znamenať nasledovné negatívne dôsledky:

- Konkurencia zahraničnej pracovnej sily vyvoláva sociálny nepokoj a nespokojnosť, čo môže viesť až ku xenofóbii voči cudzincom, pričom spoločnosť ich síce odmieta, ale zároveň využíva ich lacnejšie služby. Obvykle k tomu dochádza v prípade, keď domáci trh práce je málo pružný a absorbcia zahraničných imigrantov je náročná.
- Na trhu práce môže dochádzať ku skrytej diskriminácii cudzincov, ktorá pôsobí v niektorých prípadoch na znižovanie miezd.
- Pokiaľ zahraničná pracovná sila získa v hostiteľskej krajine vyššiu reálnu mzdu, ako by získala vo svojej krajine, stúpa adaptabilita pracovných síl a ich ochota k mobilite a klesajú nároky na využitie svojej kvalifikácie, na pracovné prostredie, na úroveň bývania a pod. Pracovná sila sa tak stáva atraktívna pre podnikateľskú sféru, ale podstatne menej atraktívna je pre inštitúcie chrániace domáci pracovný trh. Reakciou týchto inštitúcií potom býva sprísnenie podmienok pre získanie pracovného povolenia.
- Lacná a prispôsobivá pracovná sila vedie k tomu, že klesajú požiadavky zamestnávateľov na kvalifikáciu pracovníkov a rastú požiadavky na pracovný výkon. Dôsledkom je nezáujem niektorých zamestnávateľov zavádzať nové technológie a zvyšovať tak produktivitu práce domácich pracovníkov.

Aj pre trh práve vysielajúcej krajiny má medzinárodná migrácia pozitívne i negatívne dôsledky. V pozitívnom zmysle sa môže prejaviť najmä v tom, že[4]:

- Vo vysielajúcej krajine sa znižuje ponuka pracovných síl, čo môže viesť k poklesu miery nezamestnanosti. Zároveň odchádzajúci migranti môžu v zahraničí získať pracovné príležitosti, ktoré by v ich krajine boli pre nich nedostupné.
- Odchod pracovníkov do zahraničia sa vo vysielajúcej krajine stáva stimulom k investíciám do ľudského kapitálu.
- V prípade dočasného odchodu migrantov vysielajúca krajina po ich opätovnom návrate získava pracovníkov s novými poznatkami, zručnosťami a pracovnými skúsenosťami. Prínos plynúci z návratu migrantov späť do vysielajúcej krajiny závisí od rôznych faktorov, predovšetkým od dôvodov návratu a dĺžky pobytu v zahraničí. Návrat migrantov môže vo vysielajúcej krajine zvýšiť produktivitu vďaka investíciám migrantov a využívaním ich znalostí a skúseností.

Negatívne dôsledky medzinárodnej migrácie pracovných síl sa vo vysielajúcej krajine môžu prejaviť v tom, že:

- Odliv vysoko kvalifikovaných pracovníkov má negatívny dopad na rad odborov, predovšetkým v sektore služieb (napr. zdravotníctvo, školstvo) a priemyslu, čím dochádza ku spomaleniu produktivity práce i ekonomického rastu danej krajiny.
- Vo vysielajúcich krajinách sa môže zvyšovať tlak na rast miezd v odvetviach a odboroch, z ktorých pracovná sila odchádza. Je to dôsledok vyššieho dopytu po deficitných profesiách. Prípadní reemigranti tiež mávajú po návrate domov vyššie mzdové nároky.

[4] KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E. a kol. Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy. 2006.

2. ANALÝZA VPLYVU MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE PRACOVNÝCH SÍL NA MZDY A NEZAMESTNANOSŤ

Predchádzajúce úvahy o ekonomických dôsledkoch migrácie pracovných síl nám pomôže utriediť jednoduchý analytický rámec, pri ktorom vychádzame zo situácie, kedy migrácia medzi dvomi krajinami (domácou a zahraničnou), ktorých počiatočné mzdy sa líšia, nie je povolená. Predpokladajme, že na začiatku zarábajú viac pracovníci v domácej krajine ako v zahraničí. Keď pripustíme možnosť migrácie, pracovná sila bude mať tendenciu smerovať zo zahraničia do domácej krajiny. Dôsledkom vstupu novej pracovnej sily na pracovný trh dôjde ku zvýšeniu ponuky práce, ktorá za inak nezmenených okolností vedie k poklesu reálnej mzdovej sadzby. Prílev novej pracovnej sily teda spôsobí stláčanie miezd v domácej krajine, a tým spôsobovanie škody pre tuzemských pracovníkov a naopak prinášanie prospechu pre tuzemských vlastníkov kapitálu. Pravý opak sa deje v zahraničí. Tým, ako sa zahraničná práca sťahuje do domácej krajiny, zahraničné platy majú tendenciu rásť, čím sa stávajú pracovníci, ktorí zostali v zahraničí bohatšími a zahraničný kapitál naopak zas chudobnejším. K uvedenému však dochádza len za predpokladu, že na začiatku neexistuje žiadna nezamestnanosť a aj jej vznik je nereálny. Keď sčítame zisky a straty kapitálu a práce každej krajiny, tak môžeme povedať, že celkovo obidve krajiny získavajú. Zatiaľ čo migrácia vytvára víťazov a porazených, oba štáty z pohybu pracovných síl získavajú. Dôvod je spojený s efektivitou. Bez migrácie by svetová alokácia výrobných faktorov bola neefektívna. Migrácia teda zlepšuje celkovú efektivitu svetovej ekonomiky a výhody z nej sú, ako sme naznačili vyššie, rozdelené medzi domácu krajinu a zahraničie.

Vyššie prezentovaná analýza je založená na rozdelení všetkých výrobných faktorov do dvoch kategórií: kapitál a práca. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že vo väčšine krajín EÚ by sme kapitál mali interpretovať ako kategóriu zahŕňajúcu aj ľudský kapitál, t. j. vysoko vzdelaných pracovníkov. Dôvod súvisí s ekonomickým pohľadom na komplementaritu a zastupiteľnosť. V situáciách, keď cena nekvalifikovaných pracovníkov klesá, rastie dopyt po kvalifikovaných pracovníkoch a kapitále, a teda nekvalifikovaní pracovníci sa stávajú komplementmi kvalifikovaných pracovníkov a kapitálu. V kontexte širšej interpretácie výsledkov a empirických poznatkov by preto analýza dopadov migrácie bola iná v prípade tých krajín, v ktorých majú prisťahovalci vyššiu kvalifikáciu (meranú dosiahnutým vzdelaním) ako priemerný tuzemský pracovník. Ako príklad môžu poslúžiť niektoré chudobnejšie krajiny EÚ, ako je Portugalsko, Grécko, Írsko a Španielsko, kde namiesto presunu pracovnej sily zo zahraničia domov presúva migrácia kapitál. Danú situáciu by sme mohli graficky vyjadriť pomocou funkcie hraničného produktu práce (MPL), ktorá by sa pre domácu krajinu zvyšovala a pre zahraničnú zas naopak znižovala. Dôvodom uvedeného je skutočnosť, že prítomnosť väčšieho počtu kvalifikovaných pracovníkov má tendenciu zvyšovať produktivitu nekvalifikovaných pracovníkov. Bližšie pozri Baldwin, Wyplosz, 2008.

Empirické poznatky z amerického trhu práce naznačujú, že „imigrácia v poslednej dobe zvýšila množstvo nekvalifikovaných pracovníkov, zatiaľ čo na ponuku vysoko kvalifikovaných pracovníkov mala len minimálny vplyv. Nedávna štúdia G. Borjasa, R. Freemana a L. Katzeho odhaduje, že v dôsledku imigrácie a obchodu klesli v 80. rokoch 20. storočia mzdy tých, ktorí nedokončili strednú školu o 4 % v porovnaní so mzdami absolventov vysokých škôl“[5]. Skúsenosti z európskych trhov práce ukazujú, „že najčastejšie sa prisťahovalci uchádzajú o pracovné miesta, ktoré miestni buď nemôžu alebo nechcú obsadiť. Medzi prisťahovalcami a domácimi je tak zriedkakedy priama konkurencia – na pracovnom trhu sa skôr dopĺňajú ako nahrádzajú. Podľa správy Medzinárodnej organizácie pre migráciu z roku 2005 v západnej časti Európy bolo hneď niekoľko kategórií zamestnaní, ktoré vyššie spomenuté pra-

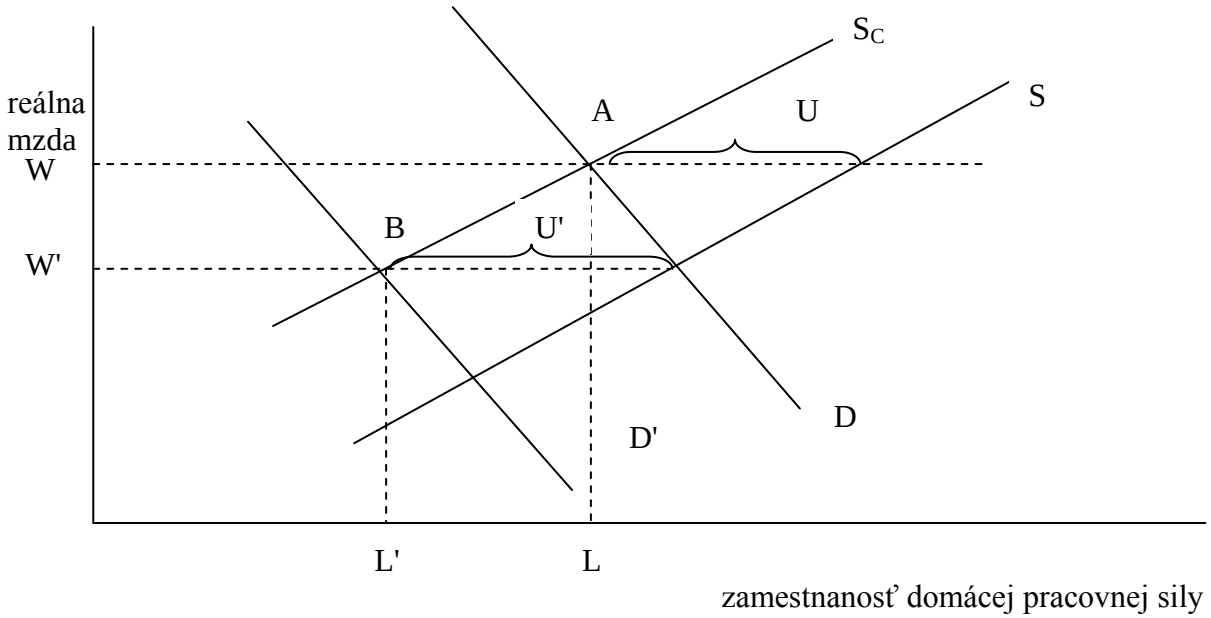
[5] SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. Ekonomie. 2013.

vidlo potvrdzujú. Domáci sa napr. často vyhýbajú tzv. náročným, špinavým a nebezpečným povolaniam. Bežne ich teda obsadzujú skôr prisťahovalci. Imigranti ďalej veľmi málo, ak vôbec, konkurujú miestnym pracujúcim v oblasti rastúceho sektora služieb. Starostlivosť o deti a seniorov, upratovanie domácností a kancelárií, donáška pizze, či sezónne práce v turizme, stavebníctve a poľnohospodárstve sú príkladmi nekonfliktného vzťahu prisťahovalcov a domácich pracujúcich na trhu práce“[6].

Iný pohľad, ktorý vychádza z teórie komplementarity, je spájanie na mikroúrovni. Časť prisťahovalcov do EÚ sa skladá z pracovníkov, ktorí majú veľmi špecifickú kvalifikáciu – napr. počítačové programovanie v angličtine – a ktorých je v prijímajúcich krajinách nedostatok. Pretože títo pracovníci nesúťažia s tuzemskými pracovníkmi alebo súťažia len s veľmi malým počtom tuzemských pracovníkov, je takéto prisťahovalectvo obvykle menej problematické, pretože vytvára málo porazených. Táto úroveň spájania medzi krajinami môže postupovať aj na ešte nižšie úrovne. Dokonca aj v rámci jedinej firmy, či spoločnosti sa skúsenosti pracovníkov líšia a voľná mobilita práce môže zjednodušiť presúvanie pracovníkov na pracovné miesta, ktoré najlepšie zodpovedajú ich skúsenostiam. Opäť je celkom možné, že z takéhoto spájania budú mať prospech všetci. Prisťahovalci, ktorí majú schopnosti, ktoré sú komplementárne ku súhrnu schopností v prijímajúcom štáte, vytvárajú porazených obvykle s menšou pravdepodobnosťou. Empirické poznatky naznačujú, že v mnohých štátoch EÚ má súhrn schopností prisťahovalcov z iných krajín EÚ tendenciu byť viac komplementárny ako súhrn schopností prisťahovalcov z nečlenských štátov EÚ. Čo môže pomôcť vysvetliť, prečo majú prisťahovalci z iných štátov EÚ tendenciu vytvárať menej sporov ako prisťahovalci z nečlenských štátov EÚ[7].

Bežným názorom ľudí je, že prisťahovalci spôsobujú nezamestnanosť. K pochopeniu toho, prečo to môže byť pravda, použijeme analytický rámec prezentovaný Baldwinom, R. a Wyploszom, Ch. (2008)[8]. Za základné východisko budeme považovať predpoklad, že ak by boli mzdy absolútne pružné, hodinová mzda by sa prispôsobila tak, aby vyrovnala množstvo práce, ktoré pracovníci ponúkajú, s množstvom, ktoré firmy požadujú. Inými slovami, nezamestnanosť môže byť vnímaná ako nesúlad medzi ponukou a dopytom na trhu práce. Empirické skúsenosti však potvrdzujú, že mzdy v Európe nie sú flexibilné a v skutočnosti na trhu takmer vždy nastáva skôr prebytok ponuky (nezamestnanosť) ako prebytok dopytu (nedostatok pracovnej sily), pretože národné inštitúcie trhu práce sú typicky zaujaté v prospech tých pracovníkov, ktorí už prácu majú. Situáciu ilustruje Obr. 1. Bod A na obrázku predstavuje situáciu pred povolením imigrácie. Bod U označuje úroveň nezamestnanosti, pretože kolektívne vyjednávanie udržuje efektívnu ponuku práce na úrovni S_C, ktorá je nižšia ako individuálna ponuka S. Reálna mzda W je stanovená odborovými zväzmi, ktoré radšej obetujú časť zamestnanosti v prospech vyšších miezd pre tých, ktorí majú prácu.

[6] LESAY, I. Prečo sa Európa bojí prisťahovalcov? 2009.
[7] EUROSTAT – Immigration in the EU. 2014
[8] BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. Ekonomie evropské integrace. 2008.

Obrázok 1 Nezamestnanosť a migrácia
Zdroj: BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. Ekonomie evropské integrace. 2008, s. 217.

Predpokladajme, že do krajiny vstúpia prisťahovalci. Ich vplyv nie je zrejmý, pretože nevieme, či budú na trhu práce fungovať rovnakým spôsobom ako tuzemskí pracovníci. V snahe o konkrétnosť uvažujme o extréme, že prisťahovalci chcú a sú schopní získať prácu za mzdu W', ktorá je nižšia ako mzda W stanovená odbormi. V tomto extrémnom prípade je dôsledkom migrácie posun dopytovej krivky (D) po tuzemských pracovníkoch doľava (krivka D'). Základná myšlienka je taká, že firmy najskôr najímajú lacných prisťahovalcov a až potom sa obrátia na tuzemský trh, aby doplnili prípadný zvyšný dopyt. Výsledkom tejto extrémnej situácie je, že klesá nielen mzda daná odbormi ale aj zamestnanosť tuzemských pracovníkov. V súvislosti s uvedeným je však potrebné zdôrazniť dve veci. Po prvé, že aj v tomto extrémnom prípade, kedy sú firmy schopné najímať prisťahovalcov za nižšiu ako trhovú mzdu, je pokles v tuzemskej zamestnanosti menší ako počet prisťahovalcov. Dôsledkom čoho je, že celková zamestnanosť zahŕňajúca tuzemských pracovníkov i prisťahovalcov sa zvyšuje. To znamená, že horizontálny posun krivky dopytu z polohy D do D´, ktorého veľkosť sa presne rovná počtu pracovných miest obsadených prisťahovalcami, je menší ako zmena v rovnováhe zamestnanosti, konkrétne z L na L´. Toto zmiernenie je dôsledkom výsledného poklesu tuzemských miezd. Po druhé, vôbec nemusí dôjsť k akejkoľvek zmene v nezamestnanosti, pretože nezamestnanosť je výsledkom štruktúry trhu práce. To znamená, že prisťahovalectvo ovplyvní nezamestnanosť len do tej miery, do akej ovplyvňuje štruktúru trhu práce. V príklade nenastáva žiadna zmena v počte tuzemských nezamestnaných, pretože pokles reálnych miezd z W na W´ znižuje počet tuzemských pracovníkov, ktorí chcú pracovať pri danej mzde, presne o toľko, o koľko klesá domáca zamestnanosť. Situácia by sa však zmenila v prípade, že by sme krivky ponuky práce namiesto paralelných nakreslili ako konvergentné alebo divergentné.

Na prisťahovalcov sme doposiaľ pozerali ako na substitúty domácich pracovníkov. Keby miesto toho boli komplementmi, bola by analýza z obrázku obrátená. To znamená, že prisťahovalectvo by zvýšilo dopyt po domácich pracovníkoch a to by sa premietlo do vyšších miezd, vyššej zamestnanosti a možného priaznivého vplyvu na nezamestnanosť. Čo koreš-ponduje s názorom väčšiny ekonómov prezentujúcich myšlienku, že prisťahovalci vo všeobecnosti môžu skôr prispievať k rastu produktivity prijímajúcej krajiny (práve spomínaným

dopĺňaním lokálnych zamestnancov na trhu práce), a tak i k rastu miezd všetkých pracujúcich, vrátane domácich obyvateľov. Podľa správy Rady ekonomických poradcov Bieleho domu z roku 2007 „približne 90 % domácich pracujúcich sa v dôsledku prisťahovalectva tešilo rastu miezd. Tento prínos bol vyčíslený na 30 až 80 miliárd dolárov ročne. V Európe sú vyčíslené dopady nie až také pozitívne, ale na druhej strane ani negatívne. Citovaná správa odkazuje na jednu štúdiu, podľa ktorej bol vplyv migrácie na výšku miezd veľmi mierne negatívny (-0,3 až -0,8 %), ale aj na inú, ktorá reportovala mierny nárast miestnych miezd, a to najmä v sektore vysokokvalifikovanej práce“[9].

Baldwin, R. a Wyplosz, Ch. (2008)[10] uvádzajú, že prisťahovalectvu je v rôznych národných debatách v Európe prikladaný veľký význam a ekonómovia pri odhadovaní vplyvu migrácie na mzdy domácich pracovníkov odviedli veľký kus práce. Všeobecne tieto štúdie zistili, že 1 % rast v ponuke pracovníkov spôsobený migráciou mení mzdy tuzemských pracovníkov v rozmedzí od -1 až do +1 %, pričom väčšina štúdií túto zmenu odhaduje ešte v užšom rozmedzí ± 0,3 %. Z týchto záverov vyplývajú dve kľúčové myšlienky. Po prvé, nie je samozrejmé, že prisťahovalci vždy znižujú mzdy. Pretože štáty majú tendenciu vpúšťať pracovníkov, ktorí majú schopnosti, ktoré sú komplementárne k schopnostiam tuzemských pracovníkov, je ich vplyv často pozitívny. Po druhé, či už je dopad mierne pozitívny, alebo mierne negatívny, je celkom malý. Tento výsledok je opäť čiastočne dôsledkom skutočnosti, že krajiny majú tendenciu obmedziť príliv takého typu pracovnej sily, ktorý by mal veľký negatívny vplyv na mzdy.

Iným spôsobom, ako zachytiť vplyv prisťahovalectva, by bolo zrealizovať opačný predpoklad, že prisťahovalci sa na trhu práce zúčastňujú úplne rovnakým spôsobom ako domáci pracovníci. V tomto prípade by sa obe krivky S a Sc z obrázku 1 posunuli doprava. Výsledky by boli kvalitatívne zhodné s tými na obrázku, teda by mohlo dôjsť k určitému poklesu miezd a určitému vzrastu nezamestnanosti.

Empirické poznatky, ktoré máme doposiaľ k dispozícii nepodporujú názor, že prisťahovalectvo má alebo doposiaľ malo veľký a negatívny vplyv na európske trhy práce. Tento nedostatok presvedčivých poznatkov je ako obvykle čiastočne dôsledkom toho, že krajiny majú tendenciu si svojich prisťahovalcov starostlivo vyberať. Hoci členské štáty EÚ nemôžu obmedzovať prisťahovalectvo z iných štátov EÚ, v krajinách, kde sú veľmi významné určité typy migrácie (v Nemecku a Francúzsku žije spolu 11 z 18 miliónov prisťahovalcov žijúcich v súčasnej dobe[11] v EÚ), nie je tento druh prisťahovalectva príliš dôležitý. Členovia EÚ môžu kontrolovať a kontrolujú toky pracovnej sily z nečlenských štátov EÚ, najmä ak by v opačnom prípade mali veľký negatívny vplyv na zamestnanosť alebo nezamestnanosť. Skúsenosti z ostatných dní ukazujú, že stanovenie kvót na utečencov pre každú členskú krajinu EÚ by mohlo výrazne zmeniť nielen doterajší prístup a uplatňované postupy riešenia daného problému ale aj situáciu na národných trhoch práce jednotlivých krajín EÚ. Na zhodnotenie skutočných dopadov masového prílevu utečencov na európske trhy práce si tak budeme musieť počkať.

[9] LESAY, I. Prečo sa Európa bojí prisťahovalcov? 2009.
[10] BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. Ekonomie evropské integrace. 2008.
[11] Poznámka: Uvedené číslo nezahŕňa počty migrujúcich osôb za ostatné obdobie, kedy sa azda najväčšia pozornosť sústreďuje na ekonomiku Nemecka, ktoré v roku 2015 počíta s prílivom cca 800 000 utečencov a imigrantov, čo predstavuje štvornásobné zvýšenie oproti roku 2014.

ZÁVER

Výsledky uskutočnenej analýzy naznačujú, že skutočný vplyv prisťahovalcov na domáce trhy práce nie je jednoznačný. Dopady tohto javu sú podmienené nielen konkrétnou situáciou na trhu práce v tej ktorej krajine, ale aj súhrnom schopností a spôsobom účasti prisťahovalcov na danom trhu, ktoré odporúčame primárne podrobiť dôslednej analýze.

Keďže sa skutočný vplyv prisťahovalcov na domáce trhy práce nachádza niekde medzi vyššie prezentovanými dvomi extrémami, zdá sa rozumné veriť, že štandardným dopadom prisťahovalcov na národné trhy práce je mierny nárast zamestnanosti, mierny pokles miezd a nejednoznačný vplyv na nezamestnanosť. Podľa niektorých štúdií prisťahovalci zvyšujú u niektorých skupín pracovníkov pravdepodobnosť, že sa stanú nezamestnanými, zatiaľ čo v inej skupine pracovníkov majú opačný vplyv. Iná skupina autorov zas presadzuje názor, že prisťahovalectvo má malý či žiadny vplyv na riziko toho, že sa niekto stane nezamestnaným. Poznatky zo svetovej ekonomiky však jednoznačne poukazujú na skutočnosť, že bez migrácie pracovných síl by svetová alokácia výrobných faktorov bola neefektívna. Inak povedané, migrácia zlepšuje celkovú efektivitu svetovej ekonomiky a výhody z nej sú rozdelené medzi vysielajúce i prijímajúce krajiny.

Vytvorenie reálneho obrazu a čo možno najobjektívnejšieho postoja k danému problému si vyžaduje neustálu prácu s informáciami – ich zber, spracovávanie a vyhodnocovanie. V tejto súvislosti by sme chceli podnietiť najmä zástupcov odbornej verejnosti k realizácii ďalšieho skúmania tohto pre dnešnú dobu tak aktuálneho problému.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada Publishing, 2008, 478 s., ISBN 978-80-247-1807-1.

CIHELKOVÁ, E. *Aktuální otázky světové ekonomiky. Proměny a governance.* Praha : PROFESIONAL PUBLISHING, 2012, 247 s., ISBN 978-80-7431-104-8.

EUROSTAT – Immigration in the EU (2014) [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf>.

KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E. a kol. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006, 319 s., ISBN 80-7179-455-4.

LESAY, I. Prečo sa Európa bojí prisťahovalcov? In: *Žurnál*, č. 46/2009, [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné na internete: <http://www.akademickyrepozitar.sk/sk/repozitar/preco-sa-europa-boji-pristahovalcov.pdf>.

Migrácia vo svete. [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete>.

SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 19. Vyd. Praha : NS Svoboda, 2013,715 s., ISBN978-80-205-0629-0.

UNITED NATIONS DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS (UN DESA) – Trends in International Migrants Stock: The 2013 Revision (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2013, Table 1), [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné na internete: <http://esa.un.org/unmigration/TIMSA2013/Data/UN_MigrantStock_2013.xls>.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Katedra manažmentu
E-mail: viera.frianova@aos.sk

KONCEPT VÝCVIKU DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY

VOLUNTARY MILITARY TRAINING CONCEPT

Maroš GONOS

ABSTRACT

In the area of reserve forces preparation in a state of security a number of shortcomings were identified in the White Paper on Defence of the Slovak Republic for which Ministry of Defence of the Slovak Republic has been seeking solutions at the conceptual and legislative level during last years. Primarily it was the amendment of the legislation in force in the defence and the preparation of the law on voluntary military training, which will create a legal framework to further address the issue of voluntary military training in the application level. This article introduces the proposed concept of voluntary military training.

Keywords: Voluntary military training, Basic military training, Specialized military training.

ÚVOD

Vzhľadom na komplexný charakter nedostatkov identifikovaných v Bielej knihe o obrane Slovenskej republiky v oblasti prípravy a tvorby záloh ozbrojených síl v stave bezpečnosti sekcia ľudských zdrojov v roku 2013 spracovala materiál *Koncepcia aktívnych záložných síl a dobrovoľnej vojenskej prípravy*. Cieľom tejto koncepcie bolo predložiť návrh riešenia posilnenia spôsobilostí ozbrojených síl Slovenskej republiky, zabezpečenia naplnenosti ich tabuliek počtov v stave bezpečnosti štátu a konceptuálne vyriešiť vytvorenie nového štrukturálneho prvku ozbrojených síl aktivovateľného a použiteľného v stave bezpečnosti štátu v období príprav na riešenie a pri konkrétnom riešení nevojenských ohrození, pri ktorých sa krízové stavy v zmysle ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „ústavný zákon č. 227/2002 Z. z.“) nevyhlasujú. Zároveň bolo cieľom koncepcie vytvoriť predpoklady pre plnenie úloh ozbrojenými silami aj s využitím vojakov v zálohe a s využitím potenciálu občanov Slovenskej republiky ochotných v stave bezpečnosti štátu na báze dobrovoľnosti na seba prevziať záväzok vo vzťahu k obrane štátu plnením úloh a povinností v aktívnych záložných silách. Súčasťou koncepcie je aj zavedenie dobrovoľnej vojenskej prípravy občanov Slovenskej republiky, ktorí prejavia záujem absolvovať základný vojenský výcvik. Získaním základných vojenských zručností, sa tak môžu mladí občania stať vojakmi v zálohe a v prípade záujmu vstúpiť aj do aktívnych záložných síl, ďalej sa odborne pripravovať a tiež plniť úlohy v ozbrojených silách. V súčasnej dobe nemôžu registrovaní občania v stave bezpečnosti štátu absolvovať akýkoľvek vojenský výcvik, čím mladá generácia stráca možnosť pripraviť sa vopred na obranu štátu. Zámerom zavedenia dobrovoľnej vojenskej prípravy je umožniť občanom Slovenskej republiky dobrovoľne prevziať záväzok vo vzťahu k obrane štátu a absolvovať základný vojenský výcvik. Zavedenie dobrovoľnej vojenskej prípravy odráža úsilie rezortu obrany o obnovenie záujmu širokej slovenskej verejnosti o otázky obrany a bezpečnosti štátu. Prostredníctvom oslovenia predovšetkým mladých ľudí sa zabezpečuje ľudský potenciál využiteľný nielen na obranu štátu, ale aj na riešenie nevojenských a zmiešaných ohrození. Oslovenie mladých ľudí s ponukou dobrovoľne absolvovať základný vojenský výcvik a stať sa tak občanom pripraveným pomôcť štátu pri riešení niektorých otázok bezpečnosti má výchovný aspekt aj pre samotnú spoločnosť. Neoddeliteľnou súčasťou

vojenského výcviku totiž je formovanie poznatkov, názorov a postojov vojakov v oblasti mravnej, vlasteneckej, právnej a politickej výchovy, ako aj výchovy k historickému povedomiu, líderstvu a zdravému životnému štýlu.

1. LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ

Hlavnú prekážku využitiu potenciálu občanov Slovenskej republiky ochotných zapojiť sa dobrovoľne do prípravy na plnenie úloh ozbrojených síl predstavovala platná právna úprava v oblasti obrany. V roku 2014 sa preto značné úsilie venovalo odborným diskusiám a dôkladnej analýze zákonov a ich zmien, ktoré bolo v prvom rade potrebné vykonať, aby bola myšlienka tvorby záloh z radov mladých občanov Slovenskej republiky a alternatívneho doplňovania ozbrojených síl realizovateľná. V rámci analýzy bola identifikovaná potreba prípravy nového zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a novelizácia ďalších zákonov v oblasti obrany. V tomto ohľade v roku 2015 pripravená novelizácia ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. predstavuje jednu z najzásadnejších zmien. Zmenou ústavného zákona č. 227/2002 Z. z., ktorá nadobudne účinnosť od 1. januára 2016, sa ozbrojené sily Slovenskej republiky rozširujú o vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy a súčasne sa novým spôsobom upravuje príprava na výkon mimoriadnej služby a použitie vojakov v zálohe zaradených do aktívnych záloh.

V priebehu roka 2015 pripravovaný návrh zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov bol vypracovaný v nadväznosti na opatrenia Bielej knihy o obrane Slovenskej republiky a vychádza z už spomenutej *Koncepcie aktívnych záložných síl a dobrovoľnej vojenskej prípravy*. Účelom návrhu zákona je vytvoriť právne prostredie, v ktorom sa občanom Slovenskej republiky umožní absolvovať vojenský výcvik a v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy sa tak už v stave bezpečnosti pripraviť na prípadnú obranu Slovenskej republiky. Vytvoreným právnym prostredím sa zároveň má zabezpečiť v stave bezpečnosti obnovenie tvorby záloh z radov registrovaných občanov, a to na báze dobrovoľnosti. Návrh zákona je v súčasnosti (október 2015) v legislatívnom procese, pričom nadobudnutie účinnosti sa navrhuje od 1. januára 2016.

2. KONCEPT VÝCVIKU DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY

Koncept výcviku vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy vychádza z návrhu zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý stanovuje jeho základný rámec. Koncept bol pripravovaný aj v súčinnosti s ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, nakoľko od prvopočiatkov zriaďovania dobrovoľnej vojenskej prípravy bola presadzovaná myšlienka vycvičenia alebo aspoň oboznámenia vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy so základnými úlohami, zručnosťami a postupmi Policajného zboru a Hasičského a záchranného zboru využiteľnými v rámci domáceho krízového manažmentu.

V súlade § 10 návrhu zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy absolvuje počas výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy:

- základný vojenský výcvik,
- odborný výcvik.

Úspešným absolvovaním základného vojenského výcviku a odborného výcviku vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy získava:

- rozsah vedomostí, návykov a zručností potrebných na plnenie úloh na najnižších funkciách ozbrojených síl v špecializácii, v ktorej bol pripravovaný;

– základný prehľad o úlohách, organizačnej štruktúre a výkone štátnej služby v Policajnom zbore a Hasičskom a záchrannom zbore.

2.1 ZÁKLADNÝ VOJENSKÝ VÝCVIK DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY

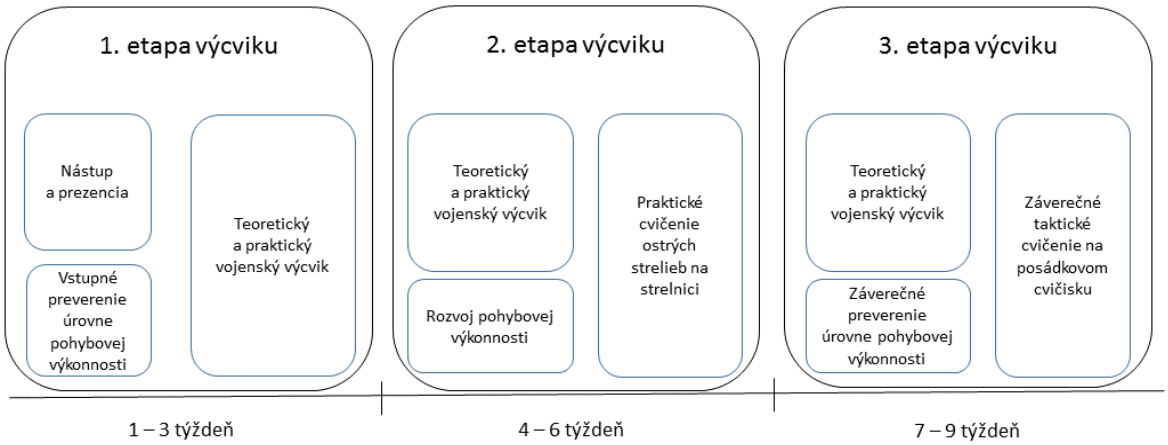
Základný vojenský výcvik dobrovoľnej vojenskej prípravy je plánovaný v dĺžke trvania 9 týždňov a realizovať ho bude prápor výcviku v Martine. Absolvovaním základného vojenského výcviku získa vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy základné vedomosti, návyky a zručnosti v oblastiach:

- taktickej prípravy
- streleckej prípravy
- telesnej prípravy
- poradovej prípravy
- topografickej prípravy
- ženijnej prípravy
- komunikačných a informačných systémov
- radiačnej, chemickej a biologickej ochrany
- zdravotníckej prípravy
- psychologickej prípravy
- logistickej prípravy
- vojensko-etickej výchovy
- právnej výchovy

Základný vojenský výcvik je zameraný na rozvoj základných vojenských vedomostí, návykov a zručností jednotlivca. Ide o elementárne vedomosti, návyky a zručnosti vo vyššie uvedených oblastiach (napr. obsluha a použitie ručných zbraní a prideleného materiálu, poradové cviky, základné taktické postupy jednotlivca v bojovej činnosti, základné postupy pri napadnutí zbraňami hromadného ničenia), ktoré musí zvládať každý vojak, bez rozdielu druhu služby, hodnosti a špecializácie a ktoré vytvárajú predpoklady na jeho ďalší rozvoj. Zameranie a problematika výcviku je preto pre všetkých vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy totožná.

Základný vojenský výcvik je naplánovaný sumárne v rozsahu 316 výcvikových hodín. V jednom dni sa obvykle plánuje 7 – 8 výcvikových hodín v trvaní 45 minút. Dni pracovného voľna sú spravidla vyhradené na osobné voľno vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy, no môžu však byť využité na doplánovanie opakovaného výcviku (docvičenie nezvládnutých cvičení), samostatného štúdia, zrušeného výcviku, ošetrovania výzbroje a materiálu a poznávacie, kultúrne a športové aktivity.

Z metodického hľadiska sa témy a jednotlivé cvičenia sa preberajú v postupnosti od jednoduchého k zložitému, od názorných ukážok a postupného precvičovania úloh (cvikov, úkonov) až po ich rutinné zvládnutie. Gradácia v získavaní teoretických vedomostí a praktických návykov a zručností v kombinácii so spájaním učebných blokov do väčších tematických celkov je predpokladom efektivity výcviku.

Obrázok 1 Bloková schéma základného výcviku dobrovoľnej vojenskej prípravy

V 1. etape výcviku je vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy po vykonaní úvodných administratívnych úkonov vystrojený vojenským materiálom a preverený z pohybovej výkonnosti. Zistenie úrovne pohybovej výkonnosti napomôže zvoliť primeranú mieru zaťaženia vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy počas výcviku, pretože prijatie do dobrovoľnej vojenskej prípravy, oproti prijatiu do prípravnej štátnej služby, nie je podmienené splnením stanovenej normy z pohybovej výkonnosti v prijímacom konaní.

Výcvik je v tejto fáze je zameraný najmä na získanie základných teoretických vedomostí, dopĺňaných praktickým nácvikom na individuálnej úrovni v problematikách, ktoré praktickú zložku obsahujú. Ťažiskovými problematikami výcviku sú hlavne poradová príprava, základné poriadky, vojensko-etická výchova, právna výchova, administratíva, logistická príprava, zdravotnícka príprava, radiačná, chemická a biologická ochrana, komunikačné systémy a telesná príprava.

V 2. etape výcviku je obsah výcviku zameraný najmä na zvládnutie obsluhy a použitia ručných zbraní jednotlivca (samopal Sa vz. 58, pištoľ Pi vz. 82 a ručný granát RG-F1). Etapa výcviku sa končí praktickou ostrou streľbou zo samopalu, pištole a hádzaním ostrého granátu na strelnici, kde vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy musí splniť minimálne stanovené kritériá. V priebehu tejto etapy je tiež kontinuálne venovaná pozornosť rozvoju pohybovej výkonnosti vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy.

V 3. etape výcviku je obsah výcviku zameraný najmä praktický výcvik v oblasti taktickej prípravy, ženijnej prípravy a topografickej prípravy. Vedomosti, návyky a zručnosti z ostatných problematík získané v predchádzajúcich etapách sú cielene zasadzované do kontextu praktického výcviku. Na konci tejto etapy výcviku sa navyše ťažisko výcviku posúva z úrovne jednotlivca na úroveň malej vojenskej jednotky (tímu), kde sa vojak učí správne využiť získané vedomosti, návyky a zručnosti pri vedení bojovej činnosti v tíme.

Vyvrcholením 3. etapy výcviku je záverečné taktické cvičenie vo výcvikovom priestore, kde sa precvičí celé spektrum získaných vedomostí, návykov a zručností – napr. zásady pohybu v teréne, orientácia a teréne, reakcia na kontakt s nepriateľom a iné ohrozenia, rádiová komunikácia, poskytnutie prvej pomoci, príprava stravy v poli, stavba prístreškov. Vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy je zároveň v priebehu záverečného taktického cvičenia hodnotený z preukázaných vedomostí, návykov a zručností.

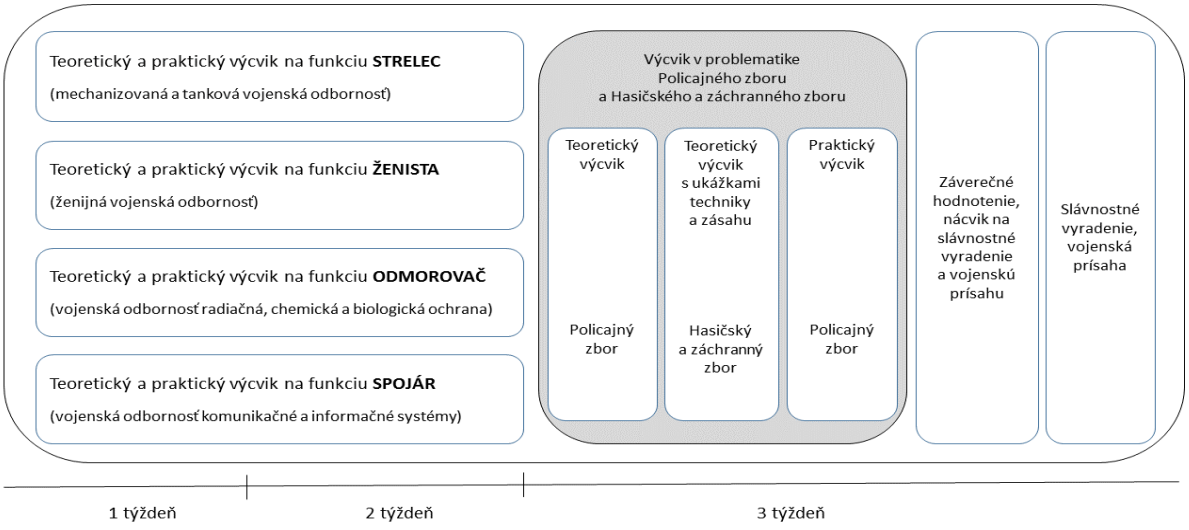
Súčasťou tejto etapy výcviku je tiež záverečné preverenie vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy z pohybovej výkonnosti a zhodnotenie jeho rozvoja v porovnaní s výsledkami dosiahnutými pri jeho vstupnom preverení.

Úspešné absolvovanie základného výcviku vytvára predpoklady na ďalší rozvoj vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v odbornom výcviku.

2.2 ODBORNÝ VÝCVIK DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY

Odborný výcvik dobrovoľnej vojenskej prípravy je plánovaný v dĺžke trvania 3 týždňov a realizovať ho bude prápor výcviku v Martine. V záverečnej fáze odborného výcviku bude participovať aj Policajný zbor a Hasičský a záchranný zbor. Absolvovaním odborného výcviku vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy získa špecifické vedomosti, návyky a zručnosti potrebné pri plnení úloh ozbrojených síl na najnižších funkciách v konkrétnej odbornosti. Rovnako sa zoznámi so základnými úlohami Policajného zboru a Hasičského záchranného zboru, špecifikami plnenia ich úloh a používanými postupmi.

Odborný výcvik zabezpečí rozvoj základných vojenských vedomosti, návykov a zručností vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy získaných v základnom vojenskom výcviku už so zameraním na konkrétnu odbornosť. Ide o získanie elementárnych vedomosti, návykov a zručností potrebných na zvládnutie plnenia úloh na najnižšej funkcii v danej odbornosti – ovládanie zbraní, prostriedkov, vojenskej techniky a taktických postupov špecifických pre danú funkciu a odbornosť. V uvedenom kontexte bude odborný výcvik odbornou nadstavbou základného vojenského výcviku.

Obrázok 2 Bloková schéma odborného výcviku dobrovoľnej vojenskej prípravy

Odborný výcvik sa bude vykonávať v štyroch odbornostiach so zameraním na funkcie:

- strelec (mechanizovaná a tanková vojenská odbornosť – G10),
- ženista (ženijná vojenská odbornosť – G30),
- odmorovač (odbornosť radiačná, chemická a biologická ochrana – G40),
- spojár (odbornosť komunikačné a informačné systémy – C10),

do ktorých budú vojaci dobrovoľnej vojenskej prípravy, s prihliadnutím na ich dosiahnuté vzdelanie a osobné preferencie prezentované pri prijímacom konaní, rozdelení po základnom vojenskom výcviku. Uvedené štyri odbornosti boli vybraté ozbrojenými silami s prihliadnu-

tím na možnosti dosiahnutia minimálnej úrovne vycvičenosti z hľadiska dĺžky odborného výcviku, ktorá zabezpečí:

- plnohodnotné využitie vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy pre potreby tvorby záloh ozbrojených síl a pri obrane štátu,
- možnosť prijatia vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy do dočasnej štátnej služby v ozbrojených silách – bez potreby vykonania prípravnej štátnej služby.

Zameranie a problematika odborného výcviku v prvých dvoch týždňoch bude prípade jednotlivých odborností odlišná. Spoločným prvkom pre všetky štyri odbornosti bude v treťom týždni teoretický a praktický výcvik zabezpečený Policajným zborom a Hasičským a záchranným zborom, vyhodnotenie odborného výcviku a príprava a vykonanie slávnostného vyradenia s aktom zloženia vojenskej prísahy.

Odborný výcvik sa pre každú z odborností plánuje sumárne v rozsahu 120 výcvikových hodín, z čoho 84 výcvikových hodín zabezpečia ozbrojené sily a 24 výcvikových hodín (3 dni) zabezpečí Policajný zbor spolu s Hasičských a záchranným zborom. Z hľadiska metodiky plánovania, vykonávania a časového rozvrhnutia výcvikových hodín v jednotlivých dňoch sa aplikujú rovnaké pravidlá, ako v prípade vyššie popísaného základného vojenského výcviku.

Odborný výcvik v každej zo štyroch odborností nadviaže na základné vojenské vedomosti, návyky a zručnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy získané v základnom vojenskom výcviku a rozšíri ich so zameraním na zvolenú funkciu a odbornosť.

Teoretický a praktický výcvik na funkciu STRELEC rozširuje vedomosti, návyky a zručnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v oblastiach:

- účelu, manipulácie a použitia strelných zbraní ako univerzálny guľomet vz. 59, ostreľovačská puška SVD-30 Dragunov, ručný reaktívny protitankový granát RPG-75, pancierovka RPG-7 a samopal vz. 61,
- činnosti vojaka počas vykonávania prieskumu,
- činnosti družstva pri vedení bojovej činnosti (útok, obrana).

Teoretický a praktický výcvik na funkciu ŽENISTA rozširuje vedomosti, návyky a zručnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v oblastiach:

- trhavín, náloží a roznecovadiel (zhotovovanie, práca s nimi, preprava, ukladanie, skladovanie, ničenie),
- použitia mín (manipulácia, kladenie, zneškodňovanie),
- zriaďovania protitankových mínových zátarás.

Teoretický a praktický výcvik na funkciu ODMOROVAČ rozširuje vedomosti, návyky a zručnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v oblastiach:

- prostriedkov na individuálnu ochranu pred účinkami zbraní hromadného ničenia,
- vojskových dekontaminačných súprav a techniky,
- prostriedkov na označovanie nebezpečných a kontaminovaných priestorov a činnosti pri príprave a prekonávaní nebezpečných a kontaminovaných priestorov.
- radiačného, chemického a biologického prieskumu.

Teoretický a praktický výcvik na funkciu SPOJÁR rozširuje vedomosti, návyky a zručnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v oblastiach:

- zabezpečenia spojenia v ozbrojených silách,

- pravidiel a vedenia prevádzky na rádiovom smere a rádiovej sieti počas bojovej činnosti,
- vysielania povelov, signálov a hlásení v bojovej činnosti, reakcie na prijaté povely, hlásenia a signály,
- obsluhy rádiových staníc RF-13 a RF-1301 a komunikácie v poľných podmienkach.

Odborný výcvik v problematike Policajného zboru a Hasičského a záchranného zboru rozšíri teoretické vedomosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy o oblasť úloh, organizačnej štruktúry a podmienok prijatia do Policajného zboru a Hasičského a záchranného zboru, oprávnení a povinností ich príslušníkov. Teoretický výcvik v problematike Hasičského a záchranného zboru bude doplnený ukážkami techniky a zásahu. Praktická zložka výcviku bude zameraná na použitie donucovacích prostriedkov a služobný zákrok dvojčlennou policajnou hliadkou pod jednotným velením.

ZÁVER

Koncept výcviku vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy vychádza z návrhu zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý stanovuje jeho základný rámec. Základný vojenský výcvik je zameraný na rozvoj základných vojenských vedomostí, návykov a zručností jednotlivca. Ide o elementárne vedomosti, návyky a zručnosti, ktoré musí zvládať každý vojak, bez rozdielu druhu služby, hodnosti a špecializácie a ktoré vytvárajú predpoklady jeho ďalší rozvoj. Odborný výcvik, nadväzujúci na základný vojenský výcvik, pripraví vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy na plnenie úloh ozbrojených síl na najnižších funkciách v jednej zo štyroch odborností a rovnako mu poskytne základný prehľad
o úlohách, organizačnej štruktúre a výkone štátnej služby v Policajnom zbore a Hasičskom záchrannom zbore.

Koncepčne je výcvik dobrovoľnej vojenskej prípravy navrhnutý tak, aby súčasne sledoval dva ciele. Primárne ide o dosiahnutie takej úrovne vycvičenosti absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy, ktorá zabezpečí ich plnohodnotné využitie pre potreby tvorby záloh ozbrojených síl a pri obrane štátu. Sekundárnym cieľom, smerovaným k doplňovaniu ozbrojených síl, je dosiahnutie takej miery vycvičenosti absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy, aby títo v prípade záujmu o dočasnú štátnu službu v ozbrojených silách mohli byť prijatí do dočasnej štátnej služby – bez potreby vykonania prípravnej štátnej služby. Z hľadiska prijatia do štátnej služby v Policajnom zbore a Hasičskom a záchrannom zbore, nemá absolvovanie dobrovoľnej vojenskej prípravy žiadny vplyv. Záujemci o štátnu službu v Policajnom zbore a Hasičskom a záchrannom zbore budú musieť v plnej miere absolvovať prípravnú štátnu službu podľa osobitných predpisov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky . Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2013.

Koncepcia aktívnych záložných síl a dobrovoľnej vojenskej prípravy. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2013.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

Vládny návrh zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online] : *Národná rada Slovenskej republiky,* August. 2015 [cit. 2015-10-18]. Dostup-

né na internete:
<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=6&CPT=1680>.

Ing. Maroš GONOS
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
maros.gonos@mil.sk

MOBILITA - DÔLEŽITÝ ASPEKT PRI NASADZOVANÍ VOJENSKÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ DO VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ

MOBILITY – IMPORTANT ASPECT OF DEPLOYMENT OF MILITARY MEDICAL TREATMENT FACILITIES INTO MILITARY OPERATIONS

František GUBÁŠ

ABSTRACT

Strategic, operational and tactical mobility of military units is very important aspect determining success of military operations. The same rule is valid as well with military medical treatment facilities. Contemporary trends in development of new medical treatment facilities are oriented to the minimization of medical and non-medical workplaces with providing essential range of medical care designated for each level of medical care, at the same time. Last years indicate trends to locate these workplaces into tents, this fact significantly contribute to development of mobility of military medical treatment facilities.

Keywords: Mobility, Medical support, Medical treatment facility

ÚVOD

To, že hlavnou úlohou zdravotníckej podpory je podpora jednotiek pri vykonávaní ich úloh prostredníctvom zachovania a prinavrátenia zdravia a bojovej sily[1], je chronicky známe a v priebehu posledných dvoch desaťročí sa táto úloha takmer vôbec nezmenila. Zmenil sa však kontext vojenských operácií a tiež spôsob nasadzovania do priestoru operácie. Tým, sa zvýšili požiadavky na adekvátnu, včasnú a bezpečnú strategickú prepravu. Operačné prostredie v mieste nasadenia je spravidla charakteristické vysokou dynamikou zmien, ktoré si vyžadujú okamžitú reakciu nasadených síl a prostriedkov. Zároveň je nevyhnutné nepretržité poskytovanie adekvátnej zdravotníckej podpory, čo zvyšuje požiadavky na taktickú mobilitu nasadených zdravotníckych zariadení.

Adekvátna zdravotnícka podpora prispieva zásadným spôsobom tak k ochrane síl, ako aj k upevňovaniu morálky a to prevenciou ochorení, včasným odsunom, poskytnutím starostlivosti raneným a chorým a navrátením do služby maximálne možného počtu jednotlivcov.[2]

1. ÚROVNE ZDRAVOTNÍCKEJ PODPORY

Vo všeobecnosti sú vojenské zdravotnícke zariadenia na progresívnom princípe rozčlenené do štyroch úrovní zdravotníckej podpory pre vykonávanie liečby, odsunu a zásobovania zdravotníckych zariadení a ďalších nevyhnutných činností pre udržiavanie zdravia nasadeného personálu do vojenskej operácie. Pojem „ROLE“ sa používa v jednotkách pozemných síl, v námorných silách sa používa pojem „ECHELON“. Pre úroveň zdravotníckej podpory rôzne organizácie medzinárodného krízového manažmentu taktiež používajú pojmy „TIER“, alebo „levels of medical support“.

[1] MC326/3. NATO Priciples adn Policies of Medical Support. s. 3.
[2] BUČKA – GUBÁŠ. Analýzy systému zdravotníckeho zabezpečenia slovenských kontingentov vo vybraných operáciách MKM. s. 31.

Všetky kľúčové organizácie medzinárodného krízového manažmentu definujú 4 úrovne zdravotníckej podpory, na základe minimálnej zdravotníckej spôsobilosti dostupnej v jednotlivých vojenských zdravotníckych zariadeniach. Organizácia spojených národov navyše definuje ďalšiu úroveň zdravotníckeho zabezpečenia označovanú ako „Basic Level", ktorá poskytuje prvú pomoc a preventívnu medicínu vo vojenských jednotkách najnižšej úrovne.

Najnižšia úroveň zdravotnej starostlivosti, na ktorej je k dispozícii lekár a poskytuje základnú zdravotnícku starostlivosť, špecializovanú prvú pomoc, triedenie, resuscitáciu a stabilizáciu ranených v rámci časových obmedzení pre poskytovanie zdravotnej starostlivosti je označovaná ako **ROLE 1** a je charakteristická pre vojenské jednotky na stupni prápor, alebo jednotky postavené na ich úroveň. Zdravotnícka podpora na úrovni ROLE 1 je integrálna súčasť nasadených jednotiek, alebo je im pričlenená a je v zásade národnou zodpovednosťou, len vo výnimočných prípadoch môže byť na základe bilaterálnych, alebo multilateriálnych dohôd riešená inak. Zdravotnícka podpora na úrovni ROLE 1 musí byť pohotová a ľahko dostupná všetkým príslušníkom nasadených vojsk. Veľkosť zdravotníckeho zariadenia na úrovni ROLE 1 musí byť prispôsobená operácii, v ktorej je nasadená.[3]

Predsunutá chirurgická jednotka (FSE – Forward Surgical Element) – je špeciálne, vysoko mobilné zdravotnícke zariadenie schopné vykonávať urgentné chirurgické zákroky. FSE je spravidla pričleňované k zdravotníckemu zariadeniu ROLE 1, toto novo vzniknuté zdravotnícke zariadenie však nie je zaradením ROLE 2 Basic, pretože neobsahuje všetky nevyhnutné moduly.[4]

Zdravotnícke zariadenie **ROLE 2** môžeme ďalej rozčleniť na základnú ROLE 2 označovanú ako ROLE 2 Basic a rozšírenú ROLE 2 označovanú ako ROLE 2E. Pojmy „základná" a „rozšírená" označujú klinické spôsobilosti a nie mobilitu tých, ktorých zdravotníckych zariadení ROLE 2. OSN rozoznáva iba zdravotnícke zariadenie ROLE 2 bez ďalšej špecifikácie.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2 Basic sú jednoduché a vysoko mobilné zdravotnícke zariadenia určené k realizácii zdravotníckej podpory vojenských jednotiek na úrovni brigáda, alebo jednotiek postavených na ich úroveň. Tieto zdravotnícke zariadenia sú obyčajne využívané v období začínajúcej krízy alebo na začiatku vojenskej operácie a pôsobia ako zdravotnícke zariadenia, ktoré poskytujú zdravotnú starostlivosť nasledovne po ošetrení v ROLE 1, ale v prípade potreby môžu byť zdravotnícke zariadenia ROLE 1 preskočené v reťazci zdravotníckeho odsunu. Zvyčajne sa jedná o pacientov po chirurgickom zákroku, ktorý sú priamo odsúvaní do ROLE 3 prípadne ROLE 2E pre zabezpečenie stabilizácie a možnosti vykonania primárnej chirurgie. Zdravotnícke zariadenia ROLE 2 Basic sú schopné vykonávať oproti ROLE 1 resuscitáciu vykonávanú lekárom s príslušnou podporou, chirurgickú stabilizáciu raneného s pooperačnou starostlivosťou, majú spôsobilosť poľného laboratória, základnú diagnostiku (napr. RTG, alebo USG), obmedzenú možnosť hospitalizácie a vykonávajú príjem a zdravotnícky odsun pacientov.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2E sú malé poľné nemocnice poskytujúce základnú zdravotnú starostlivosť s chirurgickou spôsobilosťou, jednotkou intenzívnej starostlivosti a lôžkovou kapacitou. V porovnaní s ROLE 2 Basic je zdravotnícke zariadenie ROLE 2E schopné stabilizovať pacientov po chirurgických zákrokoch a pripraviť ich na odsunu do zdravotníckeho zariadenia ROLE 4 bez potreby ich odsunu do ROLE 3.

[3] GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organization of International Crisis Management. s. 26.
[4] NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Medical Doctrine. s. 37.

Zdravotnícke zariadenie ROLE 2 môže taktiež zabezpečovať preventívnu medicínu a environmentálne zdravotnícke spôsobilosti, základnú dentálnu starostlivosť, psychiatrickú alebo psychologickú starostlivosť, telemedicínu a spôsobilosť pre koordináciu evakuácie pacientov prostredníctvom Skupiny pre koordináciu evakuácie pacientov, ktorá je dislokovaná spravidla pri najbližšom veliteľstve.

Zdravotnícke zariadenie ROLE 3 poskytuje najvyššiu úroveň zdravotnej starostlivosti nasadeným jednotkám[5] a je určené na poskytovanie sekundárnej zdravotnej starostlivosti v rámci obmedzení predpísaných zásadami o dočasnej hospitalizácii na bojisku. Zdravotnícka podpora na úrovni ROLE 3 je nasadzovaná s modulom pre hospitalizáciu pacientov s ďalšími prvkami nevyhnutnými pre jeho podporu. V závislosti na type vojenskej operácie zahŕňa široké spektrum klinických špecialistov. Môže zahŕňať špecializovanú chirurgiu (neurochirurgiu, maxilo-faciálnu chirurgiu, a podobne), spôsobilosti rozšírenej diagnostiky (CT, artroskopiu, sofistikované laboratórne testy, a podobne) a hlavných lekárskych a ošetrovateľských špecialistov (internej medicíny, neurológie, intenzívnej starostlivosti, oftalmológie).[6]

Minimálne spôsobilosti zahŕňajú dostatočnú hospitalizačnú kapacitu umožňujúcu diagnostikovanie, liečbu tých pacientov, pri ktorých je predpoklad návratu do služby po obdržaní adekvátnej liečby, zásobovanie nižšej etapy zdravotníckeho zabezpečenia, čiže zdravotníckych zariadení ROLE 2 a kontrolu, alebo prístup k odsunovým prostriedkom.

Je nevyhnutné spomenúť, že zdravotnícke zariadenia ROLE 3 sú len výnimočne nasadzované v rámci operácií na podporu mieru. Zdravotnícka starostlivosť na tejto úrovni je poskytovaná existujúcimi civilnými, alebo vojenskými zariadeniami ako súčasť podpory hostiteľskou krajinou.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 4 poskytujú úplné spektrum finálnej zdravotnej starostlivosti. Tieto vojenské zdravotnícke zariadenia nie je možné nasadiť do miesta operácie, lebo by ich prevádzka v mieste nasadenia nebola uskutočniteľná. Zdravotná starostlivosť na úrovni ROLE 4 štandardne zahŕňa finálnu zdravotnú starostlivosť s aplikáciou špeciálnych chirurgických a liečebných postupov, rekonštrukčnú chirurgiu a rehabilitáciu.[7] Je spravidla vysoko špecializovaná a časovo náročná a je poskytovaná v domácej krajine pacienta. Vo výnimočnými prípadoch môže byť zdravotná starostlivosť na úrovni ROLE 4 poskytovaná inými krajinami na základe bilaterálnych, alebo multilaterálnych dohôd.[8]

2. STRATEGICKÁ, OPERAČNÁ A TAKTICKÁ MOBILITA

Mobilita je spôsobilosť presúvať vojenské jednotky po zemi, po mori, alebo vzduchom. Zahŕňa strategickú a operačnú nasaditeľnosť ako aj taktickú mobilitu síl a prostriedkov v priestore operácie. Strategická, operačná nasaditeľnosť ako aj taktická mobilita sú dôležité pre dosiahnutie rýchleho a priameho efektu počas operácie.

[5] UN. Medical Support Manual for United Nations Peacekeeping Operations. s. 25.
[6] EU. Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations. s. 59.
[7] NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Medical Doctrine. s. 38.
[8] GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organization of International Crisis Management. s. 26-27.

Strategická nasaditeľnosť je nevyhnutným predpokladom pre nasadenie, udržiavanie a zásobovanie síl vo vzdialených operačných priestoroch. Strategická nasaditeľnosť musí byť adekvátna, včasná a bezpečná.[9]

Strategický presun pozostáva z národnej časti, presun medzi domácou základňou a prístavom, letiskom, resp. miestom nakladania (POE – Port of Embarkation), zo strategickej časti presunu medzi POE a prístavom, letiskom, resp. miestom vykladania (POD – Port of Debarkation) a z operačnej časti presunu medzi POD a miestom konečného určenia (FD – Final Destination). Národná časť presunu spravidla zahŕňa aj prechod cez štátnu hranicu a je v národnej zodpovednosti. Koordinácia na národnej úrovni je nevyhnutná z dôvodu zabezpečenia riadenia presunu do POE a z POE. V rámci strategickej časti presunu je zodpovednosť rozdelená medzi Najvyššieho veliteľa spojeneckých síl v Európe (SAUCER – Supreme Allied Commander Europe), ktorý strategickú časť presunu plánuje, stanovuje priority, koordinuje a dekonfliktuje a Spojenecké koordinačné centrum pre presunu (AMCC – Allied Movement Coordination Centre), prostredníctvom ktorého sú tieto činnosti vykonávané. V rámci operačnej časti presunu je zodpovednosť rozdelená medzi Veliteľa spoločných síl (JFC – Joint Force Commander), ktorý plánuje a zabezpečuje príjem, usporiadanie a postupný presun (RSOM – Reception, Staging and Onward Movement) a v prípade, že je to z hľadiska plánovanej operácie relevantné pri zabezpečovaní RSOM zároveň spolupracuje a koordinuje požiadavky na presun s hostiteľskou krajinou.[10]

Taktická mobilita vlastnými prostriedkami je nevyhnutným predpokladom efektívneho nasadenia síl, ktorá vytvára základný predpoklad pre úspešné vedenie operácie. Musí zabezpečovať presun síl a prostriedkov v rámci priestoru nasadenia aj v sťažených geografických a klimatických podmienkach, v prostredí so slabou infraštruktúrou, schopná prekonávať prekážky a bariéry, dokonca aj pod aktívnym pôsobením protivníka.

3. TAKTICKÁ MOBILITA VOJENSKÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ

V záujme snahy poskytnúť odbornú zdravotnú starostlivosť zranenému vojakovi čo najskôr sa kladie dôraz na čo najväčšiu taktickú mobilitu nasadzovaných vojenských zdravotníckych zariadení, najmä na nižších etapách zdravotníckej podpory. Systém zdravotníckej podpory musí byť zároveň podporovaný dostatočne robustným odsunovým systémom. Adekvátne rozsiahly systém zdravotníckeho odsunu, najmä vzdušného zdravotníckeho odsunu je schopný čiastočne substituovať mobilitu zdravotníckych zariadení. Prostriedky vzdušného odsunu sa stávajú čoraz viac a viac kľúčovým elementom včasného zdravotníckeho odsunu.[11]

Vojenské zdravotnícke zariadenia poľného typu je možné rozčleniť do dvoch kategórií. Zdravotnícke zariadenia vysoko mobilné (ROLE 1, FSE a ROLE 2B), ktoré poskytujú obmedzený rozsah zdravotnej starostlivosti a sú svojou veľkosťou menšie, schopné rýchleho vybudovania a začatia poskytovania zdravotnej starostlivosti v stanovenom rozsahu, zároveň sú schopné presunu do iného miesta činnosti podľa situácie v priestore nasadenia.

Zdravotnícke zariadenia so strednou až nižšou mobilitou (ROLE 2E a ROLE 3) sú rozsiahle, pomerne veľké, poskytovaný rozsah zdravotnej starostlivosti je väčší a často bývajú poslednými zdravotníckymi zariadeniami pred strategickým zdravotníckym odsunom.

Mobilita zdravotníckych zariadení ROLE 3 významne závisí od operačného prostredia. Často sú rozmiestnené do prebiehajúcej operácie a nie je nevyhnutný ich následný

[9] FINABEL. European Union Battlegroup Manual. s. 49.
[10] OS SR. VDJ-40-40(B) Dopravná logistika ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 12 – 13.
[11] ŠKOLNÍK, M. - GUBÁŠ, F. Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations. s. 35.

presun do iného miesta v rámci priestoru operácie. V prípade operácií, prebiehajúcich na veľkom území s vysokou mobilitou vojsk však môže byť nevyhnutné aj takéto zdravotnícke zariadenie presunúť do nového miesta rozmiestnenia.

Pre maximálne využitie vojenských zdravotníckych zariadení, by mali byť celé zdravotnícke zariadenia nasadené naraz. V prípade limitovanej mobility, alebo dostupnosti prepravných kapacít, môže byť nevyhnutné rozdeliť nasadenie zdravotníckeho zariadenia na niekoľko etáp. Rozhodnutie o poradí nasadzovaných moduloch zdravotníckych zariadení je v takomto prípade veliteľským rozhodnutím. Spravidla je však dôležité, aby v mieste nasadenia čo najskôr začali vykonávať svoju činnosť zdravotnícke moduly zabezpečujúce triedenie ranených, základnú diagnostiku, chirurgickú a pooperačnú starostlivosť.

Tab. 1 Porovnanie taktickej mobility zdravotníckych zariadení. Zdroj: autorské spracovanie.

	Operačné prostredie	**Taktická mobilita**
ROLE 1	Potencionálne boje vysokej intenzity	Vysoko mobilná, rýchle vybudovanie a presunutie do iného miesta činnosti.
FSE	Potencionálne boje vysokej intenzity.	Vysoko mobilná, spravidla je toto zdravotnícke zariadenie zabudované v kolesovej technike.
ROLE 2 Basic	Potencionálne boje vysokej intenzity	Vysoko mobilná, rýchle vybudovanie a presunutie do iného miesta činnosti.
ROLE 2E	Potencionálne boje nízkej intenzity.	Stredná až nízka mobilita.
ROLE 3	Potencionálne boje nízkej intenzity.	Nízka mobilita.

Vrcholová doktrína NATO pre oblasť zdravotníckej podpory kladie taktiež požiadavku, aby sa zdravotná starostlivosť poskytovaná počas vojenských operácií čo najviac približovala zdravotnej starostlivosti poskytovanej v domácej krajine v čase mieru. Dostupný rozsah poskytovanej zdravotníckej podpory môže mať nezvrátiteľný efekt na výsledok liečby a následky nízkej kvality zdravotníckej starostlivosti môžu byť zvrátené len veľmi zriedka.[12] Poskytovanie takejto zdravotnej starostlivosti však kladie vysoké nároky na prístrojovú a materiálnu vybavenosť mobilných vojenských zdravotníckych zariadení, ktoré však negatívne ovplyvňujú mobilitu takýchto zariadení.

ZÁVER

Jedným z faktorov ovplyvňujúcich poskytovanie zdravotnej starostlivosti v rámci časových noriem je mobilita vojenských zdravotníckych zariadení nasadených do priestoru operácie. Kľúčová je taktická mobilita zdravotníckych zariadení na nižších etapách zdravotníckej podpory, najmä zdravotníckych zariadení ROLE 1, ROLE 2 Basic a FSE. Mobilitu vojenských zdravotníckych zariadení na vyšších etapách zdravotníckej podpory, ROLE 2E a ROLE 3 je možné čiastočne substituovať dostatočne robustným zdravotníckym odsunovým systémom s dostatočným počtom vzdušných odsunových prostriedkov. Schopnosť prepravovať vojenské zdravotnícke zariadenia svojimi vlastnými prepravnými prostriedkami je ich kľúčovou spôsobilosťou. V prípade potreby, prepravy vojenského zdravotníckeho zariadenia na viacero etáp je úlohou veliteľa určiť poradie prepravovaných modulov vojenského zdravotníckeho zariadenia.

[12] NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Medical Doctrine. s. 19.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. BUČKA, Pavel – GUBÁŠ, František. *Analýza systému zdravotníckeho zabezpečenia slovenských kontingentov vo vybraných operáciách MKM*. In: *Manažment - teória, výučba a prax 2014*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2014, s. 30 - 39. ISBN 978-80-8040-496-3.
2. EU. *Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations (10530/14)*. Brussels: Council of the European Union, 2014. 73 p.
3. EU. *Health and Medical Support Principles (7733/11)*. Brussels: Council of the European Union, 2011. 10 p.
4. FINABEL. *European Union Battlegroup Manual. Guidance for Operational Preparation and Tactical Use*. Brussels: European Land Forces Interoperability Center, 70 p.
5. GUBÁŠ, František. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management*. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885.
6. NATO. *MC 326/3 – NATO Principles and Policies of Medical Support*. Brussels: NATO Standardization Agency, 2011. 28 p.
7. NATO. *AJP-4.10(B) - Allied Joint Medical Support Doctrine*. Brussels: NATO Standardization Office, 2015. 170 p. STANAG 2228.
8. OS SR. VDJ-40-40(B) Dopravná logistika ozbrojených síl Slovenskej republiky. Bratislava: GŠ OS SR, 2015. 101 s.
9. ŠKOLNÍK, Miroslav - GUBÁŠ, František. Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations. In: Review of the Air Force Academy - The Scientific Informative Review, Vol. II, No 2 (26/2014). Brašov: Air Force Academy, s. 35 - 40. ISSN 1842-9238.
10. UN. *Medical Support Manual for United Nations Peacekeeping Operations.* New York: UN, Department of Peace-keeping Operations, 1999. 143 p.

kpt. Ing. František GUBÁŠ
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia Ozbrojených Síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
frantisek.gubas@mil.sk

SOCIÁLNA ZRANITEĽNOSŤ AKO ČINITEĽ NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

SOCIAL VULNERABILITY AS A FACTOR OF NATIONAL SECURITY

Ladislav HOFREITER

ABSTRACT

Social vulnerability we can valued using social characteristics which reflect sensitivity of social actors to the occurrence and events that have the potential to worsen their quality of life, satisfying their interests and needs, or even the threaten their existence.

The increased vulnerability of social actors can be conflictogenous factor that can influence the level of national security.

Social vulnerability we will quantify through an index of social vulnerability and we will presented the structure of indicators and factors required to assessment this index.

Keywords: national security, vulnerability, social vulnerability, indicators, social vulnerability idex.

ÚVOD

Z paradigmy Securitológie vyplýva, že bezpečnosť akéhokoľvek referenčného objektu je výsledkom pôsobenia primárnych príčin, vyvolávajúcich vznik/zánik ohrozenia alebo zníženie/zvýšenie zraniteľnosti referenčného objektu v danom čase[1].

Ohrozenie definujeme ako javy, udalosti a procesy, vyvolané alebo silami prírody alebo ľudskou aktivitou, ktoré môžu nastať s určitou pravdepodobnosťou a majú potenciál spôsobiť drastické zmeny v podmienkach existencie referenčného objektu[2].

Zraniteľnosť sme vyjadrili ako neschopnosť ľubovoľného referenčného objektu plniť svoju prirodzenú alebo stanovenú funkciu v dôsledku pôsobenia vonkajších alebo vnútorných ohrození rôznej povahy a intenzity. Mala by vyjadrovať stupeň, či mieru jeho odolnosti voči vonkajším i vnútorným ohrozeniam[3].

V tomto článku sa budeme zaoberať príčinami a dôsledkami zraniteľnosti sociálnych referenčných objektov – sociálnej zraniteľnosti – na úroveň a mieru národnej bezpečnosti.

1. NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Výsledkom analýzy doterajších konceptov národnej bezpečnosti je, že národnú bezpečnosť môžeme posudzovať z hľadiska:

a. Vonkajšieho aspektu národnej bezpečnosti, spočívajúcom predovšetkým vo vojenskom zaistení obrany štátu proti hrozbám pôsobiacim z vonka. Tento prístup, teoreticky zastrešený Strategickými a bezpečnostnými štúdiami, budeme považovať za tradičný, s výrazne štátocentrickou paradigmou.
b. Vnútorného aspektu národnej bezpečnosti, spočívajúcom v zaistení vnútorného poriadku, stability politického systému, hospodárskeho rozvoja, sociálnej súdržnosti ,

[1] HOFREITER, L. Bezpečnostná veda – minulosť, súčasnosť a perspektívy, 2011.
[2] Ibidem
[3] Ibidem

ochrany národných kultúrnych hodnôt, sektorov kritickej infraštruktúry, bezpečnosti občanov i sociálnych skupín. Tento prístup vychádza jednak z kritických bezpečnostných štúdií i konceptu ľudskej bezpečnosti.

Súčasná spoločnosť je vystavená širokému spektru bezpečnostných výziev, hrozieb a rizík. Požiadavky na zaistenie bezpečnosti už neformuluje len štát, ale referenčnými objektmi sa stali aj jednotlivci, sociálne skupiny rôzneho charakteru a predmetom sekuritizácie sa stali aj podmienky ich bytia, pretrvania a rozvoja. Paradigmou pre posudzovanie úrovne národnej bezpečnosti sa tak môže stať namiesto štátocentrickej paradigmy paradigma ľudskej bezpečnosti.

Ľudská bezpečnosť (Human Security) je v najširšom význame definovaná ako sloboda od strachu a sloboda od nedostatku. Stotožňovaná je s ochranou človeka pred takými hrozbami, ako je hlad, nemoci, represie, kriminalita, i ochranou pred pôsobením neočakávaných a škodlivých vplyvov na život človeka (prírodné a iné katastrofy). V podstate ide o zaistenie podmienok pre prežitie a dôstojný život človeka v súčasnosti a podmienok jeho pretrvania a rozvoja do budúcnosti.

Koncept ľudskej bezpečnosti je nevyhnutným predpokladom pre rozširovanie možností ľudskej voľby. Najpodstatnejšími prvkami tejto voľby je možnosť žiť dlhý a zdravý život, získať primerané vzdelanie, prácu, užívať politické slobody a ľudské práva, ako i mať istotu, že príležitosti a podmienky, ktoré majú ľudia dnes, budú mať i v budúcnosti.

2. ZRANITEĽNOSŤ

S pojmom zraniteľnosť (angl. *vulnerability*, rus. *уязвимость*) sa stretávame v rôznych oblastiach a prístupoch k skúmaniu bezpečnosti.

Počas obdobia studenej vojny bol v paradigme Strategických štúdií (*Strategic Studies*), koncept zraniteľnosti široko používaný vo vzťahu k vojensko-technickému potenciálu (napr. zraniteľnosť prvkov jadrovej „triády"), ale aj prvkov velenia, riadenia a komunikačnej infraštruktúry, ale aj urbanizovaných a industrializovaných priestorov a dopravných systémov súperiacich aliancií štátov.

Pojem zraniteľnosť zahrnuli do svojho konceptu Bezpečnostných štúdií (*Security Studies*) aj predstavitelia tzv. „Kodanskej školy", keď na vyjadrenie bezpečnosti použili vzťah hrozieb a zraniteľností[4].

V odbore Ochrana osôb a majetku sme zraniteľnosť definovali ako inherentnú vlastnosť ľubovoľného materiálneho objektu, technického prostriedku alebo systému ochrany stratiť schopnosť plniť svoju prirodzenú alebo stanovenú funkciu v dôsledku pôsobenia vonkajších alebo vnútorných ohrození rôznej povahy a intenzity. Vyjadruje stupeň, či mieru jeho schopnosti odolávať vonkajším i vnútorným ohrozeniam[5].

Výskum zraniteľnosti sa široko rozvinul v súvislosti s narastajúcou expozíciou sociálnych a prírodných systémov na nové formy, prevažne a najmä nevojenských ohrození. Výskum v oblasti zraniteľnosti sa sústredil na tri okruhy problémov:

1. Identifikácia podmienok, ktoré spôsobujú vystavenie sociálnych objektov alebo regiónov nebezpečným alebo nepriaznivým javom a udalostiam.

[4]BUZAN, B., WÆVER, O., WILDE, J. *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*.2005.
[5] HOFREITER, L. et al. Ochrana objektov kritickej dopravnej infraštruktúry. 2013.

2. Verifikácia predpokladu, že zraniteľnosť je sociálna situácia, miera spoločenskej rezistencie alebo odolnosť proti rôznym nebezpečenstvám.
3. Integrácia potenciálnych expozícií a odolnosti sociálnych systémov s osobitným zameraním na konkrétne miesta či regióny.

Definovanie pojmu „zraniteľnosť“ sa stalo závislým od predmetu skúmania. Iný prístup zaujali výskumníci zameraní na sociálny objekt skúmania, iný prístup zvolili výskumníci z oblasti environmentalistiky.

V oblasti sociálne orientovaných výskumov je zraniteľnosť posudzovaná ako súhrn sociálno-ekonomických faktorov, ktoré ovplyvňujú expozíciu a citlivosť sociálnych objektov na negatívne javy a udalosti sociálnej povahy.

Pri výskume v oblasti rizík spájaných s klimatickými zmenami, prírodnými katastrofami a udržateľnosťou prírodného prostredia sa vygeneroval prístup, ktorý vníma zraniteľnosť z hľadiska pravdepodobnosti výskytu a dopadov nepriaznivých javov a udalosti prírodnej povahy na ľudský systém i ekosystém. Zraniteľnosť v tomto prípade vyjadruje predispozíciu a citlivosť systémov na ohrozenia prírodnej povahy je výsledkom pôsobenia dvoch činiteľov:
- fyzickej expozície, vyjadrujúcej prítomnosť a hustotu obyvateľstva, charakter lokality, infraštruktúru v rizikových zónach, potenciálne humánne a materiálne straty alebo škody,
- vplyvu ľudského činiteľa, ľudskej aktivity, spôsobujúcej narušovanie ekosystému, ako napr. je odlesňovanie, znečisťovanie vody a pôdy, urbanizácia, znečisťovanie vzduch priemyslovými exhalátmi a pod.

3. SOCIÁLNA ZRANITEĽNOSŤ

Väčšina dostupných literárnych zdrojov skúma sociálnu zraniteľnosť vo vzťahu k pôsobeniu katastrof (*disaster*) najrôznejšej povahy[6]. V tejto súvislosti je sociálna zraniteľnosť (*Social Vulnerability*) objasňovaná ako predispozícia sociálnych systémov na poškodenie alebo zničenie vplyvom pôsobenia prírodných živlov alebo iných katastrof, ktoré vznikajú ako dôsledok ľudskej činnosti. Takto ponímaná zraniteľnosť má aspekty:
- vonkajší, prezentovaný pôsobením ohrození prírodnej alebo antropogénnej povahy,
- priestorový, spočívajúci v rizikovosti priestoru umiestnenia (dislokácie) sídla,
- vnútorný, vyjadrujúcu citlivosť a predispozíciu na poškodenie.

Z hľadiska skúmania vnútorného aspektu sociálnej zraniteľnosti sa zameriame na redefinovanie sociálnej zraniteľnosti tak, aby sme vyjadrili širšie spektrum okolností, ktoré ovplyvňujú citlivosť a predispozíciu sociálnych objektov na pôsobenie negatívnych vplyvov aj inej, ako prírodnej povahy.

Sociálnu zraniteľnosť preto vyjadríme ako *vnútornú predispozíciu sociálneho aktéra na narušenie jeho existencie, stability, rozvoja, integrity a/alebo poškodenie jeho záujmov, znemožnenie uspokojovania jeho životných potrieb*. Takto definovaná sociálna zraniteľnosť vyjadruje, že **objektom skúmania** pôsobenia ohrození rôznej povahy (sociálnej, prírodnej, technogénnej) sú sociálni aktéri – jednotlivci, sociálne skupiny, sociálne systémy a **predmetom skúmania** je ich predispozícia na poškodenie, deštrukciu či inú formy ujmy, škody či straty[7].

Sociálna zraniteľnosť zvyčajne zahŕňa sociálne charakteristiky, ktoré môžu spôsobiť, že sociálni aktéri sú citlivejší, majú väčšiu predispozíciu na zhoršenie kvality svojho života,

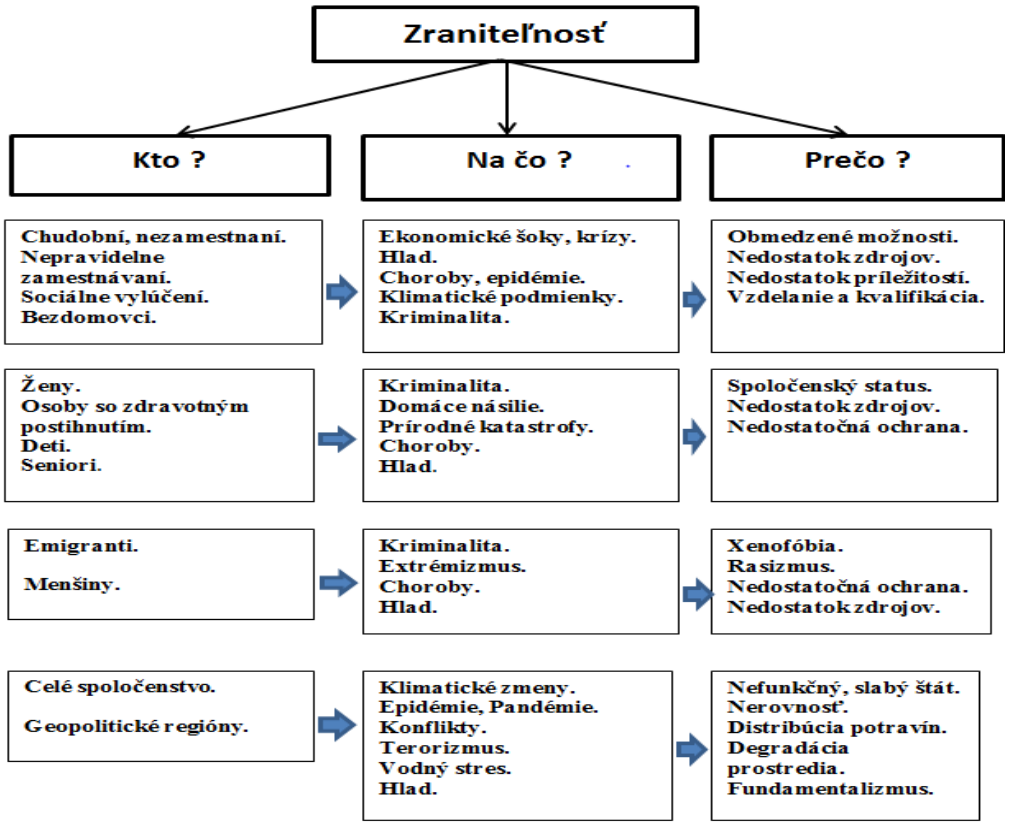
[6] CUTTER et al., 2003, ADGER, 2006, BROOKS et al. 2005, BRAUCH 2011, SAMAGAIO et al., 2013.
[7] HOFREITER, L. Indikátory sociálnej zraniteľnosti obyvateľstva, 2015.

na svoju existenciu či uspokojovanie svojich záujmov a potrieb. Podáva charakteristiku osoby alebo skupiny a ich situácie, ktoré ovplyvňujú ich schopnosť predvídať, odolať a vyrovnať sa s následkami pôsobenia rôznych ohrození.

Sociálna zraniteľnosť, tak ako je definovaná, je zložitý koncept, ktorý treba posudzovať z rôznych hľadísk. Správne a objektívne posúdenie sociálnej zraniteľnosti vyžaduje odpovedať na tri otázky:

1. Koho zraniteľnosť posudzujeme, kto je zraniteľný? Znamená to identifikovať sociálnych aktérov, ktorí „nesú zraniteľnosť".
2. Na čo sú zraniteľní ? Odpoveďou je identifikácia javov a udalostí, ktoré môžu spôsobiť sociálnym aktérom, sociálnym systémom existenčné problémy.
3. Prečo sú zraniteľní? V tomto prípade identifikujeme prvotné príčiny, ktoré spôsobujú predispozíciu na vystavenie negatívnym javom a udalostiam.

Možné výsledky hľadania odpovedí na tieto otázky sú uvedené na obrázku 1.

Obrázok 1 Možný postup identifikácie sociálnej zraniteľnosti. Vlastné spracovanie.

4. INDIKÁTORY SOCIÁLNEJ ZRANITEĽNOSTI

Pojem indikátor (z lat. *indicare*, ukazovať) označuje viditeľný jav, vec, resp. trend alebo skutočnosť, ktorý indikuje stav alebo stupeň niečoho, indikuje ťažko pozorovateľné spoločenské zmeny, prípadne umožňuje iné javy predvídať. Napr.: pouličné nepokoje sú indikátorom napätia v spoločnosti, vlastníctvo niektorých vecí sa často používa ako indikátor blahobytu. Indikátory by mali spĺňať nasledujúce požiadavky:

- indikátor v kvantitatívnej forme vyjadruje taký stav bezpečnostnej situácie, kedy vzniká hrozba alebo jej predpoklady pre bezpečnosť referenčných objektov,
- indikátory majú vysokú citlivosť a variabilitu (premenlivosť), čo umožňuje ich použitie pre sledovanie, vyhodnocovanie i predikciu procesov v bezpečnostnom prostredí,

- indikátory sú charakterizované aj vysokým stupňom citlivosti na vzájomné interakcie a väzby, preto umožňujú indikáciu vzniku hrozieb , alebo vytvárania podmienok ich vzniku[8] .

V slovenskom prostredí sa s kategóriou indikátorov sociálnej zraniteľnosti doposiaľ nepracovalo. Skupina sociológov[9] pracujú s kategóriou sociálnych indikátorov. Vychádzajú pritom z metodiky SILC (*Statistics on Income and Living Conditions*) a sústreďujú sa na indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia (napr. miera nezamestnanosti, miera rizika chudoby, extrémna príjmová chudoba, miera rizika chudoby pracujúcich, miera materiálnej deprivácie, príjmová nerovnosť a pod.)

V predchádzajúcich prácach sme v súvislosti s riešením bezpečnostnej situácie v bezpečnostnom prostredí definovali sociálne indikátory ako ľahko identifikovateľné ukazovatele, ktoré umožňujú skúmať či merať javy a procesy v sociálnom prostredí. Majú dynamický charakter, menia sa v priebehu času, a sú výsledkom interakcií činiteľov sociálneho prostredia. Sú to dôležité účelové parametre stavu bezpečnostnej situácie v lokálnom sociálnom prostredí[10].

Existuje všeobecná zhoda v tom, že sociálna zraniteľnosť je čiastočne výsledkom sociálnych nerovností, ktoré ovplyvňujú náchylnosť rôznych skupín na vystavenie hrozbám, alebo obmedzujú ich schopnosť reagovať na hrozby a znášať následky negatívnych javov a udalostí.

V koncepte skúmania sociálnej zraniteľnosti na prírodné katastrofy sa za hlavné činitele, ktoré ovplyvňujú sociálnu zraniteľnosť považujú*: demografické charakteristiky obyvateľstva, poloha osídlenia, infraštruktúra, sieť záchranných služieb a zdravotníckych zariadení, pripravenosť obyvateľstva na zvládanie krízových situácií*.

Ak posudzujeme ľudskú zraniteľnosť z hľadiska schopností, možností a slobôd , môžeme analyzovať celý rad slabých miest. Materiálna či príjmová deprivácia zjavne nie je jediným zdrojom zraniteľnosti. Osoba s vysokými príjmami, ale bez možnosti zapojiť sa politicky nie je zraniteľná v bežnom slova zmysle, ale môže byť veľmi diskriminovaná z hľadiska možnosti účasti na politickom živote. Rovnako tak finančne dobre situovaný človek môže byť vystavený riziku násilného útoku, ale s prostriedkami môže znížiť zraniteľnosť tejto osoby, pretože bohatší ľudia môžu lepšie chrániť proti mnohým protivenstvám. Pre potreby komplexnejšej charakteristiky sociálnej zraniteľnosti v podmienkach slovenskej spoločnosti navrhujeme tieto skupiny indikátorov:

- ***Sociálno-štrukturálne***, ktoré zahrňujú pohlavie, vek, zdravotný stav, vzdelanie a typ rodiny.

- ***Sociálno-ekonomické***, kde by mohli patriť druh a forma zamestnania, zdroj príjmu, veľkosť príjmu a podmienky bývania.

- ***Sociálno-urbanistické*** indikátory by mohli charakterizovať veľkosť sídla bydliska, poloha (umiestnenie) sídla bydliska.

[8] HOFREITER, L. Indikátory zmien v sociálnom prostredí. 2014.

[9] LUBELCOVÁ, G., DŽAMBAZOVIČ,R., GERBERY, D. (eds.) Sociálne indikátory a sociálny monitoring: súčasný stav a výhľady do budúcnosti.2011., KUSÁ, Z. *Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike za rok 2012.*

[10] HOFREITER, L. , ZVAKOVÁ, Z. Indicators of security situation in local environment .2014.

- ***Socio-kultúrne*** indikátory, ktoré kvantifikujú také charakteristiky, ako identita a sociálne väzby.

4. INDEX SOCIÁLNEJ ZRANITEĽNOSTI.

Na vyjadrenie miery sociálnej zraniteľnosti navrhujeme kvantifikáciu indikátorov pomocou bodovej metódy. Použili sme škálu bodov od 1 do 4, pričom 1bod znamená minimálnu zraniteľnosť, 4 body znamenajú maximálnu zraniteľnosť. Príklad bodového ohodnotenie jednotlivých indikátorov je uvedené v tabuľkách 1 – 4.

Tabuľka1 Bodové hodnotenie skupiny sociálne- štrukturálnych indikátorov.

Body	Indikátor				
	Pohlavie	Vek	Zdrav. stav	Vzdelanie	Typ rodiny
1	Muž	25-45	Bez obm.	VŠ	2 čl., bez detí
2		18-24	Ľahké obm.	SŠ,	Úplná, 2+1(2)
3	Žena	46-62	Čiastočný invalid	Odborné	Neúplná, s deťmi
4		do18 r., nad 62	Ťažko zdrav. postih., invalid,	Bez odborného vzdelania	Viacdetná (2+3 a viac)

Tabuľka 2 Bodové hodnotenie sociálno-ekonomických indikátorov.

Body	Indikátor			
	Zamestnanie	Zdroj príjmu	Veľkosť príjmu	Podmienky bývania
1	TPP (štátna .sl. verejná. sl.)	Renta, súbeh príjmov	nad 800EUR /os.	Vlastný dom, byt
2	PP- doba určitá, dohoda,	prac. pomer – stály príjem	do 800 EUR /os.	Nájom - dlhodobý
3	Občasné, brigády	Dôchodok, príležž. príjmy	na hranici. chudoby	Nájom - krátkodobý
4	Bez PP	dávky v nez., v soc. núdzi	pod životným min.	Bez možnosti bývania

Tabuľka 3 Bodové hodnotenie sociálno-urbanistických indikátorov.

Body	Indikátor	
	Veľkosť sídla	Poloha sídla (kraj)
1	Veľké mesto	BA,
2	Stredné mesto	TT, TN
3	Malé mesto	KE, ZA, NR,
4	Dedina	BB, PE

Tab.5 Bodové hodnotenie sociálno-kultúrnych indikátorov.

Body	Indikátor	
	Identita	Sociálne väzby
1	Majorita	Široké, rozvinuté, pravidelné
2	Minorita- akceptovaná	Časté
3	Minorita – tolerovaná	Občasné
4	Imigrant, diaspóra	Bez väzieb

Index sociálnej zraniteľnosti (ISZ) vypočítame podľa vzorca :

$$ISZ = \frac{\sum_{j=1}^{m} b_j}{m} \qquad (1)$$

kde : b_j je bodové ohodnotenie indikátora j
m je počet indikátorov.

Vypočítané hodnoty indexu sociálnej zraniteľnosti môžeme škálovať pre potreby konečného ohodnotenia sociálnej zraniteľnosti sociálneho aktéra. Príklad možného škálovania je uvedený v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 5 Škály pre hodnotenie indexu sociálnej zraniteľnosti[11].

Hodnota indexu sociálnej zraniteľnosti	Hodnotenie sociálnej zraniteľnosti
1 – 1,2	Veľmi malá zraniteľnosť
1,21 – 1,5	Menšia zraniteľnosť
1,51 – 2,0	Malá zraniteľnosť
2,01 – 3,0	Veľká zraniteľnosť
3,01 – 4,0	Veľmi veľká, extrémna zraniteľnosť.

ZÁVER

Národná bezpečnosť je kategória, ktorá charakterizuje stupeň, mieru alebo úroveň zaistenia ochrany životne dôležitých záujmov, práv a slobôd jednotlivca, sociálnych skupín i štátu od vonkajších i vnútorných ohrození najrôznejšej príčiny a povahy.

Z hľadiska jednotlivca alebo sociálnych skupín sú ako ohrozenia vnímané vysoký stupeň sociálnych nerovností, chudoba a vylúčenie (sociálna exklúzia). Práve sociálna exklúzia fakticky znamená život v chudobe, bez účasti na trhu práce, bez primeraného bývania, bez dostatočného príjmu, obvykle v izolácii, či v malej skupine podobne deprivovaných ľudí pohybujúcich sa na okraji spoločnosti.

Citlivosť jednotlivcov alebo sociálnych skupín na tieto negatívne javy môžeme identifikovať prostredníctvom indikátorov a indexu sociálnej zraniteľnosti.

[11] HOFREITER,L. Indikátory sociálnej zraniteľnosti obyvateľstva. 2015.

Identifikovanie a ohodnotenie sociálnej zraniteľnosti je nevyhnutnou podmienkou pre identifikovanie zraniteľných skupín obyvateľstva.

Reagovanie na nárast sociálnej zraniteľnosti jednotlivcov i sociálnych skupín je činiteľom, ktorý pôsobí preventívne, pretože eliminuje alebo minimalizuje jednu z príčin sociálnych konfliktov, ktoré môžu narušiť úroveň alebo stav vnútornej (a v niektorých prípadoch i vonkajšej) bezpečnosti štátu – teda národnej bezpečnosti, ale i medzinárodnej bezpečnosti.

Vnútorné konflikty, nízka úroveň sociálne bezpečnosti môžu spôsobiť, že daný štát sa môže stať ohrozením bezpečnosti svojich blízkych susedov, ale i v širšom geopolitickom priestore.

Lebo štát môže ohrozovať svoje okolie nielen svojou silou, ale i svojou slabosťou a nestabilitou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ADGER, W. Vulnerability. *Global environmental change*, 2006, 16.3: 268-281. 16 (2006).

BRAUCH, G.H. *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerability and Risks*. In: Brauch,G.H et al Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security. Springer Berlin Heidelberg.2011. ISBN: 978-3-642-17775-0

BROOKS, N., ADGER, W.N., KELLY,P.M. *The determinats of vulnerability and adaptive capacity at the national level and the implications for adaptation*. Global Envirinmental Change.15 (2005).

BUZAN, B., WÆVER, O., WILDE, J. *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum Strategických Studií, 2005. 272 s. ISBN 80-903333-6-2

CUTTER, S.L., BORUFF, B.J., SHIRLEY, W.L. *Social Vulnerability to Environmental Hazards*. In: Social Science Quarterly. Vol.8, 2004.. doi: 10.1111/1540-6237.8402002

DŽAMBAZOVIČ, R., GERBERY, D. *Sociálne indikátory ako kľúčový nástroj monitoringu a reportingu sociálnej situácie.* In: Lubelcová, G., Džambazovič,R., Gerbery, D. (eds.) Sociálne indikátory a sociálny monitoring: súčasný stav a výhľady do budúcnosti. FiF UK, STIMUL, Bratislava, 2011.

GERBERY, D. *Vybrané aspekty materiálnej deprivácie*. Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2012.

GERBERY, D. et al. (2008). *Monitoring národných indikátorov v oblasti chudoby a sociálneho vylúčenia*. [online] Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2008 [cit. 2015-10-05]. Dostup z : http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2009/Gerbery/Narodne_indikatory.pdf

HOFREITER, L. Bezpečnostná veda – minulosť, súčasnosť a perspektívy. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011.* Liptovský Mikuláš, 2011.

HOFREITER, L. et al. *Ochrana objektov kritickej dopravnej infraštruktúry*. EDIS-vydavateľstvo ŽU v Žiline, 20013. ISBN 978-50-554-0803-3.

HOFREITER, L., ZVAKOVÁ, Z. *Indicators of security situation in local environment* In: Periodica Academica. - ISSN 1802-2626. - Roč. 9, č. 1, 2014, s. 34-42.

HOFREITER, L. *Indikátory zmien v sociálnom prostredí*. In: Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2014 - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014. - ISBN 978-80-8040-487-1.

HOFREITER, L. *Indikátory sociálnej zraniteľnosti obyvateľstva.* In: Krizové řízení a řešení krizových situací. Uherské Hradiště, 2015.

KUSÁ, Z. *Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike za rok 2012*. [online] [cit. 2015-09-29]
Dostupné z: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/slowakei/10659.pdf

SAMAGAIO,A., MONTEIRO, S., GAMBOA, R. *Social Vulnerability of Historical City Centers: a Case Study in Leira, Portugal*. [Online] European Journal of Security and Safety, [cit. 2015-09-29]. Dostupné z http://www.esecportal.eu/journal/index.php/ejss/

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.,
Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline
Ul. 1.mája 32
01026 Žilina
E-mail : Ladislav.Hofreiter@fbi.uniza.sk

Článok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0175/14

OPERÁCIA ATTILA

OPERATION ATTILA

Michal HRNČIAR, Štefan GANOCZY

ABSTRACT

"The Cyprus problem" has its roots in the past. Historical context and the built environment created conditions for armed conflict. In its early days it was a long-standing effort of the Cypriot people for self-determination, through unrelenting armed uprising against colonizers in order to gain its own independence, to the radical armed conflict between the Greek Cypriot and the Turkish Cypriot community, which grew into a brutal ethnic war. The culmination was the intervention of the Turkish armed forces, which was codenamed as Operation Attila.

Keywords: Cyprus, UNFICYP, operation, intervention

ÚVOD

„Cyperský problém" je pojem, ktorý označuje novodobú históriu Afroditinho ostrova od svojho vzniku v 40. rokoch 20. storočia a zamestnáva svetové spoločenstvo žiaľ až do dnešných čias. V jeho začiatkoch to bola dlhotrvajúca snaha cyperských občanov o sebaurčenie, cez neutíchajúce ozbrojené povstanie proti kolonizátorom s cieľom získať vlastnú nezávislosť (1955 – 1960), až po radikálny ozbrojený konflikt medzi grécko-cyperskou a turecko-cyperskou komunitou, ktorý prerástol do brutálnej etnickej vojny (1956 – 1964). Dôsledkom neutíchajúcej kritickej situácie na ostrove bolo vytvorenie mierovej misie OSN UNFICYP (The United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) za účelom udržania mieru. Misia dosiahla operačnú pohotovosť 27. 03. 1964. I keď sa atmosféra po nasadení mierových síl OSN upokojila, tento stav nevydržal dlho.

Nasledujúca dekáda bola charakterizovaná vnútropolitickou krízou podporovanou opakovanými zásahmi tzv. materských krajín (Grécko, Turecko), snahou extrémistických činiteľov grécko-cyperskej komunity o pripojenie ostrova ku Grécku (najmä v období po vojenskom prevrate v Grécku v roku 1967), až po násilné vytváranie turecko-cyperských enkláv a ekonomickú blokádu turecko-cyperského obyvateľstva. Vyvrcholením bol Gréckom podnietený a podporovaný štátny prevrat (1974), označovaný ako Operácia Afrodita, ktorého cieľom bolo zvrhnúť vládu na ostrove a dosiahnuť tzv. „enosis"[1].

Táto udalosť bola hrubou provokáciou Grécka protiTurecku. Puč vnímalo ako akt, ktorého cieľom je „enosis" riadený vojenským režimom v Aténach. Ankara vyzvala Veľkú Britániu ako spolugaranta cyperskej ústavy k dialógu. Cieľom rokovaní bolo prijatie spoločného koordinovaného postupu riešenia cyperskej otázky v zmysle Zmluvy o garanciách[2] z roku 1960. Turecko prezentovalo, že v snahe obnoviť poriadok a ústavné

[1] Enosis („únia"), myšlienka grécko-cyperského hnutia usilujúceho sa o pripojenie Cypru ku Grécku.

[2] Zmluva o garanciách obsahovala v 4 článkoch ustanovenia, že Grécko, Turecko a Veľká Británia sa zaručujú za nezávislosť, územnú celistvosť a bezpečnosť Cyperskej republiky. Zmluva zamedzovala akúkoľvek participáciu v celku alebo po častiach v „akomkoľvek politickom" alebo „ekonomickom" spojenectve so žiadnym štátom. Tým bolo zjednotenie ostrova s Gréckom alebo Tureckom vylúčené. Garantujúce národy sa zaväzovali, že v prípade narušenia ústavy to budú navzájom konzultovať a že budú konať spoločne. Ak spoločná akcia nebude možná, niektorý z garantov môže konať jednostranne.

pomery na ostrove je pripravené realizovať akékoľvek aktivity, pretože bezpečnosť Turecka a tureckej komunity na Cypre musí byť zachovaná.[3]

Keďže londýnske rokovania neboli úspešné a okamžitá spoločná akcia bola pre Britániu neprijateľná, turecký premiér dňa 19. 07. 1974 na pôde generálneho štábu tureckých ozbrojených síl potvrdil, že Turecko bude musieť konať samostatne. Ankara svoj vojenský zásah zdôvodňovala tým, že Grécko by po dosiahnutí „enosis" vytvorilo na Cypre vojenskú základňu, z ktorej by mohlo ovládnuť východné Stredomorie. Zároveň sa obávala pokračovania utláčania a masakrovania tureckých Cyperčanov na ostrove.

Turecká vláda v skorých ranných hodinách 20. 07. 1974, s odvolaním sa na Zmluvu o garanciách z roku 1960, odsúhlasila rozsiahlu dvojfázovú vojenskú operáciu s kódovým označením Operácia Attila ako odozvu na Operáciu Afrodita. Turecko v médiách informovalo o spustení tureckej akcie, ktorú označilo za mierovú operáciu, s tým že nie je namierená proti grécko-cyperskému obyvateľstvu, ale na obranu tureckých Cyperčanov a celej Cyperskej republiky. Prezentovalo, že operácia môže výrazne prospieť tureckému národu, všetkým obyvateľom Cypru a aj celému ľudstvu. Turecko koná v presvedčení, že cieľom operácie nie je viesť vojnu, ale naopak priniesť mier, a to nielen pre tureckých, ale aj pre gréckych Cyperčanov. Táto operácia bola spustená až po vyčerpaní všetkých diplomatických alternatív v snahe vyriešiť spor bez použitia zbraní, ktoré žiaľ želaný výsledok nepriniesli.[4]

Prvotným cieľom tureckého vojenského zásahu bolo dosiahnuť rovnováhu síl za účelom chrániť turecko-cyperskú komunitu na ostrove. Ďalšie opatrenia by boli prijímané v súlade s následným vývojom situácie. Na tento účel bol pripravený dvojfázový plán. Cieľom prvej fázy bolo zaistenie predmostia, následné rozvíjanie útoku do šírky a hĺbky a dosiahnutie tzv. „Sahin línie". Tým chcela turecká strana dosiahnuť úplné oddelenie znepriatelených komunít. Po ukončení prvej fázy operácie mala byť situácia riešená diplomatickou cestou. K druhej fáze operácie malo dôjsť len v prípade, ak by zlyhala diplomacia. Jednalo sa o zmocnenie sa rozsiahlej časti severocyperského územia, dosiahnutím tzv. „Attilovej línie".[5]

1. OPERÁCIA ATTILA 1

1.1 PRVÁ FÁZA OPERÁCIE ATTILA 1

Prvá fáza vojenskej operácie tureckých ozbrojených síl, označovaná aj ako Operácia Attila 1, sa začala v sobotu 20. 07. 1974 v skorých ranných hodinách. Celkovou úlohou prvej fázy operácie bolo náletmi tureckého letectva na ciele v rôznych častiach ostrova oslabiť Cyperskú Národnú gardu[6]. Následne zaistiť predmostie na pobreží v blízkosti mesta Kyrenia, vzdušným výsadkom sa zmocniť tureckých enkláv[7] severne od Nikózie a ovládnuť dôležitú komunikáciu spájajúcu mestá Kyrenia a Nikózia.[8]

Úspech operácie bol kvôli hornatému charakteru severnej časti ostrova, tvorenej pohorím Kyrenia, založený na rýchlosti jej vykonania a aktívnej participácii tureckého

---

MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. *Cyprus – dimenzie konfliktu.* 2014, s. 63.

[3] The Cyprus Conflict *30 Hot Days. The Turkish Intervention, July-August 1974*. 1985.

[4] The Cyprus Conflict *30 Hot Days. The Turkish Intervention, July-August 1974*. 1985.

[5] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus (1974).* 2014.

[6] Cyperská Národná garda (The Cypriot National Guard), od roku 1964 predstavuje vojenskú silu Cyperskej republiky.

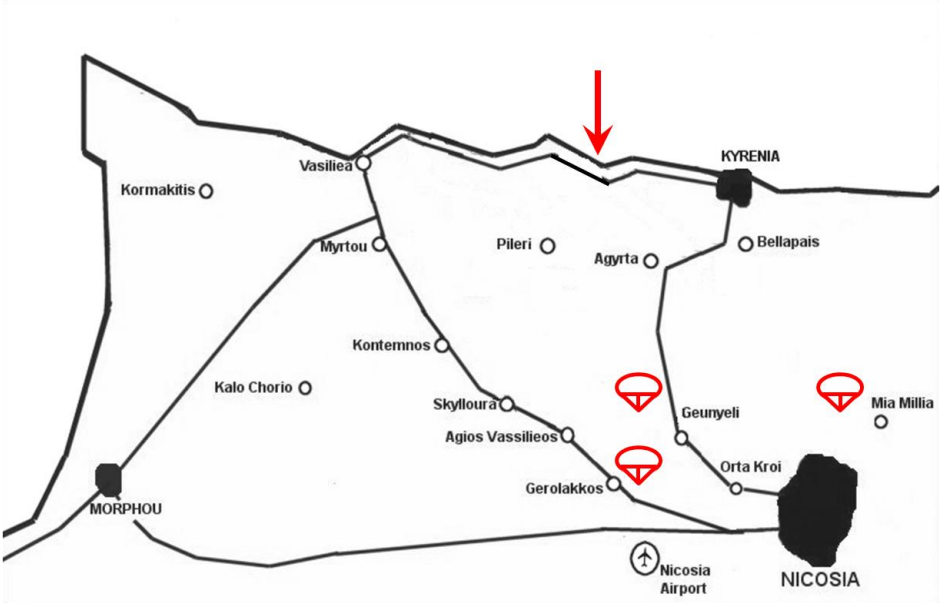
[7] V predmetných enklávach sa nachádzalo 25 000 tureckých Cyperčanov.

[8] *1974 Turkish Invasion Against Cyprus. July 20, 1974*. 2005.

kontingentu KTKA[9], ktorý bol rozmiestnený v severnej časti Nikózie v oblastiach Geunyeli (Günyeli) a Orta Kroi (Ortaköy). Ankara kalkulovala aj so zapojením Mudžahedínov[10], ktorí už od roku 1964 kontrolovali hlavnú komunikáciu smerujúcu od pobrežia až po Nikóziu.[11]

Prvú ofenzívnu vlnu tvorila turecká námorná flotila pozostávajúca z 31 plavidiel, ktorá vyplávala z prístavu Mersin v Turecku dňa 19. 07. 1974 o 11:30. Severné pobrežie Cypru dosiahla v nasledujúci deň o 05:00. Na jej palubách bola prepravovaná jedna brigáda námornej pechoty Çakmak,[12] ktorej celková sila predstavovala 3 000 vojakov.[13]

K vylodeniu tureckých síl došlo v oblasti Karavas na pláži Pente Milli (označenej ako Five Mile Beach, alebo Five Mile Point), vzdialenej asi 8 km západne od hlavného prístavného mesta Kyrenia. Začalo náletmi tureckého letectva na predmestia Nikózie a mesto Famagusta a intenzívnym námorným bombardovaním severného pobrežia ostrova.[14] O 06:00 turecké dopravné lietadlá a vrtuľníky vysadili výsadkárov do oblastí Mia Millie a Gerolakkos. Ďalšie výsadky, v sile 1400 výsadkárov, boli vysadené do priestoru medzi tureckými enklávami Agyrta a Geunyeli (Obrázok 1).[15]

Obrázok 1 Prvá fáza operácie Attila 1 (20. 07. 1974)[16]

Na odrazenie tureckého útoku bolo okamžite nasadených 5 000 až 8 000 vojakov Cyperskej Národnej gardy a gréckeho kontingentu ELDYK[17].

---

[9] KTKA (tur.: Kibris Turk Kuvvetleri Alayi), turecký kontingent označený ako Turecký pluk na Cypre (Turkish Regiment in Cyprus) vytvorený v zmysle Zmluvy o spojenectve (zmluva poskytovala priestor pre zriadenie dvoch vojenských kontingentov na ostrove, gréckeho – 950 vojakov a tureckého – 650 vojakov). MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. *Cyprus – dimenzie konfliktu.* 2014, s. 63.

[10] Polovojenská ilegálna organizácia zahŕňajúca 5 000 až 20 000 ľahko ozbrojených mužov vycvičených na nekonvenčné operácie.

[11] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.

[12] Brigáda námornej pechoty Çakmak disponovala 15 tankami M47 Patton, 20 obrnenými transportérmi M113 a 12 ks 105 mm húfnic M101. Jej vojaci boli vyzbrojení modernými automatickými útočnými puškami Heckler & Koch G3.

[13] *Battle of Pentemili beachhead (1974).*

[14] The Cyprus Conflict *30 Hot Days. The Turkish Intervention, July-August 1974*. 1985.

[15] Cyprus: Invasion Timeline *The "Attila" Invasion of July 1974.* 1995 - 2000.

[16] Zdroj: MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu. 2014, s. 98.

Cyperská Národná garda bola zložená z peších, mechanizovaných a prieskumných práporov a delostreleckých oddielov, vojenské letectvo bolo vybavené malým počtom ľahkých lietadiel. V tejto dobe zahŕňala 40 000 vojakov, z toho 30 000 v zálohe, vybavených zastaraným a nepotrebným vybavením z Grécka, s nízkou zásobou munície a materiálu. Výzbroj tvorili „historické“ útočné karabíny Mauser 1899, 32 ks stredných tankov T-34, 80 ks rôznej delostreleckej techniky a asi stovka obrnených vozidiel BTR-152. Pre prípad vypuknutia rozsiahleho vojenského konfliktu bol už v roku 1972 vytvorený rezervný zbor (Efedrikon Soma), ktorý predstavoval sily na doplnenie Cyperskej Národnej gardy. Zahŕňal tri prápory dobre vycvičených policajných síl vybavených modernými zbraňami z Československa. Ďalšie cyperské ozbrojené zložky predstavovala ilegálna polovojenská organizácia EOKA-B, ktorá zahŕňala 5 000 členov vyzbrojených 1 000 ks zbraní.[18]

Grécky kontingent ELDYK nebol pod priamou kontrolou Cyperskej Národnej gardy. Pozostával z dvoch peších práporov s oficiálnym stavom 950 vojakov (reálne predstavoval 1 200 vojakov). Bol dobre vycvičený a organizovaný, považovaný za najlepšiu jednotku na grécko-cyperskej strane, ale vybavený len ľahkými a starými zbraňami.

Počiatočné vylodenie tureckých síl sa stretlo iba s ľahkým odporom, keďže v mieste vylodenia bol aktívne nasadený iba jeden peší prápor Cyperskej Národnej gardy. Jeho posilnenie bolo do veľkej miery závislé na využití prístupovej cesty Nikózia – Kyrenia. Táto však bola kontrolovaná Mudžahedínmi a blokovaná turecko-cyperskými silami dislokovanými v oblasti Geunyeli (severne od Nikózie) a navyše posilňovaná tureckými výsadkami. Preto okamžitou gréckou odpoveďou na vylodenie bol útok na turecké enklávy Geunyeli, ktorého cieľom bolo zmocniť sa tejto oblasti. Grécke sily však ani po opakovaných ofenzívnych aktivitách nedosiahli žiadny rozhodujúci výsledok a pod vplyvom tureckého letectva boli nútené ustúpiť.[19]

Postupne sa po celom území ostrova (Famagusta, Pafos, Morphou, Limassol, Nikózia, Kokkina a ďalšie miesta) rozpútali ťažké boje s množstvom obetí aj medzi turecko-cyperskou komunitou podporovanou Mudžahedínmi a grécko-cyperskou komunitou podporovanou EOKA-B.[20]

1.2 DRUHÁ FÁZA OPERÁCIE ATTILA 1

Druhá ofenzívna vlna tureckých ozbrojených síl s označením „Bora“[21] dosiahla severné pobrežie ostrova 22. 07. 1974 v ranných hodinách. Jej celkovou úlohou bolo útokom ovládnuť koridor siahajúci od severného pobrežia v oblasti Kyrenia až po turecké enklávy v severnej časti Nikózie za účelom rozšíriť turecký vplyv na ostrove.[22]

Po opätovnom vylodení na pláži Pente Mili časť tureckých síl okamžite z obsadeného predmostia zaútočila na mesto Kyrenia s cieľom vytvoriť nové predmostie v jeho prístave.

---

[17] ELDYK (gr.: Ελληνική Δύναμη Κύπρου – ΕΛΔΥΚ), Helénske sily na Cypre (Hellenic Force in Cyprus), grécky vojenský kontingent vytvorený v zmysle Zmluvy o spojenectve (zmluva poskytovala priestor pre zriadenie dvoch vojenských kontingentov na ostrove, gréckeho – 950 vojakov a tureckého – 650 vojakov). MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. *Cyprus – dimenzie konfliktu.* 2014, s. 63.

[18] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.

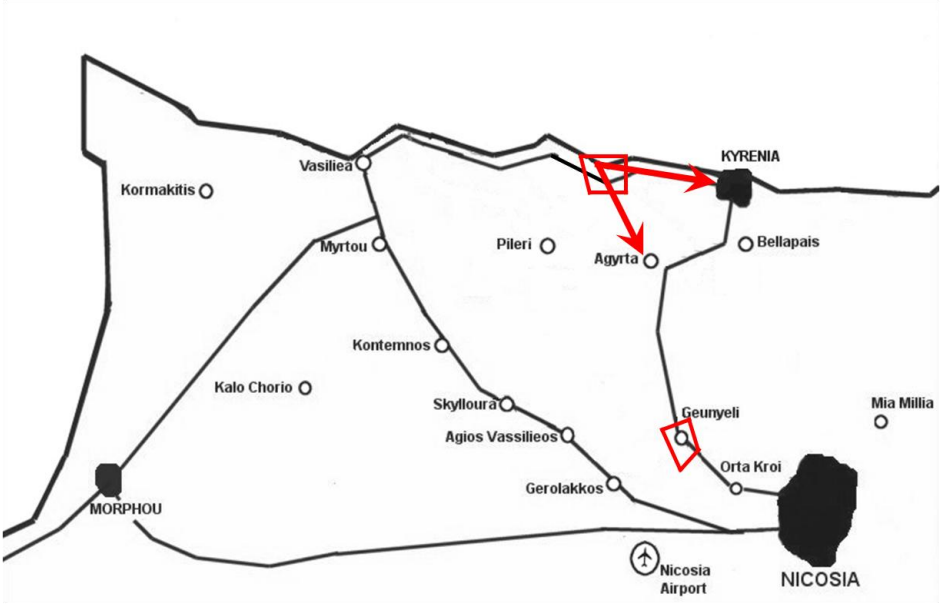
[19] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.

[20] Cyprus: Invasion Timeline *The "Attila" Invasion of July 1974.* 1995 - 2000.

[21] Úlohové zoskupenie Bora bolo tvorené jednou tankovou rotou (so 17 tankami M47 Patton) 5. tankového práporu (39. divízie), jednej pešej roty 49. pluku (s obrnenými transportérmi M113).

[22] *Battle of Pentemili beachhead (1974).*

Druhá časť síl rozvíjala útok smerom na Nikóziu s cieľom spojiť sa s tureckými jednotkami operujúcimi v oblastiach Agyrta a Geunyeli (Obrázok 2).[23]

Obrázok 2 Druhá fáza operácie Attila 1 (21. 07. 1974)[24]

Vrchné veliteľstvo Cyperskej Národnej gardy si uvedomovalo roztrieštenosť úsilia vlastných práporov zodpovedných za Kyrenejský sektor. Na druhú vlnu tureckých síl zareagovalo posilnením a prepodriadením všetkých jednotiek nachádzajúcich sa v tomto priestore pod jedno velenie. Grécka obrana bola napriek tomuto opatreniu rýchlo prekonaná a grécke jednotky museli pod tureckým tlakom ustúpiť až do Kyrenie. Tu opätovne nedokázali turecký postup zastaviť.[25]

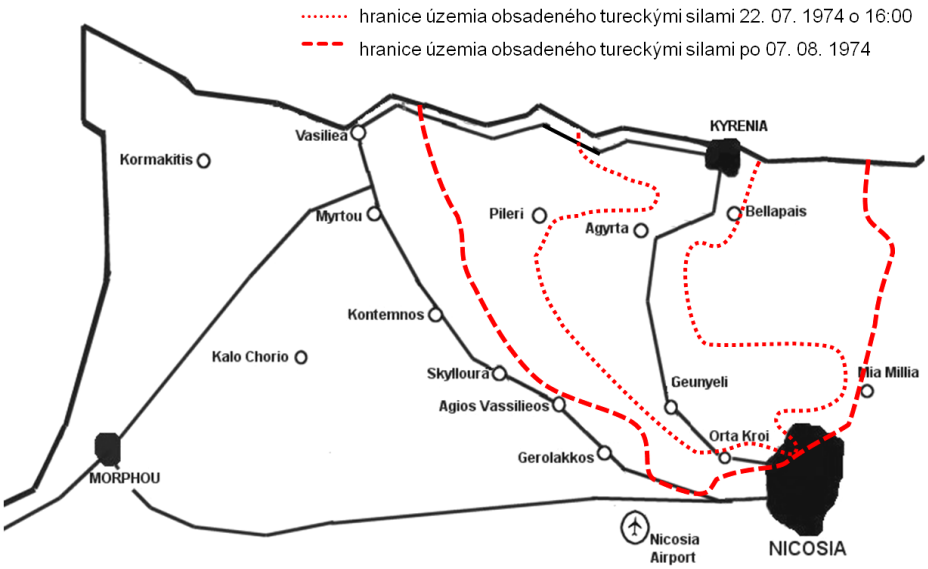
V deň tureckej intervencie 20. 07. 1974 prijala Bezpečnostná rada OSN rezolúciu č. 353. Žiadala o okamžité zastavenie paľby, koniec cudzej vojenskej akcie a odsun všetkých zahraničných vojenských síl prítomných na ostrove, ktorých prítomnosť nie je zakotvená v Zmluve o spojenectve z roku 1960. Bezpečnostná rada OSN vyzvala Grécko, Turecko a Veľkú Britániu na rešpektovanie suverenity a územnej integrity Cyperskej republiky. Zároveň žiadala, aby plne spolupracovali so silami UNFICYP, aby tie mohli vykonávať svoj mandát. Za daných okolností bolo úlohou misie UNFICYP vyvinúť všetko úsilie na obnovenie prímeria.

Po rozsiahlych rokovaniach bola turecká operácia dňa 22. 07. 1974 oficiálne zastavená a uzavreté prímerie. V tejto súvislosti sily UNFICYP asistovali pri určovaní postavení opozičných strán konfliktu, ktoré bolo realizované v ten istý deň k 16:00 miestneho času.[26]

Turecké ozbrojené sily kontrolovali koridor široký 18 km pozdĺž severného pobrežia zasahujúci 22 km do hĺbky až po turecku časť Nikózie (ohraničenie koridoru je označované ako Sahin línia). Jeho rozloha zahŕňala približne 4 % celého ostrova (Obrázok 3). Ovládali prístav Kyrenia, ktorý predstavoval strategický bod umožňujúci vylodenie posíl pre prípadný

[23] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.
[24] Zdroj: MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu. 2014, s. 104.
[25] *Battle of Pentemili beachhead (1974).*
[26] UNFICYP. *Events in the Summer of 1974.* 2014.

druhú tureckú ofenzívnu aktivitu.[27] Krehké prímerie bolo i následne často obojstranne porušované čo spôsobilo posunutie hraníc oblastí okupovaných tureckými ozbrojenými silami, a teda rozšírenie územia pod tureckou kontrolou. Po 07. 08. 1974 územie obsadené tureckými silami predstavovalo asi 7 % rozlohy ostrova (Obrázok 3).[28]

Obrázok 3 Výsledok prvej fázy operácie Attila[29]

Bezpečnostná rada OSN iniciovala rezolúciou č. 353 (1974) konferenciu v Ženeve v dňoch 25. 06. až 30. 06. 1974. Zúčastnili sa jej ministri zahraničných vecí Turecka, Grécka a Veľkej Británie. Po dlhých a vyostrených diskusiách sa zhodli na znení deklarácie o Cypre. Ďalej sa zúčastnení dohodli, že sa v Ženeve od 08. 08. 1974 uskutočnia ďalšie rokovania, kde budú prerokované otázky obnovenia mieru a ústavného poriadku Cyperskej republiky, bude prerokovaná potenciálna existencia Cyperskej republiky obsahujúca dva autonómne správne orgány, a to gréckej a tureckej komunity.

Ankara a aj Atény prijatie dohôd v Ženeve vnímali ako úspech a krok, ktorý priniesol cyperskému národu čiastočnú úľavu, tým že hrozba vojny pominula. Zároveň si uvedomovali, že tento krok predstavuje len prvú fázu a finálne riešenia budú prerokúvané na druhej konferencii. Následná Ženevská konferencia, ktorá sa konala v dňoch 08. 08. až 14. 08. 1974 za prítomnosti predstaviteľov Turecka, Grécka, Veľkej Británie a delegácií gréckych a tureckých Cyperčanov, však dohodu nepriniesla.

Keďže výsledok prvej fázy tureckej operácie nepredstavoval žiadny základ pre dosiahnutie konečného politického urovnania a Turecko zároveň už od úvodu predpokladalo realizáciu aj druhej fázy operácie, s ohľadom na okolnosti ju vnímalo ako nevyhnutnosť. Časový priestor charakterizovaný dočasným prímerím, ktorý vznikol po prvej fáze tureckej operácie, bol pre Ankaru dôležitý. Turecku jednak umožnil vynaložiť všetko úsilie na začatie diplomatických krokov a zároveň, akonáhle bola ukončená prvá fáza, okamžitým vyslaním posíl aktivovalo prípravy na druhú fázu operácie.[30]

[27] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.
[28] Occupied town in Cyprus, by the Turkish army *Illegally Occupied by Turkish Troops since ...* 2002.
[29] Zdroj: MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu. 2014, s. 109.
[30] The Cyprus Conflict *30 Hot Days. The Turkish Intervention, July-August 1974*. 1985.

2. OPERÁCIA ATTILA 2

Dňa 14. 08. 1974 Ankara spustila druhú fázu operácie tureckých ozbrojených síl s kódovým označením Operácia Attila 2. Turecký ofenzívnu vlnu tvorila 28. a 39. pešia divízia a ďalšie turecké sily s celkovým počtom 40 000 vojakov, 160 až 200 tankov M47 a M48, 200 obrnených transportérov M113 a 120 poľných diel. Plán zahŕňal dve fázy.

2.1 PRVÁ FÁZA OPERÁCIE ATTILA 2

Cieľom prvej fázy operácie Attila 2 bolo v čase od 14. 08. do 15. 08. 1974 útokom cez oblasť nížin Mesaoria preniknúť do mesta Famagusta za účelom spojiť sa s turecko-cyperskou enklávou. Ďalšia časť tureckých síl mala rozvíjať útok na juh smerom k letisku Tymbou (východne od Nikózie).

Grécke sily boli rozdelené do troch sektorov na západný, stredný a východný. Grécky plán zamýšľal zdržiavať postupujúce turecké sily na západnom a východnom fronte, zatiaľ čo grécke sily v centrálnom sektore ustúpia a budú brániť už skôr zaujatú hlavnú obrannú čiaru, nazývanú aj ako „Troodos línia“. Západný sektor bránený 11. taktickou skupinou[31] sa rozprestieral od pobrežia v oblasti Vasilia a končil pri medzinárodnom letisku pri Nikózii. To už bolo pod kontrolou kanadského kontingentu síl UNFICYP. Centrálny úsek[32] prebiehal od medzinárodného letiska až po oblasť Mia Milia. Východný sektor, ktorý bol vyhodnotený ako najpravdepodobnejší smer tureckého tlaku, bol bránený 12., 9. a 15. taktickou skupinou.[33] Zahŕňal priestor od oblasti Mia Milia cez východnú časť pohoria Kyrenia až po severné pobrežie ostrova.[34]

Vo východnom sektore začalo o 06:30 turecké námorníctvo, letectvo a delostrelectvo paľbu, po ktorej turecké jednotky 39. divízie zaútočili na obrannú líniu gréckych síl v priestore Mia Milia. Tieto útoky boli spočiatku odrazené, ale neskôr boli grécke jednotky nútené pod tlakom ustúpiť až do Famagusty. Sily ELDYK brániace sa v centrálnej oblasti boli zasiahnuté paľbou tureckého delostrelectva a letectva, neskôr pechotou a tankami. Opakované turecké útoky boli úspešne blokované, došlo k minimálnej strate bráneného priestoru.[35]

2.2 DRUHÁ FÁZA OPERÁCIE ATTILA 2

Cieľom druhej fázy, ktorá začala večer 15. 08. 1974, bolo útokom ovládnuť oblasť Morphou a rozvíjaním útoku v nasledujúci deň sa spojiť s turecko-cyperskou enklávou Limnitis. Úlohou tureckých síl operujúcich v centrálnej časti bolo preniknúť do Nikózie a postupovať smerom na medzinárodné letisko nachádzajúce sa západne od hlavného mesta.

---

[31] 11. taktická skupina pozostávala zo štyroch peších práporov (256., 316., 281. a 231.), práporu špeciálnych síl a jednej roty grécko-cyperskej polovojenskej polície.

[32] Centrálny front zahŕňal 212. a 336. záložný prápor, 3 roty ELDYK, 211. peší prápor a 187. delostrelecký oddiel.

[33] Taktické skupiny zahŕňali 361., 251. a 399. peší prápor, 32. prápor špeciálnych síl, 346., 305. a 241. záložný prápor a samostatne pôsobiaci 398. prápor v oblasti turecko-cyperskej enklávy Tziaos a 226. záložný prápor.

[34] Línie jednotlivých obranných sektorov predstavovali priebeh hraníc oblastí obsadených tureckými ozbrojenými silami dosiahnutých po 07. 08. 1974.

[35] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.

Nezadržateľný turecký postup cez nížinu Mesaoria vo východnom sektore prinútil brániace sa grécke sily k ústupu. Prvé turecké jednotky vstúpili do Famagusty dňa 15. 08. 1974 o 17:30, kde sa spojili s Mudžahedínmi operujúcimi v tomto priestore. Dňa 16. 08. 1974 turecké sily upevnili svoje postavenia a grécke sily reorganizovali obranu. V západnom sektore obrnené turecké jednotky nadviazali kontakt s gréckymi jednotkami okolo 14:30. Cez noc z 15. 08. na 16. 08. postúpili turecké jednotky o 6 km na západ. Mesto Morphou dosiahli o 12:30 a v ten istý deň o 18:00 aj turecko-cyperskú enklávu Limnitis. V centrálnej časti boli zvedené ťažké boje, ale bez významného tureckého postupu. K ich postupu došlo až po podpore letectvom, kedy boli grécke sily zatlačené až po severné štvrte Nikózie, kde bol turecký postup zastavený.[36]

Bezpečnostná rada OSN vo svojom uznesení č. 359 z 15. 08. 1974 vyjadrila nad vzniknutou situáciou vážne znepokojenie. Požadovala, aby všetky zúčastnené strany plne rešpektovali medzinárodné postavenie síl OSN, aby sa zdržali akéhokoľvek konania, ktoré ohrozuje životy a bezpečnosť jej členov. Ďalej sa dožadovala, aby všetky strany umožnili silám UNFICYP plnenie svojich úloh, vrátane humanitárnych akcií. Po rokovaniach bolo dňa 16. 08. 1974 o 18:00 miestneho času vyhlásené prímerie.

V dobe po vyhlásení prímeria turecké sily opätovne spustili ostreľovanie gréckych jednotiek na zaujatej hlavnej obrannej čiare. Toto ostreľovanie vyústilo dňa 17. 08. k obojstranným manévrom. V priebehu dvoch dní turecké sily obsadili celé mesto Famagusta. Mesto bolo v dôsledku premiestnenia gréckych síl do Nikózie, kde mali brániť medzinárodné letisko, ponechané bez vojenskej ochrany. Famagusta bola pred postupujúcimi tureckými silami úplne evakuovaná. Týmito posunmi turecké sily získali kontrolu nad 37 % územia ostrova (Obrázok 4).

Obidve strany stabilizovali svoje nové pozície a vybudované obranné postavenia opevnili protitankovými priekopami, mínovými poliami a ostnatým drôtom. Grécko-cyperská strana vyvinula veľké úsilie, aby reorganizovala jednotky, ktoré utrpeli najvážnejšie straty. Prvoradou úlohou roztrieštenej Cyperskej Národnej gardy bol okamžitý prísun zbraní, techniky, munície a najnutnejšieho materiálu na pokrytie základných potrieb. Na druhej strane, turecké sily posilňovali obranné postavenia na dosiahnutej čiare. V obsadenej časti Cypru budovali základne, na letisku v Lefkonoiko (20 km severozápadne od Famagusty) prestavovali pristávaciu plochu, aby bola využiteľná vojenským letectvom. Po 18. 08. 1974 už k ďalším ofenzívnym aktivitám nedošlo.[37]

Útok tureckých ozbrojených síl trvajúci tri dni spôsobil zrútenie obrany Cyperskej Národnej gardy a gréckych síl ELDYK. Dosiahnutá čiara tureckých ozbrojených síl zasahujúca hlboko do vnútrozemia, tzv. „Attilova línia“, pretínala ostrov po celej jeho šírke (Obrázok 4).[38]

[36] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.
[37] *Occupied Towns and Villages in CYPRUS*. 2005.
[38] FAUSTMANN, H. *The Cyprus conflict as mirrored in the various interests in ...* 2006, s. 4.

Obrázok 4 Výsledok druhej fázy operácie Attila[39]

ZÁVER

Operácia tureckých ozbrojených síl zapríčinila stovky obetí, množstvo zranených a nezvestných. Rôzne zdroje interpretujú, že počas tureckej intervencie dochádzalo k brutalite páchanej na obyvateľoch turecko-cyperskej komunity, o ktorej existuje množstvo záznamov. Na druhej strane stovky ľudí vrátane detí, žien a seniorov boli obeťami systematického mučenia a surového a ponižujúceho zaobchádzania zo strany tureckých ozbrojených síl.

Tabuľka 1 Celkové počty obetí tureckej operácie Attila: 20. 07. 1974 – 16. 08. 1974[40]

	Mŕtvi	Zranení	Nezvestní
Cyperská Národná garda	309	1 141	909
Grécka Národná garda	88	148	83
Turecké ozbrojené sily	498	1 200	-
Mudžahedíni	70	1 000	-
UNFICYP	9	65	0

Zoznamy nezvestných osôb z ostrova potvrdzujú, že počas druhej fázy tureckej intervencie, bolo viac ako 2 000 grécko-cyperských vojnových zajatcov prevezených tureckým námorníctvom do Turecka. Tu boli väznení v neľudských podmienkach, častokrát mučení a mnoho z nich sa už nikdy späť nevrátilo.

Napriek tomu, že od intervencie uplynuli už desiatky rokov, ešte stále je na grécko-cyperskej strane evidovaných asi 1 400 nezvestných osôb.[41] OSN tieto zverstvá odsúdila ako zločin proti ľudskosti.[42]

[39] Zdroj: MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu. 2014, s. 114.
[40] *Military operations during the Turkish invasion of Cyprus.* 2014.
[41] MALLINSON, W. *Cyprus. A Historical Overview.* 2011, s. 33.
[42] *1974 Turkish Invasion Against Cyprus. July 20, 1974*. 2005.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FAUSTMANN, H. *The Cyprus conflict as mirrored in the various interests in the eastern Mediterranean.* [online]. 2006 [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: http://www.eduvinet.de/comcult/pdf/regiokonf/e/cocentla404.pdf

MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. *Cyprus – dimenzie konfliktu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2014. 1. vyd. 208 s. ISBN 978-80-8040-497-0. Dostupné z: http://ak.aos.sk/e-zdroje/z-edicie-aos/rok-2014/222-cyprus-dimenzie-konfliktu.html

Internetové zdroje:

Battle of Pentemili beachhead (1974). [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: http://www.smileatyou.com/1/1/82/37/1-1-82-37-1.html

Cyprus: Invasion Timeline The "Attila" Invasion of July 1974. 1995 - 2000. [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: http://www.hellas.org/cyprus/timeline.htm#20774b

Military operations during the Turkish invasion of Cyprus (1974). 2014. [cit. 2015-10-06]. Dostupné z: http://uk.ask.com/wiki/Military_operations_during_the_Turkish_invasion_of_ Cyprus ?qsrc=3044

Occupied Towns and Villages in CYPRUS. 2005. [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: http://www.kypros.org/Occupied_Cyprus/cyprus1974/villages_towns.htm

The Cyprus Conflict. [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: http://www.cyprus-conflict.net

UNFICYP. Oficiálna webová stránka. 2014 [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1&tt=graphic&lang=l1

1974 Turkish Invasion Against Cyprus. July 20, 1974. 2005. [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: http://www.kypros.org/Occupied_Cyprus/ cyprus1974/turkish_invasion.htm

npor. Ing. Michal HRNČIAR
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika,
e-mail: michal.hrnciar@aos.sk

Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika,
e-mail: stefan.ganoczy@aos.sk

POVSTANIE V ZMYSLE ALIANČNÝCH DOKTRÍN

INSURGENCY ACCORDING TO ALLIANCE DOCTRINES

Michal HRNČIAR, Peter SPILÝ

ABSTRACT

The article is focused on the problems of current armed conflicts falling within the 4th Generation warfare, their characteristics and expressions. The main part of the article deals with the insurgency, which is one of the manifestations of nowadays forms of armed conflicts. The first part of the article is focused on the identification and characterization of the fundamental notion of insurgency according to alliance doctrines. The next chapter is devoted to analysis of the key elements that insurgency fundamentally differs from the traditional conventional war such as the importance of territory and time, tactics, resources and especially the centre of gravity.

Keywords: insurgency, counterinsurgency, irregular activity, traditional warfare

ÚVOD

Po skončení studenej vojny opäť prichádza rozmach rozličných netradičných konfliktov reprezentovaných neštátnymi ozbrojenými aktérmi.[1] Tieto konflikty, označované aj ako konflikty štvrtej generácie (4th Generation warfare), sú charakterizovaná stieraním hraníc medzi vojnou a politikou, vojenskými silami a civilným obyvateľstvom. Za konflikt štvrtej generácie sa považuje taký, v ktorom jedna zo strán konfliktu je reprezentovaná agresívnym neštátnym aktérom.

Charakteristickými črtami konfliktu štvrtej generácie sú jeho komplexnosť a dlhé trvanie, terorizmus, decentralizovaná a často nadnárodná základňa neštátneho aktéra. Ďalšími znakmi sú sofistikované psychologické aktivity, ktoré sú špeciálne vedené prostredníctvom médií a využívanie všetkých dostupných prostriedkov nátlaku (politických, ekonomických, sociálnych a vojenských).

Taktika neštátnych aktérov zodpovedá asymetrickému spôsobu boja. Bojovníci spravidla organizovaní do malých samostatne operujúcich skupín s rôznou úrovňou odhodlania a pripravenosti nechcú byť priamo konfrontovaní s pravidelnými silami. Využívajú všetky spôsoby záškodníckej činnosti. Ich činnosť je charakterizovaná používaním metód a prostriedkov, ktoré sú neobvyklé a často v rozpore s humanitárnymi, mravnými i etickými pravidlami. Asymetria z vojenského hľadiska teda stavia proti sebe aktivity vykonávané v súlade s vojenskými štandardami a medzinárodným právom a rôzne spôsoby gerilového (partizánskeho) spôsobu boja ignorujúceho Ženevské konvencie.[2]

Vojenský prvok v tomto type konfliktu predstavuje len jednu zložku síl generovaných na stabilizáciu a rekonštrukciu postihnutej oblasti. Činnosť vojenských jednotiek odráža špecifiká konfliktu, z čoho vyplýva, že okrem ofenzívnych a defenzívnych aktivít veľký

[1] V období od roku 1816 a do konca 20. storočia bolo celosvetovo identifikovaných 464 vojen, z ktorých iba 79 (17%) bolo tradičných medzištátnych konfliktov prebiehajúcich medzi pravidelnými ozbrojenými silami národných štátov, zatiaľ čo 385 (83%) bolo neregulárnych. (Zdroj: KILCULLEN, D. *Counterinsurgency.* 2010, s. ix – x.)

[2] SPILÝ, P., HRNČIAR, M. *Vojenská taktika*. 2013, s. 17 – 18.

podiel tvoria práve stabilizačné aktivity. Taktické úlohy, reagujúce na špecifiká štvrtej generácie konfliktov, predstavujú aktuálne trendy v nasadzovaní vojenských jednotiek v rámci komplexného riešenia kríz. Príkladom ozbrojeného konfliktu tejto generácie je nedávno ukončená operácia ISAF (International Security Assistance Force), na začiatku roku 2015 spustená operácia RS (Resolute Support), obidve v Afganistane, alebo v súčasnosti prebiehajúce vojenské ťaženie proti extrémistom z tzv. Islamského štátu.

Najčastejšími prejavmi konfliktov štvrtej generácie je povstalectvo a terorizmus, ale aj rôzne formy kriminálnych aktivít, verejné nepokoje, podvratníctvo alebo kybernetická vojna. Súdiac podľa verejne dostupných zdrojov, problematika konfliktov štvrtej generácie je na Slovensku pre mnohých politikov, novinárov, tvorcov verejnej mienky a dokonca i pre vojenský personál stále veľká neznáma. Prípadná rozprava o prebiehajúcich operáciách v Afganistane alebo proti Islamskému štátu ukazuje, že mnohí ľudia stále ešte nie sú celkom zoznámení so základným súborom pravidiel, ktoré dominujú v súčasných ozbrojených konfliktoch vyznačujúcich sa asymetriou a neregulárnymi aktivitami.[3] Jednou z tém diskusií o súčasných ozbrojených konfliktoch určite predstavuje povstalectvo a jeho vymedzenie voči ostatným fenoménom. V slovenskom prostredí sa problematickým stáva už len samotný výklad pojmu povstanie (v aliančných doktrínach v angličtine označovaný termínom insurgency).

1. IDENTIFIKÁCIA POJMU POVSTANIE

Termín povstanie sa v posledných rokoch vryl do povedomia odbornej i laickej verejnosti, a to predovšetkým v spojitosti s konfliktami na Ukrajine, v Afganistane, Iraku, Sýrii, Jemene, Líbyi, Nigérii či Islamským štátom a mnohými inými a to aj preto, že bol a je používaný oficiálnymi predstaviteľmi aj verejnými médiami.

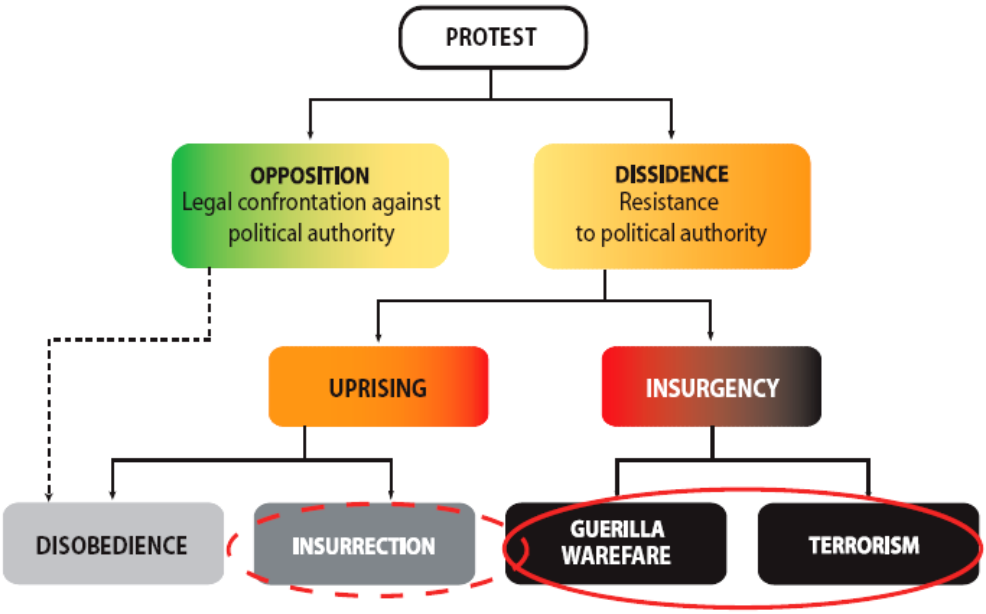
Povstanie vo všeobecnosti je možné definovať ako „ozbrojenú vzburu proti držiteľom moci“[4] alebo „hromadný odpor proti vládnucemu poriadku“[5]. Z definícií vyplýva, že povstanie predstavuje protest, ktorého cieľom je dosiahnutie politickej zmeny.

Je však možné všetky vyššie uvedené konflikty zaradiť do jednej skupiny protestu a označiť ich spoločným pojmom povstanie? Sú prejavy uvedených protestov rovnaké? Využívajú aktéri na dosahovanie svojich cieľov identické metódy a prostriedky?

Pri bližšej analýze spomenutých konfliktov je možné konštatovať, že ich spoločným znakom sú spravidla objekt, čiže držiteľ moci a cieľ protestu, dosiahnutie politickej zmeny. Jasným diferencujúcim znakom je spôsob dosiahnutia tejto zmeny, podľa ktorého je protest možné rozdeliť do dvoch základných kategórií (Obrázok 1) na:

a) odmietnutie (opposition),
b) nesúhlas (dissidence).

[3] MAJCHÚT, I. *Identifikácia podstaty protipovstaleckého boja*. 2011, s. 178.
[4] *Elektronický lexikón slovenského jazyka*. [online]. 2015.
[5] *Elektronický lexikón slovenského jazyka*. [online]. 2015.

Obrázok 1 Formy protestu[6]

Odmietnutie (oppositon) je vyjadrené prostredníctvom zákonnej konfrontácie proti politickej autorite, ktoré môže prerásť do občianskej neposlušnosti (disobedience) vo forme neuposlúchnutia zákona, nerešpektovania zákonného nariadenia a pod. Prvá kategória predstavuje legitímnu formu prejavu protestu vyznačujúcu sa minimálnou mierou násilia.

Druhá kategória, nesúhlas (dissidence), sa naopak prejavuje vzdorom proti politickej moci, ktorý obsahuje rôzne formy násilia od občianskej neposlušnosti s úmyslom vydobyť určitý profit, cez vzburu, ktorej cieľom môže byť uchvátiť moc, až po realizáciu nereguláryych aktivít (napr. teroristických útokov a pod.) s cieľom dosiahnuť úspech bez akékoľvek ústupku. Túto násilnejšiu kategóriu protestu je pre detailnejšiu špecifikáciu možné rozdeliť do dvoch sémantických skupín. Keďže v slovenskom jazyku sú obidva významy nekorektne označované rovnakým pojmom povstanie, jasnejšiu pojmovú diferenciáciu poskytuje terminológia v anglickom jazyku.

Na pomenovanie prvého významu pojmu povstanie je v anglickom jazyku používaný termín *uprising*, ktorý je možné definovať ako „politický odboj veľkej skupiny ľudí usilujúcej sa poraziť vládu alebo panovníka“[7] alebo ako „akt odporu veľkej skupiny ľudí v jednej časti krajiny proti vládnej moci, niekedy aj s použitím násilia“[8].

Tento význam pojmu povstanie predstavuje určitú formu odmietnutia poslušnosti alebo vládneho nariadenia. Môže zahŕňať celú škálu konania zameraného na zosadenie alebo prevzatie pozície politického orgánu. Na jednej strane tieto formy správania môžu obsahovať nenásilné metódy, ako sú občianska neposlušnosť (disobedience) alebo občiansky odpor, odboj, revolúciu. Na strane druhej však aj násilné aktivity od ozbrojených vzbúr (insurrection) cez rebélie, v hraničných situáciách až po občiansku vojnu. Okrem vyjadrenia politického nesúhlasu ich cieľom môže byť aj snaha jeho aktérov od odsun cudzích, „okupačných“ vojsk z daného územia. Typickým príkladom tohto významu pojmu povstanie je Slovenská národné povstanie (1944), ako je vidieť aj v jeho preklade - *Slovak national uprising*. Ďalšími príkladmi sú napr. masová mobilizácia proti autoritárskej vláde generála Augusta Pinocheta

[6] Zdroj: *Doctrine for counterinsurgency at the tactical level*. 2010, s. 11.
[7] *MacMillan Dictionary*. [online]. 2015.
[8] *Cambridge Dictionaries Online*. [online]. 2015.

v Čile (1983 – 1988), hnutia smerujúce k revolúciám v strednej a východnej Európe (1989), k rozpadu Sovietskeho zväzu (1991), aktivity na Ukrajine (2004) alebo počas arabskej jari v Tunisku, Egypte, Alžírsku, Jordánsku, Líbyi, Maroku, Ománe, Jemene, Saudskej Arábii, Sýrii a Bahrajne (2011). V mnohých z týchto prípadov opozičné hnutia sami seba vnímali nielen ako nenásilné, ale aj ako hnutia presadzujúce ústavný systém svojej krajiny proti vláde, ktorá konala protiprávne napr. tým, že odmietala uznať svoju porážku v legitímnych voľbách.

V aliančnom doktrinálnom prostredí je však termín povstanie definovaný ako „organizované hnutie zamerané na zvrhnutie ustanovenej vlády podvratnou činnosťou alebo ozbrojeným konfliktom“[9]. Jasnejšie vyšpecifikovanie pojmu ponúka Spoločná aliančná doktrína AJP-3.4.4[10], SOŠ 3680[11] resp. Spoločná vojenská doktrína SVD-30-44[12] kde povstanie je zhodne definované ako „akcie organizovanej, často ideologicky motivovanej, skupiny alebo hnutia, ktorá sa snaží uskutočniť alebo odvrátiť politickú zmenu štátnej moci v regióne presviedčaním alebo donucovaním obyvateľstva prostredníctvom násilia a podvratníctva“.

David Kilcullen, bývalý austrálsky dôstojník ako jeden z najvplyvnejších súčasných teoretikov a autor viacerých odborných textov orientovaných na problematiku povstalectva a operácií proti povstaniu, termín povstanie sám definuje ako ľudové hnutie, ktoré usiluje o zmenu status quo prostredníctvom podvratníctva, politickej činnosti, vzbury, ozbrojeného konfliktu a terorizmu.[13]

Na vyjadrenie tohto významu termínu povstanie je v anglickom jazyku používané slovo *insurgency*. Aktéri povstania sú označovaní ako povstalci (insurgents) a aktivity protipovstaleckých síl na eliminovanie povstania pojmom protipovstalecký boj alebo operácie proti povstaniu (counterinsurgency – COIN). Aktuálnym príkladom tohto významu pojmu povstanie je konflikt v Afganistane, Sýrii a Iraku (Islamský štát) alebo v Nigérii.

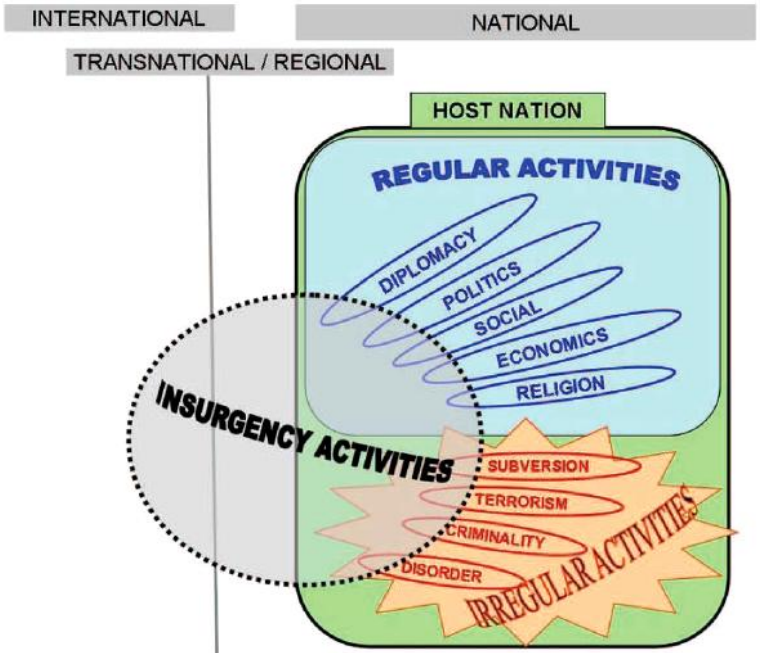
Z porovnania významov pojmu povstanie *uprising* a *insurgency* vyplýva, že kým spoločným znakom je cieľ, jednoznačným rozlišujúcim atribútom je miera násilia a spravidla aj objekt, na ktorý sú aktivity jeho prívržencov orientované. Povstanie vo význame *insurgency* je charakteristické tým, že povstalci sa snažia dosiahnuť politické zmeny aj prostredníctvom násilia a podvratníctva, ktoré nie je primárne zamerané na nepriateľské sily ale najmä na domácu vládu, vrátane vlády protistojacej strany konfliktu[14] a častokrát aj na miestne obyvateľstvo, čo je typickým znakom neregulárneho konfliktu.

Povstalci sa sústreďujú na zdôrazňovanie a zveličovanie vnímaných či reálnych zdrojov nespokojnosti na cielenú manipuláciu obyvateľstva. Túto dosahujú realizáciou regulárnych ale predovšetkým neregulárnych aktivít, ktorých jednotlivé formy sa vyskytujú v symbióze s povstaním. Povstania pritom nie sú limitované štátnymi hranicami. Môžu mať lokálny, národný, nadnárodný, dokonca globálny rozmer. Ich regulárne aktivity zahŕňajú použitie diplomatických, politických, sociálnych, ekonomických a náboženských nástrojov.

V aliančnom doktrinálnom prostredí sú do skupiny neregulárnych aktivít okrem povstania zahrnuté aj terorizmus[15], kriminalita, verejné nepokoje a podvratníctvo (obrázok 2).

---

[9] SPG-3-47/Oper *Terminológia prípravy a vedenia operácií v pozemnom prostredí. (2. návrh).* 2015, s. 247.
[10] AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)(B)* SD 2. 2014, s. 1-2.
[11] SOŠ 3680 AAP-6. *Slovník termínov a definícií NATO.* 2014, s. 365.
[12] SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. 2011, s. 37.
[13] KILCULLEN, D. *Counterinsurgency.* 2010, s. 184.
[14] OCTAVIAN, M. *The Fallacies of Big Expeditionary Counterinsurgency: Interview with T. X. Hammes.* 2013.
[15] Rôzni vojenský teoretici však terorizmus a povstalectvo nestavajú na jednu úroveň. Terorizmus vnímajú skôr ako metódu alebo určitý súbor nástrojov, jednu z možných stratégií dosiahnutia širších cieľov v rámci povstania.

Obrázok 2 Charakter povstania[16]

2. POVSTANIE vs. TRADIČNÁ KONVENČNÁ VOJNA

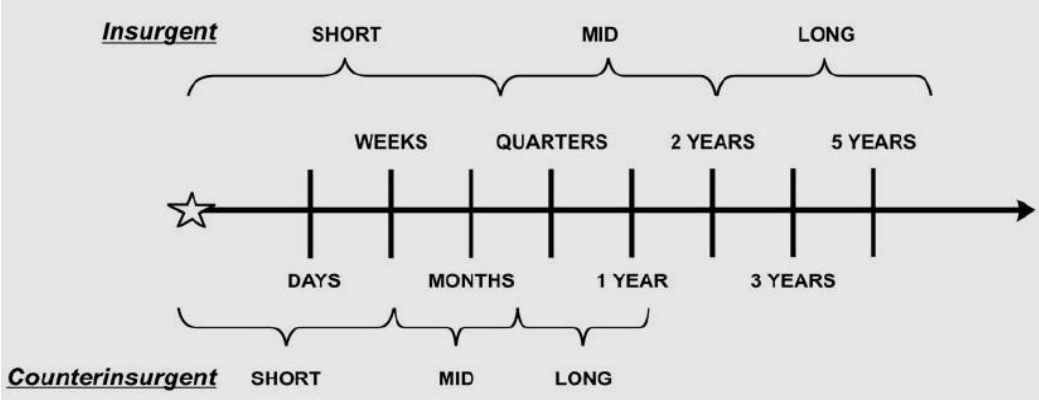
Je zrejmé, že povstanie (insurgency) oproti tradičnej konvenčnej vojne vyžaduje zásadne odlišný prístup. Jedným z dôvodov, prečo je ťažké pochopiť najmä dynamiku povstania je nepochybne v tom, že prebiehajúce konflikty sú popisované a mylne vnímané pod vplyvom slovníkov a myslenia konvenčnej vojny. Povstanie predstavuje výnimočný prípad, vlastnú kategóriu konfliktu, ktorý má svoje zvláštne zákonitosti, odlišné od tých ktoré platia pre tradičné konflikty. Medzi kľúčové prvky, ktoré odlišujú povstalectvo od tradičnej konvenčnej vojny patrí význam územia a času, taktika, prostriedky (nástroje) ale najmä ťažisko.

Kým konvenčné konflikty sú charakteristické základným prepojením zúčastnených strán na geografický priestor, povstalci sa neusilujú sa o získanie kontroly nad mestami, infraštruktúrou a územím. Jednou z najdôležitejších predností povstalcov je, že nie sú viazaní na územie a bežne sa ho vzdávajú s cieľom získať čas. Ak sú nútení opustiť základňu alebo zaujaté postavenia, premiestňujú svoje aktivity do inej oblasti kde protipovstalecké sily kvôli obmedzeným zdrojom alebo politickým obmedzeniam neoperujú. Paradoxom je, že vojenská slabosť povstalcov je aj základným zdrojom ich sily.[17]

Regulou tradičného konfliktu je, že by mal skončiť čo najskôr. V tomto type konfliktu je túžba po rýchlom riešení zrejmá predovšetkým na tej slabšej strane, pretože čas pracuje v prospech tej silnejšej strany. Čím dlhšie konflikt trvá, tým väčšia je pravdepodobnosť, že silnejšia strana bude mať príležitosť a schopnosti zmobilizovať svoj potenciál vo svoj prospech. V neregulárnej vojne tomu tak nie je. V tomto type konfliktu je čas devízou slabšej strany. Povstalci vyhýbaním sa rozhodujúcej bitke a priamej vojenskej konfrontácii predlžujú

[16] Zdroj: AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)(B)* SD 1. 2013, s. 2-6.
[17] MAJCHÚT, I. *Identifikácia podstaty protipovstaleckého boja*. 2011, s. 179.

konflikt a tým opotrebúvajú politickú podporu svojich protivníkov. Kým pozornosť protipovstaleckých síl je zameraná na otázku ako ozbrojený konflikt ukončiť čo najskôr a tomu prispôsobujú aj vojenské ciele, povstalci naopak nemusia dosiahnuť vojenské víťazstvo na to, aby dosiahli strategický cieľ, pretože občasné víťazstvo stačí na predĺženie životnosti povstania. Ich skutočné vojenské ciele sa spájajú s tým ako vojnu predlžovať (obrázok 3).

Obrázok 3 Vnímanie dĺžky konfliktu povstalcami a protipovstaleckými silami[18]

Ďalšou operačnou premennou, ktorá výrazne odlišuje povstalectvo od tradičnej konvenčnej vojny je stratégia a taktika. Tradičné konflikty sú charakterizované vojenskou konfrontáciou spravidla symetrických regulárnych ozbrojených síl zúčastnených štátov, príp. koalícií či integračných zoskupení (aliancií, paktov a pod.). Na druhej strane tie netradičné sú významné asymetriou (asymetry), čo z vojenského hľadiska predstavuje „nesúmernosť, ktorá sa v oblasti bezpečnosti prejavuje v počtoch, prostriedkoch, schopnostiach a účinkoch. Asymetrický ozbrojený konflikt (asymetric warfare) teda vystihuje vojenskú konfrontáciu relatívne malého rozsahu alebo nízkej intenzity, v ktorej sa zúčastnené strany výrazne líšia svojou silou a taktikou“[19].

Z dôvodu kapacít, prostriedkov a dosiahnutých vojenských spôsobilostí povstaleckých síl, ktoré sú na neporovnateľne nižšej úrovni, táto „slabšia“ strana nemôže v otvorenej vojenskej konfrontácii uspieť. Preto sa snaží dosiahnuť úspech prostredníctvom takých taktických metód a aktivít, ktoré u vojakov pravidelných síl podkopávajú vôľu a morálku, vyvolávajú strach a hrôzu u civilného obyvateľstva, čo má za následok šírenie protivojnových nálad ovplyvňujúcich podporu domácich krajín pre ich ďalšie vojenské pôsobenie. Tieto taktické metódy a aktivity, ktoré sú často v rozpore s medzinárodným vojnovým právom, sú vo vojenskom prostredí označovaná ako neregulárne aktivity (irregular activities).[20] Povstalci preto budú vstupovať do konfrontácie iba v prípade vzniku priaznivých okolností. Zámerom povstalcov bude často iba spôsobovanie strát v nádeji, že v domovských krajinách nasadených regulárnych síl bude klesať politická vôľa na pokračovanie v konflikte.

Ťažiskom v tradičných konfliktoch je dominancia nad schopnosťami nepriateľa viesť vojnu a obyvateľstvo je spravidla mimo hlavnej pozornosti. Výsledok takejto vojenskej

[18] Zdroj: FM 3-24.2 *Tactics in Counterinsurgency*. 2009, s. 1-8.
[19] *Vojenský terminologický slovník*. 2008, s. 5.
[20] PLANT, J. T. Jr. Asymmetric warfare: Slogan or reality? 2008, s. 5 - 9.

konfrontácie je zväčša ľahko merateľný, napríklad oslobodením alebo obsadením určitého územia, zničením, porážkou alebo elimináciou známeho protivníka, dosiahnutím stanovených cieľov a pod. Cieľom povstania naopak nie je vojensky poraziť nepriateľa ale rôznymi formami pôsobiť na domácu vládu s cieľom dosiahnuť zmenu. Aj keď povstanie nevyhnutne nemusí byť zamerané na miestne obyvateľstvo, povstalci ho považujú za centrálny bod záujmu. Ťažisko pôsobenia povstalcov predstavuje skôr vôľa politikov druhej strany konfliktu. Ich zámerom je dosiahnuť zmenu myslenia a politických rozhodnutí nepriateľa. Využívajú všetky dostupné siete, politické, ekonomické, sociálne a vojenské, za účelom presvedčiť politické rozhodovacie právomoci nepriateľa, že ich strategické ciele sú buď nedosiahnuteľné, alebo pre očakávaný prínos príliš nákladné.[21]

ZÁVER

Charakter moderných konfliktov sa mení. Primárnym objektom konfrontácie nie sú ozbrojené sily, ale spoločnosť a jej podpora. Ten, kto dokáže byť úspešný v bitke o „príbeh", je väčšinu úspešný aj vo vojnovom konflikte.[22]

Porušenie teritoriálnej integrity, vedenie neregulárneho ozbrojeného konfliktu a vzostup globálnych teroristických hnutí upriamili pozornosť na úzke prepojenie medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou štátov, ako aj na rastúcu potrebu solidarity a súdržnosti v rámci kolektívnych záväzkov.[23]

Súčasné ozbrojené konflikty vo svete sú jasným dôkazom, alebo dokonca varovným signálom na potrebu zásadných zmien. Víťazstvo pri dosahovaní mieru a stability sa pre konvenčné vojenské sily javí stále viac a viac náročnejšie. Vojenské riešenia nie sú uspokojivé a komplexné použitie vojensko-civilného úsilia čaká ešte dlhá cesta. Otázkou je, ako tento jav zvrátiť a prečo je tak ťažké tento problém riešiť.[24]

Schopnosť čeliť takýmto ohrozeniam od protipovstaleckých síl vyžaduje porozumieť osobitnému charakteru konfliktu, jeho súvislostiam a účastníkom. Ich efektívnosť v tomto type konfliktu je preto podmienená uplatnením iného prístupu, iného rozsahu strategického a operačného myslenia a v neposlednom rade i disponovaním inými, oproti konvenčnému konfliktu zásadne odlišnými vojenskými spôsobilosťami.[25]

[21] OCTAVIAN, M. *The Fallacies of Big Expeditionary Counterinsurgency: Interview with T. X. Hammes.* 2013.
[22] *Future Force Conference 2015.* 2015, s. 3.
[23] *Správa o pôsobení Slovenskej republiky v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu...* 2014.
[24] MAJCHÚT, I. *Spôsobilosti ozbrojených síl na nasadenie v súčasných ozbrojených konfliktoch.* 2012, s. 1.
[25] AFDD 3-2 *Irregular warfare*. 2013, s. 2.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AFDD 3-2 *Irregular warfare*. Center for Doctrine Development and Education, 2013. 60 s.

AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) (B) Study Draft 1*. Brussels: NATO Headquarters – NSA, 2013. 165 s.

AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) (B) Study Draft 2*. Brussels: NATO Headquarters – NSA, 2014. 121 s.

Cambridge Dictionaries Online. [online]. 2015. [cit. 2015-10-02]. Dostupné na: http://dictionary.cambridge.org

Doctrine for counterinsurgency at the Tactical Level. Paris: Forces employment doctrine center. 2010, 71 s.

Elektronický lexikón slovenského jazyka. [online]. 2015. [cit. 2015-10-02]. Dostupné na: http://www.slex.sk

FM 3-24.2 *Tactics in Counterinsurgency*. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army. 2009, 300 s.

Future Force Conference 2015. Vyhodnotenie zahraničnej aktivity. Bratislava : Generálny štáb OS SR, 2015. 4 s.

KILCULLEN, D. 2010. *Counterinsurgency*. Oxford: Oxford University Press. 2010, 251 s. ISBN 978-0-19-973748-2.

MacMillan Dictionary. [online]. 2015. [cit. 2015-10-02]. Dostupné na: http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/uprising

MAJCHÚT, I. 2011. Identifikácia podstaty protipovstaleckého boja. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011 [elektronický zdroj] : 2. medzinárodná vedecká konferencia : zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2011. ISBN 978-80-8040-429-1, s. 178-185.

MAJCHÚT, I. 2012. Spôsobilosti ozbrojených síl na nasadenie v súčasných ozbrojených konfliktoch. In: *Výstavba, rozvoj a použití AČR 2012* [elektronický zdroj] : Tvorba a rozvoj operačních koncepcí - klíč k rozvoji budoucích schopností AČR. - Brno : Univerzita obrany, 2012. - ISBN 978-80-7231-909-1. - CD-ROM, s. 1-13.

OCTAVIAN, M. The Fallacies of Big Expeditionary Counterinsurgency: Interview with T. X. Hammes. In: *Small Wars Journal*. 2013.

PLANT, J., T. Jr. 2008. Asymmetric warfare: Slogan or reality? In: *Obrana a strategie*. doi:10.3849/1802-7199, roč. 2008, č. 1, s. 5 - 16. Dostupné na: http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2008/clanky/asymmetric-warfare-slogan-or-reality.html#.VWBtgJgw_Dc.

SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 7. Trenčín : ÚOŠKŠOK, 2014. s. 708.

SPG-3-47/Oper *Terminológia prípravy a vedenia operácií v pozemnom prostredí (2. návrh).* Trenčín : Veliteľstvo PS OS SR, 2015, 478 s.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. *Vojenská taktika.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. 270 s. ISBN 978-80-8040-471-0.

Správa o pôsobení Slovenskej republiky v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu za rok 2014 – nové znenie. [online]. 2014. [cit. 2014-10-08]. Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/MaterDokum181747?prefixFile=m_

SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. Bratislava : Generálny štáb OS SR, 2011. 239 s.

Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Bratislava : Generálny štáb OS SR, 2008. 184 s.

npor. Ing. Michal HRNČIAR
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika,
e-mail: michal.hrnciar@aos.sk

doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika,
e-mail: peter.spily@aos.sk

UWARUNKOWANIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W XXI WIEKU

CONDITIONS OF NATIONAL SECURITY OF THE POLAND IN THE XXI CENTURY

Lech HYB

ABSTRACT

Poland´s geostrategic location is an important aspect in terms of security of the XXI century. A significant threat to the Poland is the current economic crisis and the economy. These are non-military conflicts. An important challenge for the Polish national security, foreign capitals are emerging manipulations of some banks. Fighting money, pipelines, raw materials and manipulations of political, economic are an important aspect in terms of national security. Social and demographic threat today for the Poland are a priority issue. National security of the Republic of Poland – is a difficult task, but in the face of new threats, there is a need to meet them.

Keywords: national security, threat, geostrategic location, road network, crisis, foreign capital, the conflict

WSTEP

Problem bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku, nie można pominąć tak ważnego aspektu jakim jest położenie geostrategiczne. Od dawna wiadomo, że położenie na kontynencie, granice, ludność, sieć rzeczna, infrastruktura drogowa etc. Mają bardzo duży wpływ na poziom bezpieczeństwa. Obecnie terytorium Polski zajmuje 313 895km2, z czego ląd zajmuje 311 904 km2 , a 1991 km2 to morskie wody wewnętrzne (zatoki, porty)[1]. Kształt terytorium naszego kraju jest uznawany za korzystny do obrony z uwagi na jego zbliżenie do kształtu koła. Granice terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – na północny-zachód Bałtyk na południu pasma górskie Karpat i Sudetów. Są to granice naturalne sprzyjające obronności państwa. Jednak jeśli spojrzeć na granice wschodnia i północna-wschodnia sprawa nie wygląda już tak dobrze. Granice te są długie około 1258 km, nie wpływa to korzystnie na odpowiednie zapewnienie przez państwo polskie ich kontroli oraz obrony[2]. Trzeba wziąć też pod uwagę znaczenie tych granic z punktu widzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej. Na zachodzie kraju rzecz rysuje się już nieco lepiej; północno-zachodnia granica to górny bieg Odry, natomiast południowo-zachodnia już nie opiera się na tej przeszkodzie terenowej jaką jest rzeka[3].

Ludność Polski to około 39 milionów osób z czego 97,6% to Polacy[4]. Fakt ten jest szalenie istotny, gdyż ma on wpływ na zachowanie bezpieczeństwa narodowego. Na korzyść naszego kraju wpływa tez fakt, że żyje w nim ponad 8 milionów mężczyzn w wieku 15-49 lat co przekłada się bezpośrednio na zdolności mobilizacyjne.

[1] E., Wierzbicka (red.): Przewodnik po Świecie Ilustrowana Encyklopedia Geograficzna, Warszawa 1998, s.534.
[2] R. Jakubczyk., J. Flis., Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, Warszawa 2006, s. 17.
[3] E., Wierzbicka (red.): Przewodnik po Świecie Ilustrowana Encyklopedia Geograficzna, Warszawa 1998, s.534.
[4] R. Jakubczyk., J. Flis., Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, Warszawa 2006, s. 17.

1. UWARUNKOWANIA BEZPIECZENSTWA

Rozpatrując uwarunkowania geograficzne w aspekcie bezpieczeństwa narodowego Polski w czasach dzisiejszych wspomnieć należy o rzekach. Wisła i Odra są rzekami średniej wielkości w skali Europy, jednak są to rzeki bardzo niebezpieczne jak pokazują wydarzenia z maja 2010 roku czy lipca 1997 roku. Jest to istotne zagrożenie wewnętrzne dla Polski jeśli nie najistotniejsze. Problem braku zbiorników retencyjnych, polderów przeciwpowodziowych, czy absurdalnego zachowania w postaci budowania osiedli mieszkaniowych na terenach zalewowych jest ważnym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo narodowe polski w XXI wieku.

Kolejnym uwarunkowaniem bezpieczeństwa narodowego jest sieć drogowa w Polsce. Stan sieci drogowej w Polsce jest nieadekwatny. Infrastruktura drogowa nie dorównuje tej z Unii Europejskiej, a liczba zdarzeń drogowych jest bardzo wysoka. Brak odpowiedniej infrastruktury drogowej wpływa niekorzystnie na zdolność operacyjną wojsk lądowych Polski i innych krajów członkowskich NATO. Dość niepozorna, aczkolwiek ważna sprawa w obronności naszego kraju to lasy. Lesistość Polski wynosi 30%, a w niektórych rejonach 50%. Las to doskonała przeszkoda terenowa dla obcych wojsk lądowych[5]. Lesistość Polski sprzyja również skutecznemu prowadzeniu działań nieregularnych. Pomijając kwestie czysto militarne, las to źródło drewna i budulca.

2. ZAGROZENIA BEZPIECZENSTWA POLSKI W XXI WIEKU

XXI wiek stawia przed Polską całkowicie nowy rodzaj zagrożeń związanych z ekonomią. Obecny kryzys ekonomiczny będzie rodził coraz to nowsze konflikty o zróżnicowanym tle. Polska jako członek NATO powinna zdawać sobie sprawę z tego, że czasy współczesne przyniosły konflikty o charakterze pozamilitarnym, a co z tego wynika Sojusz będzie musiał walczyć z nowymi nieznanymi sobie dobrze zagrożeniami. Przyczynami tego typu konfliktów mogą być:

- kwestie dostępu do złóż surowców,
- walka o rynki zbytu,
- kwestie dostępu do nowoczesnych technologii,
- zasobów kapitału,
- możliwość uzależnienia od obcych kapitałów, korupcja,
- przestępczość gospodarcza,
- nasilający się problem imigrantów[6].

Na konflikty takie należy się odpowiednio przygotować, gdyż mogą one rodzić niekonwencjonalne wojny. Dotychczasowa broń używana w konwencjonalnych konfliktach może okazać się nieadekwatna do zaistniałego problemu i nastąpić może przewartościowanie. Nie stan armii będzie decydował o sile i przewadze, lecz posiadane zasoby naturalne. Przykładem może być Rosja, która jest współczesnym „petrostate". Zastosowanie przez ten kraj zręcznie umotywowanego dla opinii publicznej szantażu energetycznego czy surowcowego, może wpływać na decyzje polityczne krajów innych. Do krajów takich

[5] Ibidem, s. 27.

[6] A. Małkiewicz., „Bezpieczeństwo ekonomiczne Polski w dobie kryzysu" [w:] Problemy bezpieczeństwa polski w XXI wieku, red. W. Hładkiewicz, M. Szczerbiński, Zielona Góra- Gorzów Wielkopolski, 2009, s. 283.

zaliczać się będą zwłaszcza kraje tak zwanej bliskiej zagranicy – byłych komunistycznych Europy Środkowej, wobec których Rosja chce kontynuować swoja politykę i zachować wpływy[7]. Krajem takim może być np. Ukraina, która dodatkowo ze względu na swoje położenie i posiadane surowce jest tak zwanym „sworzniem" geopolitycznym. Dostawy energii, oraz jej wytwarzanie są determinantami rozwoju gospodarczego kraju w tym dynamicznie rozwijającej się polskiej gospodarki.

Kolejnym ważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku są obce kapitały rodzące manipulacje niektórych banków. Po rozpoczęciu reformy systemu bankowego w 1998 roku, okazało się, że Polska posiada zbyt mało własnego kapitału. Pociągnęło to za sobą konieczność uzyskania kapitału zagranicznych inwestorów co udało się z zachowaniem korzystnej dla polski dywersyfikacji jego źródeł[8]. Dzięki takiemu działaniu nasz kraj nie jest uzależniony od obcego kapitału z jednego źródła. W czasie kryzysu coraz częściej można zaobserwować, że banki zamieniły się w instytucje nastawione wyłącznie na zysk, który osiągnąć mogą za pomocą swoich klientów. Zaufanie klientów do banku zostało delikatnie mówiąc, bardzo brzydko wykorzystane. Klienci z Polski byli namawiani do podejmowania decyzji mających przynieść zyski bankom. Mówiąc wprost była to fałszywa porada, namowa do popełnienia błędu, manipulacja. Przykładem niech będzie sytuacja z 2008 roku kiedy to banki namawiały swoich klientów do prze walutowania kredytów ze złotego, na jeny niżej oprocentowane. Banki przewidziały podrożenie japońskiej waluty co zwiększyło ich zyski z umów z przedsiębiorcami[9]. Dużym echem odbił się też spekulacyjny atak na złotówkę co spowodowało jej załamanie.

Walka pieniądzem, rurociągami, surowcami, manipulacjami politycznymi, ekonomicznymi to ważny aspekt do wzięcia pod uwagę w kwestii bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku. Uważa się, że współczesne konflikty militarne, oraz te w przyszłości będą miały najpierw swoje źródła w szeroko pojmowanej ekonomii. Polska jeśli nie bezpośrednio stanie się celem czy polem właśnie tych działań mających niekonwencjonalny charakter, to pod rozwagę brać musi fakt, że jest członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wynikają z tego dla naszego kraju wyraźne zobowiązania, których należy mieć świadomość.

Pojawiające się zagrożenia XXI wieku zostały zdominowane przez zagrożenia, które były dotychczas niedostrzegane bądź minimalizowane. Zagrożenia te zaliczane są jako zagrożenia ekologiczne. Występowanie ich nasiliło się w latach 60 kiedy zaczęto przeprowadzać przez niektóre mocarstwa próby z bronią jądrową i atomową. Katastrofa w Czarnobylu w1986 roku uświadomiła społeczeństwu, że występujące zagrożenia ogarnęły nie tylko terytorium państwa ale również poszczególne regiony. Ten typ zagrożeń może wystąpić dla Polski na skutek nieprawidłowych działań w obchodzeniu się ze środowiskiem naturalnym. Zagrożenia te mogą być spowodowane przez czynniki antropomorficzne, lub nie antropomorficzne:

- cywilizacyjne: awarie techniczne chemiczne, katastrofy jądrowe, zanieczyszczenia odpadami, zanieczyszczenia ropa naftowa oraz inne,
- naturalne; powodzie, susze, huragany, Traby powietrzne, długotrwałe mrozy, rozwój szkodników, pożary przestrzenne lasów[10].

[7] A. Antoszewski., R. Herburt (red.) Leksykon politologii, Wrocław 1999, s. 53.

[8] A. Małkiewicz., „Bezpieczeństwo ekonomiczne Polski w dobie kryzysu" [w:] Problemy bezpieczeństwa polski w XXI wieku, red. W. Hładkiewicz, M. Szczerbiński, Zielona Góra- Gorzów Wielkopolski, 2009, s. 284.

[9] Ibidem, s. 286.

[10] http://adamkorcz.dl.interia.pl/ekolog.pdf

Jeśli rozpatrywać zagrożenia dla Polski w XXI wieku pod katem zagrożeń wywołanych czynnikiem antropomorficznym, w Polsce może to być np. nieodpowiednia lub nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych (nadmierny wyrąb lasów). Biorąc pod uwagę fakt, iż w Polsce zdecydowana większość energii produkowana jest na skutek spalania paliw stałych, to ważnym czynnikiem jest zanieczyszczenie powietrza. Również powodzie nawiedzające ostatnio nasz kraj są poważnymi zagrożeniami ekologicznymi. Polska boryka się z niewystarczającym zabezpieczeniem przed jej skutkami i występowaniem. Liczy się również edukacja społeczeństwa. Często Polacy pozostają obojętni na sytuacje kiedy środowisko naturalne jest zniszczone. Uspakajającym niech będzie fakt, że świadomość społeczna z roku na rok wzrasta.

Polsce obecnie zagrażać może konflikt niskiej intensywności, tak zwane nowe wojny. Jest to najbardziej prawdopodobne zjawisko o charakterze militarnym. Nie można jednak sugerować się jego nazwa i ignorować jego znaczenia. Zagrożenie militarne ma kluczowe znaczenie dla obronności państwa, bo wiąże się ono z użyciem sił zbrojnych przeciwko w tym przypadku Polsce, w celu osiągnięcia określonych korzyści, celów. Polska jest ważnym krajem w strukturze Sojuszu Północnoatlantyckiego ze względu na swoje geograficzne położenie. Wschodnia granica Polski to wschodnia granica NATO. Zagrożeniem militarnym dla Polski są przeprowadzane ostatnio we wrześniu 2009 roku wspólnie przez wojska rosyjskie i białoruskie manewry w Obwodzie Kaliningradzkim pod kryptonimem „Zapad 2009". Symulują one atak nuklearny na terytorium naszego państwa oraz tłumienie powstania jakie miałyby wznieść mniejszość polska na Białorusi[11]. Według Bolesława Balcerowicza, manewry wojskowe jako demonstracja siły, to zagrożenie militarne pośrednie, pośrednie wykorzystanie sił zbrojnych[12]. Jest to działanie mające na celu osiągniecie celów polityki droga zastraszania[13]. Budowa w Polsce elementów tarczy rakietowej nie spotkała się z przychylnym spojrzeniem Rosji. Polska znalazła się na celowniku rosyjskich rakiet. W XXI wieku Polska niestety musi liczyć się z zagrożeniami militarnymi.

3. ZAGROZENIA SPOLECZNE I DEMOGRAFICZNE JAKO NAJWZNIEJSZY PROBLEM

Zagrożenia społeczne i demograficzne są w dzisiejszych czasach dla Polski bardzo palącym problemem. Nasze społeczeństwo starzeje się. Przyrost naturalny maleje. Polacy poszukują lepszych warunków bytu poza granicami własnego kraju. To wszystko kumulując się daje duże zagrożenie na załamanie się systemu emerytalnego, spadek tempa wzrostu rozwoju gospodarczego. Najbardziej niebezpiecznym zjawiskiem jest nie dostrzeganie przez polaków zagrożeń pozamilitarnych. Tych, które dotyczą nas codziennie bezpośrednio. W kontekście zagrożeń demograficznych, należy zwrócić uwagę na potrzebę ujednolicenia rozwoju naszego kraju. Polska aktualnie stara się o zrównoważenie tego rozwoju, zmniejszeniu różnic w zamożności Polaków[14]. Dysproporcje w poziomie życia obywateli Polski, mogą niekorzystnie wpłynąć na spójność i integralność naszego społeczeństwa. Masowe i nielegalne migracje również znajdują się w kręgu problematyki bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku. Problem ubóstwa niezauważony przez wielu Polaków, spowodowany transformacja ustrojowa. Wielu ludzi pozostało bezrobotnymi po likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych, również pracownicy przedsiębiorstw państwowych ubożeją z powodu niedostatecznej konkurencyjności firm zatrudniających na rynku. Skutkami

[11] http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,535,Polska_roztrzesiona_rosyjskimi_manewrami
[12] B. Balcerowicz., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997, s.74.
[13] Ibidem, s. 75.
[14] Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007, s.8.

ubóstwa może być szeroko rozumiane niezadowolenie społeczne. Ubóstwo daje sprzyjające warunki do rozwoju przestępczości, rozpadu rodzin, marginalizację w życiu społecznym osoby ubogiej. Osoby pochodzące z tej sfery często mają pretensje i roszczenia wobec państwa odczuwają niesprawiedliwość społeczną.

W XXI wieku żadne państwo nie obejdzie się bez sprawnie działającego systemu teleinformatycznego. Jego ochrona jest szalenie istotną w obliczu coraz powszechniejszego zjawiska jakim jest cyberterroryzm czy cyberwojny. Nie ma ustalonej powszechnie używanej definicji tych zjawisk. Specjaliści z Akademii Obrony Narodowej definiują zjawisko cyberterroryzm jako: „politycznie motywowany atak lub groźbę ataku na komputery, sieci, lub systemy informacyjne w celu zniszczenia infrastruktury oraz zastraszenia lub wymuszenia na rządzie i ludziach daleko idących politycznych i społecznych celów”[15]. Według Akademii Obrony Narodowej (AON) pozostałe incydenty o podobnym charakterze to cyberprzestępstwa. Mając za przykład zjawiska jakie miały miejsce w Estonii, Polska powinna kłaść nacisk na zapewnienie bezpieczeństwa swoim systemom teleinformatycznym. Mając na usługach dzisiejsze technologie informatyczne, cyberterroryści mogą narazić państwo na milionowe sumy strat spowodowanych ingerencją, blokowaniem systemu teleinformatycznego państwa. Oprócz strat materialnych, niebezpieczeństwa płynące z takich ataków mogą wywołać różnego rodzaju zagrożenie wewnętrzne i zewnętrzne, spowodowane dezorganizacja systemów teleinformatycznych. Niebezpieczeństwo ataków cybernetycznych potęgują jego cechy charakterystyczne. Działania o tym charakterze są niezwykle trudne do wykrycia, mogą być one zlecane wykonawcom jak miało to miejsce w Chinach, kiedy armia zatrudniła w tym celu chińskich hakerów[16]. Atak cybernetyczny zapewnia anonimowość atakującego, jego siła rażenia jest duża, stopień trudności przeprowadzenia ataku niewielki, a koszt również bardzo mały. Niewielkim kosztem Polskie systemy teleinformatyczne, bankowe, urzędów państwowych, transportu mogą zostać sparaliżowane. Nakreślony tutaj obraz ataków cybernetycznych może przerażać, ale daje to do zrozumienia jak wielce ważnym jest aby w tej sferze dopełnić wszelkiego rodzaju zabezpieczeń.

4. ZAGROZENIA TELEINFORMATYCZNE BEZPIECZENSTWA

Dawna fantastyka naukowa stała się realnym zagrożeniem. Według Ernesta Lichockiego z Akademii Obrony Narodowej w Polsce najbardziej zagrożone są następujące systemy teleinformatyczne i teleinformacyjne:

- systemy kontroli ruchu lotniczego
- systemy nadzoru ruchu statków
- systemy łączności cywilne i wojskowe
- systemy teleinformatyczne wykorzystujące komercyjne linie transmisyjne
- systemy powiadamiania służb ratowniczych i reagowania kryzysowego
- systemy teleinformatyczne stosowane w sektorze bankowości i finansów[17].

[15] http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,393,Zagrozenie_cyberterroryzm_a_polska_strategia
[16] http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,393,Zagrozenie_cyberterroryzm_a_polska_strategia
[17] E. Lichocki., Cyberterrorystyczne zagrożenie dla bezpieczeństwa teleinformatycznego państwa Polskiego, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006, s.6.

Wynika z tego, że bardziej zagrożone są systemy cywilne, gdyż wojskowe są lepiej chronione. W celu zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego jednostek organizacyjnych Rzeczypospolitej Polskiej w strukturach Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego został utworzony Rządowy Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe[18].

Polska ma świadomość zagrożenia płynącego z cyberprzestrzeni, czyni kroki w celu zabezpieczenia się przed jego skutkami. Cyberterroryzm i cyberwojny to realne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku.

Mając na uwadze to iż bezpieczeństwo to jedna z najważniejszych potrzeb człowieka. W ujęciu lapidarnym to brak zmartwień i poczucia strachu[19].Stanisław Koziej definiuje je jako: „…Stan (osiągnięte poczucie bezpieczeństwa danego podmiotu), jak i proces (zapewnianie poczucia bezpieczeństwa podmiotu)…[20].Natomiast w innej ze swoich prac wspomina, iż bezpieczeństwo „… zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów…[21]. Zaznaczyć trzeba, iż „Bezpieczeństwo i rozwój to dwa podstawowe wymiary istnienia jednostek i całych społeczności, w tym społeczności zorganizowanych w państwa lub organizacje międzynarodowe. Te dwa wymiary wzajemnie się warunkują: bez bezpieczeństwa nie można marzyć o rozwoju, rozwój zaś ułatwia zapewnienie bezpieczeństwa. Fundamentem w tym duecie jest bezpieczeństwo”[22]. Dzięki pewności, iż możemy czuć się bezpiecznie możemy inaczej funkcjonować i spokojniej żyć, a także Cieszyc się z życia. Nie tylko w domu, w szkole czy w pracy bezpieczeństwo jest ważne, ale również podczas imprez masowych, sportowych, oraz innych spotkań organizowanych w społeczeństwie.

5. REALIZACJA BEZPIECZENSTWA XXI WIEKU NA PRZYKLADZIE WIELKIEJ BRYTANII

Bezpieczeństwo zapewniane jest w każdym państwie w różnym stopniu. Jako przykład najlepiej zapewnionego bezpieczeństwa można podać Wielką Brytanię. Mówiąc o bezpieczeństwie jednego z państw Unii Europejskiej a w szczególności Wielkiej Brytanii należałoby cofnąć się do przeszłości, jest to dlatego ważne, ponieważ zdarzenia zachodzące w przeszłości, procesy miały znaczenie dla obecnej sytuacji Państwa Brytyjskiego. Pierwsza rzeczą o której należy wspomnieć jest to, że od wielu stuleci samo położenie geograficzne Wielkiej Brytanii w bardzo istotny sposób oddziaływało na prowadzenie polityki bezpieczeństwa i obrony. Państwo – wyspa w naturalny sposób podlegała izolacji od strony Europy. Można stwierdzić iż Anglicy stracili zainteresowanie sprawami kontynentu a skoncentrowali się na handlu zamorskim i podbojami kolonialnymi co przełożyło się na to iż, Wielka Brytania stała się w historii największym imperium kolonialnym na świecie. Zmiany strategii czyli szeroko rozumianej izolacji państwa miały miejsce w momencie kiedy Niemcy oraz Stany Zjednoczone zaczęły zyskiwać dominującą pozycję. Konsekwencjami powiązań Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych jest pomoc Wielkiej Brytanii w misjach wojskowych prowadzonych przez USA. Nadmienić należy ze przez to iż oba kraje

[18] Ibidem, s. 7.
[19] http://www.chodkowska.edu.pl/app_cm3/files/90381.pdf/07.01.2015
[20] S. Koziej., Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja, 2011, s. 20.
[21] S. Koziej., Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy) Warszawa, Ursynów 2010, s.2.
[22] S. Koziej., Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja, 2011, s.19.

współpracują ze sobą, są one ze sobą utożsamiane przez grupy międzynarodowych terrorystów[23].

Ważną instytucją zapewniającą bezpieczeństwo w Wielkiej Brytanii jest policja, która działa według zdecentralizowanego modelu, w ramach którego istnieje kilkadziesiąt niezależnych od siebie formacji policyjnych. Większość z nich tzw. Policja terytorialna mająca za zadanie całość zagadnień i problematyki związanej ze ściganiem przestępczości oraz dbaniem o porządek publiczny na określonym obszarze. Dodatkowo w razie potrzeby działa również tzw. Policja specjalna, która z zakresie bezpieczeństwa ma ściśle określone zadania. Kolejnym podmiotem zajmującym się bezpieczeństwem w Wielkiej Brytanii są siły zbrojne, które składają się z trzech komponentów- marynarki, armii lądowej oraz sił powietrznych. Z racji wyspiarskiego położenia największym prestiżem w państwie cieszy się marynarka, która jest najstarsza częścią armii i dlatego tez przysługuje jej nazwa „Senior Service". Obecnie flota ma do dyspozycji lotniskowce, niszczyciele, fregaty eskortowe, łodzie podwodne oraz pomocnicze statki do których należą tankowce, statki remontowe i szkoleniowe. Armia lądowa opiera się na regimentach, w związku z tym iż niektóre regimenty były własnością prywatna cała armia nie ma w nazwie przymiotnika „królewska". Operacyjnie armia podzielona jest na sześć dywizji, jedna zbrojna i pięć piechoty. Najmłodsza struktura wśród sił zbrojnych SA Królewskie Siły Powietrzne. Na ich wyposażeniu znajdują się samoloty m.in. Harrier i Tornado, zastąpione przez nowe samoloty klasy Joint Strike Fighter. Brytyjskie siły zbrojne są w całości zawodowe. Z wyjątkiem wojska, służbę rezerwowa we wszystkich rodzajach sił zbrojnych pełnią ochotnicy. Poza wojskiem służbę rezerwowa we wszystkich rodzajach sił zbrojnych pełnia ochotnicy[24].

Należy nadmienić, iż monitoring wizyjny, istniejący w Wielkiej Brytanii wpływa znacząco na bezpieczeństwo – jest zamontowane blisko 4 miliony kamer. W samym Londynie jest ich 1 milion, a według szacunków przeciętny londyńczyk jest filmowany przez kamery blisko 300 razy dziennie, przez co można dbać o bezpieczeństwo społeczeństwa[25].

Możemy stwierdzić iż stopień bezpieczeństwa w Wielkiej Brytanii wzrasta, można mówić o państwie które głęboko angażuje się w wszelkiego rodzaju problemy z jakimi mamy obecnie zaobserwować w środowisku globalizacji.

ZAKONCZENIE

Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego Polski dają wgląd na to czemu w XXI wieku musi stawić czoła Polska. Są to zagrożenia już znane naszemu państwu z historii. Bardzo ważne jest, aby nasz potencjał obronny i świadomość społeczna ciągle wzrastała. Polska nie może polegać jedynie na korzyściach płynących z uczestnictwa w sojuszach międzynarodowych, choć mentalność naszego narodu kształtowana przez lata skłania się ku takiemu zachowaniu. Polska w XXI wieku powinna dynamicznie rozwijać i profesjonalizować swoje siły zbrojne. Takie działania są już podejmowane, nasza armia modernizuje się tak jak pozwalają na to środki finansowe, najlepszym tego przykładem SA Siły Powietrzne Rzeczypospolitej Polskiej. Poszukuje się aktualnie nowego typu samolotów na potrzeby szkolenia pilotów Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił powietrznych. Zakup wielozadaniowych myśliwców F-16, planowane jest wycofanie samolotów myśliwsko-bombowych Su-22. Wojsko polskie jest zawodowe, zniesiono obowiązek powszechnej służby wojskowej.

[23] http://cojawiem.pl/plarticles/1906-polityka-bezpiecznstwa-wielkiej-brytanii,/07.01.2015/
[24] http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/brytyjskie-sily-zbrojne,07.01.2015.
[25] http://epoznan.pl/blogi-blog-12-600/07.01.2015.

Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej to zadanie trudne. W obliczu nowych zagrożeń pojawia się konieczność sprostania im. Problematyka bezpieczeństwa narodowego staje się coraz bardziej popularna. Coraz więcej powstaje kierunków studiów o charakterze bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa wewnętrznego, kierunki te spotkały się z wielką popularnością i zainteresowaniem.

BIBLIOGRAFIA

Antoszewski A., R. Herburt (red.) Leksykon politologii, Wrocław 1999.
Balcerowicz B., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997.

Jakubczyk R., J. Flis., Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, Warszawa 2006.

Koziej S., Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja.

Koziej S., Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy) Warszawa, Ursynów 2010.

E. Lichocki., Cyberterrorystyczne zagrożenie dla bezpieczeństwa teleinformatycznego państwa Polskiego, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006.

A. Małkiewicz., „Bezpieczeństwo ekonomiczne Polski w dobie kryzysu" [w:] Problemy bezpieczeństwa polski w XXI wieku, red. W. Hładkiewicz, M. Szczerbiński, Zielona Góra-Gorzów Wielkopolski, 2009.

Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007, s.8.

E., Wierzbicka (red.): Przewodnik po Świecie Ilustrowana Encyklopedia Geograficzna, Warszawa 1998, s.534.

http://adamkorcz.dl.interia.pl/ekolog.pdf

http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,535,Polska_roztrzesiona_rosyjskimi_manewrami

http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,393,Zagrozenie_cyberterroryzm_a_polska_strategia

http://www.chodkowska.edu.pl/app_cm3/files/90381.pdf/07.01.2015

http://cojawiem.pl/plarticles/1906-polityka-bezpiecznstwa-wielkiej-brytanii,/07.01.2015/

http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/brytyjskie-sily-zbrojne,07.01.2015.

http://epoznan.pl/blogi-blog-12-600/07.01.2015.

Dr. Inż. Lech HYB
Wyższa Szkoła Handlowa
im. Bolesława Markowskiego w Kielcach
hyb.lech@op.pl

BEZPIECZEŃSTWO LUDNOŚCI JAKO NAJWAŻNIEJSZE ZADANIE WSPÓŁCZESNOŚCI

HUMAN SECURITY AS THE MOST IMPORTANT TASK OF THE PRESENT

Lech HYB

ABSTRACT

Safety is a basic human need, no it does not allow for the implementation of other needs and hinders the development of the individual human security - the individual is the most important task in the twenty-first century authorities and remain in relationships with them allied governments. We live in a world where the risk to public safety is increasing day by day, and in some areas exceeds even the idea of the average person. Public safety and public order are conditions manifested legal protection, life and health of citizens and national assets from illegal actions. The safety of the population and the state should be associated with the state of the smooth operation of the state, the stability of social security of citizens existence.

Keywords: safety, public order, police, government, security, internal state

WSTEP

Bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą każdego człowieka, a jego niezaspokojenie nie pozwala na realizację innych potrzeb i utrudnia rozwój jednostki. Potwierdza to między innymi znana powszechnie teoria hierarchii potrzeb A. Maslova, zgodnie z która bezpieczeństwo jest drugą w hierarchii ważności potrzebą ludzką (tuż po potrzebach fizjologicznych takich jak: głód, pragnienie).

Bezpieczeństwo jest z jednej strony określoną wartością społeczna, cywilizacyjną, kulturową, polityczną, ekonomiczną i ekologiczną, a z drugiej strony zaś wartością egzystencjalną, moralną i duchową. Przy tym jest to wartość fundamentalna, co do której nie dąży się ze względu na nią samą, ale z uwagi na inne wartości, które ona zabezpiecza. Bezpieczeństwo publiczne łączy się bezpośrednio z odpowiedzialnością kompetencjami. Nie jest ono aktem jednorazowym, nie otrzymanym w darze i nie zależy od kaprysów losu. Jest to wypracowany w trudzie stan świadomości społecznej. Obszar bezpieczeństwa publicznego jest obecnie poddany oddziaływaniom tych samych czynników, które wywołują zmiany w tradycyjnych obszarach suwerenności państwa. Szczególne znaczenie dla trwałości systemu demokratycznego mają zjawiska kryzysowe rozumiane jako konsekwencje procesów towarzyszących globalizacji, tak w wymiarze jednostkowym, jak i grupowym. Stabilizowanie państwa narodowego oraz zapewnienie trwania niektórych aspektów jego suwerenności wynika z konieczności utrzymania pewnej generalnej zdolności regulowania zachowań społecznych, wpływania na rzeczywistość społeczną, właściwej tylko organizmom państwowym. Przesłanką i celem uruchomienia tych mechanizmów regulacji zachowań oraz budowania ich społecznej akceptacji jest zapewnienie na danym terytorium bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo jest wartością samą w sobie, ważną dla mieszkańców – obywateli – członków społeczeństwa, ale też dla organów władzy i pozostających w relacjach z nimi rządów państw sojuszniczych. Tak rozumiane uzasadnienie wydaje się odpowiednio tłumaczyć trwanie państwa. Wydolność procesu decyzyjnego władzy wykonawczej świadczy o stabilizacji i funkcjonalności struktur państwa. Pomimo że normy prawne nie są z

pewnością jednymi regulatorami procesów społecznych i wzajemnych relacji pomiędzy władzą a obywatelem, ich znaczenie w systemie demokratycznym wyraża się w funkcji swego rodzaju stabilizatora, który wydaje się działać tym skuteczniej, im większa w społecznym otoczeniu władzy świadomość praw i obowiązków obywatelskich, im większy udział różnorodnych form aktywności społecznej w życiu publicznym.

Żyjemy w świecie, w których zagrożenie bezpieczeństwa publicznego rośnie z dnia na dzień, a w niektórych obszarach przekracza nawet wyobraźnie przeciętnego człowieka. Rodzi się pytanie, gdzie człowiek tak naprawdę może być bezpieczny, jeśli dąży do totalnego niemalże zagrożenia bezpieczeństwa. Należy pamiętać, że stan bezpieczeństwa wpływa na rozwój cywilizacyjny człowieka. Wpływa na kształtowanie warunków w jakich żyje. Takie stwierdzenie znalazło również potwierdzenie w Polsce zwłaszcza w ostatnich latach. Każdy obywatel naszego państwa jak i ludność całego świata bez względu na wiek i pozycje społeczną chce być bezpieczny w miejscu w którym mieszka, pracuje czy wypoczywa. Każdy z nas chce czuć się bezpiecznie w miejscach użyteczności publicznej, parkach, komunikacji miejskiej publicznej, urzędach, pubach, teatrach itp. W państwach demokratycznych, między innymi w Polsce bezpieczeństwo jest prawnie zagwarantowane ustawą konstytucyjną, a ponadto wpływa na to fakt życia w kraju cywilizowanym.

1. DEFINICJE BEZPIECZENSTWA

Termin „bezpieczeństwo" wywodzi się z języka łacińskiego od securit as. Gdzie pierwszy człon pochodzi od *sine-* bez, drugi *cura* – zmartwienie, strach, obawa. W ujeciu lapidarnym to brak zmartwień i poczucia strachu. A. Dmowska w słowniku współczesnego języka polskiego termin bezpieczeństwo definiuje jako „stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub sprawnie działającym systemie prawnym: przeciwieństwie[1].

Próby zdefiniowania pojęć bezpieczeństwo publiczne oraz porządek publiczny podejmowane były niejednokrotnie w polskiej literaturze naukowej. W zasadzie większość autorów zajmujących się tym problemem uważa interesujące nas pojęcie za nieokreślone, a więc trudne do zdefiniowania. W okresie międzywojennym w Polsce tym problemem zajmowali się miedzy innymi W. Czapiński i W. Kawka. W. Czapiński bardzo ściśle wiązał te pojęcia z ich treścią , której jednak w sposób dokładny nie formułował. W konsekwencji jego wywody okazały się mało precyzyjne i w zasadzie ich nie wyjaśniły. Bardziej precyzyjne określenie tych pojęć można znaleźć w rozważaniach W. Kawki. Stwierdza on, że „porządek publiczny, spokój i bezpieczeństwo to elementy charakterystyczne dla pewnego stanu umożliwiające zorganizowanie społeczeństwu niezakłóconego współżycia oraz rozwój"[2].

Jako bezpieczeństwo publiczne uznaje on: „stan w którym ogół społeczeństwa i jego interesy, jako też państwo wraz ze swymi celami, mają zapewnioną ochronę od szkód zagrażających im z jakiegokolwiek źródła. Z kolei porządkiem publicznym: nazywamy zespół norm[nie tylko prawnych], których przestrzeganie warunkuje normalne współżycie jednostek ludzkich w organizacji państwowej[3]. Warto też nadmienić, że i ten autor wskazuje, iż: pojęcie porządku publicznego zlewa się często z pojęciem bezpieczeństwa. Warto wskazać również na stanowisko S. Glasera. Według niego „porządek publiczny to stan bezpieczeństwa istniejący w społeczeństwie, stan nie zakłóconego panowania porządku prawnego albo też, z punktu widzenia podmiotowego, stan świadomości społeczeństwa o istnieniu tego

[1] A. Dmowska., „Słownik współczesnego języka polskiego", Warszawa 1996, s.30.
[2] W. Kawka., „Policja w ujęciu historycznym i współczesnym", Wilno 1949,s.46.
[3] Tamże ., s. 46.

stanu”[4].Definicja ta prezentuje ujęcie bardzo szerokie, łączące zarówno płaszczyznę obiektywną, jak i subiektywną, stanowiąc tez odwołanie się do znaczenia materialnego. Syntetyczność ujęcia S. Glasera wytłumaczyć również można faktem, że znajduje się ono jako uwaga poboczna, poczyniona na marginesie rozważań o podstawowych instytucjach prawa karnego materialnego.

Inne określenie pojęć bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny podaje E. Ura. Według niego bezpieczeństwo publiczne to: „taki stan, w którym ogółowi obywateli indywidualnie nieoznaczonych, żyjących w państwie i społeczeństwie, nie grozi żadne niebezpieczeństwo, i to niezależnie od tego, jakie byłoby jego źródło”[5]. Z powyższego stwierdzenia wynika, że bezpieczeństwo publiczne można przyporządkować do określonego stanu faktycznego, natomiast porządek publiczny jest związany z zadaniami i działalnością organów administracji państwowej. Porządek publiczny, zdaniem tego autora, odnosi się do tych zadań organów spraw wewnętrznych i innych organów administracji oraz niektórych organizacji społecznych, które bezpośrednio wiążą się z utrzymaniem porządku umożliwiającego normalny rozwój życia w państwie. Całkiem odwrotne natomiast konsekwencje przemyśleń w tym kierunku wydaje się wyciągać E. Pływaczewski, gdyż stwierdza on, ze „bezpieczeństwo publiczne jest wyższym stopniem porządku publicznego”[6].

Najbardziej naukowo pogłębione rozważania w tym zakresie można, jak się wydaje, spotkać u J. Zaborowskiego. Jest on zwolennikiem ujęcia obiektywnego i materialnego. Według tego autora bezpieczeństwo publiczne to: „taki stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody (wywołane zarówno zachowaniem ludzi, jak i działaniem sił natury, technik itp.) normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia, zdrowia i mienia jednostek żyjących w tej organizacji (…) oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód zagwarantowanych konstytucja i innymi przepisami prawa”[7]. W podobnym duchu definiuje również porządek publiczny jako: „stan faktyczny wewnątrz państwa, regulowany normami prawnymi i pozaprawnymi (…), których przestrzeganie umożliwia normalne współżycie jednostek w organizacji państwowej”[8]. W swych rozważaniach przedstawia tez szereg dalszych też, jak np. o częściowym pokrywaniu się zakresu bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, o tym, że w zakres tego drugiego wchodzi również spokój publiczny, ze pojęcie porządek prawny również częściowo tylko pokrywa się z pojęciami powyższymi.

Reasumując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, iż bezpieczeństwo publiczne oraz porządek publiczny to stany przejawiające się ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami. Na zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, tak jak na każde zjawisko społeczne należy spojrzeć w przekroju historycznym. Pozwala to na bliższe zrozumienie tej złożonej problematyki. Państwo, jako instytucja prawna ulegało w ciągu wieków różnym przeobrażeniom. Każda formacja społeczno-polityczna niosła ze sobą nowe rozwiązania. W każdej z nich występowały w takiej lub innej formie organa bezpieczeństwa i porządku publicznego, najczęściej nazywane „policja”. „Pojecie policji sięga czasów starożytnych. Termin „policja” pochodzi od greckiego słowa „polis” określającego miasto oraz od słowa „politeia” oznaczającego dobrobyt i bezpieczeństwo jego mieszkańców. „Politeia” w miastach i państwach była przedmiotem troski wszystkich obywateli, stanowiąc zarazem

[4] S. Glaser., „Polskie prawo karne w zarysie”, Warszawa 1933, s.355.
[5] E., Ura., Prawo administracyjne, Warszawa 1997, s. 97.
[6] E., Pływaczewski., „Przestępstwo czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego”, s. 16.
[7] J., Zaborowski., Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego”, PWN, Warszawa 2006, s. 129.
[8] Tamże, s. 129.

wspólny demokratyczny obowiązek. Rzymianie przyjęli i zlatynizowali ten termin, tworząc pojecie „politia" i przenosząc kompetencje na cesarza, w ramach najwyższego zwierzchnictwa imperialnego. Siła policji, jak uważano, leżała w samym sercu władzy państwowej. W średniowieczu natomiast obok wyrazu „politia", ukazuje się „policite" i „police", którym nazywano działalność państwa zmierzająca do zapewnienia bezpieczeństwa porządku i dobrobytu.

2. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA BEZPIECZENSTWO

Wiek XIV i XV był okresem umocnienia się władzy państwowej, zmian poglądów na zadania i cele państwa. Słowo „ politia" występowało wówczas częściej zawierając treści o wzmocnieniu władzy państwowej i wzroście zadań państwa. Wywodzące się od tego słowa prawo policyjne „ius politiae" staje się generalną norma, na której opierała się działalność panujących, zmierzająca do osiągnięcia dobrobytu i ogólnej „szczęśliwości" poddanych. W ten sposób powstał nowy typ państwa policyjnego. Okres jego największego znaczenia przypadł a wiek XVII i XVIII. Istotnymi elementami państwa, jako organizacji stały się silna władza panującego i bezwzględne posłuszeństwo poddanych. Na podstawie „ius politiae" władca czynił co chciał, każde jego oświadczenie woli miało moc prawa. W początkach XVII wieku z ogólnego zakresu działań policji wyodrębniły się sprawy zagraniczne, wojskowe i skarbowe, a w XVIII wieku sądownictwo. Po wyodrębnieniu się tych gałęzi, pod pojęciem policji rozumiano dzisiejsza administracja wewnętrzna i ustawodawstwo. Należy jednak zaznaczyć, że w XVIII wieku w reku panującego skupiała się zarówno władza prawodawcza jak i władza ustawodawcza, policja zaś pozostawała działalnością państwa mająca na cel utrzymanie porządku publicznego w interesie panującego"[9]. „bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny, ze względu na podobieństwo i wzajemną zależność. Dlatego też i działalność państwowa w tym zakresie uznana została za osobną gałąź. Utrzymanie i ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego wymagały systematycznego nadzoru. To prawdopodobnie skłoniło w 1667 roku króla Francji Ludwika XIV do powierzenia spraw bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego jednemu urzędowi centralnemu w Paryżu (Biuro Zaufania i Bezpieczeństwa). Ostatecznie pojecie policji zostało sprecyzowane w Pruskim Landrechcie z 1794 roku oraz francuskim Kodeksie Karnym z 1795 roku oraz przyjęte w podobny sposób przez ustawodawstwa innych państw. Rozumiano pod tym pojęciem działalność administracji wewnętrznej mająca na celu ochronę bezpieczeństwa spokoju i porządku publicznego. Owocem Wielkiej Rewolucji Francuskiej obok ogłoszonej w sierpniu 1789 roku Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela oraz powołania Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego i Trybunału Rewolucyjnego było również utworzenie w 1790 roku ważnego aparatu policyjnego Gens d-armea (żandarmeria). Przejęła ona ochronę Zgromadzenia Narodowego, straży w więzieniach, sądach, podczas egzekucji oraz eskortowania więźniów. Ponadto okoliczności Rewolucji Francuskiej jasno udowodniły potrzebę istnienia policji, której podstawową funkcją byłoby utrzymanie porządku publicznego. Wydarzenia roku 1789 stanowiły wyraźny dowód na to, w jaki sposób zakłócenia porządku publicznego mogły szybko przerodzić się w rewolucję.

Narodziny żandarmerii francuskiej zapoczątkowały tworzenie tego rodzaju siły policyjnej w wielu państwach Europy, najczęściej sąsiadujących z Francją, zachowując niejednokrotnie tę nazwę, względnie zmieniając ja, ale zastrzegając sobie funkcje i formy działania znamienne dla tego typu policji. Zwrócić należy uwagę na fakt, że w wieku XIX określono ściśle cele i zadania policji. W całej Europie przez pojecie policji rozumiano

[9] W., Pokruszyńs ki K., Straszewski, T. Terlikowski., „System bezpieczeństwa publicznego Polski", Warszawa 2011, s. 7-8.

działalność państwa polegającą na utrzymaniu istniejącego stanu prawnego oraz przeciwdziałaniu jego naruszeniom. Podstawowym więc celem policji była ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego. Natomiast do innych dziedzin życia społecznego policja nie powinna wkraczać.

Ustalono więc, że pojęcie policji określa ustawa, a każdy akt policyjny wykraczający poza granice administracji wewnętrznej jest nie legalny, a tym samym nie skuteczny z mocy obowiązującego prawa"[10]. Polska jest krajem, który nie ma doświadczeń związanych z tworzeniem systemu bezpieczeństwa publicznego, opartych na tradycji historycznej oraz własnych, zdobytych poprzez przekształcenia systemów wewnątrzpaństwowych. Narodziny polskiego systemu bezpieczeństwa należy datować na rok 1918, czyli odzyskanie niepodległości. Jednakże proces ten został brutalnie przerwany wybuchem drugiej wojny światowej. Po jej zakończeniu w kraju obowiązywał scentralizowany i monopolistyczny model ochrony porządku publicznego, polegający na całkowitym podporządkowaniu rządowi reprezentowanemu przez instytucje zwaną Milicja Obywatelska. Dopiero w 1990 roku nastąpiła decentralizacja tego systemu i rozpoczęto wprowadzanie do niego zmian.

Pierwsza była likwidacja Milicji Obywatelskiej i wprowadzenie Policji Państwowej. Drugą było scedowanie na gminy obowiązku zapewnienia ochrony porządku publicznego na jej terenie i umożliwienie jej w tym celu tworzenia własnej formacji umundurowanej pod nazwą „straż miejska/gminna". Natomiast trzecia, z wprowadzonych zmian, było umożliwienie tworzenia od 1998 roku prywatnych firm ochrony osób i mienia, czyli tworzenia umundurowanych formacji, które nie podlegają jakiejkolwiek władzy państwowej. Zmiany te wpłynęły na ukształtowanie się pluralistycznego modelu bezpieczeństwa publicznego w Polsce. Niestety model ten nie jest doskonały i wciąż budzi wiele uwag zarówno ze strony opinii publicznej, przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej jak i osób zatrudnionych w instytucjach bezpieczeństwa publicznego.

W obliczu kolejnych wyzwań (choćby EURO 2012) i zagrożeń (terroryzm) należy jak najszybciej podjąć prace zmierzające do utworzenia, skutecznego w swych działaniach systemu bezpieczeństwa publicznego. Jednocześnie nie wolno zapomnieć o doświadczeniach ostatnich lat oraz opiniach adresatów i realizatorów zadań w zakresie bezpieczeństwa publicznego, czyli samorządu terytorialnego. Zakres bezpieczeństwa publicznego pod względem przedmiotowym i podmiotowym jest szeroki. Rodzi to szereg wątpliwości interpretacyjnych. Niemniej jednak wydaje się iż podsystem bezpieczeństwa publicznego określić można jako część systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa stanowiący zbiór organów władzy i administracji publicznej, metod oraz sposobów działania związanych z ochroną życia i zdrowia obywateli, majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami. I tak instytucje, które stoją na straży bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej to z uwzględnieniem podziału na: siły zbrojne i do nich zaliczamy – Wojska Lądowe, Siły Powietrzne, Marynarka Wojenna, Wojska Specjalne. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodległości jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli. Najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP jest Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. W czasie pokoju sprawuje on zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej. Swoje zadania minister wykonuje przy pomocy Ministerstwa Obrony Narodowej, w skład którego wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego. Na tym etapie nie należy zapomnieć o Służbach Specjalnych, których ogólna nazwa opisująca instytucje, które

[10] W., Pokruszyński, K. Straszewski, T. Terlikowski., „System bezpieczeństwa publicznego Polski", Warszawa 2011,s. 9-11.

prowadzą działania operacyjno-rozpoznawcze o charakterze niejawnym. Domeną służb specjalnych jest pozyskiwanie i ochrona informacji kluczowych dla zapewnienia wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. W państwach demokratycznych działania służb specjalnych wymykają się niekiedy spod kontroli organów nadzorczych. Kontrowersje budzą niektóre techniki stosowane przez służby specjalne, szczególnie te niedozwolone przez prawo ich państwa macierzyste, jak przekupstwo, szantaż, tortury, skrytobójstwo oraz nielegalny handel bronią i narkotykami. Praktyki te są niekiedy usprawiedliwiane ochroną interesów państwa i jego obywateli i dotyczą służb specjalnych zarówno krajów demokratycznych (np. likwidacje porwanych przez CIA), jak i reżimów dyktatorskich (np. likwidacja opozycjonistów przez KGB). W ich skład zaliczamy Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencje Wywiadu, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego i Służbę Wywiadu Wojskowego. Następnym ustrojem są Służby Ochrony Władz w której wyróżniamy Biuro Ochrony Rządu jako jednolita, umundurowana i uzbrojona formacje podlegająca ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, w obecnym kształcie działająca w Polsce od 2001 roku, wykonująca zadania z zakresu ochrony osób, obiektów i urządzeń ważnych ze względu na dobro i interes państwa. Pierwsza instytucja opisywana ta nazwa została zorganizowana w 1956 roku na bazie struktur istniejących od 1944 roku, w latach 1990 – 2001 Biuro Ochrony Rządu funkcjonowało jako Jednostka Wojskowa 1004. Przy Służbach Ochrony Władz należy wspomnieć również o Straży Marszałkowskiej umundurowanej formacji podległej Marszałkowi Sejmu, stanowiąca zarazem jedna z komórek organizacyjnych Kancelarii Sejmu, bezpośrednio nadzorowana przez Szefa Kancelarii Sejmu. Na czele Straży Marszałkowskiej stoi Komendant Straży Marszałkowskiej, który podobnie jak jego zastępca jest powoływany i odwoływany przez Szefa Kancelarii Sejmu. 11 marca 2014 roku Marszałek Sejmu Ewa Kopacz nadała sztandar Straży Marszałkowskiej.

3. ROLA POLICJI W ZAPEWNIANIU BEZPIECZENSTWA

Kolejną formacją sprawującą nadzór nad bezpieczeństwem jest policja i inne organy zabezpieczające, czyli: Policja, Żandarmeria Wojskowa, Straż Graniczna, Inspekcja Transportu Drogowego, Służba Więzienna i Służba Celna. Bez wątpienia jednak fundamentem podsystemu bezpieczeństwa publicznego jest policja. „Zadania określone dla ministra spraw właściwego do spraw wewnętrznych w ustawie o działaniach administracji rządowej oraz dla Komendanta Głównego Policji w ustawie o Policji są uzupełnione o określone procedury postępowania w sytuacjach wystąpienia zagrożeń godzących w bezpieczeństwo obywateli i porządek publiczny. Dotyczy to w szczególności sytuacji: zabezpieczenia imprez masowych, zgromadzeń, manifestacji, prowadzenia działań pościgowych oraz zasad działania jednostek organizacyjnych tej instytucji, aparat wykonawczy przeznaczony do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa publicznego oraz wspierania innych instytucji w zakresie realizacji zadań ustawowych policji. Aparaty o których mowa, wyposażone są w odpowiednie kompetencje i urządzenia techniczne, które stwarzają warunki do kierowania i koordynacji działań policji w sytuacjach godzących w bezpieczeństwo publiczne. We wszystkich jednostkach organizacyjnych policji funkcjonuje sieć obiegu informacji oparta o wojewódzkie, powiatowe i miejskie stanowiska kierowania, które są zasadniczymi elementami przepływu informacji o zdarzeniach na terenie całego kraju. Stanowiska te wymieniają i przekazują na bieżąco informacje w zakresie niezbędnym do prowadzenia działań mających wpływ na bezpieczeństwo publiczne. Uzupełnieniem wyżej

wymienionych stanowisk, w sytuacjach noszących znamiona kryzysu, jest uruchamiane w Komendzie Głównej Policji Centrum Operacyjne Komendanta Głównego Policji”[11].

Aby zapewnić jednolitość struktur organizacyjnych, w komendach policji są komórki zajmujące się monitorowaniem sytuacji kryzysowych w obszarze bezpieczeństwa publicznego oraz sferach innych kategorii bezpieczeństwa mieszczących się w zakresie odpowiedzialności tej instytucji. W związku z tym, że funkcjonuje ona w ramach administracji zespolonej, wojewodowie określają zadania dla komend wojewódzkich policji w zakresie ich właściwości. „Zadania te znajdują swoje odzwierciedlenie w stosownych planach działania komend policji zawierających w szczególności katalog zagrożeń oraz procedury dotyczące ochrony porządku publicznego, organizacji łączności. Plany o których mowa, mają również komendy powiatowe (miejskie) policji. W planach tych ustalono także podmioty odpowiedzialne za kierowanie i koordynację działań policji. Podsystem bezpieczeństwa publicznego obejmuje również funkcjonujące w kraju wyspecjalizowane straże, służby specjalistyczne i wyodrębnione inspekcje, które realizując określone prawem zadania, wpływają bezpośrednio lub pośrednio na poziom bezpieczeństwa publicznego. Do grona tych podmiotów zaliczyć można w szczególności, w grupach: straży wyspecjalizowanych: Straż Graniczną, Straż Gminną (Miejską), Straż Ochrony Kolei, Straż Leśna, Państwową Straż Rybacką, Państwowa Straż Łowiecka; służb specjalistycznych: Służbę Celną, Służbę Parków Narodowych, Służbę Więzienną; wyodrębnionych inspekcji: Inspekcję Celną, Inspekcję Transportu Drogowego, Inspekcje Handlową, Inspektorat Rybołówstwa Morskiego. Przepisy szczegółowe i wytyczne wskazują również obywateli jako partnerów w działaniach policji. Zakres i formy tej współpracy wynikają z zapisów ustawowych i innych przepisów wydanych na jej podstawie. W Polsce współdziałanie policji z pozostałymi elementami podsystemu bezpieczeństwa publicznego wynika z ustaw i rozporządzeń oraz porozumień zawieranych pomiędzy poszczególnymi służbami. Przepisy prawa i porozumienia określają sposoby i formy współpracy poszczególnych elementów opisywanego podsystemu. Najczęściej występującymi sposobami współpracy są: wymiana posiadanych informacji, wspólne służby i szkolenia, podejmowanie działań na wniosek współdziałających partnerów, przekazywanie dokumentacji, udzielanie pomocy, udostępnianie posiadanych sił i środków”[12].

„Kluczowymi podmiotami współdziałającymi z policja w zakresie utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego są organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego. Podmioty te wykonują zadania z zakresu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego wspólnie z policja na podległym terenie. Współdziałanie to przybiera różne formy, min.: finansowania działalności policji (rada gminy lub rada powiatu ma np. możliwość zwiększania liczby etatów policyjnych finansowanych przez samorząd);organizowania wspólnych programów profilaktycznych; prawa do stawiania żądań natury prewencyjnej wobec policji (przewodniczący zarządu gminy lub powiatu); współudziału w stanowieniu prawa miejscowego, gdzie można określać przepisy porządkowe obowiązujące na ternie gmin lub miast. Formalizacja nowych relacji między administracją rządową i samorządową a policją - poza prawem stawiania żądań natury prewencyjnej wobec policji – oraz finansowanie jej działalności przybiera również inne formy: organizowanie wspólnych programów profilaktycznych; współudział w stanowieniu prawa miejscowego umożliwiający określenie przepisów porządkowych na terenie gmin lub miast. Policja stała się jednym z wielu podmiotów współodpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne w środowiskach lokalnych. Tym samym pojawiła się możliwość dokonania

[11] F., Prusak., Organy ochrony prawnej”, s. 261-270.
[12] F., Prusak., Organy ochrony prawnej”, s. 270-283.

podziału obowiązków w dziedzinie działań zapobiegawczych między policję a instytucje państwowe, samorząd i jego agendy oraz obywateli – reprezentantów społeczności lokalnej. W tym podejściu do problematyki działań zapobiegawczych przestępczości i zjawiskom patologii społecznej pomaga coraz powszechniejsza społeczna świadomość faktu, że policja nie jest w stanie samodzielnie utrzymywać porządku i zapewnić poczucia bezpieczeństwa obywatelom bez aktywności innych instytucji i przedstawicieli społeczności lokalnych. Ograniczone możliwości samodzielnego rozwiązywania problemów przez policję są pochodną złożoności podsystemu bezpieczeństwa publicznego”[13].

4. ROLA I ZNACZENIE BEPIECZENSTWA

Za bezpieczeństwo ludności i bezpieczeństwo wewnętrzne państwa ponoszą odpowiedzialność wszystkie szeroko rozumianej władzy państwowej. Elementy systemu bezpieczeństwa powinny przeciwdziałać zagrożeniom bezpieczeństwa publicznego, powszechnego, energetycznego, ekologicznego, kulturowego, społecznego. Zatem przez bezpieczeństwo ludności, państwa należy rozumieć taki stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń (w sensie zaspokojenia potrzeb egzystencjalnych i behawioralnych społeczeństwa) oraz traktowania państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych. Bezpieczeństwo ludności i państwa należy wiązać ze stanem niezakłóconego działania państwa, związanego z bezpieczeństwem jego organów, a także stabilnością życia społecznego, wynikającą z bezpieczeństwa osobistego jak i bezpieczeństwa egzystencji jego obywateli. Bezpieczeństwo jest warunkiem rozwoju. Zapewnienie bezpieczeństwa może być zatem ujmowane jako jedno z podstawowych zadań państwa. Problem zapewnienia bezpieczeństwa obywateli ludności to system bezpieczeństwa państwa, zbiór wzajemnie powiązanych elementów tj. ludzi, organizacji, urządzeń wydzielonych w celu zapewnienia bezpieczeństwa, tzn. zapewnienia nienaruszalności terytorialnej zapewnienia bezpieczeństwa państwa, oraz stworzenia warunków do swobodnego i stabilnego rozwoju państwa, jednostki we wszystkich sferach jego działalności.

BIBLIOGRAFIA

Dmowska D., „Słownik współczesnego języka polskiego”, Warszawa 1996.
Glaser S., „Polskie prawo karne w zarysie”, Warszawa 1933.
Kawka W., „Policja w ujęciu historycznym i współczesnym”, Wilno 1949.
Pływaczewski E., „Przestępstwo czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego”.
Pokruszyński W, K., Straszewski, T. Terlikowski., „System bezpieczeństwa publicznego Polski”, Warszawa 2011.
Prusak F., Organy ochrony prawnej”.
Ura E., Prawo administracyjne, Warszawa 1997.
Zaborowski J., „Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego”, PWN, Warszawa 2006.

Dr. Inż. Lech HYB
Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława Markowskiego w Kielcach
hyb.lech@op.pl

[13] F., Prusak., „Organy ochrony prawnej”, s. 283-290.

GEOPOLITICS OF SILK ROAD ECONOMIC BELT

Lucia HUSENICOVÁ

ABSTRACT

The Silk Road Economic Belt initiative of PRC can be seen from three interconnected perspectives. First is the security perspective, second is the economic perspective and last is the geopolitical or foreign political perspective. All these are interconnected and interdependent. The initiative as such focuses on the development of central and western provinces and further expands to surrounding countries and finally all the way to Europe. The paper aims to bring a security and geopolitical overview and analyze the rationale of Chinese activities in this regard. It mainly focuses on the possible explanation of the development not through the analysis of specific plans and documents but it tries to put the initiative into a bigger picture connecting the different areas and aims of Chinese foreign policy in middle- and long-term.

Key words: Silk Road, geopolitics, foreign policy, trade, regional security

INTRODUCTION

The Silk Road Economic Belt is an initiative of current Chinese leadership. President Xi Jinping has introduces this concept in September 2013 during his first official visit to Kazakhstan when he suggested cooperation with Central Asia. In October of the same year in Indonesia president proposed the formation of a 21st Century Maritime Silk Road to strengthen cooperation between China and ASEAN. At the same occasion he talked about the possibility to create the Asia Infrastructure Investment Bank (AIIB). Since these two events, the "One belt, one road" initiative has become a priority in Chinese foreign policy, with a number of projects inside of China as well as abroad have been introduce within its framework.

In addition, China has organized and co-financed plethora of conferences, forums, and workshops for foreign as well as Chinese scholars and politicians. These events were designed to scrutinize and discuss the initiative, as well as to receive feedback from participants. Majority of foreign participants were interested to find out what the real aims of China are, how the practical implementation is envisioned in Beijing, what and whether China plans to introduce an institutional and legal framework to the initiative, and what steps were taken in order to proceed with the project. There were many questions raised, but not so many answered at these events. Finally, in March 2015 Chinese government has issued an official report stating more particular aims to its highly spoken initiative.

In the past the Silk Road has connected cities all along the Eurasian continent that have been bind together by mutual trade interest. At the same time it represented a channel for mutual intellectual exchange. The current concept has an ambition to do the same. Moreover, it aims to modernize and build new transport ways (roads, railways, even airports) in all those states located along that will be interested. In addition, it also expects to provide a base for sharing ideas and thoughts as it includes people-to-people exchange.

The initiative has moreover a security dimension, which can be distinguished at several levels. First of all, the initiative directly touches the internal security of China, as its start is located in central China, more specifically in Xian and it stretches further through the

rather unstable Xinjiang province. Secondly, it connects Chinese immediate neighbors as it is planned to include most of the states of Central Asia, that are at the same time necessary for Chinese energy security. Third level involves the specific relation between China and Russia. Fourthly, the maritime road and proposed chain of ports is also part of broader Chinese maritime security policy. Finally, the initiative can be seen as an integral part of Chinese overall foreign and security policy, which aims to introduce China as a responsible great power with own perspective on further development of international politics. In this regard, several levels and readings of the initiative are possible and expectable. What can be said with a certainty, the initiative will have a significant influence on the way of conduct of international affairs not only in Eurasia.

1 THE REAL ROAD

Until the spring of 2015 the "One belt, one road" was an important talking point at many events, slowly formulated into a policy strategy and finally put into writing and translated to English. In March a commission working under Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Commerce of PRC introduced a report under a title *"Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road"*. The text defines five specific areas where cooperation should be strengthened under the framework of the initiative. These are:

1. Policy coordination: with the aim to form such policies that would be in support of intergovernmental initiatives and cooperation, such as coordination in strategies of economic development in partner countries, seeking and planning for measures necessary for regional cooperation, etc.
2. Facilities connectivity: this area focuses mainly on better connectivity of infrastructure in those countries that are expected to be part of the Silk Road and it involves roads, railways, ports, airports, but also pipelines, optic cables etc.
3. Unimpeded trade: the aim is to remove investment and trade barriers, strengthen custom cooperation, information exchange, coordination in tax policy to prevent dual taxation, cooperation in research and development, etc.
4. Financial integration: the aim is to deepen financial cooperation through expanding the scope of currency swap, open the bond market in Asia, etc.
5. People-to-people bonds: support of an exchange among people from academia, culture, science and technology, media, etc. (Vision and Action…, 2015)

The document as such is a first to clearly state how Chinese side sees the particularities of the Silk Road. It is clear that the initiative will be more of a network of bilateral cooperation between China and respective country. At the same time, China plans to cooperate with existing institutions and organizations such as the SCO, ASEAN, and forums as EAS, APEC, ARF, ASEM, etc.

In addition, the document introduces a financial mechanism of the initiative. In 2014 a Silk Road Fund was created with original budget of $40 billion. The money should be used to finance projects announced under the framework of Economic Belt. Moreover the AIIB is seen as another financial tool.

Besides the statements and documents, China has slowly started to put the initiative into practice. Within last year representatives of China signed tens of agreements with

Kazakhstan, Pakistan, Mongolia and Kyrgyzstan. In this regard, several projects have already started. China has been granted a lease of Pakistani port of Gwadhar, which will be use for commercial as well as military purposes. The port will become the first base of Chinese navy in Arabian see and it will serve as a transfer point for oil and gas originating in Middle East, that will be transferred through pipelines that will be constructed connecting Gwadhar to Kasghar through Pakistan. In Kazakhstan, China has already invested in Special economic zone in Khorgos, considered to be crucial for further economic development of Kazakhstan. Moreover, Kazakhstan should be a first recipient of Silk Road Fund, with the investment into the Karot hydropower project.

As the initiative is still rather new, and only few projects have been announced so far it is still early to predict the results. At this stage we can only guess what the future will bring, whether the bilateral projects will be followed by deeper multilateral cooperation or even with a new institutionalization of relations. The only think we can claim with an amount of certainty are the security implications of the initiative.

2 SECURITY ISSUES

The security aspect of the Silk Road is inherently connected with internal as well as external security of China. In this regard the security is perceived and understood in its broader context, not only from military point of view but also from the economic, political, societal, information and energy perspective. In these concepts of security all areas are interconnected and represent and important area for every state, but also other actors such as institutions and regions.[1] (Lasicova, Usiak, 2013)

On the level of national security the "One belt, one road" initiative builds on the identified threats to internal security such as the extremism, terrorism and separatism and the social and economic disparities. In the external security, the energy dependency of China on its neighbors is crucial. In addition, the same problems as terrorism, extremism and separatism in surrounding countries can affect China.

2.1 INTERNAL SECURITY

Concerning the national security we can use as a reference point the White Papers on National Security, published every two years. The security in China is perceived through three dimensions; economic, political and military all interconnected. In the official documents China openly connects its political stability and therefore also internal security with economic development. At the same time, further economic growth is necessary for military modernization, which has external implications.

The economic development and its preservation are crucial for the political and social stability of the country. Traditionally, for China the state and its authority play an important role in the life of citizens. If the state is able to provide citizens with improving living standards the citizens will support the government regardless of character of political system. In this regard the Silk Road starting in Western China can be understood in terms of the internal security of the whole country. Therefore we can explain it as one of the tools the central government can use not only to strengthen its political role, but also security situation in the country in general, and namely Xinjiang. According to the White paper the national unity and territorial integrity of the China is the crucial role of state and its security policy.

[1] Here we understand region as a specific formations that share history, values, traditions, experiences and also specific security threats. We are using the regionalism as defined by the group of authors at the UNU-CRIS.

In last two years Xinjiang represents the greatest problem for Chinese internal security. It is a Uighur autonomous region, rather different to the rest of China. Uighur minority is of Turkic origin, demanding higher autonomy from Beijing. In the late 1980s an attempt to declare the country of Eastern Turkestan appeared, threatening the territorial integrity of People's Republic China ever since. Especially, radical Uighurs express their demands using terrorism. Within last two years all the accident that involved mass killings in China were assigned to these groups. In this situation, central government has two measures to apply, first as suggested is to bind the province economically even more, through investments and improving living conditions of the people. Second often-used option is based on very good relations with Pakistan. Central government is using significant religious figures from Pakistan to communicate their plans and demands to Uighurs.

To summarize the rationale Chinese government uses, looking at the character and conduct of economic reforms in China since 1978, the country has managed to change significantly. Gradual opening of the Special Economic Zones in southeastern provinces worked well in the case of Chinese overall growth and modernization. This successful model is recently applied also in central and western China with several Special Economic Zones being created. One of them is of a specific importance for the whole project of Silk Road Belt. The Kashgar economic development zone, established already in 2010 with Shenzen as a model should attract the trade from bordering areas but also from other parts of the world. Kashgar with its unique historical outlook, city that is remote from Beijing but still enjoys the policy of development with infrastructural project for the start. Naturally the number of the projects of creating the economic zones and pilot areas can be seen in every province in China. These are not only projects by central government but also provincial governments who are trying to attract investor from other parts of China as well as from abroad.

Nevertheless, ambitions and projects that are aimed for the development of Chinese western provinces, there are several issues that government will have to deal with. Most of them have their roots in neighboring countries, therefore are part of foreign policy conduct of China.

2.2 EXTERNAL SECURITY

When looking at the challenges China faces from the bordering regions designated as part of the Silk Road Belt, there are few that stands out. First of all there is the importance of the region for energy security and sufficiency for Chinese growing consumption. Secondly, as separatist tendencies exists in the country the activities of different terrorists groups and training camps are closely watched in China, even more regarding the prepared withdraw of international forces from Afghanistan.

On the side of existing mechanism of how to prevent especially the hard security threats, China is an establishing member of Shanghai Cooperation Organization, that is fighting the three evils: terrorism, separatism and extremism. As mentioned above, the security was one of the crucial areas of SCO's activities it included common exercises and different anti-terrorist drills. The main aim of the organization is to strengthen the mutual trust, and good relations among neighbors, cooperation in different areas as economy, culture, education, etc., safeguarding of regional peace and security. (Capacity Survey, 2008) The countries managed through the organization to stabilize their mutual relations, therefore strengthening and deepening of their relations is a natural conclusion and the announcement of Xi during last year summit proves that.

Regarding the regional stability, China has a specific interest in one area, its energy security. It is deeply connected with the aim of China to preserve its economic growth. The rising and ever developing economy needs to accommodate for the energy consumption. Most of Chinas' oil resources are shipped from Middle East and Africa via sea-lanes, especially through rather unstable Malacca Strait. In an attempt to diversify the resources, the gas and oil routes from Central Asia provide and important and strategic link for Chinese energy security.

In terms of gas, China currently imports 30 billion cubic meters a year of gas from Central Asian countries. The plan is that until the 2020 the amount will grow to 80 billion cubic meters a year when four lines will be operational. (Ling, 2014) The most important area in the region is the Fergana Valley. Geographically it covers an area of 22, 000 square kilometres. Historically and geopolitically Fergana Valley was and remains an important corridor in Central Asia connecting Asia to Europe. In the past the territory of the Valley was often part of state formations in its neighbourhood. It has a history of Greek and Chinese presence, and several Muslim Empires. The geopolitical value of the Valley is undisputed as it was part of the ancient Silk Road. The significance of the Valley for China is therefore obvious, not only it is an area rich for the oil, but also its geostrategic location and internal stability is crucial for the re-establishment of the Silk Road. In this regard the area is important for China and as such is part of its foreign policy towards the region that is analysed further in text.

The recent China-Russia gas deal can in a way undermine the role of Central Asia in China's energy security. However it is part of Chinese long-term strategy to diversify its strategic raw materials. At the same time, it confirms the assumption that the Silk Road as planned by current Chinese government is perceived in much broader picture then its history with the aim to create much broader network.

When looking at the external security situation in this area, what China is closely watching is the security situation in Afghanistan after the withdrawal of NATO forces. Chinese government is well aware of the past connections of separatists from among Uighur nationality with the terrorists' camps in Afghanistan, but also Pakistan. The question is whether these countries can profit from the declared Economic Belt, as they can certainly destabilize the area and threaten the whole project.

3 SILK ROAD AND THE EU

The above-mentioned areas of Chinese interests are specifically important for securing the immediate bordering areas. However the concept of Economic Belt is much broader and the connection is planned to reach Europe through the gate that is provided by the countries in Eastern and Central Europe.

In this regard it is very interesting to follow and connect to this latest initiative the idea of creating a specific concept in Chinese foreign policy that is the Central and Eastern Europe plus China forum, or the 16+1 platform. As it has been presented, these countries have historically friendly relations with China dating back to the Cold War period. In addition the concerned countries are very interested in the opportunities China can offer in terms of trade relations mainly, as well as investments. The plans and programs announced during the summit meetings in Warsaw (2012), Bucharest (2013) and Belgrade (2014) prove the mutual interest in strengthening and developing these relations. China has initiated these deeper cooperation from economic interest, as these countries, some of them the EU members shoved their interest. The relations are based on two documents, first the 12 measures proposed by Wen Jiaobao in Warsaw and second the 6 points of deepening the relations proposed in

Bucharest by Li Keqiang. Besides, there are practical results of the initiative and cooperation so far. Two direct railway connections have been established connecting Chengdu and Lodz in Poland and Chongqing and Vilnius in Latvia. In addition Chinese government have set up department on its Ministry of Foreign Affairs that deals with the relations to CEE countries, special fund was created to support the investment and trade relations as well as research and education cooperation.

When we put this initiative into bigger picture and we connect the two ends there is a question whether the China 'Go West' initiative served as part of the plan of re-establishing the Silk Road from its very start? Firstly China has focus on building the SCO and facilitating the relationships with its neighbors. Later it shifted the attention to the Central and Eastern Europe and prepared a base for further initiative and deepening of the cooperation. What remains now is to connect these two remote ends and what remains is the renewed Silk Road.

CONCLUSIONS

The Silk Road Economic Belt is an ambitious project with a potential to become one of the most important economic and trade areas of the world. It will connect developed Europe with still developing part of Asia using the possibilities and advantages defined already by classical geopolitics. As in the first century B.C. also now China is the main initiator of the project. It appears that Chinese leadership is continuously and gradually working on the Silk Road re-establishment since the 1990s.

The Belt has several significances for China, first of all it is tool that may enhance Chinese position in the region and allow the country to dominate to the area of its traditional influence and even further. The plan goes hand in hand with Chinese strategy Go West that has internal as well as external implications in economic and security terms.

Regarding the internal economic development, Chinese central government is concentrating on the projects with the aim to develop its western provinces and attract foreign investment in this area the same way China did in its coastal regions in the 1980s. As for the external implication for economy, all the cities on the Silk Road and in this regard all the countries can profit greatly from this project. At the same time, however the governments of concerned countries will have to take their own activities and adopt policies in order to achieve success. No one can expect that Chinese government will be the only one to bare costs and responsibilities. The importance of the project for China was emphasized by last years (2013) official visits of president Xi Jinping.

Concerning the security implications, it has been proven that the most security challenges in ethnically diverse area are often caused by social and economic situation of certain group of population. In this regard, China is facing challenge in the name of Uighur separatist tendencies that are based on regional and ethnical differences. Nevertheless it appears that the economic development is seen as possible solution to the problem, at least partially. Concentrating on the economic development of province the government tries to stabilize the economic and social situation. In addition, the external dimension of security is comparably important, as the ethnic composition of neighboring countries is similar to the Uighur nationality in China and there have been in the past connections and support for separatist tendencies in Xinjiang. Establishing an economic linkage with areas with mutually dependent development may also serve as a stabilizing tool in long-term perspective.

To conclude, the Silk Road Economic Belt will certainly bring many advantages to all parties concerned. At the same time will bind the countries even more together. Explaining it

in accordance with Chine vision of world order, it enhances cooperation, economic prosperity and in that way peace prone mutual relations.

BIBLLIOGRAPHY

Capacity Survey. 2008. [online] United Nations University – Comparative Regional Integration Studies Available at:

http://www.cris.unu.edu/fileadmin/user_upload/capacity_survey.pdf

Ismailov, E. – Papava, V. 2010. [online] *The Heartland Theory and the Present-Day Geopolitical Structure of Central Eurasia*. In: Rethinking Central Asia. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program. Available at:

http://www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/1006Rethinking-4.pdf

Lasicová, J. – Ušiak, J. 2013. *Bezpečnost ako kategória (Security as a Cathegory)* Bratislava: VEDA 2013. ISBN 978-80-224-1284-1

Ling, S.Y. 2014. [online] *Fourth Link of Central Asia-China gas pipeline to start construction this year*. Available at:

http://www.platts.com/latest-news/natural-gas/beijing/fourth-link-of-central-asia-china-gas-pipeline-26749048

Szczudlik-Tatar, J. 2013. [online] China's New Silk Road Diplomacy. PISM Policy Paper No. 34 (82) December 2013. Available at:

https://www.pism.pl/files/?id_plik=15818

"Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road". 2015. [online] Available at:

http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html

Yakobashvili, T. 2013. [online] *A Chinese Marshall Plan for Central Asia? The Central Asia-Caucasus* Analytical Article. Available at:

http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12838-a-chinese-marshall-plan-for-central-asia?.html

Mgr. Lucia Husenicová, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1
974 01 Banská Bystrica
lucia.husenicova@umb.sk

DVA DRUHY STRATEGICKÝCH VZŤAHOV

TWO KINDS OF STRATEGIC RELATIONSHIPS

Slavomír JAKABČIN

ABSTRACT

With the continuous fragmentation of the bipolar world order through an increase in number of assertive state and non-state actors there arises a need to revisit the theoretical and practical aspects of strategic relationships between nations. Looking over the last two centuries of Slovak and European strategic experience, the author seeks to support by deduction a theoretical framework concerning strategic partnerships and strategic alliances. The article concludes that there is ample evidence to support the proposed definition of both terms as well as the method by which they are formed in real life, being influenced by a number of objective and subjective criteria. Subsequently, the author proceeds to apply the method to current international affairs from the point of view of the Slovak Republic and its strategic relationships.

Keywords: strategic alliances, strategic partnerships, special relationship, strategy, Slovakia, Poland, Czech Republic, Germany, United States of America, Russia

ÚVOD

19. septembra 2014 sa na Poľskom inštitúte v Bratislave uskutočnila verejná diskusia o poľských dejinách pod názvom „Čo (ne)vieme o poľskej histórii“. Počas diskusie padla z publika aj otázka, prečo si Slováci v dejinách vybrali „to ruské dubisko a nie Poľsko?“

Vyššie uvedený problém je súčasťou širšej problematiky slovenského strategického myslenia v moderných dejinách. Boje osobností o moc a vplyvy v národnom hnutí so sebou prinášali aj súperenie rôznych národných stratégií, ktoré mali priniesť Slovákom úspech v dosahovaní svojich cieľov. Jednotliví slovenskí stratégovia si do prvej polovice dvadsiateho storočia zväčša tento úspech predstavovali ako istý druh autonómie. Kým ciele boli podobné, spôsoby ich dosiahnutia, či hodnotenie vnútorného a vonkajšieho prostredia, v ktorých sa mali realizovať, boli veľmi rôznorodé.

„Prečo ruské dubisko?“ je užšou otázkou týkajúcou sa prostriedkov, ktorými Slováci chceli dosiahnuť svoje ciele, a síce spojenectiev a partnerstiev. Správny výber spojencov a partnerov je v tomto smere kľúčový. Väčšina slovenských stratégov uprednostňovala užšie vzťahy s Ruskom pred Poľskom. Táto tradícia u nás v istých kruhoch pretrváva dodnes a jedným z cieľov tejto štúdie je poukázať na príčiny, vývoj a budúcnosť tohto javu.

Analýza slovenského strategického myslenia a praxe s prihliadnutím na spojenectvá a partnerstvá má roviny historicko-indukčnú, porovnávaciu, teoretickú a projekčnú. V prvom rade sa pokúsim poskytnúť nový teoretický rámec diskusie o spojenectvách a partnerstvách, ktorý sa pokúsim dedukčne podložiť analýzou historickej praxe. Záverom použijem načrtnutú metódu na Slovenskú republiku súčasnosti a tak sa dopracujem k jej možnostiam v tejto oblasti.

1. NÁRODNÁ STRATÉGIA

Národná stratégia určuje akými prostriedkami sa dosiahnu strategické ciele štátu (alebo národa bez štátu) pri zohľadnení vnútorných a vonkajších obmedzení[1]. Rozhodnutia na strategickej úrovni sú kľúčové, pretože opatrenia na nižších rozhodovacích úrovniach zväčša nedokážu napraviť chyby na vyšších úrovniach[2].

Túto zákonitosť vyslovil jazykom 19. storočia aj slávny poľský básnika a filozof Cyprian Norwid: *„[...]Poliaci súčasnosti, to jest už niečo viac než sto rokov, sa vedia biť – viesť bitky - ale nevedia bojovať"* a na inom mieste: *„[...] hrdinsky vyhrávajú skoro všetky bitky, ale prehrávajú vojny."*[3]. Z tohto dôvodu Sovietsky zväz vlastne prehral Druhú svetovú vojnu (ďalej len „DSV"), keď nedokázal dosiahnuť svoj dlhodobý strategický cieľ exportovať svoj systém do značnej časti sveta a tak bol odkázaný prehrať ekonomicko-vojenské preteky s ekonomicky efektívnejším kapitalistickým systémom.[4] Taktiež úsilie celej nemeckej spoločnosti nemohlo napraviť chybný cieľ národnej stratégie nacistov, ktorým bolo bojovať v obkľúčení omnoho silnejších mocností. To isté platí o revolučnom a Napoleonovom Francúzsku.

Strategické spojenectvá a strategické partnerstvá patria k najvýznamnejším z celej plejády prostriedkov dosahovania národných cieľov. **Strategické partnerstvo** vnímam ako vyššiu formu vzájomne výhodného dvojstranného partnerstva prevažne nevojenského charakteru medzi formálne rovnocennými partnermi (štátmi, neštátnymi aktérmi, medzinárodnými organizáciami), ktoré sa zapájajú do spoločných medzivládnych a mimovládnych projektov strategického významu, nevynímajúc spoločné opatrenia zaručujúce existenciu všetkých partnerov. **Strategické spojenectvo** by v nadväznosti na toto vymedzenie bolo vyššou formou vzájomne výhodného spojenectva medzi formálne rovnocennými partnermi, ktoré sa však na rozdiel od partnerstva sústredí na použitie donucovacích prostriedkov (tvrdej alebo mäkkej sily). Partnerstvá a spojenectvá sú si preto v mojom ponímaní rovnocenné, líšiace sa zameraním na inej oblasti spolupráce a ich strategická forma je akousi exkluzívnou evolúciou. Kým je zachovaná formálna rovnocennosť partnerov a spojencov, nič nebráni tomu, aby takýto druh vzťahov fungoval medzi krajinami o diametrálne rozdielnych ekonomicko-vojenských potenciáloch. V oboch prípadoch je žiaduce, aby jestvovalo formálne ukotvenie partnerstva alebo spojenectva medzi dvomi krajinami/spoločenstvami. Prívlastok *strategický* môže byť vzťahu daný jednostranne a nemusí byť *a priori* obojstranný.

---

[1] Tradičné definície stratégií sa pohybujú okolo vzťahu medzi spôsobom dosahovania cieľov a zdrojmi, viď.: JABLONSKY, D. Prečo je stratégia zložitá?, Národná akadémia obrany Maršala Andreja Hadika, Liptovský Mikuláš 2008, s. 5-6. Považujem takúto definíciu za príliš úzku a preto ponúkam vyššie spomenuté vymedzenie. Medzi vnútorné obmedzenia rátam predovšetkým finančné, materiálne a ľudské zdroje, politickú a administratívno-právnu situáciu, geopolitické umiestnenie a kultúrne dedičstvo. Medzi vonkajšie obmedzenia rátam predovšetkým geopolitické, ekonomické, medzinárodnoprávne, vojenské a kultúrne faktory.

[2] MURRAY, W., GRIMSLEY, M.: *Introduction: On Strategy*. In Murray,W., Knox, M., Benstein, A. (red.): *The Making of Strategy – Rulers, States, and War*, Campbridge University Press, Cambridge 1994, s. 2-3.

[3] KUDYBA, W. Norwid o kulturze narodowej, s. 63.

[4] Hrubý domáci produkt *per capita* je jedným z najlepších indikátorom efektivity ekonomiky. ZSSR v tomto ukazovateli počas celej svojej existencie výrazne zaostávala za západnými krajinami. Až do takej miery, že *per capita* HDP USA bolo trikrát väčšie okolo roku 1950 a až tri a pol krát väčšie v roku 1980. Európske krajiny si taktiež udržiavali značný náskok a podľa údajov z roku 1980 západné Nemecko predbehlo aj USA. Viď.: KENNEDY, P.: *The Rise and Fall of the Great Powers*, Fontana Press, London 1989, s. 475 a 563.

Užitočnosť oboch pojmov sa dá dobre preukázať na vyššie spomenutej historickej dileme Slovákov, s ktorým národom nadviazať najužšie (tzn. strategické) vzťahy. Aj keď je otázka spomenutá v úvode zaujímavá, nevystihuje celý komplex vzťahov, ktoré Slováci museli v 19. a 20. storočí brať do úvahy. Napokon, Slováci si vyberali nie len medzi „ruským dubiskom" a „poľským dubom", ale aj „českou lipou", „nemeckým dubom" a inými menšími stromami lesa európskych národov. Formu strategického spojenectva nadobudli vzťahy Slovákov spočiatku vo vzťahu k nemaďarským národom Uhorska, no časom sa ako najdôležitejší strategický spojenec a partner v očiach Slovákov vykryštalizoval český národ[5].

Na základe čoho sa slovenskí dejatelia rozhodovali? Dajú sa odpozorovať danosti, ktorých sa aktéri pridŕžajú tak pri výbere ako pri prehodnocovaní strategického spojenectva a strategického partnerstva? Javia sa dve širšie kategórie kritérií, na základe ktorých si Slováci a iné národy vyberali a vyberajú strategických spojencov a partnerov, a síce **subjektívne a objektívne**, rozlišujúce sa mierou merateľnosti ich hodnôt.

Medzi **objektívne kritériá** navrhujem zaradiť:

- v prípade spojenectiev: vojenskú silu a vyspelosť (berie sa do úvahy aj ekonomické, demografické a technické zázemie), geopolitickú relevanciu (pre prípad ohrozenia a pre prípad spoločného postupu pre prípad presadzovania záujmov mocenskými nástrojmi), strategické ambície kandidáta na strategické spojenectvo;
- v prípade partnerstiev: geografickú a demografickú veľkosť, geo-ekonomickú relevanciu, mieru ekonomickej závislosti na partnerovi, potenciál prehĺbenia ekonomickej spolupráce v budúcnosti.

Medzi **subjektívne kritériá** radím:

- v oboch prípadoch (tak spojenectiev, ako aj partnerstiev): predovšetkým politické, kultúrno-historické a osobné vzťahy[6].

Tvrdím, že aj keď Slováci v minulosti nepoužívali súčasný spoločensko-vedný jazyk, rozlišovali medzi mocensko-vojenskou a nevojenskou spoluprácou so spriatelenými národmi a používali podobnú metódu pri výbere krajín na takúto spoluprácu. Avšak to, čo slovenskí stratégovia v minulosti robili skôr intuitívne, by sme mali dnes podchytiť empiricky. Pripustenie vplyvu subjektívnych a iracionálnych východísk pri tvorbe stratégií len podporuje tézu o tom, že je tento proces predovšetkým umením. Nakoľko sú do úvahy vzaté kritériá objektívne, závisí od formálnych a neformálnych rozhodovacích procesov a mechanizmov daného štátu (alebo národa). No aj ten najracionálnejší a najempirickejší prístup musí koniec-koncov zohľadniť subjektívnosť jednotlivcov zúčastnených na týchto procesoch.

2. SLOVENSKÉ STRATEGICKÉ VZŤAHY OD ŠTÚROVCOV PO DRUHÚ SVETOVÚ VOJNU

Na rozdiel od nižších rozhodovacích, riadiacich a plánovacích úrovní, strategické myslenie má na Slovensku najbohatšiu tradíciu. Slovenskí národní činitelia boli často vystavovaní ťažkým skúškam a problémom strategického významu, pričom museli čeliť nedostatku, alebo úplnej neprítomnosti zdrojov a nástrojov na ich riešenie (nejestvovanie

[5] Formálna, obojstranne výhodná vojenská aj nevojenská spolupráca vyústila do vytvorenia prvej Česko-slovenskej republiky po ukončení PSV.

[6] Netvrdím, že kultúrno-historické a osobné vzťahy nemajú žiadnu objektívnu faktografickú hodnotu (jazyková blízkosť, historické fakty itp.), avšak notoricky podliehajú subjektívnemu hodnoteniu, pretože ich hodnota je ťažko vyčísliteľná.

vlastnej štátnosti, malý vplyv na orgány štátu, do ktorého boli Slováci začlenení). Je však zaujímavé, že ich pohľady pri hľadaní strategického spojenca alebo strategického partnera sa im len zriedkavo upínali na sever. Či už správne alebo nie, istá časť slovenskej spoločnosti v 19. storočí lipla na cárskom Rusku, ktoré v tej dobe bolo nie len jediným suverénnym slovanským štátom, ale bolo aj svetovou veľmocou. Aj keď ekonomicky zaostávalo, bolo vojenským gigantom, ďaleko prevyšujúcim jednotlivé európske mocnosti[7].

Aj keď do istej miery hegemónny, čechoslovakizmus bol vzájomne výhodným strategickým partnerstvom dvoch formálne rovnocenných politických spoločenstiev. Až keď slovenská strana začala vnímať svoje ambície ako málo zohľadňované českou stranou sa v partnerstve začali objavovať prvé trhliny. Je prirodzené, že politickí predstavitelia Slovákov vnímajúci svoje politické spoločenstvo ako svojbytný národ pociťovali vlastnú zraniteľnosť aj pod ochranou Československa. Francúzsko ako garant bezpečnosti v rámci Malej dohody sa nakoniec taktiež ukázalo byť prislabé[8].

Rusko sa od roku 1848/49 do čias DSV nestalo ani strategickým partnerom ani spojencom Slovákov[9]. Zo všetkých koncepcií, ktoré sa objavili v politických diskusiách v dobe trvania Veľkej vojny[10], slovensko-české partnerstvo malo najreálnejší objektívny základ dlhoročnej ekonomickej, kultúrnej, osvetovej a napokon aj vojensko-mocenskej spolupráce, ktorá mala nie len individuálnu, ale aj inštitucionalizovanú podobu[11]. Česko však nemohlo konkurovať Rusku v roli garanta existencie národa, ako si ho predstavovali mnohí slovenskí intelektuáli a preto **čechoslovakizmus treba zaradiť do kategórie strategických partnerstiev**. Ako ukázali udalosti v medzivojnovom období, na to aby Slováci mohli vnímať čechoslovakizmus ako strategické spojenectvo Česku chýbala sila v kontexte európskych mocností. Flirtovanie s Nemeckom, Poľskom či Ruskom v rôznych obdobiach existencie prvej Česko-slovenskej republiky bolo prirodzeným hľadaním bezpečnostných záruk, ktoré Slovensku Česko nikdy nemohlo poskytnúť.

Poľsko od konca 18. storočia do konca prvej svetovej vojny (ďalej „PSV“) nejestvovalo ako suverénny štát. Bolo podelené medzi tri mocnosti a muselo čeliť germanizačným a rusifikačným tlakom zo strany Pruska a Ruska[12]. Samotní Poliaci boli sústredení v tomto viac než sto-dvadsaťročnom období nesamostatnosti na tvorbu modernej, kultúrno-politickej jednoty založenej na nacionalizme, pričom znovuzískanie štátnej samostatnosti sa postupom času stalo cieľom väčšiny vznikajúcich politických strán[13].

Ako rozvrátený, podelený, porobený a dovnútra orientovaný národ celkom logicky zohrávali len okrajovú a zriedkavú úlohu v strategických úvahách Slovákov. Keď sa Poľsko znovu objavilo na mape ako veľký, silný sused, vzniklo aj slovenské polonofilné hnutie na čele s Karolom Sidorom, ktoré sa usilovalo o zblíženie s touto krajinou[14]. Ku cti našich dejateľov a ich strategického myslenia slúži, že sa slovenská strana napriek sympatiám voči Poľsku nenechala zneužiť v hre Poľska o destabilizáciu Česko-Slovenska a ostala voči

[7] KENNEDY, P. The Rise and Fall of the Great Powers, s. 197.

[8] Tamže, s. 405-406.

[9] PEKNÍK, M.: Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 82.

[10] PEKNÍK, M.: Názory na riešenie slovenskej otázky..., s. 89-95.

[11] Česko-slovanská jednota

[12] TOPOLSKI, J.: Polska dwudziestego wieku 1914-1994, s. 13.

[13] Tamže, s. 19.

[14] KÁZMEROVÁ Ľ., KATUNINEC, M.: Dilemy Karola Sidora, s. 59-75.

severnému susedovi skeptická[15]. Ostáva len smutne krútiť hlavou nad chybami poľského strategického rozhodovania, ktoré nezabránilo obkľúčeniu Poľska zo všetkých strán znepriatelenými krajinami, čo vyústilo do úplnej porážky a zániku Poľskej republiky počas štvrtého delenia Poľska v 1939 roku[16]. Apriórny proti-československý postoj a neskôr výhražný tón voči Slovensku, precenenie vlastných síl, maďarské sympatie a nerozhodnosť, to všetko pripravilo Poľsko o možnosť vytlačiť nemecké vplyvy v priestore Česko-Slovenska a nadviazať užšie, úprimné vzťahy so Slovákmi[17].

Geografická blízkosť a obrovská vojenská sila **Ruského impéria** zväčšovali jeho geopolitický význam pre Slovákov a strednú Európu. O tom napokon svedčí aj vojenská angažovanosť Moskvy v tomto regióne od čias rozobratia si Poľska v 18. storočí, až do konca Studenej vojny. Vo chvíli, keď z politických príčin Viedeň a Budapešť nevyhoveli[18], Rusko sa mnohým slovenským stratégom do čias PSV javilo ako najlogickejší strategický spojenec, keďže geopoliticky a vojensky prevyšovalo všetkých predošlých a potenciálnych slovenských spojencov[19]. Zato čechoslovakistické krídlo slovenskej politickej elity presadzovalo úzku spoluprácu s Čechmi namiesto dlhodobého očakávania spásy z východu[20]. Pro-ruský postoj tzv. „Martinského centra", ktorého predstavitelia vsadili na Rusko, sa napokon z dlhodobej časovej perspektívy ukázal ako rovnako legitímny ako postoj čechoslovakistov[21]. História ukázala, že obe smerovania (aj čechoslovakistický, aj pro-ruský) boli životaschopné[22], avšak v iných oblastiach. Čechoslovakizmus Slovákom nemohol ponúknuť vojensko-mocenské garancie dlhodobého mieru a stability, keďže okrem geopolitickej relevantnosti české krajiny nespĺňali žiadne z objektívnych kritérií strategického spojenca. Rusko spĺňalo mnohé objektívne kritériá, no chýbalo mu jedno zásadné, a síce vôľa voči Slovensku takúto politiku viesť[23]. Ako dôsledok nedostatočne vyvinutej politickej kultúry Slovákov vnímam hlbokú nezhodu týchto dvoch politických krídel a neschopnosť vytvoriť syntetizujúcu národnú stratégiu s možnosťou viacerých scenárov prispôsobených možnému vývoju udalostí. Neúplnú oddanosť Slovákov obom československým štátom zase vnímam ako dôsledok schopnosti Slovákov rozlíšiť medzi mocenskými a nemocenskými druhmi spolupráce, podmieňujúcej patričný výber spojencov a partnerov.

3. SLOVENSKÉ STRATÉGIE PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

Slovenské strategické myslenie sa už tesne pred DSV začalo odkláňať od vnímania Česka ako jediného možného partnera a spojenca. Vznikali alebo boli oživované rôzne

[15] DEÁK, L.: Geopolitické postavenie Slovenska medzi dvoma svetovými vojnami. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 162.

[16] TOPOLSKI, J.: Polska dwudziestego wieku 1914-1994, s. 117.

[17] DEÁK, L.: Geopolitické postavenie Slovenska medzi dvoma svetovými vojnami. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 164-165.

[18] KLEIN, B.: Náčrt geopolitického vývoja Slovenska do začiatku 20. storočia. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 59-60.

[19] Mám na mysli hlavne nemaďarské národy Uhorska, viedenský dvor a slovanské národy rakúskej časti monarchie.

[20] V tomto kontexte treba vnímať aj tzv. „Martinské centrum", ktoré nebolo *a priori* proti spolupráci s Čechmi.

[21] Napokon, v čase „meruôsmych rokov", aj keď na veľmi krátko, sa prostredníctvom viedenského dvora rovnako Rusi, ako aj Česi stali spojencami Slovákov.

[22] Rusi nakoniec na polstoročie ovládli stredoeurópsky priestor po víťazstve v DSV.

[23] Panslávizmus a nacionalizmus nenachádzali v 19. storočí podporu na cárskom dvore. In KOHN, H. Pan-Slavism: It's History and Ideology, s. 126.

federatívne koncepcie pre strednú Európu[24]. Slovensko si však po začlenení do dvoch totalitných blokov, či už fašisticko-nacistického alebo komunistického, nemohlo slobodne vybrať ani len formu štátnosti a už tobôž nie strategického smerovania. Mieru neslobody v strategických otázkach najakútnejšie pocítili tak Sidor a Tiso, ako aj Lettrich a Alexander Dubček.

To, že **vznik druhého Československa** a forma jeho zriadenia neboli prirodzenou voľbou dvoch slobodných národov dokazuje aj pomerne rýchly rozpad federálneho štátu pod tlakom stále živých odstredivých síl. Slovenské strategické myslenie sa v **podmienkach samostatnosti** po štyroch desaťročiach stagnácie a úpadku čechoslovakistického krídla rýchlo roztrieštilo. Súbežná hra na dve strany za vlády V. Mečiara (Východ a Západ) nebola výsledkom premyslenej stratégie, ale dôsledkom vnútropolitických konfliktov rôznych politických síl. Neschopnosť dosiahnuť väčšinovú podporu pre jasné zahraničnopolitické smerovanie krajiny doviedlo slovenských stratégov ku zvažovaniu **neutrality**. Tá zo svojej podstaty, aspoň v teoretickej rovine, vylučuje strategické partnerstvá a spojenectvá, a vedie ku rovnosti všetkých štátov na svete v očiach neutrálneho štátu. Neutralitu si však môže dovoliť len štát, ktorý sa vyznačuje minimálne jedným z nasledovných atribútov: odstrašujúca vojenská a ekonomická sila, geopolitická poloha malého významu, alebo garancia neutrality jednou alebo viacerými mocnosťami. Slovensko sa, aj napriek pokusom o získanie ruských garancií pre slovenskú neutralitu, po ´93 roku nevyznačovalo ani jednou z týchto vlastností[25].

Keď si uvedomíme mocenské postavenie Ruska a jeho kultúrnych väzieb so Slovenskom od čias národného obrodenia po pád Železnej opony, nemôže nás prekvapiť, že Rusko zohrávalo tak dominantnú rolu v strategickom zmýšľaní Slovákov. Až po jeho mocenskom úpadku si po prvý krát v histórii Slovensko a Slováci ako strategického spojenca slobodne vybrali inú krajinu než Rusko. To síce aj naďalej spĺňa mnohé subjektívne kritériá, už nedisponuje dostatočným vojensko-mocenským a ekonomickým potenciálom aby pre Slovákov spĺňalo rolu garanta bezpečnosti. Takúto ambíciu ani nedeklaruje. Takýmto spojencom sa nepriamo cez NATO stali **Spojené štáty americké**, ktoré spĺňajú mnohé objektívne, aj keď skoro žiadne subjektívne kritériá spojenectva najvyššej kategórie.

Zo strategického hľadiska, rozpad druhej Československej republiky bol zlyhaním predovšetkým českého strategického zmýšľania. Slováci si v novodobých dejinách slobodne vyberali strategického partnera výlučne spomedzi národov Rakúsko-Uhorskej monarchie. Po partnerskej spolupráci s nemaďarskými národmi Uhorska nadviazali ešte úspešnejšie strategické partnerstvo s Českom[26]. V oboch prípadoch (vznik *Česko-slovanskej jednoty* a prvého Česko-Slovenska) to strategické rozhodnutie viedlo k síce bolestivému, ale značnému pokroku. Pokrok, aký bol takto Slovákom umožnený v mnohých oblastiach života ich začlenil medzi moderné národy sveta a Čechom umožnil vymaniť sa spod geopolitického područia Germánov[27].

Strategické partnerstvo a spojenectvo Slovákov s Čechmi bolo od konca 19. storočia do rozpadu prvého Československa vzájomne prospešné[28]. Toto tvrdenie platí aj keď si uvedomíme, že Slováci do tohto zväzku vstúpili aj za cenu neformálneho podriadenia sa

[24] LIPTÁK, Ľ.: Geopolitické postavenie Slovenska v rokoch druhej svetovej vojny. In: Pekník, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 282-283.

[25] TÖRÖK, M.: Tri obdobia dvoch desaťročí zahraničnej politiky Slovenskej republiky, s. 112-151.

[26] KRAJČOVIČ, M. Slovenské národné hnutie v medzinárodnom kontexte, s. 337-343.

[27] ORT, A. Geopolitika. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s. 30.

[28] DEÁK, L.: Geopolitické postavenie Slovenska medzi dvoma svetovými vojnami. In: PEKNÍK, M.(red.): Pohľady na slovenskú politiku, s.150-151.

českému hegemónovi[29]. Analýza historickej praxe potvrdzuje, že slovenská spoločnosť túto podriadenosť vnímala ako časovo obmedzenú a podliehajúcu neustálej korektúre podľa rastúcich politických síl a zručností Slovákov. Českým politikom sa dlhodobo nedarilo odpútať od hegemónneho prístupu k Slovensku a Slovákom, čo tých druhých dvakrát dohnalo k štátnej samostatnosti. V oboch prípadoch sa k tomu prirodzene pričinila aj medzinárodná situácia. Slovenské ambície, ktoré za DSV a tesne po nej pokračovali v predvojnovom dynamickom vývoji smerom k zvyšovaniu národných ambícií, boli potlačené v záujme vytvorenia monolitného bloku vedeného ZSSR[30]. Dlhodobá nereformovateľnosť česko-slovenských vzťahov smerom k formálnej a faktickej rovnocennosti, dokonca ani v slobodnejších ponovembrových podmienkach vznikajúcej demokracie, dvakrát spôsobila rozchod oboch národov.

Ako strategické partnerstvo bol čechoslovakizmus v konečnom výpočte úspešný, no tí, ktorí si od neho sľubovali mocensko-vojenské záruky slovenskej bezpečnosti ostali sklamaní. Naopak tí, ktorí si uvedomovali nedostatočné mocenské pokrytie Slovenska zo strany spriatelenej mocnosti neustále upierali pohľad za hranice Česko-Slovenska.

4. MEDZI ČESKOU LIPOU A POĽSKÝM DUBOM – STRATEGICKÉ PARTNERSTVO

Slovensko-české vzťahy určite sú nadštandardné a ešte dlho takými ostanú. Sú však strategické? To čo ich činí výnimočnými, sú v prvom rade subjektívne príčiny dané minulosťou (história spoločnej štátnosti, jazykovo-kultúrna blízkosť, osobné vzťahy atď.) a až v druhom rade príčiny objektívne (politické, ekonomické a geografické). V porovnaní s Poľskom je najsilnejšou objektívnou väzbou medzi Slovenskom a Českom objem vzájomného obchodu. Česko si v novom tisícročí stabilne udržuje pozíciu druhého najvýznamnejšieho obchodného partnera Slovenska[31]. Je však otázne, ako dlho táto štatistika bude platiť. Poľsko, čo do počtu obyvateľov, má totiž skoro štvornásobne väčší trh než Česko. Kúpna sila Poľska bola v roku 2014 takmer tri krát väčšia[32]. Česko je preto významným partnerom SR, no nie je partnerom strategickým. Aj keď geograficky blízke, Česko sa nemôže porovnávať s ekonomickým potenciálom najväčšieho obchodného partnera SR Nemeckom a ani s Poľskom. Obe sú geograficky blízko a potenciál rastu ekonomickej spolupráce je v ich prípade podstatne väčší než je tomu v prípade ČR. Potvrdzuje to aj postupný rast vzájomného obratu medzi SR a Poľskom, vďaka čomu sa náš severný sused prepracoval na pozíciu tretieho najväčšieho obchodného partnera SR[33].

Otázka strategického partnerstva v kontexte zoskupenia V4 Slovensku ponúka niekoľko problémov a príležitostí zároveň. Je nespochybniteľné, že s krajinami V4 Slovensko spája výnimočný vzťah podložený spoločným členstvom v mnohých medzinárodných organizáciách. Automaticky to však neznamená, že všetky tri krajiny musia byť *strategickými* partnermi SR. Ak zhodnotíme všetky krajiny v regióne podľa vyššie načrtnutej metódy, vyjdú nám traja možní kandidáti na strategického partnera SR, a síce **Nemecko, Česká republika a Poľsko**. Myslím si, že v súčasnosti môžeme nemeckú spolkovú republiku z dôvodu silných

[29] Ibid., s. 158.

[30] ŠTAIGL, J.: Geopolitické a vojenskostrategické súvislosti vývoja Slovenska po roku 1945. In: PEKNÍK, M.(red): Pohľady na slovenskú politiku, s. 302.

[31] Štatistický úrad Slovenskej republiky.

[32] Údaje Svetovej banky. Dostupné na internete: data.worldbank.org

[33] V roku 2001 bola Poľská republika piatym najväčším obchodným partnerom SR a v roku 2015 už tretím. In Štatistický úrad Slovenskej republiky.

subjektívnych príčin vyradiť. Spomienky na DSV a holokaust ešte stále rezonujú v slovenskej spoločnosti. Vo vzťahu k Poľskej republike objektívne príčiny pre strategické partnerstvo postupne narastajú, čoho dôkazom je aj spolupráca vo vojenskom priemysle v ostatnom období[34].

Nemyslím si, že je z praktických dôvodov múdre mať väčší počet strategických partnerov. Čím je počet menší, tým je väčšia možnosť sústrediť finančné, technické a ľudské zdroje na spoluprácu s konkrétnou krajinou (alebo krajinami) a dosiahnuť tak efektívnejšiu spoluprácu. To, že Čína má päťdesiat, Rusko a Brazília nad dvadsať, Francúzsko šestnásť, Nemecko šesť a EÚ desať strategických partnerov[35] je podľa mňa strategickou chybou. Aj konzervatívne nemecké počty sa zdajú byť privysoké. Samozrejme, je možné nemať strategického partnera (partnerov) a ostať na úrovni riadnych partnerov, ktorých výber ponecháva krajine oveľa väčšiu slobodu.

5. MEDZI NEMECKÝM A POĽSKÝM DUBOM – STRATEGICKÉ SPOJENECTVO

Spojenectvo medzi USA a SR, či už strategické alebo nie, je stále jednoznačne obojstranne výhodné. Jestvujú však aspekty dvoch objektívnych pilierov tohto spojenectva, ktoré by mohli viesť k jeho prehodnoteniu. **Geopolitická relevancia** takej veľmoci ako USA je naďalej nespochybniteľná vďaka technologickej vyspelosti a vojenským spôsobilostiam umožňujúcim ozbrojeným silám USA zasiahnuť skoro kdekoľvek na svete. Vojenská prítomnosť USA v Európe však závisí od **ekonomického zázemia**, ktoré v ostatných rokoch vzbudzuje neistotu. Obrovská miera zadlženia by mohla z dlhodobého hľadiska spôsobiť veľké problémy vojensko-mocenskému a technického potenciálu superveľmoci a ohroziť tým relevanciu strategického spojenectva SR s ňou. Aj keď vojenská dominanciu USA vo svete je neodškriepiteľná, tento náskok sa môže rýchlo zmenšiť, ak bude pokračovať ekonomický rast a modernizácia ozbrojených síl krajín ako Čína či Rusko, alebo iných krajín BRICS. Potenciálne rastúce strategické obmedzenia a výzvy môžu značne sťažiť rolu USA ako garanta európskej bezpečnosti.

Riadne spojenectvo s USA je pre SR adekvátnym druhom spojenectva. Z objektívnych, aj subjektívnych dôvodov by si SR mala hľadať strategického spojenca v geograficky bližšom priestore s čo najzdravším ekonomickým zázemím. Takéto alternatívy sú dve, a síce **Nemecká spolková republika** a **Poľská republika**. Aj keď na prvý pohľad sa Nemecko teší obrovskej mocenskej prevahe nad Poľskom, pri bližšom pohľade sa ich mocenské potenciály (ako ich národné stromy) až tak nelíšia. Ekonomická sila Nemecka a jeho prevaha nad Poľskom je zjavná, no ekonomický rast v tej druhej z nich je stabilný za posledné štyri roky vyšší než v Nemecku[36]. Vo vojenstve medzi oboma krajinami až taký veľký rozdiel nebadať a ak porovnáme palebnú silu armád, má náš severný sused už dnes miernu prevahu nad Nemeckom[37]. Ak navyše zoberieme do úvahy, že Poľsko zo zákona musí vydávať takmer 2 percentá HDP na obranu[38] a do roku 2022 plánuje investovať $30 miliárd

[34] Ide o poľské obrnené vozidlo pechoty ROSOMAK so slovenskou vežou. Dostupné na internete: http://biznes.pl/magazyny/przemysl/kinski-kolejny-krok-ku-dostawom-rosomaka-slowacji/njqvw5

[35] REHRL, J. (red) Handbook for decision makers, s. 26.

[36] Podľa údajov Svetovej banky bol ekonomický rast Poľska od roku 2010 (vrátane) v priemere až o tretinu vyšší než rast Nemecka.

[37] Porovnanie ťažkých zbraňových systémov podľa portálu www.globalfirepower.com.

[38] MICHTA, A. A. Polish Hard Power – Investing in the Military As Europe Cuts Back, s. 2.

do modernizácie svojich ozbrojených síl[39], výsledok porovnania bojaschopnosti ozbrojených síl oboch krajín sa bude vyvýjať v prospech Poľska.

Geopolitická relevancia oboch krajín je pre Slovensko omnoho väčšia než relevancia USA, s miernou prevahou Poľska, keďže s touto krajinou zdieľa svoju druhú najdlhšiu hranicu. Ďalším nezanedbateľným faktorom geopolitického charakteru je spoločná východná hranica s Ukrajinou, ktorá nadobúda v súčasnosti čoraz väčší význam. Čo sa týka strategických ambícií, Poľsko má aj v tomto miernu prevahu nad Nemeckom, pretože pravidelne aktualizuje svoje strategické dokumenty, kým v tejto oblasti SRN nenapreduje[40] a aj keby napredovala, odmieta na svoje plecia zobrať aktívnejšiu vojenskú rolu[41]. Aj v subjektívnej kategórii má z pohľadu SR navrch Poľsko. Negatívne skúsenosti s nacistickým Nemeckom sú stále živé, aj keď s časom budú určite slabnúť. Kultúrne a etnicky je Slovensku jednoznačne bližšie Poľsko, a aj keď s východným Nemeckom SR zdieľa historickú skúsenosť zo sovietskeho bloku, táto historická skúsenosť je v dnešnej SRN omnoho menej relevantná než je tomu v Poľskej republike.

ZÁVER

Otázka prečo nie dub, ale dubisko patrí skôr do 19. storočia. V dnešnej dobe, ako sme sa snažili dokázať, sú najaktuálnejšie otázky dve: „Prečo poľský dub a nie česká lipa?“ v oblasti strategického partnerstva a „Prečo poľský dub a nie nemecký?“ v oblasti strategického spojenectva. Ruské dubisko ako strategický spojenec neprichádza do úvahy, aj keď ochota udržiavať istú formu partnerstva pretrváva. USA ako priamy dlhodobý strategický spojenec SR môže mať v nie tak ďalekej budúcnosti potenciálne vážne obmedzenia a je zodpovednejšie hľadať si strategického spojenca bližšie domova. Na základe všetkého, čo sme doposiaľ povedali, Ruská federácia môže byť v danej geopolitickej situácii nanajvýš partnerom Slovenska, ale bez prívlastku „strategický“. Je žiaduce, aby USA bolo aj naďalej riadnym spojencom SR a podľa možností čo najdlhšie, no ako *strategický* spojenec je USA pre SR z dlhodobého hľadiska nevhodný. Iné krajiny v stredoeurópskom priestore ako Rakúsko, Maďarsko či Taliansko kritériá strategického spojenectva či partnerstva, ktoré sme si stanovili vyššie, nespĺňajú.

Význam Poľska v európskej a svetovej politike rastie. Je to viditeľné nie len v medzinárodných vzťahoch napríklad pri pretrvávajúcej ukrajinskej kríze[42], ale aj vnútri EÚ, čoho dôkazom je aj napríklad voľba Donalda Tuska za Prezidenta Európskej rady. Ak by sa SR rozhodla ísť cestou strategického spojenectva a strategického partnerstva, Poľská republika by bola vážnym kandidátom na oba posty. Súbežné uzavretie formálneho strategického partnerstva a strategického spojenectva s touto krajinou by Slovensku ponúkalo obrovský potenciál rozvoja v ekonomickej, kultúrnej, intelektuálnej a vojenskej oblasti. Takáto synergia vzťahov by opodstatňovala nazvať slovensko-poľský vzťah výnimočným (***special relationship***), tak ako je výnimočný vzťah USA so Spojeným kráľovstvom.

[39] Ibid.

[40] Najnovšia bezpečnostná stratégia PL je z roku 2014, kým SRN má len smernicu pre obrannú politiku z roku 2011.

[41] Podľa prieskumu Pew Research Center až 69% nemeckých občanov je proti aktívnej vojenskej roli svojej krajiny vo svete. Dostupné na internete: www.pewglobal.org/2015/05/07/germany-and-the-united-states-reliable-allies/u-s-germany-relations-07/

[42] Ilustračný článok: http://www.forbes.com/sites/alejandrochafuen/2014/03/12/russia-in-ukraine-putting-poland-back-at-the-front/

Najväčšími prekážkami vzniku takého vzťahu sú prekážky subjektívne, čo však neznamená, že nie sú závažné a potenciálne paralyzujúce.

Určenie si priorít v zahraničnej politike je pre krajinu s veľmi obmedzenými zdrojmi, akou SR bezpochyby je, veľmi dôležité. Dovolím si tvrdiť, že to isté platí aj pre veľké mocnosti a dokonca aj pre super-mocnosť. Preto kým každá krajina môže mať mnoho partnerov a spojencov, *strategických* partnerov a spojencov môže mať len po jednom, alebo len veľmi obmedzený počet. V opačnom prípade oba pojmy strácajú svoj praktický a nakoniec aj deklaratórny význam.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

JABLONSKY, David: *Prečo je stratégia zložitá?*. Liptovský Mikuláš: Národná akadémia obrany Maršala Andreja Hadika, 2008. 86 s.

KÁZMEROVÁ Ľ., KATUNINEC, M. *Dilemy Karola Sidora*. Bratislava: Kalligram, 2006. s.

KENNEDY, P. *The Rise and Fall of the Great Powers*. London: Fontana Press, 1989. s.

KOHN, H. *Pan-Slavism: It's History and Ideology*, New York: Vintage Books, 1960, 468 s.

KRAJČOVIČ, M. *Slovenské národné hnutie v medzinárodnom kontexte*. Bratislava: SAP, 2010, 447 s.

KUDYBA, W. Norwid o kulturze narodowej. In *Zeszyty historyczno-teologiczne.*, 2002, roč. VIII, č. 8, s 62-72.

MICHTA, A. A. *Polish Hard Power – Investing in the Military As Europe Cuts Back*, American Enterprise Institute for Public Policy Research No. 7, s. 2.

MURRAY, W., KNOX, M., BENSTEIN, A. (red.). *The Making of Strategy – Rulers, States, and War*. Cambridge: Campbridge University Press, 1994. s.

PEKNÍK, M. (red.). *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava: Politologický kabinet SAV, VEDA, 2000. s.

REHRL, J. (red.) *Handbook for decision makers – The CSDP of the EU*. Vienna: Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria - Armed Forces Printing Centre, 2014. s.

TOPOLSKI, J. *Polska dwudziestego wieku 1914-1994.* Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1994. s.

TÖRÖK, M. Tri obdobia dvoch desaťročí zahraničnej politiky Slovenskej republiky. In *Politické vedy* [online] Roč. 17, č. 3, 2014. ISSN 1335 – 2741, s. 112-151. Dostupné na internete: www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2014/TOROK.pdf

Mgr. Slavomír JAKABČIN
Ul. Nad lúčkami 29
Bratislava 84105
slavomir.jakabcin@gmail.com

JAK ISLAMSKIE JEST PAŃSTWO ISLAMSKIE? IDEA KALIFATU JAKO STRATEGIA ORGANIZACJI TERRORYSTYCZNEJ

HOW ISLAMIC IS THE ISLAMIC STATE? THE IDEA OF CALIPHATE AS TERRORIST ORGANISATION'S STRATEGY

Katarzyna JĘDRZEJCZYK-KULINIAK

ABSTRACT

When the Islamic State (ISIS), announced in June 2014 in large parts of Iraq and Syria the formation of its caliphate - a state governed in accordance with Islamic law, or Sharia, by God's deputy on Earth, or caliph, almost nobody believed that is something more that declaration. In the mean while we faced the evolution of this creature: from idea to well organized quasi state. IS has tried to model itself by "expanding" into wider territory, exploiting the radical Islamic ideology and, what's more important attracting followers and killing the opponents. In this context the crucial question is Islamic State caliphate here to stay? Or, is it just another adapting strategy of jihadists?

Keywords: Islam, Middle East, terrorist organisation, caliphate, strategy

WSTĘP

Jeden z najniebezpieczniejszych tworów o charakterze zbrodniczym, kierowany przez skrajnego radykała, który ogłosił się kalifem zmierza do całkowitego zapanowania nad Bliskim Wschodem, a w konsekwencji do wprowadzenia na całym świecie swoich rządów. Abu Bakr al-Baghdadi z niespotykaną skutecznością realizuje plan eliminacji wszystkich, którzy nie wpisują się ultraortodoksyjny, sunnicki nurt islamu. Dążąc do poddania swemu władztwu jak największych obszarów, w niezwykle brutalny sposób zwalcza opozycję i umiejętnie wykorzystuje propagandę do powiększania wpływów swoich struktur. Tzw. Państwo Islamskie (ISIS), organizacja terrorystyczna wyrosła z Al Kaidy w swoich dążeniach ucieka się do najbardziej barbarzyńskich praktyk, które można podsumować hasłem: *Przyłącz się albo giń!*

Podstawowym postulatem tej transnarodowej korporacji zbrodni jest przywrócenie kalifatu, państwa o charakterze religijnym rządzonym przez namiestnika Boga na ziemi. Czy rzeczywiście terroryści zamierzają implementować organizację religijno-polityczną obejmującą pierwotnie wszystkich wyznawców, czy jest to przemyślana strategia terrorystów, grających na resentymentach, rozczarowaniu laickim Zachodem, odwołujących się do mitu złotej ery islamu, kiedy świat arabsko-muzułmański był imperium i dominował pod każdym względem nad chrześcijańską częścią globu? Niniejszy tekst mierzy się z koncepcją kalifatu pod czarnym sztandarem ISIS, który w odczuciu autorki taktowany jest jako element propagandy organizacji terrorystycznej. Odwołanie się do idei islamskiego imperium, wspólnoty wszystkich muzułmanów (*ummy*), poddanych *szari'atowi* przyciąga fanatyków religijnych, radykałów społecznych, poszukiwaczy przygód i wszystkich tych, którzy nie odnajdują się w świecie ponowoczesnym. Co ciekawe, tzw. Państwo Islamskie jest również efektem przemian, jakich doświadczyła ludzkość epoki globalizacji, podobnie jak współczesny fundamentalizm religijny jest pochodną globalizacji. Terroryzm przełomu wieków przybrał zorganizowane formy aktywności inspirowanej religijne, jest to główny motyw ideowy i uzasadnienie działań terrorystów, które są bardziej śmiercionośnie niż w przeszłości, zaś sam zasięg terroryzmu jest globalny[1].

[1] R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 53.

Nowy twór, tzw. Państwo Islamskie wyrasta i czerpie z ruchów fundamentalistycznych, po przemianach lat 70. XX w., kiedy to w wyniku embarga naftowego po wojnie arabsko-izraelskiej w 1973 roku doszło do znacznego wzbogacenia się konserwatywnych państw muzułmańskich wspierających rozwój islamu, w tym ruchy antyzachodnie i fundamentalistyczne. Rewolucja w Iranie i powstanie republiki muzułmańskiej w latach 1978–79 spowodowała zwiększenie poparcia dla ruchów fundamentalistycznych w całym świecie muzułmańskim. Wojny w Afganistanie (po 1979) i w Libanie (po 1976) wywołały niezadowolenie z sowieckiego i europejskiego interwencjonizmu w świecie islamu. Specyfika religijnego uzasadniania terroryzmu nadaje aktom przemocy charakter sakralny, który w zamyśle fanatyków jest dowodem wiary i przywiązania do nakazów religijnych[2]. Celem jest całkowite zniszczenie dotychczasowego porządku społecznego, świeckiego świata. Przemoc jest zemstą Boga, za procesy modernzacji i zepchnięcia religii do sfery prywatnej, jak to określił trafnie Gilles Keppel[3]. Ideologia propagowana przez ISIS to salaficki dżihadyzm, którego podstawą jest brak rozdzielenia sfery *sacrum* od *profanum*, władzy świeckiej od religijnej, przestrzeni publicznej od prywatnej. Ośrodek władzy jest równocześnie autorytetem religijnym, zaś wszystkie decyzje mają zarówno charakter polityczny, jak i religijny i zasadzają się na skrajnej interpretacji *szari'atu*, który jako podstawa prawna jest brutalnie wprowadzany na terenach kontrolowanych przez tzw. Państwo Islamskie. Struktura ta jest bowiem skrajną, utraortodoksyjną wersją obecnego w islamie prądu zwane fundamentalizmem religijnym[4].

1. POWRÓT DO KORZENI RELIGII

Sam zaś fundamentalizm muzułmański to próba odnowienia i umocnienia islamu poprzez powrót do korzeni - *Koranu* i sunny, czyli tradycji Mahometa. Niejednokrotnie, w kontekście czysto politycznym, mówi się także o powrocie do struktur państwowo - religijnych z czasów pierwszej wspólnoty wiernych. Ruch ten odwołuje się do czasów, kiedy muzułmanie nie podlegali obcym wpływom i polegali tylko na sobie, odnosząc sukcesy na polu polityki, gospodarki i kultury. Tworzyli i rozwijali struktury polityczne w całości implementujące zasady religii. W swych działaniach kierowali się nakazami boskimi, stąd wniosek, że aby odzyskać dawną pozycje, należy kształtować swe działanie w zgodzie z ideałami *Koranu* i wczesnych wyznawców tej religii[5]. Jest to postulat odnowy kalifatu, wspierającego się na fundamentach wiary. W tym ujęciu fundamentalizm islamu jest po części ruchem purytańskim, zaś terroryzm jest bronią stosowaną tylko przez przedstawicieli skrajnych ideologii fundamentalistycznych, do jakich zaliczyć należy zwolenników Al Bagdadiego. Można uznać, że fundamentalizm to próba odrodzenia podziału świata na kategorie prawa muzułmańskiego: na *dar al-harb* oznaczający kraje nie podlegające władzy islamu i jego przeciwieństwo *dar al-islam*, czyli domenę *szari'atu*. Religijny fundamentalizm zasadza się bardzo tradycyjnej, dychotomicznej wizji świata wizji świata, w którym religia była głównym czynnikiem integracji społecznej, zwornikiem norm, którymi powinni się kierować ludzie we wszystkich dziedzinach życia społecznego, zawsze odwołując się do reguł świętej Księgi[6]. Przy czym czynnik racjonalny nie odgrywa tu istotnej roli. Fundamentaliści usiłują szerzyć swoją wiarę mobilizując najpierw ludzkie emocje. Brak im wiary w ludzki

[2] *Ibidem*, s. 58.
[3] S. P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, wyd. MUZA S.A, Warszawa 2002, s. 129.
[4] *The Islamic State (ISIS, ISIL). Fact Sheet*, the Clarion Project Research Fellow Elliot Friedland https://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf, (dostęp: 11.06.2015).
[5] A. Mrozek-Dumanowska, *Współczesny ruch odnowy islamu. W poszukiwaniu własnej tożsamości kulturowej*, PAN, Warszawa 2004, s. 15.
[6] *Ibidem*, s. 27-28.

rozum, polegają oni na boskiej mocy prowadzącej ludzkość na właściwą drogę[7]. Zwolennicy skrajnej wersji religii nie są gotowi przy tym na żadne kompromisy w kwestii wiary. Za tym idzie nietolerancja wobec innych wyznań i religii, i jak na obszarze samozwańczego kalifatu wycinanie w pień chrześcijan, zwalczanie zbrojne szyitów oraz anihilacja wszystkich przeciwnych idei Państwa Islamskiego. Charakteryzując ortodoksyjne odłamy islamu wskazać należy na następujące elementy: postulat powrotu do źródeł, wynikający z potrzeby przywrócenia „upadającego" *sacrum* - jako reakcja na liczne przejawy nowoczesności, kryzys tradycyjnych wartości duchowych; literalne odczytywanie *Koranu*, bez możliwości jej interpretacji, uznania kontekstu historycznego; idea teokratycznego państwa, w którym panuje prawo boskie; przekonanie o grzesznej naturze ludzkiej, której zapobiec może aparat władzy oparty właśnie na prawie religijnym; angażowanie się w obronę i głoszenie prawdziwej religii, co może przyjmować rozmaite formy (od propagandy politycznej po akcje militarne); potrzeba autorytetu wyrażająca się poprzez ustawiczne powoływanie się na Źródła lub charyzmatycznych przywódców, w tym wypadku kalifa jako przywódcę społeczności muzułmańskiej; spiskowa teoria dziejów, podział na „ my — oni", gdzie „my" oznacza zwolenników doktryny ISIS, a „oni", to wszyscy ci, którzy oponują przeciwko implementacji powyższych zasad[8]. Nawet jeśli są muzułmanami, a sprzeciwiają się realizacji utopijnej wizji totalitarnego, hierarchicznie zorganizowanego, ascetycznego społeczeństwa, należy ich traktować jako przeciwników i innowierców. Sprzeciwiają się bowiem pierwotnemu znaczeniu *szari'atu*, poddaniu się woli Boga.

Oprócz trendów antymodernistycznych, antylaicyzacyjnych i desekularyzacyjnych w rozwoju idei fundamentalistycznych dochodzi do głosu jeszcze element antyokcydentalny. W tym wypadku muzułmańskie antymodernizmy traktują nowoczesność jako narzuconą z zewnątrz, przez europejskich kolonizatorów, ideologię obcej kultury, z której przyswajana może być wyłącznie sfera technologiczna[9]. Wszystko inne nosi znamiona moralnej degeneracji, której dalsze istnienie jest zagrożeniem dla prawowiernych wyznawców islamu.

Warto podkreślić jeszcze jeden aspekt pseudoteologii, a mianowicie syndrom wroga, często występujący w symbolicznym świecie ruchów fundamentalistycznych. Idea konieczności obrony i utwierdzenia prawdy absolutnej zawartej w świętej księdze toruje drogę apokaliptycznej wizji ostatecznego starcia między dobrem a złem. Nie przypadkowa jest nawet nazwa jednego z organów prasowych ISIS, czasopisma „DabiQ". Nazwa tego miasta na północy Syrii jest w eschatologii muzułmańskiej *malahim* (odpowiednikiem chrześcijańskiej Apokalipsy), w której muzułmanie raz na zawsze pokonają swoich wrogów[10]. W 4. numerze tego magazynu rzecznik organizacji terrorystycznej w artykule wstępnym ostrzega państwa zachodnie: „Zdobędziemy was w Rzymie, połamiemy wasze krzyże i – jeśli pozwoli Allah, Najwyższy – zniewolimy wasze kobiety". Wojna z zachodnim systemem wartości ma trwać aż do całkowitego zwycięstwa zwolenników tzw. Państwa Islamskiego i stworzenia *dar al islam*, wszędzie tam, gdzie do tej pory islam był w mniejszości. Jeśli nie uda się tego uczynić teraz „(…) to zrobią to nasze dzieci i ich dzieci i poślą zniewolonych waszych synów na targ niewolników" . Okładkę zdobi widok placu św. Piotra z zatkniętą flagą organizacji, co jest symbolem globalnej ekspansji ideologii propagowanej przez ISIS.

---

[7] J. Joseph, *The Challenge of Religious Fundamentalism and Violence to Social Harmony*, "Euntes Digest" 31(1998)3, s. 139-151.

[8] E. Pace, P. Stefani, *Współczesny fundamentalizm religijny*, WAM, Warszawa 2002 s. 151 i następne, D. Motak, *Nowoczesność i fundamentalizm,* Nomos, Kraków 2002, s. 13-15.

[9] J. Danecki, *Antywesternizm muzułmańskich fundamentalistów*, [w:] *Wartości Wschodu i Zachodu. Spotkania cywilizacji*, pod red. J. Danecki, A. Flis, Universitas. Kraków 2005, s.47-64.

[10] *Why Islamic State chose town of Dabiq for propaganda*, BBC online: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30083303, (dostęp13.06.2015).

2. ORGANIZACJA TZW. PAŃSTWA ISLAMSKIEGO

Skrajne grupy obecne w społeczeństwach muzułmańskich po wielu latach poniżania, przymusowego europeizowania i narzucania obcych im kulturowo rozwiązań cywilizacyjnych, poczuły się zagrożone i zdecydowały się powrócić do zamierzchłych idei. Idei radykalnego, fanatycznego i bezwzględnie realizowanego planu obrony wiary poprzez odrzucenie obcych wartości i pełne podporządkowanie się doktrynie religijnej. Wzorem do naśladowania na powrót stali się pierwsi kalifowie, nazywanie prawowiernymi. Nieustępliwi piewcy islamu i ludzie o szerokich horyzontach umysłowych, a przy tym znakomici politycy i dowódcy wojskowi, dzięki którym posłannictwo Mahometa zostało rozpowszechnione poza Półwysep Arabski. Właśnie w poczynaniach wczesnośredniowiecznych kalifów, władców Mekki, Damaszku czy Bagdadu należy poszukiwać przyczyn tak spektakularnych sukcesów poddanych al-Baghdadiego, którzy odwołując się do ideałów z świata arabskiego z VII wieku próbują na początku XXI wieku zbudować kalifat oraz odtworzyć zamierzchłe struktury społeczne. Swe działania skoncentrowali nie tylko na budowaniu potężnego aparatu państwowego, lecz podążając drogą całkowitego poddania się islamowi, próbują rekonstruować model rodziny i relacji grupowych istniejących w okresie wczesnomuzułmańskim.

Oficjalna propaganda terrorystów przedstawia ich Państwo Islamskie jako urzeczywistnienie odwiecznych marzeń muzułmanów na całym świecie o przywróceniu złotej ery islamu, stworzeniu potężnego organizmu politycznego, w którym panować będą: *tawhid* (jedność), *manhadż* (szukanie prawdy), *hidżra* (migracja), *dżihad* (święta wojna) i *dżama'ah* (wspólnota)[11]. Panować mają zasady jak w pierwszych wiekach islamu, zaś sposób życia ma odzwierciedlać czystość i pobożność pierwszych towarzyszy proroka Mahometa. Być może początkowo nie będą one zrozumiałe dla wszystkich, ale tylko poprzez całkowite podporządkowanie się woli przywódcy, kalifa Abu Bakra al Bagdadiego, możliwe będzie stanie się częścią tej purytańskiej wspólnoty, będącej w mniemaniu jego popleczników kwintesencją islamu. Celem bowiem jest utworzenie państwa islamistycznego, które ma wypełnić historyczną misję utrzymania jedności globalnej wspólnoty muzułmanów oraz proroczą misję głoszenia i rozprzestrzeniania *szari'atu*[12] Naczelna ideą jest panowanie Boga na Ziemi (*hakimijjat Allah)*. Skoro więc Allah jest jedynym suwerenem we wszechświecie, to żadna władza polityczna nie znajduje się w gestii człowieka, lecz może co najwyżej być powierzona mu czasowo przez Boga i jest wiążąca dla podwładnych tylko wtedy, gdy jest sprawowana w imię islamu i dla islamu, jako depozyt Boga. Sednem *hakimijjat* jest obowiązek sprawujących władzę do bezwzględnego przestrzegania nakazów boskich zawartych w prawie muzułmańskim. Współcześnie tylko ISIS urzeczywistnia boskie namiestnictwo, zatem ma prawo żądać bezwzględnego podporządkowania się władztwu kalifa.

Ta organizacja terrorystyczna aspirująca do bycia kalifatem, do uznania go za podmiot międzynarodowy posiada rozbudowaną strukturę administracyjną gwarantującą nie tylko przypływ gotówki, ale również jej redystrybucję w terenie. ISIS coraz skuteczniej buduje na Bliskim Wschodzie struktury państwowe finansując swą działalność z dochodów pochodzących z rabunku, wymuszeń, porwań dla okupu, sprzedaży na czarnym rynku zrabowanych dzieł sztuki[13]. Ogromne zyski niesie też handel ropą naftową, choć nie jest to już główne źródło dochodu organizacji, gdyż dżihadyści coraz bardziej uzależnieni są od

[11] DabiQ, nr 4, http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazine-Issue-4-the-failed-crusade.pdf (dostęp 12.07.2015).
[12] R. Borkowski, *op. cit*., s. 150.
[13] D. Boćkowski, *Państwo Islamskie u wrót Europy* (wstęp do wydania polskiego) [w:] P. Cockburn, *Państwo Islamskie*, wyd. PWN, Warszawa 2015, s. 22.

dobrowolnych donacji przekazywanych przez osoby prywatne oraz instytucje o charakterze religijnym ze świata islamu[14]. Dobroczynność, zarówno obowiązkowa jałmużna, jak i dobrowolne datki, mają długą historię w kulturze muzułmańskiej. *Zakat* (jałmużna, danina) jest jednym z pięciu filarów islamu. Każdy muzułmanin, którego na to stać, powinien oddawać część swoich dochodów (zazwyczaj 2,5% rocznego dochodu), które przeznaczane są dla ludzi potrzebujących wsparcia. *Zakat* służy również całej społeczności jako narzędzie finansowania niektórych usług publicznych, jak szpitale czy szkoły. Przepisowa jałmużna nie znosi jednak jałmużny osobistej - dobrowolnej i dyskretnej, przekazywanej jak najczęściej potrzebującym, lecz także w celu umacniania wspólnoty. W działalności ISIS równie istotne są podatki nakładane na miejscową ludność, za opiekę, dostęp do wody czy elektryczności i coraz częściej handel ludźmi. Władze ISIS aprobują również mniej konwencjonalne źródła dochodu, mianowicie kupczenie organami pozyskanymi z ciał zabitych chrześcijan czy wrogów islamu[15]. Wszystkie te działania wymagają rozbudowanej aparatu administracyjnego. Strategia ISIS polega na jak najszybszym uzależnieniu od siebie kontrolowanych terenów i wprowadzeniu oraz egzekwowaniu surowych zasad *szari'atu*. Zastanawiający jest również sukces przyciągania coraz ro nowych zwolenników kalifatu. Działalność ISIS oscyluje miedzy oferowaniem zysków z podbojów i ochrony militarnej wszelkiej maści watażkom i bojówkarzom, a dostarczaniem ludności cywilnej artykułów pierwszej potrzeby oraz usług publicznych i tym samym wypełnianie luki, powstałej po dekonstrukcji państw irackiego i syryjskiego.

Gdy dżihadyści z ISIS w czerwcu 2014 roku zajęli Mosul, organizacja ta stała się najbardziej niebezpiecznym ugrupowaniem terrorystycznym na świecie, które powoli, acz nieubłagalnie się rozrasta, posiadając atrybuty państwowości, takie jak terytorium, ludność podległa suwerennej władzy, siły zbrojne, sądy religijne, sprawnie działający system podatkowy[16] oraz administrację zawiadującą sprawami kalifatu. Na terenach zajętych przez ISIS usytuowane są istotne dla regionu złoża ropy naftowej. Organizacja czerpie zyski z handlu bronią, narkotykami i ludźmi, ma też wsparcie finansowe ze strony wahhabickiej Arabii Saudyjskiej i Turcji, która liczy na osłabienie Kurdów zwalczających ISIS. W tzw. Państwie Islamskim sprawie działają środki masowego przekazu, wydawane są czasopisma, działają strony internetowe, a społeczność międzynarodowa dowiaduje się o zbrodniczych wyczynach zwolenników ISIS z precyzyjnie reżyserowanych filmów, teledysków czy profesjonalnie zarządzanych portali społecznościowych. Propaganda dżihadystów ma z jednej strony przerazić niewiernych ze „zgniłego" Zachodu, z drugiej zaś zachęcić potencjalnych zwolenników do wstąpienia w szeregi organizacji wyznającej „jedyną prawdziwą religię". Islam, po wielu dziesięcioleciach letargu i marazmu jako siła polityczna, powstaje z kolan i do głosu dochodzą kumulowane przez dekady animozje i pretensje względem świata zachodniego, najbardziej widoczny jest skrajnie fanatyczny jego nurt. Laicka Europa nie potrafi zrozumieć motywów działań członków ISIS, osób dozgonnie oddanych wyznawanej religii, całkowicie podporządkowanych zapisom *Koranu* i słowom przywódców, gotowych zginąć w imię wiary.

3. POSZERZANIE ZIEM ISLAMU

[14] *Pentagon: Oil is no longer ISIS' main source of income,* "Al Arabiya News", http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/02/05/Pentagon-oil-is-no-longer-ISIS-main-source-of-income-.html (dostęp: 22.06.2015).
[15] J. Thorndike, *How ISIS Is Using Taxes To Build A Terrorist State*, "Forbes", http://www.forbes.com/sites/taxanalysts/2014/08/18/how-isis-is-using-taxes-to-build-a-terrorist-state/, (dostęp: 11.06.2015).
[16] D. Boćkowski, *op.cit.*,s. 20-21.

Tzw. Państwo Islamskie zdobywa coraz to nowe obszary dzięki profesjonalnie zorganizowanym oddziałom wojskowym. Są one podległe lokalnym przywódcom, którzy kontrolują proces rekrutacji chcących dołączyć do dżihadystów. Oddziały mają pewną autonomię, na prowincji pełniąc funkcję sił zbrojnych, porządkowych ale też administracji lokalnej. Bazą militarną organizacji, oprócz lokalnej ludności, która przeszła na ISIS stanowią zwolennicy radykalnego islamu sunnickiego z krajów objętych rewolucjami arabskiej wiosny, zwłaszcza Tunezji i Libii, propagatorzy stworzenia kalifatu kaukaskiego, fanatycy religijni z krajów europejskich, Stanów Zjednoczonych czy Australii, tak pochodzenia imigranckiego, jak i konwertyci.

Przyciąga ich między innymi siła terroru ISIS, która polega na bezwzględnym egzekwowaniu prawa. Tzw. Państwo Islamskie wprowadziło prawo jasne i przejrzyste. Na terenach zajmowanych przez dżihadystów najważniejszym aktem administracyjnym są ogłaszane na wzór konstytucji medyńskiej[17], tzw. kontrakty dla miasta. Dokumenty te są zawierają prawa i obowiązki wszystkich zamieszkujących obszar pod panowaniem islamu, także niemuzułmanów oraz przedstawicieli plemion. Penalizacja dotyczy wielu aspektów życia, zaś potencjalnych przestępców odstrasza niemal stuprocentowa nieuchronność kary, jak również pokazowe publiczne egzekucje. Dodatkowo porządku strzegą uliczne patrole policji religijnej *al hisba*, które w szczególny sposób dbają o zachowanie wysokiego poziomu moralności. Policja religijna zapobiegać ma wszelkim przejawom nieposłuszeństwa i wzywać ma muzułmanów do praworządnego zachowania. I tak członkowie tej formacji przypominają mężczyznom o obowiązku uczestnictwa w piątkowej modlitwie, kontrolują sprzedaż towarów aby wykluczyć handel używkami, zwracają uwagę na niewłaściwy strój bądź zachowanie kobiet, które coraz rzadziej pojawiają się w miejscach publicznych[18].

Administracja ISIS składa się z dwóch podstawowych pionów: administracyjnego oraz usług muzułmańskich, związanego z aktywnością organizacji na polu usług socjalnych dla mieszkańców samozwańczego kalifatu[19]. W pionie administracyjnym wyróżnić można wyspecjalizowane instytucje, powołane dla kobiet. Radykałowie z ISIS dosłownie traktując nakazy *Koranu* nie dopuszczają do jakichkolwiek interakcji między płciami. Kobieta przebywać powinna w sferze prywatnej, zaś jej zadanie ogranicza się do prokreacji i tym samym do powiększania liczebności zwolenników tzw. Państwa Islamskiego. Wskazówki *Koranu* potraktowano rygorystycznie, kobieta nie ma właściwie żadnych praw, jest całkowicie zdana na łaskę i niełaskę swego męskiego opiekuna. Zgodnie ze słowami księgi: „One mają prawa równe swoim obowiązkom, zgodnie z uznanym zwyczajem. Mężczyźni mają nad nimi wyższość[20]" oraz „Mężczyźni stoją nad kobietami ze względu na to, że Bóg dał wyższość jednym nad drugimi, i ze względu na to, że oni rozdają ze swojego majątku[21]".

Tzw. Państwo Islamskie kładzie silny nacisk na kolektywizm, tradycjonalizm i purytanizm tak w sferze zachowań, rytuałów, jak i wartości. Zatem zachodni model w tym wypadku ponosi klęskę i nie jest do zaakceptowania. Gruntem dla odrodzenia skrajnej wersji religii, było i jest poczucie ludzi, że są osaczeni współczesnością. To zagrożenie zlaicyzowaną teraźniejszością jest ciągłe. Zagubienie i strach wobec rzeczywistości otwiera drogę do jej mitologizowania[22]. Tylko *umma*, wspólnotowość, odrzucenie zachodniego stylu życia, całkowite oddanie się sprawom kalifatu zapewnią spokój, bezpieczeństwo i oczywiście

[17] Konstytucja medyńska to dokument nadany w VII wieku przez proroka Mahometa mieszkańcom Medyny

[18] Podobne struktury policji religijnej działają w Arabii Saudyjskiej (al-Mutawa) I Iranie (Basji). Analogiczne siły występowały też w Afganistanie, (Ministerstwo Propagowania Cnót i Zapobiegania Nieprawości) pod rządami talibów.

[19] C.C. Caris & S. Reynolds, *ISIS Governance in Syria*, „Middle East Security Report", No 22, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf, (dostęp: 22.06.2015).

[20] *Koran*, tłum. J. Bielawski, PIW, Warszawa 1986, 2:228.

[21] *Ibidem*, 4:34.

[22] E. Pace, S. Stefani, *op. cit.*, s. 24.

nadzieję na lepsze życie. Dodatkowym czynnikiem motywującym jest ideologia *dżihadu,* rozumianego jako walka ze wszystkim co nie islamskie, co laickie i zachodnie.

Koncepcja *dżihadu* ewoluowała na przestrzeni dziejów co jest związane z koncepcją kalifatu. W początkach islamu dotyczył zwalczania niewiernych czyli politeistycznych plemion arabskich, które nie przyjęły islamu i/lub zwalczały nową religię. Zupełnie inną kategorię stanowili wyznawcy monoteizmu, przede wszystkim Żydzi i chrześcijanie. Określani byli mianem ludów księgi (*ahl al-kitab*). Jeśli przyjmowali zwierzchnictwo polityczne islamu uznawani byli za podopiecznych (*zimmi*)[23], którym należał się szacunek i opieka. Zasady te nie mają jednak zastosowania na terenach opanowanych przez ISIS, którzy masowo występują przeciwko jakimkolwiek przejawom innowierstwa. Zwolennicy tej organizacji terrorystycznej i podobnie jak charydżyci podnoszą dżihad do szóstego filaru islamu. Takie pojmowanie dżihadu ma wyraźny charakter nakazu religijnego, tworzy wezwania do walki, wręcz wojny, za prawdziwą wiarę z jej wrogami. Pojawiają się zachęty do męczeńskiej śmierci za islam, która ma zapewnić szahidowi[24] lub szahidce bezpośrednią drogę do raju. Tymczasem warto podkreślić, że istnieją dwa rodzaje dżihadu: dżihad większy i dżihad mniejszy. Ważniejszy jest dżihad większy oznaczający nieustanne wysiłki podejmowane przez każdego muzułmanina z tkwiącym w duszy człowieka złem. Jest to zatem walka ze swoimi słabościami i pokusami lub wszelkie działania na rzecz własnej gminy. Dżihad mniejszy pojmowany tak jak koraniczny *kital*, polega na obowiązku zbrojnej obrony samego siebie, uciskanych ludzi lub muzułmańskiego sposobu życia, jeśli jest on atakowany. Jego narzędziem jest miecz. Do dżihadu mniejszego może wezwać, nie zaś „ogłosić", tylko uprawniony przywódca społeczności muzułmańskiej, kalif. Do *dżihadu* w związku z tym nie mogą wzywać jednostki czy grupy obywateli. Prawo to jest wyłączną domeną państwa. Tak rozumiany dżihad zestawić można z innymi pojęciami opisującymi różne formy działań opartych na stosowaniu przemocy. Tę właśnie interpretację stosuje samozwańczy kalif Abu Bakr Al Bagdadi nakazując walkę ze wszystkim co nie odpowiada jego wizji islamu. W klasycznej teologii dżihad to wysiłki i starania na „ścieżce Boga" w celu ustanowienia w świecie panowania dobra i sprawiedliwości, a wykorzenienia zła i ucisku, a zatem także wszelkie działania podejmowane na rzecz szerzenia islamu.

Współcześnie *dżihad* jest słowem kluczem i zyskuje nowe interpretację zwłaszcza w kręgach ultraortodoksyjnych i traktowany jest jako walka zbrojna z *dżahilijją* (niewiedzą, ignorancją, brakiem wiary w Boga), której głównym przedstawicielem jest współczesna cywilizacja zachodnia, zaś celem jest ponowne ustanowienie sprawiedliwego społeczeństwa muzułmańskiego, nowego kalifatu i zaprowadzenie porządku zgodnie z wizją ISIS. Cel ten bynajmniej nie jest realizowany drogą pokojową.

Islam nie jest religią pacyfistyczną i jeśli wszystkie inne środki zostały wyczerpane, dopuszcza akcję zbrojną w słusznej sprawie, w samoobronie, w odpowiedzi na atak, a nie we własnym interesie[25]. Dodatkowo, na określanie islamu mianem religii agresywnej i ekspansywnej wpływa *dawa*, działalność misjonarska. Każdy muzułmanin ma bowiem obowiązek upowszechniać swą religię i wzywać do przyjęcia islamu. Na przestrzeni dziejów działalnością misyjną zajmowali się kupcy, żołnierze, współcześnie zaś zwłaszcza w kręgach radykalnych, obowiązek szerzenia islamu przybiera na sile, pojawiają się wyspecjalizowane komórki zajmujące się działalnością misyjną. Niekiedy, jak w opisywanym przykładzie, w

[23] M.M. Dziekan, *Dżihad*, [w:] *Religia. Encyklopedia PWN*, PWN, Warszawa 2001, t.3, s. 364.

[24] Muzułmanin biorący udział w *dżihadzie* jest nazywany mudżahidem, ten zaś, kto zginął w walce za wiarę jest szahidem ('świadek wiary'). Szahidom należy się specjalne miejsce na tamtym świecie obok proroków, ale przekazy o rajskich rozkoszach czekających na tych, którzy zginęli w walce za wiarę, są wytworem przede wszystkim podań ludowych i legend.

[25] *Leksykon podstawowych pojęć religijnych*. Judaizm, chrześcijaństwo, islam, A.T. Khoury (red.), Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1998, s. 1157.

myśl zasady *dawa* islam jest narzucany siłą, choć należy podkreślić, iż *Koran* wyraźnie określa, że *Nie ma przymusu w religii*[26]. Częściej jednak *dawa* odbywa się poprzez wysyłanie do krajów europejskich pseudouczonych, posłanników, którzy rozpowszechniają swe treści. Propagowaniu fundamentalistycznej wersji islamu sprzyja także łatwy i powszechny dostęp do sieci internetowej i telewizji satelitarnej. Nie bez znaczenia jest tutaj także udział radykałów w finansowaniu i budowie meczetów oraz centrów kultury muzułmańskiej, gdzie często pod przykrywką umiarkowanego islamu działają osoby lub organizacje propagujące i rozpowszechniające ideologie fundamentalistów. Tzw. Państwo Islamskie prowadzi działalność misyjna za pośrednictwem mediów społecznościowych, w których kreślona jest wizja nowego, lepszego życia. Grupy ekstremistów, zwolenników idei kalifatu wykorzystują konta na portalach YouTube, Facebook, WhatsApp by dotrzeć do podatnych na ideologię ISIS Zachęcają do przyłączenia się do *dżihadu*, kreśląc wizję lepszego życia w Państwie Islamskim.

WNIOSKI

ISIS wprowadza swoje rządy stopniowo, konsolidując władzę, poszerzając terytorium a przede wszystkim zdobywając coraz to nowych zwolenników. Ta relatywnie mało znacząca organizacja terrorystyczna, wywodząca swoje korzenie z rozproszonej, działającej w sposób partyzancki irackiej gałęzi Al-Kaidy, przerodziła się w krótkim czasie w skuteczny militarnie i propagandowo organizm posiadający terytorium, strukturę dowodzenia i podległą mu ludność. Mimo, że posiada zewnętrzne atrybuty państwowości nadal pozostaje jednak organizacją terrorystyczną, której celem jest zastraszenie jednostek, grup, poszczególnych państw i społeczności międzynarodowej. W efekcie czego możliwe jest propagowanie własnych idei. Koncepcja kalifatu, ziemskiego państwa urzeczywistniającego rządy islamu jest tylko narządzeniem, za pomocą którego dżihadyści pragną czerpać korzyści z roponośnych ziem, handlu ludźmi, narkotykami i z każdego nielegalnego procederu, którzy może być wykorzystany dla umacniania swoich struktur. Liczą też na dofinansowanie ze strony wszystkich tych religijnych idealistów, którzy wierzą, że dzięki stosowaniu się do reguł *Koranu* i *szari'atu* nastąpi w ich życiu przełom- znikną wszelkie problemy społeczne, polityczne i moralne, zapanuje sprawiedliwość i praworządność. Radykałom z ISIS owszem zależy na oczyszczeniu swej religii ze wszelkich późniejszych uzupełnień, oraz niedopuszczeniu do nowych przewartościowań, zwłaszcza w aspekcie konfrontacji kultur. Najważniejszym jednak celem jest dominacja samej organizacji, jej przetrwanie i pozyskanie dla swoich szeregów jak największej liczby zwolenników. Aktywność ISIS na polu państwowotwórczym jest elementem strategii adaptacyjnej, elementem terroryzmu millenarystycznego Być może w przyszłości ISIS stanie się trwałym elementem politycznego pejzażu Bliskiego Wschodu, nowym tworem politycznym. Pytanie tylko, w którym kierunku potoczą się losy samozwańczego kalifatu, czy zdoła przetrwać czy też zostanie pokonany przez zjednoczone wobec ekspansji dżihadyzmu państwa zachodnie, lokalne grupy oporu jak Kurdów, reżim Asada a może przez konkurencyjne ugrupowania islamskie. Niewątpliwie jesteśmy świadkami narodzin nowej jakości w międzynarodowym terroryzmie.

[26] *Koran*, op. cit. 2:256.

LITERATURA

Monografie

BOĆKOWSKI Daniel, *Państwo Islamskie u wrót Europy* (wstęp do wydania polskiego) [w:] Patrick Cockburn, *Państwo Islamskie*, wyd. PWN, Warszawa 2015.

BORKOWSKI, Robert 2013, *Terroryzm ponowoczesny*, wyd. Adam Marszałek: Toruń 2013.

DANECKI Janusz 2005, *Antywesternizm muzułmańskich fundamentalistów*, [w:] *Wartości Wschodu i Zachodu. Spotkania cywilizacji*, pod red. Janusz Danecki, Andrzej Flis, Universitas. Kraków 2005.

HUNTINGTON Samuel P., 2002, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Muza S.A: Warszawa 2002.

MOTAK Dominika, 2002*, Nowoczesność i fundamentalizm,* Nomos, Kraków 2002.

MROZEK-DUMANOWSKA Anna, 2004, *Współczesny ruch odnowy islamu. W poszukiwaniu własnej tożsamości kulturowej*, PAN, Warszawa 2004.

PACE Enzo, PIERO Stefani 2002, *Współczesny fundamentalizm religijny,* WAM, Warszawa 2002.

Monografie zbiorowe

DZIEKAN Marek M.2001, *Dżihad*, [w:] *Religia. Encyklopedia PWN*, PWN: Warszawa 2001, t.3.

KHOURY Adel T. (red.) 1998, *Leksykon podstawowych pojęć religijnych*, Instytut Wydawniczy PAX: Warszawa 1998.

Raporty

CARIS Charles C. & REYNOLDS Samuel, *ISIS Governance in Syria*, „Middle East Security Report", No 22, [online] (cit. 22.06.2015).: Dostepne w internecie:<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf>.

THE CLARION PROJECT RESEARCH FELLOW ELLIOT FRIEDLAND [online], *The Islamic State (ISIS, ISIL). Fact Sheet,* (cit. 11.06.2015). Dostępne w internecie <https://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>

Artykuły z czasopism

JOSEPH John 1998, *The Challenge of Religious Fundamentalism and Violence to Social Harmony*, "Euntes Digest" 31(1998)3.

Artykuły z internetu

DabiQ, nr 4 [online] (cit.12.067.2015).: Dostepne w internecine:, <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazine-Issue-4-the-failed-crusade.pdf>.

Pentagon: Oil is no longer ISIS' main source of income, "Al Arabiya News" [online] (cit. 22.06.2015).: Dostepne w internecie:< http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/02/05/Pentagon-oil-is-no-longer-ISIS-main-source-of-income-.html>.

THORNDIKE Joseph, *How ISIS Is Using Taxes To Build A Terrorist State*, "Forbes" [online] (cit. 11.06.2015).: Dostepne w internecie:< http://www.forbes.com/sites/taxanalysts/2014/08/18/how-isis-is-using-taxes-to-build-a-terrorist-state/>.

Why Islamic State chose town of Dabiq for propaganda, BBC [online] (cit.13.06.2015).: Dostepne w internecine: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30083303>.

Katarzyna JĘDRZEJCZYK-KULINIAK, PhD
Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia generała T. Kościuszki
ul. Czajkowskiego 109
51-150 Wrocław
kjkuliniak@gmail.com

HODNOTENIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA V STRATEGICKÝCH DOKUMENTOCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SECURITY ENVIRONMENT EVALUATION IN SLOVAK STRATEGIC DOCUMENTS

Vojtech JURČÁK, Andrea RIŠIANOVÁ

ABSTRACT

The article describes the security environment assessment whose results represent the basis for the development of security strategy of the state. The current security environment is complicated, it is characterized by instability and uneven development, which is caused by insufficient solutions to global problems of mankind. The aim of the assessment is to identify the positive and negative components, bodies, entities and relation that are distinctive for their action. The practical results of the evaluation of the security environment are identified as security threats contained in the state security strategies, coalitions, group of countries, and so on.

Keywords: Security Environment, Security Threat, Security Strategy, European Security Strategy,

ÚVOD

Problematika bezpečnosti, ako vednej disciplíny (sekuritológia) je v poslednom období veľmi aktuálna a súvisí s problematikou vývoja bezpečnostného prostredia.

Jej významný rozvoj nastal v druhej polovici 20. storočia, po ukončení II. svetovej vojny a vzniku bipolárneho sveta. Riešenie problematiky bezpečnosti daného obdobia vychádzalo z existencie dvoch antagonistických spoločenských systémov, kapitalizmu a socializmu a hegemonistických záujmov „lídrov“ uvedených spoločenských systémov. Nebolo preto problematické identifikovať, analyzovať bezpečnostné hrozby a prijímať opatrenia pre ich elimináciu, ktoré boli prezentované a prakticky realizované stratégiami odstrašovania, masovej odvety a vzájomného zaručeného zničenia. Otázky bezpečnosti boli spojené s hlavnými aktérmi, ktorých predstavovali USA a ZSSR a ich cieľ bol zničiť jeden druhého. Bezpečnostnú hrozbu pre oba systémy predstavovala vojenská sila oboch štátov, pričom preteky v zbrojení sa dotýkali ako vývoja konvenčných zbraní, tak aj zbraní hromadného ničenia (ďalej len „ZHN“), predovšetkým jadrových, ich mohutnosti a ich nosičov. Vojenský potenciál oboch krajín bol obrovský a úlohou, hlavne spravodajských služieb bolo zistiť, či existuje zámer na niektorej strane, aby sa uvedený potenciál zmenil na hrozbu a ak áno, aká veľká táto hrozba bude.

V súčasnosti, po odstránení bipolarity sveta, je bezpečnostné prostredie stále komplikovanejšie, charakterizuje ho nestabilita a nerovnomernosť vývoja. Nestabilita a nerovnomernosť vývoja bezpečnostného prostredia je zapríčinená nedostatočným riešením globálnych problémov sveta. Komplikovanosť bezpečnostného prostredia vytvára problémy charakterizovať súčasných bezpečnostných aktérov, ktorými nie sú len tradičné štáty (hlavní bezpečnostní aktéri) ale i neštátni aktéri, disponujúci výzbrojou, ktorú v minulosti vlastnili len superveľmoci. Keď sa v minulosti poznali zámery jednotlivých aktérov a nepoznal jeho potenciál (jeho utajovanie bolo štátnym tajomstvom zvláštnej dôležitosti), v súčasnosti je to naopak. Poznáme dostupné kapacity, ale nepoznáme zámery aktérov, vystupujúcich v danom

bezpečnostnom prostredí s nekonvenčnými prostriedkami na nekonvenčné ciele a využívajúcimi asymetrické stratégie pre dosiahnutie svojich záujmov. Možnosti ako zasiahnuť obyvateľstvo, alebo zničiť kritickú infraštruktúru už nie je otázkou použitia strategických jadrových nosičov, ale zahrňujú laptopy, počítačové siete, pašované chemické, biologické, rádioaktívne látky, ktoré môžu byť na cieľ dopravené akýmkoľvek spôsobom. Je stále zložitejšie identifikovať a následne verifikovať takéto zbrane, pretože sa môžu ľahko ukryť a v podstate ich môžu vlastniť rôzni aktéri.

Charakteristika, identifikácia a analýza bezpečnostného prostredia, bezpečnostných hrozieb, použitých prostriedkov a dosiahnuteľných cieľov je preto veľmi dôležitá, avšak i veľmi zložitá hlavne u neštátnych aktérov[1].

1. CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Pre každú vednú disciplínu je charakteristický jej pojmový aparát. V bezpečnostnej vede nie sú jednoznačne definované základné pojmy, z čoho pramenia nepresnosti a neporozumenia v odborných diskusiách. Je potrebné zdôrazniť, že hodnotenie bezpečnostného prostredia je veľmi významné pre definovanie a následnú realizáciu bezpečnostnej politiky štátu.

V 21. storočí sa pojem bezpečnostné prostredie skloňuje takmer vo všetkých strategických dokumentoch, študijných materiáloch a literatúre, ktorá sa venuje bezpečnosti, ako aj v diskusiách a textoch z tejto oblasti. Analýza bezpečnostného prostredia má kľúčový význam pre prácu bezpečnostných analytikov, pretože len na základe tejto analýzy sa môže hovoriť o bezpečnostných hrozbách, ktoré vplývajú - alebo by pri ich prípadnej aktivácii vplývali - na referenčný objekt. Pojem bezpečnostné prostredie však nie je jasne definovaný v oficiálnych dokumentoch Slovenskej republiky.

Prostredie zo sémantického hľadiska je definované[2] ako situácia, okolnosti, v ktorých niekto žije, niečo sa deje: pracovné, rodinné, spoločenské prostredie. Môžeme ho teda chápať ako súhrn entít a relácií, ktoré obklopujú ľudskú bytosť, skupinu, spoločnosť. Pre ich rozvoj, pre ich činnosť, majú vysokú hodnotu – životný význam. Na vzájomnú interakciu ľudská bytosť – prostredie vplýva veľké množstvo faktorov, ktoré sú schopné meniť jeho charakter.

Vo vzťahu k ľuďom rozlišujeme prostredie: prírodné a umelé (sociálne, kultúrne). Prostredie samo o sebe nie je konštantná veličina, ale sa postupne mení a vyvíja. Z hľadiska jeho vývoja prvotné bolo prírodné prostredie (nazývané tiež aj *fyzikálne prostredie*), ktoré nebolo vytvorené človekom, ani jeho vývoj človek neovplyvňoval. Toto prostredie bolo charakterizované najmä formou geografického usporiadania, ktoré vytvorila príroda.

V priebehu vývoja si človek toto prostredie prispôsoboval a postupom času vytvoril tzv. umelé prostredie. Tak sa postupne prostredím pre život človeka stalo jeho životné prostredie, ktoré obsahuje ako pôvodné, tak aj človekom pozmenené prírodné prostredie a človekom vytvorené umelé – sociálne prostredie**,** ktoré má rozhodujúci vplyv na vývoj sociálneho objektu**.** Spravidla sú ním označovaní ľudia, sociálne skupiny a spoločenské vzťahy, ktoré obklopujú jednotlivca. Patria sem aj širšie vplyvy kultúrneho prostredia, ako aj politický a hospodársky systém.

Bezpečnostné prostredie je definované v „Terminológii bezpečnostného manažmentu“, výkladovom slovníku, vypracovanom na Fakulte špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity[3] ako ***časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociál-***

[1] JURČÁK, V,; JURČÁK, J. 2010: *Analýza bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb v priestore nasadenia ozbrojených síl v rámci operácií MKM*. Záverečná správa o riešení vedeckého projektu AGMO 8 „Analýza bezpečnostného prostredia, rizík a možnosti eliminácie hrozieb“. AOS Liptovský Mikuláš. 60s.

[2] Elektronický lexikón slovenského jazyka. http://www.slex.sk/index.asp

[3] Terminológia bezpečnostného manažmentu, výkladový slovník. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita. http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html

nych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa v tejto terminológii charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrno-historickými činiteľmi.

Z hľadiska geografického a geopolitického rozsahu je definované: globálne; európske; stredoeurópske; a vnútroštátne bezpečnostné prostredie.

Z hľadiska bezpečnostného manažmentu sa definuje:

- vonkajšie bezpečnostné prostredie, zahrňujúce konkrétny región, okolité (susediace) štáty a pod.
- vnútorné bezpečnostné prostredie, vymedzené sociálnymi a fyzikálnymi činiteľmi vzťahujúcimi sa k objektu, ktorý má byť chránený.

V „Českej bezpečnostnej terminológii, výklade základných pojmov“, vydaných Ústavom strategických štúdií Vojenskej akadémie v Brne[4] je odporúčaná definícia bezpečnostného prostredia ***ako vonkajšie prostredie ovplyvňujúce bezpečnostnú politiku štátu.*** Možno ním rozumieť priestor, nachádzajúci sa mimo štátnych hraníc, v ktorom sa realizujú a stretávajú záujmy štátu so záujmami iných aktérov medzinárodných vzťahov a v ktorom sa odohrávajú procesy, ktoré majú významný vplyv na úroveň bezpečnosti štátu.

V publikácii Bezpečnosť štátu[5] je uvedené, *že bezpečnostným prostredím rozumieme tú časť reálneho sveta s jeho spoločenskou a prírodnou zložkou, ktorú účelovo vymedzujeme pre potrebu vykonania bezpečnostných analýz.*

LAML R. vo svojom príspevku K problematike bezpečnostného prostredia[6] definuje ***bezpečnostné prostredie ako každé prostredie, v ktorom sa realizujú bezpečnostné záujmy a uskutočňujú bezpečnostné vzťahy***. Z tohto pohľadu je bezpečnostné prostredie totožné s prostredím existencie jedinca aj spoločnosti.

V súlade s uvedenými definíciami autori vnímajú definíciu ***bezpečnostného prostredia ako realitu sveta s jeho spoločenskou a prírodnou zložkou, ktorú účelovo vymedzujeme pre potrebu bezpečnostných analýz.*** Vymedzenie má svoje dimenzie a to napr.: geografickú, humanitnú, priestorovú a časovú.

Bezpečnostné prostredie je potrebné vnímať ako komplexný systém, v jeho štruktúrovanej a diferencovanej totalite jednotlivých prvkov a relácií a nimi tvorených dimenzií. Z pohľadu systémového majú všetky prvky určitý význam a je potrebné zohľadňovať ich individuálny význam a osobitosti.

Dimenzionálna štruktúra bezpečnostného prostredia je len možným nástrojom na skúmanie reality, ktoré je odrazom nášho poznania. Predstavuje teda len určitú schému a nedokáže postihnúť realitu v jej celistvosti a komplexnosti. Niektoré prvky presahujúce jednotlivé dimenzie sa vzájomne prekrývajú a sú previazané. Táto metóda prístupu má napomôcť k čo najlepšiemu skúmaniu reálnej i vnímanej skutočnosti.

Ďalším možným aspektom skúmania bezpečnostného prostredia môžu byť analytické roviny (oblasti, kde sa skúmané udalosti odohrávajú). HOFREITER L. vymedzuje štyri analytické roviny – medzinárodnú, národnú (štátnu), skupinovú a individuálnu. (Hofreiter, 2006, s. 43).

---

[4] *Perspektívy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025.* Česká bezpečnostní terminológie. Výklad základních pojmů. Vědecký projekt S-1-031. Ústav strategických stúdií. Vojenská akadémie v Brně, 2002.

[5] ŽÍDEK, R., CIBÁKOVÁ, S.: *Bezpečnosť štátu.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1. Str.39

[6] Dostupné na: http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/k-problematike-ponimania-bezpecnostneho-prostredia-roman-laml/

Uvedené prístupy vytvárajú teoretický rámec pre hodnotenie alebo analýzu bezpečnostného prostredia. Asi sa nám nepodarí vyčerpávajúcim spôsobom vyjadriť všetky faktory, ktoré charakterizujú, prípadne formujú bezpečnostné prostredie, ale len tie, ktoré považujeme za nosné (dominantné, kľúčové).

Hodnotenie bezpečnostného prostredia má funkciu kognitívnu (poznávaciu), je odrazom objektívnej reality, schopnosti tento bezpečnostný priestor definovať; aj kreatívnu t. j. schopnosť meniť bezpečnostný priestor v súlade so svojimi (národnými, štátnymi, regionálnymi, aliančnými) záujmami. Vymedzenie bezpečnostného prostredia by malo čo najlepšie charakterizovať široko dimenzionálny bezpečnostný priestor, v ktorom sa subjekt nachádza. Prakticky to znamená identifikovať bezpečnostné hrozby, s ktorými sa musí v danom priestore vyrovnávať.

2. HODNOTENIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA V STRATEGICKÝCH DOKUMENTOCH

V Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky[7] (ďalej len „BS SR“) (schválená Národnou radou SR v roku 2005) je za základ hodnotenie bezpečnostného prostredia vybraný euroatlantický priestor. Znamená to, že v BS SR je hodnotené vonkajšie bezpečnostné prostredie. Vstupnými predpokladmi pre toto hodnotenie je skutočnosť, že SR je členskou krajinou OSN (čo predstavuje globálny rozmer BP), OBSE a iných regionálnych organizácií a zoskupení, ktoré aktívne prispievajú k úsiliu zachovať mier a bezpečnosť vo svete. Vstupom do NATO sme sa stali súčasťou systému kolektívnej obrany euroatlantického priestoru a členstvo v EÚ prináša SR záruky politickej a ekonomickej stability a tiež v jej rámci podieľať sa na formovaní a posilňovaní spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Členstvo v týchto organizáciách z pohľadu hodnotenia bezpečnostného prostredia predstavuje pozitívne komponenty a je v našom záujme, aby sa tieto komponenty ďalej rozvíjali. Prakticky to znamená naše aktívne pôsobenie v týchto organizáciách. Okrem pozitívnych komponentov sa v bezpečnostnom prostredí nachádzajú i negatívne komponenty, rôzne subjekty a vzťahy, ktoré narušujú stabilitu bezpečnostného prostredia. Je logické, že tieto komponenty (či už určité subjekty alebo aj vzťahy) je potrebné identifikovať a v rámci prijatých politík ich eliminovať. BS SR v tomto prípade hovorí všeobecne iba o bezpečnostných hrozbách, ktoré sú identifikované v danom prostredí. Za najzávažnejšie sú definované: proliferácia zbraní hromadného ničenia, terorizmus, zlyhávajúce štáty, regionálne konflikty, organizovaný zločin, zraniteľnosť informačných a komunikačných systémov, nelegálna migrácia, aktivity cudzích spravodajských služieb, pokračujúca globalizácia, vplyv neštátnych aktérov na bezpečnosť a stabilitu vo svete (je tiež dôsledkom globalizácie), prehlbujúca sa ekonomická nerovnováha vo svete, rast energetickej a surovinovej náročnosti priemyselných odvetví, živelné pohromy, havárie a katastrofy, nevyvážený demografický vývoj. Zložitosť eliminácie uvedených hrozieb je v tom, že tieto hrozby sú dynamické, ťažko môžeme predikovať ich vývoj a sú vzájomne previazané.

Bezpečnostné prostredie euroatlantického regiónu, z ktorého vychádza hodnotenie bezpečnostného prostredia SR, je charakterizované v dokumentoch strategického významu a to predovšetkým v Strategickej koncepcii obrany a bezpečnosti členov organizácie Washingtonskej zmluvy (prijatá na Lisabonskom summite 2010) a Európskej bezpečnostnej stratégii: Bezpečná Európa v lepšom svete (2003). V rámci týchto dokumentov strategického významu sú v euroatlantickom a európskom bezpečnostnom prostredí identifikované hrozby, uvedené v tabuľke 1.

[7] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, schválená Národnou radou Slovenskej republiky 27. septembra 2005, Bratislava.

Ako sme uviedli vyššie, bezpečnostné prostredie je nestále, neurčité a komplexné. NATO a EÚ preto sleduje vývoj bezpečnostného prostredia a reaguje na jeho zmeny, identifikuje aktuálne bezpečnostné hrozby a prijíma rozhodnutia k ich eliminácii. Prakticky to znamená prehodnocovanie politík v oblasti bezpečnosti a obrany.

Tabuľka 1 Bezpečnostné hrozby v strategických dokumentoch NATO, EÚ a SR

Bezpečnostné hrozby v strategických dokumentoch		
Strategická koncepcia NATO	**Európska bezpečnostná stratégia**	**Bezpečnostná stratégia SR**
šírenie balistických rakiet	organizovaná trestná činnosť	organizovaný zločin, extrémizmus
šírenie jadrových a iných ZHN	šírenie ZHN	proliferácia ZHN
terorizmus	terorizmus	terorizmus
nestabilita a konflikty za hranicami ČK NATO	regionálne konflikty	regionálne konflikty, neštátni činitelia
kybernetické útoky	ochrana proti počítačovým útokom	zraniteľnosť informačných systémov
odolnosť komunikačných, energetických a dopravných trás	bezpečnosť energetických dodávok	energetická a surovinová náročnosť
rozvoj technológií, ktoré ovplyvňujú prístup do kozmického priestoru	prírodné katastrofy	živelné pohromy, havárie, katastrofy
klimatické zmeny (voda, energie, zdravotné riziká – plánovanie OPs)	klimatické zmeny	chudoba, zlyhávajúce štáty
	ochrana hraníc	nelegálna migrácia
		aktivity cudzích informačných služieb na území štátu
		globalizácia
		nepriaznivý demografický vývoj

Zdroj: vlastné spracovanie

Z tab. 1 je vidieť, že vo všetkých troch strategických dokumentoch nachádzame zhodu v piatich hrozbách a to: šírenie jadrových a iných ZHN; nestabilita a konflikty za hranicami; ochrana proti počítačovým útokom; bezpečnosť energetických dodávok. Bezpečnostnú hrozbu v BS SR chudoba, zlyhávajúce štáty môžeme považovať za globálne problémy ľudstva (tiež globalizácia, nepriaznivý demografický vývoj), úzko však súvisia s nestabilitou a regionálnymi konfliktami. Aktivity cudzích informačných služieb a organizovaná trestná činnosť predstavujú vnútornú hrozbu EÚ. Uvedené bezpečnostné hrozby sú obsahom Stratégie vnútornej bezpečnosti EÚ: Smerom k európskemu bezpečnostnému modelu (2010), ako i následné uznesenia Európskeho parlamentu či oznámenia Komisie Európskemu parlamentu. V týchto dokumentoch EÚ strategického významu sú ďalej definované hrozby ako: závažná organizovaná trestná činnosť, terorizmus a radikalizácia, počítačová kriminalita, cezhraničná trestná činnosť, prírodné katastrofy a katastrofy spôsobené ľudskou činnosťou. Vzhľadom k tomu, že sú to hrozby identifikované vo vnútornom bezpečnostnom prostredí EÚ, mala by

na ne reagovať i naša bezpečnostná stratégia. Fakt je ten, že od septembra 2005, kedy bola BS SR schválená, nebola revidovaná v závislosti od zmien, ktoré nastali vo vývoji bezpečnostného prostredia.

Za pozitívne, čo sa týka hodnotenia bezpečnostného prostredia a reakcie na súčasný vývoj v euroatlantickom prostredí a tiež vo vnútornom bezpečnostnom prostredí SR môžeme považovať vypracovanie dokumentu Biela kniha o obrane Slovenskej republiky (2013).

V rámci tohto strategického dokumentu vníma SR budúce bezpečnostné hrozby v súlade s aktuálnym vývojom bezpečnostného prostredia nasledovne[8]:

- pravdepodobnosť vzniku rozsiahleho konvenčného ozbrojeného konfliktu v euroatlantickom priestore v budúcnosti je nízka, avšak nemožno ho úplne vylúčiť, v súvislosti s uvedeným je možné za rizikové považovať znižovanie výdavkov na obranu zo strany členských krajín NATO a EÚ, zatiaľ čo v mnohých krajinách mimo euroatlantického priestoru sa vojenský potenciál zvyšuje;
- vojenskou hrozbou pre eurozónu naďalej zostávajú zlyhávajúce štáty, so snahou získať ZHN a ich nosiče, predovšetkým balistické rakety;
- naďalej pretrváva možnosť vzniku nových lokálnych konfliktov vojenského i nevojenského charakteru mimo euroatlantického priestoru, pričom nemožno vylúčiť ani ich eskaláciu do euroregiónu;
- pretrváva hrozba teroristických aktivít v Európe;
- narušenie dopravných koridorov a transportných sietí energetických surovín, resp. plynulosti ich dodávok;
- prehlbovanie problémov v európskej hospodárskej a menovej únii.

Okrem uvedených vonkajších hrozieb venuje dokument pozornosť i možným vnútorným hrozbám, ktoré vyplývajú z turbulencií v politickom, sociálnom, hospodárskom a kultúrnom živote našej spoločnosti. Prehlbovanie nerovnomerného rozdelenia príjmov, majetku a životného štandardu medzi občanmi a regiónmi v rámci štátu, nedostatok verejných zdrojov na zmierňovanie takýchto rozdielov, oslabovanie medzigeneračnej solidarity, ako aj nerovnomerný populačný rast rôznych etnických skupín obyvateľstva v Slovenskej republike môžu viesť k vzniku sociálnych napätí a masovej nespokojnosti občanov v daných regiónoch. Tieto situácie môžu byť zneužité rôznymi populistickými alebo extrémistickými subjektmi s programom oslabenia či deštrukcie ústavného zriadenia Slovenskej republiky, alebo jej zvrchovanosti a územnej integrity na vyvolávanie rozsiahlych nepokojov a prejavov občianskej neposlušnosti. To môže viesť k poklesu, alebo strate dôvery občanov v schopnosť inštitúcií zastupiteľskej demokracie riešiť problémy spoločnosti.

V súvislosti s narastaním využívania informačných technológií bude rásť aj hrozba narušenia kybernetického priestoru, informačných systémov politických, finančných, obchodných a ekonomických inštitúcií v štáte s dosahom na bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky.

Organizovaný zločin, najmä v súvislosti s ilegálnym obchodom so zbraňami vrátane pašovania materiálov dvojakého použitia, ale aj s prevádzačstvom, korupciou a praním špinavých peňazí, bude naďalej vážnou hrozbou pre bezpečnosť Slovenskej republiky.

Ťažko predvídateľnou, no vážnou bezpečnostnou hrozbou budú aj živelné pohromy a človekom spôsobené katastrofy veľkého rozsahu v rámci Slovenskej republiky, alebo v jej susedstve, najmä povodne veľkého rozsahu, lesné požiare a technologické havárie.

[8] Biela kniha o obrane SR

ZÁVER

Cieľom hodnotenia BP štátu je získanie relevantných podkladov pre politické rozhodovanie o zameraní bezpečnostnej stratégie, t.j. o zámeroch politickej reprezentácie na ochranu bezpečnostných záujmov štátu prostredníctvom ovplyvňovania jeho BP. Ovplyvňovať BP je možné len vtedy ak poznáme jeho aktuálny stav a vývojové tendencie. Z uvedeného vyplýva, že výsledkom hodnotenia BP by mali byť dve kľúčové oblasti. V prvej časti ide o popis aktuálneho stavu a v druhej časti prognóza budúceho vývoja BP.

Zmyslom popisu aktuálneho stavu BP (situačnej analýzy) je identifikovať bezpečnostné hrozby voči bezpečnostným záujmom štátu a tiež hybné sily (pozitívne vnútorné i vonkajšie komponenty BP), ktoré môže využiť štát na elimináciu hrozieb.

Prognóza vývojových tendencií BP je rozhodujúca pre tvorbu stratégií, ktorých cieľom je usmernenie vývoja BP tak, aby sa čo najviac eliminovalo riziko naplnenia potenciálnych bezpečnostných hrozieb.

Nestálosť, dynamickosť a neurčitosť vývoja BP si vyžaduje neustálu analýzu jeho stavu. Iba včasná identifikácia javov, subjektov alebo vzťahov ktoré predstavujú pre danú spoločnosť bezpečnostnú hrozbu nám umožní včas a adekvátne na ne reagovať a zaistiť tak stabilitu BP, čo prakticky predstavuje bezpečnosť občana a štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HOFFREITER, L.: 2006. *Securitológia.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006. 138 s. ISBN 80-8040-310-4. 2006.

JURČÁK, V. a kol.: 2010 *Analýza bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb v priestore nasadenia ozbrojených síl v rámci operácií MKM*. Záverečná správa o riešení vedeckého projektu AGMO 8 „Analýza bezpečnostného prostredia, rizík a možnosti eliminácie hrozieb“. AOS Liptovský Mikuláš. 60s.

ŽÍDEK, R., CIBÁKOVÁ, S.: 2006 *Bezpečnosť štátu.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.

IVANČÍK R.: Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. Žilinská univerzita, Žilina, Fakulta špeciálneho inžinierstva, *Krízový manažment č. 1/2012*.10 s.

JURČÁK, V.; JURČÁK, J.: Metodika eliminácie bezpečnostných hrozieb. *In.: V. Medzinárodná vedecká konferencia VŠBM Košice „Bezpečné Slovensko a EÚ“*. Košice 10.-11.11.2011. ISBN 978-80-89282-65-4. str. 189-194

Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti SR. Vydalo Ministerstvo vnútra, október 2010 (Č. p.: MV- KMCO-176-10/KM-2010). Dostupné na :<https://www.minv.sk/?civilna-ochrana&subor=51279>.

Bezpečnostná stratégia SR Dostupná na WWW: <https://www.mosr.sk/data/files/833.pdf>.

Biela kniha o obrane SR Dostupná na WWW: <http://www.mosr.sk/data/BKO2013.pdf>.

Elektronický lexikón slovenského jazyka. http://www.slex.sk/index.asp

LAML R.: 2014 K problematike ponímania bezpečnostného prostredia http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/k-problematike-ponimania-bezpecnostneho-prostredia-roman-laml/

SKLENÁR, M.: 2008 Moderné vnímanie bezpečnosti http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/moderne-vnimanie-bezpecnosti-martin-sklenar/

Terminológia bezpečnostného manažmentu, výkladový slovník. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita. http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html

Prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany,
Demänová 383 Liptovský Mikuláš
vojtech.jurcak@aos.sk

Ing. Andrea RIŠIANOVÁ
Externá doktorandka študijného programu Bezpečnosť a obrana štátu
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 383 Liptovský Mikuláš
andrea.risianova@mil.sk

KONCEPT HYBRIDNEJ VOJNY V DOKTRINÁLNYCH DOKUMENTOCH RUSKEJ FEDERÁCIE

HYBRID WARFARE CONCEPT IN RUSSIAN DOCTRINAL DOCUMENTS

Martin JOŠČÁK

ABSTRACT

This article focuses on definition of the new concept of an asymmetric warfare - hybrid warfare - and developing of its phases based on the operation of the Russian Armed Forces in Crimea and ongoing conflict in the Eastern Ukraine. The third part of the article describes a decision making process of the attacking country using soft and hard power to reach its goal in the targeted country. Final part is focused on the incorporation of the hybrid warfare concept into Russian doctrinal documents.

Keywords: Hybrid warfare, asymmetric warfare, Military Doctrine of Russian Federation, Russian Foreign Policy Concept, decision making process, hard power, soft power

ÚVOD

Pojem hybridnej vojny, napriek skutočnosti, že nejde o nový pojem, sa dostal do povedomia širokej verejnosti až po úspešnej realizácii operácie Ozbrojených síl Ruskej federácie (RUS) pri obsadení strategických pozícií na polostrove Krym, výmene vládnej moci na polostrove a jeho následnej anexie.

Rovnako koncept hybridnej vojny, označovaný niektorými vojenskými teoretikmi tiež ako asymetrický spôsob vedenia bojovej činnosti nie je nový, avšak spôsob akým využila RUS všetky dostupné nástroje sily na dosiahnutie svojho cieľa na Ukrajine (UKR) bol moderný a prinútil štáty NATO revidovať svoje vojenské doktrinálne dokumenty.

Cieľom príspevku je definovanie konceptu hybridnej vojny, jeho fáz a vytvorenie jednoduchého modelu rozhodovacieho procesu útočiacej krajiny pri presadzovaní svojich národných záujmov v cieľovej krajine. Finálna časť príspevku analyzuje včlenenie konceptu hybridnej vojny v doktrinálnych dokumentoch RUS.

1. HYBRIDNÁ VOJNA - DEFINÍCIA

Termín *„hybridná vojna“* prvýkrát použil v roku 2002 vo svojej práci major William J. NEMETH[1], ktorý definoval hybridnú vojnu ako špecifický spôsob vedenia vojny spoločnosťou, ktorý kombinuje nepravidelné a pravidelné taktiky s modernými informačnými nástrojmi[2].

McCUEN[3] ďalej rozpracoval NEMETHOV pohľad a definoval hybridnú vojnu ako kombináciu symetrickej a asymetrickej vojny, v ktorej zasahujúce sily vykonávajú tradičné vojenské

[1] NEMETH, W. J., Future War and Chechnya: A Case of Hybrid Warfare, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, June 2002.
[2] RÁCZ, András. 2015. Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist. str. 30.
[3] McCuen, John. J. Colonel Retired, Hybrid Wars, Military Review March-April 2008, str. 108

operácie proti vojenským silám a cieľovým objektom nepriateľa a súčasne sa musia pokúsiť o dosiahnutie kontroly nad domácim obyvateľstvom v bojovej zóne, ich zabezpečením a stabilizáciou. Hybridné konflikty sú z toho dôvodu plno spektrálne vojny v dvoch dimenziách. Prvá reprezentuje boj proti ozbrojenému nepriateľovi a druhá široký zápas o kontrolu a podporu domáceho obyvateľstva v bojovej zóne, o podporu domáceho frontu (obyvateľov) zasahujúceho štátu a o podporu medzinárodnej komunity. Dosiahnutie strategických cieľov v hybridnej vojne vyžaduje úspech na všetkých konvenčných a asymetrických bojiskách.

Frank G. HOFFMANN[4] definoval hybridnú vojnu cez hybridné hrozby, ktoré obsahujú plný rozsah rôznych spôsobov bojovej činnosti vrátane konvenčných spôsobilostí, neregulárnych taktík a útvarov, teroristických aktov, nerozlišujúceho násilia a kriminálneho porušovania verejného poriadku. Hybridné vojny môžu byť vedené ako štátmi, tak aj rôznymi neštátnymi aktérmi. Tieto viacúčelové aktivity sú vo všeobecnosti operačne a takticky riadené a koordinované v rámci hlavného bojiska na dosiahnutie synergického efektu vo fyzickej a psychologickej rovine konfliktu. Tento efekt sa dá dosiahnuť na všetkých úrovniach vojny.

Russell GLENN[5] definoval hybridnú hrozbu ako „nepriateľa, ktorý súčasne a adaptívne využíva určitú kombináciu (1) politických, vojenských, ekonomických, sociálnych a informačných prostriedkov a (2) konvenčných, neregulárnych, katastrofických, teroristických a rozvratných/kriminálnych metód bojovej činnosti. Môže zahrňovať kombináciu štátnych a neštátnych aktérov.

Nový spôsob vedenia vojny, ktorý by sa zo „západného pohľadu“ dal pomenovať ako „hybridný“ charakterizoval vo svojom článku aj náčelník Generálneho štábu ozbrojených síl RUS armádny generál Valerij GERASIMOV[6]. Poukázal na významnú zmenu pravidiel vedenia vojny. Podľa GERASIMOVA sa zvýšila úloha nevojenských spôsobov na dosiahnutie politických a strategických cieľov, ktoré v rade prípadov vo svojej efektivite významne prekonali silu zbraní. Akcent použitých metód sa posúva na stranu širokého použitia politických, ekonomických, informačných, humanitárnych a ďalších nevojenských opatrení realizovaných so zapojením protestného potenciálu obyvateľstva.

Sergej ČEKINOV a Sergej BOGDANOV[7] sa vo svojej definícii zhodujú s GERASIMOVOM, avšak podľa nich vojne novej generácie bude dominovať informačné a psychologické vedenie bojovej činnosti, ktoré sa bude usilovať o dosiahnutie prevahy v kontrole vojsk a zbraní a morálne a psychologické deprimovanie obyvateľstva a personálu ozbrojených síl protivníka. V prebiehajúcej revolúcii v informačných technológiách, informačné a psychologické vedenie bojovej činnosti bude do značnej miery základom pre víťazstvo. Asymetrické činnosti budú značne využívané na vyrovnanie prevahy protivníka v ozbrojenom boji využitím kombinácie politických, ekonomických, informačných, technologických a ekologických kampaní vo forme nepriamych akcií a nevojenských opatrení.

NEMETH, McCUEN a HOFFMANN vo svojej definícií hybridnej vojny vychádzali z vedenia bojovej činnosti s využitím do značnej miery asymetrických spôsobov. Ich definície sú do značnej miery zamerané už na útočnú/vykonávaciu fázu vedenia bojovej činnosti. Avšak

[4] HOFFMANN, Frank G. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, december 2007, str. 8.
[5] GLENN, Russell W. Thoughts on "Hybrid" Conflict.
[6] GERASIMOV. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.
[7] CHEKINOV, S.G., BOGDANOV, S.A. The Nature and Content of a New-Generation War.

vzhľadom na komplexný sektorový prístup k definovaniu bezpečnosti štátu je možné považovať definíciu GLENNA, resp. ČEKINOVA a BOGDANOVA za viac odzrkadľujúcu charakter súčasného vedenia bojovej činnosti využitím všetkých nástrojov sily útočiacej krajiny už pred začatím ozbrojených stretov. Tým je možné rozdeliť hybridnú vojnu do jednotlivých fáz.

2. FÁZY HYBRIDNEJ VOJNY

Jánis BERZINS[8] rozdelil priebeh vojny novej generácie do 8 fáz, pričom sa odvolával na ČEKINOVA a BOGDANOVA[9]. Práca ruských vedcov teoreticky popísala charakter vedenia vojny novej generácie. Bola síce publikovaná ešte pred vznikom krízy na UKR, anexii Krymu RUS a následnom vypuknutí konfliktu vo východných oblastiach UKR, avšak vo svojej podstate poskytovala návod na zahájenie a vedenie takejto vojny.

András RÁCZ[10] vychádzajúc z BERZINSA a štúdovaním priebehu vojenskej operácie RUS na Kryme a podpore separatistom na UKR rozdelil vedenie hybridnej vojny do troch operačných fáz: prípravnej, útočnej a stabilizačnej.

Prípravná fáza[11] sa sústredí na mapovanie strategických, politických, ekonomických, sociálnych a infraštrukturálnych slabín a zraniteľností cieľovej krajiny a vytváranie nevyhnutných prostriedkov na ich využitie. Mapovanie a využitie slabostí cieľovej krajiny zahrňuje použitie opatrení, ktoré sa vo väčšine prípadov neodlišujú od tradičných diplomatických a mäkkých nástrojov sily. Prípravnú fázu môžeme rozdeliť na:

Časť 1 Strategická príprava

- Preskúmanie bodov zraniteľnosti štátnej administratívy, ekonomiky a ozbrojených síl cieľovej krajiny.
- Zriadenie siete lojálnych nevládnych organizácií (NGO) a mediálnych kanálov na území cieľovej krajiny.
- Zriadenie diplomatických a mediálnych pozícií s cieľom ovplyvniť medzinárodné publikum.

Časť 2 Politická príprava

- Podnecovanie nespokojnosti s centrálnymi autoritami cieľovej krajiny použitím politických, diplomatických, mediálnych prostriedkov a špeciálnych operácií.
- Posilnenie lokálnych separatistických hnutí a stimulovanie etnických, náboženských a sociálnych napätí medzi nimi.
- Aktívne používanie informačných opatrení proti cieľovej vláde a krajine.
- Podplácanie politikov, predstaviteľov administratívy a dôstojníkov ozbrojených síl a ich získanie na útočiacu stranu.
- Vytváranie kontaktov s lokálnymi oligarchami a podnikateľmi, vytvorenie ich závislosti na útočiacej krajine cez výnosné kontrakty.
- Vytváranie kontaktov s lokálnymi skupinami organizovaného zločinu.

[8] BÉRZINŠ, Jánis. Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implication for Latvian Defense Policy.
[9] CHEKINOV, S.G., BOGDANOV, S.A. The Nature and Content of a New-Generation War.
[10] RÁCZ, András. 2015. Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist.
[11] Ibid. str. 58 – 59.

Časť 3 Operačná príprava

- Spustenie koordinovaného politického nátlaku a dezinformačných aktivít.
- Mobilizovanie získaných predstaviteľov, dôstojníkov a lokálnych kriminálnych skupín.
- Mobilizácia ozbrojených síl útočiacej krajiny s námetom vykonania vojenského cvičenia.

Útočná fáza[12] predpokladá, že všetky slabiny preskúmané počas prípravnej fázy vyjdú na povrch“ keď útočiaca krajina spustí hybridnú ofenzívu v plnom rozsahu. Od tohto momentu sa hybridná vojna odlišuje od tradičných aktivít zahraničnej a bezpečnostnej politiky útočiacej krajiny. Kľúčovým rozdielom je začatie výskytu otvorených, organizovaných a ozbrojených násilností. Útočnú fázu je možné rozdeliť na:

Časť 4 Explodovanie napätia

- Organizovanie hromadných protivládnych protestov a nepokojov v napadnutej krajine.
- Infiltrácia špeciálnych síl prevlečených za miestnych civilistov, vykonanie prvých sabotážnych útokov, zmocnenie sa prvých administratívnych budov v cieľových regiónoch (s aktívnou alebo pasívnou podporou miestnych skorumpovaných predstaviteľov a policajtov) v spolupráci s miestnymi kriminálnymi skupinami.
- Provokácie a sabotážne útoky sa vykonávajú všade v cieľovej krajine s cieľom rozptýliť pozornosť a zdroje centrálnej moci.
- Spustenie silnej dezinformačnej kampane médiami útočiacej krajiny.
- Možnosti protiútoku/zasiahnutia cielenej krajiny sú limitované z dôvodu viazania svojich síl regulárnymi ozbrojenými silami útočiacej krajiny rozmiestnenými v blízkosti štátnej hranice. Tie prezentujú bezprostrednú hrozbu rozsiahleho konvenčného útoku.

Časť 5 Vypudenie centrálnej moci z cieľového regiónu

- Znefunkčnenie centrálnej moci obsadením administratívnych budov a telekomunikačnej infraštruktúry v cieľovom regióne.
- Blokovanie médií pod kontrolou centrálnej moci. Zriadenie komunikačného a informačného monopolu.
- Znefunkčnenie miestnych ozbrojených síl centrálnej moci neozbrojenými spôsobmi: blokovanie ich kasární, podplácanie veliteľov, zlomenie ich morálky, atď. Znefunkčnenie pohraničnej služby má osobitnú dôležitosť.
- Diplomatické, mediálne, ekonomické nástroje a ozbrojené sily útočiacej krajiny vykonávajú silný nátlak na cieľovú krajinu. Média útočníka sa snažia zavádzať a dezorientovať medzinárodné obecenstvo a diskreditovať cieľovú krajinu.

Časť 6 Zriadenie alternatívnej politickej sily

- Deklarovanie alternatívneho politického centra v obsadených administratívnych budovách s odvolaním sa na skutočnú alebo vymyslenú tradíciu separatizmu.
- Výmena administratívnych orgánov centrálnej moci s novo vytvorenými politickými orgánmi a týmto spôsobom vytvorenie ich kvázi legitímnosti.
- Média útočiacej krajiny posilnia legitimitu nového politického orgánu.
- Znepriatelenie miestneho obyvateľstva voči centrálnej moci cez informačný monopol.

[12] Ibid. str. 60 – 63.

- Možnosti protiútoku centrálnej moci sú nepretržite blokované hrozbou konvenčného vojenského útoku.

Stabilizačná fáza[13]. Za účelom konsolidovať výsledky dosiahnuté hybridnou vojnou útočiaca krajina potrebuje vykonať doplňujúce kroky na ďalšie posilnenie legitimity novej vládnej moci. Tretia fáza môže byť označená ako strategická stabilizácia. Je ju možné rozdeliť nasledovne:

Časť 7 Politická stabilizácia

- Organizovanie referenda a rozhodnutie o odtrhnutí/nezávislosti od cieľovej krajiny za silnej diplomatickej a mediálnej podpory útočiacej krajiny.
- Nový „štát" požiada o pomoc útočiacu krajinu.

Časť 8 Odtrhnutie ovládaného územia od cieľovej krajiny

- 8a: útočiaca krajina anektuje dobyté územie, resp.
- 8b: zriadi (otvorene alebo skryte) vojenskú prítomnosť v cieľovom regióne a začne bojovať s centrálnou vládou v mene novo vytvoreného štátu. Týmto spôsobom pokračuje v oslabovaní politického, ekonomického a vojenského vplyvu cieľovej krajiny. Alternatívou je otvorené invázia pod zámienkou krízového manažmentu, resp. operácie na oddelenie bojujúcich strán a udržanie mieru.

Časť 9 Trvalé obmedzovanie strategickej slobody pohybu napadnutej krajiny

- Strata územia (ekonomika, obyvateľstvo, infraštruktúra, atď.) má za následok vážne ekonomické ťažkosti, domácu politickú destabilizáciu a možnú ťažkú humanitárnu situáciu.
- Z dôvodu nedostatku plnej kontroly nad svojim územím, napadnutá krajina nie je schopná vstúpiť do akejkoľvek politickej alebo vojenskej aliancie (bez teritoriálnej integrity).

Pri hodnotení jednotlivých fáz hybridnej vojny je možné konštatovať, že pre vedenie hybridnej vojny v cieľovej krajine je prípravná fáza najdôležitejšia. Jej úspešná realizácia vytvára predpoklady na začatie ďalších dvoch fáz a dosiahnutie požadovaného cieľa.

3. ROZHODOVACÍ PROCES

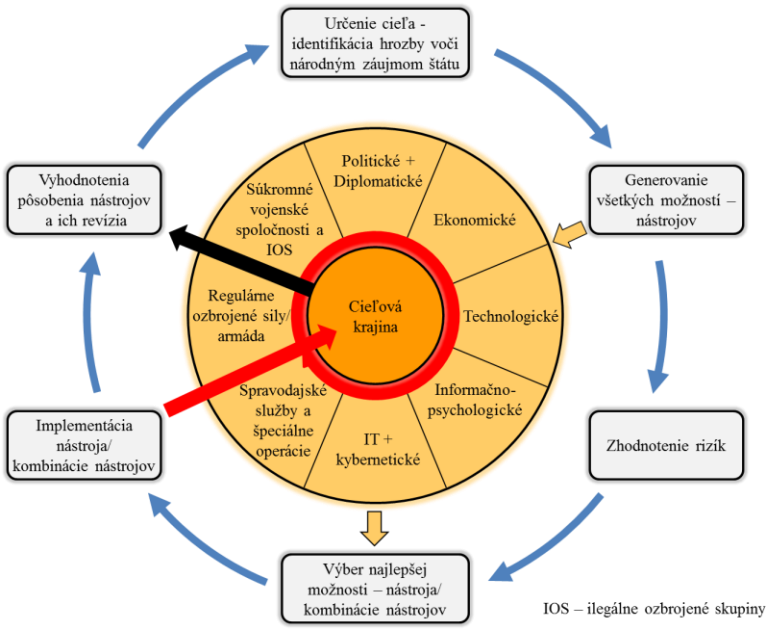
Model rozhodovacieho procesu s vybranými nástrojmi sily útočiacej krajiny bol zostavený na základe definície hybridnej vojny podľa GLENNA a sektorového prístupu k bezpečnosti.

Útočiaca krajina po identifikovaní hrozby voči svojim národným záujmom, vygeneruje všetky možnosti – nástroje mäkkej a tvrdej sily a zhodnotí riziká ich použitia. Následne vyberie najlepšiu možnosť – nástroj, resp. kombináciu nástrojov, ktoré implementuje voči cieľovej krajine. Vyhodnotením pôsobenia nástrojov sa buď dosiahne požadovaný cieľ alebo sa určí nový na dosiahnutie tohto cieľa. Ide o uzavretý proces, ktorý podlieha neustálej revízii.

Ak je napríklad cieľom destabilizovať krajinu cieľovú krajinu, ilegálne ozbrojené skupiny a súkromné vojenské spoločnosti (SVS) zohrávajú pritom významnú úlohu, keďže nie sú viazané medzinárodným právom a nevystupujú pod štátnou príslušnosťou útočiacej krajiny. Pozitívne a negatívne aspekty pôsobenia SVS vo svojej práci rozsiahlo popísali ROZEMBERG

[13] Ibid. str. 64 – 67.

a ĎURKECH [14]. Tí hodnotia, že služby SVS sú využívané širokou škálou zákazníkov, medzi ktorých nepatria iba vlády štátov, ale aj medzinárodné (vládne i mimovládne) organizácie, ako aj aktéri súkromného sektoru[15]. Zároveň sa „objem kontraktorov SVS rozšíril natoľko, že dnes ich môžeme považovať za dôležitých (staro) nových aktérov medzinárodnej bezpečnosti[16].

Obrázok 1 Model rozhodovacieho procesu útočiacej krajiny pri presadzovaní svojich národných záujmov

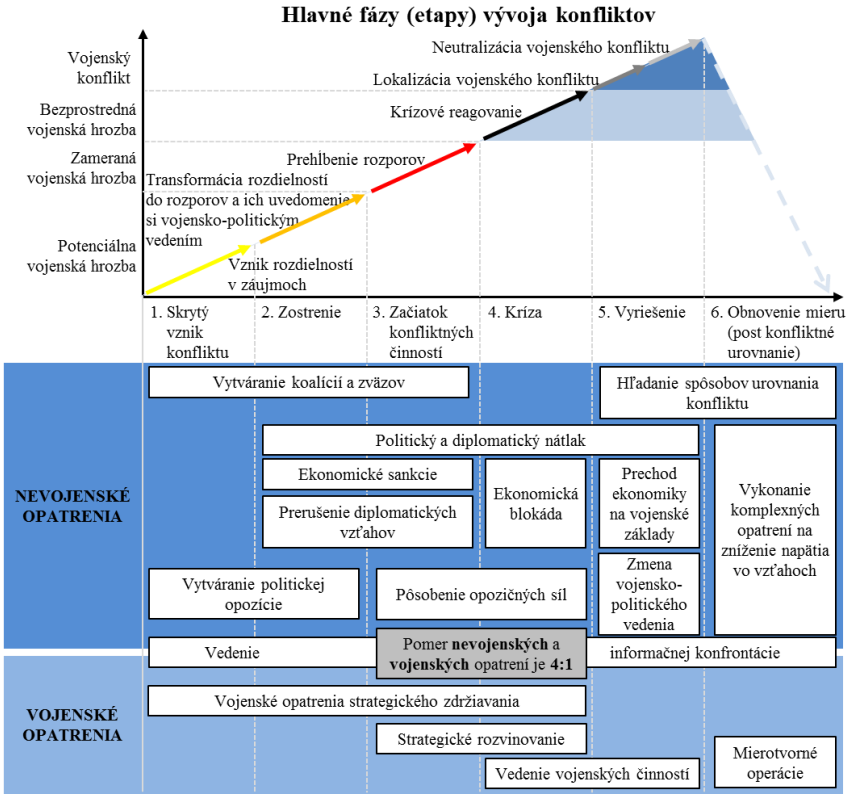
4. KONCEPT HYBRIDNEJ VOJNY V DOKTRINÁLNYCH DOKUMENTOCH RUSKEJ FEDERÁCIE

4.1 GERASIMOVOV MODEL MODERNÉHO KONFLIKTU

Podľa GERASIMOVA[17] z dôvodu zmeny vedenia moderného konfliktu získali asymetrické činnosti ďalekosiahle rozšírenie. Tie s využitím síl špeciálnych operácií a vnútornej opozícii na vytvorenie stáleho efektívneho frontu na celom území nepriateľského štátu umožňujú kompenzovať prevahu protivníka v ozbrojenom boji. Konflikt je vedený pri stálom použití informačno-psychologického pôsobenia.

GERASIMOV pri definovaní vojny novej generácie (viď 1. kapitola) zdôraznil zvýšenú hodnotu nevojenských nástrojov. Tie sú využívané ako pri vedení konfliktu, tak aj pri jeho urovnaní. Pomer vojenských a nevojenských opatrení/nástrojov je približne 1:4. V prípade vedenia hybridnej vojny je príprava, vedenia a stabilizácia súčasťou jedného širšieho konceptu.

[14] ROZEMBERG, Peter, ĎURKECH, Boris. Pozitívne a negatívne aspekty pôsobenia súkromných vojenských spoločností (tzv. kontraktorov) a možnosti regulácie ich činnosti. Kultura Bezpieczenstwa Nauka – Praktyka – Refleksje, NR 18, 2015.
[15] Ibid. str. 143.
[16] Ibid. str. 164.
[17] GERASIMOV. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.

Obrázok 2 Význam nevojenských metód pri riešení medzinárodných konfliktov[18]

4.2 VOJENSKÁ DOKTRÍNA RUSKEJ FEDERÁCIE

Revidovaná[19] Vojenská doktrína RUS[20] koncepčne vychádza z Vojenskej doktríny z roku 2010 a ďalších strategických dokumentov[21]. Vojenská doktrína má deklaratívne obranný charakter, pričom nehodnotí NATO ako jedinú hrozbu voči národnej bezpečnosti RUS. Aktivity NATO sú priamo spomenuté medzi vojenskými nebezpečenstvami[22], nepriamo vo vzťahu k vojenským hrozbám. Doktrína však vytvára adekvátny priestor pre mocenské centrum RUS na jej flexibilnú interpretáciu.

Doktrína bola významne ovplyvnená GERASIMOVOM, a to najmä jeho interpretáciou princípov moderného vojenského konfliktu. Koncept tzv. hybridnej vojny alebo tiež komplexný prístup k moderným konfliktom bol definovaný už v doktríne z roku 2010. Podstata a charakteristika moderného vojenského konfliktu sa nezmenila oproti definícii z roku 2010. Je

[18] Ibid.
[19] Vykonanie revízie vojenskej doktríny bolo prijaté rozhodnutím Rady bezpečnosti RUS dňa 5. 7. 2013 (t.j. ešte pred vypuknutím krízy na UKR a následným vznikom vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu). Dňa 19. 12. 2014 boli zmeny v dokumente odsúhlasené Radou bezpečnosti RUS.
[20] Schválená prezidentom RUS PUTINOM dňa 26. 12. 2014.
[21] Koncepcia dlhodobého sociálno-ekonomického rozvoja RUS na obdobie do roku 2020, Stratégia národnej bezpečnosti RUS do 2020, Koncepcia zahraničnej politiky RUS, Námorná doktrína RUS na obdobie do roku 2020 (v súčasnosti revidovaná), Stratégia rozvoja Arktickej zóny RUS a zabezpečenia národnej bezpečnosti na obdobie do roku 2020 a ďalších dokumentov strategického plánovania.
[22] Vojenská doktrína definuje vojenské nebezpečenstvo ako „stav medzištátnych alebo vnútroštátnych vzťahov charakterizujúcich súbor faktorov schopných pri určitých podmienkach viesť k vzniku vojenskej hrozby“.

možné ho charakterizovať ako „komplexné použitie vojenskej sily a nevojenských (politických, ekonomických, informačných a ďalších) nástrojov“. Nová doktrína však definuje nové nástroje a to rozsiahle použitie potenciálu protestov obyvateľstva a síl špeciálneho určenia. Zároveň boli v prípade účasti v moderných konfliktoch pridaný aj „noví hráči“ a to ilegálne vojenské zoskupenia, súkromné vojenské spoločnosti a použitie politických síl a spoločenských hnutí financovaných a riadených zo zahraničia. Nová doktrína tiež rieši aj možnosť použitia nepriamych a asymetrických spôsobov vedenia bojovej činnosti a použitie vysoko presných, nadzvukových zbraní a prostriedkov elektronického boja.

V rámci obrany štátu a včasnej identifikácie hrozieb doktrína definuje vojenské hrozby a vonkajšie a vnútorné nebezpečenstvá. Ich zdrojom môžu byť ako štátny, tak aj neštátny aktéri, ktorí by mohli implementovať rôzne nástroje sily pri vedení hybridnej vojny.

Pravdepodobne aj vzhľadom na vývoj bezpečnostnej situácie na UKR na prelome rokov 20013/2014[23] boli do vojenskej doktríny vnesené 3 nové vonkajšie vojenské nebezpečenstvá:

- Používanie informačných a komunikačných technológií pre vojensko-politické ciele pri vykonávaní činností odporujúcich medzinárodnému právu, ktoré sú namierené proti suverenite, politickej nezávislosti, teritoriálnej celistvosti štátov a predstavujú hrozbu medzinárodnému mieru, bezpečnosti, globálnej a regionálnej stabilite.
- Ustanovenie režimov (vrátane v dôsledku zvrhnutia legitímnych orgánov štátnej moci) v štátoch susediacich s RUS, ktorých politika ohrozuje záujmy RUS.
- Rozvratná činnosť špeciálnych služieb a organizácií cudzích štátov a koalícií proti RUS.

Zároveň je možné hodnotiť, že výkonná moc v RUS prikladá značný význam identifikácii a eliminácií vnútorných vojenských nebezpečenstiev, ktorých definícia sa oproti roku 2010 výrazne zmenila. Zmeny v definícii môžu byť vyvolané obavou výkonnej moci v RUS o zachovanie teritoriálnej integrity štátu. Vnútorné vojenské nebezpečenstvá definuje doktrína nasledovne:

- Činnosť zameraná na násilnú zmenu ústavného zriadenia RUS, destabilizáciu vnútropolitickej a sociálnej situácie v štáte, dezorganizáciu fungovania orgánov štátnej moci, dôležitých štátnych a vojenských objektov a informačnej infraštruktúry RUS.
- Činnosť teroristických organizácií a jednotlivých osôb zameraná na ochromenie suverenity, narušenie jednoty a teritoriálnej celistvosti RUS.
- Informačné pôsobenie na obyvateľstvo, v prvom rade na mládež s cieľom narušenia historických, duchovných a vlasteneckých tradícií v oblasti obrany vlasti.
- Vyvolávanie národnostného a sociálneho napätia, extrémizmu, roznecovanie etnickej a náboženskej nenávisti alebo nepriateľstva.

4.3 KONCEPCIA ZAHRANIČNEJ POLITIKY RUSKEJ FEDERÁCIE

Koncepcia zahraničnej politiky RUS poukazuje na zneužívanie nástrojov zahraničnej politiky štátu pri presadzovaní svojich národných záujmov. Formalizuje tak využívanie tzv. mäkkej sily.

[23] Vznik vnútropolitickej krízy, hromadné protesty na hlavnom námestí v Kyjeve (Majdane), zmena vládnej moci.

Mäkká sila je neodlúčiteľnou zložkou súčasnej medzinárodnej politiky. Koncepcia ju definuje ju ako „komplexný nástroj riešenia zahraničnopolitických úloh pri spoliehaní sa na možnosti civilných spoločností, informačno-komunikačné, humanitárne a ďalšie alternatívne metódy a technológie klasickej diplomacie. Pritom podľa koncepcie posilnenie globálnej konkurencie a nahromadenie krízového potenciálu vedú k rizikám deštruktívneho a protiprávneho použitia „mäkkej sily“ a koncepcii ochrany ľudských práv s úmyslom preukázania politického nátlaku na suverénne štáty, zasahovania do ich vnútorných záležitostí, destabilizácie situácie, manipulovanie verejnej mienky a povedomia vrátane v medziach financovania humanitárnych projektov a projektov spojených s ochranou práv človeka v zahraničí[24].

V rámci verejnej diplomacie sa bude usilovať o objektívne vnímanie RUS vo svete, rozvíjať vlastné efektívne prostriedky informačného pôsobenia na verejnú mienku v zahraničí, zabezpečovať posilnenie pozície ruských hromadných oznamovacích prostriedkov v svetovom informačnom priestore, poskytovať im nevyhnutnú štátnu podporu, aktívne sa zúčastňovať v medzinárodnej spolupráci v informačnej oblasti, prijímať nevyhnutné opatrenia na odrazenie informačných hrozieb voči jeho suverenite a bezpečnosti. V tejto činnosti sa budú rozsiahlo používať možnosti nových informačno-komunikačných technológií. RUS sa bude usilovať o formovanie komplexu právnych a etických noriem bezpečného použitia týchto technológií[25].

ZÁVER

Definovaním konceptu hybridnej vojny a analýzou vybraných doktrinálnych dokumentov RUS je možné hodnotiť tieto dokumenty ako formálny nástroj zahraničnej politiky RUS pri obraňovaní svojich národných záujmov v zahraničí.

Napriek tomu, že príspevok je zameraný na analýzu konceptu hybridnej vojny vo vybraných doktrinálnych dokumentoch RUS, fázy hybridnej vojny definované RÁCZOM ako aj navrhnutý model rozhodovacieho procesu útočiaceho štátu je možné aplikovať ako na globálnu veľmoc, ktorou sú Spojené štáty americké, tak aj na ktorúkoľvek regionálnu veľmoc, ktorá disponuje širokým rozsahom nástrojov mäkkej a tvrdej sily.

Pri hodnotení zahraničnej politiky štátu, či už globálnej alebo regionálnej mocnosti, je veľmi zložité rozlíšiť nástroje klasickej diplomacie a nástroje, ktoré sú už využívané pri vedení hybridnej vojny. Ide o veľmi tenkú deliacu líniu, kedy sa dá ešte hovoriť o klasickej diplomacii a kedy už dochádza k začiatku hybridnej vojny. Zjednodušeným spôsobom je možné za začiatok určiť okamih, kedy pôsobením týchto nástrojov dochádza k narušeniu fungovania štátu, jeho vnútornej destabilizácií, vzostupu separatistických hnutí a ohrození jeho teritoriálnej integrity.

Z analýzy konceptu hybridnej vojny je možné hodnotiť, že vojne novej generácie bude dominovať informačné a psychologické vedenie bojovej činnosti, ktoré sa bude usilovať o dosiahnutie prevahy v kontrole vojsk a zbraní a morálne a psychologické deprimovanie obyvateľstva a personálu ozbrojených síl protivníka (ČEKINOV a BOGDANOV). Zároveň útočiaca krajina bude v rozsiahlej miere využívať akékoľvek slabiny cieľovej krajiny (menšiny, či už národnostné alebo etnické, ekonomickú, finančnú a technologickú závislosť, etc.), protestný potenciál obyvateľstva, ilegálne vojenské zoskupenia, súkromné vojenské spoločnosti síl ako aj politické sily, spoločenské hnutia a NGO financované a riadené z útočiacej krajiny.

[24] Koncepcia zahraničnej politiky RUS, para 20.
[25] Ibid. Para 41.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BÉRZINŠ, Jánis. 2014. *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implication for Latvian Defense Policy*. Policy paper No 2, April 2014, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research.

CHEKINOV, S.G., BOGDANOV, S.A. *The Nature and Content of a New-Generation War*. MILITARY THOUGHT No 10 (12-23). 2013.

GERASIMOV, Valerij. *Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.* Военно-промышленный курьер Но 8 (476) за 27 февраля 2013 года. Moskva 2013.

GLENN, Russell W. *Thoughts on "Hybrid" Conflict*, Small Wars Journal, 2. 3. 2009. Dostupné elektronicky na http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict.

GRAY, Colin S. *Hard Power and Soft Power:The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century.*Strategic Studies Institute. April 2011. Dostupná elektronicky na http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=1059. ISBN 1-58487-486-4.

HOFREITER, Ladislav. *Securitológia.* Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši. 2006. ISBN 808040-310-4, ISBN 978-80-8040-310-2.

Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 12 февраля 2013 г. Dostupná elektronicky na http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F.

McCUEN, John. J. Colonel Retired, *Hybrid Wars*, Military Review March-April 2008, str. 107-113. Dostupné elektronicky na http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mccuen08marapr.pdf.

RÁCZ, András. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist.* The Finish Institute of International Affairs, *FIIA Report 43*. 2015. ISBN 978-951-769-453-7 (web: www.fiia.fi), ISBN 978-951-769-454-4 (print).

ROZEMBERG, Peter, ĎURKECH, Boris. *Pozitívne a negatívne aspekty pôsobenia súkromných vojenských spoločností (tzv. kontraktorov) a možnosti regulácie ich činnosti.* Kultura Bezpieczenstwa Nauka – Praktyka – Refleksje, NR 18, 2015 (142-167).

Vojenská doktrína Ruskej federácie (2010). Военная доктрина Российской Федерации (2010). Указ Президента Российской Федерации от 05.02.2010 г. № 146 О Военной доктрине Российской Федерации. Dostupná elektronicky na http://kremlin.ru/acts/bank/30593.

Vojenská doktrína Ruskej federácie (2014). Военная доктрина Российской Федерации (2014). Президент утвердил новую редакцию Военной доктрины (26 декабря 2014 года 15:30). Dostupná elektronicky na http://kremlin.ru/acts/news/47334 a http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf.

Ing. Martin JOŠČÁK
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
E-mail: martin.joscak81@gmail.com

KONCEPT BOJOVÝCH SKUPÍN EURÓPSKEJ ÚNIE

EUROPEAN UNION BATTLEGROUPS CONCEPT

Juraj KEŠEĽ, Ján JURČÁK

ABSTRACT

The EU battle groups are an important issue of military instruments for implementing the European Union Common Foreign and Security Policy. The article describes the emergence of the concept of battle groups in the European Union as a rapid reaction element capable of intense affect the security situation in the member countries and beyond. Europe, lessons from their own powerlessness and inaction during the bloody events in the former Yugoslavia agree that in the future wants more active and unified response to crisis situations close to its borders and for peace keeping and security in other regions of the world. Development of the battle groups concept was gradual and currently is an important element of the EU competences.

Keywords: EU Battle Group, European Union Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy, European Security Strategy.

ÚVOD

Európa bola v minulosti miestom kde vznikali neustále konflikty, ktoré pozostávali zo súperenia o moc, z bojov o územnú nadvládu, sféru vplyvu v oblasti vierovyznania, o koloniálne rozdelenie a podobne. Medzníkom budovania bezpečnosti na Európskom kontinente sa stali Vestfálsky mier, Viedenský kongres, vznik bipolárneho sveta po skončení 1. a 2. svetovej vojny a jeho následný rozpad a rozdelenie sveta koncom 80 – tych rokov, ale tiež utváranie novej strategicko – politickej rovnováhy. No aj napriek týmto udalostiam vojnové konflikty v regióne úplne neutíchli. Krvavý rozpad bývalej Juhoslávie, konflikt na území Ukrajiny, aktuálna migračná kríza alebo hrozby Islamského štátu neustále utvrdzujú Európu, že je potrebné ovplyvňovať, udržiavať a kreovať bezpečnostné prostredie aj prostredníctvom „spoločnej armády“. Krajiny Európskej únie sa rozhodli intenzívnejšie ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu vlastného regiónu a ak si to bude situácia vyžadovať, aj vojensky zasiahnuť. Ako nástroj pre takúto možnosť sa vytvoril koncept bojových skupín Európskej únie (ďalej len „BG EÚ“).

Od vzniku a plnej operačnej pripravenosti BG EÚ v roku 2007 Slovenská republika aktívne participuje na ich tvorbe. Svojím príspevkom v roku 2009, 2010 a momentálne certifikovaným príspevkom do V4 sa tak podieľame na možnosti plniť prevažne humanitárne a mierové operácie v prospech zachovania bezpečnosti krajín Európskej únie i mimo jej hraníc.

1. HISTÓRIA VZNIKU BOJOVÝCH SKUPÍN EURÓPSKEJ ÚNIE

Oblasť BG EÚ je dôležitou problematikou vojenských nástrojov uplatňovania spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“) Európskej únie (ďalej len „EÚ“). Po ratifikácii Maastrichtskej zmluvy[1], začal v európskom regióne prevládať názor na vytvorenie vlastných bojových spôsobilostí. Európa, poučená z vlastnej nemohúcnosti a nečinnosti pri krvavých udalostiach v bývalej Juhoslávii sa zhodla v tom, že v budúcnosti chce aktívnejšie a jednotnejšie reagovať na krízové situácie v blízkosti svojich hraníc, ako aj na udržiavanie mieru a bezpečnosti v iných regiónoch sveta.

[1] Maastrichtská zmluva z roku 1992 a po nej Amsterdamská zmluva z roku 1997 bližšie definovali SZBP a zároveň priniesli základy EBOP, ktorá sa mala v budúcnosti zaoberať najmä záchrannými a humanitárnymi úlohami, operáciami na nastolenie a udržiavanie mieru. Súbor týchto spôsobilostí a činností je komplexne definovaný ako Petersbergské úlohy.

Pri analýze vzniku BG EÚ je vhodné vychádzať z Helsinského summitu EÚ, konaného v decembri 1999, v ktorom boli definované vojenské kapacity EÚ v rámci tzv. Európskeho základného cieľa 2003 (Headline Goal 2003) [2].

Cieľom bolo zabezpečiť pre EÚ vojenské sily, schopné realizovať tzv. „Petersbergské úlohy" (zaradené do článku 17.2 Zmluvy o EÚ). Počet vojakov sa stanovil na 50 až 60 tisíc (až 15 brigád). Členské štáty mali do roku 2003 vybudovať nasaditeľné a udržateľné vojenské sily v uvedenom počte, vrátane systémov velenia a riadenia, spravodajského pokrytia, logistiky a ostatných podporných prvkov, ako aj leteckých a námorných komponentov. Podľa návrhu mali byť tieto sily nasadené do 60-tich dní, vrátane nasadenia menšieho jadra síl rýchlej reakcie vo veľmi krátkom čase. Udržateľnosť týchto síl mala byť podľa návrhu jeden rok.

Summit členských štátov EÚ v roku 2003 deklaroval, že EÚ je schopná realizovať celé spektrum „Petersbergských úloh", ale zvýraznil nedostatočné spôsobilosti predovšetkým v oblasti systémov velenia a riadenia, strategického transportu (transportné lietadlá, transportné lode) a spravodajstva.

Problematike síl rýchlej reakcie EÚ sa venovali predovšetkým Francúzsko a Veľká Británia. Na stretnutí obidvoch krajín vo februári 2003 (Le Touquet – Francúzsko) v „Spoločnej deklarácii o posilnení európskej spolupráce v bezpečnosti a obrane"[3] zvýraznili potrebu dať nové kvalitatívne aj kvantitatívne ciele v rámci „Mechanizmu rozvoja spôsobilostí" (Capability Development Mechanizm) pri plánovaní a nasadzovaní síl, vrátane schopnosti nasadiť sily do 5 až 10 dní. Určitým testom schopností EÚ rýchleho nasadenia vojenských síl bola operácia ARTEMIS v Demokratickej republike Kongo v lete 2003. Bola prvou autonómnou operáciou krízového manažmentu a ovplyvnila ďalší politický vývoj pri výstavbe bojových skupín. V deklarácii francúzsko–britského summitu (november 2003 Londýn) bola zvýraznená potreba pripravenosti EÚ na autonómnu operáciu na riešenie krízy do 15 dní. Deklarácia zároveň navrhla vytvoriť „sily veľkosti bojovej skupiny" s počtom približne 1500 príslušníkov pozemných síl, ktoré by vytvoril samostatne niektorý štát alebo „rámcová krajina" .[4] Vo februári 2004 Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia predložili Politickému a bezpečnostnému výboru EÚ spoločný dokument vyjadrujúci koncepciu BG EÚ, s ktorým ministri obrany členských krajín EÚ súhlasili. Na základe zadania Vojenského výboru EÚ z marca 2004 vypracoval Vojenský štáb EÚ Koncept BG EÚ, ktorý bol schválený Vojenským výborom EÚ v júni 2004. Novoprijatý Hlavný cieľ 2010 v niektorých ohľadoch zostril požiadavky na vojenské spôsobilosti krízového manažmentu EÚ oproti predchádzajúcemu Hlavnému cieľu 2003. Asi najháklivejšou požiadavkou bolo začatie operácie do 5 dní od schválenia Radou EÚ a lehota 10 dní od schválenia, do ktorej by mali byť jednotky na cieľovom území. Na stretnutí ministrov obrany EÚ v septembri 2004 bol stanovený cieľ dosiahnuť *počiatočnú operačnú spôsobilosť* BG do začiatku roku 2005 a dosiahnuť *plnú operačnú spôsobilosť* do roku 2007. Neskôr udelili členské štáty formálny súhlas pre vytvorenie sledu 13 bojových skupín s predpokladaným nasadením do vzdialenosti 6000 km od Bruselu. Bojové jednotky EÚ by mali byť schopné viesť súčasné operácie dvoch bojových skupín v trvaní 30 dní a v prípade doplnenia zásob maximálne až 120 dní. Táto dohoda bola neskôr preformulovaná na tzv. Koncept BG EÚ, ktorý bol formálne schválený na Konferencii v oblasti záväzkov obranných kapacít EÚ (Gutten, 2010).

Koncepcia bola zaradená ako súčasť nového hlavného vojenského cieľa 2010 (Headline Goal 2010), ktorý prijala Európska rada v júni 2004 v súlade s prijatou Európskou bezpečnostnou stratégiou (European Security Strategy). Išlo o nové ciele pre ďalší rozvoj spôsobilostí krízového manažmentu EÚ (ďalej len „KM") s výhľadom do roka 2010.[5]

---

[2] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf

[3] Franco-British summit - Declaration on strengthening European cooperation in security and defence, Le Toquet 4.02.2003 , http://www.ambafrance-uk.org/Franco-British-summit-Declaration,4970.html

[4] FRANCO-BRITISH SUMMIT LONDON, 24 NOVEMBER 2003. http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/UKFrance_DefenceDeclaration,0.pdf

[5] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf

Spoločným cieľom pre koncept BG EÚ bolo kvalitatívne zlepšiť vojenské spôsobilosti a dosiahnuť plnú interoperabilitu v oblasti výzbroje, síl, doktrín a veliacich štruktúr. Súčasne mal byť dôraz položený na zvyšovanie interoperability, nasaditeľnosti a udržateľnosti jednotiek. Cieľom HG 2010 bolo dosiahnuť v roku 2010 schopnosť EÚ vykonať rýchlu a rozhodnú akciu v rámci celého spektra operácií definovaných v Zmluve o EÚ. Sú to humanitárne a záchranné úlohy, úlohy na udržanie mieru, úlohy bojových síl v krízovom manažmente vrátane tzv. „peacemakingu". Zároveň musí byť Únia v súlade s Európskou bezpečnostnou stratégiou (ďalej len „EBS") schopná plniť nasledovné úlohy: spoločné odzbrojovacie operácie, podpora tretích krajín v boji proti terorizmu a reformu ich bezpečnostného sektoru. EÚ musí byť schopná konať ešte pred vznikom krízy.

Na základe HG 2010 boli následne pripravené katalógy (Headline Goal Catalogues), v ktorých sú zachytené príspevky členských krajín v jednotlivých spôsobilostiach. Podľa časového harmonogramu bola v roku 2004 vytvorená civilno-vojenská bunka a Európska obranná agentúra. V roku 2005 začala koordinácia strategickej prepravy s výhľadom dosiahnutia potrebnej spôsobilosti vo vzduchu, vode a na zemi v roku 2010. Začiatkom roka 2007 dosiahli pohotovosť prvé BG EÚ. Do roku 2008 mala byť pripravená lietadlová loď s príslušným leteckým krídlom. Do roku 2010 sa mali rozvinúť príslušné spôsobilosti a sieťové prepojenia komunikačných zariadení ako terestriálnych, tak i vesmírnych.

Ďalším krokom bola „Konferencia o záväzkoch k vojenským spôsobilostiam" (Military Capability Commitment Conference) v novembri 2004. Na konferencii sa prerokovalo vytvorenie prvých trinástich bojových skupín pre rotácie pokrývajúce obdobie 2007 – 2009.

2. KONCEPT BOJOVÝCH SKUPÍN EURÓPSKEJ ÚNIE

Koncept bojových skupín uskutočňuje EÚ pomocou špecifických nástrojov v rozsahu rýchlo nasaditeľných vojenských kapacít, ktoré umožňujú robiť EÚ viac koherentnejšou, viac aktívnejšou a viac schopnejšou v oblasti krízového manažmentu. V rámci konceptu BG EÚ sú počty osôb a čas ich nasadenia uvedený v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Koncept bojových skupín EÚ

Počet vojakov v bojovej skupine	1500
Čas nasadenia do operácie na čas 30 dní	do 15 dní
Čas predĺženia operácie s možnosťou rotácie síl	na 120 dní

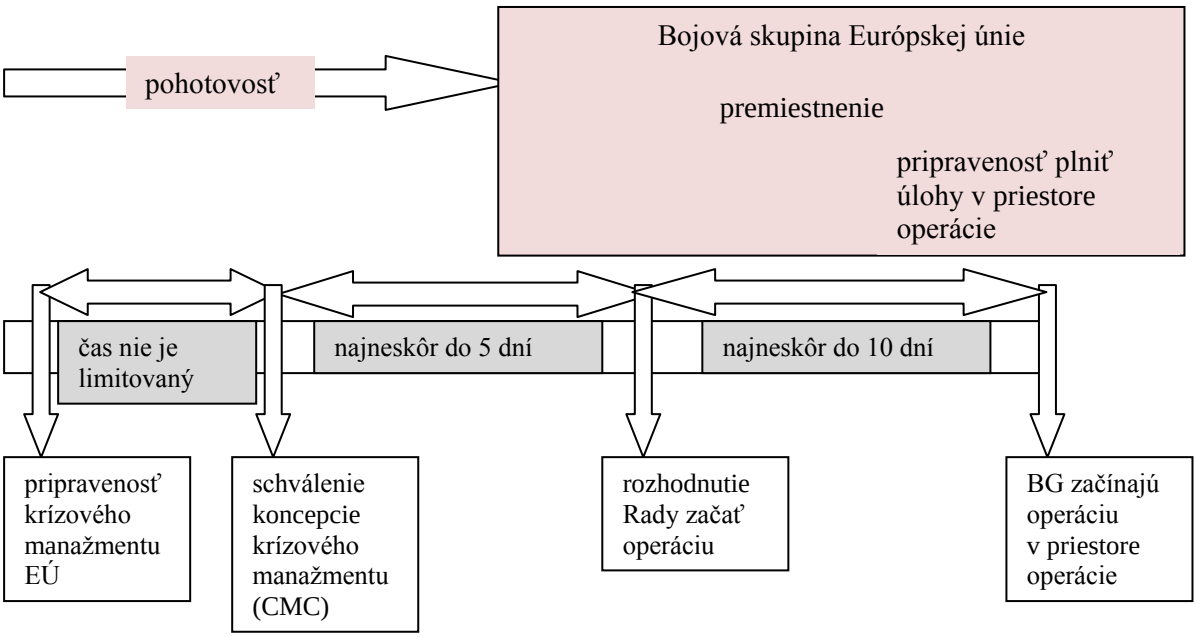
Zdroj: vlastné spracovanie

Koncept umožňuje EÚ rýchlo reagovať na vznikajúce krízy s použitím vojenských síl, ktoré sú v pohotovostnom režime. Čas nasadenia BG v závislosti od vývoja krízovej situácie je možné vyjadriť podľa obrázku 1.

Koncept je tiež zdroj pre rozvoj kapacít, zvyšovanie interoperability a transformáciu ozbrojených síl členských krajín na sily expedičné, t. z. rýchle rozmiestnenie a operatívnosť.

Kvalita, pripravenosť BG EÚ musí odpovedať vojenských štandardom a kritériám. Tie sú zakotvené v koncepte BG EÚ a sú základom plánu ich prípravy rozvíjať špecifické spôsobilosti, zaručiť koherenciu medzi prvkami BG a to všetko vzhľadom k princípu tvorby medzinárodných síl. Príprava je kľúčovou požiadavkou pre BG a predstavuje zodpovednosť členských krajín za pripravenosť svojich jednotiek. Prispievajúce členské krajiny v tejto súvislosti vykonávajú rad cvičení do času pohotovosti BG. EÚ umožňuje koordináciu medzi prispievajúcimi členskými krajinami. Taktiež certifikácia ostáva v zodpovednosti prispievajúcej krajiny. Vojenský výbor EÚ

za asistencie vojenského štábu EÚ monitoruje proces certifikácie, ktorý musí prebiehať v súlade s odsúhlasenými procedúrami.

Obrázok 1 Čas nasadenia BG EÚ podľa konceptu

Zdroj: upravené z
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/91624.pdf

Koncept schválne nekladie podmienky na presnú štruktúru jednotlivých bojových skupín (definuje iba, aké akcie má byť jednotka schopná vykonať), čo umožňuje participujúcim členským krajinám určitú flexibilitu.

Pri budovaní konceptu BG EÚ existujú i určité pochybnosti. Základným problémom je zaručenie strategického transportu jednotky. Druhým je vzťah BG EÚ a síl rýchleho nasadenia NATO (NRF). Ďalším problémom je, že aké úlohy budú plniť a kde budú BG EÚ nasadené. Nie je totiž zhoda medzi členskými krajinami v tom, že sa jednotky použijú iba v operáciách nižšej intenzity a nie napríklad v operáciách na vynútenie mieru. Nedoriešená je tiež otázka podriadenosti jednotky pri plnení mandátu OSN, t. j. akému veleniu budú BG podliehať (OSN alebo EÚ).[6]

Koncept BG EÚ z roku 2003 bol v roku 2009 rozšírený a súčasne kategorizoval vojenské jednotky EÚ podľa reakčného času. Podľa konceptu sa nasaditeľné sily určovali na sily pozemné, námorné a vzdušné. Súčasťou konceptu 2009 bol aj koncept síl rýchlej reakcie, ktorý zároveň definuje pojem **štandardná vojenská reakcia**, ktorá zodpovedá Hlavnému cieľu z Helsínk, teda nasadeniu 50 - 60 000 vojakov do 60 dní. Podľa konceptu sa nasadenie v takejto veľkej miere do 60 dní bude považovať za štandardnú vojenskú reakciu. Za štandardný reakčný čas sa považuje čas 60 dní od prijatia rozhodnutia Radou EÚ o začatí operácie do začatia operácie v priestore nasadenia. Koncept tiež definuje pojem vojenská rýchla reakcia, ako urýchlenie celkového prístupu, ktorý obsahuje súvisiace opatrenia a akcie v presne špecifikovaných oblastiach s cieľom umožniť okamžitú a rozhodujúcu vojenskú reakciu.

[6] ZÁVĚŠICKÝ, J., *Evropská bezpečnostní a obranná politika a vojenské operace na podporu míru Evropské unie*. 2006. s. 75

Vojenský rýchly reakčný čas je od 5 do 30 dní od prijatia dokumentu Konceptu krízového manažmentu do začatia operácie v priestore nasadenia (EU Military rapid response concept, 2009).

Rýchlosť reakčného času je priamo úmerná pripravenosti jednotiek. Sily, ktoré majú byť súčasťou štandardnej reakcie, majú nižšiu úroveň pripravenosti ako sily, od ktorých sa vyžaduje rýchla reakcia. Pri BG EÚ je vojenský reakčný čas max. do 15 dní od prijatia konceptu krízového manažmentu do začatia operácie v priestore operácie, pričom stupeň pripravenosti pre rozličné elementy BG je od 5 do 10 dní. V konečnom dôsledku má EÚ z hľadiska reakčného času k dispozícii vojenské sily štandardnej reakcie a sily rýchlej reakcie. Podľa Konceptu BG EÚ je BG definovaná ako „špecifická forma prvkov rýchlej reakcie". Jedná sa vlastne o najmenší balík vojenských síl, ktorý je schopný samostatnej operácie a pôsobenia ako prvotná sila, ktorá má pripraviť „pôdu" pre druhostupňové jednotky (Gutten, 2010).

V otázke zloženia BG ich štruktúra nie je pevne stanovená. Existuje všeobecný generický rámec, podľa ktorého by BG mala mať centrálne jadro, pozostávajúce z mnohonárodných bojaschopných pozemných síl o veľkosti práporu, pričom tie by mali mať vlastnú podporu a prvky bojového zabezpečenia. Počet BG tak dosahuje približne 1500 osôb. Celý balík síl BG zahŕňa tiež veliteľstvo síl a operačné a strategické prostriedky, akými sú strategická preprava a logistika. Spolu s veliteľstvom síl a týmito prostriedkami môže veľkosť celého „balíka" dosahovať až do 2500 osôb. Bojové skupiny sú tvorené ako mnohonárodné sily, ktoré sú vedené tzv. rámcovou krajinou. Pred uvedením do pohotovosti BG však musí byť určené, kto je nadradeným veliteľstvom. Veliteľa operácie menuje Rada EÚ a k jeho právomociam patrí tiež možnosť upraviť riadiace a veliteľské štruktúry, ako aj zloženie BG podľa špecifických požiadaviek operácie (The EU Battlegroups, 2007).

2.1. INTEROPERABILITA JEDNOTIEK BG S JEDNOTKAMI NATO

Globálne bezpečnostné prostredie a z neho vyplývajúce možné hrozby nás neustále presviedčajú o potrebe disponovať reakcie schopnými a hlavne rýchle nasaditeľnými vojenskými silami. Ako spolugaranti európskej bezpečnosti prispievame vojenským potenciálom do BG EÚ. Naše členstvo v NATO vyžaduje zároveň príspevky pre zabezpečenie globálnej bezpečnosti. V tejto sfére SR prispieva do síl rýchlej reakcie NATO (tzv. NRF), ktoré sú podobne ako jednotky BG v stálej pohotovosti a sú schopné zasiahnuť kdekoľvek na svete v časovom horizonte do 5 až 30 dní. NRF podobne ako jednotky BG pozostávajú zo zmiešaných druhov vojsk počnúc ženijnými jednotkami až po vojenskú políciu a letectvo. Striedanie vojsk NRF v tzv. STAND BY fáze trvá dvanásť mesiacov. V každej fáze pohotovosti je k dispozícii približne 25 000 vojakov. Hlavným a zásadným rozdielom je schopnosť plniť úlohy v rámci operácie. Kým jednotky EÚ BG plnia tieto úlohy na nižšej úrovni a najmä v oblasti humanitárnej pomoci, preventívnych opatrení, evakuácie či peacekeepingu, jednotky NRF majú spôsobilosti plniť aj bojové úlohy vyššej intenzity, vrátane operácií zastrešujúcich článok 5 Washingtonskej zmluvy (Kelemen, Ivančík, 2012).

Keďže väčšina štátov EÚ (22 členských štátov EÚ) sú zároveň členmi NATO, naskytuje sa otázka opodstatnenosti duplicitného prispievania alebo prinajmenšom možného križovania sa aktivít BG EÚ a aktivít síl rýchleho nasadenia NATO**.** To pre prispievateľské štáty znamená súlad štandardov, praktických metód a procedúr v rámci výcviku, vedenia operácie, velenia, logistického zabezpečenia a asi najpodstatnejší proces financovania oboch príspevkov. Faktom naďalej zostáva, že oboje sily sú vytvárané ako veľmi dôležité nástroje medzinárodného krízového manažmentu, určené na obranu a stabilizáciu.

Koncepcia velenia a riadenia operácií jednotiek EÚ predpokladá rozvinutie sa na troch úrovniach. Možná spolupráca alebo využitie dohodnutých možností s NATO sa počas operácie EÚ BG naskytuje na najvyššej vojensko – strategickej úrovni, ktorá sídli mimo územia vykonávanej operácie.

Najvyššie velenie operácie sa môže realizovať v rámci troch možností:

Operačné centrum EÚ (Operations Centre). O jeho vytvorení rozhodla Európska rada v decembri 2004, pohotovosť dosiahlo 1. januára 2007. Malé jadro (8 dôstojníkov) je schopné do 5 dní od rozhodnutia doplniť veliteľstvo na 89 príslušníkov a do 20 dní dosiahnuť plnú spôsobilosť veliť operácii. Predpokladaná spôsobilosť je plánovať a veliť misii a operácii s obmedzeným rozsahom (cca 2000 príslušníkov)

Národné veliteľstvá. V tzv. „autonómnej" operácii (bez využitia prostriedkov NATO) znamená využitie jedného z piatich národných operačných veliteľstiev, ktorými sú: francúzske veliteľstvo v Mont Valérien, veliteľstvo Veľkej Británie v Northwoode, nemecké veliteľstvo v Postupime, talianske veliteľstvo v Ríme a grécke veliteľstvo v Larisse.

Vrchné veliteľstvo NATO SHAPE. Využitie spôsobilostí NATO Vrchného veliteľstva SHAPE v Monse je možné na základe dohody „Berlín plus"7 čo bolo využité v operácii ALTHEA.

Dá sa predpokladať, že v každom konflikte, ktorý prekoná fázu deeskalácie, prichádzajú na rad finančné zhodnotenia. Predbežne sa vyčísľujú náklady za presun vojsk, materiálne zabezpečenie, straty na technike, straty vojakov a predikujú sa ďalšie výdavky do ukončenia poslednej fázy konfliktu. Dobre pripravená armáda dlhodobo monitoruje bezpečnostnú situáciu v kritickom regióne, vhodne kombinuje prípravu svojich vojsk a alokuje finančné a materiálne zdroje na čo najefektívnejšie zvládnutie celej operácie. V prípadoch, kedy armádu tvoria mnohonárodné účelové zoskupenia (napr. BG, NRF a pod), je celková príprava a financovanie vopred dohodnutá a zmluvne utvrdená.

Keďže celý mechanizmus financovania BG pre konkrétnu operáciu sa s prihliadajúcou veľkosťou národného príspevku nedá reálne vyčísliť, bolo potrebné nastaviť čo najspravodlivejší kľúč pre financovanie spoločných výdavkov v prípade nasadenia. Dohodnutý mechanizmus nazývaný ATHENA, zriadený v roku 2007, zohľadňuje riadenie financovania spoločných nákladov nevyhnutných na vykonanie operácií na základe hrubých národných dôchodkov jednotlivých členských krajín[8]. Mechanizmus ANTHENA je riadený osobitným výborom pozostávajúcim z jedného zástupcu každého zúčastneného štátu. Všetky rozpočty a finančné náklady schvaľuje výbor jednohlasne (Ivančík, Jurčák, 2014).

„Rozpočet mechanizmu ATHENA je zostavovaný jeho správcom v spolupráci s veliteľom každej operácie každoročne na budúci finančný rok. Návrh rozpočtu musí obsahovať zoznam všetkých výdajov spojených s prípravou operácie a jej samotným vykonaním a výdaje, ktoré budú slúžiť ako náhrada spoločných nákladov predbežne financovaná tretími štátmi. Rozpočtové príjmy sú zložené z príspevkov zúčastnených členských štátov a z ďalších príjmov ako sú výnosy z úrokov, príjmy z predaja a plnenie rozpočtu z minulého roka. Rozpočet je schválený do 31. novembra a následne je prijatý správcom, ktorý rozpočet oznámi všetkým zúčastneným a prispievajúcim štátom" (Rozhodnutie Rady 2008/975/SZBP).

3. PRÍSPEVOK KRAJÍN V4 DO BG EÚ

Vytvorenie spoločnej bojovej skupiny EÚ krajín V4 (V4 BG EÚ) bolo prejednávané počas niekoľkých predsedníctiev vo Višegradskej skupine. Myšlienka vybudovať spoločnú bojovú skupinu krajín V4, toho času dokonca s možnou účasťou Ukrajiny, bola po prvýkrát otvorená na rokovaní náčelníkov generálnych štábov (NGŠ) ozbrojených síl krajín V4 a Ukrajiny v marci 2007 (počas SK PRES V4). Následne v apríli 2008, počas predsedníctva Českej republiky (ČR), ministri obrany V4 podpísali spoločné stanovisko„Joint statement of the Ministers of Defence of the Visegrad Group Countries" v ktorom otvorene vyjadrili svoju podporu aktívnej účasti na iniciatíve vytvoriť spoločnú BG EÚ.

[7] Európska obranná (vojenská) spolupráca s NATO je realizovaná na základe tzv. dohôd „Berlín plus" z roku 2003, na základe ktorých je EÚ umožnené využitie plánovacieho a logistického potenciálu NATO. Dohoda „Berlín plus" je tak dohodou, ktorá zahŕňa **celý balík** možnosti spolupráce NATO a EÚ.

[8] Na spoločný účet mechanizmu ATHENA percentuálnym podielom najviac prispieva Nemecko 20 %, Francúzsko 16 %, Veľká Británia 14 %. Z krajín V4 prispieva Poľsko 3 %, Česká republika 1,17 %, Maďarsko 0.85 % a Slovenská republika 0,57 % (Ivančík, Jurčák, 2014).

Pre úspešné začatie procesu prípravy V4 BG EÚ bolo nevyhnutné splnenie štyroch predpokladov:

- silný politický záväzok zúčastnených krajín,
- dostatočný čas na vytvorenie BG,
- včasné identifikovanie vedúcej krajiny,
- využitie skúseností iných krajín.

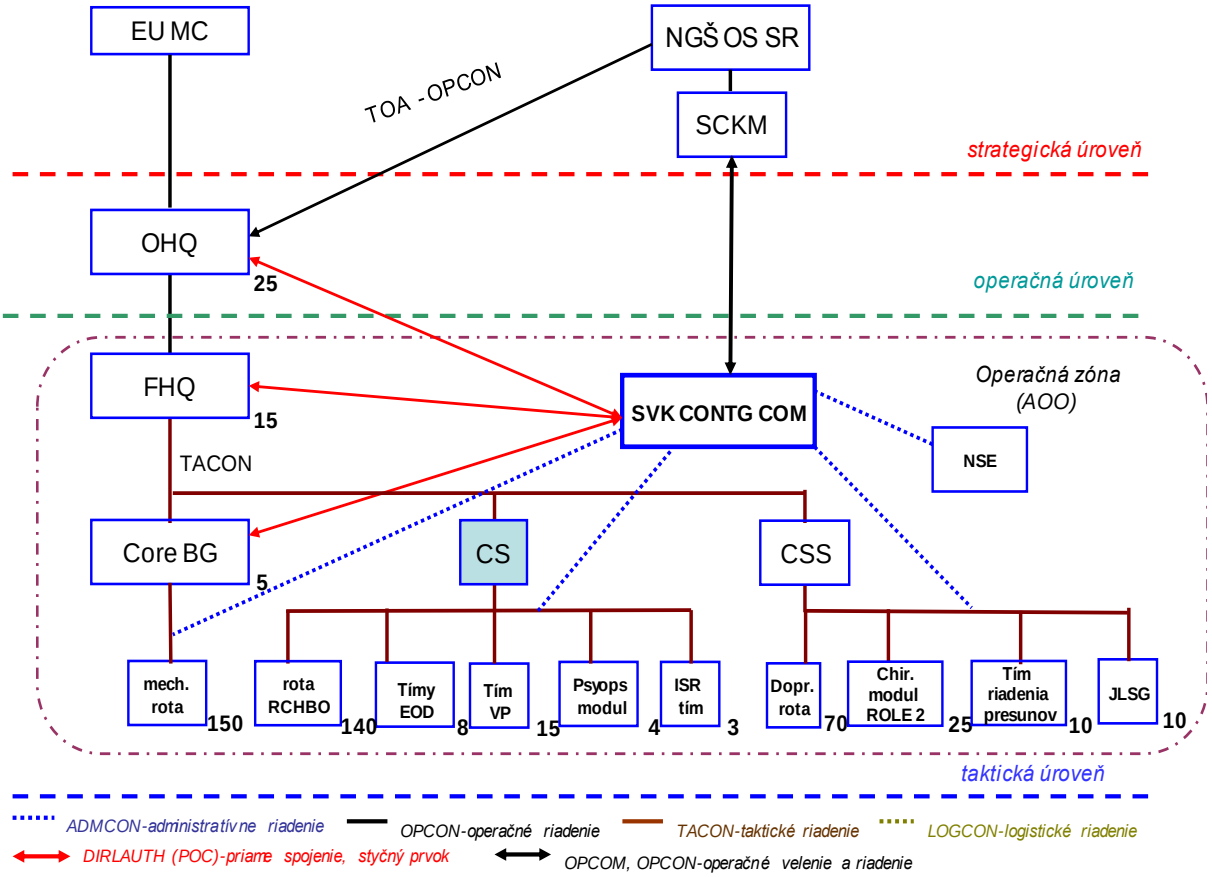
Na základe týchto požiadaviek bola spracovaná štúdia realizovateľnosti, z ktorej výsledkov sa zrodila dohoda ministrov obrany V4 (Levoča 2011) o vytvorení V4 BG EÚ s pohotovosťou v prvej polovici roka 2016. Vytvorenie V4 BG EÚ s pohotovosťou v prvej polovici 2016 bolo oficiálne deklarované Poľskom (ako vedúcou krajinou) v mene krajín V4 na Koordinačnej konferencii k tvorbe BG EÚ v Bruseli 19. apríla 2012. Poskytnutie jednotlivých spôsobilostí a ostatné detaily potrebné k vytvoreniu V4 BG EÚ boli postupne riešené na odborných konferenciách k výstavbe spoločnej bojovej skupiny. Do konca mája 2014 deklarovali členské krajiny V4 nasledovné rámcové príspevky:

- *Poľsko v počte 1450 osôb,*
- *Česká republika v počte do 600 osôb,*
- *Maďarsko v počte do 650 osôb,*
- Slovensko v počte do 560 osôb (Informácia o stave prípravy...).

Príspevok SR pre V4 BG EÚ, tvoriaci približne 560 osôb, je kombinovaný z rôznych druhov vojsk OS SR a podriadených zložiek Ministerstva obrany SR. Nosným prvkom národného príspevku ostáva pozemné vojsko o sile jednej mechanizovanej roty a príslušníci RCHBO taktiež o sile jednej roty.

Zloženie národného príspevku Slovenskej republiky pre V4 BG EÚ

- *Mechanizovaná rota so zdravotníckym zabezpečením typu ROLE 1 s čatou logistickej podpory* ***do 150 osôb;***
- *rota RCHBO s vlastnou jednotkou logistickej podpory vrátane personálu pre systém kolektívnej ochrany proti zbraniam hromadného ničenia veliteľstva síl* ***do 140 osôb;***
- *dva tímy pre odstraňovanie výbušných zariadení* ***do 6 osôb;***
- *jeden tím vojenskej polície SR* ***do 15 osôb;***
- *jeden tím riadenia presunov* ***do 10 osôb;***
- *zdravotnícky tím so zdravotníckym zabezpečením typu ROLE 2* ***do 25 osôb;***
- *pomerné zastúpenie v operačnom veliteľstve a vo veliteľstve síl* ***do 40 osôb;***
- *dopravná rota* ***do 100 osôb;***
- *jednotka pre spravodajstvo, prehľad a prieskum so spôsobilosťami pre elektronický boj a spravodajstvo* ***do 7 osôb;***
- *jednotlivci do psychologických operácii podporného prvku FHQ* ***do 4 osoby;***
- *jednotlivci do spravodajstva na taktickej úrovni* ***do 3 osoby;***
- *národný podporný prvok pre nedostatkové spôsobilosti a administratívnu podporu* ***do 50 osôb;***
- *príspevok do veliteľstva podpornej logistickej skupiny* ***do 10 osôb*** *(Informácia o stave prípravy...).*

Obrázok 2 Schéma štruktúry deklarovaných jednotiek OS SR pre V4 BG EÚ a vzťahy velenia a riadenia.

(Zdroj: Plán NGŠ OS SR na prípravu, nasadenie, udržanie, stiahnutie a obnovu bojaschopnosti deklarovaných síl OS SR pre V4 BG EÚ (I/2016) Č. p.: ŠbSP-73-7/2014-OOP

Proces národnej certifikácie jednotiek SR musel byť a bol úspešne ukončený do konca júna 2015[9]. Príspevok SR do V4 BG EÚ tak oficiálne získal „punc COMBAT REDY". V novembri tohto roku je pre V4 BG EÚ plánované živé certifikačné cvičenie v Poľsku, ktoré bude mať za cieľ zabezpečiť zohranosť a pripravenosť všetkých komponentov bojovej skupiny na spoločné nasadenie.

V súlade s predbežným kvalifikovaným odhadom pre prípadné nasadenie, udržanie a stiahnutie príspevku OS SR boli vygenerované predpokladané náklady[10]:

- *minimálna doba vyslania na 30 dní v sume 72 625 440 EUR*

[9] Národné certifikačné cvičenie sa konalo v priestoroch výcvikového priestoru Lešť v mesiaci jún 2015. V zmysle Plánu NGŠ OS SR na prípravu, nasadenie, udržanie, stiahnutie a obnovu bojaschopnosti deklarovaných síl OS SR pre V4 BG EÚ (I/2016) Č. p.: ŠbSP-73-7/2014-OOP je za prípravu vo všetkých jej fázach zodpovedný veliteľ Pozemných síl OS SR. Z úrovne VePS a GŠ bol v mesiaci jún zostavený hodnotiteľský tím (tzv. CREVAL), ktorý počas národného certifikačného cvičenia preveril doplnenie zásob pre operáciu, stav vyčlenenej techniky, dokumentáciu potrebnú pre nasadenie do operácie a samozrejme taktickú a bojovú činnosť prispievajúcich jednotiek počas reálne nasimulovanej operácie.

[10] *Jednotlivé kalkulácie nákladov sú kvalifikovaným odhadom a ako jeden z plánovacích predpokladov boli využité skúsenosti z operácie ISAF, z čoho vyplýva, že odhady (predovšetkým nadnárodná príprava a samotné nasadenie) môžu byť predmetom ďalších zmien.*

- *maximálna doba vyslania na 120 dní v sume 109 249 180 EUR*

Uvedená príprava deklarovaného príspevku na rok 2015 si vyžaduje požiadavky na finančné zdroje v sume 6 738 909 EUR.

Obrázok 3 Logo jednotiek V4 EÚ BG.
(Zdroj: Plán NGŠ OS SR na prípravu, nasadenie, udržanie, stiahnutie a obnovu bojaschopnosti deklarovaných síl OS SR pre V4 BG EÚ (I/2016) Č. p.: ŠbSP-73-7/2014-OOP

ZÁVER

Jednotky bojových skupín Európskej únie neboli doteraz nikdy reálne nasadené. Z globálneho pohľadu tento fakt pozitívne vplýva na spoločnosť, ktorá sa aj takýmto spôsobom uisťuje v pocite bezpečia. Finančné dotovanie nasadených jednotiek z mechanizmu ATHENA, do ktorého prispievajú všetky členské štáty a jednotný súhlas v prípade nasadenia BG vyvoláva pochybnosti, či jednotky nečakajú na „ideálny konflikt“, pri ktorom by mohli využiť svoj potenciál. Ďalej sa naskytuje otázka opodstatnenosti dvojitého prispievania do obdobných organizácií a efektívneho využívania deklarovaných príspevkov keď je zrejmé, že pri reálnom konflikte sú ako prvé nasadzované sily rýchlej reakcie NATO – NRF.

Obdobie, v ktorom starý kontinent čelí utečeneckej kríze, kedy Islamský štát ohrozuje hranice Európy a klimatické zmeny doslova menia životné podmienky, môže v najbližšej dobe preveriť opodstatnenosť a reálne nasadenie BG. Nasadenie jednotiek môžeme aj v súvislosti s obmedzením nasadenia mimo trópov a arktických oblastí, v blízkej budúcnosti očakávať v spolupráci so štátnou políciou pri zabezpečením vonkajších hraníc Schengenského priestoru a obnove hraničných kontrol. Slovenská republika ako malý hráč v geopolitickej sfére nemôže ignorovať nevýhodné aspekty spoločných jednotiek a svojou participáciou na ich tvorbe sa aj v budúcnosti bude musieť podieľať na zaistení Európskej bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

IVANČÍK, R.; JURČÁK, V. 2014. *Kauzualita participácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Św: Wyższa Szkola Biznesu i Przedsiebiorczości w Ostrowcu Św 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7

JURČÁK a kol.2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu.* Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika. Liptovský Mikuláš, 2009. 235 s. ISBN: 978-80-8040-387-4.

KOIVULA, T. 2005. *EU Battlegroup: The Big Picture. In Kerttunen, M. et al.: EU Battlegroups - Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Cooperation*. Helsinki: Department of Strategic and Defence Studies, 2005. 106 s. ISBN 951-25-1590-3.

LABUZÍK, M; OLAK, A. 2013. *Európska únia: Vybrané témy.* Ostrowiec Św: Wyższa Szkola Biznesu i Przedsiebiorczości w Ostrowcu Św 2014. 144 s. ISBN 978-83-936652-5-9

QUILLE, G. 2006. *The EU Battlegroups. Brussels: Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B. [cit. 27.05.2015]*. Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909notebattlegroups_/sede030909notebattlegroups_en.pdf

GUTTEN, M. 2010. Bojové skupiny Európskej únie. [online]. [cit. 28.05.2015]. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2010/3_gutten.pdf

ZÁVĚŠICKÝ, J.: Technologický deficit evropských spojenců [online], [cit. 17. 4. 2009] 2004.Url:http://www.natoaktual.cz/na_analyzy.asp?r=na_analyzy&c=A040812_110345_na_analyzy_m02

consilium.europa.eu: The EU Battlegroups. 2007. Council of EU. ESDP Newsletter, č. 3. [online]. [cit. 27.05.2015]. Dostupné na internete: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ESDP_3_final.pdf

consilium.europa.eu: Headline Goal 2003. 1999. Council of EU. [online). [cit.27.05.2015]. Dostupné na internete: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf

consilium.europa.eu: EU Military Rapid Response Concept. 2009. European Union Military Staff, Brussels; Dostupné na internete: http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st05/st05654.en09.pdf

europskaunia.sk: Bojové jednotky. [online].[cit.28.05.2015].Dostupné na internete: http://www.europskaunia.sk/bojovejednotky

mil.sk: Medzinárodné cvičenie CZE/SVK BG EU COLLECTIVE SHIELD 2009. [online]. [cit.28.8.2015]. Dostupné na internete: http://www.mil.sk/4675/&pg=1

mosr.sk: SHARP RESPONSE 2009 – záverečný test Česko-slovenskej BG EU. [online]. [cit.28.8.2015]. Dostupné na internete: http://www.mosr.sk/sharp-response-2009-zaverecny-test-cesko-slovenskej-bg-eu/

rokovania.sk: Informácia o stave prípravy bojovej skupiny Európskej únie krajín Vyšehradskejskupiny s pohotovosťou v prvom polroku 2016. [online]. [cit.17.8.2015]. Dostupné na internete:http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-66373?prefixFile=m_

Ústredný vestník EÚ, Rozhodnutie Rady 2008/975/SZBP [online], [cit.14.08.2015]. 2008. Dostupné na internete: http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0096:0114:SK:PDF

npor. Ing. Juraj KEŠEĽ
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši
E-mail: juraj.kesel@mil.sk

npor. Ing. Ján JURČÁK
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši
E-mail: jan.jurcak@aos.sk

VYBRANÉ ASPEKTY A NÁSTROJE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU EURÓPSKEJ ÚNIE

SELECTED ASPECTS AND INSTRUMENTS OF THE EU CRISIS MANAGEMENT

Dávid KOLLÁR, Rastislav KAZANSKÝ

ABSTRACT

As a political union, the EU deals with many policy sectors that have steadily increased in number since the Treaty of the European Coal and Steel Community (ECSC) in 1951 laid the foundation for the present Union. The main driving force behind this development has been a number of largescale crises that have taken place in Europe, or in other continents, which have forced the Member States and the EU institutions to pay attention to the development of a crisis management capability within the Union. Crisis management is an activity that encompasses many policy sectors and consequently involves many participants. But not all parts of the organization that in some way come in contact with crisis management issues can be included, only those that in some way are directly involved. We have also limited the map to the Council and the Commission, since these are the two most important institutions for the crisis management system.

Keywords: Crisis Management, European Union, Comprehensive Approach, Mechanisms, Instruments

ÚVOD

Za menej ako jednu dekádu bola Európska únia svedkom sérií prírodných katastrof obrovského rozsahu a minimálne dvoch teroristických útokov. Už tradične, incidenty tohto druhu boli výhradnou zodpovednosťou jednotlivých členských štátov, napriek tomu, rastúce obavy medzi členmi Európskej únie o transnárodných účinkoch týchto incidentov spôsobili volanie po spolupráci v oblasti katastrof a krízového manažmentu. Tento vývoj smerom k spoločnému systému krízového manažmentu nastal rýchlo a ad hoc spôsobom. Výsledkom tohto nepravidelného nárastu nových spoločných usporiadaní bolo vytvorenie systému, ktorý sa zdal byť neorganizovaný. Rozličné typy kooperatívnych iniciatív existujú skoro všade, prelínajú sa, sú založené na rozličných právnych dokumentoch alebo zmluvách, a zohrávajú rozdielne úlohy v rozličných stupňoch kríz, niektoré sú operatívne na dennej báze, pokým iné sú „spiace“.

Koncepcia tzv. comprehensive approach, teda komplexného prístupu, v oblasti krízového manažmentu nie je v Európskej únii novou koncepciou, aj napriek tomu, že nikdy nebola kodifikovaná v žiadnej oficiálnej doktríne. Môžeme ju považovať za politickú reakciu na evolúciu koncepcie bezpečnosti mimo konvenčných, štátno-centrických a militarizovaných termínov v bipolárnej ére. Avšak, existujú náznaky, ktoré podporujú myšlienku dôkladnej zmeny v jej definíciách a fungovaní v post-Lisabonskej fáze. Globálna analýza princípov definovaných v Lisabonskej zmluve odhaľuje rozhodujúci krok smerov k inkluzívnejšej, multilaterálnej a súvislej vonkajšej činnosti Európskej únie. Napriek tomu existujú a objavujú sa dôležité rozdiely na konceptuálnej úrovni v rozsahu a účele komplexného prístupu medzi in-

štitúciami Európskej únie a členskými štátmi, pokým inštitucionálne rozdiely a prevádzkové prekážky zdržiavajú jeho efektívnu implementáciu. [1]

Jedným z cieľov tejto štúdie je zamerať sa na príspevok k prebiehajúcim diskusiám o komplexnom prístupe ku krízovému manažmentu na úrovni EÚ. Je zameraný na hodnotenie architektúry a mechanizmov vytvorených v post-Lisabonskej fáze a hodnotenie najmä organizácie a fungovania Európskej službe pre vonkajšiu činnosť, s myšlienkou nastaviť inštitucionálny a politický rámec pre súčasnú implementáciu komplexného prístupu, špeciálne v oblasti krízového manažmentu. Štúdia má takisto za cieľ poskytnúť prehľad systému krízového manažmentu Európskej únie, a takisto sa zamerať na praktický výsledok misií a operácií krízového manažmentu. Priestor je venovaný aj otázke, či a v akom rozsahu je EÚ schopná „transformovať demokraciu" v tretích štátoch.

1. EURÓPSKA ÚNIA AKO KRÍZOVÝ MANAŽÉR

Európska únia sa stala počas predchádzajúcej dekády stala významným hráčom v zmysle krízového manažmentu. V tomto kontexte je dôležité zdôrazniť, že prezentácia systému krízového manažmentu EÚ v tejto časti štúdie sa sústredí na oficiálne aspekty systému prezentovaním ako množstvo formálnych plánov a dohôd a politických programov prispieva k spôsobilostiam krízového manažmentu EÚ a členských štátov. Ale systém krízového manažmentu Európskej únie je mnohým viac ako jeho existujúce formálne usporiadanie a politické programy.[2] Je takisto unikátnym fórom alebo platformou pre hodnotnú výmenu schopností, myšlienok a najlepšej praxe. Táto výmena sa deje v rozličných formálnych alebo neformálnych sieťach prepojených na formálne usporiadanie a politické programy.

Usporiadanie krízového manažmentu EÚ a politických programov je kategorizované na základe konceptuálneho rámca, ktorý vníma krízový manažment ako cyklický fenomén, zahŕňajúc rôzne fázy – prevencia, príprava, reakcia a obnova. Tieto fázy sa avšak nedajú považovať za striktne od seba oddelené, v skutočnosti sa prelínajú.[3]

Fáza prevencie zahŕňa elimináciu takých podmienok v systéme, ktoré ho robia zraniteľným pre rozličné druhy hrozieb a poruchy, ktoré v najhoršom prípade môžu vyvolať krízu. Môže napríklad zahŕňať procedúry pre analýzu rizík a hodnotenie hrozieb. Takéto procedúry napomáhajú identifikovať a hodnotiť faktory, ktoré môžu ohroziť fungovanie organizácie. Procedúry takisto napomáhajú definovať preventívne opatrenia na redukciu pravdepodobnosti týchto faktorov, že by sa mohli objaviť. Inými slovami, rozličné systémy môžu, na základe výsledkov z analýzy rizík a hodnotenia hrozieb, byť predurčené alebo prebudované, tak, aby nechcené situácie boli eliminované alebo zredukované. Po tom, ako sú hrozby eliminované, nasledujúcim logickým krokom je posilnenie spôsobilostí na zvládnutie krízových incidentov.

Fáza preparácie, teda prípravy, zahŕňa tvorbu plánov, vývoj opatrení a nácvik manažovania krízovej situácie. Môže to, napríklad, zahŕňať pohotovostné plánovanie, čo znamená tvorbu záložných plánov so stratégiou a činnosťami, ako zvládnuť núdzovú situáciu, a ako sa zotaviť z takej núdzovej situácie v rámci minimálneho množstva času za minimálnych nákladov a strát. Táto fáza môže takisto zahŕňať rozvoj a implementáciu opatrení a procedúr organizačného krízového manažmentu a výcvik ľudí a organizácií, ktoré v rámci tohto usporiadania budú pracovať.

[1] BARRY, L. European Security in the 21st Century: The EU's Comprehensive Approach.
[2] IVANČÍK, R. Teoretické a terminologické východiská pre skúmania mierových operácií
[3] EKENGREN, M. Societal security cooperation: what role for the open method of coordination?

Fázy prevencie a prípravy by nemali byť vnímané ako dve fázy, ktoré sa musia objaviť v rozličnom čase. Každodenná identifikácia a redukcia rizík a príprava plánov na zvládanie kríz je niečo, čo sa môže diať simultánne. Zo striktného logického pohľadu jedna fáza musí nasledovať druhú. Je samozrejme nemožné vytvoriť pohotovostné plány pre hrozby, ktoré zatiaľ neboli identifikované. Teda aj keď organizácie krízového manažmentu pracujú na identifikovaní a redukovaní hrozieb a pre vytváranie prípravných plánov súčasne je, pre účely objasnenia, prospešné zmýšľať o týchto fázach ako o rozličných fázach cyklu krízového manažmentu.

Fáza reakcie pokrýva prácu počas aktuálneho incidentu za účelom dosiahnuť kontrolu nad situáciou a zmierniť jeho negatívne dôsledky. Môže to napríklad byť komunikácia s médiami, strategická a operačná koordinácia, priority a manažment opatrení a zdrojov zameraných na získanie kontroly nad situáciou. Rozlišovanie v tomto kontexte sa dá robiť medzi krízovým manažmentom, ktorý sa vykonáva na vysokej politickej a strategickej úrovni alebo na nižšej administratívnej úrovni v EÚ.

Nakoniec, po ukončení incidentu, nasleduje fáza obnovy. Táto fáza pokrýva opatrenia vykonané za účelom prebudovania a obnovenia škôd spôsobených počas krízy. Táto fáza takisto zahŕňa hodnotenie silných a slabých stránok vo zvládaní krízy a poskytovanie spätnej väzby pre budúce zlepšenie.

Tieto štyri fázy charakterizujú pracovný proces krízového manažmentu, opisujú logickú súslednosť krokov vykonávaných krízovými manažérmi, neznamená to však, že systém krízového manažmentu EÚ je organizovaný úplne podľa týchto krokov.[4]

2. KOMPLEXNÝ PRÍSTUP V KRÍZOVOM MANAŽMENTE: KOMBINÁCIE A SÚVISLOSTI NÁSTROJOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Implementácia komplexného prístupu v oblasti krízového manažmentu je založená na inštitucionalizácii koordinačných mechanizmov medzi hlavnými zapojenými inštitúciami a ich nástrojmi, ktorými disponujú. Vstup Lisabonskej zmluvy do platnosti vyvolal novú dynamickú interakciu medzi aktérmi krízového manažmentu v rámci inštitúcií EÚ, a obzvlášť v rámci Európskej služby pre vonkajšiu činnosť, ďalej len ESVČ. Výsledky tohto vývoja sú avšak, pri najlepšom, zmiešané. V súčasnosti prebiehajú širšie konzultácie medzi zúčastnenými stranami, ale ich vzťahy sú vysoko problematické[5].

Prvá indikácia vychádza k náročnej koordinácie medzi štruktúrami krízového manažmentu ESVČ a najmä medzi Direktorátom krízového manažmentu a plánovania, ktorý by mal byť zodpovedný za integrované civilno-vojenské strategické plánovanie a Štábom pre spôsobilosť civilného plánovania a realizácie (Civilian Planning and Conduct Capability - CPCC), ktorý je zodpovedný za operačné plánovanie v civilnej oblasti. Lisabonská zmluva neobsahuje indikácie súvisiace s príslušnými mandátmi týchto dvoch orgánov, pokým slabé vedenie poskytované politickou úrovňou ponecháva priestor pre personálnej teritoriálne nároky a intra-inštituionálnu súťaž.[6]

Pri pohľade na interakciu medzi civilnými a vojenskými komponentmi, ktoré by mali reprezentovať jadro integrovaného systému krízového manažmentu, môžeme povedať, že sa počas niekoľkých rokov zlepšila, po prvé prostredníctvom založenia Direktorátu pre krízový manažmentu a plánovanie, a potom s implementáciou a ustanoveniami Lisabonskej zmluvy.

[4] BOIN, A. SUNDELIUS, B. Managing European emergencies: considering the pros and cons of an EU agency.
[5] MASÁR, D. Pretrvávajúce obavy z nástupu katastrofických scenárov v perspektívach budovania EÚ
[6] DRANT, M. The EU's Comprehensive Approach to Security: A Culture of Co-ordination?

V súčasnosti ležia hlavné prekážky pre implementáciu efektívnej civilno-vojenskej integrácie vo finančných a veliteľských aspektoch misií Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky. Na jednej strane, civilné a vojenské misie sú financované prostredníctvom rozličných finančných mechanizmov. Civilné misie sú priamo financované prostredníctvom kolektívneho rozpočtu Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, pokým vojenské misie dodržiavajú zásadu „náklady zostávajú tam, kam dopadnú“ s len malým pomerom (cca. 10%) financovaným prostredníctvom Athena mechanizmu.[7] Na druhej strane, vytvorenie skutočne integrovaného velenia zahŕňa mnoho prekážok, pokým ústavy niektorých členských štátov nedovoľujú rozmiestnenie civilného personálu v operáciách vedených vojenským veliteľom, väčšina vojenských obvodov členských štátov nie je ochotná byť rozmiestnená pod civilným vedením. Navyše, pokým vojenské autority sú hlboko zapojené do plánovacej fázy misií EÚ, situácia je omnoho menej lineárna v civilnej oblasti, kde sú delegácie z národných ministerstiev zahraničných vecí často neschopné uspokojiť rozličné záujmy národných autorít, vrátanie ministerstiev vnútra alebo spravodlivosti. Pri hľadaní cesty von z tejto patovej situácie sa Direktorát pre krízový manažment a plánovanie snaží podporovať zapojenie a posilnenie väzieb medzi národnými ministerstvami zapojenými do civilného krízového manažmentu EÚ.

Kombinovanie a zoradenie širokého spektra nástrojov, ktorými disponuje Európska únia, na riešenie kríz a konfliktov komplexným spôsobom – od SBOP po politické a mediačné aktivity až po rozvojovú spoluprácu – taktiež zahŕňa, že štruktúry krízového manažmentu musia udržiavať kontakty s geografickými oddeleniami ESVČ. Napríklad Direktorát pre krízový manažment a plánovanie a relevantné geografické oddelenia spolupracujú na dennej báze v rámci strategického preskúmania misií SBOP. Direktorát je zodpovedný za všetky aspekty spojené s SBOP, pokým geografické oddelenia sa zaoberajú politickou situáciou v oblasti. Vzťahy medzi týmito štruktúrami sú v niektorých prípadoch jednoduché, v iných prípadoch zložitejšie, avšak vzťahy medzi štruktúrami krízového manažmentu a geografickými oddeleniami sa zdajú byť efektívnejšie než kedykoľvek predtým, teraz, keď sú geografické oddelenia integrované do ESVČ.[8]

Potreba pretransformovať komplexný prístup v krízovom manažmente, ktorá sa objavila z Lisabonskej zmluvy do konkrétnej revízie inštitucionálneho nastavenia a jeho fungovania je primárnym dôvodom pre založenie koordinovaného Systému krízovej reakcie (SKR) v rámci ESVČ a súčasného procesu revízie procedúr krízového manažmentu. Krízová reakcia je definovaná ako „bezprostredná mobilizácia zdrojov ESVČ na vysporiadanie sa s konzekvenciami kríz spôsobených politickými a ozbrojenými konfliktami, technologickými incidentami a ľudskými a prírodnými katastrofami“. SKR by sa mal zamerať na „zjednodušenie tvorby politických rozhodnutí vis-a-vis danej krízovej situácie a zabezpečeniu koordinácie implementovania ESVČ aktivít interne a s inými aktérmi“. Na vysporiadanie sa s horizontálnymi aspektami krízovej reakcie ESVČ bola založená Rada pre krízový manažment ako permanentná entita. Mala by sa schádzať pravidelne, skladať sa z relevantných služieb ESVČ a fungovať v úzkom styku s Komisiou a Generálnym sekretariátom Rady. Takisto bol vytvorený aj nový mechanizmus na zjednodušenie zdieľania informácií a poskytovanie politického a strategického vedenia pre ďalšiu činnosť a plánovanie – Krízová platforma. Riadi ho Vysoký predstaviteľ, Výkonný generálny tajomník alebo Riadiaci direktor pre krízové reakcie a operačné plánovanie, a skladá sa z relevantných služieb ESVČ. Môže byť aktivovaný v reakcii na krízy a schôdze sú plánované na ad hoc báze.

Proces revízie procedúr krízového manažmentu v EÚ je stimulovaný súčasnou reflexiou tzv. *lessons learned* z 24 misií SBOP vykonaných Európskou úniou počas posledných 10

[7] GROSS, E. EU and the Comprehensive Approach.
[8] LEHNE, S. More Action. Better Service. How to Strengthen the European External Action Service.

rokov. a je vedený tromi hlavnými účelmi: 1) umožniť komplexný prístup v krízovom manažmente, 2) zjednotiť vojenský a civilný plánovací proces, a 3) obnoviť rovnováhu zodpovedností medzi inštitúciami EÚ, najmä ESVČ a členskými štátmi.

ZÁVER

Pokým spolupráca krízového manažmentu na úrovni Európskej únie môže poskytnúť pridanú hodnotu národným krízovým manažmentom členských štátov, samozrejme existujú aj mnohé potenciálne problémy a riziká. Tieto problémy súvisia s faktom, že medzinárodná spolupráca na krízovom manažmente sa koná mimo Európskej únie, napríklad v iných multilaterálnych organizáciách, akými sú OSN a NATO, a bilaterálne alebo regionálne medzi obmedzeným počtom štátov. Spolupráca na úrovni EÚ umožňuje takisto čerpať prostriedky zo zdokonalenia systému národných krízových manažmentov. Prvým problémom s rozvojom spolupráce v krízovom manažmente na úrovni EÚ je, že takáto spolupráca môže duplikovať medzinárodné dohody a usporiadania, ktoré už existujú v rámci OSN. V niektorých sektoroch OSN rozvinulo pokročilé systémy krízového manažmentu, ktoré pokrývajú nielen členské štáty EÚ ale taktiež susedné krajiny a zvyšok sveta. V mnohých prípadoch, sú takého širšie medzinárodné zoskupenia nevyhnutné pre zdokonaľovanie krízového manažmentu v Európe, napríklad keď spomenieme jadrovú bezpečnosť alebo prevenciu pred nákazlivými chorobami. Pridaná hodnota duplikovania týchto zoskupení na úrovni EÚ môže byť preto spochybnená.

Druhým problémom s propagáciou spolupráce na úrovni EÚ je, že členské štáty čelia rozličným hrozbách pre ich bezpečnosť. Ak členské štáty vytvárajú rozdielne hodnotenie hrozieb a analýzy rizík, pridaná hodnota rozvíjajúcich sa spoločných zoskupení alebo usporiadaní sa znižuje. Napríklad, krajiny v okolí Stredozemia sú ohrozované požiarmi, zatiaľ čo v strednej Európe sú viac ohrozované povodňami. Takéto regionálne variácie zvolávajú po rozvoji regionálnej alebo bilaterálnej spolupráce, radšej ako spolupráce na úrovni EÚ.

Tretím problémom je s rozvojom kolektívneho krízového manažmentu na úrovni EÚ je riziko, je členské štáty nemôžu benefitovať zo spoločných systémov bez vytvorenia vhodného národného príspevku. Je teda dôležité, že rozvoj spoločného krízového manažmentu nezbaví členské štáty ich národnej zodpovednosti za poskytovanie bezpečnosti svojim občanom.

Nakoniec štvrtým problémom so spoluprácou na úrovni EÚ je, že proces tvorby politiky v EÚ ukladá extenzívne požiadavky na národné ministerstvá a ústredné orgány, ktoré majú na starosti otázky krízového manažmentu. Za účelom efektívne participovať na procese tvorby politiky a ovplyvňovať rozhodovací proces, národné autority by mali byť oboznámené s otázkami agendy EÚ. Členské štáty a aktéri EÚ musia brať do úvahy aj potenciálnu pridanú hodnotu aj potenciálne problémy pri spolupráci v oblasti krízového manažmentu na úrovni EÚ.

Dosiahnutie skutočne komplexného prístupu v vonkajšej činnosti podľa ustanovení Lisabonskej zmluvy je predpokladom na posilnenie efektívnosti EÚ ako poskytovateľa medzinárodnej bezpečnosti. Táto skutočnosť si vyžaduje viac integrovaný rámec medziinštitucionálnej spolupráce, zahŕňajúc kľúčové *policy-making* osobnosti a inštitúcie, ktoré sú dôležité a hrajú významnú úlohu v oblasti krízového manažmentu. Je nevyhnutné poznamenať, že právomoci a zodpovednosť Vysokého predstaviteľa alebo viceprezidenta nepredstavujú zdvojovanie právomocí, ale reprezentujú spájanie funkcií a zdrojov legitímnosti, čím vytvárajú jej úlohu ústrednou pre proces privádzania rozličných nástrojov, aktérov a procedúr

ESVČ do koherentného vzťahu.[9] Proaktívnejšia úloha Vysokého predstaviteľa/viceprezidenta by mohla byť uľahčená založením formálnych mechanizmov koordinácie s komisármi, ktorí majú na starosti rozličné aspekty vonkajšej činnosti – vrátane komisára pre obchod – a pravidelnými konzultáciami s prezidentom Európskej rady a Európskou komisiou, ktorí zdieľajú s Vysokým komisárom vonkajšiu reprezentáciu EÚ.

Založenie ESVČ zostáva jednou u najrelevantnejších zmien zavedenou Lisabonskou zmluvou. Pokiaľ ide o krízový manažment, Lisabonská zmluva integrovala hlavné štruktúry a najväčšiu časť rozhodovacieho procesu v ESVČ, z toho dôvodu aj lepšia organizácia Služby v zmysle efektívnosti manažmentu a integrovaných funkcií by mala mať značný vplyv na efektívnosť EÚ v tomto sektore ako celku. Fungovanie systému vyžaduje po prvé predpoklad rozšírenej spolupráce medzi všetkými relevantnými aktérmi. Vytvorenie SKR môže byť považované za chvályhodné úsilie smerom k zlepšeniu zdieľania informácií a koordinácie medzi zúčastnenými stranami v rámci ESVČ, avšak to reprezentuje len počiatočný krok k posilneniu prostredníctvom inštitucionalizovaných mechanizmov pravidelných stretnutí a dennej praxe spolupráce v spoločnom rámci. Efektívna koordinácia nástrojov krízového manažmentu taktiež vyžaduje lepšiu spoluprácu medzi ESVČ, ktorá je referenčnou inštitúciou v oblasti Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky / Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky, a relevantnými službami Európskej komisie. Lisabonská zmluva vytvorila inter-inštitucionálnu spoluprácu omnoho dôležitejšou, keďže ESVČ bola poverená strategickým plánovaním hlavných finančných nástrojov manažovaných Európskou komisiou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARRY, L. 2012. *European Security in the 21st Century: The EU's Comprehensive Approach.* Dublin: Institute of International and European Affairs.

BOIN, A. SUNDELIUS, B. 2007. *Managing European emergencies: considering the pros and cons of an EU agency.* In Building societal security in Europe. EPC Working Paper No. 27. Brusel: European Policy Centre, 2007. s. 33-46

DRANT, M. 2011. *The EU's Comprehensive Approach to Security: A Culture of Coordination?* In Studia Diplomatica 64/2

EKENGREN, M. 2007. *Societal security cooperation: what role for the open method of coordination?* In Building societal security in Europe. EPC Working Paper No. 27. Brusel: European Policy Centre, 2007. s. 33-46

EUROPEAN PARLIAMENT. 2011. *Report on the development of the common security and defense policy following the entry into force the Lisbon Treaty.*

GROSS, E. 2008. *EU and the Comprehensive Approach.* Danish Institute for International Studies. Dostupné online: <http://www.diis.dk/sw69236.asp>

IVANČÍK, R. 2013. *Teoretické a terminologické východiská pre skúmania mierových operácií.* In Politické vedy, 2013, roč. 16, č. 1, s. 30-57. ISSN 1335-2741. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/ userfiles/file/1_2013/IVANCIK.pdf>

LEHNE, S. 2011. *More Action. Better Service. How to Strengthen the European External Action Service*. Carnegie Endowment for International Peace. Dostupné online: <http://www.carnegieendowment.org/files/CEIP_Outlook_EAS-Lehne_C.pdf>

[9] EUROPEAN PARLIAMENT. Report on the development of the common security and defense policy following the entry into force the Lisbon Treaty.

MASÁR, D. 2013. Pretrvávajúce obavy z nástupu katastrofických scenárov v perspektívach budovania EÚ. In: Aspekty udržitelného rozvoje (v programovacím období 2007-2013 a perspektivy rozvoje 2014-2020). České Budejovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013. s. 67-74. ISBN 978-80-87472-46-0

Mgr. Dávid KOLLÁR, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
david.kollar@umb.sk

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
rastislav.kazansky@umb.sk

IMPLEMENTACE SOUČASNÉHO PROCESU PLÁNOVÁNÍ OPERACÍ NA VOJENSKO-STRATEGICKÉ A OPERAČNÍ ÚROVNI NATO DO PODMÍNEK ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SITUACÍ NA ÚZEMÍ ČR

THE IMPLEMENTATION OF CURRENT PROCESS OF OPERATIONS PLANNING AT THE NATO MILITARY STRATEGIC AND OPERATIONAL LEVEL INTO THE CONDITIONS OF THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC DURING SOLUTION OF CRISIS SITUATIONS ON THE TERRITORY OF THE CZECH REPUBLIC

Jaroslav KOLKUS, Vladislav MRÁZEK, Jan GIRETH

ABSTRACT

The subject of this article is the proposal of the implementation of NATO (AJP-5[1], COPD[2]) operational planning system at the military strategic and operational level into operations planning to the strategic - operational level of the Armed Forces of the Czech Republic in crisis situations on the territory of the Czech Republic. Current state of operational planning at the military strategic - operational level has been analysed by using lessons-learned and SWOT analysis. This article concludes that there are suggested systematic measures for the implementation of operational planning processes and the proposal of the command structure at the strategic - operational level of the Armed Forces of the Czech Republic.

Keywords: operational planning, strategic level, operational level, comprehensive approach, security, stability, capability, command and control structure.

ÚVOD

Současný vývoj bezpečnostního prostředí je charakterizován značnou dynamikou a turbulentními změnami, které vyvolávají zejména krize ve východní části Ukrajiny a krize na Blízkém východě, zvláště ve spojitosti s tzv. Islámským státem a mezinárodním terorismem. Nově vzniklá situace je reflektována při zpracovávání strategických dokumentů, jako např. aktualizace Bezpečnostní strategie České republiky (ČR) z roku 2015 a Dlouhodobý výhled pro obranu 2030.

Ze strategického hodnocení bezpečnostní situace vyplývá, že i nadále zůstává riziko přímého vojenského napadení území ČR nízké. Stabilita zvláště v hraničních částech Evropy a v oblastech s Evropou sousedících se celkově považlivě snižuje, a proto nelze zcela vyloučit přímé ohrožení území některých členských zemí NATO a EU.[3] Ohrožení bezpečnosti spojenců může mít jak tradiční vojenskou povahu, tak i nejednoznačnou podobu metod takzvaného hybridního válčení. ČR, respektive NATO a EU, bude v horizontu následujících 20 let čelit významným trvalým hrozbám a zhoršenému bezpečnostnímu prostředí. Změny lze očekávat ve všech rozhodujících dimenzích bezpečnosti. Varovací doba pro větší konvenční konflikt

i v blízkosti zemí NATO a EU se snížila na týdny až měsíce.[4] Mezi nejpravděpodobnější hrozby, na které se bude muset Armáda České republiky (AČR) připravovat a být schopna

[1] AJP-5 - Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning
[2] ACO COPD - Allied Command of Operations Comprehensive Operations Planning Directive
[3] Bezpečnostní strategie České republiky, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha, 2015
[4] Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, Ministerstvo obrany, Praha, 2014

adekvátně reagovat, patří teroristické a kybernetické útoky na kritickou infrastrukturu v zájmovém teritoriu NATO a EU, hrozba proliferace a použití zbraní hromadného ničení jakož i sílící projevy extremismu, radikalismu a separatismu vedoucí k destabilizaci či zhroucení základních funkcí státu jako výsledek pokračující globalizace.

Výše popsaný vývoj a predikce vývoje bezpečnostního prostředí staví před AČR zvýšené nároky na připravenost včasně a efektivně detekovat a reagovat na hrozby, rizika a řešení celého spektra krizí. K naplnění těchto požadavků rozhodující měrou přispívá mimo jiné proces plánování operací.

Proces plánování vychází z principu efektivního využívání zdrojů. K tomu je nutno využívat všech základních principů, zásad a možností plánování vojenských činností na všech úrovních velení AČR na i mimo území ČR.

Současně platné nástroje pro plánování nereflektují plně změny v bezpečnostním prostředí, jeho dynamický vývoj a zkušenosti z operací. Plánování operací nejvíce ovlivnila nejrozsáhlejší operace, do které byla Aliance v uplynulém období zapojena, a to operace na území Afghánistánu realizovaná Mezinárodními bezpečnostními podpůrnými silami. Změny, které nastaly v oblasti plánování operací, jsou založeny na:

- Zkušenostech získaných v operacích NATO vedených v Afghánistánu a v oblasti Západního Balkánu, které jednoznačně potvrzují, že komplexní politický, civilní a vojenský přístup je nutný pro efektivní řešení krize. Aliance se bude spolu s ostatními mezinárodními činiteli aktivně angažovat v období před vznikem krize, v průběhu krize a po skončení krize tak, aby podporovala provádění společných analýz, společné plánování a společné vedení činnosti v prostoru operace s cílem dosáhnout maximální soudržnosti a efektivity společného mezinárodního úsilí.
- Změnách priorit v kategoriích plánování, kdy po skončení studené války v Evropě, v důsledku zvýšené četnosti výskytu krizí a řešení krizových situací došlo k výraznému posunu plánovacích činností od kategorie předběžného plánování ke kategorii krizového plánování. Kategorie krizového plánování je v současnosti hlavní plánovací kategorií.[5]
- Důsledcích hospodářské a finanční krize, kdy došlo u většiny států k plošnému snižování prostředků vynakládaných na zajištění obrany. V souvislosti s reformou veřejných financí v rámci ČR a výrazným snížením veřejných prostředků vyčleněných pro zajišťování potřeb AČR bylo Ministerstvo obrany (MO) nuceno v roce 2012 upravit záměry koncepčního rozvoje ozbrojených sil (OS). Tato koncepce byla realizována s cílem ušetřit zdroje a zabezpečit plnění úkolů AČR v operacích mimo území ČR v rámci koaličních uskupení a zabezpečení humanitární pomoci, plnění úkolů při zajištění kolektivní obrany vzdušného prostoru Aliance v rámci integrovaného systému protivzdušné obrany vzdušného prostoru Aliance. Nová organizační struktura vytvořená v roce 2013 zabezpečuje nasazení AČR v mnohonárodních operacích k řešení krizových situací mimo článek 5 Washingtonské smlouvy, plnění úkolů k podpoře integrovaného záchranného systému (IZS), Policie České republiky (PČR) nebo jiných úkolů stanovených vládou ČR na území ČR, plnění úkolů v míru, za stavu ohrožení státu a za válečného stavu vytvořením jednotného systému velení a řízení s určitými omezeními. Plánování a řízení operací na nově vzniklé strategicko – operační úrovni je zabezpečeno cestou Společného operačního centra MO (SOC MO).
- Změně organizační struktury velení NATO a AČR, ke které došlo v návaznosti na snižování finančních prostředků a transformaci OS. V rámci AČR je nutno urychleně

[5] Viz MC 133/4 NATO's Operations Planning

reagovat na vznik dvojúrovňového systému velení (strategicko - operační úroveň a taktická úroveň). Vytvoření dvojúrovňového systému velení a řízení se zákonitě promítá do procesu řešení krizových situací a plánování operací a vynucuje si přepracování (aktualizaci) stávající doktríny a směrnic pro plánování operací.

- Širším využívání procesu získávání poznatků a využívání zkušeností jako prostředku zajištění rozhodovacího procesu velitele za použití analýzy v jeho jednotlivých fázích. Proces získávání poznatků a využívání zkušeností je hlavní součástí znalostního managementu, v rámci kterého jsou nové poznatky a nové znalosti získávány formou přímé činnosti nebo prostřednictvím hodnocení prováděném v průběhu anebo po skončení příslušné operační činnosti. Jak pro mnohonárodní uskupení, tak pro AČR, je potřebné a nezbytně nutné rozvíjet znalosti operačního prostředí a situace v procesu plánování operací nejenom na základě využívání vlastních zdrojů, ale i poznatků, informací a zkušeností z vnějších zdrojů.

Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive (ACO COPD)[6] jako hlavní nástroj pro plánování operací na vojenské strategické úrovni NATO reaguje na změnu organizační struktury NATO a odráží se v něm zkušenosti z nedávných operací, zejména Afghánistánu a západního Balkánu, kterých se Aliance účastnila. Tato směrnice umožňuje veliteli efektivně plánovat všechny typy operací, a tím se vytváří podmínky k dosažení stanovených cílů.

Členství ČR v NATO staví před AČR povinnost přispívat ke kolektivní obraně Aliance. AČR bude působit v souladu s politicko-vojenskými ambicemi ČR v mnohonárodních aliančních úkolových uskupeních a mezinárodních štábech. Z výše uvedeného vyplývá nutnost interoperability včetně znalosti postupů při plánování operací podle standardů NATO. Aby bylo této interoperability dosaženo, jeví se vhodné, ne-li nezbytné, implementovat současný proces plánování na vojensko-strategické a operační úrovni NATO (dle Allied Joint Doctrine for Operational - Level Planning (AJP-5)[7] a ACO COPD) s jeho přizpůsobením na prostředí ČR a do podmínek AČR. Z důvodu, že v AČR byla implementována dvojúrovňová struktura velení a řízení AČR (strategicko - operační úroveň a taktická úroveň) bude nutné vytvořit podmínky pro plánování a řízení operací integrací plánovacích a řídících postupů ze dvou úrovní, strategické a operační do jedné strategicko-operační úrovně.

Podstata této implementace spočívá v rozdílu celkového počtu úrovní velení mezi NATO a ČR a z toho vyplývajícího způsobu adaptace základních plánovacích činností a postupů do podmínek AČR.

1. ANALÝZA PROCESU PLÁNOVÁNÍ NA STRATEGICKO – OPERAČNÍ ÚROVNI VELENÍ AČR

V současné době v rámci AČR neexistuje architektura plánování operací a není zpracován žádný vojensko-odborný dokument v oblasti plánování operací, který by podstatným způsobem rozvíjel vojenskou teorii a řešil komplexním způsobem problematiku plánování operací na národní úrovni. Současný proces plánování operací na strategicko – operační úrovni stupni plně nereflektuje zásadní změnu v organizaci struktury systému velení a řízení AČR.

Snahou odborníků v oblasti vojenské teorie je překonat tento deficit a zájmové skupině respondentů předložit ucelený materiál v dané oblasti, který by sloužil pro služební i vzdělávací účely. Proto byl v současnosti vypracován návrh doktríny *„Plánování operací*

[6] Souhrnná směrnice Spojeneckého velitelství pro operace pro plánování operací
[7] Alianční společná doktrína pro plánování na operační úrovni

v AČR". Oblast plánování operací, která by měla tvořit jádro publikace a obsahovat i užší oblast operačního umění, se neustále vyvíjí a bez sledování nových trendů, vývoje a používání schválených nebo akceptovaných výrazů odborné terminologie nelze obdobný dokument vytvořit.

Úkolem a otázkou prvořadé důležitosti v oblasti plánování, na kterou je nutno dát odpověď, zůstává jakým způsobem v praktické oblasti implementovat základní aktualizované dokumenty NATO především ACO COPD a AJP-5 do podmínek AČR.

Cílem při implementaci dokumentů NATO musí být vydání uceleného teoretického národního odborného dokumentu pro plánování operací, který by byl určen k přípravě velitelům, štábům a osobám zařazených na strategicko-operační úrovni velení AČR a pro důstojníky a praporčíky zařazené na pozicích v rámci mezinárodních štábů na všech úrovních velení a řízení.

V současné době je dokončováno zpracování národní doktríny *„Plánování operací v AČR*". Tento dokument se po schválení stane základním teoretickým východiskem pro realizaci procesu plánování operací především na strategicko - operační úrovni. Předpokládaná využitelnost doktríny bude jak pro činnost v zahraničních operacích, tak v operacích vedených na teritoriu České republiky.

Plánování operací je jednou z klíčových oblastí činnosti realizované v rámci AČR se značným významem pro dosažení interoperability. Lze konstatovat, že dobře fungující oblast plánování operací je podmínkou pro dosažení akceschopnosti štábů a smysluplné činnosti útvarů a jednotek AČR jak v zahraničních operacích, tak na teritoriu ČR. Plánování operací se stává nástrojem řešení problémů vzniklých buď v důsledku krize, nebo v důsledku živelních pohrom. V minulosti byla v rámci AČR velká část plánovacího úsilí vynakládána spíše na zpracování operační dokumentace než na hledání tvůrčího přístupu k řešení vymezených problémů a dosahování optimálních rozhodnutí.

Je nutno dosáhnout významného zkvalitnění a celkového zlepšení současného stavu plánování operací, který je poznamenán dopady ne vždy kvalitně prováděné vojensko-odborné přípravy, nedostatkem finančních prostředků, ale také systémovými překážkami plánování operací, které jsou způsobeny permanentní reorganizací a neustálým snižováním počtů osob na jednotlivých úrovních velení. Tento stav je navíc umocněn nestabilitou vojenského prostředí s ohledem na současnou nejistotu dalšího služebně-odborného růstu vojenských profesionálů a nízký zájem odpovědných orgánů o důsledné řešení problematiky oblasti plánování operací.

V současnosti vyvstává nebezpečí, že bez zásadních změn a dosažení pokroku v oblasti plánování operací bude docházet na všech úrovních velení a řízení k deformaci celého procesu plánování operací, což přímo úměrně ovlivní schopnost a kvalitu řešení krizových situací a bojeschopnosti AČR. Proto prvořadým a nejdůležitějším úkolem zůstává vytvoření systému procesu plánování operací.

Tvůrčí myšlení, promyšlené plánování a mistrné vedení operací jsou oblasti, ve kterých velitelé plnohodnotně uplatňují své velení a štáby svojí realizační a řídící činností toto velení zabezpečují. Závěry analýz, intuice, zkušenosti a zdravý vojenský úsudek mají v oblasti plánování a provádění operací svůj neodmyslitelný význam a ACO COPD a AJP-5 k tomu vymezují potřebné plánovací postupy a poskytují nástroje plánování a řízení operací, které zkvalitňují operační hodnocení a napomáhají veliteli v jeho rozhodování o variantách operační činnosti.

Plánování je nedílná funkce velení na všech úrovních vojenské struktury velení a je nezbytnou podmínkou úspěšného vedení vojenských operací. Vojenské plánování je

komplexní proces, který stále více vyžaduje včasnou koordinaci činnosti na strategické, operační a taktické úrovni. Vojenské plánování jako takové je vojenská intelektuální činnost, která je usměrňována přesně stanoveným postupem. Zahrnuje stanovení čeho má být dosaženo, proces rozhodování o přijetí optimální varianty činnosti, určení způsobu jakým má být stanovených cílů dosaženo a zdrojů potřebných pro dosažení požadovaného stavu.

Z analýzy vyplývá nutnost využití rozhodujících nástrojů plánování NATO, které představují potřebný zdroj informací, pro orgány velení na strategicko - operační úrovni velení AČR. Zejména oblast potřeby zabezpečení interoperability v oblasti plánování a řízení operací vyžaduje maximální implementaci plánovacích postupů rozpracovaných v hlavních plánovacích nástrojích NATO MC – 133/4[8], ACO COPD a AJP-5 do procesů a postupů plánování na nově vzniklé strategicko - operační úrovni velení AČR.

Vzhledem k požadavkům vyplývajících z Bezpečnostní strategie ČR 2015, Obranné strategie ČR 2012 a Národního systému reakce na krize bude nutné rozpracovat hlavní plánovací nástroje NATO do procesu plánování operací v podmínkách AČR, které jsou ve fázi zpracovaní s cílem vytvořit potřebný zdroj informací pro plánování zapojení AČR do operací kolektivní obrany NATO, podílu AČR na operacích reakce na krize mimo území ČR a operacích plánovaných a vedených AČR samostatně, nebo v součinnosti se složkami IZS ČR pod národním velením (plánování mobilizačního rozvinutí, obrana a ochrana objektů důležitých pro obranu státu (ODOS), zabezpečení hostitelským státem (HNS), uzávěra státní hranice, podpora IZS a PČR atd.).

Z uvedené analýzy zjevně vyplývá nutnost provedení restrukturalizace strategicko-operační úrovně velení na novou organizační strukturu, která naplní požadavky hlavních plánovacích nástrojů NATO v oblasti zabezpečení personálem při jejich implementaci do podmínek strategicko - operační úrovně velení AČR.

2. MOŽNOSTI IMPLEMENTACE PROCESU PLÁNOVÁNÍ OPERACÍ DLE AJP-5 A ACO COPD DO PODMÍNEK STRATEGICKO – OPERAČNÍ ÚROVNĚ VELENÍ AČR

Je zřejmé, že hlavní pozornost musí být věnována zdokonalení forem a metod plánování operací na strategicko - operační úrovni AČR. Když vycházíme z analýzy[9] současného stavu organizační struktury na strategicko - operační úrovni je možno dojít k následujícím závěrům:

- Je nutno provést změnu organizační struktury velení a řízení s cílem umožnit a zabezpečit implementaci STANAG 2526 AJOD (EDITION 1) – Allied Joint Doctrine for Operational – Level Planning-AJP-5 a ACO COPD prostředí ČR, a tím zajistit plnohodnotné plánování a řízení operací;
- Bez změny organizační struktury velení a řízení na strategicko - operační úrovni nelze provést překlopení požadavků, principů a ustanovení obsažených ve STANAG 2526 a ACO COPD;

[8]NATO Military Committee - MC 133/4 - "Plánování operací NATO".

[9]Trendy výstavby a rozvoje strategicko-operační úrovně velení a řízení ozbrojených sil České republiky ve vazbě na inovativní procesy plánování a řízení operací v NATO, Vědecká studie – část I- Analýza, CBVSS, Brno, 2015

- Je nutno plnohodnotně zabezpečit plnění úkolů efektivního plánování a řízení činnosti v míru a plnění komplexů úkolů přechodu na válečný stav a za válečného stavu;
- Zabránit odlivu zkušeného personálu;
- Je nezbytné vytvořit systém velení a řízení AČR se schopností plánovat a řídit všechny typy operací v souladu se zákony, závazky a politicko-vojenskými ambicemi ČR v míru, v krizi i za války;
- V rámci GŠ AČR vytvořit dva pilíře: koncepční pilíř a pilíř pro výcvik a operace. Základní působnosti a úkoly koncepčního pilíře spočívají v řešení problematiky v oblasti organizačních prvků plánování; výstavby a rozvoji AČR; koncepcí, doktrín a předpisů; komplexní strategické podpory a KIS a oblasti státní správy. Základní působnosti a úkoly pilíře pro výcvik a operace spočívají v řešení problematiky v oblasti výcviku a operací prvků GŠ AČR (velitelství, štábu) pro krizové řízení, přípravu vojsk, plánování a řízení operací AČR.

Realizace výše uvedených závěru umožní plné provedení praktické implementace STANAG 2526 a ACO COPD do prostředí ČR.

Rychlé a správné přihlédnutí k objektivním podmínkám implementace plánovacích dokumentů v rámci AČR a vypracování patřičných základních opatření je možné, pouze jsou-li vytvořeny organizační předpoklady ve struktuře GŠ AČR, a to především na strategicko - operační úrovni. Jedním z opatření je i vytvoření architektury plánování operací v AČR.

Komplexní a vzájemně související opatření ke zkvalitnění plánování operací budou vyžadovat změnu a zkvalitnění struktury orgánů velení na strategicko - operační úrovni jak z hlediska organizace, tak z hlediska stanovených počtů a formou štábních nácviků a velitelsko-štábních cvičení nepřetržité zdokonalování znalostí, návyků a pracovních postupů velitele a plánovacích týmů při plánování operací.

Kategorickým požadavkem je, aby napříč celým systémem přípravy a velitelů a štábů v rámci AČR byla rozvíjena a zdokonalována schopnost plánování operací.

Na základě provedené analýzy se potvrzuje, že implementace AJP-5 a ACO COPD do prostředí AČR bude vyžadovat vyřešení celé řadu problémů, které se vyskytují v oblasti organizační struktury (především její funkčnosti) a v oblasti standardizace (zpracováním odpovídajících doktrinálních dokumentů a stálých operačních postupů).

Z toho vyplývá, že vedle obsahových otázek je tudíž nutno řešit i problémy organizační struktury. Protože analýza odhalila určitý nedostatek schopností pro plánování operací ve stávající struktuře, je potřebné vytvořit organizační strukturu, která bude lepším způsobem odpovídat současným požadavkům na plánování operací. V této souvislosti se jako naléhavé jeví vytvoření a organizační zabezpečení nového pojetí plánování operací v AČR, což by mělo vyústit zpracováním doktríny „*Plánování operací v ČR*“ a popř. ve zpracování „*Směrnice NGŠ AČR pro plánování operací*“.

Možnosti implementace procesu plánování operací podle AJP 5-0 a ACO COPD do podmínek strategicko – operační úrovně velení AČR lze uskutečnit ve dvou vytýčených rovinách, a to v rovině administrativně-právní a v rovině praktické realizace.

Po stránce administrativně-legislativní byla Spojenecká společná doktrína pro plánování na operační úrovni AJP-5 (potažmo standardizační dohoda Organizace Severoatlantické smlouvy STANAG 2526 Ed. 1.) implementována do rezortu obrany/podmínek AČR dvojím způsobem, a to vojenským předpisem a normativním výnosem Ministerstva obrany.

Tedy v oblasti administrativně – legislativní lze konstatovat, že úkol implementace byl splněn.[10]

Možnost praktické implementace procesu plánování operací bude realizována prostřednictvím nově zpracované národní směrnice „*Plánování operací v AČR*“, jenž bude aplikovat systém plánování operací NATO na podmínky AČR. Směrnice, bude obsahovat zásady jakým způsobem na dané úrovni velení AČR zahájit zpracovávání, schvalování, provádění, kontrolu, revidování a rušení všech kategorií plánů v oblasti plánování operací při řešení vojenských i nevojenských krizových situací za použití sil a prostředků AČR.

Směrnice „Plánování operací v AČR“ bude určena velitelům, vedoucím pracovníkům a funkcionářům a štábům, kteří se podílejí na plánování operací, a dále osobám předurčeným do mezinárodních štábů v rámci koaličních úkolových uskupení. Zároveň bude tato směrnice určena pro učitele a posluchače vojenských škol, vzdělávacích a výcvikových zařízení, jež mají tématiku operačního plánování zařazenou ve studijních a vzdělávacích programech.

Směrnice bude dále využitelná a bude sloužit jako výchozí dokument pro rozpracování plánování operací na velitelstvích a štábech formou stálých operačních postupů na všech stupních velení a řízení AČR.

V oblasti praktické implementace je situace poněkud složitější a úspěšné splnění tohoto úkolu bude záviset na organizačním úsilí velitelů a štábu, intenzitě provádění přípravy a výcviku, jehož hlavním obsahem bude zvládnutí procesu plánování operací. Praktická implementace je úkol dlouhodobějšího charakteru.

Implementace směrnice se musí prezentovat i náležitou přípravou k účasti na vedení složitých komplexních a mnohostranných operací a také ve zpracování/aktualizaci předběžných operačních plánů nebo plánů operací, které zahrnují řešení všech podstatných faktorů, jež mají vliv na efektivní a úspěšné provedení operace. Aplikace dokumentů NATO na podmínky AČR zajistí, aby plánování operací bylo široce objasněno a bylo zřejmé jakým způsobem připravovat, zpracovávat, koordinovat, schvalovat, realizovat, upřesňovat, revidovat a rušit všechny kategorie operačních plánů.

Cílem implementace je v co nejširší míře zpřístupnit nejdůležitější společné principy a zajistit společný přístup k plánování operací a provádění výcviku. Velitelé přizpůsobují plánovací proces uvedený v ACO COPD a AJP-5 konkrétní řešené situaci a současně využívají společných výhod a poznatků, které vyplývají ze všech podobných postupů k rozšíření spolupráce, a to jak ve vertikální, tak horizontální rovině.

Jako možný a optimální způsob implementace ACO COPD a AJP-5 do prostředí ČR a podmínek AČR se jeví zpracování a vydání Českého obranného standardu (ČOS) příslušným orgánem MO ČR, který bude obsahovat úpravy a upřesnění požadavků ustanovení výše uvedených aliančních plánovacích dokumentů na konkrétní národní podmínky. Splnění tohoto úkolu je reálně uskutečnitelné v rozmezí do dvou let.

ZÁVĚR

Implementace procesů a postupů obsažených v ACO COPD a AJP-5 přináší objasnění celé řady otázek, které nebyly obsaženy v předešlé kodifikaci plánovacího procesu, včetně objasnění civilně-vojenské součinnosti v komplexním přístupu a objasnění systémového přístupu v získávání znalostí, v hodnocení operací a v procesu plánování na strategické/operační úrovni s cílem předkládat informace orgánům s rozhodující pravomocí a poskytovat podřízeným velitelům vodítko a konkrétní údaje, které potřebují pro realizaci

[10] 25. listopadu 2014

plánování ve své podřízenosti. Tudíž tyto dokumenty NATO řeší všechny aspekty plánování operací: ACO COPD od politicko-vojenských (velitelství NATO), přes vojensko-strategické až po aspekty operační úrovně; AJP-5 plánování na operační úrovni až po aspekty taktické úrovně. ACO COPD i AJP-5 objasňují rozdíly v působnostech a povinnostech mezi strategickou a operační úrovní a současně zdůrazňuje potřebu a nutnost společného plánování, které se realizuje po celou dobu trvání plánovacího procesu napříč všemi úrovněmi velení a řízení, což je pro současnou situaci AČR velmi aktuální.

Rozhodující skutečností je, že dokumenty ACO COPD a AJP-5 odrážejí úroveň současného vojenského myšlení v rámci NATO s ohledem na využití účinků v plánování a vedení operací. Nejedná se sice o revoluci ve způsobu realizace činnosti, ale určitě jde o pozitivní vývoj, který může být nápomocen ve vytvoření stavu lepšího pochopení potřeby, kterým směrem se v oblasti plánování operací je možno se ubírat. Uvedené dokumenty jsou určené ke zhodnocení stávajících nástrojů plánování tak, aby pomáhaly v analýze a řešení složitých problémů a v dosahování plánovaných cílů.

Z uvedených skutečností je patrné, že hlavní úsilí plánovacího procesu na operační úrovni je soustředěno do oblasti zpracování, hodnocení a porovnání variant operační činnosti. Důležitým aspektem je hodnocení operační činnosti, které je na základě efektivity operační činnosti a výsledků dosažených při plnění úkolů základním předpokladem pro provedení reálného upřesnění a revize plánu.

K základním požadavkům na efektivní velení a řízení v těchto podmínkách patří vytvoření výkonné a zejména funkční organizační struktury štábů operačních a taktických celků
a v návaznosti na tyto organizační struktury vytvoření vysoce funkčních míst velení.

Proces plánování operací NATO dle AJP 5-0 a ACO COPD je do podmínek AČR implementován pouze částečně. V rovině administrativně – legislativní byl implementován vojenským předpisem a normativním výnosem ministerstva obrany. V rovině praktické implementace procesu plánování operací je nezbytné dopracovat a následně schválit národní směrnici „*Plánování operací v AČR*“, tato je již rozpracována. Ze závěrů jednoznačně vyplývá, že nejsou implementovány zejména požadavky na komplexní přístup k operacím v rámci systému velení a řízení, zejména na strategicko - operační úrovni velení.

V souladu s vojensko-politickými ambicemi ČR a na základě koaličních závazků ČR je zcela zjevné, že AČR musí mít schopnost plánovat na vojenské strategicko - operační úrovni. Na základě schválených vojensko-politických ambicí a v souladu s našimi závazky musí být AČR schopna podle čl. 5 Washingtonské smlouvy mimo území ČR vyčlenit a nasadit brigádní úkolové uskupení včetně zabezpečení jeho udržitelnosti v prostoru operace a úhrady ztrát, z čehož vyplývá mít schopnost zpracování operační dokumentace k přípravě, výstavbě, nasazení, předání sil a řízení sil v operacích a jejich komplexního zabezpečení v operacích pod velením NATO/EU nebo jiných mezinárodních organizací. Současně musí být AČR schopna plánovat a řídit operace pod národním velením včetně zpracování analýz vývoje situace, hodnocení situace, zpracování a hodnocení variant možného použití AČR a úplné operační dokumentace v souladu se standardy NASTO k zabezpečení obrany a vnitřní bezpečnosti ČR. Na strategicko - operační úrovni bude AČR muset mít schopnost plánovat:

- obranu teritoria samostatně, nebo ve prospěch mnohonárodního uskupení;
- národní posilový systém protivzdušné obrany ČR;
- ochranu civilních a vojenských ODOS;
- uzávěry nebo střežení státní hranice;

- podporu PČR, monitoring prostorů a zabezpečení provozu záchytných zařízení v rámci řízení migračních vln velkého rozsahu přes území ČR;
- plnění úkolů PČR při zabezpečení vnitřní bezpečnost ČR, pokud již síly a prostředky policie nebudou dostatečné;
- zabezpečení podpory IZS v rámci ochrany obyvatelstva při řešení živelních přírodních, průmyslových nebo lidským faktorem zapříčiněných krizových situací a mimořádných událostí velkého rozsahu;
- přijetí, přípravu a nasazení záloh, provedení výběrového doplnění a mobilizace OS ČR;
- eliminaci diverzních skupin, sabotáží, podvratné činnosti, projevů terorismu nebo následků vedení bojové činnosti samostatně, nebo v součinnosti s PČR;
- zajištění zabezpečení hostitelským státem – podporu aliančních jednotek.

K plné implementaci plánování operací NATO do podmínek AČR a k dosažení efektivní schopnosti plánování operací na národní strategicko - operační úrovni je třeba optimalizovat či vytvořit novou strukturu orgánů velení na strategicko - operačním úrovni AČR, neboť současné orgány velení na strategicko - operačním úrovni velení neodpovídají soudobým požadavkům plánování a řízení operací.

Praktická činnost jednotlivých plánovacích subjektů potvrdila hypotézu, že plánování je ovlivněno intuicí, znalostmi, vzděláním a zkušeností velitelů, připraveností a sladěností štábů a kvalitním obsazením plánovacích týmů vyčleněných pro plánování jak na strategické, tak operační úrovni, čehož se v současnosti na strategicko - operační úrovni plánování operací v AČR nedostává.

Výše uvedená opatření rozpracovaná v rámci procesu implementace současného procesu plánování operací na vojensko-strategické úrovni NATO do podmínek AČR při řešení krizových situací na území ČR, jsou klíčovou součástí připravenosti současných a budoucích OS ČR (AČR) plnit úkoly při řešení krizových stavů. Současně jde o významný příspěvek pro posilování národní bezpečnosti.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2014.

ACO COPD, *Comprehensive Operations Planning Directive COPD Interim V2.0*, Mons: Allied Command Operations, 2013.

AJP-5, *Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning*, Brusel: NATO Standardization Agency, 2013.

Bezpečnostní strategie České republiky. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7441-005-5.

Ing. Jaroslav KOLKUS, Ing. Vladislav MRÁZEK, CSc., Ing. Jan GIRETH, Ph.D., plk. gšt. Ing. Miloslav LAFEK, *Trendy výstavby a rozvoje strategicko-operační úrovně velení a řízení ozbrojených sil České republiky ve vazbě na inovativní procesy plánování a řízení operací v NATO*, Brno: Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany, 2015.

MC 133/4, *NATO's Operation Planning*, Brusel: NATO Standardization Agency, 2011.

Ing. Jaroslav KOLKUS (genpor. v. v.)
Univerzita obrany, Kounicova 65, 662 10 Brno
jaroslav.kolkus@unob.cz

Ing. Vladislav MRÁZEK, CSc. (plk. v. v.)
Univerzita obrany, Kounicova 65, 662 10 Brno
vladislav.mrazek@unob.cz

Ing. Jan GIRETH, Ph.D. (plk. v. z.)
Univerzita obrany, Kounicova 65, 662 10 Brno
jan.gireth@unob.cz

VÝUKA VOJENSKÉHO UMĚNÍ

TEACHING OF THE MILITARY ART

Petr KOVANDA

ABSTRACT

Mastering the theory of "Military art" is one of the basic skills of a professional soldier - commander. Knowledge of the basic principles of military art is a prerequisite for understanding other military activities related to the preparation and conduct of military operations. At University of Defence created new subjects War Studies I, War Studies II and Military history, which were incorporated into the new master's degree programs. The aim of these subjects is to combine historical knowledge with the current way of conducting operations in a postmodern wars, taking into account the changing operating environment.

Keywords: Military Art, War Studies, Military History, Postmodern War

ÚVOD

Soudobé postmoderní války a konflikty v krizových oblastech vyžadují na současných a budoucích vojenských profesionálech daleko komplexnější způsob myšlení při plánování a vedení operací. Změny operačního prostředí ovlivňují nejenom samotné vedení operace, ale především musí ovlivňovat systém, který dokáže na tyto skutečnosti připravit nové příslušníky ozbrojených sil. Již nestačí, aby voják uměl perfektně ovládat svou zbraň a zvládal pouze veškeré taktické návyky pro úspěšné splnění úkolů. Stále více je na něj kladena potřeba schopnosti se umět pohybovat v prostředí, které je diametrálně odlišné díky kultuře, zvykům a v neposlední řadě i způsobu boje. Pro důstojníka nového věku, se díky změnám operačního prostředí, stává zvládnutí zásad vojenství rozhodující schopností bez ohledu na jeho odbornost.

1. VOJENSTVÍ, VOJENSKÁ VĚDA A VOJENSKÉ UMĚNÍ

Pojem vojenství je běžně používán, ale bohužel se jím označuje cokoliv co má něco společného s činností ozbrojených sil, s válkou vojenskou operací. Přitom pojem vojenství ve Velkém slovníku naučném, je uveden pod touto definicí: vojenství, obor zahrnující všechny otázky vojenské operace praxe, které souvisí s organizací, přípravou, výcvikem a bojovou činností ozbrojených sil [1]. Z výše uvedené definice nám vyplývá, že pojem vojenství není jenom záležitostí ozbrojených sil, ale je nutno na něj pohlížet, jako komplex činností začínající na úrovni státu, kde jsou nastoleny charakterizující přístupy vlády k zajištění obrany. A teprve následným krokem pak je realizace na úrovni ozbrojených sil a je vytvářena doktrinální soustava, organizace vojsk, zajištění personálem a materiálem a v neposlední řadě provádění výcviku s cílem naučit profesionály vést bojové operace, jako jejich nejhlavnější úkol.

Vojenská věda jako součást vojenství je vědou společenskou, která se zabývá ozbrojeným zápasem jako nejdůležitější formou vedení války[2]. Předmětem vojenské vědy je tedy

[1] Velký slovník naučný, 1999, s. 1601
[2] Novotný, K. *Základy vojenské vědy*, s. 66

zkoumání ozbrojeného konfliktu z mnoha hledisek. Mezi nejdůležitější patří bádání nad příčinami vzniku ozbrojeného zápasu a jeho zákonech a zákonitostech, o teorii vedení ozbrojeného zápasu, o principech operační a bojové činnosti. Následné teorie se zabývají především zkoumáním jak dosáhnout požadovaného vítězného výsledku a zejména jak připravit a vycvičit, vyzbrojit a materiálně zabezpečit ozbrojené síly. S tím souvisí i výzkum modernizačních trendů pro nové způsoby vedení současných a budoucích konfliktů.

Vojenské umění, jako jedna z hlavní součástí vojenské vědy, není nový pojem a můžeme říci, že jeho teorie doprovází lidstvo už od počátků věků. A jak se vyvíjelo lidstvo a jeho způsoby vedení bojové činnosti tak, byly upravovány jeho jednotlivá paradigmata. Po dlouhou dobu se vojenské umění dělilo pouze do dvou kategorií, a to do strategie a taktiky. V historii vládce hrál roli stratéga a zároveň byl postaven do role taktického velitele, který velel svým vojskům. Rozvoj válečných konfliktů postupně vytvářel podmínky pro vytvoření spojovacího článku mezi strategií a taktikou a tou je operační umění jako další složka vojenského umění. Zásadní vliv na vznik operačního umění měly zejména nové společenské, ekonomické a technologické podmínky, které umožnily vybudování a posléze i nasazení masových armád s možností je udržet v místě válčení po delší dobu díky materiálnímu zásobování. Plánování cílů a úkolů pro jednotky (jak strategické, tak operační) přesunuje do týlů a tohoto úkolu se zhošťují nově vytvářené štáby. Stratég (vláda, vedení koalice) tedy stanovuje úkoly operačním velitelům, kteří pomocí svých štábů přetvářejí strategické cíle na cíle operační a posléze taktické.

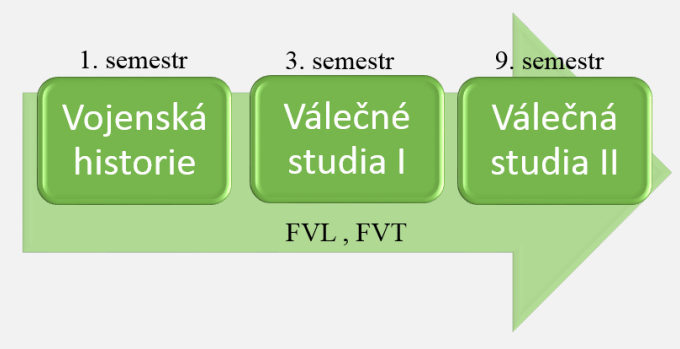
Součástí teorie vojenského umění jsou v dnešní době teorie vojenské strategie - teorie operačního umění - teorie taktiky. Tyto tři složky jsou ve vzájemné podřízeném vztahu, ale existuje i zpětná vazba kdy vyšší úrovně jsou omezeny limity nižších úrovní. Složky se tedy vzájemně podmiňují a musí být oboustranně sladěny. Úkoly a cíle nižších úrovní tedy přispívají k naplnění úkolů a cílů vyšších úrovní. Lze tedy konstatovat, že nadřízený plní zadané úkoly prostřednictvím podřízeného a proto by mu měl vytvořit co nejlepší podmínky pro splnění úkolu. Existuje i vztah opačný, který vyjadřuje nutnost respektovat výsledky taktického stupně stupněm operačním a následně stupněm strategickým.[3]

2. VÝUKA VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Znalost principů vojenského umění je v současné době jednou z vlastností současného a i budoucího profesionála. V rámci nových studijních programů na Univerzitě obrany vznikají nové předměty zabezpečené nově vzniklou katedrou vojenského umění na Fakultě vojenského leadershipu. Výuka v těchto předmětech se vzájemně doplňuje a prolíná a postupně je studentům předkládáno penzum vědomostí, které by měl jako vojenský profesionál zvládnout bez rozdílu odbornosti. Proto probíhá výuka předmětu i u Fakulty vojenských technologií se stejnými vstupy a požadavky na výsledky studentů.

Výuka vojenského umění probíhá v následujících třech předmětech (obrázek 1): Vojenská historie - Válečná studia I - Válečná studia II. Předměty Vojenská historie a Válečná studia I jsou pojaty jako vstupní předměty z oblasti vojenského umění, kdy se studenti seznamují s terminologií a základními principy vojenství a jsou zařazeny na počátek jejich studia. Válečná studia II jsou zařazena na konec jejich magisterského studia jako vyvrcholení jejich úsilí, stát se vojenským profesionálem.

[3] Galatík, V. a kol. *Vojenská strategie*, s. 16

Obrázek 1 Implementace Vojenského umění do výuky

2.1 VOJENSKÁ HISTORIE

Vojenská historie je prvním předmětem z oblasti vojenství, se kterým studenti přijdou do styku a patří mezi základní znalostní vybavení vojenského profesionála. Na základě historických souvislostí válečných tažení a vojenských operací v minulosti pomáhá nacházet řešení úkolů a cílů vojenských operací v současnosti.

Ukazuje příklady uplatnění principů vojenského umění za účelem identifikace obecných zákonitostí, nalézání analogii historických událostí se současností a porozumění složitým vojenským situacím. Studium vojenské historie vždy patřilo do základních osnov přípravy velitelů. Předmět se dotýká všech tří součástí vojenského umění: vojenské strategie, operačního umění a taktiky. Základní tematické okruhy jsou zaměřeny do:

- vývoj válečnictví,
- významné osobnosti a jejich přínos k rozvoji vojenského umění,
- aplikace zkušeností a poznatků z historického vývoje.

Úkolem předmětu je především vzbudit ve studentech zájem o vojenství jako takové a poskytnout jim základní penzum informací. Po ukončení studia předmětu by měl student být schopen analyzovat historické souvislosti válečných tažení a vojenských operací a uplatněné principy vojenského umění za účelem identifikace obecných zákonitostí, a tím nalézt analogii historických událostí se současností a porozumět složitým vojenským situacím.

2.2 VÁLEČNÁ STUDIA I

Předmět Válečná studia I volnou formou navazuje na předmět Vojenské historie. Hlavním cílem je napomoci studentům k získání základních poznatků z teorie vojenského umění, zejména terminologie a jednotlivých paradigmat ve vojenství a vojenské vědě. V předmětu je kladen důraz na tyto tematické okruhy:

- vojenské umění,
- ozbrojené síly,
- vojenské operace,
- principy vojenského umění a operační funkce,
- základy teorie velení vojskům.

Postupně je zde rozebráno vojenské umění, jeho součásti a vzájemný vztah. Dále objasnění kategorií jako je boj, operace druhy bojové činnosti. Následují statě zabývající se operačními (společnými) funkcemi zejména palbou, manévrem, podpůrnými funkcemi. Předmět je koncipován do přednášek a seminářů, během kterých studenti zpracovávají práci na zadané

téma a tu před svými kolegy obhajují. Předmět stejně jako Vojenská historie rozvíjí schopnost studentů vystupovat a obhájit své závěry před auditoriem a tím jsou formovány vlastnosti budoucího velitele. Studenti zde získávají teoretický základ pro navazující vojenské předměty jako je například taktika jednotlivce a taktika druhů vojsk. Předmět reflektuje soudobé bezpečnostní a operační prostředí. Důraz je položen na samostatnou orientaci studenta v problematice vojenského umění, jako širšího rámce všech vojenských aktivit.

2.3 VÁLEČNÁ STUDIA II

Předmět Válečná studia II se vyučuje až v 9. semestru studia na Univerzitě obrany a je tedy určitým vyvrcholením studia vojenských věd. Témata rozvíjí základní poznatky z teorie vojenského umění, taktiky a operačního umění a jsou členěna do těchto okruhů.

- teorie války a její odraz ve vojenském umění,
- postmoderní válka a (operační) prostředí jejího vedení,
- operace proti neregulérnímu protivníkovi,
- velení vojskům v podmínkách 21. století,
- plánování a řízení podpůrných operací (INFOOPS, PSYOPS, CIMIC).

Oproti Válečným studiím I je předmět více podmíněn aktivní účasti studentů a je rozšířen o analyticko-syntetickou práci malých týmů studentů nad konkrétními vojenskými operacemi. Hlavním záměrem předmětu je naučit studenty analyzovat operace s využitím informací o známých vojenských bitvách na našem a cizím území s cílem modifikovat zkušenosti a poznatky z historického vývoje vojenského umění na současné podmínky s přihlédnutím k současným společenským důsledkům rozhodování. Velká část časového prostoru je tedy věnována samostatné práci v týmech, kdy studenti budou provádět analýzu zadané operace za využití otevřených zdrojů, rekognoskace terénu v místě operace (na území ČR) a následně provedou modifikaci s využitím soudobých vojenských poznatků.

Do výuky a následně do cvičení a seminářů jsou implementovány nejnovější poznatky ze soudobých konfliktů, zejména spolupráce s civilními aktéry a možnosti jejich využití ve vlastní prospěch. Díky tomu bude docházet ke každoročnímu upgrade informací, kdy vlastně studenti budou zjišťovat nové informace a ty mohou být zapracovány pro další následující ročníky.

3. PODPORA STUDIA

Jak již bylo naznačeno, tak podpora studia bude vycházet z informací z otevřených zdrojů, které budou modifikovány na základě měnících se podmínek v místě operace při analýze současných konfliktů. Naskýtá se i možnost provedení rekognoskace na místě dané operace pro lepší pochopení dané operace zejména v předmětu Válečné studie II. Zde jsme sice omezeni z časových a finančních důvodů jenom na území České republiky, ale i tak zde lze nalézt prostory operací, kde si svá rozhodnutí mohou studenti zkontrolovat v reálném terénu. V současné době v rámci výjezdních zasedání katedry vojenského umění probíhá vyhledávání a zdokumentování známých operací. Získané materiály, fotografické i audiovizuální, po jejich dalším zpracování, umožní studium prostorů a vybraných taktických epizod ještě před případných výjezdem studentů do terénu.

Dalším podpůrným prostředkem pro komunikaci se studenty je využití e-lerningového programu Moodle. Pro použití tohoto prostředku pro sdělování informací studentům bylo přistoupeno na základě dlouhodobých zkušeností práce členů katedry. Díky tomuto spojení lze komunikovat se studenty nezávisle na čase a prostoru. Program umožňuje i testování znalostí

studentů, kdy každému studentu je vytvořen zcela individuální test na základě vybraných otázek z databáze. Ačkoli je takto možno otestovat studenty přímo pomocí programu přes internet, tak z důvodu nešíření otázek a tím prozrazení odpovědí, jsme se omezili na písemnou formu vytvoření testu. Ovšem do budoucna při získání přístupu k počítačové učebně je plánováno přezkušování výše uvedenou formou s využitím všech možností programu.

4. ZÁVĚR

Výuka principů vojenského umění aplikovaná v rámci výuky předmětů Vojenské historie a Válečných studií I a II by měla připravit budoucí profesionály na nový pohled řešení současných krizí. Pomocí identifikace obecných zákonitostí a nalézání analogií mezi historickými a současnými událostmi studenti pochopí a porozumí současným složitým vojenským situacím a na základě získaných znalostí a identifikaci paralel dokáží i tyto situace v budoucnu řešit. Tato forma je dalším dílčím příspěvkem katedry vojenského umění k prosazení nových forem studia vojenského umění, zejména pak taktiky na praktických příkladech.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Galatík, V. a kol. *Vojenská strategie*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – PIC MO, 2008, 343 s. ISBN 978-80-7278-475-2.

Novotný, K. *Základy vojenské vědy.* Vyškov: Vysoká škola pozemního vojska ve Vyškově, Fakulta řízení vojenských systémů, 2000, 190 s. ISBN 80-7231-063-1.

Velký slovník naučný. 1. vydání. Praha: DIDEROT, 1999, 1679 s., ISBN 80-902723-1-2.

pplk. Ing. Petr KOVANDA
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Univerzita obrany
Kounicova 65 / 662 10 Brno
Alcatel: +420 973 443 759
petr.kovanda@unob.cz

MOŽNOSTI VYUŽITIA OPTIMALIZAČNÝCH ÚLOH V PODMIENKACH VOJENSKÉHO PROSTREDIA

POSSIBILITIES OF USING OPTIMIZATION TASKS IN THE CONDITIONS OF MILITARY ENVIRONMENT

Ondrej KREDATUS

ABSTRACT

The article deals with the issue of utilization of distribution tasks, namely transport tasks, to increase efficiency planning and control activities of commanders and staffs

Keywords: operational analysis, operational research, distribution tasks, transportation task

ÚVOD

Práca veliteľa, manažéra alebo podnikateľa je procesom permanentného prijímania závažných alebo menej závažných rozhodnutí. V procese prípravy a prijatia rozhodnutia už niekedy intuícia alebo skúsenosť nestačí. V čoraz komplexnejšom prostredí môže aj relatívne dobré rozhodnutie znamenať neúspech. Preto treba nachádzať nie dobré riešenia, ale najlepšie, t.j. optimálne riešenia. Vo všeobecnosti je optimálnym riešením také riešenie, ktoré prinesie maximálny zisk, maximálny výnos, maximálny objem produkcie, maximálne prepravené množstvá, maximálnu úsporu materiálu a surovín, nástrojov, pracovnej sily, času, pohonných látok, a ktoré vyžaduje minimálne náklady. Medzi najvýznamnejšie exaktné nástroje na dosiahnutie tohto cieľa patria metódy a postupy operačnej analýzy.

Za uplynulé roky sa využívanie exaktných metód stalo pevnou súčasťou teoretického aparátu využívania zdrojov na všetkých stupňoch riadenia.

Prax je ale taká, že rozsah a kvalita praktických aplikácií modelov i exaktných metód značne zaostáva za rozvojom teórie. Je to spôsobené najmä faktom, že pomerne málo ľudí postavených v riadiacich funkciách riadenia zdrojov pozná súčasný aparát operačnej analýzy a možnosti jej využitia. Cieľom príspevku je poukázať najmä na možnosti využitia optimalizačných metód operačného výskumu ako nástroja, ktorý je možno využívať k zvýšeniu účinnosti plánovacej a riadiacej činnosti veliteľov a štábov..

1 DISTRIBUČNÉ PROBLÉMY

Distribučné problémy tvoria špeciálnu kategóriu problémov lineárneho programovania. Do tejto kategórie patria úlohy ako dopravný problém so všetkými jeho modifikáciami, ktorý rieši optimálny plán rozvozu tovaru (materiálu), priraďovací problém zaoberajúci sa optimálnym priradením objektov na miesta určenia, úlohy optimálneho rozmiestnenia zdrojov a niektoré ďalšie, prípadne ich kombinácie, ktoré radíme pod súhrnný názov distribučné problémy.

Matematický model distribučných problémov alebo úloh možno tiež riešiť prostredníctvom simplexového algoritmu. Tento prístup však väčšinou vedie na úlohy veľkého rozsahu, ktorých riešenie týmto postupom je neefektívne (vysoký počet iterácií). Z tohto dôvodu boli vyvinuté špeciálne efektívne algoritmy prihliadajúce ku špecifikám matematických modelov jednotlivých typov úloh.

Do kategórie distribučných problémov alebo úloh by sme mohli zaradiť tieto:

a) dopravná úloha

b) priraďovacia úloha,

c) úlohy optimálneho rozmiestnenia zdrojov,

d) ďalšie, prípadne ich kombinácie, ktoré sa radia pod súhrnný názov distribučné problémy.

1.1 Dopravná úloha

„Kategória dopravných úloh je najčastejšie charakterizovaná určením optimálneho plánu prepravy tovaru od zdrojov, kde sa tovar nachádza, k spotrebiteľom, ktorí ho požadujú. Táto charakteristika však nevystihuje všetky typy úloh, ktoré je možné riešiť pomocou algoritmov pre dopravnú úlohu. Názov úlohy i jej charakteristika je spojená s jej historickým vznikom, kedy pôvodná formulácia úlohy vychádzala z riešenia optimálneho plánu prepravy tovaru.

Dopravná úloha má široké použitie v optimalizáciách rozhodnutí, vykonávaných pri plnení úloh vojenskej dopravy a cestného zabezpečenia.

Metódy na riešenie dopravných úloh môžeme z hľadiska charakteru dosahovaných výsledkov rozdeliť nasledovne:

a) **Približné metódy** – jednoduché a rýchle metódy, ktoré však poskytujú iba približné výsledky, ktoré sa viacej alebo menej približujú optimálnemu riešeniu.

b) **Presné metódy** – metódy, ktoré postupným zlepšovaním počiatočného riešenia dávajú optimálne výsledky. Tieto metódy si však vyžadujú počiatočné riešenie získané spravidla niektorou z približných metód.[1]

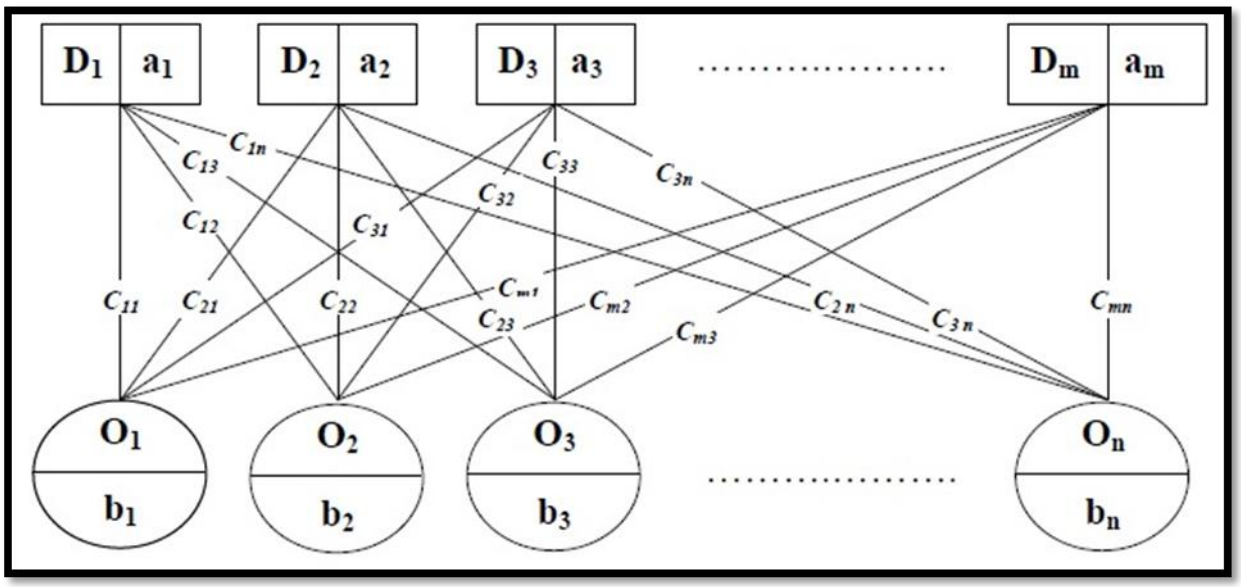
[1] Porov. KAŠPAR, Vladislav: *Základné metódy operačnej analýzy vo vojenskej doprave* (Dopravná a priraďovacia úloha), Žilina, 1995, 6 s.

1.1.1 Formulácia a matematický model dopravnej úlohy

Matematický model predstavuje zjednodušené formalizované zobrazenie pomocou matematických vzťahov. V matematických modeloch sa veličiny vyjadrujú pomocou premenných, konštánt a parametrov. Vzájomné vzťahy medzi týmito veličinami bývajú zvyčajne definované formou rovníc, nerovníc a ich sústav. Kvalita riešenia úlohy (problému) bude teda závislá od výberu správnej metódy operačného výskumu a zostavenia takého matematického modelu, ktorý sa čo najviac bude približovať realite.

„Základným cieľom riešenia dopravnej úlohy je zostrojenie optimálneho plánu rozvozu tovaru (materiálu) od dodávateľov (zdrojov, výrobcov) definovaných svojimi kapacitami k odberateľom, ktorí sú charakterizovaní svojimi požiadavkami.“[2]

Proces rozvozu je popísaný nákladmi na prepravu jednotkového množstva tovaru od určitého dodávateľa k príslušnému odoberateľovi tzv. sadzbou – *Cij*. (Obrázok č.1)

Obrázok č.1- Grafické znázornenie dopravnej úlohy

Z obrázku, z pohľadu potrebných vstupných údajov môžeme vidieť, že uvedená všeobecná úloha je zadaná nasledovne:

- počtom dodávateľov *m* a ich kapacitami *a1 , a2 , a3 , ….., am* , ktoré zvykneme radiť do tzv. **vektora kapacít - a,**
- počtom odberateľov *n* a ich jednotlivými požiadavkami *b1 , b2 , b3 , ..., bn*, analogicky ukladanými do **vektora požiadaviek - b** a
- jednotkovými nákladmi (sadzbami) - *cij* , pre *i = 1, 2, 3, ... m ; j = 1, 2, 3,..., n* na prepravu tovaru od i-teho dodávateľa k j-temu odberateľovi, ktoré zapisujeme do tzv. **matice sadzieb - C.**

[2] MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 91 s.

Za vstupný predpoklad pre základný matematický model úlohy je navyše zavedená požiadavka, aby sa súčet kapacít výrobcov rovnal súčtu požiadaviek odberateľov, aby bola úloha tzv. vyrovnaná.[3]

$$\sum_{i=1}^{m} a_i = \sum_{j=1}^{n} b_j$$

Pre lepšie pochopenie celej úlohy je dobré prepísať úlohu do formy typizovanej tabuľky, ktorá sa využíva aj k riešeniu dopravnej úlohy.(Tabuľka č.1)

O / D	O_1	O_2	O_3	. . . .	O_n	**a**
D_1	c_{11} x_{11}	c_{12} x_{12}	c_{13} x_{13}		c_{1n} x_{1n}	a_1
D_2	c_{21} x_{21}	c_{22} x_{22}	c_{23} x_{23}		c_{2n} x_{2n}	a_2
D_3	c_{31} x_{31}	c_{32} x_{32}	c_{33} x_{33}		c_{3n} x_{3n}	a_3
:						:
D_m	c_{m1} x_{m1}	c_{m2} x_{m2}	c_{m3} x_{m3}		c_{mn} x_{mn}	a_m
b	b_1	b_2	b_3	. . . .	b_n	$\sum a_i = \sum b_j$

Tabuľka 1. Typizovaná tabuľka dopravnej úlohy.

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že cieľom riešenia úlohy je určiť prepravované množstvá *Xij* od všetkých výrobcov ku všetkým dodávateľom, ktoré budú zároveň spĺňať tieto požiadavky:

- vyhovejú požiadavkám všetkých odberateľov,
- naplnia kapacity všetkých dodávateľov
- náklady na celý rozvoz tovaru budú minimálne, resp. maximálne.[4]

Matematický model úlohy je tak možné zapísať v tomto tvare:

[3] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 92 s.

[4] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 93 s.

a) Účelová funkcia

$$z = c_{11} \cdot x_{11} + c_{12} \cdot x_{12} + \ldots + c_{1n} \cdot x_{1n} + c_{21} \cdot x_{21} + c_{22} \cdot x_{22} + \ldots + c_{2n} \cdot x_{2n} + \\ + \ldots + c_{m1} \cdot x_{m1} + c_{m2} \cdot x_{m2} + \ldots + c_{mn} \cdot x_{mn} \rightarrow MIN$$

b) Obmedzujúce podmienky

$$z = \sum_{i=1}^{m} \sum_{j=1}^{n} c_{ij} \cdot x_{ij} \rightarrow MIN$$

$$\sum_{j=1}^{n} x_{ij} = a_i \qquad (i = 1 \ldots m)$$

$$\sum_{i=1}^{m} x_{ij} = b_j \qquad (j = 1 \ldots n),$$

Z uvedeného príkladu vidieť, že ide o špeciálnu formu úlohy lineárneho programovania, ktorá sa vyznačuje tým, že všetky koeficienty *aij* v matici úlohy sú rovné 1, všetky obmedzujúce podmienky majú tvar rovníc a matematický model úlohy nie je v bázickom tvare.[5]

1.1.2 Určenie východiskového bázického riešenia dopravnej úlohy

Vo všeobecnosti poznáme viacero metód pre určenie východiskového bázického riešenia od tých najjednoduchších, kde sa dopracujeme k výsledku vo veľmi krátkom čase, až po tie najzložitejšie, pomocou ktorých je možné získať riešenia priamo optimálne alebo veľmi blízke optimu. U týchto zložitých a náročnejších metód už často krát nie je potrebné robiť ich iteračné spresňovanie.

Medzi základné metódy používané na určenie východiskového bázického riešenia patria tieto tri:

- Metóda severozápadného rohu (najjednoduchšia),
- Metóda indexová,
- Metóda Vogelova (najpresnejšia z týchto troch metód).[6]

[5] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 94 s.

[6] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 97 s.

2 DOPRAVNÁ ÚLOHA – KONKRÉTNY PRÍKLAD

2.1 Príprava vstupných dát pre riešenie úlohy

Pre tento účel sme si zvolili príklad rozvozu munície z troch rôzne situovaných skladov na jednotlivé strelnice podľa požiadaviek a potrieb veliteľov rôt, ktorí vykonávajú so svojimi podriadenými profesionálnymi vojakmi na jednotlivých strelniciach cvičenia v streľbe z ručných zbraní vo fáze intenzívneho výcviku na stupni čata.

Požiadavky zo strany veliteľov rôt na muníciu sú:

- 1.mechanizovaná rota – 3000 ks
- 2.mechanizovaná rota – 7000 ks
- Rota bojovej podpory – 3000 ks
- Tanková rota – 2000 ks

V jednotlivých skladoch s muníciou je uložených spolu 15 000 ks nábojov a to nasledovným spôsobom:

- Sklad č.1: 5000 ks
- Sklad č.2: 4000 ks
- Sklad č.3: 6000 ks.

Náklady na prepravu požadovanej munície z jednotlivých skladov sú uvedené v tzv. matici sadzieb, ktoré v tomto prípade predstavujú vzdialenosti medzi jednotlivými skladmi a strelnicami (Tabuľka č.2).

	1.mr	2.mr	RBP	TR	a(i)
Sklad č.1	15	22	11	23	**5000**
Sklad č.2	20	30	26	29	**4000**
Sklad č.3	18	26	13	19	**6000**
b(j)	**3000**	**7000**	**3000**	**2000**	**∑ = 15 000**

Tabuľka 2. Matica sadzieb

2.2 Vogelova aproximačná metóda

Na vyriešenie tohto konkrétneho príkladu sme si zvolili Vogelovu aproximačnú metódu pretože je z uvedených troch základných metód na určenie východiskového bázického riešenia najpresnejšia.

„Vogelova aproximačná metóda je jednou z najjednoduchších približných metód, ktorá dáva pomerne dobré výsledky, približujúce sa do značnej miery optimu.“[7]

Táto metóda vychádza z myšlienky, že k najviac nežiaducej zmene hodnoty účelovej funkcie dochádza vtedy, keď sa nám nepodarí v stĺpci alebo riadku priradiť hodnotu premennej s minimálnou sadzbou a tak sme nútení vykonať priradenie i tam, kde je rozdiel medzi minimálnou a najbližšou vyššou sadzbou veľký.[8]

2.2.1 Postup pri riešení príkladu Vogelovou aproximačnou metódou

Prvým krokom v algoritme riešenia touto metódou je určenie rozdielu medzi minimálnou hodnotou a najbližšou vyššou sadzbou v každom riadku a stĺpci. Tento rozdiel budeme mať v tabuľke označený ako ***d.***

V nasledujúcom kroku sa prvá hodnota priradí premennej s najnižšou sadzbou v riadku alebo stĺpci, kde je uvedený rozdiel najväčší. Týmto krokom sa vyradia z riešenia hodnoty v jednom riadku alebo stĺpci. Z tohto dôvodu je potrebné prehodnotiť určené rozdiely a v priraďovaní pokračovať až do naplnenia obmedzujúcich podmienok vždy v smere od najväčšieho rozdielu ku rozdielom po rade menším.[9]

2.2.2 Riešenie príkladu

Počet neznámych je **m . n = 3 . 4 = 12.** Z toho vyplýva, že počet nenulových premenných sa rovná **(m + n – 1) = (3 + 4 – 1) = 6.** (Tabuľka č.3)

	1.mr	**2.mr**	**RBP**	**TR**	**a(i)**	**d**
Sklad č.1	15 0	22 2000	11 3000	23 0	**5000**	4,11,1
Sklad č.2	20 3000	30 1000	26 0	29 0	**4000**	6,3,1
Sklad č.3	18 0	26 4000	13 0	19 2000	**6000**	5,6,7
b(j)	**3000**	**7000**	**3000**	**2000**	**∑ = 15 000**	
d	3	4,4,4	2,2	4,4,4		

Tabuľka 3. Tabuľka riešenia príkladu Vogel aproximačnou metódou.

[7] KAŠPAR, Vladislav: *Základné metódy operačnej analýzy vo vojenskej doprave* (Dopravná a priraďovacia úloha), Žilina, 1995, 18 s.

[8] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 99 - 100 s.

[9] Porov. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU. 100 s.

X12 = 2000, X13 = 3000, X21 = 3000, X22 = 3000, X32 = 4000, X34 = 2000

Účelová funkcia z = 22 x 2000 + 11 x 3000 + 20 x 3000 + 30 x 1000 + 26 x 4000 +
+19 x 2000 = 309 000

Riešením sme dospeli k optimalizácií rozvozu príslušného množstva nábojov z jednotlivých skladov k určeným odberateľom.

Skutočné náklady v tomto prípade budú závisieť od spôsobu organizácie dopravy, od počtu vozidiel, od použitého typu dopravných prostriedkov, od ich nosnosti apod.

ZÁVER

Rozhodovanie predstavuje jednu zo základných manažérskych aktivít, ktorej kvalita do značnej miery ovplyvňuje výsledky a efektívnosť fungovania organizácií. Rozhodovanie sa zároveň chápe aj ako určitá forma jadra riadenia. Využívanie metód operačnej analýzy, či metód manažérskeho rozhodovania, na podporu rozhodovania sa dá chápať aj ako určitý ukazovateľ úrovne riadiacej práce v organizáciách a preto by sa mala týmto oblastiam venovať väčšia pozornosť.

Velitelia na jednotlivých stupňoch riadenia by si teda mali osvojiť určitý súbor poznatkov a schopností, ktoré sú dôležité pre zabezpečenie požadovanej kvality riešenia rozhodovacích problémov

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV

1. MÁCA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy,* FŠI ŽU.

2. KAŠPAR, Vladislav: *Základné metódy operačnej analýzy vo vojenskej doprave* (Dopravná a priraďovacia úloha), Žilina, 1995

Ing. Ondrej Kredatus, PhD.
Katedra Bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
E-mail: ondrej.kredatus@aos.sk

ENERGETICKÉ NÁROKY VOJENSKÝCH ZÁKLADEN

ENERGY DEMANDS OF MILITARY BASES

Jan KROULÍK

ABSTRACT

The article deals with energy demands of recent as well as possible future military operations of NATO countries. In particular, it focuses on electric power production by diesel generators and end use of energy in expeditionary military camps. Both simulated and real measured data from different sources are compared. Different results and various factors influencing power consumption are discussed.

Keywords: diesel consumption, electric power, energy, military camps, savings

INTRODUCTION

Energy is a strategic entity in general, so energy and fuel demands of military operations are carefully examined nowadays, including whole logistic picture within all operational phases of deployment, employment (in-theatre), and redeployment. The respective studies are developing and offering useful advisory tools for decision-makers over future operations.

This article compares and discusses results of different information sources [1, 2]. For reasons of simplicity, objectivity and Information Management over real military operations and related research, this article does not specify any names of the expeditionary camps, their particular locations, national organizations and contractors. Instead, further are only mentioned NATO and single Nations A-E having run their Camps 1-8 in the Balkans, Central Africa, Central Asia, and Middle East.

1. SIMULATION RESULTS

Nation A has conducted the simulation of operational energy demands for a 3-year operation scenario. This scenario was created and chosen as a combined representative example of various scenarios, force strengths and other operational parameters, based on data analysis of recent operations and most probable types of future operations.

For the chosen scenario with significant sea-lift and air-lift portion, diesel consumption within employment phase takes 38% volume of whole operational fuel demand. These 38% consist of 17% for vehicles and 21% for electric power generation in the camps. [1]

For the chosen scenario, just with the operation taking more than 3 years, the employment (in-theatre) phase itself has proportionally bigger energy and fuel demands, while energy and fuel demands of deployment and redeployment phases remain almost unchanged. In such cases, the in-theatre power needs and diesel consumption in the camps can be much higher than the above mentioned 21% of the simulated operational energy budget.

[1] NATO STO Technical Report SAS-083 Power and Energy in Military Operations. Chapters 2, 5, Executive Summary, Annex B.2.3.

[2] NATO Contractors Interim Reports on Engineering, Electric Power and Fuel Services. Chapters on in-theatre Operational Headquarter.

2. REAL DATA FROM OPERATIONS

NATO and single Nations A-E have registered various data, on consumption of either fuels of different types, calorific values and prices, or on consumption of power gained from different energy resources. Also, Nation A data set reflects only domestic operations, and Nation B data set does not specify fuel consumption on in-theatre electric power production [1,2].

All these data sets do not necessarily have the same categories or the same detail depth, so are not always directly comparable. To enable a rough comparison, this article works with simplifications setting a diesel equivalent in liters per month, considering the average efficiency of power generation to be 0.3 liter/kWh. It is important to note that the diesel equivalent is just a calculated comparative figure in this article, and so differs from real totals of Nation A and Nation B diesel consumption.

Table 1 Generators diesel consumption in Camps 1-8

Camp	1	2	3	4	5	6	7	8
Nation	C				D		E	NATO
Location	Bal-kans	Centr. Africa	Mid. East	Central Asia				
Main units	Land	Land /Air	Land	Air	-		-	HQ
Camp fuels [%]								
Generators diesel	-	-	-	-	82		73	-
Vehicles diesel	-	-	-	-	11		23	-
Jet fuel	-	-	-	-	7		4	-
Gen. diesel use in [%]								
Life zones	56	45	20	10	-		-	-
Operational zones	26	32	13	35	-		-	-
Other functions	18	23	67	55	-		-	-
Gen. diesel use for [%] (in all camp zones)								
Heating	-	-	-	-	61	45	-	-
Cooling	-	-	-	-	28	18	-	-
Hot water	-	-	-	-	5	30	-	-
Lighting	-	-	-	-	3	3	-	-
Tech. equipment	-	-	-	-	3	4	-	-
Gen. diesel consumption [liter/month/pax]								
Summer	170	219	143	232	-		-	365
Fall	76	158	117	250	-		-	343
Winter	147	106	136	279	-		-	380
Spring	76	158	117	250	-		-	357
Year average	117	160	129	253	350		-	361
Population average [pax]	1,400	1,000	600	300	965		-	1508
Consumption data Registered	Electric power				Generators diesel			Electric Power
Time period	-				JAN11 - DEC11		MAY11 - APR12	SEP09 - SEP13

Nation A provides information on energy consumption of its armed forces - only domestic, excluding expeditionary operations - registered within the period of 36 moths OCT08 - SEP11. In average per month, it is 1,643 TJ (diesel equivalent 137 million liters), while operation of the buildings (heating, electricity) accounts for 57% or 964 TJ (diesel equivalent 78 million liters).

Nation B provides information on fuel consumption of its armed forces - including expeditionary operations - registered within the period of 6 moths OCT11 - MAR12. In average per month, it is 1,370 million liters of fuel, while ground expeditionary operations account for 33% or 460 million liters of fuel per month. The portion of diesel or gasoline and in-theatre power generation is not specified, and no camps data are available. However, the above figures illustrate the importance of the portion taken by expeditionary operations in the whole national armed forces fuel demand.

Nation C provides information on electric power consumption in its expeditionary Camps 1-4. The electric power was produced by diesel generators, and the electric power consumption was registered in each camp for only one day in each of the four seasons, the year is not specified. Based on that, monthly consumptions were calculated in Table 1.

Nation D provides information on fuels consumption in its expeditionary Camps 5-6. The electric power was produced by diesel generators, and generators diesel consumption was registered in both camps, in the period of 12 months JAN11-DEC11, as shown in Table 1. The population value in Table 1 accounts for not only Nation D, and is calculated from figures in the report [1].

Nation E provides information on fuels consumption in its expeditionary Camp 7. The electric power was produced by diesel generators, and generators diesel consumption was registered in the period of 12 months MAY11-APR12, as shown in Table 1.

NATO provides information on electric power consumption in its in-theatre operational Headquarter in Camp 8. The electric power was produced by diesel generators, and the electric power consumption was registered in the camp, in the period of 49 months SEP09-SEP13, as shown in Table 1.

3 RESULTS COMPARISON AND DISCUSSION

Looking at the results more broadly, beside the generators diesel consumption, Nations D and E have also registered consumption of other fuels related to Camps 5-7: diesel and gasoline used by the respective camp vehicle fleet, as well as consumption of jet fuel used by the camp respective Aircraft and Helicopters. Generators diesel varies between 73% - 82%, and the respective vehicle fleet diesel varies between 11% - 23% in total camp fuel demands.

This means the real ratio of camp generators / vehicles diesel to be approx. 4.56 in Camps 5-7, and up to approx. 10.00 in the case of Camp 8. Compared to simulated diesel ratio 1.24 (above mentioned 21% for generators and 17% for vehicles in employment phase), the difference is caused mainly by the different context. The simulation considered whole operational energy demand including complete logistic picture of a 3-year scenario including deployment and redeployment phases; this means relatively short and dynamic employment phase with more movement and less in-theatre power production. Opposite to that, the data sets from Camps 5-8 do not reflect the complete logistic picture, and only refer to the employment phase that was already taking several years at the time of the real data registration.

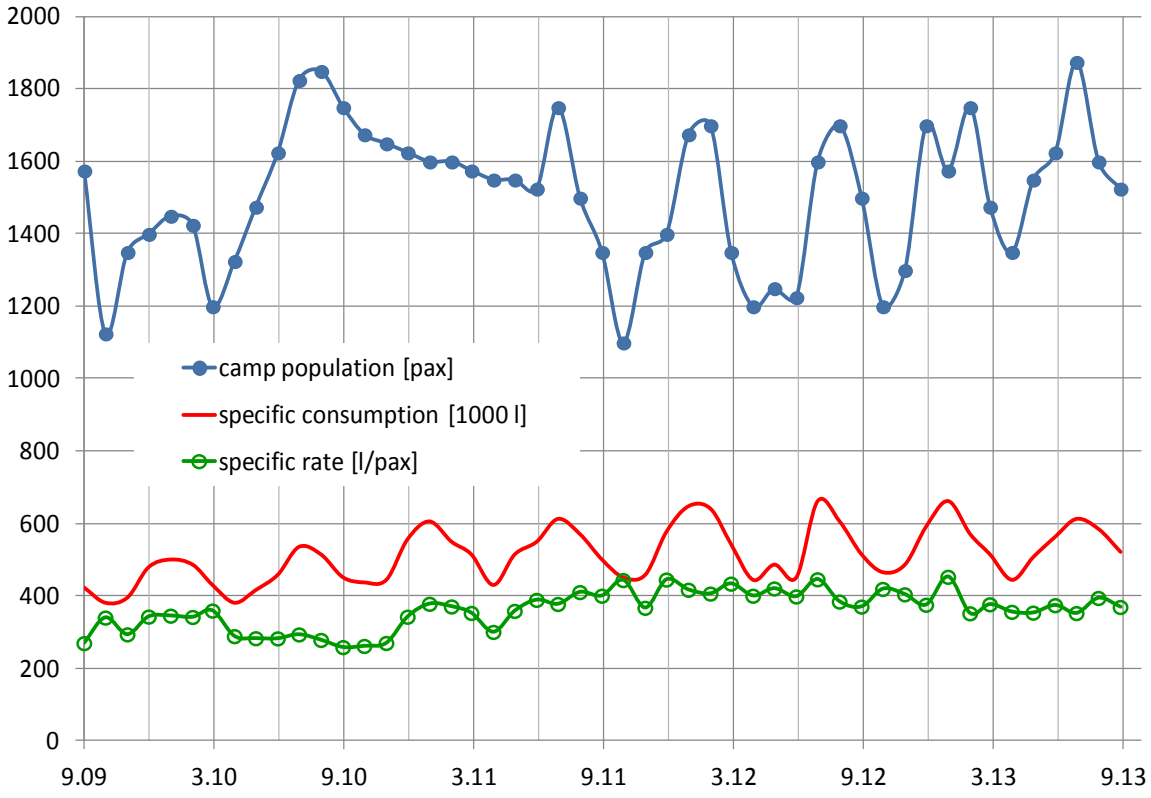
Looking into more details, Nation C has registered the electric power distribution in Camps 1-4 by camp functional zones - Life zones, Operational zones, and Other functions. Life zones consumption accounts for heating and cooling in the facilities, hot water, lighting, etc., and varies between 10% - 56%.

There is a relation of the Life zones consumption increasing almost regularly with the ratio of Land / Air Force units in Camps 1-4, which comes naturally from the physical portions of the Life / Operational zones differing by mission. Quite obviously, the Life zones consumption increases with the population in Camps 1-4. On the other hand, the consumption per pax almost regularly decreases with population of Camps 1-4. This relation could be explained with a more economical operation of bigger / highly populated camps or with better energy conservation measures applied in them. However, climate plays a crucial role - compare the relatively high consumption per pax in Camp 4 with even higher consumption per pax in Camps 5-6 and Camp 8 at geographically close locations.

As for methodology in Camps 1-4, taking data for only one day in each of the four seasons might have devaluated the results. First, there is a disputable influence on the measured object - population behavior during separate one-day checks. Second, one-day samples cannot exclude / cover random operational irregularities, and are representing more than 90-times longer time periods. Further, Spring and Fall data were presented to be the same in all Camps 1-4 which excludes any coincidence but indicates a copy mistake.

Nation D has registered also the end use distribution of the generators diesel in Camps 5-6. The end use distribution, accounting for heating and cooling and hot water, varies between 93% - 94%. This approach does not differ between Life zones and other camp zones, so its results are actually not comparable with those of Nation C in Life zones of Camps 1-4. It is only important to note that despite the indifference between Life zones and other zones, Camps 5-6 have been mostly based on tents, hence the high portion of heating and cooling.

NATO has registered the electric power consumption as well as the population in Camp 8 continuously for several years [2]. Picture 1 shows the monthly calculated specific consumption of the generators diesel, in relation to monthly average population in Camp 8 within the period of 49 months SEP09-SEP13. This broad time-frame allows for looking further into some trends and factors influencing the electric power and generators diesel consumption.

Picture 1 Generators diesel consumption and population in Camp 8

There are regular peaks of the specific consumption, with maximum in Summer and Winter, and minimum in Spring and Fall. Due to prevailing personnel rotation terms, these consumption peaks coincide with population peaks. To eliminate these two factors (population and seasons), the specific rate per pax was calculated. Picture 1 shows that specific rate is not just season-dependable within the 4-year time-frame but in Spring 2011 when the population remains stable. It is also not just population-dependable, as it has its both maximum and minimum peaks within respective population peaks.

This leads to a conclusion that total camp consumption is influenced by population and its behavior, more than by the year season in the case of Camp 8. To support this conclusion further, see two irregularities in population flow. In MAY12, an increase in population (probably an energy-demanding group) is connected with irregular consumption increase. In JAN13, an irregular drop in population did not visibly decrease regular consumption peak.

SEP10-SEP12 trend: The average population decreases, while the average specific rate grows. This could be explained technically with progressive aging of temporary camp facilities resulting in their less economical operation, but also with insufficient application of energy conservation measures at that time-frame.

SEP12-SEP13 trend: The average population grows, while the average specific rate decreases. This could be explained technically, with gradual introduction of new accommodation buildings, and with increasing the existing electric power production capacity by almost 20% (delivery of new electric power generators running on diesel, allowing for proper maintenance and less load of the old generators). But also, better enforcement of energy conservation measures lead to more economical operation at that time-frame. There is one separate data set not shown in Picture 1. The specific rate was only 297 liter/pax in DEC14 compared to 375 liter/pax in DEC12, which only proves Camp 8 keeping on this desirable trend.

CONCLUSION

This article highlights some real operation-proved data and their long-time trends, and discusses factors influencing the in-theatre electric power and diesel consumption, in effort to contribute to rationalization of expeditionary military camps. Based on both real data and simulation results, the portion of electric power production within employment (in-theatre) phase and end use of energy in expeditionary military camps proves to be of high significance, with its volume as well as with its space for possible savings. Considering 21% of the simulated operational energy budget, or even higher portions registered in real operations, and the findings on 40% possible savings on nowadays electric power generation and diesel consumption [1], then these savings would make over 8% of any real operational energy budget.

BIBLIOGRAPHY

NATO Contractors. *Interim Reports on in-theatre Engineering, Electric Power and Fuel Services*. 2009-2014.

Task Group SAS-083. *Power and Energy in Military Operations: Research report*. NATO Science and Technology Organization, May 2014. 70 p. Available after registration: http://www.cso.nato.int/abstracts.aspx?RestrictPanel=6

LTC ING. Jan KROULÍK, Ph.D.
Centre of Security and Military Strategic Studies, University of Defence
Kounicova 65, 662 10 Brno, Czech Republic
jan.kroulik@unob.cz

NA SPOLEČNÉ HROZBY – SPOLEČNÉ EVROPSKÉ SÍLY

ON COMMON THREATS - COMMON EUROPEAN FORCES

Milan KUBEŠA, Tomáš RAK

ABSTRACT

The article discusses the inability of European Union to deal with current and future security threats, it faces. Authors look for causes of clumsiness and inefficiency in using the defense resources and capabilities by EU member states. One of the options in dealing with security threats to EU, discussed in the article, is applying principle of collective defense. Collective defense should lead to an improved defense, which would be ensured by establishing EU Joint Force. Key idea of the article is that each EU member state will have own national armed forces dedicated to defending own national territory and will provide contributions to the EU Joint Force. Contributions under consideration will be mainly financial, but necessarily also military. This force will ensure EU joint capability to deal with security threats, which lay within the responsibility of the EU political leadership.

Keywords: security threats, collective defense, EU Joint Forces

ÚVOD

Po vstupu České republiky do NATO pravděpodobnost přímého vojenského napadení ČR se snížila a v bezpečnostních dokumentech byla označena v následujících 10 - 15 letech jako neaktuální, kterou však nelze vyloučit. Základním východiskem pro zajištění obrany a zárukou bezpečnosti ČR se stala naše aktivní účast v systému kolektivní obrany NATO, rozvoj schopností EU pro zvládání krizí a spolupráce s partnerskými zeměmi. Plnění našich závazků přispívat ke společné obraně a bezpečnosti realizovaný v uplynulých 15 letech výhradně v zahraničních misích odsunulo „hlavní síly armády“ na vedlejší kolej. Probíhající krize na Ukrajině poukázala na reálnost a blízkost bezpečnostních hrozeb, která na dobu několika týdnů naplnila vysílací čas zpravodajských pořadů řady televizních stanic. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, který projednala a schválila vláda ČR v červnu tohoto roku očekává, že ČR, respektive NATO a Evropská unie (dále EU), bude v horizontu následujících 20 let čelit vážným dlouhodobým hrozbám. Charakteristická bude vysoká dynamika změn, komplexnost a provázanost jednotlivých trendů. Změny lze očekávat ve všech rozhodujících dimenzích bezpečnosti. Disponuje ČR schopnostmi čelit příštím vojenským i nevojenským hrozbám? Jsme na výše uvedené připraveni?

1. JE SOUČASNÁ APLIKACE PRINCIPU KOLEKTIVNÍ OBRANY A VYČLEŇOVÁNÍ SIL DO MISÍ OPTIMÁLNÍ?

Ozbrojené síly EU představují v současné době jednotlivé armády 28 členských států EU. Tato stávající struktura přináší příliš malý vliv a spotřebovává příliš mnoho zdrojů. Členské státy EU jsou schopny nasadit kolem jednoho a půl miliónu vojáků, kteří jsou rozmístěni v mnoha od sebe vzdálených posádkách, vybaveni částečně neslučitelnými zbraňovými systémy, velí jim příliš mnoho generálů a řídí přebujelé ministerské byrokracie. Na základě údajů

CIA z roku 2014[1], členské státy EU společně vydaly na obranu pětkrát více než Rusko a přibližně stejně jako první Čína a třetí USA. Z tohoto hlediska se může zdát, že současná obrana EU není adekvátní ani efektivní. Od roku 2009, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, neprošla Společná bezpečnostní a obranná politika žádnými zásadními změnami a podle našeho názoru přešlapuje na místě. I v současné imigrantské krizi se EU předvedla jako organizace neschopná řešit naléhavé problémy v oblasti bezpečnosti.

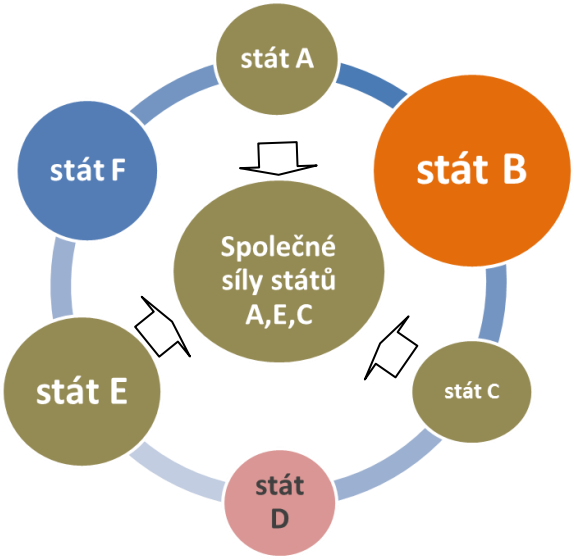
V poslední době je i ve vysokých politických kruzích stále častěji zmiňována myšlenka vytvoření společných sil EU, resp. „Evropské armády" (Zeman, Merkelová, Juncker a mnoho dalších). Samozřejmě je i dost odpůrců této myšlenky. Pokud bude absentováno od politických, ekonomických a ideologických aspektů, je z vojenského hlediska poměrně jednoduché zdůvodnit potřebu vytvoření jiného způsobu aplikace principu kolektivní obrany a vyčleňování sil do společných operací. Je jasné, že současná neakceschopnost, nepružnost a těžkopádnost soudobého systému nemůže obstát při řešení větších krizí, a už vůbec ne, při krizi největší – válce. Lze přečíslit alespoň některá slabá místa:

- rozhodovací procedury na aliančí, jakož i na národní úrovni 28 států k řešení krizové situace jsou zdlouhavé, je nutný souhlas národních parlamentů a vlád k vyslání národních kontingentů do společného operačního uskupení;
- samotné vytváření národních příspěvků (především pozemních sil) a následné přesuny a přepravy do společného operačního prostoru je zbytečně komplikované;
- logistická podpora a obnova bojeschopnosti národních kontingentů se stále převládajícím principem národního zásobování je vysoce riziková;
- úroveň interoperability nemůže být nikdy ideální, především z hlediska palebných a manévrových schopností vojsk, velení a řízení, spojení a operační sladěnosti štábů;
- stručně vyjádřeno – operační schopnosti vytvořeného operačního uskupení nemohou být za tohoto stavu celého systému optimální.

Existuje množství příkladů, které tento stav dokumentují. Neschopnost evropských států zabezpečit mír při řešení krize na Balkáně v devadesátých letech minulého století musela být tehdy suplována silami Ruska, USA a OSN. Tato situace by se neměla již nikdy opakovat, pokud chce mít Evropa v současném světě silnější slovo. Lze vyslovit i názor, že současný projekt bojových skupin (EU Battlegroups) nemá valnou perspektivu a je svým způsobem mrtvým projektem. I bojové zkušenosti z Afghánistánu jasně ukazují, že nynější systém vyčleňování vojsk do mírových misí jednotlivými členskými státy EU není v pořádku. To jsou zkušenosti z mírových misí. Lze si jen těžko domyslet, co by mohlo nastat při krizové situaci, kdy by se rozhodovalo o uplatnění čl. 5 Washingtonské smlouvy a plánovala by se společná obrana.

Proto je, podle našeho názoru, potřebné a jeví se jako nezbytnost, aby především vojáci, resp. vojensko-vědecká komunita inspirovala a přesvědčila politiky a ekonomy k tomu, aby byla iniciována a prosazena společná vůle zefektivnit celý systém. Řešení je naprosto jednoduché. Princip kolektivní obrany zachovat, ale aplikovat jiným způsobem. Současný stav, který je založen na vyčleňování národních kontingentů (viz obrázek 1) je archaický a neefektivní.

[1] The World Factbook: Country Comparison: GDP

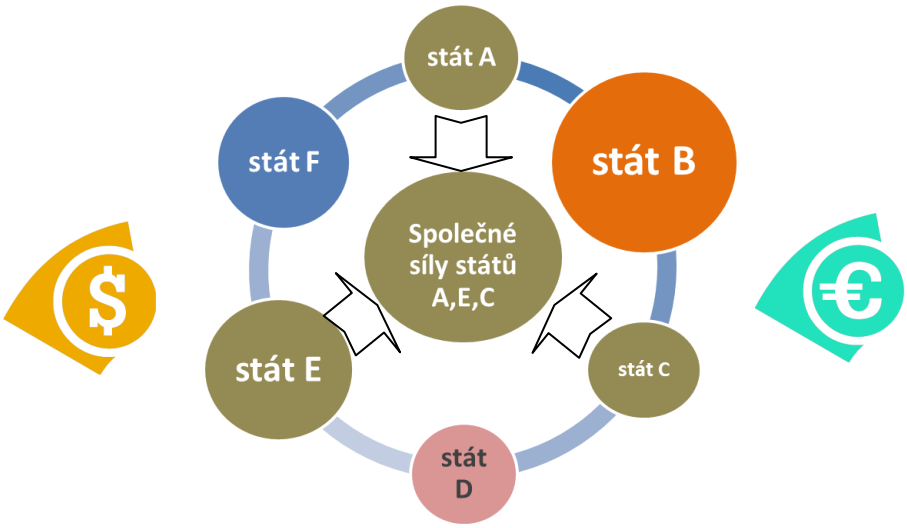

Obrázek 1 Současný způsob tvorby operačních uskupení vyčleňováním národních sil

2. ŘEŠENÍM JE APLIKACE PRICIPU KOLEKTIVNÍ OBRANY JINAK

Podstata spočívá ve vybudování společných sil, nezávisle na národních armádách a plně v odpovědnosti orgánu koalice států. Tohoto se dá dosáhnout **financováním společného projektu k vytvoření společné vojenské síly, společné armády**.

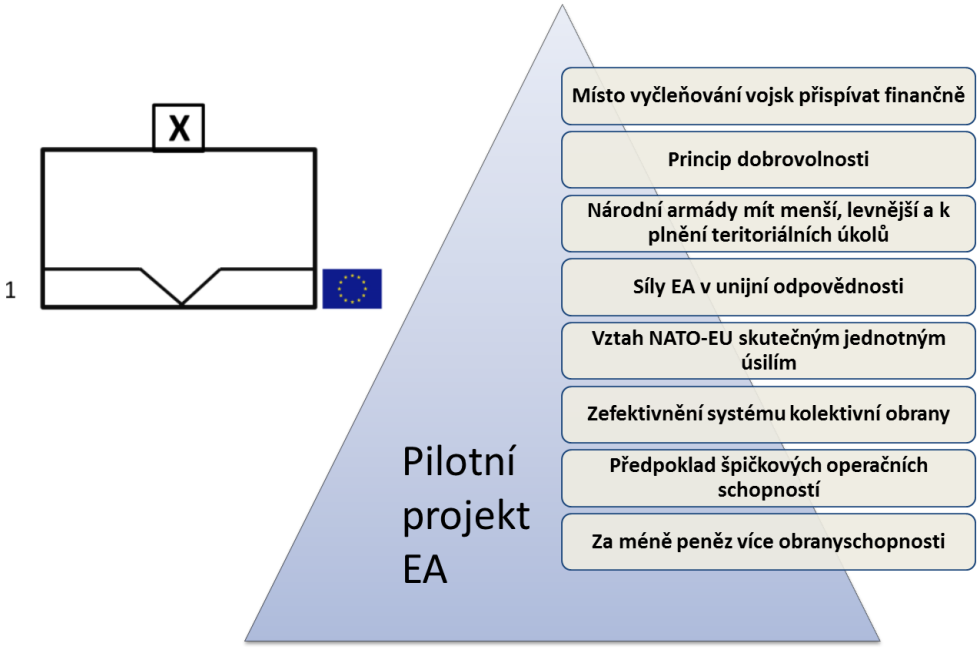
V podmínkách EU by projekt mohl začít **jako pilotní projekt**. Státy, které si dobrovolně zvolí jiný způsob společné obrany se zaváží přispívat finančně do společného projektu částkou v % HDP. Stručně řečeno – nevytvářet společné operační uskupení ad hoc, ale mít ho v pohotovosti k okamžitému použití kdekoliv a kdykoliv. Mít společné síly již předem vybudované, vycvičené, které budou vlastnit schopnost na signál plnit jakýkoliv úkol (viz obrázek 2).

Obrázek 2 Předem vybudované společné síly na základě finančních příspěvků členských států

Pilotní projekt by mohl představovat výstavbu brigády rychlého nasazení (viz obrázek 3) nebo aeromobilní brigády v síle 5000 osob s moderní výzbrojí a vybavením, která by byla schopna plnit úkoly podle potřeby v přímé podřízenosti vytvořeného vojenského velitelství EU. Souběžně s tvorbou této brigády by se mohly vytvářet výcvikové, vzdělávací a výzkumné instituce EU. Na základě rozpracovaných operačních a dalších vojenských koncepcí by se postupně budovaly další potřebné prvky operačního velení, podpory a zabezpečení. Po získání zkušeností by mohla být vybudována Evropská armáda se zastoupením pozemních, vzdušných i námořních sil ve strukturách a v síle podle reálné potřeby. Ve struktuře by zajisté měla být protiteroristická komanda, o kterých nedávno mluvil na půdě OSN prezident Miloš Zeman. Dislokace vojsk by měla odpovídat možnostem výcviku a nasazení. Měly by být v maximální míře využity stávající kapacity z hlediska ubytování, výcviku a společenského vyžití. Personální obsazení by podléhalo přísnému výběrovému řízení **bez ohledu na národní příslušnost členského státu EU** (žádná směrná čísla)[2].

Výhodnost z hlediska ekonomického a hlavně z hlediska operačních schopností by motivovalo další státy (pokud by vše bylo na základě dobrovolnosti) k připojení do tohoto projektu. Zatímco určení Evropské armády (EA) by bylo široké (nejen k zasazení do zahraničních misí, ale i k plnění úkolů na území EU – např. při imigrační vlně, kterou v současnosti zažíváme), národní armády by mohly být menší a levnější a byly by určeny k plnění úkolů jen na svém na teritoriu.

Obrázek 3 Pilotní projekt společných evropských sil (varianta)

Jaké výhody by mohlo přinést vybudování těchto společných sil (EA)? Lze vyčíslit alespoň následující:

[2] KUBEŠA, Milan, Evropská armáda – utopie nebo reálná budoucnost?

- personál by byl nesporně na vysoké odborné úrovni díky přísným kritériím při výběrových řízeních;
- vojsko by bylo jednotně vyzbrojeno a vybaveno nejmodernější technikou;
- jednotným výcvikem a vzděláváním velitelů a ostatních příslušníků (na společné vzdělávací a výcvikové instituci EU) by bylo dosaženo vysokých operačních schopností;
- rozhodovací procedury k zasazení sil by se zjednodušily a významně urychlily;
- transatlantická vazba by byla posílena zjednodušením komunikace (USA a další členové NATO by řešili otázky pouze s orgány EU a ne s každým jednotlivým státem EU zvlášť);
- velení a řízení vojsk by se netříštilo mezi unijní a národní velení;
- logistická podpora zasazených společných sil v operacích by se podstatně zjednodušila a byla by plně v odpovědnosti operačního velitelství EU;
- snížila by se zatíženost a administrativní náročnost pro velitelské struktury národních armád při vyčleňování národních kontingentů;
- atd.

Významným faktorem bude zefektivnění systému společné obrany Evropy. Jednoduše řečeno – „za méně peněz více obranyschopnosti“. Otázka, zda je vztah mezi NATO a EU z hlediska vojenských struktur jednotným úsilím nebo tříštěním sil se stane bezpředmětnou.

ZÁVĚR

Pokud se podaří v tomto směru navést požadovaný stav, lze uvažovat i o dalších alternativách směřujících ke zdokonalení systému kolektivní obrany z hlediska schopnosti reagovat rychleji a efektivněji na krizové situace. Jsme přesvědčeni o tom, že společné síly jsou tím nutným a správným řešením. Proti společným hrozbám je nutné postupovat společně. Jsme však svědky toho, že svět se tomuto potřebnému trendu nemíní podřídit. Ještě donedávna společné úsilí velmocí se tříští v soupeření o to, kdo bude světu vládnout. Správné by bylo, kdyby nevládla jedna velmoc, ale aby vládnutí bylo společné. O to by měla usilovat OSN, NATO, EU i naše malé státy – Česká republika a Slovenská republika.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

KUBEŠA, Milan, Evropská armáda – utopie nebo reálná budoucnost? ... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak", *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 103–108, ISSN 1210-3292, dostupné na: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/evropska-armada-utopie-nebo-realna-budoucnost-aneb-spolecne-ozbrojene-sily-eu-jinak

The World Factbook: Country Comparison: GDP (Purchasing Power Parity). *Central Intelligence Agency* [online]. Washington: Central Intelligence Agency, 2015 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html

Doc. Ing. Milan KUBEŠA, CSc.
plk. gšt. Ing. Tomáš RAK
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
E-mail: milan.kubesa@unob.cz, tomas.rak@unob.cz

VOJENSKÉ KARIÉROVÉ KURZY PRO PŘÍPRAVU VYŠŠÍCH DŮSTOJNÍKŮ

MILITARY CAREER COURSES FOR SENIOR OFFICERS

Imrich KUTNÝ, Vojtěch NĚMEČEK

ABSTRACT

Career education of the Ministry of Defense (MoD) personnel is a key component to meet requirements for qualifications. As these requirements are career growth conditions for career personnel they are inherently connected with further promotion in rank. The MoD Concept of Personnel Development for 2012 – 2018 sets the direction of the educational development to achieve these qualification requirements. During the process of preparation of the career courses it was revealed that some system changes should be made due to implemented or planned changes within the legislative and source framework of the Ministry of Defense. This article describes the proposal of a new concept (new policy) for training of personnel in the career courses. It was prepared by a project team headed by the Centre for Security and Military Strategic Studies at the Defense University. Furthermore, the article deals with the clarification of the approach to the development of educational documentation and the chosen form of organization and conduction of military career courses. Also, a quality control system and a collection of information needed for upgrading of the senior officers career education curricula are described.

Keywords: Lifelong learning, concept of education, concept of development, professional development, qualifications, qualification requirements, qualification preconditions, career education, career courses.

ÚVOD

V rámci dílčího záměru pro rozvoj organizace Trendy výstavby ozbrojených sil České republiky ve vazbě na vývoj bezpečnostního prostředí byl na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v Brně zpracován nový koncept přípravy personálu resortu obrany v kariérových kurzech, který reflektuje změny v oblasti řízení kariér v souvislosti se zavedením kariérního řádu a novely zákona č. 221/1999 Sb. o vojácích z povolání, a rozpracovává či doplňuje Koncepci přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018.[1]

1. NÁVRH NOVÉHO KONCEPTU KARIÉROVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Na základě analýzy současného stavu kariérové přípravy v resortu obrany, s využitím zkušeností s organizováním kariérových kurzů ve vybraných zemích NATO a při respektování zásad stanovených koncepcí přípravy, byl projektovým týmem navržen koncept, který v maximální míře zohledňuje požadavky Generálního štábu AČR na kariérovou přípravu vojáků z povolání. Došlo ke zkrácení délky kurzů a zvýšení jejich četnosti v průběhu kariéry. Kurzy jsou společné pro všechny odbornosti a odpovídají požadované úrovni managementu.

[1] Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018.

S cílem maximálního zvýšení efektivity vzdělávání v kariérových kurzech a také z důvodů omezené kapacity vzdělávacích zařízení, budou některé kurzy organizovány i v kombinované formě studia, s maximálním využitím distančních forem vzdělávání. V první řadě půjde o kurz pro vyšší důstojníky (KVD), kde potřeba školení může ročně dosáhnout až 160 vojáků z povolání. Ještě složitější bude situace při organizaci kurzu pro nižší důstojníky (KND). Nová struktura kariérových kurzů pro důstojníky je uvedena v tabulce číslo 1.

Předmětem dalšího řešení je naplnění požadavku, zakotveného v koncepci přípravy, aby podmínkou pro uznání vzdělání v zahraničních kariérových kurzech bylo doplnění studia o stanovené minimum v České republice. Teprve jeho absolvováním bude splněn příslušný kvalifikační požadavek.[2]

Tabulka 1 Návrh nové struktury kariérových kurzů pro důstojníky

Úroveň kurzu	Kurz pro hodnost po absolvování	Kapacita (potřeba)
Základní důstojnický kurz	poručík, nadporučík	300
Kurz pro nižší důstojníky	kapitán	260
Kurz pro vyšší důstojníky	major, podplukovník	210
Kurz generálního štábu	plukovník, brigádní generál	50
Kurz pro generály v zahraničí	brigádní generál, generálmajor	2 - 3

2. VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Vlastnímu zpracování kurikula programu celoživotního vzdělávání ve vojenských kariérových kurzech předcházela analýza společenského, ekonomického a legislativního rámce, ve kterém se bude vzdělávání uskutečňovat. Stejně tak byl posouzen vliv prostředí, z kterého budou účastníci kurzů přicházet, a samozřejmě i podmínky pro vzdělávání na Univerzitě obrany. Cílem bylo vytvoření předpokladů pro správné nastavení procesů, zaměřených na získávání takových výstupů z učení, které jsou požadovány z hlediska potřeb individuální kariéry vojáka z povolání i z hlediska dosahování cílů rezortu obrany. Výsledky analýzy výše uvedených aspektů kariérového vzdělávání v rezortu obrany byly publikovány ve Vojenských rozhledech č. 2/2014.[3] Tyto se staly podkladem především pro zpracování první části kurikula, kterým je vzdělávací program, obsažený v konceptu přípravy personálu rezortu obrany ve vojenských kariérových kurzech. Vzdělávací program definuje množinu kurzů, zaměřených na obecný profesní rozvoj vojáků z povolání a to bez ohledu na jejich odbornost. Kromě charakteru a účelu jednotlivých kurzů stanovuje i skladbu hlavních předmětů, aby byla zabezpečena kontinuita přípravy zaměřené především na oblast vedení lidí, vojenského umění a krizového řízení. Vše s ohledem na stanovené vzdělávací cíle, odpovídající kategorii účastníků kurzu. Koncept přípravy personálu rezortu obrany ve vojenských kariérových kurzech jde svým obsahem až za rámec podrobnosti vzdělávacího programu, protože obsahuje i cíl, obsah a formy vzdělávání v jednotlivých kurzech, což bývá

[2] Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018, str. 27.
[3] NĚMEČEK, V. - KOLKUS, J. - MIČÁNEK, F. Příprava personálu resortu obrany v kariérových kurzech.

zpravidla obsahem vzdělávacího projektu.[4] Příprava konceptu v této míře podrobnosti však byla nezbytná pro stanovení rámce obsahu jednotlivých kariérových kurzů právě s ohledem na odstranění duplicit jejich obsahu, a tím zvýšení efektivity přípravy.

3. VZDĚLÁVACÍ PROJEKT

Jednotlivé vojenské kariérové kurzy, stanovené vzdělávacím programem, musí prioritně připravit účastníky kurzů k výkonu služby na systemizovaných místech, jejichž úroveň je v rámci vojenské struktury definována stanovenou vojenskou hodností. Základním stavebním kamenem při tvorbě učební dokumentace kurzů byly profily absolventů, na jejichž formulování se podílel i Generální štáb AČR tak, aby bylo zajištěno, že výstupy z učení budou odpovídat požadavkům praxe. Pro oblast profesního vzdělávání je typické, že reaguje na požadavky na další rozvoj klíčových kompetencí, které pro konkrétní sféru práce vyplývají například ze společenských změn, vývoje nových technologií, organizace práce nebo struktury dané organizace. Charakteristická je pro tyto kompetence především jejich přenositelnost, tj. možnost využití v nových a nepředvídaných situacích. Typickými příklady takových kompetencí jsou např.:

- metodologické kompetence – řešení problémů, používání informačních a komunikačních technologií,
- komunikativní kompetence – cizí jazyky, písemné a ústní vyjadřování,
- osobnostní kompetence – kritické myšlení, schopnost týmové práce, schopnost učit se, sebeřízení, sebekontrola,
- environmentální kompetence – schopnost reagovat na výzvy a hrozby, které přicházejí z oblasti životního prostředí a zdraví.
- součástí klíčových kompetencí se stává i tzv. finanční gramotnost.[5]

Profesní příprava vojáků z povolání pro službu v ozbrojených silách na pozicích pro hodnostní sbor vyšších důstojníků je specifická tím, že v jejím rámci lze jen stěží obsáhnout celý obor možných činnosti. Vojáci na vyšších manažerských pozicích musí být schopni řídit plnění úkolů v době mimo krizové situace, ale především při nasazení sil a prostředků k řešení krizových situací a to od krizí způsobených živelními pohromami nebo průmyslovými haváriemi, až po ozbrojený konflikt vysoké intenzity. Využití praktických zkušeností v rámci vzdělávání a výcviku je sice důležité, ale má pouze omezený význam, protože každá operace k řešení krizové situace je jiná (prostor, doba, rozsah, intenzita, množství nasazených sil a prostředků, atd.). Pro praxi jsou zpravidla využitelné pouze dlouhodobě ověřené obecné principy použití sil a prostředků. Je také nutné, aby budoucí vysoce postavení velitelé byli připraveni nést odpovědnost za možné fatální důsledky svých rozhodnutí. Dalším specifickým faktorem profesní přípravy vojáků je požadavek interoperability se spojenci, nutné pro plnění úkolů v operacích NATO, EU nebo OSN, k nimž se Česká republika přihlásila. Je zřejmé, že pro stanovení kompetencí, které mají být ve vojenských kariérových kurzech rozvíjeny, musí být všechny výše uvedené specifické aspekty přípravy vojáků brány do úvahy. Zohledněna musí být i skutečnost, že základní kariérou, na kterou mají být vojáci z povolání připravováni, je kariéra velitelská, jak stanovila Bílá kniha o obraně.[6]

Příprava v kariérových kurzech pro vyšší důstojníky navazuje na rozvoj specifické kompetence k velení a řízení na daném stupni vojenské organizace, který je u důstojníků zahájen v rámci vysokoškolského studia na Univerzitě obrany a je vlastně základní

[4] MUŽÍK, J. Didaktické principy, formy a metody vyučování a učení dospělých: struktura a glosář hlavních pojmů z andragogické didaktiky.
[5] Strategie celoživotního učení ČR, str. 52.
[6] Bílá kniha o obraně, MO ČR 2011.

dovedností každého důstojníka. Rozvoj této základní dovednosti je naplňován zdokonalováním přenositelných kompetencí, průřezově ve všech předmětech:

- kompetence k rozhodování,
- kompetence nést odpovědnost,
- kompetence k řešení problému,
- kompetence k adaptabilitě a flexibilitě,
- kompetence k vedení lidí,
- osobní kompetence (formování postojů cestou vytváření návyků – fixovaný návyk se stává vlastností),
- sociální kompetence.

Při bližším pohledu na seznam kompetencí, které mají být v kurzech rozvíjeny, je zřejmé, že hlavním nástrojem k naplnění tohoto cíle bude především správná volba didaktických metod, metodiky jejich uplatnění a hledání inovativních pedagogických přístupů, podpořených uvědomělým a aktivním přístupem účastníků kurzů. Tento přístup by měl být založen na činnostním, kooperativním a projektovém učení a na propojování informací se životními zkušenostmi. Vyučující v těchto kurzech, kteří by měli být vzdělaní v oblasti andragogiky, ale především zkušení v oboru vzdělávání a schopni předávat potřebné vědomosti, posuzovat a korigovat řešení prezentovaná účastníky kurzu. Plán studia proto zahrnuje poměrně velký počet praktických cvičení a případových studií, které nutí účastníky kurzů k hledání optimálních řešení a přijímání rozhodnutí, která musí obhájit, a tím k aktivní účasti na výuce.

V neposlední řadě nelze zapomínat, že ve vzdělávání dospělých jde také o to, aby se rozvíjela nejen vědomostní složka pracovních kompetencí, ale také složka postojová. V případě podcenění požadavků na pedagogy a lektory se může vyučování v kurzech pro vzdělávání dospělých změnit v neřízenou diskuzi, u níž nelze očekávat, že bude dosaženo požadovaných výstupů z učení.[7]

Plány studia vojenských kariérových kurzů počítají s významným zapojením externích odborníků z praxe, kteří účastníky kurzů orientují na pracovní a profesní život. Na základě zpracovaných profilů absolventů jednotlivých kurzů byly zpracovány plány studia kurzů a plány studia předmětů. Vzdělávací projekty pro jednotlivé kurzy, v podobě souboru výše uvedených dokumentů (profil absolventa, plán studia kurzu a plány studia předmětů), byly schváleny odbornými gestory kurzů. Dohled nad zpracováním a schválení vzdělávacích projektů odbornými gestory nahrazuje v případě kariérových kurzů proces akreditace vysokoškolských studijních programů.

4. ORGANIZACE A PRŮBĚH PŘÍPRAVY

K dosažení požadovaných cílů kurzů, při zkrácení jejich délky, bylo třeba pečlivě zvážit nejen předmětovou a tematickou skladbu, ale především organizaci vzdělávání. Ke zvýšení studijního výkonu je třeba především motivovat účastníky kurzu k aktivnímu a kreativními zapojení do procesu vzdělávání a vytvořit časový prostor pro interakci mezi účastníky kurzu. Formální a v řadě případů i neformální diskuze k vyučovaným tématům mezi účastníky kurzu mohou být větším zdrojem vědomostí, než přednáška vyučujícího. To je dáno tím, že účastníky kariérových kurzů jsou zkušení manažeři, navíc s různým odborným zaměřením a bohatými praktickými zkušenostmi. Ze zkušeností víme, že v řadě případů

[7] MUŽÍK, J. - FIALA, B. Pedagogicko psychologické a didaktické aspekty činnosti lektorů v dalším vzdělávání (odborná studie).

docházelo také k tomu, že účastník kurzu vystupoval i v roli externího lektora, odborníka z praxe.

Po vzoru NATO Defence College v Římě a s využitím zkušeností z National Defense University ve Spojených státech amerických, byl zvolen model, při kterém jsou jednotlivé vyučovací dny pokud možno monotematické a je přizpůsobena i metodika práce účastníků kurzu. Jediným společným zaměstnání pro všechny účastníky kurzu je zpravidla přednáška a čas vyčleněný po přednášce na diskuzi s přednášejícím. Přednášce předchází samostudium a seminář k úvodu do tématu. Posledním zaměstnáním je opět seminář, jehož cílem je konsolidace tématu dne.

Pro studium v kurzu se z jeho účastníků vytvářejí na celou dobu studia skupiny, které jsou maximálně 15-ti členné. Účastníci kurzu jsou do skupin zařazeni tak, aby byla zajištěna co největší rozmanitost s ohledem na příslušnost k druhům sil, vojsk nebo služeb a v případě účasti zahraničních účastníků i s ohledem na státní příslušnost. Práce ve skupinách je základní formou přípravy. Spočívá v osobní a kolektivní přípravě na témata dne, diskuzi k nim a v předávání osobních zkušeností. Kromě toho jsou organizovány také diskuze mezi jednotlivými skupinami a zaměstnání, při nichž skupiny spolupracují. Součástí aktivit skupin je i organizace společenských akcí a účast na nich. Každá skupina je podporována určeným asistentem skupiny, který provází účastníky kurzu celým studiem. Organizuje práci ve skupině, moderuje diskuze, semináře a ostatní vzdělávací aktivity, probíhající na úrovni skupiny. Členům skupiny zajišťuje administrativní podporu. Svou prací podporuje studijní aktivitu členů skupiny. Asistent skupiny se zúčastňuje exkurzí, seminářů a přednáškových bloků externích lektorů. Od prvopočátku je také třeba nastavit systém hodnocení kvality a přijímat opatření, která povedou ke zvyšování efektivity vzdělávání.

5. KONTROLA KVALITY

Zajišťování kvality by mělo být založeno na kombinaci externí evaluace a sebehodnocení a na kombinaci formálních procedur a neformálního (zkušenostního) způsobu zajišťování kvality. V dalším vzdělávání formální procedury chybí. Jejich konstituování by mělo být vázáno zejména na Národní soustavu kvalifikací, která by měla plnit úlohu výstupního standardu. Zkvalitňování těchto procedur tedy znamená dbát především na kvalitu a relevanci příslušných norem, vstupních i výstupních standardů a stanovení jasných a ověřitelných cílů. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby se zainteresované strany shodly na těchto cílech. Jen tak lze zabránit tomu, aby se prosazovaly standardy s protichůdnými cíli. Významnou úlohu veřejné kontroly plní také neformální způsoby zajišťování kvality (např. reference). Proto je třeba podporovat různé neformální iniciativy, které v otevřeném prostoru celoživotního učení hodnotí z různých pohledů některé jeho složky, přinášejí uživatelům informace, vybavují je rozhodovacími kritérii a tím přispívají ke „kultuře kvality“. Významnou roli v tomto ohledu má zaměstnavatel, který je schopen posuzovat výsledky absolventů z hlediska potřeb organizace.[8]

Pro vyučující slouží ke kontrole kvality výuky i srovnávání vstupních a výstupních znalostí účastníků kurzů podle Kirkpatrikova modelu evaluace vzdělání.

Cílem přípravy ve vojenských kariérových kurzech je „splnění stanoveného základního kvalifikačního požadavku, tj. získání vojenských znalostí a dovedností nezbytných pro výkon služby v příslušném hodnostním sboru“.[9]

[8] Strategie celoživotního učení ČR, str. 55.
[9] Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012-2018, str. 25.

Pro tento cíl jsou na úrovni ministerstva obrany stanoveny ukazatele jeho naplnění:[10]

1. počet poskytnutých kariérových kurzů,
2. míra splnění základního kvalifikačního požadavku,
3. počet absolventů kariérových kurzů v poměru k počtu vyslaných vojáků,
4. poměr kariérových kurzů absolvovaných v zahraničí a v tuzemsku.

Tyto ukazatele slouží rezortním manažerům cílů vyšších úrovní k hodnocení efektivity naplňování cíle přípravy personálu ve vojenských kariérových kurzech a s výjimkou 3. ukazatele nemá garant (poskytovatel) kurzů možnost jejich plnění nějak ovlivnit.

Vyšší relevanci pro hodnocení kvality z hlediska garanta mají cíle stanovené pro jednotlivé kurzy. Jejich splnění je třeba vidět v kontextu potřeby splnění nejen základního kvalifikačního požadavku (absolvování vojenského kariérového kurzu), ale také dalších požadavků, kterými jsou absolvování odborného kurzu a znalost cizího jazyka na úrovni předepsané pro jednotlivá systemizovaná místa. Cíle kurzů jsou stanoveny následovně:

1. Absolvent kurzu pro vyšší důstojníky je připraven pro vstup do hodnostního sboru vyšších důstojníků, průchod kariérou v hodnosti podplukovníka a na výkon:
   - velitelských funkcí na stupni prapor, oddíl, letka,
   - řídících funkcí na úrovni vedoucí oddělení na stupních brigáda, pluk, křídlo, všeobecná agentura, Generální štáb AČR,
   - štábních funkcí na stupni komponent sil, všeobecná agentura, Generální štáb AČR.
2. Absolvent kurzu generálního štábu je připraven ke jmenování do hodnosti plukovník a brigádní generál a na výkon:
   - velitelských funkcí na stupni brigáda, pluk, křídlo,
   - řídících funkcí na úrovni vedoucí oddělení a odboru na stupních komponent sil, všeobecná agentura, Generální štáb AČR.

K průběžnému sledování kvality vzdělávacího procesu je nastaven systém vnitřního hodnocení, které je základem pro výběr lektorů a úpravu studijního plánu. Hodnocení provádí účastníci kurzů cestou asistentů skupin a akademičtí pracovníci, odpovědní za plány studia předmětů.

Denně na závěr zaměstnání hodnotí účastníci kurzů lektora a téma zaměstnání. Lektor je hodnocen podle toho, jak se mu podařilo naplnit téma lekce, za vhodnost zvolených metod, schopnost zaujmout a odpovídat na položené otázky. Denní hodnocení tématu z pohledu jeho relevantnosti vzhledem k obsahu předmětového bloku, aktuálnosti, přínosnosti a úplnosti. Denní hodnocení jsou podkladem pro zpracování hodnocení předmětového bloku a následně předmětu. Akademičtí pracovníci, odpovědní za plány studia předmětů, se seznamují s hodnocením předmětových bloků a předmětů, které bylo zpracováno na základě poznatků účastníků kurzu. Provádí vlastní hodnocení a navrhují opatření k úpravě plánu studia předmětu a činnosti lektorů.

Na závěr kurzu je účastníky hodnocena oblast organizace a osobního přínosu formou vyplnění anonymního formuláře. Stejnou formou jsou o hodnocení požádáni účastníci kurzu po uplynutí jednoho roku až dvou let od ukončení kurzu. Toto hodnocení je zaměřeno na využitelnost získaného vzdělání v praxi.

[10] Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012-2018, str. 27.

ZÁVĚR

Modifikace systému kariérové přípravy personálu rezortu MO ČR byl krok správným směrem. Až delší praxe ukáže, jaký dopad na kvalitu vzdělávání bude mít výrazné zkrácení kurzů a jak se podaří eliminovat rizika, která z toho plynou. V současné době již jsou na Univerzitě obrany organizovány kariérové kurzy pro vyšší důstojníky a kurz generálního štábu podle nového konceptu. Podařilo se zajistit externí lektory (specialisty) a jejich působení v kurzech je účastníky velice oceňováno.

Sběr poznatků a zkušeností z průběhu kariérových kurzů (KVD a KGŠ v prezenční i kombinované formě) od 1. 9. 2014 již přinesl některé poznatky o efektivitě využívaných forem a metod přípravy, které budou využity pro inovaci plánů studia kurzů. Dosavadní praxe ukazuje, že bude třeba posoudit nedostatečné využití diskuzních metod vyučování, zaměřeného jednak na rozvoj kritického, ale i kreativního myšlení. Tato složka přípravy je zanedbávána. Samotnými účastníky kurzů jsou nejvíce oceňovány semináře, v rámci kterých mají možnost vyjadřovat se k nastoleným problémům jejich „optikou vidění“, uplatnit své vědomosti a vyslechnout si v rámci diskuze názory svých kolegů. To je jasný signál, že je třeba posilovat interaktivní metody vyučování, s maximálním zapojením účastníků kurzů.

Další věcí, která plyne z dosavadních zkušeností, je využití „online“ podpory výuky v kurzech organizovaných prezenční formou. Tímto způsobem lze do procesu přípravy integrovat výhody distanční formy vzdělávání, především e-learningu, celý proces tak zintenzivnit a snížit množství výkladových metod vyučování ve prospěch diskuzních.

V souvislosti s úvahami o využití moderních didaktických metod a forem je třeba brát v úvahu schopnosti akademických pracovníků k jejich využití. Je nutné hledat možnosti a způsoby jejich přípravy a vzdělávání, a to především s ohledem na specifika kariérového vzdělávání.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Bílá kniha o obraně, MO ČR 2011, Vláda České republiky schválila materiál Bílá kniha o obraně usnesením číslo 369 ze dne 18. května 2011. Dostupné z http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/odkazy/odkazy-46088.

Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018, Sekce personální MO, Praha 2011. Koncepce byla schválena dne 12. prosince 2011 Radou ministra obrany pro plánování.

Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012-2018. Praha: Sekce personální MO, 2011, str. 25. a str. 27

MUŽÍK, J. - FIALA, B. *Pedagogicko psychologické a didaktické aspekty činnosti lektorů v dalším vzdělávání* (odborná studie). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. Dostupné z http://www.semis.cz/doc/Pedagogicko_psychologicke_a_didakticke_aspekty_cinnosti_lektoru.pdf.

MUŽÍK, J. *Didaktické principy, formy a metody vyučování a učení dospělých*: *struktura a glosář hlavních pojmů z andragogické didaktiky.* Dostupné z www.e-univerzita.cz/muzik.

NĚMEČEK, V. - KOLKUS, J. - MIČÁNEK, F., *Příprava personálu rezortu obrany v kariérových kurzech,* Vojenské rozhledy, 2014, roč. 23 (55), č. 2, s. 117-127, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on line). Dostupné z

http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/priprava-personalu-rezortu-obrany-v-karierovych-kurzech.

Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, str. 52. Dostupné z www.msmt.cz/file/9911_1_1/download/.

Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, str. 55. Dostupné z www.msmt.cz/file/9911_1_1/download/.

Autoři:

Ing. Imrich KUTNÝ
Univerzita obrany, CBVSS
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
imrich.kutny@unob.cz

Ing. Vojtěch NĚMEČEK, PhD.
Univerzita obrany, CBVSS
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
vojtech.nemecek@unob.cz

INFORMÁCIE AKO VÝCHODISKO BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY ŠTÁTU

INFORMATION AS A BASIS FOR NATIONAL SECURITY POLICY

Roman LAML

ABSTRACT

Information constitute the basic element for the creation and implementation of national security policy. Problems of the acquisition, evaluation and processing is therefore one of the factors limiting the effectiveness of security policy. Globalization and technological advances have increased substantially and availability of information. This increases the importance of working with information for the security of the country. A major increase in the amount of information creates the risk of "information chaos" and requires new approaches and ways of working with information.

Keywords: Information, Security, Policy, Intelligence, Sharing.

ÚVOD

Pred niekoľkými dňami predseda vojenského výboru NATO gen. Pavel povedal, že „informace jsou zbraní možná mocnější než obrněná technika“.[1] Určite by sa našlo veľa podobných výrokov, ktoré podčiarkujú význam informácii. Informácie sú základným východiskom poznania a následne aj konania nie len v oblasti medzinárodných vzťahov a bezpečnostnej politiky, ale pri každej ľudskej činnosti. Bez včasnej, pravdivej, obsahovo hodnotnej a čo možno najucelenejšej informácie nie je možné adekvátne poznanie, rozhodovanie a činnosť.

O význame informácii svedčí aj nedávny a súčasný svetový vývoj. Intervencia USA v Iraku bola uskutočnená na základe tvrdenia, že Irak vlastní zbrane hromadného ničenia. Dnes môžeme diskutovať o tom, či tieto informácie boli len omylom alebo úmyselným klamstvom, ale skutočnosťou zostáva, že sa stali jedným zo zdrojov aktivít, ktorých dôsledky riešime aj v súčasnosti. Všetky naše činnosti, aktivity v oblasti medzinárodných vzťahov a bezpečnosti sú podmienené informáciami a ich výkladom.

ZÍSKAVANIE

Získať relevantnú a hodnovernú informáciu nie je ľahké, často ani o relatívne jednoduchých skutočnostiach. Napríklad po teroristických útokoch v USA v roku 2001 bol prezident Bush presunutý na vojenskú leteckú základňu v Lousiane. Je zaujímavé, že napriek tomu, že išlo o prezidenta, prísne chránenú osobu, o čase jeho pristátia na vojenskom letisku sa úradné záznamy rozchádzajú až o dvadsať osem minút! Samozrejme že tento údaj sám o sebe nie je dôležitý. Je ale príkladom problémovosti získania adekvátnej, správnej a hodnovernej informácie. (Keď nedokážeme získať presnú časovú informáciu o pristáti lietadla s prezidentom USA, aj keď v krízovom a chaotickom období, ako môžeme získavať

[1] Hospodářské noviny. NATO vybuduje na Slovensku centrum pro tajné služby členských států. Informace jsou zbraně, řekl Petr Pavel, 1.10.2015

hodnoverné informácie z teroristických skupín a podobne...samozrejme že môžeme a musíme, ale je to veľmi ťažké).

Na získavanie, spracovanie a poskytovanie informácii sú prioritne určené spravodajské služby, ktoré disponujú aj špecifickými nástrojmi. Rovnako ale aj ďalšie prvky štátneho aj súkromného sektora získavajú a využívajú informácie, ktoré sú v konečnom dôsledku významné aj pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku krajiny. Ide najmä o oblasti zahraničných vecí, hospodárstva, energetiky a podobne.

Už spomínané špecifické postavenie spravodajských služieb vyplýva aj z jedinečných možností a nástrojov, ktorým služby disponujú pri získavaní informácii. Z hľadiska spôsobov získavania informácii sú medzi základné zvyčajne zaraďované OSINT – Open Source Intelligence, HUMINT – Human Intelligence, IMINT – Imagery Intelligence, SIGINT – Signal Intelligence a MASINT – Measurement and Signatures Intelligence. Spektrum metód je ale širšie. Zvyšovanie technologickej úrovne umožňuje zvyšovať úroveň už známych metód a súčasne aj vytvárať nové. Tento proces na jednej strane vytvára podmienky pre zvyšovanie kvality spravodajskej činnosti, ale súčasne zvyšuje nároky na zdroje (materiálne i ľudské) a taktiež zvyšuje nároky na úroveň jednotlivých etáp spravodajského cyklu – od plánovania a riadenia spravodajskej činnosti, cez získavanie a spracovanie informácií až po ich distribúciu. Uvedené metódy získavania informácií majú aj širšie súvislosti. Ich používanie znamená nielen dostupnosť potrebných technológií, zariadení a kompetentnej obsluhy, ale aj vybudovanie logistiky, výcvik a prípravu nových pracovníkov, existenciu vývojovej základne a pod. Každá z vyššie uvedených metód je špecifickou odbornosťou a vyžaduje odbornú základňu na vedeckej úrovni.

Za najhodnotnejší zdroj informácii bývajú považované informácie získané z ľudských zdrojov. Informácie z otvorených zdrojov sú niekedy podceňované a otvorené zdroje bývajú považované za spravodajsky menej hodnotné. Pričom ale pokračujúci nárast využívania internetu a rozvoj sociálnych sietí, blogov, internetových médií a podobne môže byť veľmi významným zdrojom informácii. V poslednom období ale získavanie informácii z otvorených zdrojov si získava stále väčšiu kredibilitu. Napríklad v januári roku 2014 bola zverejnená senátna správa o teroristickom útoku na veľvyslanectvo USA v Benghazi v Líbyi[2], ktorý sa uskutočnil v septembri 2012. Jedno z odporúčaní hovorí o nutnosti venovať väčšiu pozornosť zhromažďovaniu informácii z otvorených zdrojov, vrátane sociálnych sietí blízkych k extrémistickým silám. Podľa odporúčania má rozvoj schopností analýzy otvorených zdrojov význam najmä v tých oblastiach, kde je ťažké získať informácie z ľudských zdrojov, alebo tam, kde boli politické nepokoje.

Význam analýzy otvorených zdrojov nie je nový. Reinhard Gehlen, bývalý riaditeľ západonemeckej spravodajskej služby vo svojich pamätiach uvádza, že hitlerovská spravodajská služba dokázala v roku 1942 získať americký zbrojný plán, ktorý existoval len v ôsmich vyhotoveniach. Tento plán bol získaný vďaka podrobnej analýze americkej tlače.[3] Aj tento príklad z minulosti ukazuje potenciál získavania informácii z otvorených zdrojov, ktorý je v súčasnosti umocnený rozšíreným a relatívne slobodným virtuálnym priestorom.

SPRACOVANIE

Dramatický vzostup počtu informácii v posledných rokoch na jednej strane zlepšuje dostupnosť informácii, ale na strane druhej sťažuje ich selekciu a spracovanie. Oddelenie

[2] Review of the terrorist attacks on U.S. facilities in Benghazi, Libya

[3] GEHLEN, R. Tajná služba v akci, s. 78

podstatného od nepodstatného je jedna zo základných úloh najmä v situácii, kde inflácia informácii určitým spôsobom vytvára ich nekonečný počet. Podľa riaditeľa národného spravodajstva USA, je každý deň získaných viac terabajtov spravodajských informácii, ako obsahuje knižnica amerického kongresu, ktorej veľkosť sa odhaduje na 10 terabajtov.[4] Nastáva určitý informačný chaos, ktorý prináša problém podobný hľadaniu ihly v kope sena. Informácii je veľa, ale len časť z nich je prínosná a významná. Ich hľadanie môžu uľahčiť technické prostriedky, ale rozhodujúci je v konečnom dôsledku vždy ľudský prvok.

Postup pri spracovaní informácii prechádza v posledných rokoch zásadnou zmenou paradigmy. Po teroristických útokoch na USA v roku 2001 boli jedným zo záverov správy vyšetrovacej komisie, nutnosť zmeny prístupu „need to know" k informáciam. Princíp „need to know" - princíp potrebnej znalosti[5], má vo svoje podstate zabraňovať úniku citlivých informácii a mal by umožňovať prístup len k tým informáciám, ktoré je potrebné vedieť pre výkon určitej funkcie, respektíve pre plnenie určitých úloh. Podľa komisie tento prístup v sebe obsahuje dva principiálne omyly. Prvý predpokladá, že je možné dopredu vedieť, kto bude informáciu potrebovať. Podľa druhého riziko neúmyselného prezradenia prevažuje nad prínosom zo širokého zdieľania informácii.[6] Správa komisie považuje za nutné zlepšiť prácu s informáciami a ich využitie a preto odporúča zmeniť spravodajskú kultúru v prospech „need to share".

Po teroristických útokoch na USA vypracovaná Stratégia vnútornej bezpečnosti v tomto smere vymedzuje zámer do ďalšieho obdobia: „Vybudujeme národné prostredie, ktoré umožní výmenu dôležitých informácií týkajúcich sa národnej bezpečnosti. Musíme vybudovať "systém systémov", ktorý dá v každej dobe správnu informáciu správnym ľuďom. Informácie sa budú vymieňať "horizontálne" na každom stupni vlády a "vertikálne" medzi federálnymi, štátnymi a miestnymi vládami, súkromným sektorom a občanmi."[7] Stručne povedané, podstatou tohto prístupu je, aby sa informácie dostali k tým, ktorí ich potrebujú.

Zmena paradigmy z „need to know" na „need to share" predstavuje komplexný proces, ktorý obsahuje zmenu myslenia od politických lídrov cez riadiacich pracovníkov až po analytikov. Zahŕňa tiež zmenu celého systému práce, zmeny organizačné, normotvorné a pravdepodobne aj legislatívne. Vyžaduje pritom vyspelé technologické prostredie a taktiež adekvátne bezpečnostné opatrenia. Informácia, respektíve spravodajská informácia sa v tomto smere mení z jednotky na potenciálnu množinu so širším významom aj obsahom. Potenciál informácie sa pravdepodobnostne znásobuje a zvyšuje svoju informačnú hodnotu.

Problematika práce s informáciami a aplikácia konceptu zdieľania informácii je nosným konceptom najmä v rámci spravodajských služieb, ale nie len ich. Napríklad v USA zdieľanie informácii znamená, že ministerstvo zahraničných vecí dostáva informácie z 265 úradov vo svete a tieto ďalej zdieľa so 65 agentúrami v USA.[8]

Do novej pozície sa dostáva komunikačný systém. V rámci „need to know" bol vhodný technologicko-informačný systém len podporný a informačný cyklus mohol prebiehať aj pomimo neho. „Need to share" ale zo svojej podstaty potrebuje adekvátny systém

[4] MARSHALL, C. E. Intelligence Issues for Congress.

[5] „Princip nezbytné znalosti (need to know), znamená, že ten, kdo nepotřebuje konkrétní informaci ke své práci, nesmí ji znát a naopak, kdo ke své práci tuto informaci potřebuje, znát ji musí, a to v úplnosti". In.: ZEMAN, P.: Výkladový slovník.

[6] The 9/11 Commission report, s. 417

[7] National strategy for Homeland Security 2002, s. 56

[8] Information Sharing In The Era Of Wikileaks: Balancing Security And Collaboration.

umožňujúci zdieľanie informácií v reálnom čase. Znamená to, že technologická úroveň informačného systému je nutnou podmienkou zdieľania informácii.

Zmena paradigmy má aj svoje problémové stránky. Jej cieľom nie je bezhraničné sprístupnenie všetkých informácií, ale nájdenie vhodných a racionálnych spôsobov a limitov ich zdieľania. Okrem limitov vyplývajúcich zo zaistenia bezpečnosti je aj tu potrebné vymedziť a rešpektovať limity určitých funkčných úrovní a oblastí. Nájdenie relevantných a najmä funkčných limitov sa ukazuje byť najťažším problémom pri aplikácii novej paradigmy.

Určité obavy vyplývajúce z podstaty zdieľania, ktorá znamená zvýšenie počtu užívateľov, ako aj rozšírenie spektra dostupných informácii a tým zvýšeného riziká ich úniku, sa ukázali do určitej miery opodstatnené. Príkladom môže byť zverejnenie utajovaných dokumentov na Wikileaks. Za únikom bol spravodajský vojenský analytik, ktorý mal prístup do klasifikovanej siete, v ktorej boli sprístupnené v rámci zdieľania informácii informácie viacerých zložiek. Samozrejme, že sa v tejto súvislosti objavili názory o nutnosti zmeny a návratu k predchádzajúcemu systému. Výsledkom ale boli opatrenia na lepšiu špecifikáciu limitov zdieľania, ako aj zlepšenie kontrolných mechanizmov, ako napríklad tzv. „priebežný monitoring“, ktorý sleduje a vyhodnocuje netradičné správanie.

VYUŽITIE

Ako bolo spomenuté v úvode, informácie sú východiskom pre činnosť. Informácie sú ale využívané, respektíve zneužívané aj ako kritika alebo podpora činnosti už prebiehajúcej, alebo sú účelovo manipulované a zneužívané pre dosiahnutie politických zámerov. Prejav Colina Powella v OSN[9] bol pravdepodobne jeden z najznámejších príkladov manipulácie a zneužitia informácii pre dosiahnutie politických cieľov. Manipulovanie a účelové narábanie s informáciami zažívame aj v súčasnosti napríklad pri konflikte v Sýrii, na Ukrajine a podobne. Je otázne, či sa niekedy dozvieme pravdu o zostrelení malajzijského lietadlá nad Ukrajinou a podarí sa prekonať informačných chaos, ktorý v takýchto prípadoch je aj zámerne vyvolávaný.

Chris Miller tento problém všeobecne označuje za politizáciu, ktorú definuje ako zámerné skreslenie analýzy, bez ohľadu na dôkazy[10]. Podľa jeho názoru exitujú dva základné druhy politizácie:

- Priama manipulácia – aktívna snaha formovať analýzy tak, aby zodpovedali politickým predstavám.
- Nepriama manipulácia – vysielanie signálov do spravodajskej komunity, náznaky odmien a postihov. Napríklad pred útokom na Irak viceprezident R. Cheney často pripomínal, aby CIA hľadala dôkazy o ZHN, až pokým ich nenašli.

Podobne aj bývalý riaditeľ českej BIS Jiří Růžek vo svojich memoároch hovorí enormnom záujme až nátlaku zástupcov CIA v ČR aby tzv. „česká stopa“ bola potvrdená a poskytla argumenty pre útok na Irak.[11]

Tento problém nie len históriou, ale aj súčasnosťou. Minulý mesiac začalo v USA vyšetrovanie obvinenia, že analytické závery spracovávané v rámci CENTCOM o ISIS sú

[9] POWELL, Colin. UN speech. 5.2.2003.

[10] MILLER, Chris. When Politics and Intelligence Meet.

[11] RŮŽEK, Jiří. V labyrintu zpravodajských služeb, s. 176 - 180

nadriadenými prispôsobované politickým potrebám, respektíve inštitucionálnym záujmom. Boli vyvíjané tlaky na pozitívne hodnotenie, oslabovanie negatívnych záverov a podobne. Analytici napríklad spracovali informáciu o neúspechu bombardovania rafinérii v Iraku, pretože ISIS postavil provizórne rafinérie a ropu na čiernom trhu predával ďalej. Táto informácia bola zadržaná a nebola distribuovaná ďalej.[12]

Súčasne ale najmä technologický pokrok a zmena myslenia dovoľuje vzniknúť novým formám využitia aj informácii produkovaných spravodajskými službami. V USA napríklad prebieha spolupráca medzi CIA a klimatológmi, kde CIA umožňuje prístup vedcom k získaným údajom zo satelitov a rôznych senzorov, ktoré zachytávajú informácie o prírodných javoch a naopak využíva vedecké poznatky napríklad o rozširovaní púšti, zvyšovanie hladiny oceánov a podobných javov, ktoré majú potenciálne bezpečnostné dopady.[13]

V marci tohto roku spravodajská služba USA – Geospatial intelligence (GEOINT), ktorá sa venuje geografickému priestoru sprístupnila mapové a geografické informácie o Afrike, čo výrazne napomohlo boji s ebolou. Červený kríž ako aj ďalšie humanitárne organizácie tak získali aktuálne informácie o osídlení, cestách, prírodných prekážkach a podobne, ktoré o niektorých oblastiach Afriky boli nedostatočné. Tento postup geointu podľa odborníkov významne napomohol k zastaveniu eboly. Podobnú podporu agentúra poskytla aj pri júnovom zemetrasení v Nepále a od 2. septembra začala na svojich stránkach poskytovať neutajované informácie o Arktíde – 3D zobrazenie povrchu, námorné trasy, viacvrstové mapy, zóny ľadu a podobne.[14]

Zdieľanie informácii má aj svoj medzinárodných obsah. V rámci NATO je význam zdieľania informácii obsiahnutý v strategickej koncepcii NATO a aj deklarácia z posledného summitu NATO vo Walese hovorí o potrebe „zlepšenia zdieľania informácii“.[15]

Generál Breedlove označil v marci tohto roku zlepšenie zdieľania informácii v rámci NATO za nutnosť.[16]

Riaditeľ francúzskej vojenskej spravodajskej služby gen. Gomart označil zdieľanie informácii medzi ostatnými francúzskymi spravodajskými službami za jednu z troch priorít Vyjadril záujem hľadať spôsoby participovať aj na pravdepodobne najvyspelejšom spravodajskom systéme zdieľania informácii Five Eyes (USA, VB, Kanada, Austrália, N.Zéland).[17]

SLOVENSKO

Napriek tomu, že Slovensko je členskou krajinou NATO a usiluje sa prezentovať ako moderná a vyspelá krajina, problematika zdieľania informácii idem celkom mimo náš obzor.

[12] WESTWOOD, Sarah. Whistleblower: Iraq intel 'grossly thrown' aside, 22.9.2015
MAZZETTI Mark, APUZZOSEPT Matt. Military Analyst Again Raises Red Flags on Progress in Iraq, 24.9.2015

[13] BROAD, J. W. C.I.A. Is Sharing Data With Climate Scientists, 5.1.2010

[14] The National Geospatial - Intelligence Agency

[15] Wales Summit Declaration, bod 13

[16] The Associated Press. Breedlove: NATO needs to better share intel, 25.3.2015

[17] Audition du général Christophe Gomart, 25.3.2015

Jednotlivé rezorty a prvky štátu považujú informácie za svoje duševné vlastníctvo a zdieľanie informácii neumožňuje ani naše technologické zaostávanie.

Zásadným problémom ale je, že na Slovensku nie je vybudovaná sieť na prenos utajovaných informácii. Jedným z mála dokumentov, ktoré sa na Slovensku venovali problematike šírenia informácii, je štúdia vybudovania nosnej siete na prenos utajovaných informácií Národného bezpečnostného úradu z roku 2008. Štúdia NBÚ uvádza, že Slovensko je síce napojené na obdobné systémy NATO a EÚ, ale nemá vytvorený vlastný vnútorný systém umožňujúci zdieľanie informácii. „ V súčasnosti na Slovensku neexistuje prenosový systém pre utajované informácie, poskytujúci účastníkom komplexné bezpečné služby na primeranej technickej úrovni. Prevažujú izolované riešenia mimoriadne náročné na projekčné, realizačné, akreditačné a servisné kapacity. Slovenská republika taktiež nemá doposiaľ prepojené národné komunikačné a informačné systémy (CIS) so systémami EÚ a NATO, ktoré spracovávajú a prenášajú utajované skutočnosti. Tieto systémy končia zväčša „stand alone – samostatne stojacimi“ pracovnými stanicami na jednotlivých kooperujúcich rezortoch.“[18]

Štúdia taktiež upozorňuje na časový problém, kde „Elektronické utajované informácie už v súčasnosti prichádzajú do Slovenskej republiky rôznymi kanálmi a končia na mnohých koncových počítačoch rôznych ústredných orgánov štátnej správy. V dôsledku tohto stavu môže trvať aj niekoľko dní, kým centrálny register, ktorý zo zákona (i predpisov EÚ a NATO) eviduje všetky doručené zahraničné utajované informácie, takúto informáciu reálne zaeviduje.“[19] V roku 2008 bola vládou SR schválená štúdia na vybudovanie nosnej siete na prenos utajovaných informácii. Dokument okrem iného konštatuje, že na „Slovensku neexistuje prenosový systém pre utajované informácie, poskytujúci účastníkom komplexné bezpečné služby na primeranej technickej úrovni.“

Podľa následných informácii z NBU z rokov 2012 a 2014[20] Slovensko v tomto smere nepokročilo a nosná sieť na prenos utajovaných informácii nie je vybudovaná. Táto situácia reálne znamená, že na Slovensku nie je možné uskutočňovať proces zdieľania informácii.

V poslednom období sa ale objavujú snahy o vytváranie nových prvkov, ktorých deklarovaným cieľom je zlepšiť prácu s informáciami. Ide najmä a zámer vybudovania Situačného centra (SITCEN) a Národného bezpečnostného analytického centra (NBAC), ktorého existencia je aj súčasťou návrhu zákona o spravodajských službách. Môžu tieto nové štruktúry niečo zmeniť? Môžu, ale málo!

V januári 2015 vláda SR schválila štúdiu uskutočniteľnosti, ktorá je ale utajená. Jediné dostupné informácie sú z vládneho materiálu Zámer zriadenia stáleho Situačného centra Slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike a vo svete, z roku 2013. Tento materiál vymedzuje úlohy a poslanie SITCEN nasledovne:

„SITCEN SR bude:
a) určené na podporu rozhodovania vlády SR v oblasti bezpečnosti štátu vytváraním aktuálneho a komplexného obrazu o bezpečnostnej situácii v SR a vo svete, na základe jej nepretržitého vyhodnocovania,
b) plniť úlohy Národného kontaktného bodu (prvku) na výmenu informácií o bezpečnostnej situácii,

[18] Štúdia NBÚ, 2008, s. 3
[19] Štúdia NBÚ, 2008, s. 5
[20] Stanovisko NBÚ 4869/2012/KÚ/OMK-004 a stanovisko NBÚ SR z 11.2.2015

c) plniť úlohy zdroja relevantných informácií súvisiacich s bezpečnosťou štátu pre vládu SR na účely informovania občanov, orgánov verejnej správy a masmédií.

Vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v SR a vo svete, pre účely tohto materiálu, znamená:
a) udržiavať nepretržite stav dostatočnej informovanosti o bezpečnostnej situácii v SR a vo svete, tzn. zabezpečiť prísun časovo a obsahovo relevantných informácií (zber a výmena informácií) z rôznych otvorených aj špecializovaných zdrojov,
b) vykonávať procesy na spracovanie informácií, tzn. vytvárať informačnú databázu preukázateľne dôveryhodných informácií o bezpečnostnej situácii,
c) vykonávať vyhodnocovanie spracovaných informácií s cieľom:
- vytvárať komplexný a holistický obraz o bezpečnostnej situácii v SR a vo svete, v čo možno najväčšom počte postihnuteľných a rozpoznateľných faktorov (politické, ekonomické, sociálne, technologické, ekologické a iné),
- interpretovať výsledky rizikových analýz pri identifikácii indícií o možnom vzniku krízovej situácie,
- generovať variantné návrhy možného vývoja situácie v prípade potenciálne hroziacej krízovej situácie,
- zhromažďovať informácie o dostupných zdrojoch na riešenie krízovej situácie,
- pripravovať syntakticky a sémanticky optimálne interpretácie obrazu o bezpečnostnej situácii v SR a vo svete prioritne pre vládu SR a pre ďalších odberateľov týchto informácií.“[21]

Otázkou ale je, na akom informačnom základe bude SITCEN vytvárať aktuálny, komplexný a holistický obraz o svete? Napríklad pripomienka SIS z medzirezortného pripomienkového konania hovorí o tom, že „SITCEN SR nebude mať zákonné oprávnenie zadávať úlohy alebo požadovať informácie od Slovenskej informačnej služby, vrátane jej analytických pracovísk, ale bude môcť využívať iba jemu dostupné výsledky činnosti Slovenskej informačnej služby.“[22]

A dokonca aj širšie, že „SITCEN SR nebude mať zákonné oprávnenie zadávať úlohy alebo požadovať informácie od jednotlivých rezortov, vrátane ich analytických pracovísk, ale bude môcť využívať iba jemu dostupné výsledky činnosti týchto rezortov.“[23]

SITCEN teda reálne bude mať dostupné len tie informácie, ktoré mu poskytnú iné štátne orgány: „Koncepčné riešenie SITCEN SR predpokladá využitie dostupných výsledkov činností rezortných analytických pracovísk ako zdrojov informácií. Centralizácia procesov zberu, spracovania a vyhodnocovania informácií získaných okrem iného aj z týchto rezortných centier umožní zvýšiť validitu a reliabilitu získaných informácií.“[24] Predstava, že opätovné spracovanie a vyhodnocovanie už spracovaných a vyhodnotených informácii zvýši ich validitu a reliabitu, je politicky korektne povedané, pozoruhodná. Jediná činnosť, ktorú bude môcť SITCEN uskutočňovať bez obmedzenia je sledovanie otvorených zdrojov. Otvorené zdroje sú významných zdrojom informácii, ale na tomto základe nie je možné pripravovať podklady pre rozhodovanie vlády SR. Otvorene je treba povedať, že takto koncipovaný orgán predstavuje bezpečnostné riziko, pretože vedome ignoruje svoju

[21] Zámer zriadenia stáleho situačného centra slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v slovenskej republike a vo svete.
[22] Zámer zriadenia stáleho situačného centra slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v slovenskej republike a vo svete.
[23] Zámer zriadenia stáleho situačného centra slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v slovenskej republike a vo svete.
[24] Zámer zriadenia stáleho situačného centra slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v slovenskej republike a vo svete

informačnú limitovanosť. Stanovené úlohy nemôže SITCEN plnohodnotne plniť, pretože nemá a nebude mať potrebné informačné zdroje!

O niečo lepšia situácia je v prípade NBAC, ktorého existencia je aj súčasťou pripravovaného zákona o spravodajských službách. NBAC je oficiálne definované „ako analytické, komunikačné a kooperačné pracovisko SIS s celoštátnou pôsobnosťou v oblasti bezpečnostných hrozieb. Medzi jeho hlavné úlohy patrí príprava komplexných analytických hodnotení bezpečnostných incidentov na základe hlásení prijatých od štátnych orgánov SR, monitorovanie bezpečnostnej situácie v SR z odkrytých zdrojov a poskytovanie analytických produktov o bezpečnostných hrozbách v SR určeným príjemcom.“[25] Nakoľko ide o spravodajské pracovisko, NBAC bude mať kvalitatívne lepší prístup k získaným informáciám oproti SITCENu. V tomto prípade je ale významným limitom činnosti centra už spomínaná neexistencia vnútroštátnej siete na prenos utajovaných informácii. Nie je preto možné nielen zdieľať, ale ani vymieňať si informácie on-line medzi jednotlivými prvkami systému. Obdobný problém je aj pri doručovaní už spracovaných informácii adresátom. Takže aj v tomto prípade pracovisko nemôže plnohodnotne plniť deklarované úlohy.

Slovensko zatiaľ ani v náznakoch neuvažuje o zdieľaní informácii v rámci jednotlivých prvkov štátnej správy a tým zaostáva za svojimi partnermi v rámci NATO a EÚ. Východisková úvaha je pritom veľmi jednoduchá. Keď štát, jeho určitý prvok, získa informáciu, prečo by nemala byť využitá v maximálnej možnej miere? Prečo získané informácie nemôžu byť umiestnené v spoločnom virtuálnom priestore, kde by mohli byť využité všetkými relevantnými partnermi? Informácie sú jedným z mála zdrojov, ktorých je relatívne dostatočné množstvo. Zvýšenie efektívnosti využívania dostupných informácii znamená lepšie poznanie a vytvorenie lepších podmienok pre rozhodovacie procesy na najvyššej úrovni. Dobré rozhodnutia sa len ťažko dajú robiť na základe nedostatočných alebo zlých informácii.

[25] SIS - Národné bezpečnostné analytické centrum

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Audition du général Christophe Gomart, directeur du renseignement militaire, sur le projet de loi relatif au renseignement. [online]. Assemblée nationale. Commission de la défense nationale et des forces armées, 25.3.2015. [cit. 2015-10-11]. Dostupné na internete: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/cr-cdef/14-15/c1415049.asp>.

BROAD, J. W. *C.I.A. Is Sharing Data With Climate Scientists.* [online]. New York Times 5.1.2010, [cit. 2015-09-05]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2010/01/05/science/earth/05satellite.html >.

Full text of Colin Powell's speech. [online]. The Guardian, 05.02.2003. [cit. 2015-09-25]. Dostupné na internete: <http://www.theguardian.com/world/2003/feb/05/iraq.usa>.

GEHLEN, Reinhard. *Tajná služba v akci*, *Praha*, Naše vojsko, ISBN: 978-80-206-1108-6, 272 s.

Hospodářské noviny. *NATO vybuduje na Slovensku centrum pro tajné služby členských států. Informace jsou zbraně, řekl Petr Pavel.* 1.10.2015 [online]. [cit. 2015-05-10].Dostupné na internete: <http://zahranicni.ihned.cz/evropa-slovensko/c1-64685170-nato-vybuduje-na-slovensku-centrum-pro-tajne-sluzby-clenskych-statu-informace-jsou-zbrane-rekl-petr-pavel>

Information Sharing In The Era Of Wikileaks: Balancing Security And Collaboration, [online]. Hearing Before The Committee On Homeland Security And Governmental Affairs United States Senate, March 10, 2011. [cit. 2015-09-15]. Dostupné na internete: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-112shrg66677/html/CHRG-112shrg66677.htm >.

MARSHALL, C. E. *Intelligence Issues for Congress*, [online] April 23, 2013 Congressional Research Service RL33539. [cit. 2015-09-21]. Dostupné na internete: <https://www.fas.org/sgp/crs/intel/RL33539.pdf >.

MAZZETTI Mark, APUZZOSEPT Matt. *Military Analyst Again Raises Red Flags on Progress in Iraq*, [online]. New York Times, 24.9.2015. [cit. 2015-09-25]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2015/09/24/world/military-analyst-again-raises-red-flags-on-progress-in-iraq.html?_r=0>.

MILLER, Chris. *When Politics and Intelligence Meet.* [online]. Cicero Magazine [cit. 2015-09-18]. Dostupné na internete: < http://ciceromagazine.com/features/when-politics-and-intelligence-meet/>.

Národné bezpečnostné analytické centrum [online]. Slovenská informačná služba. [cit. 2015-09-13]. Dostupné na internete: <http://www.sis.gov.sk/o-nas/nbac.html>.

National strategy for Homeland Security 2002, [online]. Office of Homeland Security, July 2002 [cit. 2015-10-01]. 90 s. Dostupné na internete: <http://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/nat-strat-hls-2002.pdf >.

Report of the U.S. Senate Select Committee on Intelligence, Review Of The Terrorist Attacks On U.S. Facilities In Benghazi, Libya, September 11–12, 2012, 15.01.2014 [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné na internete: < https://www.congress.gov/113/crpt/srpt134/CRPT-113srpt134.pdf>

RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Šulc-Švarc 2014, 208 s. ISBN 978-80-7244-363-5,

Štúdia vybudovania nosnej siete na prenos utajovaných informácií, [online]. Materiál programu rokovania vlády SR, 9.1. 2008. [cit. 2015-9-9]. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=6337>.

The Associated Press. *Breedlove: NATO needs to better share Intel* [online]. Military Times 25.3.2015 [cit. 2015-10-5]. Dostupné na internete: <http://www.militarytimes.com/story/military/pentagon/2015/03/25/breedlove-nato-needs-to-better-share-intel/70421964/>.

The National Geospatial-Intelligence Agency [online]. [cit. 2015-10-10]. Dostupné na internete: <https://www.nga.mil/Pages/Default.aspx>.

The 9/11 Commission report, Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, [online]. Official Government Edition [cit. 2015-09-01]. ISBN 0-16-072304-3, 585 s. Dostupné na internete: < http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-911REPORT/pdf/GPO-911REPORT.pdf>.

Wales Summit Declaration. [online]. [cit. 2015-10-5]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/01/Wales-Summit-Declaration.pdf >.

WESTWOOD, Sarah. *Whistleblower: Iraq intel 'grossly thrown' aside*. [online]. Washington Examiner, 22.9.2015. [cit. 2015-09-25]. Dostupné na internete: <http://www.washingtonexaminer.com/article/2572564 >.

Zámer zriadenia stáleho situačného centra slovenskej republiky pre vyhodnocovanie bezpečnostnej situácie v slovenskej republike a vo svete, [online]. UV-23312/2014, 4.6.2014 [cit. 2015-08-28]. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=23607>.

ZEMAN, Petr. *Výkladový slovník*. [online]. Úřad pro zahraniční styky a informace [cit. 2014-08-11]. Dostupné na internete: < http://www.uzsi.cz/cz/princip-nezbytne-znalosti.html >.

RSDr. Roman LAML, PhD.
Ľ. Fullu 23
841 05 Bratislava
laml.roman@gmail.com

SLOVENSKÁ REPUBLIKA V BOJI PROTI TERORIZMU – NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN BOJA PROTI TERORIZMU NA ROKY 2015 – 2018

SLOVAC REPUBLIC IN COMBAT TERRORISM - NATIONAL ACTION PLAN ON COMBATING TERRORISM FOR 2015 – 2018

Milan LABUZÍK, Peter SPILLÝ

ABSTRACT

The Slovak Republic is a country that is aware of the danger of international terrorism with all its consequences. Although it is not directly affected by terrorism the SR accepts many effective preventive measures to its elimination. One of them is the National Action Plan (NAP) for specific periods. In our case, the first part of the article analyses the results of implementation of NAP for the years 2011-2014 and the second part is focused on currently valid NAP for the years 2015 - 2018 and consists of the brief description of the current security environment, the goals but mainly the task of combating the current terrorism.

Keywords: National action plan on combating terrorism, security environment, foreign fighers

ÚVOD

Terorizmus nie je v Európe novým javom. Ohrozuje európsku bezpečnosť, hodnoty demokratickej spoločnosti a práva a slobody európskych občanov. V rokoch 2009 – 2013 sa v členských krajinách EÚ uskutočnilo 1010 neúspešných, zmarených alebo dokončených útokov pri ktorých zahynulo 38 ľudí.[1]Podľa ostatných správ Europolu TE-SAT [2] (EU TERRORISM SITUACION AND TREND REPORT) bolo v r. 2013 uskutočnených v 5 členských krajinách 152 teroristických útokov pri ktorých zahynulo 7 ľudí a 535 bolo zatknutých; v r. 2014 v dôsledku teroristických útokov zomreli v EÚ 4 ľudia, v členských štátoch bolo vykonaných 201 teroristických útokov, pre trestné činy súvisiace s terorizmom bolo v EÚ zatknutých 774 jednotlivcov a 444 jednotlivcov bolo odsúdených. Okrem toho bolo niekoľko európskych občanov unesených alebo zabitých teroristickými skupinami na celom svete. Cestovanie bojovníkov z Európy do rôznych miest na účely džihádu a bezpečnostná hrozba, ktorú môžu predstavovať vnútri EÚ po svojom návrate, sú javmi, ktoré budú v nasledujúcich rokoch pravdepodobne tiež pretrvávať. Keďže tieto hrozby nepoznajú hranice, treba sa proti nim postaviť na národnej i medzinárodnej úrovni.

Slovenská republika je štátom, v ktorom sa zatiaľ domáci či medzinárodný terorizmus otvorene neprejavil. Slovenskí občania sa však už stali obeťami teroristických útokov v zahraničí. (Dvaja slovenskí horolezci boli zabití v júni 2013 v Pakistane a v júli 2013 bol zabitý slovenský vojak v Afganistane). S plnou vážnosťou si Slovenská republika uvedomuje nebezpečenstvo medzinárodného terorizmu aj nutnosť boja proti nemu a odsudzuje všetky jeho formy bez ohľadu na krajinu pôvodu a jeho ideologické, politické, etnické alebo náboženské pozadie. Ako člen OSN, Európskej únie a NATO i ako suverénny štát je Slovenská republika pripravená zapojiť sa do boja s terorizmom s vedomím, že v boji s globálnym terorizmom, respektíve globálnymi teroristickými sieťami by reakcia iba na národnej alebo regio-

[1] http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/flight-against-terrorism/
[2] Pozri TE-SAT z roku 2014 a 2015.

nálnej úrovni bola nedostatočná, preto jediným účinným riešením je komplexný globálny prístup medzinárodného spoločenstva.

Napriek tomu, že úloha organizácií medzinárodného krízového manažmentu v boji proti terorizmu narastá, určujúcimi sú stále jednotlivé členské krajiny, ktoré nesú hlavnú ťarchu konkrétnych protiteroristických opatrení, zodpovedajú za fungovanie justície, policajných zborov a spravodajských služieb.

Jedným z významných aspektov terorizmu je neurčitosť, a to ako vo vzťahu k cieľu útoku, tak k jeho spôsobom, prostriedkom a časovému hľadisku. I sebamenšie nebezpečenstvo vyžaduje ostražitosť a prípravu bezpečnostných štruktúr štátu. Preto sú v boji proti terorizmu využívané všetky možné a dostupné prostriedky a metódy zabezpečujúce jeho elimináciu – od prípravy strategických dokumentov až po prijímanie praktických opatrení u všetkých subjektov protiteroristického boja, čo si aj v súčasnosti Slovenská republika plne uvedomuje.

1. VYHODNOTENIE PLNENIA ÚLOH Z NÁRODNÉHO AKČNÉHO PLÁNU BOJA PROTI TERORIZMU V UPLYNULÝCH ROKOCH

Prvým dokumentom Slovenskej republiky v ktorom bol terorizmus odmietnutý spolu s propagáciou vojny a ozbrojeného násilia, šovinizmom, fašizmom, rasovou a triednou nenávisťou, národnou a náboženskou neznášanlivosťou bol dokument „Obranná doktrína Slovenskej republiky“. Išlo o prvý strategický národno-bezpečnostný dokument SR schválený vládou SR 30. júna 1994. Ďalším dokumentom v ktorom SR odmieta terorizmus je dokument nazvaný „Základné ciele a zásady národnej bezpečnosti Slovenskej republiky“ schválený 21. júna 1996. Okrem jeho odmietnutia bol „rast nebezpečenstva a rozsah akcií medzinárodného a a vnútorného terorizmu a organizovaného zločinu“ zaradený medzi vonkajšie a j vnútorné faktory ovplyvňujúce realizáciu národného záujmu SR.[3]

V Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky schválenej NR SR 27. marca 2001 bol terorizmus spolu s medzinárodným organizovaným zločinom zaradený medzi bezpečnostné riziká a ohrozenia Slovenskej republiky. „Medzinárodný organizovaný zločin a terorizmus je bezpečnostným rizikom a vzhľadom na široký rozsah a dôsledky jeho pôsobenia už v súčasnosti prerastá do ohrozenia životných záujmov Slovenskej republiky...Narastá rozsah a nebezpečnosť pôsobenia medzinárodného terorizmu“.[4] Boj proti medzinárodnému terorizmu sa podľa Bezpečnostnej stratégie stal súčasťou prevencie a posilňovania globálnej, európskej a regionálnej bezpečnosti a súčasťou podpory presadzovania zásad medzinárodného práva. Slovenská republika sa zaviazala, že bude v tejto oblasti naďalej aktívne spolupracovať s ďalšími štátmi, koalíciami a medzinárodnými inštitúciami s dôrazom na prevenciu a nekompromisné potláčanie medzinárodného zločinu a terorizmu.

V máji 2001 bola NR SR prijatá aj Obranná stratégia Slovenskej republiky, v ktorej je terorizmus zaradený medzi nevojenské riziká a ohrozenia Slovenskej republiky[5] medzi ktoré patrí aj: „medzinárodný terorizmus a organizovaný zločin pri masívnom narastaní svojich aktivít a prejavov, ktoré predstavujú vážne nadnárodné ohrozenie štátu vrátane oblastí a činností dôležitých pre fungovanie a obranu štátu“.[6] Medzi nevojenskými ohrozeniami je zahrnutý terorizmus aj vo Vojenskej stratégii Slovenskej republiky prijatej NR SR 25. októbra

[3] Základné ciele a zásady národnej bezpečnosti Slovenskej republiky; Obranná doktrína Slovenskej republiky, Vydala Sekcia brannej politiky a rozvoja armády MO SR, vytlačila SÚTR MO SR, Bratislava 1997, čl. 2.1-m, 2.2-l.

[4] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, MO SR Bratislava 2001, čl. 21

[5] Nevojenské riziká a ohrozenia SR predstavujú také riziká a ohrozenia, v ktorých sú dominantne použité nevojenské sily a prostriedky.

[6] Obranná stratégia Slovenskej republiky, MO SR Bratislava júl 2001, čl. 17

2001, kde je zdôraznené: „Mimoriadne dôležité pre bezpečnosť štátu je nevojenské ohrozenie terorizmom. Z dôvodu zvyšovania množstva a rozsahu teroristických operácií musia byť ozbrojené sily pri reakcii na takéto operácie pripravené poskytnúť osobitnú podporu vojenského charakteru príslušným orgánom štátnej moci a samosprávy, prípadne prevziať plnú zodpovednosť v boji proti terorizmu. Rýchly čas reakcie v takýchto podporných operáciách si vyžaduje, aby si ozbrojené sily vybudovali a udržiavali protiteroristické spôsobilosti. Konkrétne ide o zlepšenie protiteroristického výcviku a vybavenia špeciálnych síl a spravodajských orgánov“.[7]

Všetky spomínané dokumenty boli tvorené v období „rannej politiky“ SR a závery o terorizme odpovedali vtedajšej situácii. Boj proti terorizmu bol národnou záležitosťou tých krajín, kde sa terorizmus prejavoval. Prelomom sa stáva teroristický útok na USA 11. septembra 2001, ktorým sa terorizmus premenil z vnútroštátnej záležitosti terorizmom postihnutých krajín na medzinárodnú záležitosť.

V roku 2005, konkrétne 27. septembra, schválila NR SR novú Bezpečnostnú stratégiu SR a 23. septembra Obrannú stratégiu SR. Obidva dokumenty zohľadňujú skutočnosť, že Slovenská republika sa stala v roku 2004 členom Európskej únie a Severoatlantickej aliancie. Bezpečnostná stratégia vymedzuje terorizmus dovtedy najdetailnejšie, aké sa v strategických bezpečnostných dokumentoch dovtedy objavilo. Táto charakteristika zohľadňuje aj fakt, že európske krajiny sa stali terčom teroristických útokov – v roku 2004 Španielsko (11.marca Madrid) a v roku 2005 Veľká Británia (7. júla Londýn). „Terorizmus predstavuje pre SR strategickú globálnu hrozbu. Terorizmus využíva ideológie podporujúce rasovú, etnickú alebo náboženskú nenávisť, násilie a genocídu a snaží sa podkopať základné demokratické hodnoty spoločnosti, akými sú jej otvorenosť, sloboda jednotlivca, hodnota ľudského života a tolerancia. Sústreďuje sa na útoky proti civilnému obyvateľstvu, ako aj na kritickú infraštruktúru štátu s cieľom spôsobiť masové obete, škody, vyvolať strach a pocit ohrozenia. Na rýchle a nezvratné dosiahnutie svojich cieľov sa usiluje získať zbrane hromadného ničenia a ich nosiče. Viaceré európske krajiny sú teroristami považované za potenciálne ciele a Európa je aj jednou zo základní ich pôsobenia“.[8] „Najväčšou hrozbou, ktorá by mala potenciálne najvážnejšie následky pre SR a jej spojencov, je možnosť získania a použitia zbraní hromadného ničenia a niektorých ich nosičov teroristickými skupinami, prípadne zlyhávajúcimi štátmi“.[9] V Obrannej stratégii SR sa terorizmus objavuje v novej dimenzii obrannej politiky. „Poslaním obrany Slovenskej republiky v súlade so základným cieľom obrannej politiky bude: v spolupráci so spojencami brániť štátnu suverenitu, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc a chrániť bezpečnosť občanov a štátu pred vonkajšími hrozbami, predovšetkým pred hrozbou útokov medzinárodného terorizmu a použitia zbraní hromadného ničenia,...“.[10]

Už bezprostredne po teroristických útokoch na USA prijala vláda Slovenskej republiky a ministerstvá rad opatrení na zvýšenie bezpečnosti. Slovenská republika sa jednoznačne pripojila, hoci ešte nebola členom EÚ, ku všetkým relevantným záverom jednotlivých fór EÚ v boji proti terorizmu, ku ktorým bola vyzvaná. V dimenziách strategických dokumentov Slovenskej republiky, ale hlavne EÚ a NATO boli vypracované Národné akčné plány boja proti terorizmu.

Prvým komplexným programovým dokumentom v boji proti terorizmu bol **Národný akčný plán boja proti terorizmu** (ďalej len „NAP“), schválený vládou Slovenskej republiky 10. mája 2005. Obsahoval opatrenia potrebné na zvýšenie bezpečnosti štátu – jeho územia

[7] Vojenská stratégia Slovenskej republiky, http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaMilitary2001.pdf, čl. 2.1
[8] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky; Obranná stratégia Slovenskej republiky, MO SR 2005, čl. 18
[9] Tamtiež, čl. 17
[10] Obranná stratégia Slovenskej republiky, MO SR , čl.18

a obyvateľov a vytvoril širokú platformu pre boj s terorizmom po stránke legislatívnej, inštitucionálnej a výkonnej. Cieľom dokumentu bolo vytvoriť v Slovenskej republike vhodné podmienky na dôsledné napĺňanie a implementáciu viacerých medzinárodných zmlúv a záväzkov, ako sú rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN, nariadenia a rámcové rozhodnutia inštitúcií EÚ, výnosy medzinárodných inštitúcií i konkrétnych štátov, v ktorých sú vyhlasované sankcie voči osobám a skupinám podozrivým z terorizmu a z podpory terorizmu. Dokument vytvoril tiež podmienky pre riešenie základných problémov v oblasti koordinácie, spolupráce a súčinnosti jednotlivých kľúčových subjektov boja proti terorizmu. Akčný plán obsahoval konkrétne úlohy pre jednotlivé subjekty.

Vzhľadom na splnenie viacerých úloh, vývoj na medzinárodnej scéne, ako aj na politické posuny a postoje nadnárodných orgánov k tejto problematike vznikla potreba NAP prepracovať. Výsledkom bol revidovaný **NAP (REV 1)** schválený vládou SR 3. mája 2006. Tento NAP považoval za prioritu zosúladiť a zefektívniť činnosť všetkých spravodajských, policajných a ďalších bezpečnostných zložiek , prokuratúry ako i kľúčových orgánov štátnej správy a to vytvorením spoločnej koordinačnej aktivity. NAP tiež reaguje na prijatú Stratégiu EÚ na boj proti terorizmu z novembra 2005, ktorá oficiálne vyhlásila boj proti terorizmu vo všetkých oblastiach. Stanovila 4 piliere – prevencia, ochrana, stíhanie a reakcia, ktoré predstavujú komplexnú a primeranú odpoveď na medzinárodnú teroristickú hrozbu. NAP REV 1 prijal v jednotlivých oblastiach konkrétne úlohy.

Po roku boli navrhnuté úlohy vyhodnotené a zároveň bol prehodnotený obsah materiálu. Výsledkom týchto analýz je revidovaný **NAP (REV 2)**, ktorý vytváral širokú platformu pre riešenie boja s terorizmom po stránke legislatívnej, inštitucionálnej a výkonnej, ktorý bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky zo dňa 3. októbra 2007**.** NAP (REV 2) podliehal stupňu utajenia Dôverné.

NAP (REV 2) bol koncipovaný ako súhrnný strategický dokument obsahujúci súpis úloh a opatrení s určením gestorov a termínmi ich plnenia. Zodpovedný a iniciatívny prístup k jeho plneniu mohol významným spôsobom prispieť k zníženiu miery zraniteľnosti Slovenskej republiky teroristickými útokmi namierenými proti životu, zdraviu a majetku jej občanov a jej zahraničnopolitickým záujmom.

Jedným z hlavných cieľov NAP REV - 2 na národnej úrovni je rozvíjať a implementovať legislatívny a inštitucionálny rámec pre boj proti terorizmu tak, aby sa zvýšili možnosti spravodajských služieb, špeciálnych útvarov Policajného zboru SR a orgánov činných v trestnom konaní pri predchádzaní, vyhľadávaní, vyšetrovaní a stíhaní trestných činov terorizmu a vytvoriť prostredie na efektívne využitie Europolu a Eurojustu.

Časť opatrenia a úlohy REV 2 mal tú istú štruktúru ako REV 1 – štyri základné oblasti:– prevenciu, ochranu, stíhanie a reakciu a 23 základných úloh. Odlišný je počet konkrétnych úloh, ktorých je 119. Jeho nová aktualizácia sa mala podľa uznesenia vlády SR z 3. októbra 2007 uskutočniť v roku 2009, teda až o dva roky od poslednej revízie.

V roku 2009 bola predložená podpredsedovi vlády SR a ministrovi vnútra SR Správa o plnení úloh vyplývajúcich z NAP REV 2 a vyhodnotenie plnenia úloh Ministerstva vnútra SR z neho vyplývajúcich.

Pri spracovávaní správy o plnení NAP REV 2 bolo zistené, že NAP REV 2 mal viaceré nedostatky. Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 928 zo 16. decembra 2009 k návrhu správy o bezpečnosti SR za rok 2008 v opatreniach na zachovanie bezpečnosti Slovenskej republiky uvádza v bode č. 5 uvedeného uznesenia potrebu aktualizácie NAP REV 2. Následne bol vypracovaný a 18. mája vládou SR schválený NAP boja proti terorizmu na roky 2011 - 2014

NAP na obdobie rokov 2011 – 2014 sa orientoval na kľúčové problémy boja proti terorizmu v SR, ktoré dovtedy v predchádzajúcich verziách NAP neboli obsiahnuté dostatočne alebo sa v nich vôbec nenachádzali. Obsahoval sedemnásť úloh, z ktorých šestnásť bolo splnených.[11] Úloha č. 1.3 *Zriadiť post Národného koordinátora boja proti terorizmu v Slovenskej republike* bola zrušená, keďže v súčasnosti analytickú a koordinačnú úlohu v oblasti boja proti terorizmu plní Národné bezpečnostné analytické centrum (NBAC), ktoré bolo zriadené uznesením vlády SR č. 75 dňa 7. marca 2012 v rámci plnenia úlohy 1.4 NAP. NBAC je definované ako analytické, komunikačné a kooperačné pracovisko SIS s celoštátnou pôsobnosťou pre oblasť bezpečnostných (teda nie len teroristických) hrozieb. Činnosť NBAC je zameraná predovšetkým na prípravu komplexných analytických hodnotení bezpečnostných incidentov na základe hlásení prijatých od štátnych orgánov SR v zmysle presne definovaného zoznamu bezpečnostných incidentov a udalostí, na monitorovanie bezpečnostnej situácie v SR v odkrytých prameňoch a na poskytovanie analytických produktov o bezpečnostných hrozbách v SR určeným príjemcom v SR. Na činnosti NBAC sa podieľajú vysielaním svojich zástupcov Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, Generálny štáb Ozbrojených síl SR, Policajný zbor, Kriminálny úrad finančnej správy SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Národný bezpečnostný úrad. Ďalšie subjekty poskytujú NBAC informačnú podporu formou hlásení o bezpečnostných incidentoch. Na základe úlohy 1.5 sa vďaka šesťmesačnej rotácii predsedníctva medzi dvomi subjektmi (SIS a MV SR) zefektívnil systém zvolávania a zasadania medzirezortnej expertnej skupiny. Zabezpečenie šesťmesačnej rotácie predsedníctva medzi SIS a MV SR bude zaradené aj medzi úlohy NAP na roky 2015 – 2018. V rámci plnenia úlohy 1.6 bol vytvorený a zavedený mechanizmus vyhlasovania stupňa teroristického ohrozenia na území SR a od 1. septembra 2013 je na území SR vyhlásený prvý, t. j. nízky stupeň teroristického ohrozenia. V súvislosti s plnením úlohy 1.15 bol v decembri 2013 do legislatívneho procesu predložený návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa zakladá trestná zodpovednosť právnických osôb aj vo vzťahu k trestným činom terorizmu a financovania terorizmu. V marci 2014 bol vládou SR schválený zákon č. 58/2014 Z. z. o výbušninách, výbušných predmetoch a munícii a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. júna 2014, ktorého dopracovanie vyplývalo z úlohy 1.16, a ktorý upravuje práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb v oblasti výbušnín určených na civilné použitie, pyrotechnických výrobkov a munície. V rámci úlohy 1.17 bola zabezpečená služobná pohotovosť pyrotechnikov na pracoviskách Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru a krajských riaditeľstiev PZ v mimopracovnom čase. Úloha bude plnená priebežne aj ako súčasť NAP na roky 2015 – 2018.

2. NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN BOJA PROTI TERORIZMU NA ROKY 2015-2018

Bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 213 zo dňa 29. apríla 2015. Cieľom NAP na roky 2015-2018 je prostredníctvom nových úloh rozšíriť nástroje boja proti terorizmu v Slovenskej republike a reagovať na aktuálne trendy v uvedenej oblasti, akými sú cestovanie európskych občanov do konfliktných zón, ich radikalizácia a následný návrat do európskych štátov, hrozby útokov tzv. osamelých aktérov, radikalizácia a samoradikalizácia na internete, vo vzdelávacích inštitúciách a v náboženských komunitách, financovanie terorizmu a iné.

Kým v minulosti predstavovali najväčšie riziko teroristické skupiny s veľkým počtom členov a ich masové útoky, v súčasnom období sa Európa a Slovenská republika ako jej sú-

[11] Podrobné vyhodnotenie úloh obsahuje Správa o plnení úloh vyplývajúcich z NAP boja proti terorizmu na roky 2011 – 2014 predložená na rokovaní vlády SR 15.4.2015.

časť obáva najmä hrozieb súvisiacich s novým fenoménom cestovania občanov Európy do zón konfliktov ako sú Sýria a Irak, a následného návratu radikalizovaných osôb so skúsenosťami z bojov a medzinárodnými kontaktmi na ďalšie osoby s radikálnymi postojmi. Otvorené hranice v rámci schengenského priestoru uľahčujú presun takýchto osôb v Európe a potenciálne zvyšujú riziko úspešného vykonania teroristického útoku na území niektorého zo štátov Schengenu. Cieľom NAP na roky 2015 – 2018 je teda prispieť k zvýšeniu bezpečnosti občanov SR a pripravenosti zodpovedných subjektov v prípade spáchania trestného činu terorizmu na území SR a na jej záujmoch v zahraničí, k zintenzívneniu medzinárodnej spolupráce a výmeny informácií medzi relevantnými subjektmi.

V časti *Analýza východiskovej situácie* NAP obsahuje stručnú bezpečnostnú situáciu v Európskej únii a vo svete a aktuálnu situáciu z pohľadu boja proti terorizmu v Slovenskej republike. Z hľadiska situácie vo svete analyzuje Blízky východ, Áziu, Afriku a Európu.
Blízky východ. Nepokoje v Sýrii a Iraku spôsobili pre Európu nárast hrozby zo strany islamistického terorizmu. O vplyv v oblasti bojujú teroristické skupiny – Islamský štát (IS), Front an-Nusra (JN) a Al-Káida na Arabskom polostrove (AKAP) pôsobiaca hlavne v Jemene. Skupina IS vyhlásila v júni 2014 islamský kalifát pod vedením Abú Bakr al-Bagdadiho. Ide o islamskú náboženskú formu vlády, ktorá spája v jednej osobe politického a náboženského vodcu – nasledovníka proroka Muhamada. IS ovláda časť Sýrie a veľkú časť Iraku a má za cieľ ovládnuť islamský svet. Najviac zahraničných bojovníkov pôsobí práve v IS a v propagande sa netají tým, že v nábore naďalej pokračuje. Zdroje príjmov: obsadené banky, vydieranie, obchodovanie s drogami, únosy, pranie peňazí, ropa, darcovia, vojnová koriť, predaj elektriny, prejazd kamiónov, platba od kresťanov a pod. Skupina JN je predĺženou rukou Al-Káidy v Sýrii a zameriava sa hlavne na útoky proti režimu sýrskeho prezidenta Al-Asada a tiež aj na boje proti IS. Skupina AKAP predstavuje potenciálne najväčšiu hrozbu voči zahraničným občanom a záujmom a cielene útočí a unáša zahraničných občanov a členov diplomatických misií s cieľom získať výkupné.

Ázia. Bezpečnostná situácia v Ázii z pohľadu terorizmu ostáva naďalej nepriaznivá. Najčastejšími cieľmi útokov islamistov v oblasti zostávajú vládne objekty a predstavitelia, zhromaždenia a posvätné miesta náboženských sekt, domáce aj zahraničné bezpečnostné zložky, zahraniční občania a záujmy, a diplomatické misie. V Afganistane ide predovšetkým o sieť Haggani a v Pakistane o Jadro Al-Káidy a hnutie Tehrike-e-Taliban Pakistan.

Afrika. Vo východnej Afrike najväčšiu hrozbu predstavuje hnutie Al-Shabab, ktoré sa zameriava hlavne na útoky na somálsku vládu a vojsko. Hnutie však už v minulosti útočilo aj na občanov Západu – útok v Nairobi (2013), samovražedný útok v Džibutsku (2014), a hrozba podobných útokov naďalej trvá. V západnej Afrike sú aktívne hnutia Boko Haram, ktoré prioritne útočí na nigérijské ciele, jeho odnož Ansaru, ktorá spolupracuje s Al-Ká'idou v islamskom Maghrebe (AKIM) a Hnutie pre jednotu a džihád v Západnej Afrike (MUJAO).

Európa. Vznik nových konfliktov a krízových oblastí ovplyvnil charakter teroristických hrozieb pre Európu. Kým po roku 2001 boli najpravdepodobnejšou hrozbou masové útoky s vysokým počtom obetí vykonané veľkými zahraničnými teroristickými organizáciami, v súčasnosti sa obavy Európy spájajú hlavne s návratom radikalizovaných občanov európskych krajín so skúsenosťami z bojov v zahraničí po boku radikálnych islamistov. Podpora samoradikalizácie prostredníctvom internetu predstavuje ďalšie riziko nielen pre európske štáty, ale aj pre mnohé moslimské krajiny. Islamistická propaganda je ľahko prístupná na internete a materiály sú dostupné už aj v európskych jazykoch, čo zvyšuje ich zrozumiteľnosť a príťažlivosť pre potenciálnych konvertitov a zahraničných bojovníkov. Na internete pôsobí veľa skupín, ktoré podnecujú k džihádu v domácej krajine alebo v zahraničí. Príkladom je sieť Saria4, ktorá má pokiaľ je to známe zastúpenie viac ako 17 krajinách.

V súčasnosti pravdepodobne najväčšou výzvou pre Európu je vytvorenie mechanizmu na zamedzenie odchodu a následného návratu radikalizovaných bojovníkov z konfliktných oblastí vlastniacich európske cestovné dokumenty, ktoré im umožňujú vyhnúť sa zosilneným bezpečnostným kontrolám na hraniciach a letiskách.

NAP na roky 2014-2018 upozorňuje aj na nový a rastúci trend, ktorým je cestovanie žien do oblastí konfliktov a ich následné zapájanie sa do džihádu v týchto oblastiach. Prvým typom je džihád, pri ktorom sa ženy priamo zúčastňujú bojov po boku mužov. Druhým typom je kontroverzný jihaad al-nikah, tzv. sexuálny džihád, kde väčšinou ženy z Afriky a Európy cestujú do zón konfliktu, aby podporili mužov pri ich ozbrojenom džiháde a poskytli im sexuálne služby v rámci dočasného sobáša. Sexuálny džihád je v tomto prípade uznávaný ako legitímna forma vojny a zapájajú sa doňho dievčatá už od pubertálneho veku.

Pokiaľ sa týka bezpečnostného prostredia v SR, NAP ho hodnotí ako relatívne pokojné, bez bezprostredných rizík súvisiacich s terorizmom. SR je medzinárodnými teroristami a teroristickými skupinami naďalej vnímaná a využívaná skôr ako tranzitná krajina, než cieľ potenciálneho útoku. Napriek tomu narástla miera ohrozenia občanov SR a jej záujmov v zahraničí, najmä v súvislosti s členstvom v medzinárodných organizáciách a účasti vo vojenských a protiteroristických operáciách. Možnou hrozbou pre SR je tiež nelegálna migrácia, prostredníctvom ktorej sa do krajiny môžu dostať členovia a podporovatelia teroristických skupín. Na rozdiel od krajín západnej Európy, SR nehrozí návrat veľkého počtu radikalizovaných bojovníkov zo Sýrie a ďalších krízových oblastí.
Moslimská komunita pôsobiaca v SR sa prejavuje ako umiernená; jej predstavitelia sa dlhodobo vyhýbajú radikálnym prejavom a vyjadreniam k aktivitám islamistov v konfliktných zónach. Možným rizikom sú radikálne islamistické materiály voľne prístupné na internete a zahraniční duchovní navštevujúci a prednášajúci v slovenských modlitebniach

NAP je koncipovaný ako súhrnný strategický dokument obsahujúci súpis úloh a opatrení s určením gestorov a termínmi ich plnenia. Zodpovedný a iniciatívny prístup k jeho plneniu môže významným spôsobom prispieť k zníženiu miery zraniteľnosti Slovenskej republiky teroristickými útokmi namierenými proti životu, zdraviu a majetku jej občanov a jej zahraničnopolitickým záujmom.

Úlohy NAP na roky 2015 – 2018[12]:

č.1 Zabezpečiť distribúciu novelizácií Akčného plánu boja proti terorizmu EÚ relevantným subjektom. V prípade potreby zabezpečiť aktualizáciu NAP – zodpovedný subjekt: MV SR

č. 2 Zamerať spravodajskú činnosť na získavanie informácií o teroristických rizikách a hrozbách voči SR, jej občanom, záujmom a objektom, vrátane informácií o radikalizácii, podporovaní a verbovaní na teroristické aktivity. Relevantné zistenia z oblasti boja proti terorizmu v SR poskytovať vo forme spravodajských produktov určeným externým príjemcom. SIS, MO

č. 3 Hodnotiť bezpečnostnú situáciu v oblasti terorizmu a poskytovať určeným externým príjemcom na ich ďalšie využitie analytické hodnotenia zamerané na potenciálne bezpečnostné riziká a aktuálne hrozby najmä voči SR, jej občanom, záujmom a objektom, a na trendy a vývoj v tejto oblasti. SIS, MO SR

č. 4 Zvyšovať odbornosť a kvalifikáciu pracovníkov zodpovedných subjektov, ktorí sa podieľajú na zabezpečovaní úloh v oblasti boja proti terorizmu. Jednotlivé rezorty.

[12] Podrobne: Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015 – 2018, časť 4 – Národný akčný plán boja proti terorizmu - úlohy

č. 5 Zabezpečiť na požiadanie podporu v prospech Policajného zboru na zníženie rizika ohrozenia obyvateľstva a dôležitých objektov v súvislosti s použitím výbušnín, resp. chemických, biologických, rádioaktívnych a jadrových (ďalej len „CBRN“) prostriedkov teroristami, prípadne teroristickými skupinami a to vo forme:

a) výmeny technických a operačných informácií z databázy Ozbrojených síl SR a PZ SR,
b) poskytnutia pyrotechnických a EOD spôsobilostí, ak nimi PZ nedisponuje,
c) poskytnutia špecializovaných CBRN spôsobilostí (analytické vybavenie, odberové tímy, prieskumné a dekontaminačné spôsobilosti), ktorými PZ nedisponuje.

č. 6 Monitorovať výchovno-vzdelávacie postupy a výchovno-vzdelávacie zariadenia s ohľadom na možný výskyt zdrojov extrémistickej ideológie s prvkami terorizmu, náboženskej radikalizácie a intolerancie. *MŠ SR*

č. 7 Na základe požiadaviek MV SR poskytovať súčinnosť a informácie z oblasti cirkví a náboženských spoločností vykazujúcich znaky autoritatívnych kultov, dominantného vodcovského princípu, výlučnosti učenia a uzavretosti komunity. *MK SR*

č. 8 Vypracovať postupy na efektívne vykonávanie pravidiel a procedúr na zmrazovanie finančných zdrojov a aktív teroristov a iných osôb v praxi. MF SR, MH SR

č. 9 Organizačne zabezpečiť pracoviská Kriminalistického a expertízneho ústavu PZ a pracoviská krajských riaditeľstiev PZ, aby bol v mimopracovnom čase na každom pracovisku minimálne jeden pyrotechnik zaradený do služobnej pohotovosti mimo pracoviska s určenou dobou nástupu výkonu štátnej služby. MV SR

č. 10 Zabezpečiť rotáciu predsedníctva v medzirezortnej Expertnej skupine (ES) na koordináciu výmeny a analýzy informácií a spolupráce v oblasti boja proti terorizmu na národnej úrovni. SIS, MV SR

č. 11 Zabezpečiť efektívnu výmenu informácií v operatívnej oblasti podľa potrieb subjektov medzirezortnej ES. SIS

č. 12 Smerovať odbornú diskusiu v rámci platformy Expertnej skupiny na národnej úrovni k zhodnoteniu potreby legislatívnej úpravy právneho poriadku SR, v reakcii na plnenie medzinárodných, pre SR zaväzujúcich dokumentov, so zameraním na eliminovanie bezpečnostných rizík zo strany osôb, ktoré z územia SR vycestovali a zúčastnili sa ozbrojených konfliktov v zahraničí (Sýria, Irak, Afganistan, Pakistan, iné konfliktové oblasti, vrátane konfliktu na Ukrajine), buď samostatne, alebo ako členovia povstaleckých, či iných paramilitantných a radikálnych zoskupení, a plánujú alebo zrealizovali svoj návrat na územie SR. Cieľom je obmedziť účasť osôb v bojoch v zahraničí na strane militantov, radikálov, či teroristov, alebo na to verbovať druhé osoby či ich financovať alebo inak podporovať. *SIS*

č. 13 Analyzovať medzinárodné záväzky SR týkajúce sa postihovania financovania terorizmu a v prípade potreby pripraviť a predložiť legislatívne opatrenia na riešenie identifikovaných nedostatkov právnej úpravy. MS SR

č. 14 Spolupracovať na medzirezortnej úrovni s inými bezpečnostnými zložkami a na medzinárodnej úrovni so zahraničnými partnermi a podieľať sa na predchádzaní a eliminovaní teroristických rizík voči SR, jej občanom, záujmom a objektom. *SIS, MV SR*

ZÁVER

Slovenská republika je štátom, v ktorom sa zatiaľ domáci či medzinárodný terorizmus otvorene neprejavil. Tento stav však nemožno považovať za trvalý a problematike terorizmu treba neustále venovať patričnú pozornosť. Výrazom tejto pozornosti bolo aj vypracovanie Národného akčného plánu boja proti terorizmu, ktorý je komplexným programovým dokumentom a vychádza z dokumentov medzinárodných organizácií, ktorých je Slovenská republika členom. V nasledujúcom období pôjde o obsahovú realizáciu prijatých úloh nielen na najvyšších orgánoch štátu, ale aj v regiónoch a mestách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, MO SR Bratislava 2001.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Schválená NR SR 27.9.2005.

Obranná stratégia Slovenskej republiky, Schválená NR SR 23.9.2005.

EU TERRORISM SITUACION AND TREND REPORT 2014, Dostupné na internete: https://www.europol.europa.eu/content/te-sat-2014-european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2014.

EU TERRORISM SITUACION AND TREND REPORT 2015, Dostupné na internete: https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015.

Národný akčný plán boja proti terorizmu, Uznesenie vlády SR z 10.mája 2005, Dostupné na internete:http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=12854.

Národný akčný plán boja proti terorizmu – REV 1, Uznesenie vlády SR z 3.mája 2006, Dostupné na internete:http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=5725.

Národný akčný plán boja proti terorizmu – REV 2, Uznesenie vlády SR z 3.októbra 2007.

Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2011 – 2014, schválený vládou SR 18. mája 2011, Dostupné na internete: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-132760?prefixFile=m_

Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018, Vláda SR 29. apríla 2015.

Správa o plnení úloh vyplývajúcich z NAP boja proti terorizmu na roky 2011 – 2014 predložená na rokovaní vlády SR 15.4.2015.

Základné ciele a zásady národnej bezpečnosti Slovenskej republiky; Obranná doktrína Slovenskej republiky, Vydala Sekcia brannej politiky a rozvoja armády MO SR, vytlačila SÚTR MO SR, Bratislava 1997.

PhDr. Milan LABUZÍK, CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
milan.labuzik@aos.sk

doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
peter.spily@aos.sk

BEZPIECZEŃSTWO CYBERPRZESTRZENI W POLSCE

POLAND'S CYBERSECURITY

Ryszard LELITO

ABSTRACT

The article shows the basis of security of cyberspace in Poland. The first part of the article presents the collection of concepts and the essence of the phenomena in the field of cyberspace and security of cyberspace. The text describes threats in cyberspace including their division, causes of appearance and the possibility of elimination. The second part of the article concerns Poland's security of cyberspace, characterization of cybersecurity environment and the structure and functioning of the cybersecurity system. In particular, the description of security of cyberspace in Poland includes issues of cybersecurity of public administration units in the state. The last part of the article presents Poland's cybersecurity in the context of protection of the Poland's critical infrastructure.

Keywords: administration, cyberspace, infrastructure, protection, security, state, threats.

WPROWADZENIE

Bezpieczeństwo, jak każde pojęcie o bardzo szerokim zakresie, jest terminem wieloznacznym. Można go określać jako stan niezagrożenia podmiotu, spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku[1]. Biorąc pod uwagę uniwersalne rozumienie bezpieczeństwa, można stwierdzić, że w ujęciu podmiotowym bezpieczeństwo dotyczy człowieka, grupy ludzi (grup społecznych) sformalizowanych i niesformalizowanych, rożnych organizacji tworzonych przez ludzi, w tym państwa, a nawet grupy państw.

W szczególności bezpieczeństwo państwa rozumiane jest jako stan uzyskany w wyniku odpowiednio zorganizowanej obrony i ochrony przed możliwymi zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi, wyrażony stosunkiem potencjału obronnego i ochronnego do skali zagrożeń[2]. Bezpieczeństwo państwa to najważniejsza wartość, potrzeba i priorytetowy cel działalności państwa, przejawiający się w jego trwałym, wolnym od zakłóceń bycie i rozwoju.

Najczęściej w odniesieniu do bezpieczeństwa państwa stosowane jest przedmiotowe kryterium podziału. Mówimy wówczas o rodzajach, czy dziedzinach bezpieczeństwa, które dzielą bezpieczeństwo na polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, ekologiczne i informacyjne[3].

Najbardziej nas interesujące bezpieczeństwo informacyjne, to rodzaj bezpieczeństwa uznający wzrastającą rolę informacji w podtrzymywaniu stabilności państwa, w tym jego gospodarki, obejmujące zabezpieczenie przed atakami wymierzonymi w sieci (systemy) informacyjne państwa. Bezpieczeństwo informacyjne obejmuje wszystkie procesy

[1] JAKUBCZAK, R. *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*. Warszawa : AON, 2008. 8 s.

[2] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa : AON, 2002. 16 s.

[3] HUZARSKI, M. *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*. Warszawa : AON, 2009. 14 s.

technologiczne od pozyskania, poprzez transmisję, przetwarzanie do przechowywania informacji w systemach informacyjnych. Kiedy mówimy o bezpieczeństwie informacyjnym, to zawsze dotyczy to podmiotu, który jest zagrożony poprzez brak informacji lub możliwość utraty zasobów informacyjnych. Kiedy podmiotem tym będzie państwo będzie to bezpieczeństwo środowiska informacyjnego państwa, w szczególnym przypadku jego cyberprzestrzeni.

1. BEZPIECZEŃSTWO CYBERPRZESTRZENI

W rozważaniach o bezpieczeństwie cyberprzestrzeni nie może zabraknąć odwołania do definicji podstawowego pojęcia występujących w tym obszarze, jakim jest *cyberprzestrzeń*. Termin ten wciąż jest uważany za bardzo nowoczesny, choć jego historia sięga już przeszło 30 lat.

Po raz pierwszy pojęciem cyberprzestrzeni posłużył się w 1982 r. William Gibson, autor powieści science fiction, który wprowadził je w noweli zatytułowanej *Burning Chrome*. Dwa lata później w powieści *Neuromancer* Gibson ponownie nawiązał do cyberprzestrzeni, określając ją jako: *A consensual hallucination experienced daily by billions of legitimate operators, in every nation, by children being taught mathematical concepts… A graphical representation of data abstracted from the banks of every computer in the human system. Unthinkable complexity. Lines of light ranged in the non-space of the mind, clusters and constellations of data*[4]. Zatem według Gibsona cyberprzestrzeń to: *Konsensualna halucynacja doświadczana każdego dnia przez miliardy uprawnionych użytkowników we wszystkich krajach, przez dzieci nauczane pojęć matematycznych (...). Graficzne odwzorowanie danych pobieranych z banków wszystkich komputerów świata. Niewyobrażalna złożoność... Świetlne linie przebiegały bezprzestrzeń umysłu, skupiska i konstelacje danych.*

Przytoczona definicja, mimo że pochodzi z powieści beletrystycznej, nie tylko dała początek wielkiej debacie nad istotą cyberprzestrzeni, lecz także wskazała podstawowe elementy tego osobliwego środowiska: rozległość (zasięg światowy), spajanie wszelkich zasobów w jedną, olbrzymią bazę danych, złożoność oraz bezprzestrzenność rozumianą jako brak możliwości odniesienia cyberprzestrzeni do fizycznych (w tym geograficznych) wymiarów realnego świata.

Od tego czasu powstało wiele definicji cyberprzestrzeni, które można ostatecznie przedstawić w zarysie w sposób następujący: *Cyberspace is a global and dynamic domain (subject to constant change) characterized by the combined use of electrons and electromagnetic spectrum, whose purpose is to create, store, modify, exchange, share and extract, use, eliminate information and disrupt physical resources. Cyberspace includes: a) physical infrastructures and telecommunications devices that allow for the connection of technological and communication system networks, understood in the broadest sense (SCADA devices, smartphones/tablets, computers, servers, etc.); b) computer systems and the related software that guarantee the domain's basic operational functioning and connectivity; c) networks between computer systems (intranet); d) networks of networks (Internet, Net) that connect computer systems; e) the access nodes of users and intermediaries routing nodes; f) constituent data (or resident data)*[5].

---

[4] GIBSON, W. *Neuromancer*. New York : Ace Books, 1984. 69 s.

[5] MAYER, Marco, SCALZI, Niccolo, MARTINO, Luigi, CHIARUGI, Iacopo. *International Politics in the Digital Age: Power Diffusion or Concentration ?* [online]. [Florence (Italy)] : University of Florence, 2013 [access on 2015-09-27]. <https://www.academia.edu/14336129/International_Politics_in_the_Digital_Age>.

W podobnym znaczeniu cyberprzestrzeń definiowana jest polskich słownikach, które między innymi podają, że: *W ostatnich latach przedrostek cyber- wiąże się z nowymi, elektronicznymi technologiami i jest używany w znaczeniu informatyczny, interaktywny (określa wszystko, co wiąże się z komputerami). Cyberprzestrzeń to przestrzeń komunikacyjna tworzona przez system powiązań internetowych. Cyberprzestrzeń podobnie jak telekomunikacja ułatwia użytkownikom sieci kontakty, także w czasie rzeczywistym. Przestrzeń otwartego komunikowania się za pośrednictwem połączonych komputerów i powiązań informatycznych pracujących na całym świecie. Definicja ta uwzględnia wszystkie systemy komunikacji elektronicznej (w tym również klasyczne sieci telefoniczne), które przesyłają informacje pochodzące ze źródeł numerycznych lub przeznaczone do numeryzacji. Cyberprzestrzeń powoli staje się podstawowym kanałem wymiany informacji*[6].

Należy przywołać jeszcze definicję cyberprzestrzeni określoną w normie *International Organization for Standardization* (ISO), która wyjaśnia, że: *The Cyberspace is a complex environment resulting from the interaction of people, software and services on the Internet, supported by worldwide distributed physical information and communications technology (*ICT*) devices and connected networks*[7]. Zatem według normy ISO cyberprzestrzeń to złożone środowisko wynikające z interakcji ludzi, oprogramowania i usług w Internecie, wspieranych przez urządzenia informatyczne i komunikacyjne oraz połączone sieci.

Cyberprzestrzeń jest więc kolejnym środowiskiem (domeną fizyczną), obok środowiska lądowego, powietrznego, morskiego czy też kosmicznego, w którym mogą być prowadzone różnorodne działania. Cyberprzestrzeń od pozostałych środowisk odróżnia miedzy innymi to, że jest w całości stworzona przez człowieka i zapewnia mu dostęp do informacji drogą elektroniczną.

Jak każde środowisko, tak i cyberprzestrzeń postrzegana jest między innymi przez pryzmat jej bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo cyberprzestrzeni można określić jako brak ryzyka utraty zasobów informacyjnych w cyberprzestrzeni, co sprowadza się do bezpiecznego Internetu. W jednej z definicji bezpieczeństwa cyberprzestrzeni (cyberbezpieczeństwa) czytamy: *Cybersecurity is the body of technologies, processes and practices designed to protect networks, computers, programs and data from attack, damage or unauthorized access. In a computing context, the term security implies cybersecurity. Ensuring cybersecurity requires coordinated efforts throughout an information system. Elements of cybersecurity include for example application security, information security and network security*[8]. W tym przypadku rozwinięcie pojęcia cyberbezpieczeństwa oznacza przedmiot technologii, procesów i praktyk na rzecz ochrony komputerów, programów i danych przed atakiem, uszkodzeniem, czy nieuprawnionym dostępem. Ponadto stwierdza się, że bezpieczeństwo cyberprzestrzeni obejmuje miedzy innymi bezpieczeństwo aplikacji (programów), bezpieczeństwo informatyczne oraz bezpieczeństwo sieci komputerowych.

Norma ISO zawiera dwa pojęcia dotyczące cyberbezpieczeństwa, odpowiednio odnoszące się do wyrazów *safety* i *security*. Dla przypomnienia pierwsze z tych słów używane jest częściej w odniesieniu do bezpieczeństwa osób i zabezpieczenia ich podstawowych potrzeb życiowych, natomiast drugie w stosunku do zasobów (pod względem ekonomicznym, zarządczym, technicznym, w tym informatycznym) w aspekcie potencjalnych

[6] *Słownik komputerowy i encyklopedia informatyczna* [online]. [dostęp 2015-09-27]. <http://www.i-slownik.pl/>.
[7] *ISO/IEC 27032:2012* [online]. [access on 2015-09-27]. <http://www.iso.org/iso/home.html>.
[8] *TechTarget* [online]. [access on 2015-09-28]. <http://whatis.techtarget.com/>.

zagrożeń spowodowanych celowa działalnością człowieka. Według normy ISO: *Cybersecurity (cyberspace security) - preservation of confidentiality, integrity and availability of information in the cyberspace. In addition, other properties, such as authenticity, accountability, non-repudiation, and reliability can also be involved· Cybersafety - condition of being protected against physical, social, spiritual, financial, political, emotional, occupational, psychological, educational or other types or consequences of failure, damage, error, accidents, harm or any other event in the cyberspace which could be considered non-desirable*[9]. A więc bezpieczeństwo cyberprzestrzeni to zachowanie poufności, integralności i dostępności informacji, a ponadto innych jej właściwości, jak autentyczność, rozliczalność, niezaprzeczalność i niezawodność. Z drugiej strony jest rozumiane jako stan bycia chronionym przed fizycznymi, społecznymi, duchowymi, finansowymi, politycznymi, emocjonalnymi, zawodowymi, psychologicznymi, wychowawczymi i innymi konsekwencjami awarii, uszkodzenia, błędu, wypadku, szkody lub innego zdarzenia w cyberprzestrzeni, które może być uważane za niepożądane.

Z bezpieczeństwem cyberprzestrzeni związane są występujące w niej zagrożenia. Generalnie źródłem zagrożeń występujących w cyberprzestrzeni mogą być katastrofy naturalne, technika albo ludzie. Przykładami zagrożeń leżącymi po stronie techniki są wszelkiego rodzaju awarie i starzenie się sprzętu, braki zasilania, czy błędy oprogramowania.

Zagrożenia, których źródłem jest strona techniczna cyberprzestrzeni, są niczym w zestawieniu z zagrożeniami, jakich źródłem mogą być działający w niej ludzie. Przy czym negatywna działalność człowieka w cyberprzestrzeni może być świadoma lub nieświadoma. Przykładem ludzi prowadzących nieświadomą negatywną działalność w sieci są nieprzeszkoleni, nieprzygotowani pracownicy. Z kolei świadoma negatywna działalność człowieka w cyberprzestrzeni polega na przeprowadzaniu różnych form sieciowych ataków komputerowych. Najpopularniejsze z nich to[10]:

- podsłuch sieciowy (*sniffing*);
- podszywanie się i oszustwa (*DoS, DDoS, spoofing, MITM, phising, pharming*);
- złośliwe oprogramowanie (*trojan horse, worm, adware, spyware, malware*).

Bezpieczeństwo cyberprzestrzeni to sprawa niezwykle istotna. Zapobieganie zagrożeniom w sieci można sprowadzić do kilku podstawowych czynników, które mają największy wpływ na bezpieczeństwo cyberprzestrzeni:

- kompetentny personel do obsługi sprzętu i oprogramowania komputerowego;
- sprawny sprzęt komputerowy (akcesoria) znanego pochodzenia;
- pewne i legalne oprogramowanie, umożliwiającego jego aktualizację w celu usunięcia występujących w nim błędów;
- dostępność sprawdzonego oprogramowania antywirusowego, posiadającego funkcję automatycznej aktualizacji bazy danych wirusów;
- dostępność ściany ogniowej (*firewall*), skutecznie blokującej zarówno ataki z zewnątrz, jak również przeciwdziałanie niekontrolowanemu wyciekowi informacji;
- powszechność stosowania skomplikowanych haseł;
- czujność personelu na podejrzane strony internetowe i pocztę e-mail.

2. ISTOTA CYBERBEZPIECZŃSTWA POLSKI

Kwestie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni Polski znajdujemy w obowiązujących dokumentach strategicznych, aktach prawnych i innych oficjalnie ogłoszonych przez organy

[9] *ISO/IEC 27032:2012* [online]. [access on 2015-09-29]. <http://www.iso.org/iso/home.html>.
[10] TADEUSIEWICZ, Ryszard. Zagrożenia w cyberprzestrzeni. W *Nauka*, 2010, nr 4, s. 39.

państwa dokumentach**.** Zawarta w nich jest między innymi terminologia zasadniczych pojęć z obszaru cyberbezpieczeństwa państwa.

Podstawowym z nich jest pojęcie cyberprzestrzeni. W *Doktrynie Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskie*j[11] czytamy: *cyberprzestrzeń – przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzona przez systemy teleinformatyczne (zespoły współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania zapewniające przetwarzanie, przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci telekomunikacyjnego urządzenia końcowego przeznaczonego do podłączenia bezpośrednio lub pośrednio do zakończeń sieci) wraz z powiązaniami między nimi oraz relacjami z użytkownikami.* Dalej odnajdujemy: *cyberprzestrzeń RP – cyberprzestrzeń w obrębie terytorium państwa polskiego oraz w miejscach, gdzie funkcjonują przedstawicielstwa RP (placówki dyplomatyczne, kontyngenty wojskowe, jednostki pływające oraz statki powietrzne poza przestrzenią RP, podlegające polskiej jurysdykcji).*

Podobne definicje cyberprzestrzeni i cyberprzestrzeni RP przedstawione są w takich dokumentach jak: *Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni RP na lata 2011-2016*[12]*,Polityka Ochrony Cyberprzestrzeni RP*[13]*, Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom RP*[14] i pozostałe ustawy o stanach nadzwyczajnych.

W oficjalnych dokumentach Rzeczypospolitej Polskiej znalazły się również zapisy odnoszące się do bezpieczeństwa cyberberprzestrzeni państwa. Z *Doktryny Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskie*j dowiadujemy się że: *cyberbezpieczeństwo RP (bezpieczeństwo RP w cyberprzestrzeni) to proces zapewniania bezpiecznego funkcjonowania w cyberprzestrzeni państwa jako całości, jego struktur, osób fizycznych i osób prawnych, w tym przedsiębiorców i innych podmiotów nieposiadających osobowości prawnej, a także będących w ich dyspozycji systemów teleinformatycznych oraz zasobów informacyjnych w globalnej cyberprzestrzeni*[15]. Wspomniana doktryna ponadto wyróżnia pojęcie *bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP* stwierdzając że jest to: *część cyberbezpieczeństwa państwa, obejmująca zespół przedsięwzięć organizacyjno-prawnych, technicznych, fizycznych i edukacyjnych mających na celu zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania cyberprzestrzeni RP wraz ze stanowiącą jej komponent publiczną i prywatną teleinformatyczną infrastrukturą krytyczną oraz bezpieczeństwa przetwarzanych w niej zasobów informacyjnych*[16]. Z zapisów doktryny wynika, że cyberbezpieczeństwo RP i bezpieczeństwo cyberprzestrzeni RP to nie stany tylko procesy zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania państwa i cyberprzestrzeni, a ponadto cyberbezpieczeństwo RP jest terminem szerszym od bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP ponieważ odnosi się nie tylko do bezpieczeństwa zasobów teleinformatycznych i informacyjnych, lecz również do bezpieczeństwa państwa jako organizacji społecznej.

W *Rządowym Programie Ochrony Cyberprzestrzeni RP* znajdujemy natomiast definicję *ochrony cyberprzestrzeni,* która jest przedstawiona jako: *zespół przedsięwzięć*

---

[11] *Doktryna Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskie*j. Warszawa : BBN, 2015. 7 s.

[12] *Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskie*j *na lata 2011-2016.* Warszawa : MSWiA, 2010.6 s.

[13] *Polityka Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskie*j. Warszawa : MAiC, ABW, 2013. 5 s.

[14] Dz. U. 1815/2014 *Ustawa z 29 sierpnia 2002 o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskie*j.

[15] *Doktryna Cyberbezpieczeństwa…* op. cit.

[16] Ibidem. 8 s.

organizacyjno-prawnych, technicznych, fizycznych i edukacyjnych mający na celu niezakłócone funkcjonowanie i bezpieczeństwo cyberprzestrzeni[17].

Ogólnoświatowy zasięg oraz możliwości natychmiastowego dostępu z niemal dowolnego miejsca na Ziemi, w połączeniu z niewielkimi kosztami użytkowania, sprawia, że coraz więcej podmiotów decyduje się przenosić swoją codziennej działalność do cyberprzestrzeni. Stała się ona tym samym nowym obszarem, środowiskiem bezpieczeństwa, w którym jak zwykle niektórzy dążą do osiągnięcia swoistych celów, nie zawsze zgodnych z zasadami życia społecznego, normami etycznymi i prawnymi.

Środowisko cyberbezpieczeństwa rozumiane jest jako: *ogół warunków funkcjonowania danego podmiotu w cyberprzestrzeni charakteryzowany przez wyzwania (szanse i ryzyka) oraz zagrożenia dla osiągania przyjętych celów*[18]. Środowisko cyberbezpieczeństwa RP może być rozpatrywane w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym[19]. Wraz z postępującym rozwojem technologicznym wszystkie tradycyjne wewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa coraz częściej mogą znajdować odpowiedniki (analogie) w cyberprzestrzeni. Mowa o zjawiskach takich, jak cyberprzestępczość, cyberprzemoc, cyberprotesty czy cyberdemonstracje o charakterze destrukcyjnym, zakłócające realizację istotnych zadań administracji publicznej oraz sektora prywatnego. Z drugiej strony rozwój technologii teleinformatycznych oraz Internetu prowadzi do powstawania nowych zagrożeń zewnętrznych, takich jak cyberkryzysy i cyberkonflikty z udziałem podmiotów państwowych i niepaństwowych, w tym także groźbę cyberwojny. Operacje w cyberprzestrzeni stanowią dziś integralną część klasycznych kryzysów i konfliktów polityczno-militarnych (wojen), w ramach ich hybrydowego charakteru.

Polski system cyberbezpieczeństwa jest dopiero w budowie. Przewiduję się wydzielenie w nim podsystemu kierowania cyberbezpieczeństwem oraz dwóch podsystemów wykonawczych – operacyjnego i wsparcia[20]. Zadania systemu cyberbezpieczeństwa obejmują: podejmowanie decyzji i koordynowanie działań dla utrzymania cyberbezpieczeństwa państwa, monitorowanie i ocenę zagrożeń w cyberprzestrzeni, prowadzenie ochrony, obrony i działań aktywnych w cyberprzestrzeni, publiczne i prywatne wsparcie (wykorzystanie potencjału instytucji i obywateli) w dziedzinie cyberbezpieczeństwa.

W cyberbezpieczeństwie Polski istotna rolę odgrywa administracja publiczna która odpowiada za zapewnienie bezpieczeństwa teleinformatycznego państwa. Wynika to między innymi z faktu, że coraz większa część usług publicznych oraz istotnych aspektów życia społecznego i gospodarczego realizowanych jest obecnie w sieci Internet lub z wykorzystaniem systemów teleinformatycznych. Jednocześnie systemy teleinformatyczne administracji publicznej wykazują dużą wrażliwość na działania ograniczające dostępność i integralność oraz naruszające poufność przetwarzanych w nich danych. W obszarze administracji rządowej i obszarze cywilnym w zakresie realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem cyberprzestrzeni RP główną rolę pełni *Rządowy Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe CERT.GOV.PL.* jako zespół *Computer Emergency Response Team* (CERT)[21]. Podstawowym zadaniem *CERT.GOV.PL.* jest zapewnianie i rozwijanie zdolności jednostek organizacyjnych administracji publicznej RP do ochrony przed cyberzagrożeniami.

[17] *Rządowy Program…* op. cit.
[18] *Doktryna Cyberbezpieczeństwa…* op. cit. 8 s.
[19] Ibidem. 10-13 s.
[20] Ibidem. 18-22 s.
[21] *Polityka Ochrony*…op. cit. 8 s.

3. INFRASTRUKTURA KRYTYCZNA W CYBERBEZPIECZEŃSTWIE POLSKI

Przez *infrastrukturę krytyczną* rozumiemy: *systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców*[22]. Obejmuje ona systemy[23]:

- zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa;
- łączności;
- sieci teleinformatycznych;
- finansowe;
- zaopatrzenia w żywność;
- zaopatrzenia w wodę;
- ochrony zdrowia;
- transportowe;
- ratownicze;
- zapewniające ciągłość działania administracji publicznej;
- produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji chemicznych i promieniotwórczych, w tym rurociągi substancji niebezpiecznych.

Z kolei ochrona infrastruktury krytycznej to: *wszelkie działania zmierzające do zapewnienia funkcjonalności, ciągłości działań i integralności infrastruktury krytycznej w celu zapobiegania zagrożeniom, ryzykom lub słabym punktom oraz ograniczenia i neutralizacji ich skutków oraz szybkiego odtworzenia tej infrastruktury na wypadek awarii, ataków oraz innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie*[24].

Z systemów należących do infrastruktury krytycznej na uwagę zasługuje systemy łączności i sieci teleinformatycznych, które wchodzą w różnym zakresie w skład cyberprzestrzeni RP. System łączności zapewnia przekazywanie informacji i obejmują pocztę oraz telekomunikację, jak również radiofonię i telewizję oraz, co jest istotne, urządzenia dostępu do Internetu. System sieci teleinformatycznych składa się z podsystemu teleinformatycznego i podsystemu sieci telekomunikacyjnej. System teleinformatyczny: *to zespół współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania, zapewniający przetwarzanie i przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci urządzenia końcowego*[25]. Natomiast przez system sieci telekomunikacyjnej rozumie się: *systemy transmisyjne oraz urządzenia komutacyjne lub przekierowujące, a także inne zasoby, które umożliwiają nadawanie, odbiór lub transmisję sygnałów za pomocą przewodów, fal radiowych, optycznych lub innych środków wykorzystujących energię elektromagnetyczną, niezależnie od ich rodzaju*[26].

Ochrona teleinformatyczna infrastruktury krytycznej to *zespół przedsięwzięć i procedur mających na celu minimalizację ryzyka zakłócenia funkcjonowania infrastruktury*

[22] Dz. U. 1166/2013 *Ustawa z 26 kwietnia 2007 o zarządzaniu kryzysowym*.
[23] Ibidem.
[24] Ibidem.
[25] *Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. Charakterystyka systemów infrastruktury krytycznej*. Warszawa : RCB, 2013. 36 s.
[26] Ibidem.

krytycznej związanego z wykorzystaniem do jej użytkowania systemów teleinformatycznych[27]. Infrastruktura krytyczna jest narażona na cyberataki zarówno cyberprzestępców (cyberterrorystów), którzy mogą doprowadzić do zakłócenia jej funkcjonowania, jak również może zostać zaatakowana w sposób niezamierzony, na przykład wskutek błędów popełnionych przez jej użytkowników a także w wyniku awarii systemu, niesprawności urządzeń lub programów ją obsługujących.

Do współczesnych zagrożenia systemów teleinformatycznych infrastruktury krytycznej, wobec których należy podjąć działania należą[28]:

- brak świadomości i edukacji o infrastrukturze teleinformatycznej;
- mała podatność na zachodzące zmiany w technologii informatycznej i komunikacyjnej;
- obniżanie środków finansowych na zabezpieczenie systemów teleinformatycznych;
- upowszechnienie technologii informatycznej i komunikacyjnej;
- wrażliwość rozwiązań teleinformatycznych na ataki wrogich osób i organizacji.

Skuteczna ochrona infrastruktury krytycznej dotyczy przede wszystkim zachowania integralności i ciągłości działania procesów, które dana infrastruktura bezpośrednio zapewnia lub pośrednio wspiera w łańcuchu powiązanych działań z zewnętrznymi strukturami.

Najistotniejszymi elementami ochrony teleinformatycznej infrastruktury krytycznej są[29]:

- współpraca sektorowa;
- plany awaryjne i ciągłości działania;
- bezpieczeństwo oprogramowania;
- kontrola dostępu;
- ochrona stacji roboczych;
- bezpieczeństwo sieci bezprzewodowych;
- monitoring zagrożeń;
- reakcja na incydenty.

Jeżeli chodzi o pierwszy element ochrony teleinformatycznej, to formuła współpracy sektorowej między zainteresowanymi organizacjami często określana jest angielskim terminem *Information Sharing and Analysis Center* (ISAC), czyli Centrum Analizy i Wymiany Informacji i najczęściej przyjmuje formę wirtualnej współpracy. W ramach takiego centrum wymieniana jest informacja o konkretnych zagrożeniach dla danego sektora, a nawet o przypadkach incydentów w poszczególnych organizacjach.

Z kolei plany awaryjne zapewniające ciągłość działania powinny być przygotowywane i utrzymane według schematu: analiza sytuacji, opracowanie rozwiązania, implementacja rozwiązania, testowanie planów oraz utrzymanie planów.

Przechodząc do zasad zapewnienia bezpieczeństwa oprogramowania, warto podkreślić, że opierają się na uniwersalnych zasadach, które dotyczą również zapewnienia bezpieczeństwa dla innych zasobów teleinformatycznych i zawierają w szczególności aktualizację systemu operacyjnego i aplikacji użytkowych, a także audyt bezpieczeństwa kodu.

---

[27] *Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. Standardy służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania infrastruktury krytycznej – dobre praktyki i rekomendacje*. Warszawa : RCB, 2013. 48 s.

[28] *Bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej wymiar teleinformatyczny*. Kraków : Instytut Kościuszki, 2014. 68-69 s.

[29] *Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. Standardy*… op. cit.54 s.

Jednym z podstawowych sposobów ochrony systemu teleinformatycznego jest kontrola dostępu do zasobów. Główną zasadą, jaką należy się kierować przy ustalaniu zasad dostępu do zasobów, jest zasada *need to know,* czyli potrzeby dostępu do informacji. Według tej zasady należy przyznawać prawa dostępu do poszczególnych zasobów tylko i wyłącznie tym, dla których ten dostęp jest konieczny. Kontrola dostępu opiera się między innymi na[30]:

- zapewnienie odpowiedniej architektury sieci (*Virtual Local Network, Media Access Control,* filtracja pakietów IP);
- stosowanie informatycznej zapory ogniowej (*firewalling*);
- separacja sieci bezpośrednio obsługującej infrastrukturę krytyczną od podstawowej internetowej sieci organizacji (fizyczna i logiczna);
- bezpieczny, szyfrowany dostęp do zasobów organizacji z zewnątrz;
- tworzenie *czarnych list* i *białych list* adresów (*blacklisting* i *whitelisting*);
- użycie serwera pośredniczącego (*proxy serwer*).

Odnosząc się do elementu ochrony teleinformatycznej, jakim jest ochrona stacji roboczych, należy zauważyć, że powszechność dostępu do sieci Internet przez stacje robocze pracowników organizacji powoduje znaczny wzrost podatności na zagrożenia z niej pochodzące. Dlatego rekomendowanym rozwiązaniem jest rezygnacja z możliwości dostępu ze stacji roboczych pracowników, podłączonych do Internetu, do systemów obsługujących infrastrukturę krytyczną.

Częścią teleinformatycznej infrastruktury krytycznej są też sieci bezprzewodowe, które ze względu na łatwość budowy i konfiguracji oraz wygodę użycia są bardzo rozpowszechnione. Wykorzystanie sieci bezprzewodowych, bez zastosowania odpowiednich zabezpieczeń, niesie ze sobą duże zagrożenia, w szczególności możliwość nielegalnego wykorzystania tych sieci do działań przestępczych, jak również nieuprawnionego dostępu do informacji innych podmiotów.

Niezależnie od tego, jak silnie będzie zabezpieczona sieć teleinformatyczna, możliwość przeprowadzenia skutecznego cyberataku na nią zawsze istnieje. Dlatego organizacja powinna prowadzić stały monitoring zagrożeń. Monitoring zagrożeń powinien zostać zorganizowany dla ochrony kluczowych zasobów firmy. Do organizacji systemu monitoringu zagrożeń i wczesnej reakcji na ich wystąpienie można wykorzystać następujące rodzaje urządzeń: *Intrusion Detection System* oraz *Intrusion Prevention System*[31].

Istotną kwestią organizacyjną jest powołanie w strukturach organizacji zespołu do spraw reagowania na przypadki naruszania bezpieczeństwa teleinformatycznego zwanego *Computer Emergency Response Team (CERT*) lub *Computer Security Incident Response Team* (CSIRT). Praktyka pokazuje, że tego typu komórka, oprócz sprawowania powierzonych jej kluczowych zadań, czyli obsługi incydentów, również jest doskonałym wsparciem dla realizacji innych zadań, na przykład przeprowadzenia analizy ryzyka, audytu teleinformatycznego czy przeprowadzenia działań uświadamiająco i edukacyjnych.

ZAKOŃCZENIE

Cyberprzestrzeń staje się coraz powszechniejszym środowiskiem działania dla wielu państw na całym świecie. Pociąga to za sobą konieczność dokonania licznych zmian w funkcjonowaniu tych państw, w tym ich systemów bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo narodowe Polski posiada bardzo istotny wymiar w cyberprzestrzeni. Świadczą o tym stworzone regulacje, instytucje i relacje, które maja za zadanie zapewnić bezpieczne funkcjonowanie państwa w rzeczywistości wirtualnej. Cyberbezpieczeństwo

[30] Ibidem. 59-63 s.
[31] Ibidem. 68 s.

Polski należy rozpatrywać przez pryzmat zagrożeń dla eksploatowanych systemów teleinformatycznych, od których całkowita separacja jest po prostu niemożliwa. Jest to o tyle ważne, że dostrzegalny jest w ostatnich latach wyraźny wzrost dynamiki ataków w cybeprzestrzeni, a atakującymi są już nie tylko pojedyncze osoby, ale też wysoko wyspecjalizowane grupy wykorzystujące coraz bardziej zaawansowane technologie. Budowany system cyberbezpieczeństwa Polski powinien zapewnić bardziej spójne i systemowe działania w zakresie monitorowania i przeciwdziałania zagrożeniom występującym w cyberprzestrzeni.

BIBLIOGRAFIA

Bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej wymiar teleinformatyczny. Kraków : Instytut Kościuszki, 2014. 68-69 s. ISBN: 978-83-63712-15-0.

*Doktryna Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskie*j. Warszawa : BBN, 2015. 7 s. ISBN 978-83-60846-24-4.

Dz. U. 1815/2014 *Ustawa z 29 sierpnia 2002 o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskie*j.

Dz. U. 1166/2013 *Ustawa z 26 kwietnia 2007 o zarządzaniu kryzysowym*.

Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. *Charakterystyka systemów infrastruktury krytycznej*. Warszawa : RCB, 2013. 36 s.

Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. *Standardy służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania infrastruktury krytycznej – dobre praktyki i rekomendacje*. Warszawa : RCB, 2013. 48 s.

GIBSON, W. *Neuromancer*. New York : Ace Books, 1984. 69 s. ISBN 0-441-56956-0.

HUZARSKI, M. *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*. Warszawa : AON, 2009. 14 s. ISBN 978-83-7523-059-8.

ISO/IEC 27032:2012 [online]. [access on 2015-09-27]. <http://www.iso.org/iso/home.html>.

JAKUBCZAK, R. *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*. Warszawa : AON, 2008. 8 s. ISBN 978-83-7523-048-2.

MAYER, Marco, SCALZI, Niccolo, MARTINO, Luigi, CHIARUGI, Iacopo. *International Politics in the Digital Age: Power Diffusion or Concentration ?* [online]. [Florence (Italy)] : University of Florence, 2013 [access on 2015-09-27]. <https://www.academia.edu/14336129/International_Politics_in_the_Digital_Age>.

*Polityka Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskie*j. Warszawa : MAiC, ABW, 2013. 5 s.

*Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskie*j *na lata 2011-2016*. Warszawa : MSWiA, 2010.6 s.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Warszawa : AON, 2002. 16 s. ISBN 83-88062-23-9.

Słownik komputerowy i encyklopedia informatyczna [online]. [dostęp 2015-09-27]. <http://www.i-slownik.pl/>.

TADEUSIEWICZ, Ryszard. Zagrożenia w cyberprzestrzeni. W *Nauka*, 2010, nr 4, s. 39. ISSN 1231-8515.

TechTarget [online]. [access on 2015-09-28]. <http://whatis.techtarget.com/>.

Ryszard Lelito, PhD,
Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Krakow, Poland
rdlelito@wp.pl

ANALYSIS OF OPTIONS FOR CONSTRUCTION OF THE SATELLITE SENSOR SYSTEMS

LYSENKO A.I., KASHUBA S.V., PRISHEPA.T.A., NOVIKOV V.I., URIADNIKOVA I.V., KARMAZYN S.V.

ABSTRACT

Wireless sensor networks are applied to different practical problems, which results in wide range of technical requirements. It can be most effective to apply satellite technologies for system requirements fulfillment. Current work provides survey of different strategies of satellite links integration in distributed information collecting systems.

Keywords: Wireless Sensor Networks, satellite sensor**,** satellite sensor systems.

INTRODUCTION

Many of economical, scientific and social spheres need instruments of information collection from large surfaces and it processing. There are some requirements of fast information transmission from collection points to data center in such applications. Another requirements concerns fast system deployment on target territory.

Fast development of microelectronic devices, wireless communications and digital computations allow manufacturing of cheap, low power consuming and multifunctional devices. They have small sizes and can transmit data through radio channel. In common, each device carries set of sensors, microprocessor and radio transceiver. Radio interface supports different network level protocols for interaction with other similar nodes. Such systems are called Wireless Sensor Networks (WSN) [1].

In particular, five WSN application scenarios are identified as significant [2]:

- monitoring and surveillance of remote areas;
- emergency communications;
- support for supervisory control and data acquisition (SCADA) systems;
- critical infrastructures (CIs) monitoring;
- environmental monitoring.

On the fig.1 generalized WSN scheme depicted. Many sensor nodes collect and transmit data via wireless channels to one or several gateway (sink) nodes.

Gateway node aggregate and sends data to data processing center.

In many cases such systems have critical limitation of terrestrial communication networks usage or other infrastructures access. Depends on WSN application scenario there are several case when applying of terrestrial radio connection can be inefficient: huge distances among sensor nodes, demolishment of terrestrial communication infrastructure due to natural disasters.

One alternative solution for communication problem between sensors and datacenter can be harnessing of satellite telecommunication systems (STS). In case of existing satellite channel it is possible to start system in shortest time comparing to time other communication techniques deployment. The main drawback of satellite data transmission is high requirements of transceivers power budget. This issue is contrary to main features of typical WSN node design.

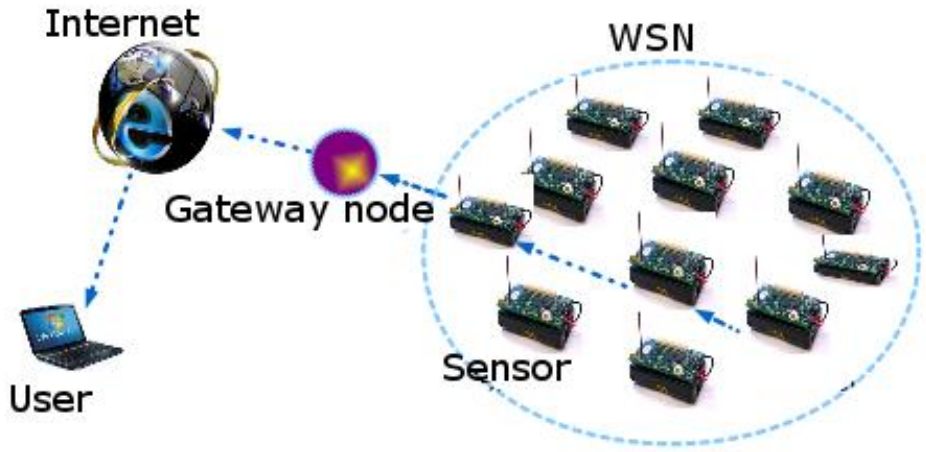
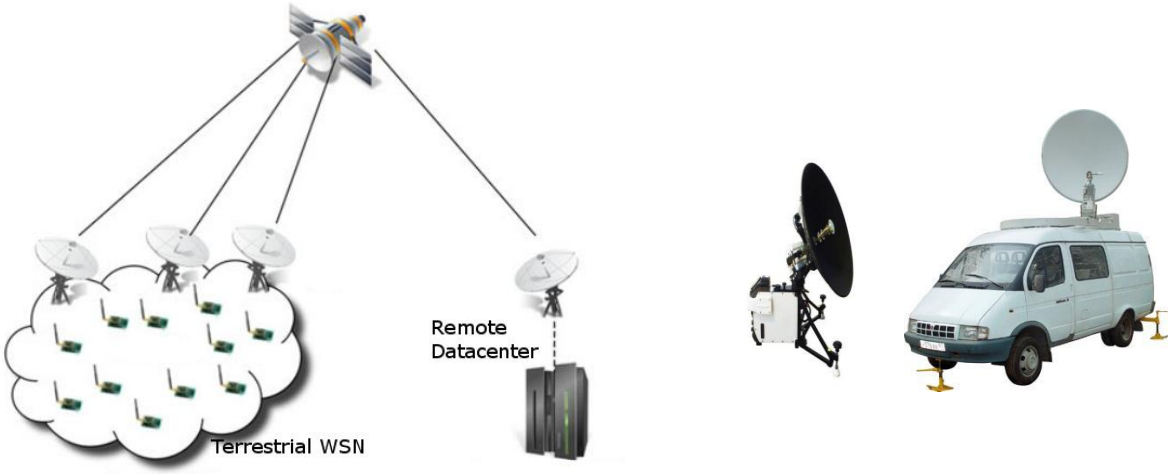

Fig.1.Generalized WSN scheme.

This article provides survey, which describes different usage methods of satellite channels in WSN systems design.We consider most typical example systems for each case of satellite segment application in WSN.

SATELLITE LINK USAGE BETWEEN GATEWAY NODE AND DATA CENTER.

Most frequent method of STS application in WSN is data transmission from gateway sensor node to datacenter. Fig.2 shows such architecture. Satellite channel doesn't take part in data transmission among sensor nodes, which typically connected with one of private area network technology (ZigBee, 6LoWPAN …). Satellite is used as connection section between sensors deploying territory and point, where high speed terrestrial communications exist.

a) b)

Fig.2. WSN with satellite link between gateway node and data center a); possible construction of satellite terminal for gateway node b).

In work [Ye_wei] it is in details described successful design of WSN network for data collection during ecological researches.

Such approach in WSN design can be effective in situations, when terrestrial communications (both cable and wireless):

- don't exist on sensor network deployment territory;
- can't be used due to administrative or other reasons;
- don't guaranty required throughput, service quality or robustness;
- can be affected or totally destroyed during natural or technogenic disasters.

In general case, satellite communication channel should be considered as a primary solution, when territory of sensor location and it state can't be defined on system design stage, but characteristics of future system surrounding infrastructure vary dramatically. Satellite technologies can guaranty lowest time of WSN launch, if it is possible to ship satellite terminal in target area even if any additional infrastructure doesn't exist. Fig.2b illustrates possible construction of satellite terminal for gateway sensor node. Such terminals respectively can have fixed location or be mounted on moveable platformfor different applications.

Depends on system properties (such as satellite channel load pattern), efficient technologies of satellite segment can vary drastically. If we have requirements of real time data transfer with defined rate and low latency, dedicated fixed rate will be simple and efficient solution. When channel utilization and terminal power consumption have lager priority than low latency, satellite systems with periodical station polling can be used. For WSNs without continuous data transmission (system detects and signal threshold crossing), which generate low amount of data with long silent terms, most efficient can be channel with random access.

Sensors with satellite interface. In some cases it is possible to consider group of radio nodes, which do not communicate each other with any wireless technology. Satellite link is only one possibility of signal transmission for nodes. Example of such system is search and rescue services. They are best known as the systems that detect and locate emergency beacons activated by aircraft, ships and backcountry hikers in distress[4]. Personal radio signal transmitter can be considered as node in highly distributed sparse sensor network.

In most of such systems Low Earth Orbit (LEO) satellites are used. They can scan whole Earth surface even without simultaneous global coverage and detect emergency signal in limited time period. LEO satellites and narrow signal band allow keeping personal beacons compact and energy efficient.

Collaborative beamforming in WSN. Beamforming is a technique that is used for directional signal transmission or reception and it relies on the artificial creation of multipath fading by equipping the transmitter with multiple antennas and by sending the same signal from each antenna. Nevertheless, battery-limited devices in WSNs are likely to be equipped with a single antenna and so they cannot use beamforming. A solution to this is to let nearby nodes to cooperate with each other by sharing their transmission data and then synchronously transmit the compound data to the destination. In essence, a set of distributed wireless nodes organize themselves as a virtual antenna array and produce a desired beam pattern. Such a beamforming is referred to as collaborative beamforming (CB).

In work [5] it is proposed to use CB for data transmission between to remote groups of sensor nodes. Hybrid MESH-network structure can be achieved in a such way. In other works [2, 6] CB is described for satellite or high altitude platform channels establishing (Fig.3).

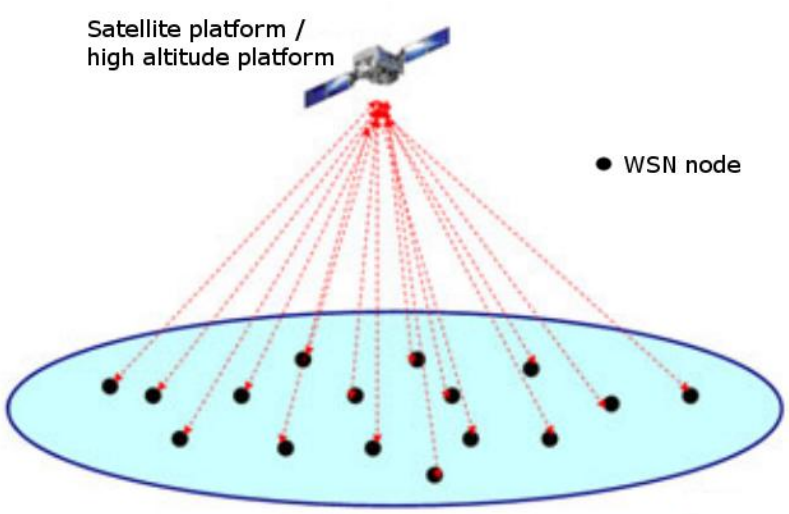

Fig.3. Collaborative beamforming for low power nodes.

CB may be adopted in modern WSNs for different purposes such as to minimize the networks' black-out spots by balancing the node's transmission energy as well as to improve data security by eliminating signals to undesired directions.

CB can be achieved by properly manipulating the initial phase of the transmitted signal of each node which are phase synchronized and have identical messages. Two possible scenarios can be used: closed-loop and open-loop scenario. In the first one, each node independently synchronizes itself to a beacon sent from the destination adjusting its initial phase, while in the second one, all nodes within a group acquire their relative locations from a beacon of a nearby reference point (master node or cluster head).

Satellite sensor networks. Traditional satellite missions are extremely expensive to design, build, launch and operate. Because of the high cost, the aerospace industry have started directing its attention to missions consisting of many, distributed, small and inexpensive satellites. Distributed space missions consist of multiple satellites working in a coordinated fashion to execute the mission's common goal. Earth Observation (EO) is one of the main focuses of both the industry and the research community. EO missions consist of a group of nano-satellites, small satellites with a mass of a few kilograms, or pico-satellites, with a mass of less than one kilogram, flying in formation or forming a constellation [7].

Applying of small satellite platforms as sensor network nodes is not very common example of WSN, but such design follows definition of these systems. Satellite sensor nodes can perform measurements of environment in space orbit (e.g. electromagnetic radiation) or on Earth surface (with optical devise). It is not necessary for each satellite has direct transmission link to Earth stations. In such systems intersatellite links frequently used, which can be organized in radio or optical band [8].

CONCLUSION

Survey demonstrates example of systems and services, where satellite technologies are adopted as effective solution for WSN communication problems. Despite of additional complexities in satellite channels caused by sensor node signal power requirements, satellite systems can provide desirable territorial deployment flexibility for WSN.

Traditional use of satellite technologies as connecting chain between terrestrial WSN and datacenter still has open topics for research. One example is problem of multiple access organization in satellite channel for high satellite channel utilization depends on payload traffic nature.

Some modern ideas as collaborative beamforming have not been widely adopted in production systems yet. But it can be considered as a perspective for WSN technologies evolving.

REFERENCES

1. BaskakovS., OganovV. Besprovodnye sensornye seti na baze platformy MeshLogic // “Elektronnye komponenty”, №8, 2006.
2. Celandroni N., Ferro E., Gotta A. A survey of architectures and scenarios in satellite-based wireless sensor networks: system design aspects. // Int. J. Satell. Commun. Network., 31: 1–38. doi: 10.1002/sat.1019
3. Ye W., Silva F., DeSchon A., Bhatt S. Architecture of a Satellite-Based Sensor Network for Environmental Observation // Information Sciences Institute, University of Southern California
4. Lewandowski A., Niehoefer B., Wietfeld C. Performance Evaluation of Satellite-Based Search and Rescue Services: Galileo vs. Cospas-Sarsat // Vehicular Technology Conference, 2008. VTC 2008-Fall. IEEE 68th , vol., no., pp.1,5, 21-24 Sept. 2008
5. Ochiai H., Mitran P., Poor H., Tarokh V. Collaborative beamforming for distributed wireless ad hoc sensor networks // Signal Processing, IEEE Transactions on , vol.53, no.11, pp.4110,4124, Nov. 2005
6. Poulakis M., Vassaki S., Panagopoulos A. Satellite-based wireless sensor networks: Radio communication link design // Antennas and Propagation (EuCAP), 2013 7th European Conference on , vol., no., pp.2620,2624, 8-12 April 2013
7. Walter Colitti, Kris Steenhaut, Nicolas Descouvemont, and Adam Dunkels. 2008. Satellite based wireless sensor networks: global scale sensing with nano- and pico-satellites. In Proceedings of the 6th ACM conference on Embedded network sensor systems (SenSys '08).
8. G. Maral, M. Bousquet, Satellite Communication Systems. Systems, Techniques and Technology. Fifth Edition. Wiley 2009

Prof. Alexander LYSENKO, DrSc.
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Sergey KASHUBA
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Valery NOVIKOV
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Doc. Inga URIADNIKOVA, PhD
Ukrainian Research Institute of Civil Protection, Ukraine

Serhii KARMAZYN
Ukrainian Research Institute of Civil Protection (UkrRICP),
Ukraine

IMPROVING EFFICIENCY WIRELESS SENSOR NETWORKS WITH SATELLITE INFORMATION TRANSMISSION CHANNELS

LYSENKO A.I., KASHUBA S.V., PRISHEPA T.A., NOVIKOV V.I., CHUMACHENKO S.N., KUTOVYI O.P.

ABSTRACT

Sensory systems are an effective mechanism for collection of information about the environment. To ensure fast and reliable transmission, system deployment flexibility wireless sensor networks can use satellite transmission channels. Most satellite data transmission technologies do not address specific requirements that arise in sensor networks. The paper considers the problem of multiple access organizing in satellite channels and suggest possible ways to improve the existing protocols providing resources on demand.

Keywords: sensor systems, satellite channels, DAMA.

INTRODUCTION

Development of terrestrial cable networks and wireless technologies allows providing wide spectrum of telecommunication services. But in case of significant space distribution of communication nodes and rapid network deployment is critical, satellite networks is definitely one of the best ways to get robust and fast connection. Wireless Sensor Networks (WSN) is a one sphere of communications where we can meet such demands.

In particular, five WSN application scenarios are identified as significant: monitoring and surveillance of remote areas, emergency communications, support for supervisory control and data acquisition (SCADA) systems, critical infrastructures (CIs) and environmental monitoring [1].In some cases satellite segment in WSN is the one possible solution, e.g. observing of territory without communication infrastructure (or where this infrastructure is destroyed).

Depends on system scale and application specialty payload traffic of satellite channel can differ drastically. System can receive kbytes of information per day or can be used for audio and video information capturing.

Physical resource of satellite transponder has strong limitations because of large distance to satellite and platform construction. This feature of satellite systems make problem of multiple access much harder comparing to terrestrial communications. Unlike common satellite data network systems and Internet access technologies WSN utilize satellite section of data transfer link mostly in return direction (from remote satellite terminal (ST) to data operation center (DOC)). That’s why choice of multiple access method becomes important problem, where good solution determines characteristics and economic efficiency of whole system.

RESEARCHES AND PUBLICATIONS ANALYSIS.

Paper [1] provides exhaustive survey of satellite networks applicability in WSN. Most part of WSN use satellite channels for connection link between each sink node and DOC. But in some cases sensors are considered as signal sources towards satellite platform (possibly with collaborative beam forming techniques [2]).

Many of satellite interactive systems built with DVB-RCS standard [3, 4]. These works consider multiple access problems in satellite systems for computer networks via satellite and quality of service issues.

PROBLEM DEFINITION

Usage of Internet access satellite technologies as link between WSN coverage zone and DOC can cause situation when satellite platform resources or/and resources of satellite terminals are used ineffectively. We consider WSN architecture with large number of sensors located in one or small number of groups. One or several sink nodes with satellite terminal exist within each group. This nodes performs data aggregation and transmission (Fig.1).

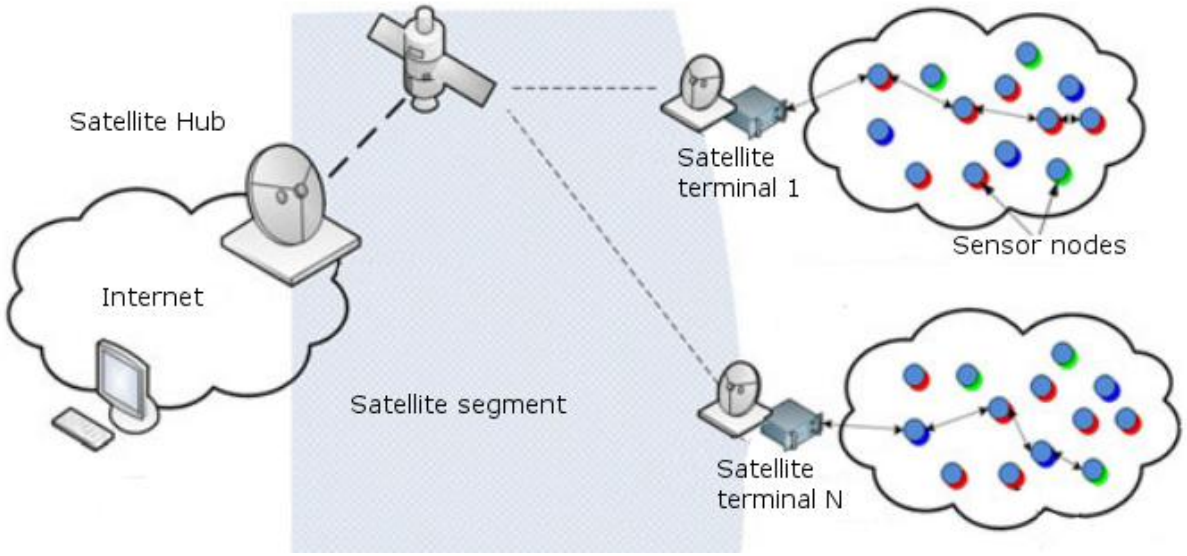

Fig.1. System scheme for considered WSN.

We assume network load from group of sensors can vary in very significant manner. Sensors can be inactive, produce small amount of data (aggregated numeric data after compression) or perform intensive data transfer (e.g. video or image transfer).

OVERVIEW OF MULTIPLE ACCESS PROTOCOLS FOR STS

There are two types of multiple access protocols depending on transmission initiation object – protocols with and without polling. Polling protocols requires network control center (NCC) station which sequentially polls each remote satellite terminal (RST). Information from RSTs is transmitted inside fixed time frame. Each station get fraction of time proportional to forecasted terminal load. Only NCC can initiate transmissions process and performs it in predefined RST order.

Polling procedure is basically transmission of message (permission to transmit data) within control channel to certain terminal. In case of variability of data rates polling procedure lose efficiency because size of time frame depends on maximum transmission activity of any RST. It results in low utilization of satellite channel in some cases.

Throughput off polling protocols first of all depends on relation between switching time from one RST to another and average time of one terminal transmission. This time consists of doubled propagation delay, data processing time and synchronization overheads. For GEOs such switching is at least 0.5 s. Efficient utilization of channel resource possible only if one terminal performs transmission longer than 3-5 seconds, because during switching time every RST doesn't transmits. So, possibility to apply polling MA protocols is limited with satellite networks of low data rate information transmission.

In non-polling MA protocols terminal initiates transmission process. Fixed access protocols define beforehand resource allocation to all RST. Virtual channels have time,

frequency or code diversity. Each such virtual channel statically allocated to terminal. Planning of resource distribution is provided for long terms and results in most inflexible resource usage without sharing.

In contrast, random access protocols don't provide any channel scheduling. Resource of satellite link is common for all terminals which perform transmission in random time moments corresponding to terminal load. Such access technic has probability of collisions when simultaneous transmission from several terminals causes message corruption. Such situation result in data transmission delays and throughput penalty due to retries. Synchronous random access protocols use sum arranging technics which force terminals transmit data only in defined points of time and reduce collision rates.

Relay multiple access protocols based on token transfer among terminals in system according to predefined route. After active station with token finishes transmission it transfers token to the next station in rout. This approach is very similar to polling protocol but coordination of transmission is performed also by RST.

Large group of MA protocols is a Demand Assignment Multiple Access protocols.Dedicated low speed control channel is used for requests exchange between each terminal and NCC. If station has data to transmit it first of all sends request to NCC about required part of common resource. After request processing and estimation of other system terminals load NCC form schedule for next frame and sends it to terminals. If system uses control channel with collisions, protocol is named conflict, other case non-conflict.

SATELLITE MULTIPLE ACCESS PROTOCOLS REQUIREMENTS FOR WSN APPLICABILITY. COMPARISON OF MA PROTOCOLS

Typical MA protocols requirements for satellite systems is:

- provide defined quality of service;
- provide maximum possible utilization of physical channel throughput;
- MA protocol implementation components should be efficient from economical and robustness point of view.

Usage of satellite links in WSN also can add significant requirement of energy consumption efficiency in satellite terminal.

We provide comparison of mentioned earlier MA protocols in consistency with defined requirements.

Fixed MA allocation techniques are efficient only for data transmission with stable rate, which can be estimated for some period of time. It can be inefficient to provide dedicated channel to one RST especially in cases when number of terminals is large.

Polling MA protocols are not suitable for sensor networks with multimedia data transfer (channel utilization reduced due to switching between terminals).

Random access protocols don't have any overhead information for multiple access regulation. But they lose efficiency during high loaded periods because of possible collisions (simultaneous transmission of more than terminal). It also results in extra energy consumption for WSN sink node during information transmission retry.

DAMA protocol is one of the most flexible realizations of channel resources sharing in interactive (with return channel) satellite systems. This MA technique allows achieving high channel utilization even in case of intensive traffic with bursts. It is possible with centralized resource management and QoS realization for different traffic classes.

DAMA OVERVIEW

Data transmission process performed in two stages in systems with DAMA. On the first stage RST sends short message about required resources through low rate service channel with random access. After receiving such message NCC estimates load of other terminals in system and calculate possible resource for terminal. Then information about resource assignment (amount and time) is transmitted to RST.

On the second stage RST performs data transmission according to NCC response. Before time of dynamically allocated resource finished terminal can send new request for continue data transfer.

Characteristics of DAMA protocols in satellite systems for computer networks are adapted to modern multiservice applications. The main targets of protocols optimization are throughput (channel utilization) and low transmission latency. That's why request period of DAMA mechanism in such systems tend to be small. In DVB-RCS standard default value of request exchange period is 270 ms. Satellite systems with iDirect technology use period of 125 ms to reduce average delay and jitter [6].

Parameters of MA protocols in these systems don't match requirements we are considering. Moreover in sensor networks simplex data transfer from RST to NCC dominates, and strict low delay requirements can be released.

The presence of additional energy consumption requirements for RST leads MA protocol adaptations.

In satellite terminal main energy consumption is caused by signal transmission. It is necessary to reduce the time and power consumption of sending payload information as well as service messages of MA protocol.

REDUCTION OF SERVICE MESSAGES AMOUNT WITH LONG TERM CHANNEL RESERVATION

To begin data transmission satellite terminal sends initial request (mostly through random access channel). In case of pulsating traffic with long pauses and short bursts amount of initial request can be significant. To avoid very frequent resource requesting it is possible to use resource reservation with longer time period. In such case terminal has access to temporary established fixed rate channel. But this channel can be canceled or increased by terminal very operatively. In the same time other terminals in system can use DAMA protocol with standard low period.

In reservation channel resources can be reserved in every frame of channel level signal structure (270 ms in DVB-RCS) or with some longer period to reduce headers overhead, if delays are not critical. Implementation of such DAMA behavior depends only on request processing in NCC.

Value of reservation time defines period of channel assignment to particular terminal. During that period terminal doesn't need to send resource requests but can do it if additional resource needed. That's why even for long term reservations (hours) it is possible to make request which causes short time extra resource allocation. This additional resource can be provided in time about double satellite hop signal propagation (if DAMA mechanism implemented in NCC).

CHANNEL RESOURCE ALLOCATION DEPENDING ON TERMINALS ENERGY RESOURCES

Satellite systems with DAMA as common use MF-TDMA channel organization for physical resources representation on channel level.

Different carriers in MF-TDMA scheme can have different frequency band, modulation and FEC. It means different energy (signal power) requirements to RST transmitter. Possibility to provide channels with lower power requirements to terminals with limited energy facilities can increase functionality of satellite-based WSN.

In many modern communication systems automatic channel adaptation mechanisms exist. So, transmitter power, modulation constellation and code redundancy can be adjusted to current channel state (power loses and fading). Such mechanisms are also applicable to satellite systems. E.g. when weather conditions is good FEC can less redundant (6/7), but in rain transmitter switches to 2/3 code rate. If channel conditions become worse, satellite terminal can apply another modulation (with lower required signal/noise ratio – SNR) to keep error rates under defined limits [7]. However such mechanisms are considered for each channel (from RST to NCC) separately. In example above maintenance of transmission quality (BER) can be achieved with information speed reduction or additional physical resources allocated.

On the other hand, problem of channel adaptation can be considered as concurrent competition of different terminals for channel with high SNR. One of the possible ways to improve energy consumption management is to include information about desirable SNR and current transmission power into DAMA resource requests. So, frequency carriers in MF-TDMA table with less power requirements can be assigned to terminals with high signal lose (weather conditions) or with limited energy resources (reduced output power of transmitter).

CONCLUSIONS

WSN frequently as instrument of information collection from huge territories require robust and high speed data transfer from sensors to DOC. In many WSN scenarios such kind of connection performed through satellite link. WSN devices have special requirements to power consumption not only for sensors but also for sink nodes (particularly, satellite network terminals).

Since satellite channel in WSN is used mostly from terminal (WSN sink node) to central station, multiple access protocol is important factor of network design.

Most of modern satellite systems for computer networks access and interactive services use DAMAprotocols. Such systems have high physical channel utilization and can guaranty quality requirements of signal transmission. Nevertheless energetic features of terminals and their power consumption limitations are not considered in existing products.

We propose two ways of power consumption reduction of terminals in satellite systems with DAMA for WSN application.First approach based on long term flexible channel reservation and results in reduction of service messages(resource requests) amount. Second approach proposes to use information about energetic resource of each terminal as a parameter for dynamic channel capacity allocation in DAMA. So, resulting satellite channel resource assignment defined not only by terminals load, but also power supply capabilities in current time point (one of significant WSN node properties).

REFERENCES

1. Celandroni N., Ferro E., Gotta A. A surveyofarchitecturesandscenariosin satellite-based wirelesssensornetworks: systemdesignaspects. //Int. J. Satell. Commun. Network., 31: 1–38. doi: 10.1002/sat.1019

2. Poulakis M.I., Vassaki S., Panagopoulos P.A. Satellite-Based Wireless Sensor Networks: Radio Communication Link Design // 2013 7th European Conference on Antennas and Propagation (EuCAP)

3. Dou Li, BinghuiJi, Haige XiangThe DAMA of DVB-RCS based Broadband Satellite Communication Networks with OBP // International Conference on Wireless, Mobile and Multimedia (ICWMMN2006) Proceedings. – 2006. P. 1 – 4.

4. Chacón S., Casas J. L., CalA., ReyR., Prat J.Multimedia applications of the integrated broadcast interaction system (IBIS) // Seventh International Workshop on Digital Signal Processing Techniques for Space Communications, Sesimbra, Portugal. – 2001. P. 1–8.

5. Kamnev V.E., Cherkasov V.V., Chechin G.V. Sputnikovyesetisvjazi. – Moscow.:«Alpina Publisher», 2004. – 536 p.

6. http://p3c.ru/idirect

7. BarskovA. Sputnikovajasvjaz: Optimizacijanavsehurovnjah // «Network Solutions Magazine/Telecom». — 2012. — № 4.

Prof. Alexander LYSENKO, DrSc.
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Sergey KASHUBA
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Valery NOVIKOV
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

INVESTIGATION OF POSSIBLE APPLICATION OF THE PROTOCOL BFD TO IMPROVING THE RELIABILITY OF WIRELESS SENSOR NETWORKS

LYSENKO A.I., TRACH B.V., PRISHEPA T.A., NOVIKOV V.I., URIADNIKOVA I.V., TESLENKO A.N.

ABSTRACT

The paper reviews wireless sensor networks, provides analysis of applicability of the BFD protocol for improving reliability of wireless sensor networks, and provides guidelines for implementing BFD in WSN.

Keywords: *wireless sensor networks, BFD protocol, WSN.*

INTRODUCTION

Nowadays, wireless sensor networks are a valuable tool to study phenomena in physical world. They are important because of the opportunities for new applications, which are based on the several characteristic features of WSN, such as lack of requirement to implement wired infrastructure, miniaturization of nodes, low energy consumption, built-in radio-interface, relatively high computation power, low cost. All of those features made possible to apply wireless sensor networks in many fields of human activities, where they are used to automate data collection processes, monitor an take measurements of natural and artificial objects [1]. On the other hand, power consumption becomes an important challenge, being required for prolonged autonomous performance. Therefore, there is an optimization task for consumption of available and limited resources. Furthermore, wireless sensor networks should provide certain reliability, especially in the field, where transmission denial or too long delay may have critical consequences. For example, reliability is important in medical sensor networks, elimination of consequences of emergencies, etc. Special protocols, like BFD (Bidirectional forwarding detection) [2] may be used to increase the reliability of the network. All of these aspects make system architecture more complex and often require development of specialized solutions.

Wireless sensor network (WSN) is a distributed system consisting of unmanned miniature electronic devices (nodes of network), that collect data about environment and their transmission to the base station by employing wireless retransmission of information between nodes. Certain number of nodes may function as gateways, which provide transmission of data from sensors to the users to the network. The foundation of network are it's nodes, sensors, which provide measurements of physical parameters of environment according to the task, for example temperature, air pressure, etc. Network nodes have microcontroller, memory, radiotranceiver, autonomous power supply, and sometimes manipulators. Manipulators are used to slightly change parameters of environment. Nodes can be placed statically, or have some level of mobility, that is, change position relatively to each other without disrupting the logical connections in the network. In the latter case, wireless sensor network lacks fixed topology, and it's structure changes dynamically.

In addition to that, nodes can do local processing of sensor data, which allows them to make decisions about the necessity of data transmission to the gateway node, and determine the subset of data, which must be transmitted. To organize the transmission of data collected by sensors, nodes act as routers which maintain the logical connectivity of data transmission from remote sensors to gateway nodes.

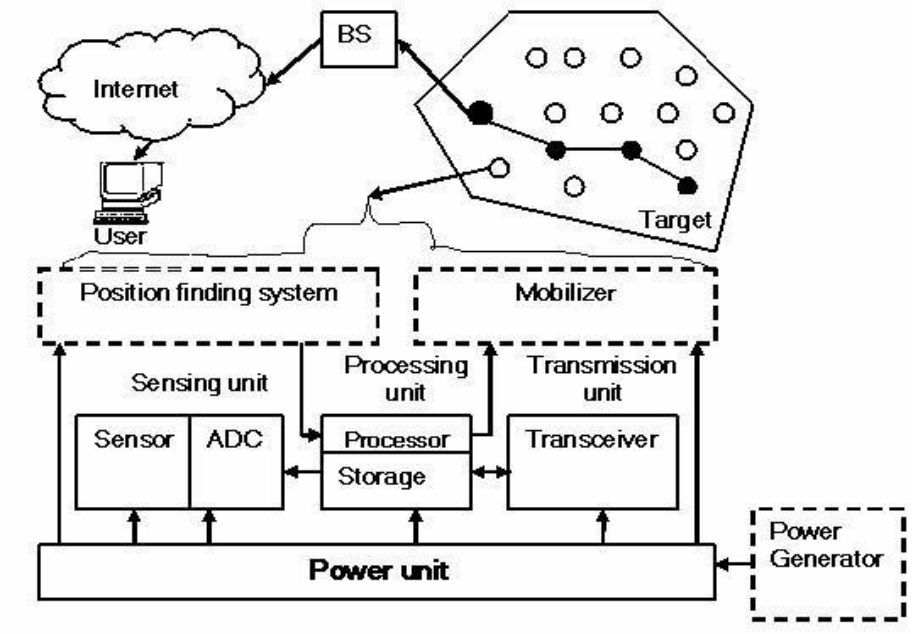

Fig. 1. Structure of wireless sensor network

While designing routing function, several aspects must be taken into account, such as power consumption, computational power, bandwidth, all of which limit the scaling capacity of the network. Bad scaling may require a bigger amount of gateways and disjoint networks to organize monitoring of given territory. In ideal case, wireless sensor network is scalable, reliable, consumes low amount of energy, programmable, provides high-speed data collections, provides accurate measurements for a long time, cheap, requires to maintenance.

Main objectives of wireless sensor network (WSN) functioning:

- measurement of physical magnitudes;
- detection of new events, in which there is interest, and registration of their parameters;
- Classification and tracking of objects;

As the conclusion, there are following requirements for the WSN:

- ability to scale to large numbers of nodes and surface area;
- system reliability;
- optimal placement of stationary sensors;
- low energy consumption;
- self-organization;
- cooperative signal processing;
- ability to work on a poll basis.

The rest of this article is organized as following: chapter 2 provides information about application of wireless sensor networks, chapter 3 contains high-level overview of Bidirectional Forwarding Detection protocol, chapter 4 provides analysis of possibility of application of the BFD protocol to increase reliability of wireless sensor networks, chapter 5 contains conclusions.

1. APPLICATIONS OF WIRELESS SENSOR NETWORKS

Wireless sensor networks can be used in a variety of settings, which are characterized by a diversity of requirements. Sensor networks may be used for ecological monitoring, "smart house"-type home networks, in the areas of emergency, etc. Potential applications of WSNs are following:

1. Military

1. observations of military situation;
    2. monitoring of state borders;
    3. tracking of mobile objects;
    4. observations of battlefields;
2. Areas of emergencies
    1. measurement of atmosphere pollution;
    2. sensors of radiation or water level;
3. Ecological monitoring
    1. monitoring of soil and water state;
    2. study of natural phenomena;
    3. observation of biological and artificial systems;
4. Automation of industrial processes
    1. monitoring of state of industrial equipment;
    2. collection of data about production process;
5. Automotive networks
    1. monitoring of physical state of car state;
    2. control of parameters of roads;
    3. access to important information to driver.

Other applications, for example in medicine, meteorology, agronomy, etc, are possible. Reliability of network is important for a lot of them, because the case of delay or lack of information may have critical consequences. In order to improve system reliability, routing protocols recalculates routes to regain the connectivity, but this takes place only after the discovery of lack of connection. In order to improve speed of disconnection detection, BFD (bidirectional forwarding detection) protocol may be used.

2. REVIEW OF BFD PROTOCOL

BFD is a simple Hello protocol that, in many respects, is similar to the detection components of well-known routing protocols [2, 3]. A pair of systems transmit BFD packets periodically over each path between the two systems, and if a system stops receiving BFD packets for long enough, some component in that particular bidirectional path to the neighboring system is assumed to have failed. Under some conditions, systems may negotiate not to send periodic BFD packets in order to reduce overhead.

BFD operates on top of any data protocol (network layer, link layer, tunnels, etc.) being forwarded between two systems. It is always run in a unicast, point-to-point mode. BFD packets are carried as the payload of whatever encapsulating protocol is appropriate for the medium and network. BFD may be running at multiple layers in a system. The context of the operation of any particular BFD session is bound to its encapsulation.

A path is only declared to be operational when two-way communication has been established between systems, though this does not preclude the use of unidirectional links. A separate BFD session is created for each communications path and data protocol in use between two systems.

Each system estimates how quickly it can send and receive BFD packets in order to come to an agreement with its neighbor about how rapidly detection of failure will take place. These estimates can be modified in real time in order to adapt to unusual situations. This design also allows for fast systems on a shared medium with a slow system to be able to more rapidly detect failures between the fast systems while allowing the slow system to participate to the best of its ability.

A BFD session is established based on the needs of the application that will be making use of it. It is up to the application to determine the need for BFD, and the addresses to use --

there is no discovery mechanism in BFD. For example, an OSPF implementation may request a BFD session to be established to a neighbor discovered using the OSPF Hello protocol.

BFD has two operating modes that may be selected, as well as an additional function that can be used in combination with the two modes. The primary mode is known as Asynchronous mode. In this mode, the systems periodically send BFD Control packets to one another, and if a number of those packets in a row are not received by the other system, the session is declared to be down. The second mode is known as Demand mode. In this mode, it is assumed that a system has an independent way of verifying that it has connectivity to the other system. Once a BFD session is established, such a system may ask the other system to stop sending BFD Control packets, except when the system feels the need to verify connectivity explicitly, in which case a short sequence of BFD Control packets is exchanged, and then the far system quiesces. Demand mode may operate independently in each direction, or simultaneously.

An adjunct to both modes is the Echo function. When the Echo function is active, a stream of BFD Echo packets is transmitted in such a way as to have the other system loop them back through its forwarding path. If a number of packets of the echoed data stream are not received, the session is declared to be down. The Echo function may be used with either Asynchronous or Demand mode. Since the Echo function is handling the task of detection, the rate of periodic transmission of Control packets may be reduced (in the case of Asynchronous mode) or eliminated completely (in the case of Demand mode).

Pure Asynchronous mode is advantageous in that it requires half as many packets to achieve a particular Detection Time as does the Echo function. It is also used when the Echo function cannot be supported for some reason. The Echo function has the advantage of truly testing only the forwarding path on the remote system. This may reduce round-trip jitter and thus allow more aggressive Detection Times, as well as potentially detecting some classes of failure that might not otherwise be detected.

The Echo function may be enabled individually in each direction. It is enabled in a particular direction only when the system that loops the Echo packets back signals that it will allow it, and when the system that sends the Echo packets decides it wishes to.

Demand mode is useful in situations where the overhead of a periodic protocol might prove onerous, such as a system with a very large number of BFD sessions. It is also useful when the Echo function is being used symmetrically. Demand mode has the disadvantage that Detection Times are essentially driven by the heuristics of the system implementation and are not known to the BFD protocol. Demand mode may not be used when the path round-trip time is greater than the desired Detection Time, or the protocol will fail to work properly.

3. APPLICATION OF BFD IN WIRELESS SENSOR NETWORKS

As one can see from description above, the BFD protocol is flexible enough to be implemented in wireless sensor networks. But in order to be successfully used, it must be adapted to characteristic featured of wireless sensor networks, such as possible mobility, dependence on limited energy sources. Only after that decisions about BFD mode and deployment of Echo function can be made.

In order to spare limited energy resources, nodes of wireless sensor network enter energy-conserving "sleep" state, in which sensors, or, controller, or radiotransceiver, or any combination of aforementioned components are not powered [4]. Taking this into account, conclusion that Asynchronous mode does not satisfy WSN requirements, as it prohibits microcontroller entering lower energy states and requires frequent data transmission.

Deployment of Echo function is also detrimental for energy conservation, because of requirement to transmit large amount of data. Furthermore, the bandwidth of wireless sensor network is limited, and Echo function can jam the transmissions of other nodes. On the other hand, Asynchronous mode as well as Echo function may be used on gateway nodes and in data processing network, because lost connection to the network may render large amounts of data unavailable or lost for a long period of time. So, on gateway nodes a quick reaction to network failure is required. On all other nodes, Demand mode should be used, as it allows to make connectivity checks only before transmission of measured data. In this case, a signal from positioning system or sensors may be used as the event, which initiates the transmission of BFD Control packets.

Also, there is a problem of neighbor detection and addressing scheme selection in wireless sensor networks. In WSNs built using ZigBee protocol [5, 6], source information from AODV (Ad hoc On-Demand Distance Vector Routing) protocol can be used to set up addressing and neighbor detection. Other routing protocols can also be used to solve this problems [7]. It should be noted that flooding-based protocols in general do not require BFD deployment, as the information is transmitted to all neighbours.

Taking above mentioned information into account, we make conclusion that BFD protocol can be successfully deployed in wireless sensor network.

CONCLUSIONS

Wireless sensor networks are challenging technology which is used to collect vast amounts of data from geographically distributed places. This field of telecommunications is constantly evolving, with a lot of space for all kinds of research. One of the subfields of research are methods of increasing reliability of wireless sensor networks, as this is important for numerous applications of WSNs. This article analyses possibility to increase reliability of WSNs by deploying BFD (bidirectional forwarding detection) protocol, which allows for faster connectivity loss detection and reduce time between link failure and connectivity recovery. It is recommended to deploy BFD Demand mode on ordinary nodes, and Asynchronous mode on gateway nodes. Implementing BFD also requires adapting it to addressing and neighbor detection methods which are used by wireless network routing protocol.

REFERENCES

[1] Ian F. Akyildiz, Weilian Su, Yogesh Sankaraubramaniam, and Erdal Cayirci: A Survey on sensor networks, IEEECommunications Magazine (2002).

[2] RFC 5880: Bidirectional Forwarding Detection (BFD) : Rep. / Juniper Networks; Executor: D. Katz, D. Ward : 2010.

[3] RFC 5882: Generic Application of Bidirectional Forwarding Detection (BFD) : Rep. / Juniper Networks ; Executor: D. Katz, D. Ward : 2010.

[4] Sarjoun S. Doumit, Dharma P. Agrawal: SelfOrganizing and Energy-Efficient Network of Sensors, IEEE, pp. 1-6 (2002).

[5] José A. Gutierrez, Marco Naeve, Ed Callaway,Monique Bourgeois,Vinay Mitter, Bob Heile, IEEE 802.15.4: A Developing Standard for Low-Power Low-Cost Wireless Personal Area Networks, IEEENetwork, pp. 12-19 (September/October 2001).

[6] Ed Callaway, Paul Gorday, Lance Hester, Jose A. Gutierrez, Marco Naeve, Bob Heile, Venkat Bahl: A Developing Standard for Low-Rate Wireless Personal Area Networks; IEEE Communications Magazine, pp. 70-77 (August 2002).

[7] Chien-Chung Shen, Chavalit Srisathapornphat, Chaiporn Jaikaeo: Sensor Information Networking Architecture and Applications, IEEE Personal Communications, pp. 52-59 (August 2001).

Prof. Alexander LYSENKO, DrSc.
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Valery NOVIKOV
Institute of Telecommunication Systems (ITS) of the National Technical University of Ukraine, Ukraine

Doc. Inga URIADNIKOVA, PhD
Ukrainian Research Institute of Civil Protection, Ukraine

OSN V CYPERSKOM KONFLIKTE

UN IN CYPRUS CONFLICT

Ivan MAJCHÚT

ABSTRACT

UN for years enters into the solutions of Cyprus conflict and nearly all significant peace talks and negotiations have been conducted under leading of UN or UN mediated them. General Assembly, Security Council and Secretary-Generals actively fulfil the aim to turn their vision into reality and both sides of conflict to bring to compromising solution. Despite the large efforts and numerous attempts it still failed.

Keywords:
UN, Cyprus, conflict, conflict solution,

ÚVOD

Vznik Cyperskej republiky v roku 1960 predstavoval okrem iného riešenie konfliktu medzi gréckymi a tureckými Cyperčanmi. Už v tomto procese zohrávali členovia OSN významnú rolu. Zavedený štátny systém bol však takmer od začiatku existencie republiky odsúdený na zánik. Cyperská vláda na čele s Makariom (prvým cyperským prezidentom) považovala OSN za vhodnú organizáciu na riešenie vnútroštátneho konfliktu (s nadnárodným až celosvetovým dosahom).

Práve OSN bola zo strany cyperskej vlády považovaná za organizáciu, ktorá by mohla posilniť jej legitimitu. Pravdepodobne s týmto zámerom konal Makarios keď predkladal cyperský problém pred BR a VZ OSN. OSN považoval za protektora Cypru a práve v tejto organizácii hľadal vonkajšiu podporu na riešenie vnútorných problémov.

1. GALO PLAZOVA SPRÁVA

OSN vstúpila do riešenia cyperského konfliktu v roku 1964 práve v súvislosti s jeho eskalovaním. Avšak ani príchod mierových síl UNFICYP nedokázal zastaviť proces neustále sa zhoršujúcich vzťahov medzi obidvoma komunitami. Strany sa začali pripravovať na konfrontáciu, ktorá eskalovala až do ozbrojeného konfliktu. Vytvorená pozícia - vyslanec OSN pre Cyprus[1] - mala ako jeden z nástrojov OSN prispieť k jeho riešeniu. Galo Plaza[2] v snahe nájsť možné alternatívy riešenia problému vypracoval v roku 1965 tzv. „Galo Plazovu správu“[3] a predložil ju generálnemu tajomníkovi OSN U Thantovi.

[1] Označovaná aj pojmom „Mediátor OSN pre Cyprus“.
[2] Galo Lincoln Plaza Lasso de la Vega – ekvádorský politik a štátnik. Pozíciu vyslanca OSN pre Cyprus zastával ako druhý v poradí.
[3] Galo Plaza Report (1965). Jej sumár dostupný na:
http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/0/FAD964AC447341EAC2256D6D0039478A/$file/Galo%20Plaza%20Report%20(Sum).pdf

Správa odporúčala vytvorenie nezávislého demilitarizovaného štátu založeného na unitárnom modeli s menšinovými právami pre tureckú menšinu. Plaza navrhoval začatie bilaterálnych rozhovorov medzi oboma spoločenstvami pod záštitou OSN, zrušenie Garančnej zmluvy a nevydarenej Ústavy z roku 1960.

Plán bol založený na existencii územnej celistvosti s vylúčením rozdelenia, alebo federálnej rezolúcie a odporúčal gréckym Cyperčanom vzdať sa možnosti vytvorenia *enosis*[4] následkom čoho by Cyperská republika získala plnú a neobmedzenú suverenitu. Turecká menšina by však stratila záruky stanovené Ústavou 1960, podľa ktorej boli práva tureckých Cyperčanov garantované mocnosťami. Privilégiá menšiny by boli naopak zabezpečené stálou prítomnosťou Komisára OSN na Cypre. Prítomnosť jednotiek a predstaviteľov OSN na ostrove však odporovala myšlienke neobmedzenej nezávislosti a suverenity Cyperskej republiky.

Turecko považovalo garancie OSN za neprimeranú náhradu Garančnej zmluvy. Ankara a predstavitelia tureckých Cyperčanov označila tento dokument za neprijateľný a Plaza následne zo svojho postu odstúpil. Nasledujúci vyslanec OSN pre Cyprus Carlos Bernandes sa na základe predchádzajúcich udalostí nesnažil vytvoriť plán na vyriešenie problému. Jeho zámerom bolo pokračovať malými krokmi. Usiloval sa o zapojenie oboch strán do priameho dialógu. Vojenský prevrat v Grécku v roku 1967 však spôsobil, že ďalšie stretnutie predstaviteľov komunít v roku 1967 skončilo neúspechom. Grécka junta navrhla pripojenie ostrova ku Grécku, čo bolo pre tureckú stranu neprijateľné.

2. „DOHODY NA NAJVYŠŠEJ ÚROVNI“

Dialóg medzi obomi komunitami prebiehal už od roku 1968 (a trvá až dodnes). Zásadne ho však ovplyvnila turecká ozbrojená intervencia na ostrov v roku 1974, pričom došlo k obsadeniu severnej časti ostrova. OSN rezolútne požadovala odchod tureckých okupačných síl a návrat utečencov do ich domovov. Apelovala na obe komunity, aby medzi sebou viedli dialóg k vyriešeniu patovej situácie.[5]

Udalosti z roku 1974 poznačili cyperské prostredie a všetky rozhovory od tohto roku prebiehali za podmienok rozdeleného ostrova. Tureckí Cyperčania navrhovali vytvorenie bikomunitného usporiadania, ale grécko-cyperská strana uprednostňovala štruktúru na princípe federatívneho modelu. Turecko-cyperský koncept predstavoval model usporiadania ako schému dvoch rozdelených štátov na Cypre, pričom grécki Cyperčania mali záujem vytvoriť jednotný štát rozdelený do dvoch regiónov, ktoré by si zachovali určitý stupeň autonómie. Väčšina rozhovorov stroskotala pri týchto koncepciách v dôsledku nemožnosti ich prevedenia do praxe a odmietnutiu turecko-cyperskej strany jednať o otázke Varoshy.[6]

Vo februári 1977 bola za podpory Generálneho tajomníka OSN Kurta Waldheima[7] prijatá medzi Makariom a predstaviteľom tureckých Cyperčanov Raufom Denktashom tzv. „Dohoda na najvyššej úrovni“[8], ktorá obsahovala štyri zásadné body – preto niekedy označovaná aj ako tzv. „Štvorbodová dohoda“ (Four-Poit Agreement). Vzhľadom k disproporčnej

[4] Enosis (grécky: Ένωσις, v preklade - únia) - grécko-cyperské hnutie usilujúce sa o pripojenie Cypru ku Grécku.
[5] HRNČIAR, M. *Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre*. 2014, s. 506.
[6] Varosha je súčasťou cyperského mesta Famagusta a od roku 1974 dodnes je opusteným priestorom.
[7] Kurt Josef Waldheim - rakúsky diplomat, politik. V rokoch 1972 až 1981 v poradí štvrtý Generálny tajomník OSN.
[8] Jej text dostupný na:
http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/1974B2EDA77F8D0DC22571D30034D344/$file/February%201977.pdf

okupácii územia v porovnaní s počtom tureckej menšiny na ostrove, ekonomickým otázkam, právam a funkciám federálnej vlády, otázkam okupovaného hnuteľného a nehnuteľného majetku, slobody pohybu a práva na vlastníctvo nepriniesli dohodnuté zásady žiadne výsledky.

V roku 1978 predložili USA, VB a Kanada rámec pre vyriešenie cyperského problému. Pozostával z dvanástich bodov, ktoré odpovedali na otázky položené Makariom a Denktashom. Návrh obsahoval rovnaké sporné body, na ktorých stroskotal predošlý dialóg. Prvými spornými otázkami boli definícia federálneho štátu a rozdelenie na základe ekonomických schopností regiónov, čo tento dokument preberal z predošlých jednaní. Otázka slobody pohybu, osídlenia, práva na vlastníctvo bola komplikovaná tým, že grécki Cyperčania, ktorí stratili svoj majetok na severe krajiny ako aj turecký Cyperčania na juhu, by mali možnosť navrátiť sa do svojich domovov, ale regióny by sa zmiešali, čo by bolo v rozpore s dvoma zakladajúcimi regiónmi so špecifickým charakterom. Regionálne rozdelenie malo byť usporiadané podľa ekonomických prvkov a produktivity, vlastníctva pôdy, bezpečnosti, populačných modelov a historických faktorov. Dokument navrhoval vytvorenie agentúry pre regionálnu kooperáciu a koordináciu v ekonomických a hospodárskych otázkach medzi obidvoma zónami. Turecký Cyperčania sa na druhej strane snažili prepojiť čo najväčšie množstvo obchodných väzieb s južnou časťou ostrova. Úlohou agentúry bolo takisto podporovať jednotu národa, ktorý neexistoval. Anglo-americko-kanadský rámec bol zamietnutý obidvoma komunitami.

V roku 1979 nasledovala pod záštitou OSN ďalšia séria rozhovorov. Grécko-cyperskú stranu zastupoval prezident Kyprianou (Makarios v auguste 1977 zomrel), turecko-cyperskú stranu zastupoval Rauf Denktash a OSN jej generálny tajomník Kurt Waldheim a jeho zástupca Perez de Cuéllar. Zúčastnili sa aj Vyslanec OSN pre Cyprus Galindo Pohl a jeho zástupca Remy Gorgè. Rozhovory prebiehali v hoteli Ledra Palace, nachádzajúcom sa v tzv. nárazníkovej zóne pod správou mierovej misie UNFICYP, kde bi-komunitné dialógy prebiehajú dodnes. Za základ rozhovorov použili predchádzajúcu dohodu a s prihliadnutím na stanovisko OSN ju rozšírili na celkovo desať bodov. V máji 1979 podpísali druhú „Dohodu na najvyššej úrovni“, ktorú na rozlíšenie nazývali aj ako tzv. „Desaťbodovú dohodu“ (Ten-Poit Agreement)[9].

Obidve strany sa dohodli, že územné a ústavné otázky budú riešené v následných vzájomných rokovaniach. Následné vyjednávanie však po niekoľkých zasadnutiach stroskotalo. Turecký Cyperčania sa na základe rozhovorov z roku 1977 snažili presadiť model bizonálneho usporiadania ostrova zloženého z dvoch štátov, čo grécko-cyperská strana neakceptovala. Aj v tomto prípade medzinárodná iniciatíva (iniciatíva OSN) nebola schopná priniesť návod na riešenie cyperskej otázky.

3. NÁVRHY PEREZA DE CUÉLLARA

Rozhovory medzi lídrami obidvoch komunít samozrejme pokračovali aj po týchto neúspešných jednaniach. Pred začiatkom siedmeho kola jednaní v roku 1979 žiadala turecko-cyperská strana pred ich začatím uznanie princípu bi-zonálneho štátu dvoch jednotiek napriek tomu, že Denktash svojim podpisom na predošlých jednaniach potvrdil bi-komunitný federálny systém. Rozpor nad explikáciou bi-zonálneho modelu, ktorý si turecko-cyperská strana vysvetlila vytvorením dvoch suverénnych štátov pokračoval. Strany sa takisto začali zaoberať otázkou bezpečnosti. Grécki Cyperčania však o tejto záležitosti nechceli jednať kým ostrov

[9] Jej text dostupný na:
http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/028429D5BB7B89F4C225721B0033C262/$file/May%201979.pdf

neopustia okupačné turecké vojská. Turecký Cyperčania sa cítili ohrozovaní početnou prevahou gréckych Cyperčanov na ostrove. Podľa zdrojov Ministerstva zahraničných vecí Cyperskej republiky bolo preto na ostrov presídlených od roku 1974 približne 170 000 obyvateľov tureckej Anatólie, ktorí obývajú pôvodné osídlenie gréckych Cyperčanov, ktorí boli prinútení opustiť severnú časť ostrova.[10]

Ďalšie bi-komunitné rozhovory uviazli nad otázkou politického usporiadania ostrova a nepriniesli žiadne výsledky. Je evidentné, že turecký Cyperčania celý čas bojovali za konfederačné usporiadane, pričom grécki Cyperčania žiadali vytvorenie federácie. Napriek angažovanosti Generálneho tajomníka OSN Péreza de Cuéllar[11] na týchto jednaniach, patová situácia pokračovala. Turecký Cyperčania zaviedli v severnej časti ostrova tureckú líru a vytvorili centrálnu banku. Severocyperské legislatívne zhromaždenie v júni 1983 zároveň schválilo rezolúciu o uskutočnení referenda o vyhlásení samostatného štátu v severnej časti Cypru.[12] Tieto skutočnosti medzinárodná komunita odsúdila.

Generálny tajomník OSN Pérez de Cuéllar aj napriek tomu pokračoval vo svojej snahe vyriešiť cyperský spor a predstavil ďalší dokument iniciujúci pokračovanie jednaní aj napriek prebiehajúcim skutočnostiam. Grécko-cyperská strana potvrdila záujem o ďalšiu komunikáciu s prihliadnutím na prijaté dohody medzi obidvoma komunitami, a rezolúcie vydané Valným zhromaždením a Bezpečnostnou radou OSN. Turecko-cyperská strana mala takisto záujem zúčastniť sa na rozhovoroch, ale počas prípravy ďalšieho jednania, predchádzala rozhovorom dôležitá udalosť.

Severná časť Cypru vyhlásila 15. novembra 1983 deklaráciu o nezávislosti štátu pod názvom Severocyperská turecká republika - TRNC.[13] Turecko je dodnes jediná krajina, ktorá TRNC uznáva. Bezpečnostná rada OSN tento akt 18. novembra 1983 vyhlásila za neplatný a vyzvala všetky štáty neuznať iný cyperský štát ako Cyperskú republiku. Pérez de Cuéllar zdôraznil, že tento akt bol zrealizovaný v rozpore s rezolúciou Bezpečnostnej rady na Cyprus a dohodami z rokov 1977 a 1979. Jednostranné vyhlásenie nezávislosti odmietli aj hlavy štátov Commonwealthu, ktoré prijali komuniké podporujúce rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN z novembra 1983.[14]

V roku 1984 prezident Cyperskej republiky Kyprianou predložil Generálnemu tajomníkovi OSN tajný „Rámec pre komplexné riešenie cyperského problému“, podľa ktorého bola grécko-cyperská strana ochotná urobiť teritoriálne ústupky veľkosti 25% územia voči TRNC a navrhovala demilitarizáciu Cypru.

Pérez de Cuéllar túto snahu privítal a po úniku návrhu do médií a stretnutí tajomníka s Raufom Denktashom prezentoval nasledovné stanovisko: *„Nie je mojím cieľom prezentovať stranám niečo, čo zamietnu. Snažím sa nájsť niečo, čo by mohli prijať“*.[15] Turecký Cyperčania toto stanovisko zamietli, keďže sa jednalo o model federálneho štátneho usporiadania bez zatvorených hraníc medzi obidvoma komunitami. Generálny tajomník Pérez de Cuéllar sa nevzdával a vyzval Denktasha, aby sa zdržal žiadostí o uznanie TRNC.

V auguste 1984 predstavil Pérez de Cuéllar obidvom komunitám tzv. “Viedenské pracovné body“ (Vienna Working Points). Dokument zahrňoval potvrdenie Štvorbodovej a Desaťbodovej dohody, uvedenie mesta Famagusta pod kontrolu OSN a jeho eventuálne navráte-

[10] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus. *Illegal demographic changes*. 2006.
[11] Javier Pérez de Cuéllar Guerra - peruánsky diplomat, politik. V rokoch 1982 až 1991 v poradí piaty Generálny tajomník OSN.
[12] VANEZIS N. P. *Cyprus: Crime without punishment.* 2000. s. 147.
[13] Jej text dostupný na: http://www.atcanews.org/archive/declarationofindependence.pdf
[14] VANEZIS N. P. *Cyprus: Crime without punishment.* 2000. s. 150.
[15] MIRBAGHERI, F. *Cyprus and international peacemaking.* 1998.

nie gréckym Cyperčanom, zastavenie internacionalizácie problému a agitovania za uznanie TRNC, otvorenie medzinárodného letiska v Nikózii a prijatie dohody o budúcej federálnej ústave.[16]

Obe strany potvrdili záujem o diskusiu na základe navrhovaných pracovných bodov a súhlasili so začatím „približovacích rozhovorov" (proximity talks). Sľubné snahy o vyriešenie otázky a výsledky predbežných jednaní vyvrcholili návrhom generálneho tajomníka OSN predloženým obom stranám v januári 1985 v New Yorku. Viedenské pracovné body boli s niekoľkými modifikáciami týkajúcimi sa najmä bi-zonálnej federatívnej republiky s jediným občianstvom a rovnoprávnym postavením v ústrednej správe, 29% územia v turecko-cyperskej zóne, dvoch komôr parlamentu s rovnomerným zastúpením v hornej komore, obmedzeným právom veta pre obe komunity, predložené ako kompletný súbor návrhov pre vyriešenie cyperského problému.[17] Dokument však neobsahoval niektoré závažné sporné body ako presné vymedzenie hraníc oboch celkov, stiahnutie cudzích vojsk z ostrova a iné bezpečnostné záruky týkajúce sa slobôd občanov.

V januári 1985 dostali lídri oboch komunít šancu prijať variant riešenia prijateľný pre obdive strany. Cyperský prezident Kyprianou diskutoval o prijatí plánu na domácej politickej scéne a taktiež s gréckym premiérom. Väčšina cyperského parlamentu a gréckych Cyperčanov nepodpísanie dohody Kyprianovi vyčítala, nakoľko zmienený plán predstavoval veľkú šancu na prekonanie mŕtveho bodu v medzi-komunitných jednaniach.

Generálny tajomník OSN sa nevzdával a v apríli 1986 predstavil ďalší plán usporiadania ostrova, ktorý však viedol k vytvoreniu konfederácie na rozdiel od bi-zonálneho federatívneho plánu prijateľného pre gréckych Cyperčanov. Turecký Cyperčania by na základe tohto návrhu získali veto vo výkonnej a legislatívnej moci štátu. Nezahrňoval však myšlienku predbežného bezpodmienečného odchodu tureckých okupačných vojsk a troch základných slobôd (vlastníctva, pohybu a osídlenia). Nový Cuéllarov plán bol výhodný pre turecko-cyperskú stranu, ktorá by získala rovnaké privilégiá vo viacerých sférach moci. Prezident Kyprianou po konzultácii s gréckym premiérom Papandreouom a predstaviteľmi cyperských politických strán tento plán vetoval.

Po dlhšom odmlčaní sa v roku 1988 z iniciatívy Péreza de Cuéllar zišli opäť predstavitelia oboch komunít. Tento krát už stranu gréckych Cyperčanov reprezentoval nový cyperský prezident Vassiliou, ale napriek úsiliu generálneho tajomníka neprinieslo jednanie žiaden úspešný výsledok. Jednania opäť stroskotali na sporoch týkajúcich sa troch základných slobôd, odchodu tureckých vojsk z ostrova, jeho demilitarizácii, odchodu tureckých prisťahovalcov a návratu gréckych Cyperčanov do svojich domovov. Turecký Cyperčania tieto požiadavky neakceptovali a sami trvali na zaistení ochrany pred majorizáciou zo strany väčšiny. Denktash nemal záujem jednať o koncepcii územnej celistvosti, integrity a jednoty so zachovaním plánu pre vytvorenie modelu štátu bi-zonálneho charakteru.

4. „PROGRAM BUDOVANIA DÔVERY"

Ďalšia fáza vývoja by sa dala charakterizovať zablokovaním jednaní z oboch cyperských strán. Aj napriek tomu, že rozhovory stále prebiehali, predstavitelia gréckych Cyperčanov a tureckých Cyperčanov zastávali maximálne pozície a neboli ochotní zo svojich požiadaviek ustúpiť. Rozpad sovietskeho bloku a koniec Studenej vojny spôsobil, že medzinárod-

[16] Tamtiež.
[17] VANEZIS N. P. *Cyprus: Crime without punishment.* 2000. s. 153.

no-politická pozornosť upriamila svoju pozornosť na prebiehajúce zmeny. Predstavitelia oboch komunít sa onedlho opäť vrátili k rokovaciemu stolu.

V marci 1990 bola prijatá Rezolúcia BR OSN č. 649 (1990), ktorá po prvýkrát poskytla detailnejší rámec pre negociáciu s predpokladom vytvorenia federatívnej bi-komunitnej republiky podľa línie Štvorbodovej a Desaťbodovej dohody z roku 1977 a 1979. Rezolúcia č. 750 (1992) Bezpečnostnej rady OSN túto líniu doplnila a vytvorila pravidlá pre usporiadanie Cypru ako nezávislého a suverénneho štátu s jedným občianstvom, zachovávajúcim územnú celistvosť a rovnosť medzi obidvoma komunitami [18]

Nový generálny tajomník OSN Butrus Butrus Gáli[19] predstavil po nástupe do funkcie v roku 1992 „Program budovania dôvery" obidvom stranám konfliktu a vyjednávanie pokračovalo ešte ďalšie dva roky. Program zahrňoval zníženie počtu tureckých vojakov na ostrove ako výmenu za redukciu cyperských výdajov na obranu. Body programu mali zaistiť prehlbovanie spolupráce medzi obidvoma komunitami v oblasti kultúry, športu, žurnalistiky, obchodu, životného prostredia a opustené mesto Varosha spolu s letiskom v Nikózii mali byť znovuotvorené a spadať pod kontrolu OSN.[20] Turecko-cyperský prezident Denktash tento program zamietol a jednania boli prerušené. Zdôvodnil to grécko-cyperskou neochotou pokračovania vo vyjednávaní a prihláškou cyperskej vlády uplatňujúcej suverenitu nad celým ostrovom do európskych štruktúr.

Cyprus 4. júna 1990 oficiálne požiadal o vstup do EÚ, čo Turecko a TRNC spochybnili aj napriek pozvaniu turecko-cyperskej reprezentácie do vyjednávacieho zboru.[21] V roku 1995 bolo rozhodnuté, že EÚ zaháji s Cyprom rozhovory o vstupe do svojich štruktúr, čo vyostrilo vzťahy medzi obidvoma komunitami. Nadchádzajúce udalosti boli zviazané s úsilím OSN a predpokladanou motiváciou na vyriešenie konfliktu do dosiahnutia vstupu Cypru do EÚ.

5. ANNANOV PLÁN

V roku 1997 sa stal novým generálnym tajomníkom OSN Kofi Annan[22]. Na prezidentskom poste Cyperskej republiky pôsobil od roku 1993 Clerides, ktorý nahradil dovtedajšieho prezidenta Vassilioua. Aj napriek tomu, že predstavitelia OSN viedli reprezentantov obidvoch komunít k ďalším rozhovorom, ich úsilie bolo bezvýsledné kvôli nekompromisnému postoju Cleridesa a Denktasha.

Ani očakávanie Bruselu, že perspektíva členstva EÚ presvedčí zainteresované strany v prehĺbení kooperácie a úsilia, nebolo naplnené. Nový generálny tajomník inicioval obnovu intenzívneho dialógu a jediný pozitívny výsledok priniesla humanitárna dohoda o poskytnutí informácií o nezvestných osobách a výmene ich pozostatkov.[23][24]

[18] Text rezolúcií prístupný na: http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1990.shtml
[19] Butrus Butrus-Gáli (iný prepis Boutros Boutros-Ghali) - egyptský diplomat, politik. V rokoch 1992 až 1996 v poradí šiesty Generálny tajomník OSN.
[20] United Nations. *Report of the Secretary-General ...* 1993.
[21] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus. *European Union: Historical overview.* 2012.
[22] Kofi Atta Annan - ghanský politik. V rokoch 1997 až 2006 v poradí siedmy Generálny tajomník OSN.
[23] CMP. *Origins.* 2015.
[24] Poslaním Committee of Missing Persons in Cyprus (CMP) je nájsť, identifikovať a vrátiť telesné pozostatky osôb, ktoré zmizli počas medzi komunitných bojov v rokoch 1963 - 1964 a po udalostiach v roku 1974, ich rodinám. Podľa CMP sa od roku 1981 tak podarilo v 2001 prípadoch (493 tureckých Cyperčanov a 1508 gréckych Cyperčanov).

Prezident Denktash sa snažil získať medzinárodné uznanie TRNC a prelomiť izoláciu. Turecko-cyperská reprezentácia zmenila svoj kurz a začala sa zameriavať na uznanie dvoch suverénnych republík. Denktash spolu s ministrom zahraničných vecí Turecka Cemom predstavili v auguste 1998 plán konfederačného zoskupenia Cypru s možnosťou vytvorenia podobnej väzby na ich domovské krajiny. Zároveň by „cyperská konfederácia" mohla jednať o pristúpení do EÚ. Denktash podmienil obnovenie rozhovorov uznaním TRNC. Cleridisova vláda kategoricky odmietala existenciu Severocyperskej tureckej republiky a táto koncepcia bola pre grécko-cyperskú stranu neprijateľná. Aj napriek iniciatívam OSN sa zdalo, že obe komunity sa od seba stále viac vzďaľovali.

Grécko a Turecko majú na proces zjednotenia ostrova značný vplyv a sú členmi rôznych medzinárodných organizácií, čo vytvára komplexicitu celého problému. Vzájomné zbližovanie vzťahov Ankary a Atén nastalo po roku 1999, kedy Grécko prestalo blokovať vstup Turecka do EÚ, a OSN prišla s ďalšou ponukou začatia dialógu. Turecko-cyperská strana nechcela pokračovať v rozhovoroch pod záštitou OSN, pretože ju nepovažovala za objektívneho mediátora, načo malo vplyv aj uznanie legitimity grécko-cyperskej vlády touto organizáciou v roku 1964.

Stretnutie prezidentov Cleridisa a Denktasha nakoniec prebehlo v roku 2001 a bolo nad očakávania úspešné. Clerides sa stal dokonca prvým oficiálnym gréckym Cyperčanom, ktorý podnikol od roku 1974 návštevu severnej Nikózie. Historicky dôležité riešenie priniesol tzv. Annanov plán, ktorý mal zatiaľ najbližšie k vyriešeniu sporu. Oficiálne rozhovory boli zahájené v roku 2002 a bolo na ne uvalené informačné embargo. Vyjednávanie prebiehalo pod záštitou OSN a od začiatku bolo evidentné, že vyjednávanie sa bude zaoberať územnou celistvosťou ostrova, jeho politickým usporiadaním, zvýšením ekonomického potenciálu, odblokovaním prístavov v TRNC, presunom 170 000 Turkov z Anatólie na ostrov, vojenskou bezpečnosťou, navrátením pôvodného majetku gréckych Cyperčanov a tureckých Cyperčanov a v neposlednom rade vstupom Cypru do EÚ.

Plán Generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana ponúkol alternatívu v podobe federatívneho usporiadania na základe švajčiarskeho kantonálneho modelu. Bol jedinečný i tým, že o konečnom výsledku mali možnosť rozhodnúť občania. Annanov plán navrhol vytvoriť dve rovnocenné štátoprávne jednotky s vlastnými ústavami združenými na federatívnom princípe so slabou centrálnou vládou a dvoma konštituujúcimi štátmi. Zároveň zavádzal rovnocenné zastúpenie tureckých Cyperčanov v ústavných inštitúciách a štátnej správe. Spoločná vláda by získala kompetencie v oblastiach zahraničnej politiky, migrácie, financií. Exekutíva tvorená 6-člennou prezidentskou radou by fungovala na rotačnom princípe, pričom turecký Cyperčania by mali nárok minimálne na dva posty. Prezident a viceprezident (z oboch komunít) by boli vybraní z prezidentskej rady spomedzi svojich členov a po 20 mesiacoch by rotovali počas päťročného funkčného obdobia rady. Legislatíva by nadobudla bikamerálny charakter a parlament by tvorili dve komory so 48 zastupiteľmi v každej z nich. V senáte by bol počet reprezentantov ekvivalentný a v poslaneckej snemovni by bolo zastúpenie proporčné s tým, že turecký Cyperčania by mali nárok na najmenej 25% mandátov. Najvyšší súd by sa skladal z troch grécko-cyperských sudcov, troch turecko-cyperských sudcov a troch nezávislých sudcov. Plán udržal v platnosti Garančnú zmluvu, zachoval prítomnosť vojsk OSN, vyžadoval demilitarizáciu ostrova s postupným odchodom okupačných vojsk a zredukovanie počtu tureckých vojsk na 650 a gréckych vojsk na 950 ako bolo stanovené v Garančnej zmluve so zákazom využitia ostrova pre medzinárodné operácie. Zmenšenie územia tureckých Cyperčanov a finančná náhrada gréckych Cyperčanov mali za úlohu vykompenzovať straty gréckych Cyperčanov spôsobené vysídlením po invázii tureckých vojsk.[25]

[25] Jeho oficiálny názov: The Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem.

Vyjednávací proces a jeho výsledky mali zatiaľ najbližšie k vyriešeniu desiatky rokov trvajúceho konfliktu. Začiatok tejto iniciatívy má svoje základy v Rezolúcii BR OSN č.1250, ktorá vyzvala obidve strany ku spolupráci, uznaniu rezolúcií OSN, žiadnym podmienkam a pokračovaniu vyjednávania do chvíle, kým nebude dosiahnutý konsenzus.

Časový harmonogram stanovil vyriešenie cyperskej otázky pred vstupom Cypru do EÚ. Prezidenti Clerides a Denktash mali k dispozícii svoje tímy, ktoré sa podieľali na dialógu. Cyperský prezident je reprezentantom a zodpovedá sa tzv. Národnej rade zloženej z lídrov politických strán a bývalého cyperského prezidenta. Prezident TRNC mal silnejšiu pozíciu, nakoľko je predstaviteľom armády a vlády TRNC a je menej obmedzovaný na vnútropolitickej scéne.

V závere jednania sa v roku 2003 v grécko-cyperskej časti ostrova stal novým prezidentom Tassos Papadopoulos, kým v TRNC naďalej pôsobil Rauf Denktash. Vo februári 2003 sa objavil zvláštny fenomén, keď sa súčasne hľadalo riešenie konfliktu a prebiehala voľba prezidenta. Vzápätí bolo na koniec marca naplánované referendum. V tejto fáze sa proces spomalil a vzájomná nedôvera sa preniesla do ďalších prieťahov a prerušovania rozhovorov do marca 2004.[26] Avšak zmena politickej reprezentácie nastala aj v TRNC, keď sa v januári 2004 dostal do čela vlády Mehmet Ali Talat, ktorého strana sa vyslovila pre zjednotenie ostrova.

Z uvedeného je zrejmé, že vnútropolitická situácia a zmeny v reprezentácii výrazne ovplyvňovali riešenie problému. Generálny tajomník Annan sa 13. februára 2004 vyjadril: *„...S potešením oznamujem, že sa zmluvné strany zaviazali k jednaniu v dobrej viere na základe môjho plánu k dosiahnutiu urovnania cyperského problému prostredníctvom samotných a súčasne prebiehajúcich referend pred 1. májom 2004“.*[27]

O riešení problému malo rozhodnúť referendum, ktoré nakoniec prebehlo 24. apríla 2004 v oboch častiach ostrova. V referende však grécki Cyperčania tento plán odmietli, pretože sa cítili byť v porovnaní s turecko-cyperskou komunitou v nevýhode. 64,91% tureckých Cyperčanov hlasovalo za prijatie Annanovho plánu, kým 75,38% gréckych Cyperčanov bolo proti. Celý negociačný proces stroskotal na tomto výsledku.[28]

Kofi Annan po referende vyzýval reportom č. 437 z 28. mája 2004 medzinárodnú komunitu na odstránenie bariér a obmedzení uvalených na tureckých Cyperčanov.[29] Európska rada zaujala rovnaký postoj a Európska komisia pripravila balík 259 miliónov euro ako finančnú podporu pre severný Cyprus, ktorá však bola zablokovaná v Rade Ministrov zahraničných vecí Cyperskou republikou.[30]

Ďalšie štyri roky sa Cyprus zmietal opäť v období nejasnej budúcnosti. TRNC sa snažila odstrániť embargo a ekonomickú izoláciu, kým Cyprus sa stal členským štátom EÚ a tento status nebol rozšírený na TRNC. Aj napriek niekoľkým stretnutiam a snahe obnoviť rokovania cyperských lídrov zostala vo výsledku atmosféra na ostrove po neúspešnom referende po dlhú dobu nepriateľská a situácia nezmenená.

Jeho text dostupný na: http://unannanplan.agrino.org/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf

[26] ŞAHIN, S. *Open borders, closed minds ...* . 2011, s. 4.

[27] United Nations. *Report of the Secretary-General ...* 2004. s. 24.

[28] VARNAVA, A., FAUSTMAN, H. *Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond*. 2009, s. 20.

[29] United Nations. *Report of the Secretary-General ...* 2004. s. 22.

[30] Euractiv. *Turkey disappointed by EU aid deal on northern Cyprus.* 2012.

ZÁVER

Valné zhromaždenie OSN prijalo rezolúciu po invázii tureckých vojsk na ostrov v roku 1974 namierenú voči Turecku vyzývajúcu k stiahnutiu všetkých cudzích ozbrojených vojsk z ostrova. Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN však nemajú právne záväzný účinok. Vďaka Valnému zhromaždeniu a Bezpečnostnej rade nebol žiaden štát ochotný riskovať uznanie TRNC. OSN sa stala politickým ochrancom medzinárodnej a legitímnej Cyperskej republiky a jej vlády ako jediného legitímneho zástupcu suverénneho štátu. Nie je pochybností, že OSN vykonáva aktívne a vplyvné úsilie vyriešiť spor aj napriek tomu, že táto snaha bola doposiaľ neúspešná. Súčasný stav bol zachovaný od roku 1974 a ostrov je od invázie tureckých vojsk rozdelený.

OSN predstavila od roku 1964 desiatky rezolúcií a vypracovala plány pre zjednotenie, ale všetky pokusy zlyhali a neboli schválené. Prebiehajúce rozhovory (pomerne často prerušované), iniciatíva Generálneho tajomníka Ban Ki-moona[31] a konvergencia vzájomných vzťahov majú stále nádej. Politická vôľa k vyriešeniu sporu existuje na oboch stranách a prináša pozitívny signál k dosiahnutiu cieľov OSN a ukončeniu dekády trvajúceho konfliktu aj keď bude ešte potrebné prekonať mnohé prekážky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CMP. *Origins.* [online]. 2015 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.cmp-cyprus.org/about-the-cmp/origins/

Euractiv. *Turkey disappointed by EU aid deal on northern Cyprus.* [online]. 2012 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.euractiv.com/enlargement/turkey-disappointed-eu-aid-deal-northern-cyprus/article-152958

HRNČIAR, M. Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre. In: *Bezpečnostné fórum 2014*. Zborník vedeckých prác. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika, 2014. II. zväzok, s. 504 - 511. ISBN 978-80-557-0678-8.

MALLINSON, W. *Cyprus: A Modern History.* I B Tauris & Co Ltd, 2005.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus. *Illegal demographic changes.* [online]. 2006 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus06_en/cyprus06_en?OpenDocument

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus. European Union: Historical overview. [online]. 2012 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/eu01_en/eu01_en?OpenDocument

MIRBAGHERI, F. *Cyprus and international peacemaking.* [online]. 1998 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.cyprus-conflict.net/int'l%20dip,%20'80-86.html

ŞAHIN, S. *Open borders, closed minds: The discursive construction of national identity in North Cyprus.* [online]. 2011 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://eprints.lincoln.ac.uk/7657/1/MCS398694%5B1%5D.pdf

[31] Ban Ki-moon – juhokórejský štátnik a politik. Od roku 2007 v poradí ôsmy (súčasný) Generálny tajomník OSN.

United Nations. *Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus. S/26026* [online]. 1993 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S26026.pdf

United Nations. *Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus.* S/2004/437 [online]. 2004 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S2004437.pdf

VANEZIS N. P. *Cyprus: Crime without punishment.* Hardcover – Import. 2000.

VARNAVA, A., FAUSTMAN, H. *Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond*. London: I.B.Tauris & Co. Ltd., 2009.

Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ivan.majchut@aos.sk

ŽENY AKO ŠPECIFICKÁ SKUPINA V OZBROJENÝCH SILÁCH

WOMEN AS A SPECIFIC GROUP IN ARMED FORCES

Veronika MARENČINOVÁ

ABSTRACT

In various types of conflicts, women are not only victims of violence, but also active participants in case they become a member of armed forces. The paper deals with analysis of factors of women's participation in the army, use of their force and potential. Three main factors influencing participation of women in the army are pointed out: the social structure, the level of military and the culture. Each of these factors also deals with conditions under which the role of women in the army is expanding or shrinking.

Keywords: armed forces, factors, gender, military, participation, threat, women.

ÚVOD

V teoretických prístupoch analyzujúcich pôsobenie žien v ozbrojených silách existujú za posledné tri dekády dva základné smery. Argumenty prvého smeru vychádzajú z konštruktivizmu – pohlavie a nie sexualita sú spoločenským výtvorom, sociálnou konštrukciou. K tejto základnej sociálnej konštrukcii sa potom priraďujú ďalšie funkcie žien a mužov v spoločnosti, v závislosti od ich profesie, spoločenského úzu, ale aj v závislosti od aktuálnej bezpečnostnej situácie. Podľa konštruktivistov neexistuje žiadny pevný bod, ktorý by pohlavia natrvalo oddeľoval z hľadiska profesionálnej funkcie v spoločnosti. Druhý relevantný smer vychádza z argumentácie feministickej teórie medzinárodných vzťahov, ktorá sa zameriava na kritiku všetkého, čo ovplyvňuje podriadenosť žien mužom ako trvalý relikt historického vývoja spoločnosti. Argumentačne prvý smer vychádza z prác teoretikov Kodanskej školy, druhý z diela americkej feministky Ann Olson. Prijateľnejšou teóriou pre súčasné vnímanie vzťahu žena – armáda je však dielo významnej americkej sociologičky Mady Segal, ktorá do istej miery prepája obidva smery, inklinuje k rodovej rovnosti, najmä v špecifickej oblasti pôsobenia žien v ozbrojených silách. Cieľom predkladaného príspevku je predstaviť základné črty jej teórie, resp. modelu.

PÔSOBENIE ŽIEN V OZBROJENÝCH SILÁCH, MODEL M. SEGAL

Miera, do akej ženy participovali v ozbrojených silách v rôznych krajinách a v priebehu vekov sa odvíja od mnohých premenných vnútri, aj mimo armády. Relatívny vplyv a vzájomné pôsobenie týchto premenných je spájané so špecifickými okolnosťami, ktoré definujú situáciu každej krajiny v rôznych historických podmienkach.

Na vysvetlenie rôznych charakteristík regrutovania žien do armády, ako aj politickú orientáciu týkajúcu sa ich prítomnosti v ozbrojených zložkách, boli vyčlenené dva hlavné vplyvy. Na jednej strane sa zdá, že sociálne a kultúrne faktory vytvárajú základné podmienky pre regrutovanie žien do armády. Takéto faktory sú dôsledkom globálnej sociálnej zmeny, berúc do úvahy modely sociálnej a politickej participácie žien, ich vstupu na trh práce a demokratické tlaky smerom k rovnakým gender hodnotám. Na druhej strane - ktorá pravdepodobne spôsobuje väčší priamy vplyv - sú transformácie vo vojenských organizáciách vyplývajúce z hlavných zmien v medzinárodných vzťahoch, ako aj z technologických zmien: obrátenie pomeru medzi bojom a podpornými funkciami, organizačnou fragmentáciou a profesijnou špecializáciou, koniec masových armád a vzostup dobrovoľného vstupu do

armády, zvýšená profesionalizácia a redukcia veľkosti. Všetky tieto zmeny vytvorili potrebu kvalifikovanejšieho personálu a zvýraznili závislosť armády na globálnej spoločnosti. Ak sa vezmú do úvahy trendy poklesu pôrodnosti a kríza legitimity, čo robí vojenskú službu neatraktívnou pre mladé generácie v západných rozvinutých krajinách, výsledkom je komplexný obraz týkajúci sa faktorov, ktoré môžu mať vplyv na regrutovanie žien do armády.

Je relatívne jednoduché vymenovať všetky faktory, ktoré môžu mať vplyv na úlohy žien v armáde. Je však ťažšie určiť, ako na seba navzájom pôsobia a ako, za určitých špecifických okolností, niektoré faktory prevažujú, alebo ako fungujú protikladné tendencie[1]. Mady Segal načrtla systematickú teóriu o podmienkach, za ktorých sa úlohy žien v armáde rozširujú alebo zmenšujú, odhadujúc, do istej miery, relatívne a kombinované vplyvy týchto premenných[2].

Ženská účasť má tendenciu zvyšovať sa, ak sú vojenské misie a hodnoty vnímané ako zlučiteľné so ženskými funkciami, ak zmeny v sociálnej participácii robia ženy prispôsobivejšie a ochotné vykonávať vojenské úlohy, a/alebo keď je hrozba národnej bezpečnosti taká vážna, že vyžaduje zapojenie všetkých občanov.

Teória zahŕňa tri typy faktorov, ktoré ovplyvňujú účasť žien v armáde: sociálnu štruktúru, úroveň vojenstva a kultúru. Pre každý z týchto faktorov existuje vysvetľujúci súbor premenných. Práve tieto premenné môžu vytvárať špecifické hypotézy vzhľadom na ich individuálne, alebo kombinované efekty.

SOCIÁLNA ŠTRUKTÚRA

Sociálna štruktúra dáva do súvislosti civilné úlohy žien a všeobecné sociálne a ekonomické trendy, ktoré ovplyvňujú tieto úlohy. To zahŕňa premenné ako demografické trendy, vlastnosti pracovnej sily (účasť žien na pracovnej sile a profesijnú segregáciu), stav ekonomiky a rodinnú štruktúru.

Nedostatok mužskej práce historicky pôsobil ako silný motív pre ženy začať sa podieľať na pracovnej sile. To malo podobný vplyv na vojenstvo, kde nedostatok mužov vo všeobecnosti znamenal rozširovanie možností pre ženy. Táto historická zákonitosť pomáha podporovať hypotézu, že keď ponuka mužov nespĺňa požiadavky pre prácu v armáde, čo je prípad v obdobiach poklesu pôrodnosti, do služby sú povolané ženy. Napriek tomu, tento hypotetický vzťah nemusí nevyhnutne vytvárať podobné efekty nezávisle od dominantného systému vojenskej služby a bude pravdepodobne závisieť od ostatných vojenských premenných, ako národná a medzinárodná bezpečnostná situácia. V každom prípade, využitie žien v armáde bolo bežnou reakciou väčšiny krajín NATO na demografické tlaky, ktoré je cítiť od konca šesťdesiatych rokov, ale aj tradičnou súčasťou armády, napr. v štáte Izrael.

Druhým faktorom, ktorý ovplyvňuje postavenie žien v armáde, je úroveň a charakteristika podielu žien na trhu práce, ktorý je úzko prepojený so štátnou ekonomikou. Čím vyššie percento žien tvorí pracovnú silu, tým väčšie je ich zastúpenie v ozbrojených silách. Ak sa zvyšuje podiel zamestnaných žien v mnohých krajinách, ich zastúpenie v armáde sa zvýši tiež. To sa stáva „čiastočne preto, že rovnaké faktory ovplyvňujú obe aktivity (ako nedostatok mužskej práce) a čiastočne preto, že väčšia účasť žien v práci prináša sociálne a kultúrne zmeny do spoločnosti, ktorá robí vojenskú službu zlučiteľnejšiu s

[1] CARREIRAS, H. KUMMEL, G. Women in the Military and Armed Conflicts.
[2] SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future.

funkciou žien a tým ich vylúčenie menej ospravedlniteľné“[3]. Miera rodovej segregácie v civilnej práci ovplyvňuje aj zapojenie žien do armády, aj keď tento vzťah nie je lineárny. Keďže sa na civilnom trhu práce vyskytuje vysoká rodová segregácia, armáda sa musí spoľahnúť na ženy, aby vykonávali vojenské úlohy, v ktorých prevládajú ženy na civilných pracoviskách. Napríklad ošetrovanie je jedna z prác, ktorá je rodovo považovaná za ženskú prácu, čo viedlo armády v mnohých krajinách k tomu, aby dovolili ženám slúžiť. Rodová segregácia na civilnom trhu práce je negatívne spájaná s účasťou žien v armáde. Ak sú ženské civilné pozície podobné mužským, potom je pravdepodobnejšie, že ženy majú schopnosti vyžadované pre prácu v armáde[4]. Typickým príkladom bola aj socialistická spoločnosť. V ozbrojený silách bolo zamestnaných mnoho žien v špecializovaných funkciách - spojovateľky, kartografky, administratívne sily, zdravotné sestry. Existovali aj zariadenia na odbornú prípravu - stredné a vysoké vojenské školy.

Štádium útlmu alebo rozvoja ekonomiky tiež môže mať silný vplyv. V čase ekonomickej expanzie sú ženy povolané do práce, v čase útlmu pracovné miesta opúšťajú. Vysoký stupeň nezamestnanosti (obzvlášť medzi mladými mužmi) vedie k dostatku mužov v ozbrojených silách a tým k nedostatočným možnostiam pre ženy uplatniť sa v armáde. Na druhej strane, v čase nízkeho stupňa nezamestnanosti mužov sa zvyšujú možnosti pre ženy v armáde. V Spojených štátoch najväčší rast v zastúpení žien v armáde nastal koncom sedemdesiatych rokov, keď nezamestnanosť poklesla. Keď začiatkom osemdesiatych rokov vzrástla, prílev žien sa zastavil[5].

Do úvahy sa musí brať aj rodinná štruktúra, a to z dvoch dôvodov: po prvé, vo väčšine kultúr prevláda silný sklon spájať úlohy žien s rodinnými normami a hodnotami. Po druhé, podstata vojenskej aktivity je v mnohých kultúrach negatívne spájaná s úlohou rodiny[6]. Rodinná štruktúra, hlavne povinnosti žien voči rodine vo veľkej miere ovplyvňujú ich zapojenie do armády. Stavajúc na údajoch, že táto posledná premenná je pozitívne spájaná s neskorším vekom pri uzavretí prvého manželstva, neskorším vekom pri narodení prvého dieťaťa a menej detí poukazuje na to, že „čím má priemerná žena väčšie rodinné povinnosti, tým je nižšie zastúpenie žien v ozbrojených zložkách“[7].

ÚROVEŇ VOJENSTVA

Vojenské premenné sú považované za vysoko dôležité pri určovaní postavenia žien v armáde. Národná bezpečnostná situácia, úroveň hrozby a podstaty vojenskej misie, technologické zmeny a rôzne aspekty súvisiace so štruktúrou jednotky a podmienkami pre vstup sú hlavnými určovateľmi zapojenia žien do armády. Ak je nedostatok kvalifikovaných mužov, obzvlášť v čase národnej pohotovosti, väčšina krajín zvýši podiel žien v armáde. Za určitých podmienok sa ženy zúčastňovali bojov, aj keď častejšie sa zvýšili ich nebojové vojenské úlohy. V minulosti boli počas vojny povolávané do armády aj ženy a pravdepodobne tak nastane aj v budúcnosti[8].

[3] SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future, s. 766-767.
[4] SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future.
[5] SEGAL, M. and SEGAL, D. R. Social Change and the Participation of Women in the American Military. 1983. In SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, present and Future.
[6] SEGAL, M. The Nature of Work and Military Linkages: A Theoretical Perspectives. 1989. In SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, present and Future.
[7] SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, present and Future, s. 768.
[8] STANLEY, S., SEGAL, M. W. Military Women in NATO: an update.

Príklady povolávania aj vojenskej služby z čias II. svetovej vojny v Nemecku, Veľkej Británii a Sovietskom zväze poskytujú zaujímavé príklady sociálnej konštrukcie postavenia žien v armáde. Nemecko povolávalo ženy do tzv. civilných zamestnaní. Aj keď mnoho žien nosilo uniformy, spadali pod vojenské vedenie a vykonávali úlohy, ktoré boli v ostatných štátoch považované za vojenské, stále boli označované ako civilistky[9]. Vo Veľkej Británii boli ženy povolávané, ale hlásili sa aj dobrovoľne do civilných a vojenských služieb[10]. Avšak aj ženy, ktoré nosili uniformu, boli označované za civilistky. Deliaca čiara medzi bojovníkmi a civilistami spočívala v strieľaní zo zbraní. Ženy vykonávali všetky úlohy spojené so strieľaním z protilietadlových zbraní okrem samotného strieľania: prenášali muníciu a nabíjali zbrane, ale aby mohli byť stále považované za civilistky, nemohli vystreliť zo zbraní, ktoré nabili[11]. V Sovietskom zväze však počas II. svetovej vojny nebol v armáde žiadny rozdiel medzi úlohami pre ženy a mužov. Existoval však rozdiel vo veliteľských funkciách. Tam sa ženy uplatňovali málo[12].

Ako už bolo uvedené, mnoho krajín povolávalo ženy v čase vojny a bežným javom bola aj ich účasť v revolučných hnutiach. Ženy boli súčasťou partizánskych a gerilových operácií, vrátane bojových pozícií, napríklad v Alžírsku, Číne, Nikarague, ZSSR, Vietname, Juhoslávii, avšak keď gerily zvrhli vládu a vytvorili novú s tradičnejšie organizovanými ozbrojenými zložkami, ženy sa vrátili k bežným sociálnym úlohám a opustili armádu - dobrovoľne alebo nasilu[13].

Ak bola hrozba pre spoločnosť vysoká, úlohy žien v armáde sa zvýšili. Avšak na základe dôkazov je potrebné podporiť hypotézu, že v spoločnostiach, kde sú hrozby národnej bezpečnosti malé, ale s kultúrnymi hodnotami podporujúcimi rovnoprávnosť pohlaví sa zapojenie žien do armády zvyšuje.

Vplyv bezpečnostnej situácie zahŕňa aj úroveň, do akej by zapojenie žien do armády vystavilo ženy väčšiemu riziku, akému by boli vystavené ako civilistky. Za určitých podmienok, čím väčší rozdiel, tým menej ich spoločnosť umiestni do vojenských funkcií, ktoré zvýšia ich ohrozenie. Životy žien sú vystavované riziku, ak je ohrozená spoločnosť, avšak existuje tu určitý odpor riskovať veľké množstvo ženských obetí, kým nehrozí veľké nebezpečenstvo[14].

Na druhej strane, nebezpečenstvo stredného stupňa je spájané s nízkym zapájaním sa žien. Pod pojmom stredné nebezpečenstvo sa rozumie situácia, v ktorej spoločnosť nie je ohrozovaná bezprostredným zánikom, alebo inváziou nadradenej vojenskej mocnosti, ale existuje tu stredná až vysoká pravdepodobnosť vojenskej akcie na domácej pôde krajiny v blízkej budúcnosti. Podstata vojenskej misie tiež ovplyvňuje mieru, do akej sa jej ženy zúčastnia. Čím väčšia je relatívna závažnosť vojny, tým je zapojenie žien menšie, avšak čím viac sú ozbrojené sily zapájané do misií na udržanie mieru, alebo humanitárnych operácií, tým viac sa účasť žien zvyšuje.

---

[9] TUTEN, J. M. Germany and the World Wars. 1982. In SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, present and Future.

[10] GOLDMAN, N. L. and STITES, R. Great Britain and the World Wars. 1982. In CARREIRAS, H. The Role of Women in the Armed Forces of NATO Countries: Military Constraints and Professional Identities.

[11] CAMPBEL, D. A. Women in Combat: The World War II experience in the United States, Great Britain, Germany and the Soviet Union.

[12] NAROČNICKAJA, N. Rusko a jeho miesto vo svete. Za čo a s kým sme bojovali.

[13] STANLEY, S. C. and SEGAL, M. Women in the Armed Forces. 1992. In SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future.

[14] ENLOE, C. Women: The Reserve Army of Army Labour.

Vojenská technológia je ďalšou dôležitou premennou, keďže technologické zmeny ako zmenšovanie zbraní, rozvoj vzdušnej sily a jadrových technológií mali dôležitý vplyv na spôsob, akým bola vojna vedená a na charakteristiky vojenskej práce. Tento rozvoj výrazne posilnil podiel žien na pomocných prácach a aj keď nie priamo, umožnil zapojenie žien do ozbrojených síl.

Možnosť medzinárodného rozmiestnenia síl predstavuje ďalší faktor. Kým vojenstvo na domácom území sa môže spoľahnúť na civilnú infraštruktúru, boj mimo domova si vyžaduje dosadenie pomocného personálu. Kým budú ženy zastávať prevažne pomocné funkcie, očakáva sa, že ich úlohy a počet sa budú zvyšovať, keďže počet a pomer personálu s prevažne pomocnými funkciami vzrastá. Vplyv tejto premennej na úlohy žien sa však môže meniť v závislosti od toho, aké pozície sú pre nich otvorené a ktoré sú skutočne obsadené.

Rôzne aspekty súvisiace so štruktúrou jednotky a vojenskou prípravou majú tiež významný vplyv na zapojenie žien. Pokiaľ sú pomocné funkcie zamerané na rezervy, ženy v nich budú mať silnejšie zastúpenie ako v aktívnej službe. Následne, čím väčšia je závislosť na rezervách pre mobilizáciu v čase vojny, tým väčšia bude aj spoluúčasť žien v takejto mobilizácii. Okrem toho, nezákonnosť povolávania a pribúdanie v dobrovoľných jednotkách sa zdá byť pozitívne spojené s rastúcim počtom žien v ozbrojených zložkách. Zapájanie žien do armády má tendenciu stúpať v systéme dobrovoľného vstupu (ako aj vtedy, keď sociálna zmena nastáva smerom k rovnoprávnosti pohlaví)[15].

Model predpokladá, že úroveň zapojenia žien do armády je pozitívne spájaná s technologicky pokročilými armádami, zložkami na báze dobrovoľnosti, situáciami vysokého alebo nízkeho ohrozenia národnej bezpečnosti, väčšieho pomeru pomocných funkcií a väčšej závislosti na rezervách pre vojnovú mobilizáciu. V protiklade k tomuto, stredná hrozba, nízky technologický rozvoj a branná povinnosť vo vojenskej službe majú negatívny vplyv na zapojenie žien.

KULTÚRA

Tretia kategória sa vzťahuje na sociálnu konštrukciu rodu, sociálne hodnoty rodu a rodiny, verejnú diskusiu týkajúcu sa rodov a hodnôt týkajúcich sa rovnosti.

Chápanie rodu je sociálne konštruované. Úroveň, do akej sú určité úlohy vnímané ako vhodné pre dané pohlavie je sociálne stanovená[16]. Kultúra môže maximalizovať, alebo minimalizovať dôležitosť v rodových rozdieloch (psychických alebo fyzických) a podporiť, alebo odmietnuť rozdelenie sociálnych úloh na základe pohlaví. Kultúra môže zvýrazniť rovnosť pohlaví, alebo rozdiely medzi nimi, čo má silný vplyv na postavenie žien v armáde. Čím sú sociálne hodnoty rovnocennejšie, tým väčšie je zastúpenie žien v armáde. Na druhej strane, kultúry, ktoré podporujú tradičné rozdelenie práce založené na rodových rozdieloch, budú mať sklony vylučovať ženy z armády, alebo obmedzovať ich úlohy. Ako sa sociálne hodnoty v spoločnosti stali rovnocennejšie, úlohy žien v armáde sa rozšírili. Hlavnou hnacou silou k zvýšeniu zastúpenia žien v armáde však boli zákony zakazujúce diskrimináciu založenú na pohlaví. Čím väčšia je kultúrna akceptácia rôznych rodinných štruktúr a odklonenie od tradičných foriem rodiny, tým väčšie bude zastúpenie žien v armáde.

[15] SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future.
[16] LORBER, J. Biology as Ideology. 1993. In SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future.

Medzi kultúrnymi faktormi je podčiarknutá dôležitosť sociálnej konštrukcie rodiny a sociálnych hodnôt rodiny. Historicky daná primárna sociálna úloha ženy je spájaná s reprodukciou a vychovávaním detí. Rozsah, do akého kultúra stále pripisuje žene túto úlohu ovplyvňuje úlohy žien v armáde. Kultúra často chápe úlohu matky ako nezlučiteľnú s úlohou bojovníka. Ako sa menili predstavy o rodine a štruktúre rodín, tak sa menili aj kultúrne očakávania o vernosti ženy k rodine. Čím väčšia je kultúrna akceptácia rôznych rodinných štruktúr, tým menej pohlavie ovplyvňuje sociálne úlohy, a čím väčší je odklon od tradičných foriem rodiny, tým väčšie je zastúpenie žien v armáde.

Aj keď bol Segalovej model vytvorený s ambicióznym cieľom, a to navrhnúť „systematickú teóriu o podmienkach, na základe ktorých sa postavenie žien v armáde rozširuje a podmienky, podľa ktorých sa ich zapojenie do ozbrojených síl zmenšuje“[17], autorka pripúšťa jeho obmedzenia, nakoľko to bol prvý príspevok k teórii v oblasti, kde bol zjavný nedostatok teoretickej systematizácie a porovnateľného medzinárodného výskumu. Nie je teda prekvapujúce, že aj keď stále predstavuje míľnik v štúdiu začlenenia žien do armády, niektoré aspekty tohto modelu boli predmetom skúmania a niekoľko ďalších si stále zaslúži kritický pohľad a zdokonalenie.

ZÁVER

V texte som sa venovala analýze Segalovej modelu uplatnenia a zapojenia žien do armády. Tento model však má slabé miesta, pretože odsúva postavenie žien v armáde len do role štatistov, čo je v dnešnej dobe požiadaviek vysokej profesionalizácie nedostatočná motivácia. Súčasné ozbrojené sily najmä v demokratických štátoch zohrávajú významnú úlohu v politickej a bezpečnostnej stabilizácii domáceho i vonkajšieho bezpečnostného prostredia, čím na jednej strane vyžadujú apolitickosť svojich príslušníkov, ale na druhej strane pevnú hodnotovú orientáciu, ktorá musí mať aj príslušnú politickú bázu. Preto sa domnievam, že je relevantné skúmať prinajmenšom politické podmienky, v ktorých sa moderné ozbrojené sily formujú. Zároveň by predmetná analýza vzťahu mala zahŕňať aj špecifické postavenie žien v modernej spoločnosti v profesionálnom živote. V tomto zmysle je Segalovej model otvorený ďalšej diskusii.

Prvá zahŕňa snahu rozšíriť pôvodný model prostredníctvom preskúmania literatúry týkajúcej sa troch krajín na rôznych kontinentoch: Austrálie, Mexika a Zimbabwe. Kým pôvodný model platí vo všeobecnosti, je mu vyčítané dôležité obmedzenie: skutočnosť, že je založený prevažne na postavení žien v armádach západných demokratických krajín. Použitím príkladov z troch veľmi odlišných geografických a sociálnych kontextov by mohli byť do modelu pridané nové premenné a hypotézy v snahe posilniť ho a rozšíriť jeho aplikovateľnosť.

Najdôležitejším dodatkom bolo zahrnutie osobitnej kategórie politických faktorov. Politické faktory, ako štvrtá dimenzia, hrajú v každej krajine významnú úlohu v definovaní podieľania sa žien v ozbrojených zložkách. Do dimenzie by sa mali zahrnúť tieto premenné: vzťahy medzi civilistami a armádou, politická ideológia tých, ktorí sú pri moci (a následne verejné politiky týkajúce sa menšín a žien) a zdroje politickej zmeny iné než ozbrojený konflikt. Nové hypotézy predpokladajú: 1) väčšie zapojenie žien do armády v štátoch s legitímnymi vládami vedenými civilistami ako v tých, kde vojenské cvičenia výrazne ovplyvňujú politický proces; 2) čím väčšie bude zastúpenie žien v ozbrojených silách, tým bude ideológia politického vedenia liberálnejšia; 3) čím menšia bude pravdepodobnosť vstupu

[17] SEGAL, M. Women’s Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future, s. 758.

žien do armády, tým väčšia bude diverzita metód a možností pre nenásilnú sociálnu zmenu, ktorá existuje v patriarchálnej a diskriminujúcej spoločnosti[18].

Druhá úprava navrhuje reorganizáciu rôznych faktorov, aby mohla byť do modelu zahrnutá piata dimenzia: medzinárodný kontext, považujúc to za osobitný faktor. Národný kontext by bol rozdelený na politiku, spoločnosť, kultúru a armádu. Zahrnutie dimenzie medzinárodného prostredia vyplýva hlavne z jeho dôležitosti v členení národných ponímaní bezpečnostných hrozieb. Zmena tohto chápania môže mať vplyv na štruktúru jednotiek a definovanie misie: transformácia bezpečnostného, politického a strategického prostredia danej krajiny môže viezť k zmenám v ozbrojených zložkách, vrátane verbovania - alebo odmietnutia - žien vojačiek[19].

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CAMPBEL, D. A. Women in Combat: The World War II experience in the United States, Great Britain, Germany and the Soviet Union. In *The Journal of Military History*, 1993, Vol. 57, No. 2, s. 301 – 323.

CARREIRAS, H. The Role of Women in the Armed Forces of NATO Countries: Military Constraints and Professional Identities. In *Minerva: Quarterly Report on Women and the Military.* 1999. 17 (3 - 4), s. 46 – 57.

CARREIRAS, H. *Gender and the Military: Women in Armed Forces of Western Democracies.* New York: Routledge, 2006. 288 s. ISBN 978-0-203-96903-8.

CARREIRAS, H. KUMMEL, G. *Women in the Military and Armed Conflicts*. VS Verlag, 2008. 240 s. ISBN 978-3-531-15834-1.

ENLOE, C. Women: The Reserve Army of Army Labour. In *The Review of Radical Political Economics*. 1980. Vol. 12, No. 2, s. 42 – 52.

ISKRA et. al. Women's Participation in Armed Forces Cross-nationally: Expanding Segal's Model. In *Current Sociology*. 09/2002. 50 (5), s. 771 – 797.

NAROČNICKAJA, N. *Rusko a jeho miesto vo svete. Za čo a s kým sme bojovali.* Ottovo nakladatelství, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7360-647-3.

SEGAL, M. Women's Military Roles Cross-nationally. Past, Present and Future. In *Gender and Society.* 1995. Vol. 9, No. 6, s. 757 – 775.

STANLEY, S., SEGAL, M. W. Military Women in NATO: an update. In *Armed Forces and Society.* 1988. Vol. 14, No. 4, s. 559 – 585.

PhDr. Veronika MARENČINOVÁ
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
Kosodrevinová 36, Bratislava 821 07
E-mail: weron0605@gmail.com

[18] ISKRA et. al. Women's Participation in Armed Forces Cross-nationally: Expanding Segal's Model.
[19] KUMMEL, G. Women in the Armed Forces of the World. 2002. In: CARREIRAS. Gender and the Military: Women in Armed Forces of Western Democracies.

VYTVÁRANIE ZÁSOB PRE KRÍZOVÉ SITUÁCIE

CREATION OF RESOURCES FOR CRISIS SITUATIONS

Martin MARCHEVKA

ABSTRACT

The aim of the article is to introduce creation and preparation process of stockpiles to secure assignment of the Armed Forces of the Slovak Republic in the military and non-military operations within the national crisis management and operations of international crisis management in the peace time.

Keywords: resources, stockpiles, military threat, non-military threat, national crisis management, international crisis management

ÚVOD

Predpokladom pre zaistenie zabezpečenia obrany štátu a zabezpečenia jeho bezpečnosti je zabezpečenia dostatočného množstva zásob pre činnosť ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“). Z pohľadu logistiky sú tieto zásoby pasíva[1]. Na ich vytváranie a udržiavanie je viazané veľké množstvo finančných prostriedkov vyčleňovaných na obranu štátu a ich využitie z časového hľadiska nie je možné vždy z časového hľadiska presne identifikovať. Ak je potreba nasadenia ozbrojených síl (či už časti, alebo aj celku) v rámci národného alebo medzinárodného krízového manažmentu, má to za následok spružnený a zrýchlený tok informácií a tovaru. Hladina zásob klesá a uvoľňuje sa kapitál v nich doposiaľ viazaný, znižujú sa celkové náklady potrebné na ich skladovanie. Vývojom bezpečnostných hrozieb nastáva otázka, či sú zásoby vôbec potrebné. Táto otázka sa stáva nadriadená nad otázkami, kde a v akom množstve majú byť zásoby vytvárané, čím taktiež strácajú zmysel tradičné metódy tzv. riadenie zásob. Ideálny stav vytvárania zásob by sa mohol dosiahnuť, keby výška pridelených finančných prostriedkov a samotná spotreba materiálu bola na rovnakej úrovni, čo predstavuje absolútne dodržiavanie princípu *„just in time“*. Ani toto by však nevylúčilo existenciu určitej výšky zásob materiálu na skladoch.

Na základe schváleného dokumentu „Biela kniha o obrane Slovenskej republiky“ a z neho rozpracovaného „Rozvojového plánu obrany s výhľadom na rok 2024“ boli skonštatované základné zistenia kvalitatívnych parametrov cieľa transformácie ozbrojených síl v kľúčových oblastiach, ktoré majú dopad na logistiku a zásobovacie spôsobilosti.

Transformačnými procesmi, ktorými prechádzali ozbrojené sily sa nenaplnili. Rozbehnuté modernizačné projekty zostali iba na papieri a obmena výzbroje a techniky sa v ozbrojených silách nedosahuje potrebné parametre. V súčasnej dobe je až 70 % techniky po svojej životnosti[2], čo spôsobuje vysokú poruchovosť prevádzkovanej výzbroje a techniky, ktorá má takto zvýšené nároky na skladovanie zásob potrebných náhradných dielov. Vzhľadom na reálny vek výzbroje a techniky sa stávajú náhradné diely často ťažko dostupným artiklom, čo v konečnom dôsledku vedie k vytváraniu nadnormatívnych zásob. Jedným zo základných odporúčaní v oblasti transformácie ozbrojených síl rozdelenej na dve etapy, je

1. ŠKOLNÍK, M., MORONG, S. Vojenská logistika, s. 15.
2. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, s. 40.

v prvej (roky 2013 až 2015) aj druhej (roky 2016 až 2024) etape jedným z hlavných cieľov odstrániť aj nežiaduci prvok zásobovacích spôsobilostí – vytváranie nadnormatívnych zásob.

Vzhľadom na charakter predpokladaného priestoru nasadenia ozbrojených síl ako súčasti mnohonárodných síl, kde najpravdepodobnejší variant je definovaný mimo územia Slovenskej republiky, nachádzajúci sa mimo euroatlantického regiónu bude podstatná časť požiadaviek na vyzbrojovanie a s tým súvisiace požiadavky na zásoby predkladaná prostredníctvom Ministerstva obrany Slovenskej republiky na agentúry NATO a Európskej obrannej agentúry s dôrazom na štandardizačné dokumenty NATO a EÚ.

V oblasti podpory obrany štátu sa má úsilie sústrediť aj na posúdenie rozsahu udržiavania výrobných schopností, mobilizačných rezerv, zásob všetkého druhu vrátane predpokladaných dodávok na úhradu strát a spotreby ozbrojených síl[3].

Preto v rámci hlavných oblastí rozvoja spôsobilostí budúcich ozbrojených síl má byť prehodnotený a optimalizovaný systém tvorby a udržiavania zásob pre bojové použitie ozbrojených síl[4] a zároveň má pokračovať proces znižovania zásob prebytočného materiálu s cieľom eliminácie nákladov na jeho skladovanie. Prijatím tejto koncepcie a jej následnou aplikáciou v podmienkach ozbrojených síl bude splnená úloha zameraná na prehodnotenie a optimalizáciu systému zásobovania materiálom v ozbrojených silách.

1. ASPEKTY VYTVÁRANIA ZÁSOB V OZBROJENÝCH SILÁCH

1.1 HISTORICKÉ PREDPOKLADY VYTVÁRANIA ZÁSOB

Od 50 rokov 20. storočia sa neustále zvyšuje spotreba energií, surovín a potravín, čo je charakterizované ako „spotrebná revolúcia“[5]. Skúsenosti z 2. svetovej vojny, ako aj budovanie československej povojnovej armády v rámci bipolárneho sveta, viedlo k vytváraniu samostatných zásob pre armádu, pretože obmedzený prístup k zdrojom mal/má priamy dopad na bezpečnosť štátu. Rozpadom ČSFR a vznikom samostatnej Slovenskej republiky sa začala budovať samostatná Armáda Slovenskej republiky so všetkými princípmi zo spoločnej československej armády, takže aj so spôsobmi a metódami vytvárania a držania zásob.

Štruktúry ozbrojených síl boli v minulosti a z určitej časti aj v súčasnosti z dôvodu zabezpečenia bezpečnosti založené na statickej logistike, ktorá bola založená na vytváraní veľkých zásob materiálu a techniky. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že bola tendencia rastu zásob. Dôvodom tejto skutočnosti bolo a je rozširovanie sortimentu používaných výrobkov a modernizácia techniky. Ozbrojené sily sú v zdĺhavom procese obmeny hlavných druhov výzbroje a techniky, čo prináša nutnosť vytvárania zásob pre novozavádzanú výzbroj, techniku a materiál, a tým aj nárast celkového množstva skladovaných zásob (napr.: náhradné diely). V súčasnom stave ekonomiky, technológie a stavu bezpečnostného prostredia k zachovaniu suverenity a obranyschopnosti Slovenskej republiky je existencia zásob nevyhnutná.

1.2 NOVÉ PRÍSTUPY K VYTVÁRANIU ZÁSOB V OZBROJENÝCH SILÁCH

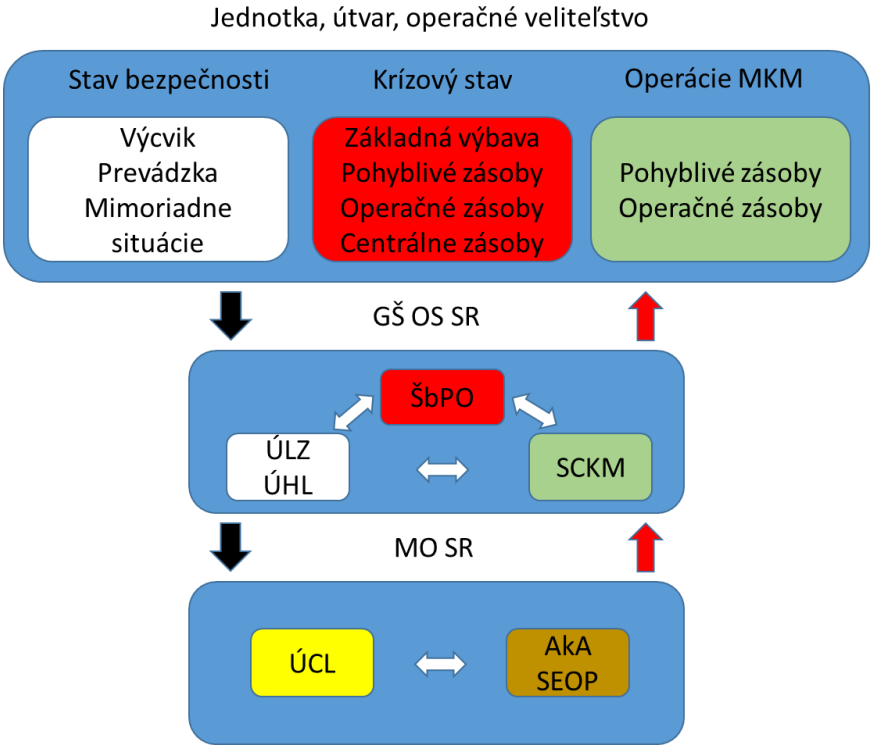
Začlenenie Slovenskej republiky do NATO a Európskej únie (EÚ) prinieslo do ozbrojených síl nové ambície a výzvy. Medzinárodné pôsobenie ozbrojených síl už nebolo prezentované, prevažne len pôsobením v rámci operácií OSN, ale aj aktívnym prispievaním Sloven-

3. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, s. 121.
4. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, s. 90.
5. HOFREITER, L. Securitológia, s. 107.

skej republiky do bojových zoskupení EÚ (BG EU), síl okamžitej reakcie NATO (NRF) a spoločných mnohonárodných síl (napr. mechanizovaná brigáda – NC2013). Na moderné a nové ozbrojené sily sú kladené otázky interoperability a kompatibility s inými členskými krajinami EÚ a NATO. Tieto nové výzvy prinášajú zo sebou aj nový pohľad na tvorbu zásob potrebných pre jednotky ozbrojených síl preurčených do mnohonárodných jednotiek.

EÚ aj NATO vo svojich bezpečnostných stratégiách z poslednej dekády prehodnocujú medzinárodné bezpečnostné prostredie v súvislosti so vznikom rýchlych spoločenských zmien, ktoré priniesli nové výzvy a hrozby, ale aj nové šance, ako im predchádzať. V prvom rade sa to odráža v zmene vnímania bezpečnosti aj z hľadiska národných štátov, aj z hľadiska celkov, akými sú EÚ aj NATO.V bezpečnostných stratégiách štátov a organizácie Severoatlantickej zmluvy sa stále analyzujú vojensko-obranné a odstrašovacie koncepcie ako dôležité nástroje bezpečnosti. Na rozdiel od strategických koncepcií platných do konca storočia sa však oveľa viac presadzujú iné nástroje (preventívna diplomacia, negociácie, vojenská diplomacia, tzv. smart security) na riešenie tradičných hrozieb. Rovnako sa v nich rozširuje a prehlbuje bezpečnostná agenda týkajúca sa hrozieb, ktoré ešte pred koncom tisícročia neboli predmetom riešenia (všetky typy sektorovej bezpečnosti, t. j. ne-bezpečnosti)[6].

Vzhľadom na obmedzené skladovacie kapacity ozbrojených síl a z dôvodu rozptýlenia zásob, musia ozbrojené sily zabezpečovať zásoby aj mimo vlastných skladovacích kapacít. K uvedenému bola prijatá v auguste 2013 smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky, ktorá upravuje spôsob uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl na dopĺňanie strát a spotreby v krízovej situácii na subjektoch hospodárskej mobilizácie a spôsob uplatňovania požiadaviek na uchovanie výrobných schopností v subjektoch hospodárskej mobilizácie[7].

Obrázok 1 Cyklus zabezpečovania zásob v ozbrojených silách

6. LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. Bezpečnosť ako kategória, s. 219.
7. Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 57/2013 z 12. augusta 2013 o spôsobe uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl Slovenskej republiky.

2. TVORBA ZÁSOB

Pri tvorbe zásob je potrebné zvážiť aj veľmi dôležitú úlohu bezpečnostného systému[8] v rámci procesu vytvárania zásob. Zásoby musia byť pripravené a akcieschopné pre plnenie úloh počas vojenských druhov ohrozenia, tak aj počas nevojenských druhov ohrozenia. Vytváranie zásob v stave bezpečnosti (v čase mieru) ťažko predpokladá intenzitu a miesto nasadenia ozbrojených síl. Preto pri tvorbe zásob v stave bezpečnosti nie sú zohľadnené kvantitatívne a kvalitatívne faktory vytvárania zásob.

Výška zásob na počiatočné obdobie (30 dní) je založená na predpokladanej spotrebe a výpočet jej výšky sa líši podľa druhov materiálu. Samotný výpočet je založený na odsúhlasených matematických modeloch a skúsenostiach z posledných vojnových konfliktov a cvičení. Výška zásob sa viaže na dennú spotrebu (DOS), kalkulačné zásobovacie jednotky (KZJ); resp. DOS môže byť stanovený určeným množstvom KZJ.

Základným dokumentom pre stanovenie výšky a rozloženia zásob v ozbrojených silách, ktoré sú určené pre strategický, operačný a taktický stupeň velenia je *„Systém tvorby zásob OS SR“*. Tento dokument rozpracúva tvorbu zásob na prechod zo stavu bezpečnosti na vojnový stav a vojnu a zásoby pre čas krízovej situácie.

Výpočet výšky zásob sa vykonáva na celé počiatočné obdobie (30 dní) pre všetky druhy materiálu (ZT I – ZT V) stanovené v schválených normách zásob materiálu používaného v ozbrojených silách na zabezpečenie bojovej činnosti, bez ohľadu na výšku finančných prostriedkov vyčlenených z rozpočtovej kapitoly Ministerstva obrany Slovenskej republiky.

Výsledným dokumentom pojednávajúcim o požadovanej výške zásob na počiatočné obdobie je dokument „Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu OS SR pri obrane SR, zabezpečení služieb v čase krízovej situácie“, ktorý slúži ako podklad na uplatňovanie požiadaviek ozbrojených síl Slovenskej republiky na materiál potrebný na vedenie bojovej činnosti podľa zásad stanovených smernicou Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 57/2013 z 12. augusta 2013 o spôsobe uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl Slovenskej republiky [7].

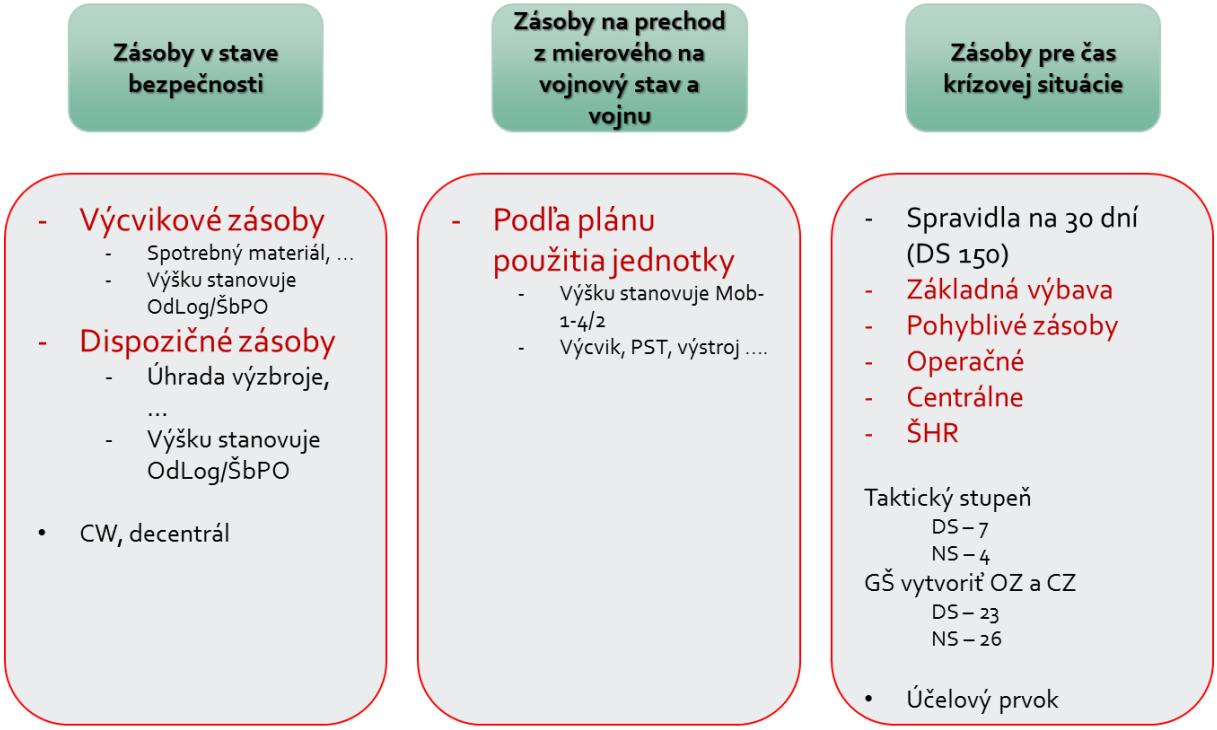
Spôsoby výpočtov sú špecifické pre každý druh zásob vytváraných v stave bezpečnosti. Niektoré druhy materiálu sú viazané na počty osôb (materiál zásobovacích tried I, II, IV), u iných zase na počty techniky a predurčenie zaradenia jednotky (materiál zásobovacích tried II, III, IV, V).

3. DRUHY ZÁSOB

V ozbrojených silách sa na zabezpečenie života v stave bezpečnosti, výcviku, bojovej pohotovosti vojsk, nasadenia deklarovaných síl vyčleňovaných do spoločných operácií NATO, EÚ a iných medzinárodných organizácií (napr.: OSN) a na úhradu strát a spotreby v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu (ďalej len „krízovej situácie“) vytvárajú zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa rozčleňujú z hľadiska účelu a časového použitia na[9]:

a) zásoby v stave bezpečnosti,
b) zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na vojnový stav a vojnu,
c) zásoby pre čas krízovej situácie.

8. HOFREITER, L. Securitológia, s. 112.
9. Systém tvorby zásob OS SR.

Obrázok 2 Rozdelenie zásob z hľadiska účelu a časového použitia

3.1 ZÁSOBY V STAVE BEZPEČNOSTI

Sú to zásoby materiálu, ktoré sa z hľadiska použitia ďalej rozčleňujú na výcvikové a dispozičné.

a) ***Výcvikové zásoby*** – sú jedným z druhov zásob vytváraných v stave bezpečnosti, ktoré sú určené na zabezpečenie úloh v rámci výcviku. Sú tvorené netabuľkovým a ostatným spotrebným materiálom, ktorých výšku stanovuje náčelník Odboru logistiky Štábu pre podporu operácií Generálneho štábu ozbrojených síl (ďalej len „N OdLog ŠbPO GŠ OS SR“) a riaditeľ – hlavný lekár Úradu hlavného lekára Generálneho štábu ozbrojených síl (ďalej len „R ÚHL GŠ OS SR“) vo svojich odborných pokynoch.

b) ***Dispozičné zásoby*** – sú jedným z druhov zásob vytváraných v stave bezpečnosti, ktoré slúžia na úhradu výzbroje, techniky a materiálu daných tabuľkami počtov, na úhradu nebojaschopnej výzbroje, techniky a materiálu do doby jej obnovenia bojaschopnosti (po generálnej oprave, strednej oprave). Vytvárajú sa z nich zásoby pre úhradu strát výzbroje techniky a materiálu pre nedeklarované jednotky a deklarované jednotky v spoločných operáciách NATO, EÚ alebo iných medzinárodných organizácií. Ukladajú sa v centrálnych zásobovacích základniach. Ich výšku stanovuje náčelník Generálneho štábu ozbrojených síl SR (ďalej len „NGŠ OS SR“) na základe návrhu N OdLog ŠbPO GŠ OS SR a R ÚHL GŠ OS SR.

3.2 ZÁSOBY NA PRECHOD ZO STAVU BEZPEČNOSTI NA VOJNOVÝ STAV A VOJNU

Tvoria ich zásoby určené na spotrebu vojsk v období od vyhlásenia mobilizácie až do dosiahnutia pohotovosti na plnenie úloh podľa plánu použitia ozbrojených síl vo výške stanovenej odbornými nariadeniami (napr. Systém tvorby zásob OS SR, Metodika pre spracovanie

dokumentu Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu a služieb v čase krízovej situácie a pod.).

3.3 ZÁSOBY PRE ČAS KRÍZOVEJ SITUÁCIE

Sú to zásoby výzbroje, techniky a materiálu na zabezpečenie priamej bojovej činnosti ozbrojených síl spravidla na 30 dní bojovej činnosti (ďalej len „DOS“ – Days of Supplay), ktoré sa delia na zásoby základnej výbavy, pohyblivé, operačné a centrálne zásoby. Predmetné zásoby môžu byť v stanovených výškach zabezpečované prostredníctvom štátnych hmotných rezerv (ďalej len „ŠHR“).

a) ***Základná výbava*** – sú to zásoby proviantu, pitnej vody, individuálnych prostriedkov zdravotníckej ochrany jednotlivca, výstroja, pohonných hmôt a mazív (ďalej len „PHM“), munície a materiálu pre vojaka, zbraní, techniky na 3 DOS, ktoré sa započítavajú s výnimkou PHM a výstroja (v zmysle dokumentu „Systém tvorby zásob v OS SR) do celkových zásob na zabezpečenie bojovej činnosti (vo výške 30 DOS).
b) ***Pohyblivé zásoby*** – sú to zásoby vytvárané na taktickom stupni (I. a II. úroveň logistickej podpory). Sú jedným z druhov zásob na zabezpečenie bojovej činnosti. Vytvárajú sa na zabezpečenie úhrady strát a spotreby materiálu pre potreby vojsk v priebehu bojovej činnosti. Tieto zásoby sú v čase krízovej situácie k dispozícii veliteľom príslušného stupňa velenia a v stave bezpečnosti pre zabezpečenie deklarovaných síl. Musia byť priebežne dopĺňané a udržiavané v stanovenom množstve. Stanovené množstvo pohyblivých zásob musí byť zabezpečené zodpovedajúcou prepravnou kapacitou. Tieto zásoby sú „pripravené“ (uložené v útvarových skladoch, posádkových skladoch a v zásobovacích základniach), alebo „zaistené“ (v ŠHR alebo zmluvou).
c) ***Operačné zásoby*** – sú zásoby vytvorené pre operačný stupeň a slúžia na podporu operácií ozbrojených síl. Operačné zásoby sú vezené v prepravných prostriedkoch brigády bojového zabezpečenia. Sú uložené v rámci centrálnych zásob.
d) ***Centrálne zásoby*** – sú zásoby výzbroje, bojovej a inej techniky a ostatného materiálu pre potreby ozbrojených síl na zabezpečenie bojovej činnosti vojsk. V čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu disponuje s týmito zásobami NGŠ OS SR. Súčasťou centrálnych zásob sú aj zásoby pre zabezpečenie udržateľnosti deklarovaných síl.

3.4 ŠTÁTNE HMOTNÉ REZERVY

Majetkové hodnoty vytvárané, dopĺňané, uložené a ochraňované na území Slovenskej republiky. Podľa určenia sa delia na hmotné rezervy, mobilizačné rezervy a pohotovostné zásoby[10]. Ozbrojené sily ich využívajú na uskladnenie časti centrálnych zásob, ktoré nie je možné uložiť vo vlastných skladoch z kapacitných alebo ekonomických dôvodov a z hľadiska časového použitia je ich možné uložiť mimo ozbrojených síl.

ZÁVER

Jednou zo základných, hlavných a prioritných ciest a podmienok zaistenia stability a bezpečnosti štátov (vnútornej i vonkajšej) je integrácia. Je preto logické, že takouto cestou zaisťovania svojej bezpečnosti sa vydalo aj Slovensko – integrácie do NATO a EÚ[11]. Očaká-

10. Zákon č. 372/2012 Z.z. o štátnych hmotných rezervách a o doplnení zákona č. 25/2007 Z. z. o elektronickom výbere mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zo 7. novembra 2012.
11. VOLNER, Š. Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská, s. 110.

vať, že touto integráciou Slovenskej republiky sa znížia nároky na vytváranie zásob pre ozbrojené sily je skôr utopickou predstavou. Svojím členstvom v EÚ a NATO musia ozbrojené sily prispievať aktívnym prístupom, čo má za následok nové princípy a prístupy k vytváraniu a udržiavaniu zásob. Pritom treba brať do úvahy aj to, že zásobovacie spôsobilosti pokrývajú širokú škálu funkcií logistiky, ako je určovanie výšky zásob materiálu, ich zabezpečovanie, distribúciu, uskladnenie a dopĺňanie v požadovanej kvalite množstve a v potrebnom časovom horizonte, čo so sebou nesie určitú mieru rizík. Aj z tohto dôvodu ide o rozhodujúcu oblasť v oblasti bezpečnosti zásob logistiky a je nutné tejto téme venovať patričnú pozornosť.

Obmedzovanie výdavkov na obranu sa v značnej miere dotýka tejto oblasti, a to hlavne vo výške prideľovaných finančných prostriedkov pre tvorbu a udržiavanie nevyhnutných zásob, čo má za následok obmedzené zdroje pre možnosť zabezpečenia požiadaviek na vojenské i nevojenské operácie v rámci domáceho krízového manažmentu, tak aj v rámci medzinárodného krízového manažmentu. Zabezpečovanie týchto priorít má za následok obmedzenie zdrojov na modernizáciu a výcvik.

Vzhľadom na vývoj a modernizáciu ozbrojených síl sa súčasná tvorba zásob transformuje na dynamickú, kde hlavným poslaním a cieľom je efektívnejšie využívanie pridelených zdrojov. Priblíženie k princípu „just in time“ má za následok podstatné znižovanie kapitálu ozbrojených síl vo vytváraných zásobách. Ani tieto opatrenia nevylučujú existenciu určitej výšky zásob materiálu na skladoch. Naopak prehlbovanie závislosti na dodávkach materiálu z externého prostredia, či systémom zásobovania „just in time“, kladie zvýšené nároky na rezistenciu producentov, dodávateľov rovnako aj prepravných jednotiek logistiky resp. civilných prepravcov a robí tým zabezpečenie zásob značne zraniteľnejším s možnými fatálnymi dopadmi na akcieschopnosť zabezpečovaných jednotiek ozbrojených síl.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2013, ISBN 978-80-89261-47-5, 137 s.

HOFREITER, Ladislav. *Securitológia.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2006, ISBN 978-80-8040-310-2, 138 s.

LASICOVÁ, Jana a i. 2012. *Bezpečnosť ako kategória.* Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2012, ISBN 978-80-224-1284-1, 264 s.

Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 57/2013 z 12. o spôsobe uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Systém tvorby zásob OS SR, č.p. ŠbLog-V-3/2009.

ŠKOLNÍK, Miroslav a i. 2013. *Vojenská logistika. Základy vojenskej logistiky a materiálového manažmentu. Vysokoškolská učebnica.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013, ISBN 978-80-8040-485-7, 198 s.

VOLNER, Štefan. *Bezpečnosť ako kategória.* Zvolen : Bratia Sabovci, s.r.o., 2005, ISBN 80-89029-99-X, 340 s.

Zákon č. 372/2012 Z.z. zo 7. novembra 2012 o štátnych hmotných rezervách a o doplnení zákona č. 25/2007 Z. z. o elektronickom výbere mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

kpt. Ing. Martin MARCHEVKA
Úrad logistického zabezpečenia OS SR
Smetanova 6
911 01 Trenčín
martin.marchevka@mil.sk
Externý doktorand Katedry Bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

CRISIS MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY

Sławomir MAZUR

ABSTRACT

One of the major factors affectingthe functioning of the state is ensuring the security of its citizens, territory and the governance system, that is guaranteeing everyone a peaceful life without worries about the future. Each person has needs that include the need for peace and safety. Many specialists dealing with the subject of safety refer to the hierarchy developed by A. Maslow, which definesa spectrum of needs, from basic needs without which people are not able to leada normal existence, to those less important which are not essential for the human body to function.

Crisis management in Poland is the responsibility of public administration authorities in charge of national security. The major objective of such organisations is to prevent crisis situations, and torespond to them by implementing previously planned actions dedicated to particular threats. Subsequently, these organisations must deal with the consequences of crisis events, and also restore infrastructure and critical resources.

Keywords: security, crisis, management, national security

INTRODUCTION

Some of the most important factors that affect how a state functions are ensuring the security of its citizens, protecting its territory, and safeguarding its system of government. Providing for an undisturbed life without concerns about what tomorrow might bring. Every human being has their needs and these include the need for peace and security. Numerous experts on the subject of security refer to A Maslow's hierarchy of needs. It defines concepts of needs grouped from those that are essential and absolutely indispensable for normal existence, to those of lesser importance, without which the body can function properly.

Crisis management in Poland is dealt with by the public administration bodies responsible for national security. The main objectives of such organisations are to prevent crises from occurring, to respond to them and to take previously planned actions related to appearing threats. Additional tasks entrusted to such organisations are to neutralise the consequences and to restore the infrastructure and critical resources.

1. CRISIS MANAGEMENT

To fully understand the real meaning of crisis management it is necessary to define crisis itself. The public tends to overuse the term "crisis" and often fails to fully understand it. The word comes from the Greek *krino,* meaning to choose, decide, struggle, or fight, while all decisions are being made under the pressure of time. Crises can have two aspects, a crisis of values and a cognitive crisis. In contemporary times increasingly serious problems are occurring very often and remain unsolved. There are no appropriate procedures that would tell people how exactly to react to crisis-related issues encountered by society and help them to prevent problems from growing[1].

One last important matter remains before we can move on to crisis management – explaining the definition of a crisis event. A crisis event is an unexpected and undesirable event or chain of events that poses a serious threat to the stability and position of a given organisation or community, and is directly related to it. Such a threat can have a negative impact on relations with its environment, affecting economic and organisational factors.

[1] KRYNOJEWSKI F. R., Mazur S., Mikrut G., Tchorzewski P., *Zarządzanie kryzysowe, obrona cywilna kraju, ochrona informacji niejawnych,* wydawnictwo AWF Katowice,2003, p. 7.

Rapid response and developed crisis management skills allow the endangered position to be maintained while demonstrating the effectiveness of the organisation tackling the problem.
An area of crisis management that directly affects a community is the civil area. Its main task is to keep the population safe from natural, technological and anthropogenic threats. Civil crisis management operates in Poland and the entire EU, and is also ready to deal with international conflicts and crisis situations with the involvement of international forces.
The following is a model of civil crisis management that lists the elements comprising this area.

- Objective – to prevent crisis events from occurring and minimising their range.
- Concept – the overall goal is to provide a sense of security for the population of crisis-affected areas by using non-military means (the law allows the deployment of armed forces in exceptional circumstances, with the support of public administration).
- Methods – they involve actions aimed at reducing the risks of crisis events and at minimising the impact of the crisis events that have already occurred, by using structural and non-structural means.
- Participants – the bodies whose primary responsibility is to ensure the safety of residents in the endangered area of the country and the proper functioning of the administration.
- Area of activity – primarily deals with crisis management projects throughout the country and in justified cases also activities outside the territory of the country[2].

Poland has a crisis management system in place, facilitating the support of the Polish Armed Forces in the event of a crisis. There is no single piece of legislation that would contain the detailed procedures for using the military in life-threatening situations. Information regarding the range of responsibilities of the Polish Army can be found in Acts, regulations, strategies and Ministry of Defence documents. The large number of legal documents dealing with the use of Armed Forces during crisis events undeniably makes for a great variety of interpretations on the part of the public[3].
One of the key legal documents dealing with the tasks to be performed by the Polish Armed Forces in the event of a threat is the Act on General Defence Obligation of the Republic of Poland[4]. This Act defines the conditions and procedures for using the Armed Forces to assist in emergency situations when no other public services are sufficiently effective[5]. At the request submitted by the Province Governor to the Minister of National Defence, the Minister can delegate a part of or an entire division of the Polish Armed Forces under the direction of the Province Governor, unless the legal provisions state otherwise[6]. Another legal document dealing with the activities of the Polish Armed Forces during a crisis is the Act on the State of Natural Disaster. It details the authorisations of the Minister of National Defence, describing the rights of the Minister and the matter of delegating the subdivisions and divisions of the Polish Army under the command of the Province Governor. The most important task of the Army is to remove and prevent the effects of natural disasters[7]. The procedure of using the Polish Armed Forces during a crisis requires the approval of the Council of Ministers. The Council of Ministers issues a regulation describing in great detail the principles of procedure

[2]GROCKI R., *Zarządzanie Kryzysowe*, Wydawnictwo Difin, Warsaw 2012, pp. 15-16
[3] SOBOLEWSKI G., *Siły Zbrojne RP w Zarządzaniu Kryzysowym*, Warsaw 2013 p.101.
[4]Act of 21 November 1967 on General Defence Obligation of the Republic of Poland, Art. 3. Journal of Laws of 2012 item 461.
[5] Act of 26 April 2007 on Crisis Management, as amended, Art. 25. Journal of Laws of 2007 No. 89 item 590.
[6] SOBOLEWSKI G., *Siły Zbrojne RP w Zarządzaniu Kryzysowym*, Warsaw 2013 p.101.
[7] Act on the State of Emergency of 18 April 2002, as amended, Art. 18, par. 1. Journal of Laws of 2014, item 333.

during the state of emergency. The tasks relating to rescue and prevention, the methods of coordination and command, and also the rules of logistics backup are set out[8].

During a state of emergency, i.e. a particular threat to the safety of the country and its citizens, a disturbance of public order or terrorist activities and where the basic security means are not sufficient to maintain order, the President of the Republic of Poland, at the request of the President of the Council of Ministers, may delegate the subdivisions and divisions of the Polish Armed Forces to maintain safety and restore order in the country. The use of the Armed Forces cannot pose a threat to the actions included in the Constitution of the Republic of Poland[9].

2. CRISIS MANAGEMENT SYSTEM

According to Polish law the President is the Supreme Commander of the Armed Forces during peace with the authority to take sovereign measures. The Minister of National Defence is the head of the Ministry, a member of the Governmental Crisis Management Team and also the person who comprehensively deals with the activities of the Polish Armed Forces. The aspects of activities related to the Minister of Defence must be taken into account during the preparation of the request to use the Armed Forces or during an inspection of the performance of tasks in national and international crisis events.

Poland has a crisis management system operating at every administrative level, allowing the full use of funds and manpower dedicated to this purpose. Poland's crisis management system has many levels and includes the following components

- Crisis management bodies,
- Consultative and advisory bodies competent in cases of initiating and coordinating activities undertaken as part of crisis management,
- Crisis management centres ready to act 24/7[10].

The structure of crisis management was designed so as to operate and respond to risks as efficiently as possible.

Poland's crisis management system is divided into the Governmental Crisis Management Team (GCMT) and the Local Governmental Crisis Management Teams[11].
The GCMT comprises

1. President of the Council of Ministers – the President of the Team,
2. Minister of National Defence and the Minister responsible for internal affairs – the Vice-Presidents of the Team,
3. Minister responsible for public administration,
4. Minister of Foreign Affairs,
5. Minister Coordinator of Special Services (if one has been appointed),
6. Other government administration bodies as needed.
    a. The Ministers managing the actions of the Governmental administration in the fields of public administration, construction, land and housing management, public finance, the economy, water management and the maritime economy, financial institutions, computerisation, culture and national heritage protection, communication, education and upbringing, agriculture, justice, the environment, transport, health, work and social insurance;
    b. Surveyor General of Poland;
    c. Chief Sanitary Inspector;
    d. Chief Veterinarian;

[8] SOBOLEWSKI G., *Siły Zbrojne RP w Zarządzaniu Kryzysowym*, Warsaw 2013 p.102.
[9] Act on the State of Emergency of 21 June 2002, as amended, Art. 11 Journal of Laws of 2014, item 915.
[10] http://rcb.gov.pl/?page_id=489 20.05.2014
[11] Act on Crisis Management of 26 April 2007, as amended, Art. 8, 9. Journal of Laws of 2007 No. 89 item 590.

e. Chief of State Fire Service;
f. Police Commander in Chief;
g. Border Guard Commander in Chief;
h. President of the National Atomic Energy Agency;
i. President of the Civil Aviation Authority;
j. Head of the Internal Security Agency;
k. Head of the Foreign Intelligence Agency;
l. Chief of the National Civil Defence;
m. Chief of the Military Counterintelligence Service;
n. Chief of the Military Intelligence Service;

The Director of the Government Centre for Security is the Secretary of the Team[12].

The President of the Republic of Poland, without consulting the President of the Council of Ministers (the President of the Team) can appoint the Chief of the National Security Bureau to the team on equal rights with other members. The President of the Team can also invite other individuals to the team on equal rights with other members. If the President is absent, his or her authority is granted to the member appointed in his or her place or the member whose area of responsibility relates to the current crisis events. The team's tasks include

- Analysing any emerging threats;
- Analysing potential threats;
- Preparing draft procedures for specific military and non-military threats;
- Presenting conclusions on the summoning of the Crisis Board of the Council of Ministers to the President of the Council of Ministers;
- Providing opinions on legal documents relating to crisis management and initiating work on such projects;
- Preparing reports on the losses caused by and effects of an emergency situation and the costs incurred for rescue operations;
- Ensuring that all activities are coordinated and supporting the cooperation of Governmental administration bodies during prevention, response and cleanup work[13];

In addition to this, the following consultative and advisory bodies, which are responsible for broadly understood national security, operate with the Council of Ministers and its President

- Information Exchange Team,
- The Permanent Committee of the Council of Ministers;
- Interministerial Centre for Combating Organised Crime and International Terrorism (established after 11 September 2001)[14].

The Governmental Centre for Security assists the Governmental Crisis Management Team and the Council of Ministers in maintaining the security of the State through twenty-four-hour operation and by making decisions in a state of emergency. The support from the Government Centre for Security involves a continuous flow of technical studies and analyses regarding the current state and including the current threats and potential threats. The primary

[12] LIDWA W., KRZESZOWSKI W., WIĘCEK W., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych,* Warsaw 2010, p. 47
[13] Ibidem, p. 48
[14] Ordinance No. 54 of the President of the Council of Ministers of 9 September 2002 *on establishing the team of the Centre for Combating Organised Crime and International Terrorism.*(Amended to Ordinance No. 138 of. 18 November 2002).

tasks of the Government Centre for Security include planning and organising training courses in crisis management and protecting the critical infrastructure. Other tasks include the following[15]:

- Civil planning;
- Controlling potential threats;
- Preparing draft opinions and statements of the team;
- Coordinating the team's work;
- Preparing the launch of procedures to respond to current threats;
- Cooperating with NATO, the EU and other international organisations;
- Ensuring communication between the national and international crisis management organisations;
- Maintaining twenty-four-hour readiness to protect the country;
- Performing defence, prevention and cleanup tasks related to terrorist attacks[16].

The bodies responsible for matters of crisis management along with their tasks and principles of procedure, and the financing rules of crisis management are defined by the Act on Crisis Management of 26 April 2007[17].

1. National level

- The Council of Ministers led by the President of the Council of Ministers;
- The Governmental Crisis Management Team – the consultative and advisory body responsible for initiating and coordinating crisis management actions;
- The Government Centre for Security reporting to the President of the Council of Ministers – provides services in the area of crisis management to the Council of Ministers, the President of the Council of Ministers, the Team and the Minister responsible for internal affairs and fulfills the role of the National Crisis Management Centre.

2. Provincial level

- Province Governor;
- Provincial Crisis Management Team – an auxiliary body established by the Province Governor, who determines its composition, organisation, headquarters and mode of work;
- Provincial Crisis Management Centre managed by the organisational units responsible for crisis management matters at the Province Governor's Office.

3.District level

- District Governor;
- District Crisis Management Team – an auxiliary body established by the District Governor, who determines its composition, organisation, headquarters and mode of work;
- Provincial Crisis Management Centre
- In cities where the authorities of both the district and the city with district rights are located, a joint Crisis Management Centre covering both local government units can be established on the basis of an agreement concluded between these local government units.

Crisis management covers the activities of public administration bodies, which form part of the overall task of managing national security involving the prevention of crisis events,

[15] LIDWA W., KRZESZOWSKI W., WIĘCEK W., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych,* Warsaw 2010, p. 50
[16] Ibidem, p. 51
[17] Act on Crisis Management of 26 April 2007, as amended. Journal of Laws of 2007, No. 89, item 590.

preparing to take control over such events through planned actions, responding to crisis events, cleaning up their effects and restoring the resources and critical infrastructure.

CONCLUSION

To determine the structure of crisis management it is important to first define the functions and tasks to be implemented by the organisational units. Only then can the organisational structure of crisis management be properly defined. This structure is usually made up of two parts. The first is the administrative part divided into the command, cooperation and information divisions, while the second is the technical structure, which includes monitoring, communication, logistics and alerts.

BIBLIOGRAPHY

Act of 21 November 1967 on General Defence Obligation of the Republic of Poland, Art. 3. Journal of Laws of 2012 item 461.

Act of 26 April 2007 on Crisis Management, as amended, Art. 25. Journal of Laws of 2007 No. 89 item 590.

Act on Crisis Management of 26 April 2007, as amended, Art. 8, 9. Journal of Laws of 2007 No. 89 item 590.

Act on Crisis Management of 26 April 2007, as amended. Journal of Laws of 2007, No. 89, item 590.

Act on the State of Emergency of 21 June 2002, as amended, Art. 11 Journal of Laws of 2014, item 915.

Act on the State of Emergency of 18 April 2002, as amended, Art. 18, par. 1. Journal of Laws of 2014, item 333.

GROCKI R., *Zarządzanie Kryzysowe*, Wydawnictwo Difin, Warsaw 2012, pp. 15-16

http://rcb.gov.pl/?page_id=489 20.05.2014

KRYNOJEWSKI F. R., Mazur S., Mikrut G., Tchorzewski P., *Zarządzanie kryzysowe, obrona cywilna kraju, ochrona informacji niejawnych,* wydawnictwo AWF Katowice, 2003, p. 7.

LIDWA W., KRZESZOWSKI W., WIĘCEK W., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych,* Warsaw 2010, p. 47

Ordinance No. 54 of the President of the Council of Ministers of 9 September 2002 *on establishing the team of the Centre for Combating Organised Crime and International Terrorism.*(Amended to Ordinance No. 138 of. 18 November 2002).

SOBOLEWSKI G., *Siły Zbrojne RP w Zarządzaniu Kryzysowym*, Warsaw 2013 p.101.

Prof. zw. dr hab. Sławomir Mazur,
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
30-705 Kraków
e-mail: smazur@orange.pl

SCHOPNOSTI PRO SOUČASNÉ A BUDOUCÍ BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

CAPABILITIES FOR CURRENT AND FUTURE SECURITY ENVIRONMENT

Josef MELICHAR

ABSTRACT

The article discusses the way to identify what the current and future military forces should look like. On a short historical period from the end of the second world war till now it pulls together the changes in the security environment and it's military implications. The article discusses use of scenarios in the defence planning process in identifying current and future military requirements, which would be reflecting the nature of current and future security environment. Identifying military requirements or capability requirements, as the most important step of the defence planning proces, is described closer to offer incentives for it's application.

Keywords: capabilities, threats, security environment, scenarios, capability codes, capability statements

ÚVOD

Co si představit pod pojmem schopnosti pro současné a budoucí bezpečnostní prostředí?
Schopnosti lze vykládat různým způsobem. Ve vztahu k bezpečnostnímu prostředí se schopnosti obvykle spojují s vojenskými a nevojenskými prvky, které jsou schopny vykonávat určité specifické činnosti, požadované ke snížení hrozeb nebo k porážce nepřítele. Obvykle jsou v tomto smyslu používány pojmy schopnosti nebo síly a prostředky. Síly a prostředky představují zjednodušeně řečeno technické prostředky a jednotky těmito prostředky vybavené. Pro účely tohoto článku budeme považovat pojem „schopnosti" a pojem „síly a prostředky" za ekvivalenty.
Bezpečnostní prostředí je obvykle spojováno s bezpečnostními zájmy státu a bezpečnostními hrozbami, které tyto zájmy ohrožují. Pro zajištění bezpečnostních zájmů státu je třeba identifikovat schopnosti, které bezpečnostní hrozby sníží nebo je eliminují. Identifikované schopnosti představují obraz toho, jak by měly vypadat ozbrojené síly pro současné a budoucí bezpečnostní prostředí.

1. SOUČASNÉ BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ A CO MU PŘEDCHÁZELO

Hovoříme-li o současném bezpečnostním prostředí, je vhodné toto prostředí zasadit do kontextu historického vývoje. Pro vytvoření tohoto kontextu postačí krátké ohlédnutí do relativně nedávné historie, jejíž začátek vymezíme ukončením druhé světové války.
Po skončení druhé světové války bylo bezpečnostní prostředí charakteristické existencí dvou supervelmocí soupeřících spolu o sféry vlivu prakticky po celém světě, Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. Tyto supervelmoci jako protivníci si byli navzájem známí, znali navzájem svoji výzbroj a předpokládané způsoby vedení boje. Navíc, poměr sil byl relativně vyrovnaný. Toto období lze z hlediska stupně jistoty ve znalosti jednotlivých bezpečnostních hrozeb charakterizovat jako období s vysokým stupněm jistoty. Existence dvou světových supervelmocí dávala v té době světu bipolární charakter.

Bipolární uspořádání světa skončilo rozpadem Sovětského svazu, rozpuštěním vojenských struktur Varšavské smlouvy a jejím úplným ukončením v roce 1991. V následujícím období byl svět vymezen tím, že Spojené státy americké neměly ve světě takovou konkurenci, jakou představoval Sovětský svaz. Svět v tomto období byl charakterizován jako unipolární svět.
Unipolární svět však nepřinesl eliminaci ostatních hrozeb, které byly v bipolárním světě částečně zastíněny existencí jedné enormní hrozby, kterou představoval potenciální konflikt Spojených států amerických a Sovětského svazu.
Ostatní hrozby představoval v té době pro Spojené státy americké například konflikt mezi Irákem a Kuvajtem nebo konflikt mezi KLDR a Jihokorejskou republikou, tak jak je uvádí Paul K. Davis ve své monografii[1]. Tyto hrozby však byly stále charakteristické vysokým stupněm jistoty. Zdroje hrozeb, výzbroj jednotlivých aktérů a způsoby vedení boje byly známé.
Vedle hrozeb s vysokým stupněm jistoty se však začala objevovat nová kategorie hrozeb spojená s nejistotou. Jedna z hrozeb této kategorie se projevila 11. září 2001 útokem na Světové obchodní centrum ve Spojených Státech. Jistota toho, kdo je protivník, co dělá, jaké má zbraně a jak může udeřit, byla otřesena. Do hry vstoupila nejistota, která se stala charakteristickým rysem měnícího se bezpečnostního prostředí.
Spolu s nejistotou, také asymetrie začala vystupovat do popředí jako jeden z charakteristických rysů bezpečnostního prostředí. Asymetrie bezpečnostního prostředí byla dána neustále se zvyšujícím rozdílem mezi ekonomickým a vojenským potenciálem jednotlivých aktérů. Tato asymetrie s sebou nutně nesla potřebu rostoucí rozdíly překlenout způsobem, který bude efektivní. Z toho plynou způsoby boje v asymetrickém prostředí.
Co se tedy vlastně změnilo? Bezpečnostní prostředí v období od konce druhé světové války do současnosti lze stručně charakterizovat jako období přechodu od jistoty k nejistotě. Přesněji řečeno, toto období je charakteristické výrazným nárůstem nejistoty jako jednoho z atributů bezpečnostního prostředí a rostoucí asymetrií ve světě, ze které vyplývá asymetričnost některých ozbrojených konfliktů. Vysoký stupeň nejistoty a asymetričnost se také ukazují jako hlavní rysy současného a budoucího bezpečnostního prostředí. Změnil se poměr mezi jistotou a nejistotou v bezpečnostním prostředí ve prospěch nejistoty a zvýraznil se asymetrický charakter ozbrojených konfliktů.

2. BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ A PŘÍSTUPY K PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE OZBROJENÝCH SIL

Popsané změny v bezpečnostním prostředí vyžadovaly změny v přístupu k plánování rozvoje ozbrojených sil. Změny v přístupu k plánování rozvoje ozbrojených sil v období od konce druhé světové války do současnosti lze dokumentovat na příkladu Spojených států amerických, jak jej popisuje Paul K. Davis ve své monografii.[2]
Plánování rozvoje ozbrojených sil bylo v období od konce druhé světové války do konce studené války chápáno jako plánování na základě hrozeb. Plánování na základě hrozeb vycházelo ze známých hrozeb, u kterých bylo možné stanovit s jistotou, co je zdrojem hrozby, jaký je charakter hrozby, jakou výzbroj má protivník k dispozici, nebo jakým způsobem může být vedena bojová činnost.

---

[1] DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. *Analytic Architectire for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, kapitola 2, s*

[2] DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. *Analytic Architectire for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, kapitola 2, s 5 - 26*

Rozpadem Sovětského svazu a Varšavské smlouvy byla terminována bezpečnostní hrozba, kterou představoval potenciální konflikt mezi Spojenými Státy a Sovětským svazem. Masivní ozbrojené síly období studené války ztratili svoji relevanci a byly zejména v Evropských zemích postupně redukovány a reorganizovány.
Způsob myšlení při plánování rozvoje ozbrojených sil, typický pro studenou válku, však ovlivňoval přístup k tomuto plánování ještě dlouho po ukončení studené války. Jedna enormní hrozba byla nahrazena několika významnými regionálními hrozbami, mezi které patřily již zmíněná hrozba invaze Iráku do Kuvajtu nebo hrozba invaze KLDR do Jihokorejské republiky.
Tento přístup k plánování byl nazýván plánováním na základě scénářů. Jedna známá hrozba byla nahrazena několika menšími hrozbami a do popředí vystoupily scénáře vypracované z těchto hrozeb. Problém spočíval v tom, že stejně jako jedna enormní hrozba v době studené války vázala veškerý obranný potenciál, scénáře měly stejný efekt. V důsledku toho nezbývalo mnoho prostoru na zvažování dalších potenciálních hrozeb. Koncepce plánování na základě scénářů byla později nahrazena koncepcí hlavních regionálních konfliktů, která byla následně přejmenována na koncepci válek na hlavních válčištích. Ani tyto koncepce však nepřinesly potřebné změny ve způsobu myšlení. Všechny tyto koncepce stále fixovaly veškerý obranný potenciál na specifické protivníky.
Až po 11. září 2001 se přístup k plánování rozvoje ozbrojených sil začal výrazněji měnit. Bylo zřejmé, že faktor nejistoty hraje významnou roli v bezpečnostním prostředí a že přístup k zajišťování obrany vyžaduje výrazné změny.
Změnu v přístupu k plánování rozvoje ozbrojených sil představovalo použití koncepce plánování na základě schopností. Tento přístup k plánování rozvoje ozbrojených sil umožňoval a umožňuje vyrovnat se s faktorem nejistoty v bezpečnostním prostředí. Plánování na základě schopností je v této koncepci pojímáno jako „*plánování v nejistotě, jehož cílem je poskytnout schopnosti pro široké spektrum soudobých výzev a okolností v daném ekonomickém rámci*“ [3] (Paul K. Davis, 2002).
Plánování na základě schopností nabízí flexibilitu, potřebnou při řešení špatně strukturovaných problémů, kterými bezpečnostní hrozby v prostředí charakterizovaném vysokým stupněm nejistoty a vysokou dynamičností bezesporu jsou.
Plánování na základě hrozeb bylo velmi specifické v určitém historickém období v určitém velmi specifickém bezpečnostním prostředí. Hrozby, na kterých bylo založeno, byly známé. To dávalo bezpečnostnímu prostředí atribut jistoty, který znamenal, že bylo možné říci s vysokým stupněm jistoty, kdo je protivník, jakým vojenským potenciálem disponuje, jak a kde může zaútočit.
Plánování na základě schopností naopak pracuje s vysokým stupněm nejistoty, což tomuto způsobu plánování dává flexibilitu. Známé a potenciální hrozby jsou analyzovány, jsou použity ke zpracování scénářů a ty jsou následně využity ke stanovení schopností, kterými by stát měl disponovat, aby byl schopen čelit identifikovaným bezpečnostním hrozbám.
Plánování na základě schopností vychází z hrozeb a ze scénářů, stejně jako jakékoliv jiné plánování rozvoje ozbrojených sil. Rozdíl spočívá v tom, že při plánování na základě schopností jsou kromě známých hrozeb zvažovány i potenciální hrozby, které v době plánování nemusí být zcela zřetelné a není jisté, jak se mohou projevit a jestli se vůbec projeví.
Plánování na základě schopností podporuje také modulární využívání ozbrojených sil. Modulární využívání ozbrojených sil představuje možnost sestavit vojenská uskupení šitá na míru úkolům vyplývajícím z konkrétních typů krizí. Jedním ze základních předpokladů

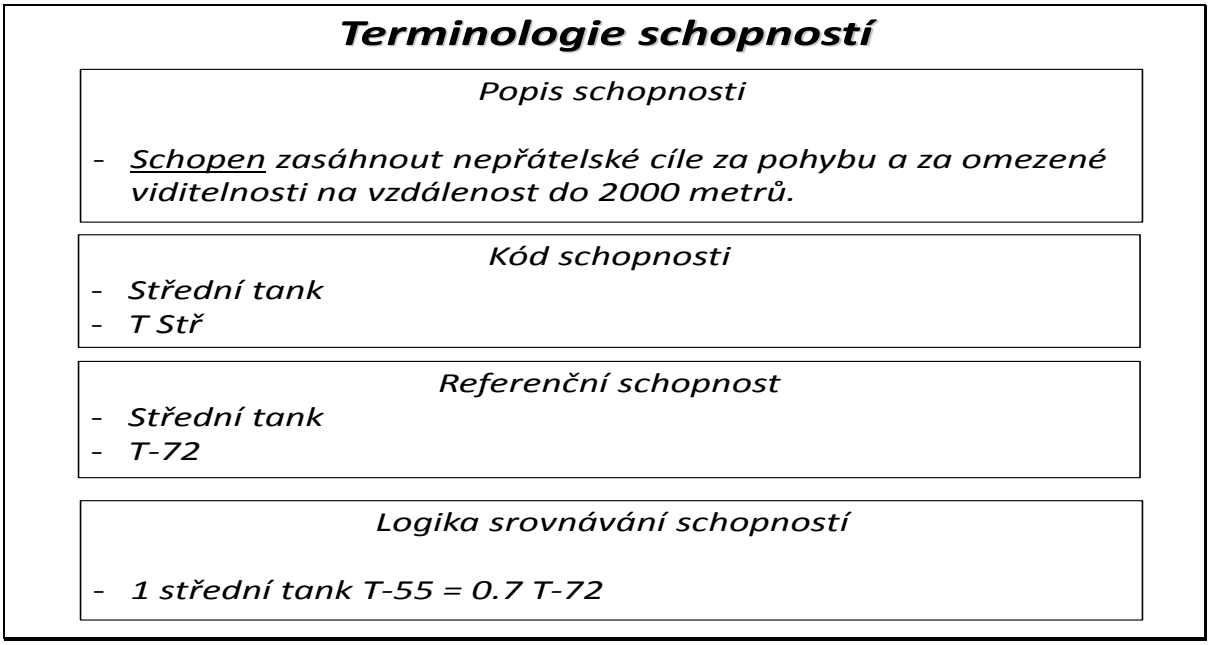
[3] DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. *Analytic Architectire for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, kapitola 1, s*

k modulárnímu využívání ozbrojených sil je vytvoření jednotné terminologie schopností a standardizace schopností. Modulární využívání ozbrojených sil potom nabízí sestavení požadovaného uskupení z jednotlivých modulů stejně, jako například děti staví svoje výtvory z kostek.

3. JAK CHÁPAT SCHOPNOSTI A JAK K NIM PŘISTUPOVAT

Schopnosti lze vysvětlovat různě, například: „*schopností* se *rozumí soubor nezbytných vlastností jednotlivce, organizačního celku, úkolového uskupení nebo systému (např. zbraňového) k vytvoření požadovaného efektu (např. splnění bojového úkolu, dosažení cíle). Základním nositelem schopností v rezortu Ministerstva obrany je organizační celek, jehož schopnosti vycházejí z tabulek počtů a jsou definovány úrovní jeho připravenosti k činnosti. Úroveň každé jednotlivé schopnosti může být v závislosti na dostupnosti potřebných zdrojů a čase potřebném k dosažení schopnosti parametricky omezena, je-li riziko s tím spojené akceptovatelné z hlediska poslání a plnění úkolů rezortu Ministerstva obrany"*[4].
Schopnosti lze také vyjádřit pomocí „popisů schopností" a „kódů schopností" a je možné je uspořádat do určité hierarchie tak, jak je jejich popis rozpracován například v dokumentech NATO.[5] Pro členské státy NATO je účelné používat k vyjádření schopností terminologii tak, jak je v NATO rozpracována. Používání jednotné terminologie usnadní společné plánování a použití sil a prostředků v rámci aliance.
Popisy schopností a kódy schopností patří mezi základní pojmy terminologie schopností. Popis schopnosti vyjadřuje, čeho by měl být schopen technický prostředek, vojenská jednotka, popřípadě jednotlivec. Typicky začíná slovem „schopen" a zpravidla popisuje specifické požadavky, například schopen monitorovat území o rozloze do 2000 km2 po dobu 6-ti hodin nepřetržitě ve dne i v noci, v nepřátelském prostředí, nepozorovaně, bez doplňování paliva. Popis schopnosti vychází z identifikované hrozby a jejího rozpracování do scénáře popisujícího, jakým způsobem se hrozba může realizovat. Popis schopnosti poskytuje odpověď na otázku "Čeho musím být schopen, abych se vyrovnal s existující hrozbou?"
Kód schopnosti představuje kódové označení prostředku, který disponuje potřebnými technickými parametry a vybavením, jimiž naplní požadavky uvedené v popisu schopnosti. Příkladu uvedenému v předchozím odstavci může odpovídat například specifický letecký prostředek, jehož kódové označení bude sestávat z typového označení letounu a zkratky typového označení: letoun průzkumný/L Pz.

[4] Rozkaz Ministra obrany ČR č. 66 ze dne 5. prosince 2012
[5] BI-SC Agreed Capability Codes and Capability Statements, vydaný 14. 10. 2011 pod evidenčním číslem SHAPE/CPPCAMFCR/JM/281143

Obrázek 1 Terminologie schopností

Kromě těchto dvou základních pojmů je také účelné používat pojmy „referenční schopnost“ a „logika srovnávání schopností“, které podporují kvalitativní a kvantitativní hodnocení schopností.
Terminologie schopností slouží jako společný jazyk pro plánování rozvoje ozbrojených sil a pro plánování operací. Využitelnost terminologie schopností pro obě plánovací disciplíny vychází ze skutečnosti, že jak pro plánování operací, tak pro plánování rozvoje ozbrojených sil je využíván stejný soubor schopností.

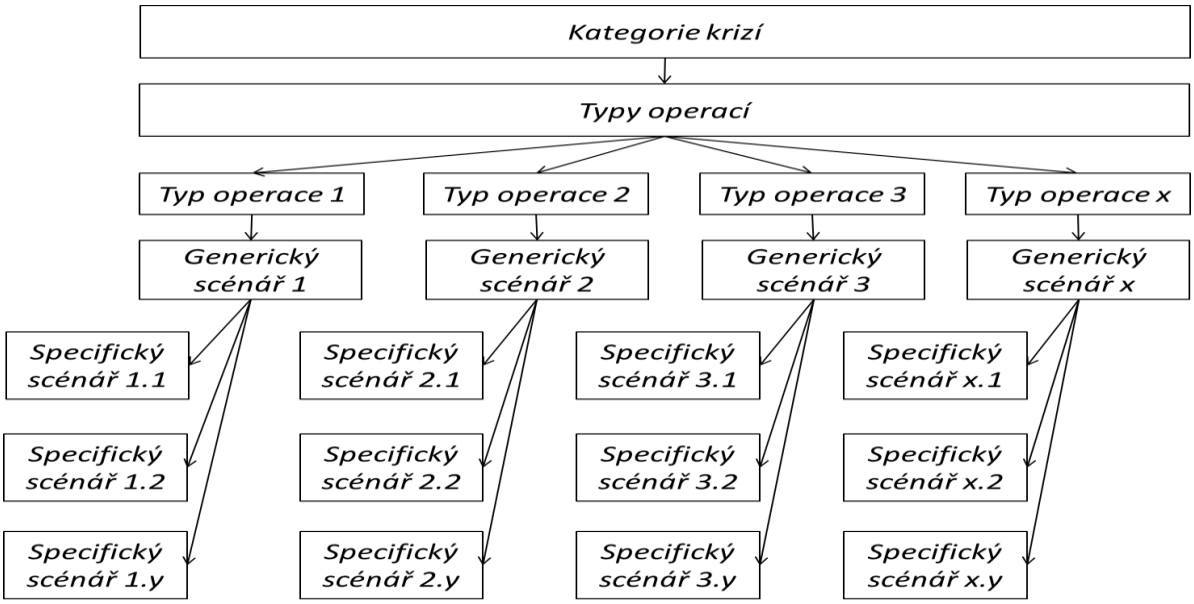
3. SCÉNÁŘE A JEJICH POUŽITÍ PŘI PLÁNOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ SCHOPNOSTÍ

Scénáře byly ve výše popsaných přístupech k plánování ozbrojených sil vždy určitým způsobem využívány. Scénáře mohou být definovány různými způsoby, v zásadě však popisují možný budoucí vývoj světa, nebo možný budoucí stav světa. V odborné literatuře můžeme najít řadu popisů toho, co scénář znamená, jak jej popsat a jak ke scénáři přistupovat.
Metoda scénářů zjednodušeně řečeno znamená „předvídání základních obrysů budoucnosti“ (Analýza podniku v rukou manažera, 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení, s. 181, Grasseová M., Dubec R., Řehák D.)

„Scénář představuje nástroj, který za pomoci grafiky, dat a příběhu popisuje podmínky světa před, v průběhu, a někdy po skončení konfliktu“ (TRADOC Regulation 71-20, s. 54, 6-6. Scenarios),
„Scénář je orientační, i když kontextově závislý popis možné budoucí situace, která vede z výchozího (současného) stavu skrze logické souvislosti řetězce událostí k předpokládanému stavu konečné situace“ (Grasseová et al. 2010).
Při zpracování scénářů pro účely identifikace požadavků na schopností se bezpečnostní hrozby zpravidla rozpracovávají do podoby krizí, ve které bezpečnostní hrozby mohou vyústit. Krize mohou být kategorizovány podle charakteru hrozeb, které je způsobují. Charakter hrozeb lze vyjádřit například jako: teroristické útoky, ozbrojené konflikty v zájmových oblastech, konvenční útok na vlastní území státu vedený státním útvarem, asymetrický útok vedený nestátním útvarem atd.

Každá kategorie krizí vyžaduje odlišný způsob řešení a odlišný způsob použití sil a prostředků. Odlišné způsoby řešení krizí mohou být popsány například jako typy operací nebo jiným vhodným termínem. Pro účely tohoto článku budeme pracovat s pojmem typy operací. Typ operace může být popsán jako například operace na udržení míru nebo protiteroristické operace. Pro každý typ operace je vhodné zpracovat scénáře, které kromě toho, že krizi popíší, popíší také její řešení. Scénáře se zpravidla zpracovávají v několika variantách, variantami jsou obvykle varianta nejpravděpodobnější a varianta nejnáročnější.

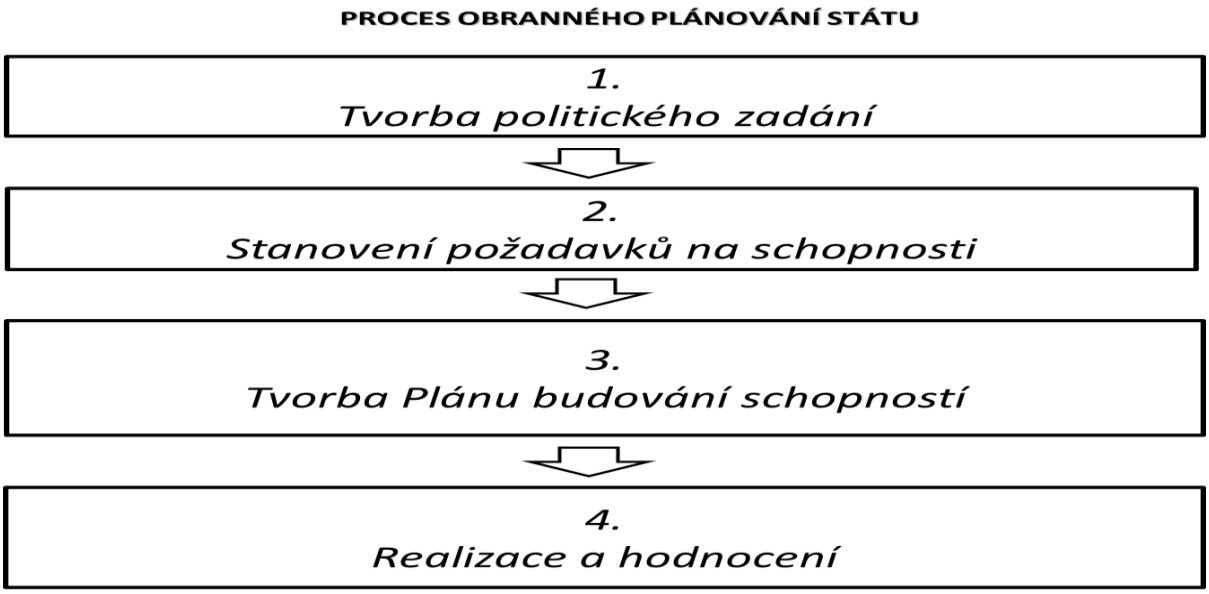
Scénáře mohou být rozpracovány pro každý jednotlivý typ operace do rámcové podoby, která tvoří generický scénář, a následně do několika specifických scénářů. Specifické scénáře představují generický scénář zasazený do konkrétních podmínek. Jednotlivé scénáře pro každý typ operace jsou potom tvořeny jedním generickým scénářem a souborem specifických scénářů. Popisovaný model zpracování scénářů a jejich hierarchie jsou znázorněny na následujícím obrázku.

Obrázek 2 Příklad hierarchického uspořádání scénářů

3. JAK STANOVIT POŽADAVKY NA SOUČASNÉ A BUDOUCÍ OZBROJENÉ SÍLY?

Pokud se chceme zabývat požadavky na způsobilost současných a budoucích ozbrojených sil, musíme si vytvořit nástroj, který umožní identifikovat tyto požadavky. Vhodným a efektivním nástrojem, který identifikaci požadavků na ozbrojené síly umožňuje, je proces obranného plánování. Příklad modelu procesu obranného plánování v té nejobecnější rovině je znázorněn na následujícím obrázku.

Obrázek 3 Příklad procesu obranného plánování

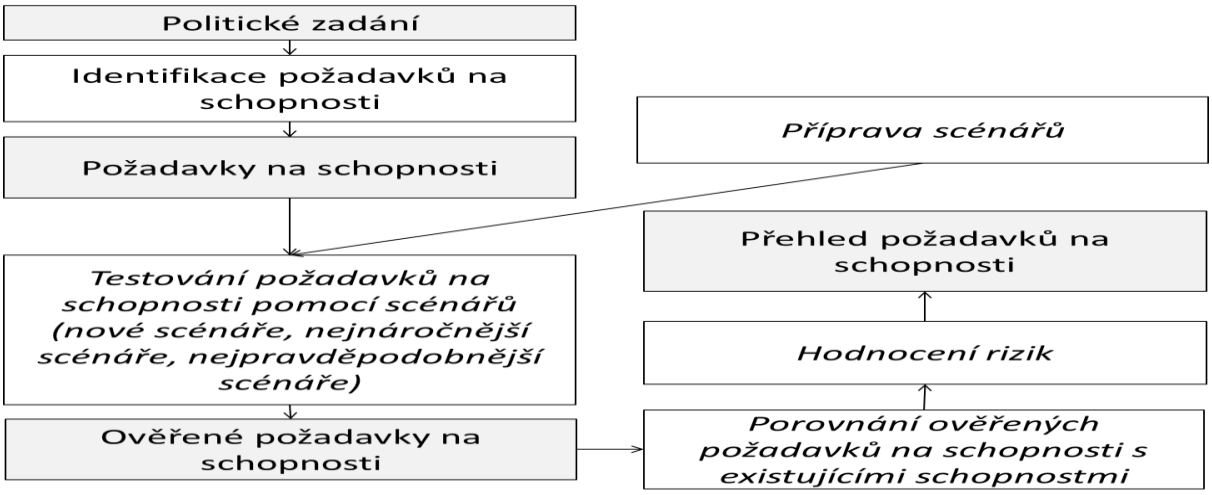
Na uvedeném příkladu je proces obranného plánování zahájen tvorbou politického zadání. Nezbytnost politického zadání v procesu obranného plánování je dána primární zodpovědností vlády za zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti státu. Politické zadání určuje směr a vymezuje rámec pro proces obranného plánování.

Politické zadání specifikuje hrozby, kterými se bude obranné plánování v následujícím plánovacím cyklu zabývat a vymezuje cíle obranného plánování, které mohou být formulovány ve formě ambicí.

Na základě politického zadání může proběhnout stanovení požadavků na schopnosti, které stát potřebuje, aby snížil současné a budoucí bezpečnostní hrozby. Požadavky na schopnosti představují vyjádření toho, jak by měly vypadat současné a budoucí ozbrojené síly.

Po stanovení požadavků na schopnosti je zpracován plán budování schopností následovaný realizační a hodnotící fází procesu. Proces obranného plánování státu probíhá v cyklech odpovídajících volebnímu období, což jsou obvykle čtyři roky.

Stanovení požadavků na schopnosti, jako nosnou část procesu obranného plánování si popíšeme blíže. Jak tedy postupovat při stanovování požadavků na schopnosti? Postup při stanovování požadavků na schopnosti by měl zahrnovat zejména identifikaci požadovaných schopností, jejich srovnání s existujícími a plánovanými schopnostmi, identifikaci nedostatků ve schopnostech, posouzení rizik souvisejících s nedostatky ve schopnostech a doporučení k odstranění zjištěných nedostatků. Příklad rámcového postupu při stanovování požadavků na schopnosti je znázorněn na následujícím obrázku.

Obrázek 4 Stanovení požadavků na schopnosti

Prvotní identifikace požadavků na schopnosti zpravidla vychází z přehledu existujících schopností, tedy z toho, jaké síly a prostředky stát vlastní. K tomu jsou přidány zkušenosti z operací, které ukazují na to jaké síly a prostředky jsou potřeba při řešení aktuálně probíhajících krizí, a síly a prostředky vycházející z krizových plánů zpracovaných pro možné budoucí krize. Soubor těchto tří vstupních informací představuje požadavky na schopnosti.

Požadavky na schopnosti představují soubor schopností, které mohou být testovány a verifikovány pomocí scénářů. Pro testování a verifikaci schopností je potřebné scénáře připravit - aktualizovat existující scénáře a vytvořit nové scénáře v návaznosti na vývoj bezpečnostního prostředí (scénáře reflektující nově se objevující bezpečnostní hrozby).

Po zpracování a přípravě scénářů může proběhnout testování a verifikace požadavků na schopnosti. Testování a verifikaci požadavků na schopnosti je možné realizovat formou válečné hry nebo jinou vhodnou formou s využitím simulační techniky a analytických nástrojů.

Výsledkem testování a verifikace požadavků na schopnosti jsou ověřené požadavky na schopnosti, které budou zpravidla zahrnovat nové požadavky na schopnosti odhalené v průběhu testování a verifikace. Tyto nové požadavky na schopnosti reagují na změny v bezpečnostním prostředí, na technologický vývoj nebo například na nové způsoby boje používané v ozbrojených konfliktech.

Ověřené požadavky na schopnosti je nutné následně porovnat s existujícími schopnostmi, aby mohly být identifikovány nedostatky ve schopnostech. Vzhledem k tomu, že výstavba ozbrojených sil je dlouhodobý proces, mezi existující schopnosti je třeba zahrnout také schopnosti, které stát již plánuje vybudovat.

Jedním z hlavních výsledků porovnání požadavků na schopnosti s existujícími a plánovanými schopnostmi jsou identifikované nedostatky ve schopnostech. Nedostatky ve schopnostech zahrnují nedostatky existujících schopností, ale zejména chybějící schopnosti, které je třeba pořídit nebo zabezpečit jiným, například smluvním způsobem.

Dalším logickým výsledkem porovnání požadavků na schopnosti s existujícími a plánovanými schopnostmi jsou také schopnosti, které by si stát měl ponechat (mezi existujícími nebo plánovanými schopnostmi), a schopnosti, které se ukázaly jako již nepotřebné pro snižování současných a budoucích hrozeb.

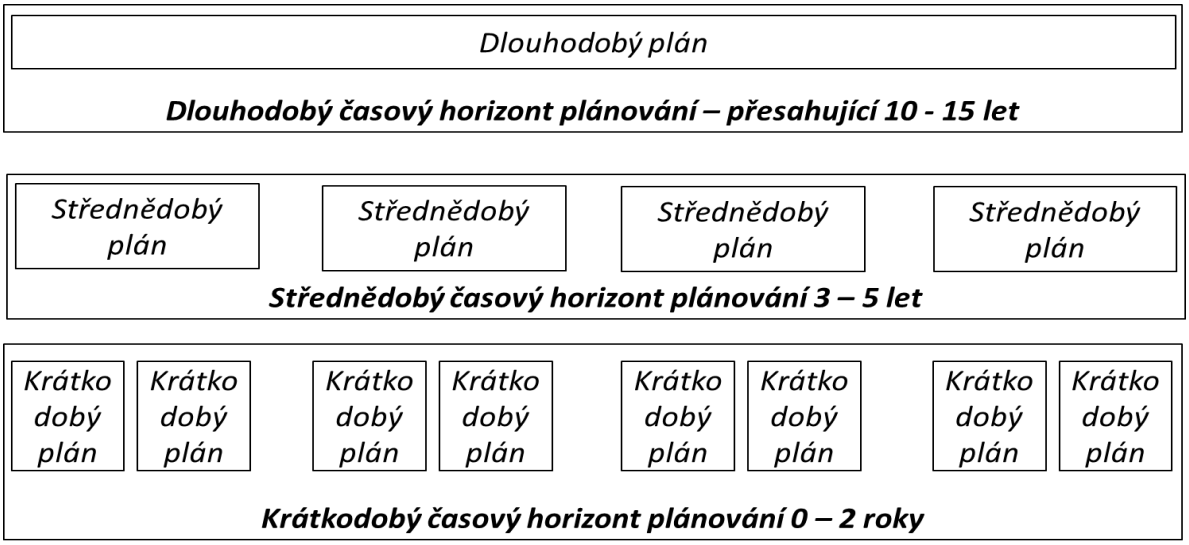
Identifikované nedostatky ve schopnostech je třeba následně posoudit z hlediska rizik souvisejících s jejich neřešením. Tato rizika by měla být posuzována pro každý identifikovaný nedostatek ve schopnostech jako vztah mezi bezpečnostními zájmy státu a bezpečnostními

hrozbami, které zájmy státu ohrožují. Rizika je třeba vyhodnotit podle závažnosti dopadu hrozby (v případě, že se bude realizovat) a podle pravděpodobnosti realizace hrozby (pravděpodobnosti, že hrozba vyústí v reálnou krizi). Kombinace těchto dvou atributů rizik představuje závažnost jednotlivých rizik.

Výsledný přehled rizik spojených s jednotlivými nedostatky ve schopnostech tvoří podklad pro stanovení priorit pro řešení těchto nedostatků. Stanovené priority následně slouží jako východisko pro pozdější alokaci finančních prostředků potřebných k řešení nedostatků ve schopnostech.

Po posouzení rizik spojených s nedostatky ve schopnostech lze požadavky na schopnosti sumarizovat. Sumarizací požadavků na schopnosti rozumíme vytvoření přehledu požadavků na schopnosti, sestávajícího z přehledu schopností, které by si stát měl ponechat, přehledu schopností, které již ztratily svoje opodstatnění a jejichž používání bude ukončeno a přehledu nedostatků ve schopnostech s vyznačením priorit vycházejících z posouzení rizik. Součástí přehledu požadavků by měl být také návrh opatření ke snížení identifikovaných rizik.

Přehled požadavků na schopnosti, který je výstupem z druhé fáze procesu obranného plánování tvoří jeden z hlavních podkladů pro vypracování plánu budování schopností. Plán budování schopností má dlouhodobý charakter a je považován za plán koncepční. Dlouhodobý charakter plánu budování schopností vytváří předpoklady a poskytuje východiska pro zpracování návazných střednědobých a krátkodobých plánů.
Střednědobé a krátkodobé plány se považují za plány realizační. Dlouhodobý, střednědobý a krátkodobý charakter jednotlivých plánů rozvoje ozbrojených sil a jejich návaznost jsou ilustrativně znázorněny na následujícím obrázku.

Obrázek 5 Časové horizonty a návaznost plánů v obranném plánování

ZÁVĚR

Cílem článku bylo naznačit možný způsob identifikace požadavků na současné a budoucí ozbrojené síly. Současné a pravděpodobné budoucí bezpečnostní prostředí se vyznačuje a bude vyznačovat vysokým stupněm nejistoty a narůstající asymetrií ozbrojených konfliktů. Plánování na základě schopností umožňuje popsat takové ozbrojené síly, které budou schopné čelit současným a budoucím bezpečnostním hrozbám.

Rámcově popsaná druhá fáze možného procesu obranného plánování státu, jako nosná fáze tohoto procesu, nabízí způsob jak identifikovat požadavky na způsobilost současných a budoucích ozbrojených sil s využitím scénářů.
Bez ohledu na specifický obraz ozbrojených sil pro současné a budoucí bezpečnostní prostředí, naznačený proces obranného plánování státu a zejména jeho druhá fáze přináší podnět a ukazuje směr, kterým by se plánování rozvoje ozbrojených sil zejména pro budoucí bezpečnostní prostředí mělo ubírat.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

BI-SC Agreed Capability Codes and Capability Statements, vydaný 14. 10. 2011 pod evidenčním číslem SHAPE/CPPCAMFCR/JM/281143.

DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. *Analytic Architectire for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, dostupné na internetu:* http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1513.html

GRASSEOVÁ, M. (ed.) *Efektivní rozhodování: Analyzování, rozhodování, implementace a hodnocení.* 1. vydání. Brno: Edika, 2013. 392 s. ISBN 978-80-266-0179-1.

GRASSEOVÁ, M., DUBEC, R., ŘEHÁK, D. *Analýza podniku v rukou manažera: 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení.* 1. vydání. Brno: CPress, 2010. 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9. Kapitoly 1-4, s. 11-175, celkem 165 s.

Rozkaz Ministra obrany ČR č. 66 ze dne 5. prosince 2012.

SMEJKAL, V., RAIS, K, *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích.* 4. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013, 488 s. Expert. ISBN 978-80-247-4644-9.

pplk. Ing. Josef MELICHAR
Kounicova 65 / 662 10 Brno
E-mail: josef.melichar@unob.cz

APLIKACE FRAKTÁLNÍCH STRUKTUR V PODMÍNKÁCH VOJENSKÉHO ÚTVARU

APPLICATION OF FRACTAL STRUCTURES IN MILITARY UNIT CONDITIONS

Miroslav MERENDA

ABSTRACT

The reform of armed services has to affect contemporary trends in military affairs and development of new technologies. Modern military affairs promptly respond to demands of society and its development. Demands for equipment and abilities of a modern armed service are financially intensive. There are a few countries that can afford to create the whole spectre of armed service at the demanded level. That´s why the international cooperation comes into focus and also interoperability and specialisation of national forces in Alliance.

Keywords: application, fractal structures, orientation on process, army unit

ÚVOD

Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR se snaží odpovědět na všechny rozhodující otázky výstavby ozbrojených sil.

Reformu však lze úspěšně uskutečnit jen tehdy, bude-li záležitostí celých ozbrojených sil, podpoří-li ji společnost a její instituce a stane-li se součástí dlouhodobé koncepce bezpečnosti a obranyschopnosti České republiky.

Reforma ozbrojených sil musí citlivě postihnout současné tendence ve vojenství a rozvoj nových technologií.

Moderní vojenství pružně reaguje na požadavky společnosti a její vývoj. Požadavky na vybavení a schopnosti moderních ozbrojených sil jsou finančně velmi náročné. Jen málo zemí si může dovolit vybudovat na požadované úrovni celé spektrum ozbrojených sil. Proto vystupuje do popředí mezinárodní spolupráce interoperabilita a specializace národních sil v Alianci.

1. ZÁKLADNÍ VLASTNOSTI, PRINCIPY A MOŽNOSTI SYNERGETICKÉ TEORIE V SYSTÉMU

Pojem **synergie** označuje dynamické vlastnosti velkých systémů a název **synergetika** na označení sjednocených přístupů, anebo spolupůsobení různých sil ve směru jednotného výkonu a cíle utváření kvalitativně nových struktur.

Ze synergie systému pak organicky vyplývá podstatná vlastnost – konstruktivnost, která blokuje poruchy při tvorbě nových forem a struktur a umožňuje tak nepřetržitou funkčnost organizace – vojenského útvaru.

Spontánnost a samoregulace systému se většinou opírá o maximální efektivnost využívání zdrojů a informací a schopnost s relativně malou energií přetvořit dané struktury a vytvořit struktury nové. Synergie velkého systému tak odráží nové objevené vlastnosti, které se označují pojmy – **disipativní struktury, bifurkace a fázové přechody.** Jsou to blízké

kategorie, které se vztahují na nově poznávanou kvalitu vývojového procesu, a to **od nižší komplexnosti ke komplexnosti vyšší.**

Tento proces poukazuje na nevyhnutelnost hledání vztahů vnitřních vývojových tendencí systému a prostředí.

Pochopení a ovládání mechanismu **samoregulace** znamená pro praxi dosahování vyšší řídící efektivnosti. Přitom jde o pochopení nejen konstruktivních procesů, ale i destruktivních, které ovlivňují efektivnost lidského úsilí.

Využívání samoregulace je podstatné ve tvorbě logistických systémů, technických konstrukčních systémů i ve špičkovém řízení útvaru.

Z širších i užších charakteristik synergetiky vyplývá těsná návaznost na všechny teorie zabývající se vyšetřováním kritických stavů systémů, a to postižením kvalitativních změn chování systémů a jejich fázových proměn, tj. kdy sebemenší změna jistého parametru systému nad tzv. kritickou hodnotu způsobí skokovou změnu jeho stavu.

Nástroje pro postižení kritických parametrů jsou nedílnou součástí synergetiky. Postihnout kvalitativní změny v projevech systému přiměřenou důsledností je úkol nesnadný. Ukazuje se jako nejúčelnější sledovat více metod a přístupů, které mohou dát potřebný názor na chování soustavy. Synergetika tak sleduje pro tyto účely různé druhy metod. Patří k nim i **funkcionální stabilita,** která postihuje chování analyzovaného systému vhodně zvoleným funkcionálem s ohledem na změny některého parametru, včetně počátečních podmínek. Volba funkcionálu je současně uplatněním relativního pohledu na hodnocení fázových změn.

Jsem přesvědčen, že synergetika v systému organizace útvarů se svými přístupy a nástroji vytváří významný předpoklad pro kvalitativní změny k vyšší řídící efektivnosti. Pro pochopení využití fraktálních vlastností ve vojenských strukturách jsem považoval za vhodné a účelné zařadit širší teoretickou základnu synergetického pojímání vybraných problematik.

2. FRAKTÁLY – VÝVOJ, CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY A VLASTNOSTI

„Oblaky nejsou koule, vrcholy hor kužele, pobřeží není kruhové, kůra stromu hladká a blesk neletí po přímce“. (B. Mandelbrot)

K pochopení fraktálů je vhodné si položit otázku, zda může mít nějaký geometrický útvar stejný tvar, i když jej prohlížíme zblízka. Této vlastnosti se začalo říkat **soběpodobnost.**

V době mezi léty 1875 a 1925 si pronikaví vědci uvědomili existenci útvarů, které se zdály být nové a jimž v přírodě nic neodpovídalo. Některé z těchto útvarů byly soběpodobné a právě tato vlastnost je dovolovala popsat nejjednodušším způsobem. Mnohem později je Mandelbrot vyčlenil a nazval „fraktály“. Ukázal, že fraktálnost je v přírodě téměř pravidlem.

Tato odvážná a interdisciplinární teze vyvolala nedůvěru, a proto je třeba ji upřesnit a učinit přirozenou. Podstatné zde je, že přímka a rovina jsou dokonale hladké. Zpravidla se však věci hodně vzdalují tomuto ideálu, nejsou hladké, nýbrž v detailech či podstatě hrubé.

Soběpodobná množina vzniká opakováním sebe sama při určitém transformování (změně měřítka, rotaci, posunutí). Soběpodobné množiny jsou invariantní vůči změně měřítka. Při libovolném zvětšení, či zmenšení vypadají stejně.

Vzestup fraktální geometrie, která nadále posilovala svou interdisciplinárnost, vedl k dalšímu rozšíření fraktálního pojetí přírodních jevů, ale i lidských výtvorů (burza, internet, podnik).

Fraktál (z latinského „fractum“ – zlomit) se staly útvary kde detail reprodukuje část a část reprodukuje celek.

Fraktální dimenze je druhá důležitá vlastnost fraktálů. Velmi významné je, že na rozdíl od obvyklých dimenzí, které jsou celočíselné, může být fraktální dimenze zlomkem, např. ½ nebo 5/3.

Pokud hovoříme o fraktální geometrii, budeme mluvit o dvou dimenzích. **Dimenze topologická,** kterou je možno chápat tak, že spojitým zobrazením přiřadí každé křivce přímku, každé ploše rovinu atd. Dále pak **o dimenzi Hausdorffově,** která je mírou členitosti. Její zásadní vlastností je, že je obecně neceločíselná a roste s členitostí.

Fraktál je množina, jejíž Hausdorffova dimenze je větší než dimenze topologická.

Současná věda odhaluje, že při bifurkaci (rozvětvení) turbulence nezachovává pravidelnou „dimenzionalitu“ tvarů, ale přeskakuje do fraktálních, tj. přechodných dimenzí. V rámci těchto přechodných forem se utvářejí předpoklady pro vznik nových kvalit. V tomto chaosu, se vynořují ostrůvky nové uspořádanosti. V sociálním a ekonomickém prostředí je tento proces neobyčejně významný, neboť odhaluje mechanismus jeho restrukturalizace spontánním samopohybem.

3. FRAKTÁLNÍ VLASTNOSTI V ÚTVAROVÝCH STRUKTURÁCH

Fraktálová struktura si klade vlastní nároky na kvalitativní předpoklady útvaru. **Fraktály jsou zde subsystémy útvaru, které se vyznačují vzájemnou podobností svých struktur.**

Fraktálová organizační struktura využívá především týmové práce, štíhlý tým a horizontální komunikační struktury. V této organizaci je základní jednotkou fraktál – malá jednotka, která řeší samostatné úkoly jednoho společného cíle útvaru. Fraktál je schopen nalézt své cíle a sladit je s cíli nadřízených fraktálů a samostatně hledat cesty k dosažení těchto cílů. Zásadním předpokladem je proto vytvoření pracovních týmů, jejichž členové se aktivně zapojují do určování cílů.

Ke zmíněným fraktálových předpokladům patří:

- Interdisciplinární spolupráce
- Stálý proces učení se (kvalifikace a motivace jako vitální znak produktivity a flexibility)
- Rychlá a dokonalá komunikace (přímé rozhodovací aktivní kontakty)
- Dokonalé ovládání přirozených procesů (turbulentní řízení)
- Stále sledování útvarových cílů (transparentnost procesů)
- Zjednodušování a přehlednost procesů v útvaru
- Pochopení útvarových cílů a motivace
- Dynamika a vitalita (vnitřní a vnější faktory úspěšnosti)
- Samoorganizace a navigace
- Samooptimalizace (externí flexibilita, optimum činností, organizační interakce mezi individuálními funkcemi)
- Evoluční dynamické útvarové struktury (fraktály se vyvíjejí, mění a případně mohou i opouštět útvarové struktury)
- Transformace funkčně vertikální, struktury do procesně orientované horizontální struktury

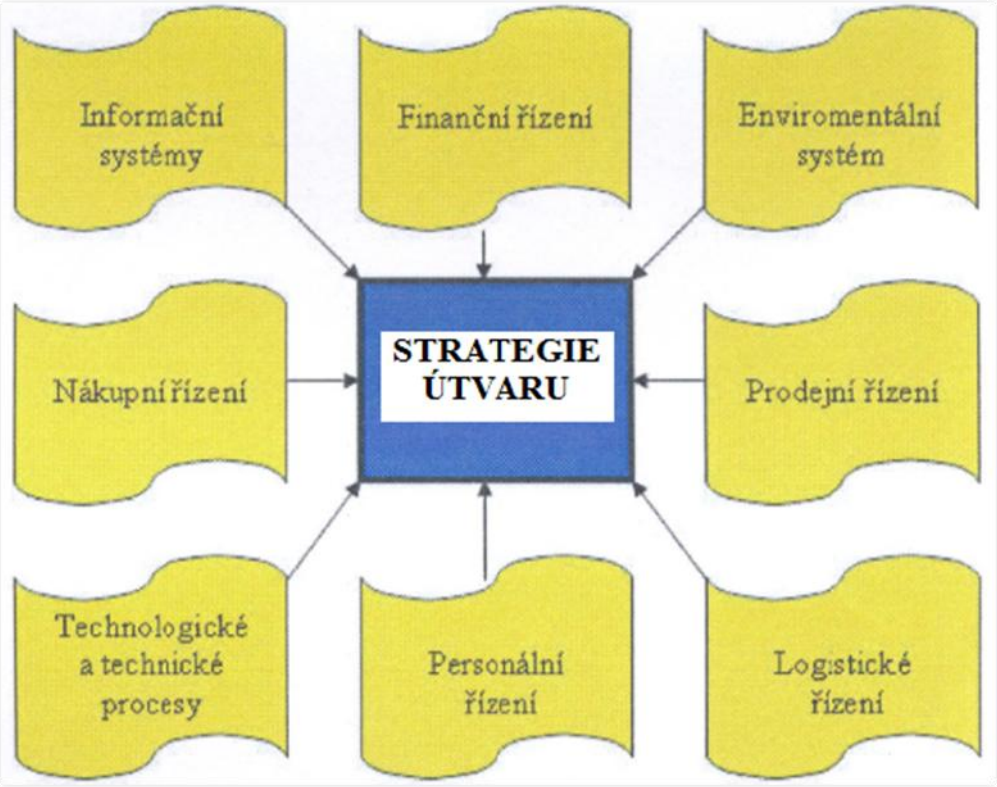
Fraktálový útvar se vyznačuje jednak zmiňovanými charakteristickými rysy na úrovni fraktálů, jednak charakteristikami na úrovni celého útvaru, z nichž nejpodstatnější jsou tyto:

- **Decentralizace**

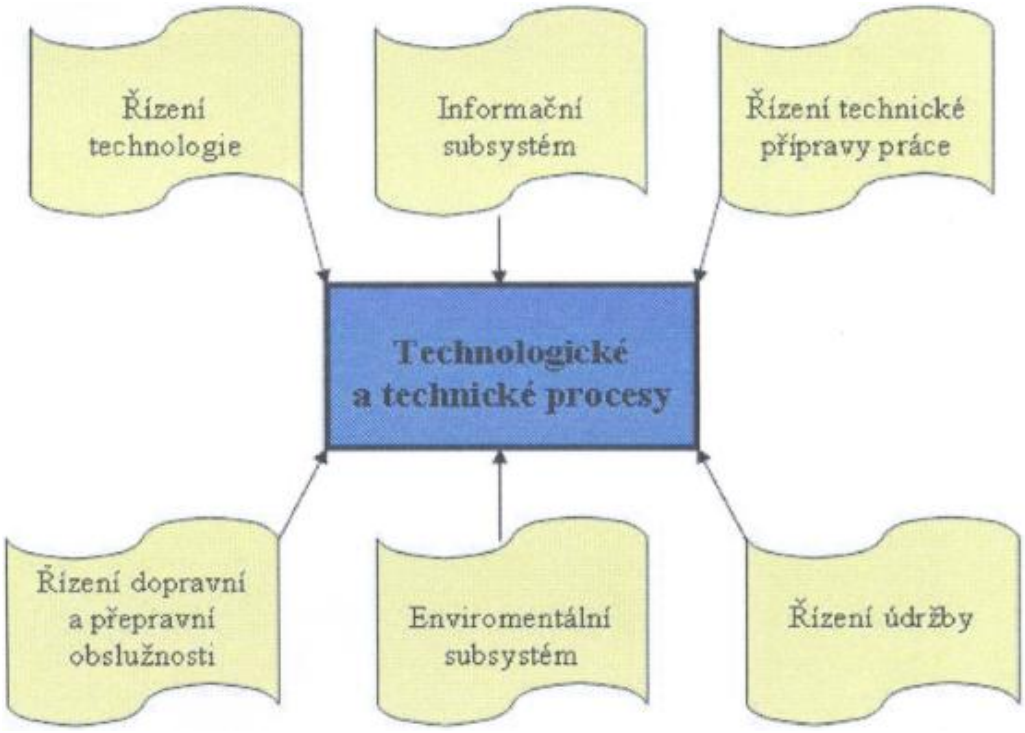
Na základě, decentralizace má klíčový význam, zpracování informací. Informační systémy musí poskytovat potřebné informace ve správném čase pro decentralizované řízení fraktálů, kde fraktály nižší úrovně jsou přiřazovány fraktálům úrovně vyšší. Vzhledem k tomu, že mezi jednotlivými úrovněmi není vztah nadřízenosti a podřízenosti, panují zde vztahy vzájemné spolupráce, kde vedení předává část svých kompetencí fraktálů.

- **Orientace na procesy**

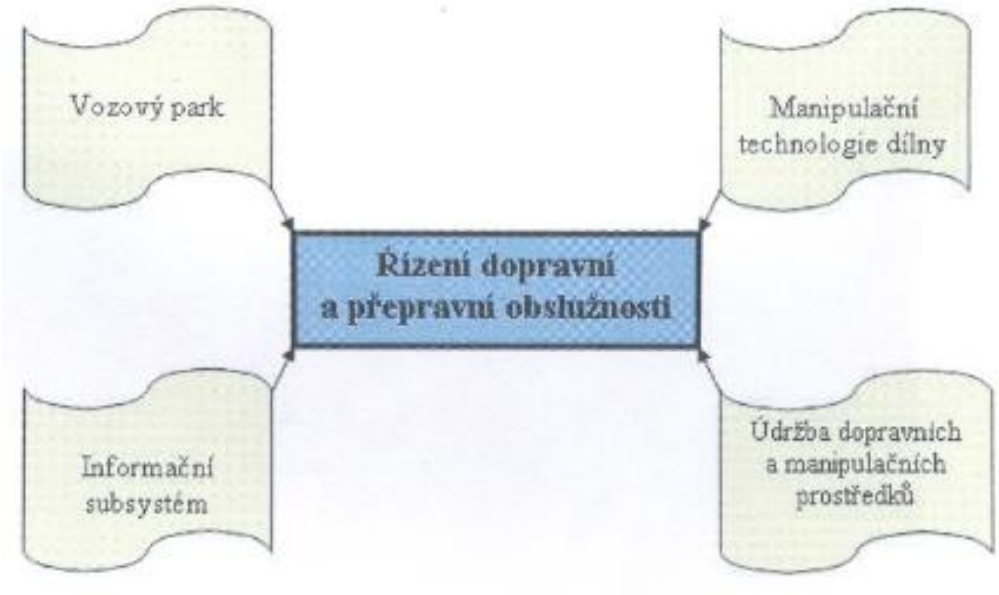
Fraktálový útvar lze považovat za horizontální strukturu orientovanou na procesy. Důležitým nástrojem u této struktury je cílové řízení, kde správný systém cílů udržuje dynamiku útvaru a napomáhá samoorganizování. Každý fraktál tak musí sladit své cíle s fraktálem na vyšší úrovni a aktivity jednotlivých fraktálů pak směřují k plnění celého útvaru v hierarchii úrovní.

Obr. 1 První úroveň fraktální organizace

Obr. 2 Druhá úroveň fraktální organizace

Obr. 3 Třetí úroveň fraktální organizace

- **Orientace na spolupracovníky**

Koncepce fraktálového útvaru znamená, že se člověk dostává do centra pozornosti, protože je stále tím nejlepším zpracovatelem daného úkolu. Tím fraktály, týmy i jednotlivci získávají volný prostor pro rozhodování, ale také nesou větší odpovědnost za výsledky své práce.

ZÁVĚR

Současná struktura Armády ČR je výsledkem bývalé strategie zabezpečování obrany ČR pouze vlastními silami a na vlastním území. Strategie založené na extenzivní výstavbě

ozbrojených sil se však ve zmíněných podmínkách České republiky nemohla být prakticky nikdy naplněna. Ke zvýšení požadovaných schopností vedla jen v části sil, jako např. vlastního systému logistické podpory, který řídí a realizuje zásobování Armády České republiky materiálem a službami jak při její výstavbě a přípravě, tak při jejím nasazení v operaci. Z tohoto důvodu bylo vytvořeno velitelství logistiky v podřízenosti náčelníka Generálního štábu, které má v současnosti ve své podřízenosti 32 svazků útvarů a zařízení.

Nedostatky v celkovém plánování obrany, zejména nepropojenost věcného a finančního plánování má za následek, že jsou kladeny nereálné požadavky na logistický systém. Systémová neúplnost řízení logistiky na úrovni Ministerstva obrany a Generálního štábu se negativně promítá v řízení a realizaci komplexní logistické podpory.

V mém příspěvku poukazuji na nutné zkvalitnění řízení Ministerstva obrany a velení Armády ČR, kdy v třístupňové struktuře, tj. ve stupni strategickém, operačním i taktickém. Systém řízení je výsledkem několika reorganizací, které se uskutečnily od roku 1993. Při nich nebyly důsledně realizovány obecné zásady řízení a velení, nebyly systémově definovány kompetence a odpovědnosti jednotlivých stupňů a docházelo k překrývání a zdvojování působností. V systému řízení a velení nejsou zabudovány autoregulační mechanismy a není dostatečně flexibilní. Na všech stupních byla potlačena funkce kontroly jako nedílné součásti řídícího procesu.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

IVANIČKA,K. *Synergetika a civilizácia.* Bratislava: Alfa, 1988, bez ISBN

ANDRÁŠIK, L. *Válečná ekonomika.* Praha: Naše vojsko, 1989. 265 s. ISBN 80-206-124-4.

HUDEC, I. *Synergetika a teorie stability.* Praha: Academia, 1983. 96 s. bez ISBN

MERENDA, M. *Synergetische Effekte im logistischen Potential einer Firma.* Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislavě, 2003, s. 669-674. ISBN 80-227-1949-8.

MERENDA, M. *Fraktální struktury v procesním managementu podniku.* Dubnica nad Váhom: MtF STU v Bratislavě, 2004. s. 357-362. ISBN 80-227-2076-3.

doc. Dr. Ing. Miroslav MERENDA
Katedra technické a pracovní výchovy
Pedagogická fakulta Ostravské univerzity
Fráni Šrámka 3
Ostrava Mariánské Hory 709 00
miroslav.merenda@osu.cz

ĽUDSKÉ ZDROJE A KVALITA LOGISTICKEJ PODPORY

HUMAN RESOURCES AND QUALITY OF LOGISTIC SUPPORT

Stanislav MORONG

ABSTRACT

The authors analyzed the causes of the current deficit of human resources in the field of military logistics. Identifies the underlying factors that contribute to the condition. As part of the analyzes he focused on managerial and economic decisions which were reflected negative developments not only in military logistics, but are also reflected in the actual operational capacity of the armed forces. Particular attention is paid to the preparation of logistics officers and instrument chosen personal experience. Particularly critical of the system of career development that has contributed to a loss of expertise in the Armed Forces.

Keywords: military logistics, human resources, education, expertise, personnel practices

ÚVOD

Príslušníci vojenskej logistiky tvoria v personálnom zložení ozbrojených síl cca tretinu až polovicu celkového počtu personálu, čo je charakteristickým znakom armád všetkých vyspelých krajín. Náročnosť výkonu funkcie v jednotlivých odboroch vojenskej logistiky, kladie vysoké nároky na vzdelanie a hlavne odbornú prípravu jej príslušníkov. Je nepísaným pravidlom všetkých vyspelých armád, že veliteľské a logistické manažérske funkcie dôstojníkov sú z hľadiska vzdelávania vnímané ako jedinečné a systémovo pripravované vo vojenských vzdelávacích inštitúciách a zariadeniach.

Druhým pravidlom, ktoré významne ovplyvňuje kvalitu ľudských zdrojov v organizácii je stabilizácia personálu a snaha o zabezpečenie odborného a kariérneho rastu s minimalizáciou tendencií k zmenám odbornosti jednotlivých zamestnancov. To potvrdzuje aj permanentná tendencia manažmentu štátnych a privátnych subjektov o znižovanie fluktuácie. Výnimkou sú niektoré špecifické hospodárske subjekty a inštitúcie, v ktorých je horizontálna a vertikálna rotácia zamestnancov žiaduca a tvorí súčasť firemnej personálnej stratégie.

Preberaním niektorých všeobecných zásad riadenia platných pre štátne inštitúcie a neštátne hospodárske subjekty si ozbrojené sily osvojujú nielen tieto progresívne metódy a nástroje personálneho manažmentu, ale súčasne pristupujú aj k implementácií určitých viac alebo menej modifikovaných personálnych zásad a princípov využívaných v zahraničných armádach.

Okrem pozitívnych efektov prinášajú tieto trendy so sebou aj niektoré riziká, ktoré bezprostredne vplývajú nielen na kvalitu a úroveň logistickej podpory, ale aj na samotnú akcieschopnosť ozbrojených síl. Ak v súlade s cieľmi a úlohami vytýčenými v strategickom dokumente Biela kniha o obrane má vedenie ministerstva obrany ambíciu dosiahnuť okrem iných zmien aj kvalitatívny progres v oblasti stabilizácie a rozvoja ľudských zdrojov, je potrebné identifikovať príčiny, ktoré navodili súčasný stav v logistike, ktorý hlavne v oblasti odborných kvalít jej príslušníkov možno hodnotiť ako neuspokojivý s potrebou prijatia zásadných manažérskych a vecných opatrení.

1. AKTUÁLNY STAV ĽUDSKÝCH ZDROJOV VO VOJENSKEJ LOGISTIKE

Vývoj doplňovania príslušníkov OS SR vo všeobecnosti vykazuje v intervale ostatných cca 10 rokov výrazné disproporcie medzi potrebou ozbrojených síl pri obsadzovaní uvoľnených resp. neobsadených funkcií podľa tabuliek mierových počtov (TMP) a záujmom o službu v ozbrojených silách.

Tabuľka 1 Aktuálny stav naplnenosti TMP OS SR

Počet osôb v OS SR (bez MO SR)	Tabuľky mierových počtov	Skutočný stav	Nenaplnenosť v osobách	Nenaplnenosť v %
Príslušníci OS SR	14 845	12 564	2 281	15,4
Zamestnanci	3 980	3 775	205	5,1

Pozn.: Stav k 27.5.2015
Prameň: Personálny úrad MO SR

Tabuľka 2 Aktuálny stav naplnenosti TMP v odbornosti L 10

Hodnosť	Kód hodnosti	Tabuľky mierových počtov	Skutočný stav	Rozdiel v osobách	Obsadenosť v %
voj. II. stupňa	12	795	489	306	62
slobodník	13	1484	1283	201	86
desiatnik	14	517	495	22	96
čatár	22	204	168	36	82
rotný	23	665	538	127	81
rotmajster	24	306	262	44	86
nadrotmajster	25	58	53	5	91
štábny nadrotmajster	26	1	1	0	100
podpráporčík	34	32	28	4	88
práporčík	35	44	40	4	91
nadpráporčík	36	1	0	1	0
poručík	52	147	86	61	59
nadporučík	53	270	172	98	64
kapitán	54	236	204	32	86
major	55	97	90	7	93
podplukovník	56	34	31	3	91
plukovník	57	7	7	0	100
brigádny generál	60	1	1	0	100
Celkom		4899	3948	-951	81

Prameň: Autorský výpočet na základe vstupných údajov Personálneho úradu MO SR

Ak porovnáme celkovú nedoplnenosť ozbrojených síl na počty stanovené TMP s nedoplnenosťou v logistických odbornostiach L 10 podľa údajov v tab. 1 a tab. 2 možno potvrdiť predpoklad, že záujem o obsadenie logistických funkcií je nižší ako o ostatné funkcie.

O tom svedčí aj reálna obsadenosť špecialistov vojenskej odbornosti L 10, ktorá je o 3,6% nižšia, ako naplnenosť ozbrojených síl vo všeobecnosti.

Z celkového počtu 14 845 príslušníkov ozbrojených síl podľa TMP v samotnej logistike je podľa TMP k 27.5.2015 vytvorených 4899 miest pre odbornosti L 10. To znamená, že príslušníci poskytujúci podporu operačným jednotkám majú v podmienkach OS SR cca 33% zastúpenie.

Zo základných početných údajov poskytnutých personálnym úradom je možné vypočítať aj reálny podiel príslušníkov logistiky na celkovom počte príslušníkov ozbrojených síl, ktorý nenaplnením TMP vykazuje diferenciu 1,6%, t.z. aktuálne 31,4% zastúpenie logistov na aktuálnom počte príslušníkov ozbrojených síl. Frekventovaným ukazovateľom v armádach NATO býva aj pomerové vyjadrenie, ktoré v prípade slovenských ozbrojených síl možno vyjadriť pomerom 1:3 t.z. jeden podporujúci na troch podporovaných vojakov.

Z údajov uvedených v tab. 2 neprekvapuje vysoký deficit príslušníkov logistiky v kategóriách mužstva a poddôstojníkov. Profesionálni vojaci vstupujúci do ozbrojených síl na základe krátkodobých kontraktov pri rozhodovaní o špecializácií zákonite volia, pokiaľ je k dispozícií možnosť výberu tie špecializácie, ktoré nezakladajú povinnosť uzatvárania hmotnej zodpovednosti, resp. zodpovednosti za fyzický výdaj materiálu alebo poskytovanie služby. Vo všetkých prípadoch, sa jedná o uspokojovanie potrieb niekoľkých desiatok až stoviek príslušníkov útvaru. Kvalita plnenia úloh v tejto oblasti je okamžite konfrontovaná s možnou finančnou penalizáciou za vzniknuté manká na zverených hodnotách alebo s kritikou poskytovania služieb v masovom meradle. Preto je pochopiteľné, že táto kategória profesionálnych vojakov viac inklinuje k špecializáciám vodičov, strelcov, operátorov rôznych zbraňových a iných systémov, kde frekvencia plnenia úloh nevykazuje dennú periodicitu a aj prípadne neúspechu dopady nemajú plošný rozsah porovnateľný s negatívnym pôsobením nesplnenia úloh v niektorých logistických odbornostiach.

Väčšiu pozornosť a úsilie je nutné vynaložiť pri identifikácií príčin v percentuálnom vyjadrení porovnateľného deficitu kategórie nižších dôstojníkov logistiky. Jedná sa o kategóriu funkcionárov, ktorých nástup na funkciu dôstojníka logistiky predpokladá podľa personálnych štandardov absolvovanie vysokoškolského vzdelania.

1. SYSTÉM VZDELÁVANIA VERZUS ODBORNOSŤ VO VOJENSKEJ LOGISTIKE

Napriek tomu, že každý tretí príslušník ozbrojených síl má logistické číslo špecializácie, Slovenská republika je jedinou krajinou v stredoeurópskom priestore, ktorá v r. 2005 zrušila a dodnes nemá samostatnú katedru vysokej vojenskej školy s odborným zameraním na prípravu funkcionárov logistiky. Uvedený fakt v kumulácii s personálnou praxou, ktorá umožňovala, ba v niektorých prípadoch si až vynucovala, zmenu vojenskej odbornosti v záujme zachovania kariérneho rastu resp. predĺženia záväzku dôstojníkov k ozbrojeným silám, prispeli k narušeniu bilancie medzi potrebou a ponukou špecialistov logistiky v ozbrojených silách.

K oblasti odborného vysokoškolského vzdelávania príslušníkov logistiky, je v súčasnosti množstvo výhrad, z ktorých časť treba priznať aj opodstatnených a argumentačne odô-

vodnených. Paradoxne aj zo strany ministerstva obrany, zriaďovateľa akadémie ozbrojených síl ako rezortnej vzdelávacej inštitúcie a tiež od odberateľa generálneho štábu ozbrojených síl.

Zriaďovateľ za súčasný stav v (ne)kvalite odborných vedomostí príslušníkov logistiky priamo zodpovedá redukciou pedagogického zboru akadémie, drastickými zásahmi do jej TMP v rokoch 2003- 2004, čo viedlo k zániku katedry logistiky. Odberateľ zodpovedá za pasivitu pri rešpektovaní tohto rozhodnutia, napriek tomu, že muselo byť evidentné, že to bude mať fatálne následky na riadenie a prax vojenskej logistiky v ďalších rokoch.

Kategóriu oprávnených výhrad a kritiky vedie tvrdenie o nepatrnom kvalitatívnom rozdiele medzi absolventmi akadémie ozbrojených síl v študijných programoch manažment vojenskej organizácie , manažment obranných zdrojov a pod. a absolventmi civilných vysokých škôl po absolvovaní VODK.

Toto konštatovanie je akceptovateľné v rozsahu, že výstup do všetkých logistických odborností uvedených v tab. 5, zabezpečuje na katedre manažmentu jeden docent v odbore vojenskej dopravy, odborný asistent v oblasti výstrojnej služby a z hľadiska náuky o materiáli a potravinárstva druhý odborný asistent.

Úplne absentujú odborníci na prípravu riadenia služby PHM, finančnej služby, a odborník so skúsenosťami s logistickou podporou zahraničných vojenských operácií.

Pokiaľ má byť dôstojník logistiky po absolvovaní vysokej školy v nástupnej hodnosti poručíka skutočným a nie formálnym manažérom niektorej z funkčných oblastí vojenskej logistiky, musí okrem riadenia na úrovni funkcionára logistiky poznať a ovládať povinnosti, zodpovednosť, vybavenie, pracovné postupy a náležitosti v kompetencii svojich podriadených.

Na to je potrebná základňa aspoň najfrekventovanejších prostriedkov a vybavenia, ktoré sú v danej oblasti využívané. Žiaľ, aj takéto vybavenie v minulosti známe ako učebno-výcviková základňa na akadémii úplne absentuje, vrátane možnosti na reálnom systéme zvládnuť zásady evidencie a účtovníctva a dnes aj procesu plánovania, využívania a kontroly materiálových zdrojov pomocou IIS SAP R3.

Ak všetky uvedené skutočnosti porovnáme so systémom odborného vzdelávania príslušníkov logistiky, personálneho obsadenia a vybavenia týchto pracovísk na zahraničných vysokých školách podobného zamerania, nemôže byť prekvapením, vyššia odborná kvalita absolventov uvedených škôl a tým aj praktická funkčnosť vojenskej logistiky daných armád.

Na ilustráciu len Katedra logistiky, Fakulty leadershipu Univerzity obrany v Brne má po redukcii TMP v roku 2014, stále 15 pedagógov.

Realitou, ako už bolo uvedené je, že vzdelávanie budúcich dôstojníkov vojenskej logistiky bolo na Akadémii ozbrojených síl redukované na prípravu technických odborností logistiky na katedre strojárstva a čiastočne (v oblasti bývalých tylových služieb) realizované katedrou manažmentu.

Katedra manažmentu svoje kvantitatívne poddimenzované ľudské zdroje a kapacity, bola a je schopná vyčleniť na vzdelávanie dôstojníkov logistiky zameraných na materiálový manažment a riadenie procesov logistiky spojených s poskytovaním služieb v mieri a v poli.

Napriek tomu, že Ozbrojené sily SR disponujú týmto, aj keď redukovaným potenciálom, vrcholový manažment ministerstva obrany sa rozhodol od roku 2008 priebežne dopĺňať neobsadené miesta poručíkov vojenskej logistiky absolventmi nevojenských vysokých škôl podľa údajov uvedených v tab. 3.

V podstate sa jedná o postup, ktorému z hľadiska zníženia nákladov na ľudské zdroje nemožno nič vyčítať. O to viac, že takto získaným absolventom nevojenských škôl už rezort až na výnimky neposkytuje, na rozdiel od minulosti, žiadnu kompenzáciu nákladov za štúdium na civilnej vzdelávacej inštitúcií. Pozitívne možno hodnotiť skutočnosť, že ministerstvom obrany takto poskytnuté pracovné príležitosti prispievajú k nižšej nezamestnanosti a možnostiam uplatnenia sa vysokoškolských absolventov na slovenskom trhu práce.

Nepochopiteľné je, že sa tak deje za situácie kedy Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši odmieta každoročne v priemere 9 z 10 záujemcov o štúdium, čo dokumentujú údaje v tab. 4.

Tabuľka 3 Doplňovanie dôstojníkov logistiky absolventmi nevojenských VŠ

VODK L10 po DKAVŠ	
Rok vyradenia	**Počet absolventov**
2008	2
2009	1
2013	11
2014	4
2015	9

Legenda: DKAVŠ – dôstojnícky kurz absolventov vysokých škôl
VODK L10 – vstupný odborný dôstojnícky kurz log. odbornosti L10
Prameň: Autorské spracovanie na základe údajov Centrum vzdelávania AOS

V čase, kedy táto inštitúcia dokáže systémovo aspoň v limitovanom rozsahu odbornosti logistiky nielen vzdelávať vojenských špecialistov, ale dlhodobým výchovným pôsobením z nich formovať osobnosť dôstojníka so všetkými atribútmi, ktoré sa spájajú s kvalitou osobnosti vojenského manažéra.

V situácii kedy v ozbrojených silách chýba na počet stanovený TMP viac ako sto poručíkov z čoho 61 v logistike je zarážajúce , že uvedený deficit, ktorý sa vyvíjal niekoľko rokov zostal bez systémových opatrení na jeho korekciu ak nerátame improvizáciu v podobe náborovania absolventov civilných vysokých škôl po VODK.

Aktuálny nedostatok nielen poručíkov, ale ako je prezentované v tab. 2 aj iných nižších dôstojníkov, je výsledkom obdobia r. 2008 – 2009 kedy akadémia ozbrojených síl nedostala od svojho zriaďovateľa MO SR povolenie prijímať záujemcov o štúdium. V ďalšom období najmä v rozpätí r. 2011 – 2013 problém gradoval tým, že z počtu úspešných záujemcov o štúdium boli na základe rozhodnutia ministerstva stanovené počty prijímaných študentov len vo výške cca 1/3 potenciálnych kadetov. Vývoj je ilustrovaný na grafe 1.

Ďalším z faktorov, ktorý destabilizoval už aj tak nevyváženú bilanciu medzi TMP a realitou bol fakt, že aj z počtu prijímaných záujemcov boli akadémiou stanovené počty študentov pre jednotlivé študijné programy neadekvátne personálnym potrebám vojenskej praxe.

To je možné potvrdiť údajmi o počte absolventov v odbornosti L 10 za obdobie ostatných troch rokov, keď na korekciu tohto nepriaznivého vývoja bolo podľa údajov v tab. 5 s číslom špecializácie logistickej odbornosti vyradených len 35 poručíkov.

Tabuľka 4 Záujem o štúdium na akadémii ozbrojených síl

Rok	Počet záujemcov o štúdium	Vedomostnú časť prijímacích skúšok splnilo	Počet prijímaných študentov
2005	654	115	70
2006	714	74	60
2007	686	224	50
2008	Neprijímaní št.	-	-
2009	Neprijímaní št.	-	-
2010	160	42	33
2011	500	27	10
2012	313	38	10
2013	469	66	24
2014	591	72	65
2015	630	N	85

Legenda: Údaj neznámy, zadávaný pred termínom prijímacích pohovorov
Prameň: Oddelenie vysokoškolského vzdelávania AOS gen. M. R. Štefánika

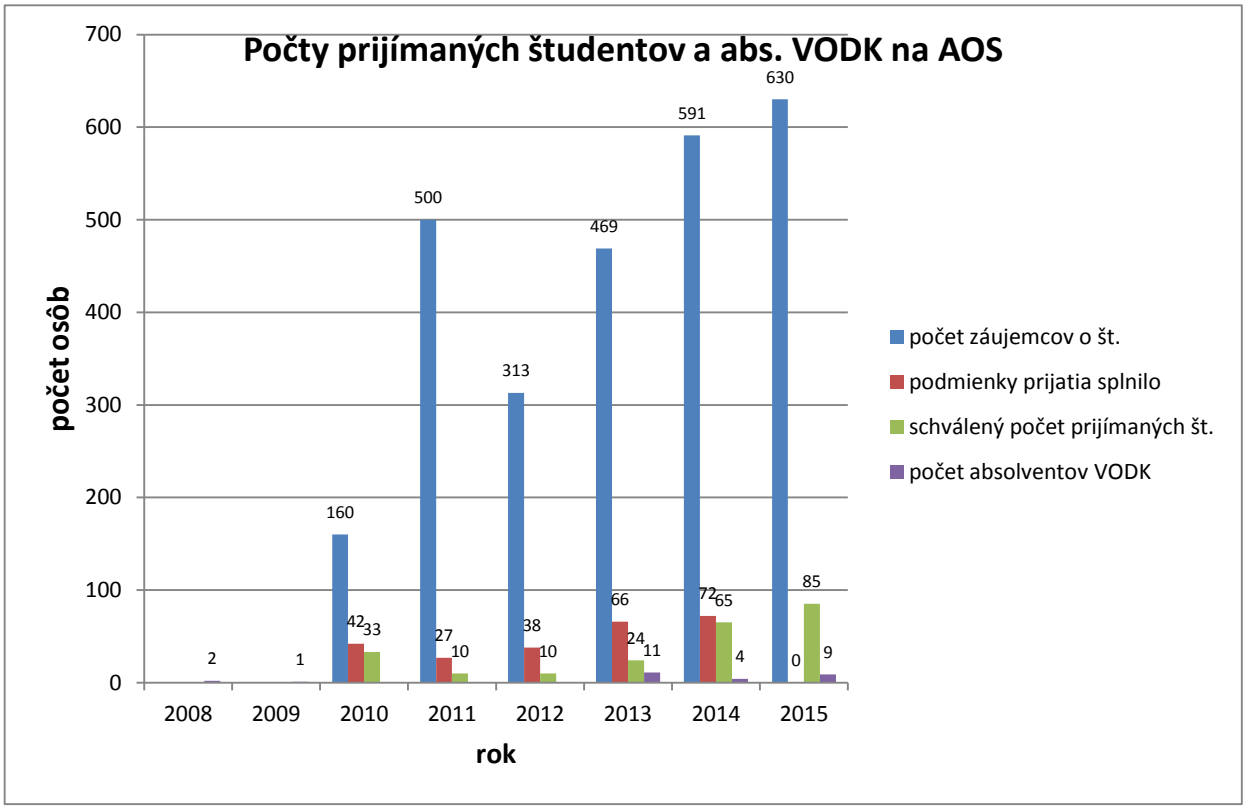
Situáciu priebežne komplikovala aj personálna prax tzv. konkurenčných výberov, ktoré v predchádzajúcom desaťročí nepredvídateľne menili počty príslušníkov jednotlivých vojenských odborností a špecializácií v závislosti od nutnosti služobného postupu na vyššiu hodnosť nie na základe odborných predpokladov, ale výsluhou na príslušnej hodnosti stanovenou legislatívnymi normami.

Kumulácia uvedených faktorov dospela do štádia akútneho nedostatku funkcionárov logistiky na taktickom stupni velenia s hodnosťou poručík, nadporučík a kapitán, čo iniciovalo vedenie ministerstva obrany pokračovať v experimente doplňovania odborníkov logistiky z r. 2008 – 2009 absolventmi civilných vysokých škôl.

Pre každého kto dlhodobo vykonával prácu v odbore vojenskej logistiky je problematické súhlasne sa vyjadriť k názoru, že odborníka – manažéra v odbore vojenskej logistiky je možné získať na základe rekvalifikácie v podobe trojmesačného Vstupného odborného dôstojníckeho kurzu po absolvovaní Dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl.

Riešením rastu odbornej úrovne týchto absolventov nie je ani vzdelávanie v podobe kariérnych kurzov, ktoré nie sú a ani nemôžu byť rovnocennou náhradou systémového vzdelávania.

Graf 1 Vývoj prijímania na štúdium a do kurzov VODK L 10

Prameň: Autorské spracovanie

Problematickou je personálna prax, ktorá aj v prípade, že časť z na akadémiu prijímaných absolventov absolvovala vzdelanie pre logistické odbornosti L 10, na vstupné funkcie u vojsk nastupovali do veliteľských funkcií resp. na čísla špecializácií iných nelogistických odborností.

Dostupný prehľad uvedený v tab.5, ktorý sa na akadémií ozbrojených síl v tejto podobe spracováva len od r. 2013 poskytuje v redukovanom rozsahu informáciu o doplňovaní odborníkov logistiky z radov absolventov tejto jedinečnej vzdelávacej inštitúcie. Súčasne potvrdzuje, že za uvedené obdobie neboli okrem technických špecializácií vyradení žiadni absolventi zodpovední za hospodárenie s materiálom ZT I. – V. napr. ČŠ 740,760,780, kde je v rámci logistiky najväčší nedostatok odborníkov.

Ďalšou významnou okolnosťou, ktorá v týchto kvantitatívnych údajoch spôsobuje nárečnú orientáciu je skutočnosť, že počet študentov, ktorí si až vo vyšších ročníkoch zvolili logistickú profiláciu sa samostatne štatisticky nesleduje. Pokus o takúto štatistiku za krátke predchádzajúce obdobie je prezentovaný v tab.5.

Deficit viac ako 100 poručíkov v OS SR, z toho aktuálne 61 len v logistike, je z hľadiska snahy o ich doplnenie tiež komplikovaný, pretože aj údaj o schválenom počte záujemcov o štúdium prijímaných na akadémiu ozbrojených síl je sumárny za všetky študijné programy.

Tabuľka 5 Prehľad čísiel špecializácií L 10 absolventov Akadémie ozbrojených síl

Číslo špecializácie	Špecializácia (L10)	2013	2014	2015
140	odborník prevádzky podvozkov bojovej, dopravnej a manipulačnej techniky			11
148	odborník opráv výzbroje a techniky		6	
170	vodič osobného automobilu			
172	vodič ľahkého a stredného nákladného automobilu, vodič ľahkého a stredného automobilu so špeciálnou nadstavbou			
173	vodič ťažkého nákladného vozidla, vodič ťažkého nákladného vozidla so špeciálnou nadstavbou			
174	vodič autobusu			
175	odborník manažmentu logistiky	3		
225	odborník na prevádzku zbraní, zbraňových systémov, výbušnín a munície			7
232	odborník na likvidáciu výbušnín, munície a nástražných výbušných systémov EOD a CIED			
266	odborník zásobovania materiálom technického zabezpečenia			
292	odborník vyzbrojovania a technického zabezpečenia		4	
296	odborník metrologickej služby			
425	odborník zásobovania letiskovou technikou a materiálom			
439	odborník zásobovania leteckým materiálom			
442	odborník služby zásobovania leteckým rádiotechnickým a rádiolokačným materiálom			
705	odborník dopravnej logistiky	4		
710	odborník vojenskej dopravy			
740	odborník zabezpečenia pohonnými látkami a mazivami			
760	odborník zabezpečenia proviantným materiálom			
780	odborník zabezpečenia výstrojným materiálom			
878	odborník zdravotníckej techniky			
940	odborník stavebno-ubytovacieho materiálu			
946	odborník požiarnej ochrany a ekológie			
986	odborník polygrafie			
CELKOM		7	10	18

Legenda: [i] *- Údaj spoločný pre čísla špecializácií 140,148,292,705*
Prameň: Oddelenie vysokoškolského vzdelávania AOS gen. M. R. Štefánika

Počet prijímaných študentov na akadémiu rozhodne nezodpovedá aktuálnym potrebám a preto sa stále viac presadzuje ich doplnenie absolventmi VODK. V tomto kontexte si dovolím formulovať nasledujúce konštatovanie:

„Absolventom nevojenskej vysokej školy, pri nedostatku vyčleňovaných finančných zdrojov na vojenské vzdelávanie, možno pre ozbrojené sily získať zamestnanca s hodnosťou poručíka, ale rozhodne nie plnohodnotnú osobnosť dôstojníka.“

ZÁVER

Vojenské povolanie, v intenciách pripravovanej novelizácie zákona o služobnom pomere profesionálnych vojakov, vnímané opäť ako celoživotné, nemôže byť založené len na odbornom vzdelaní a previerke psychickej rezistencie budúceho dôstojníka. Dôstojník ozbrojených síl je formovaný prostredím, v ktorom získava vojenské vzdelanie. To je nevyhnutný predpoklad prípravy skutočného profesionála. Osobnosti, pre ktorú vojenská kariéra neznamená len zdroj príjmov a spoločenského uplatnenia.

Nerešpektovanie výnimočného statusu dôstojníka ozbrojených síl v spoločnosti, je aktuálne ohrozované absolventmi odborných kurzov, nie ako nástroja rozvoja osobnosti odborníka, ako je tomu vo svete, ale určeného na jeho formovanie, čo je hazard a postup, ktorý v špecifických situáciách všetky ušetrené zdroje prinúti vydať na elimináciu zbytočných strát a škôd v dôsledku manažérskeho a odborného zlyhania takto pripravovaných dôstojníkov.

Akceptácia takýchto nástrojov personálnej praxe je popretím zásad špecializácie vysokého školstva vo všeobecnosti. Ak by mal byť tento avanturizmus skutočne trendom v zaraďovaní absolventov vysokých škôl do praxe, tak nám postačuje v rámci Slovenska niekoľko univerzít so všeobecnovzdelávacím zameraním po ukončení, ktorých budú formou trojmesačných kurzov absolventi zaraďovaní na pracovné pozície v rámci jednotlivých hospodárskych odvetví.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. Zákon 346/2005 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov

2. Služobný predpis Hlavného služobného úradu pre štátnu službu profesionálnych vojakov č.100/2008 o osobitných kvalifikačných predpokladoch na funkciu...

Ing. Stanislav MORONG, PhD.
Katedra manažmentu
AOS generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
stanislav.morong@aos.sk

GLOBALIZÁCIA A JEJ PERSPEKTÍVY

GLOBALIZATION AND ITS PERSPECTIVES

Martin NIČ

ABSTRACT

The contribution is working with phenomena of globalization and global system. The aim is to outline the historical coherences of globalization process, genesis of the global system and its present and future potential. The introduction briefly characterizes the globalization as a process. The first chapter is dedicated to the historical coherences of genesis of global system. The second chapter describes global security threats and their influence to the European geopolitical area. In the end of this contribution the author presents the next perspectives of the globalization development and global environment and the influences to the European security.

Keywords: globalization, global system, geopolitical area, security, economy.

ÚVOD

Aj keď je pojem globalizácia značne frekventovaný, vo vedeckej obci neexistuje jednotná, ucelená či univerzálna definícia a neexistuje ani jednotný prístup pre stanovenie kritérií na jej vypracovanie. Globalizácia totiž predstavuje interdisciplinárny problém a tak sa pravdepodobne nejedná o nič nepochopiteľné, že aj keď je predmet skúmania rovnaký, každá veda disponuje viac či menej odlišnými metódami skúmania, kategoriálnym aparátom a teda aj odlišnými obsahmi a formami definícií. Napr. sociológ Keller definuje globalizáciu ako „komplexný proces technických, ekonomických, politických, sociálnych i kultúrnych zmien, ktoré sa prejavujú najmä v posledných dvoch desaťročiach 20. storočia. Príčinou je vytváranie novej mocenskej asymetrie, ktorá je daná rôznymi novými možnosťami mobility. Schopnosť mobility vystupuje ako zdroj, ktorý je schopný prenášať negatívne externality na všetko, čo zostáva priestorovo viazané“[1]. Sociológ – Leslie Sklair chápe globalizáciu ako „formu korporatívneho riadenia nestabilného medzinárodného systému“[2].

Nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu pre rok 2001 Joseph Stiglitz definuje globalizáciu ako „užšiu integráciu krajín a národov sveta, ktorá so sebou priniesla významné zníženie nákladov na dopravu a komunikáciu a zrútenie umelých bariér brániacich cezhraničnému pohybu tovarov, služieb, kapitálu, znalostí a ľudí–pracovnej sily“[3].

Medzinárodný menový fond definuje globalizáciu ako rastúcu ekonomickú vzájomnú závislosť krajín v celosvetovom meradle v dôsledku rastúceho objemu medzinárodného kapitálu a cezhraničných transakcií výrobkov a služieb, ako aj rýchlejšieho a rozsiahlejšieho šírenia technológií“[4].

---

[1] KELLER, Jan.: *Vzestup a pád středních vrstev*. Praha : Slon. 2000. 123 s. ISBN 80-85850-95-8. . s. 53.
[2] TOMEŠ, Jiří a kol.: *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha : Nakladatelství P3K. 2007. 349 s. ISBN 978-80-903587-6-8. s. 25.
[3] Konflikt světů a svět konfliktů, s. 24.
[4] Medzinárodný menový fond (IMF - International Monetary Fund) bol založený ako vrcholná inštitúcia bretonwoodskeho menového systému na základe dohody uzatvorenej na medzinárodnej Menovej a finančnej konfe-

Ďalším podstatným faktorom pri skúmaní globalizácie sú prístupy autorov k jej pozitívnym či negatívnym efektom. Petr Robejšek konštatuje, že „globalizácia neprospieva všetkým vekovým skupinám, regiónom, priemyselným odvetviam, štátom a národom rovnako a súčasne“[5]. Dotýka sa problematiky nerovnomernej distribúcie zdrojov a komodít, čo by však v opačnom prípade s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou priviedlo svet ku globálnej katastrofe. Možný negatívny morálno–etický dôsledok globalizácie si všimol „Mahátmá“ Gándhí v súvislosti s jej nekontrolovaným priebehom a pomenoval „sedem smrteľných hriechov dnešného sveta: bohatstvo bez práce, pôžitok bez svedomia, vedenie bez charakteru, obchod bez morálky, veda bez ľudskosti, náboženstvo bez obetí, politika bez princípov“[6]. Indická vedkyňa a aktivistka Vandana Shivaová proces globalizácie komentuje slovami „globalizácia nie je len geografickým fenoménom, ktorý eliminuje štátne hranice kvôli voľnému pohybu kapitálu. Globalizácia zároveň borí etické a ekologické obmedzenia obchodu. So všetkým je totiž možné obchodovať, všetko je na predaj: gény, bunky, rastliny, semená, vedomosti, voda a dokonca aj znečistené ovzdušie. Život stratil punc čohosi posvätného tým, ako sa živé systémy stali novými zdrojmi surovín, novými miestami pre investície a novými výrobnými lokalitami. Aj znečistené ovzdušie či odpad sa stali predmetom obchodu v hodnotách stoviek miliónov dolárov alebo eur. Namiesto toho, aby vyspelý svet neprodukoval znečistenie, objavili sa mechanizmy, ktoré bohatým umožňujú predávať odpad a znečistenie chudobným. Chudobným krajinám a ľuďom sa tak právo na život upiera dvojakým spôsobom. Na jednej strane sú im v rámci slobodného trhu odnímané zdroje, ktoré ich živia, na druhej strane sa u nich veľmi neférovo (disproporcionálne) hromadia produkty znečistenia a odpady globálnej ekonomiky“[7].

Marxistické teórie vyhlasujú koncept globalizácie za výmysel. Pod týmto označením sa na základe ich tvrdení neskrýva žiadna kvalitatívna zmena. „Globalizácia predstavuje iba vrcholné štádium kapitalizmu, usporiadania podporovaného Západom, ktorý čoraz intenzívnejšie prehlbuje rozdiely medzi jadrom, perifériou a semiperifériou, a podriaďuje štát diktátu medzinárodnej kapitalistickej ekonomiky. Ani komunikačná revolúcia, ani nárast intenzity nadnárodných tokov, či zvýšenie počtu nadnárodných spoločnosti alebo rôznych „antihnutí“ nepredstavuje zásadnú zmenu kapitalistického systému. Vo všetkých podobných prípadoch ide skôr o prejavy dlhodobo postupujúceho trendu a jedinou novou záležitosťou je nárast vedomia o tomto dianí. Na pochopenie jednotlivých prejavov globalizácie je preto podľa predstaviteľov tejto teórie potrebné najprv porozumieť črtám globálneho kapitalizmu. Zároveň tvrdia, že pojem globalizácia je používaný len ako „ideologická zbraň politikov“ a súčasné kapitalistické usporiadanie spoločnosti nie je ani „prirodzené“, ani „nevyhnutné“. Navrhujú preto položiť základy nového usporiadania, ktoré by bolo „spravodlivejšie“ a „ľudskejšie“[8].

1. HISTORICKÉ SÚVISLOSTI

Z historického hľadiska nie je globalizácia ničím novým. Súvisí so snahou ľudí vymieňať si skúsenosti a najmä nadbytočný tovar za tovar deficitný. So zdokonalením doprav-

---

rencii v Bretton – Woods v Spojených štátochamerických. Cieľom bolo stanovenie jasných pravidiel v medzinárodných menových vzťahoch, ktoré by mali zabrániť pravidelne sa opakujúcim svetovým hospodárskym krízam.

[5] ROBEJŠEK, Petr.: *Svět viděný z Řípu : zahraniční politika pro každého z nás*. Praha : Alfa. 2010. 175 s. ISBN 978-80-87197-30-1. s. 27.

[6] KŰNG, H.: *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha : Vyšehrad. 2000. 400 s. ISBN 80-7021-327-2. s. 309.

[7] SHIVA, V.: *The World on the Edge*. In: Hutton, W., Giddens, A. (eds.): Global kapitalism. The New Press, New York. 2000. s. 128.

[8] NEČAS, Pavel, IVANČÍK, Radoslav.: *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : AOS SR. 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3. s. 58.

ných prostriedkov a komunikačno – informačných technológií sa zdokonalil a zintenzívnil pohyb komodít. Je teda možné konštatovať, že kľúčovým prvkom umožňujúcim vznik a existenciu globalizácie je možnosť pohybu a presunu hmotných či nehmotných obsahov.

Po rozpade bipolárneho systému prudko oslabol vplyv Sovietskeho Zväzu a jeho satelitov na svetové dianie, na druhej strane začal nadobúdať na sile vplyv Západu a na význame pojem Západná civilizácia. Začal vznikať dojem, že dochádza ku kultúrnemu zjednocovaniu ľudstva a že ľudia z celého sveta postupne prijímajú rovnaké hodnoty, vieru, orientáciu, prax a inštitúcie a svet sa stane univerzálnou civilizáciou. Pojem univerzálna civilizácia je príznačným produktom západnej civilizácie. Na konci dvadsiateho storočia však slúži pojem univerzálna civilizácia k ospravedlneniu kultúrnej nadvlády Západu a zdôrazňovaniu nutnosti napodobňovať západnú prax a inštitúcie. Univerzalizmus sa stáva západnou ideológiou vytvorenou pre konfrontáciu s nezápadnými kultúrami. Zintenzívnenie konfrontácií medzi Západom a zvyškom sveta zvýraznilo spoločenské väzby na celom svete, pričom vzhľadom na vyspelosť komunikačných a dopravných technológií hrá vzdialenosť minimálnu úlohu. Výmena a pohyb informácií, tovarov, služieb a osôb sa začali stávať nekontrolovateľnými, svet vstúpil do tzv. éry globalizácie.

Pojem „globalizácia“ sa presadzoval ako náhrada pojmu „univerzalizácia“ až potom, keď sa ukázalo, že vývoj globálnych väzieb a sieti sa už nepodobá intencionálnej (zámernej) a kontrolovanej povahe, ktorá sa označovala pojmom „univerzalizácia“[9].

„Globalizácia tak vedie svet do stavu nestability a neustálej premeny, ktorá sa však neuberá stanoveným smerom, ale k samovoľnosti a stálemu experimentovaniu s neistými a bytostne nepredvídateľnými výsledkami – teda k neporiadku (chaosu), k vytváraniu „nového svetového neporiadku“. Tento „nový svetový neporiadok“ má ale jeden naozaj revolučný dôsledok: znehodnotenie poriadku ako takého. To však znamená, že vo vznikajúcom globalizovanom svete sa postupne stáva poriadok indexom bezmocnosti a podriadenosti, pretože vstupenkou medzi „novú globálnu elitu“ je schopnosť existovať v neporiadku, vedieť sa pohybovať v sieti možností ako v istote, ochota zničiť to, čo človek vytvoril (dichotomická nepretržitá inovácia), nelipnúť na tradíciách, obetovať staré – isté v prospech nového – aj keď neistého“[10].

Z uvedeného je zrejmé, že doposiaľ neexistuje dejinná skúsenosť s globalizáciou ako riadeným procesom zmeny, dôsledky nekontrolovanej globalizácie sú však markantné. Morálna stránka tohto procesu je marginalizovaná snahou majiteľov veľkého kapitálu prostredníctvom globalizácie globalizovať kapitál a teda aj vplyv. Hlasy uznávaných autorít upozorňujúce na riziká nekontrolovanej globalizácie zanikajú v maistreame komerčných médií vlastnených a riadených práve majiteľmi veľkého kapitálu. Jedným z dôsledkov je objavovanie sa a existencia autorít a vodcov typu Abú Bakr-al Bagdádí (ISIL), Muqtada al-Sadr (Mahdi Army), Ajmán Zawahirí (Al Kajdá), Abú Bakr Shekau (Boko Haram), Anders Breivik a ďalších viac či menej významných samozvaných pseudolídrov avšak disponujúcich podporou, spôsobilosťami a prostriedkami, ktoré im umožňujú deštruktívne pôsobiť na globalizovanú, predemokratizovanú a prehumanizovanú Európsku úniu vedenú ovplyvniteľnými a ťažkopádnymi lídrami. Ľuďmi, ktorí kvôli svojim vazalským proamerickým postojom doposiaľ neboli schopní efektívne čeliť žiadnej kríze, ktorá sa udiala v Európe alebo jej bezprostrednej blízkosti, nanajvýš zorganizovať nejaký melancholický pochod ruka v ruke ako napr. po likvidácii redakcie časopisu Charlie Hebdo, resp. namiesto účinných riešení problémov (aj v

[9] MATIS, J. - ZAPLATINSKIJ, V. 2010. *Bezpečnosť v ére globalizácie*. Kyjev: Centrum učebnej literatúry, 2010. 142 s. ISBN 978-611-01-0146-2. s. 9.
[10] BAUMAN, Z. 2004. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá Fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X. s. 45.

dôsledku vlastnej zlej politiky) tam kde vznikli, skrývať sa za solidaritu a vnucovať nezainteresovaným štátom EÚ množstvá neprispôsobivých migrantov.

2. GLOBÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY-MOŽNÝ POHĽAD

Globalizáciu je možné posudzovať z mnohých hľadísk. Sú založené na úrovni vzdelania, ekonomickej situácii, ideologickej orientácii, osobnostných kvalitách a spoločenských determinantoch posudzovateľov. Ak opomenieme individuálne vnímanie, postoje a motívy rôznych autorov, pri skúmaní globalizácie je možné vymedziť tento fenomén vo viacerých rovinách, primárne však v rovine politickej, ekonomickej, ekologickej a sociálnej, sú vo vzájomnej interakcii a sú v nich obsiahnuté pozitíva aj negatíva – negatíva je zároveň možné vo všeobecnosti ponímať ako možné zdroje bezpečnostných hrozieb:

Politická rovina:

- pozície národných štátov korigované nadnárodnými celkami,
- intenzívnejšia výmena politických informácií a skúseností,
- podobná politická agenda krajín s podobnou kultúrou,
- spolupráca v bezpečnostnej oblasti.

Ekonomická rovina:

- odstraňovanie prekážok medzinárodného obchodu,
- redistribúcia svetového bohatstva,
- nárast objemu a pohybu kapitálu.

Ekologická rovina:

- nárast svetovej populácie a deficit neobnoviteľných zdrojov,
- znečisťovanie životného prostredia ako dôsledok industrializácie,
- degeneratívne zmeny životného prostredia (odlesňovanie, dezertifikácia).

Sociálna rovina:

- nekontrolovaný nerovnomerný nárast ľudskej populácie,
- nútená migrácia,
- multikulturalizmus a jeho zlyhávanie-vzájomné neobohacovanie sa kultúr, vznik paralelných svetov,
- terorizmus, kultúrne a civilizačné konflikty.

„Viaceré formy ohrozenia bezpečnosti a vzniku kríz možno zhrnúť nasledovne :

- revolta sociálne vylúčených – podporovaná či vyvolaná disproporciami ekonomického a sociálneho vývoja, kultúrnymi, etnickými a náboženskými, často i generačnými rozdielmi, prejavuje sa radikalizácia, odpor k majetku bohatých, k štátu a pod.,
- revolta chudoby - podobné prejavy, ale príčiny treba hľadať viac v rastúcej diferenciácii medzi chudobou a bohatstvom,
- kríza národa (etnika, národnosti) – ide o kumulatívne sociálne vylúčenie celej veľkej sociálnej skupiny, môže súvisieť s etnickými vojnami (Sudán, ale aj Kosovo a iné), najmä v najchudobnejších väčšinou post koloniálnych štátoch, ale zárodky sa prejavujú aj v mnohých krajinách vyspelého sveta,
- ohrozenie sociálnej bezpečnosti v dôsledku ekologických a prírodných katastrof,

- terorizmus ako neprijateľná a neočakávane pôsobiaca forma presadzovania štátnych, náboženských alebo ideologických záujmov voči iným štátom či skupinám štátov ohrozujúca životy veľkého počtu ľudí“[11].

Spoločným znakom uvedených hrozieb je ich nevojenský charakter. Jednotlivo aj v synergii však majú potenciál spôsobiť rozvrat prinajmenšom porovnateľný s aplikovaním ozbrojeného násilia. Ak je kríza chápaná ako situácia, kedy sa predtým únosný súbor okolností stane pôsobením ďalšieho činiteľa úplne neúnosným, je možné napr. situáciu masovej migrácie do Európy vnímať ako krízu multikulturalizmu v kontexte nekontrolovanej globalizácie, predovšetkým však ako nezvládnutú skúšku spôsobilosti manažmentu Európskej únie efektívne a bez poškodzovania občanov EÚ danú krízu riešiť.

Dnes nikto nepochybuje o tom, že realizovať presun nositeľa konkrétnej úlohy povedzme z niektorého štátu Afriky či Arabského polostrova do ktoréhokoľvek štátu Európskej únie nepredstavuje prakticky žiadny problém. Riziká obmedzenia pohybu väčších skupín migrantov či zadržania jednotlivej osoby po uvedenej trase v osemdesiatych rokoch minulého storočia sú v porovnaní s rizikami pohybu po tej istej trase v súčasnosti minimálne. Pohyb pracovnej sily a utečencov z východu na západ a z juhu na sever z dôvodu potreby lacnej pracovnej sily predstavuje vhodné podmienky na eventuálny utajený pohyb osôb z prostredia teroristických organizácií. Prejavy nespokojnosti a terorizmu produkovaného predovšetkým moslimami aj na tých miestach Európy, kde by ich doteraz nikto nečakal sú zrejme len otázkou času.

V kontexte uvedeného je preto možné konštatovať, že v súčasnej dobe sa táto podoba Schengenského priestoru a jeho špecifík, ktoré umožňujú voľný pohyb ľudí prakticky bez akejkoľvek kontroly stáva pre obyvateľov Európskej únie bezpečnostnou hrozbou.

ZÁVER

Ukazuje sa, že názory vedcov a odborníkov na problematiku globalizácie a vzájomných vzťahov s bezpečnosťou sa často viac či menej odlišujú, čo je len jedným z dôkazov o neustále sa dynamizujúcom vývine týchto fenoménov a odlišných kultúrnych, dejinných a spoločenských dispozíciách ľudí, ktorí sa na skúmaní vzťahov bezpečnosti a globalizácie podieľajú. Príkladmi, že globalizácia a jej dôsledky sú významnými faktormi vplývajúcim na kvalitu bezpečnostného prostredia, môžu byť teroristické útoky v New Yorku, Londýne, Madride, Burgase či na ostrove Utoya. Tieto útoky v vzbudili pozornosť americko-európskej laickej a odbornej verejnosti, keďže sa ako už mnohokrát predtým neodohrali vo vzdialených afrických, ázijských či arabských regiónoch, ale priamo „pred našimi oknami“. Spoločným znakom uvedených útokov je zrejmý, pre niekoho viac, pre iného menej pravdepodobný súvis s globalizáciou. Bezpečnostné hrozby nevojenského charakteru aj s prihliadnutím na súčasnú politickú, ekonomickú a v neposlednom rade bezpečnostnú situáciu v geopolitickom priestore Európy vykazujú silnejší potenciál ako hrozby vojenské. Dôležitým cieľom vlád Slovenskej republiky po rozpade Varšavskej zmluvy a federatívneho štátu s Čechmi bolo zaistiť občanom bezpečnostné garancie prostredníctvom členstva v medzinárodných inštitúciách schopných tieto garancie v rámci možností poskytnúť. Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii a NATO nepochybne prispieva k stabilite krajiny. Žiadnej krajine však členstvo v akejkoľvek ekonomickej alebo bezpečnostnej organizácii nezaručí absolútnu bezpečnosť, pretože existen-

[11] JAGIEŁŁO, B. Unia Europejska wobec wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego i jego zagrożeń. In *Bezpieczenstwo miedzynarodowe. Teoria i praktyka*. Red. ZUKROWSKA, K., GRĄCIK, M., , Warszawa : wyd. SGH, 2006, s. 263.

cia bezpečnostných zoskupení neznamená automatickú elimináciu zdrojov bezpečnostných hrozieb. V širokom koncepte sú nimi (zdrojmi bezpečnostných hrozieb) iné štáty a národy, migranti, nositelia nepriateľských ideológií a príslušníci nepriateľských kultúr, nestabilita trhov a globalizujúcej sa ekonomiky, samotná globalizácia a environmentálne činitele. Vplyvy týchto javov vykazujú často nad očakávanie negatívny charakter, čo vytvára potrebu hlbšie a komplexnejšie sa nimi zaoberať, podrobovať ich nepretržitému vedeckému skúmaniu v teórii a praxi, popisovať ich vývin, vyvodzovať správne závery a pokúšať sa o prognózy ďalšieho vývinu v krátkodobejších a dlhodobejších variantoch v dopadoch na spoločnosť v parciálnych a globálnych súvislostiach, pretože globalizácia znamená globálny terorizmus. Pohyb pracovnej sily z východu na západ a z juhu na sever z dôvodu potreby lacnej pracovnej sily predstavuje vhodné podmienky na eventuálny utajený pohyb osôb z prostredia teroristických organizácií. Uzatváranie hraníc a ochrana vlastného územia a záujmov jednotlivými členskými štátmi Európskej únie, ale aj rôzne ekonomické opatrenia na ochranu vlastných trhov a producentov je možné vnímať ako začiatok deglobalizácie. Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že globalizácia ako faktor pretvárajúci bezpečnostné prostredie má potenciál významnou mierou ovplyvňovať bezpečnostné prostredie. Jedná sa teda o kauzálnu súvislosť medzi globalizáciou a terorizmom predstavujúcim hrozbu pre bezpečnostné prostredie a tak vzniká potreba identifikovať súvisiace problémy, hlbšie skúmať vzťahy globalizácie a terorizmu a prijať závery, na základe ktorých bude možné skvalitniť súčasné bezpečnostné opatrenia a navrhnúť nové, efektívnejšie. Od úzkeho bezpečnostného konceptu, kde bezpečnosť zaisťovala najmä armáda, sa v súčasnosti štáty aj vplyvom globalizácie posunuli do širšieho bezpečnostného konceptu, ktorý zohľadňuje participáciu viacerých aktérov v nadväznosti na širšie spektrum bezpečnostných hrozieb v oblasti sociálnej, ekonomickej, energetickej, ekologickej a ďalších. Ak teda globalizácia vytvára priestor pre lepšie operačné možnosti a vzájomnú spoluprácu teroristov, je logické a opodstatnené očakávať, že vytvára aj priestor pre lepšiu medzinárodnú spoluprácu odborníkov a relevantných autorít pri realizácii opatrení a skvalitňovaní spôsobilostí v oblasti zaisťovania bezpečnosti členských krajín Európskej únie. Aktívne sa podieľať na udržaní bezpečného prostredia je imperatívom pre každú spoločnosť nachádzajúcu sa v prostredí na ktoré majú dosah bezpečnostné hrozby, čo je dôvodom, prečo je potrebné zaoberať sa stanovenou problematikou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BAUMAN Zygmund: *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá Fronta. 2004. s. 45. ISBN 80-204-1195-X.

IVANČÍK, R., UŠIAK, J.,. 2014. *Terorizmus – aktuálna bezpečnostná hrozba*. Bezpečnostné fórum 2014. Zborník vedeckých prác, II. zväzok 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2014. s. 753. ISBN 978-80-557-0678-8.

JAGIEŁŁO, B. Unia Europejska wobec wyzwań dła bezpieczeństwa europejskiego i jego zagrożeń. In *Bezpieczenstwo miedzynarodowe. Teoria i praktyka*. Red. ZUKROWSKA, K.,

GRĄCIK, M., , Warszawa : wyd. SGH, 2006, s. 263.

KELLER, Jan.: *Vzestup a pád středních vrstev*. Praha : Slon. 2000. 123 s. ISBN 80-85850-95-8.

KŰNG, H.: *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha: Vyšehrad. 2000. 400 s. ISBN 80-7021-327-2.

MATIS, J. - ZAPLATINSKIJ, V. 2010. *Bezpečnosť v ére globalizácie*. Kyjev: Centrum učebnej literatúry, 2010. 142 s. ISBN 978-611-01-0146-2.

NEČAS, Pavel, IVANČÍK, Radoslav.: *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : AOS SR. 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.

ROBEJŠEK, P.: *Svět viděný z Řípu : zahraniční politika pro každého z nás*. Praha : Alfa. 2010. 175 s. ISBN 978-80-87197-30-1.

SHIVA, V.: *The World on the Edge*. In: Hutton, W., Giddens, A. (eds.): Global kapitalism. The New Press, New York. 2000.

TOMEŠ, Jiří a kol.: *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha : Nakladatelství P3K. 2007. 349 s. ISBN 978-80-903587-6-8.

nrtm. PhDr. Martin NIČ
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
martinnic@azet.sk

AKÉ POTREBUJEME OZBROJENÉ SILY V BUDÚCNOSTI

WHAT KIND OF ARMED FORCES WE WILL NEED

Ondřej NOVOSAD

ABSTRACT

The kinds of nowadays security threats is possible deter or eliminate only through armed forces. Situation in Middle East, North Africa and Ukraine have the common denominator – moving huge mass of people as a source of lot of refugees and even as a source of real armed conflict. This situation brings demand on basic rethink of current military model – Slovak and most alliances country too. So, we need to formulate the main requirements for new forces in technical, moral and doctrinal area.

Keywords: Armed forces, land forces, conscription, capability, armed conflict

ÚVOD

V rokoch bezprostredne po páde Berlínskeho múru, ako symbolu zániku hrozby premeny studenej na horúcu globálnu vojnu, sa v svete a najmä na európskom kontinente začala udomácňovať predstava alebo skôr šíriť ilúzia o budúcnosti bez vojen - o postupnom zániku „hard power“ a jej plnohodnotného nahradenia „soft power“. Jedným z dôsledkov tejto tendencie v Európe bol štart postupného znižovania počtov výzbroje a financovania ozbrojených síl, ktorý pokračuje do súčasnej doby, a to aj cez výraznú zmenu situácie a vývojových tendencií bezpečnostného prostredia.

Hrozby eliminovateľné len za aktívnej účasti ozbrojených síl, ako mocenského nástroja štátu a aliancie sú totiž späť. Všetci určite vnímame nepokojné dianie na Blízkom východe, konkrétne v Afganistane, Iraku a Sýrii a zrod ISIS (the Islamic State of Iraq and al-Sham), ďalej prerod lýbijskej totality na krehký štát a postupné zhoršovanie podmienok pre život vo viacerých afrických štátoch, ako situáciu vedúcu nielen k nárastu utečencov, ale ako zdroj možného ozbrojeného konfliktu väčších rozmerov a dosahu. Ďalším podnetom zmeny vnímania bezpečnostnej situácie je vývoj na východnej Ukrajine, aktivizácia autonomizmu na západnej Ukrajine, vývoj v Moldavsku a trvale krehká situácia na Balkáne.

Stručne zhrnúť predchádzajúci výpočet je možné slovami – vojna je späť a dokonca v našej blízkosti. To je zmena viditeľná a veľmi zrozumiteľná, ale aj zmena nečakaná a veľmi nežiadaná – objektívne totiž treba zmeniť model ozbrojených síl a začať na bezpečnosť našej krajiny a aliancie vynakladať väčšie prostriedky (nie len finančné samozrejme).

Spoločným rysom vymenovaných hrozieb a možných zdrojov ozbrojeného konfliktu je, že postihujú veľký počet osôb a rozsiahle územia. Z toho jednoznačne vyplýva požiadavka prehodnotiť súčasný model – teda skladbu ozbrojených síl. Táto situácia najviac nahráva k obnove modelu klasickej armády s prevažujúcou a početnou pozemnou zložkou. Z operačných skúseností Aliancie posledných rokov vieme, že vzdušnými silami možno zasadzovať aj vážne údery, ale nedá sa zaistiť bezpečnosť územia, rovnako námorné sily majú spôsobilosti výrazne potláčať aktivity nepriateľa, ale nemajú už spôsobilosť zaistiť stabilizáciu. Zásadnou skúsenosťou je, že determinantom víťazstva a vytvorenia podmienok pre mier je zaistenie bezpečnosti územia, a že skutočným arbitrom úspechu je postoj miestneho obyvateľstva. Ale zaistenie bezpečnosti na území sú schopné realizovať len a len dostatočne početné a pripravené pozemné sily.

1. VÝCHODISKOVÉ PREDPOKLADY

Prvou vecou na zamyslenie je, nakoľko potrebujeme zachovať expedičný charakter ozbrojených síl, ktorý bol v NATO zvýrazňovaný a podporovaný najmä našimi väčšími spojencami a nakoľko je schopná riešiť problémy vyplývajúce z uvedených hrozieb rýdzo profesionálna armáda, povedané slovami poslednej Bielej knihy – „relatívne malé, moderne vyzbrojené, kvalitne vycvičené sily disponujúce potrebnými vojenskými spôsobilosťami kompatibilnými so spojencami“. V tomto kontexte stojí za pozornosť, že početne najväčšie armády v Európe má v súčasnosti Švajčiarsko a Fínsko. Tieto armády sú dobre vycvičené a ich budovanie je založené na povinnej vojenskej službe. Na polovičnej ceste zostala Ukrajina, ktorá disponuje veľkou armádou na báze povinnej vojenskej služby a menším profesionálnym prvkom, v súčasnosti však bohužiaľ plne funkčný nie je ani jeden prvok. Niektoré krajiny NATO v súčasnej dobe pripravujú obnovu početnejších pozemných síl budovaných na kombinácii povinnej vojenskej služby a mobilizácie, ktoré by podľa ich najnovších analýz mali okrem iného priniesť aj väčšiu efektivitu a vierohodnejšie odstrašenie skôr ako hŕstka elitných síl.

V rámci prehodnocovania modelu ozbrojených síl bude určite potrebné zobrať aj v podmienkach SR do úvahy aliančné skúsenosti z posledných reálnych ozbrojených konfliktov a to najmä:

- Veľkosť manévrových síl - brigáda - najvyššia účelná úroveň. Za viac ako 20 rokov sme neboli svedkami bojovej činnosti jednotky väčšej ako prápor /práporová skupina, včítane francúzskom riadenej operácie Serval v Mali (okrem operácie „1st Desert Storm” v Iraku).
- Protivzdušná obrana - je nevyhnutné rozširovať jej pôsobnosť ako aktívnej PVO aj na jej vlastnú pasívnu ochranu – maskovanie a rozptýlenie tak, ako impozantne predviedla srbská armáda v čase jej bombardovania spojencami v rámci Kosovskej krízy.
- Limit mnohonárodnosti - v posledných operáciách šla mnohonárodnosť miestami až na úroveň čaty. To je ale prijateľné len v „sedavých“ a vopred pripravených operáciách proti veľmi malému alebo dokonca nejestvujúcemu nepriateľovi (spravidla stabilizačné aktivity). V ostatných prípadoch je pravdepodobne účelnosť mnohonárodnosti limitovaná stupňom prápor, pretože tento je prvá jednotka, ktorá má vlastný štáb, logistiku a je schopná plniť samostatne úlohy.
- Ochrana živej sily - v súčasnej dobe sme hmotnosťou výstroja a výzbroja jednotlivca - „nosným modulárnym systémom“ dosiahli hranicu zaťaženosti vojaka, aby stále ešte bol použiteľný v boji. V tomto ohľade môže pre nás byť užitočné aj ohliadnutie do histórie rímskych légií – legionári svoje zbrane a štíty a brnenia prepravovali pri pochodoch na povozoch alebo mulách a v boji používali len to čo bezprostredne potrebovali. Ak chceme, aby si naši vojaci zachovali taktickú mobilitu, musíme byť ochotní na dosiahnutie úspechu prijať aj vyššiu mieru rizika ohrozenia jednotlivca[1].
- Skromnejšia a triezvejšia logistika - až doteraz mali všetci spojenecký a naši velitelia všetko, na čo si spomenuli. Niektorí spojenci, najmä v Afrike takúto „kultúru“ nemajú, sú zvyknutí viesť operácie s tým čo je. Aj keď takýto názor nie je súčasťou platnej filozofie NATO, potrebujeme sa nad tým vážne zamyslieť.
- Úroveň cvičení – potrebujeme skvalitniť cvičenia, nie zväčšiť ich počet. Dôraz musí byť položený na riešenie reálnych situácií z aktuálnych operácií – na realizáciu „military contribution“ a nie na mechanické opakovanie 100x odskúšaných činností.

[1] porovnaj výstroj a pohyblivosť mudžahída a spojeneckého vojaka

- Vzťah k riziku – je potrebné prekonať odpor k prijímaniu rizika. Také myslenie treba presadzovať u dôstojníkov od stupna rota. Naši velitelia sa musia cítiť v pohode aj v neistom prostredí.

2. CIELE VÝSTAVBY

Ako reakcia na potrebu zmeniť nie len myslenie ale aj reálny prístup k výstavbe ozbrojených síl, boli v ostatnom roku prakticky súbežne zverejnené koncepcie rozvoja budúcich pozemných síl tromi relatívne nezávislými zdrojmi – US TRADOC (U.S. Army Training and Doctrine Command), ABBCA a Finabel (s podporou CC DC Bundeswehru a s aktívnym podielom pozemných síl OS SR). Je možné hodnotiť, že všetky zdroje vychádzajú z takmer identických základov a aj oficiálnych NATO východísk. A rovnako všetky zdroje dochádzajú k takmer identickým záverom, uvádzaným len v inom poradí a inými slovami. Pre potrebu tejto konferencie som si ich závery dovolil zhrnúť a parafrázovať:

2.1 Zásadné faktory ovplyvňujúce vývoj budúcich pozemných síl

- geografia ľudskej populácie - 75% ľudstva žije do 100 km od morského pobrežia a v roku 2030 bude 60% populácie žiť v mestách,
- zmena lídrov svetovej ekonomiky – odhadovaný rast podielu Ázie na svetovom obchode – rok 2014 – 24%, rok 2030 – 42%, rok 2050 – 46%. Pokles podielu západoeurópskej ekonomiky – rok 1990 – 48%, rok 2013 – 34%, rok 2030 – 19%, rok 2050 – 15%.

2.2 Poslanie pozemných síl budúcnosti

- byť vierohodným prostriedkom odstrašenia, mať spôsobilosť zmierňovať konflikt/ následky katastrof a viesť bojovú činnosť s vysokou efektivitou,
- pre prípad kolektívnej obrany predstavovať moderný a udržateľný silový nástroj zameraný na špeciálne a špecializované spôsobilosti založené na znalostiach, prepojiteľnosti, presnosti úderov, prepraviteľnosti na strategické vzdialenosti ,
- byť spôsobilé vytvárať most/spojivo medzi vplyvovými nástrojmi Aliancie, EU, vládnych a mimovládnych aktérov.

2.3 Ťažiska pozemných síl budúcnosti

- početne menšie sily zo schopnosťou generovať väčšie účinky,
- byť mostom/spojivom medzi konfliktom a vojnou, spojencami a partnermi, civilmi a vojakmi, technológiou a doktrínou, znalosťami a účinkami,
- byť nástrojom na dosiahnutie politických cieľov vojenskými prostriedkami,
- predstih zabezpečovať prostredníctvom nárastu sily myšlienok (brain power) – kritickou oblasťou bude CD&E,
- organic Jointness & Deep mindset Challenge - spoločné (joint) operácie v rámci celého spektra konfliktu budú spôsobilé viesť už malé jednotky (od čaty-tímu počnúc – viď Operácia Serval) s využitím spôsobilostí všetkých šiestich domén – vzdušnej, námornej, pozemnej, kybernetickej, kozmickej a znalostnej,
- žiadny z druhov síl a zbraní nebude v žiadnej z domén prevládať a všetky druhy síl a služieb budú postihovať všetky domény – smerovanie k hlbokej a zásadnej reorganizácii smerom k spoločnému (joint) charakteru organických jednotiek.

ZÁVER

V ostatných 20tich rokoch sa veľmi rýchlo a takmer vždy veľmi účelovo rozvíjala vojenská teória ako východisko koncepcií doktrinálneho a technického rozvoj vojenskej sily. Jediné platné skúsenosti z aktuálneho hodnotenia veľkého počtu vypracovaných strategických scenárov a tém na nich nadväzujúcich koncepcií rozvoja, ktoré sa za ostatné roky vystriedali sú:

- žiadna reorganizácia sa nikdy pre nástup/zjavenie sa novej témy nedotiahla do konca aj napriek tomu, že tu boli účelovo vynaložené obrovské prostriedky,
- analytici sa vo svojich predpovediach vývoja spoľahlivo vždycky mýlili, novo objavený sa nepriateľ/protivník vždycky vymyslel niečo, s čím sme nepočítali.

Hlavné poučenie = platí zásadná požiadavka byť flexibilný, to znamená – zmeny, najmä tie neočakávané, je treba sa učiť rýchlo a s pokorou prijímať a reflektovať na ne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Director Combined Arms Doctrine Directorate, U.S. Army - Clinton J. ANCKER, III - Last years Lessons Learned, vystúpenie na zasadnutí pracovnej skupiny NATO pre pozemné operácie, Izmir, máj 2015.

Finabel FDE : European Armies for Operations of the Future, Brusel 2014.

LTG Michel YAKOVLEFF FRA-AR , VCOS SHAPE: vystúpenie na konferencii veliteľov európskych armád „COS Finabel“, Trenčín, apríl 2015.

LINDLEY-FRENCH: Future of Land Power, vystúpenie na konferencii ACAST, Wiesbaden, 2014.

TRADOC PAMPHLET 525-3-1: The U.S. Army Operating Concept 2020-2040 (7.10.2014).

Ing. Ondřej NOVOSAD
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
ondrej.novosad@mil.sk

VYUŽITÍ SYSTÉMOVÉ DYNAMIKY PŘI AKVIZICI VRTULNÍKŮ PRO POTŘEBY AČR

APPLICATION OF SYSTEM DYNAMICS IN ACQUISITION HELICOPTERS FOR THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC

Antonín NOVOTNÝ, Dalibor PROCHÁZKA

ABSTRACT

After several years of discussion and decision-making approaches Army of the Czech Republic to implement the purchase of multipurpose helicopters to replace the previously used, morally and physically obsolete attack helicopters Mi-24 / 34. The process of acquisition consists of many stages, it is not a simple matter and has its pitfalls. It is also a big, expensive and long-term acquisition in which the poor implementation can cause problems that are likely to affect the Czech Army and the Air Force for many years to come. One of decision making process inputs is an estimate of life cycle costing. For the estimation various methods can be used. The paper deals with application of system dynamics to life cycle cost estimation process. Partial models of life cycle stages are presented, which can be further developed according to consecutive data availability. The models can be used for decision support at early stage and, according to data availability during life cycle, further adjusted.

Keywords: Helicopters, System Dynamics, Life Cycle Cost model, helicopter Mi24/35, acquisition.

ÚVOD

„Základním předpokladem k naplnění cílů VrL je zachování 16 ks vrtulníků Mi-171Š a pořízení nových, min. 12 ks víceúčelových vrtulníků (LMH/MH). S největší pravděpodobností bude jedna z letek prioritně připravována na podporu speciálních sil. S plánovanými počty letecké techniky bude ČR schopna dostát všem závazkům jak na vlastním území, tak i v rámci zahraničních operací, včetně podpory speciálních a pozemních sil. Uváděné počty techniky vychází z doporučení koaličních partnerů a mnohaletých zkušeností z působení vrtulníkových jednotek AČR v zahraničních operacích.[1]

Jedním z hlavních důvodů výměny doposud používaných vrtulníků v AČR byla a stále je, snaha o ukončení nebo snížení závislosti na ruské technice a přechod na platformu jednoho ze západních výrobců. Nepříznivá situace v oblasti zásobování náhradními díly a při opravách pro tuto původem ruskou leteckou techniku, se ještě více zkomplikovala situací na Ukrajině a ovlivnilo ji i embargo Evropské unie vůči Ruské federaci.

1. NÁHRADA VRTULNÍKŮ MI24/35 V ČESKÉ REPUBLICE

Proces náhrady některých používaných vrtulníků v AČR má svůj vývoj, který byl započat již v souvislosti s vydáním dokumentu *Bílá kniha o obraně* v roce 2011.[2] Jedním ze závěrů a identifikovaných opatření tohoto dokumentu bylo doporučení vyřadit postupně z užívání bitevní vrtulníky Mi-24/35, které mají nízkou balistickou ochranu a zastaralou avioniku a nejsou interoperabilní podle norem NATO. Novější Mi-35, které byly dodány později

[1] MO ČR. Koncepce rozvoje dopravního a vrtulníkového letectva s výhledem do roku 2025, str. 20
[2] MO ČR. Bílá kniha o obraně.

v rámci deblokace ruského dluhu, bylo plánováno co nejdříve odprodat a soustředit se na schopnosti dopravního vrtulníkového letectva, využitelného nejenom v rámci kolektivní obrany NATO, ale i pro potřeby Integrovaného záchranného systému (IZS).[3] Tento závěr byl dále podpořen vydáním dokumentu *Koncepce rozvoje dopravního a vrtulníkového letectva s výhledem do roku 2025* v roce 2013. Dokument, který svým usnesením[4] schválila vláda České republiky, měl ambici řešit rozvoj nejen vrtulníkového letectva, ale i letectva dopravního.

Vláda České republiky se této problematice věnovala i dále. V červnu 2015 v jím schváleném materiálu *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*, je uvedeno, že „*vrtulníkové letectvo bude nenahraditelnou součástí AČR a klíčovým příspěvkem pro zahraniční mise. Vrtulníkové letectvo bude rozvíjeno k plnění širokého spektra operačních úkolů včetně úkolů ve prospěch speciálních sil a Integrovaného záchranného systému. Hlavní část bude tvořena středními transportními vrtulníky a víceúčelovými vrtulníky. Bude rozvíjena výcviková a opravárensko-modernizační schopnost pro potřeby AČR a Aliance. Prioritou bude činnost mnohonárodního střediska leteckého výcviku (Multinational Aviation Training Centre – MATC), zaměřeného na standardizaci a zefektivnění výcviku osádek vrtulníků a specialistů technické obsluhy.*“ [5] Tuto oblast by pak měl být blíže rozpracovat a specifikovat materiál *Koncepce výstavby Armády České republiky*, který by měl být schválen do konce roku 2015.

V období zpracování Bílé knihy o obraně byl jedním z hlavních favoritů na výměnu výrobek firmy Sikorsky, americký dopravní vrtulník MH-6 Little Bird a jeho bojová verze AH-6 nebo americký víceúčelový stroj UH-60 Black Hawk, který je jedním ze světově nejrozšířenějších vrtulníků.[6] Tato situace byla ještě umocněna faktem, že od června 2011 jsou v podniku Aero Vodochody mimo jiné vyráběny kokpity do tohoto vrtulníku a od roku 2013 také do vrtulníku S-70i, který je od roku 2009 vyráběn v polské společnosti PZL Mielec.[7]

Nákup nových strojů však v tuto chvíli, ani v nejbližší budoucnosti neznamená úplný a okamžitý odklon od používání vrtulníků řady MIL, které jsou ve výzbroji československého a českého vojenského letectva již od roku 1956. Ve výzbroji letectva Armády České republiky v současnosti z celkového počtu 52 provozovaných vrtulníků, tvoří vrtulníky řady MIL většinu - celkem 42 kusů - 17 ks Mi24/35; 5 ks Mi17; 16 ks modernizovaných Mi171Š a 4 ks Mi8. I do budoucna se předpokládá zachování modernizovaných Mi-171Š v počtu 16 kusů a úplně má být nahrazeno pouze 17 kusů vrtulníků původní ruské provenience Mi24/35, z ruských dodávek z let 2003 a dále z let 2005 – 2006, provozovaných u 221. vrtulníkové letky v Náměšti nad Oslavou. I přesto, že nejmladší stroje jsou kompatibilní s Night Vision Goggles (NVG), za celou dobu provozu v AČR neprodělal tento typ prakticky žádnou modernizaci, což jej v podstatě vyloučilo z případného nasazení do mezinárodních vojenských operací. Proto se u těchto strojů, fyzicky a morálně zastaralých bitevních vrtulníků, předpokládá postupné utlumení jejich provozu s tím, že preferovanou variantou po vyřazení bude jejich následný odprodej. Mělo by se tak stát postupně nejpozději do poloviny roku 2021, kdy těmto vrtulníkům končí technická životnost, a měly by být nahrazeny novým víceúčelovým vrtulníkem v počtu 12 kusů.[8] Vrtulníky Mi-24/35 tak budou provozovány nadále především s cílem udržet schopnosti létajícího personálu do té doby, než bude k dispozici nový víceúčelový vrtulník.

[3] Ref. 2
[4] Usnesení vlády ČR č. 888 ze dne 27. 11. 2013 o Koncepci rozvoje dopravního a vrtulníkového letectva s výhledem do roku 2025. [online].
[5] MO ČR. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, str. 14
[6] Armádní noviny. Nové vrtulníky pro Armádu České republiky. [online].
[7] Aero Vodochody. Internetové stránky. [online].
[8] Prezentace zástupce velitele vzdušných sil. *The Multirole Helicopter Procurement Road Map.*

Zbývající číslo do celkového počtu používaných vrtulníků AČR, tvoří 10 ks vrtulníků W-3A Sokol, které se používají zejména pro záchranné a pátrací akce. I když se s nimi původně nepočítalo, po provedení generální opravy by měly být v provozu přibližně do roku 2025. V roce 2014 prošly 2 vrtulníky generální opravou a v roce 2018 by měly být hotovy generální opravy zbývajících 8 strojů, čímž se prodlouží životnost každého stroje o 1500 letových hodin. Protože vrtulníky každý rok nalétají okolo 200 hodin, bude je možno používat zhruba dalších sedm let do roku 2025. Pokud by poté byla provedena další generální oprava, bylo by je možno používat až do roku 2035, kdy jim skončí technická životnost.[9]

2. PROCES POŘÍZENÍ NOVÉHO VÍCEÚČELOVÉHO VRTULNÍKU V ČR

Vlastnímu projektu pořízení víceúčelového vrtulníku předcházel v letech 2013 až 2014 projekt, veřejná zakázka OFVTUP2013001 – LMH – Light Multipurpose Helicopter – Možnosti podpory speciálních a pozemních sil (2013-2014,MO0/OF) řešený Vojenským technickým ústavem s.p., odštěpným závodem VTÚL a PVO Praha. Výsledkem je zpracovaná analýza schopností současných a budoucích lehkých víceúčelových vrtulníků (LMH), doporučení takticko-technických požadavků na LMH, komplexní vybavení avionikou, prostředky pro komunikaci a přenos dat, protiraketového varovného systému, balistické ochrany, prostředky pro slaňování nebo vyzvednutí osob, vybavení vrtulníku zbraňovými systémy, metodika výcviku posádek. Na základě této analýzy schopností pak byly následně zpracovány taktickotechnické požadavky na budoucí lehký víceúčelový vrtulník pro potřeby Armády České republiky.[10]

Cílem projektu je pořízení a zavedení do užívání 12 víceúčelových vrtulníků, včetně výzbroje a munice, s požadovanou výbavou a ve variantách pro plnění úkolů bojové podpory pozemních a speciálních sil a dalších stanovených úkolů, zabezpečení počátečního a následného přeškolení létajícího a technického personálu (včetně instruktorů) a zajištění výchozí logistické podpory na plánovaný roční nálet jednoho vrtulníku 250 letových hodin.

V březnu 2015 byl ministrem obrany jmenován první manažer projektu pořízení víceúčelového vrtulníku, který ale po několika měsících odstoupil.[11] Projektový tým odborníků napříč rezortem ministerstva obrany, který akvizici nákupu vrtulníků připravuje a bude provázet i její realizaci, působí od dubna 2015. K jeho úkolům patří především tvorba specifikace takticko-technických požadavků (TTP) uživatele, průzkum trhu, marketingové studie, posouzení možností zahraniční spolupráce a další kroky. Po jejich splnění bylo rozhodnuto o dalším postupu a došlo k oslovení partnerů a potenciálních dodavatelů s žádostí o bližší informace a žádostí o případné podání nabídek. Při nákupu těchto víceúčelových vrtulníků, podobně jako u některých jiných nákupů, upřednostňuje ministerstvo obrany mezivládní dohodu. Obchod je tak zpravidla uzavřen rychleji než při vypsání výběrového řízení, kde musí zadavatel zdlouhavě řešit námitky neúspěšných zájemců.[12] Vrtulník by měl splňovat požadavek na interoperabilitu vůči předpokládaným (zpravidla afilovaným) mezinárodním uskupením, mezi druhy vojsk a služeb a také AČR jako celku s prostředky IZS a PČR při plnění asistenčních úkolů na území České republiky.[13]

[9] Armáda protlačila opravu 10 sokolů. [online].
[10] Projekt OFVTUP201301-LMH-Light Multipurpose Helicopter – Možnosti podpory speciálních a pozemních sil. [online].
[11] E15. Stropnickému se rozpadají týmy armádních nákupčích. [online].
[12] Ibid
[13] Ibid

Pokud se týká termínů tohoto projektu, vyhlášení výběrového řízení je předpokládáno do konce roku 2016, dodávky prvních vrtulníků do 30. listopadu 2018 a termín ukončení dodávky nejpozději do konce roku 2021.[14]

3. NÁKUP VRTULNÍKŮ V ZEMÍCH VISEGRÁDSKÉ SKUPINY

Při nákupu vrtulníků se nabízela možnost využít synergii, případné sloučení a společnou objednávku za účelem dosažení lepších finančních podmínek zemí Visegrádské skupiny,[15] jejíž členské státy se potýkají se stejným problémem ve stejném čase - nahrazení doposud používaných vrtulníků ruské provenience. Tento proces by mimo jiné vyžadoval kromě požadovaných shodných nebo přibližně stejných TTD a alokace finančních zdrojů na tento nákup u všech zúčastněných zemí, také společné politické rozhodnutí o nákupu. Stejně jako v případě některých dalších projektů např. při uvažovaném společném nákupu 3D radiolokátorů zeměmi Visegrádské skupiny, nedošlo k dohodě a jednotlivé členské země řeší akvizici vrtulníků samostatně.

Z těchto zemí je v rozhodovacím procesu nejdále Slovensko. Na konci dubna 2015 dostal ministr obrany SR mandát na nákup vrtulníků UH-60M Black Hawk pro potřeby Ozbrojených sil SR (OS SR). Nákup celkem 9 ks těchto vrtulníků za cenu 261 milionů USD představuje největší modernizační projekt v historii OS SR. Slovensko si za tuto cenu, která byla určena jako maximální a bude ji možno ještě snížit, kupuje v rámci amerického programu FMS (Foreign Military Sales) nejen vrtulníky ale i strategickou schopnost k těmto vrtulníkům – tj. logistiku, servis, výcvik pozemního personálu a všechno co s tím souvisí. Současně by se mělo stát regionálním lídrem v oblasti výcviku a údržby a zároveň plánuje vytvořit významné výcvikové centrum pro tyto vrtulníky, které budou moci využívat i jiné země.[16]

Pokud se týká Polska, předběžně počítá s nákupem vrtulníků Airbus od Francie a na další testy si vybralo vrtulníky EC-725 Caracal. Firma Airbus Industries tak v tendru porazila americkou společnost Sikorsky a italsko-britskou skupinu Agusta Westland. Jedná se o objednávku 50 helikoptér namísto původních 70 kusů, avšak i přesto jde o největší polský nákup obranných prostředků od západoevropských zemí od konce studené války. První vrtulník by Polsko mohlo získat již v roce 2017. Kromě toho ještě plánuje v budoucnu vypsat další tendr na dodávku 30 bitevních vrtulníků, které by nahradily bitevní ruské helikoptéry Mi-24.[17]

Maďarsko podle některých informací[18] plánuje nakoupit 30 nových víceúčelových (lehkých, středních) vrtulníků za odhadovanou cenu kolem 626 milionů USD. Podle jiných zdrojů[19] připravuje v současné době technickou specifikaci pro projekt nákupu helikoptér od jednoho výrobce v roce 2018. Celkem by mělo jednat o 38 vrtulníků, z toho 30 kusů pro rezort ministerstva obrany a 8 kusů pro ostatní rezorty (ministerstvo vnitra, protiteroristickou jednotku, pro zdravotní službu a likvidaci katastrof a nehod). Nákup by měl být realizován ze státního rozpočtu, neboť rozpočet ministerstva obrany nestačí na tak velkou akvizici. Z tohoto důvodu by také měl být vypsán mezinárodní tendr, i když ministerstvo obrany by raději preferovalo výběr dodavatele bez tendru. O výsledku a vítězi tendru má rozhodnout maďarská vláda.

[14] Ref. 8
[15] Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko
[16] MO SR. Minister Glváč dostal od vlády mandát na najväčší modernizačný projekt v histórii OS SR – vrtuľníky Black Hawk. [online].
[17] Natoactual. Polsko koupí protiraketové střely Patriot a helikoptéry Airbus. [online].
[18] Maďarsko plánuje nákup nových vrtulníků. [online].
[19] MO ČR. Jednání mezi zástupci MO ČR a MO Maďarska v rámci veletrhu IDET 2015

4. FINANČNÍ NÁKLADY PŘI POŘÍZENÍ VRTULNÍKŮ

Je samozřejmé, že nedílnou a důležitou veličinou při akvizici víceúčelových vrtulníků pro potřeby AČR, je cena. V tomto případě se skládá nejen z ceny samotného vrtulníku, ale i zabezpečení počátečního a následného přeškolení létajícího a technického personálu, zajištění výchozí a následné logistické podpory na plánovaný roční nálet atd. Pro provoz vrtulníků bude dále nutné vybudovat komplexní pozemní zabezpečení, nakoupit obslužnou techniku, zajistit opravárenské a servisní zázemí a výcvikové kapacity. Z tohoto úhlu pohledu by tak výrobky některých potenciálních dodavatelských firem měly komparativní výhodu – viz například podepsání memoranda o porozumění mezi společnostmi Bell Helicopter a LOM Praha, s.p., které se týká servisu vojenských vrtulníků vyráběných společností Bell, kdy by montáž, zákaznické úpravy a údržbu vrtulníků měla tato tuzemská společnost zajišťovat nejen pro Českou republiku, ale i pro oblast střední a východní Evropy.[20] Memorandum o spolupráci podepsal také italský výrobce Agusta Westland, který v případě že uspěje se svými vrtulníky AW139, se zavazuje pro tyto vrulníky využívat servisních služeb LOM Praha s.p.[21]

Výsledné náklady na nákup vrtulníků také výrazně ovlivní elektronické a senzorické vybavení vrtulníků. Další důležitou proměnou je také typ a množství nakupované letecké munice nebo raket, které může velmi výrazně ovlivnit výslednou cenu při nákupu. Například při desetiletém pronájmu letounů Gripen v roce 2004 tvoří tato cena celkem 1/20 ceny za pronájem a to ještě tyto letouny nemají veškerou možnou výzbroj, která se musí nyní dokupovat.[22] Proto také tento parametr ze strany zadavatele nebyl pevně stanoven. Na jedné straně se objevil údaj pro předpokládané náklady při pořízení 5 miliard Kč[23] až po 100% navýšení tohoto parametru na 10 miliard Kč,[24] případně konstatování, že konečnou cenu určí až výběrové řízení, které umožní porovnání cenové a kvalitativní nabídky jednotlivých variant řešení od více dodavatelů[25] nebo že *„cenu budeme znát až po předložení nabídek od dodavatelů. Navíc by nebylo dobré, kdybychom uváděli předem, kolik jsme ochotni utratit.“*[26] O tom, že tento parametr může být skutečně dvojnásobný, svědčí i nabídka Ministerstvu obrany ČR od italské společnosti Agusta Westland, která nabízí svůj vrtulník AW139, jehož cena se liší podle vybavení v rozmezí od 10 do 20 milionů EUR za jeden kus.[27]

Nejedná se tedy pouze o celkovou výši „nákupní“ ceny za celou dodávku vrtulníků, případně cenu za „jeden kus,“ ale o celkové finanční náklady na celý program, tzv. životní cyklus systému, o němž pojednává následující kapitola.

5. ETAPY ŽIVOTNÍHO CYKLU

Jedním z kritérií při zavádění vojenských systémů, tj. i projektu pořízení víceúčelových vrtulníků, jsou kromě samotné funkčnosti, která je klíčovou podmínkou pro zabezpečení schopnosti plnit úkoly, náklady na životní cyklus systému (Life Cycle Cost, dále LCC). Podstatné je, že při pořízení takových systémů nemohou být uvažovány pouze počáteční náklady při zavedení vojenského systému. V závislosti na uvažovaném systému a fázi životního cyklu lze náklady na životní cyklus odhadnout více či méně přesně. Odhad je jednodušší u systémů,

[20] BusinessInfo. Rušný týden v českém aerospace sektoru. [online].
[21] E15. Boj o vrtulníky pro armádu sílí, dohodu s LOM Praha podepsali také Italové. [online].
[22] E15. Armáda koupí pro gripeny techniku umožňující zásah pozemních cílů. [online].
[23] Ref. 20
[24] Ref. 11
[25] Ref. 20
[26] Hospodářské noviny. Italové nabízí Česku nové vrtulníky za miliardy.[online].
[27] Ibid

které jsou už například zavedeny a provozovány v jiných armádách a je známa pořizovací cena i další související provozní náklady, zatímco u systémů, které se nacházejí v počátečních fázích životního cyklu, lze náklady životního cyklu odhadovat obtížněji. Přijetím rozhodnutí o pořízení vojenského systému je v podstatě rozhodnuto i o nákladech životního cyklu systému, protože náklady na využívání a zabezpečení jsou víceméně determinovány (i když nejsou v okamžiku přijetí rozhodnutí známy). Jinými slovy, lze ovlivnit způsob využívání systému, ale je obtížné zásadně snižovat například náklady na letovou hodinu konkrétního vrtulníku nebo na opravy.

Proces analýzy a odhadů nákladů LCC nelze chápat jako jednorázový, ale na základě doplňování vstupních informací v průběhu se zpřesňuje i samotný odhad v různých fázích životního cyklu. V každé fázi životního cyklu se vyskytuje řada neurčitostí a rizik, takže přesné náklady životního cyklu lze získat v podstatě až po vyřazení systému, ale tyto informace mohou sloužit jako podklady pro odhad LCC dalších systémů. Odhad nákladů životního cyklu se využívá řada metod a prostředků, mezi něž patří i modelování a simulace.

Životní cyklus je rozdělen do šesti etap:

- koncepce,
- vývoj,
- produkce,
- využívání,
- zabezpečení,
- vyřazení.[28]

Rozfázování je dáno samotnou podstatou životního cyklu a odpovídá procesní analýze, kdy každá etapa má jasně definované vstupy a výstupy. V případě, že se systém pořizuje cestou nákupu, je odhad nákladů podstatně jednoduší, neboť se jedná o výběr mezi jasně zdokumentovanými variantami, zatímco v případě vývoje je množství variant podstatně větší, některé varianty jsou pouze hypotetické a u mnoha vývojových projektů dochází k podstatnému překročení původně plánovaných zdrojů (nejen finančních, ale i časového rámce). Vzhledem k tomu, že v případě zavedení nových vrtulníků jsou úvahy o vývoji nového systému v podmínkách České republiky irelevantní, budou pořízeny akvizicí. Ani v tomto případě nelze v úvahách o nákladech LCC pominout etapy vývoje a produkce, protože se mohou vyskytnout specifické požadavky, které bude třeba zahrnout do odhadu LCC. Tyto požadavky by však mělo být jasné na konci etapy koncepce.

Etapa koncepce je nejdůležitější etapa z pohledu prognózy nákladů, neboť mnoho rozhodnutí bude mít vážné a dlouho trvající následky na projekt a na jeho budoucí náklady. Během této etapy bude zablokováno tolik hledisek případného předmětného systému a požadavků na program, že většina možností snižování nákladů během této etapy zanikne. Je proto neobyčejně důležité, aby se během trvání celé této etapy vytvořily a aktualizovaly vysoce kvalitní odhady nákladů životního cyklu a aby musely být použity k zabezpečení různých procesů rozhodování.[29]

[28] MO ČR. ČOS 051655. *Procesy životního cyklu systémů v NATO.* Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, 2014.

[29] MO ČR. ČOS 051659. *Pokyny NATO pro analýzu nákladů životního cyklu.* Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, 2010.

6. VYUŽITÍ SYSTÉMOVÉ DYNAMIKY PRO PROCES ODHADOVÁNÍ NÁKLADŮ ŽIVOTNÍHO CYKLU

Systémová dynamika je metoda, která slouží k popisu, modelování, simulaci a analýze dynamicky složitých problému nebo systémů v termínech procesy, informace, organizační omezení a strategie. Systémová dynamika je v podstatě aplikace principů a technik teorie řízení technických systémů a technické kybernetiky na systémy sociálněekonomické. Nosnou ideou tohoto přístupu je, že chování systému je do značné míry určeno jeho strukturou, tj. jednotlivými prvky a vazbami mezi nimi.

Systémová dynamika využívá principů akumulací a toků a umožňuje názornou vizuální reprezentaci modelu. Struktura modelu umožňuje modelování relativně složitých systémů poměrně jednoduchými rovnicemi a pomáhá formulovat příčiny a důsledky. Přednost systémové dynamiky se projevuje zejména v schopnosti uchopení „měkkých" faktorů a ověřování dopadů různých politik[30] v systémech, kde se vyskytují zpětnovazební struktury Při analýze nákladů životního cyklu, se systémová dynamika s výhodou využívá tam, kde je velký počet faktorů ovlivňujících cenu a delší časový úsek.

Níže představené dílčí modely životního cyklu slouží především k demonstraci možností aplikace systémové dynamiky na odhadování nákladů životního cyklu. Pro aplikaci na reálný proces bude nutné rozčlenit nákladové položky a provést dekompozici jednotlivých podsystémů v souladu se získanými daty. Pro využití modelu je nezbytné provést jeho ověření[31] a validaci,[32] stejně jako validaci vstupních dat.

Z metodického hlediska je v počátečním stádiu modelování vhodné vytvářet dílčí modely a ověřovat jejich funkčnost a postupně je propojovat. Níže jsou představeny pro názornost výchozí modely etap koncepce, využívání a zabezpečení, modely dalších etap se vytvářejí analogicky.

Model etapy koncepce je schematicky znázorněn na obrázku 1. V proměnné *Kumulovaní náklady koncepce* se akumulují náklady jednotlivých dílčích vstupů *Analýza potřeby*, *Studie proveditelnosti* a *CD&E* (rozvoj koncepcí a experimentování - Concept Development and Experimentation), které jsou vstupem toku *Náklady na koncepci v čase*. Tyto dílčí etapy jsou popsány počátkem (např, *AP Start*), dobou trvání (*AP Trvání*) a rozpočtem na etapu (*AP limit*). Příklad průběhu jednotlivých vstupů v čase a kumulované náklady etapy jsou zobrazeny na obrázku 2, kde R1 je označení simulačního běhu.

Studie nákladů životního cyklu provedená v rámci mezinárodního programu NSHP (Nordic Standard Helicopter Programme) ukázala, že náklady na zabezpečení mohou tvořit podstatný rozdíl mezi jednotlivými variantami[33]. Konkrétně při čtyřech uvažovaných variantách tvořil podíl zabezpečení (Life Cycle Support) od 18 do 43 % normalizovaných nákladů (náklady životního cyklu LCC doporučené varianty tvořily 100 %). **Model využívání a zabezpečení**, obrázek 3, umožňuje simulaci těchto etap. Akumulace *Kapacita let hodin* představuje disponibilní schopnost, která je pokryta zdroji. Z této akumulace se tokem *Provoz*, který je řízen proměnnou *Požadavek na provoz*, odčerpávají realizované letové hodiny do akumu-

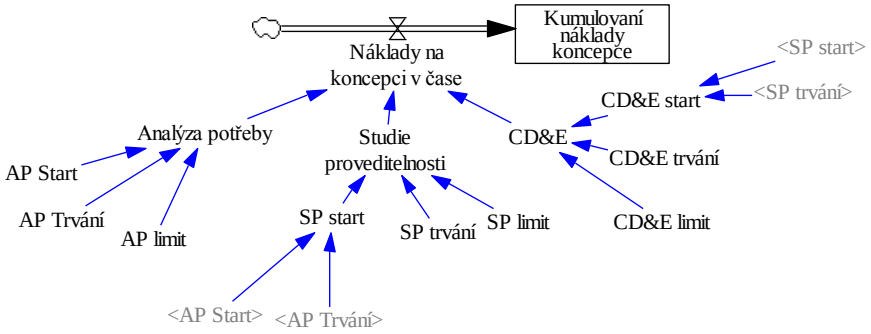
[30] Politikou rozumíme soubor opatření, prezentovaných vstupy, omezeními nebo parametry systému, které lze ovlivnit a jejichž prostřednictvím chceme dosáhnout požadovaného chování systému

[31] *V kontextu procesu odhadu nákladů životního cyklu se ověřování skládá z kontroly, zda je odhad nákladů ověřován vůči odhadovaným požadavkům.*

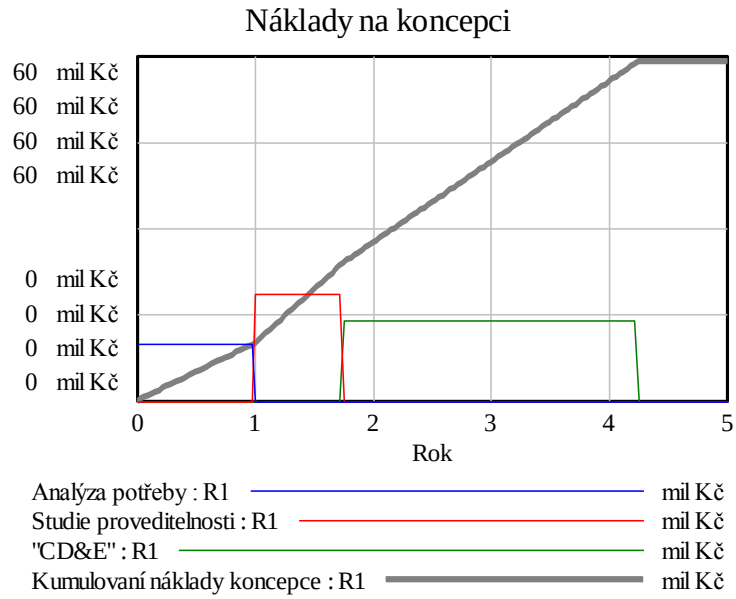
[32] *V kontextu procesu odhadování nákladů životního cyklu se validace odhadu skládá z kontroly, zda odhad splní zamýšlené užití, záměr a cíle.*

[33] RTO-TR-SAS-054. *Methods and Models for Life Cycle Costing. Final Report of Task Group SAS-054.*

lace *Letové hodiny*. Tato proměnná slouží k výpočtu přímých nákladů – proměnná *Náklady letové hodiny* – s využitím vstupní proměnné *Cena letové hodiny*. Na základě realizovaných letových hodin (proměnná *Letové hodiny*) jsou počítány náklady na potřebné technické zabezpečení. Předpokládá se cyklus středních oprav (*SO*) a generálních oprav (*GO*), přičemž proměnné *Perioda SO* a *Perioda GO* určují, po kolika letových hodinách se oprava provádí a odpovídající proměnné *Cena SO* a *Cena GO* pak určují cenu. Celkové servisní náklady jsou pak obsaženy v akumulaci *Náklady servis*. Obecně platí, že všechny vstupní proměnné mohou mít charakter funkční závislosti. Například cyklus a cena oprav se může měnit v závislosti na způsobu provozování (náročné podmínky), a model tak může sloužit k testování různých scénářů využívání techniky.

Obrázek 1: Model nákladů na etapu koncepce
Zdroj: Vlastní zpracování

Obrázek 2: Náklady etapy koncepce v čase
Zdroj: Vlastní zpracování

Tento model obsahuje i základní zpětnovazební strukturu (smyčka *Kapacita let hodin, Požadavek na zabezpečení, Zdroje, Zabezpečení*) a vstupní proměnnou *Zdrojové omezení*. V základních úvahách o odhadu nákladů životního cyklu toto omezení nehraje roli, ale v reálném životě se často vyskytuje a bude hrát roli při optimalizaci využívání a zabezpečení. V představeném modelu jsou zahrnuty pouze základní parametry, ale lze jej dále rozšiřovat zahrnutím například nákladů na personálu, nákladů na průběžný výcvik a podobně. Výstupy simulace pro předpokládaný počet letových hodin 200 ročně jsou znázorněny na obrázku 4 a pro 300 letových hodin ročně na obrázku 5, doba simulace byla pro oba běhy 20 let. Paramet-

ry jednotlivých variant jsou uvedeny v tabulce 1. Etapa produkce je silně zjednodušeně prezentována jako investice, které byly rozloženy u všech variant rovnoměrně do dvou let (osm čtvrtletí), ale postupný náběh provozu nebyl pro zjednodušení simulován.

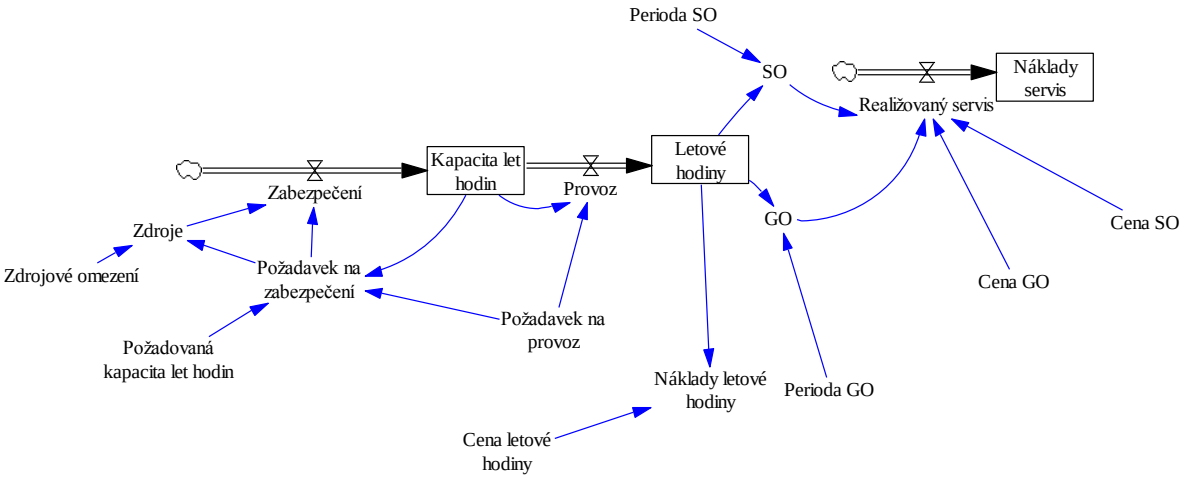
Srovnáním simulačních běhů L4 a L5, které se liší pouze počtem letových hodin je zřejmé, jak je důležitý zámysl použití vrtulníků pro hodnocení výhodnosti variant. Při vyšším vytížení se varianta C z hlediska nákladů životního cyklu ukazuje jako méně výhodná.

Uvedený parametry slouží pouze pro demonstraci použité metody a jeho parametry nemají vztah k parametrům konkrétních vrtulníku, z tohoto důvodu jsou vstupní cenové parametry i výsledné hodnoty nákladů uvedeny jako bezrozměrná čísla. Další parametry, jako například náklady na výzbroj a munici, lze do modelu zahrnout analogicky.

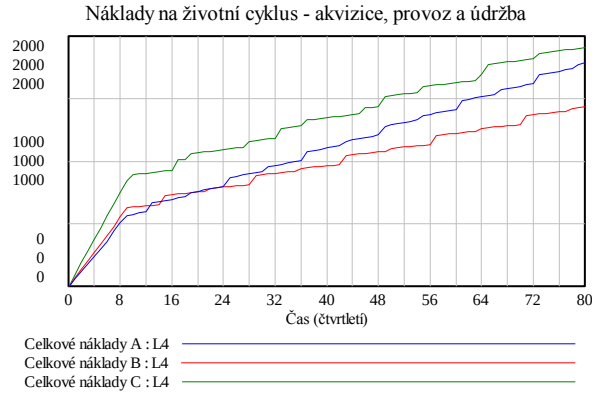
Výše uvedené modely byly zpracovány v programu Vensim, ale metoda modelování a simulace je obecná. Pro základní úvahy o nákladech životního cyklu poslouží i tabulkový procesor, nicméně výhody aplikace systémové dynamiky jsou:

- vedení k systémovému přístupu k problému, strukturalizaci problému, vytváření relací příčina – důsledek a implementaci do modelu zpětnovazebních smyček, které reálně existují,
- možnost postupné dekompozice modelu, rozpracování detailů v souvislosti s postupně získávaným poznatky a daty,
- možnost zahrnutí vlivu „měkkých“ parametrů,
- názorná prezentace výsledků.

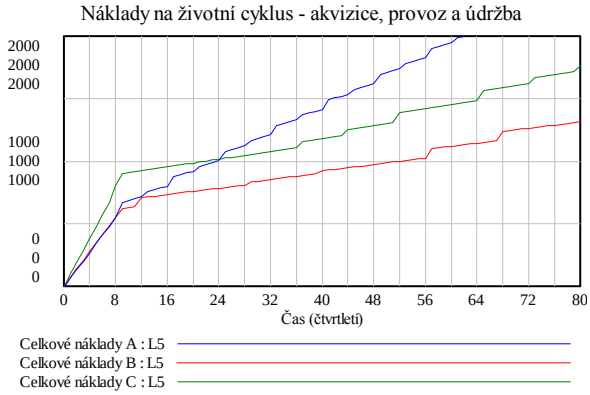
Je nutno poznamenat, že proces modelování je svou podstavou iterativní a pro reálné využití je nutná spolupráce s odborníky na předmětnou oblast.

Obrázek č. 3: Model využívání a zabezpečení
Zdroj: Vlastní zpracování

Obrázek 4 Simulace nákladů životního cyklu – 200 letových hodin/rok

Obrázek 5 Simulace nákladů životního cyklu – 200 letových hodin/rok

ZÁVĚR

Proces nákupu víceúčelových vrtulníků pokud se týká náročnosti a objemu finančních prostředků patří mezi velké obranné projekty České republiky. Z tohoto důvodu je mu také nutno věnovat odpovídající pozornost, protože může ovlivnit vývoj letectva AČR na mnoho let dopředu. Je totiž jasné, že po určité době se doposud používaná platforma vrtulníků MIL s velkou pravděpodobně opustí, o čemž se již variantně hovoří i v souvislosti s nově připravovanou Koncepcí výstavby AČR. Potenciální výherce tohoto současného tendru na pořízení 12 ks víceúčelových vrtulníků by pak měl velké šance prosadit se poté se svojí platformou i v budoucích výběrových řízeních, zejména z důvodu velkých nákladů na servisní, školící a opravárenskou základnu, která tvoří velmi významnou položku v nákladech životního cyklu při tomto projektu.

Jakkoli jsou ekonomické parametry jakýchkoli vojenských systémů pro jejich pořízení a provozování důležité, odhad nákladů životního cyklu představuje jen dílčí vstup do rozhodovacího procesu. Další parametry, především technické a bojové, jsou samozřejmě posuzovány a může jím být dána větší váha. Nedílnou součástí rozhodovacího procesu musí být také analýza rizik. Na druhé straně odhad nákladů životního cyklu je důležitý vstup pro plánování se střednědobém a dlouhodobém horizontu. Vzhledem k omezenému vojenskému rozpočtu se může ukázat jako výhodnější varianta, která má třeba vyšší celkové náklady, ale příznivější časový průběh.

Je jasné, že výsledky nejen tohoto výběrového řízení, kromě ekonomických faktorů, mohou ovlivnit i mnohé jiné faktory (politické, diplomatické, vojenské…), které ve výsledku mohou hrát rozhodující roli a mohou modifikovat konečné rozhodnutí. Tyto faktory však nejsou předmětem výzkumu, ale článek se zaměřil na exaktní, měřitelný faktor – náklady životního cyklu a využití systémové dynamiky v tomto procesu. Proces odhadování nákladů životního cyklu je obecně popsán a zdokumentován a Česká republika přijala a zavedla odpovídající standardizační dokumenty, takže by nemělo nic vadit, aby byly uplatněny i v rámci tohoto výběrového řízení. Ambicí článku tedy bylo popsat chronologii vývoje tohoto procesu a současně poukázat na jednu z cest za využití systémové dynamiky, kterou by se mohl dále ubírat další vývoj při pokračování výběrového řízení na nákup víceúčelových vrtulníků.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Aero Vodochody. Internetové stránky. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.aero.cz/cz/aerostructures/programy/black-hawk/

Armáda protlačila opravu 10 sokolů. [cit. 2015-07-20]. Dostupné na internetu: http://www.czpravy.cz/domaci-zpravy/armada-protlacila-opravu-10-sokolu/

Armádní noviny. Nové vrtulníky pro armádu České republiky. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.armadninoviny.cz/nove-vrtulniky-pro-armadu-ceske-republiky.html

BusinessInfo. Rušný týden v českém aerospace sektoru. [cit. 2015-07-15]. Dostupné na internetu: http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusny-tyden-v-ceskem-aerospace-sektoru-66185.html

E15. Boj o vrtulníky pro armádu sílí, dohodu s LOM Praha podepsali také Italové. [cit. 2015-10-03]. Dostupné na internetu: http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/boj-o-vrtulniky-pro-armadu-sili-dohodu-s-lom-praha-podepsali-take-italove-1232705

E15. Armáda koupí pro gripeny techniku umožňující zásah pozemních cílů [cit. 2015-07-22]. Dostupné na internetu: http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/armada-koupi-pro-gripeny-techniku-umoznujici-zasah-pozemnich-cilu-1212141

E15. Stropnickému se rozpadají týmy armádních nákupčích. [cit. 2015-07-15]. Dostupné na internetu: http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/stropnickemu-se-rozpadaji-tymy-armadnich-nakupcich-1209190MO ČR. Koncepce rozvoje dopravního a vrtulníkového letectva s výhledem do roku 2025. [online]. MO ČR, Praha, listopad 2013. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-koncepci-dopravniho-a-vrtulnikoveho-letectva--92139/

Hospodářské noviny. Italové nabízejí Česku nové vrtulníky za miliardy. [cit. 2015-07-22]. Dostupné na internetu: http://archiv.ihned.cz/c1-64266170-italove-nabizeji-cesku-nove-vrtulniky-za-miliardy-armada-chce-vymenit-stare-ruske-stroje

Maďarsko plánuje nákup nových vrtulníků. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.militarybox.cz/news/madarsko-planuje-nakup-novych-vrtulniku/

MO ČR. Bílá kniha o obraně. [online]. MO ČR, Praha, květen 2011. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/bila-kniha-o-obrane-190511_1.pdf

MO ČR. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030. [online]. Červen 2015, Praha. Dostupné na internetu: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob___v__hled_pro_obranu_2030.pdf

MO ČR. Jednání mezi zástupci MO ČR a MO Maďarska v rámci veletrhu IDET 2015. Dostupné z: ŠIS AČR

MO ČR. ČOS 051659. *Pokyny NATO pro analýzu nákladů životního cyklu.* Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, 2010.

MO ČR. ČOS 051655. *Procesy životního cyklu systémů v NATO.* Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, 2014.

MO SR. Minister Glváč dostal od vlády mandát na najväčší modernizačný projekt v histórii OS SR – vrtuľníky Black Hawk. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: http://www.mosr.sk/34708-sk/minister-glvac-dostal-od-vlady-mandat-na-najvacsi-modernizacny-projekt-v-historii-os-sr-vrtulniky-black-hawk/

Natoactual. Polsko koupí protiraketové střely Patriot a helikoptéry Airbus. [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/polsko-koupi-protiraketove-strely-patriot-a-helikoptery-airbus-pha-/na_media.aspx?c=A150422_162243_na_media_m02

Prezentace zástupce velitele vzdušných sil na konferenci Helicopter Technology Eastern Europe. Praha, 24. - 25. 6. 2015. *The Multirole Helicopter Procurement Road Map.* Dostupné z: ŠIS AČR

Projekt OFVTUP2013001– LMH– Light Multipurpose Helicopter – Možnosti podpory speciálních a pozemních sil. [cit. 2015-06-30]. Dostupné na internetu: http://www.isvav.cz/projectDetail.do;jsessionid=6B751D2FB1D3038C78F992BF80FC7E32?rowId=OFVTUP2013001

RTO-TR-SAS-054. *Methods and Models for Life Cycle Costing. Final Report of Task Group SAS-054*. Research and Technology Organisation, North Atlantic Treaty Organisation, 2007. ISBN 978-92-837-0072-2.

Úřad vlády ČR. Usnesení vlády České republiky č. 888 ze dne 27. listopadu 2013 o Koncepci rozvoje dopravního a vrtulníkového letectva s výhledem do roku 2025. [online]. Praha, listopad 2013. [cit. 2015-06-04]. Dostupné na internetu: https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOA9DZDG3ZP

Velitelství vzdušných sil AČR. Záměr pořízení víceúčelových vrtulníků. Odpověď na otázky. Dostupné z: ŠIS AČR

Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
E-mail: antonin.novotny@unob.cz

RNDr. Dalibor PROCHÁZKA, CSc.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
E-mail: dalibor.prochazka@unob.cz

MULTIPOLARITA SOUČASNOSTI A VOJENSKOSTRATEGICKÁ POZICE ZEMÍ SKUPINY BRICS

PRESENT MULTIPOLARITY AND MILITARY STRATEGIC POSITION OF THE BRICS COUNTRIES

Jindřich NOVÝ, Jan ZELINKA, Andrea MÁLOVÁ, Ivana HAMPELOVÁ, Jana KOMRSKOVÁ

Tento článek je výstupem projektu specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Jana Amose Komenského Praha s názvem „Pilotní ekonomická analýza vojensko-strategického potenciálu zemí BRICS a její komparace s Evropskou Unií" realizovaného v letech 2015 a 2016.

ABSTRACT

This article discusses the problem of its content current position of the BRICS in the system of international relations globalizing society. It focuses on the definition of terms related to the polarity of the international system and responds to the problem, which is currently military and strategic position BRICS and its potential in this area.

Keywords

BRICS, polarity, multipolarity, bipolarity, international relations, international system, characteristics of BRICS, military and strategic potential of BRICS.

ÚVOD

Motto: Dnešní svět se přestává měnit – je prostě jiný.*(J. Nový)*

Při studiu v oblasti mezinárodních vztahů a mezinárodních systémů v interakci jednotlivých států a skupin států v konkrétní historické podobě se často zkoumají otázky jejich vzájemného vztahu. Klasifikace a popisy těchto vztahů se mnohdy velmi liší podle úhlu pohledu toho, kdo analýzu provádí.

Polarita těchto vztahů hraje v teorii mezinárodních vztahů podstatnou roli a je součástí jak tradičních, tak i současných úvah o koncepci a chování současného mezinárodního systému. Role a pozice zemí BRICS[1] (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika) v těchto souvislostech je poměrně novým fenoménem a proto se náš tým v rámci specifického výzkumného úkolu rozhodl zkoumat jejich ekonomickou a vojenskostrategickou pozici v komparaci se státy Evropské unie.

[1] Výraz BRIC poprvé v roce 2001použil analytik investiční skupiny Goldman and Sachs O´Neill. Viz. O´Neill, J. (30. November 20012) *Building Better Global Economic BRIC.* Global Economics Paper No. 66. Goldman Sachs and company. Dostupné na http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf

Již dnes je poměrně zřejmé, že i přes nepříliš intenzivní pozornost tuzemských médií, hlas, názory a stanoviska těchto zemí budou čím dál důležitější v globálním kontextu společenskoekonomického i vojenskostrategického vývoje v budoucnu. Chceme poukázat na reálnou existenci ekonomicky velmi silného globálního hráče, na skutečnosti, které prokazují, že je si této role vědom a že se odehrávají konkrétní kroky, aby myšlenka na vznik nové geopolitické autority nabývala reálných rozměrů.

1. POJETÍ MULTIPOLARITY V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH

Společenskou polaritu mezi aktéry mezinárodních vztahů zkoumáme jako součást nebo jako důsledek existence reálného mezinárodního systému. Mezinárodní systém je tradičně (viz. Krejčí, 1997) *určován charakterem aktérů mezinárodních vztahů, vztahy mezi těmito aktéry a normami, resp. regulátory jejich chování.*[2]
Poněkud odlišnou definici mezinárodních systémů můžeme najít u dalších autorů, kteří říkají, že „*mezinárodní systém lze definovat jako obecný vzorec politických, ekonomických, sociálních, geografických a technologických vztahů, které určují světové dění nebo jeho všeobecné uspořádání, v němž se mezinárodní vztahy vyskytují v kterémkoliv období.*“[3]
Polarita je v mezinárodních vztazích definovatelná v souladu s názory A. Harta: *„Polarita vyjadřuje počet autonomních center moci a je funkcí rozdělení moci pouze mezi nejvýznamnější aktéry.“*[4]
Obvykle teorie rozlišuje tři základní typy polarity. Pokud v systému existuje jeden dominantní aktér, který výrazně předčí ostatní, potom hovoříme o unipolárním systému (monopolárním systému nebo hegemonii)[5]. Ve stavu, kdy ovlivňují mezinárodní systém dva zhruba stejně mocné státy, hovoříme o bipolaritě a pokud jsou výrazní aktéři tři (tripolarita)[6] a více, potom o multipolaritě.
Kdo, a podle čeho určí ony nejvýznamnější aktéry? Základní problém je v metrice určení toho, kdo je „nejvýznamnější“ a kdo „méně významný.“ Tento problém je ovšem natolik teoretický, že pro praktické pojetí tohoto příspěvku přesahuje jeho určení. Vyjdeme z praktického pohledu na světové dění v současnosti a tyto kategorie poměrně snadno definujeme analýzou současného stavu a pozic zkoumaných aktérů. Walz k tomu poznamenává: *„Určení postavení států…. Nevyžaduje, abychom dokázali předpovídat jejich úspěch ve válce nebo jiných podnicích. Je třeba je pouze zhruba setřídit podle jejich schopností (capability)…. Jde o empirickou otázku a odpověď na ní dává selský rozum.“*[7]
Počátkem 21. století logicky pokračovaly procesy, které se odehrávaly v předchozím období. Současná situace je vyústěním předchozích vztahů a jejich dopadů na konkrétní situaci. Bezprostředně po ukončení 2. světové války byly mezinárodní vztahy uspořádány v podobě

[2] KREJČÍ,O. *Mezinárodní politika.* Praha: Ekopress 1997.ISBN 80-7187-034-X
[3] PEARSON, F. S., ROCHESTER, J. M. *Medzinárodné vzťahy.* Bratislava: IRIS 1992
[4] HART, J.A. *Power and Polarity in the International Systém.* In: Saborsky, A.N. (ed.) *Polarity and War: The Changing Structure of International Conflict. 1st ed.Boulder-London: Westview Press, 1985, s. 31*
[5] viz. MANSFIELD, E. D. *Power, Trade and War.* Princeton: Princeton University Press, 1994, nebo RUSSETT. B. *International Relations.* Yale University, February 2002. Dostupné z http://www.yale.edu/unsy/brussett/InternationalRelations.pdf
[6] Srov. Např. SCHWELLER, R. L. *Deadly Imbalances. Tripolarity and Hitler´s Strategy of World Conquest.* New York. Columbia University Press. 1998
[7] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics. 1sted.Reading: Addison-Wesley, 1979, s. 131*

tzv. bipolarity. *„Bipolarita popisuje stav systému, kdy dvě přibližně stejně silné velmoci zaujímají hegemoniální postavení a naprosto ovládají část systému. Vztahy mezi oběma póly – nejsilnějšími státy systému – určují vztahy uvnitř mezinárodního systému. S bipolaritou je spojený trend vytvářet teritoriálně uzavřená a ideologicky upevněná uskupení.“*[8]
Těmito velmocemi byly USA a Sovětský svaz. Na relativně dlouhou dobu rivalita mezi těmito dvěma póly mezinárodních vztahů určovala také jejich charakter.
Postupně s tím, jak se v systému mezinárodních vztahů emancipovaly další významní hráči, se postupně tato výrazná bipolarita měnila na tzv. pentapolaritu. Tento přístup a výraz byl využíván hlavně v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století.
Vedle určujících velmocí se na světové scéně začaly výrazněji profilovat další země nebo integrovaná uskupení. Byli to například Japonsko, tzv. „nově industrializovaná centra“ a země integrující se Evropy. Zásadní strategická rozhodnutí už nebylo možné uskutečnit minimálně bez konzultace s těmito nově výraznými státy. Když to nebylo výrazně nezbytné, bylo to docela jistě užitečné.
Přesto i v této době (70.-90. léta) byly USA a také (později) i Rusko zajisté nejsilnějšími prvky v uspořádání mezinárodních vztahů.
Výrazné změny je možné sledovat od počátku 21. století. Tyto změny jsou charakteristické mimo jiné také komplexním vlivem globalizace a tím, jak na tyto změny reagovaly státy a jejich koalice při vytváření co nejsilnějších ekonomických, ale i bezpečnostních a strategických pozic v rámci mezinárodních vztahů.
Postupně, ale zcela zřetelně se měnila pozice a význam jednotlivých „tradičních“ center světového dění. Ruská federace na čas ztratila pozici a význam velmoci z minulé éry. Sama ovšem na tento status nikdy nerezignovala.
Především se mění (a to i v současnosti) vztah USA jako téměř jediného kandidáta na pozici supervelmoci a dalšími aktuálně významnými aktéry systému mezinárodních vztahů. Vedle (byť s problémy) sjednocené Evropy máme na mysli především země jako jsou Ruská federace, Čína a další země. Jejich současné působení jednoznačně vytváří situaci, kterou teorie mezinárodních vztahů definuje jako multipolaritu v uspořádání mezinárodního systému.
„Multipolarita popisuje stav rozptýlení či rozdělení moci v systému mezi více než dva aktéry. Multipolarita může mít různý charakter – může mít charakter omezené multipolarity, kdy je v systému přítomno jen několik velmocí, může mít však i charakter extrémní multipolarity, kdy je moc rozptýlená mezi velké množství hráčů. Multipolární systém je mnohem náchylnější ke konfliktům než systém unipolární či bipolární. Celý systém je méně předvídatelný než systémy předchozí.“[9]
Samotná multipolarita nemusí být nutně chápána jako produkt analýzy moderní globalizující se společnosti. Teoretické výzkumy v oblasti mezinárodních vztahů aplikují takové pojetí i na historicky vzdálenější etapy vývoje lidské společnosti.
Např. Kegley a Raymond uvádějí ve své publikaci několik příkladů již existujících multipolárních systémů a to do konce 15. století – sumerský, čínský, indický, řecký, mayský a italský.[10]

[8] Viz. WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů. 3. Rozšířené vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk 2009, s. 60
[9] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů.* Plzeň 2009: Aleš Čeněk. s. 51
[10] viz. KEGLEY, Ch. W. Jr., RAYMOND, G. A. *A Multipolar Peace?*New York: St. Martin´s Press, 1994, s. 54

Současné uspořádání světové reality odpovídá právě situaci multipolarity, kde všichni jeho účastníci mají snahu stabilizovat svou mezinárodní pozici a získávat vyšší podíl na ovlivňování ekonomických, politických a vojenských reálií ve svůj prospěch. Země skupiny BRICS jsou jedním z takových aktérů a proto je jejich pozici věnována v tomto příspěvku pozornost.

2. ZEMĚ BRICS – STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ

Někteří novináři v posledních letech charakterizují v posledních letech země BRICS jako nového globálního hráče, kterého je třeba brát velmi vážně. Tato skupina zemí se teprve vyhraňuje v různých oblastech společenského života. V mnoha důležitých oblastech nemá ještě koncepčně vyhraněné kontury vzájemného postupu, ale tato situace víceméně plyne z jejich rozdílnosti (kulturní, historické, ekonomické atd.) Přesto v oblastech, jako jsou mezinárodní ekonomické, finanční otázky a otázky dalšího uspořádání vztahů ke třetím zemím zaujímají nejen teoreticky) poměrně citelné postoje. Je skutečností, že jde spíše o potencionální vlivy, ale v některých oblastech se tento potenciál stává skutečností, která významně ovlivňuje současné světové dění.

Ve srovnání s „tradičně" pojímanými velmocemi se jejich přístupy v mnohém odlišují. Používají odlišné modely spolupráce se zeměmi, kde hodlají v budoucnu uplatňovat nějaký vliv. Nezabývají se příliš ideologickými koncepty, ale vyznačují se praktičností. Rozvoj spolupráce se zeměmi Afriky je jednou z priorit zemí BRICS. Získávají zde značný vliv, kdy realizují velké investiční aktivity. Jak uvedl například bývalý šéf kanceláře prezidenta republiky a dnešní arabista Jiří Weigl ve svém článku: *„Jsme oběťmi vlastních mýtů. V době politické korektnosti je možné bojovat pouze s cílem činit lidi ve vzdálených zemích šťastnými, poskytovat jim svobodu, demokracii a garanci našich lidských práv i proti jejich vůli a za cenu zásadního nepochopení ze strany domácího obyvatelstva.…Západ systematicky prohrává s nově nastupujícími velmocemi jako je Čína a Indie, které provádějí neideologickou zahraniční politiku, jež má za cíl zajistit jejich zájmy ve světě, nikoliv učinit obyvatele jejich zemí šťastnými na náš způsob."*[11]

Tato slova jsou obzvláště aktuální dnes, v době, kdy sledujeme obrovskou migrační vlnu uprchlíků do Evropy právě ze zemí, kam se „vyspělé státy" pokoušely exportovat „štěstí." *„Jak stoupá význam nových mocenských center východu a jihu (BRICS), stoupá i chuť po novém, z jejich úhlu pohledu spravedlivějším globálním uspořádání….Pro dnešní západní velmoci není totiž ani tak důležité, co se v daném regionu či zemi reálně odehrává, ale jaký to na Západě vyvolává mediální a politický obraz"*[12]

Charakteristikou bloku zemí BRICS se zabývá celá řada teoretiků, politologů, ekonomů a ukazuje se, že je velmi obtížně přesněji definovat různorodou skupinu zemí, které vlastně teprve formulují svou identitu uvnitř systému, ale i ve vztahu k celosvětovému okolí v důležitých oblastech. Jen z pokusů o vymezení základních charakteristik mezi jinými učinil také Václav Klaus, který uvedl, že mezi základní charakteristiky zemí BRICS patří:

[11] WEIGL, J. *Arabské jaro, rok poté. Naděje nebo zklamání?* In: Sborník textů č. 98/2012. Praha: CEP 2012.
[12] Tamtéž

1. Všechny z nich jsou velkými, strategicky, politicky a ekonomicky vlivnými zeměmi, které jsou si své dnešní významnosti dobře vědomy;
2. Žádná z nich nepatří k tradičně definovanému Západu (a většině z nich to ani nevadí);
3. Z ekonomického hlediska jsou považovány za „rodící se trhy," neboli za plnohodnotné tržní ekonomiky;
4. V poslední době rostly a rostou daleko rychleji než „staré." Dnes dokonce stagnující tržní ekonomiky;
5. Mají méně rozvinutou tržní infrastrukturu a tržní instituce, méně diverzifikovanou ekonomickou strukturu. Více závisí na primárním sektoru;
6. Jsou konkurenceschopné vzhledem k nižším nákladům práce, vzhledem k méně nákladným, méně rigidním a méně kontraproduktivním sociálním systémům;
7. Industrializují se. Nestaly se obětí ničivého omylu, že motorem ekonomického rozvoje může být terciální sektor;
8. Mají pracovní sílu, která je připravená tvrdě pracovat;
9. Nedosáhly ještě západní hladiny blahobytu, a proto jejich ekonomický rozvoj není blokován klesající motivací k práci;
10. Jsou více centrálně řízeny a organizovány, což nepochybně podkopává ekonomickou racionalitu, ale umožňuje to dlouhodobý pohled na organizování ekonomického rozvoje, který má také určitá pozitiva;
11. Jejich politický systém je méně demokratický, více centralistický a více autoritativní.[13]

Proces postupného formování zemí BRICS jako významného aktéra globálního multipolárního mezinárodního systému byl započat koncem prvního desetiletí 21. století. Za dobu své existence se vrcholní představitelé zúčastněných zemí (Jihoafrická republika až od roku 2011, do té doby BRIC) sešli celkem na sedmi summitech zaměřených na řešení otázek vzájemných vztahů, ale také k problémům globalizující se společnosti. Jednotlivé summity se scházely takto:

I. Summit Jekaterinburg (Rusko) 16.6. 2009
II. Summit Brasilia (Brazílie) 16.4. 2010
III. Summit Sanya (Čína) 14. – 15.4. 2011
IV. Summit New Delhi (Indie) 29.3. 2012
V. Summit Durban (JAR) 26.3. 2013
VI. Summit Fortaleza (Brazílie) 14. – 16.7. 2014
VII. Summit Ufa (Rusko) 8. – 9. 7. 2015

V ekonomické oblasti se profilují země BRICS jako jednoznační odpůrci současné světové finanční struktury. Silný (petro) dolar v současném pojetí neodpovídá podle jejich názoru skutečnému rozložení ekonomických sil ve světě a v mezinárodním obchodě je znevýhodňuje. Jednoznačně se vyslovily proti praxi takových institucí, jako jsou Mezinárodní měnový fond a Světová banka. Aspirují společně na větší angažmá v Radě bezpečnosti OSN a dalším.

[13] KLAUS, V. *Evropa, její problémy a Rusko ve 21. století.* Praha: IVK 2014 In: *IVK v roce prvním. Výběr textů.*

Nesporně hmatatelným a praktickým výsledem reálné společné politiky zemí BRICS a pádnou odpovědí všem, kteří dosud považovali toto uskupení za diskusní spolek, byl návrh a později praktické kroky k založení společné měnové instituce zúčastněných zemí a to „Nové rozvojové banky“ *(New Development Bank - NDB).*

Dokument o vzniku NDB byl podepsán dne 15. července 2014 na 6. Summitu zemí BRICS v brazilské Fortaleze. NDB bude sloužit jako nástroj finanční a rozvojové spolupráce zemí BRICS a měla by se stát protiváhou Světové bance a Mezinárodnímu měnovému fondu. Základní jmění banky bylo stanoveno na 100 miliard USD.
New Development Bank bude mít sídlo v Šanghaji a právo nominovat jejího prvního prezidenta získala Indie, která do této pozice nominovala soukromého bankéře K. V. Kamatha.
Po indickém prezidentu NDB bude jmenován prezident z Brazílie a následně z Ruska, funkční období bude přitom pětileté. Předseda představenstva ředitelů NDB bude z Brazílie a předseda představenstva guvernérů NDB bude z Ruska. **Africké regionální centrum NDB** bude v Johannesburgu.

Tímto krokem se země BRICS jednoznačně distancovaly od současného světového finančního systému a účast nabídly dalším zemím, které o členství v této nově vzniklé finanční instituci projeví zájem. V oblasti mezinárodních finančních a měnových trhů již tedy země BRICS vynesly svou první silnou kartu. Stávají se tak i podle vyjádření ruského prezidenta Putina „součástí praktické světové politiky.“

Které oblasti budou následovat?

3. VOJENSKOSTRATEGICKÝ POTENCIÁL ZEMÍ BRICS

Podstatnou součástí pilotní studie je zkoumání vojenskostrategického potenciálu zemí BRICS. Slovo „potenciál“ je na místě, protože je třeba mít na paměti, že proces sbližování zájmů zúčastněných zemí zatím nijak nedefinoval a nevymezil v konkrétní podobě nějaké konkrétní kroky, zájmy a cíle ve vojenské oblasti. V tomto ohledu si každá z členských zemí dosud zachovává výraznou autonomii.

Klademe si však otázku – může v současném světě, který se vyznačuje dynamickými „potencionálními hrozbami“ nějaká země nebo seskupení zemí, které v tomto prostředí chce prosazovat své zájmy zcela rezignovat na využití vojenského potencionálu, kterým disponuje? Lze jednoznačně vyloučit, že by za určitých okolností tyto zdroje aktivovala a v nějaké konkrétní podobě využila?

To je právě důvod, proč zkoumáme tento potenciál a sledujeme vývojové trendy v jeho jednotlivých oblastech (obranné výdaje, struktura a vybavení ozbrojených sil, strategické dokumenty v oblasti vojenských strategií atd.). je dobré si uvědomit, že země BRICSu představují nejen reálně existující ekonomický celek, ale mohou představovat i reálnou vojenskou sílu v budoucnosti.

V rámci prvotní pilotní analýzy je možné konstatovat, že členské státy BRICS ve svých oficiálních dokumentech a zveřejněných materiálech nemají zakotveny žádné principy spolupráce v oblasti vojenské, v oblasti spolupráce při řešení možných konfliktů, či společné

vojenské reakce. V žádném z dostupných dokumentů nejsou formulovány cesty a směry společné politiky v oblasti vojenskostrategické. V této oblasti si každá ze sledovaných zemí zachovává autonomní pozice.

To ovšem neznamená, že v oblasti vojenské nespolupracují a že nemají vytvořený institucionální rámec takové spolupráce.

Realitou jsou již realizovaná společná vojenská cvičení armád. V květnu letošního roku proběhlo společné vojenské cvičení Ruska, společně s Indií, Čínou, Mongolskem a Běloruskem. Ve stejném měsíci probíhaly manévry Ruska a Číny ve Středozemním moři a plánována jsou i další vojenská cvičení.[14]

Důležitou událostí, ke které došlo na posledním, VII. Summitu v ruské Ufě bylo jednání tzv. Šanghajské organizace pro spolupráci (*Shanghai Cooperation Organisation –SCO).* Dnes se o této mezinárodní organizaci mluví stále častěji a je zřejmé, že se stává důležitým prvkem východoasijské bezpečnostní scény. Bývá označována za „NATO Východu" či „OPEC s jadernými zbraněmi". Předchůdcem SCO byla tzv. Šanghajská pětka, oficiálně známá jako Dohoda o prohlubování vojenské důvěry v hraničních regionech, kterou 26. dubna 1996 v Šanghaji podepsaly Rusko, Čína, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Každý rok se v hlavním městě některého z členů konal summit na úrovni hlav států. Zásadní změna ale přišla až 15. června 2001, kdy se místo konání vrátilo do Šanghaje a kdy byl ke spolupráci přizván Uzbekistán. Prezidenti všech šesti zemí pak podepsali Deklaraci Šanghajské organizace spolupráce.[15] Kromě plnoprávných členů je také řada států, které jsou v současnosti v roli pozorovatelů. Pozorovateli jsou nyní Mongolsko, Pákistán, Indie a Írán, avšak o statut řádného člena zatím požádaly pouze Pákistán a Írán. Takto koncipované sdružení už představuje reálnou vojenskou sílu v daných demografických souvislostech. Spolupráce SCO se ale odehrává i v oblasti ekonomické a kulturní.

Praktická kooperace má však nejvýraznější bezpečnostní aspekty, na jejichž principech vlastně organizace vznikla. V deklaraci organizace se uvádí, že jejím hlavním posláním je „boj proti třem zlům" – terorismus, separatismus a extremismus. V rámci boje proti těmto „zlům" členské země prohlásily, že mohou použít i ozbrojené síly.

O tom, že tato alternativa není čistě hypotetická svědčí společná vojenská cvičení, jež se uskutečňují od roku 2003 pod označením *Peace Mission.*

Šanghajská organizace spolupráce představuje potenciálně silného hráče, se kterým se musí počítat. Stabilizace střední a východní Asie by ostatně měla být v zájmu celého mezinárodního společenství.[16]

[14] Viz. ZPRAVY.E15.CZ[online]©2015[cit.2015-08-13]. Dostupné z: http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/rusko-chysta-spolecne-cviceni-s-cinou-a-indii-1188814

[15] viz. VISINGR, L. *Šanghajská organizace spolupráce.* [online]©2015[cit.2015-10-07] Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/sanghajska-organizace-spoluprace-dlq-/na_analyzy.aspx?c=A080526_120729_na_analyzy_m02

[16] Tamtéž

4. VYBRANÉ ÚDAJE O VOJENSKOSTRATEGICKÉM POTENVIÁLU ZEMÍ BRICS

V následující části jsou uvedeny vybrané údaje, kterými je možné popsat základní obrysy současného vojenskostrategického potenciálu zemí BRICS. Nejsou uváděny údaje o vybavenosti zbraněmi a zbraňovými systémy a o moderních systémech do výzbroje jednotlivých armád zaváděných, protože to je obsahem jiné části pilotní studie. Vybrané údaje slouží k tomu, aby bylo možné na jejich základě provést prvotní orientaci v analýze potanciál zkoumaných států.

Vojenské výdaje (v % GDP)

Jedním za základních kritérií jsou vojenské výdaje zemí (vyjádřené v % jejich HDP). Podle statistických zdrojů za rok 2013 se vojenské výdaje zemí BRICS pohybovaly v rozmezí od 1,20% HDP do 4,20% HDP. Vojenské výdaje v podmínkách Evropské unie za sledované období (agregováno po zemích) činily 1,6%. Vyšší výdaje než u Evropské unie byly zaznamenány u Ruska – 4,20%, Indie – 2,50% a Číny – 2,20%. Nižší vojenské výdaje měla naopak Brazílie – 1,50% a Jižní Afrika – 1,20%.[17]
Níže uvedená tabulka třídí tyto výdaje a jejich vývoj u sledovaných zemí v období let 2005 až 2014.

MILITARY EXPENDITURES - % of GDP BRICS - EU[18]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Brazil	1,50	1,50	1,50	1,50	1,60	1,60	1,50	1,50	1,50	1,40
Russia	3,60	3,50	3,40	3,30	4,10	3,80	3,70	4,00	4,20	4,50
India	2,80	2,50	2,30	2,60	2,90	2,70	2,60	2,50	2,50	2,40
China	2,02	2,03	2,05	2,02	2,19	2,07	2,01	2,02	2,02	2,06
South Africa	1,40	1,30	1,20	1,20	1,30	1,20	1,10	1,20	1,20	1,20
EU	1,70	1,70	1,70	1,70	1,80	1,70	1,60	1,60	1,60	?

Počty osob v ozbrojených silách a dostupné počty osob ke službě v ozbrojených silách – BRICS – EU

Počty osob působících v ozbrojených silách jsou významným aspektem při posuzování vojenského potenciálu zemí a koalic. Je ovlivněn řadou faktorů, jako je např. systém rekrutace osob, právně vyjádřená odvodní povinnost a např. možnost služby žen, služby dobrovolníků a profesionálních vojáků. Je patrné, že v tomto ukazateli existuje výrazná převaha zainteresovaného personálu na straně zemí BRICSu.

[17] DATA.UN.ORG. [online] © 2015 [cit. 2015-08-10] Dostupné z: http://data.un.org/Data.aspx?q=military+expenditures&d=WDI&f=Indicator_Code%3aMS.MIL.XPND.GD.ZS
[18] Tamtéž

ARMED FORCES PERSONAL – BRICS v.s. EU

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Brazil	673 000	754 000	721 000	721 000	713 480	713 480	713 480	713 480	713 480
Russia	1 452 000	1 446 000	1 476 000	1 476 000	1 495 000	1 430 000	1 364 000	1 364 000	1 260 000
India	3 047 000	2 589 000	2 576 000	2 582 000	2 625 586	2 625 586	2 647 150	2 728 700	2 749 700
China	3 755 000	3 605 000	2 885 000	2 885 000	2 945 000	2 945 000	2 945 000	2 993 000	2 993 000
South Africa	56 000	103 000	62 000	62 000	77 153	77 153	77 582	62 100	77 150
SUM	**8 983 000**	**8 497 000**	**7 720 000**	**7 726 000**	**7 856 219**	**7 791 219**	**7 747 212**	**7 861 280**	**7 793 330**

Zdroj[19]

EU	**2 629 862**	**2 475 862**	**2 417 862**	**2 414 962**	**2 247563**	**2 275 127**	**2 170 330**	**2 194 700**	**2 164 550**

Zdroj[20]

Included: Armed forces personnel are active duty military personnel, including paramilitary forces if the training, organization, equipment, and control suggest they may be used to support or replace regular military forces.

Zajímavý je také pohled na dostupnou kapacitu personálu, který by byl v případě potřeby způsobilý nasazení. Zde projevují poměrně patrné disproporce mezi „mladými“ zeměmi BROCS a „stárnoucí“ Evropou.

TOTAL POPULATION, AVAILABLE MSNPOWER, FIT FOR SERVICES, REACHING MILITARY AGE ANNUALLY, ACTIVE FRONTLINE PERSONEL, ACTIVE RESERVE PERSONEL (2015)

		RUSSIA	**CHINA**	**INDIA**	**SOUTH AFRICA**	**BRAZIL**	**SUM**
Total population	Celková populace	142 470 272	1 355 692 576	1 236 344 631	48 375 645	202 656 788	**2 985 539 912**
Available manpower	Dostupná síla	69 117 271	749 610 775	615 201 057	25 913 422	106 784 621	**1 566 627 146**
Fit for services	Připraveni pro službu	46 812 553	618 588 627	489 571 520	14 093 327	8 835 650	**1 177 901 677**
Reaching military age annually	Dosáhnou každoročně vojenského věku	1 354 202	19 538 534	22 896 956	964 139	3 405 645	**48 159 476**
Active frontline personnel	Aktivní - fronta	766 055	2 333 000	1 325 000	88 565	327 000	**4 839 620**
Active reserve personnel	Aktivní rezervy	2 485 000	2 300 000	2 143 000	17 100	1 800 000	**8 745 100**

Zdroj[21]

		EU
Total population	Celková populace	510 065 339
Available manpower	Dostupná síla	234 545 670
Fit for services	Připraveni pro službu	192 254 028
Reaching military age annually	Dosáhnou každoročně vojenského věku	5 407 035
Active frontline personnel	Aktivní fronta	1 742 657

[19] DATA.WORLDBANK.ORG.[online]©2015[cit.2015-08-04]. Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1

[20] INDEXMUNDI.COM[online]©2015[cit.2015-08-04] Dostupné z: http://www.indexmundi.com/facts/european-union/armed-forces-personnel

[21] GLOBALFIREPOWER.COM[online]©2015[cit.2015-08-01] Dostupné z: http://globalfirepower.com

Active reserve personnel	Aktivní rezervy	2 793 430

Zdroj[22]

ZÁVĚR

Současný vývoj prokazuje jednoznačný příklon k multipolárnímu uspořádání sil v prostoru mezinárodních vztahů. Jednotliví aktéři hledají svou současnou pozici a snaží se dosáhnout splnění svých geopolitických cílů. Tato situace nevytváří podmínky pro globální stabilitu, ale naopak dají se očekávat výrazné změny.
Z původně velmi vnitřně nesourodé skupiny států, kterou vlastně marketingově vytvořila původně média a teoretičtí ekonomové a investiční analytici se země BRICS postupně mění na konkrétní, vnitřně se organizující blok států (ve finanční, ekonomické i bezpečnostní oblasti), který získává stabilnější mezinárodně politickou pozici a hodlá v budoucnu sehrát roli významné geopolitické veličiny v globálním světě. Jejich názory, postoje i jednací sílu bude nezbytné brát velmi vážně.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

HART, J.A. *Power and Polarity in the International Systém.* In: Saborsky, A.N. (ed.) *Polarity and War: The Changing Structure of International Conflict. 1st ed.Boulder-London: Westview Press, 1985, s. 31*

KEGLEY, Ch. W. Jr., RAYMOND, G. A. *A Multipolar Peace?*New York: St. Martin´s Press, 1994

KLAUS, V. *Evropa, její problémy a Rusko ve 21. století.* Praha: IVK 2014 In: *IVK v roce prvním. Výběr textů.* ISBN 978-80-87806-17-3

KREJČÍ,O. *Mezinárodní politika.* Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-7187-034-X

MANSFIELD, E. D. *Power, Trade and War.* Princeton: Princeton University Press, 1994

PEARSON, F. S., ROCHESTER, J. M. *Medzinárodné vzťahy.* Bratislava: IRIS. ISBN 80-88778-42-5

SCHWELLER, R. L. *Deadly Imbalances. Tripolarity and Hitler´s Strategy of World Conquest.* New York. Columbia University Press. 1998

WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů. 3. Rozšířené vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk 2009. ISBN 978-80-7380-177-9

WALTZ, K. N. *Theory of International Politics. 1sted.Reading: Addison-Wesley, 1979*

WEIGL, J. *Arabské jaro, rok poté. Naděje nebo zklamání?* In: Sborník textů č. 98/2012. Praha: CEP 2012. ISBN 978-80-87806-28-9

Elektronické dokumenty:

[22] Tamtéž

O´Neill, J. (30. November 20012) *Building Better Global Economic BRIC.* Global Economics Paper No. 66. Goldman Sachs and company. Dostupné na http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf

RUSSETT. B. *International Relations.* Yale University, February 2002. Dostupné z http://www.yale.edu/unsy/brussett/InternationalRelations.pdf

VISINGR, L. *Šanghajská organizace spolupráce.* [online]©2015[cit.2015-10-07] Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/sanghajska-organizace-spoluprace-dlq-/na_analyzy.aspx?c=A080526_120729_na_analyzy_m02

ZPRAVY.E15.CZ[online]©2015[cit.2015-08-13]. Dostupné z: http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/rusko-chysta-spolecne-cviceni-s-cinou-a-indii-1188814

DATA.UN.ORG. [online] © 2015 [cit. 2015-08-10] Dostupné z: http://data.un.org/Data.aspx?q=military+expenditures&d=WDI&f=Indicator_Code%3aMS.MIL.XPND.GD.ZS

DATA.WORLDBANK.ORG.[online]©2015[cit.2015-08-04]. Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1

INDEXMUNDI.COM[online]©2015[cit.2015-08-04] Dostupné z: http://www.indexmundi.com/facts/european-union/armed-forces-personnel

GLOBALFIREPOWER.COM[online]©2015[cit.2015-08-01] Dostupné z: http://globalfirepower.com

Dr. Jindřich NOVÝ, Ph.D. – vedoucí týmu
Univerzita Jana Amose Komenského
Odborný asistent Katedry ekonomických studií
Roháčova 89
130 00 Praha 3
novy.jindrich@ujak.cz

PaeDr. Ing. Jan ZELINKA – odborný konzultant
Univerzita Jana Amose Komenského
Odborný asistent Katedry bezpečnostních studií
Roháčova 89
130 00 Praha 3
zelinka.jan@ujak.cz

Bc. Andrea MÁLOVÁ - členka týmu
Univerzita Jana Amose Komenského
studentka magisterského studia Katedry ekonomických studií
Roháčova 89
130 00 Praha 3
andrea.malova@centrum.cz

Bc. Ivana HAMPELOVÁ – členka týmu
Univerzita Jana Amose Komenského
studentka magisterského studia Katedry ekonomických studií
Roháčova 89
130 00 Praha 3
ivana.hampelova@gmail.com

Bc. Jana KOMRSKOVÁ – členka týmu
Univerzita Jana Amose Komenského
studentka magisterského studia Katedry ekonomických studií
Roháčova 89
130 00 Praha 3
jana.komrskova@gmail.com

POLICJA JAKO INSTYTUCJA ZAUFANIA SPOŁECZNEGO

POLICE AS A SOCIAL INSTITUTION OF TRUST

Antoni OLAK, Karolina OLAK

ABSTRACT
Police Operational Qualitycan be measuredin three ways.The firstof these areofficial statistics detection and fight againstcrime, presented periodically by management. In recent years, they are presentin Poland impressive, particularly comparing itto that ofthe previous decades. Statistics, however, can berelatively easily falsify-an example of one of the last amend ments to the Criminal Code, when the reference value of the object from which stealingis a crimeand nota misd emeanor and thus statistically sharp lydecrease in the number of crimesof the ftin Poland. The refore, an independent public opinion research centers regularly conduct research into theall-importantsocial satisfaction with the work of the police and trust in thepolice.

Keywords.Crime prevention, public, social security.

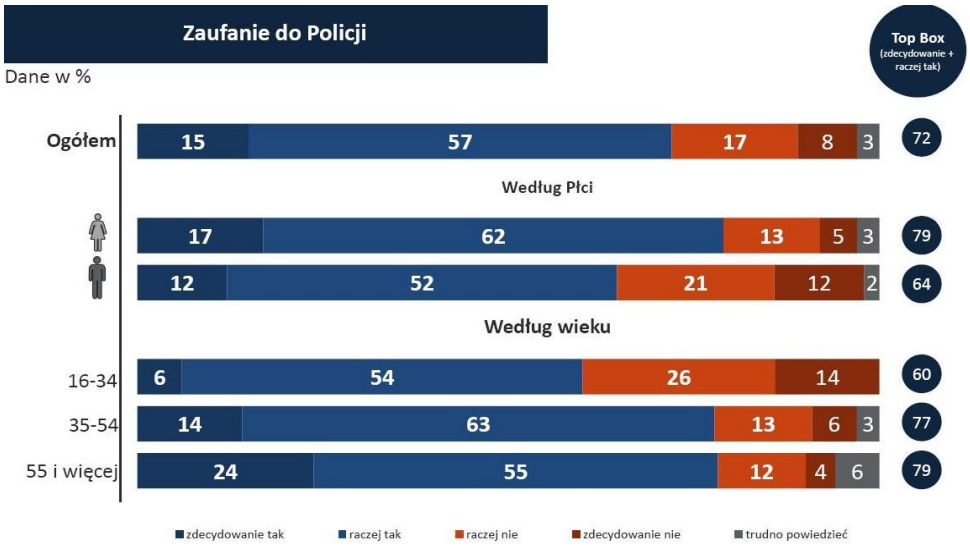
WPROWADZENIE

Jakość funkcjonowania Policji można zmierzyć na trzy sposoby. Pierwszym z nich są oficjalne statystyki wykrywalności i zwalczania przestępczości, prezentowane okresowo przez kierownictwo. W ostatnich latach prezentują się one w Polsce imponująco, szczególnie porównując je do stanu z poprzednich dekad. Statystyki można jednak w stosunkowo łatwy sposób zakłamać-przykładem jedna z ostatnich nowelizacji Kodeksu Karnego, kiedy to odniesiono wartość przedmiotu, od której kradzież jest przestępstwem a nie wykroczeniem i tym samym statystycznie gwałtowanie spadła ilość przestępstw kradzieży w Polsce. Dlatego niezależne ośrodki badań opinii publicznej regularnie prowadzą badania dotyczące jakże ważnego zadowolenia społecznego z pracy Policji oraz zaufania do Policji.

1. WSKAŹNIKI ZAUFANIA SPOŁECZNEGO DO POLICJI

Według raportu przygotowanego pod koniec 2014 roku dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przez instytut Ipsos, Policja cieszy się dużym zaufanie wśród Polaków. Większość respondentów (72%) zadeklarowała, że zdecydowanie ufa lub raczej ufa tej instytucji. Częściej taką deklarację składały kobiety niż mężczyźni[1]. Wyraźnie mniejsze zaufanie do Policji mają ludzie młodzi (60%) oraz osoby o poglądach lewicowych. Badanie przeprowadzono metodą wywiadów telefonicznych na ogólnopolskiej próbie osób powyżej 16 lat (wielkość próby: 1002) , zgodnie z profilem ludności. Kwestionariusz zawierał również 4 inne pytania dotyczące poczucia bezpieczeństwa[2].

[1]WWW.policja.pl z dn. 23.08.2015.
[2]Tamże.

Wykres 1. Wskaźnik zaufania do Policji

Źródło: IPSOS, Opinia Polaków na temat bezpieczeństwa wewnętrznego, Warszawa czerwiec 2014

Wcześniejsze badania wykonane przez Centrum Badań Opinii Społecznej w 2012 roku wskazuje, że Policja znajduje się na 4 miejscu wśród instytucji życia publicznego obdarzanych przez Polaków największym zaufaniem. Odsetek zaufania wyniósł 65% i był wyższy jedynie dla Kościoła (69%), Harcerstwa (70%) i Wojska (75%). Większym zaufaniem od w/w instytucji cieszyły się jeszcze organizacje charytatywne: Caritas (80%), PCK (81%) i na pierwszym miejscu Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy z 89-procentowym wskaźnikiem zaufania społecznego[3].

W 2014 roku CBOS przeprowadził interesujące badanie, dotyczące stosunku społecznego do instytucji państwa po 25 latach demokracji w Polsce. W przypadku Policji stanowiło rozwinięcie o kolejne 2 lata badań, prowadzonych od 2002 roku (zaprezentowanych w tabeli nr 5). Zaufanie do Policji ponownie wzrosło, osiągając 71% - jest to drugi wynik po rekordowych 75 % w roku 2008[4]. Wskaźnik zaufania pokrywa się zresztą z badaniem wykonanym w 2014 roku przez instytut Ipsos, zaprezentowanym na Wykresie 1.

Tabela 2 jest częścią badań CBOS „Aktualne problemy i wydarzenia" przeprowadzoną metodą wywiadów bezpośrednich na reprezentatywnychgrupach losowych mieszkańców Polski w lutym (1020 ankietowanych) i marcu (1098) 2014 roku[5]

[3] www.cbos.pl.z dn. 23.06.2015.
[4] Tamże.
[5] www.cbos.plz dn. 30.08.2015.

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?						
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	**Zaufanie - ogółem**	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania	**Brak zaufania - ogółem**	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	48	41	89	5	2	7	4
PCK	22	59	81	7	3	10	10
Caritas	29	51	80	9	4	13	7
Wojsko	17	56	74	11	4	15	11
Harcerstwo	16	54	70	7	2	9	21
Kościół rzymskokatolicki	24	46	69	17	9	26	5
Policja	8	57	65	20	8	28	7
Rzecznik Praw Obywatelskich	10	49	60	11	5	16	24
Władze lokalne miasta/gminy	6	52	58	23	7	31	11
Unia Europejska	7	51	58	19	7	26	16
NATO	8	48	57	15	5	20	23
ONZ	9	48	57	13	4	17	26
IPN	12	43	55	15	7	22	23
Sądy	5	40	45	31	13	44	11
Urzędnicy administracji publicznej	2	43	45	30	12	41	14
Telewizja	3	41	44	38	11	49	8
Rząd	2	37	39	32	17	49	12
Duże przedsiębiorstwa	2	33	35	26	9	35	30
Gazety	2	32	34	40	15	55	11
Kościoły innych wyznań	3	27	30	30	11	41	29
Związki zawodowe	2	27	29	26	10	36	35
Sejm i Senat	1	28	29	37	19	55	15
Partie polityczne	1	19	20	41	25	65	15

Tabela1. Wskaźnik zaufania do instytucji życia publicznego

Źródło: CBOS, Zaufanie społeczne, Warszawa, marzec 2012

Powyższe badanie przeprowadzono na liczącej 1058 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. Następnie wyniki porównano z podobnymi badaniami, przeprowadzonymi w latach 2002, 2004, 2006, 2008, 2010. Z porównania wynika, że zaufanie do Policji utrzymuje się na stabilnym poziomie, wahając się w tym czasokresie w granicach 56-75 %, przy czym najczęściej oscyluje w granicach 62-65%[6].

[6]Tamże.

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?																	
	I 2002			I 2004			I 2006			I 2008			I 2010			I 2012		
	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.
	w procentach																	
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	89	8	3	86	9	5	87	9	4	85	6	9	88	8	4	89	7	4
PCK	85	6	9	82	8	10	83	9	8	79	7	14	78	10	12	81	10	10
Caritas	85	9	6	84	10	7	83	10	7	80	10	10	82	12	6	80	13	7
Wojsko	76	16	8	76	16	8	76	17	7	84	10	6	76	13	11	74	15	11
Harcerstwo	74	8	18	75	7	18	75	9	16	69	8	23	68	9	23	70	9	21
Kościół rzymskokatolicki	76	21	3	75	21	4	81	17	2	79	17	4	78	18	4	69	26	5
Policja	62	30	8	56	36	8	59	34	7	75	19	6	63	29	8	65	28	7
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	69	13	18	62	15	24	55	21	24	60	16	24
Władze lokalne miasta/gminy	43	41	17	53	34	13	56	33	11	68	23	9	55	34	11	58	31	11
Unia Europejska	49	30	21	46	34	19	62	24	14	73	12	15	60	23	17	58	26	16
NATO	63	18	19	59	21	20	63	19	18	68	11	21	59	20	21	57	20	23
ONZ	63	15	21	62	16	22	65	17	18	69	9	22	60	18	22	57	17	26
IPN	-	-	-	-	-	-	62	18	20	57	20	23	51	28	21	55	22	23
Sądy	40	49	11	31	60	8	39	51	10	59	29	12	44	45	11	45	44	11
Urzędnicy administracji publicznej	31	52	17	33	54	14	38	50	12	53	33	14	42	47	11	45	41	14
Telewizja	57	34	9	54	37	9	55	36	9	67	25	8	47	44	9	44	49	8
Rząd	42	45	13	21	68	11	47	40	13	56	32	13	31	60	9	39	49	12
Duże przedsiębiorstwa	27	43	30	35	37	28	32	43	25	42	26	32	35	35	30	35	35	30
Gazety	47	43	10	47	43	11	48	42	10	54	35	11	37	52	11	34	55	11
Kościoły innych wyznań	30	41	29	29	45	26	31	45	24	34	40	26	36	34	30	30	41	29
Związki zawodowe	22	41	37	31	40	30	32	37	31	39	27	34	26	40	34	29	36	35
Sejm i Senat	28	54	18	21	67	12	30	54	16	39	44	17	21	68	11	29	55	15
Partie polityczne	15	65	19	13	72	15	24	61	15	28	54	18	14	76	10	20	65	15

* W tabeli połączono odsetki odpowiedzi *zdecydowanie mam zaufanie* i *raczej mam zaufanie* oraz *zdecydowanie nie mam zaufania* i *raczej nie mam zaufania*. Na szarym tle zaznaczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność

Tabela 2. Wskaźniki zaufania do instytucji życia publicznego, lata 2002-2012. Źródło: CBOS, Zaufanie społeczne, Warszawa, marzec 2012.

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?																				
	I 2002			I 2004			I 2006			I 2008			I 2010			I 2012			III 2014		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach																				
Kościół rzymskokatolicki	76	21	3	75	21	4	81	17	2	79	17	4	78	18	4	69	26	5	64	29	7
Kościoły innych wyznań	30	41	29	29	45	26	31	45	24	34	40	26	36	34	30	30	41	29	27	41	32
Unia Europejska	49	30	21	46	34	19	62	24	14	73	12	15	60	23	17	58	26	16	68	22	10
NATO	63	18	19	59	21	20	63	19	18	68	11	21	59	20	21	57	20	23	68	16	16
Sejm i Senat	28	54	18	21	67	12	30	54	16	39	44	17	21	68	11	29	55	15	34	54	12
Rząd	42	45	13	21	68	11	47	40	13	56	32	13	31	60	9	39	49	12	33	58	8
Władze lokalne miasta/gminy	43	41	17	53	34	13	56	33	11	68	23	9	55	34	11	58	31	11	60	32	7
Związki zawodowe	22	41	37	31	40	30	32	37	31	39	27	34	26	40	34	29	36	35	34	34	32
Partie polityczne	15	65	19	13	72	15	24	61	15	28	54	18	14	76	10	20	65	15	17	66	17
Administracja publiczna	31	52	17	33	54	14	38	50	12	53	33	14	42	47	11	45	41	14	40	48	12
Wojsko	76	16	8	76	16	8	76	17	7	84	10	6	76	13	11	74	15	11	74	10	16
Policja	62	30	8	56	36	8	59	34	7	75	19	6	63	29	8	65	28	7	71	21	8
Sądy	40	49	11	31	60	8	39	51	10	59	29	12	44	45	11	45	44	11	46	39	15
Telewizja	57	34	9	54	37	9	55	36	9	67	25	8	47	44	9	44	49	8	55	36	9
Gazety	47	43	10	47	43	11	48	42	10	54	35	11	37	52	11	34	55	11	40	46	14

* W tabeli połączono odsetki odpowiedzi *zdecydowanie mam zaufanie* i *raczej mam zaufanie* oraz *zdecydowanie nie mam zaufania* i *raczej nie mam zaufania*. Na szarym tle zaznaczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność

Tabela 3. Wskaźniki zaufania do instytucji życia publicznego, lata 2002-2014
Źródło: CBOS, stosunek do instytucji państwa oraz partii politycznych po 25 latach, Warszawa, maj 2014

2. ZADOWOLENIE SPOŁECZNE Z PRACY POLICJI

Według najnowszego badania przeprowadzonego w marcu 2015 roku przez Centrum Badań Opinii Społecznej, metodą wywiadów bezpośrednich na reprezentatywnej próbie 1061 mieszkańców Polski, 65% społeczeństwa dobrze ocenia pracę Policji. Przeciwnego zdania jest 22% ludności, pozostali nie mają zdania[7]. Znamienne jest, że źle o Policji wyrażają się głównie osoby młode, niewykształcone i bezrobotne a więc grupy najbardziej narażona na uczestnictwo w działalności przestępczej i tym samym mogące mieć „pretensje" do Policji za to, że zostały schwytane bądź znalazły się w więzieniach co przedstawia poniższa tabela 9.

Oceny policji	Wskazania respondentów według terminów badań																Zmiany IX '14 – III '15
	IX '08	III '09	IX '09	III '10	IV '10	VI '10	IX '10	III '11	IX '11	III '12	IX '12	III '13	IX '13	III '14	IX '14	III '15	
	w procentach																
Dobra	72	72	72	71	73	72	71	69	72	71	68	57	66	67	66	65	–1
Zła	21	21	20	19	19	19	21	18	20	19	22	29	23	22	22	22	0

Tabela 3 - Wskaźnik zadowolenia z pracy Policji
Źródło: CBOS, ocena instytucji publicznych, Warszawa, marzec 2015

Stabilny wskaźnik zadowolenia z pracy Policji, regularnie oscylujący w granicach 2/3 poparcia, utrzymuje się już od około dekady. Porównując zadowolenie pracy Policji jakie notowano w połowie lat 90-tych (jedynie około połowa zadowolonych) odnotować należy wyraźny wzrost[8].

[7]Tamże.
[8]Tamże.

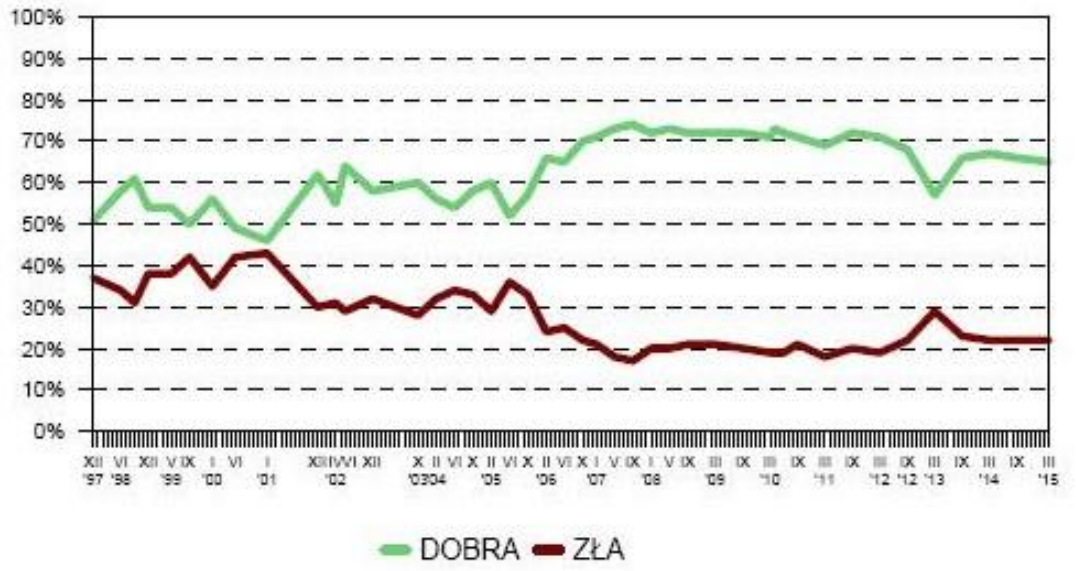

Tabela 4. Wahania zadowolenia społecznego z pracy Policji w okresie 1997-2015.
Źródło: CBOS, ocena instytucji publicznych, Warszawa, marzec 2015

Interesująco przedstawia się porównanie zadowolenia z pracy Policji w odniesieniu do innych instytucji publicznych. Badanie przeprowadzone w marcu 2014 roku na liczącej 946 osób reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Polski wykazało, że jedynie media przewyższają Policję wskaźnikiem zadowolenia społecznego[9].

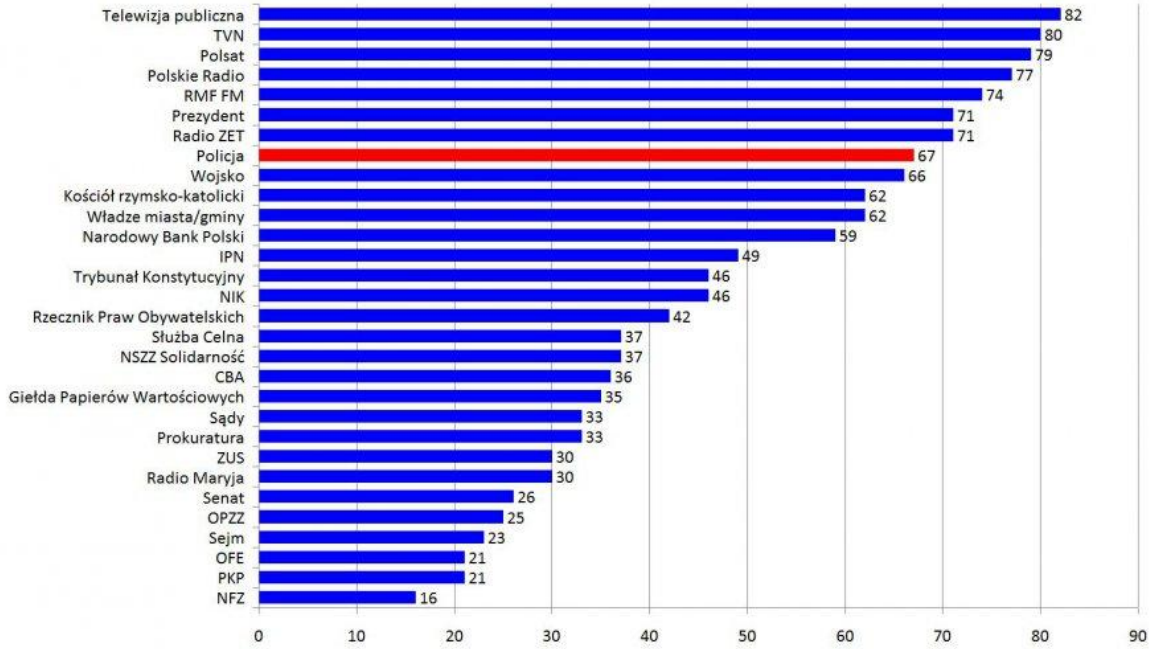

Tabela 5. Wskaźnik zadowolenia Polaków z działalności instytucji publicznych.
Źródło: CBOS, ocena instytucji publicznych, Warszawa, marzec 2014

Warte odnotowania jest to, że Policja jest aktualnie najwyżej ocenianą służbą mundurową, a zadowolenie z jej pracy jest ponad dwukrotnie wyższe niż innych instytucji wymiaru sprawiedliwości tj. prokuratury i sądów[10].

[9]www.policja.pl, z dn. 23.06.2015.
[10]www.cbos.plz dn. 30.08.2015..

3. SKUTECZNOŚĆ POLICJI W LICZBACH

Wykrywalność ogółu przestępstw przez polską policję utrzymuje się od kilku lat na stabilnym poziomie i wynosi obecnie 66,7 %. Praktycznie oznacza to, że średnio, w przypadku 2/3 przestępstw, zostaje wskazany podejrzany o ich popełnienie i zostają mu przedstawione zarzuty karne. Porównując wykrywalność przed 10 lat, to w 2004 roku wyniosła ona 56,2 %. 10 kolejnych lat pracy Policji spowodowało wzrost ogólnej wykrywalności o 10,5 %.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia (2004 - 2014) szczególnie widać spadek liczby przestępstw, gdy porówna się ze sobą jeden średni dzień z 2004 r. kiedy to dochodziło przeciętnie do 4003 przestępstw oraz jeden dzień z 2014 roku, kiedy średnia liczba przestępstw wyniosła 2 507. Widać wyraźnie różnicę - to 1496 przestępstw mniej każdego dnia. Gdy tak samo porównany liczbę przestępstw kryminalnych, to spadek wynosi 1237[11]. Jeżeli chodzi o najświeższe dane, rok 2014 charakteryzował się dużym spadkiem liczby przestępstw kryminalnych, coraz częściej ujawnianymi przez policjantów przestępstwami gospodarczymi oraz wysoką wykrywalnością sprawców przestępstw. Spadła liczba zarówno poważnych przestępstw kryminalnych (zabójstwa, rozboje z bronią lub niebezpiecznym narzędziem), jak też mniej groźnych w skutkach, lecz uciążliwych dla społeczeństwa przestępstw takich jak drobne kradzieże lub uszkodzenia mienia[12].

Przez cały 2014 rok liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych wyniosła 915 083 to jest o 14 % procent mniej niż rok wcześniej. W 2013 roku odnotowano 1 063 906. Zdecydowanie spadła liczba przestępstw kryminalnych - z 711 435 w 2013 roku do 633 701 w 2014 r, czyli o 77 734. Liczba przestępstw gospodarczych wzrosła ze 154 592 do poziomu, 163 080 czyli o 8488. Spadki odnotowano w grupie przestępstw, uważanych powszechnie za szczególnie uciążliwe dla obywatela. Jest to grupa 7 wybranych rodzajów przestępstw (uszczerbek na zdrowiu, bójka i pobicie, przestępstwa rozbójnicze, kradzież cudzej rzeczy i kradzież samochodu, kradzież z włamaniem i uszkodzenie rzeczy). Spadki dotyczą każdego rodzaju z wyżej wymienionych naruszeń prawa[13].

W obszarze przestępczości nieletnich, niższe wartości odnotowano zarówno, jeśli chodzi o liczbę czynów karalnych – spadek wyniósł 28 907, co oznacza obniżenie liczby czynów z 71 642 w 2013 roku do 42 735 w roku 2014, co stanowi blisko 40 %. Liczba zarejestrowanych podejrzanych nieletnich wyniosła 17 287 w 2014 roku i była niższa o 7 961 niż rok wcześniej[14]. Rozbijając dane na wybrane przestępstwa, statystyki za rok 2014 przedstawiają się następująco[15]:

- *Bójki i pobicia* - spadek z 8 788 w 2013 do 6 964 w 2014 roku. Jest to spadek o 21 %, czyli o 1824. W 2004 roku – odnotowano zdecydowanie więcej, bo 14 388 bójek i pobić. Oznacza to, że średnio każdego dnia (porównując jeden dzień z 2004 roku i jeden z 2014 roku) odnotowano średnio 20 przestępstw mniej.
- *Przestępstwa rozbójnicze* - spadek z 20 376 w 2013 roku do 13 868 w 2014 roku. Jest to spadek o 32 %, czyli o 6508. 10 lat temu liczba przestępstw rozbójniczych była 3,5 razy większa i wynosiła 48 636. Dziennie średnia liczba przestępstw spadła o 95.

[11]www.policja.pl z dn. 30.08.2015.
[12]Tamże.
[13]Tamże.
[14]Tamże..
[15]Tamże.

- *Zniszczenie/uszkodzenie mienia* - spadek z 57 955 w 2013 roku do 47 361 w 2014 roku. Jest to spadek o 18 %, czyli o 10 572.
- *Uszkodzenie ciała* - spadek z 14 090 w 2013 roku do 13 651 w 2014 roku. Jest to spadek o 3 % czyli o 439.
- *Włamania* - spadek ze 118 398 w 2013 roku do 106 900 w 2014 roku. Jest to spadek o około 10 % czyli o 11 498. W tej kategorii przez 10 lat odnotowano wyjątkowo duży spadek – w 2004 roku odnotowano 266 591 włamań. Oznacza to średni dzienny spadek o 437 .
- *Kradzieże* - spadek z 214 616 w 2013 roku do 174 900 w 2014 roku. Jest to spadek o 19 %, czyli o 39 716. Jeszcze 10 lat temu liczba kradzieży wynosiła 339 086. Oznacza to średni dzienny spadek o 450.
- *Kradzieże samochodów* - spadek z 15 465 w 2013 roku do 14 124 w 2014 roku. Jest to spadek o 9 %, czyli o 1341. W 2004 roku liczba tych przestępstw wyniosła 51 150. Oznacza to spadek w ostatnim dziesięcioleciu o 62 %, a średni dzienny spadek o 101 przypadków kradzieży samochodu.
- *Zabójstwa* – spadek o 7 %. Jest to spadek z 574 w 2013 roku do 532 w 2014 – natomiast w 2004 r liczba zabójstw wynosiła 980. Na przestrzeni 10 lat jest to spadek średnio o 1,2 dziennie. Podczas jednego dnia 2004 r. średnio dokonywano 2,7 zabójstw, natomiast w 2014 - 1,5.
- *Zgwałcenia* – spadek o 2 %, czyli o 33 zdarzenia mniej. Jest to spadek z 1362 w 2013 roku do 1329 w 2014 – natomiast w 2004 r. liczba tych przestępstw wyniosła 2 176. Średnio w 2004 r. dziennie odnotowywano 6 przestępstw, podczas gdy w 2014 roku 3,6.
- *Przestępczość narkotykowa* - Intensyfikacja walki z przestępczością narkotykową w 2014 przyniosła zwiększenie liczby zabezpieczonych narkotyków. Policjanci zabezpieczyli ponad 3,7 tony środków odurzających, podczas gdy rok wcześniej było to blisko 1,9 tony.
- *Zdecydowaniepoprawiło się bezpieczeństwo na drogach*. Liczba przestępstw drogowych w 2014 roku spadła o 53 819, czyli o 38 % w stosunku do roku 2013. Ogólna liczba przestępstw drogowych w 2014 roku wyniosła 87 085. Dane za poprzedni rok (2013) były wyższe i wyniosły 140 904 (wszystkie przestępstwa drogowe).

Porównując ze sobą statystyki drogowe z 2014 roku do 2013, widać utrzymującą się tendencję spadkową biorąc pod uwagę liczbę wypadków, osób rannych i ofiar śmiertelnych. W zeszłym roku doszło do 34 694 wypadków – jest to o 691 mniej niż w roku poprzednim. W 2014 r. liczba ofiar śmiertelnych wyniosła 3 171 osób, co oznacza, że na polskich drogach zginęło o 120 osób mniej niż w roku 2013. Spadła również liczba osób rannych, w 2014 wyniosła ona 42 177 osób i było to o 1294 osoby mniej niż w 2013 roku[16].

4. ZAKOŃCZENIE

W niniejszym materiale zaprezentowanofragment badań dot. bezpieczeństwa potwierdzając wiodącą rolę Policji w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego. Potrzeba posiadania służb policyjnych odkryta została na ziemiach polskich już wiele wieków temu, choć jako zaczątek znanej nam w obecnej formie Policji można uznać powstanie Policji Państwowej w dwudziestoleciu międzywojennym. Przy czym formy działań instytucji

[16]www.policja.pl z dn. 30.08.2015.

policyjnych w Polsce różniły w zależności od czasów i sytuacji politycznej, w jakiej funkcjonowały. Obecnie Policja jest nowoczesną, apolityczną instytucją z szerokimi uprawnieniami. Jej struktura organizacyjna jak i formy działań przystosowane są do otwartych granic oraz dynamicznie zmieniającej się przestępczości. Funkcjonariusze Policji posiadają szerokie uprawnienia, jednak w miarę możliwości nie wykraczające poza sferę swobód obywatelskich. Jej działanie jest też kontrolowane zarówno wewnątrz jak i od zewnątrz.

Policja funkcjonuje zarówno na szczeblu centralnym jak i samorządowym, z którym to jest ustawowo powiązana. Policja w Polsce jest instytucją scentralizowaną z elementami decentralizacji. Samorządy terytorialne mają znaczny wpływ na pracę Policji. Mogą również w pewnym zakresie realizować samodzielne zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku publicznego. Policja współpracuje nie tylko z samorządami terytorialnymi, ale z szeregiem innych instytucji, tworząc kompletny system bezpieczeństwa wewnętrznego. Organy te są jednak w dużej mierze uzależnione od współpracy z Policją i dopiero pełna współpraca pozwala im osiągnąć odpowiednią skuteczność. Również zadowolenie społeczne z pracy Policji jest bardzo wysokie. Wyżej Polacy oceniają jedynie działalność wolnych mediów. W tym kontekście statystyki dotyczące wysokiej skuteczności Policji w wykrywalności przestępstw należy uznać za wiarygodne.

Reasumując, Policję w obecnej formie można uznać niezwykle potrzebną społeczeństwu, efektywną i dostosowaną do panujących czasów. Nic nie wskazuje, aby w nadchodzącej przyszłości i czasie miało się to zmienić.

BIBLIOGRAFIA:

1) Letkiewicz A. , Majer P. , *Policja Państwowa,* Wyd. WSPol w Szczytnie, Szczytno, 2012.
2) Michoń I, *Prawne formy działania Policji*, Rzeszów 2011.
3) Marek A. , *Kodeks karny. Komentarz,* Wyd. LEX, Warszawa 2007.
4) Olak A. ,Tyrała P, *Prakseologia w Edukacji dla Bezpieczeństwa*, Wyd. Amelia, Rzeszów 2012.
5) Tyrała P. , *Nauki o Bezpieczeństwie*, Wyd. Amelia, Rzeszów 2013.
6) Wróbel J., Chechelski A., *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi zabezpieczeństwo i porządek publiczny*, Wyd. Policji w Katowicach, Katowice 2010.
7) Zespół BHP KMP Katowice, *Analiza stanu bezpieczeństwa i higieny służby w KMP Katowice na przestrzeni 2014 roku, KMP* Katowice 2015.
8) *Policja 997*, miesięcznik branżowy, nr 1,3/2015.

Akty prawne

1) Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej (Dz.U z 1997 nr 77, poz. 483).
2) Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990r o Policji , (Dz.U 1990 nr 30 poz.179 z późn.zm.).
3) Ustawa z dnia 26 czerwca 2014 roku o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U z 2014 r. Nr 0, poz. 1199).

Netografia

1) www.cbos.pl – Centrum Badania Opinii Społecznej: 30.08.2015.
2) www.cbsp.policja.pl – oficjalna strona internetowa CBŚ Policji: 30.08.2015.
3) www.policja.pl – oficjalna strona internetowa Komendy Głównej Policji: 30.08.2015.

Prof. nadzw. Dr hab. Antoni OLAK
WSBiP w Ostrowcu Św./WSPA w Lublinie

Karolina OLAK
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

VPLYV GLOBALIZÁCIE NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE. AKTUÁLNY GLOBÁLNY BEZPEČNOSTNÝ PROBLÉM - MIGRANTI

IMPACT OF GLOBALIZATION ON SECURITY ENVIROMENT. CURRENT GLOBAL SECURITY PROBLEM – MIGRANTS

Ivona ONDREJKOVÁ

ABSTRACT

The author of the article points to the impact of globalization on the security environment and analyzes the current state of the security environment in Europe. Europe is facing in these times of tremendous problem of the migrants and illegal migration is just one aspect of the social dimension of globalization. The author of the article focuses mainly on social security as a function and analysis the impact of migration on Europian Union.

Keywords: Globalization, security enviroment, social security, migration, impact of migration.

ÚVOD

Globalizácia je pojem, s ktorým sa už snáď stretol každý človek, ktorého aspoň v minimálnej miere zaujíma život okolo seba. Pojem globalizácia je skloňovaný čoraz častejšie v každom štáte vyspelého sveta. Je to proces, ktorý sa dotýka veľkého okruhu oblastí, ktoré stále narastajú, ako napr. ekonomická, technologická, ekologická, politická, vojenská, sociálna, bezpečnostná a pod.

Tento dynamický proces vnímajú odborníci z celého sveta rôzne, dokonca neexistuje ani jednoznačná definícia, čo vlastne globalizácia je. Skutočnosť, že neexistuje ustálená definícia je spojená aj s tým, že niektorí odborníci vnímajú globalizáciu pozitívne, pretože zastávajú názor, že globalizácia prispieva k rozvoju sveta a ľudstva, avšak druhá skupina sa domnieva, že globalizácia je moderným postrachom pre celé ľudstvo, že práve tento proces spôsobuje nárast kriminality, organizovaného zločinu, nepokojov a celkovej neistoty.

V súčasnej dobe čelí svet obrovskému problému, ktorý je neprehliadnuteľný – migrácia obyvateľov predovšetkým z krajín ako Sýria, Afganistan, Irak... Ako každý problém, aj problém resp. problémy spojené s migráciou obyvateľov vyššie uvedených krajín majú svoju príčinu.

Či sa nám to páči alebo nie, príčinou migrácie je (samozrejme, že nie len) globalizácia. Svet je už natoľko prepojený a liberálny, že je možné bez akýchkoľvek dokladov totožnosti prejsť hranice štátov, nehovoriac o hraniciach Schengenského priestoru. Kde sa teda stala chyba? Ktorý faktor zlyhal? Príslušníci týchto rozvojových krajín, ktorí prúdia do Európy v enormných počtoch majú inú mentalitu a náboženstvo. Všetko by bolo v poriadku, keby boli ochotní prispôsobiť sa krajine, v ktorej žiadajú o azyl, ktorá ich má chrániť. Ale dokážu sa títo ľudia prispôsobiť? Myslím si, že je namieste obava občanov členských štátov Európskej únie o svoje životy, majetok.

1. POJEM GLOBALIZÁCIA A JEJ ZÁKLADNÉ ASPEKTY

Ako som už vyššie spomínala, globalizácia nie je jednoznačne definovaná. Tento pojem sa po prvýkrát objavil niekedy v 80–tych rokoch minulého storočia a opisoval zmeny, ktoré sa udiali v modernom svete. História globalizácie však siaha oveľa ďalej. Niektorí odborníci zastávajú názor, že globalizácia vznikla a postupne sa vyvíjala počas celej histórie ľudstva avšak o globalizácii v dnešnom zmysle slova môžeme hovoriť až od roku 1492, teda od objavenia „Nového sveta“ Krištofom Kolumbom.

Nikto, kto chce porozumieť vyhliadkam našej spoločnosti na konci storočia, by nemal ignorovať pojem globalizácia. O globalizácii hovorí každý podnikateľský guru a žiadny politický prejav v 21. storočí nie je kompletný kým nepadne aspoň jedna zmienka o globalizácii a jej vplyve na modernú spoločnosť. V debatách o globalizácii, ktoré sú v posledných rokoch mimoriadne rozšírené sa stretávame s úplne protikladnými názormi odborníkov na danú problematiku.

Pod pojmom globalizácia si treba predstaviť určitý proces, ktorý sa veľmi rýchlo vyvíja a ovplyvňuje životy ľudí vo všetkých štátoch sveta.

„Globalizácia predstavuje multidimenziálny proces, v ktorom sa navzájom prelínajú a ovplyvňujú ekonomické, politické, sociologické, technologické, ekologické, kultúrne, náboženské, vojensko-strategické a ďalšie podmienky a faktory. Jej doterajší priebeh ukazuje, že v rámci mnohorozmernosti tohto procesu primárny bázický vplyv majú ekonomické aspekty, ktoré výrazne určujú a ovplyvňujú ostatné stránky globalizácie.“ [1]

Globalizácia nie je teda jeden proces, ale súbor zložitých procesov, ktoré pôsobia navzájom rozporne alebo protikladne v troch základných dimenziách a to v ekonomickej, politickej a sociálnej. V tomto článku sa zameriam na sociálnu dimenziu globalizácie, ktorá predstavuje okrem iného aj nelegálnu migráciu.

Sociálna dimenzia globalizácie sa prejavuje prioritne v zvyšovaní informovanosti napr. prostredníctvom internetu, v množstve študentov študujúcich v zahraničí alebo aj v pomerne bežných interraciálnych manželstvách. Tieto aspekty predstavujú svetlú stránku sociálnej dimenzie globalizácie ale omnoho častejšia a nebezpečnejšia je práve tá negatívna. Negatívna stránka globalizácie z pohľadu sociálneho predstavuje väčšie teroristické hrozby, nárast kriminality, masívne zabíjanie civilistov, zvýšenú rozvodovosť a rozpad rodín, šírenie doposiaľ neznámych chorôb vo vyspelých krajinách a v neposlednom rade v nelegálnej migrácii. Sociálna dimenzia globalizácie sa okrem iného dotýka aj vzťahov človeka k sebe samému, svojim potrebám, vzťahov medzi jednotlivými spoločnosťami ako aj k životnému prostrediu.

1. 1 VPLYV GLOBALIZÁCIE NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Bezpečnosť je už oddávna pociťovaná ako jedna z najdôležitejších ľudských potrieb. Už dávno neznamená bezpečnosť len stav bez vojen, pretože v 21. storočí musíme stále častejšie čeliť práve hrozbám nevojenského charakteru. Národy sú dnes nútené čeliť skôr rizikám a nebezpečenstvu, ako nepriateľom, a to je mohutný posun v samotnej ich podstate. Naša spoločnosť vplyvom globalizácie nie je pevne daná a bezpečná, ale naopak plná obáv a úzkostí a zbrázdená hlbokými rozdielmi.

[1] ŠIKULA, M. 2005. K metodologickým východiskám ponímania fenoménu globalizácie. In Ekonomický časopis, 2005, roč. 53, č. 7, s. 663-679. ISSN 0013-3035. S.664

„Bezpečnosť dnes nadobúda aj sociálny rozmer a vyžaduje si riešiť také problémy ako je nezamestnanosť, chudoba v tretích krajinách, masová migrácia a preľudnenosť v určitých aglomeráciách.“[2]

Prostredie, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych objektov, ich činnosti a vzťahy medzi nimi determinované v prvom rade bezpečnosťou sa nazýva bezpečnostné prostredie. Bezpečnostné prostredie je určené na základe geografického územia, ktoré spravidla podlieha aj ďalším klasifikačným kritériám ako napr. sociálno-ekonomické alebo kultúrne kritérium.

„Základnou tendenciou vývoja súčasného bezpečnostného prostredia je prehlbovanie nestability, neurčitosti a nepredvídateľnosti jeho vývoja vo svete ako dôsledok rastúceho počtu zlyhávajúcich štátov a negatívneho vplyvu niektorých neštátnych činiteľov.“[3]

Už od vzniku ľudstva sa kmene, skupiny či jednotlivci stretávali s narušením svojho bezpečnostného prostredia a to predovšetkým prostredníctvom nepriaznivých prírodných javov, silou prírody, chorobami, na ktoré nemali účinné liečivá alebo aj útokmi divých zvierat. Postupne počas evolúcie ľudstva sa stal najväčším ohrozením pre bezpečnosť sám človek. So zmenou spoločenského zriadenia dochádzala k prehlbovaniu majetkových rozdielov a životnej úrovne ľudí žijúcich v tej istej spoločnosti a s tým súvisiace náboženské a hodnotové rozdiely. Prirodzene sa ľudia začali novodobým hrozbám brániť a zbrojiť sa avšak toto bránenie pôsobilo a pôsobí vždy kontraproduktívne, teda čím viac sa určitá spoločnosť bráni, tým viac vzbudzuje u ostatných podozrenie a obavy.

Globalizácia natoľko ovplyvňuje bezpečnostné prostredie, že riziká a hrozby žiadneho štátu sa nedajú eliminovať len na toto jedno územie. Globalizácia spôsobila to, že svet je ako pavučinová sieť a akýkoľvek zásah na jednom konci rezonuje aj na opačnom.

„Celosvetové bezpečnostné prostredie je v súčasnosti výrazne ovplyvnené vznikom nových vojenských i nevojenských ohrození, prehlbujúcou sa globalizáciou, pretrvávajúcou celosvetovou hospodárskou krízou, permanentne hroziacim terorizmom, zlyhávajúcimi štátmi, nestabilitou v rozvojových krajinách a vzrastajúcou zraniteľnosťou spoločnosti ako takej .“[4]

2. PRÍČINY MIGRÁCIE

Migrácia ľudí nie je vôbec novodobým problémom. S migráciou sú spojené dejiny ľudstva a bola prítomná už v ďalekej histórii, avšak migrácia, ktorej čelí najmä Európa v týchto dňoch nemá v novodobej histórii obdoby, za čo môže aj proces globalizácie, ktorý umožňuje ľudom presúvať sa po našom „zmenšenom svete“.

Pojem migrácia je odvodený od latinského slova *„migratio“*, čo v preklade znamená sťahovanie, premiestňovanie. Migráciou teda rozumieme premiestňovanie skupín či jednotlivcov v geografickom priestore za účelom zlepšenia ich aktuálnej situácie. Ľudia najčastejšie migrujú pre zlepšenie svojej sociálnej situácie alebo aby zabezpečili bezpečnosť sebe a ostatným členom rodiny. Je však mnoho dôvodov a ešte viac dôsledkov, ktoré s migráciou súvisia.

Jednou z príčin migrácie je explozívny rast svetového obyvateľstva. Naša planéta nám ponúka veľa možností, prostriedkov a prírodných zdrojov, ktoré ľudia využívajú ale tieto zdroje majú tiež svoj rozsah a hranicu, ktorá sa žiaľbohu nedá prekročiť. Zdravotníctvo

[2] HOFREITER, L. 2006. Securitológia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. str. 30. ISBN 80-8040-310-4

[3] Tamtiež, str. 58

[4] NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2011. Globalizácia, obrana a bezpečnosť. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2011. str. 133. ISBN 978-80-8040-425-3

dnešných čias je už natoľko vyspelé (vo vyspelých krajinách), že sa ľudia dožívajú vyššieho veku ako v minulosti, čím logicky narastá celkový počet ľudí žijúcich na Zemi.

Podľa štatistík OSN koncom roku 1999 prekročil počet obyvateľov Zeme počet šesť miliárd, z čoho vyplýva, že od roku 1950 sa tento počet zdvojnásobil a to znamená, že v poslednom polstoročí pribudlo na tejto planéte viac ľudí než pred štyrmi miliónmi rokov. Väčšiu časť populačného prírastu už niekoľko rokov tvoria rozvojové krajiny a rovnako to bude aj naďalej.

„K explozívnemu rastu obyvateľstva dochádza takmer výhradne v nerozvinutých krajinách – v Ázii, Afrike, čiastočne i v Latinskej Amerike, v menšej časti taktiež v USA. Čo je však nebezpečné, že paralelne s týmto populačným rastom v budúcich 50-tich rokoch pravdepodobne klesne použiteľná pôda, pripadajúca v rozvojových krajinách na jednu jednu osobu na menej ako dve tretiny dnešnej plochy. Rýchly rast populácie v nerozvinutých krajinách spôsobuje politickú nestabilitu.“[5]

Príčin migrácie je veľmi veľa a explozívny rast obyvateľstva nie je najčastejší dôvod, prečo ľudia opúšťajú svoje domovské krajiny. V súčasnosti sú hlavnou príčinou migrácie pretrvávajúce ozbrojené konflikty, občianske vojny, všeobecné násilie, prenasledovanie z dôvodu náboženskej príslušnosti alebo sociálnej skupine a štáty, v ktorých k týmto konfliktom dochádza nie sú schopné poskytnúť svojim občasnom ochranu.

„Značná časť týchto osôb uteká za hranice svojej vlasti ako utečenec. Niektorí z nich žiadajú o medzinárodnú ochranu na základe noriem medzinárodného práva (Ženevská konvencia 1951) a niektorí z obavy, že nezískajú status utečenca a budú vrátení do krajiny svojho pôvodu o takúto ochranu nepožiadajú.“[6]

3. DOPAD MIGRÁCIE NA EURÓPU

Vzťah Európskej únie a migrácie je sporný a zložitý. Európska únia na jednaj strane z viacerých dôvodov migráciu potrebuje ale na strane druhej jej migrácia spôsobuje problémy. Tento antagonizmus sa zákonite odzrkadľuje v diskusiách a migračných politikách jednotlivých členských štátov Európskej únie. Migračné politiky môžeme rozdeliť do troch základných modelov nasledovne:

- diskriminačný model,
- multikulturálny model,
- asimilačný model.

Migrácia je pre Európsku úniu pozitívna len z pohľadu okamžitej demografickej situácie, pretože migrujú najmä mladí ľudia v produktívnom veku. Z hľadiska dlhodobého sú demografické účinky migrácie veľmi málo prínosné.

Vo všeobecnosti je známe, že vo vyspelých členských krajinách Európskej únie klesla v posledných desaťročiach pôrodnosť, z čoho vyplýva, že sa bude investovať do zdravotníckych a sociálnych zariadení pre seniorov. Migranti predstavujú vhodnú pracovnú silu do týchto zariadení.

„Dramaticky sa môže meniť tiež rasová, etnická a náboženská štruktúra obyvateľstva. *V závislosti na podmienkach v obývanom prostredí môže byť obyvateľstvo v danej lokalite*

[5] VOLNER, Š. 2005. Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská. Zvolen : Bratia Sabovci, s.r.o. 2005. str. 222. ISBN 80-89029-99-X

[6] Dostupné online: http://www.emn.sk/phocadownload/emn_seminar_on_migration_2012/emn_2012_prezentacia_Peter_Kresak_Nutena_migracia.pdf (prebraté dňa 1.10.2015)

dokonca postupne nahradzované novými prisťahovalcami až do fáze úplnej výmeny pôvodnej populácie za novú, prisťahovaleckú. ***Po určitom čase ale migranti preberajú demografické správanie autochtónnej populácie****.“*[7]

Masová imigrácia úplne mení identitu prijímajúcej krajiny, jej kultúru a inštitúcie. Aby bolo možné zvládnuť prílev prisťahovalcov vznikajú rôzne nové inštitúcie, resp. mení sa postavenie už existujúcich inštitúcií, ktoré pôsobia v oblasti migrácie. Prílev imigrantov a ich pôsobenie v cieľovej krajine prehlbuje pocit nedôvery medzi pôvodnými občanmi týchto krajín, dochádza k rozvoju xenofóbie a rasizmu, vysoká koncentrácia migrantov s nižším sociálnym statusom spôsobuje nárast kriminality a súčasne strach pôvodného obyvateľstva.

Zo sídelného hľadiska a z hľadiska hustoty obyvateľstva je migrácia vysoko pozitívna, avšak treba si uvedomiť, že títo ľudia pochádzajú z krajín, v ktorých sú úplne iné hodnoty a náboženstvo. Tieto skutočnosti budú mať za následok, že dôjde k degradácii obytných areálov, budú vznikať tzv. getá a následne bude dochádzať k nežiaducemu deleniu územia na časti z nízkou bonitou. V konečnom dôsledku bude stratégia rozvoja miestneho územia a investičné zámery vysoko narušené, neovládateľné osídľovanie imigrantmi s nízkymi sociálnymi návykmi bude mať nepriaznivý vplyv aj na životné prostredie.

ZÁVER

Globalizácia je fenomén, ktorý zásadne hýbe svetom a predstavuje kľúčovú, dominantnú a rozhodujúcu silu, ktorá ovplyvňuje budúcnosť ľudstva. Môj postoj ku globalizácii je neutrálny, pretože som toho názoru, že nie je ani dobrá ani zlá, aj keď udalosti posledných dní súvisiace s migrantmi sa nakláňajú skôr na stranu negatívnu.

Bezmocnosť v súvislosti s migrantmi nie je znakom osobného zlyhania občanov členských štátov Európskej únie ale je odrazom neschopnosti našich inštitúcií. Kompetentné inštitúcie nie sú pripravené na zvládnutie takto kritických situácií a preto musí dôjsť k značnej adaptácii na situácie, ktoré sa momentálne v Európe dejú.

„Svet sa ponáhľa a speje ku svojmu koncu“ – túto myšlienku prezentoval istý arcibiskup Wulfstan pri kázaní v Yorku v roku 1014. Ocitáme sa v rizikových situáciách, ktoré predtým nemusel nikto riešiť ale zatiaľ na ne nie sme adekvátne pripravení.

Problém globalizácie a globálnych problémov spojených so sociálnou dimenziou globalizácie spôsobuje asymetriu a nerovnováhu, zostrenie protipólov a celkovú deštrukciu spoločnosti.

„Ak sa charakter a exponenciálny rast globálnych problémov nezastaví, hrozí, že sa dostane do ničiacej asymetrie, nerovnováhy, do chaotického stavu, že sa stane pre ľudí a pre ľudstvo neovládateľným, nekontrolovateľným. Bolo by pre ľudstvo prospešné, keby sme vedeli určiť mieru, dynamiku a tempo rastu, rýchlosť pohybu globalizácie, lebo aj kriticky pomalší aj kriticky rýchlejší rast znamená pre ľudstvo hrozbu.“[8]

[7] Dostupné online: http://www.infoweby.sk/spolocnost/migracia/310-dopady-na-hostitelske-krajiny

[8] VOLNER, Š. 2005. Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská. Zvolen : Bratia Sabovci, s.r.o. 2005. str. 232. ISBN 80-89029-99-X

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografia

HOFREITER, L. 2006. Securitológia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. str. 30. ISBN 80-8040-310-4

NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2011. Globalizácia, obrana a bezpečnosť. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2011. str. 133. ISBN 978-80-8040-425-3

VOLNER, Š. 2005. Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská. Zvolen : Bratia Sabovci, s.r.o. 2005. str. 222. ISBN 80-89029-99-X

Článok z časopisu

ŠIKULA, M. 2005. K metodologickým východiskám ponímania fenoménu globalizácie. In Ekonomický časopis, 2005, roč. 53, č. 7, s. 663-679. ISSN 0013-3035. S.664

Online zdroje

Dostupné online: http://www.emn.sk/phocadownload/emn_seminar_on_migration_2012/emn_2012_prezentacia_Peter_Kresak_Nutena_migracia.pdf (prebraté dňa 1.10.2015)

Dostupné online: http://www.infoweby.sk/spolocnost/migracia/310-dopady-na-hostitelske-krajiny

Mgr. Ivona Ondrejková
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
ivona.ondrejkova@gmail.com

PRESENT DIMENSION OF SECURITY OF INFORMATION

Monika OSTROWSKA

ABSTRACT

Information security is defined as a reasonable belief that there is no potential for a loss arising from the accidental or deliberate disclosure, modification, destruction or prevention of the processing of information which is stored, processed and transmitted within a specific system of information flow.

The concept of information security encompasses all forms, including verbal forms, of sharing, storing and processing information. Information protection is a complex and layered field that should span organisational, ethical, legal, technical and insurance dimensions. The massive importance of internationally recognised best practices in the area of information-security management. As risks and ways of ensuring security are largely the same for all companies, it is imperative to employ comprehensive risk analysis and draw on the experience of other companies.

Keywords: security, information, modification, destruction

INTRODUCTION

In the contemporary worldinformation has become a strategic asset, but this is true only for information which is a vehicle for significant content and which is delivered on time, to the intended addressee, in an unaltered (unmodified) form, and in a reliable manner, which simply means safely.

Many countries and a variety of national and economic institutions are gradually becoming used to this strategic nature of information. At the same time, the currently observable tendency is that the gravity of data protection and security is shifting from the political and military areas towards the economic sector.[1]

Thus, the sense of security as one of the basic human needs, is a dominant value. Security expresses the combined ratio of all the fragmentary values which are of greatest significance for humans.[2]

In the context of the perception of and the search for the sense of security, it is worth taking into consideration the model proposed by D. Frei, which comprises four components.

The first component is a state in whichthere is no security at all. This means that there is a real and significant external threat, and its perception corresponds to objective reality. The next component is a state of obsession, where an insignificant threat is perceived as significant. The third component is a false sense of security. This happens when a significant threat is perceived as insignificant.The last component is a state of security, in which external threat is insignificant, and its perception corresponds to objective reality.[3]

[1]WISZ A., *Information security in military ICT networks*, www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=1002, accessed on 29.04.2015

[2] JABŁOŃSKI M., MIELUS M., *Zagrożenia bezpieczeństwa informacji w organizacji gospodarczej (Information security threats in an economic organisation), in: Bezpieczeństwo informacji i biznesu-zagadnienia wybrane*, ed. M. Kwieciński, Kraków 2010, p. 23.

[3]LIEDEL K., *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Toruń 2006, p. 9.

1 INFORMATION SECURITY

Information security is "information defense involving the prevention and hampering of obtaining data concerning the physical nature of the current and planned state of affairs and phenomena in one's own areas of functioning, as well as the hampering of attempted introduction of information entropy into messages and physical destruction to data-carrying media.[4]

Information defense includes such operations as a) prevention (preventive actions), b) determent, c) indication and warning, d) detection, e) preparation for an emergency situation and f) response to a potential attack.

The priority objectiveat every level of information security management is to prevent informationdisclosure. It should be emphasised that too broad an interpretation of security may impede the flow of information indispensable for the efficient and effective functioning of a state or economic organisation. Also, there are a variety of approaches to defining information security. In the common meaning of the term, information security encompasses exclusively the protection of state and professional classified information.

Information security, as seen from a broader perspective, means a threat-free state of affairs. The threats might take the following forms: sharing information with unauthorised entities, espionage, diversion, and sabotage.[5]

The notion of information security also covers any action, system or method which aim at securing the information resources collected, processed, shared and stored in the memory of computers or IT networks.[6]

Information security should be understood as a component of physical, legal, personal and organisational as well IT safety of an economic organisation.[7] The components of information security are presented in Fig. 1.

The safety of information is something more than the safety of computer data, as it encompasses protection of intellectual property in a given institution. The intellectual value is of fundamental importance for such institution's survival on the market. The operations and functioning of businesses are based on information they own, i.e. on their secrets.[8]

Information security:

- Physical security
- Legal security
- Personal and organisational security
- ICT security[9]

1. ICT SECURITY

A term with a broader scope than information security is ICT security - it covers all information transmitted via technical means of communication. This takes place, among other things, with the use of telephone or radio line communication, a fax device or a computer network.[10]

Information security further includes ICT security which is a notion relating to the transmission, storage and processing of information in ICT networks and systems.[11]

---

[4] CIBOROWSKI L., *Walka informacyjna*, Toruń 1999, p. 186.
[5] BĄCZEK P., Information threats and the security of the Polish State, Toruń 2006, p. 71.
[6] Ibidem, p. 71.
[7] ŁUSZCZAK J.(ed.) *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji*, Poznań 2004, p. 80.
[8] PIPKIN D. L., *Information Security: Protecting the Global Enterprise*, Warsaw 2002, Preface.
[9] ŁUSZCZAK J.(ed.) *Zarządzanie…,* op.cit., p. 80.
[10] Ibidem, p. 19.
[11] Ibidem, p.19.

The basic attributes of information associated with its security are:
Secrecy – specifies the degree of protection to which information is to be subject. The degree in question is determined by persons or organisation which provide and receive information (the notion of secrecy is closely related to personal confidentiality, i.e. one's right to decide what kind of information he/she is willing to disclose or accept);
Integrity means that data and information are correct, unaltered and not manipulated with;
Accessibility – this attribute serves to characterise an ICT system and refers to the availability of data, processes and applications, as required by the user.[12]

Other attributes that are usually mentioned in connection with information security include accountability, in the sense of identification of users and services they use.[13].

As regards the types of entities which protect information, these will be mostly military organisations, where secrecy is deemed the most important aspect, in addition to financial entities where focus is placed on the integrity and availability of information.
The evolution of the Internet combined with technological advancements has given rise to new threats that intensify and accumulate those already existing.Furthermore, we have witnessed the emergence of new areas of information security, that used to be associated with the protection of information subject to State and official secrets. In the past, the area of State security was dominated by issues such as espionage, diversion activities, disclosure of information to unauthorised parties, etc. With the advancement of ICT *(information and communications technology)*[14], these have acquired a new quality, posing an even greater threat to State security. In addition, the technological progress has spurred the need to ensure that ICT systems and networks have the optimal level of stability, confidentiality, integrity and inviolability[15].
What is more, one should bear in mind that information warfare has always been a substantial part of military operations. As for the information domain, technological progress has brought about some important and quality-related changes in this field, including the globalisation of ICT systems, the emergence of cyberspace as one of the dimensions of information warfare, and the increasing diversity of the types of information threats. Another important factor stems from the complexity of threats, i.e. the growing number of the types of targets of information threats, coupled with the increased intensity of destructive activities[16].

Hence, in this case, information warfare comprises operations conducted during crises or conflicts with a view to providing information support to troops in their assigned tasks. These include activities in any society-related field (military, political, diplomatic, economic, ethnic, social, ideological, religious, etc.) in order to gain information advantage and control over a given area. Information attacks targeted at command, supervision, reconnaissance and telecommunications systems, as well as the elements of the State's critical infrastructure, are deemed to be remarkably effective in destroying enemy forces. The increasing complexity of ICT systems is accompanied by their vulnerability to threats being the result of information warfare waged by the enemy. Not only is defensive information warfare conducted both during peace and crises, but it also constitutes a major component of security and defence systems. Offensive information warfare, in turn, may take place in all military operations. This is because the idea behind such warfare is to extract information from reconnaissance

12 LIDERMAN K., Podręcznik administratora bezpieczeństwa teleinformatycznego, Warsaw 2003, p. 18.
13Ibidem, p.18.
14Information and communicationstechnology – technologia informacyjna i komunikacyjna
15 SIENKIEWICZ P., ŚWIEBODAH., Sieci teleinformatyczne jako instrument państwa – zjawisko walki informacyjnej [in:] Bezpieczeństwo teleinformatyczne państwa, ed. M. Madej, M. Terlikowski, Warszawa 2009, p. 78.
16 Ibidem, p. 78.

and intelligence operations, make use of information systems, or perform a combination of these activities[17].

Information systems offer to commanding officers and staffs the possibility to control on an on-going basis the situation on the battlefield. They also facilitate the synchronisation of operations and integration with battlefield operations systems. Information-based operations are still regarded to come under the competence of the Armed Forces, within the military information environment. They contribute to strengthening and protecting the capacity of the Armed Forces with regard to the processing and transmission on information in order to gain advantage within the whole spectrum of warfare[18].

It should be emphasised that in Poland, following American definitions and terms, plans have been made to set up Information Units as part of the Armed Forces of the Republic of Poland[19]. Moreover, the substantial value of information as a source of battlefield and information warfare potential in military operations will aid in the establishment of an Independent Information Unit within the structure of the Armed Forces. As regards the tasks, these will be aimed at conducting offensive and defensive operations with a view to ensuring information advantage over the enemy. Information Units will be conducting operations within the information space, including cyberspace which does not have geographical parameters and is not bound by the principles of morality or any other restrictions. This space will have its borders delimited only by the current level of the enemy's technological advancement.[20]

2. LEGISLATIVE ACTS GOVERNING ICT SECURITY

The principles of the protection of information constituting State and official secrets, as well as the broadly understood ICT security are governed, i.a., by the following legislative acts.

First and foremost, the Constitution of the Republic of Poland, dated 2 April 1997[21]. Second, the Act of 5 August 2010 on the Protection of Confidential Information[22] and the Act of 29 August 1997 on the Protection of Personal Data[23]. The question of ICT security is also covered by the Act of 18 September 2001 on Electronic Signature[24], the Act of 4 February 1994 on Copyright and Related Rights[25], the Act of 29 September 1994 on Accounting[26], the Act of 21 August 1997 on Trading in Securities[27], the Act of 16 April 1993 on Counteracting Unfair Competition[28], the Act of 21 July 2000 - the Telecommunications Law[29], the Act of 6 September 2001 on Access to Public Information[30], the Act of 27 July 2001 on the Protection of Databases[31], and the Act of 18 July 2002 on Providing Services by Electronic Means.[32]

---

[17] Ibidem, p. 78.
[18] Ibidem, p. 86-87.
[19] SIENKIEWICZ P., ŚWIEBODA H., *Sieci teleinformatyczne jako instrument państwa (ICT networks as an instrument of the State)*…, op. cit., pp. 82-83
[20] A Vision for the Armed Forces of the Republic of Poland up to the year 2030, Warsaw 2008, www.wp.mil.pl
[21] The Constitution of the Republic of Poland, dated 2 April 1997, No. 78, item 483.
[22] The Act on the Protection of Confidential Information, Journal of Laws of 2010, No. 182, item 1228.
[23] The Act on the Protection of Personal Data, Journal of Laws of 2002 No. 101, item 926 as amended
[24] The Act on Electronic Signature, Journal of Laws of 2001 No. 130, item 1450 as amended.
[25] The Act on Copyright and Related Rights, Journal of Laws of 2004
No. 24, item 83 as amended.
[26] The Act on Accounting, Journal of Laws of 1994 No. 121, item591 as amended
[27] The Act on Trading in Securities, Journal of Laws of 1997 No. 118, item97 as amended
[28] The Act on Counteracting Unfair Competition, Journal of Laws of 1993 No. 47, item211 as amended.
[29] Telecommunications Law, Journal of Laws of 2000 No. 73, item
852 as amended.
[30] The Act on Access to Public Information, Journal of Laws of 2001 No. 112, item1198 as amended.
[31] The Act on the Protection of Databases, Journal of Laws of 2001, No. 128, item 1402 as amended.

Provisions pertaining to the protection of information are also included in normative acts with the status of Regulations. These include the Regulation of the Council of Ministers of 9 February 1999 on the template forms of industrial safety questionnaires, the industrial safety certificate, and the refusal to issue an industrial safety certificate,[33] the Regulation of the President of the Council of Ministers of 25 February 1999 on the basic safety requirements for ICT systems and networks,[34] the Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence of 26 February 1999 on the manner of designation of materials,[35] including confidentiality clauses and the manner in which these clauses should be accounted for in the said materials;and the Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence of 26 February 1999 on the mode and manner of acquisition, transport, release and protection of materials.[36] Also the Regulation of the Minister of the Interior and Administration of 3 June 1998 on the specification of basic technical and organisational conditions applicable to IT devices and systems used in the processing of personal data.[37]

Note should also be taken of the fact that, aside from the above-mentioned normative Acts, there are many other regulations and ministerial ordinances in force, for instance dispositions issued by banks or the Internal Security Agency (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego).Those Acts govern in detail the various thematic areas related to ICT security. Furthermore, many types of information protected by law can be distinguished: administrative proceedings secret, penal proceedings secret, medical secret, trade secret, bank secret, and social insurance secret.*[38]*As stressed by the quoted author, there are other documents regarding the problems of ICT security. These include the Resolution of the Sejm of the Republic of Poland of 14 July 2000 on building foundations for an information society, the programme document*The goals and directions for the development of an information society in Poland,* which was adopted at the meeting of the Council of Ministers on 20 November 2000 and the document entitled ePolska – strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006 (ePoland - a strategy for the development of an information society in Poland in the years 2001-2006, issued in May 2001.[39]

We should further take note of the documents governing the broadly understood ICT security in the field of European law. In this regard, the following documents can be given as examples: The Convention of the Council of Europe on Cybercrime No. 187 of 23 November 2001, signed by 30 States, including Poland. The Convention lays down the rules of international cooperation in the field of crimes committed with the use of modern information-processing technologies. Its purpose is also to create a legal framework for the

---

[32]The Act on the Provision of Services by Electronic Means, Journal of Laws of 2002 No. 144, item 1204 as amended.

[33] The Regulation of the Council of Ministers on the template forms of industrial safety questionnaires, the industrial safety certificate, and the refusal to issue an industrial safety certificate, Journal of Laws of 1999, No. 18, item 157 as amended.

[34]The Regulation of the Council of Ministers on the basic safety requirements for ICT systems and networks, Journal of Laws of 1999 No. 18, item162 as amended.

[35]The Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence on the manner of designation of materials, including confidentiality clauses and the manner in which these clauses should be accounted for in the said materials, Journal of Laws of 1999 No. 18, item167 as amended.

[36] The Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence on the mode and manner of acquisition, transport, release and protection of materials, Journal of Laws of 1999 No. 18, item 168 as amended.

[37]The Regulation of the Minister of the Interior and Administration on the specification of basic technical and organisational conditions applicable to IT devices and systems used in the processing of personal data, Journal of Laws of 2001, No. 121, item 3106 as amended.

[38]LIDERMAN K., *Podręcznik administratora*, op. cit., p. 56.

[39] Ibidem, p. 57.

prosecution of crimes of a cross-border nature. The latter should be done under traditional restrictions which, according to the principle of territoriality, are binding on all States. The Convention distinguishes between four types of offence: First, illegal access to computer systems, illegal interception of data by technical means. This is followed by system interference resulting in serious hindrance to the functioning of a computer system done by inputting, damaging, deleting, deteriorating, altering or suppressing computer data. The last group of offences comprises the production, sale, procurement for use, import, distribution or otherwise making available, or the possession of devices or tools, including computer programmes designed or adapted primarily for the purpose of committing offences. This also applies to passwords, access codes or similar data by which the whole or any part of a computer system is capable of being accessed with intent that it be used for the purpose of committing any of the above-mentioned offences.The Convention further regulates offences connected with the use of computers, such as computer-related forgery and fraud, in addition to computer offences classified as such due to their content, and related to infringements of copyright.[40]

Furthermore, the question of ICT security was subjected to statutory regulation by way of the Regulation of the Council of the European Union of 28 January 2002 on a common approach and specific actions in the area of network and information security[41].The Regulation sets out the recommendation to make practical use of specific ICT security standards - ISO / IEC 15408 and ISO / IEC 17799[42]

CONCLUSION

Summing up, it should be stated that information is subject to protection for the following reasons. First of all, information is of strategic importance for a country, a business or an individual. It is also a commodity, able to generate measurable benefits. Information should be therefore protected for the sake of one's own interests. Information forms the basic component of business processes. For most companies and organisations, the circulation of information isindispensable to ensure their smooth operation.Any breach to this circulation might result in losses eventually leading to the bankruptcy of a given business. Information is protected also in view of the regulations in force. The above is reflected in contractual provisions.Another important aspect in this area stems from the protection of citizens' private property.

To conclude, it should be stressed that the subject matter surrounding ICT security is indeed very wide and highly important in terms of its significance for the interests of States and the entities of public and private law.

BIBLIOGRAPHY

A Vision for the Armed Forces of the Republic of Poland up to the year 2030, Warsaw 2008, www.wp.mil.pl

BĄCZEK P., Information threats and the security of the Polish State, Toruń 2006, p. 71.

CIBOROWSKI L., *Walka informacyjna,* Toruń 1999, p. 186.

Information and communications technology – technologia informacyjna i komunikacyjna

JABŁOŃSKI M., MIELUS M., Zagrożenia bezpieczeństwa informacji w organizacji gospodarczej (Information security threats in an economic organisation), in: Bezpieczeństwo informacji i biznesu- zagadnienia wybrane, ed. M. Kwieciński, Kraków 2010, p. 23.

[40]Ibidem, p. 57 – 58.

[41]2002/C 43/02

[42]ISO/IEC 15408 oraz ISO/IEC 17799

LIDERMAN K., *Podręcznik administratora bezpieczeństwa teleinformatycznego*, Warsaw 2003, p. 18.
LIEDEL K., *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Toruń 2006, p. 9.
ŁUSZCZAK J.(ed.) *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji*, Poznań 2004, p. 80.
No. 24, item 83 as amended.
PIPKIN D. L., *Information Security: Protecting the Global Enterprise*, Warsaw 2002, Preface.
SIENKIEWICZ P., ŚWIEBODA H., *Sieci teleinformatyczne jako instrument państwa – zjawisko walki informacyjnej* [in:] Bezpieczeństwo teleinformatyczne państwa, ed. M. Madej, M. Terlikowski, Warszawa 2009, p. 78.
Telecommunications Law, Journal of Laws of 2000 No. 73, item 852 as amended.
The Act on Access to Public Information, Journal of Laws of 2001 No. 112, item 1198 as amended.
The Act on Accounting, Journal of Laws of 1994 No. 121, item 591 as amended
The Act on Copyright and Related Rights, Journal of Laws of 2004
The Act on Counteracting Unfair Competition, Journal of Laws of 1993 No. 47, item 211 as amended.
The Act on Electronic Signature, Journal of Laws of 2001 No. 130, item 1450 as amended.
The Act on the Protection of Confidential Information, Journal of Laws of 2010, No. 182, item 1228.
The Act on the Protection of Databases, Journal of Laws of 2001, No. 128, item 1402 as amended.
The Act on the Protection of Personal Data, Journal of Laws of 2002 No. 101, item 926 as amended
The Act on the Provision of Services by Electronic Means, Journal of Laws of 2002 No. 144, item 1204 as amended.
The Act on Trading in Securities, Journal of Laws of 1997 No. 118, item 97 as amended
The Constitution of the Republic of Poland, dated 2 April 1997, No. 78, item 483.
The Regulation of the Council of Ministers on the basic safety requirements for ICT systems and networks, Journal of Laws of 1999 No. 18, item 162 as amended.
The Regulation of the Council of Ministers on the template forms of industrial safety questionnaires, the industrial safety certificate, and the refusal to issue an industrial safety certificate, Journal of Laws of 1999, No. 18, item 157 as amended.
The Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence on the manner of designation of materials, including confidentiality clauses and the manner in which these clauses should be accounted for in the said materials, Journal of Laws of 1999 No. 18, item 167 as amended.
The Regulation of the Minister of the Interior and Administration and the Minister of National Defence on the mode and manner of acquisition, transport, release and protection of materials, Journal of Laws of 1999 No. 18, item 168 as amended.
The Regulation of the Minister of the Interior and Administration on the specification of basic technical and organisational conditions applicable to IT devices and systems used in the processing of personal data, Journal of Laws of 2001, No. 121, item 3106 as amended.
WISZ A., Information security in military ICT networks, www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=1002, accessed on 29.04.2015

Prof. nadzw. Dr hab. Monika Ostrowska
Krakowska Akadmeia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
30-705 Kraków
e- mail: m.ostrowska@onet.pl

EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ INTEGRACE NA ROZCESTÍ

EUROPEAN DEFENCE INTEGRATION ON THE CROSSROAD

Zdeněk PETRÁŠ

ABSTRACT

The idea of common European armed forces recently turn into a very hot discussion topic, especially due to newly emerging security issues afflicting the immediate neighbourhood of the EU. For those who are advocating this idea, a common standing army is sine qua non condition for the EU to assume a full responsibility for keeping security and stability in the world. However there are still persisting political discrepancies that intensify a lack of mutual trust among member states undermining so a larger European integration. In this context, the logic question can be asked: Is the EU coherent and mature enough to start out building up a common European standing army as an expected outcome of the Common Foreign and Security Policy?

This discourse wants to point out two critical aspects which significantly and at once influence efforts aimed on materialising the idea of common European armed forces: decision-making process and defence cooperation.

Keywords: armed forces, integration, defence, security, policy, decision making, cooperation.

ÚVOD

V nedávné době se opět již po několikáté otevřela v médiích diskuze o možnosti vytvořit společnou evropskou armádu. Otázka tvorby společné evropské armády se otevírá v médiích poměrně často, a vždy je to v souvislosti s nárůstem či vyhrocením určitého problému, který má dopad na bezpečnostní situaci v Evropě nebo jejím blízkém okolí. Současná diskuze tedy není žádnou výjimkou, ba spíše naopak. Aktuální situace dává tomuto tématu živnou půdu více než kdykoliv předtím. Idea na vytvoření společné evropské armády má mnoho zastánců mezi renomovanými zahraničními politiky a diplomaty. Mezi nejznámější patří bezesporu stávající předseda Evropské komise, Jean-Claude Juncker[1], který se mimo jiné vyjádřil v tom smyslu, že případný vznik evropské armády by neměl v žádném případě představovat konkurenci pro NATO, nýbrž by pomohla dotvářet vizi společné zahraniční a bezpečnostní politiky a mohla by ještě více zdůraznit vědomí o odpovědnosti Evropy za vývoj bezpečnosti ve světě.

Myšlenka zdůvodňující potřebu disponovat takovou armádou je postavena bez jakékoliv pochybnosti na logickém základě. Potřeba mít vojenský nástroj k prosazování společných zájmů a ambicí EU je však konfrontována se stejně logickými důvody, proč společenství zemí uznávající totožné demokratické hodnoty západního světa není s to dosáhnout v tomto tématu shody. V převážné většině se analýzy i odborné pojednání o vytvoření společné evropské armády odvíjí ve třech základních rovinách: v rovině politické, ekonomické a vojenské.[2]

[1] Bývalý lucemburský předseda vlády a od 1. listopadu 2014 předseda Evropské komise

[2] KUBEŠA, Milan, *Evropská armáda – utopie nebo reálná budoucnost? ... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak"*, Vojenské rozhledy, *2013*, roč. 22 (54), č. 2, s. 106–107, ISSN 1210-3292.

Pokud však budeme akceptovat fakt, že rovina vojenská musí reflektovat zadání koncipované politickým rozhodnutím, pak důvody, jež brání EU dosáhnout shody v otázce zbudování společné evropské armády lze zúžit do dvou hlavních oblastí – důvody politické a důvody ekonomické. Pokud důvody politické i ekonomické budeme zkoumat hlouběji, dospějeme k závěru, že vytvoření a efektivní fungování evropské armády čelí dvěma zásadním problémům:

- neschopnosti členských zemí EU dohodnout se na vytvoření jednotné linie, kdy a za jakých podmínek by došlo k použití společné armády,
- neochotě jednotlivých členských zemí vyčlenit své jednotky pro společnou evropskou armádu a investovat do tohoto projektu dostatečné finanční prostředky,

Ambicí tohoto článku je podrobněji analyzovat dva konkrétní aspekty spadající jak do jedné, tak i do druhé skupiny důvodů. A těmito aspekty jsou:

a) rozhodovací proces na nejvyšší politické úrovni,
b) úroveň spolupráce zemí EU v oblasti obrany a bezpečnosti.

1. STAGNUJÍCÍ INTEGRACE A JEJÍ DŮSLEDKY PRO BEZPEČNOST A OBRANU

Koncepce evropské integrace, jež je reprezentovaná soustavou společných politik a podepřená takovými fenomény jako je například vytvoření Eurozóny s jednotnou měnou a volným pohybem občanů členských zemí, doznává v posledním období značné trhliny. Veškeré problémy, ať už ekonomické, sociální či jiné, s nimiž se v současné době unie potýká, mohou být kladeny za vinu nedostatečné konvergenci národních politik členských zemí. Co je však ještě více alarmující, je uvadající důraz na společné hodnoty západní civilizace, princip úzkého spojení a solidarity uvnitř Evropy. Nedostatečné ukotvení zodpovědnosti členských zemí za chod Evropské unie a především za zachování základních hodnot, na nichž je unie postavena a jež pro stávající členy měla představovat bytostně svrchovaný princip sounáležitosti, způsobuje, že Unie ztrácí v očích evropské veřejnosti na atraktivnosti, ba co více, pro mnohé z nich se dostává za hranu legitimity své existence.

Ve škále integračních ambicí EU se ukazuje, že i Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) má značné slabiny. Přetrvávající problémy, pramenící z rozdílného přístupu k aktuálním bezpečnostním hrozbám v kombinaci s rozdílnými národními strategickými zájmy, ale i rozdílnou mentalitou a kulturou, blokují navození širší evropské sounáležitosti a vytváří prostředí s nedostatkem vzájemné důvěry. SZBP, jež byla od svého zrodu koncipována především s cílem zachovat a posílit bezpečnostní stabilitu v regionech neblíže přilehlých k Evropskému kontinentu, ztrácí dech v zrcadle aktuálních událostí. Jedná se o systémovou chybu v samotných základech této unijní politiky, anebo se jedná o individuální selhání jednotlivých zemí, které nečiní to, co by za dané situace činit měly?

Jean Monnet[3], jeden ze strůjců myšlenky společné Evropy, svého času prohlásil, že se Evropa stmelí v těžkých krizích a z těchto krizí vzejde silnější a zkušenější. Jenomže narůstající množství problémů a jejich široké spektrum jakoby zvolna nahlodávalo akceschopnost EU v pozici globálního aktéra při zajišťování bezpečnostní stability v současném světě. Země EU komplikovanost a nestabilitu současného světa samozřejmě vnímají. Bylo by však bláhové myslet si, že všechny země EU vnímají bezpečnostní hrozby vyplývající z této komplikovanosti a nestability stejným způsobem a se stejnou intenzitou. Pojetí různých nebezpečí je u jednotlivých zemí rozdílné a odráží ve značné míře i rozdílnost

[3] Jean Monnet - francouzský politik, diplomat a ekonom, který usiloval o evropskou integraci. Spolutvůrce tzv. Schumanovy deklarace z roku 1950, která vedla k vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli a je považována za okamžik zrodu Evropské unie.

národních zájmů. Ona zmíněná různorodost je i příčinou toho, že se doposud nepodařilo dostatečně silně zakotvit jednotný přístup k hodnocení bezpečnostních hrozeb a přijetí opatření, jež by měla vést k její eliminaci.

Pozastavme se nad hlavními příčinami, které v současné době neumožňují konkretizovat myšlenku na vybudování společné evropské armády, která by se měla stát nástrojem Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) k naplnění ambicí EU v oblasti SZBP. Má být společná evropská armáda vyústěním ambiciózních integračních plánů EU? A je Evropa dostatečně zralá na to, aby přistoupila k řešení tématu, které je tak komplikované a citlivé a které již jednou skončilo neblahým fiaskem?[4]

2. IMPLIKACE ROZHODOVACÍHO PROCESU NA POLITICKÉ ÚROVNI

V souladu se svými ambicemi v oblasti SBOP, organizuje unie operace krizového řízení. V důsledku komplexnosti, kterou s sebou v současnosti nese reakce na vznik krizových situací, musí být, kromě nasazení vojenských sil a prostředků, k dispozici i politické, diplomatické, ekonomické a další nástroje, které budou použity k zajištění dlouhodobé bezpečnostní stability a k nastolení funkční veřejné správy v místě krize. To znamená, že EU bude potřebovat vojenské i civilní schopnosti pro vedení celé škály konfliktů.

Otázkou však je zda má EU mechanismy na plánování takovýchto specifických schopností, zda má nastaveny mechanismy k vygenerování takovýchto schopností na základě národních příspěvků a v neposlední řadě zda má nastaveny mechanismy k aktivaci a nasazení těchto schopností v případě potřeby. Jako odpověď budiž řečeno, že EU má skutečně zavedeny mechanismy k plánování schopností, a to jak v podobě požadavků na vojenské schopnosti, tak požadavků na civilní schopnosti. Problém, ale spočívá v tom, jak požadované schopnosti naplnit do potřebné míry národními příspěvky a vyvarovat se nedostatkům, které by mohly způsobit vysoké riziko v případě vedení operace. Další problém je v aktivaci těchto schopností ve smyslu nasazení sil a prostředků při vedení operace krizového řízení. O zahájení operace rozhoduje Rada EU v příslušném formátu[5], a to na základě jednohlasného stanoviska. A právě dosažení jednotného stanoviska k vedení operace a jejího zahájení na základě jednohlasného souhlasu je v současné době kritickým momentem fungování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

2.1. PRINCIP ROZHODOVÁNÍ V OTÁZKÁCH BEZPEČNOSTÍ A OBRANY

Prvním a fakticky hlavním důvodem, který brání uvést myšlenku na společnou evropskou armádu do reálného života je způsob, jímž je realizován proces rozhodování v prostředí EU a jejich institucí. Lisabonská smlouva z roku 2009[6] sice zrušila tzv. tří pilířovou strukturu Unie a pokusila se sjednotit vnější zastupování EU vůči dalším externím aktérům v současném globálním uspořádání světa. Nicméně v rámci rozhodovacího procesu

[4] Evropské obranné společenství bylo návrhem, který v roce 1950 iniciovala Francie. Záměrem bylo vytvoření a nasazení evropských obranných sil v případě konfliktu s východním blokem. Evropské obranné společenství mělo zahrnovat západní Německo, Francii, Itálii a země Beneluxu. Smlouva mezi těmito zeměmi byla podepsána 27. května 1952, ale nikdy nevešla v platnost kvůli zamítnutí ratifikace francouzským parlamentem.

[5] O zahájení operace rozhoduje Rada EU zpravidla ve formátu ministrů zahraničních věcí nebo ministrů obran. Nicméně tento formát Rady není v Lisabonské smlouvě explicitně stanoven.

[6] Lisabonská smlouva (*Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství*) je mezinárodní smlouva, jejímž cílem bylo především reformovat instituce Evropské unie a její fungování. Byla podepsána prezidenty a předsedy vlád členských zemí EU 13.12.2007 v Lisabonu. Na základě ratifikace všemi členskými zeměmi vstoupila Lisabonská smlouva v platnost 1. 12. 2009.

Lisabonská smlouva nastavila nový způsob rozhodování, a to systém rozhodování na základě kvalifikované většiny[7]. Ovšem SZBP tvoří v kontextu Lisabonské smlouvy výjimku. V rámci této politiky státy musí dospět k rozhodnutí vždy jednomyslně, přičemž vliv Evropská komise a Evropského parlamentu je z rozhodování v otázkách SZBP zcela vyloučen.

Dále platí, že v rámci SZBP nemůže EU přijímat žádná legislativní opatření, což znamená, že se všechna rozhodnutí vztahují pouze ke konkrétní situaci a nemůžou mít tudíž obecnou platnost. Pro členské státy jsou sice závazná, ale vzhledem k tomu, že EU nezavádí žádné právní sankce za porušení, tlak na jejich dodržování je pouze politický. Členské země jsou tak vedeny snahou zůstat především spolehlivým a politicky korektním partnerem.

Z pohledu rozhodovacího procesu zavedeného v EU na základě Lisabonské smlouvy je vybudování společné evropské armády naprostou chimérou. Všechny státy si pochopitelně chtějí ponechat kontrolu nad svým vojenským potenciálem. I když zavedením funkce vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a zřízením Evropské služby pro vnější činnost (European External Action Service - EEAS) EU vytvořila dosti flexibilní nástroj pro řešení tíživých otázek v průběhu rozhodovacím procesu a rozdílných pohledů jednotlivých zemí v oblasti SZBP, přece jen hlavní slovo mají stále členské země a vysoký představitel se musí vůlí těchto zemí řídit.

3. ÚROVEŇ SPOLUPRÁCE EU V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY

Dalším problémem, který EU nedovoluje plně rozvinout svůj potenciál je absence jednotné a cíleně orientované spolupráce. V tomto směru EU skutečně zanedbává svůj vlastní rozvoj, což je patrné, pokud provedeme srovnání s dalším globálním aktérem v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, se Spojenými státy americkými. Pro srovnání můžeme použít evropské státy NATO, tedy celkem 26 zemí, včetně Turecka, z nich je 22 rovněž členskými státy EU.

3.1. ROZTŘÍŠTĚNOST A DUPLICITA OBRANNÉHO ÚSILÍ ZEMÍ EU

V současné době Aliance čítá 28 členských zemí, z nichž Spojené státy zcela jednoznačně dominují v oblasti výdajů na obranu. Faktem je i ta skutečnost, že suma výdajů na obranu zbývajících 27-ti členských zemí Aliance výdaje Spojených států nepředčí[8]. Výdaje na obranu Spojených států představují 70% celkových výdajů evropských zemí Aliance.

Vedle pojmu výdaje na obranu, což je možno vyjadřovat přímo nominální hodnotou nebo jako procentuální část HDP, se často používá pojem obranné úsilí, jakožto jeden z možných výkonnostních ukazatelů charakterizující, nakolik je daná země schopna pokrýt finančními prostředky určenými na obranu požadavky na vojenské schopnosti, jež jsou nezbytné pro naplnění stanovených politicko-vojenských ambicí.

Vzato proporcionálně, vedle Spojených států by zbytek Aliance měl představovat, z hlediska vynaloženého obranného úsilí, druhou největší entitu na světě. Jinými slovy zbývající země Aliance, představující 1/3 celkových výdajů, by měly pokrývat onu 1/3 požadavků na vojenské schopnosti.

[7] V souladu s čl. 16 Lisabonské smlouvy, je ode dne 1. listopadu 2014 kvalifikovaná většina vymezena jako nejméně 55 % členů Rady, tvořených nejméně patnácti z nich a zastupujících členské státy, které představují nejméně 65 % obyvatelstva Unie.

[8] Data for NATO members from 1949-2014, Stockholm International Peace Reserache Institute (SIPRI), online http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Ve srovnání s USA však Evropské státy NATO dosahují zhruba jen 50-ti % efektivity ve svém obranném úsilí. Tato skutečnost má pochopitelně své logické vysvětlení. Vzhledem k různorodosti v politických přístupech a rozdílnosti národních zájmů jednotlivých zemí je patrná značná duplikace jak ve vývoji a výzkumu nových zbraňových systémů, tak i při jejich pořizování. S touto skutečností souvisí i nízká úroveň interoperability takto pořizovaných systémů. Důsledkem je pak značná disproporce v požadovaných schopnostech a různá úroveň standardizace sil a prostředků, které mají v konečném důsledku tvořit společné uskupení sil.

Fakt, že evropský potenciál obranného průmyslu, který byl a je značně rozptýlený, by mohl být, za předpokladu nastavení koordinované mezinárodní spolupráce, efektivní a ekonomičtější, byl častokrát diskutován na nejvyšší politické úrovni. Ačkoli se hovoří o výrazném posunu vpřed, především pak po vytvoření Evropské obranné agentury[9] v roce 2004, realizace této spolupráce prozatím nedoznala příliš úspěšného vyústění. V prostředí SBOP se čím dále tím více projevují dva komplementární avšak proti sobě stojící rysy:

- potřeba intenzifikace spolupráce jednotlivých zemí při tvorbě a dosahování požadovaných vojenských schopností. Důvodem je to, že dnes v Evropě prakticky neexistuje země, která by byla schopna samostatně a nezávisle vytvořit plné spektrum schopností k naplnění zájmů jak svých tak unijních;
- neschopnost členských zemí ustoupit ze svých národních ambic a plně se angažovat v mezinárodní spolupráci, a to i za cenu byť jen částečné ztráty své nezávislosti.

Třebaže se oficiálně deklaruje, že EU je v současné době sjednocena na bázi jednotně aplikované obranné a bezpečnostní politiky, diversifikace národních systémů obranného plánování, přístup k výstavbě a použití ozbrojených sil a rozličnosti v zájmech, vyplývajících z národních obranných a bezpečnostních politik, vedou k tomu, že jednotné obranné úsilí zemí Evropy se zcela logicky atomizuje do řady větších či menších národních programů, projektů a dalších aktivit, které jsou z mezinárodního pohledu v mnoha případech totožné.

3.2. STÁVAJÍCÍ FORMY SPOLUPRÁCE ČLENSKÝCH ZEMÍ EU

Existuje řada studií analyzující formy spolupráce mezi zeměmi EU. Formy spolupráce mohou zahrnovat různé úrovně zapojení participujících zemí, přičemž spolupráce může řešit problematiku obranného plánování, obranný výzkum a vývoj, realizaci výroby či pořizování zbrojního materiálu a v neposlední řadě i přípravu, plánování a provádění vojenských operací. Vždy je však cílem jakékoliv spolupráce nastavit takovou formu spolupráce, která umožní dosáhnout požadovaného efektu pro všechny participující složky.

Studie zpracovaná *NATO Science and Technology Organization* vymezuje dvě základní formy spolupráce[10] - jednotná forma spolupráce (Integrated Cooperation) a specializovaná forma spolupráce (Specialised Cooperation). Uvedené formy spolupráce lze samozřejmě aplikovat i na prostředí EU.

Jednotná forma představuje situaci, kdy aktivity k dosažení požadovaného cíle jsou vedeny tak, že participující země se společně podílejí na veškerých činnostech, přičemž tyto země mají posléze přístup k výslednému produktu nebo mohou plně využívat výsledky

[9] Evropská obranná agentura (European Defence Agency – EDA) byla ustanovená v roce 2004 s cílem výrezně se podílezt na zlepšení obranných schopností cestou podpory a posílení evropské spolupráce v oblasti vyzbrojování.

[10] *Cost Efficiency Implications of International Cooperation*. Chapter 2 – Definitions: Forms of Cooperation and Military Levels. Neuilly-sur-Seine, Francie: NATO Science and Technology Organization, 2015, 132 p. ISBN 978-92-837-0219-1 (on line), dostupné z http://www.cso.nato.int/abstracts.aspx?RestrictPanel=6

dosaženého cílového stavu. Jednotná forma spolupráce je typická pro potřeby dosažení schopností, které jsou identifikovány jako nezbytné pro naplnění požadovaných politicko-vojenských ambicí, avšak žádná z participujících zemí takovouto schopností nedisponuje.

Specializovaná forma spolupráce představuje situaci, kdy jedna nebo více participujících zemí přijme zodpovědnost za dosažení určitého cíle, například deficitní schopnosti, a poté co dojde k realizaci cílového stavu, je výsledný produkt dán k dispozici ostatním participujícím zemím za předem stanovených podmínek.

Jednotná i specializovaná forma spolupráce může nabývat dalších modifikací v závislosti na problematice, kterou řeší. Jak jednotná tak i specializovaná forma spolupráce je typická pro iniciativy ke zlepšení úrovně vojenských schopností v EU i v NATO, což je případ unijní Pooling and Sharing či alianční Smart Defence.

Modifikace forem obecné spolupráce v rámci EU prezentuje studie, kterou zveřejnilo v únoru 2015 Centrum Evropských Studií (*Centre for European Policy Studies*). Tato studie shrnuje závěry odborné diskuze, jež proběhla v období od června 2014 do ledna 2015 a zabývá se rovněž tématem spolupráce členských zemí v oblasti SBOP.[11] V části týkající se forem a obsahu spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany studie uvádí následující podoby aktuální spolupráce zemí EU:

- *Spolupráce unilaterální (Unilateralism)*: i když se nejedná v pravém slova smyslu o spolupráci, je tato forma pokládána za možnou variantu řešení vážných problémů při dosahování požadované úrovně a kvality vojenských schopností. Tato forma spolupráce představuje situaci, kdy jednotlivé země individuálně a nezávisle na sobě přistoupí k řešení identifikovaných problémů. Pozitivní v tomto přístupu je to, že země, které praktikují tuto formu zapojení, si uvědomují svůj podíl zodpovědnosti za rozvoj SBOP.
- *Dvoustranná spolupráce (Bilateral Ententes)*: tato forma spolupráce se ponejvíce vyskytuje v oblasti rozvoje požadovaných vojenských schopností, a to u zemí, které mají společné historické a kulturní kořeny a vážou je společné tradice a hodnoty (např. belgicko-nizozemská spolupráce v oblasti námořních sil, francouzsko-belgická či česko-slovenská spolupráce při tvorbě bojového uskupení EU).
- *Nesourodá mnohostranná spolupráce (Patchy Multilateralism)*: spolupráce zemí, mající k sobě blízko historicky i geograficky a mající i společné bezpečnostní i obranné zájmy, přistoupí ke spolupráci, která však nemusí být založena na absolutní důvěře. Tato spolupráce se opět nejvíce etabluje při realizací iniciativ zaměřených na rozvoj požadovaných vojenských schopností. Jako příklad tohoto typu spolupráce se uvádí spolupráce skandinávských zemí (NORDEFCO), spolupráce Belgie, Nizozemska a Lucemburska (BENELUX) či Slovenska, České republiky, Maďarska a Polska v rámci Visegrádské čtyřky.
- *Spolupráce v ad hoc koalicích (Ad-hoc Coalitions)*: tato forma spolupráce se vyskytuje nejčastěji ve fázi plánování a přípravy vojenské operace a má ponejvíce podobu pobídky směrem k zemím, které váhají se svou účastí. I když tato forma je nejčastěji k vidění v Alianci, kdy převážně Spojené státy apelují na své spojence, lze zaznamenat tuto podobu spolupráce i v EU. Oproti předcházejícím formám spolupráce je pro tuto formu typické, že nemusí být vždy založena na vzájemné důvěře participujících zemí.

Příznačné pro výše popsané formy spolupráce mezi zeměmi EU je i kvalitativně rozdílná úroveň řešené problematiky. Tato úroveň je odvislá jednak od úrovně technologické

[11] *More Union in European Defence: Report of a CEPS Task Force*. Brusel, Belgie: Centre for European Policy Studies, 2015. ISBN 978-94-6138-449-2.

základny obranného průmyslu v jednotlivých zemích a jednak od úrovně vědecko-výzkumného potenciálu obranného průmyslu. V této oblasti panuje, tzv. rozdílná geometrie spolupráce. Znamená to, že země s rozvinutější základnou řeší problémy sofistikovaněji a na vyšší technologické úrovni než ty země, u kterých je tato oblast zaostalejší nebo méně rozvinutá.

Dílčím výstupem z uvedené studie je i ten závěr, že žádná s nejčastěji aplikovaných forem spolupráce neobnáší formu zapojení všech členských zemí. Důvodů může být mnoho. Nejčastěji zmiňovaným důvodem je však výše uvedená rozdílná geometrie spolupráce, čili skutečnost, že země s méně rozvinutým obranným potenciálem nevidí rovnocenné podmínky v případné spolupráci se zeměmi s potenciálem rozvinutějším.

Dalším důvodem je pak i nízká úroveň vzájemné důvěry mezi všemi členskými zeměmi EU. Ať už je aktuální spolupráce v rámci EU nastavena ve formě bilaterální, mnohostranné či ad hoc, příznačné pro všechny formy je vytváření určitých seskupení, a to především na bázi určité historické či geografické sounáležitosti, která jako taková má vytvořit atmosféru důvěry a tím usnadnit řešení závažných problémů. A právě atmosféra důvěry se ukazuje jako klíčový nedostatek pro nastavení konstruktivní spolupráce.

3.3. SNAHY O NASTAVENÍ ÚČINNÉ SPOLUPRÁCE MEZI ZEMĚ EU?

Pokud se tedy jedná o výše uvedené formy spolupráce, nelze v žádném případě hovořit o integrální spolupráci všech 28-ti členských zemích. Absenci integrální spolupráce všech členských zemí EU se snaží eliminovat i Lisabonská smlouva z roku 2009. Mimo jiné je v této smlouvě specifikován Protokol o stálé strukturované spolupráci[12]. Tato část smlouvy byla koncipována tak, aby umožnila členským zemím dosáhnout požadované vojenské a technologické úrovně svých ozbrojených sil, s jejichž přispěním by EU mohla plnit ambiciózní roli globálního aktéra při zajišťování bezpečnostní stability ve světě.

Co tedy uvádí text protokolu? Oproti předcházejícím smlouvám, znění protokolu nepředpokládá spolupráci nahodilou, nýbrž uvádí modality, na základě kterých by členské země měly koordinovaně participovat na rozvojových projektech svých ozbrojených sil a na procesu konsolidace technologické základny evropského obranného průmyslu. Implementace této spolupráce by měla členským zemím umožnit cílené zaměření vývoje a výzkumu v oblasti zbraňových technologií, cílené zaměření akvizic zbrojního materiálu a modernizačních projektů na dosažení vojenských schopností, které budou přínosem jak pro dané země, tak i pro EU jako takovou.

Transformací textu protokolu do podoby konkrétních závazných kritérií se v dobré víře zabývala řada odborných pracovních skupin. Obecně řečeno, závěry všech pracovních skupin byly ve své podstatě totožné - je třeba stanovit závazné kritéria pro spolupráci v procesu výstavby sil a při dosahování požadovaných schopností. Těmito kritérii měli být, vedle stanovení procentuální výše početního stavu národního příspěvku do společných sil EU, především participace na rozvojových zbrojních projektech, které jsou řízeny Evropskou obrannou agenturou a které by měly být orientovány na řešení kritických nedostatků v požadovaných schopnostech[13]. Tím, že budou stanovena závazná kritéria a jejich hodnoty by mělo dojít k eliminaci značných disproporcí mezi úrovní příspěvků jednotlivých zemí.

[12] Úřední věstník EU C 306, svazek 50 ze dne 17. prosince 2007, *Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství.* Protokol o stálé strukturované spolupráci stanovené článkem 28a Smlouvy o Evropské unii, str. 153, Brusel, Belgie, 2007. ISSN 1725-5163

[13] Podle závěrů pracovní skupiny, která byla ustanovena v roce 2007 v rámci Institutu bezpečnostních studií francouzského ministerstva obrany (Institut des Hautes Etudes de Défense Nationale)[13] by výše národního

Nicméně navzdory konkrétním závěrům a doporučením specializovaných pracovních skupin doposud nedošlo k jejich oficiální implementaci. Problém proporcionality národních příspěvků, a tím i celkové spolupráce všech unijních zemí zůstává tedy i nadále nevyřešen. V této souvislosti je jasné, že do doby nastavení závazných parametrů v oblasti stálé strukturované spolupráce nelze ani očekávat, že by všechny členské země přistoupily se stejnou mírou zodpovědnosti k procesu tvorby společné evropské armády.

Závěr analýzy stavu a úrovně spolupráce uvnitř EU naznačuje, že se ani vzdáleně nedá hovořit o spolupráci společné, tedy o sourodém úsilí všech zemí směřujícím jedním společným směrem. Fragmentace společného úsilí všech členských zemí se jeví jako fatální problém pro realizaci myšlenky na vytvoření společné armády.

ZÁVĚR

Přestože si EU dala do vínku heslo „Jednotná v rozmanitosti“ (v anglickém jazyce „United in Diversity“), je to právě tato rozmanitost, a především pak rozmanitost při prosazování národních zájmů, která brání vytvořit společnou evropskou armádu. A na této skutečnosti se asi delší dobu nic nezmění.

Stávající slabá úroveň vzájemné spolupráce mezi všemi členskými zeměmi EU spolu s komplikovaným mechanismem rozhodování na nejvyšší politické úrovni se tak stávají jen jednou z celé řady překážek, které nedovolí transformovat myšlenku na zbudování společné evropské armády do konkrétní reality. V souvislosti s otázkou existence armády a jejím použitím vystupuje do popředí ještě řada dalších faktorů, které jsou možná významnější, než je politická a ekonomická sféra. A tím je vlastenectví, láska k vlasti či ochota nasadit vlastní život pro obranu své země. S přihlédnutím k těmto faktorům pak armáda ve své podstatě představuje nejvyšší stádium integrace okolo společně uznávaných hodnot.

Dá se téměř s jistotou říci, že Evropská unie ještě zdaleka nedospěla do takové úrovně integrace, aby bylo možné předložit na jednací stůl téma společné evropské armády a začít o něm diskutovat. Armáda v prostředí tak různorodém a složitém jako je Evropský kontinent se totiž nemůže stát pouhopouhým předmětem politického kalkulu, jehož výsledkem by mělo být vybudování akceschopné společné armády. I když by to zcela jistě znamenalo posílení kolektivní zodpovědnosti EU při udržování bezpečnostní stability ve světě.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ:

BISCOP, Sven, *The State of Defence in Europe: State of Emergency?* Egmont Paper No. 62, 2013. ISBN 978-90-382-2266-0 (on line), dostupné z: http://aei.pitt.edu/47658/

KUBEŠA, Milan, *Evropská armáda – utopie nebo reálná budoucnost? ... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak"*, Vojenské rozhledy, *2013*, roč. 22 (54), č. 2, ISSN 1210-3292 (on line), dostupné z: http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/evropska-armada-utopie-nebo-realna-budoucnost-aneb-spolecne-ozbrojene-sily-eu-jinak

příspěvku do společných sil EU měla být stanovena minimálně na 0,03% populace dané země a účast na projektech obranného výzkumu by měla představovat rozpětí 0,3 – 0,4 % z HDP dané země.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Úřední věstník EU C 306, svazek 50, Brusel, Belgie, 2007. ISSN 1725-5163

More Union in European Defence: Report of a CEPS Task Force. Brusel, Belgie: Centre for European Policy Studies, 2015. ISBN 978-94-6138-449-2 (on line), dostupné z: http://www.ceps.eu/publications/more-union-european-defence

PETRÁŠ, Z; YAZBECK, T; SCOTTI DI UCCIO, G; HOFF, E; SOLVEIG, M-K; OFSTAD PRESTERUD, A; MURRAY-BROOKS, M; KVALVIK, Sverre. *Cost Efficiency Implications of International Cooperation*. Neuilly-sur-Seine, Francie: NATO Science and Technology Organization, 2015, 132 p. ISBN 978-92-837-0219-1 (on line), dostupné z: http://www.cso.nato.int/abstracts.aspx?RestrictPanel=6

Report on the Implementation of the Eurpean Security Strategy – Providing Security in a Changing World. Brusel, Belgie, 2008. (on line), dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf

plukovník gšt. Ing. Zdeněk PETRÁŠ

NIEKTORÉ ASPEKTY GLOBALIZÁCIE A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSTNÝ MANAŽMENT

SOME ASPECTS OF GLOBALISATION AND ITS IMPACT ON SECURITY MANAGEMENT

Mária PETRUFOVÁ, Janka SCIGEĽOVÁ

ABSTRACT

The authors of a paper characterize the current changes in the global environment in terms of potential impact on safety, threats to health, life, environment, material and spiritual values. Currently, it is entailing changes in the internal environment of any social system. These problems are solved in security management.

Keywords: security, change in the global and regional environment, military security, situation of peace, non-military security, security of humanity

ÚVOD

Ak by sme mali v stručnosti charakterizovať vývoj súčasného svetového prostredia charakterizuje ho predovšetkým *turbulencia a diskontinuita*. Faktory prostredia čím ďalej tým viac sú vzájomne nepredvídateľne a často ovplyvňujú ľudí, pôsobia nestabilne, ich dôsledky nie je možné dobre predvídať. Výrazné zmeny interných a externých faktorov prostredia, zmeny v bezpečnostnom prostredí, nové skúsenosti z priebehu a riadenia rôznych krízových situácií vo svete prinášajú neustále nové otázky a nové výzvy. (migranti, hlad, chudoba, nezamestnanosť, neistota, agresivita, kriminalita, teroristické činy, zúfalosť ľudí apod.)

Tieto aktuálne problémy a z nich vyplývajúce úlohy a potreby vyžadujú neustále teoretické zovšeobecnenia, formuláciu určitých zákonitostí, princípov a odporúčaní pre efektívne riešenie kríz v rôznych oblastiach spoločenského života. Súčasná úroveň teórie poznania globalizačných trendov nielen posúva schopnosť rozhodovania každého z nás ale najmä pod vplyvom poznatkov z krízového manažmentu, vytvára základné predpoklady pre svoj ďalší rozvoj. Pod vplyvom zmien vonkajších faktorov (zmeny vo vojensko-politickej oblasti, zmeny vo vývoji svetovej ekonomiky, zmeny v dostupnosti zdrojov, dôsledky iných sociálnych zmien a pod.) dochádza k rôznym zmenám aj vo vnútornom prostredí každého sociálneho systému.

1. BEZPEČNOSTNÉ SÚVISLOSTI SÚČASNÝCH ZMIEN V GLOBÁLNOM PROSTREDÍ

Významnou charakteristikou prelomu tisícročia a najmä posledných rokov je najmä globalizácia zmien (manažment zmien) interných i externých faktorov bezpečnosti. Zaujímavé pohľady priniesla správa americkej Národnej spravodajskej rady (NIC), z ktorej je zrejmé, že ***svet bude v najbližšej budúcnosti pravdepodobne čeliť permanentným krízam, turbulen-***

ciám, chaosu a násiliu. Podľa správy Globálne trendy 2025 je možné v nasledujúcich desaťročiach okrem iného očakávať tieto javy [1].

- nárast faktorov ***sociálnych rizík a sociálnych kríz*** v jednotlivých krajinách, posun k radikalizmu pri riešení sociálnych, etnických a náboženských konfliktov,
- nárast ***množstva a šírky zdrojov možných ohrození bezpečnosti***, napr. ako dôsledok prírodných katastrof, kriminality, sabotáží, teroristických činov,
- siliaca ***potreba posilnenia bezpečnosti štátov***, ako aj vnútornej bezpečnosti (jednotlivých občanov, poriadku, zákonnosti a pod.),
- ***zmeny v životnom prostredí*** a klimatické zmeny vyvolajú potrebu posilnenia pripravenosti jednotlivcov, samospráv a štátov, narastajú požiadavky na tvorbu a ochranu životného prostredia,
- narastajú ***potreby posilnenia bezpečnosti*** na individuálnej, národnej i medzinárodnej úrovni.

Zmeny bezpečnostného prostredia ako aj odborníkmi naznačované tendencie budúceho vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky poukazujú na potrebu zaoberať sa novými bezpečnostnými hrozbami, hľadať rýchle a efektívne riešenia situácií, ktoré môžu byť zdrojom ohrozenia bezpečnosti občanov. Skúsenosti z posledných rokov ukazujú, že bezpečnosť občanov našej krajiny narušovali hrozby nevojenského charakteru. Vývoj Slovenska bol sprevádzaný živelnými pohromami, prírodnými, technickými, či technologickými katastrofami, ktorých dopady na spoločnosť sa prejavili v podobe veľkých škôd a strát. [2].

To má zákonite vplyv aj zmeny v sociálnych podmienkach života ľudí, na širšie poňatie ich bezpečnosti, ale aj na vznik nových sociálnych rizík a kríz. Súčasne to vyvoláva potrebu dôsledky týchto zmien identifikovať, včas a vhodnými opatreniami na nich reagovať. Podľa správy NIC The 2025 Global Landscape sa dá s veľkou pravdepodobnosťou predpokladať, že:

- ***globálny multipolárny systém sa bude rozširovať*** – posledné roky (vedľa Ruska a Číny) rastie význam ďalších svetových regiónov a štátov (Brazília, India, Stredný Východ), to bude zrejme prinášať rozporné ciele a prístupy pri hľadaní ciest ku globálnej bezpečnosti,
- okrem jednotlivých krajín ***rastie vplyv nadnárodných ekonomických subjektov, neštátnych aktérov, náboženských organizácií, subjektov organizovaného zločinu*** a pod., v mnohých krajinách dochádza k ich prepájaniu s politickou mocou,
- ďalší nárast obyvateľstva sveta bude vytvárať ***tlak na zabezpečenie potravinami, energiou, vodou a ďalšími zdrojmi,***
- ***prudké politické a ekonomické zmeny*** v niektorých častiach sveta vyvolajú nové migračné procesy, čo môže spôsobiť nárast miestnych a regionálnych konfliktov,
- terorizmus bude naďalej nástrojom presadzovania tých záujmov (politických a náboženských skupín), ktoré sa nebudú dať presadiť legálnou cestou, aj keď znižovanie nezamestnanosti a rozvoj vzdelanosti môže viesť k jeho utlmeniu, no využívanie nových technológií môže priniesť aj nové jeho formy.
- úsilie o bezpečnosť v krajine sa bude spájať s úsilím o bezpečnosť na celom svete.

Na druhej strane existuje veľa neistôt. Na celom svete budú prebiehať rýchle zmeny, turbulencie a chaos. Silnejú vplyvy viacerých kritických faktorov neistoty budúceho vývoja. Medzi tie, ktoré budú mať dôsledky aj na bezpečnostnú situáciu vo svete patria [3].

- ***technologický pokrok***, prevratné technológie a pokračujúca informačná revolúcia zasiahnu každodenný život a stanú sa nepredvídateľným faktorom bezpečnostných rizík pre jednotlivcov i celú spoločnosť,
- ***politické dôsledky neočakávaných výkyvov ekonomiky*** v najsilnejších krajinách sveta,

- ***ekonomický rozvoj*** nastupujúcich krajín, ich rastúca politická a vojenská sila podstatne zmení pomer síl vo svete,
- ***hyperkonkurencia***, obsadenosť svetového trhu ako dôsledok ekonomickej globalizácie prinesie nové nečakané zmeny v medzinárodne ekonomických a medzinárodne politických vzťahoch.

Z uvedeného vyplýva, že sa očakávať, že ***uvedené turbulencie a neurčitosti vývoja budú narastať***. Preto je potrebná koordinácia úsilia o ***posilnenie globálnej bezpečnosti***, aj keď bude neustále komplikované rôznymi záujmami a cieľmi a rôznou mierou ochoty jednotlivých bezpečnostných aktérov. V súčasnosti nie je možné prehliadnuť také javy ako sú radikalizácia niektorých etnických a náboženských skupín, napätie medzi snahou o ekonomický rast a potrebou zachovania životného prostredia, rozpor medzi pozitívnymi a negatívnymi dôsledkami globalizačných procesov, rozširovanie medzery medzi pozitívnymi prínosmi, rizikom a nárastom chudoby, prehlbujúce sa následky hospodárskych kríz spôsobených globálnymi alebo regionálnymi pohromami apod.

1.1 Podstata bezpečnosti – problémy definovania a klasifikácie

Bezpečnosť predstavuje jeden zo základných pojmov, ktoré sú súčasťou nášho bytia. ľudstvo sa vlastne stretáva s pojmom bezpečnosť počas celej svojej doby existencie. Bezpečnosť človeka ako indivídua či ako príslušníka sociálnej skupiny je najčastejšie spájaná s ochranou životov, zdravia, majetku ako aj s ďalšími základnými podmienkami ľudskej existencie. Názory na chápanie podstaty bezpečnosti sa líšil podľa toho, či išlo o bezpečnosť jednotlivca (skupiny), alebo bezpečnosť krajiny, štátu. ***V prvom prípade*** ide najčastejšie o zaistenie podmienok pre život, ochranu života a majetku. ***Druhý prípad*** je najčastejšie spojovaný s vojenskou bezpečnosťou, teda s obranou krajiny proti nepriateľskému napadnutie.

No samotný pojem bezpečnosť je o veľa zložitejší. V súčasnosti intenzívna internacionalizácia prináša so sebou mnohé negatíva, ktoré sa prejavujú v nových asymetrických bezpečnostných hrozbách - medzinárodný terorizmus, cezhraničný organizovaný zločin, nelegálna migrácia, kybernetické útoky. Preto je dnes bezpečnosť častejšie spájaná s nevojenskými ohrozeniami. Na obsah tohto pojmu sa dá pozerať z rôznych hľadísk bezpečnosť môže vyjadrovať rôzny obsah. Diskusia odborníkov je poznamenaná často značnou neurčitosťou Najčastejšie má bezpečnosť dnes tieto významy:

- ***bezpečnosť človeka ako zaistenie ochrany jeho života a majetku*** – môžeme hovoriť tiež o individuálnej bezpečnosti,
- ***bezpečnosť ako určitá spoločná hodnota***, ako súhrn základných podmienok, ako dostupnosť potrebných zdrojov pre život a rozvoj ľudí v určitom priestore,
- ***bezpečnosť ako stav organizácie*** a jej vnútorného prostredia zaisťujúci ochranu jej členov,
- ***bezpečnosť ako vlastnosť objektu*** (stroja, budovy a pod.), ktorý nie je spôsobilý ohrozovať človeka, alebo kde je táto možnosť obmedzená na minimum.

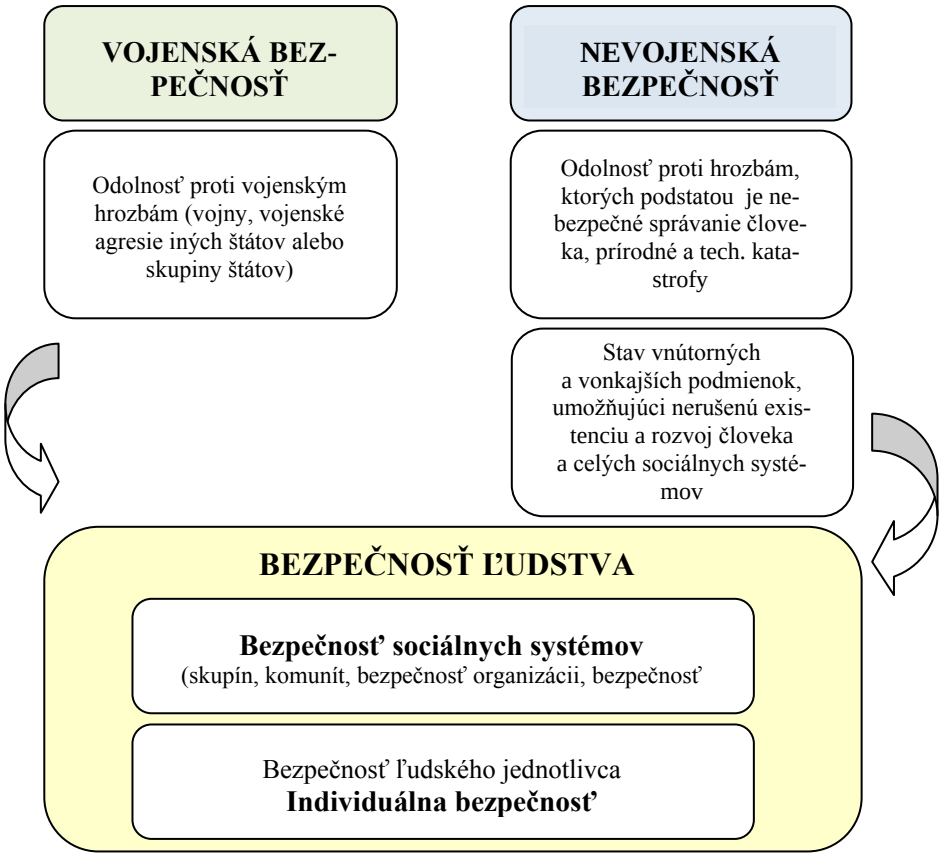
Dá sa teda povedať, zdrojom nejasnosti je často zámena dvoch významov bezpečnosti – ak sa bezpečnosť chápe ako všeobecný atribút, znak, kritérium, vlastnosť apod. Druhý význam ak sa bezpečnosť chápe ako funkčná sféra, oblasť činnosti, či dokonca politiky. V posledných rokoch, najmä ***z hľadiska, sa prejavuje tendencia*** vnímať bezpečnosť aj v týchto dvoch medzinárodnej bezpečnosti súvislostiach:

- ***bezpečnosť systému vo vzťahu k jeho prostrediu***, v ktorom sa buď neprejavujú *hrozby*, t.j. objekty alebo javy schopné ohroziť fungovanie, ciele alebo samotnú existenciu daného systému, alebo proti nim má systém vytvorený dostatočný obranný mechanizmus (z tohto hľadiska ide o vnútornú i vonkajšiu bezpečnosť),

- ***bezpečnosť systému vo vzťahu k všetkým dôležitým zdrojom*** potrebných pre nerušenú existenciu a rozvoj, v tomto prípade neuvažujeme o možnom ohrození zo strany konkrétnych hrozieb, ale o ohrození v prípade nedostatku potravinových, energetických, surovinových a iných zdrojov.

Príkladom je definícia bezpečnosti, ako neexistencie hrozby. Ani iné definície typu: „*..stav, v ktorom je zachovaný mier a bezpečnosť*"…."*stav bezpečia a stav ochrany pred nebezpečím*"…."*prípustná miera nebezpečenstva*"…a iné, sú logicky chybné a nevystihujú dobre samotnú podstatu [4].

Pojem bezpečnosť, podobne ako riziko, kríza a pod. sú silne poznamenané mnohoznačnosťou, subjekto-objektovým vzťahom. Vytvoriť jednoznačnú, všetkým významom vyhovujúcu definíciu je zrejme nemožné. Práve preto je vhodné pregnantnejšie vymedziť jednotlivé úrovne a oblasti, v ktorých budú identifikované základné znaky príslušnej bezpečnosti. Viacerí autori v posledných rokoch uprednostňujú základné členenie na vojenskú a nevojenskú bezpečnosť. Pokus o všeobecný prístup ku klasifikácii bezpečnosti predstavuje obrázok 1.

Obrázok 1 Schéma možnej klasifikácie bezpečnosti
(Zdroj: MÍKA, V.T.: Environmental Changes And New Dimension Of Security. In Logistics and Transport. Nr. 1/2010, s. 68)

Vojenská bezpečnosť **systému (štátu, skupiny štátov**) sa najčastejšie spája s ozbrojeným vojenským násilím a predstavuje určitú úroveň odolnosti a obranyschopnosti daného systému Najzávažnejším krízovým javom, v ktorom sa môže ľudské spoločenstvo ocitnúť, je **vojnový stav.** ***Paradoxom vojny v porovnaní s inými krízovými javmi je skutočnosť, že ľudia si spôsobujú útrapy zámerne, zabíjajú sa a spôsobujú si obrovské materiálne***

***škody*.** Prechod z mierového do vojnového stavu sa riadi radom zásad, bez rešpektovania ktorých nie je možné riešiť vzniknutú krízu.

Mierový stav nie je charakterizovaný len plnením rutinných úloh súvisiacich so zabezpečením všestranných potrieb spoločnosti, ale môže obsahovať aj rôzne krízové javy vyžadujúce prijatie mimoriadnych opatrení. V podmienkach OS SR je potrebné upozorniť aj na ďalšie rizika a ohrozenia Ak narastá ohrozenie štátu a nie je predpoklad, že vláda dosiahne konsolidáciu vzťahov s potencionálnym protivníkom a naopak, môže prepuknúť agresia, štát prechádza do vojnového stavu, v rámci ktorého plní vláda úlohy súvisiace s opätovným obnovením mierového stavu.

Stav mieru je naplnený úlohami zabezpečenia bezpečnosti ochrany a obrany štátu. V rámci nich je pripravovaná hospodárska mobilizácia a mobilizácia ozbrojených síl. Systém civilnej ochrany obyvateľstva musí byť schopný riešiť akékoľvek krízy a chrániť ľudské životy i materiálne hodnoty. Významnou úlohou v mieri je udržiavanie vnútornej bezpečnosti a stability krajiny.

Stav nebezpečia štátu vyhlasuje vláda po komplexnej analýze konkrétneho krízového javu. V tomto období sa zvyšuje pohotovosť ozbrojených síl. Kompetentné orgány kontrolujú pripravenosť na vykonanie mobilizácie a na prechod na vojnovú výrobu.

Stav ohrozenia štátu je už obdobím, kedy môžu byť v záujme štátu čiastočne obmedzené ústavné práva a slobody občanov zaručené ústavou a zákonmi. Štátna administratíva preveruje úroveň pripravenosti na mobilizáciu formou čiastočnej mobilizácie a radu hospodárskych opatrení. Obdobiu vojny musí predchádzať mobilizácia, ktorá je súčasťou vojnového stavu.

Všeobecnú mobilizáciu ozbrojených síl vyhlasuje vláda, ktorá zároveň organizuje aj prechod hospodárstva na vojnovú výrobu. Nasleduje vyhlásenie vojnového stavu parlamentom. Ozbrojené sily dokončujú doplňovanie na vojnové počty a vojnová výroba začína plniť úlohy v prospech ozbrojených síl i obyvateľstva.

Vojnový stav a vojna prinášajú so sebou i vojnový právny stav. Počas neho sú zásadným spôsobom obmedzené práva a slobody občanov dané listinou základných ľudských práv a slobôd. Na druhej strane všetky obmedzenia musia byť zakotvené v platnej legislatíve. Takýmto spôsobom môžu byť čiastočne alebo úplne obmedzené: sloboda pobytu a pohybu, sloboda prejavu, právo na nedotknuteľnosť osôb a ich domovov počas evakuácie, výkon vlastníckeho a užívacieho práva (na základe rozhodnutia a za náhradu), právo na informácie, právo na pokojné zhromažďovanie, právo na združovanie, právo na štrajk, právo na ochranu zdravia pri práci, právo na priaznivé životné prostredie, sloboda podnikateľskej činnosti,...

Vojnový stav končí demobilizáciou štátu. Ozbrojené sily i vojnová výroba prestávajú plniť svoje rozhodujúce úlohy a štát sa postupne vracia do mierového stavu. Po ukončení demobilizácie sú opäť v plnej miere rešpektované práva a slobody občanov zaručené ústavou a zákonmi. Jednotlivé stupne krízového manažmentu vytvárajú podmienky na riešenie novej krízy. Tento proces sa môže v ktoromkoľvek bode zastaviť a vrátiť do východzieho stavu. Účelové pôsobenie krízového manažmentu na úrovni ústredných orgánov štátnej správy, ale krízový manažment vo verejnej správe aj na nižších stupňoch riadenia a v jeho výkonných prvkoch môže mať výrazne preventívny charakter a tak predísť prepuknutiu krízy. Značná časť preventívnych opatrení má v súčasnosti koaličný nadnárodný charakter. A to je potrebné rešpektovať aj v podmienkach OS SR.

Nevojenská bezpečnosť je pojem, ktorý sa objavuje v bezpečnostných teóriách posledné desaťročie. Vyjadruje potrebu definovať bezpečnosť neuvažujúcu s vojenskými hrozbami, nesúvisiacu s možnosťou použitia nástrojov ozbrojeného násilia medzi štátmi alebo

skupinami štátov. Presná ***klasifikácia nevojenskej bezpečnosti*** je však veľmi komplikovaná. Do skupiny nevojenských bezpečnostných hrozieb sú totiž často zaraďované hrozby spojené so zámernou často ozbrojenou činnosťou ako napr. námorné pirátstvo, terorizmus, organizovaná zločinnosť, „vojny“ medzi narkomafiami, ale aj dôsledky nezvládnutej medzinárodnej migrácie, pandémie, degradácia životného prostredia, nedostatok potravín a ďalších dôležitých zdrojov pre život [5].

Je však treba mať na pamäti, že narušenie vojenskej bezpečnosti vo väčšine prípadov znamená negatívny vplyv aj na faktory, ktoré predstavujú nevojenskú bezpečnosť (ekonomické, sociálne, atď.). Časté je členenie nevojenských príčin hrozieb na sociálno-ekonomické problémy krajiny, sociálno-demografické problémy spoločnosti, zlé vládnutie, alebo neschopnosť vlády zaistiť bezpečnosť v krajine. Dnes sa do popredia sa dostávajú aj environmentálne problémy súvisiace najčastejšie z rozporov vzťahu človek – technológia – životné prostredie. Okrem toho ***existujú hrozby*** ako prejav možností riešenia sociálnych problémov ozbrojenými prostriedkami.

O nevojenskej bezpečnosti hovoríme aj vtedy, ***keď neexistujú zjavné bezpečnostné hrozby***, ale podmienky prirodzenej existencie, nerušeného fungovania a rozvoja sociálnych systémov sú závislé od dostatku potrebných zdrojov (potravinových, surovinových, energetických a ďalších).Práve zložitosť ekonomického a politického vývoja vo svete v posledných desaťročiach spôsobuje zmeny v poňatí bezpečnosti.

Dnes už možno povedať, že ***problematika bezpečnosti je v súčasnosti v centre pozornosti viacerých vedných disciplín a teórií,*** ktorých hlavné smery predstavujú: teória medzinárodných vzťahov skúmajúca najmä medzinárodne politické otázky bezpečnosti zdôrazňujúca okrem iného problematiku bezpečnostných hrozieb, teórie snažiace sa vytvoriť novú interdisciplinárnu teóriu všeobecnej bezpečnosti, ktorá by bola východiskom pre skúmanie všetkých dimenzií a foriem bezpečnosti,teórie, ktoré sa snažia skúmať špecifické problémy súvisiace s bezpečnosťou (informačnou, energetickou, potravinovou, a pod.). Pre nové vnímanie bezpečnosti je dnes potrebné akceptovať tieto zjednocujúce tézy či postuláty [6]:

- bezpečnosť je vyjadrená existenciou základných podmienok pre život a rozvoj,
- bezpečnosť má multidimenzionálny charakter,
- narastá počet bezpečnostných aktérov, medzi ktorými prevažujú subjekty neštátneho charakteru,
- rastie význam tzv. nevojenskej bezpečnosti,
- pri riešení problémov bezpečnosti sa budú uprednostňovať postupy bez uplatňovania násilia.

1.2 Dimenzie bezpečnosti v súčasnosti

Pod vplyvom zmien v globálnom prostredí dochádza k zmenám bezpečnostných systémov jednotlivých krajín. Bezpečnosť štátov ako aj obyvateľov každej krajiny nie len záležitosťou praktických opatrení, ale je predmetom teoretického skúmania podstaty bezpečnosti v multipolárnom svete, procesom hľadania čo ***najefektívnejších nástrojov a postupov.*** Úspešnosť tohto procesu je v súčasnosti závislé od objektívnej analýzy bezpečnostného prostredia a od koordinácie zámerov a úsilia jednotlivých bezpečnostných aktérov [7].

Bezpečnosť človeka ako indivídua či ako príslušníka sociálnej skupiny je najčastejšie spájaná s ochranou životov, zdravia, majetku ako aj s ďalšími základnými podmienkami ľudskej. Vývoj bezpečnostného prostredia, doterajšia prax a medzinárodné skúsenosti z riešenia krízových situácií rôzneho charakteru vyvolávajú potrebu teoreticky zvládnuť problematiku manažmentu bezpečnosti a problematiku krízového manažmentu. Aktuálnosť a špecifickosť

danej problematiky evokuje ***potrebu špeciálneho pohľadu, špeciálnych metód a postupov*** [8]. Predmetom teoretického skúmania sa dnes stávajú rôzne dimenzie bezpečnosti, pri čom je možné oddeliť viaceré relatívne samostatné problémy širšie poňatej bezpečnosti *podľa objektu a úrovne ochrany na:*

- bezpečnosť jednotlivca,
- bezpečnosť rodiny, sociálnej skupiny, komunity,
- bezpečnosť štátu, skupiny štátov,
- bezpečnosť ľudstva.

Takto vnímaný problém bezpečnosti naznačuje zložitosť jeho riešenia jednou vednou disciplínou. Preto je potrebné hľadať interdisciplinárny prístup všetkých aktérov, ktorí sa zúčastňujú na formovaní a utváraní bezpečnostného odborníka – profesionála 21. storočia.

ZÁVER

Zásadné a neskutočné časté výrazné zmeny interných a externých faktorov prostredia, zmeny v bezpečnostnom prostredí, nové skúsenosti z priebehu a riadenia rôznych krízových a bezpečnostných situácií prinášajú neustále nové otázky a nové výzvy. Vyžadujú si reakciu kompetentných na aktuálne nové potreby dnešnom kozmopolitnom svete. Je čo raz zreteľnejšie, že na zameranie teórie i praxe bezpečnostného manažmentu budú mať vplyv aj také faktory ako dnes veľmi aktuálna radikalizácia niektorých etnických a náboženských skupín, napätie medzi snahou o ekonomický rast a potrebou zachovania životného prostredia, rozširovanie medzery medzi pozitívnymi prínosmi dôsledkov globalizácie a rizikom a nárastom chudoby, prehlbujúce sa následky hospodárskych kríz spôsobených globálnymi alebo regionálnymi pohromami.

Úlohou nás všetkých je analýza relevantných javov a procesov, hľadanie zovšeobecniteľných nástrojov, zákonitostí a princípov vhodných pre zabezpečenie pripravenosti kompetentných subjektov v rámci celosvetového globálneho a regionálneho bezpečnostného prostredia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] Global Trends 2025. [2008]: *A Transformed World.* Washington D. C.: US Government Printing Office, 120 p. ISBN 978-0-16-081834-9. Dostupné z www: www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

[2] BELAN, L., FRIANOVÁ, V. [2014]: *Skúmanie stavu bezpečnosti občanov Slovenskej republiky.* Zborník vedeckých a odborných prác. Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014. Liptovský Mikuláš Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. ISBN 978-80-8040-495-6 s. 16-23

[3] KOTLER, PH., CASLIONE, J. A. [2009]: *Chaotika – řízení a marketing v éře turbolencí*. Brno : Computer Press, 214 s. ISBN 978-80-251-2599-1.

[4] MIKOLAJ, J. HOFREITER, L. MACH, V. MIHÓK, J., SELINGER, P. [2004]: *Terminológia bezpečnostného manažmentu.* Výkladový slovník. Košice: Multiprint, ISBN 80-969148-1-2

[5] CHALK, P. [2000]: *Non-Military Security and Global Order. The Impact of Extremism, Violence and Chaos on National and International Security.* London, Palgrave MacMillan,

[6] ŠKVRNDA, F. [2010]: Sociálno-ekonomické aspekty bezpečnosti v podmienkach utvárajúcej sa multipolarity moci vo svetovej politike. In *Sborník z 2. slovensko-české vědec-*

ké konference „Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti. Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia“. SVSE Praha & VŠZSPSvA & SpoSoInte, s. 485-490. ISBN 978-80-86744-84-1.
[7] ŠIMÁK, L. – RISTVEJ, J. [2009]: *The Present Status of Creating the Security System of the Slovak Republic after Entering the European Union*. In Journal of Homeland Security and Emergency Management. ISSN 1547-7355, Vol. 6, Iss 1, article 20.
[8] KORZENIOWSKI, L. F. [2008]: *Securitology in the Process of Becoming a Science*. In Obrana a strategie/Defence and Strategy – on line, No 1/2008. [cit. 28. 5. 2007]. Dostupné na: http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2008/
[9] MÍKA, V. T. [2010]: *Environmental Changes And New Dimension Of Security*. In Logistics and Transport. Nr. 1/2010, s. 68
[10] IVANČÍK, R. [2012]: *Teoreticko-metodolický pohľad na bezpečnosť*. Žilina 2012, Krízový manažment – č. 1/2012 ISSN 1336-0019 s.5-14

Doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
Katedra manažmentu
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: maria.petrufova@aos.sk

Ing. Janka SCIGEĽOVÁ
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: janka.scigelova@aos.sk

NIELEGALNA IMIGRACJA JAKO ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA WŁOSKIEGO W SKALI GLOBALNEJ NA PRZYKŁADZIE LAMPEDUSY

Marzena Monika PETRYNA , Dariusz PETRYNA

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest analiza przyczyn i skutków nielegalnej imigracji, związanym z nią zagrożeniem politycznym, ekonomicznym, ekologicznym, społeczno – kulturowymi, oraz wpływem na funkcjonowanie i bezpieczeństwo państwa włoskiego , jego międzynarodowej pozycji oraz potencjału ekonomicznego i obronnego.

Słowa kluczowe: *nielegalna imigracja, zagrożenia, system bezpieczeństwa, bezpieczeństwo narodowe, społeczeństwo, ryzyko, prawa człowieka, handel ludźmi,*

1. WSTĘP

Masowy exodus nielegalnych imigrantów z Afryki i Bliskiego Wschodu do Włoch narasta w lawinowym tempie, władze w Rzymie przygotowują od miesięcy plan uporania się z sytuacją, którą określa się jako krytyczną.
Napływ nielegalnych imigrantów wystawia na wielką próbę państwo włoskie, sytuacja staje się coraz trudniejsza do zniesienia tak dla obywateli jak i dla imigrantów.

Kryzys imigracyjny w Europie doprowadził do sytuacji w której koncentrujemy się na uchodźcach zapominając o innych aspektach związanych z prawidłowym funkcjonowaniem instytucji państwa i jego obywateli.
Rozważania przeprowadzono w ujęciu naukowym i socjologicznym, wykorzystując dane

2. DETERMINANTY WZROSTU POZIOMU ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA CHARAKTERYSTYCZNE DLA WŁOCH

Republika Włoska jest krajem położonym na południu Europy, zajmującym Półwysep Apeniński. Od 1949 r. jest członkiem w NATO a od 1951r. członkiem Wspólnoty Europejskiej. Ma niezwykle długą granicę morską, 8600 km wraz z wyspami posiada 30 portów o znaczeniu międzynarodowym. Granice morskie przebiegają wzdłuż wybrzeży czterech mórz: Ligursjkiego, Tyrreńskiego, Jońskiego i Adriatyckiego. Do Republiki Włoskiej należą również wyspy: Liparyjskie, Toskańskie, Poncjańskie, Pelagijskie oraz Sardynia i Sycylia. Niezwykle długa granica morska oraz liczba portów zmuszają władze centralne

i lokalne do stosowania zaostrzonych restrykcji wobec imigrantów szukających sposobów przedostania się do Włoch.

W ostatnich latach szlaki przebiegające przez region Morza Śródziemnego są zdecydowanie najczęściej używaną trasą przekraczania granicy zewnętrznej UE przez nielegalnych imigrantów. Sytuacja /jaka?/ w Tunezji, Syrii, Egipcie również zwiększa niestabilność granic zewnętrznych UE. Poprzez porty i granice morskie nieustannie wiodą trasy nielegalnej imigracji. Wielu imigrantów pochodzi z Afryki Saharyjskiej oraz głębi tego kontynentu.

Wspólna polityka azylowa, w tym Wspólny Europejski System Azylowy, jest integralną częścią celu Unii Europejskiej, jakim jest ustanowienie i systematyczne powiększanie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości otwartej dla wszystkich tych, których okoliczności zmuszają do poszukiwania na drodze prawnej ochrony we Wspólnocie.[1]

Mimo obowiązujących rozporządzeń i dyrektyw mających na celu dobrą współpracę wszystkich państw Unii Europejskiej nadal występują ogromne różnice między poszczególnymi państwami członkowskimi w poziomie udzielanej ochrony i pomocy uchodźcom oraz dostępu do opieki medycznej osób ubiegających się o status uchodźcy. W taki oto sposób kraje daleko wysuniętego południa Europy niosą brzemię fali migracyjnych w rejonie basenu morza Śródziemnego. Fale migracyjne z uwagi na swój masowy charakter, stanowią coraz większe zagrożenie dla obronności i bezpieczeństwa państw oraz ogólnej równowagi na arenie międzynarodowej.

Zagrożenia bezpieczeństwa państwa są równocześnie barierami dla ich rozwoju, natomiast dobry rozwój stabilizuje bezpieczeństwo państwa. Bezpieczeństwo jest to stan obiektywny polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki lub grupy. Bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb takich jak przetrwanie, istnienie, tożsamość, niezależność, posiadanie oraz pewność rozwoju. Bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą człowieka, grup społecznych, państw oraz systemów międzynarodowych[2]. Brak bezpieczeństwa powoduje obawy, niepewność, niepokój, prowadzące do stanu zagrożenia.

Zagrożenie-sytuacja niebezpieczna dla życia lub zdrowia, wartość destrukcyjna, potencjalna przyczyna niepożądanego stanu, desygnat zakreślający zawartość pojęcia „niebezpieczeństwo”[3].

---

[1]Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej Dz. U. L 50 z 25.2.2003 / Rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r.

[2] Korzeniowski L.F.: Podstawy nauk o bezpieczeństwie, zarządzanie bezpieczeństwem, Warszawa : Difin, 2012 s. 76

[3]Korzeniowski L.F.,*Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*.: *European Association for Security*, Kraków 2008, s. 58;

Bezpieczeństwo narodowe to nie tylko bezpieczeństwo militarne, ale również zdolność ochrony i ratownictwa ludności jej dobytku oraz środowiska przed zagrożeniami takimi jak klęski żywiołowe, katastrofy, awarie techniczne, skażenie środowiska, które mogą być współmierne ze skutkami wojny.

Niekontrolowany napływ imigrantów z sąsiedniego kontynentu jest zagrożeniem o istotnym wpływie na funkcjonowanie i możliwość rozwoju Włoch. Ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa, międzynarodowej pozycji oraz potencjału ekonomicznego i obronnego. Stanowi zagrożenie polityczne, ekonomiczne, społeczno -kulturowe oraz ekologiczne. Niektóre z tych zagrożeń nakładają się na siebie i potęgują wywołując efekt synergii, zwiększając tym samym ich destrukcyjne oddziaływanie.

Niekontrolowany napływ imigrantów stanowi zatem zagrożenie bezpieczeństwa państwa będące wynikiem splotów zdarzeń w stosunkach międzynarodowych, którego następstwem jest ograniczenie i utrata warunków do niezakłóconego bytu oraz rozwoju wewnętrznego. Jest ciągiem działań w stosunkowo krótkim czasie drastycznie zagrażającym, jakości życia mieszkańców najdalej wysuniętych terytoriów na południu Włoch.

Do Włoch od połowy lat 90-tych trafiają dziesiątki tysięcy imigrantów z Europy i Afryki, rejonów napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych. Migracje te mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo państwa doprowadzając do sytuacji kryzysowych. W znacznym stopniu zagrażają życiu i zdrowiu dużej liczby osób oraz środowisku naturalnemu. Niestety wynikiem podpisanych umów i traktatów międzynarodowych Włochy pozostają same w walce z tym zagrożeniem, co ma wpływ na postępujący spadek nakładów na bezpieczeństwo państwa jak również brak skutecznego zarządzania w sytuacjach kryzysowych prowadzący do nieprzestrzegania praw i wolności obywateli oraz uchodźców stanowiąc poważne zagrożenie polityczne bezpieczeństwa narodowego[4]

Niepohamowany napływ imigrantów osłabia potencjał gospodarczy Włoch, borykających się od lat z recesja oraz strefami głodu i ubóstwa[5]. Stanowi zagrożenie ekonomiczne bezpieczeństwa narodowego, tworząc warunki do ”prania brudnych pieniędzy” oraz rozwoju przestępczości transnarodowej, głównie handlem ludźmi. Prowadzi to do

---

[4] *Ku nowej strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej źródło:* www.bbn.gov.pl / IV – 2011/20

[5] 3 mln Włochów dotyka skrajne ubóstwo, 8 mln dotyka ubóstwo względne z dnia 22 czerwca 2012- dane przedstawiła Wspólnota św. Idziego: www.naszdziennik.pl

naruszania i łamania praw człowieka wśród uchodźców jak i mieszkańców danych rejonów. Występuje zagrożenie społeczno–kulturowe bezpieczeństwa narodowego wskutek dewaluacji wartości ludzkich, alienacji społecznej, wzrostu przestępczości. Dochodzi do zagrożenia ekologicznego bezpieczeństwa państwa przez brak gospodarki odpadami komunalnymi, co pogłębia już istniejący od lat problem.

Przeludnienie w rejonach skupisk imigrantów prowadzi do zmiany środowiska naturalnego mogącego doprowadzić do trwałego uszkodzenia lub zniszczenia środowiska przyrodniczego, co negatywnie wpłynie na zdrowie i życie tubylców. Po upadku komunizmu w Albanii w 1991r. do Apulii przybyło na statkach, kutrach i łodziach ponad 40 tys. Albańczyków. W czasie konfliktu o Kosowo w 1998 roku napłynęło do Apulii nielegalne ok. 250 tys. mieszkańców Kosowa a w roku 1999r. przybyło kolejnych ponad 50 tys. uchodźców.

Napływ Imigrantów z krajów afrykańskich trwa od polowy lat 90-tych, uchodźcy z Libii, Tunezji, Egiptu, Algierii, Somalii, Erytrei, Nigerii, Wybrzeża Kości Słoniowej, Czadu, Sudanu, Syrii, dostają się oni na Sycylię, Sardynię do Kalabrii czy na Lampedusę. Lampedusa jest najdalej wysuniętą na południe wyspą Europy na Morzu Śródziemnym, do jej brzegów dobijają łodzie pełne wyczerpanych ludzi, których największym, rozpaczliwym pragnieniem jest ucieczka do europejskiego raju. Uciekają przed zamieszkami, głodem, nędzą oraz prześladowaniami politycznymi czy też wojną. Padają ofiarami handlu ludźmi organizowanego na wielką skalę przez grupy przestępcze. Płacąc wysokie sumy, łudzą się, iż w Europie znajdą pokój, wolność, dobrobyt i pracę, a w rzeczywistości spotykają śmierć lub niezrozumienie ze strony Europejczyków zazdrośnie strzegących własnego dobrobytu[6]

Wyspiarze od wieków przyjmują i dają imigrantom schronienie oraz dach nad głową, nie odmawiając im wody, jedzenia czy tez pomocy medycznej. Sytuacja tylko w ciągu kilku miesięcy zmienia się diametralnie obciążając fiskalnie miejscową społeczność. Obecnie na Lampedusie jest więcej imigrantów niż rodzimych wyspiarzy[7]. Nastąpiła kuriozalna sytuacja, włoska wyspa o powierzchni zaledwie 20,2 km²dusi się gdyż inne kraje Unii Europejskiej nie chcą przyjąć imigrantów z Włoch.

---

[6] Liberti S., *Na południe od Lampedusy. Podróże rozpaczy,* Wydawnictwo Czarne, Warszawa 2013, nr. str. 184

[7]6,2 tys. imigrantów na 6 tys. stałych mieszkańców; Fortress Europe, Gabriele Del-Grande, 2011, www.spresso.repubblica.it z dn.03.10.2013

Włoska gwardia przybrzeżna z trudem ratuje imigrantów z przepełnionych zdewastowanych łodzi i kutrów. Organizacje humanitarne nie nadążają z rozdzielaniem wody, posiłków. Daje się także zaobserwować brak lekarzy mogących udzielić stosownej pomocy medycznej imigrantom. Wszystko to powoduje, że rejon ten znajduje się na pograniczu klęski humanitarnej zapowiadającej epidemię, zagrażającą imigrantom jak i tubylcom.

Sytuację na Lampedusie wspierają międzynarodowe organizacje charytatywne takie jak:

- UNHCR [8]
- MSF[9]
- ICRC[10]
- AI[11]

Wszelkimi sposobami starają one się nie dopuścić do epidemii, do klęski humanitarnej. Pomagają osobom starającym się o azyl o dostęp do bezpiecznego terytorium oraz sprawiedliwych i skutecznych procedur azylowych. Dbają o akceptowalne i zgodne z międzynarodowymi standardami warunki, w tym zakwaterowanie, wyżywienie i opiekę zdrowotną.

Rząd włoski próbuje się bronić przed napływem imigrantów poprzez umowy bilateralne z Tunezją czy Libią oraz przymusowe repatriacje - niestety ani jedno ani drugie nie przynosi zamierzonych skutków. Włosi zdani sami na siebie walczą dzielnie z naporem imigrantów, budując kolejne obozy przejściowe, zapewniając transfer statkami i samolotami na stały ląd do ośrodków identyfikacyjnych przekształcających się w Centra Identyfikacji i Ekstradycji[12]

Centra ogrodzone drutem kolczastym i strzeżone przez karabinierów, z których imigranci są odsyłani pod eskorta za granice, tylko nieliczni oczekują na azyl.

Do roku 2011 powstało 13 takich centrów, w latach 2009 – 2011 na ich militaryzację rząd włoski wydal aż 80 mln euro.

---

[8]Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców-jest organem ONZ upoważnionym do przewodzenia i koordynacji międzynarodowych działań mających na celu ochronę uchodźców i rozwiązywania ich problemów na całym świecie. Do głównych działań urzędu należy zapewnienie praw uchodźców oraz pomoc w zapewnieniu azylu lub repatriacji

[9]*Médecins Sans Frontières* - Lekarze bez Granic- Organizacja powstała w wierze, że wszyscy ludzie mają prawo do opieki medycznej, i że to prawo jest ważniejsze niż granice państwowe.

[10]*International Committee of the Red Cross* - Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża

[11]*Amnesty International* -międzynarodowa organizacja pozarządowa, której celem jest zapobieganie naruszeniom praw człowieka poprzez wszelkie pokojowe akcje obywatelskie

[12]*CIE Centri di identificazione ed espulsione*

Włochy zmagają się z recesją, w której utkwiła włoska gospodarka. Spadki PKB są większe, niż pierwotnie przewidywali analitycy, przez cały czas towarzyszy im spadek produkcji przemysłowej i wzrost bezrobocia. Warto przypomnieć, iż Produkt Krajowy Brutto Włoch spadł w 2009 r. o 5 proc. był to najmocniejszy spadek PKB od II Wojny Światowej. Deficyt budżetowy Włoch niemal podwoił się i wyniósł w 2009 r. 5,4 proc. PKB wobec 2,7 proc. w 2008 - podał ISTAT[13]. W roku 2010 zanotowano PKB 4,6%, natomiast w roku 2011 PKB kolejne 4 %. Rok 2012 to spadek PKB o3,2%, a rok 2013 przyniósł kolejny spadek o 1%.[14]

Włochy nadal poszukują sposobów zapobiegania nielegalnej imigracji, według danych z 2008 roku imigranci stanowili, bowiem 7,2% całego społeczeństwa, więc więcej niż średnia UE: 6,2%. Dane z tego samego roku wskazują, że na 10 imigrantów we Włoszech przypada 5 Europejczyków, 4 pochodzących z Afryki oraz Azji i 1 z Ameryki[15].

Tabela 1, Włochy - wskaźniki ekonomiczne

ZMIANY PROCENTOWE ROK DO ROKU				
	2008	2010	2012	2014
PKB	-1,3	1,3	1,3	**-3,0**
Stopa bezrobocia	6,7	8,4	8,2	**13,6**
Inflacja	3,5	1,6	1,9	**0,2**
Deficyt budżetowy w % PKB	-2,7	-4,6	-3,2	**-3,0**
Dług publiczny w % PKB	106,3	119,0	119,8	**131,6**

Źródło: www.pl.tradingeconomics.com/italy

3. UNIA EUROPEJSKA W ŚWIETLE POLITYKI AZYLOWEJ DOTYCZĄCEJ OCHRONY TYMCZASOWEJ UCHODŹCÓW

Włochy samodzielnie nie są w stanie zatrzymać fali migracji do Europy i nie są też do tego zobligowane. To kraje Unii Europejskiej powinny wspólnie podjąć politykę imigracyjną. Te tysiące uchodźców to ogrom w skali tak małej wyspy natomiast w skali innych państw europejskich nie stanowiłyby takiego problemu i zagrożenia.Za sytuację na Lampedusie są odpowiedzialne wszystkie kraje Unii Europejskiej, które nie powinny uchylać się od przyjmowania imigrantów. Ciężar, który przyszło dźwigać rządowi włoskiemu powinien być rozłożony równomiernie na wszystkie kraje Unii Europejskiej. Samo finansowanie przez

[13] *Istituto Nazionale di Statistica* – Narodowy Instytut Statystyczny
[14] wg. statystyk styczeń 2012 EUROSTAT– tendencja rosnąca
[15] Pustelnik P.: Włochów problemy migracyjne, 2008, www.psz.pl.

kraje unijne FRONTEXU[16] - w tym też przez Polskę, to za mało. Kraje Unii Europejskiej wspólnie powinny zagwarantować ochronę praw imigrantów oraz osób szukających pomocy międzynarodowej. Wspólnie powinny podjąć politykę kontroli migracji oraz wziąć odpowiedzialność za imigrantów, gwarantując udzielenie pomocy na morzu oraz zapewnić im prawa do wystąpienia o status uchodźcy. Wspólna kontrola granic, polityka azylowa oparta na przejrzystych zasadach, zintegrowana z globalnym podejściem do imigracji powinny stać się osią wspólnej polityki migracyjnej.

Sytuacja na Lampedusie jest tak zwanym typem zagrożenia do przewidzenia[17] na skalę Unii Europejskiej, której przywódcy są świadomi dręczącego problemu, posiadają informacje, że takie zagrożenie istnieje, wiedzą, że problem ten nie rozwiąże się sam, ale nie podejmują żadnych kroków, żeby mu zapobiec. Wiedzą, że istniejący problem będzie narastał w miarę upływu czasu oraz że wiąże się to z ponoszeniem wysokich kosztów w chwili obecnej. Decydenci podtrzymują status quo[18] - otwarty sprzeciw wobec zmian mając na celu jedynie własne korzyści, są w stanie sabotować potrzebne dla ogółu działania. Utrzymując jednocześnie stan fałszywego bezpieczeństwa, mimo iż zagrożenie jest poważne, postrzegają je, jako niewielkie - zamiast szukać wspólnych międzynarodowych rozwiązań mających na celu przewidywanie, zapobieganie i eliminowanie wszelkiego tego typu zagrożeń.

W pierwszej kolejności to Unia Europejska powinna zreformować swoja politykę azylowa dotyczącą ochrony tymczasowej uchodźców gdyż pomimo pomocy Europejskiego Fundusz na rzecz Uchodźców (EFU) cały ciężar pozostaje na barkach Włochów.

„SYSTEM DUBLIŃSKI" ma służyć do określenia, które Państwo Członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o azyl, złożonego przez obywatela państwa trzeciego na terytorium jednego z Państw Członkowskich Unii Europejskiej[19]. Niestety ani konwencja z dnia 15 czerwca 1990 r. ani kolejne z 18 lutego 2003r[20]. oraz z 26 czerwca 2014 r[21]. nie rozwiązują problemu. Pobyt czasowy wydany w jednym kraju UE nie umożliwia imigrantom swobodnego poruszania się w strefie Schengen natomiast brak legalnych dokumentów pobytowych dla uchodźców upoważnia wszystkie kraje unijne na podstawie układu z

[16]*Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Granicach Zewnętrznych Państw Członkowskich Unii Europejskiej*.
[17]Max H. Bazerman i Michael D. Watkins na podstawie analizy największych światowych tragedii podają sześć cech pozwalających przewidzieć zagrożenie, *Predictable Surprises: The Disasters You Should Have Seen Coming, and How to Prevent Them,* 1 listopada 2004 str. 177
[18]obecny, niezmieniony stan rzeczy
[19] Rozporządzenie Komisji (WE) 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r., Dz.U. L 222 z 5.9.2003
[20]Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, Rozporządzenie Rady (WE) NR 343/2003
[21]Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenie (UE) nr. 604/2013. art. 8 ust. 4

Schengen do odsyłania ich na granice Włoch, czyli kraju, przez który dostali się do Europy[22], tak koło się zamyka zrzucając cała odpowiedzialność na władze państwa włoskiego. Ironią jest, iż fala imigrantów spowodowała zaostrzenie stosunków miedzy Włochami a Unię Europejską

PODSUMOWANIE

Unia Europejska powinna wprowadzić politykę mobilności między dwoma wybrzeżami Morza Śródziemnego. Niemcy, Holandia i Francja nie mogą obarczać kwestiami związanymi z napływem imigrantów odległych południowych krajów europejskich Hiszpanii i Włoch, co praktykowali już podczas intensywnych migracji z Europy wschodniej pod koniec lat 80-tych i 90-tych.

W trakcie narastania obecnego kryzysu złamano wiele ustaleń regulujących los uchodźców oraz zasady azylowe w Unii Europejskiej.

Po pierwsze zasadę, iż uchodźcy ubiegają się o rozpatrzenie wniosku azylowego w pierwszym kraju UE, który napotkają na swej drodze, natomiast uchodźcy niespełniający kryteriów mają być odsyłani do państw sąsiadujących z UE na podstawie umów ekstradycyjnych, które dotąd były podstawą unijnej polityki migracyjnej.

W świetle wydarzeń ostatnich tygodni i miesięcy pojawia się pytanie czy powinna zostać zreformowana Konwencja Dublińska, by zapewnić uchodźcom dostęp do procedur azylowych, tym samym otwierając możliwości zwrócenia się o azyl w innych krajach europejskich, co odciążyłoby bezpośrednio rząd włoski. Dostęp do procedur azylowych powinien być ogólnie dostępny dla ludzi uciekających od krwawych konfliktów i prześladowań.

W ubiegłym roku ponad 200 tys. uchodźców przybyło przez Morze Śródziemne do Włoch. Większość z nich rozpoczęła swoją ryzykowną podróż morską w Libii. Najwięcej uchodźców pochodziło z nękanej wojną domową Syrii oraz rządzonej dyktatorsko Erytrei.

Kraje Unii Europejskiej zmagają się z falą imigrantów, która wywołała w Europie najostrzejszy kryzys migracyjny od II wojny światowej.

Uciekinierzy pochodzą głównie z Afryki i Bliskiego Wchodu, napływają przez Morze Śródziemne, oraz przez Bałkany Zachodnie.

[22] *Polityka wizowa – Układ z Schengen* , www.ec.europa.eu

Według danych, ogłoszonych 4 września br. przez Urząd Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców[23], od początku roku ponad 412 tysięcy imigrantów i uchodźców przedostało się przez Morze Śródziemne. Około 288 tys. dotarło do Grecji, kolejnych 121 tys. do Włoch.
tylko w tym roku zginęło lub zaginęło na morzu 2900 uchodźców, próbując dotrzeć do Europy.
Dramatyczny wzrost osób próbujących przypłynąć do Europy notowany jest od kwietnia, maja, lecz apogeum osiągnął w sierpniu br.

BIBLIOGRAFIA:

1. Korzeniowski L.F.: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*
   wydawnictwo*:* Difin, Warszawa 2012
2. Korzeniowski L.F. *SECURITOLOGIA. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*. *European Association for Security,* Silesian Digital Library, Katowice 2009
3. Liberti Stefano, *Na południe od Lampedusy,* wydawnictwo: Czarne: 22 października 2013, Kraków
4. Max H. Bazerman i Michael D. Watkins, *Zagrożenia do przewidzenia,* wydawnictwo: Onepress, Gliwice 2006

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. www.naszdziennik.pl *Wspólnota św. Idziego*
2. www.psz.pl Paweł Pustelnik: *Włochów problemy migracyjny,*
3. www.infografika.wp.pl *Szlak śmierci nielegalnych imigrantów przez Morze Śródziemne*
4. www.wikipedia.org
5. www.eur-lex.europa.eu *Dzienniki Urzędowe Unii Europejskiej*
6. www.epp.eurostat.ec.europa.eu
7. www.istat.it
8. www.unvienna.org

[23] UNHCR - wystąpienie Wysokiego Sekretarza António Guterresa w sprawie kryzysu uchodźców w Europie źródło www.unhcr.at

9. www.fortresseurope.blogspot.com
10. www.bbn.gov.pl *Ku nowej strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej*
11. www.unhcr.org

Marzena Monika PETRYNA
University of Security in Poznan
Faculty of Social Studies
Poland

Dariusz PETRYNA
European Association for Security
Vienna, Austria

VOJENSKÉ KONCEPCE: PŘÍKLADY Z MINULOSTI PRO BUDOUCNOST

MILITARY CONCEPTS: HISTORICAL EXAMPLE FOR FUTURE

Ivo PIKNER, Samuel ŽILINČÍK

ABSTRACT

The development of military concepts is one of the key conceptual activities performed at the strategic management level. The article uses historical example to examine approaches in development of concept at particular period and in particular state, the causes for the development of these documents and the consequences and impacts on the development of armed forces. In conclusion authors offer recommendations for the development of future concepts.

Keywords: military concept, AirLand Battle, armed forces, operations

ÚVOD

Vojenské organizace, zpravidla představované ozbrojenými silami, se ve své činnosti řídí ústavou, zákony a dalšími normativními dokumenty daného státu. Mezi normativní dokumenty patří zpravidla vize, koncepce, doktríny či plány rozvoje organizace. Většina těchto dokumentů prochází při své tvorbě, následném ověřování a závěrečném schvalovacím řízení obvykle složitým procesem. Cílem je zajistit účelné a plánovité vynakládání vyčleněných prostředků na obranu tak, aby tyto v budoucnu zabezpečily systémový rozvoj ozbrojených sil k odvrácení potencionálních možných hrozeb a rizik.

V rámci Aliance je pro plánovitý rozvoj schopností a hledání cest k odstranění nedostatků v požadovaných schopnostech využíván proces tvorby koncepcí a experimentování (Concept Development & Experimentation - CD&E). V řadě členských států ale tento proces není na národní úrovni dostatečně zakotven, a tak často dochází k řadě nejasností a nepochopení právě na národní úrovni. Často jsou zpracovány koncepce či obdobné materiály, které nenaplňují jejich význam a poslání. Je to především z důvodů přetrvávajících nejasností a rozdílů v chápání významu a obsahu pojmu koncepce.

V historii lze najít řadu příkladů vzniku celá řady vojenských koncepcí, které ovlivnily nejen kladně, ale mnohdy i záporně výstavbu a pozdější použití ozbrojených sil v rámci operací. Autoři článku tak na příkladu tvorby americké operační koncepce AirLand Battle ukazují důvody a příčiny tvorby nové koncepce, postup její tvorby a následně její přerod v doktrínu, tedy způsob použití ozbrojených sil v budoucích operacích. Přístupy k její tvorbě, ale především uplatnění této operační koncepce v rámci následného procesu obranného plánování nasměrovalo orientaci nejen amerických ozbrojených sil, ale později ovlivnilo i armády řady členských států Aliance.

V současném bezpečnostním prostředí členské státy Aliance analyzují a hodnotí budoucí operační prostředí a hledají cesty, jak odpovědět na budoucí bezpečnostní výzvy, právě především cestou budoucích operačních koncepcí. V současné době je v rámci Aliance vytvářena nová operační koncepce s názvem Framevork for Future Aliance Operations –

FFAO[1], která by měla nahradit dřívější koncepci CAFJO – Combined Aliance Future Joint Operations.

Jestliže se odborníci zabývající se touto problematikou sjednotí v chápání významu, hierarchie, obsahu a způsobu tvorby vojenských koncepcí, pak zcela jistě dojde k pozitivnímu posunu v dlouhodobé orientaci rozvoje ozbrojených sil s vazbou na plánovací a prováděcí dokumenty.

1. TVORBA VOJENSKÝCH KONCEPCÍ

Vojenské koncepce zpravidla popisují metody nebo plány využití stanovených vojenských schopností za účelem dosažení určeného cíle nebo záměru. Rozsah tohoto popisu může být různý - obsáhlý nebo stručný, od popsání činnost vojenských sil v nejobecnějších termínech a na nejvyšších úrovních až po specifikaci činnosti konkrétního technologického systému nebo použití specifického výcvikového systému. Je třeba zdůraznit význam termínu „vojenské“ koncepce, a to především z hlediska terminologie, aby nedošlo k záměně pojmového aparátu. V ostatních rezortech je totiž termín „koncepce“ používán velice volně, mnohdy nevhodně a jsou tímto termínem označeny téměř všechny plánovací dokumenty i s kratšími časovými horizonty (krátkodobé až střednědobé koncepce).

1.1 ROZDĚLENÍ VOJENSKÝCH KONCEPCÍ

Strategické dokumenty, včetně koncepcí mají své poslání, účel, cíl, stanovený obsah a především vazby na další dokumenty. Vojenské koncepce lze na základě jejich poslání, obsahu a dalších kritérií klasifikovat a řadit do určité struktury a hierarchie s cílem zabezpečit jejich vzájemnou provázanost a korelaci. Mohou se dělit podle nejrůznějších kritérií, jako např. podle **typu mise** (operace), **druhu sil**, **účelu**, **operačního prostředí**, **časového kritéria, stupně rozpracovanosti** apod. Na základě analýzy odborné literatury je pro klasifikaci vojenských koncepcí využíváno především hierarchické a časové kritérium.

Jako základní dělení koncepcí lze považovat **hierarchické dělení** podle Schmita[2] do čtyř základních úrovní, a to na:

- **Institucionální koncepce**, popisující vojenskou organizaci nebo její část, její poslání, možné složení a organizaci a např. její materiálně-technické vybavení.
- **Operační koncepce**, popisující způsob použití ozbrojených sil. Jsou zaměřeny na nové způsoby vedení operací nebo řešení vybraných operačních úkolů a jsou rozhodující v rámci obranného plánování pro tvorbu požadavků na nové schopnosti a výstavbu sil.
- **Funkční koncepce**, popisující naplnění schopností v jednotlivých funkčních oblastech (operačních funkcích).
- **Umožňující (integrující, podpůrné) koncepce**, které popisují průřezové schopnosti společné pro více typů operací či funkčních oblastí.

Na základě **časového kritéria** lze koncepce dělit na:

- **Historické koncepce**, využité dříve v historii vojenství.
- **Současné koncepce**, tedy dokumenty využívané ozbrojenými silami v současnosti. Jedná se především o doktríny a rozvojové plány, do kterých byly koncepce „přetransformovány“.

[1] PIKNER, Ivo, DYČKA, Lukáš, Operační koncepce a použití ozbrojených sil v budoucích operacích.

[2] SCHMITT, John F. A Practical Guide for Developing and Writing Military Concepts.

- **Budoucí koncepce**, tedy koncepce řešící budoucnost. Tento typ koncepcí je využíván především pro budoucí rozvoj a použití ozbrojených sil, a to v rámci obranného plánování pro tvorbu požadavků na budoucí schopnosti při plánování na základě schopností[3] (tzv. Capability-Based Planning).

Dále se vojenské koncepce mohou dělit např. na průřezové koncepce, zabývající se skutečnostmi dotýkajícími se všech součástí systému, na procesní koncepce, které se zabývají optimalizací procesů s cílem zkvalitnit chování a výkon daného prvku nebo oblasti či na dílčí koncepce, které rozpracovávají určitou část koncepce vyššího řádu[4].

Tato klasifikace či vybraná kritéria nejsou neměnná, spíše vystihují skutečnost, že vojenské koncepce navazují a jsou vstupem a naopak výstupem jiných plánovacích procesů. Tvorba jednotlivých koncepcí je pak plánovitý provázaný proces, kdy na sebe jednotlivé koncepce navazují a doplňují se[5].

Tvorba vojenských koncepcí není samoúčelná. Tvorba a následné použití vojenských koncepcí v procesu obranného plánování vytváří předpoklady pro plánovitou výstavbu, systémový rozvoj a efektivní použití ozbrojených sil v budoucích operacích.

1.2 DŮVODY VEDOUCÍ KE TVORBĚ NOVÉ VOJENSKÉ KONCEPCE

Zpracování, tedy tvorba nové nebo aktualizace původní koncepce není samoúčelná. Nově vzniklé koncepce musí naplňovat řadu atributů, charakterizujících její využitelnost pro další procesy rozvoje organizace. Vojenské koncepce jsou zpravidla vytvářeny ze dvou důvodů:

a) **Jako odpověď na nový vojenský problém.** Vojenská koncepce je navržena na podporu řešení nově zjištěného (nebo budoucího pravděpodobného) vojenského problému, pro který v dané době neexistuje adekvátní vojenské řešení. Tento nový problém bývá zpravidla způsoben kombinací změn v oblasti politické, sociální, ekonomické, technologické, doktrinální či jiné oblasti. Může být taktéž zapříčiněn změnou, popřípadě definováním nových cílů ve stávající situaci.

b) **K vyřešení stávajícího problému jinými cestami či prostředky.** Vojenská koncepce je vyvinuta s cílem navrhnout nové, lepší řešení pro již existující vojenský problém. Toto lepší řešení může být umožněno rozvojem v oblasti technologické, organizační, taktické, společenské nebo jiné. Může se např. jednat o zavedení nových technologií v rámci zbraňových systémů, či nových postupů, které dříve neexistovaly a mohou ovlivnit rozhodující měrou vedení vojenských aktivit.

Při zadávání (na začátku) tvorby nové koncepce je klíčové, aby bylo tvůrcům koncepce (tedy zadavateli i zpracovatelskému kolektivu) již od počátku její produkce jasné a přesně stanovené:

- **účel a poslání** koncepce (jaký problém bude řešen),
- **cíl** koncepce (co se předpokládá vyřešit),

[3] Tyto koncepce jsou využívány ve všech typech plánování tedy i při plánování na základě hrozeb (Thread-Based Planning) či při plánování na základě misí a scénářů (Mission-Based Planning, Scenario-Based Planning).

[4] PIKNER, I; ZŮNA, P; SPIŠÁK, J; GALATÍK, V; KUBEŠA, M; DUBEC, R; ČEP, D; FRANK, L. Operační koncepce: Přístupy a postupy, str.16.

[5] SPIŠÁK, Ján, Operační koncepce – zamyšlení nad řešením vojenského problému.

- **rozsah,** co do **šíře** či **oblastí** koncepce, (tedy jaké oblasti bude koncepce řešit),
- **rozsah**, co do **míry obecnosti** (do jaké podrobnosti bude problém řešen),
- **platnost** koncepce (jaké je časové hledisko řešeného problému),
- **využití** koncepce (pro plánování a rozvoj) a
- případně i její **zařazení do systému** koncepcí.

2. PŘÍKLAD Z HISTORIE – „AIRLAND BATTLE“

V předchozí části článku bylo objasněno základní pojetí tvorby vojenských koncepcí, možné typy vojenských koncepcí a důvody vedoucí k tvorbě nových koncepcí. Jedna z nejznámějších přelomových koncepcí konce minulého století byla americká koncepce AirLand Battle. Právě na jejím příkladu je možné ověřit a objasnit přístupy a postupy její tvorby, její dopady na výstavbu a rozvoj amerických ozbrojených sil a následně její vyústění do podoby doktríny.

2.1 DŮVODY VEDOUCÍ KE VZNIKU NOVÉ KONCEPCE

Důvodů pro vznik nové operační koncepce bylo několik, přičemž je důležité upozornit na jejich rozmanitost a zároveň vzájemnou souvislost. Mezi hlavní důvody patřily:

- změny v operačním umění v tehdejší sovětské armádě,
- nespokojenost velké části amerických důstojníků, především u pozemních sil s tehdejší doktrínou,
- snaha jednotlivých složek amerických ozbrojených sil získat z obranného rozpočtu co největší objem finančních prostředků ve svůj prospěch (na úkor ostatních druhů sil).

Ke změně v sovětském operačním umění došlo na počátku 70. let dvacátého století. Sovětské ozbrojené síly přešly na základě své nové operační doktríny od lineárního útoku k průlomovým operacím na určeném směru, přičemž nasazovaly síly v několika sledech. První sled měl za úkol vytvořit průlom v nepřátelské obraně a následně druhý a další sled měl rozvíjet tento průlom dalším útokem do hloubky protivníka. Ve spojení s obrovskou sovětskou početní převahou byl způsob provedení takovéto operace pro USA novou hrozbou. Podle tehdejší americké doktríny „Aktivní obrana“ (Active Defense) byla totiž základem defenzivních operací právě lineární obrana. A proti této obraně byl nový způsob vedení sovětských útočných operací velmi účinný.

Kromě této hrozby ale hrály úlohu také další vlivy a procesy uvnitř ozbrojených sil.[6] Nespokojenost armády způsobená doktrínou „Aktivní obrana“ měla několik příčin. Mezi dvě hlavní příčiny patřil pravděpodobně fakt, že tehdejší velitel TRADOC[7], generál William E. DePuy vycházel při její tvorbě především ze svých osobních preferencí, bez konzultací se širším okruhem odborníků. A druhou příčinou byla obranná orientace doktríny, která v řadě vysoce postavených armádních důstojníků vzbuzovala velkou nespokojenost, už jen touto orientací.

[6] Schwartz, M.R. Airland Battle doctrine

[7] Training and Doctrine Command - Velitelství výcviku a doktrín

Tato obranná orientace doktríny přisuzovala pozemním silám nízkou úlohu a finanční zdroje, dříve značně omezené byly touto úlohou armády značně redukovány. V 80. letech se obranný rozpočet začal znovu navyšovat a pozemní síly chtěly získat co nejvíce prostředků pro svůj vlastní rozvoj. Z tohoto důvodu jim předešlá doktrína nevyhovovala a změnu mohla přinést nová koncepce a nová doktrína, dávající pozemním silám větší prostor a z toho vyplývající i větší zdrojový rámec na úkor letectva či námořnictva.[8]

Tyto důvody nebyly jediné, ale výrazně přispěly k vytvoření nové koncepce. Na tyto důvody přímo navazoval i proces, jakým byla nová koncepce tvořena. Za pozornost stojí především proto, že byl úplně odlišný od procesu tvorby předchozí koncepce „Aktivní obrana".

2.2 VÝVOJ KONCEPCE

Vývoj nových technologií začal už v době DePuyových reforem v první polovině 70. let. Stejně důležité jako bylo vymyslet nové technologie, bylo důležité vymyslet způsob, jak je používat a následně navrhnout charakteristiky budoucích zbraňových systémů. Novým velitelem TRADOCu byl jmenován generál Donn Starry který byl u vzniku mimořádně důležitého faktu - vzniku think-tanku pro reorganizaci armády.[9] Tato skupina odborníků vznikla koncem 70. let a sdružovala jak vojenské, tak i civilní experty, které spojovala hlavně snaha o změnu vedení bojové činnosti.

Byly tak formulovány nejen hlavní teze nové operační koncepce, ale na základě toho i požadavky na nové zbraně, které měly být rozhodujícím prvkem budoucího bojiště. Mezi tyto požadavky patřily koncepční návrhy na nové zbraňové systémy, které tehdy ještě neexistovaly, jako např. na tank M-1 Abrams, vrtulník Apache, bojové vozidlo pěchoty Bradley či letecký radarový systém Patriot. TRADOC tak byl zodpovědný za vizi budoucnosti[10]. Vývoj těchto zbraňových systémů trval ještě minimálně dalších deset let a nové zbraně bolo možné vyzkoušet při bojovém nasazení až koncem 80., respektive začátkem 90. let.

2.3 VZNIK DOKTRÍNY

Vznik a kodifikování doktríny bylo v případě koncepce AirLand Battle značně odlišné od té předchozí. Na rozdíl od doktríny „Aktivní obrany" byla nová doktrína dílem širokého konsenzu, a nikoliv práce úzkého okruhu lidí. Proces, jakým doktrína při své tvorbě procházela, byl též delší. Vydání doktríny totiž předcházela dlouhá diskuse a několik výzkumů věnujících se dílčím specifickým problémům. Mezi klíčové problémy např. patřily analýzy a diskuze nad dílčími koncepcemi s názvy „Central Battle", „Integrated Battlefield" a „Extended Battlefield". Každá z nich se věnovala určitému problému, jak chápat nové bojiště a jak se mu co nejlépe přizpůsobit. Ověření a vydání doktríny tedy nebylo uspěchané, předcházely mu neoficiální návrhy, které byly rozesílané nejen vojenským, ale i civilním institucím na připomínkování. Tím se vyřešil zásadní problém, který byl uveden v úvodu, a to nespokojenost mnohých v ozbrojených silách, především u pozemních sil, jejichž názory a myšlenky dříve nebyly vyslyšeny.

[8] LONG, J.W. The evolution of U.S. army doctrine: from active defense to airland battle and beyond

[9] LONG, J.W. The evolution of U.S. army doctrine: from active defense to airland battle and beyond.

[10] TOFFLEROVI A. a H. Válka a Antiválka

Jak ale nová koncepce a následná doktrína řešila klíčový problém, problém dvou a více sledů sovětské armády? Novou doktrínu „AirLand Battle“ bylo možno charakterizovat pomocí čtyř základných prvků či principů:

- **Iniciativa**. Schopnost určovat průběh bojů a nebýt jen tím, kdo musí neustále reagovat na vývoj situace. Iniciativu bylo potřebné získat a udržovat na všech třech úrovních velení – nová koncepce totiž poprvé plně uplatňovala novou sféru mezi vojenskou strategií a taktikou – operační umění.
- **Hloubka operací**. Pomocí harmonicky sladěných útoků hluboko do týlu protivníka měly být zastavené druhé a další sledy sovětské armády. A v těchto operacích měly hrát hlavní roli pozemní síly (s novými zbraněmi pro tento úkol navrženými11).
- **Obratnost**. Ta byla klíčová z hlediska útoku i obrany. Schopnost rychle a pohotově manévrovat hluboko v nepřátelském týlu si žádala vysokou úroveň výcviku a morálky, především u těch nejmenších vojenských formací. Při obraně, která v tomto případě nebyla lineární, ale byla vnímaná Clausewitzovským “štítem úderů“12, zase byla obratnost důležitá pro zadržování prvního nepřátelského sledu.
- **Synchronizace**. Pod tímto pojmem je třeba chápat úzkou spolupráci mezi vzdušnými a pozemními silami a dále též načasování jednotlivých operací. Špatné načasování mohlo znamenat skutečnou katastrofu pro formace zaklíněné v hloubce protivníka, stejně jako nepodporované jednotky v případě obrany.[13]

Nově navrhovaná koncepce tedy hledala odpověď na vedení sovětských operací na více úrovních, ať se už jednalo o výcvik, nové technologie, změny v taktice, operačním umění či dokonce ve strategii. Správnost a efektivnost nově vzniklé koncepce a později zavedené doktríny bylo možné ověřit na vedení operací v pozdějších konfliktech. Jako nejčastější příklad úspěšnosti nové koncepce bývá v odborné literatuře uváděná válka v Perském Zálivu na počátku 90. let.

2.4 DOPADY NA VEDENÍ BOJOVÉ ČINNOSTI

Manželé Tofflerovi ve své knize „Válka a Antiválka“ uvádějí válku v Perském Zálivu jako velmi úspěšný test doktríny AirLand Battle. Podle nich letectvo nejenže podporovalo pozemní operace, ale též podnikalo chirurgicky přesné nálety na kritickou infrastrukturu nepřítele s hlavním cílem - napadání nepřátelských velitelství. Americké ozbrojené síly si po celý čas držely iniciativu, narušovaly nepřátelskou komunikaci a vyhýbaly se čelním útokům. Podle Tofflerových byla tato válka dokonalým zhmotněním koncepce ve skutečnost.[14]

Jak je možné pozorovat, existuje velký problém při analýze konfliktů a testování koncepcí. Vítězství v Zálivu mohlo být zapříčiněné novou doktrínou, novými technologiemi (vyvinutými v rámci koncepce), mohlo jít o šikovné aplikování Boydových myšlenek a zároveň o pasivitu na Irácké straně způsobenou nevhodnou strukturou velení. Letectvo sehrávalo v některých případech klíčovou roli, na druhé straně mohlo mít při následné činnosti vážné problémy s podporou pozemních jednotek.

[11] Jednalo se především o kategorii tzv. PGM-Precisio Guided Munition, tedy vysoce přesné zbraně Patřily mezi ně např. nové typy dělostřeleckých střel s koncovým navedením, MLRS-Multiple Launch Rocket Systém – raketometný systém pro kazetové, naváděné a další střely.

[12] LONG, J.W. The evolution of U.S. army doctrine: from active defense to airland battle and beyond

[13] SCHWARTZ, M.R. Airland Battle doctrine

[14] TOFFLEROVI A. a H. Válka a Antiválka

Jestli byla koncepce tím hlavním důvodem úspěchu ve válce, jaký přesně vliv měla na vedení bojové činnosti, je otázka, na kterou najít odpověď je prakticky nemožné. Co je však důležité, že doktrína, která vznikla z koncepce, nebyla překážkou při vedení bojové činnosti. Nepřikazovala striktně jak má voják vykonávat jednotlivé úkony, ale ukazovala způsoby jak má rozmýšlet o dění okolo něj. Podle názoru většiny odborníků je právě tato volnost a důraz na porozumění konfliktu a morálce klíčová, a to nejen u jednotlivců, ale i celých formací, s kritickými dopady na vedení vojenských operací. V tomto koncepce a pozdější doktrína AirLand Battle splnila svoji úlohu a přístupy k její tvorbě, verifikaci a následný přerod do doktríny byl vzorem pro ty následující.

ZÁVER

Pro pochopení dnešních problémů spojených s tvorbou, přijímáním a aplikováním operačních koncepcí je důležité analyzovat a poučit se z okolností a problémů, které museli řešit tvůrci předešlých koncepcí. Jak je možné vidět na příkladu operační koncepce AirLand Battle, důvody ale především proces tvorby vojenských koncepci se v základních principech časem nemění.

Při zkoumání jednotlivých konfliktů je potřeba brát do úvahy širší kontext v jakém se konflikt odehrál. Žádná válka není stejná a neprobíhá za stejných podmínek jako ta předchozí, žádná operace neproběhne stejně jako ta, na kterou se jednotky připravovaly. Každá operace je výsledkem nespočetného množství proměnných, které se navíc neustále mění. Při tvorbě vojenských koncepcí a doktrín je důležité se již od začátku vyvarovat jednoduchým a mnohdy laickým přístupům (na základě osobních zkušeností „rádoby“ odborníků) a rychlým analogiím s předešlými válkami a operacemi. Při tvorbě vojenských koncepcí je žádoucí využívat veškeré metody, které nabízí současná věda, a to od vědeckých analýz na počátku po moderní simulační nástroje a techniky na koci při ověřování koncepce.

Dalším důležitým poznatkem je chápání armády, jejich jednotlivých složek a hlavně jejich představitelů jako aktéra, který se ne vždy koná systémově ve prospěch celku, tedy v zájmu obrany státu. A tak se mnohdy jedná o rivalitu mezi pozemními a vzdušnými silami, a mnohdy se rivalita může projevovat přímo uvnitř jednoho druhu, např. preference dělostřelectva či ženistů na úkor jiné specializace. Při tvorbě koncepce je vždy klíčové najít kompromis mezi soupeřícími aktéry.

Dále je důležité vytvořit koncepci, se kterou bude převážná část armády „spokojená“ a bude se ztotožňovat s její hlavní myšlenkou. A z koncepcí vznikající doktrína nesmí armádu omezovat, neměla by obsahovat detailní instrukce k provedení každé činnosti. Hlavním cílem by mělo být naučit vojáky přemýšlet, namísto toho, co si přesně myslet.

A závěrem, je lepší, když se na koncepci podílí co nejširší skupina lidí. Jak nešťastně může dopadnout koncepce, která je převážně dílem velmi úzké skupiny lidí můžeme vidět na příkladu koncepce „Aktivní obrany“. Důležité je mít na paměti, že když bude velmi mnoho aktérů proti koncepci, nebude ji možné správným způsobem aplikovat. Při tvorbě koncepce jde tedy o inkluzivní přístup, neustále hledání konsenzu a zapojování všech dostupných odborníků a to i mimo rezort obrany.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZU

GRAY, C. 2015. Thucydides Was Right: Defining the Future Threat. Carlisle: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. 60 p.

LONG, J.W. 1991. The evolution of U.S. army doctrine: from active defense to airland battle and beyond. Kansas: Fort Leavensworth. 334 p.

OSINGA, F.B.P. 2007. Science, Strategy and War: The Strategic Theory of John Boyd. New York: Routledge. 328p.

PIKNER, I., DYČKA, L. Operační koncepce a použití ozbrojených sil v budoucích operacích, Vojenské rozhledy, 2014, roč. 23 (55), č. 1, s. 81–89, ISSN 1210-3292

PIKNER, I; ZŮNA, P. SPIŠÁK, J. GALATÍK, V. KUBEŠA, M. KRČMÁŘ, M; DUBEC, R; ČEP, D; FRANK, L. Operační koncepce: Přístupy a postupy . Praha: Powerprint s. r. o., Praha, 2012, 96 s. ISBN 978-80-87415-68-9.

SCHMITT, John F. A Practical Guide for Developing and Writing Military Concepts.

Defense Adaptive Red Team: Working Paper #02-4 [online]. December 2002, č. 4, s. 1-26

[cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/dart_guide.pdf

SCHWARTZ, M.R.. Airland Battle doctrine. In Modern War,2013, issue 6, 27-31p.

SMITH, R. 2008. Utility of Force. London: Vintage. 448 p.

SPIŠÁK, Ján, Operační koncepce – zamyšlení nad řešením vojenského problému, Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 88–93, ISSN 1210-3292

TOFFLEROVI, A. a H. 2002. Válka a Antiválka. Praha: Dokořán, Argo. 302 p.

Plukovník gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D.
Univerzita obrany
Kounicova 65, Brno, 662 10
ivo.pikner@unob.cz

Samuel ŽILINČÍK
Ponická Huta 34, Poniky, 97633
zilinciks@gmail.com

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA – WARTOŚCI I CZYNNIKI OSOBOWOŚCIOWE JAKO DETERMINANTY ZACHOWAŃ CZŁONKÓW GRUP DYSPOZYCYJNYCH

SECURITY CULTURE – VALUES AND PERSONALITY AS DETERMINANTS OF DISPOSITIONAL GROUPS MEMBERS

Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI

ABSTRACT

Security culture is essentially involved in values and personality traits as factors which determine subject's behavior. In our work we assume that a new model of subject's acting is required especially for the case of dispositional groups members. On the other hand useful tool for describing and anticipating subject's behavior in threat context is connected with values clearly interpreted by S. H. Schwartz in his theory. Described mechanisms relate to giving meaning to experience, provide a basis for the evaluation of events and objects, are the basis for planning, strategy selection, determination itself and achieve its goals, allow to control the course of action. In proposed model the authors construct and predict a set of relation between selected values from Schwartz's theory and personality factors from Costa and McCrae's model of personality.

Keywords: security culture, values and personality factors as determinants of behavior of dispositional groups member

WPROWADZENIE

Podejmując problematykę kultury bezpieczeństwa zwraca się uwagę na potrzebę budowania nowego modelu działania podmiotu funkcjonującego w warunkach zagrożenia. Radzenie sobie z wyzwaniami, szansami, ryzykiem i zagrożeniami w środowisku bezpieczeństwa jest w zasadniczy sposób uwarunkowane indywidualnymi właściwościami podmiotu. Dla każdego ze wskazanych czterech elementów środowiska bezpieczeństwa istnieje swoisty i precyzyjny sposób ich interpretowania odniesiony do sposobu wartościowania i pochodzenia tych kategorii[1]. Mówiąc o indywidualnych właściwościach ma się na myśli charakterystyki osobowościowe i prezentowane w działaniu wartości. W prezentowanym zarysie modelu działania jednostki w sytuacji zagrożonego bezpieczeństwa te właściwości traktuje się jako podstawowe składowe stanowiące o skuteczności działania podmiotu. Prowadzona charakterystyka skoncentrowana jest na opisie i wyjaśnianiu funkcjonowania członków grup dyspozycyjnych działających zwykle w sytuacjach zagrożenia i sytuacjach kryzysowych[2].

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA. KONTEKST ZAGROŻENIA

Piwowarski rozumie k*ulturę bezpieczeństwa*, jako zjawisko stanowiące ogół utrwalonego, materialnego i pozamaterialnego dorobku człowieka, służącego szeroko, zarówno militarnie jak również pozamilitarnie rozumianej samobronności indywidualnych oraz grupowych

[1] *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej,* Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013, s. 247-248.

[2] Por. PIWOWARSKI, J., 2012. *Police Officer's Ethics*, Eastern European Development Association, Podhajska.

podmiotów bezpieczeństwa; *kultura bezpieczeństwa* jest to trychotomia, współtworzona przez trzy przenikające się strumienie czynników, zachowujące zbieżność z procesami kreowania ich przez człowieka w danym miejscu oraz określonym czasie i środowisku społecznym:

- strumień mentalno-duchowy;
- strumień racjonalny, organizacyjno-prawny;
- strumień materialny.

Kultura bezpieczeństwa to fenomen, który pozwala osiągać człowiekowi następujące cele:

- Skuteczną kontrolę nad możliwymi zagrożeniami danego podmiotu, powodująca dla niego w danym miejscu i czasie stan optymalnego poziomu zagrożeń;
- Odzyskiwanie bezpieczeństwa podmiotu, gdy jest utracone;
- Optymalizację poziomów wielosektorowego procesu rozwoju *podmiotu bezpieczeństwa*, zmierzającą do harmonii sektorów bezpieczeństwa w kontekście hierarchizacji celów podmiotu;
- Skuteczne pobudzanie w skali społecznej i indywidualnej, świadomości istnienia najwyższej potrzeby człowieka, *samodoskonalenia* oraz kreowanie trychotomicznego *rozwoju*, mentalnego, społecznego i materialnego, dzięki wspieraniu przekonań, motywacji i postaw wzmacniających indywidualne oraz kolektywne działania na rzecz potencjału autonomicznej obronności (samoobronności) indywidualnych i grupowych *podmiotów bezpieczeństwa*.[3]

W opisywanym podejściu modelowym autorzy są głównie zainteresowani strumieniem mentalno-duchowym reprezentowanym poprzez cechy osobowości i wartości.

OSOBOWOŚCIOWE MECHANIZMY KONTROLI DZIAŁANIA

Usytuowanie potrzeb i wartości w szerszym kontekście odniesionym do działania jednostki w sytuacji zagrożenia wydaje się wskazane. Służyć to będzie wskazaniu funkcji spełnianych poprzez procesy emocjonalno-motywacyjne, do których zaliczyć należy zarówno potrzeby, jak i wartości. Stanowią one czynnik skłaniający człowieka do wyznaczania sobie i realizowania celów. Procesy te są uwarunkowane mechanizmami wartościowania, za pomocą których dokonuje się selekcji i hierarchizowania wybieranych celów. Z kolei potrzeby sygnalizują podmiotowi braki, które powinny być uzupełnione, aby zachowanie jednostki mogło mieć charakter celowy i zorganizowany. Ta warstwa potrzeb dotyczy grupy potrzeb podstawowych regulowanych mechanizmem braku i jego uzupełniania. Druga grupa potrzeb realizowana jest w oparciu o odmienny mechanizm, dotyczący dokonywania się rozwoju i sprowadzający się do braku możliwości zamknięcia procesu motywacyjnego poprzez pełne zaspokojenie potrzeby. Taki proces zwykle ilustruje się przykładem potrzeby samourzeczywistnienia bądź samorealizacji, która ma charakter procesu nakierowanego na stały rozwój.

Przedstawiona w krótkim wstępie problematyka zaspakajania potrzeb i realizowania wartości znajduje odniesienie do problematyki funkcjonowania struktury osobowości pełniącej funkcje organizujące i regulujące działania podmiotu i jego wchodzenia w relacje ze światem fizycznym, społecznym i kulturowym.

W teorii cech osobowościowe właściwości (cechy) mają w sposób stały różnicować działanie ludzi. O ile w teorii cech widzi się człowieka jako chłodnego badacza

[3] Por. PIWOWARSKI, J. *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, Kraków 2014, por. także CIEŚLARCZYK, M. *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wyd. AP, Siedlce 2010.

i zewnętrznego obserwatora, to w przypadku teorii poznawczej przez obserwatora rekonstruowana jest perspektywa samego wykonawcy działania. Obserwator wyjaśnia zachowanie wykonawcy za pomocą używanych przez niego konstruktów, które pozwalają konstruować zdarzenia i nadawać określony, subiektywny sens swoim działaniom.[4]

Teorie osobowości pozwalają na opis, wyjaśnianie i przewidywanie zachowań ludzi w konkretnych sytuacjach zadaniowych. Stąd też w proponowanym modelu autorzy zakładają, że uzyskanie informacji w zakresie osobowości podmiotu pozwoli na lepsze rozumienie i przewidywanie zachowań członków grup dyspozycyjnych. Osoby takie prowadzą działania w warunkach trudnych i kryzysowych dlatego też skonstruowanie modelu wiążącego wartości z cechami osobowości może być praktycznie użyteczne w szkoleniu i selekcji takich osób.

W takim kontekście użyteczne jest przywołanie kategoryzacji typów osobowości pozwalających na różnicowanie sprawności przystosowawczych osób je posiadających.

W pięcioczynnikowym modelu osobowości P. Costy i R. McCrae jej autorzy różnicują typy osobowości w oparciu o nasilenie pięciu cech:

- neurotyczność (vs stabilność emocjonalna) odzwierciedlająca poziom zrównoważenia emocjonalnego, skłonności do przeżywania negatywnych emocji oraz podatności na stres psychologiczny;
- ekstrawersja (vs introwersja) odnosząca się do jakości i ilości interakcji społecznych oraz poziomu aktywności a także zdolności do doświadczania pozytywnych emocji;
- otwartość na doświadczenie (vs zamknięcie na doświadczenie) wskazująca na tendencje do pozytywnego wartościowania doświadczeń życiowych, tolerancje na nowość i ciekawość poznawczą;
- ugodowość (vs antagonizm) opisująca nastawienie do innych ludzi;
- sumienność (vs nieukierunkowanie) która oddaje stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel.[5]

W omawianej koncepcji Costy i McCrae zakłada się, że czynniki posiadają następujące cechy: są realne (wpływają na sprawność przystosowania się do otoczenia), są niezmienne, są uniwersalne (niezależne od płci, rasy, czy kultury), są biologicznie uwarunkowane (w dużej mierze dziedziczone). W literaturze przedmiotu często można zidentyfikować interpretacje wynikające z badań nad relacją zachodzącą pomiędzy posiadaną osobowością a poziomem zdrowia i radzeniem sobie ze stresem szczególnie w sytuacjach związanych z działaniami zawodowymi. Stwierdzono bowiem, że wiele chorób może mieć związek z cechami osobowości i wynikającymi z nich wzorami zachowań. I tak zwraca się uwagę na osobowość typu A. Postawiono hipotezę sugerująca istnienie związku pomiędzy zapadalnością na choroby układu krążenia a dążeniem do perfekcji i życiu w ciągłym pośpiechu. Klasyczne obserwacje M. Friedmana i R. Rosenmana wskazują na istnienie takiej relacji.[6] We wskazanym wzorze zachowania znajduje się także nadmierna ambicja, wysokie wymagania wobec siebie i innych oraz intensywna rywalizacja. Takie cechy skutkują też wrogością, agresją i niechęcią wobec innych. Ten wzorzec zachowania potwierdzają także zewnętrzne oznaki zachowania w postaci intensywnej gestykulacji, szybkiego poruszania się i wykonywania większości czynności. Częstą konsekwencją wskazanych właściwości jest drażliwość konfliktowość. Osobowość typu B stanowi wzorzec skontrastowany z

[4] KOFTA, M., DOLIŃSKI, D. *Poznawcze podejście do osobowości,* [w:] STRELAU (red.). *Psychologia. Podręcznik akademicki, T.2. Psychologia ogólna, s.* 561-565.
[5] OGIŃSKA-BULIK, N., JUCZYŃSKI, Z., 2010. *Osobowość – stres a zdrowie.* Wyd. Difin, Warszawa.
[6] CZAJKOWSKI, W., 1997. *Type A Behavioral Pattern as an Adaptative Mechanism.* International Round Table for the Advancement of Counselling, 05.04.-09.04.1997, Fitzwilliam College, Cambridge.

osobowością typu A. Osoby o takie osobowości są cierpliwe, uważne, nastawione na współpracę, potrafią panować nad emocjami, są przyjacielskie i rozluźnione. Osoby o osobowości typu C nie są zdolne do zachowań agresywnych, są cierpliwe, nastawione na współpracę i pozbawione asertywności. Typowe dla nich jest ukrywanie negatywnych emocji (szczególnie gniewu i z złości) i uleganie autorytetom. Specjaliści uważają, że taki wzorzec zachowania prowadzi do obniżenia potencjału odporności, braku wiary we własne możliwości i rozwoju poczucia bezradności i utraty woli życia. Wskazany wzorzec zachowania jest spostrzegany jako prowadzący do chorób nowotworowych.[7] Osobowość typu D jest nazywana osobowością podatną na stres. Zdanie twórcy tego konstruktu J. Denolleta na ten wzorzec składają się dwa główne wymiary stanowiące stabilne cechy osobowości. Jest to negatywna emocjonalność i zahamowanie społeczne. Negatywna emocjonalność wyraża się w skłonności do przeżywania silnych negatywnych emocji takich jak lęk, gniew, irytacja i wrogość. Hamowanie społeczne sprowadza się do unikania zagrożenia związanego z relacjami społecznymi prowadząc do skłonności do powstrzymywania się od wyrażania negatywnych emocji i zachowań zgodnych z tymi emocjami. Wynika to z obawy przed dezaprobatą i odrzuceniem społecznym i niskim poczuciem bezpieczeństwa. W takim kontekście typowa jest skłonność do depresji, trudność korzystania ze wsparcia społecznego, niski poziom poczucia własnej wartości i poczucie wyczerpania.[8]

Widoczne są także inspiracje pochodzące z koncepcji psychoanalitycznej. Widać to w adaptacyjnym pojmowaniu osobowości, która ma zdolności przystosowawcze, rozwija się i broni. Obecne jest w psychologii poznawczej zainteresowanie strategiami obronnymi służącymi utrzymaniu dobrego samopoczucia i pozytywnej samooceny. Docenia się także rolę nieświadomości w działaniu człowieka[9].

W systemie funkcjonowania osobowości próbuje się usytuować obecność i działanie standardów regulacyjnych stanowiących mechanizm oceny i wartościowania celów oraz sposobów własnego działania, a także celów i działania innych osób. Problematyka ta w sposób zasadniczy jest powiązana z kwestią działania jednostki i jej osobowości wraz z jej mechanizmami regulacyjnymi w trudnych warunkach sytuacji zagrożenia. Sytuacja ta będzie sytuacją zagrożenia, bądź też będzie odbierana poprzez poczucie zagrożenia w powiązaniu ze standardami ewaluacyjnymi wynikającymi z konstruktów poznawczych danej osoby. Sposób rozumienia sytuacji zagrożenia przez podmiot jest w ramach zaadaptowanej poznawczej koncepcji osobowości uwarunkowany wiedzą osobistą wykorzystywaną przy interpretowaniu nowych doświadczeń i sterowaniu zachowaniem.

POTRZEBY I WARTOŚCI W STRUKTURZE OSOBOWOŚCI

Mechanizmy tworzenia systemu wartości i przekonań normatywnych stają się elementem ważkim w procesie kształcenia młodych ludzi. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do grup zawodowych funkcjonujących w szeroko rozumianej problematyce bezpieczeństwa[10]. Podejmowanie kwestii psychologicznych i aksjologicznych regulatorów działania jednostki działającej w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa prowadzi do kwestii analizy i interpretowania moralnych granic zachowania podmiotu[11]. Badanie wartości, postaw

[7] Ibidem.
[8] OGIŃSKA-BULIK, N., 2009. *Osobowość typu D. Teoria i badania.* Wyd. WSH-E, Łódź.
[9] *Ibidem,* s. 562-563.
[10] PIWOWARSKI, J.,2011. *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushidō,* Collegium Columbinum, Kraków.
[11] Por. CZAJKOWSKI, W. 2006. *Anxiety, Depression, and Sense of Purpose in Life – an Empirical Interpretation,* [w:] KLIŚ, M., ,KOSSEWSKA, J., CZAJKOWSKI, W., *Studies on Communication and Stress,* Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.

i przekonań normatywnych wymaga przyjęcie wstępnych ustaleń dotyczących sposobu rozumienia tych terminów i rozróżniania bardziej szczegółowych kategorii w tym obszarze problematyki badawczej. Zwykle podkreśla się wgląd podmiotu w wyznawane przez siebie wartości stanowiące wewnętrzne regulatory zachowania jednostki prowadzące do konstruowania i modyfikowania jego zachowań w określonych warunkach. Próby identyfikowania uniwersalnej hierarchii wartości można interpretować w zestawieniu ze stosowaniem teorii osobowości Costy i McCrae, w której identyfikuje się pięć czynników pojmowanych w sposób uniwersalny[12].

W interpretacjach metodologicznych zwraca się uwagę na potrzebę rozróżniania wartości i przekonań normatywnych w aspekcie ich uświadamiania sobie przez podmiot. Zwykle podkreśla się wgląd podmiotu w wyznawane przez siebie wartości stanowiące wewnętrzne regulatory zachowania jednostki prowadzące do konstruowania oraz do modyfikowania jego zachowań w określonych warunkach. Należy jednakże zwracać uwagę na dokonanie rozróżnienia w występowaniu u podmiotu wartości jawnych (często pokrywających się z postawami deklarowanymi przez podmiot działania) oraz wartości ukrytych (pokrywające się z przejawiającymi się w sposób zautomatyzowany, autentycznymi postawami opartymi na utajonym podłożu przekonań). W tym drugim przypadku wartości będą prezentowane *implicite* w sposób nie zawsze dostępny na poziomie samokontroli pomiotu działania i wglądu w funkcjonowanie tego podmiotu. Taki sposób metodologicznej interpretacji wykorzystywany jest właśnie dla przypadku przekonań normatywnych, które należy traktować jako nabyte oraz wysoce zautomatyzowane regulatory działania ludzkiej jednostki[13]. Wskazanie na takie rozróżnienie ma swoiste uzasadnienie szczególnie wtedy, gdy podejmuje się problematykę samodoskonalenia w ramach profesjonalnych działań w pracy ze studentami kierunku bezpieczeństwo intensywnie szkolącymi się w zakresie sztuk i sportów walki[14]. Powodować to może dosyć istotne konsekwencje o charakterze bezpośrednio dotyczącym uzyskiwanych wyników. Odwoływanie się wyłącznie do metod samoobserwacyjnych przyjmujących postać skal wartości, prowadzi zwykle do prezentowania przez osoby badane deklaracji dotyczących akceptacji danych wartości. Nie stanowi to jednak wystarczającego materiału pozwalającego na niezawodne wnioskowanie o wyrażaniu tych wartości na poziomie ukrytym (wartości wyrażane *implicite).*Dotarcie do wyników związanych z wyrażaniem wartości na poziomie jawnym (wartości dane *explicite*) wydaje się mniej rzetelnym źródłem informacji na temat istotnych, realnych regulatorów zachowania jednostki. Jest to problem złożony także z powodu występowania naturalnych różnic w zakresie łatwości dokonywania wglądu w funkcjonowanie podmiotu uwarunkowane zmiennymi osobowościowymi. Wartości wyrażane *explicite* stanowią więc mniej wiarygodny materiał uzyskiwany od osób badanych. Jest to związane przede wszystkim z konstrukcją metod samoobserwacyjnych, w których osoby badane deklarując podzielanie określonych wartości wyrażają raczej opinie i poglądy akceptowane i oczekiwane w określonych warunkach społecznych i kulturowych niż takie, z którymi w pełni by się identyfikowały. Dostęp do wartości i przekonań normatywnych w pełni podzielanych, czyli głęboko zinternalizowanych i wyrażanych *implicite* jest o wiele bardziej prawdopodobny poprzez stosowanie procedur badawczych dających dostęp do wartości utajonych. W przedstawianej konceptualizacji warto również pamiętać o rozróżnieniu dokonanym przez Rokeacha na

[12] Por. ZAWADDZKI, B., STRELAU, J., SZCZEPANIAK, P., ŚLIWIŃSKA, M., 2008. *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
[13] Por. SKARŻYŃSKA, K., 2005. *Człowiek i polityka. Zarys psychologii politycznej.* Wykłady z psychologii, t. 13, Wydawnictwo Scholar, Warszawa, s. 41-43.
[14]CZAJKOWSKI, W., PIWOWARSKI, J., *Administrowanie jakością życia człowieka poprzez system Modern Bushidō,* RN IDŌ. Ruch dla kultury, 2010, nr 10, 17-23, Rzeszów.

wartości ostateczne i instrumentalne. Zarówno w sytuacji empirycznego badania wartości, jak też działań służących kształtowaniu, rozwijaniu i pogłębianiu świadomości podmiotu w tym zakresie kategoryzacja ta posiada zasadnicze znaczenie i nie powinna być marginalizowana.

WARTOŚCI JAWNE I UKRYTE

W standardowych badaniach dotyczących hierarchii wartości używa się kwestionariuszy oraz skal odwołujących się do danych samoobserwacyjnych, które mają określony poziom trafności i rzetelności techniki badawczej pozwalający na traktowanie jej jako metody badania psychometrycznego. W podejmowanej problematyce używa się również pojęć postawy jawne i postawy ukryte. Pojęcie postaw ukrytych skonstruowano w latach 90-ych w wyniku badań psychologicznych opierających się na metodzie Testu Utajonych Skojarzeń (*Implicit Association Test);* pojmowano te postawy jako przeciwstawne wobec postaw jawnych. Postawy utajone stanowią ślady przeszłych doświadczeń podmiotu wpływające na jego aktualne zachowanie bez świadomości jego źródeł. Postawy jawne pojmowano natomiast jako uświadamiane przez podmiot przekonania wartościujące na określony temat[15]. Analogiczne rozróżnienia zostały dokonane znacznie wcześniej przez Ossowskiego, który wskazał na możliwość występowania dwóch rodzajów wartości:

- wartości odczuwane
- wartości uznawane

W interpretacji kategorii określonej jako wartości uznawane pojawia się w badaniach wyżej przywołanego autora kwestia powinności (normatywności) uznawania czegoś za wartość – kwestia ta jest przeciwstawiana kategorii nazywanej wartościami odczuwanymi, występującymi wtedy, gdy pewien przedmiot jawi się podmiotowi jako atrakcyjny. Należy także za Ossowskim wskazać na trzy sytuacje pokazujące możliwe relacje zachodzące pomiędzy wartościami odczuwanymi i uznawanymi:

- przedmioty uznawane przez podmiot jako wartości i jako takie odczuwane,
- przedmioty uznawane jako wartości, ale nie odczuwane,
- przedmioty odczuwane jako wartość, ale nie uznawane.[16]

Rozróżnienie wartości odczuwanych i uznawanych znajduje odzwierciedlenie również w koncepcji Kahnemana. Autor ten, wyjaśniając funkcjonowanie podmiotu działania w sytuacjach zadaniowych i w sytuacjach decyzyjnych wskazywał na znaczenie analizy sytuacji w kategoriach jej użyteczności. Kahneman rozróżnia użyteczność odczuwaną subiektywnie i automatycznie w sposób niekontrolowany oraz doświadczaną w ramach systemu tak zwanego myślenia szybkiego. Ponadto wskazuje na użyteczność decyzyjną realizującą się poprzez skupienie, swobodny wybór oraz świadome działanie sytuującą się w obszarze tak zwanego myślenia wolnego[17].

Badacz ten bardzo podobnie interpretuje pojęcie wartości doznawanej, gdy pisze o jej doznawaniu w kategoriach przyjemności, bądź nieprzyjemności oraz wartości decyzyjnej warunkującej w określonej sytuacji podjęcie stosownej decyzji. Wartość doznawana stanowi więc w jego przypadku odpowiednik wartości odczuwanych w rozumieniu Ossowskiego.

[15] Por. MUDYŃ, K., 2010. *Rzeczywiste – Nierzeczywiste. Podręcznik metody RN-02 do badania orientacji życiowych.* Fundacja Zdrowia Publicznego, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius, Kraków.

[16] Ibidem, s. 10.

[17] KAHNEMAN, D., 2012. *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolny,* Media Rodzina, Poznań.

Podobnie jak w przypadku użyteczności odczuwanej, wartości doznawane sytuują się w obszarze myślenia szybkiego i powiązane są z automatyzmem oraz brakiem występowania ich świadomej kontroli.

Analogicznie wobec użyteczności decyzyjnej, wartość decyzyjna jest odbierana przez podmiot działania z udziałem jego skupienia, kontrolowanego wyboru i świadomego, prowadzonego z namysłem działania (myślenie wolne Kahnemana).

W takim kontekście warto zwrócić uwagę na daleko idące podobieństwo pomiędzy postawami jawnymi, a wartościami uznawanymi (deklarowanymi) oraz na analogiczne podobieństwo zachodzące pomiędzy postawami utajonymi, a wartościami odczuwanymi Mudyń podobnie jak Ossowski wyróżnia trzy możliwości:

- wartości uznawane (także postawy jawne) nie muszą wcale pokrywać się u określonego podmiotu z wartościami odczuwanymi (także postawami ukrytymi), zwykle ma tu miejsce większy lub mniejszy stopień rozbieżności,
- wartości uznawane (także postawy jawne) badane za pomocą standardowych metod kwestionariuszowych odnoszą się zwykle do zracjonalizowanych poglądów opisujących to, co uważa się za ważne, bądź pożądane. Status uzyskiwanych wyników jest taki sam niezależnie od tego, czy w warstwie teoretycznej mówi się o badaniu wartości, czy też badaniu postaw,
- wartości odczuwane (także postawy utajone) przejawiają się zwykle w zachowaniu (najczęściej niewerbalnym) i jako takie są albo częściowo albo w ogóle nieuświadamiane.[18]

W badaniach przeprowadzonych przez Mudynia skoncentrowano się na konstrukcji metody służącej badaniu orientacji życiowych nawiązujących do tak zwanych typów idealnych Sprangera bądź postaw wartościujących Allporta, Vernona i Lindzeya. W obydwu przypadkach wyróżniono orientacje: teoretyczną, ekonomiczną, estetyczną, społeczna, polityczną oraz religijną.

Rozbudowywanie osobowości stanowiącej o specyfice i swoistości rozumienia siebie samego i świata wraz z innymi osobami jest istotnie uwarunkowane problematyką samoświadomości i sprawności rozumienia własnej osoby jako podmiotu działania oraz podmiotu rozwoju i bezpieczeństwa. Budowanie osobowości jednostki przygotowywanej do takiej roli, podejmującego relacje z podwładnymi sprowadzające się do szkolenia, rozwijania instrumentalnych sprawności i kierowania ich zachowaniem nie może odbywać się bez odwołania się do własnych zasobów jakimi dysponuje podmiot, w postaci zdolności dokonywania wglądu w swoje działanie oraz podejmowania suwerennych decyzji i wyborów dotyczących kierunków własnego rozwoju. Takie działania zwykle stanowią o sensie i znaczeniu wskazanego czynnika rozwoju osobowości w postaci aktywności własnej podmiotu działania. W tej sytuacji jest wysoce uzasadnione podkreślenie znaczenia aktywności własnej podmiotu działania dla rozwoju własnej osobowości, jak również dla sprawnego i skutecznego wchodzenia w relacje z innymi osobami. Eksponowanie problematyki aktywności własnej podmiotu wydaje się szczególnie istotne z punktu widzenia problematyki wartości odniesionej do samooceny podmiotu, konstruktywnego obrazu własnej osoby i dbania o problematykę własnego wizerunku podmiotu działania w licznych relacjach z innymi osobami, tak przełożonymi jak i podwładnymi[19]. Wskazane mechanizmy osobowościowe stanowią znaczące regulatory wskazujące na rangę czynnika aktywności własnej w rozwoju osobowości jednostki, będącej podmiotem działania i rozwoju.

[18] MUDYŃ, K., *Rzeczywiste…. op.cit.,* s. 11.

[19] Zob. LEARY, M., 2012. *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji,* Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

Aktywność własna jednostki odniesiona do problematyki rozwoju podmiotu skoncentrowanego na realizacji zaspokojenia potrzeby samodoskonalenia i rozwoju własnego zgodnego z regułą motywacji właściwej dla wyższego piętra potrzeb w interpretacji Maslowa dotyczy ogólnie rozumianej potrzeby dokonywania się rozwoju podmiotu. Nie jest to tylko zaspokajanie potrzeb sprowadzające się do uzupełniania braku elementu koniecznego dla sprawnego funkcjonowania ale jest to realizowaniem potrzeby wzrostu, osiągania wyższego poziomu funkcjonowania w obszarze motywacji działań podmiotu rozwoju. To kluczowy dla rozumienia koncepcji Maslowa sposób interpretacji mechanizmu zaspokajania potrzeb wyższego rzędu powiązanego z budowaniem bezpieczeństwa/rozwoju podmiotu działania.

Można oczekiwać, że w naukowych badaniach dotyczących aksjologiczno-psychologicznej warstwy pierwszego filara kultury bezpieczeństwa, skoncentrowanych na problematyce występowania określonych relacji pomiędzy wartościami i zmiennymi osobowościowymi istotne może jednak także okazać się znaczenia czynnika otwartości ułatwiającego percepcję różnorodnych (także odmiennych od znanych ze środowiska rodzinnego) postaci wartościowania świata i ludzi. Równie istotna zmienną modyfikującą kształt hierarchii wartości i przekonań normatywnych może być czynnik ekstrawersji modyfikujący łatwość wchodzenia podmiotu w relacje społeczne, gotowość ulegania konstruktywnemu wpływowi społecznemu oraz manipulowaniu.

Podnoszenie kompetencji zawodowych i społecznych podmiotu i związane z nim działania powinny stanowić istotny element kształcenia powiązany zarówno z kursem etyki stwarzającym perspektywę dla uzyskania abstrakcyjnych podstaw rozumienia problematyki wartości, jak również z wysoce realistycznym treningiem sztuk walki, w którym uwrażliwienie na kwestie aksjologiczne stanowi niezbywalny standard szkolenia w zakresie problematyki bezpieczeństwa[20].

Stanowi to również znakomitą okazję do podejmowania problematyki zachowań prospołecznych, altruistycznych i heroicznych czynów do których ze względu na sytuacyjna specyfikę zawodową wiążącą się w sposób istotny tak w warstwie praktycznej jak również teoretycznej z kwestiami heroizmu szczególnie istotnymi dla członków grup dyspozycyjnych policji i zarazem adeptów sztuki wojennej.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż problematyka heroizmu jest intensywnie podejmowana i badana przez Philipa G. Zimbardo, słynnego amerykańskiego psychologa społecznego, znanego głównie jako twórcę i autora relacji z przeprowadzenia stanfordzkiego eksperymentu więziennego[21]. W swojej książce Zimbardo opisuje okrutne działania człowieka wskazujące na zasadzie kontrastu swoistą banalność heroizmu, warunkowanego poprzez sferę wartości i przekonań normatywnych występujących u podmiotu działania.

Owa banalność heroizmu może być rozumiana jako wynik aktów myślenia dostępnych jednostce, która zdaje sobie sprawę z faktu, że osoba ludzka jest zdolna do czynów heroicznych, dlatego, ponieważ jest człowiekiem. Jednocześnie wie też o tym, że czynniki sytuacyjne i kontekst społeczny częstokroć prowadzą jednostkę ludzką do czynów mających *de facto* charakter nieludzki. W takiej interpretacji odniesionej do mechanizmów myślenia oraz postępowania, warto pamiętać o (wskazanej wyżej) empirycznie uzasadnionej interpretacji dokonanej przez Kahnemana, który wyodrębnił w działaniu podmiotu działania funkcjonowanie zjawisk myślenia myślenie szybkie i wolne[22]. W pierwszym przypadku są to akty dokonywane w sposób zautomatyzowany, niedostępny w mechanizmach wglądowych, jakimi dysponuje podmiot działania. W drugim przypadku, myślenie dotyczy aktów podejmowanych przez podmiot w taki sposób, który jest w pełni przez tenże podmiot kontrolowany na sposób introspekcyjny.

[20] Por. PIWOWARSKI, J., 2011. *Samodoskonalenie..., op.cit..; idem, Etyka...., op.cit.*
[21] ZIMBARDO, P., 2008. *Efekt Lucyfera. Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?* PWN, Warszawa.
[22] KAHNEMANN, D., *Pułapki…op.cit.*, s. 31.

MODEL WARTOŚCI S.H. SCHWARTZA

Niezwykle interesujące propozycje odniesione do interpretacji wartości zostały wprowadzone przez S.H. Schwartza. Autor ten definiuje wartości jako poznawczą reprezentację celu mającego motywacyjne znaczenie dla podmiotu oraz ponadsytuacyjny charakter. Identyfikowanie wymiarów wartości związanych z koncentracją na własnej osobie oraz sprawnością przekraczania własnej osoby wydaje się równie kluczowe, jak docenianie wymiaru otwartości na zmiany *versus* zachowawczości.

W teorii Schwartza zwraca się uwagę na dwie charakterystyki struktury wartości. Pierwsza z nich sugeruje, iż wartości tworzą kontinuum motywacyjne, co oznacza, że wartości podobne leżące obok siebie mogą być realizowane w jednym akcie działania. W drugiej zwraca się uwagę na kołowość struktury.

W tak rozumianym i ustrukturowanym modelu wyróżnia się dwie grupy wartości:

Przekraczanie siebie(*Self-transcendence*)-Umacnianie siebie(*Self-enhancement*)

Uniwersalizm(*Universalism*)	Osiągnięcia(*Achievement*)
Życzliwość(*Benevolence*)	Władza(*Power)*
	Hedonizm(*Hedonism)*

Otwartość na zmiany(*Openess to change*)-Zachowawczość(*Conservation*)

Samosterowność(*Self-direction*)	Ugodowość(*Conformity)*
Stymulacja(*Stimulation)*	Tradycja(*Tradition)*
Hedonizm(*Hedonism)*	Bezpieczeństwo(*Security)* [23]

Wskazane przeciwległe grupy wartości mogą być interpretowane jako wartości wyższego rzędu[24].

Zgodnie z interpretacją Schwartza większość autorów zgadza się w kwestii posiadanie przez nie pięciu poniższych podstawowych charakterystyk:

- wartości są przekonaniami, bądź pojęciami, które
- dotyczą pożądanych celów, opisujących ostateczne stany rzeczy lub zachowania;
- przekraczają konkretne sytuacje;
- kierują selekcją i oceną zachowań i zdarzeń;
- są uporządkowane według ważności;
- zachowaniem kieruje względna ważność wielu wartości[25].

W interpretacji modelu Schwartza istotne jest również zasygnalizowanie poglądu, w którym autor modelu identyfikuje trzy nieuświadamiane przez jednostkę obszary reprezentowane przez wartości w formie świadomych celów. Są to:

1. biologicznie uwarunkowane potrzeby,

2. motywy społeczne wynikające z konieczności interakcji społecznych umożliwiających współpracę,

3. wymagania społeczno-instytucjonalne służące przetrwaniu i dobru grupy[26].

Odniesienie się do kwestii interakcji społecznych i funkcjonowania w obszarze grup

[23] SCHWARTZ, S.H., 1992. *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries.* [W:] M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology, t. 25* (s. 1–65). London: Academic Press, London 1992; SCHWARTZ, S..H., *Basic human values: theory, measurement, and applications,* "Revue française de sociologie", 2006, 47 (4), 929-968.

[24] CIECIUCH, J., *Pomiar wartości w zmodyfikowanym modelu Shaloma Schwartza.* „Psychologia Społeczna", 2013b, tom 8 1 (24) 22–41.

[25] Por. CIECIUCH, J., 2013a. *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości,* Wydawnictwo Liberi Libri, Warszawa.

[26] *Ibidem,* s. 53.

i instytucji jest szczególnie ważkie w realizowanej problematyce dotyczącej działań funkcjonariuszy.

W modelu Schwartza zwraca się uwagę na dwie grupy wartości wyższego rzędu zbudowane w oparciu o swoiste ich dychotomiczne uporządkowanie. Po pierwsze, autor identyfikuje wymiar Przekraczania siebie –Umacniania siebie zawierający w swoim obszarze wartości podstawowe w postaci: uniwersalizmu i życzliwości-osiągnięć, władzy i hedonizmu. Po drugie, autor wskazuje na wymiar Otwartości na zmiany- Zachowawczości zawierające w swoim obszarze wartości podstawowe w postaci: samosterowności, stymulacji, hedonizmu-ugodowości, tradycji, bezpieczeństwa.

Analiza kołowego modelu wartości Schwartza pozwala na wskazanie istotnego rozróżnienia w obszarze problematyki bezpieczeństwa. Autor wyróżnia bezpieczeństwo osobiste i bezpieczeństwo społeczne wskazując na rangę obydwu kontekstów, w których przywołuje się tę kategorię[27]. W oparciu o takie uporządkowanie problematyki bezpieczeństwa można się dopatrywać rangi wartości bezpieczeństwa w psychologicznych modelach wartości. Z takiego uporządkowania kategorii bezpieczeństwa może też wynikać uzasadnienie rozróżniania zobiektywizowanej potrzeby bezpieczeństwa od poczucia bezpieczeństwa w sensie subiektywnym. Można się też dopatrywać w takiej kategoryzacji sugestii podejmowania badań idących w kierunku osobowościowych uwarunkowań radzenia sobie z potrzebą bezpieczeństwa przez jednostkę.

ZAKOŃCZENIE

Prowadzenie analiz terminologicznych i konceptualizacyjnych związanych z problematyką zagrożeni bezpieczeństwa stwarza potrzebę i możliwości budowania modelu działania członków grup dyspozycyjnych w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa. Wyprowadzając konkluzje z prowadzonej analizy wydaje się, że w modelu takim powinny zostać uwzględnione następujące piętra analizy zachowania jednostki:

- czynniki sytuacyjne interpretowane w kategoriach struktur kultury bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnianiem jej strumienia mentalno-duchowego
- czynniki sytuacyjne (interpretowane w kategoriach interpretacji patogenetycznej czynniki ryzyka oraz interpretowane w kategoriach interpretacji salutogenetycznej zasoby)
- czynniki podmiotowe (genetyczno-konstytucjonlne, temperamentalne i osobowościowe; w tym również osobowość typu A i D interpretowane w kategoriach obciążeń i zasobów oraz preferencji w zakresie wartości)
- eksploracja współzależności pomiędzy czynnikami osobowościowymi i wartościami warunkującymi działania jednostki
- wzory reagowania somatycznego, wegetatywnego i immunologicznego (korzystne i niekorzystne)
- czynniki behawioralne (antyzdrowotne i prozdrowotne)

W konkluzji podkreślić należy szczególną użyteczność analizy problematyki bezpieczeństwa odniesionej do pojęcia kultury bezpieczeństwa i jej zasadniczego strumienia mentalno-duchowego we współczesnym warunkach cywilizacyjnych nasyconych wieloma zagrożeniami bezpieczeństwa stanowiącymi wyzwanie dla członków grup dyspozycyjnych.

[27] Por. SCHWARTZ, S.H., *An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values,* "Online Readings in Psychology and Culture", 2012, *2*(1). http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116,

BIBLIOGRAFIA

Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2013. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa.

CIECIUCH J. 2013a. *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości,* Wydawnictwo Liberi Libri Warszawa.

CIECIUCH, J. 2013b. *Pomiar wartości w zmodyfikowanym modelu Shaloma Schwartza. „Psychologia Społeczna",* tom 8 1 (24) 22–41.

CIEŚLARCZYK, M. *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wyd. AP, Siedlce 2010.

CZAJKOWSKI, W., 1997. *Type A Behavioral Pattern as an Adaptative Mechanism.* International Round Table for the Advancement of Counselling, 05.04.-09.04.1997, Fitzwilliam College, Cambridge.

CZAJKOWSKI, W. 2006. *Anxiety, Depression, and Sense of Purpose in Life – an Empirical Interpretation,* [w:] KLIŚ, M., KOSSEWSKA, J., CZAJKOWSKI, W., *Studies on Communication and Stress,* Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.

CZAJKOWSKI, W., PIWOWARSKI, J. *Administrowanie jakością życia człowieka poprzez system Modern Bushidō,* RN IDŌ. „Ruch dla kultury", 2010, nr 10, 17-23, Rzeszów.

KAHNEMAN, D. 2012. *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolny,* Media Rodzina, Poznań.

LEARY, M., 2012. *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji,* Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

MUDYŃ, K. 2010. *Rzeczywiste – Nierzeczywiste. Podręcznik metody RN-02 do badania orientacji życiowych.* Fundacja Zdrowia Publicznego, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius, Kraków.

PIWOWARSKI, J., 2011. *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushidō*, Collegium Columbinum, Kraków.

PIWOWARSKI, J., 2012. *Police Officer's Ethics*, Eastern European Development Association, Podhajska 2012.

PIWOWARSKI, J., 2014. *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, Kraków 2014.

SCHWARTZ, S.H., *An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values,* "Online Readings in Psychology and Culture", 2012 *2*(1). http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116

SCHWARTZ, S.H., *Basic human values: theory, measurement, and applications,* "Revue française de sociologie", 2006, 47 (4), 929-968.

SCHWARTZ, S.H., 1992. *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries* [w:] M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology, t. 25* (s. 1–65). London: Academic Press, Londo .

SKARŻYŃSKA, K. 2005. *Człowiek i polityka. Zarys psychologii politycznej.* Wykłady z psychologii, t. 13, Wydawnictwo Scholar, Warszawa.

ZAWADZKI, B., STRELAU, J., SZCZEPANIAK, P., ŚLIWIŃSKA, M., 2008. *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.

ZIMBARDO, P. 2008. *Efekt Lucyfera. Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?* PWN, Warszawa.

Juliusz PIWOWARSKI, PhD
Wojciech CZAJKOWSKI, PhD
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego
ul. Krupnicza 3
31-123 Kraków, Poland
juliuszpiwowarski@apeiron.edu.pl
paksos@gmail.com

CESARSKIE NAKAZY (GUNJIN CHOKUYU) Z ROKU 1882 JAKO PRZYKŁAD NA KSZTAŁTOWANIE WŁAŚCIWEJ POSTAWY JAPOŃSKIEGO ŻOŁNIERZA Z PERSPEKTYWY KULTURY BEZPIECZEŃSTWA

IMPERIAL ORDERS (GUNJIN CHOUKYOU) OF 1882 AS AN EXAMPLE ON THE RIGHT ATTITUDE OF A SOLDIER FROM THE PERSPECTIVE OF JAPANESE CULTURE OF SAFETY

Juliusz PIWOWARSKI, Marek HOBOROWICZ

ABSTRAKT

Realizując proces wychowawczy, którego celem było wykształcenie pożądanych cech, jakimi musiał odznaczać się wojownik czy żołnierz, poszczególne rody japońskie, a po roku 1868 – państwo stworzyły kanon wartości. Wartości takie jak posłuszeństwo, męstwo, lojalność czy wierność stanowiły – z perspektywy *kultury bezpieczeństwa* - gwarancję utrzymanie więzów społecznych, co z kolei zapewniało poczucie bezpieczeństwa klanowego, czy po roku 1868 - narodowego. Wprawdzie w artykule mowa jest o wychowaniu wojownika, żołnierza, marynarza, ale należy pamiętać, że w tradycji japońskiej wojownik stanowił wzór cnót, będąc przykładem godnym naśladowania przez niższe klasy społeczne. Po *Restauracji Meiji* utrwalone przez kulturę i tradycję wartości nabrały nowego znaczenia. Męstwo, odwaga, wierność i lojalność dawały gwarancję realizacji japońskiej strategii geopolitycznej w duchu doktryny *Hakko – Ichiu.*

Słowa kluczowe: cesarskie nakazy do żołnierzy i marynarzy, japońskie wartości, kultura bezpieczeństwa, ideologia *Kokutai.*

WPROWADZENIE

Zanim zostanie omówione znaczenie i rola cesarskich nakazów dla żołnierzy i marynarzy (Gunjin Chokuyu) należy bliżej poznać tło historyczne, społeczne i polityczne Japonii od połowy XIX aż do początku wieku XX. Schyłek rządów shogunatu, który przypadł na połowę XIX w. ukazał słabość, a w niektórych dziedzinach wręcz rozpad dotychczasowych struktur społecznych i państwowych, który objawiał się wybuchami licznych powstań chłopskich oraz nieodwracalnymi zmianami na płaszczyźnie zależności ekonomiczno-społecznych. Wszystko to doprowadziło do wzrostu znaczenia warstwy kupieckiej oraz osłabienia pozycji samurajów. Dotychczasowy system władzy nie był w stanie opanować niedającego się już dłużej utrzymać w feudalnych ryzach rozwoju gospodarczego kraju. Na wewnętrzne kłopoty nałożyły się problemy zewnętrzne. Głównym i decydującym o konieczności przeprowadzenia zmian politycznych czynnikiem zewnętrznym było pojawienie się w Japonii cudzoziemców.

Dla Japończyków problem cudzoziemców nie był czymś nowym. Ich obecność mocno zaznaczyła się już w wieku XVI i na początku XVII. Jednak obecna sytuacja znacznie różniła się od tej sprzed blisko 300 lat. Azja Wschodnia, w tym również Japonia, znalazła się w centrum uwagi amerykańskiej polityki, głównie jako rynek zbytu. Działania komandora marynarki wojennej USA – Matthew Perry'ego (1794-1858) z roku 1853 były wynikiem realizacji tej polityki. W 1853 roku Perry, na czele okrętów wojennych udał się do Japonii,

aby w imieniu USA przedłożyć propozycję udostępnienia kilku portów japońskich w celu utworzenia amerykańskich baz handlowych i zaopatrzeniowych. Nieprzychylne stanowisko shogunatu doprowadziło do ponownej ekspedycji amerykańskich okrętów wojennych, które w 1854 roku wpłynęły do Zatoki Edo, zmuszając władze wojskowe Japonii do podpisania 31 marca 1854 w Kannai Traktat o pokoju i przyjaźni pomiędzy Japonią i Stanami Zjednoczonymi (jap. Nichibei Washin Jōyaku w skrócie Kanagawa Jōyaku), w myśl, którego otwarto dla Ameryki porty Shimoda i Hakodate. Amerykanie uzyskali również klauzulę najwyższego uprzywilejowania.[1]

Determinacja Amerykanów do przerwania blisko 300 letniej izolacji Japonii wykazała całkowitą nieporadność shogunatu, dla którego istniały tylko dwa wyjścia z tej sytuacji: konsolidacja dotychczasowego systemu poprzez reformy polityczne i społeczne lub podporządkowanie państwa na zasadach kolonizacyjnych przez mocarstwa zachodnie, czego przykładem stały się Chiny. Restauracja władzy cesarskiej jaka dokonała się w Japonii w drugiej połowie XIX w. ostatecznie położyła kres feudalnemu systemowi *bakufu* [2], znajdującemu swe oparcie przez ostatnie blisko 300 lat w wojskowych rządach kolejnych shogunów.

Przywrócenie władzy cesarskiej po roku 1868 zmierzało do scalenia funkcji religijnej i politycznej, co w konsekwencji służyć miało wzmocnieniu autorytetu samego cesarza, jako uniwersalnego elementu scalającego japońskie społeczeństwo. Było to również niezwykle istotne dla określenia ideologicznego podłoża państwa japońskiego w jego nowoczesnym kształcie. Służyć temu miała idea *Kokutai* (国体) *(skrót od Kokumin Taliku naikai)*, w której cesarz został określony jako najwyższy autorytet religijno–polityczny w państwie.

Wspomniana idea została oficjalnie zdefiniowana i uznana w konstytucji z 1889 roku, choć już w pierwszych latach funkcjonowania nowego porządku polityczno – prawnego w Japonii stanowiła pewnego rodzaju punkt odniesienia. Zdefiniowano ją następująco: „ Kokutai oznacza formę państwa, w którym stojący niezłomnie na straży linii cesarz, łaskawie sam sprawuje nadzór nad władzą państwową.” Definicja ta, której nadano charakter wiążący, została w maju 1929 roku powtórzona przez Najwyższy Sąd Cesarski, gdzie ponownie potwierdzono znaczenie i rolę cesarza jako autorytetu strzegącego porządku prawnego państwa.

Pierwotnie słowo *Kokutai* oznaczało w języku japońskim stan lub charakter narodowy i nie miało tak jednoznacznego wydźwięku politycznego. Znaczenia takiego nabrało dopiero w procesie przemian społeczno – politycznych jakie zachodziły w Japonii od drugiej połowy XIX w.

Badacz fenomenu ideologii Kokutai– Masao Maruyama w swojej publikacji z roku 1961 zatytułowanej: „Denken In Japan” stwierdził, że wyrażenie to w drugiej połowie XIX w. uzyskało nowe, „magiczne znaczenie” i przekształciło się w „żywą świadomość” oraz przybrało „religijny charakter”

Kokutai czyniła z cesarza najwyższy autorytet nie tylko w kwestii wiary, ale również polityki, wyposażając go w tzw. „święte rozstrzygnięcie”.

[1]www.history.navy.mil/bios/**perry**_mc.htm (dostęp: 20.12.2014), www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives (dostęp: 20.12.2014).

[2]System władzy politycznej w Japonii.

Badacz tego problemu, Hankwon Kim w swojej pracy poświęconej aspektom kulturowo–społecznym tego okresu tak pisze o tej ideologii: „Kokutai była kombinacją Konfucjanizmu i elementów Shintō, zawierała w sobie dwa niezwykle istotne, kluczowe komponenty: nieprzerwaną linię cesarską i ideę narodu – państwa, jako rodziny (kazokukokka)”[3]. I dalej: „Kokutai i cesarz stały się podstawowymi symbolami nowoczesnej japońskiej tożsamości i nacjonalizmu.”[4]

Kokutai opierała się zatem o dwa podstawowe założenia: cesarz jest potomkiem bogów, strażnikiem uświęconych wartości i tradycji, najwyższym kapłanem rodzimej religii a także – zgodnie z filozofią konfucjańską – ojcem narodu, któremu należała się bezwarunkowa wierność i posłuszeństwo. Funkcja ta oznaczała, że cesarz posiadał najwyższą moralność i był strażnikiem podstawowych wartości i cnót.

W założeniach jej twórców, *Kokutai* posiadała zdolności integracyjne i bez wątpienia wzmocniła jedność narodową. Istotne jest również wskazanie, że podstawowe znaczenie pojęcia jakim była „rodzina”, w ramach ideologii *Kokutai* oznaczało, iż pokrewieństwo przekroczyło związki krwi i stało się wartością duchową. Każda rodzina japońska była, na gruncie religijnym, spokrewniona z prarodziną cesarską.

W takim ujęciu *Kokutai*, na co zwraca uwagę Yoshimitsu Khan, służyła przede wszystkim „wychowaniu społeczeństwa w duchu lojalności i patriotyzmu. […] Kokutai była ideologią wierności i patriotyzmu”[5].

Hozumi Yatsuka wyjaśniał, iż *Kokutai* zawiera elementy będące *pewną niezmienną* każdego narodu, w odniesieniu do Japonii, jej specyficzna odmienność zawarta w doktrynie *Kokutai* „dowodzi zasady bezpośredniości władzy cesarza (tennō) jako niezmiennej cechy narodowej”[6].

Należy podkreślić raz jeszcze doniosłe znaczenie ideologii *Kokutai* w kontekście silnego zabarwienia religijnego, nawiązującego do podstawowych założeń rodzimego kultu japońskiego – *shintō.*

Odwołania do religii, posłużyły jako wzór dla budowy japońskiego państwa moralnego, które wychodząc od tej nowopowstałej *teologii politycznej,* i z jej pomocą, za swój ostateczny cel uznało budowę państwa w myśl hasła - *„wzbogacenie narodu oraz wzmocnienie armii” (Fukoku Kyōhei),*dlatego też religia przestała być celem sama w sobie, a stała się środkiem władz ku kształtowaniu państwa.

Fukoku-Kyōhei było hasłem politycznym rządu *Meiji* o silnym zabarwieniu nacjonalistycznym, ukierunkowanym na mobilizację sił całego narodu w celu dokonania szybkiej transformacji gospodarczej i politycznej, która posłuży do budowy kraju mogącego stanąć w jednym szeregu z potęgami zachodnimi. Hasło to wpisywało się ogólnonarodowy trend dominujący w Japonii w początkowym okresie tzw. *Restauracji Meiji*. Polegał on pozyskiwaniu, na szeroką skalę, zachodnich zdobyczy cywilizacyjnych, przenoszonych na grunt japoński, a następnie wprowadzanych niemal w każdy aspekt życia społecznego.

[3] H. Kim, *Cultural and State Nationalism: South Korean and Japanese Relation with China,* American University Washington 2007 s. 161.

[4] Ibidem, s. 161.

[5] Y. Khan, *Japanese Moral Education Past and Present,* Associated University Press, London 1997, s. 90-91.

[6] K. Antoni, *The Nativistic Roots of Japanese Fascism,* , pod red. B. Reynolds, Palgrave Macmiliem 2004.s. 63.

Fukoku – Kyōhei pozwoliło na szybką transformację polityczną i modernizację Japonii. W *Fukoku – Kyōhei* uwagę zwraca aspekt militarny. Może to posłużyć jako wskazówka, co do priorytetów, jakimi kierował się rząd *Meiji.* Budowa silnej armii była warunkiem niezbędnym, który umożliwiał wyrównanie sił Japonii w konfrontacji z potęgami zachodnimi, a następnie walkę o umocnienie pozycji na arenie międzynarodowej. Trzeba pamiętać, że międzynarodowa sytuacja polityczna, w której przyszło funkcjonować rządowi *Meiji* na początku jego istnienia uplasowała Japonię na przegranej pozycji, co zapoczątkowała militarna interwencja USA.

Rząd *Meiji* miał świadomość powagi sytuacji oraz świeżo w pamięci doświadczenia, jaki stały się udziałem innych państw regionu, Chin czy Korei, które utraciły sporą część swojej suwerenności na rzecz potęg zachodnich. Cesarz, w nowych realiach politycznych, ale w zgodzie z wielowiekową tradycją, został określony jako potomek bogów, a przez to sam będąc bogiem, w sensie politycznym scalił w swojej osobie podwójną rolę: boga oraz władcy. Cesarstwo Japonii mogło być zatem postrzegane było jako państwo boskie, które funkcjonowało z woli boga i w oparciu o boskie zasady.

Poprzez swoje silne związki z *shintō, Kokutai* w sposób szczególny traktowała cesarza. Znawca kultury japońskiej Hajime Nakamura tak to wyjaśnia: „ Kult cesarza nie pojawił się nagle po Restauracji Meiji (1868). Pierwotne jego elementy zaistniały już w głębokiej starożytności.”[7] Kult cesarza w tradycji i kulturze Japonii łączył w sobie aspekt polityczny z mitem kosmologicznym. Wnioski badaczy starożytnych podań, mitów i legend składających się na *Nihonshoki* i *Kojiki* są następujące: „Badając mity i legendy w *Kojiki* i *Nohonshoki,* zauważymy, że opowieści o bogach nie znalazły się tam dla pokazania wielkości, mocy i potęgi bóstw, w które wierzyli starożytni, ale dla udowodnienia boskości cesarza, którego pokrewieństwo z bogami jest dokładnie opisane.”[8]

Budując silne podstawy ideologiczne, bezpośrednio nawiązujące do tradycji i kultury osadzonej głęboko w kontekście historycznym, rząd przystąpił do kształtowania właściwej postawy żołnierzy i kadry oficerskiej, co było warunkiem realizacji japońskiej strategii geopolitycznej, zmierzającej do podporządkowania narodów Azji.

Podjęte przez rząd kroki wymuszała sytuacja wewnętrzna. Po chwilowym zachłyśnięciu się kulturą Zachodu, Japończycy stosunkowo szybko dostrzegli w zachodnim materializmie zagrożenie dla własnych wartości i zdobyczy kulturowych, składających się na tożsamość narodową. Postawie odrzucenia zachodnich wzorców kulturowych towarzyszył gwałtowny wzrost nastrojów nacjonalistycznych, co nie ominęło również wojska, a szczególnie dotyczyło młodej kadry oficerskiej.

Rok przed proklamacją edyktu przedsięwzięto różnego rodzaju kroki na tle prawnym i instytucyjnym, które miały służyć podtrzymaniu dyscypliny żołnierskiej. W 1881 roku wprowadzono system policyjno-wojskowy oraz „Prawo karne dla wojska” oraz „Prawo karne dla marynarzy”.

[7] H. Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu, Indie Chiny Tybet Japonia,* red. P. P. Wiener, tł. M. Kanert, W. Szkudlarczyk – Brkić, Kraków 2005, s. 447
[8] *Ibidem,* s. 447

Nowy rząd potrzebował sił zbrojnych, aby z ich pomocą wprowadzać w życie dekrety oraz w celu edukowania ludności cywilnej, aby lepiej zrozumiała swoją powinność.[9]

Jednym z najważniejszych dokumentów o charakterze wychowawczym, o silnym zabarwieniu ideologicznym był edykt zwany *Cesarskie nakazy dla żołnierzy i marynarzy (GunjinChokuyu),* które ukazały się 4 stycznia 1882 roku. Już preambuła zawierała czytelne wskazanie roli i znaczenia cesarza, co było bezpośrednim odwołaniem do ideologii *Kokutai*.

Najwyższe dowództwo nad naszymi siłami zbrojnymi jest w naszych rękach i chociaż możemy powierzyć podwładnym dowodzenie w naszym imieniu, to jednak najwyższą władzę będziemy sprawować Sami i nigdy nie przekażemy nikomu innemu. Jest zatem Naszym życzeniem, aby te zasady zostały z uwagą przekazane dla potomnych, że Cesarz zawsze posiada najwyższą potęgę i władzę zarówno cywilną, jak i wojskową, tak więc bezczeszczenie tej zasady nie może się powtórzyć zarówno teraz, jak i w przyszłości.

Nakazy

1. Każdy żołnierz i marynarz powinien postrzegać lojalność jako swój najwyższy obowiązek.

Nie powinien dać uwieść się powszechnym przekonaniom, ani mieszać się do polityki, ale z niezłomnym sercem wypełniać swój zasadniczy obowiązek lojalności i pamiętać, że powinność jest cięższa niż góra, a śmierć jest lżejsza niż piórko.

2. Żołnierz i marynarz powinien rygorystycznie przestrzegać przyzwoitości.

W wyjątkowej sytuacji, kiedy powinność służbowa wymaga, aby pozostać surowym i bezwzględnym, przełożeni powinni traktować swoich podwładnych pobłażliwie, traktując dobroć, jako swój główny cel, tak aby wszystkie klasy społeczne mogły zjednoczyć się w służbie cesarzowi.

3. Żołnierz i marynarz powinien doceniać wartość męstwa.

Istnieje męstwo prawdziwe i fałszywe. Nigdy nie gardzić słabszym wrogiem a także nie bać się przełożonego, ze wszystkich sił kształtować właściwą postawę jako żołnierza lub marynarza - oto prawdziwe męstwo.

4. Żołnierz i marynarz powinien docenić najwyższą wartość, jaka jest wierność i sprawiedliwość.

Wierność oznacza dotrzymywanie danego słowa, a sprawiedliwość wypełniania własnego obowiązku.

5. Żołnierz i marynarz powinien z prostotą dążyć do wyznaczonego celu.

---

[9] James H. Buck, *Education and Socializiation in the Japanese Self-Defence Force*, Department of History University of Georgia 1971, s. 2

Jeśli z właściwą skromnością nie dążysz do wyznaczonego celu, stajesz się zniewieściały, frywolny i nabywasz skłonność do luksusu i ekstrawagancji, a ostatecznie wyrastasz na samolubnego i plugawego, aby ostatecznie upaść na ostatni stopień podłości, wówczas ani męstwo, ani lojalność nie uchroni cię przed pogardą świata.

Żołnierz i marynarz ani przez chwilę nie powinien pominąć żadnego z tych pięciu nakazów. W celu ich praktycznego zastosowania najbardziej niezbędną rzeczą jest szczerość. Te pięć artykułów jest uosobieniem naszych żołnierzy i marynarzy, a szczerość jest istotą tych artykułów. Jeśli serce nie będzie szczere słowa i czyny, jakkolwiek dobre, są jedynie na pokaz i nie wnoszą żadnej korzyści. Jeśli tylko serce będzie szczere, wszystko może osiągnąć. Ponadto te pięć artykułów jest „ Głównym Drogowskazem" Nieba i Ziemi i uniwersalnym prawem ludzkości, łatwym do przestrzegania i praktykowania.[10]

Wymienione w *cesarskich nakazach* cechy dobrego żołnierza: lojalność, męstwo, przyzwoitość, wierność czy sprawiedliwość, dla kultury i tradycji japońskiej nie są niczym nowym. Od zamierzchłych czasów stanowiły one podstawę wychowania młodego wojownika.

Omawiając kwestię wychowania samuraja należy wspomnieć jeszcze o jednym, niezwykle ważnym aspekcie, również wynikającym z tradycji japońskiej. Była jego łączność z rodzimymi bóstwami *kami*. System wierzeń ujęty w ramy religii zwanej *shintō* stanowił pozamaterialny dorobek kulturowy, na który w późniejszym okresie nałożyła się filozofia konfucjańska i buddyzm.

To dzięki „…ciągłości międzypokoleniowego przekazu…" [11] młodzi wojownicy otrzymywali wykształcenie będące spuścizną rodzimej kultury japońskiej, na którą w V i VI wieku silnie oddziaływała kultura Chin, będących w owym czasie ośrodkiem politycznym i kulturowym, tworząc tym samym pewnego rodzaju *wspólnotę kulturową*, w skład której wchodziła m.in. Japonia i Korea. Do tej wspólnoty kulturowej odwoływała się kilka stuleci później Japonia, realizując swoją imperialną strategię polityczną zmierzającą do budowy *Wschodnioazjatyckiej Strefy Dobrobytu.*

W procesie wychowania japońskiego wojownika ogromne znaczenie miała lojalność, postrzegana jako jedna z najistotniejszych cnot. W *Kodeksie Młodego Samuraja – Budō Shoshinshu* zasada opisująca miłość synowską *Kō Kō* napisano: „ Niezależnie od tego, czy od urodzenia będzie uzdolniony, mądry, elokwentny i przystojny, to jeżeli jest nielojalny, szybko zejdzie na złą drogę i stanie się bezużyteczny."[12] Istotne są również dalsze wskazania: „ I chociaż słowa: „rodzic", „władca", „synowskie przywiązanie" i „lojalność" różnią się między sobą, w znaczeniu mają coś wspólnego."[13]

Zależność tę podkreślały również *cesarskie nakazy*, w których już na wstępie wskazano cesarza jako najwyższego zwierzchnika wojskowego.

---

[10] James H. Buck, *Education and Socializiation in the Japanese Self-Defence Force,* Department of History University of Georgia 1971, s. 27

[11] J. Piwowarski, *Fenomen Bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem, a kulturą bezpieczeństwa.* Kraków 2014, s. 136

[12] Daidoji Yuzan Shigesuke, *Kodeks Młodego Samuraja Budō Shoshinshu,* przeł. D. Marczewska, Bydgoszcz 2004, s. 18

[13] *Ibidem,* s. 19

H. Nakamura pisząc o japońskiej postawie lojalności i całkowitego posłuszeństwa pisze: „Kogo oznacza „suweren"? Jest to władca poddanych, przewodzący określonej grupie, w której obowiązuje podporządkowanie się władzy. Suwerenem może być zatem cesarz. Szacunek dla suwerena mógł więc zostać przekształcony w świadomość statusu społecznego i hierarchii w społeczeństwie feudalnym oraz kult cesarza. […] Całkowite poddanie się suwerenowi stanowiło podstawę moralności w całej historii Japonii."[14] Na ten zespół cnót i najwyższych wartości nałożyła się wiara w boskie pochodzenie cesarza, co było jedną z zasadniczych różnic między systemami; chińskim i japońskim. „ Szoguna identyfikowało się z bakufu (rządem feudalnym), cesarza z państwem."[15]

Bardzo ważnym elementem postawy samuraja świadczącym o jego sile moralnej była gotowość do poświęcenia. Transformacja polityczna, gospodarza i społeczna, która dokonała się w Japonii po przywróceniu pełnej władzy cesarskiej w roku 1868 nie wpłynęła na przewartościowanie w obrębie moralności i powinności klasy wojowników, wręcz przeciwnie – tradycyjnym cnotom nadała nowe znaczenie. Wspomniany już wyżej Hajime Nakamura tak to ujmuje: „ Po Restauracji Meiji, aż do klęski w II wojnie światowej, gotowość do poświęcenia (którego adresatem w epoce feudalnej był senior) deklarowano wobec cesarza. „Duch *bushidō*, który przez długi czas kształtowany był przez klasę wojowników – słusznie zauważył w 1907 roku Haga Yaishi – jest obecnie skierowany wyłącznie na tron cesarski."[16]

Pojęcia honoru i oddania synowskiego rozwijane nieprzerwanie od czasów najdawniejszych stały się podstawowym budulcem żołnierskiej moralności po 1868 roku, której punktem wyjścia była wiara w boskość cesarza – ojca narodu i potomka bogów, któremu należne było synowskie oddanie i lojalność, co z kolei stanowiło źródło siły każdego Japończyka.

Przedstawiona powyżej interpretacja skupiła się na aspekcie japońskiej ciągłości kulturowej oraz tradycji.[17] Na te dwie wartości nakładały się dodatkowe elementy, które już bezpośrednio kształtowały postawę japońskiego wojownika.

Na proces wychowawczy można popatrzeć jeszcze z jednej perspektywy – *kultury bezpieczeństwa.* Jest to tym bardziej uzasadnione jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że pojęcie to funkcjonuje na płaszczyźnie epistemologicznej, aksjologicznej, ontologicznej oraz socjologicznej i odnosi się do określonego jednostkowego lub zbiorowego podmiotu, dotyczący go bezpośrednio lub pośrednio, wielowarstwowy fenomen (zjawisko) i pojęcie, którego spektrum tworzą następujące komponenty[18]:

- ***pożądan*y *stan***, który oznacza dla danego podmiotu poziom efektywności kontroli nad możliwymi w danym miejscu i przedziale czasu zagrożeniami wartości istotnych dla tego podmiotu; inaczej mówiąc, *bezpieczeństwo* to stan odzwierciedlający wynik różnicy potencjałów – *potencjał samobronności* danego podmiotu z jednej i *potencjał*

[14] H. Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu, Indie Chiny Tybet Japonia,* s. 414
[15] *Ibidem*, s. 430
[16] Otō Fuji, *Edo bungaku kenkyu (Studia nad literaturą okresu Edo),* s. 70 [w:] H. Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu, Indie, Chiny, Tybet, Japonia,* pod red. P. P. Wienera, tł. M. Kenert, W. Szkudlarczyk – Brkić, Kraków 2005, s. 446
[17] Mówiąc o tradycji należy wspomnieć o chociażby o *Prawie siedemnastu artykułów, Pięć Relacji Społecznych,* czy *Siedem Cnót Drogi Wojownika.* – Zob. J. Piwowarski, A. Czop, *Fundament japońskiej kultury bezpieczeństwa. Prawo Siedemnastu Artykułów,* APEIRON, Kraków 2014, s. 129-153
[18] J. Piwowarski, *Paradygmat kultury bezpieczeństwa — prolegomena*, „Security Economy & Law" 2013, nr 2, s. 10–11.

zagrożeń tego podmiotu z drugiej strony, istniejące w określonej czasoprzestrzeni (*epistemologiczna),*

- ***wartość* instrumentalna** pozwalająca na zaspokajanie naszych *potrzeb podstawowych* i *potrzeb wyższych, czyli nigdy nieustających potrzeb rozwoju (metapotrzeby*) z *samorealizacją* na szczycie ich hierarchii (*aksjologiczna*),
- ***proces rozwoju*** stanowi metapotrzebę człowieka, dzięki której realizowany jest personalny oraz społeczny wzrost potencjału podnoszącego autonomiczną obronność podmiotu bezpieczeństwa; bliskie temu procesowi jest pojęcie ***funkcja bezpieczeństwa*** (*ontologiczna*),
- ***konstrukt społeczny***, możliwy do przeciwstawienia licznym zagrożeniom efekt istnienia społecznych więzów, współzależności i interakcji zachodzących w danej zbiorowości ludzkiej będącej jednym z podmiotów bezpieczeństwa (*socjologiczna*).[19]

W charakterystycznej dla cywilizacji japońskiej *kulturze bezpieczeństwa,* transparentnie funkcjonują, bardzo umiejętnie ze sobą łączone — wielowiekowa tradycja oraz najnowocześniejsze współcześnie trendy. Zawierają one w sobie niemal niezmiennie od wieków, utrwalone w niezwykłej ciągłości japońskiego międzypokoleniowego przekazu, sztandarowe czynniki mentalności spadkobierców tradycji samurajów:

1. *Idea Służby — Hoko* (jap.), silnie skorelowana ze szlachetną osobistą dyspozycją osób realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa, jaką jest *Prawość — Gi* (jap.), z podstaw której to cnoty wyrastają *Honor — Meiyo, Odwaga — Yusha, Solidność — Kinbensei* oraz charakterystyczne dla Japończyków poszanowanie elementów, bez których nie byłoby mowy o bezpieczeństwie — to *systemy prawa*.
2. *Droga Cesarza — Teyogaku*, etyczny wzór osobowy odniesiony do idealnej formy *panowania* (bycia silnym celem lepszego służenia podwładnym); obecnie ten wzór osobowy odnosimy do umiejętnych sposobów osiągania wysokich kompetencji przywódczych i wykorzystywania ich do kierowania i dowodzenia, a także do manifestowania się u wojownika *Samokontroli — Kokki.*
3. *Lojalność — Chugi* wraz ze zdolnością do tworzenia i partycypacji w wysoce sprawnych, gdy chodzi o dynamikę, jakość i perfekcję, hierarchicznych strukturach służących bezpieczeństwu i *Samopoświęcenie — Jikogisei,* gdy zajdzie taka potrzeba, nawet poświęcenia swojego życia za sprawę.[20]

Patrząc zatem n proces wychowawczy przez pryzmat *kultury bezpieczeństwa* można wykazać następującą zależność:

1. Po pierwsze – chcąc zapewnić bezpieczeństwo innym, trzeba najpierw samemu potrafić skutecznie się bronić przed zagrożeniami. Należy do tego starannie przygotować się poprzez właściwie zaplanowany i prowadzony proces szkoleniowy. Dopiero potem możemy dysponować ofertą bezpieczeństwa dla tych, którzy sami są zbyt słabi, aby skutecznie podołać zagrożeniom.
2. Po drugie, chcąc komuś zapewniać bezpieczeństwo – proszę to bardzo dokładnie rozważyć – nie możemy sami być zagrożeniem dla innych.[21]

[19] J. Piwowarski, *Ochrona VIP-a a czworokąt Bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa,* WWiPWSP Szczytno 2014, s.4-5

[20] Ibidem, s.1

[21] J. Piwowarski – *Etyka funkcjonariusza Policji. Źródła, motywacje, realizacja*, Wydawnictwo WSBPiI Kraków 2012, str. 7

Proces szkoleniowy wynikający bezpośrednio z cesarskich nakazów kładł nacisk na doskonalenie takich cech jak: lojalność, męstwo, przyzwoitość, wierność czy sprawiedliwość, które składają się na szersze pojęcie, które moglibyśmy określić mianem moralności.

W tym przypadku przez moralność rozumiemy taki zespół cech i reguł postępowania, które są uznawane za właściwe przez ogół członków danej społeczności. Reguły te pozwalają na budowę utrwalonych norm oraz wzorów postępowania, tym samym umożliwiając w różnych okolicznościach odróżnianie dobra od zła.[22]

Dla japońskiej klasy wojowników moralność osadzona w kulturze i tradycji miała istotne znaczenie z co najmniej dwóch powodów:
Człowiek niemoralny – po pierwsze – jest z reguły niesolidny i brak mu motywacji do podjęcia wyrzeczeń i zaszczytnego trudu policyjnego szkolenia. Brakuje mu także siły do udźwignięcia obowiązku służby.

Po drugie, człowiek niemoralny jest zagrożeniem dla innych ludzi. Nieetyczny albo zdeprawowany funkcjonariusz – to osobne zagadnienie. Przy swoich uprawnieniach i możliwościach, zdeprawowany funkcjona- riusz stanowi niezwykle poważne zagrożenie społeczne (może przecież, będąc z moralnością „na bakier", intensywnie się szkolić w innych, a nawet dokładnie przeciwnych niż przewidziano, celach).[23]

Omawiając cel i znaczenie cesarskich nakazów z roku 1882 należy wspomnieć o ich wymiarze praktycznym.

ZAKOŃCZENIE

Reforma Meiji rozpoczęta w okresie technologicznego zapóźnienia prowadzona pod hasłem „bogaty kraj, silna armia" (fukoku kyohei)[24], doprowadziła już w 1905 roku do złamania potęgi euroazjatyckiego giganta – Rosji Carskiej. „W maju 1904 r. 130 tys. żołnierzy japońskich przekroczyło granicę z Mandżurią i starło się z 220-tysięcznym korpusem rosyjskim, pokonując go w walce (...) a ukoronowaniem działań militarnych był upadek Port Arthur, 2 stycznia 1905 r., i zniszczenie rosyjskiej floty w bitwie na wodach Cieśniny Tsushimskiej w dniach 27–28 maja tego samego roku. (...) Nikt się [wtedy] nie spodziewał, że dyscyplina, wyekwipowanie i efektywność japońskich oddziałów będą tak wysokie"[25].

Zdarzenie to miało zatem miejsce w zaledwie 37 lat od momentu rozpoczęcia reform rządu Meiji i mogło nastąpić tylko dzięki energii i patriotycznej determinacji czerpanej z samurajskiej tradycji Bushidō, która znalazła swoje odbicie w cesarskich nakazach do żołnierzy i marynarzy.

BIBLIOGRAFIA

H. Kim, *Cultural and State Nationalism: South Korean and Japanese Relation with China,* American University Washington 2007.

H. Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu, Indie Chiny Tybet Japonia,* red. P. P. Wiener, tł. M. Kanert, W. Szkudlarczyk – Brkić, Kraków 2005

[22] Ibidem, s.10
[23] Ibidem, s.9
[24] Varley P., *Kultura japońska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 231.

[25] J.P. Rurarz, Historia Korei, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2009, s. 301.

James H. Buck, *Education and Socializiation in the Japanese Self-Defence Force*, Department of History University of Georgia 1971

J. Piwowarski, *Fenomen Bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem, a kulturą bezpieczeństwa,* Kraków 2014

J. Piwowarski, *Paradygmat kultury bezpieczeństwa — prolegomena*, „Security Economy & Law" 2013, nr 2

J. Piwowarski, *Ochrona VIP-a a czworokąt Bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa,* WWiPWSP Szczytno 2014

J. Piwowarski – *Etyka funkcjonariusza Policji. Źródła, motywacje, realizacja*, Wydawnictwo WSBPiI Kraków 2012,

J. Piwowarski, A. Czop, *Fundament japońskiej kultury bezpieczeństwa. Prawo Siedemnastu Artykułów,* APEIRON, Kraków 2014

J. Piwowarski, A. Czop, *Fundament japońskiej kultury bezpieczeństwa. Prawo Siedemnastu Artykułów,* APEIRON, Kraków 2014

J.P. Rurarz, Historia Korei, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2009

K. Antoni, *The Nativistic Roots of Japanese Fascism*, , pod red. B. Reynolds, Palgrave Macmiliem 2004.

Otō Fuji, *Edo bungaku kenkyu (Studia nad literaturą okresu Edo),* s. 70 [w:] H. Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu, Indie, Chiny, Tybet, Japonia,* pod red. P. P. Wienera, tł. M. Kenert, W. Szkudlarczyk – Brkić, Kraków 2005

Varley P., *Kultura japońska,* Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006

Y. Khan, *Japanese Moral Education Past and Present,* Associated University Press, London 1997

Juliusz PIWOWARSKI, PhD
Marek HOBOROWICZ, MA
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego
ul. Krupnicza 3
31-123 Kraków, Poland

VPLYV UKRAJINSKEJ KRÍZY NA POČTY IMIGRANTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

THE IMPACT OF THE UKRAINIAN CRISIS ON THE NUMBER OF IMMIGRANTS IN THE SLOVAK REPUBLIC

Peter POLJAKOVIČ, Pavel BUČKA

ABSTRACT

The aim of this article is to find a possible link between conflict in Ukraine and the Ukrainian population migration trends to Slovakia. The article consists of three main parts and the conclusion. The first part briefly and in chronological order describes causes of migration defining the push and pull factors, and gradually progresses to the problems of migration policy of the European Union. The second part similarly describes political orientation, the conflict in Ukraine, as well as individual approaches, opinions and the world-renowned authors' prediction of the situation in this country. In the last part are graphically presented specific statistical data on the number of migrants from third world countries with focus on the Ukrainian population of legal and illegal border crossers to Slovak Republic. Specific conclusions are based on experience and evaluation.

Keywords: legal migration, illegal migration, Ukraine, conflict, borders

ÚVOD

O migrácii môžeme hovoriť už od čias keď Homo Erectus a Homo Sapiens opúšťali Afriku a postupovali cez Európu na ďalšie kontinenty. Neskôr išlo o množstvo prechodných období počas ktorých došlo k výrazným štrukturálnym zmenám obyvateľstva na kontinentoch, až po obdobie 18.-19. storočia, kedy pozorujeme veľký prílev migrantov (otrokov) z Afriky. Ďalší migračný boom spôsobila industrializácia v USA. Neskôr kvôli potrebe pracovnej sily dochádzalo k ďalším veľkým vlnám migrácie od obdobia ukončenia 2. svetovej vojny, až po súčasné obdobie, kedy sa migrácia stáva turbulentnejšou a dostupnejšou vďaka rýchlo sa rozvíjajúcim technológiám.

Medzi súčasné príčiny odchodu obyvateľstva zo svojej krajiny a nutnosti migrovať patrí hlavne nízka životná úroveň, chudoba, choroby, politická nestabilita, ozbrojené alebo iné konflikty. Všetky tieto faktory sú navzájom prepojené, avšak práve politická nestabilita a ozbrojené konflikty na Ukrajine za posledné roky môžu byť hlavným spúšťačom prílevu migrantov na Slovensko a následne do ďalších krajín Európskej únie. Cieľom tohto článku je preto nájsť spojitosť medzi konfliktom na Ukrajine a migračným trendom ukrajinského obyvateľstva na Slovensko. Z tohto dôvodu je nutné vziať v úvahu obdobie pred vypuknutím konfliktu a porovnať ho so súčasným stavom. Analýza teoretických prístupov i konkrétnych číselných ukazovateľov prispieva k stanoveniu relevantného záveru k danej problematike.

1. MIGRÁCIA A JEJ PRÍČINY

Migrácia je zmena miesta trvalého pobytu za hranice určitej územnej jednotky. Migrácia vždy bola a bude fenoménom spájaným predovšetkým s rozvojom [7]. Zároveň však bola aj zdrojom obáv a strachu najmä pre občanov vyspelých štátov. Najneskôr od 80. rokov minulého storočia rozlišuje migračná politika EÚ medzi migráciou občanov členských štátov

na jednej strane a občanov tretích krajín na strane druhej. Status príslušníkov oboch skupín sa tak výrazne líši.

Rozlišovanie medzi vlastnými občanmi (občania EÚ) a občanmi iných štátov je východiskovým bodom akéhokoľvek prístupu suverénnych štátov k otázkam migrácie. Toto rozlišovanie však neznamená, že daný štát pristupuje ku všetkým občanom tretích krajín jednotne, čiže ako k homogénnej skupine osôb s rovnakým právnym postavením [5].

Pre porovnanie existuje prehľadný zoznam s názvom How powerful is your passport [6]. Ide o zostavený rebríček štátov popisujúci počty krajín do ktorých môžu občania jednotlivých krajín sveta vycestovať bez nutností víz, alebo s možnosťou obdŕžania víz po pricestovaní do danej krajiny. Slovensko sa v tomto rebríčku nachádza na vrchných priečkach, na základe čoho občania SR môžu za vyššie uvedených podmienok vycestovať do 155 krajín sveta spolu s občanmi Českej Republiky a Slovinska. Občania Ukrajiny pri rovnakých podmienkach môžu vycestovať iba do 77 krajín sveta, čo sťažuje obyvateľom legálny odchod z ich krajiny. Slovensko sa na tejto priečke nachádza hlavne vďaka členstvu v EÚ a NATO.

Príčiny migrácie sú rôzne. Faktory, ktoré motivujú ľudí k emigrácii, známe ako "push factors", sú nasledujúce: politická nestabilita, nízka životná úroveň, chudoba, choroby, ozbrojené alebo iné konflikty a pod. K faktorom, ktoré ovplyvňujú výber cieľovej krajiny známym ako "pull factors" patrí sociálna istota, dodržiavanie ľudských práv, lepšie ekonomické príležitosti, spravodlivosť, bezpečnosť a pod. [1]. Štatisticky najčastejšou príčinou migrácie sú ekonomické dôvody [2]. V Slovenskej Republike popri migrácii zo sociálnych dôvodov, akými sú napríklad zlúčenie rodiny či manželstvo migranta so slovenským občanom, je dnes najvýraznejším komponentom legálnej migrácie práve migrácia za prácou [4]. Európska Komisia v roku 2000 vymenovala tri hlavné kategórie legálnej migrácie do priestoru EÚ, a to migrácia z humanitárnych dôvodov, migrácia z dôvodu zlučovania rodín a migrácia z ekonomických dôvodov. Členské štáty EÚ pritom tradične poskytujú ochranu z humanitárnych dôvodov hlavne na základe Ženevskej dohody o právnom postavení utečencov z roku 1951.

Pri legálnej migrácii môžeme hovoriť, že ide o kontrolovanú činnosť, preto je pre nás nebezpečnejšou práve nelegálna migrácia. Medzi opatrenia EÚ proti nelegálnej migrácií patrí upevnenie vonkajších hraníc EÚ na čo slúži predovšetkým spoločná vízová politika, ktorú členské štáty budujú v rámci tzv. Schengenského systému. Po implementácii tohto systému EÚ stanovila na základe nariadenia z roku 2001 zoznam tretích krajín, ktorých príslušníci musia, resp. nemusia mať pri prekračovaní vonkajších hraníc EÚ vízum. Tieto podmienky podrobnejšie upravuje tzv. Schengenský hraničný kódex [5].

2. KONFLIKT NA UKRAJINE

Hranice súčasnej Ukrajiny boli vytvorené v roku 1954, kedy bol sovietskou vládou na čele s Nikitom Chruščovom pod administratívnu správu Ukrajiny prevedený Krymský polostrov, ktorý bol do tohto obdobia súčasťou Ruska. Ukrajina bola súčasťou Sovietskeho zväzu až do roku 1991, kedy získala nezávislosť, následne čoho vytvorila systém pôsobenia viacerých politických strán a prešla od totalitného k demokratickému systému. Avšak ani za viac ako 23 rokov nezávislosti sa tejto krajine nepodarilo vytvoriť spoločnú ukrajinskú identitu. Ukrajina si dlhé obdobie nevedela vytýčiť a hlavne udržať jasné zahranično-politické smerovanie. Manévruje medzi Európskou úniou a Ruskom a to v záležitosti od výsledkov prezidentských volieb [8]. Ukrajina prechádza obrovskými rozkolmi už od zvolenia prvého prezidenta Leonida Kravčuka, a neskôr jeho nástupcov Leonida Kučmu (proruský), Viktora

Juščenka (prozápadný), Viktora Janukovyča (proruský), Oleksandra Turčinova (dočasná funkcia prezidenta) až po súčasného prezidenta Petra Porošenka (prozápadný).

Zmeny zahraničnej politiky Ukrajiny spôsobovali pretrvávajúce rozpory z Ruskom a kvalita vzťahov Ukrajiny a EÚ sa mení. Ukrajina sa jednoznačne priblížila k Európe [9].

Hlavným spúšťačom problémov, bolo pozastavenie rokovaní Ukrajinskej vlády o Asociačnej dohode s EÚ a taktiež zlá ekonomická situácia, korupcia a nespokojnosť s vládnutím Janukovyča. Obyvatelia, hlavne proeurópskí aktivisti tak začali vyjadrovať svoju nespokojnosť a začalo dochádzať k rozsiahlym demonštráciám na námestiach, tzv. majdanoch. Majdan (z ukrajinčiny - námestie) sa stal synonymom ukrajinskej revolúcie.

Už v roku 2004 vypuklo povstanie ukrajinského ľudu proti falšovaniu prezidentských volieb, čo vyústilo do Oranžovej revolúcie. Napriek tomu, že na ďalšom majdane, ktorého cieľom bolo odstúpenie vlády a prezidenta Janukovyča bol počet protestujúcich menší ako v roku 2004, no o to viac boli Ukrajinci radikálnejší.

Rusko sa tak v obave, že sa k moci dostanú prozápadné sily, ktoré sa budú usilovať o európsku integráciu rozhodlo destabilizovať situáciu na Ukrajine, s cieľom presadiť svoje geopolitické záujmy. Ďalším krokom bola fyzická izolácia Krymu od ostatnej časti krajiny, na ktorý už Ukrajina nemá dosah. Krymský polostrov sa tak stal formálnou súčasťou Ruskej federácie 21.marca 2014 no väčšina krajín OSN tento stav neuznala. V snahe destabilizovať Ukrajinu, Rusko stavilo na propagandu o etnických, náboženských a jazykových rozdieloch, ktoré rozdeľovali Ukrajinu na dve časti [8].

Už v diele významného amerického politológa Samuela P. Huntingtona pod názvom The Clash of Civilizations (Stret civilizácií) je popísaný možný budúci vývoj na Ukrajine na základe niekoľkých scenárov. Jedným z nich je aj možnosť rozdelenia Ukrajiny podľa civilizačnej zlomovej línie následkom čoho vzniknú samostatné entity, pričom východná splynie s Ruskom. Samostatná a západne orientovaná Ukrajina by však bola životaschopná len za predpokladu silnej a účinnej podpory zo strany západu. Takýto druh podpory je možný len v prípade zhoršenia vzťahov medzi Západom a Ruskom do takej miery, že sa budú blížiť obdobiu studenej vojny.

Za najpravdepodobnejší scenár sa autorovi pozdáva situácia kedy Ukrajina ostane jednotnou, rešpektovanou a nezávislou krajinou, ktorá bude úzko spolupracovať s Ruskom. Autor John Mersheimer sa prikláňa k predpovedi, že „situácia medzi Ukrajinou a Ruskom je zrelá na to, aby medzi týmito krajinami došlo k súpereniu v oblasti bezpečnosti. Ďalej tvrdí, že veľké mocnosti, ktoré majú dlhú a nechránenú spoločnú hranicu ako v prípade Ukrajiny a Ruska, často skĺznu k súpereniu, ku ktorému ich vedú obavy o svoju bezpečnosť [10].

Ďalší z autorov, Viktor Kovaľov poukazuje na hlboký sociálno-kultúrny rozkol na Ukrajine. Kovaľov tvrdí, že pre súčasnú Ukrajinu členstvo v aliancii predstavuje najkratšie východisko z tzv. "prechodného" štatútu [9]. V poslednom prípade však nemusí ísť o šťastné riešenie, pretože zanikne pomyslená „nárazníková zóna" medzi krajinami NATO, EÚ a Ruskom. Rozpínavosť západných krajín iba vyprovokovala a zvýšila strach Ruskej federácie z obavy možnej straty vplyvu v juhovýchodnej časti Ukrajiny.

Rusko tak po pripojení Krymu pristúpilo k vytváraniu nového štátneho útvaru na juhovýchode Ukrajiny s názvom Nové Rusko. Moskva tak dostala Ukrajinu do stavu dlhotrvajúceho vojenského konfliktu. Tento konflikt môže byť spúšťačom hromadného opúšťania domovov a presídľovania obyvateľstva v dvoch smeroch a to na východ (prorusky orientovaní, alebo rusky hovoriaci obyvatelia) a na západ (prozápadne orientovaní a ukrajinsky hovoriaci obyvatelia). Tento smer však záleží od výsledkov dlhotrvajúceho konfliktu. Zatiaľ je veľmi zložité vytvoriť jasnú predikciu stavu, no všetko naznačuje tomu,

že prozápadne orientovaní obyvatelia budú s vojnou zmietaných oblastí opúšťať svoje domovy a smerovať na západ Ukrajiny. Pravdepodobnejšie však je, že prílev migrantov viac pocíti Rusko.

3. MIGRÁCIA UKRAJINSKÉHO OBYVATEĽSTVA NA SLOVENSKO

Rozhodnutie opustiť krajinu pôvodu je okrem pull a push faktorov determinované aj ďalšou skupinou aspektov, ktorú tvoria sprievodné prekážky v procese migrácie. Migranti musia zvažovať komplikácie spojené s opustením domovskej krajiny, ako aj okolnosti vstupu do cieľovej krajiny. Rozhodujúca môže byť aj priestorová vzdialenosť, dopravná dostupnosť, kultúrna príbuznosť so spoločnosťou v cieľovej krajine, náboženské zloženie domáceho obyvateľstva, jej vzťah k prisťahovalcom, prisťahovalecká a integračná politika, ale aj poveternostné podmienky, podmienky na bývanie a vzdelávanie detí, infraštruktúra, či celkové množstvo informácií o cieľovej krajine. Sklony k migrácii rovnako ovplyvňujú osobnostné vlastnosti obyvateľov krajiny pôvodu, t. j. schopnosť ľudí vnímať existujúce faktory a určitým spôsobom sa s nimi vyrovnať. Napr. život v totalitnom režime môže byť pre niekoho stresujúcou skúsenosťou, ktorej jediné riešenie vidí v emigrácii [11].

3.1 MIGRÁCIA VYVOLANÁ KONFLIKTMI

Ide o osoby, ktoré sú nútené opustiť svoj domov pre ozbrojený konflikt vrátane občianskej vojny, všeobecného násilia, prenasledovania na základe národnosti, rasy, náboženstva, politických názorov alebo príslušnosti k sociálnej skupine. Štátne orgány im nechcú, alebo nedokážu poskytnúť ochranu. Značná časť týchto osôb uteká za hranice svojej vlasti ako utečenec. Niektorí z nich žiadajú o medzinárodnú ochranu na základe noriem medzinárodného práva (Ženevská konvencia z roku 1951) a niektorí z obavy, že nezískajú status utečenca a budú vrátení do krajiny svojho pôvodu o takúto ochranu nepožiadajú.

Politická kríza a následný ozbrojený konflikt na Ukrajine vyvoláva obavy z možnej vlny ukrajinských prisťahovalcov do EÚ. V súčasnosti však scenár masovej migrácie z Ukrajiny je veľmi málo pravdepodobný. Ak však bude konflikt na Ukrajine i naďalej pokračovať s ním aj spojená politická nestabilita a znižovanie životnej úrovne obyvateľstva, tak na základe teórií môžeme očakávať zvýšenie počtu migrantov z tohto smeru.

V krátkodobom časovom horizonte môže ísť o mladšiu skupinu imigrantov, ktorí sa pokúsia opustiť Ukrajinu kvôli nedostatku pracovných príležitostí. Nemožno vylúčiť ani možnosť, že niektorí ľudia spojení s bývalým ukrajinským vedením môžu požiadať o azyl v krajinách EÚ. Súčasná úroveň Ukrajinskej migrácie v EÚ sa odhaduje na jeden milión obyvateľov. Medzi najobľúbenejšie cieľové destinácie patria krajiny ako Poľsko, Taliansko, Česká republika, Španielsko a Nemecko. Podobné číslo je možné zaznamenať aj na východnom smere kedy počet ukrajinských migrantov do Ruska sa odhaduje na jeden milión obyvateľov [13]. Podľa spravodajskej agentúry Reuters ide o 730.000 Ukrajincov, ktorí v roku 2014 opustili krajinu v smere do Ruska v dôsledku bojov na východnej Ukrajine. Ďalších 117.000 obyvateľov sa presídľuje vo vnútri krajiny. Toto číslo rastie približne o 1200 obyvateľov denne [12]. Presnejšie a aktuálnejšie počty zverejnil internetový portál reliefweb.int, ktorý graficky popisuje premiestnenie obyvateľstva aj podľa jednotlivých oblastí v rámci ukrajinského priestoru a mimo neho. Pričom najväčšie počty migrantov z Ukrajiny vykreslil do oblasti Poľska a Bieloruska [19].

3.2 MIGRANTI SMERUJÚCI NA SLOVENSKO

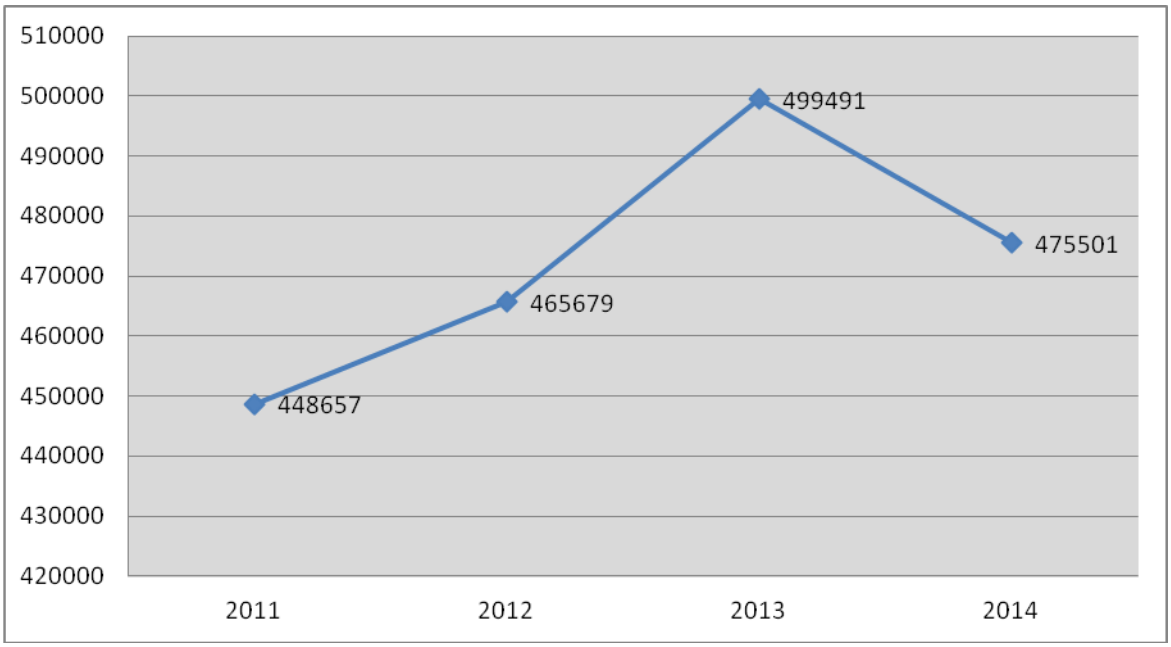
Slovensko – Ukrajinský úsek hranice je súčasťou východnej pozemnej hranice EÚ, a jeho dĺžka je 94 km [20]. Patrí medzi najvyťaženejší úsek hranice s približne štvrtinovým podielom počtu zadržaných osôb na východnej pozemnej hranici. V roku 2014 bol na tomto úseku zaznamenaný pokles takmer o polovicu. Dôvodom je pravdepodobne pretrvávanie ozbrojeného konfliktu na Ukrajine, čo má za následok odklon nelegálnych migrantov aj prevádzačských skupín od tejto migračnej trasy v snahe eliminovať bezpečnostné riziká spojené s týmto konfliktom.

Slovensko je vo väčšej miere tranzitnou krajinou. Medzi tranzitujúcich migrantov patrí aj časť Ukrajincov. V smere do iných krajín Európskej únie sú zadržaní len zriedkavo, pretože zámer nelegálnej migrácie je ťažko preukázateľný, nakoľko títo migranti sú vlastníkmi platných víz. Tranzitujúci Ukrajinci sú tak zadržiavaní na hraničných priechodoch prevažne pri návrate do svojej krajiny. Počet takýchto migrantov bol v roku 2014 vyšší takmer o 50% ako v predchádzajúcom období. Hlavným trendom v priebehu rokov 2009-2014 je dlhodobý pokles počtu neoprávnených prekročení vonkajšej štátnej hranice mimo hraničný priechod. Uvedené ukazovatele potvrdzujú skutočnosť, že dochádza k uprednostňovaniu legálnych vstupov. Na pozemnej hranici sa to týka najmä Ukrajincov a štátnych príslušníkov bývalých sovietskych republík.

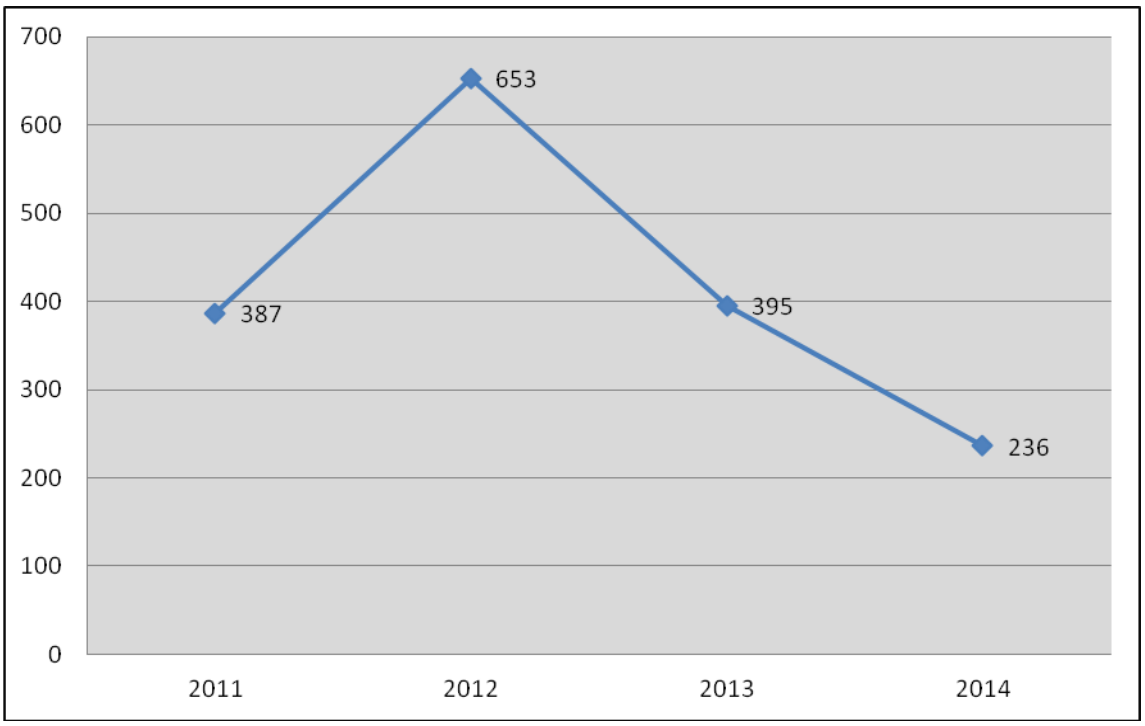
Nasledujúce grafy č.1 a č.2 popisujú prehľad osôb, ktoré legálnym, či nelegálnym spôsobom prekročili hranice Slovenskej republiky v smere do jej vnútra. Ide o občanov, ktorí prekročili územie cez pozemnú hranicu, alebo pomocou leteckej prepravy a prešli tak letiskovou kontrolou.

Pri tejto štatistike sú započítaní iba občania tretích krajín z dôvodu, že do tejto kategórie spadajú aj štátni príslušníci Ukrajiny (štátny príslušník tretej krajiny je každá osoba, ktorá nie je štátnym občanom SR, ani občanom EÚ / štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti).

Pri nelegálnej migrácii (graf č.2) sa prekročenie pozemnej štátnej hranice rovná súčtu osôb na vonkajšej pozemnej hranici mimo hraničný priechod s osobami prekračujúcimi vonkajšiu pozemnú hranica cez hraničný priechod. Nezahŕňa nelegálny pohyb vo vnútrozemí, nelegálne prekročenie vnútorných hraníc a návrat do krajiny pôvodu.

Graf č.1 Prehľad o počte osôb, ktoré prekročili štátnu hranicu smerom do SR LEGÁLNE
Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky [14,15,16,17].

Graf č.2 Prehľad o počte osôb, ktoré prekročili štátnu hranicu smerom do SR NELEGÁLNE
Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky [14,15,16, 17].

Z uvedených grafov je zrejmé, že v priebehu roka 2014 došlo k poklesu počtu legálnych i nelegálnych migrantov smerom do SR. Je pravdepodobné že môžeme počítať s klesajúcim trendom, z dôvodu vypuknutia ozbrojeného konfliktu na Ukrajine. Migranti uprednostňujú iné migračné trasy. Opačného scenára sa môžeme obávať iba v prípade genocídy obyvateľstva veľkých rozmerov. Ďalším z dôvodov je aj fakt, že obyvatelia

z východnej časti Ukrajiny migrujú opačným smerom a to na východ do Ruska. Nepotvrdzujú sa tak možné obavy z masového prílevu migrantov smerom do SR. Konkrétne pre ukrajinské obyvateľstvo sa počty nelegálnych migrantov z roku 2014 takmer podobajú počtom z roku 2011. Konkrétne v roku 2011 (44), r. 2012 (53), r. 2013 (78), r. 2014 (46). Vo všeobecnosti je zaznamenaný vyšší počet nelegálnych prekročení štátnej hranice cez hraničný priechod ako mimo neho. Mimo hraničný prechod sa o nelegálne prekročenie pokúsilo v r. 2011 (16), r. 2012 (14), r. 2013 (43), r. 2014 (10) osôb, kým o nelegálne prekročenie štátnej hranice cez hraničný priechod sa pokúsilo v r. 2011 (28), r. 2012 (39), r. 2013 (35), r. 2014 (36) osôb. Vo všetkých prípadoch ide o počty zadržaných osôb.

Počet žiadostí o udelenie víz nemá výrazne sa zvyšujúcu tendenciu (tabuľka č.1). Okrem roku 2013, kde je zaznamenaný vyšší počet legálnych migrantov ako aj vyšší počet žiadostí o udelenie víz. Na znižovanie počtu nelegálnych migrantov má vplyv aj vízová liberalizácia, ktorej cieľom je zjednodušiť legálne cestovanie. To však prináša zneužívanie legálnych spôsobov vstupu za účelom nelegálnej migrácie (občan vstúpi na turistické víza, jeho skutočným zámerom je však cesta za prácou). Zisťovanie skutočných dôvodov pohybu je veľmi zložité. Je preto možné, že počty nelegálnej migrácie sú o túto hodnotu skreslené, pretože sú vykázané v počtoch legálnej migrácie.

	Žiadosť o udelenie víz podľa typu				Počet udelených víz podľa typu			
ROK	**A**	**C**	**D**	**SPOLU**	**A**	**C**	**D**	**SPOLU**
2011	0	40436	446	40882	0	39962	419	40381
2012	6	43757	330	44093	5	43421	316	43742
2013	1	87846	248	88095	0	86959	247	87206
2014	0	49396	261	49657	0	48784	261	49045

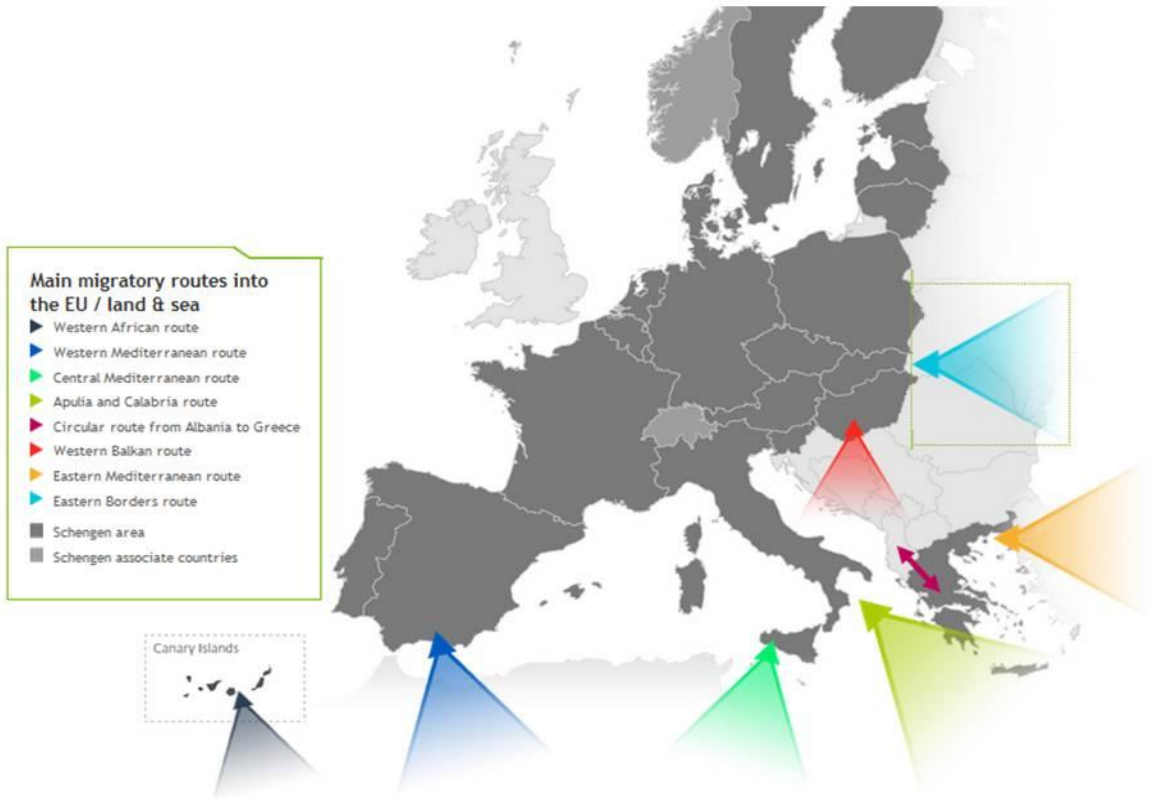
Tabuľka č.1 Počet žiadostí ukrajinských občanov o udelenie víz podľa typu a počet udelených víz na základe žiadostí
Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky [14,15,16,17].

Vízum – povolenie členského štátu schengenského priestoru (ďalej len „členský štát“), ktoré sa vyžaduje pre tranzit alebo vstup s cieľom predpokladaného pobytu v členskom štáte alebo v niekoľkých členských štátoch.

Schengenské vízum typu A (letiskové tranzitné vízum) – vízum platné na tranzit cez medzinárodné tranzitné priestory jedného alebo viacerých letísk členských štátov.

Schengenské vízum typu C (jednotné vízum, vízum s obmedzenou územnou platnosťou) - povolenie udelené členským štátom na tranzit cez územie členských štátov alebo plánovaný pobyt na ich území v trvaní nie viac ako 90 dní v rámci akéhokoľvek 180-dňového obdobia a na tranzit cez medzinárodné tranzitné priestory letísk členských štátov.

Národné vízum typu D (dlhodobé) - povolenie udelené členským štátom, ktoré sa vyžaduje pre vstup s cieľom predpokladaného pobytu v tomto členskom štáte na obdobie dlhšie ako tri mesiace, najviac na jeden rok.

Obrázok č. 1 Hlavné migračné trasy pre vstup do EÚ
Zdroj: Frontex [18].

Zníženie počtu migrantov na jednej trase neznamená, že migračný trend sa v globálnej rovine znižuje. Práve naopak je o to väčší nápor na ostatné trasy. V rámci európskeho priestoru poznáme 8 hlavných migračných trás. V poslednom období je zvyšujúci nápor viditeľný hlavne na trase cez Stredozemné more. Táto oblasť je vo všeobecnosti dlhodobo veľmi problematická, no zosadením líbyjského vodcu Muammara al-Kaddáfiho sa táto trasa stala „deravejšou“, čo zvýšilo šance utečencom dostať sa do krajín EÚ. Naopak na východnej hranici sa v jej celom úseku v roku 2014 v porovnaní s rokom 2013 znížil počet zadržaných migrantov o 14%.

ZÁVER

V prípade ak v nejakej krajine dôjde k ozbrojenému konfliktu, okolité krajiny očakávajú, resp. predpokladajú zvýšený počet migrantov. Podľa delenia na základe migračnej politiky EÚ, ide hlavne o občanov tretích krajín. Hlavným spúšťacím prvkom zvýšenej migračnej vlny z Ukrajiny sa môže stať pretrvávajúci ozbrojený konflikt na Ukrajine. Vďaka štatistickým ukazovateľom a ich vyhodnoteniu, je ale zrejme, že v prípade Slovenskej republiky ide o recipročný efekt. Práve vyostrením konfliktu na Ukrajine sa počty migrantov smerujúcich na Slovensko znížili. Tým sa nepotvrdzujú možné obavy z masového prílevu migrantov smerom do SR. Je veľmi ťažko predpovedateľne, či pôjde o dočasný, alebo dlhotrvajúci trend.

Smerom na západ, je najväčší prílev ukrajinských migrantov zaznamenaný v Poľsku a Bielorusku, kým smerom na východ ide jednoznačne o navýšenie počtov migrantov

smerujúcich do Ruska. Je to predovšetkým z dôvodu tendencie ukrajinského obyvateľstva osídľujúcich západnú časť krajiny presídliť sa v rámci vnútorných oblastí krajiny a neopúšťať tak vlasť.

Slovensko – Ukrajinský úsek hranice je súčasťou východnej pozemnej hranice EÚ. Ide o najvyťaženejší úsek hranice s približne štvrtinovým podielom počtu zadržaných osôb na východnej pozemnej hranici. Avšak v roku 2014 môžeme v tejto oblasti zaznamenať pokles počtu legálnych i nelegálnych migrantov, pričom vo všeobecnosti dochádza k uprednostňovaniu legálnych vstupov pred nelegálnymi. Tento jav je dôsledkom vízovej liberalizácie. Liberalizácia však prináša zneužívanie legálnych spôsobov vstupu za účelom následnej nelegálnej migrácie.

Zníženie počtu migrantov na jednej trase spôsobí zvýšenie počtu migrantov na ďalšej zo siedmych hlavných migračných trás smerujúcich do Európy. Je pravdepodobné že na Slovensku môžeme i naďalej počítať s klesajúcim trendom. Migranti začali uprednostňovať iné migračné trasy. Opačného scenára sa môžeme obávať iba v prípade genocídy obyvateľstva veľkých rozmerov, alebo predĺženia konfliktu na veľmi dlhé obdobie. Dopady takéhoto konfliktu by boli pre ekonomiku i domáce obyvateľstvo neúnosné. Dochádzalo by tak ku zvyšovaniu nezamestnanosti, znižovaniu životnej úrovne, prehlbovaniu ekonomických problémov, nespokojnosti obyvateľstva, a s tým spojenou masovou migráciou ukrajinského obyvateľstva.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV

[1]. Rozšírená Európa a migrácia [online]. [2003-21-11]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/rozsirena-europa-a-migracia>

[2]. Migration Push/Pull Factors [online]. [2013-05-09]. Dostupné na internete: <http://lewishistoricalsociety.com/wiki2011/tiki-read_article.php?articleId=28>

[3]. ÚHCP P PZ – Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike za rok 2014 [online]. Dostupné na internete: <(http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2014/2014-rocenka-UHCP-SK.pdf)>

[4]. Migrácia na Slovensku [online]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>

[5]. SCHEU, H. CH.: *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. Prvé vydanie, 321 s. ISBN 978-80-87284-07-0

[6]. How powerful is your passport? – infographic [online]. Dostupné na internete: <http://progressivegeographies.com/2014/06/22/how-powerful-is-your-passport-infographic/>

[7]. Migrácia (sociológia) [online]. [2015-18-02]. Dostupné na internete:

< http://sk.wikipedia.org/wiki/Migr%C3%A1cia_%28sociol%C3%B3gia%29>

[8]. BESKID, J.: *Príčiny, priebeh a dôsledky ukrajinskej krízy*. Vojenská osveta 1/2015, ISBN 978-80-89609-07-9.

[9]. KOVAĽOV, Viktor: *Ukrajina: oranžová dezilúzia a trinásta cesta tranzície*. Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006, 2007, s. 289-310, ISBN 80-88842-98-0.

[10]. HUNTINGTON, S.,P.: *Stret civilizácií – Boj kultúr a premena svetového rádu*. Praha: Rybka publisher, 2001. prvé vydanie, 447 s. ISBN 80 86182-49-5.

[11]. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii Radoslav Štefančík, Slovenská politologická revue Číslo 4, ročník X., 2010, s. 51 – 72 ISSN 1335-9096

[12]. About 730,000 have left Ukraine for Russia due to conflict – UNHCR [online]. [2014-05-08]. Dostupné na internete: <http://in.reuters.com/article/2014/08/05/uk-ukraine-crisis-migrants-idINKBN0G517P20140805>

[13]. The Ukrainian Crisis and Migration [online]. [2014-17-04]. Dostupné na internete: < http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=3540#top>

[14]. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2011 [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rk_2011/2011-rocenka-UHCP-SK.pdf>

[15]. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2012 [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rk_2012/2012-rocenka-UHCP-SK.pdf>

[16]. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2013[online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2013/2013-rocenka-UHCP-SK.pdf>

[17]. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2014 [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2014/2014-rocenka-UHCP-SK.pdf>

[18]. Migratory routex map [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

[19]. Ukraine: Overview of population displacement [online]. [2015-11-03]. Dostupné na internete:<http://reliefweb.int/map/ukraine/ukraine-overview-population-displacement-11-march-2015>

[20]. Ukrajina. [2015-21-04]. Dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Ukrajina>

Ing. Peter POLJAKOVIČ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš 6
E-mail: poljakovic.peter@gmail.com

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika
Demänová 393, Liptovský Mikuláš 6
E-mail: pavel.bucka@aos.sk

ANALYTICKÝ NÁSTROJ PRE HODNOTENIE MÄKKÝCH CIEĽOV

ANALYTICAL TOOL FOR SOFT TARGETS EVALUATION

Lucia PROCHÁZKOVÁ, Martin HROMADA, Jan MRÁZEK

ABSTRACT

The paper presents a proposal for analytical tool for solving the current state of soft targets. The main aim is describing the basic principles of analytical tool. The analytical tool is the first part of the proposed system, which can help us with supporting of decisions in critical situations. The system can link groups of objects and develop system solutions.

Keywords: soft targets, analytical tool, system tool

ÚVOD

Hlavný problém uvedenej kategórie objektov je fakt, že objekty nedisponujú špecifickými prostriedkami pre ochranu návštevníkov a vstup do objektov je verejný. Nie je dôležité, o aký typ útočníka sa jedná, môže to byť osoba so psychickými problémami, ale taktiež osoba presvedčená o nutnosti zachrániť svet svojim konaním, prípadne iný druh útočníka, ktorý má záujem vyvolať hrozbu, prípadne zaútočiť na objekt, alebo osoby, ktoré sa v objekte nachádzajú. Uvedené riziko nemôžeme úplne odstrániť, ale správnym systémovým riešením môžeme uvedený proces spomaliť, prípadne podporiť včasné rozhodovanie, a tým znížiť množstvo útokov na uvedené objekty.

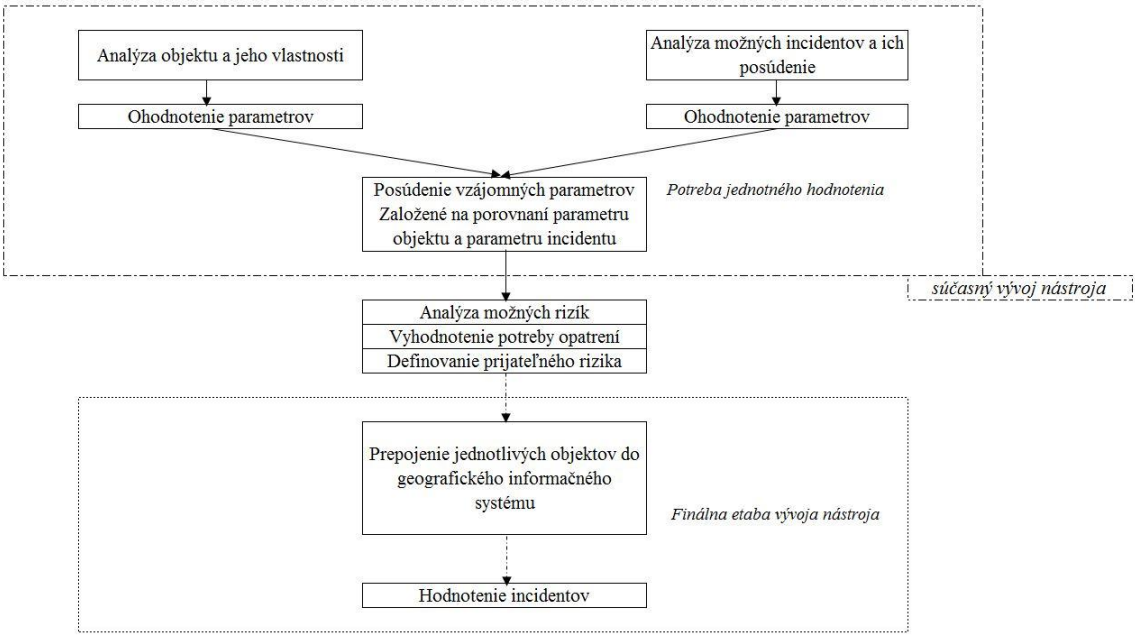
1 NÁVRH SYSTÉMOVÉ RIEŠENIA

Systémové riešenie by malo mať tri základné piliere, a to systém lokalizácie objektov, systém pre prepojenie uvedených objektov pri monitoringu situácie v objektoch a systém pre analýzu a návrh riešení. Systémové riešenie by malo minimalizovať slepé miesta, ktoré boli vytvorené v dôsledku riešenia jednej oblasti problému v nadväznosti na iný problém.

Tabuľka 1: Popis základných atribútov pre systémové riešenie

Objekt analýzy:	Školy, škôlky, úrady, divadlá, kiná, nemocnice a lekárske strediská, nákupné centrá, objekty hromadnej dopravy, obytné domy a iné.
Útočník:	Psychicky chorý človek, osoba na okraji spoločnosti, osoba pod vplyvom omamných a psychotropných látok, osoba s presvedčením vykonania správneho činu, osoba z úmyslom pomstiť sa, osoba s úmyslom upozorniť na seba, osoba patriaca do skupiny, ktorá na dosiahnutie cieľov využíva radikálne prostriedky a iné.
Cieľ analytického nástroja:	Analýza objektu a jeho vlastností, klasifikácia a zotriedenie objektov do skupín, analýza možných incidentov a ich charakteristiky s ohodnotením, porovnanie objektových vlastností s požadovaným vlastnosťami pre vznik incidentu a iné.

Analytický nástroj je založený na hodnotení incidentov a hodnotení objektov. Celé systémové riešenie by malo vychádzať z jadra analýzy a porovnania uvedených hodnôt, s čoho následne sa stanoví riziko, ktoré hrozí uvedenému objektu. V druhej fáze by malo dochádzať k analýze incidentov z pohľadu implikovaného riešenia, čo by následne viedlo k navrhnutiu takého postupu, ktorý by bol najvhodnejší pre uvedené objekty. Uvedený nástroj by mal zoskupovať spoločné objekty do tried a jednotlivých skupín, pričom by dochádzalo k ich lokalizácií a vzájomnému hodnoteniu v čase, aby bolo možné efektívne vyhodnotiť súčasný stav. Nástroj by mal byť stabilný a pružne reagujúci na vzniknuté incidenty, ale aj zmeny vlastností. Nasledujúci obrázok definuje základnú myšlienku analytického nástroja na hodnotenie incidentov a vlastností v uvedených objektoch.

Obrázok 1 Návrh analytického nástroja pre hodnotenie mäkkých cieľov.

Problémom sa rozumie situácia, ktorá ohrozí osoby v uvedenom objekte. Dôvodom ohrozenia je, že miera zabezpečenia neodpovedá miere rizika, ktoré v objekte nastalo, alebo objektu hrozí. Príčina je miesto, kde pôsobil zámer útočníka, teda pre nás slabé miesto uvedeného objektu. Hlavným cieľom uvedeného nástroja je postupne vytvoriť nástroj, ktorý bude zaplňovať uvedené slabé miesta a môže pružne reagovať na zmeny, a tým podporovať rozhodovanie pri rôznych situáciách, a to nie len návrhom možných riešení, ale aj minimálnej miery zabezpečenia a definovaním požiadaviek na bezpečnostných pracovníkov.

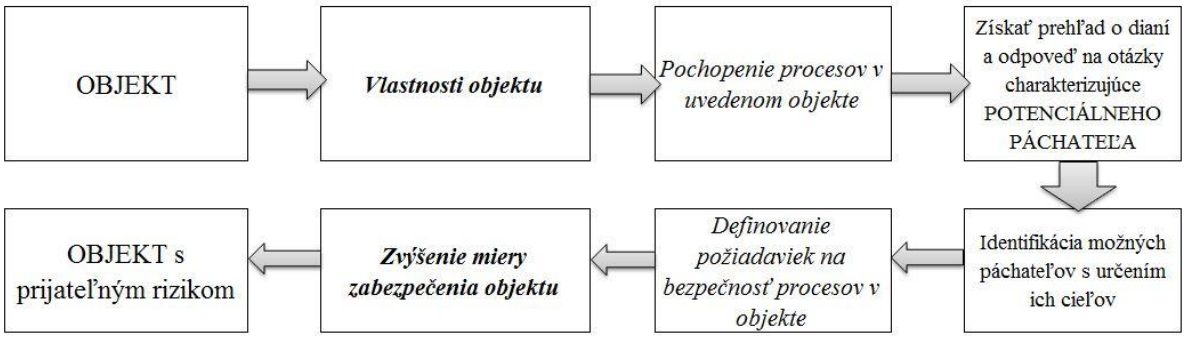
2 VLASTNOSTI SKÚMANÉHO OBJEKTU

Objekt je hodnotení na základe skúmania jeho vlastností. Vlastnosti sú skúmané vzhľadom k pôsobeniu objektu, k jeho účelu, lokalizácií a charakterizáciou návštevníkov. Jednotlivé vlastnosti by mali odpovedať na otázky:

- Akým spôsobom je zabezpečená prevádzka objektu?
- Aký rizikový sú pracovníci v objekte?
- Aké riziková je miesto kde sa objekt nachádza? (Lokalizačné riziko by malo zohľadňovať štát, mesto, lokalitu daného mesta a priľahlé okolie)

- Aké rizikové skupiny objekt navštevujú?
- Aké je hodnotenie fyzickej bezpečnosti objektu?
- Ako je členený objekt?

Je možné povedať, že analýza by mala analyzovať interné a externé procesy objektu. Interné procesy objektu charakterizujeme ako prebiehajúce procesy, ktoré môžu ovplyvniť bezpečnosť vo vnútri objektu. Externé procesy charakterizujú vlastnosti, ktoré vyplývajú z vonkajšieho prostredia smerom na objekt, teda dochádza k ohrozeniu z vonku. Objekty sa zoskupujú do tried a skupín. Trieda by mala charakterizovať bližšiu podtriedu uvedených prvkov, teda prvky by bolo možné špecifikovať výberom. Napríklad je možné objekty vybrať podľa viacerých kritérií, a to: veľkosť objektu, počet návštevníkov, určenia účelu objektu (nákupné centrá), prípadne podľa preferovanej značky. Uvedený systém je vhodný práve pre potrebu presného vyhľadávania podobných vlastností. Ak dochádza k opačnému procesu, a teda nie k posúdeniu objektu, ale budeme potrebovať pre objekt definovať opatrenia vzhľadom k možnému riziku vzniku incidentu, je možné pre objekt zvoliť hodnotenie danej triedy, alebo skupiny, a to podľa parametru, ktorý je pre nás rozhodujúci. Skupina je vyšší stupeň zoskupenia. Jedná sa o presné definovanie účelu objektu, a teda o obecnejšie špecifikovanie vlastností (nákupné centrá, divadlá, a iné).

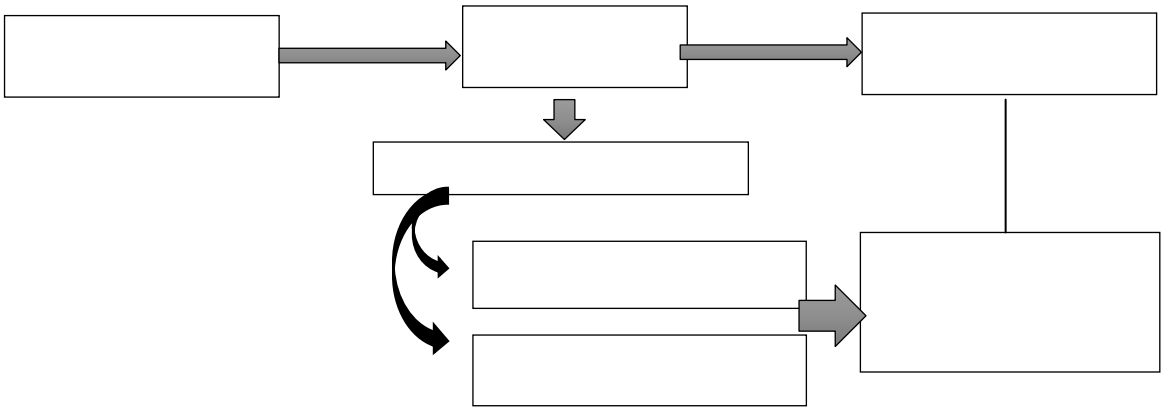
Obrázok 2 Popis procesu hodnotenia objektu

Hodnotenie objektu je realizované rovnakým procesom, akým je realizované hodnotenie incidentu, len dochádza k obecnejšiemu hodnoteniu, ktoré je viazané na proces samotného porovnania uvedenej miery nebezpečenstva vzhľadom k bezpečnosti objektu. Stručne môžeme povedať, že samotný incident nemôžeme hodnotiť samostatne bez väzby na konkrétny objekt, lebo každá hrozba je inak ohodnotená, a to vzhľadom k povahe objektu, ktorému hrozí. Nemôžeme povedať, že je rovnaká miera možnosti prepadnutia nákupného centra v Prahe, ako nákupného centra v Zlíne.

3 VSTUPY PRE PRVÉ HODNOTENIE

Dochádza k použitiu číselného parametru, ktorý definuje uvedenú úroveň. Prvá úroveň hodnotenia používa dve rovnaké techniky pre určenie miery rizika a miery nebezpečenstva. Na základe tohto ohodnotenia dochádza k definovaniu hrozieb pre konkrétny objekt. Je možné povedať, že sa jedná o možné odhalenie slabých miest v objekte, a teda definovanie možných priamych hrozieb pre objekt. Každý proces má svoje vstupy a výstupy, pričom z viacerých analytických procesov môžu vzniknúť viaceré rôzne výstupy, ktoré môžu predstavovať vstupy pre rôzne ďalšie procesy, ale aj pre samostatný jeden proces. V procesom riadení dochádza k meraniu výstupov a následnej úprave vstupov, a to na základe zistení z

meraní. To znamená, že ak my zistíme, že v objekte vysoká miera pravdepodobnosti vzniku uvedenej hrozby, musíme prijať opatrenie na vstupy v procese, a teda na parametre objektu, alebo parametre incidentu. Ak zvýšime mieru bezpečnosti objektu, alebo znížime mieru nebezpečenstva vzniku uvedeného incidentu. Prijmeme opatrenia na zamedzenie možnosti vzniku incidentu v objekte, a to tak, že posilníme prvky pre bezpečnosť objektu.

Obrázok 3 Popis prvého analytického procesu

4 HLAVNÝ PROCES HODNOTENIA ANALÝZY

Hlavný proces hodnotenia je založený na vstupných parametroch objektu a definície hrozieb vzhľadom k objektu. V procese dochádza k hodnoteniu hrozieb za pomoci parametrov, ktoré sú podobné, ako parameter RPE z FMEA analýzy, ale sú aplikované do uvedeného analytického procesu. [1]

$$RPE = R * P * E$$

R – Riziko
P – Pravdepodobnosť
E – Efekt

RPE charakterizuje hrozbu vzhľadom k akceptovateľnému riziku. Uvedená metodika riešenia bola zvolená na základe toho, že uvedené posúdenie obsahuje veľké množstvo parametrov, ktoré sú vyžadované aj vo viacerých legislatívnych dokumentoch. Riziko reprezentuje závažnosť uvedeného incidentu vzhľadom k objektu. Pravdepodobnosť vyjadruje mieru pravdepodobnosti vzniku uvedeného incidentu v objekte. Efekt vyjadruje hodnotenie stavu, ktorý môže nastať po uvedenom incidente, prípadne reprezentuje jeho mieru odhaliteľnosti, teda v ktorej etape je možné zistenie uvedeného incidentu, prípadne môže nastať prejav jeho sekundárnej vlastnosti. Ohodnotením uvedených troch parametrov vypočítame záverečný RPE parameter. Uvedený parameter je možne vyhodnotiť podľa jednotlivých hodnotení a prijať hranicu pre prijateľné riziko, ktoré je akceptované v uvedenom objekte. Definovanie akceptovaného rizika je možné nastaviť pre každý systém hodnotenia, prípadne skupinu objektov rôzne, a to podľa hodnotenia vlastností.[2]

[1] EC 60812, 2. vydání, Failure modes and effects analysis, leden 2006.
[2] EC 60812, 2. vydání, Failure modes and effects analysis, leden 2006.

5 HODNOTENIE PRÍČINY PROBLÉMU

Z hodnoty RPE sa definuje akceptovateľné riziko, to znamená riziko, ktoré sme ochotný k uvedenému objektu akceptovať. Dochádza k úplnej analýze problému za cieľom určiť koreňovú príčinu, na ktorú následne aplikujeme metódy pre odstránenie príčiny. Dochádza k aplikácií trvalého nápravného opatrenia, prípadne k aplikácií preventívneho opatrenia. V procese trvale nápravných opatrení musíme stanoviť kontrolne mechanizmy a aplikovať kontrolný plán, aby dochádzalo ku sledovaniu efektivity prijatých opatrení. Preventívne opatrenia sú aplikované na oblasti, kde dochádza k predvídaniu určitých udalostí, ktoré by mohli spôsobiť neželané incidenty v uvedených objektoch. Základný rozdiel je ten, že udalosť, alebo incident ešte v minulosti nenastal, a teda nedochádza k priamej skúsenosti z riešením uvedenej udalosti. Okamžité opatrenie reaguje okamžite na zmenu, ktorá vyvolala negatívne pôsobenie na objekt, teda zabraňuje šíreniu uvedeného incidentu v okamžiku jeho zistenia a súčasne minimalizuje možnosť pôsobenia do nasledujúcich hodín. Okamžité opatrenie avšak nepôsobí dlhodobo, teda po určitom intervale nie je efektívne, a teda dochádza k opätovnému preukazovaniu sa negatívneho pôsobenia na uvedený objekt. Trvalé nápravné opatrenie práve rieši problém v jeho zárodku, teda tam kde podmienky pôsobili na vznik uvedeného incidentu. [3]

V prípade, že definujeme uvedené opatrenia, je potrebné, aby sme odpovedali na nasledujúce otázky:

- Popis akcie, ktorá má byť vykonaná, aký to má mať vplyv na celú udalosť, dopad na riešenie. Musí dochádzať k pochopeniu uvedených opatrení zainteresovanými osobami.
- Definovanie zodpovednej osoby za nápravné opatrenia, prípadne preventívne opatrenie. Uvedená osoba by uvedené zodpovednosti mala mať definované v kompetenciách, ktoré určujú jej pracovné zaradenie. Musí byť z uvedenou zodpovednosťou oboznámená.
- Definovanie intervalu pre naplnenie požiadavky uvedeného opatrenia. Môže byť priložený presný kontrolný plán v prípade, že sa jedná o nadväznosť uvedených činností.

6 HODNOTENIE PRIJATEĽNÉHO RIZIKA A ÚČINNOSTI

Prijaté opatrenia musia byť znovu ohodnotené a porovnané s akceptovateľným rizikom. Akceptovateľné riziko je riziko, o ktorom vieme a sme pripravený ho akceptovať, pokiaľ nepresiahne určitú hodnotu. Práve z uvedeného dôvodu musí dochádzať k pravidelnému preskúmavaniu objektov, za účelom, aby objekty a ich koeficienty zodpovedali čo najpresnejšie realite. Je potrebné si uvedomiť, že opatrenia potrebujú určitú dobu na ich aklimatizáciu v danom objekte, aby mohla byť sledovaná ich účinnosť a vplyv na bezpečnosť. Nie je možné vyžadovať okamžitú reakciu na trvalé nápravné opatrenia, pretože nemusia byť splnené všetky body postupu pre zavedenie trvalého nápravného opatrenia. Ďalším dôležitým aspektom je, že aby boli opatrenia účinné musia byť dodržované, a aby dochádzalo k ich dodržovaniu, musia byť opatrenia pravidelne kontrolované. Pokiaľ v uvedený termín pre naplnenie určitej úlohy nedošlo k jej naplneniu, môžeme očakávať oneskorenie v ďalších nadväzujúcich úlohách. V prípade, že hodnotenie vykazuje hodnotu, ktorá je vyššia ako stanovené akceptovateľné

[3] Gitlow, Howard, Alan Oppenheim a Rosa Oppenheim. Quality Management: Tools and Methods for Improvement, 1995

riziko, malo by dochádzať k definovaniu nového problému, ktorý by mal byť podrobený analytickému skúmaniu podľa vyššie popísaných pravidiel.[4]

Cieľom celého systému je vytvoriť jednotný systém na prepojenie uvedených objektov, na sledovanie ich činnosti, na analýzu udalostí a na prijatie adekvátnej odozvy na vykonanú akciu, a to vzhľadom ku hrozbe. Výsledky analýzy by mali byť pravidelne prehodnocované a malo by dochádzať k ich použitiu, ako vstup pre hodnotenie odolnosti objektu voči hrozbe, alebo incidentu. Základné piliere sú vlastnosti objektu a incidentu, ktoré sú následne spracovávané vo viacerých analytických krokoch. Jedná sa o myšlienku, ktorá by mala účelovo hodnotiť objekt, vzájomne pracovať so vzťahmi medzi vlastnosťami objektu a hodnotou reprezentujúcou vlastnosti incidentu. Finálna verzia systému by mala napomáhať pri odhaľovaní slabých miest uvedených objektov, a tým by mala napomáhať pri rýchlych reakciách zložiek, ktorých reakcia je nevyhnutná. Malo by dochádzať k prepojeniu s dopravnou infraštruktúrou, ale aj s dostupnosťou uvedených zložiek, no v neposlednom rade, by uvedený systém mal pomáhať samotným prevádzkovateľom, a to k účelu monitoringu ich objektu, zamestnancov, ale aj firemného majetku. Uvedená analýza by mala byť časťou systémového riešenia, ktoré by malo zefektívniť pôsobnosť bezpečnostných systémov na viacero možných hrozieb, a to tak, že pokiaľ budeme navrhovať systémové riešenie, naša efektivita môže byť vyššia, ako v prípade, ak budeme riešiť viacero problémov paralelne, pričom môže dochádzať k vzniku slabých miest, ktoré by mohli byť práve príčinou vzniku hrozby.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] Analýza možných způsobů a důsledků poruch (FMEA): referenční příručka. 4. vyd. Praha: Česká společnost pro jakost, 2008, vi, 143 s. ISBN 978-80-02-02101-8.

[2] Gitlow, Howard, Alan Oppenheim a Rosa Oppenheim. Quality Management: Tools and Methods for Improvement. Burr Ridge, IL: Irwin, 1995 (Management kvality: Nástroje a metody zlepšování).

[3] Goldenberg, Jacob a David Mazursky. Creativity in Product Innovation. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2002 (Kreativita *pro inovaci produktu*).

[4] IEC 60812, 2. vydání, Failure modes and effects analysis, leden 2006. (viz také ČSN EN 60812 Techniky analýzy bezporuchovosti systémů - Postup analýzy způsobů a důsledků poruch (FMEA) - pozn. překl.).

[5] IEC 61025, 2. vydání, *Fault tree analysis*, leden 2007. (viz také ČSN EN 61025 Analýza stromu poruchových stavů (FTA) - pozn. překl.)

[6] IMLER, Ken. *Strategické systémy kvality*. Pardubice: Radek Lévay, 2008, 173 s. ISBN 978-80-904156-0-7.

[7] Krasich, M. (2007). "Physics of Failure Approach to FMEA", Tutorial Proceedings Reliability and Maintainability Symposium.

[8] L. D. Prochazkova, M. Hromada, The proposal system for the safety assessment of soft targets with focus on school facilities. 1st ed.Sciemcee Publishing: London, 2015, pp. 30-33.

Ing. Lucia Procházková, Ing. Martin Hromada, Ph.D., Ing. Jan Mrázek
Fakulta aplikovanej informatiky
Unverzita Tomáša Baťu v Zlíne
Nad Stráňemi 4511 Zlín
lprochazkova@fai.utb.cz

[4] Analýza možných způsobů a důsledků poruch (FMEA), 2008

PROGNÓZA VÝVOJA BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE V IRAKU DO ROKU 2025

IRAQ: STRATEGIC OUTLOOK 2025

Peter ROZEMBERG

ABSTRACT

This article is focused on the security situation in Iraq and its strategic outlook until 2025. In the next decade, Iraq will face significant socio-economic problems. Ethno-sectarian differences will contribute to potential armed escalation among the Iraqi ethnic groups. At the same time, Iraq in 2025 will be a very important geopolitical center, with one of the world´s largest reserves of hydrocarbons.

Keywords: Iraq, prognosis of security situation, energy security, crude oil, international security, terrorism, strategic outlook.

ÚVOD. Iracká republika (IRQ) je tvorená heterogénnou spoločnosťou, ktorú ovplyvňujú etnické, politické, náboženské, kmeňové, ako aj ideologické faktory. Po vojenskej invázii do krajiny v roku 2003 a následnom páde režimu Saddáma Husajna a ukončení činnosti jeho politickej strany BAAS, ako aj následnom prepuknutí etnicko-sektárskeho konfliktu sa negatívny efekt uvedených faktorov ešte viac zvýraznil.

Obrázok 1 Iracká republika

Základné trendy vývoja IRQ do roku 2025. Pre hodnotenie budúceho vývoja IRQ do roku 2025 je okrem vyššie spomenutých faktorov potrebné vziať do úvahy aj základné globálne, regionálne a lokálne trendy, ktoré budú s vysokou pravdepodobnosťou zásadným spôsobom ovplyvňovať nielen sociálnu, ekonomickú a politickú dynamiku vnútro-spoločenských faktorov, ale aj výstavbu zahraničných vzťahov IRQ so susednými krajinami, krajinami regiónu Blízkeho a Stredného východu, ako aj s globálnymi štátnymi aktérmi.

Medzi základné **globálne trendy**, ktoré budú s vysokou pravdepodobnosťou ovplyvňovať smerovanie a dynamiku rozvoja IRQ do roku 2025 budú patriť znižujúce sa celosvetové zásoby ropy (čo prispeje k zvýšeniu významu IRQ ako dôležitého vlastníka energetických zásob v tomto regióne)[1] a nedostatok dažďových zrážok s pretrvávajúcim negatívnym dopadom globálneho otepľovania. Do formovania vývoja bezpečnostnej situácie v IRQ môžu zasiahnuť aj noví globálni hráči (najmä Čínska ľudová republika – CHN a Indická republika - IND), ktorí sa v blízkom a strednom časovom horizonte s vysokou

[1] Zdroj:First Draft of the National Security Strategy for 2015-2025 (Towards a secure and prosperous Iraq), s.30.

pravdepodobnosťou budú v zvýšenej miere angažovať v tomto regióne, bohatom na energetické zdroje.

Medzi základné **regionálne trendy**, ktoré budú s vysokou pravdepodobnosťou ovplyvňovať smerovanie a dynamiku IRQ do roku 2025 budú patriť regionálne ambície Iránskej islamskej republiky (IRN) stať sa regionálnou mocnosťou na úkor Saudskoarabského kráľovstva (SAU). S touto problematikou sa úzko viaže náboženská príslušnosť obyvateľov IRQ, nakoľko viac ako 60% jej obyvateľov je šíitskeho vierovyznania,[2] čo nahráva viac zahraničnej politike IRN ako SAU. Okrem toho synergický efekt globálneho otepľovania a nedostatku zrážok ešte viac zvýrazní už v súčasnosti nedostatočne riešený manažment vodných zdrojov v regióne medzi jednotlivými štátmi, ktoré zdieľajú spoločné vodné toky. Vodné toky v tomto regióne väčšinou tvoria aj hranice medzi jednotlivými štátmi. Nakoľko otázka vody bola vždy zahrnutá v takmer každej mierovej zmluve, ktorá v minulosti bola podpísaná medzi krajinami v tomto regióne, je do budúcna len veľmi malá možnosť, že by sa v blízkom a strednom časovom horizonte podarilo uzavrieť nejakú novú funkčnú mierovú zmluvu. S vysokou pravdepodobnosťou stroskotá práve na otázke prerozdelenia zdrojov pitnej vody. Nedostatok vody ako strategickej suroviny bude spôsobovať dodatočné negatívne tlaky na medzištátne vzťahy medzi krajinami tohto regiónu. Navyše rýchly rast populácie v tomto regióne bude vytvárať sociálne napätie spôsobené nedostatkom pracovných príležitostí pre mladú generáciu z čoho s vysokou pravdepodobnosťou vznikne bezvýchodisková situácia, s ktorou si IRQ, ani ďalšie krajiny ležiace v tomto regióne nebudú vedieť účinne poradiť. [3]

Medzi základné **lokálne trendy**, ktoré budú s vysokou pravdepodobnosťou ovplyvňovať smerovanie a dynamiku IRQ do roku 2025 budú patriť hrozba zväčšenia púštnych oblastí na úkor úrodnej pôdy, už spomínaný nedostatok pitnej vody[4] a zvyšujúci sa nedostatok potravín. To s vysokou pravdepodobnosťou môže viesť až k tlaku na irackú vládu na uskutočnenie postupnej regionalizácie s následnou hrozbou rozpadu irackej spoločnosti na základe etnicko-sektárskych línií.

Z vyššie uvedených skutočností je možno s vysokou pravdepodobnosťou prognózovať, že IRQ bude v nasledujúcich desiatich rokoch predstavovať bezpečnostnú výzvu nielen pre krajiny ležiace v tomto regióne, ale ja v širšom globálnom meradle. Vzhľadom na dlhodobo pretrvávajúce napätie vo vnútri krajiny medzi hlavnými etnicko-sektárskymi skupinami (sunnitmi, šíitmi a Kurdami) bude zlepšovanie bezpečnostnej situácie veľmi obtiažne.

Z hľadiska prognózy vývoja bezpečnostnej situácie v IRQ je pravdepodobný pesimistický scenár vývoja. Bezpečnostnú situáciu v krajine budú ovplyvňovať najmä nasledujúce kľúčové problémy, bez vyriešenia ktorých nie je možné dosiahnuť pokrok.

[2] Zdroj: WIKIPEDIA. Dostupné online na: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ir%C3%A1k
[3] First Draft of the National Security Strategy for 2015-2025 (Towards a secure and prosperous Iraq), s. 28.
[4] Ibid., s. 30-32.

Kľúčové problémy irackej spoločnosti podľa návrhu Národnej bezpečnostnej stratégie IRQ 2015-2025:

- ***Bezpečnostné problémy**, ktoré v sebe zahŕňajú medzinárodný terorizmus, organizovaný zločin, nedostatočné spravodajské kapacity IRQ, sektárstvo, proliferácia malých a ľahkých zbraní, vnútorne presídlení obyvatelia, rozmach malých ozbrojených skupín v krajine.*
- ***Politické problémy**, ktoré v sebe zahŕňajú politické konflikty a následnú polarizáciu spoločnosti, slabú politickú vôľu budovať štátne inštitúcie, nedostatočné zákonodarstvo, a absenciu umierneného politického dialógu medzi jednotlivými politickými stranami.*
- ***Geopolitické problémy**, ktoré v sebe zahŕňajú prenikanie zahraničných sponzorov financujúcich terorizmus v IRQ a nadnárodný organizovaný zločin.*
- ***Ekonomické problémy**, ktoré v sebe zahŕňajú tzv. rentiérsku ekonomiku, chýbajúcu jasnú víziu v oblasti ekonomickej politiky krajiny, veľmi slabý privátny a verejný sektor a takmer žiadne investície do miestnej infraštruktúry.*
- ***Socio-kultúrne problémy**, ktoré v sebe zahŕňajú etnicko-sektársky konflikt (vrátane extrémneho používania násilia), škodlivý vplyv chudoby, nedostatok vzdelania, zvýšená miera chorobnosti, nedostatok vlasteneckej hrdosti, nerešpektovanie základných ľudských práv, neaplikovanie princípov spravovania tzv. dobrej spoločnosti, ako aj ďalšie negatívne sociálne faktory vrátane znižovania vzdelanostnej úrovne obyvateľstva a nárastu deliktov tzv. rodovej trestnej činnosti.*
- ***Energetická bezpečnosť**. Najmä zraniteľnosť ropných polí a ich obsadenie džihádistickými skupinami typu Islamský štát (IŠ). Následne ťažba ropy, zisky z ktorej neprúdia do štátnej pokladnice, ale džihádistické skupiny operujúce v IRQ ich používajú na boj proti irackej armáde. Sekundárny negatívny dopad neodbornej ťažby ropy na životné prostredie.*
- ***Vláda IRQ**. Predovšetkým rozbujnená korupcia medzi jednotlivými vládnymi úradníkmi, nejasné vymedzenie a nerešpektovanie právomocí jednotlivých vládnych úradníkov na najvyššej, regionálnej a lokálnej úrovni. Nefunkčná justícia a policajné zložky, ako aj zneužívanie masmédií.*
- ***Kybernetická bezpečnosť**. Ide predovšetkým o zraniteľnosť elektronických systémov vlády, slabá alebo neexistujúca legislatíva v tejto oblasti, ako aj rozmáhajúci sa e-terorizmus a e-kriminalita.* [5]

[5] Ibid., s. 43-44.

Vyššie uvedené problémy, ktoré do návrhu Národnej bezpečnostnej stratégie IRQ 2015-2025 v januári 2015 zaradili samotní predstavitelia irackej vlády nám dávajú pomerne jasný obraz o aktuálnej bezpečnostnej situácii v krajine. Od januára však nedošlo k významnejšiemu posunu v legislatívnom procese a tak návrh novej bezpečnostnej stratégie zatiaľ nebol irackou vládou prijatý. A to najmä z dôvodu existencie takmer neprekonateľných názorových rozdielov medzi predstaviteľmi jednotlivých irackých parlamentných politických strán. Preto je s vysokou mierou pravdepodobnosti možné prognózovať, že tento dokument nebude prijatý do konca roka 2015. V prípade, že by prijatý bol, na jeho plnenie nateraz neexistuje politický vôľa. Predstavuje však veľmi dobrú platformu pre začiatok reforiem v krajine.

Okrem takto konkrétne vyšpecifikovaných problémov bude IRQ v budúcom desaťročí čeliť aj ďalším faktorom, ktoré budú (prevažne negatívne) formovať bezpečnostnú situáciu v krajine. Ide o nasledujúce **kľúčové faktory (premenné):** [6]

Globálne faktory (premenné).

- Otázna úspešnosť nájdenia náhrady za fosílne palivá (ropa) a začatie investícií do náhradných (alternatívnych) zdrojov pohonov.
- Dĺžka globálnej hospodárskej a finančnej krízy s jej dopadom na prehlbovanie globalizácie.
- Dôsledky globálneho otepľovania na svetové potravinárske trhy pri rastúcej populácii (najmä v regióne Blízkeho a Stredného východu).
- Činnosť globálnych aktérov (Ruská federácia - RUS, CHN a IND) pri presadzovaní svojich ekonomických záujmov.

Regionálne faktory (premenné).

- Riešenie problému zdieľania vodných tokov.
- Problém Kurdov v tomto regióne.
- Nárast populácie v regióne.

Lokálne faktory (premenné).

- Otázne prijatie tzv. upravenej irackej ústavy a ropného zákona.
- Otázna rekonštrukcia a modernizácia petrochemického priemyslu v krajine po obsadení veľkej časti ropných polí príslušníkmi IŠ.
- Otázna úspešnosť prijatia potrebnej legislatívy na podporu zahraničných investícií.
- Otázna úspešnosť riešenia problémov v poľnohospodárstve a manažmente vodných zdrojov.

[6] Ide o premenné, ktorých presnú podobu, ako budú zrealizované o 10 rokov, nie je nateraz možné vierohodne prognózovať.

- Otázne vybudovanie neetnicko-sektárskych irackých bezpečnostných zložiek.
- Hrozba eskalácie etnicko-sektárskeho konfliktu do otvorenej občianskej vojny v krajine (podľa niektorých odborníkov už prebieha).
- Hrozba migrácie obyvateľstva IRQ do krajín tzv. Západu (už prebieha).
- Dôsledky tzv. Arabskej jari na ďalší vývoj v IRQ.

Terorizmus. Bezpečnostnú situáciu v IRQ navyše výrazne ovplyvňuje pôsobenie teroristických organizácií a džihádistických skupín. Džihádistická skupina IŠ vyhlásila dňa 29.6.2014 na časti územia IRQ, ako aj na časti územia Sýrskej arabskej republiky (SYR) kalifát a začala uplatňovať islamské zákonodarstvo (šaria). [7] Najvyšší predstaviteľ IŠ Abú Bakr Al Baghdádi sa snaží riešiť krivdy a nespravodlivé postavenie sunnitskej menšiny v IRQ a SYR, a to najmä z dôvodu, že sunnitská menšina bola od roku 2003 (začiatok vojenskej invázie proti Saddámovi Husajnovi) zanedbávaná, nakoľko vo väčšine doterajších vlád boli v prevahe občania šíitskeho vierovyznania podporovaní IRN. Dôsledky pôsobenia teroristických organizácií (napr. Al-Qáida v IRQ) a džihádistických skupín (najmä IŠ) v krajine sú vážnou bezpečnostnou hrozbou pre ďalší (najmä ekonomický) rozvoj krajiny a preto sa súčasná iracká vláda rozhodla seriózne zaoberať touto problematikou, čoho dôkazom je aj prioritné zakomponovanie problematiky boja proti terorizmu do pripravovaného návrhu Národnej bezpečnostnej stratégie Iraku 2015 - 2025.[8]

Boj proti terorizmu predstavuje pre irackú vládu najvyššiu prioritu a je v tomto dokumente rozdelený do troch úrovní:

Národná úroveň.

- *Nájsť mechanizmus ako vyriešiť problematiku presídlených irackých občanov v rámci, ako aj mimo územia IRQ.*
- *Pripraviť a implementovať stratégiu národného zmierenia s cieľom znížiť nedôveru jednotlivých častí irackého obyvateľstva voči sebe navzájom.*
- *Pripraviť a implementovať Národnú protiteroristickú stratégiu.*
- *Posilniť kapacitu a vzájomnú spoluprácu medzi jednotlivými spravodajskými službami IRQ a založiť jednotnú národnú databázu boja proti terorizmu a organizovanému zločinu, do ktorej budú mať prístup všetky relevantné spravodajské služby.*
- *Pripraviť potrebnú legislatívu potrebnú pre boj proti terorizmu.*

Regionálna úroveň.

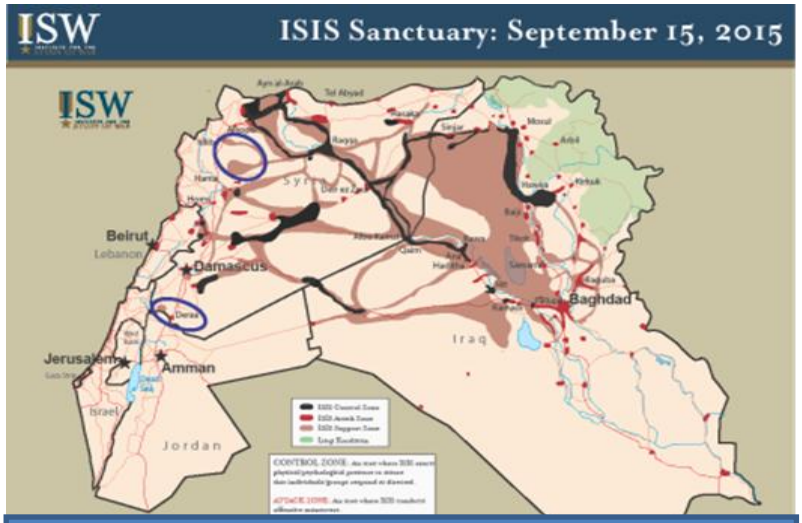
- *Implementovať arabskú stratégiu boja proti terorizmu.*

[7] BARRETT, R.: The Islamic State, The Soufan Group, November 2014, s. 19. Dostupné online na: http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf
[8] First Draft of the National Security Strategy for 2015-2025 (Towards a secure and prosperous Iraq), s. 23-25.

- *Nastoliť regionálny mechanizmus na podporu regionálnych štátov prechádzajúcich transformačným procesom s cieľom znížiť úroveň teroristických aktivít v regióne.*
- *Koordinácia protiteroristických aktivít so susednými krajinami s cieľom označiť inštitúcie, ktoré podporujú terorizmus, extrémizmus a násilie.*
- *Koordinácia aktivít s Organizáciou islamskej spolupráce s cieľom propagácie kladných hodnôt islamu ako sú tolerancia a rešpekt k iným náboženstvám a ich hodnotám.*

Medzinárodná úroveň.

- *Použiť koalíciu spojencov v boji proti terorizmu na zvýšenie irackých protiteroristických kapacít, na výmenu informácií a expertov.*
- *Spolupracovať s členskými štátmi OSN a pripraviť návrh konvencie pre boj s medzinárodným terorizmom.*
- *Spolupracovať s medzinárodným spoločenstvom s cieľom implementácie Globálnej stratégie OSN proti terorizmu.*
- *Usporiadavať medzinárodné konferencie zamerané na boj proti terorizmu.* [9]

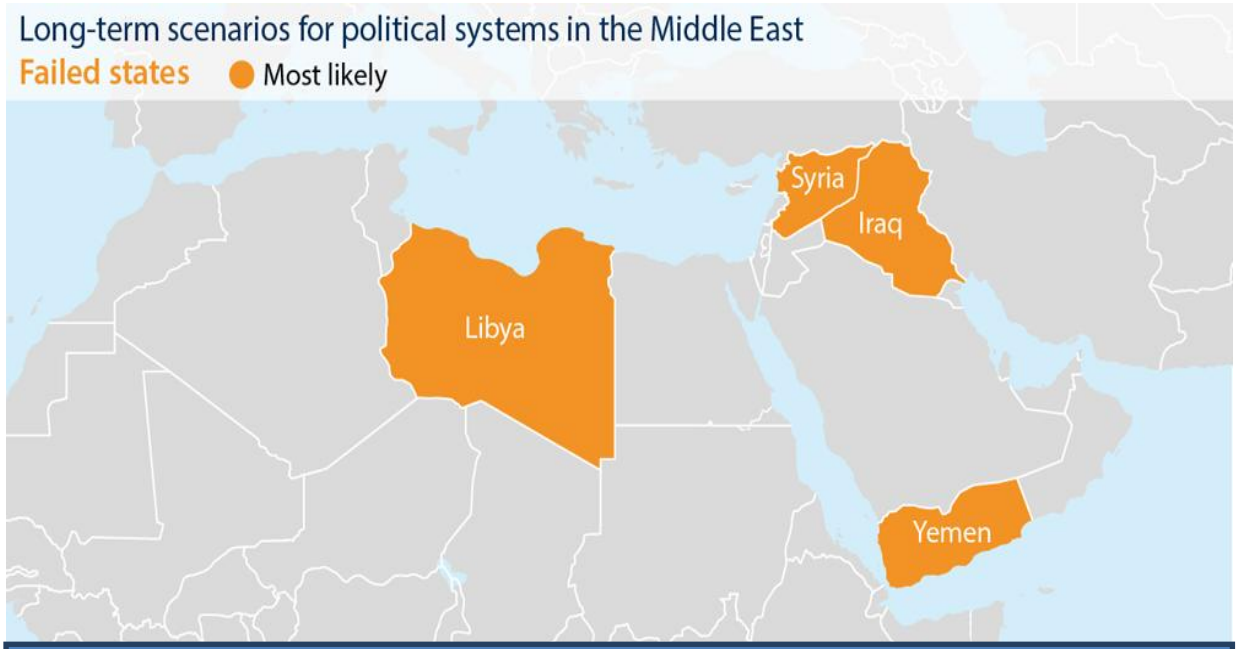
Obrázok 2 Územia IRQ a SYR ovládané IŠ

Nakoľko však IŠ má veľkú podporu sunnitského obyvateľstva v krajine, je s vysokou mierou pravdepodobnosti možné konštatovať, že IRQ v pôvodných hraniciach (z roku 2003) sa v prípade ukončenia konfliktu už nepodarí obnoviť. Pôsobenie IŠ aj v sunnitských oblastiach SYR[10] tak skôr vytvára predpoklad na rozpad pôvodných hraníc IRQ pozdĺž etnicko-sektárskych línií a vznik troch samostatných celkov – sunnitov (stredná časť IRQ a časť SYR), šiitov (juh IRQ) a kurdskej samosprávy (sever krajiny). Avšak ani samotné sunnitské obyvateľstvo v IRQ ani v SYR nie je jednotné v pohľade na svoju budúcnosť. Je preto možné predpokladať, že v budúcnosti by sa z časti území IRQ a SYR obývaných prevažne sunnitským obyvateľstvom mohol stať nový štátny útvar, ktorý odborníci na túto

[9] Ibid., s.23-25.
[10] Zdroj: www.understandingwar.org. Dostupné online na: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20Sanctuary%2015%20SEPT%202015-01_4.png

problematiku v súčasnosti nazývajú SYRIAQ. [11] Avšak kto bude na čele tohto zriadenia je nateraz veľmi ťažké prognózovať. Niektorí predstavitelia sunnitov by si želali štátny útvar, ktorý by zastrešovala Turecká republika (TUR), iní si želajú podporu štátov Zálivu (napr. SAU) a niektorí súhlasia s vedúcou úlohou IŠ.

Z vyššie uvedenou problematikou má súvislosť aj riešenie spornej otázky Kurdskej samosprávy a štatútu mesta Kirkúk. Vzhľadom na veľké zásoby ropy a pitnej vody na území spravovanom Kurdskou samosprávou by prípadné odtrhnutie sa tohto regiónu od IRQ znamenalo zvýšenú hrozbu pre susedné krajiny, že nastane destabilizácia tých častí susedných krajín, ktoré obýva kurdská menšina. Túto skutočnosť si predstavitelia Kurdskej samosprávy plne uvedomujú a do budúcna budú s vysokou pravdepodobnosťou s touto možnosťou kalkulovať. Nateraz pôjde najmä o získanie tzv. ekonomickej samostatnosti Kurdskej samosprávy, nakoľko podľa odhadov expertov, by Kurdi boli schopní denne na svojom území vyťažiť až 450 000 barelov ropy denne.[12] V otázke úplnej autonómie Kurdov zohrajú pravdepodobne kľúčovú úlohu prezidentské a parlamentné voľby naplánované na rok 2017, ako aj prípadné prijatie už existujúceho návrhu ústavy z roku 2009. S vysokou pravdepodobnosťou sa proti úplnej samostatnosti Kurdskej samosprávy v Iraku postavia

Obrázok 3 Pravdepodobné tzv. zlyhávajúce štáty v regióne Blízkeho východu v roku 2025.

najmä predstavitelia TUR s podporou USA. Z tohto dôvodu je úplné vyriešenie tzv. kurdskej otázky do roku 2025 málo pravdepodobné.[13]

[11] Zdroj: TODAYS ZAMAN. Dostupné online na: http://www.todayszaman.com/columnist/omer-taspinar/the-future-of-syria-and-iraq-time-for-syriaq_391776.html

[12]OXFORD ANALYTICA, Iraqi Kurds will advance independence bid in 2015, Tuesday, June, 30, 2015. Dostupné online na: https://www.oxan.com/display.aspx?ItemID=DB200643

[13] Ibid.

ZÁVER

Dlhodobo neriešené etnické, ekonomické, sociálne a náboženské otázky v IRQ spolu s populačným boomom a nedostatkom pracovných príležitostí vytvárajú už teraz predpoklady na to, že IRQ bude v roku 2025 s vysokou pravdepodobnosťou tzv. zlyhávajúcim štátom.[14] Navyše predpokladané postupné vyčerpávanie nerastných surovín vrátane znižovania ťažby ropy v krajine (nižší zisk) bude mať za následok neschopnosť predstaviteľov krajiny uspokojivo riešiť čo i len najpálčivejšie problémy v IRQ. Z tohto dôvodu je možné prognózovať, že bezpečnostná situácia v krajine sa bude aj naďalej zhoršovať a môže viesť až k vypuknutiu otvorenej občianskej vojny (podľa niektorých odborníkov občianska vojna v krajine už začala). Na druhej strane IRQ v roku 2025 bude významným geopolitickým ohniskom, nakoľko sa tu nachádzajú jedny z posledných najvýznamnejších svetových neporušených zásob ropy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] BARRETT, R.: The Islamic State, The Soufan Group, November 2014.

[2] First Draft of the National Security Strategy for 2015-2025 (Towards a secure and prosperous Iraq).

[3] WWW.OXFORD-ANALYTICA.COM

[4] WWW.TODAYSZAMAN.COM

[5] WWW.UNDERSTANDINGWAR.ORG

pplk. PhDr. Peter ROZEMBERG
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
email: peter.rozemberg@mosr.sk

[14] OXFORD ANALYTICA, Middle East regimes will survive lasting instability, Friday, September 18, 2015. Dostupné online na: https://dailybrief.oxan.com/Analysis/DB205346/Middle-East-regimes-will-survive-lasting-instability

VLIV SOUČASNÉ MIGRAČNÍ VLNY NA BEZPEČNOST EVROPSKÉ UNIE

IMPACT OF THE CURRENT MIGRATION WAVE ON THE SAFETY OF THE EVROPEAN UNION

Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK

ABSTRACT

Recent enormous flooding of migrants and refugees into Europe may present a significant security risk to the European Union as a whole as well as to some of its individual Member States. The paper discusses certain specific aspects of the EU migration crisis presenting characteristics of migrants' origin, their routes in moving to the most popular destinations, situation in individual countries in terms of the number of asylum seekers, and approach they adopted to solve the present crisis. Special attention is paid to security issues and the consequences of the breath-taking flow of migrants into Germany and some other countries where they want to apply for asylum. A relatively significant numbers of migrants may change the traditional atmosphere of the society and welfare conditions in host countries. It can hardly be expected that they would easily be assimilated or integrated in the near future. On the contrary, some of them may become even more radicalized which present a potential risk for the entire European region.

Keywords: migrants, European Union, asylum, radicalization, risk

ÚVOD

Každá velká nepředpokládaná změna nebo nenadálý zásah do normálního života společnosti může vést k některým krizovým jevům, které ve své podstatě ovlivni bezpečnostní situaci v dané zemi nebo i celém regionu. V prostoru Evropské unie (EU) naposledy k něčemu takovému došlo v r. 2011, kdy se začaly objevovat první příznaky řecké finanční krize. Později, ovšem ze zcela jiných důvodů, Evropa pocítila určité otřesy v důsledku destabilizace Ukrajiny a následnému ozbrojenému konfliktu ve východní části této země.

V současné době jsme svědky obrovského nárůstu pohybu migrantů z různých částí okolního světa, zejména pak ze Sýrie, Iráku, Afghánistánu a dalších zemí, a to nejenom z oblasti Středního východu, ale i z některých afrických a asijských zemí. Migranti zpočátku volili trasu směřující ze severní Afriky, přes Středozemní moře do Itálie a Španělska, Dnes již převládá cesta z Turecka na řecké ostrovy a potom dále přes Makedonii, Srbsko a Maďarsko do Rakouska a pak zejména Německa, které pro většinu migrantů patří mezi nejvíce přitažlivé finální destinace. Po částečném uzavření maďarských hranic se Srbském a Chorvatském, se migranti ubírají Chorvatskem a Slovinskem dále do Rakouska, odkud se chtějí co nejdříve dostat na německé území nebo potom dál do Velké Británie[1].

Nápor migrační vlny je tak obrovský, že tranzitní země nebyly vůbec připraveny zavést elementární kontrolní mechanismy zahrnující např. jejich prostou evidenci či registraci. Velká část z migrantů prošla územím některých tranzitních zemí, aniž byla jakýmkoli způsobem podchycena jejich přítomnost. Snahou takových zemí, jako je Maďarsko, Srbsko, Chorvatsko nebo Slovinsko, bylo umožnit co nejhladší tranzit jejich územím na jejich cestě dál na Západ.

Ukazuje se, že hlavní problémy při nakládání s migranty a zabezpečováním jejich základních životních potřeb jsou teprve na začátku celého tohoto procesu. Souvisí to zejména s nedostatkem ubytovacích kapacit a zásobování, s příchodem zimy se tyto obtíže dále zhorší. Problémy vznikají rovněž mezi samotnými migranty, kde rvačky a další násilné činy, včetně znásilnění, začínají být na denním pořádku. Je to do značné míry dáno přeplněnými detenčními či azylovými centry, z nichž mnohé byly zřízeny na poslední chvíli a nemají odpovídající vybavení. Mezi migranty jsou značné rozdíly včetně náboženských, etnických či kulturních aspektů. Lze také předpokládat, že mezi migranty se mohli vmísit také stoupenci Islámského státu nebo jiných muslimských militantních skupin či sdružení. Z tohoto pohledu plyne určité nebezpečí, které může dále akcelerovat radikalizováním některých dalších migrantů. Živnou půdou pro naplnění této prognózy bude zcela jistě do určité míry i nespokojenost celé řady migrantů s tím, jak byli jednotlivými zeměmi přijati a jak se s nimi zacházelo.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TERMÍNŮ

V souvislosti se hojnou publicitou, která je věnována současné migrační krize zasahující značnou část evropského kontinentu, je vhodné vymezit interpretaci některých aktuálních často se vyskytujících pojmů. Týká se to nejenom vlastních migrantů a migrace, ale i termínů užívaných v médiích včetně takových slov jako imigrant, emigrant, exulant, utečenec, uprchlík, běženec atd.

Označení migrace má relativně dost všeobecný význam a souvisí s pohybem nebo přemísťováním velkého počtu jedinců či subjektů z jednoho místa na jiné. Je ho možné použít i v jiných souvislostech (např. migrace ptactva nebo i rostlin).

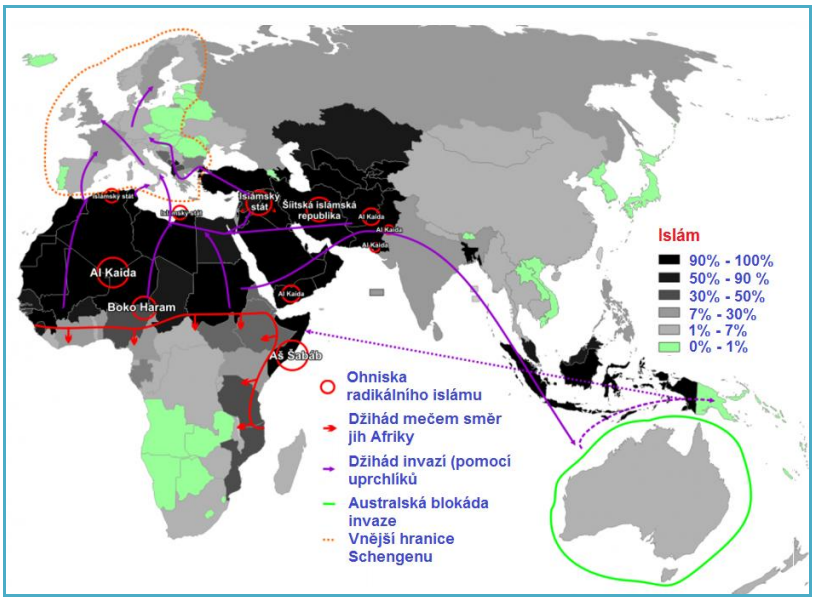
K migraci osob nejčastěji ovlivňují následující důvody[2]:

- Náboženské nebo rasové pronásledovaní;
- Ozbrojený konflikt nebo občanská válka;
- Politická nesvoboda;
- Nepříznivé ekonomické podmínky a chudoba (ekonomická a pracovní migrace);
- Nekvalitní životní prostředí (environmentální migrace).

Emigrace je termín pro označení opuštění země původu a přestěhování se do jiné země. Pro nedobrovolný útěk z vlastní země se záměrem se v budoucnosti vrátit, se užívají pojmy exil a exulant. Na druhé straně, imigrace, nebo také přistěhovalectví, je opakem je emigrace. Představuje tedy proces, při němž se na území státu usazují obyvatelé přicházející z jiných zemí nebo regionů. Pro osoby opouštějící svou zemi z oprávněných obav před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo politických, která se proto nemůže vrátit do své vlasti, se běžně používá termín uprchlík. Slova běženec a uprchlík jsou vnímána jako synonyma a není mezi nimi výrazný obsahový nebo emocionální posun. V každém případě tento status osob je dosti často diskvalifikuje a pro okolí představuje určité stigma, což do značné míry nepříznivě ovlivňuje šance začlenit se do pracovních aktivit či společenského života v místě dočasného pobytu. Z němčiny k nám však doputovalo i slovo vyhnanec, jež má poměrně konkrétní konotaci v souvislosti s odsunem Němců ze Sudet po 2. světové válce.

Migrace ve velkém rozsahu není nic nového; v historii k ní docházelo čas od času kvůli různým příčinám, včetně demografických. Je známý vznik prvních států a Velká řecká kolonizace z období 8. - 6. století př. n. l., velké stěhování národů ve 4. – 7. století n.l. Další vývoj v Evropě byl poznamenán vpádem Arabů, což zasáhlo i Střední Východ. Arabové v 15. století dále expandovali do Střední Asie a také do Indie. Všude zanechali islám, který tam zapustil pevné kořeny[3]. I dnes je snahou radikálních islámistů dále šířit a upevňovat toto náboženství po celém světě (obr. 1). Jeho vliv není možné podceňovat, zejména jeho radikální a militantní projevy.

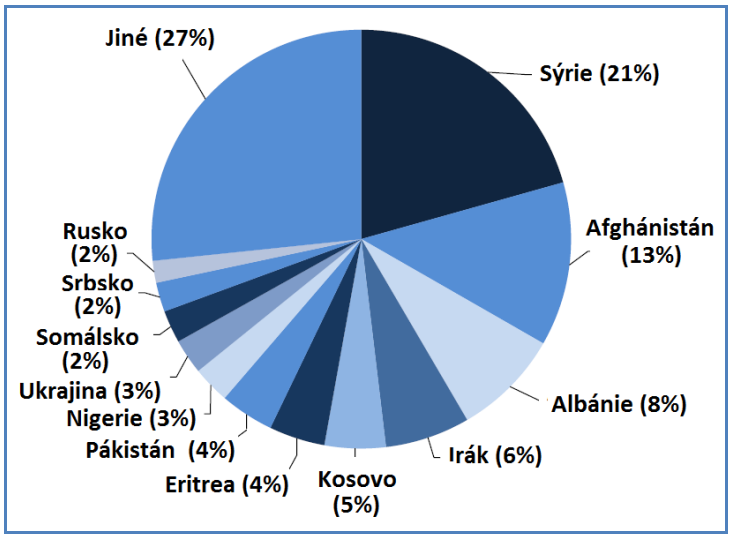
Islamizace probíhá tehdy, roste-li počet vyznavačů islámu ve společnosti. Může být buď mírumilovná (misijní činnost), nebo násilná (vláda různých náboženských režimů či útoky cizí moci). Pokud je však v určité zemi zavedena vláda vycházející z islámu, dochází k upevňování náboženské vlády a k určité diskriminaci nemuslimů[4].

Obr. 1. Rozložení obyvatel ve světě hlásících se k islámu, včetně ilustrace dalších informací souvisejících s celosvětovou expanzi této víry.

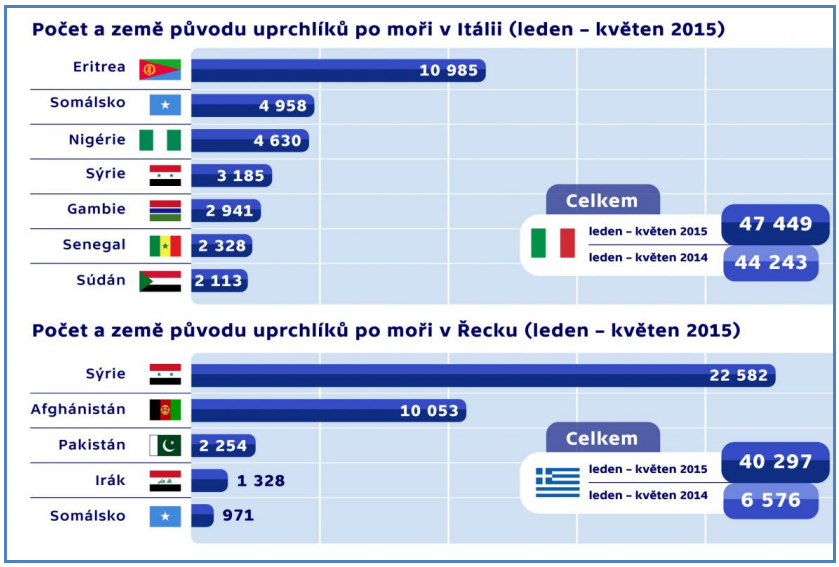
2. SKLADBA A ZEMÉ PŮVODU MIGRANTŮ

Migranti zaplavující dnešní Evropu pocházejí z více než 30 nejrůznějších zemí, z nichž utíkají z různých důvodů (obr. 2). O nich budou muset podrobněji informovat příslušné úřady v zemích, kde se budou ucházet o azyl. Vzhledem k tomu, že mnozí z těchto adeptů na azyl nemají u sebe žádné doklady, bude velmi obtížné jednoznačně danou situaci posoudit a objektivně vyhodnotit. Tento proces může být značně zdlouhavý a celou případnou repatriaci odmítnutých migrantů značně zkomplikovat.

Obr. 2. Hlavní země původu migrantů, kteří od r. 2014 intenzivně zaplavují Evropu.

Migranti z jednotlivých hlavních zemí původu volí ve většině případů na svůj průnik do Evropy cestu po moří do Itálie nebo do Řecka (obr. 3).

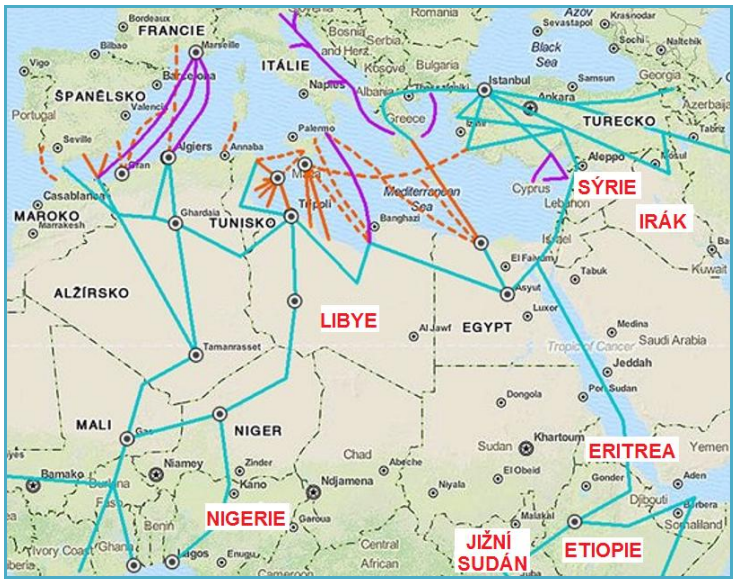
Obr. 3. Země původu migrantů a jejich první země EU, do které vstoupili.

O azyl v členských zemích EU a v ostatních zemích Schengenského prostoru požádalo v r. 2014 celkem kolem 630 000 osob. Z tohoto počtu byla asi čtvrtina ze samotné Evropy, jmenovitě z Kosova, Albánie, Makedonie, Srbska, Bosny a Hercegoviny, Ruska, Ukrajiny, Gruzie a Arménie. Přibližný počet běženců z válkou sužované Sýrie tvořil 20% všech migrantů, stejné zastoupení měli i migranti z jiných muslimských zemí Středního Východu a přilehlých oblastí (Afghánistánu, Iráku, Pákistánu, Súdánu, Íránu, Egypta, Ázerbájdžánu, z okupované Palestiny a Západní Sahary), jakož i z takových tradičních migrantských zemí jako je Alžírsko Turecko, Maroko a Tunisko). Asi 11% tvořili migranti z východní Afriky (Eritree, Etiopie, Ugandy a Jižního Súdánu) a dalších 11% běženců pocházelo z Nigérie, Mali, Gambie, Guiney, Senegalu, Ghany a Pobřeží Slonoviny. Ostatní země se na této migraci podíleli zbývajícími necelými 10%, včetně Bangladéše, Srí Lanky, Číny, Demokratické republiky Kongo, Kamerunu, Angoly, Republiky Kongo, Středoafrické republiky, Čadu, Zimbabwe a některých dalších států[5].

3. TRASY POHYBU

Vzhledem k tomu, že prakticky všichni migranti se snaží dostat do některé země EU bez jakéhokoli povolení, a velmi často bez osobních platných dokladů, při své cestě se orientují na nelegální přepravu přes moře, kde využívají služby různých pašeráckých skupin. Cesta z Afriky do Evropy přitom přijde uprchlíky na více než 3 000 USD.

Hlavní trasy využívány v r. 2014 a dříve vedly z pobřeží severní Afriky, zejména Libye (obr. 4), kde po pádu Kaddáfího nastal chaos a tím i živná půda pro pašeráky lidí, jejichž lodě ještě stále využívají libyjských přístavů (některé jsou ovládány milicemi hlásícími se k Islámskému státu). V Libyi panuje od pádu diktátorského režimu chaos. O moc bojují dvě znepřátelené vlády, v zemi vznikla i radikální islámská milice. Totální rozvrat hraje do karet pašerákům lidí, pro které se tato činnost stala prostředkem obrovských zisků. Reakce místních úřadů je naprosto nedostatečná. EU a OSN doufají, že by alespoň nějakou stabilitu v Libyi mohla obnovit politická dohoda, ale mír je zatím v nedohlednu.

Obr. 4. Některé z hlavních tras, kterými se migranti pohybují z různých míst s cílem dostat se k pobřeží, odkud potom se přeplaví do Evropy.

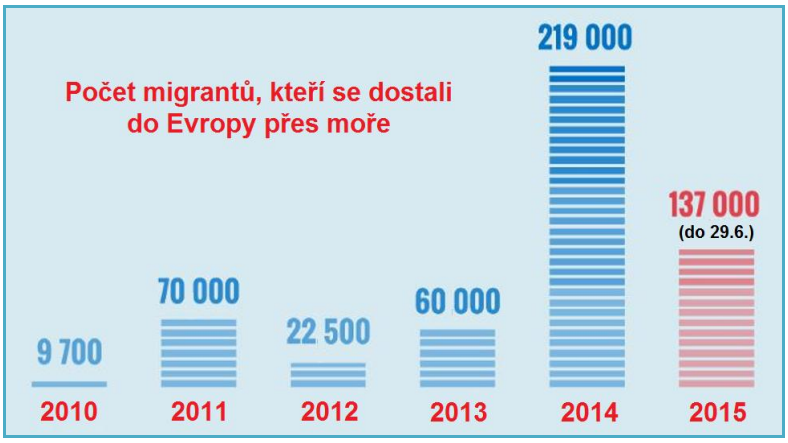
Počet žádostí o azyl v EU stoupl v roce 2014 na 626 065 ze 435 190 v roce 2013. Počet z loňského roku je nejvyšší od roku 1992, kdy migrace dosáhla svého vrcholu, byť byl tehdy počet členských zemí EU nižší. Migranti většinou nežádají o azyl v zemích jako je Itálie, Srbsko nebo Maďarsko, jejich cílem je především Německo, kde se chtějí usadit.

Největší skupinu žadatelů o azyl v roce 2014 tvořili Syřané - 20 procent celkového počtu. To je podstatně víc než druhá největší skupina - Afghánci (sedm procent). Na třetím místě byli obyvatelé Kosova těsně před Eritrejci.

V r. 2015 se migranti orientovaly přednostně na trasy vedoucí z Řecka přes Makedonii a Řecko do Maďarska, odkud měly namířeno do Rakouska a odsud do Německa. Po vybudování plotu na hranicích mezi Maďarskem a Srbskem resp. Chorvatskem, začala se trasa měnit a vedla přes Chorvatsko a Slovinsko do Rakouska a následně do Německa (obr. 5). Jejich počet zaznamenal prudký vzestup v r. 2014, tento trend se dále zintenzivnil v r. 2915 (obr. 6).

Obr. 5. Trasy migrantů z Řecka dále na západ přes Makedonii, Srbsko, Maďarsko, Chorvatsko, Slovinsko a Rakousko.

Obr. 6. Počet migrantů do Evropy po moří v letech 2010 až do června 2015 (o život utopením přišlo přes 6 000 migrantů).

Tzv. Dublinské nařízení[6] upravuje proceduru zacházení s uprchlíky po té, co překročí vnější hranice EU. Mimo jiné, stanovuje, že uprchlíci musí zůstat v tom ze států EU, jehož hranice překročili jako první. Například v situaci, kdy migrant, jenž na vnitřní území EU přicestuje po moři, se nejprve vylodí na Apeninském poloostrově, aby následně překročil italsko-rakouskou hranici a usadil se v Rakousku, úřady jsou povinny takového utečence vrátit na území Itálie, kde má uprchlík povinnost setrvat až do vyřešení jeho případu. Výjimka z tohoto pravidla nastává tehdy, když již na území jiného z členských států EU legálně pobývá příbuzný imigranta.

4. CÍLOVÉ ZEMĚ

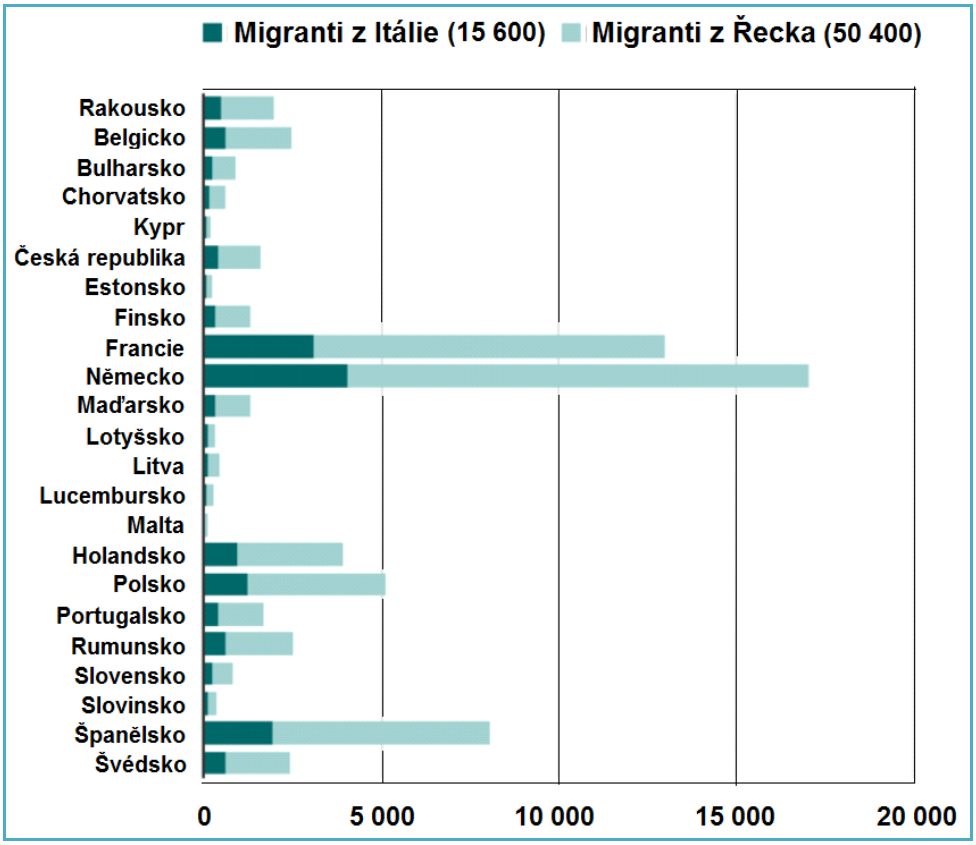
Již od začátku migrace tak velkého rozsahu bylo zjevné, že není v moci jednoho či několika států v Evropě absorbovat tento počet běženců. Proto se přistoupilo k vypracování kritérií, podle nichž se stanovily kvóty pro přijetí migrantů jednotlivými zeměmi EU. Tyto kvóty přihlížely k následujícím atributům (s určitou přiřazenou specifickou váhou v %):

a) Velikost populace, což by mělo reflektovat schopnost absorbovat určitý počet běženců (40%);
b) Celkový HDP odrážející ekonomickou úroveň jednotlivých zemí a indikací jejich potenciálu přijaté migranty integrovat (40%);
c) Průměrný počet spontánních žádostí o azyl a počet již usazených běženců na 1 milion populace příslušné země v době 2010-2014, což je mírou úsilí jednotlivých členských zemí v tomto období (10%); a
d) Míra nezaměstnanosti, jakožto indikátor možností začlenit migranty do pracovního procesu (10%).

Přidělené kvóty pro jednotlivé členské země EU (obr. 7): Belgie 2,91%, Bulharsko 1,25%, Česká republika 2,98%, Chorvatsko 1,73%, Estonsko 1,76%, Finsko 1,72%, Francie 14,17%, Italie 11,84%, Kypr 0,39%, Litva 1,16%, Lotyšsko 1,21%, Lucembursko 0,85%, Maďarsko 1,79%, Malta 0,69%, Německo 18,42%, Nizozemsko 4,35%, Polsko 5,64%, Portugalsko 3,89%, Rakousko 2,62%, Rumunsko 3,75%, Řecko 1,90%, Slovensko 1,78%, Slovinsko 1,15%, Španělsko 9,10%, Švédsko 2,92%. Konkrétní počty přidělených migrantů se budou odvíjet od celkového aktuálního počtu migrantů uvažovaných k přijetí v zemích EU.

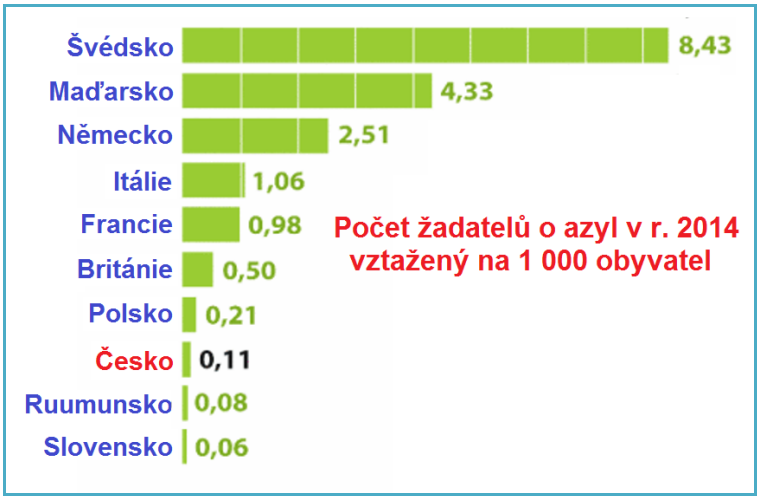
Přerozdělení migrantů vychází z téze, že každá země je povinna se o přidělenou masu migrantů solidárně postarat, protože to odpovídá hodnotám EU. Přitom se nepředpokládá, že by si hostující země mezi uprchlíky vybíraly, které přijmou a které odmítnou. Volá se také po posílení vnějších hranic Schengenského prostoru, který však již pomalu přestává existovat.

Zavedení neprodyšné ochrany tohoto prostoru je opět pro EU nepřijatelné, neboť se to rovněž příčí jejím humanistickým principům.

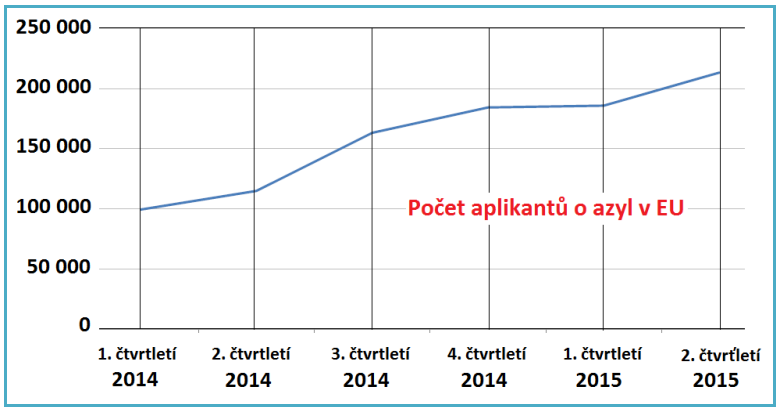

Obr. 7. Přehled kvót přidělených EU jednotlivým členským zemím. Pro Velkou Británii, Dánsko a Irsko budou určeny zvláštní kvóty. Konkrétní kvóty pro Itálii a Řecko se neuvažovaly.

Počet žadatelů o azyl stále přibývá. I když cílem azylantů je především Německo, o azyl žádají i v jiných zemích EU. Situaci lze ilustrovat i počtem žadatelů na obyvatele země příslušné cílové destinace (obr. 8) i jejich postupným nárůstem v uplynulém období (obr. 9).

Obr. 8. Vedle absolutních čísel je zajímavé srovnat také počet žadatelů o azyl s ohledem na počet domácího obyvatelstva.

Obr. 9. Vývoj průběhu podaných žádostí o azyl v posledním období.

5. BEZPEČNOSTNÍ ASPEKTY

Dnešní složité podmínky, z nichž musí EU i další země v Evropě čelit obtížím spojených s masovou migrací, byly do značné míry způsobeny naprostou nepřipraveností vrcholových orgánů EU na tuto situaci. Tento stav však bylo možné předvídat a tedy se naň připravit. Stávající legislativní mechanismy se ukázaly jako nedostačující a nakonec i ty, které by se v takových případech měly aplikovat, nejsou striktně dodržovány. Nejedná se přitom pouze o opatření, která se měla přijmout v samotných členských zemích EU, ale nedělaly se ani patřičné preventivní kroky proti tomu, aby obyvatelstvo tolika zemí ve světě se najednou rozhodlo opustit své domovy. Ve většině případů, měli k tomu zřejmě pádné důvody, ale nepodnikly se žádné účinné akce k tomu, aby jim byla poskytnuta pomoc přímo v místě problémových zemí s cílem utlumit masový exodus z těchto oblastí. K nepříznivým poměrům, které se vytvořily na území některých států, bohužel, přispěly i některé neuvážené kroky Západu. Odstranění některých autoritářských režimů přispělo sice k dočasnému nastolení určitých demokratických prvků, ale toto období netrvalo dlouho a bez plánu B uvrhlo řadu zemí, odkud dnes utíká obyvatelstvo, do chaosu a úplné destrukce elementárních podmínek pro normální chod společnosti.

Západ je nyní přetížen a je nucen improvizovat při řešení migrace, která si vyžaduje lidské i materiální zdroje, které už začínají přesahovat možnosti i nejvyspělejších zemí. Tyto těžkosti se promítají i do politického a společenského života, kde začínají mít stále větší vliv ultrapravicově a nacionalisticky orientované strany prosazující radikální řešení vzniklých krizových jevů. Nezodpovězenou otázkou zůstává i přijetí opatření spojených s přístupem k těm migrantům, kterým nebude udělen azyl. I po odmítnutí azylu se však většina bude i nadále zdržovat nějakou dobu (i několik let) než se vůbec vrátí domů. Řada z nich se nechala pokřtít a to je další důvod, kterým budou zdůvodňovat své obavy z návratu do svých domovských zemí. Je třeba přihlédnout i k tomu, že několik milionů dalších migrantů (zejména těch, kteří se dočasně zdržují na území Turecka, Libanonu, Jordánska i jinde) se už postupně vydává na cestu do Evropy nebo tak hodlá učinit v nejbližší době.

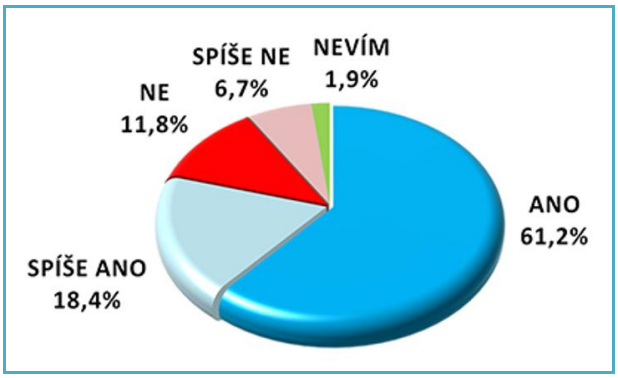
Obavy před důsledky migrace se objevují stále častěji a s tím roste i odpor velké části veřejnosti proti přijímání dalších migrantů. Přes 50% obyvatel střední Evropy spatřuje nebezpečí z nových přistěhovalců. Značné procento obyvatel považuje toto nebezpečí vyšší než je tomu u terorismu. Strach je také z možné nárůstu zločinnosti, organizovaného zločinu, obchodování s drogami, rozšíření prostituce atd. To vše budí určitou nervozitu u většiny místního obyvatelstva, které spojuje tyto jevy doprovázející migraci za destabilizaci vytvořených společenských poměrů a narušení celkové atmosféry ve společnosti. Za hlavní nebezpečí se v cílových zemích považuje zejména ilegální a nekontrolovatelná imigrace, odkud hrozí ne-

bezpečí rozvratu, kriminality a možných teroristických útoků. Mezi tuto skupinu řadíme především na 170 000 ilegálních migrantů, kteří se do EU dostali přes Sicílii.

Protesty v Německu proti migrantům se zintenzivňují a projevují se stále agresivnějším způsobem, včetně napadení azylových či detenčních center. V ČR lze rovněž pozorovat odpor proti přijímání migrantů podle kvót stanovených EU (obr. 10).

a)

b)

Obr. 10. Proti přijímání migrantů protestují nejenom v Německu (a), ale je proti němu i veřejné mínění v České republice (b).

Ukazuje se, že je zapotřebí revidovat mezinárodní úmluvy a pravidla upravující problematiku uprchlíků - některé jsou značně zastaralé a odrážejí spíše poměry z poloviny minulého století. Současné standardy jsou při širokém rozsahu krize neudržitelné. Z dosavadních průzkumů je zjevné, stávající sociální systém se dá snadno zneužít ekonomickými migranty, mnohdy na úkor skutečných humanitárních běženců. V posledních týdnech a měsících EU urychleně přijímá nové předpisy, aby tak aktuálně reagovala na vzniklou překotně se vyvíjející migrační situaci[7].

ZÁVĚR

Migrace osob z různých rozvojových zemí do Evropy byla v minulosti relativně plynulá, i když se občas krátkodobě objevily určité větší či menší výkyvy. Bylo to především po rozpadu kolonií, které dlouhé období spravovaly některé evropské mocnosti. Migrace většího rozsahu se vyskytla v průběhu 2. světové války a pak i po jejím skončení, a také během konfliktu po rozpadu bývalé Jugoslávie. Současná situace s tak enormním, a v podstatě nekontrolovatelným nárůstem osob, které se najednou ocitli před branami Evropy, představuje bezprecedentní problém, který může dříve nebo později eskalovat do takových rozměrů, které mohou zásadním způsobem ovlivnit bezpečnostní poměry v regionu.

Tisíce běženců, kteří denně připlouvají do Evropy, představují náročnou a konkrétní prověrku toho, jak EU dodržuje své vlastní pravidla. Přitom předpisy a směrnice EU jasně určují, kdo se má o migranty postarat, kde mají bydlet a na jakou pomoc a služby mají nárok. Země, o kterých je v souvislosti s uprchlickou krizí nejvíc slyšet, však už příslušné směrnice dodržovat nezvládají[8].

Politika a postup EU k řešení migrační vlny takového masivního rozsahu se ukázal jako neúčinný. Její snaha o jakousi legalizaci pohybu migrantů spolu s udržením Schengenského prostoru, který postupně přestává reálně existovat, zřejmě nepovede k uklidnění. Vše nasvědčuje tomu, že nejednotný přístup opírající se často o krátkodobé a nesystematické řešení problému, kde se často improvizuje, může oprávněně vést i k vážnému ohrožení celistvosti a integrity samotné EU i její vnitřní a vnější bezpečnosti. Proto je nezbytně nutné přijmout jed-

notná a efektivní opatření k řešení nejenom aktuální situace, ale i podniknout kroky k tomu, aby se tato situace neopakovala v budoucnosti. Zatímco dříve se migrace tolik nespojovala s potenciální hrozbou terorismu, dnes se okolnosti vyvinuly tak, že příliv nekontrolovatelně velkého počtu migrantů, mezi nimiž budou problematické osoby i kriminální živly, již toto nebezpečí reálně představuje. Všeobecně se má za to, že po skončení humanitární krize začne bezpečnostní krize.

Měli bychom se poučit z toho, jak podobnou situaci řeší jinde ve světě, včetně důsledného prověřování všech žadatelů o azyl. Např. USA i Austrálie si každého nově příchozího migranta prověřují bezpečnostními službami rok i více, než mu udělí azyl. Máme také i své zkušenosti s integrací Romů, přestože jsou na naši kulturu zvyklí stovky let a jsou tu s námi téměř od nepaměti. Navíc, u mnohých migrantů bude hrát významnou roli náboženství, kde Islám má ze všech náboženství relativně největší problém s kompatibilitou k západním hodnotám, ke svobodě vyznání a k demokracii.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZU

1. ŠESTÁK, B., SABOL, J. *Potenciální hrozba pro Evropu: Migrace v číslech a geografických souvislostech.* AWHP mezinárodní konference „Imigrace – Bezpečnost a zdravotní rizika“, Praha, 2.10.2015.
2. *Migrace obyvatelstva – historické mezníky a význam migrace pro současnost i budoucnost*. Dostupné na internetu (3:9:2015): https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/ zobraz_cast.pl?cast=71391
3. *Argumentační manuál proti povinnému přerozdělování uprchlíků*, iDnes, 9:10:2015. Dostupné na internetu (3.9.2015): http://vojtekova.blog.idnes.cz/c/462409/
4. *Islamizace*, Wikipedie – otevřená encyklopedie. Dostupné na internetu (3:9:2015): https://cs.wikipedia.org/wiki/Islamizace
5. *Odkud emigranti proudí a kam míří?* Dostupné na internetu (3.9.2015): http:// garassy.blog.idnes.cz/c/475687/odkud-imigranti-proudi-a-kam-miri.html
6. *Dublin Regulation.* Wikipedia – The Free Encyclopedia. Dostupné na internetu (3.9.2015): https://en.wikipedia.org/wiki/ Dublin_Regulation
7. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committe of the Regions – A European Agenda on Migration.* EC, Brusel, 13 May 2015
8. Evropě kvůli migrantům dochází dech, nezvládá plnit vlastní pravidla. Dostupné na internetu (3:9:2015): http://zpravy.idnes.cz/evropske-smernice-o-uprchlicich-a-jejich-naplnovani-fy2-/zahranicni.aspx?c=A150803_123751_zahranicni_mlb

Doc. Ing. Jozef Sabol, DrSc.
Prof. Ing. Bedřich Šesták, DrSc.
Fakulta bezpečnostního managementu PAČ v Praze
Lhotecká 559, 143 01 Praha 4, Česká republika
sabol@polac.cz, sestakb@polac.cz

HISTÓRIA VERZUS PROPAGANDA V DOKUMENTE „TOTO JE ALAHOV PRÍSĽUB“

HISTORY VERSUS PROPAGANDA IN THE DOCUMENT „THIS IS THE PROMISE OF ALLAH“

Adrián SIPKO

ABSTRACT

The document *„This is the promise of Allah“* of the Islamic State refers to the events of the seventh and eighth centuries. The historical analysis of the document distinguishes between historical happenings and propaganda.

Keywords: Islamic state, document *„This is the Promise of Allah“*, historical criticism

ÚVOD

Militantná organizácia Islamský štát vydala 29. júna 2014 dokument s názvom „*Toto je Alahov prísľub*“. Dokument bol vydaný v piatich jazykoch[1] a zároveň vo video a audio formáte umiestnenom na Internete[2] čím sa mu dostalo širokej pozornosti. Autorom dokumentu je Abu Mohamed al-Shami hovorca Islamského štátu a zároveň jeho emir v Sýrii. Dokument vyhlasuje, že Alah prisľúbil Islamskému štátu „*udelenie následníctva na zemi teraz rovnako ako ho udelil predtým*“.[3] Toto následníctvo neznamená len odovzdanie vlády, ale aj odovzdanie povinnosti vykonávať islamské právo šáriu.[4]

Dokument sa následne odvoláva na historické súvislosti siedmeho a ôsmeho storočia. Z hľadiska zachovaných historických prameňov[5] však v tomto dokumente ide o problémové vyjadrenia, ktoré skresľujú históriu a je ich možné vnímať ako propagandu s cieľom presvedčiť svojich bojovníkov a sympatizantov o vlastnej neporaziteľnosti a nutnosti úplného podriadenia sa veleniu Islamského štátu. Historické nepresnosti na ktorých uvedený dokument buduje svoju argumentáciu sa týkajú predovšetkým týchto štyroch oblastí:

- situácie v arabských kmeňoch pred prijatím islamu;
- údajnej ideovej a spoločenskej jednoty útočiacich Arabov v prvom období kalifátu
- výbojov historického kalifátu, ktoré boli poháňané len vierou a kde „nahí a bosí pastieri“ s „najúbohejšími zbraňami“ porážali najsilnejšie armády na svete
- dôvodov prečo bol kalifát schopný bleskovo teritoriálne expandovať.

Zároveň je v texte uvedeného dokumentu viacero historických anachronizmov, ktoré spochybňujú argumentáciu.

---

[1] Jazykové verzie boli arabsky, anglicky, rusky, francúzsky a nemecky

[2] https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2014/06/29/the-islamic-state-restores-the-caliphate/ dostupné na Internete 10. septembra 2015

[3] *Allah has promised those who have believed among you and done righteous deeds that he will surely grant them succession to authority upon the earth just as He granted it to those before them..., s. 1.*

[4] *„It is not simply kingship, subjugation, dominance, and rule. Rather, succession is to utilize... to do what the Sharia recquires...“* s. 2.

[5] Preklad arabských historických textov vzťahujúcich sa na toto obdobie je dostupný v 500 stranovej zbierke *Annals of the Early Caliphate*. London : Forgotten Books, 2013, ISBN 978-1330304785

1. SITUÁCIA ARABSKÝCH KMEŇOV PRED PRIJATÍM ISLAMU

Dokument „Toto je Alahov prísľub“ uvádza, že v čase keď začal pôsobiť Mohamed, bol život arabských kmeňov mimoriadne úbohý. Nikto Arabom nevenoval pozornosť.[6] Arabi boli údajne najzaostalejšími ľuďmi, žili v hlbokej nevedomosti, jedli chrobáky, hady a škorpióny a považovali to za normálne.[7] Podľa dokumentu „Toto je Alahov prísľub“ príbytky a odev arabských kmeňov boli pred prijatím islamu veľmi úbohé, príslušníci kmeňov väčšinou hladovali a vraždili sa medzi sebou pre kúsok jedla.[8] Potom však prijali islam a ich situácia sa zásadne zmenila. Kmene sa zjednotili v novej viere a vzájomná nevraživosť medzi kmeňmi zmizla. Prestali rozlišovať medzi bohatým alebo chudobným, belochom, alebo černochom. Zanechali nacionalizmus a vydali sa na cestu džihádu. Táto komunita, ktorá vytvorila kalifát v pomerne krátkom čase dvadsiatich piatich rokov „ukončila“ dve z najväčších ríš v histórii.[9]

Dokument „Toto je Alahov prísľub“ tvrdí, že bojovníci kalifátu s najúbohejšími zbraňami a vo veľmi malom počte „*vtlačili nosy uctievačov kríža do zeme*“.[10] Zároveň sa odvoláva na bitku pri al-Kádisíjí v roku 636 kde slabo vyzbrojení *„bosí a nahí arabskí pastieri“* porazili novoperzskú ríšu. [11] Po čase a istých generáciách sa však Arabi začali topiť *„v oceánoch hanby, boli kojení mliekom poníženia, vládli im najodpornejší zo všetkých ľudí“*[12].

V súčasnosti však nastal čas, keď sa moslimovia prebudili zo spánku, odhodili odev poníženia, obnovil sa kalifát a zástava monoteizmu veje vo vetre. Jej tieň pokrýva územie od Alleppa po rieku Dijála.[13] Dokument odmieta demokraciu a sekularizmus ako „odpad“ zo Západu[14]. Zároveň vyzýva všetkých súčasných moslimov, aby sa zhromaždili okolo kalifa.[15] Na uvedenú výzvu dodnes reagujú rôzni jednotlivci z moslimského sveta aj Európy, ktorí cestujú do Sýrie a Iraku, aby tam bojovali za novoustanovený kalifát.

Hospodárska a kultúrna situácia kmeňov na Arabskom polostrove pred a v čase pôsobenia proroka Mohameda nebola tak zúfalá ako ju popisuje dokument Islamského štátu. Na juhu Arabského polostrova, v Jemene, bohatom na vodné zdroje vznikla už v prvom tisícročí pred naším letopočtom vyspelá poľnohospodárska kultúra. Posledné jemenské staroveké kráľovstvo, Himjarské kráľovstvo, ktoré tu vzniklo v druhom tisícročí pred naším letopočtom zaniklo až v roku 525, teda menej než polstoročie pred narodením Mohameda.

---

[6] Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah..., s.3.*

[7] *We used to eat scarabs, beetles, scorpions, and snakes. We considered such as food.* Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah..., s.3.*

[8] *As for our homes, then they were nothing but the surface of the earth. We did not use to wear anything except what we made from the fur of our camels and sheep. Our religion was to kill each other and oppress each other. One of us would bury his daughter alive, hating the thought that she would eat from his food* Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah..., s.3.*

[9] „*This ummah succeeded in ending two of the largest empires known to history in just 25 years...*“, s. 4.

[10] *„...they forced the noses of the cross-worshippers onto the ground with the most miserable of weapons and weakest of numbers“* , Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah...*,s. 4.

[11] “*... those barefoot, naked, shepherds* “ Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah...*,s.4.

[12] *„The time has come for those generations that were drowning in oceans of disgrace, being nursed on the milk of humiliation, and being ruled by the vilest of all people...“, s. 4.*

[13] , s. 5. Aleppo je najväčšie mesto v Sýrii s 1,8 mil. obyvateľov 50 km južne od tureckých hraníc, rieka Dijála v Iraku je jedným z prítokov rieky Tigris

[14] Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah* , s. 6, 7

[15] „So rush o moslims and gather around your khafifah, so that you may return as you once were for ages, kings of the earth and knights of war., s6

Čo sa týka samotného obdobia Mohamedovho života, zachované sýrske a grécke písomné pramene na začiatku siedmeho storočia uvádzajú v Jemene vyspelú sociálne stratifikovanú spoločnosť. Bolo tu rozvinuté zriadenie mestských štátov podobné na poleis z obdobia klasického Grécka. Mestské rady starešinov (misvádi) sa skladali z predstaviteľov urodzených rodín. Najvýznamnejšie spomedzi týchto obchodných centier boli mestá – Márib, Saná, Nedžrán a Maín. Pramene hovoria o rozvrstvenej spoločnosti skladajúcej sa z urodzených osôb, teda šľachty, kupcov, slobodných roľníkov, slobodných remeselníkov a otrokov.

Slobodní roľníci boli zjednotení v občinách, kde spoločne používali sieť vodných kanálov a iné zavlažovacie zariadenia.[16] Šľachta žila väčšinou v mestách aj keď svoje statky mala v poľnohospodárskych oblastiach, kde sa nachádzali obrábané polia, sady, vinice a háje datľovníkov. Obrábanie polí a sadov, ktoré patrili šľachte a starostlivosť o dobytok spočívali na otrokoch. Okrem tradičných obilnín sa tu pestovali sa aj také luxusné rastliny ako kadidlovníkový céder, aloe, rôzne aromatické rastliny a korenie.

Stredná časť Arabského polostrova bola chudobnejšia na vodné zdroje. Ani tam však nebola situácia taká zúfalá ako to opisuje dokument islamského štátu. V polopúšťach a polostepiach strednej časti Arábie beduíni chovali kozy, v menšej miere ovce. V oázach sa venovali poľnohospodárstvu.

Oblasť strednej Arábie bola naviazaná na jej západnú časť tiahnucu sa pozdĺž Červeného mora zvanú al-Hidžáz. Išlo o rozvinutú oblasť, kde sa nachádzalo aj mesto Mekka, rodisko Mohameda. Mekka bola prekladovou stanicou na karavánovej ceste z Jemenu do byzantských teritórií Sýria, Palestína a Egypt. Mohamedovo rodisko bolo rozdelené na štvrte, ktoré obývali jednotlivé rody kmeňa Kurajšovcov. Väčšinu z nich tvorili kupci. Bohatí kupci vlastnili veľa otrokov, ktorí pásli ich stáda a v neďalekých oázach obrábali ich pôdu. Cez Mekku viedli tranzitné karavány , ale aj samotní kupci Mekky vypravovali niekoľkokrát do roka vlastné karavány, ktoré smerovali do Palestíny a Sýrie.

Teda Mekka a stredná Arábia nie len obchodovali s cudzokrajným tovarom, ale vytvárali vlastnú produkciu, ktorú potom karavány prevážali. Bola to koža, hrozienka z oázy Taif, ktoré sa veľmi cenili za hranicami Arábie, datle, zlatý piesok a striebro v zliatkoch z arabských baní, vonné masti, liečivé rastliny ako rebarbora a podobne. Ako tranzitný tovar sa z Indie vyvážala škorica, korenie a aromatické látky, čínsky hodváb a z Afriky zlato, slonovina a otroci. Zo strednej Arábie sa produkty nie len vyvážali, ale táto oblasť bola ekonomicky dostatočne silná, že sa tu z Byzancie aj dovážali byzantské látky, sklenené nádoby, kovové výrobky, zbrane a obilie. Aj v tejto časti Arábie teda nachádzame fungujúcu spoločnosť, integrácia kmeňov tu mala nie len hospodársky, ale aj náboženský charakter.

Uprostred Mekky stál na námestí chrám kockového tvaru – Kaaba (Kaaba „kocka). Do jej múra bol zapustený pomerne veľký meteorit „čierny kameň“ , ktorý bol predmetom náboženského kultu. V Kaabe boli tiež sochy božstiev rôznych arabských kmeňov.

Neďaleko Kaaby bolo námestie , kde stál dom, v ktorom sa radili starešinovia kmeňa Kurajšovcov a riešili spory podľa nepísaných starodávnych zvykoch. Kaaba bola miestom, ktoré uctievali a kam putovali obyvatelia zo strednej Arábie. Územie na ktorom stála Mekka a okolie Mekky boli počas celej doby putovania považované za posvätné a zakazovali sa tu riešiť rodové nezhody a púšťať sa do ozbrojených zrážok. V období putovania sa v okolí Mekky konal v zimných mesiacoch veľký trh.

[16] Pre podrobnosti pozri KOROTAYEV, Andrey. *Pre-Islamic Yemen: socio-political organization of the Sabaean cultural area in the 2nd and 3rd centuries AD*. Wiesbaden: Harrassowitz. ISBN 3-447-03679-6

Sever Arabského polostrova pokrýva rozsiahla nehostinná púšť an-Nafúd, ktorá sa tiahne až do Jordánska a Sýrie. Spolu s púšťami Gobi, Kyzylkum a Karakum patrí k najväčším púšťam v Ázii. Má červený piesok a časté silné vetry tam vytrvávajú nebezpečné veľké duny s pohyblivým pieskom. Tu by teoreticky mohli žiť obyvatelia úbohým životom a živiť sa škorpiónmi ako to uvádza dokument Islamského štátu. Historické pramene však udávajú, že táto oblasť bola trvalo neobývaná a tvorila prirodzenú prírodnú hranicu Arábie.

2. IDEOLOGICKÁ JEDNOTA ÚTOČIACICH ARABSKÝCH KMEŇOV

Čo sa týka druhého tvrdenia v dokumente Islamského štátu , že Alah cez Islam Arabov zjednotil a *„spojil ich srdcia dohromady*“[17] - to tiež nezodpovedá historickým prameňom. O dosiahnutí jednoty medzi Arabmi môžeme hovoriť len v období zvestovateľskej činnosti Mohameda, určite nie v období začiatku a rozvoja kalifátu. Podľa prameňov[18] Kupec Mohamed z Mekky, rodu Hášimovho, z kmeňa Kurajšovcov mal vo zvyku chodiť každý rok na dlhší čas do hôr, kde sa postil, hľadal ticho a pokoj. Vo veku 40 rokov mal náboženskú víziu a začal svoju zvestovateľskú činnosť. Hlásal striktný monoteizmus, vystupoval proti modlárstvu a polyteizmu. Založil náboženstvo islam doslova „podriadenie sa“ (Alahovej vôli).

Islamské hlásanie striktnej viery v jedného boha a boja proti modlárstvu malo v Mekke málo stúpencov. Šľachta Mekky vedená najbohatším kupcom Abú Sufjánom sa obávala, že takéto hlásanie spôsobí zánik kultu posvätného miesta Kaaby s jeho bohmi a tým aj politický vplyv a obchodné styky Mekky s arabskými kmeňmi. Preto boli prívrženci nového náboženstva prenasledovaní. Mohamedovi a malej skupine jeho prívržencov hrozila v Mekke fyzická likvidácia. V tom čase pozvala Mohameda a jeho prívržencov do mesta v oáze Medina najvyššia vrstva miestnych arabských kmeňov Ausov a Chazradžov, z ktorých mnohí boli v Medine zadlžení. Moslimovia, ktorí sa presťahovali z Mekky do Mediny dostali meno *muhádžirovia*, doslova vysťahovalci kvôli viere. V Medine bola takto založená moslimská obec a jej hlavnými vodcami sa stali spolu s Mohamedom kupci Abú Bakr a Umar. Muhadžirovia spolu s kmeňmi Ausov a Chazradžov v Medine začali bojovať proti Mekke a prepadávali karavány z Mekky s tovarom. Medzitým islam prijímali ďalšie arabské kmene a spolu s Mohamedom útočili na Mekku a jej stúpencov.

Šľachta Mekky, ktorá videla postupné zjednocovanie sa arabských kmeňov v islame zmenila svoj postoj voči moslimom. Začali sa vyjednávania moslimských vodcov s hlavou mekkánskych Kurajšovcov Abú Sufjánom. V roku 630 bola dosiahnutá dohoda. Podľa nej obyvatelia Mekky uznali Mohameda za proroka a politickú hlavu Arábie a boli ochotní prijať islam. Pritom si najvyššia spoločenská vrstva Kurajšovcov zachovala svoj dovtedajší vplyv. Kaaba sa stala hlavnou islamskou svätyňou a sochy kmeňových bohov boli odstránené. Hlavná svätyňa „čierny kameň“, ktorý bol vyhlásený za Boží dar, prinesený na zem archanjelom Gabrielom, bola však zachovaná.

Mekka ostala aj naďalej pútnym miestom a zároveň si uchovala svoj hospodársky význam. Ku koncu roka 630 uznala značná časť Arábie Mohamedovu moc a prijala islam. Zatiaľ je možné hovoriť o istej dosiahnutej ideovej jednote.

---

[17] This Is the Promise of Allah „ ...*Allah unified them...and brought their hearts together, all through islam. Thus, by the grace of Allah, they became brothers.* Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah...*, s. 4-5.

[18] Hlavnými prameňmi na zrekonštuovanie Mohamedovho života sú život Alahovho posla od Ibn Išáka z roku 768, Život Mohameda od al- Wadíkiho z roku 822, ďalej čiastočne korán a hadísy. IBN ISHAQ. The Life of Muhammad (preklad A. Guilame) Oxford : Oxford University Press, 2002, ISBN 978-0196360331

Rozpory medzi Arabmi začali ihneď po Mohamedovej smrti, tým že Mohamed neurčil svojho nástupcu - kalifa. Kalifa volila elitná skupina moslimskej náboženskej obce. Pozostávala z mudžahírov a blízkych Mohamedových spolubojovníkov. Rozdelila na dve skupiny. Jedna skupina voličov sa domnievala, že nástupcom Mohameda by sa mal stať Abu Bakr, ktorý bol otcom Mohamedovej tretej ženy Ajše.[19] Iná skupina tvrdila, že následníkom po Mohamedovi sa má stať Mohamedov bratranec Ali, ktorý bol zároveň manželom jeho dcéry Fatimy.[20] Táto skupina tvrdila, že najlegitímnejším následníkom Mohameda, ktorý má riadiť obec veriacich, sa môže stať len Mohamedov priamy príbuzný, nie človek ktorý je s ním spríbuznený. Prvá skupina však presadila Mohamedovho svokra, pričom druhá skupina označená ako Aliho strana *„šíatu Alí“* bola proti ustanoveniu Abu Bakra a „reptala“. Abu Bakr zomrel dva roky po prevzatí úradu[21], teda než sa v rozpore ohľadom následníctva stihol dosiahnuť nejaký všeobecný zmier. Abu Bakr už určil svojho následníka, ktorým bol Umar. Umar však nebol v žiadnom príbuzenskom zväzku k Mohamedovi, navyše pred prijatím islamu holdoval alkoholu a bol prudkej povahy. Keď Umara za kalifa presadila prvá skupina, Aliho prívrženci boli frustrovaní a napätie rástlo. Umar vládol 10 rokov, potom bol zavraždený Peržanmi, ktorých ríšu práve dobyl. Aj on menoval svojho nástupcu Uthmána ibn Affána.[22] Uthmán bol pri moci 12 rokov. Napätie narastalo, hospodárska situácia Arabov sa po výbojoch paradoxne zhoršila. Z Egypta a Mezopotámie sa na Uthmánov dvor v Medine dostavili ozbrojené skupiny vojakov a Uthman bol pri vyjednávaní s nimi zavraždený. Až v tejto situácii sa Aliho strane podarilo presadiť za nového kalifa Aliho. Aliho ako kalifa neuznal miestodržiteľ v Sýrii Muavíja a začal s Alim bojovať. Muavíja bojoval nečestne a Ali aj keď v prevahe, bojoval proti Muavíjovi málo razantne. To spôsobilo, že počas bojov sa od Aliho strany oddelila skupina radikálov *Charidža.* V roku 659 dokonca Muavija uzavrel s Byzantskou ríšou separátny mier, platil jej ročný tribút a nechal sa v Jeruzaleme sám vyhlásiť za protikalifa. Krátko nato bol pôvodný kalif Ali zavraždený. Vtedy pri voľbe nového kalifa Aliho strana za kalifa presadila Aliho syna Husajna.

Muavíja však určil za kalifa svojho syna Jazída. Zároveň určil, že nový kalif sa nebude voliť, ale táto hodnosť sa bude dediť v jeho rodine, čím založil dynastiu Umajovcov.

Toto vyvolalo veľkú nevôľu a občiansku vojnu.[23] Zároveň sa v Mekke za tretieho kalifa vyhlásil Abdulláh ibn az-Zubajr**.** Takto sa naraz v moslimskej obci vyskytli traja kalifovia a moslimská obec rozdelila aj na tri ideové tábory.

Prívržencov Muavíju, ktorá sa začala označovať ako *sunna* doslova „tradícia“, *šía* doslova „(Aliho) strana“ a *cháridža* doslova „odídenie“. Šiiti sa navyše odlíšili od sunitov aj vieroučne. Suniti a šiiti síce uznávajú ten istý korán, majú však odlišné hadísy – zbierky výpovedí Mohamedových priateľov a spoločníkov o činoch Mohameda, ktorými sa popri koráne riadia. Významným rozdielom je šiitské oddeľovanie štátnej moci – emirát a náboženskej moci - imamát. Naopak suniti vyznávajú zlúčenie emirátu a imamátu vo funkcii kalifa. Zároveň šiiti kladú dôraz na priamu rodinnú väzbu ich imámov

[19] Celkovo mal Mohamed dvanásť žien. Mohamedovou prvou ženou bola obchodníčka a jeho zamestnávateľka vdova Chadídža. V čase ich svadby v roku 595 mala 40 rokov, Mohamed 25. Druhou Mohamedovou ženou bola Sawda, ktorá sa za Mohameda vydala vo veku 65rokov. Ajšu si Mohamed zobral po príchode do Mediny. V čase sobáša mala 7 rokov.

[20] Fatima bola najmladšou dcérou Mohameda a jeho prvej manželky Chadídže. Bola matkou Hasana ibn Aliho, ktorý je v sunitskej tradícii piatym kalifom a v šiitskej trádícii je druhým imámom a Husajna ibn Alího, ktorý je v šiitskej tradícii tretím imámom (ako kalifa ho suniti neuznávajú)

[21] Bol jediný z prvej línie kalifov, ktorý zomrel na chorobu, nie násilnou smrťou.

[22] Meno Uthman v perzskej a tureckej verzii má formu Osman

[23] 10. októbra 680 sa odohrala v moslimskom svete významná bitka pri Karbale v Iraku medzi Jazidom a Husajnom, kde Husajn s celou svojou rodinou padol; toto bojové pole je dodnes jedným z najvýznamnejších šiitských pútnych miest

s Mohamedom, čím každý imám dedí poznanie po prorokovi Muhammadovi, čo umožňuje aby imám formuloval záväzné tvrdenia pre novú dobu. Teda v žiadnom prípade nemôžeme hovoriť o nejakej jednote medzi moslimami v období kalifátu počas výbojov ako to formuluje dokument „Toto je Alahov prísľub“.

3. ZNIČENIE DVOCH IMPÉRII

Treťou historickou nepresnosťou je tvrdenie o „*ukončení dvoch najväčších ríš známych v histórii*“[24] útočiacimi kmeňmi Arabského kalifátu. Ide tu o zveličenie a hyperboláciu výsledkov arabských výbojov. Arabské kmene skutočne v priebehu krátkeho času porazili a vyvrátili len jednu veľkú ríšu – novoperzskú ríšu. Druhú, Byzantskú ríšu, sa im nepodarilo poraziť aj keď o to pokúšali pri útoku na hlavné mesto Konštantínopol. Z Byzantskej ríše v skutočnosti anektovali dve z jej provincií – Sýriu a Egyt. Aj keď aj porazenie jednej z vtedajších veľmocí je samo o sebe veľmi pôsobivé, je potrebné upozorniť, že počas výbojov Arabi útočili v pre nich mimoriadne priaznivej situácii.

Ďalej Arabské kmene neboli vo výbojoch poháňané len vierou a už vôbec tam neútočili „nahí a bosí pastieri“ s „najúbohejšími zbraňami“. [25]

Predovšetkým arabské kmene neprenikli na územia Byzancie a Perzskej ríše náhle v siedmom storočí, ale prenikali tam postupne už od začiatku letopočtu. Za púšťou an -Nafúd, na hranici medzi Palestínou a Sýrskou púšťou vzniklo na konci piateho storočia arabské kráľovstvo Ghassánovcov so sídlom v meste Jabija v dnešných Golanských výšinách. Boli vazalským kráľovstvom Byzantskej ríše a poskytovali ochranu byzantskej juhovýchodnej hranice proti prípadným nájazdom iných arabských kmeňov, ktorým by sa poradilo prekročiť púšť an -Nafúd. Toto kráľovstvo bolo podľa vzoru Byzantskej ríše čiastočne christianizované. Zároveň aj Novoperzská ríša si zriadila na juhozápadnej hranici vazalské Lachmidské kráľovstvo na čele s kmeňom Lahm. Kráľovstvo sa nachádzalo medzi Mezopotámiou a Sýrskou púšťou s centrom v meste Híra v dnešnom južnom Iraku. Slúžilo ako nárazníková zóna proti prípadnému ohrozeniu Novoperskej ríše.[26]

Arabi však postupne v malých skupinách prenikali cez púšť an - Nafud a cez pohraničné kráľovstvá aj na územia samotných ríš a usádzali sa tam. Veľa Arabov sa dávno pred obdobím výbojov usadilo v byzantských provinciách Sýria, Palestína a Egypt. Napríklad Hornom Egypte tvorili Arabi značnú časť obyvateľstva. Podobná situácia s prenikaním a usádzaním sa Arabov bola aj v Mezopotámii. Pred samotným obdobím výbojov došlo k prudkému zhoršeniu ekonomickej situácie arabských kmeňov, ktorá súvisela s bojom dvoch vtedajších veľmocí o samotný Arabský polostrov.

Najskôr sa predmetom boja medzi Byzanciou a Novoperzskou ríšou stal Jemen, neskôr celá západná Arábia. Cieľom boja medzi oboma veľmocami bolo obsadenie karavánových ciest z krajín Stredomoria do Indie a Číny, zvlášť cesty z Jemenu cez al-Hidžáz do Sýrie. Byzancia a Novoperzská ríša sa pokúšali získať v Jemene oporu a používali na to miestnu šľachtu, medzi ktorou sa už na začiatku šiesteho storočia prejavili dve politické skupiny – *byzantofilská* a *iránofilská*. Boj v Jemene poskytol Byzancii zámienku na zásah do

[24] Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah..., s.4.*

[25] *„...with the most miserable of weapons and weakest of numbers*“ Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah, s.4.*

[26] Pre podrobnosti pozri: SHADID, Irfan. *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*. Washington, D.C. : Dumbarkton Oaks, volume 2, part 2, ISBN 978-08840234702010, s. 307-311.

vnútorných jemenských záležitostí. Byzancia požiadala o pomoc Etiópiu, ktorá bola jej geopolitickým spojencom. Etiópia, ktorej vojská už skôr opakovane napádali Jemen opäť vtrhla do Jemenu a nastolila tam etiópsku nadvládu (roku 525). Etiópske vojsko sa pod velením miestodržiteľa v Jemene Abrahu vydalo na pochod proti Mekke. Kvôli epidémii kiahní, ktorá vypukla vo vojsku, však výprava skončila neúspechom.

Pokus Byzancie nastoliť pomocou Etiópčanov svoje panstvo v západnej Arábii vyvolal námornú výpravu Peržanov do Jemenu. Etiópčania boli z Jemenu vyhnaní a bola tam nastolená perzská nadvláda. Sasánovské úrady sa snažili usmerniť prepravu indického tovaru do Byzancie len cez Irán a nepripustiť prepravu cez Jemen, ktorý následkom toho začal upadať.

Preloženie obchodných ciest z oblasti od Červeného mora k Perzskému zálivu sa ťažko prejavili na arabskom hospodárstve. Bol podlomený karavánový obchod, ktorý riadila Mekka. Množstvo kmeňov, ktoré karaván poskytovalo ozbrojený sprievod a pohoničov schudobnelo a napätie rástlo. V dobách prosperity sa však populácia Arabských kmeňov zvýšila a už ju nebola schopná uživiť ani dovtedajšia rozloha pasienkov. Zároveň podľa vzoru Arabov žijúcich na území Byzantskej a Novoperzskej ríše čoraz viac arabských beduínov túžilo po usadlom spôsobe života a pôde vhodnej na obrábanie, ktorej bol ešte väčší nedostatok. Preto najlepším východiskom ako uvoľniť toto napätie a získať obrábateľnú pôdu bolo zaútočenie na pôvodcov uvedenej krízy.

Medzinárodná situácia bola pre arabské výboje a pre rozšírenie islamu mimoriadne priaznivá. Obe veľmoci sa dlhodobou vojnou, ktorá trvala v rokoch 602-628 vzájomne ťažko vyčerpali. Už na začiatku vojny, v roku 602, sa sasánovský novoperzský panovník Husrav II pre neisté podozrenie rozhodol zničiť svojho arabského vazala – kráľovstvo Lachmovcov. Aj keď boli Lachmovci porazení a stiahli sa do púšte, počas týchto bojov spoznali, že ich ľahká jazda sa vyrovná ťažko opancierovaným, ale málo pohyblivým perzským katafraktom. Zároveň Arabi získali praktické skúsenosti akú taktiku uplatniť, aby zvíťazili.

Potom sa začala zdĺhavá vojna veľmocí. Byzancia a novoperzská ríša sa sústredili na budovanie pevností vo vzájomnom pohraničí, pričom južné hranice zanedbávali. Vojna sa skončila víťazstvom Byzancie. Byzancia však bola tak vyčerpaná a trpela akútnym nedostatkom prostriedkov, že cisár Herakleios zastavil vyplácanie financií pre Ghassanské kráľovstvo. Vyvolal tam nespokojnosť a oslabil svoju juhovýchodnú hranicu. Arabi zaútočili v tejto situácii. Perzskú obranu silno oslabila skutočnosť, že súbežne s bojom proti invázii Arabov, príslušníci sasánovskej dynastie viedli vojny medzi sebou. Bol to následok radikálnych sporov, ktoré spôsobila prehra vo vojne s Herakleiom. V priebehu piatich rokov 628-633 v Perzii panovalo 14 rôznych vládcov, z toho dve boli ženy.

V Byzantskej ríši boli východné provincie na ktoré Arabi zaútočili nie len oslabené po vojne, ale boli tam silné separatistické tendencie ako následok vieroučných sporov. Provincie vyznávali tzv. monofyzitské učenie[27], ktoré cisársky dvor potláčal ako herézu. Popri intenzívnych bojoch preto sa početné mestá a oblasti, napríklad Antiochia a Damask, vzdávali Arabom bez boja. Stalo sa tak na základe zmluvných dohôd, ktoré kresťanom zaručovali slobodu vierovyznania. Teda monofyzitskí kresťania získavali od Arabov možnosť vyznávať svoju vieru bez prenasledovania zo strany cisárskeho dvora.

Za to sa museli Arabom zaviazať platiť daň, ktorá bola rovnako vysoká ako tá, ktorú odvádzali do Konštantínopolu. Rovnaké zmluvy Arabi uzavreli so Židmi a neskôr Zoroastrijcami. Príslušníci týchto náboženstiev potom v islamskej ríši tvorili kategóriu

[27] Monofyzitské učenie vyznávalo len jednu, božskú prirodzenosť v osobe Ježiša Krista. Oficiálne, pravoslávne, učenie hlavného mesta vyznávalo božskú a ľudskú prirodzenosť.

obyvateľstva, ktorá bola osobne slobodná, ale politicky neplnoprávna, tzv. *zimmí*. Zároveň sa v dobýjaných oblastiach nachádzali väčšie enklávy skôr usadených Arabov, ktorí proti útočníkom nebojovali.

Do počiatku ôsmeho storočia ponechávali dobyvatelia v podmanených krajinách miestne zriadenie a bývalé byzantské a iránske úradníctvo. Preto sa zo začiatku všetky úradné listiny naďalej vyhotovovali v Sýrii a Palestíne po grécky, v Egypte grécky a koptsky, v Iraku a Iráne stredoperzsky. Do konca siedmeho storočia sa udržali v bývalých byzantských provinciách v obehu byzantské zlaté dináre, v Iraku a Iráne strieborné sasánovské dirhamy.

Teda arabské vojská neútočili na dve silné a stabilné veľmoci, ale na štáty hospodársky a spoločensky rozvrátené následkom vzájomného súperenia. Následkom svojej politiky náboženskej tolerancie a minimálnych zásahov do chodu spoločnosti Arabi ani nevyvolávali voči sebe razantný odpor. Neboli to *„bosí a nahí pastieri s najúbohejšími zbraňami“*, ale štandardne vyzbrojení bojovníci kmeňovej šľachty skúsení v bojoch pri ochrane karaván a pri udržiavaní hraníc v službách Peržanov.

ZÁVER:

Dokument islamského štátu s názvom „Toto je Alahov prísľub“, ktorý sa odvoláva na historické skutočnosti prvého kalifátu, poskytuje tieto údaje vo veľmi skreslenej forme. V podstate ani jedno z tvrdení na ktorých buduje svoje argumenty nie je historicky presné. Poukázaním na hyperboláciu úspechov arabského dobývania bez poukázania na kontext výbojov chce dokument motivovať svojich ozbrojených členov k ďalším bojom a zároveň chce prilákať do svojich radov čo najviac sympatizantov. Zabúda však na jednu podstatnú vec. Historický arabský kalifát so svojou pomerne veľkou toleranciou voči náboženstvu a kultúre obsadených území v tom čase predbiehal Európu a predstavoval civilizačný pokrok. Jeho predstavitelia nevyhladzovali podrobené národy ani ich násilím neobracali na svoju vieru. To všetko viedlo k postupnej asimilácii a veľkému kultúrnemu rozkvetu, ktorý zabezpečil po viac ako štyri stáročia moslimom prvenstvo v mnohých vedeckých odboroch, medicíne, vo filozofii, umení a technike.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Historické pramene:

IBN ISHAQ. *The Life of Muhammad* (preklad A. Guilame) Oxford : Oxford University Press, 2002, ISBN 978-0196360331
Annals of the Early Caliphate (preklad a edit. W. Muir) London : Forgotten Books, 2013, ISBN 978-1330304785

Literatúra:

KOROTAYEV, Andrey. *Pre-Islamic Yemen: socio-political organization of the Sabaean cultural area in the 2nd and 3rd centuries AD*. Wiesbaden: Harrassowitz. ISBN 3-447-03679-6
MASTERS, Bruce. *The Arabs of the Ottoman Empire 1516-1918*. Cambrigde University Press, 2013, IBSN 978-1107619036
SHADID, Irfan. *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*. Washington, D.C. : Dumbarkton Oaks, volume 2, part 2, 2010 , ISBN 978-08840234702010

TAUER, Felix. *Svět islamu*. Praha : Vyšehrad, 2006. ISBN 8070218282

Internetové zdroje:

Al-SHAMI, Abu Mohamed. *This is the promise of Allah.* https://ia902505.us.archive.org/28/items/poa_25984/EN.pdf dostupné na Internete 10. septembra 2015
POTMĚŠIL, Jan. *Průvodce šarí'ou - historický vývoj islámského práva*. Dostupné na Internete http://blisty.cz/art/38149.html dostupné na Internete 1.októbra 2015

Mirror 30. júna 2014 *ISIS militants in Iraq proclaim new Islamic state and pose threat to 'all countries'* by Don MAckay, dostupné na Internete http://www.mirror.co.uk/news/world-news/isis-militants-iraq-proclaim-new-3790221

Mgr. et Mgr. Adrián SIPKO, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
adrian.sipko@aos.sk

ELECTRONIC MONEY AND SAFETY ISSUE

Bożena SOWA, Antoni OLAK

ABSTRACT

In the present world it is easy to notice the constant technological development enabling passing from the industrial era to the digital era, which was also noticeable in the payment system. The emergence and development of electronic money was the natural result of transformations in the ways of making payments. Higher dissemination of electronic payments on the country fosters the economic growth. One of the main aims of the non-cash payment promotion by the public sector is the fact that it contributes to the limitation of the black economy and to the fight with "money laundering" procedure.

The electronic money is only a slogan which in fact stands for many possible ways of cash transactions development. However, a lot of things depend from the institutions which introduce the electronic money on the market – how they design the design the system, how they promote it and manage it.

The aim of the following publication is to analyse the problem of electronic money safety. Particular attention was given to the sources of threats and the prevention measures of crimes connected with electronic money which underline the fact that electronic money – just like paper money – deserves protection.

Keywords: electronic money, finance, non-cash payments, money safety.

INTRODUCTION

In the present world it is easy to notice the constant technological development enabling passing from the industrial era to the digital era, which was also noticeable in the payment system. The emergence and development of electronic money was the natural result of transformations in the ways of making payments.

Non-cash forms of money, in contrast to cash, does not deteriorate or require production, transport, counting or physical storage[1]. The costs of electronic money issuing and handling are, therefore, much lower than in the case of cash money. Higher dissemination of electronic payments on the country fosters the economic growth[2]. One of the main aims of the non-cash payment promotion by the public sector is the fact that it contributes to the limitation of the black economy and to the fight with "money laundering" procedure. In addition, the development of non-cash, connected with the development of charge cards, carries significant benefits for the state. It contributes to the reduction of cash money issuing and handling.

The electronic money is only a slogan which in fact stands for many possible ways of cash transactions development. However, a lot of things depend from the institutions which introduce the electronic money on the market – how they design the design the system, how they promote it and manage it.

It is worth emphasising that from the point of view of the fast-growing development of electronic money and the increasing interest, the constantly increasing number of crimes

[1] KALITA W., KUREK M., PICZAK L., SOWA B., *Ekonomia, wybrane zagadnienia mikro i makroekonomii,* SOWA B., *Pieniądz i system bankowy, s*. 214- 241.
[2] ŚLUSARCZYK B., ŚLUSARCZYK S., *Podstawy mikro- i makroekonomii*.

committed via electronic money is an essential and difficult issue. Ensuring security of using the electronic money in the banks and of control mechanisms is the priority. Developing methods of crime prevention and selection of the threat sources seems to be the most urgent.

The aim of the following publication is to analyse the problem of electronic money safety. Particular attention was given to the sources of threats and the prevention measures of crimes connected with electronic money which underline the fact that electronic money – just like paper money – deserves protection.

1. SOURCES OF THREATS AND MEANS OF MONEY PROTECTION

Money safety is a state which consists of the following elements[3]:

a) integrity – attribute which guarantees all the information sent during the transaction will not be modified or changed by anyone,
b) confidentiality which ensures access to data and information provided and processed in the system only by authorized person,
c) authenticity which enables checking whether the person signing the transaction is the right person – the one he/she claims to be,
d) availability which is the guarantee of a constant access to the whole electronic banking system based on authorized access to the data,
e) reliability which guarantees the correct operation of the system,
f) non-repudiation, the last attribute, which provides certainty of transmission and receipt of the message by electronic communication.

Four types of attack on information system are distinguished; these include: interrupt (availability threat), interception (confidentiality threat), modification (integrity threat) and forgery (authenticity threat).

Skimming is one of the attacks based on illegal copying of the payment card magnetic stripe contents without the knowledge of the owner in order to create a copy and make unauthorized payments for goods and services or make withdrawals from the ATM. There is skimming in trading posts and cashpoint skimming[4]. The latter is definitely more menacing, more dangerous than the first one. It is based on instalment on an ATM (or inside them) a specific device which is used for obtaining date out of magnetic stripe and the PIN number by the criminals. This specific device is, for example, a camera or a false keyboard.

Man in the browser is an attack which uses a perfectly prepared malicious programme which enables performing all the activities on other person's computer. In this case presenting the appropriate certificates, overhearing the password or replacing some data is no problem. These attack is based on the majority of methods available on the market[5].

Phishing, which is so called password catching, is another type of attack. Its aim is to force the user to enter a false page where the cybercriminal intercepts date needed for authorization. These can refer to login and password or to a whole list of single-use codes from the card-scratch.

Man in the middle is an attack based on bugging and modification of messages sent between two sides without their knowledge.

It should be emphasised that the clients' trust to the electronic money is the essential condition of its existence. Banks use various forms of safety and protection[6]. The category of

[3] JAKUBSKI K., *Przestępstwa związane z użyciem kart*.
[4] WOJCIECHOWSKA – FILIPEK S., *Metody kontroli dostępu w bankowości elektronicznej,* s. 558.
[5] WOJTCZAK Z., *Ocena bezpieczeństwa na rynku kart płatniczych w Polsce na tle jego ekspansywnego*, s. 64.

[6] FLEJTERSKI S. ŚWIECKA B. *Elementy finansów i bankowości.*

legal means of protection includes all the legal regulations concerning protection of processed data in bank information systems.

Physically the control measure refer to protective provisions functioning in the surroundings of the information system which are not a part of it, which include: vaults, alarms and anti-theft devices.

Software control measures are all the security solutions available thanks to system and applications software usage. These include: system logs, various clearance mechanisms, trackers and antivirus and anti-spam software[7].

Technical control measures are the solutions concerned with linking equipment with such fields as computer science and using information technology. All this should directly affect the system safety. For example, devices maintaining power, cards, equipment used for making backup copies, various servers and hardware lockouts to keyboards or disk drives should be mentioned here.

Cryptographic and organizational protection measures are also distinguished. The first one is a general science of methods of sending an encrypted message so that only the receiver can read the message sent by the sender and that the receiver is sure that it was modified only by him. The latter – organizational – are concerned with management control and security procedures, so it is the general policy of widely understood safety system and risk analysis.

At present, all activities of the police concerned with the fight against bank crimes are assigned to field police units. Coordination actions are assigned to Department for Economic Crime Agency Coordination of Criminal Service Police Headquarters. Fighting crime comprises the following components[8]:

a) cooperation with cards issuers and settling headquarters,
b) proper preparation of policemen, instilling specific knowledge,
c) technical preparation of the Police (the laboratory of a given Police Station should be equipped with, for example, appropriate scanners),
d) compliance with requirements of international character,
e) regulating all legal issues (concerned with the Internet, codes assigned to particular cards, etc.).

One of the categories of protection measures is the access control, which comprises: identification (user determination), authentication (checking whether the user is who he claims to be) and authorization (range of activities possible to do by the user). The second element is a process during which the ensuring of one party of the other party's identity takes place. Four methods of authentication are distinguished[9]: verification of the user's knowledge, verification of the object owned by the user, verification of the physical features of the user and verification of the activities done by the user based on what the user does.

2. METHODS AND MEASURES OF PREVENTION OF CRIMES CONNECTED WITH ELECTRONIC MONEY USAGE

At the time of receiving a card the client of a given bank expresses confidence to it, which concerns not only the bank being discreet towards his funds but also their safety and protection[10]. Therefore the banks use appropriate security procedures during issuing a card. One of the method used by banks connected with the decision of giving a card to a particular client is so called "credit scoring". A mathematical formula is used here, which defines the

[7] WOJTCZAK Z., *Ocena bezpieczeństwa na rynku kart płatniczych w Polsce na tle jego ekspansywnego,* s. 66.
[8] POLASIK M., *Bankowość elektroniczna. Istota - stan – perspektywy.*
[9] WOJCIECHOWSKA – FILIPEK S., *Metody kontroli dostępu w bankowości elektronicznej,* s. 560.
[10] LABUZIK M., DZIEKAŃSKIP., OLAK A., *Polityka bezpieczeństwa w warunkach integracji Europejskiej*. *Bezpieczeństwo, globalizacja-zarys problematyki*.

probability of a bank risk to happen with reference to a singular decision of issuing a card and it enables the selection of a bigger number of clients whom the cards can be given to.[11]

Using sociological and statistical data, a proper amount of variables, which have influence on the potential solvency of e.g. borrower, is selected[12]. It must be remembered that selecting proper factors must be based on certain information owned only by the bank. Each of the factors has a proper weight assigned, and the decision is taken based on the general number of points. Wide objectivity of the assessment of data included in the application for a card is an advantage of the scoring. An important feature is also the possibility of precise settlement of the dependency between individual data and the ability to react fast for changing conditions.

Other way which indicates banks' constant endeavours to increase safety for money located on the accounts of their clients is creating databases about unreliable and dishonest clients. The aim of this activity is a more accurate verification of potential clients.

The issue of card safety also includes the necessity of immediate restriction of the card in case of its loss or theft. It is worth noticing that all banks have – defined by regulations – obligation to report such event to own customer service centre or to the nearest bank displaying sign of international organization in whose system the card was issued.

Such proceedings creates a possibility to block a card in case of an attempt of its further usage by unauthorized people. One should know that transactions for small amounts will still be realized until the card is located on a "stop-list" which is distributed among the card's merchants.

Other way which protects the bank from the risk is activating the card but only after receiving information from the client that it was found in his wallet. To sum up, no one can overtake the card e.g. in a form of violation of the secrecy of correspondence[13].

In case of a card with magnetic stripe in electronic terminals the identification of the owner is based on the comparison of the inserted PIN code with what is kept on the magnetic stripe. Operations on magnetic cards are usually done in real mode on-line which was developed 30 years ago. Safe usage of a card with magnetic card based on prevention of its forgery is based on explicit and implicit security. The first one refers to a graphic pattern, hologram (thin magnetic foil, which a pattern was applied on with laser technology), card's personalization, which refers to checking its unique features and indication of the type of the card (name, symbol of the issuing organization). Implicit security include microprint (printing a pattern not visible with the naked eye), overprints visible in ultraviolet rays, magnetic stripe and its record and PIN code, which should only be known to the owner. The remaining security such as a photograph, holograms, overprints or the signature on the card are only supplemental.

Electronic cards are characterized by safe access control, because they have the function of information encryption and decryption, as well as generating and verification of digital signatures. Modern standards of microprocessor technology implementation also guarantee resistance to copying[14].

In Europe, in order to minimalize crime, constant cards migration to unified EMV standard takes place. Also in Poland it is possible to come across cards with mentioned microprocessor which has an application which enables gaining single-use codes in order to

[11] KITOWSKI J., *Kryterium oceny czynników subiektywnych w bankowych metodach weryfikacji zdolności kredytowej przedsiębiorstwa,* s. 345-360.

[12] LEHMAN M., *Narzędzia wspomagające ocenę wiarygodności kredytowej podmiotów sektora MSP. Scoring behawioralny i scoring zysku.*

[13] WOJTCZAK Z., *Ocena bezpieczeństwa na rynku kart płatniczych w Polsce na tle jego ekspansywnego,* s. s.79.

[14] WOJCIECHOWSKA – FILIPEK S., *Metody kontroli dostępu w bankowości elektronicznej,* s. 562.

confirm the transaction. Such codes are created by a special scanner where a card needs to be inserted and be confirmed with PIN code.

Two-step identification – password and feedback – are the safety barrier. Banks in terms of safety should send bank statement without full number of the card. Otherwise, it gives a possibility of data capture by unauthorized people.

Banks use a wide range of protection against criminals. Another way against attacks is a possibility of using new parameters which decrease temporarily or constantly the risk level concerning card usage. Such parameters discipline the user because they are in the form of a certain limitation of the card's functioning. These parameters may include[15]:

a) decreasing, from time to time, the limit of expenses to a given group of bank's clients, but it must be noted that it happens according to settled criteria: geographical, age, professional or financial. The reduction of the limit takes place after earlier monitoring analysis,
b) restriction or cancellation of the card – takes place when a given person uses the card contrary to the regulations of card user,
c) introduction of service charges for strictly defined clients' behaviours, for example, after exceeding the credit limit or failing to meet the deadline for the payment,
d) changes of the authorization limits for particular categories of trading and service point where the threat of frauds transactions is the highest,
e) defining with international organizations the parameters of using the card for all the clients.

An essential issue is also the bank secrecy, which contains various data. It is a form of security and of enlarging clients' trust to the bank. However, it has also some disadvantages. It restrains the possibility of police action by blocking faster intervention. The need to improve the rules of cooperation between banks and the police becomes visible, because of the fact that faster access of the forces may limit or thwart criminal activities.

Authorization and clearing centres use a range of activities which aim at preventing crimes which happen during electronic money payments. In general these activities most importantly are to:

a) train employees of trading and service points,
b) constant monitoring of transactions from restricted cards,
c) monitoring of transactions carried out in trading and service points where transactions with illegal card usage happen often[16],
d) development and forwarding the list of restricted cards to the providers,
e) termination of contracts of cooperation with providers, where illegal transactions takes place,
f) reporting crimes connected with cards to the police or prosecution.

In case of making payments for shopping with electronic money the attention should be paid to the renown of the Internet store and unknown, mysterious places should be avoided. It is important for the client not to be suggested by the effective storefront or bargain goods, which may only be a trap used by frauds in order to collect the highest possible number of clients.

Whereas the seller should respect the regulations of the contract signed with authorization and clearing centre and should use regulations and procedures concerning the acceptance of transaction. The person who handles transactions should pay attention to all the date concerned with it. The fact of committing a crime must be properly confirmed and documented. It causes the necessity of transferring by the clearing centre the documents

[15] GOSPODAROWICZ A.(red.)., *Bankowość elektroniczna.*
[16] KORNIK D. (red.), *Innowacyjne usługi banku.*

which confirm committing the crime and which enable the statement of accusations to the offender – if he is determined[17].

SUMMARY

A few years ago the electronic money payment services were not so popular. However, during several years huge changes took place in this area, because the system of electronic money payments was improved and properly secured as well as new possibilities were introduced which are used by the society more and more eagerly. Therefore, it can be unequivocally stated that from year to year the number of people who learn that it is an easy, fast, safe and comfortable means of payment is increasing.

Electronic money is an innovation. In the future it will be as common as cash. Its spread contributes to the improvement of effectiveness and automation of payments, and as a result to the whole economy. Electronic money revitalized the old discussion over the unrestricted banking, the system of unconstrained banking and the possibility of returning to it.

It should be realized that this money – like cash – is in danger of a range of illegal activities. Nowadays one can come across a range of crimes concerned with electronic money, where each of them is a threat to transactions done with the use of electronic money, and some are very dangerous. However, at present on the market there are many ways of preventing the crimes, as well as there are many methods of controlling the access to Internet banking functioning.

It is worth knowing that the electronic money, in spite of the definitions located in various legal acts, has a range of features which make it similar to cash, whereas the costs of issuing and handling of the electronic money are much lower than of the paper money. Therefore, it seems that electronic money will appear in the life of an average citizen more often because the possibilities and the directions of development of this innovation are really big.

BIBLIOGRAPHY

GOSPODAROWICZ Andrzej (red.)., *Bankowość elektroniczna,* PWE, Warszawa 2005. ISBN 83-208-1541-X.

JAKUBSKI Krzysztof, *Przestępstwa związane z użyciem kart*, Prawo Bankowe,1994 r., nr 2. s. 73 -78.

KALITA Waldemar, KUREK Mirosław, PICZAK Leszek, SOWA Bożena, *Ekonomia, wybrane zagadnienia mikro i makroekonomii*, wyd. Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Rzeszów - Przemyśl 2014, 214- 241 s. ISBN 978-83-63666-19-4.

KITOWSKI Jerzy, *Kryterium oceny czynników subiektywnych w bankowych metodach weryfikacji zdolności kredytowej przedsiębiorstwa.* In Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2014 r., nr 803 Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia Nr 66, s. 345-360.

KORENIK Dorota (red.), *Innowacyjne usługi banku,* Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006. ISBN 83-01-14587-0.

[17]WOJTCZAK Z., *Ocena bezpieczeństwa na rynku kart płatniczych w Polsce na tle jego ekspansywnego,* s. 81 - 83.

LABUZIK Milan, DZIEKAŃSKI Paweł, OLAK Antoni, *Polityka bezpieczeństwa w warunkach integracji Europejskiej*. *Bezpieczeństwo, globalizacja - zarys problematyki*. wyd. Stowarzyszenie Nauka Edukacja Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski 2013. ISBN 978-83-936652-1-1.

Lehmann Marcin, *Narzędzia wspomagające ocenę wiarygodności kredytowej podmiotów sektora MSP. Scoring behawioralny i scoring zysku,* 2009, Zeszyty Studiów Doktoranckich nr 46, UE w Poznaniu.

POLASIK Michał, *Bankowość elektroniczna. Istota - stan - perspektywy*, wyd. CeDeWu, Warszawa 2007. ISBN 9788360089415.

ŚLUSARCZYK Bogusław, ŚLUSARCZYK Stanisław. 2011. *Podstawy mikro- i makroekonomii*, Lublin: Politechnika Lubelska 2011. ISBN 978-83-62596-38-6.

Flejterski Stanisław, ŚWIECKA Beata (red.), *Elementy finansów i bankowości,* wyd. CeDeWu, Warszawa 2006. ISBN 83-60089-02-7.

WOJCIECHOWSKA – FILIPEK Sylwia, *Metody kontroli dostępu w bankowości elektronicznej*, wyd. Difin, Warszawa 2010. ISBN 978-83-7641-248-1.

WOJTCZAK Zofia, *Ocena bezpieczeństwa na rynku kart płatniczych w Polsce na tle jego ekspansywnego rozwoju*, wyd. Fundacja Edukacji i Badań Bankowych, Warszawa 2000. ISBN 83-905359-6-3.

Dr Bożena SOWA
Faculty of Economy, Chair of Finances
University of Rzeszów
ul. M. Ćwiklińskiej 2
35-601 Rzeszów, Poland
e-mail: bozenas@univ.rzeszow.pl

Prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK
School of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec Świętokrzyski
Chair of National Security
Akademicka 12
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski, Poland
e-mail: antonio130@vp.pl

SLOVENSKÁ REPUBLIKA V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

SLOVAK REPUBLIC IN INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT OPERATIONS

Katarína STOLÁRIKOVÁ, Lenka TOMÁŠEKOVÁ

ABSTRACT

Slovak Republic as a member of several organisations of international crisis management adopted its responsibility to assure and support peace and stability in regional and global security environment. Regarding to these new commitments, enlargement of the competences of the Armed Forces of the Slovak Republic as well as the improvement of their capabilities was necessary for Slovak Republic to be accepted as a compatible and reliable partner able to react to security threats and challenges resulted by disintegration of the bipolar world. Therefore, the involvement of the Armed Forces of the Slovak Republic to NATO operations and operations of other international organizations for crisis management is seen positively, not only in terms of increasing international prestige and reputation of Slovakia, but also in terms of gaining unique experiences and skills from various types of operational environments.

Keywords: international crisis management, operations of ICM, operational environment

ÚVOD

Slovenská republika (ďalej len „SR“) svojím vstupom do Severoatlantickej aliancie prevzala na seba okrem iného aj zodpovednosť za zaistenie a podporu ľudských práv, mieru a stability vo svete. Táto nová podmienka kládla nové požiadavky na Ozbrojené sily SR (ďalej len OS SR), ktorých pôsobnosť sa posunula za rámec obrany územia smerom k prevencii konfliktov a krízových situácií ako aj ich riešeniu, ku krízovému a pokrízovému manažmentu, k presadzovaniu a udržiavaniu mieru a humanitárnej pomoci. Zároveň sa do popredia dostala aj politická, ekonomická a vojenská integrácia v euroatlantickom priestore, čo súvisí priamo aj s rozvojom vojenstva založenom na technologickej a informačnej prevahe. (Koncepcia spôsobilostí budúcich OS SR, 2006)

Rozpad bipolárneho sveta priniesol nové výzvy aj nové bezpečnostné hrozby. Globálne bezpečnostné prostredie mení svoju tvár a aliancie, koalície i jednotlivé štáty musia byť schopné správne a včas reagovať na tieto zmeny. Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“) v reakcii na tieto nové bezpečnostné hrozby, najmä terorizmus, presadzuje komplexný prístup s využitím širšieho spektra nástrojov a účinných mechanizmov[1]. Jeden z najvýznamnejších a najúčinnejších nástrojov generovania špecifických vojenských i civilných spôsobilostí, zabezpečujúcich adekvátnu reakciu na uvedené bezpečnostné hrozby, predstavujú operácie medzinárodného krízového manažmentu, do ktorých z titulu svojho členstva

[1] Akákoľvek vojenská reakcia NATO musí byť začlenená do komplexného rámca alebo do kolektívnej stratégie. Preto z hľadiska týchto a iných bezpečnostných faktorov neexistuje zásadný rozdiel v plánovaní a vedení všetkých operácií naprieč celým spektrom vojenských spôsobilostí NATO (AJP-01(D)), 2010; Doktrína OS SR (C), 2009).

v NATO prostredníctvom svojich ozbrojených síl aktívne prispieva i Slovenská republika. (Ivančík a Jurčák, 2013, s. 15)

Pre OS SR je dnes mimoriadne dôležité aj v čase mieru zotrvávať v stave pripravenosti a pohotovosti na prípadný ozbrojený konflikt zasahujúci SR, či už ako samostatný suverénny štát, ako súčasť Európskej únie alebo ako člena NATO (OS SR musia ako člen NATO počítať aj s nasadením mimo územia členských krajín NATO).

Spojenecké sily vyžadujú pripravenosť členských ozbrojených síl na expedičné operácie a na vedenie veľkého počtu malých operácií ďaleko od domovských základní. (Koncepcia spôsobilostí budúcich OS SR, 2006)

1. OPERÁCIE MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Základnou povinnosťou každého príslušníka OS SR je už nielen brániť svoju vlasť, ale byť aj pripravený na nasadenie v operácii vojenského i nevojenského charakteru, v ktorej spolu s koaličnými partnermi bude brániť demokratické princípy, ľudské práva a slobody. Najmä v prípade nasadenia mimo územia SR je nevyhnutné, aby profesionálni vojaci a najmä ich velitelia disponovali adaptabilitou na nové prostredie. Nevyhnutná je rýchla orientácia nielen v teréne ale aj v sociálnych a komunitných podmienkach operačného prostredia. OS SR musia preto v rámci zmieneného medzinárodného úsilia rozvíjať svoje kľúčové spôsobilosti, aby boli schopné efektívne a na požadovanej úrovni plniť úlohy súvisiace s členstvom v Aliancii.

Vzhľadom na skutočnosť, že vojenské sily NATO sú diverzifikované a líšia sa v závislosti od členskej krajiny, je pre ich efektívne nasadenie do spoločných spojeneckých operácií nevyhnutné, aby vykonávali spoločnú činnosť súdržne, rentabilne a účinne. Príprava, plánovanie a vedenie spojeneckých operácií musia preto zohľadňovať silu, účinnosť a spôsobilosti síl ponúkaných členskými krajinami. Na operačnej úrovni je potrebná integrácia týchto ozbrojených síl vedúca k potenciálne dosiahnuteľnému synergickému efektu. (AJP-01(D), 2010)

NATO vo svojej strategickej koncepcii definuje ako svoju základnú úlohu pre oblasť bezpečnosti krízový manažment a jeho opatrenia ako nástroj pre udržiavanie, ochranu alebo obnovu medzinárodného mieru a bezpečnosti a predchádzanie konfliktom[2]. Na základe toho vyvinula vojenské spôsobilosti a postupy civilného núdzového plánovania. (AJP-01(D), 2010)

SR sa na základe prevzatých záväzkov prispieva do operácií na podporu mieru jednotlivých organizácií medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len MKM). Tieto operácie MKM majú rôzny charakter, preto pri zapájaní jednotlivých členov je prihliadané na ich schopnosti a spôsobilosti.

[2] Postavenie a úloha vojenskej zložky rovnako ako spôsoby jej vytvárania a uplatňovania pri dosahovaní požadovaných výsledkov a cieľov sú ukotvené vo vojenskej časti národnej stratégie alebo stratégie mnohonárodného spoločenstva. Zároveň v dokumentoch určujúcich vojenskú stratégiu musí byť vysvetlené ako súvisí dosahovanie vojenských strategických cieľov s dosahovaním celkového strategického cieľa. Napríklad politické ciele formujú vojenskú účasť na riešení konfliktu, a môžu určovať vojenské priority. Rozhodujúce použitie vojenskej sily je vtedy, ak priamo vedie k dosiahnutiu požadovaných výsledkov a nerozhodujúce je v prípade, ak vojenská účasť iba spriechodní alebo podporí dosiahnutie požadovaných výsledkov, pričom v druhom prípade je od samého počiatku mimoriadne dôležité zahrnutie diplomatických, civilných a ekonomických prvkov, ktorých činnosť umožní vojenský úspech. Neúspech môže znamenať i stratu strategickej iniciatívy alebo dokonca až strategické zlyhanie. (AJP-01(D), 2010)

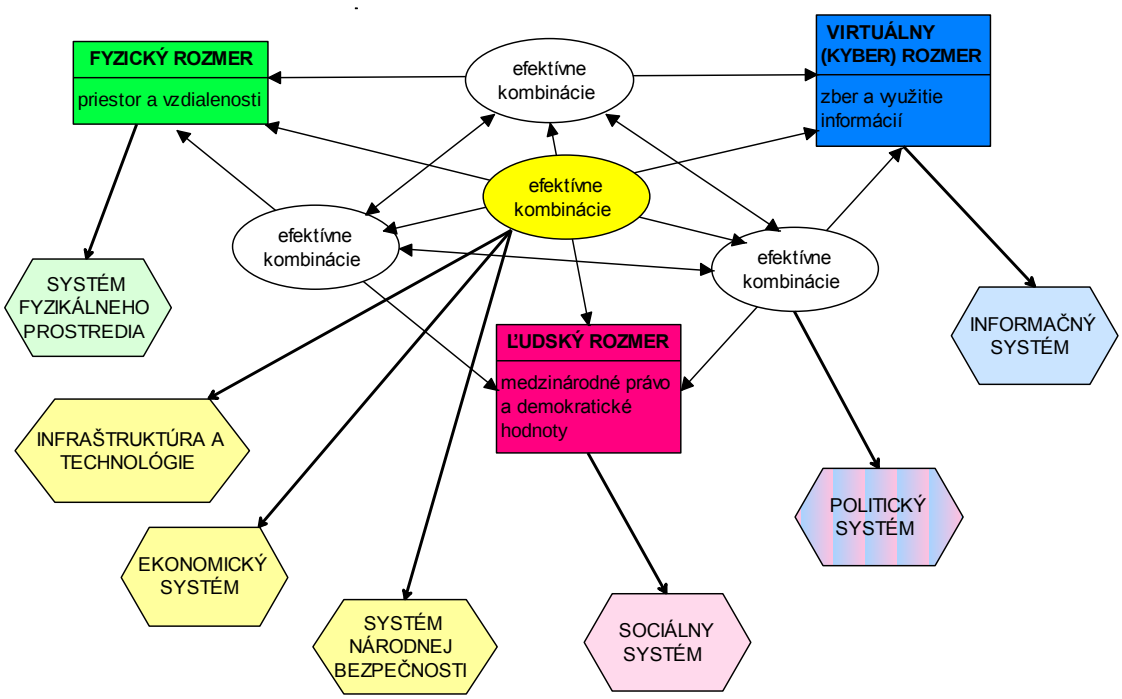
Tabuľka č. 1 Operácie MKM na podporu mieru

Klasifikácia druhov operácií na podporu mieru	
OSN	prevencia konfliktov (Conflict prevention)
	budovanie mieru (Peace Building)
	dočasná správa (Transitional Administration)
	udržiavanie mieru (Peace Keeping)
NATO	operácie na udržanie mieru (Peacekeeping)
	operácie na vynútenie mieru (Peace Enforcement)
	operácie na prevenciu konfliktu (Conflict Prevention)
	operácie na nastolenie mieru (Peacemaking)
	operácie na budovanie mieru (Peacebuilding)
	humanitárne operácie (Humanitarian Operations)
EÚ	humanitárne a záchranné operácie (Humanitarian and Rescue Tasks)
	operácie na udržiavanie mieru (Peacekeeping Tasks)
	operácie bojových síl v krízovom manažmente
	vrátane udržania mieru (Task of Combat Forces in Crisis Management including Peacekeeping)
OBSE	preventívna diplomacia, riešenie konfliktov v počiatočnom štádiu
	kontrola zbrojenia a odzbrojovania
	posilňovanie ľudských práv a pravidiel trhového hospodárstva
	monitorovanie dodržiavania bilaterálnych a multilaterálnych zmlúv a dohôd
	riešenie otázok etnických menšín a problémov medzietnického napätia
	trvalá prítomnosť v krízovej oblasti

2. OPERAČNÉ PROSTREDIE

Spoločná spojenecká doktrína NATO (AJP-01(D)) ako aj Doktrína OS SR definujú operačné prostredie ako komplexné. Z toho vyplýva, že celé vojenské plánovanie, zahŕňajúce všetky vojenské aktivity, by malo byť v súlade s nevojenskými, mnohonárodnými a mimovládnymi iniciatívami prebiehajúcimi s cieľom stabilizácie a vytvorenia udržateľného bezpečného prostredia. Akákoľvek vojenská reakcia NATO musí byť preto začlenená do komplexného rámca alebo do kolektívnej stratégie. Preto z hľadiska týchto a iných bezpečnostných faktorov, neexistuje zásadný rozdiel v plánovaní a vedení všetkých operácií naprieč celým spektrom vojenských spôsobilostí NATO. (Doktrína OS SR (C), 2009)

Pri jeho skúmaní je nutné dbať nielen na jeho komplexnosť, ale aj na jeho dynamiku a vývoj jeho jednotlivých prvkov, ktoré sú vzájomne prepojené. Pretože dobrá znalosť operačného prostredia, pochopenie jeho komplexnosti a vzájomných väzieb medzi jeho prvkami je základom a nevyhnutnosťou pre účastníkov všetkých operácií. (Čeri, Nečas, Naď, 2012)

Obrázok č. 1 Schéma rozkladu OP

Zdroj: vlastné spracovanie

Komplexný prístup („*Comprehensive Approach*“) uplatňovaný pri riešení súčasných kríz zahŕňa aj civilných aktérov, ktorí za určitých podmienok môžu významne prispieť k splneniu vojenských cieľov alebo ich naopak ohroziť. Preto je nevyhnutná efektívna spolupráca medzi vojenskými a nevojenskými aktérmi NATO a ich vzájomná podpora vychádzajúca z ich vzájomnej závislosti za využitia všetkých nástrojov moci[3] .(Čeri, Nečas, Naď, 2012)

NATO uplatňuje komplexný prístup v troch úrovniach, ktoré musia byť vzájomne previazané:

- na politickej a strategickej úrovni: budovaním dôvery medzi medzinárodnými subjektmi a ich vzájomného porozumenia
- na operačnej úrovni, ktorá vyžaduje vysokú úroveň civilno-vojenskej interakcie pri plánovaní operácií: s dôrazom kladením na spoluprácu s ďalšími medzinárodnými subjektmi
- na úrovni bojiska: mandát veliteľov NATO na kooperáciu a koordináciu aktivít s miestnymi autoritami a medzinárodnými subjektmi. (AJP-01(D), 2010)

[3] „multiagentúrna koalícia“ (AJP-01(D), 2012)

Úspešná aplikácia komplexného prístupu vyžaduje, aby NATO neustále zlepšovalo svoje nástroje krízového manažmentu zahŕňajúce procesy vojenského a politického plánovania, spoluprácu s OSN a s ostatnými relevantnými lokálnymi aj medzinárodnými partnermi na všetkých úrovniach operácie. V neposlednom rade musí NATO zdokonaľovať aj poskytovanie podpory pre stabilizačné operácie a rekonštrukčné úsilie. (AJP-01(D), 2010)

3. OS SR A MEDZINÁRODNÝ KRÍZOVÝ MANAŽMENT

Primárnym záujmom SR je integrita statusu krajiny a bezpečnosť jej obyvateľov, preto sa stala aktívnym členom OSN, NATO a ďalších inštitúcií, z ktorých nám vyplývajú určité záväzky. Kľúčovým prvkom bezpečnostnej a obrannej stratégie SR je aktívna účasť Slovenska v úsilí o zachovanie medzinárodnej bezpečnosti, mieru a posilňovaní medzinárodnej bezpečnosti pod záštitou OSN, NATO, EÚ a OBSE. Spojenectvo v rámci týchto organizácií vytvára strategické záujmy, ktoré krajiny napĺňajú a presadzujú okrem iného aj pôsobením v zahraničných operáciách. Nasadenie vojakov do zahraničných operácií a misií musí byť v súlade s verejnou diplomaciou a s orientáciou bezpečnostnej a zahraničnej politiky. Malo by mať tiež podporu obyvateľstva vysielajúcej krajiny a vychádzať z politického konsenzu. Zároveň rozsah pôsobenia OS SR v zahraničných operáciách musí vychádzať aj zo spôsobilostí OS SR a možností našej krajiny. (CENAA, CSS, 2011)

„Aktívna účasť OS SR vo vojenských operáciách a mierových misiách medzinárodného krízového manažmentu patrí od vzniku samostatnej Slovenskej republiky ako aj samotných ozbrojených síl medzi priority zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 prešla angažovanosť ozbrojených síl v operáciách a misiách postupným kvalitatívnym vývojom.“ Spočiatku SR participovala len na misiách OSN, neskôr sa však účasť rozšírila na finančne, personálne a kvalitatívne náročnejšie operácie a misie NATO a Európskej únie. (www.mod.gov.sk)

Ako uviedol náčelník Generálneho štábu OS SR generálporučík Maxim (2014), krajiny, ktoré majú obmedzené zdroje, sa špecializujú iba na niektoré, najmä nedostatkové spôsobilosti Aliancie. To je podľa neho do značnej miery aj prípad OS SR, ktoré sa síce ešte usilujú zachovávať vševojskový charakter, ale už iba s obmedzenou úrovňou schopností, pričom sa špecializujú napríklad na oblasť EOD, RCHBO, či špeciálne sily.

Príslušníci OS SR doteraz participovali na vyše dvoch desiatkach operácií, ktoré boli realizované pod záštitou jednotlivých organizácií medzinárodného krízového manažmentu. Z vojenského hľadiska je za najvýznamnejšiu považovaná vojenská operácia International Security Assistance Force (ďalej len „ISAF“) v Afganistane, ktorej sa zúčastnili takmer štyri tisícky našich príslušníkov OS SR. ISAF bola vojenská operácia NATO vytvorená 20. decembra 2001 na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1386, ktorej cieľom pôvodne bolo vytvoriť bezpečné prostredie v hlavnom meste Afganistanu Kábule. SR sa hlásila k úsiliu širšieho spoločenstva o stabilizáciu Afganskej islamskej republiky a spolu so spojencami k boju proti terorizmu[4]. Dňa 31. decembra 2014 bolo ukončené pôsobenie OS SR[5] vo

[4] Ako uvádza Eichler (2006), ešte na začiatku 90. rokov nebol terorizmus považovaný za hrozbu, ale skôr sa o ňom hovorilo ako o riziku. Po 11. septembri 2001 sa pohľad ľudstva naň zmenil.

[5] Príslušníci OS SR pôsobili v operácii ISAF:

- v ženijnej jednotke,
- v strážnej jednotke,
- v zdravotníckom tíme poľnej nemocnice CZ/ROLE 2E ,
- v Provincial Reconstruction Team

vojenskej operácii ISAF. Zúčastnilo sa jej viac ako 3600 príslušníkov OS SR. Keďže medzinárodné spoločenstvo považovalo za potrebné, aby sa aj ďalej rozvíjali schopnosti a kompetencie Afganských národných bezpečnostných síl (ANSF), od 1. januára 2015 vznikla operácia Resolute Support, ktorej charakter je odlišný od vojenskej operácie ISAF – je to nebojová operácia, v ktorej je snaha NATO o komplexný prístup .

Postupné zlepšovanie vysielania žiadaných spôsobilostí a preberanie náročnejších úloh výraznejšie zosúladilo prispievanie OS SR do misií a operácií so zahranično-politickými prioritami SR a našimi spojeneckými záväzkami. Príkladom je prevzatie pozície vedúcej krajiny v Regionálnom koordinačnom centre – Juh v operácii ALTHEA v Bosne a Hercegovine, či vyslanie jednotky špeciálnych síl a prevzatie velenia v operačnom a výcvikovom styčnom tíme (OMLT) zameranom na logistickú podporu v operácii ISAF v Afganistane. (www.mod.gov.sk)

Ozbrojené sily reagujúc na nové hrozby, ktoré determinujú bezpečnostné prostredie, kladú enormne veľké požiadavky na osobnostné kvality profesionálnych vojakov. Viaceré štúdie aj prax poukázali na potrebu kvalitatívnej úpravy systému personálneho manažmentu ozbrojených síl, ktorý by adekvátne a flexibilne reagoval na požiadavky súčasnej doby a ekonomické možnosti štátu. (Sálaši, I., 2013)

Nasadenie vojakov by malo byť upravené legislatívne a koordinované minimálne tromi rezortmi (MZVaEZ SR, MO SR, MF SR) tak, aby slovenská účasť v zahraničných operáciách nebola založená na ad hoc princípe ale na konkrétnom zámere zostavovania misií a pôsobenia v krízových oblastiach. (CENAA, CSS, 2011)

4. ZAHRANIČNÉ MISIE A OPERÁCIE OS SR

Podľa materiálu, o ktorom rokovala vláda SR, v súlade so svojimi prioritami a plánmi medzinárodného spoločenstva, bude Slovenská republika aj naďalej prispievať do misií a operácií na Blízkom Východe, v Afganistane a na Cypre a zváži aj zapojenie do aktivít medzinárodného krízového manažmentu v ostatných oblastiach podľa aktuálneho vývoja bezpečnostnej situácie. Napríklad situácia v Afganistane bude vyžadovať medzinárodnú angažovanosť a podporu vlády Afganistanu pri zaručovaní stability a bezpečnosti v krajine až do roku 2024. SR v súčasnosti pôsobí v Afganistane, ktorý je jednou z priorít Slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci, prostredníctvom širokého spektra nástrojov. Postupne, v zmysle odovzdávania zodpovednosti za bezpečnosť v krajine do rúk afganských národných bezpečnostných síl, SR zníži a pretransformuje svoje vojenské pôsobenie, pričom sa zameria na výcvik bezpečnostných zložiek a zvýši angažovanie sa v civilnej a rozvojovej oblasti. (Komplexné civilno-vojenské pôsobenie SR v medzinárodnom krízovom manažmente, 2014)

- v Operation Mentor and Liaison Team
- v prvku National Support Element
- v skupine špeciálnych operácií
- v Deployable Communication and Information System Modul
- v Explosive Ordnance Disposal tíme
- vo Výcvikovom centre národnej polície Afganistan
- v Mobile Strike Forces Security Forces
- vo veliteľstvách misie ISAF a v Military Advisory Team (Tomášeková, 2015).

Tabuľka č. 2 Účasť SR v operáciách MKM

ZÁŠTITA	MISIA / OPERÁCIA	ZÁMER / POSLANIE	ÚLOHA OS SR
OSN	mierová pozorovateľská misia UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization)	pozorovateľská činnosť na hraniciach Libanonu, Sýrie, Izraelu, Egyptu a Jordánska - najmä monitorovanie prímeria a dohľad nad plnením dohôd o prímerí v regióne, riešenie izolovaných incidentov a zabránenie ich eskalácie do väčších konfliktov	pozorovanie dodržiavania obsahu dohody o prímerí, monitorovanie situácie na izraelsko-libanonskej hranici, patrolovanie a vykonávanie inšpekcií, špeciálne vyšetrovanie a výcvik nových pozorovateľov (aktuálne 2 dôstojníci OS SR vo funkciách vojenských pozorovateľov v Golanských výšinách)
OSN	misia UNFICYP (United Nations Peacekeeeping Force in Cyprus)	udržiavať „status quo“ vo vnútri nárazníkovej zóny, zabezpečiť dodržiavanie prímeria medzi znepriatelenými stranami, prispieť k obnove a udržaniu práva a poriadku na Cypre a vykonávať humanitárne úlohy, separácia ozbrojených síl na ostrove zabraňujúca obnovenie bojov medzi cyperskými Grékmi a Turkami	postupné prevzatie velenia v jednom z troch sektorov = Slovensko plne zodpovedá za Sektor 4, ktorý sa nachádza na východ od hlavného mesta a má jednu slovenskú, jednu maďarskú, jednu srbskú čatu a 2 dôstojníkov chorvátskeho kontingentu = pravidelné hliadky v nárazníkovej zóne, zamedzovanie možného narušenia mieru, násilností a konfliktov, úlohy pre potreby velenia, vyjednávanie
NATO	vojenská operácia ISAF (International Security Assistance Force) v súčasnosti prebieha transformácia z operácie "ISAF" na operáciu "RS" Resolute Support in Afghanistan	prvotne zameraná na poskytovanie bezpečnosti v hlavnom meste Afganistanu, Kábule, neskôr rozšírená na celé územie Afganistanu prostredníctvom provinčných rekonštrukčných tímov (PRT), ktorých úlohou sa stalo rozširovanie právomocí centrálnej afganskej vlády a podpora bezpečnosti a rozvoja Afganistanu	medzi najdôležitejšie úlohy patrí výcvik príslušníkov ANA (Afghan National Army) a ANSF (Afghan National Security Force), odmínovanie a odstraňovanie výbušnín a výbušných systémov, plnenie úloh v PRT, stavebné práce multifunkčnej ženijnej jednotky na letiskách a v rámci základne KAF, obrana a ochrana síl a prostriedkov v KAF a v provincii TARIN KOWT, zdravotnícka pomoc a podpora na veliteľstvách
NATO	Veliteľstvo NATO v Sarajeve	asistencia štátnym orgánom Bosny a Hercegoviny pri realizácii obrannej reformy je kľúčová pre bezpečnosť krajiny, ako aj pre naplnenie jej integračných ambícií ďalšie podporné úlohy	1 dôstojník OS SR v oblasti logistiky
EÚ	operácia EUFOR ALTHEA	zabezpečiť vojenskú „odstrašujúcu“ prítomnosť a bezpečné prostredie s cieľom zabrániť opätovnému vypuknutiu násilia, podpora ozbrojených síl Bosny a Hercegoviny pri výcviku a budovaní jednotiek pre účasť v medzinárodných operáciách (patrí medzi stabilizačné ciele EÚ v regióne západného Balkánu)	v minulosti SR poskytla dva dopravné vrtuľníky a strážnu čatu v Kempe Butmir 2, prevzala zodpovednosť za 3 styčné a pozorovacie tímy (LOT), plnila úlohy vedúcej krajiny v Regionálnom koordinačnom centre – Juh (RCC-S), pre riadenie a koordináciu medzi LOT tímami rozmiestnenými v RCC-S a zložkou veliteľstva EUFOR zodpovednou za situačný prehľad; od začiatku operácie do súčasnosti pôsobia dôstojníci OS SR na veliteľstve EUFOR a v súčasnosti je SR aj vedúcou krajinou Koordinačného centra pre LOT (LCC), ktoré nahradilo regionálne koordinačné centrá a zastrešuje všetky LOT tímy a dohliada na monitorovanie situácie na celom území Bosny a Hercegoviny
EÚ	pozorovateľská misia EUMM (European Union Monitoring Mission in Georgia)	monitorovanie a analýza stabilizačného procesu s dôrazom na dodržiavanie mierovej dohody medzi Gruzínskom a Ruskom, zmierňovanie napätia podporou vzájomných kontaktov strán, posilňovanie dôvery	jeden dôstojník OS SR vykonáva priestorový monitoring a súčasne pôsobí ako Reporting Information Officer zodpovedný za prípravu hlásení pre velenie misie

ZÁVER

Slovenská republika sa zaviazala, že svojím aktívnym pôsobením na medzinárodné bezpečnostné prostredie a zvyšovaním miery medzinárodnej zodpovednosti za bezpečnosť a stabilitu vo svete, bude podporovať snahu koaličných partnerov aj medzinárodného spoločenstva brániť najvyššie morálne princípy a ideály.

Príspevok Slovenskej republiky v rámci vojenských spôsobilostí NATO sa riadi požiadavkami vyplývajúcimi v prvom rade z procesu plánovania rozvoja a modernizácie Ozbrojených síl SR, ktorý zohľadňuje hlavnú prioritu - zaistenie bezpečnosti SR. Druhým určujúcim faktorom sú požiadavky samotnej NATO, ktoré vyplývajú zo spoločných záujmov a priorít v súlade s princípmi solidarity a nedeliteľnej bezpečnosti členských krajín. Všetko sa to deje na základe neustáleho vyhodnocovania charakteru bezpečnostného prostredia, potenciálnych rizík a hrozieb, ktoré kladú vždy nové nároky na krajiny.

Ako je uvedené v Bielej knihe o obrane SR (2013), vzhľadom na vývoj bezpečnostného prostredia a tradičné aj nové hrozby, ktoré nadobúdajú komplexnejší charakter, ich efektívne riešenie si vyžaduje komplexný prístup integrujúci použitie nielen vojenských ale aj nevojenských nástrojov. Úlohou OS SR je zaistiť predovšetkým vonkajšiu obranu krajiny a plniť svoje záväzky vyplývajúce z platných medzinárodných zmlúv, zákonov a smerníc. (Grega, Naď, Schóber, 2013)

Naša snaha plniť si svoje záväzky zodpovedne a na požadovanej úrovni bola ocenená zo strany Aliancie aj medzinárodného spoločenstva. Je nevyhnutné, aby OS SR neustále rozširovali a zlepšovali svoje spôsobilosti na zaistenie bezpečnosti všade tam, kde je to potrebné. Flexibilita, kompatibilita a schopnosť adekvátne reagovať na zmeny v bezpečnostnom prostredí nie sú samozrejmosťou. Príslušníci OS SR neustále prispievajú k šíreniu dobrého mena SR v medzinárodnom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1) ČERI, L. – NEČAS, P. – NAĎ, J. 2012. Operačné prostredie vzhľadom na jeho komplexnosť. In *Politické vedy*. [online]. 2012, Roč. 15, č. 3. s. 180 – 201. [cit. 01.11.2014]. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/CERI_NECAS_NAD.pdf>. ISSN 1338 – 5623.
2) EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století.* Praha: AVIS Praha. 2006. s. 216. ISBN 80-7278-326-2.
3) GREGA, M., SCHÓBER, T., NEČAS, P. 2012. Minulé a možné ciele kyberterorizmu. In *Vykorystannja pedagogičnych technologij u praktyci roboty sučasnoji školy: materialy mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji internet-konferenciji*. Perejeslav-Chmel´nyc´kyj. KSV: 2012. s. 170 – 178. ISBN 966-8122-62-4.
4) HOFREITER, L. 2004. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenie*. Žilina: Edis – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2005. 146 s. ISBN 978-80-8070-181-4.
5) HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2.
6) HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.

7) IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management.* Ostrowiec Świetokrzyski, Poland : Wyźsa Szkola Biznesu i Przedsiebiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
8) JURČÁK, J. 2014. Súčasný stav poznatkov spoločnosti v oblasti riešenia krízových situácií na území štátu. *Zborník vedeckých a odborných prác 5. Medzinárodnej vedeckej konferencie Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014*. Liptovský Mikuláš, AOS. ISBN 978-80-8040-495-6.str. 235-245.
9) JURČÁK, V. a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. ISBN: 978-80-8040-387-4. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2009. 235 s.
10) KELEMEN, M. – BLAŽEK, V. 2011. *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2011. 268 s. ISBN 978-80-8040-423-9.
11) KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011. *Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte európskej spolupráce.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. 378 s. ISBN 978-80-8040-432-1.
12) MAXIM, M. 2014. Áno aj pre spoločné projekty vyzbrojovania. In *Obrana*, roč. XXII, č. 10/2014, s. 10 - 11, ISSN 1336-1910.
13) NEČAS, P. – NIŽŇANSKÝ, J. 2005. *Global security environment*: *future challenges and risks*. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005. 136 s. ISBN 978-80-8884-289-1.
14) NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2010. 166 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
15) NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. 192 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
16) SÁLAŠI, I. – KOŠKOVSKÝ, P. – BERKY, Ľ. 2013. Sociálne zabezpečenie profesionálnych vojakov. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov. In *Vojenská osveta 1/2013*. Litovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, Oddelenie výchovných a kultúrnych činností, 2013. ISBN 978-80-89609-01-7, s. 49 – 60.
17) SKLENÁR, M. 2008. Moderné vnímanie bezpečnosti. In *Fórum pre medzinárodnú politiku* [online]. 2008. [cit. 31.10.2014]. Dostupné na internete: <mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/moderne-vnimanie-bezpecnosti/>.
18) ŠKVRNDA, F. 2009. Rozvoj sociológie bezpečnosti v kontexte súčasnej bezpečnostnej vedy. In *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-372-0, s. 85 – 92.
19) TOMÁŠEKOVÁ, L. 2015. Ozbrojené sily Slovenskej republiky a vojenská operácia ISAF. In *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24 (56), č. 2, s. 131–137, ISSN 1210-3292.
20) CENTRUM PRE EURÓPSKE A SEVEROATLANTICKÉ VZŤAHY (CENAA) – CENTRUM BEZPEČNOSTNÝCH ŠTÚDIÍ (CSS). 2011. Pôsobenie Slovenska v zahraničných misiách a operáciách.
21) INŠTITÚT OBRANY A BEZPEČNOSTI. 2004. *Hodnotenie bezpečnostného prostredia*: *východiská a perspektívy*: správa. Bratislava: MO SR, 2004. 179 s.

22) MINISTERSTVO OBRANY SR. 2013. *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2013. 136 s. ISBN 978-80-89261-47-5.
23) MINISTERSTVO OBRANY SR. 2014. *Komplexné civilno-vojenské pôsobenie Slovenskej republiky v medzinárodnom krízovom manažmente*: správa pre rokovanie vlády. Bratislava: MO SR, 2014. 5 s.
24) MINISTERSTVO OBRANY SR. 2014. *Správa o pôsobení Slovenskej republiky v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu za rok 2013*: správa pre rokovanie vlády. Bratislava: MO SR, 2014. 12 s.
25) AAP-06: 2012: NATO Glossary of Terms and Definitions (english and french).
26) AJP-01(D): 2010: Allied Joint Doctrine (Spojenecká spoločná doktrína).
27) BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 27. septembra 2005.
28) COPD: 2010: Comprehensive Operations Planning Directive.
29) DOKTRÍNA OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY (C), 2009.
30) FM 3-07 (FM 100-20): 2003: Stability Operations and Support Operations.
31) KONCEPCIA SPÔSOBILOSTÍ BUDÚCICH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2006.
32) OBRANNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 23. septembra 2005.
33) SEOPMZ-118-39/2007-OdOP: 2007: Komplexná metodika obranného plánovania.
34) SVD 30-44: 2011: Spoločná vojenská doktrína. Vedenie operácií proti povstaniu (COIN).
35) SVD/GOP 30-20: 2006: Smernica pre operačné plánovanie.

Mgr. Katarína STOLÁRIKOVÁ
Externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
katarina.stolarikova@gmail.com

Mgr. Lenka TOMÁŠEKOVÁ
Externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
lenka.tomasekova@gmail.com

MANAŽER, VELITEL, NEBO LEADER VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ?

MANAGER, COMMANDER OR LEADER IN THE PUBLIC ADMINISTRATION?

Ivo SVOBODA

ABSTRACT

This paper deals with the specific managerial competences of commander under the circumstances in armed forces and public administration with the regard to the new even trendy phenomena of leadership, or rather commandership. This paper further discusses the key competencies of the leader and following from necessary, personal conditions and needs essential for education, respectively forming or directing those key competences under the circumstances in the armed forces

Keywords: commander, manager, leader, head, key competences

ÚVOD

Cílem této krátké studie je přiblížit a identifikovat specifické kompetence manažera nebo velitele v podmínkách veřejné správy ve vztahu k relativně novému a v současné době módnímu fenoménu leaderovství, či (lépe česky) vůdcovství. Studie nastiňuje rozdíly mezi klíčovými kompetencemi manažera a velitele a mezi klíčovými kompetencemi leadra (vůdce), a to zejména z pohledu možného utváření těchto klíčových kompetencí v podmínkách vzdělávacích institucí veřejné správy.

1 MANAŽER, VELITEL NEBO LEADER

Současná doba, která je charakteristická překotným vývojem a rozvojem bezpečnostních technologií a kdy současně geometrickou řadou narůstají nároky na technické vybavení pracovišť a tedy i odborné kompetence bezpečnostního managementu ve veřejné správě, se často stává, že podceníme, nebo nedoceníme význam odbornosti při řízení lidí a řízení lidských zdrojů. To může mít a nezřídka i mívá za následek selhání tzv. lidského faktoru s často fatálními důsledky.[1] Poměrně nízká úroveň teoretických znalostí a odborných kompetencí je patrná zejména na malých obcích, kde obecně kompetence bezpečnostního managementu nejsou prioritou a mnohdy management menších obcí vůbec nezná a nedoceňuje vážnost bezpečností problematiky a volené orgány se orientují pouze na ekonomické a sociální zájmy obce, resp. občanů obce podnikatelských subjektů v obci.

Bezpečnostní management ve veřejné správě a především v místní samosprávě malých obcí by měl být veden nejen k co nejúčinnějšímu využití materiálového vybavení a odborných kompetencí lidských zdrojů, ale i k jejich vedení a řízení tak, aby lidské zdroje neselhávaly, resp. neselhávaly často a předcházet „lidskému“ pochybení, které lze mnohdy charakterizovat jako pochybení plynoucí z malé loajality, nesprávného nebo neobjektivního filozofického ukotvení jejich činnosti a nízké dávky aktivity, empatie, motivaci, kreativity a schopnosti (či ochoty) operativnosti.[2] Je zřejmé, že pouhé pragmatické řízení podřízených a velení bez ohledu na osobní postoj řízeného (vedeného) se nemusí vždy setkat s úspěchem ve smyslu ochoty

[1] ROBINS, S. P., COULTER, M. *Management*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004. ISBN-80-247-0495-1.
[2] KOUZES, J. M., POSNER, B. Z. *Leadership Chalange.* A Wiley Imprint, 2003. ISBN-0-7879-5678-3

řízené (vedené) osoby k aktivitě, empatii, motivaci, kreativitě, operativnosti či zdravé loajality v rámci zákona.[3]

2 DETERMINACE VE VZDĚLÁVÁNÍ MANAŽERA A VELITELE

Obecné kompetence a řídící schopnost manažera nebo velitele přesvědčit řízenou (vedenou) osobu o správnosti jeho rozhodnutí či rozkazu a tedy následném pracovním či služebním postupu řízené (vedené) osoby je přitom klíčovým fenoménem vedoucím k úspěchu ve smyslu udržení motivace, loajality, kreativity či operativnosti. Tyto schopnosti se však v mnohých rysech odlišují, nebo jsou „jen" důležitým doplňkem schopností a kompetencí manažera nebo velitele. Obecně se hovoří o leaderovství či vůdcovství a schopnosti manažera být současně leaderem. Ne každý manažer či velitel je současně leaderem či vůdcem a ne každý má schopnost spolu s vydaným rozkazem či příkazem přesvědčit veleného či řízeného o správnosti a vhodnosti vydaného rozkazu či příkazu a podporovat u něho aktivitu, kreativitu, popřípadě udržet jeho loajalitu.[4] Nutno také zdůraznit, že leaderem se v organizaci může stát v podstatě každý, který je jako výrazná osobnost nadán schopností ovlivnit jiné osoby, což rozhodně nemusí být vázáno ani na hodnost, zastávanou pozici ve vedení firmy apod.[5] Pak hovoříme o neformálním leaderovi. Lze tedy zobecnit, že leaderovství se v žádném případě nemusí vázat pouze na vedoucí či řídící funkci a skutečnost, že je nějaká osoba nadána k tomu, aby byla vedoucím nějakého kolektivu, v žádném případě neznamená, že je současně schopna být i leaderem. Kompetence leadera nejsou tedy nikterak svázány s vedoucí funkcí.

Nutno poznamenat, že v podmínkách veřejné správy a zejména samosprávy na malých obcích je tento fakt umocněn nejen tím, že pracovní poměr tradičně ani legislativně nepředpokládá, že by existoval velký prostor pro diskusi, zpětnou vazbu, nebo pro empatii při rozhodovacím procesu jak ve vztahu k subjektům, tak k objektům rozhodovacího procesu a také není vždy možné presumovat, znát nebo sdělit známý smysl a cíl nějakého postupu z důvodu možného utajení. Tyto (a mnohé jiné dílčí) rozdíly mezi pracovním poměrem v soukromé sféře a pracovním (či služebním) poměrem ve veřejné správě výrazně determinují možnosti manažera či velitele v ozbrojených silách v jeho úsilí o velení či řízení z pozice možného leadera. Tato determinace v relaci s výše uvedeným je dále umocněna výraznou nepružností systému vzdělávání, kdy vzdělávání je tradičně vedeno směrem k efektivnímu velení a řízení; tedy ke kompetencím velitele, v některých oblastech ke kompetencím manažera. Snahy o vzdělávání řídícího personálu a manažerů směrem k leaderovství (vůdcovství) naráží na systémové překážky ve smyslu výše uvedeném a na stereotypy ve vzdělávání obecně.[6]

Nemožnost a v zásadě i neschopnost změny v přípravě a vzdělávání velitelů a manažerů v podmínkách veřejné správy směrem k leaderovství (vůdcovství) je zcela dobře identifikovatelná na systému vzdělávání ozbrojených sil, kdy tato snaha, tedy snaha o vzdělávání k vůdcovství či leaderovství byla realizována toliko vyhlášením několika nových krátkodobých odborných kurzů se zaměřením na právo, psychologii či řízení lidských zdrojů na bázi koučinku v rozsahu vždy několika málo desítek hodin výuky, ve kterých však učí stejní vyučující, kteří vyučují již mnoho let „běžné" velitele a manažery a v zásadě na základě stejných algoritmů, obsahů výuky a didaktických metod. Je tedy na místě konstatovat, že značnou část kompetencí leadera (tedy zejména osobnostních) musí vedoucí pracovník či velitel získat již dávno před nástupem na vedoucí funkci – zpravidla již v raném dětství.

---

[3] NÖLLKE, M. *Rozhodovanie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. ISBN 80-247-041-0.
[4] MAXWELL, J., C. *21 nevyvratitelných zákonů leadershipu.* Praha: Kontakt.CZ, 2011, 260 s. ISBN 978-80-86442-55-6.
[5] HICKMAN, C. R. *Manažéri a lídri.* Bratislava: Open Windows, 1995. ISBN-80-85741-08-3.
[6] BENDER, P. U. *Niterní leadership.* Praha: Management Press, 2004. ISBN-80-7261-069-4.

3 SOUČASNÉ MOŽNOSTI VE VZDĚLÁVÁNÍ MANAŽERA A VELITELE K LEADEROVSTVÍ (VŮDCOVSTVÍ) V PODMÍNKÁCH OZBROJENÝCH SIL A VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ.

Není možné pochybovat o tom, že samotné velení a manažerské řízení v současné době již ne zcela dostačuje k aktivnímu, kreativnímu a efektivnímu splnění zadaných úkolů,[7] a to jak v soukromé sféře, kde existují silné konkurenční tlaky, tak ve státní správě, kde konkurence buď v zásadě neexistuje, nebo má jen omezenou roli ve vztahu k specifikům tohoto pojmu ve vztahu k veřejné správě, resp. státní správě a ozbrojeným silám. Přesto je možno uvažovat o (byť omezeném a specifickém) zařazení některých aspektů leaderovství (vůdcovství) do řízení veřejné správy. To se pochopitelně týká i snah o vzdělávání k leaderovství (vůdcovství) v podmínkách ozbrojených sil.

Při snahách o zařazení vzdělávání k leaderovství (vůdcovství) ve vzdělávacích zařízeních v rámci možností veřejné správy a ostatně i možností ozbrojených sil je nutno vzít v úvahu skutečnost, že stávající vzdělávací zařízení jsou tradičně zaměřeny na výuku explicitních a konkrétních úkolů, které jsou často předem dány a jsou neměnné, nebo lze presumovat jejich obsah, a to zpravidla tradičními a klasickými didaktickými metodami. To však v zásadě odporuje samotnému principu vzdělávání (utváření) kompetencí leadera.[8]

Vyučující na těchto vzdělávacích zařízeních jsou pak zpravidla sice bývalí zaměstnanci veřejné správy, nebo příslušníci ozbrojených sil, nicméně jejich často mnohaletá absence zkušeností ve vztahu k reálným a aktuálním podmínkám veřejné správy je deklasuje do pozice teoretiků, kteří se často jednak netěší z oblíbenosti odborné veřejnosti pro svoji odtrženost od reality a současně je neobliba ze strany odborné veřejnosti umocněna zkostnatělým až rigidním pojetím výuky, která je tradičně naplňována pouze již zmíněnými klasickými a tradičními metodami bez větší invence a kreativity ve volbě netradičních didaktických metod výuky a využití i jiných; netradičních metod výuky a rozvoji netradičních kompetencí studentů, kterými již do vzdělávacího zařízení vstoupili. To vše s cílem využít i jiných než tradičně a explicitně definovaných a definovatelných kompetencí, zejména např. kreativity (jak horizontální, tak vertikální), empatie, energizme týmu, metody k utváření klimatu v týmu nebo v organizaci apod.[9]

Při úvahách nad možnostmi využití zásad a metod leaderovství (vůdcovství) v podmínkách veřejné správy se nelze vyhnout snahám o obecnou definici leaderovství (vůdcovství) a reálně zvážit, které ze zásad a metod jsou v podmínkách veřejné správy reálně užitelné a které tedy mohou být středem zájmu příslušných vzdělávacích zařízení.[10] Současně je na místě zvažovat, zda se nejedná o zkvalitnění kompetencí, které jsou kladeny na manažera či velitele a zda se jedná o nový typ kompetence, kterou je nadán toliko leader (vůdce).

4 MANAŽER, VELITEL NEBO LEADER VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ

Budeme – li uvažovat nad definicí manažera, velitele a leadera (vůdce), dospějeme z dosavadního výzkumu a odborné literatury k závěru, že se tyto definice nekryjí a že klíčové kompetence manažera a velitele oproti klíčovým kompetencím leadera (vůdce) vykazují dokonce velmi markantní, až propastné rozdíly. To je zcela zjevné např. při hodnocení manažerských a vůdcovských způsobilostí, které provedl Sopoci, kde na základě rozsáhlého výzkumu a hodnocení shromážděné materie dospěl k závěru, že se v posledním období ukazuje, že nej-

[7] KOONTZ, H., WEIHRICH, H. *Management.* Praha: Victoria Publishing a.s., 1993. ISBN-80-85605-45-7.
[8] MAXWELL, J., C. *21 nevyvratitelných zákonů leadershipu.* Praha: Kontakt.CZ, 2011, 260 s. ISBN 978-80-86442-55-6.
[9] LUKAS, J., SMOLÍK, J. *Psychologie vůdcovství.* Praha: BizBooks, 2008, 206 s. ISBN 978-80-25121-39-9.
[10] BAY, R. H. *Účinné vedenie tímov.* Praha: Grada Publishing a.s., 2000. ISBN- 0-247-9068-8.

lepších výsledků dosahují organizace, kde se prolínají manažerské (velitelské) a leaderovské (vůdcovské) prvky vedení, velení a řízení.[11]

Sopoci v závěru své studie podal na základě rozboru provedeného průzkumu doporučení, o kterých je možno prohlásit, že se jedná o doporučení k takovým metodám vedení, které se nazývají implicitní. Tyto metody vedení a řízení jsou založeny na implicitních znalostech, dovednostech a obecněji klíčových kompetencích všech příslušníků veřejné správa a ozbrojených sil, přičemž tyto nejsou ani zdaleka vázány na hodnost, funkci, dosažené vzdělání nebo míru inteligence. Tento závěr je (ač ve studii samotným Sopocim nevyřčen) v relaci s obecným chápáním leaderovství – tedy že leaderem ve skupině může být jak formálně nadřízený, tak jakýkoli člen týmu nebo kolektivu. Zde je třeba vidět další dílčí úskalí snah o vzdělávání k leaderovství v podmínkách ozbrojených sil; tedy že snaha o implementaci kompetencí leadera jedinci, který nemá požadované klíčové kompetence již při vstupu do vzdělávacího procesu v rámci veřejné správy či ozbrojených sil, je do značné míry odsouzeno k nezdaru. Tyto klíčové kompetence jsou pak souhrnem endogenních i exogenních vlivů, které působily na osobu budoucího velitele, manažera a snad i leadera.

Mezi klíčové kompetence leadera (vůdce) dle výše uvedených poznatků je možno počítat velké množství klíčových kompetencí z mnoha oblastí a tedy skladba klíčových kompetencí leadera (vůdce) je charakteru multidisciplinárního a je třeba k jejich tvorbě, resp. kultivaci přistupovat z interdisciplinárních pozic. Jako základní vodítko pro určení kompetencí potřebných v činnosti leadera může být respektována hierarchie potřeb, které navrhl Maslow:[12]

1. *Fyziologické potřeby* - přežití, dostatek potravy, obydlí, oblečení, tělesné potřeby
2. *Potřeba bezpečí* - stabilita, ochrana, život beze strachu, zajištěná budoucnost
3. *Sociální potřeby* - příznivé přijetí, náklonnost, přičlenění ke skupině, láska, interakce
4. *Potřeba být vážený* - sebeúcta, úcta k jiným, status, moc, autonomie, kompetence, prestiž, uznání
5. *Potřeba seberealizace* - plné využití vlastních schopností, osobní růst, tvůrčí uspokojení.

Jiní autoři jako např. Bay, Bender, nebo Hickman se ke kompetencím leadera (vůdce) vyjadřují s větším příklonem k více implicitním kompetencím; např. Stýblo uvádí jako základní faktory:[13]

- silná vůle a odvaha vykonat změny
- upřímnost, ryzost, bezúhonnost
- lidskost a odevzdání se svým následovníkům
- zapálení pro věc, pozitivní přístup a odhodlanost
- sebevědomí

Z výčtů těchto vlastností je zřejmé, že klíčové kompetence leadera se od klíčových kompetencí manažera a velitele podstatně odlišují, a to příklonem od explicitních kompetencí, které lze získat při „běžném“ studiu v tradičně pojaté vzdělávací instituci ozbrojených sil, do více implicitních kompetencí, které zpravidla není možno získat, ale které je možno toliko kultivovat a leader jimi musí být již do značné míry vybaven před vstupem do veřejné správy či ozbrojených sil. Zásadní pro vytvoření osobnosti leadera jak v soukromé sféře, tak v prostředí veřejné správy je rozvoj kompetencí na bázi kreativního myšlení, empatického

[11] SOPOCI, M. Základné schopnosti a spôsobilosti pre riadenie ľudí. In. *GŠ OS SR, Liptovský Mikuláš, Vojenská osveta 1/2010*. ISBN 978-80-970322-0-3.
[12] MASLOW, H., A. *O psychologii bytí.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.
[13] STÝBLO, J. *Leadership.* Praha: Professional Publishing, 2013, 163 s. ISBN 978-80-7431-105-5.

vnímání okolí a implicitních teorií výchovy a tedy implicitních pedagogických dovednostech, které je nutno přirozeně vnímat, přijímat a předávat jak v rámci vzdělávacího procesu, tak při samotné činnosti v rámci veřejné správy. Tyto kompetence tedy v zásadě lze jen velmi těžko získat, lze je pouze využívat, kultivovat a adaptovat na prostředí veřejné právy či ozbrojených sil, přičemž je nutná průběžná kultivace v průběhu služebního nebo pracovního poměru, a to jak přirozenou socializací, tak v rámci andragogických přístupů v rámci celoživotního vzdělávání tzv. „učící se organizace“.[14]

Další oblast klíčových kompetencí, které je možno chápat jako zásadní pro leadera (vůdce) je např. i empatie, kreativita, motivace a energizace okolí, resp. osob, které se podílejí na týmové práci.[15] Jedná se povětšinou o implicitní pedagogické dovednosti, resp. implicitní schopnosti, které jsou do značné míry dány a ve vzdělávacím procesu v rámci veřejné správy je možno je již toliko rozvíjet, utvářet, směřovat nebo usměrňovat.[16] Ve vzdělávání v oblasti implicitních pedagogických dovedností, které lze utvářet a formovat na podmínky veřejné správy pouze velmi omezenou měrou, má nezastupitelné místo i kreativita[17] a implementace kreativních přístupů k řešení zadaného úkolu i netradičními didaktickými metodami s užitím implicitních pedagogických dovedností.

5 DEFINICE MANAŽERA, VELITELE A LEADERA

Pokusy o definování manažera, velitele a leadera (vůdce) a tedy vymezení jejich klíčových kompetencí jsou mnohdy poplatné době vzniku, osobě tvůrce, popřípadě zamýšlenému směřování předpokládaných činností. Pokusme se však jistým historicko – odborným diskursem tyto pokusy sumarizovat a nalézt shody a rozdíly, které by vedly k možnosti klíčové kompetence leadera (vůdce) vůbec blíže identifikovat a vymezit oproti klíčovým kompetencím manažera a velitele.

V publikaci Johna Adaira „Leadership“ jsou v historické posloupnosti zmíněny např. tyto vlastnosti velitele: podle Xenofona by měl být ideální generál „nápaditý, aktivní, starostlivý, houževnatý, bystrý, musí být jak něžný, tak nemilosrdný, současně upřímný i lstivý, schopný jak varovat, tak překvapit, být rozhazovačný i chamtivý, velkorysý i lakomý, obratný v obraně i útoku, a existuje spousta dalších pro generála nezbytných schopností, z nichž některé jsou vrozené a jiné osvojené“. [18]

Odborná literatura definuje velení obvykle jako jeden ze způsobů sociální interakce. Pigeau a McCann[19] považují velení za společnou činnost vedoucí k dosažení velitelových cílů/cílů organizace, upřednostňují tedy účel před prostředky. Česká odborná tradice dává přednost složitějšímu popisu, který se spíše než na výsledek soustředí na proces: „velením jsou takové činnosti subjektu velení na podřízené, které jsou spjaté s vydáváním rozkazů a kladením požadavků podřízeným, s jejich motivováním, kontrolováním a vytvářením podmí-

[14] VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání.* Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-17708.
[15] ADAIR, J. *Umění kreativního myšlení.* Praha: BizBooks, 2011, 136 s. ISBN 978-80-25130 -04-9.
[16] ŠVEC, V. a kol. *Od implicitních teorií výuky k implicitním pedagogickým znalostem.* Brno: Paido, 2005, 97 s. ISBN 80-7315-092-1.
[17] TRNOVÁ, E., TRNA, J. Implementation of Creativity in Science Teacher Training. In. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications.* Ankara, Turecko, Gazi Universitesi, 2014, roč. 5, č. 3, s. 54-63. ISSN 1309-6249.
[18] ADAIR, J. *Leadership. Učte se od velkých vůdců*. Brno: Computerpress, 2006. ISBN 80-251-1256-X.
[19] PIGEAU, R., McCANN, C. What is a Military Leader? Pp 394 – 413 in Essens, Petr, Ad Vogelaar, Erhan Tanercan, Donna Winslow (eds.). *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets and Schilt. 2001.

nek k realizaci přijatých rozhodnutí.“[20] Jeho součástí je vedení, kterým autor rozumí jeho lidskou a sociální součást. Vychází zřejmě ze starší definice Pavlicovy[21], který velení chápe velmi podobně jako Pigeau a McCann. V širším smyslu podle něj představuje jednotu výchovy a působení na podřízené, v užším smyslu se jedná o vydávání rozkazů a kladení požadavků podřízeným, jejich motivování, kontrolování a vytváření dalších podmínek k realizaci přijatých rozhodnutí. Persson naproti tomu vnímá více rozměrů velení, ve své definici zohledňují kontext – velení interpretují jako [22]

a) institucionální právní rámec,
b) sociálně respektované a formálně etablované jedince, kteří jednají jako velitelé za použití formalizovaných mechanismů,
c) sociálně konstruovanou kulturu nebo étos jedné z nejdynamičtějších sociálních institucí – války.

Pro srovnání, například ve vojenské literatuře nalezneme také definice výčtem činností, pro kanadského generála Crabbe je téměř poetickým vyznáním: „Velet znamená řídit a mít autoritu; znamená to vynášení jasných soudů a rozhodnutí mnohdy bez znalosti nutných faktů a informací; znamená to posílat mladé Kanaďany do bojů, ze kterých se nemusejí vrátit nebo se mohou vrátit zmrzačení, je to odpovědnost za to brát životy a zachraňovat je; velet v míru i ve válce znamená ustanovit morální standardy a řídit chování vojáků vůči sobě navzájem i vůči společnosti; znamená to myslet, rozhodovat, jednat, ustavovat standardy a uplatňovat vliv; a konečně, vojenský velitel musí být schopen použít vojenské síly k potlačení nepřítele ve jménu státu.“[23] Oficiální definice NATO je podstatně stručnější: „…autorita uplatňovaná jedincem… za účelem řízení, koordinace a kontroly ozbrojených sil…“ [NATO 1988].[24] Anglosaská tradice pracuje s pojmy command and control, C2, v české terminologii velení a řízení. Dokumenty NATO kladou důraz na velitelovu autoritu, jeho plánovací, řídící, koordinační a kontrolní funkci využitou ke splnění úkolu.[25] Naproti tomu Česká příručka „Velení a řízení v operacích“ z roku 2006 říká: Velení a řízení je funkční proces cílevědomého působení orgánů velení na podřízené velitelské stupně zaměřený na efektivní splnění stanovených úkolů. Velení je proces, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené a uplatňuje vojenskou pravomoc a odpovědnost stanovovat úkoly a vydávat rozkazy podřízeným. Řízení je proces, kterým velitel za pomoci štábu organizuje, řídí a koordinuje činnosti přidělených sil, je nedílnou součástí velení. Řízení je považováno za jeden ze čtyř prvků velení, mezi které patří ještě pravomoc, rozhodování a vedení lidí. V dalším textu je potom vymezení těchto činností v zásadě totožné s postojem NATO.

Další možnou definici velitele z oblasti vojenství, kterou je však z povahy věci možno aplikovat do prostředí veřejné správy v oblasti bezpečnosti, je možno použít ve výčtu definicí uvést citát polního maršála Montgomeryho z jeho díla „Cesty k vůdcovství“, kde prohlásil: „Někteří namítnou, že se vůdci takovými narodí, že vůdce nelze vychovat, naučit ho tomuto umění, vyškolit ho. S tím tak úplně nesouhlasím. Je jistě pravda, že někteří lidé mají v sobě instinkty

[20] BALÍK, S. *Vedení lidí v armádě*. Brno: MO ČR, 1996, ISBN - sine
[21] PAVLICA, K. *Základy vojenské psychologie*. Praha: Naše vojsko, 1985. ISBN – sine.
[22] PERSSON, P., A., NYCE, M., J., ERICSSON, H. Command and Control: A Biased Combination.“ Pp 201 – 216 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2000.
[23] CRABBE, R., R. The Nature of Command. Pp 9 – 16 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2000.
[24] Tamtéž.
[25] PIGEAU, R., Mc.CANN, C. What is a Military Leader? Pp 394 – 413 in Essens, Petr, Ad Vogelaar, Erhan Tanercan, Donna Winslow (eds.). *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets and Schilt. 2001.

a kvality vůdcovství v mnohem větší míře než jiní a někteří lidé nikdy nezískají kvality požadované od vůdce. Na druhé straně věřím, že vůdcovská role se může výchovou rozvinout. Z vojenské sféry mám zkušenost, že vojáci půjdou nepochybně raději za takovým velitelem, v jehož vojenské vědomosti mají důvěru, než třeba za silnější osobností, která však nemá potřebné a samozřejmé znalosti svého povolání…". Jinými slovy, je téměř pravdivé konstatování, že vůdci se spíš „vytvoří", než se takovými narodí… Existují zásady vedení, stejně jako principy války, a ty je potřebné studovat."[26] Montgomery je však přesto přesvědčen, že dobré velitele odlišuje od těch průměrných přesah rozumové činnosti, nadání, které jim „napoví jakousi zkratku, jež ho zavede k cíli rychleji než stejně pečlivé, avšak ne tak nadané velitele" a např. Lane[27] přímo říká, že podle jeho názoru některé charakteristiky osobnosti musí být přítomny od narození. Moderní teorie velení však obvykle vycházejí z předpokladu, že velení se naučit dá, neboť jinak pro své následovníky na akademické půdě ztrácely velkou část své hodnoty – největší část energie by musela být věnována výběru, nikoli vzdělávání velitelů.

Otázka vrozených či naučených velitelských schopností je vlastně otázkou, zda je velení umění či věda. I zde se můžeme opřít o generace teoretiků a velitelů, kteří zaujímají obě perspektivy, jejichž podstatu shrnuje Persson:[28] „Pokud budeme považovat velení za vědu, cílem bude popsat vojenskou organizaci jako hodinový mechanismus, založený na matematických principech, který je třeba jako takový řídit. Pokud se na něj budeme dívat jako na umění, prim hraje intuice a kreativita. Takový velitel je schopen se rychle adaptovat na neustále se měnící situaci boje bez ohledu na formální pravidla a nemůže se spolehnout na pouhé matematické výpočty". Stejní autoři kritizují redukci velení na univerzální a kalkulovatelná pravidla a principy, které neberou ohled na roli kultury a společnosti. Domnívají se, že výzkumy velení selhávají na skutečnosti, že mísí přirozené a sociální fakty. Jako „…spojení talentu a umění velitele…", schopnost okamžitého rozpoznání podstaty situace v případě, že nám chybí všechny důkazy, bývá zmiňována intuice. Rjabčuk, Kovalev jsou však názoru, že ta však není člověku dána od přírody v hotové podobě, je nutné ji neustále zdokonalovat studiem a bývá podložena zkušenostmi a racionálním uvažováním.[29]

Definic, které jsou využitelné při definování současného leadera, bylo v průběhu historie vytvořeno nesčetné množství, a to pro typologií úspěšného velitele s výčty vlastností a dispozic, které jsou nezbytné. Podle Adaira jsou v historické posloupnosti zmíněny např. tyto: podle Xenofona by měl být ideální generál „nápaditý, aktivní, starostlivý, houževnatý, bystrý, musí být jak něžný, tak nemilosrdný, současně upřímný i lstivý, schopný jak varovat, tak překvapit, být rozhazovačný i chamtivý, velkorysý i lakomý, obratný v obraně i útoku, a existuje spousta dalších pro generála nezbytných schopností, z nichž některé jsou vrozené a jiné osvojené". Aristotelovi stačí už pouze čtyři vlastnosti: poctivost, zdrženlivost, prozíravost a mravní síla. Lord Slim očekává od velitele odvahu, sílu vůli, iniciativu a vědomosti. A právě proto, že typologií existuje tolik a shodují se jen částečně nebo vůbec ne, je patrné, že ideálního vojenského velitele lze beze zbytku popsat jen velmi těžko.[30]

---

[26] MONTGOMERY, B. *Cesta k vůdcovství*. Praha: Odeon. 1999.

[27] LANE, R., A. The Fog of War: A Personal Experience of Leadership. Pp 51 – 64 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 2000.

[28] PERSSON, P., A., NYCE, M., J., ERICSSON, H. Command and Control: A Biased Combination." Pp 201 – 216 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2000.

[29] RJABČUK, V. D., V. I. KOVALEV. *Psychologie rozhodování velitele*. Praha: Naše vojsko. 1979.

[30] ADAIR, J. *Leadership. Učte se od velkých vůdců*. Brno: Computerpress, 2006. ISBN 80-251-1256-X.

Balík provedl empirický výzkum mezi budoucími vojenskými profesionály Armády ČR, z nichž téměř polovina preferovala pedagogické (nebo pedagogicko-psychologické) dovednosti, 28 % morálně volní a více než čtvrtina zdůrazňovala kompetence vojensko-profesionální.[31] Na výsledcích empirického výzkumu staví také Jeffery, která ve svých výsledcích dospěla k následujícímu seznamu nejdůležitějších velitelských schopností: sociální schopnosti, např. komunikační a týmové, poznávací schopnosti, např. kreativita, rozhodnost, vyhodnocování informací, a morální vlastnosti, jako je např. odvaha a čest.[32]

ZÁVĚR

Závěrem této studie lze tedy konstatovat, že vzdělávání manažerů a velitelů v podmínkách veřejné správy ve smyslu leaderovství a vůdcovství je možno provádět jen omezenou měrou, přičemž tato omezení jsou charakteru jak vnitřního (omezená vědecká a personální kapacita organizace), tak vnějšího (specifika podmínek ozbrojených sil ve vztahu k charakteru a účelu jejich činnosti). Pokud existuje seriózní snaha o zavedení některých prvků leaderovství do systému vzdělávání manažerů ve veřejné správě ve správě bezpečnosti, je na místě provést zásadní a radikální systémové změny vzdělávání, a to jak v oblasti akreditovaných programů, tak neakreditovaných kurzů a ovlivňovat klima v ozbrojených silách ve směru k modelu tzv. „učící se organizace“.

Je také možné konstatovat, že vzdělávání manažerů a velitelů ve veřejné správě ve směru k leaderovství či vůdcovství v současné době naráží na některé zásadní determinanty. Základním determinantem je faktická nemožnost zavedení některých zásadních kompetencí leadera do prostředí vzdělávání zaměstnanců ve veřejné správě a ostatně i v prostředí ozbrojených sil, a to zejména v relaci k vlastnímu charakteru veřejné správy a ozbrojených sil. Dalším zásadním determinantem je výrazný stereotyp ve vzdělávání manažerů ve veřejné správě a velitelů v podmínkách ozbrojených sil a zásadní nepochopení možnosti rozsahu a charakteru zařazení některých vhodných a možných segmentů leaderovství (vůdcovství) do současného modelu vzdělávání. Pokud by snahy o zavedení některých segmentů lederovství či vůdcovství do prostředí veřejné správy a ozbrojených sil cestou vzdělávání ve stávajících vzdělávacích zařízeních neměly skončit pouhou prázdnou deklarací, bylo by na místě provést četné systémové změny, a to zejména v oblastech:

1. Identifikace klíčových kompetencí leadera, které jsou užitelné v podmínkách veřejné správy a ozbrojených sil v relaci na možnosti a aktuální potřeby společnosti, včetně implicitních pedagogických kompetencí.
2. Identifikace vhodných klíčových kompetencí absolventa systému vzdělávání ve veřejné správě a v prostředí ozbrojených sil, které by byly schopny realizovat strategii leaderovství či vůdcovství v podmínkách veřejné správy a ozbrojených sil.
3. Změny přijímacích kritérií (přijímacího řízení), resp. nastavení způsobů identifikace požadovaných vstupních kompetencí budoucího studenta tak, aby bylo možno na něho v rámci výuky působit ve směru k jeho akceptaci a přijetí požadovaných klíčových kompetencí leadera, které u něho budou pěstovány, resp. kultivovány.

[31] BALÍK, S. *Vedení lidí v armádě*. Brno: MO ČR, 1996, ISBN – sine.

[32] JEFFERY, C. Skills Required for Future Senior Commanders.” Pp 75 – 87 in Essens, Petr, Ad Vogelaar, Erhan Tanercan, Donna Winslow (eds.). *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets and Schilt.

4. Zajištění odborně znalého a zkušeného personálu, který bude kompetentní kultivovat klíčové kompetence manažera, velitele a leadera (vůdce) v podmínkách vzdělávací soustavy v oblasti vzdělávání úředníků veřejné správy a ozbrojených sil.
5. Zřízení systému průběžné kultivace získaných klíčových kompetencí manažera, velitele a leadera (vůdce) v podmínkách veřejné správy a ozbrojených sil, vč. utváření vnitřního klima v organizaci ve směru k realizaci modelu tzv. „učící se organizace".

Zcela závěrem této krátké studie je možno konstatovat, že směřování vzdělávání v podmínkách veřejné správy a ozbrojených sil čeká ještě dlouhá a náročná cesta, a to nejen ve vztahu ke vzdělávání manažerů, velitelů, leaderů či vůdců, ale obecně ve schopnosti adekvátně reagovat na překotně se měnící podmínky a potřeby společnosti v oblasti řízení lidí a lidských zdrojů, zejména za současné bezpečnostní situace a predikce jejího vývoje. Nelze než popřát mnoho zdaru a úspěchů do další nelehké práce.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

ADAIR, J. *Umění kreativního myšlení.* Praha: BizBooks, 2011, 134 s. ISBN 978-80-25130 - 04-9.

ADAIR, J. *Leadership. Učte se od velkých vůdců*. Brno: Computerpress, 2006. ISBN 80-251-1256-X.

BALÍK, S. *Vedení lidí v armádě*. Brno: MO ČR, 1996, ISBN - sine

BAY, R. H. *Účinné vedenie tímov.* Praha: Grada Publishing a.s., 2000. ISBN- 0-247-9068-8.

BENDER, P. U. *Niterní leadership.* Praha: Management Press, 2004. ISBN-80-7261-069-4.

CRABBE, R., R. The Nature of Command. Pp 9 – 16 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 2000.

HICKMAN, C. R. *Manažéri a lídri.* Bratislava: Open Windows, 1995, 308 s. ISBN-80-85741-08-3.

JEFFERY, C. Skills Required for Future Senior Commanders." Pp 75 – 87 in Essens, Petr, Ad Vogelaar, Erhan Tanercan, Donna Winslow (eds.). *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets and Schilt.

KOONTZ, H., WEIHRICH, H. *Management.* Praha: Victoria Publishing a.s., 1993. ISBN-80-85605-45-7.

KOUZES, J. M., POSNER, B. Z. *Leadership Chalange*, A Wiley Imprint, 2003. ISBN-0-7879-5678-3.

LUKAS, J., SMOLÍK, J. *Psychologie vůdcovství.* Praha: BizBooks, 2008, 206 s. ISBN 978-80-25121-39-9.

LANE, R., A. The Fog of War: A Personal Experience of Leadership. Pp 51 – 64 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 2000.

MASLOW, H., A. *O psychologii bytí.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.

MAXWELL, J., C. *21 nevyvratitelných zákonů leadershipu.* Praha: Kontakt. CZ, 2011, 260 s. ISBN 978-80-86442-55-6.

MONTGOMERY, B. *Cesta k vůdcovství*. Praha: Odeon. 1999. ISBN – sine.

NÖLLKE, M. *Rozhodovanie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. ISBN 80-247-041-0.

ROBINS, S. P., COULTER, M. *Management*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004. ISBN-80-247-0495-1.

PERSSON, P., A., NYCE, M., J., ERICSSON, H. Command and Control: A Biased Combination.“ Pp 201 – 216 in McCann, Carol, Ross Pigeau (eds.). *The Human in Command. Exploring the modern military experience*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2000.

PIGEAU, R., Mc. CANN, c. What is a Military Leader? Pp 394 – 413 in Essens, Petr, Ad Vogelaar, Erhan Tanercan, Donna Winslow (eds.). *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets and Schilt, 2001.

RJABČUK, V. D., V. I. KOVALEV. *Psychologie rozhodování velitele*. Praha: Naše vojsko. 1979. ISBN – sine.

SOPOCI, M. Základné schopnosti a spôsobilosti pre riadenie ľudí. In. *GŠ OS SR, Liptovský Mikuláš, Vojenská osveta 1/2010.* ISBN 978-80-970322-0-3.

STÝBLO, J. *Leadership.* Praha: Professional Publishing, 2013, 163 s. ISBN 978-80-7431-105-5.

ŠVEC, V. a kol. *Od implicitních teorií výuky k implicitním pedagogickým znalostem.* Brno: Paido, 2005, 97 s. ISBN 80-7315-092-1.

TRNOVÁ, E., TRNA, J. Implementation of Creativity in Science Teacher Training. In. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications.* Ankara, Turecko, Gazi Universitesi, 2014, roč. 5, č. 3, s. 54-63. ISSN 1309-6249.

VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání.* Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.
Vysoká škola regionálního rozvoje, Praha
Katedra aplikovaného práva
Žalanského 68/54, 163 00 Praha
E-mail: Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz
Tel.: +420 774 603 444

MOŽNOSTI KVALITNEJ PRÍPRAVY ODBORNÍKOV LOGISTIKY NA AOS GMRŠ

POSSIBILITIES OF HIGH QUALITY TRAINING OF SPECIALISTS OF LOGISTICS FOR AFA GMRS

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT

This article deals with requirement for future officers in logistics of the Armed forces of Slovak Republic in lower level of command. The requirements are analyzed in four main spheres. These spheres are definable as special army capabilities language skills, law knowledge's and logistics information's. In conclusion of paper were concerned with possibilities of preparation in future officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

Keywords: education in Logistics, officers in lower level of command, officers of logistics, officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic

ÚVOD

Kvalitatívne nové požiadavky kladené na Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR) budú v oblasti strategickej, operačnej i taktickej logistiky vyžadovať zabezpečenie takých kľúčových spôsobilostí, akými sú nasaditeľnosť a udržateľnosť deklarovaných síl OS SR v širokej škále operácií pod vedením NATO a v operáciách krízového manažmentu pod vedením Európskej únie. K splneniu týchto náročných úloh potrebujú mať OS SR kvalitne pripravených dôstojníkov pre plnenie komplexných a všestranných úloh logistickej podpory.
Príprava budúceho dôstojníka OS SR stojí v centre pozornosti najvyšších zodpovedných funkcionárov OS SR v kontexte dokončenia transformácie vojenského vysokého školstva. Hlavným poslaním Akadémie ozbrojených síl (AOS) v tomto procese je vzdelávať, vychovávať a cvičiť študentov AOS v rámci vysokoškolského a celoživotného vzdelávania, rozvíjať ich harmonickú osobnosť, poznanie, tvorivosť a posilňovať ich motiváciu pre službu vlasti.

V článku sú prezentované v jednotlivých kapitolách súčasné požiadavky na budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky v OS SR. V praxi to znamená nástup absolventa vojenskej vysokej školy na základnú (logistickú) funkciu. Aby takýto nový absolvent – dôstojník logistiky sformulované požiadavky dokázal splniť je nevyhnutné, aby bol na to čo najlepšie pripravený. V tretej kapitole článku je uvedený plánovaný a realizovaný koncepčný spôsob takejto prípravy na AOS GMRŠ.

1 ANALÝZA POŽIADAVIEK NA VÝKON DÔSTOJNÍCKYCH FUKCIÍ

Dôstojníci vykonávajú v ozbrojených silách doma aj v mnohonárodných operáciách rôzne funkcie (profesie), ktoré sú určené vojenskou odbornosťou a špecializáciou vojenskej odbornosti. Vzájomne odlišné dôstojnícke funkcie majú ***spoločné, všeobecné, typické znaky***: predmet práce a hlavné pracovné prostriedky a všeobecné, hlavné požiadavky na dôstojníka.
Predmetom práce sú procesy riadenia organizačného prvku vojenskej organizácie a systému „človek – vojenská technika"; informácie (analýza dát a faktov), situácia a deje; nepriamo objekty vojenského a nevojenského charakteru.

Hlavné pracovné prostriedky sú podriadení profesionálni vojaci (resp. zamestnanci) a vojenská technika (zbrane, zbraňové systémy, munícia, vozidlá a ďalšia technika, špeciálne zariadenia, prístroje, výpočtové a informačné technológie a pod.) v zjednodušenom poňatí systém „človek - vojenská technika".

Predmet práce a hlavné pracovné prostriedky určujú všeobecné hlavné požiadavky na dôstojníka. Spolu predurčujú zameranie jeho vysokoškolského vzdelania a vo všeobecnosti zameranie obsah a rozsah vojenského odborného vzdelávania a výcviku, ale aj najvhodnejší model vzdelávacej ustanovizne.

Dôstojník – odborník logistiky musí byť:

a) manažér (veliteľ, náčelník, nadriadený)
vykonáva riadiace, veliteľské a štábne funkcie v kariérnom poli získanej logistickej odbornosti a špecializácie odbornosti, v priebehu kariéry aj funkcie nezávislé na logistickej odbornosti, v organizačných štruktúrach OS SR ako vojenskej organizácie a politickej inštitúcie.

b) vodca
vedie podriadených k dosiahnutiu stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou.
Byť vodcom je základnou požiadavkou na každého manažéra, ale nie každý manažér v skutočnosti vodcom aj je. Je treba aby dôstojník bol vodca (formálny aj neformálny).

c) právne vyspelý
s rozvinutým právnym vedomím, ktorý sa v svojej práci dôsledne riadi ústavou, príslušnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, služobnými predpismi a internými normatívnymi aktmi podľa svojej pôsobnosti a dbá aby ich dodržiavali aj podriadení.

d) odborne (logisticky) vyspelý
s rozvinutým logistickým a ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti. Ovláda pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni.

e) jazykovo pripravený,
v kontexte s členstvom SR v NATO a plnením úloh v mnohonárodných operáciách.

f) fyzicky a psychicky zdatný

2 POŽIADAVKY NA DÔSTOJNÍKA - ODBORNÍKA LOGISTIKY V OS SR NA ZÁKLADNOM (TAKTICKOM) STUPNI RIADENIA.

Na základe vyššie uvedeného môžeme pre daný stupeň riadenia stanoviť **nasledujúce kritériá:**

- **Organizačný stupeň riadenia – čata.** (veliteľ čaty logistiky, dôstojník logistiky, dôstojník logistiky štábu na vyššej zložke).
- **Plánovaná hodnosť: por., npor**.
- **Vzdelanie :** vysokoškolské vzdelanie 1. Stupňa na AOS GMRŠ logistického modulu. Možné je tiež adekvátne vzdelanie z civilnej vysokej školy a absolvovanie Vstupného odborného dôstojníckeho kurzu (VODK) modul (špecializácia) logistika.

Požiadavky budú teda konkretizované v nasledujúcich oblastiach[2]:

1. ***Všeobecná vojenská (veliteľská, manažérska).***
2. ***Jazyková.***
3. ***Právna oblasť.***
4. ***Odborná - logistická.***

1. Všeobecná vojenská oblasť.

Veliteľ (manažér)

- byť schopný plniť povinnosti veliteľa čaty logistiky, veliteľa na jeho úroveň postaveného organizačného celku, alebo povinnosti dôstojníka logistiky na nižších štábnych funkciách nadriadených zložiek,
- ovládať vojenské predpisy a služobné pomôcky potrebné pre výkon svojej funkcie, poznať základné vojenské a taktické doktríny OS SR,
- disponovať schopnosťami analyticky hodnotiť situácie,
- mať základné vedomosti o bezpečnostnom a operačnom prostredí,
- vykonávať výcvik a výchovu podriadených,
- vedieť samostatne spracovať príslušnú dokumentáciu (v mieri a pri nasadení),
- vedieť vhodne prezentovať svoje názory, poznatky a skúsenosti.

Vodca

- vedieť viesť podriadených na dosiahnutie stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou, na to mať základné vedomosti a zručnosti z oblasti logiky, pedagogiky, psychológie, sociológie, komunikácie a manažmentu,
- ovládať svoju logistickú odbornosť a špecializáciu z hľadiska teórie aj praxe (riadenie činností na stupni čata alebo zložky nadriadeného štábu, dokonale ovládať taktiku na stupni čata a rota, mať potrebné vedomosti o taktike na stupni prápor),
- správne sa rozhodovať v stresových situáciách a v časovej tiesni,
- mať základnú úroveň mravného vedomia a morálky, (profesijnej etiky a profesijnej morálky).

2. Jazyková oblasť.

Počúvanie s porozumením – úroveň SLP 2.

Dostatočné porozumenie na pochopenie rozhovorov na každodenné spoločenské a bežné pracovné témy.

Rozprávanie – úroveň SLP 2.

Je schopný komunikovať v každodenných spoločenských a bežných pracovných situáciách. Vie sebaisto zvládnuť väčšinu normálnych, bežných konverzácií na konkrétne témy, ako sú pracovné postupy, rodina, osobná minulosť a záujmy, cestovanie, súčasné udalosti.

Čítanie s porozumením – úroveň SLP 1 .

Vie čítať veľmi jednoduchý súvislý písaný materiál, ako jednoznačné texty, ktoré sú v priamom vzťahu ku každodenným životným alebo pracovným situáciám. Rozumie základný význam jednoduchých textov.

Písanie – úroveň SLP 1.

Vie písať pre okamžité osobné potreby. Písanie má charakter voľného zväzku viet na danú tému. Vie vyjadriť základný zámer písaním krátkych jednoduchých viet.

3. Právna oblasť.

- ovládať vo všeobecnosti základne pramene práva, ktoré deklarujú slovenskú štátnosť, predovšetkým Ústavu Slovenskej republiky, Chartu ľudských práv a slobôd,
- ovládať právne predpisy upravujúce poslanie a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky, zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, zákony upravujúce bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, právne predpisy upravujúce, krajnú núdzu, nutnú obranu a oprávnene použitie zbrane,
- ovládať internú právnu úpravu pri realizácii právomoci veliteľa čaty pre udeľovanie odmien a ukladaní trestov za disciplinárne previnenia podriadených profesionálnych

vojakov a poznať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti žiadosti a sťažnosti podávaných podriadenými,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti správy majetku štátu, ktorý je v užívaní ozbrojených síl, predovšetkým druhy zodpovednosti, práva a povinnosti pri užívaní majetku štátu, internú právnu úpravu vyšetrovania škôd a náhradových povinnosti,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu hodnotenia podriadených profesionálnych vojakov,
- vedieť poradiť podriadeným ako sa orientovať v právnych predpisoch upravujúcich štátnu službu, sociálne zabezpečenie vojakov, pracovnoprávne otázky, občianskoprávne vzťahy, trestnoprávne zodpovednosti, resp. vedieť poradiť podriadeným ako a na koho sa majú obracať pri riešení osobných problémov.

4. Odborná – logistická oblasť.

- byť vyspelý dôstojník s rozvinutým ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti,
- mať technickú zdatnosť, ovládať pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni,
- zabezpečovať ošetrovanie a uloženie výzbroje, techniky a ďalšieho materiálu a ich pripravenosť,
- ovládať zabezpečenie príslušníkov jednotky všetkými náležitosťami,
- niesť zodpovednosť za stav a úplnosť výzbroje, techniky a materiálu čaty a ich správne používanie, ošetrovanie, udržiavanie a ukladanie,
- niesť zodpovednosť za udržiavanie vnútorného poriadku v pridelených priestoroch a dodržiavanie zásad kolektívnej hygieny a psychohygieny,
- byť spôsobilý zabezpečiť bezpečnosť a ochranu zdravia, protipožiarnu ochranu a ochranu životného prostredia v oblasti svojej pôsobnosti,
- ovládať systém logistického zabezpečenia podriadenej jednotky v mieri i v poli ,
- ovládať spracovanie logistickej dokumentácie v mieri i v poli na svojej úrovni.

Na základe uvedených naformulovaných požiadaviek by mala adekvátne vyzerať príprava budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky[4]. V súčasnej dobe táto príprava prebieha na Akadémii ozbrojených síl (AOS) generála Milana Rastislava Štefánika a praktická časť vo vybraných útvaroch a zariadeniach OS SR.

3. EFEKTÍVNA PRÍPRAVA DÔSTOJNÍKOV - ODBORNÍKOV LOGISTIKY

3.1 VZDELÁVANIE A VÝCVIK BUDÚCICH DÔSTOJNÍKOV

Do hodnostného zboru dôstojníkov vstupujú záujemcovia, občania SR, ktorí boli odvedení (registrovaní), regrutovaní a úspešní v procese výberu do profesionálnej služby a absolvovali prípravnú štátnu službu. Profesionálny vojak vo vojenskej hodnosti vojak I. stupňa (OR-1) vo funkcii kadeta vykonáva prípravnú štátnu službu na AOS. Počas jej výkonu poberá služobný plat vo výške minimálnej mzdy. Kadeti vykonávajú prípravnú štátnu službu dvomi spôsobmi v závislosti na dosiahnutom stupni vzdelania.
Prípravná štátna služba kadetov – študentov plynie od prijatia do štátnej služby a končí dňom promócie, kedy je úspešný absolvent zaradený do dočasnej štátnej služby a menovaný do vojenskej hodnosti poručík.

Počas prípravnej štátnej služby kadet vykonáva v mesiaci september základný výcvik v trvaní štyroch týždňov. Po jeho ukončení nastúpi na vysokoškolské štúdium prvého stupňa na AOS vo zvolenom študijnom odbore.

V priebehu trojročného vysokoškolského štúdia v rámci študijného programu, podľa požiadaviek a rozhodnutia MO SR, získava vedomosti z oblasti vojenskej teórie, študuje predmety všeobecného vojenského zamerania, vrátane základnej telesnej prípravy, získava jazykovú spôsobilosť na úrovni STANAG 2 a vyššie. Mimo vysokoškolského štúdia absolvuje povinný vojenský program a výcvik vrátane vojenského sústredenia a špeciálnej telesnej prípravy.

Na základe platnej akreditácie je v súčasnej dobe na AOS, podľa rozhodnutia Ministerstva obrany a vedenia akadémie, vykonávané vzdelávanie v trojročných bakalárskych (interných), dvojročných inžinierskych a magisterských a päťročných doktorandských študijných programoch. Základným východiskom pre prípravu dôstojníkov v logistických odbornostiach sú zvýraznené študijné programy uvedené v tabuľke č.1[4].

Tabuľka 1 Súčasné akreditované študijné programy na AOS
Zdroj: web AOS

Študijný program, (študijný odbor)	**Štúdium:**			
	stupeň	**forma**	**dĺžka**	**titul**
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	1.	denná	3	Bc.
Elektronické systémy (5.2.13 elektronika)	1.	denná	3	Bc.
Manažment vojenskej organizácie (8.4.1 manažment vojenských systémov)	1.	denná	3	Bc.
Počítačové systémy, siete a služby (9.2.4 počítačové inžinierstvo)	1.	denná	3	Bc.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	1.	denná	3	Bc.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	2.	denná externá	2/2	Mgr.
Manažment obranných zdrojov (8.4.2 ekonomika a manažment obranných zdrojov)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy) (konverzný)	2.	denná externá	3/3	Ing.
Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.

V súlade s ďalším prioritizovaným zameraním AOS GMRŠ na ***oblasť výskumu 23 - Bezpečnostné služby, v kontexte začínajúcej komplexnej akreditácie a predpokladaného uceleného (variantneho) interného 5 ročného štúdia,*** sú v nasledujúcom období študijné programy (zvýraznené pre prípravu budúcich dôstojníkov logistiky) na AOS GMRŠ predložené na **komplexnú akreditáciu** nasledovne[4] .

Študijné programy na komplexnú akreditáciu:

- Elektronické systémy *(1. stupeň,),*
- Počítačové systémy, siete a služby *(1. stupeň),*
- Manažment vojenskej organizácie *(1. stupeň),*
- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti *(1., 2. a 3. stupeň),*
- Bezpečnosť a obrana štátu *(1., 2. a 3. stupeň),*
- Vojenské spojovacie a informačné systémy *(1., 2. a 3. stupeň,),*
- Elektronické zbraňové systémy *(1., 2. a 3. stupeň).*

Akreditáciu **habilitačného konania a konania na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore:**

- 8.4.2 Národná a medzinárodná bezpečnosť,
- 8.4.6 Výzbroj a technika ozbrojených síl (nová požiadavka).

Po úspešnej komplexnej akreditácii a následnom zastabilizovaní výučby v uvedených programoch sa podľa nášho názoru ***efektívnym a účelným spôsobom*** priblíži príprava dôstojníkov logistiky na AOS potrebám vojenskej praxe. V praxi sa ukázala nevyhnutnosť odborného zamerania vysokoškolskej prípravy vojenských profesionálov. I napriek týmto pozitívnym tendenciám, sú ešte rezervy v konkrétnej štruktúre spomínaných programov, pretože nedávajú dostatočný priestor pre prípravu dôstojníkov logistiky v jednotlivých špecializáciách (služby, doprava, materiálový manažment...) Uvedené je však predmetom ďalšej prípravy v krátkodobých odborných kurzoch (KOK) na AOS GMRŠ.

V popredí zostáva aj otvorená príprava vojenského zdravotníka, ktorá v súčasnej dobe absentuje[3] a je riešená regrutáciou absolventov civilného zdravotníckeho vzdelávania.

V neposlednej rade sa tu otvárajú aj širšie možnosti pri využívaní programu ERAZMUS, vzájomných výmenných pobytov učiteľov, vedeckých pracovníkov a študentov a tiež ďalšej užšej spolupráce s našou partnersky najbližšou vysokou vojenskou školou Univerzitou obrany v Brne, ale i ďalšími vojenskými vysokými školami v zahraničí.

3.2 PRIEBEH ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA DÔSTOJNÍKOV

Jednou z podmienok kariérneho postupu dôstojníkov, podporným prostriedkom ich odborného a osobnostného rozvoja je ďalšie vojenské vzdelávanie a výcvik špecifikované pre určené vojenské hodnosti.

Cieľom vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov je neustále zdokonaľovanie všeobecne vzdelaných manažérov (veliteľov) v manažérskych, líderskych, taktických a operačných zručnostiach a v technických vedomostiach a tak ich pripravovať na výkon veliteľských, štábnych a pedagogických funkcií na konkrétnom stupni riadenia a velenia.

Ďalšie vzdelávanie a výcvik dôstojníkov sa uskutočňuje formou kurzov - kariérnych na hodnosť a odborných kurzov na funkciu a vysokoškolským vzdelávaním druhého a tretieho stupňa. ***V každom kurze je zaradená v požadovanom rozsahu a predmetnej skladbe problematika vojenskej logistiky.***

a) Kariérne kurzy na hodnosť:

Vyšší dôstojnícky kurz vykonáva sa v hodnosti nadporučík a je určený ako osobitný kvalifikačný predpoklad pre hodnosti kapitán a major.

Vyšší veliteľsko-štábny kurz vykonáva sa v hodnosti major a je určený ako osobitný kvalifikačný predpoklad pre hodnosti podplukovník a plukovník.

b) Odborné kurzy na funkcie:

Základný veliteľsko-štábny kurz vykonáva sa v hodnosti kapitán alebo major, je osobitným kvalifikačným predpokladom na ustanovenie do štábnej funkcie.

Kurz národnej bezpečnosti pre vybraných podplukovníkov a plukovníkov na získanie osobitného kvalifikačného predpokladu na výkon vybraných funkcií stanovených pre plukovníkov a funkcií určených pre generálov.

ZÁVER

V článku boli prezentované požiadavky na prípravu a možnosti kvalitnej prípravy budúceho dôstojníka – odborníka logistiky OS SR na základnom stupni velenia. Na tomto stupni sa požaduje 1.stupeň vysokoškolského vzdelania, ktoré je vzdelanostným predpokladom na výkon funkcií vo vojenských hodnostiach poručík až kapitán.

Bez kvalitnej logistiky by nebolo možné zabezpečiť vojská potrebným množstvom materiálu a služieb, čo by spôsobilo kolaps pri nasadení jednotiek do vojenských operácií. Preto je veľmi dôležité aby sa na oblasť logistiky pozeralo nielen ako na oblasť zásobovania, ale aj ako na oblasť, ktorá sa spolupodieľa na zaistení bezpečnosti ako takej. Cielenou alokáciou dostupných zdrojov sú zabezpečené prioritné úlohy OS SR. Na ich plnenie však nevyhnutne potrebujeme vzdelaných a kvalitne pripravených odborníkov[1].

Aby dokázal budúci dôstojník - odborník logistiky splniť aj ďalšie požiadavky uvedené v predchádzajúcich kapitolách, bude potrebné doriešiť mnoho ďalších úloh. Medzi dôležité úlohy patria napríklad: po komplexnej akreditácii AOS a nábehu nových študijných programov, logistické zameranie (modulové) a skladba jednotlivých študijných predmetov v kontexte s vytvorením teoretického základu pre odborné dôstojnícke kurzy, konkrétny obsah a dĺžka týchto kurzov v odbore (špecializácii) logistiky, stanovenie ročnej potreby otvárania štúdia v jednotlivých študijných programoch (moduloch) a odborných kurzoch logistiky, riešenie prípravy dôstojníkov logistiky na vyšších stupňoch riadenia a mnohé ďalšie [2]. Aj keď konečné výsledky ukáže až prax, je určite v našich silách vyriešiť problémy a splniť stanovené úlohy tak, aby budúci dôstojník - odborník logistiky v OS SR bol čo najlepšie pripravený na splnenie súčasných požiadaviek nielen v poslaní a službách obrany SR, Aliancie a EU ale aj pri plnení ďalších všestranných náročných úloh logistickej podpory operácií všetkého druhu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] TARCSI, Gustáv. *Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu*. Zborník zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013. AOS GMRŠ v Liptovskom Mikuláši, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.

[2] ŠKOLNÍK, Miroslav. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR*. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, *SEOP-31/20-1-2012-OdPP*. AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.

[3] GUBÁŠ, F. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management.* In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885.
[4] Internetové zdroje < www.aos.sk >.

Doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M.R.Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Katedra manažmentu
tel.: 0960 423161
e-mail: mskolnik@centrum.sk.

SPOLOČENSKÁ IDENTITA AKO HROZBA PRE BEZPEČNOSŤ. STRUČNÁ HISTÓRIA, DEFINÍCIA, ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA JEDNOTLIVÝCH SPOLOČENSKÝCH BEZPEČNOSTNÝCH KATEGÓRII A ICH DOPAD NA BEZPEČNOSŤ.

SOCIAL IDENTITY AS A THREAT TO SECURITY. BRIEF HISTORY, DEFINITION AND BASIC TYPOLOGY OF SPECIFIC SOCIAL IDENTITY CATEGORIES AND THEIR IMPACT ON SECURITY.

Jozef ŠVARNÝ

ABSTRACT

In this article we look into the concept of social identity as a threat to security based on Copenhagen School of Security Studies definition. In the first part of the article we will explain concept of Copenhagen School, which represents the wideners of security studies in the aftermath of bipolar world dissolution and brings new aspects to security by adding economic, environmental and societal sectors to the framework of security analysis. In second part of this article we will describe basic typology of social identities and their impact on security. Article will conclude with short case study of Ukraine viewed through societal sector of Copenhagen school with its definitions of societal identity.

Keywords: Securitization, security, social identity, sovereignty of state, threat

ÚVOD

Definícia bezpečnosti sa nepretržite vyvíja pod vplyvom politických, sociálnych, vojenských a iných celospoločenských premien. Súčasne sa vyvíja aj pojem hrozba ako jedna z kategórií bezpečnosti. Trend posledných dvoch desaťročí naznačuje, že tradičná definícia bezpečnosti, ktorá je primárne spätá s pojmom „národná bezpečnosť“ a ako taká sa zameriava hlavne na štát, je nedostatočná. Po rozpade bipolárneho sveta a pod vplyvom globalizácie sa do popredia dostávajú otázky spojené s individuálnou a skupinovou bezpečnosťou a celým radom iných otázok majúcich vplyv na bezpečnosť. Tento trend ako prvá v rámci predmetu bezpečnostných štúdií koncepčne zachytáva, definuje, kategorizuje a širšie rozpracováva Kodanská škola bezpečnostných štúdií počiatkom deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia.

1. POŇATIE BEZPEČNOSTI V PODANÍ KODANSKEJ ŠKOLY:

V rámci bezpečnosti rozlišuje päť samostatných sektorov a to politický, vojenský, spoločenský, ekonomický a environmentálny sektor. Výskumný prístup k bezpečnosti je

založený na rečových aktoch[1]. V rámci nich dochádza k odlíšeniu troch typov jednotiek, ktoré sú pri analýze jednotlivých sektorov ďalej identifikované a využívané na hodnotenie stupňa hrozieb. Ide o referenčné objekty, aktérov sekuritizácie a funkčných aktérov, pričom sú definované nasledovne:

1. ***Referenčné objekty:*** *entity, ktoré sú existenčne ohrozené a môžu si legitímne nárokovať právo na prežitie.*
2. ***Aktéri sekuritizácie:*** *aktéri, ktorí prehlasujú niečo (referenčné objekty) za existenčne ohrozené, a sú teda hýbateľmi procesu sekuritizácie.*
3. ***Funkční aktéri:*** *títo aktéri pôsobia na dynamiku bezpečnostných vzťahov v sektore. Významne ovplyvňujú politické rozhodnutia na poli bezpečnosti, bez toho aby sa priamo jednalo o referenčné objekty, alebo o aktérov poukazujúcich na nutnosť bezpečnostných krokov vo vzťahu k referenčnému objektu.*[2]

Jednotlivé sektory sa ďalej analyzujú na rôznych úrovniach – globálnej, neregionálnej subsystémovej, regionálnej, lokálnej a individuálnej, pričom dynamika jednotlivých sektorov sa v rôznych analytických úrovniach líši čo do obsahu tak aj jej intenzity. V rámci medzinárodných vzťahov sa najčastejšie tieto roviny definujú nasledovne:

1. ***Medzinárodné systémy****, označujúce najrozsiahlejšie zoskupenia integrujúcich či vzájomne závislých jednotiek, nad ktorými sa už nenachádza žiadna ďalšia systémová rovina.*
2. ***Medzinárodné podsystémy****, zahrňujúce skupiny jednotiek v rámci medzinárodného systému, ktoré je od celku možné odlíšiť na základe zvláštneho charakteru alebo intenzity ich interakcií, resp. vzájomnej závislosti. Tie môžu byť teritoriálne koherentné a možno ich nazvať ako regióny (napr. Združenie národov juhovýchodnej Ázie[ASEAN], Organizácia africkej jednoty[OAU]), alebo v opačnom prípade ostávajú iba podsystémami (napr. Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj [OECD] alebo Organizácia zemí vyvážajúcich ropu [OPEC]).*
3. ***Jednotky****, označujúce aktérov, zložených z najrozličnejších podskupín, organizácií, spoločností a jednotlivcov. Títo aktéri musia disponovať dostatočnou vnútornou jednotou a nezávislosťou, aby sa mohli samostatne pohybovať na vyšších úrovniach (napr. štáty, národy, nadnárodné firmy).*
4. ***Podjednotky****, zahrňujúce organizované skupiny jednotlivcov v rámci jednotiek systému, ktoré sú schopné ovplyvňovať správanie a konanie svojej jednotky, alebo sa o to aspoň snažia (napr. byrokratické aparáty alebo lobistické skupiny).*
5. ***Jedinci****, ktorí v spoločenských vedách predstavujú obvykle najnižšiu rovinu analýzy.*[3]

[1] V rámci rečového aktu dochádza aj k tzv. sekuritizácii, keď určitá téma je predostretá spoločnosti nielen ako politická otázka ale ako bezpečnostná hrozba. Definovanie hrozby sa vždy viaže v rámci sektorov na jednotlivé entity, aktérov a ich vzájomnú dynamiku.
[2] BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, 2005, s.48.
[3] Ibid., s. 14.

V tejto súvislosti majú jednotlivé sektory rôznu mieru sekuritizačnej dynamiky v jednotlivých analytických rovinách a to nasledovne:

Dynamika/ Sektory	Vojenský	Environmentálny	Ekologický	Spoločenský	Politický
Globálna	**	****	****	**	***
Neregionálna/ subsystémová	**	**	**	**	*
Regionálna	****	***	***	****	****
Lokálna	***	****	**	***	**

**** - dominantná sekuritizácia, *** - subdominantná sekuritizácia, ** - málo významná sekuritizácia,

* - žiadna sekuritizácia

Tabuľka č. 1.: Sekuritizácia z pohľadu analytických rovín[4]

Napriek tomu, že Kodanská škola bezpečnostných štúdií rozlišuje päť samostatných sektorov v ktorých prebieha sekuritizácia formou úspešného rečového aktu zväčša v rámci samotného sektoru, funkční aktéri môžu otázku existenčnej hrozby prenášať aj do iných bezpečnostných sektorov. V konečnom dôsledku sekuritizácia v jednom sektore a v jednej analytickej rovine môže vplývať na vytváranie synergických efektov a vznik sekuritizačných tlakov aj v ostaných sektoroch a analytických rovinách. Celková dynamika sekuritizácie bude sumárom vzájomného pôsobenia jednotlivých sektorov vo vertikálnej aj horizontálnej rovine. Ako významný hýbateľ sekuritizácie sa v rámci Kodanskej školy javí spoločenský sektor a v rámci neho definovaný pojem spoločenskej bezpečnosti, ktorá je odlišná od bezpečnosti štátu. Vo všeobecnosti spoločenská bezpečnosť sa zaoberá schopnosťou spoločnosti zachovať svoj základný charakter pod vplyvom meniacich sa podmienok a možných/reálnych hrozieb.[5] Z uvedenej definície vyplýva, že spoločenská bezpečnosť je bezpečnosť identít alebo seba chápania konkrétnych komunít a jednotlivcov, ktorí sa identifikujú ako členovia týchto komunít. Pod pojmom spoločnosť budeme v tomto článku chápať akúkoľvek skupinu ľudí, ktorí zdieľajú spoločnú identitu. Vzhľadom na fakt, že hranice štátov a spoločností s rovnakou identitou sa prekrývajú iba vzácne[6], ako aj vzhľadom na fakt, že aj v samotnom štáte sa nachádza viacero spoločenských identít, je možné konštatovať, že jednotlivé spoločenské identity môžu v rôznom čase predstavovať pre bezpečnosť štátu referenčné objekty, aktérov sekuritizácie ale aj funkčných aktérov. Súčasne štát môže byť týmito spoločenskými identitami vnímaný ako aktér sekuritizácie alebo funkčný aktér. Spoločenská identita sa tak stáva hrozbou pre bezpečnosť, a to hlavne v prípade, keď nedochádza k prekrývaniu potrieb

[4] Ibid., s 191.
[5] WEAVER, O., BUZAN, B., KELSTRUP, M. a Lemaitre, P.: Identity, Migration and the New Security Agenda In Europe, 1993, s 23.
[6] Ako príklad môžeme uviesť spoločnú identitu Kurdov, ktorí sa z geografického hľadiska nachádzajú na území štyroch štátov, Iraku, Iránu, Sýrie a Turecka. V prípade šiítskej, sunnitskej, ortodoxnej alebo inej identity je geografické ohraničenie týchto skupín ešte komplikovanejšie.

spoločenských skupín a záujmov konkrétnych štátov resp. regionálnych funkčných aktérov. Identita je konceptom, okolo ktorého sa organizuje fungovanie celého spoločenského sektoru. Pocit spoločenskej neistoty alebo spoločenského ohrozenia vzniká, ak spoločenstvo akéhokoľvek druhu označí určitý vývoj či možnosť určitého vývoja za hrozbu pre svoju existenciu.[7] Z tohto pohľadu je spoločenská identita sociologický konštrukt. Jednotlivci umierajú v dôsledku týchto sociálnych konštruktov, nezávisle od toho ako abstraktné, alebo subjektívne tieto konštrukty môžu byť.[8]

2. REFERENČNÝ RÁMEC SPOLOČENSKÉHO SEKTORU BEZPEČNOSTI

Spoločenský sektor bezpečnosti má najsilnejšiu dynamiku na regionálnej analytickej úrovni s prienikom na úroveň lokálnu. Primárnym dôvodom zvýšenej regionálnej dynamiky je fakt, že „*hranice štátu a spoločnosti sa prekrývajú iba veľmi vzácne*“[9]. Kým v Európe, kde formovanie národných štátov prebiehalo dlhé storočia, môže byť relatívna regionálna sekuritizačná dynamika menej výrazná ako napríklad v postkoloniálnom geografickom priestore Blízkeho a Stredného východu, prípadne Afriky, súčasný vývoj na východe Ukrajiny poukazuje na fakt, že otázka spoločenských identít môže mať vážny dopad na regionálnu bezpečnosť aj na „starom“ kontinente. Preto **základným referenčným rámcom v spoločenskom sektore bezpečnosti je práve táto *spoločenská identita***. Referenčný objekt sa odvíja od skupinovej identity konkrétnych spoločenských komunít, tak ako sa uvedené komunity a jednotlivci v nej chápu. V uvedenej súvislosti je dôležité, aby existencia uvedenej spoločenskej identity bolo akceptovaná aj v širšom kontexte sociálnej reality v uvedenom regióne. V prípade, že tomu tak nie je, je možné predpokladať, že aktér sekuritizácie, ktorý sa usiluje o sekuritizáciu uvedeného referenčného objektu, vo svojej snahe neuspeje a v danom prípade dochádza k neúspešnej sekuritizácii. Funkční aktéri v spoločenskom sektore bezpečnosti tak pôsobia na pocit spoločenskej neistoty alebo spoločenskej hrozby voči sekuritizovaným referenčným objektom.

Kodanská škola bezpečnosti rozlišuje tri základné dynamické premenné, ktoré štandardne pôsobia v spoločenskom sektore:

1. **Migrácia –** spoločenstvo ľudí X je preťažené, alebo rozrušované prílivom osôb Y; spoločenstvo ľudí X už nebude to, čo predtým, pretože obyvateľstvo bude tvoriť niekto iný; identita X sa z dôvodu posunu v zložení obyvateľstva mení (napr. migrácia Číňanov do Tibetu alebo Rusov do Estónska).
2. **Horizontálne súperenie –** napriek tomu, že na danom území stále žijú osoby X, z dôvodu prevažujúceho kultúrneho a jazykového vplyvu susedného spoločenstva Y sú nútení meniť svoj spôsob života (napr. obavy Quebečanov z anglofónnej Kanady a vo všeobecnosti kanadské znepokojenie z hrozby amerikanizácie).

[7] BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, 2005, s.140.
[8] HOUGH, B., Understanding Global Security, 2004, s 107.
[9] BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, 2005, s.139.

3. **Vertikálne súperenie –** ľudia sa prestanú vnímať ako komunita X buď v dôsledku určitého integračného politického projektu (Juhoslávia[10], EU), alebo naopak vplyvom separatistického „regionalistického" projektu (napr. Quebec, Katalánsko, Kurdistan), ktorý ich núti k buď inkluzívnejšiemu, alebo exkluzívnejšiemu pojatiu svojej identity. Napriek tomu, že prvý z týchto projektov má centripetálny (dostredivý) a druhý centrifugálny (odstredivý) charakter, obidva sú príkladom vertikálneho súperenia v tom zmysle, že jadrom sporu je veľkosť identitárnych sfér, alebo skôr – keďže identita je rozprestretá na niekoľko sústredných sfér – otázka, na ktorú z týchto sfér položiť dôraz.[11]

Za referenčný objekt sa vo všeobecnosti považujú kmene, klany, národy, etnické skupiny, civilizácie, náboženské systémy a rasy. Avšak rozširovatelia Kodanskej školy bezpečnostných štúdií, ako napr. Peter Hough, sem zahŕňajú aj gender politiku a politickú orientáciu.[12] Súčasne sa rozširovatelia Kodanskej školy pokúšajú o fragmentáciu spoločenskej identity na rovinu individuálnu, kde jednotlivec je základným referenčným objektom. Takýto prístup vnáša do bezpečnostných štúdií antidiskriminačný element a rozširuje sekuritizáciu vo vertikálnej rovine, kde potenciálne diskriminačné politiky jednotlivých vlád, či štátov, ktoré ohrozujú existenciu jednotlivcov, sa dostávajú do pozornosti systémových sekuritizačných aktérov, ktorí následne pôsobia na funkčných aktérov v danom štáte, a to väčšinou formou nátlakových mechanizmov[13].

Napriek tomu v tradičnom ponímaní sa aktéri sekuritizácie ako aj funkční aktéri v tomto sektore väčšinou prekrývajú a sú spájaní s rôznymi sociálnymi a politickými skupinami – od nacionalistických, kultúrnych, antiintegračných, antiimigračných až po menšinové politické zoskupenia snažiace sa o mobilizáciu verejnej mienky pre svoje politické ciele. Vzhľadom na to, že spoločenský sektor sa vyznačuje významnou regionalizačnou dynamikou, je možné predpokladať, že menšie a kultúrne inferiórne štáty budú viac náchylné na pôsobenie rôznych spoločenských skupín v susedných silnejších štátoch. V nasledujúcej časti sa pozrieme na vplyv sociálnych identít na vývoj bezpečnostnej situácie na Ukrajine.

3. SPOLOČENSKÁ IDENTITA AKO FAKTOR BEZPEČNOSTI NA UKRAJINE

História Ukrajiny prechádzala pôsobením rôznych spoločensko-kultúrnych vplyvov významnou transformáciou a zvyšujúcou sa komplexnosťou spoločenských identít. Od obdobia existencie Kyjevskej Rusi, cez obdobie fragmentácie v trinástom storočí, bolo územie súčasnej Ukrajiny pod vplyvom protichodných záujmov a bolo prerozdeľované medzi dobové mocnosti v danom regióne. Vplyv mongolských vpádov, ako aj krajín ako je Litva, Poľsko, neskoršie Osmanská ríša, Rakúsko-Uhorsko, ale hlavne Ruska, sa prejavil na súčasnom

[10] V dobe písania uvedenej kapitoly neboli dezintegračné tendencie a ani nárast významu spoločenských identít jednotlivých národov v rámci bývalej Juhoslávie dostatočne viditeľné. Súčasne spoločenské identity v bývalej Juhoslávii boli skôr riešené v rámci politického rečového diškurzu a nie ich sekuritizácie.
[11] BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, 2005, s.139.
[12] HOUGH, P.: Understanding Global Security, 2004, str. 111-116.
[13] Formou intervencií, sankcií apod.

reliéfe spoločenských identít na Ukrajine. Etnické rozloženie obyvateľstva zahŕňa okrem etnických Ukrajincov aj významnú menšinu etnických Rusov s ďalšími etnickými skupinami s menším zastúpením.[14] Súčasne významná časť ukrajinského obyvateľstva používa ako druhý jazyk ruštinu.[15] Na Ukrajine je dominantná Pravoslávna cirkev, tá však je denominovaná medzi Ukrajinskú pravoslávnu cirkev s patriarchátom v Kyjeve a Ukrajinskú pravoslávnu cirkev s patriarchátom v Moskve. V rámci náboženskej spoločenskej identity zaujímajú významné miesto aj Rímsko-katolícka cirkev a protestantské vierovyznania[16]. Z geografického hľadiska je možné rozlíšiť významnejší vplyv jazykovej a náboženskej afinity k Rusku vo východnej časti krajiny, pričom západná časť krajiny má v prevažnej miere historicko - kultúrnu spoločenskú afinitu smerom na západné krajiny. Týmto geografickým členením Ukrajiny na „západnú“ a „východnú“ je možné aj definovať členenie referenčných objektov v spoločenskom sektore bezpečnosti. *Referenčnými objektmi* sú nielen etnickí „Rusi“, či Ruská pravoslávna cirkev, ktoré sú sekuritizačnými aktérmi vyobrazované ako entity pod významným tlakom existenčnej hrozby, ale aj samotný pojem „ukrajinského národa“, ktorý je v ohrození a to najmä vplyvom sekuritizačných aktérov na východe Ukrajiny. Hlavnými *sekuritizačnými aktérmi* sú regionálni a lokálni aktéri a v rámci *dynamických premenných* tu pôsobia vertikálne ako aj horizontálne súperiace dynamiky. Takto je možné vnímať sekuritizačných aktérov vo forme ukrajinského štátu. Ten definuje ohrozenie hlavne identity ukrajinského národa a súčasne sekuritizuje identitu národa definovaním jeho ambície byť súčasťou euroatlantického spoločenstva. Na druhej strane Ruská federácia, ktorú možno vnímať ako ďalšieho významného sekuritizačného aktéra, otvára otázku národnostnej identity prevažne východnej časti Ukrajiny. Pritom poukazuje na fakt, že dané územie obývajú aj príslušníci Ruskej národnosti, rusky hovoriaci občania Ukrajiny, prípadne občania, ktorých historická afinita je bližšie k Rusku ako k euroatlantickej identite. Miestami je Ruskou federáciou[17] používaná sekuritizačná rétorika o ukrajinskej pravoslávnej cirkvi Ruskej denominácie na Ukrajine[18]. Medzi sekuritizačných aktérov môžeme zaradiť aj ostatné krajiny regiónu, respektíve euroatlantického spoločenstva, ktorí definujú jednotlivé spoločenské identity na Ukrajine ako ohrozené na svojej existencii. *Väčšina sekuritizačných aktérov súčasne priamo pôsobí aj ako funkční aktéri*, ktorí majú priamy, alebo nepriamy dopad na vývoj bezpečnostnej situácie na východe Ukrajiny.

ZÁVER

Cieľom tohto prehľadového článku bolo poukázať na zložitú problematiku vnímania a hodnotenia spoločenskej identity ako hrozby pre bezpečnosť. V akademickej obci bezpečnostných štúdií sa rozširuje okruh zástancov teórie bezpečnostných komplexov a významu spoločenského sektoru ako významného prvku bezpečnosti. Globalizácia prináša do medzinárodných vzťahov otázku spoločenských identít ako jeden z významných prvkov

[14] Ako sú Bielorusi, Moldovania, Krymskí Tatári, Bulhari, Maďari, Rumuni, Poliaci a iní.
[15] Podľa niektorých odhadov až 30% obyvateľstva.
[16] Historický vplyv Poľska a Litvy.
[17] Väčšinou používaný neoficiálnymi predstaviteľmi štátu.
[18] Táto rétorika je však marginalizovaná a nemá v súčasnosti zásadný vplyv na vývoj bezpečnostnej situácie na Ukrajine.

stability integrácie regionálnych, ale aj subregionálnych komplexov. Vzhľadom na fakt, že sekuritizácia v spoločenskom sektore podlieha vplyvu rečového aktu sekuritizačných aktérov, ktorí v niektorých prípadoch môžu pôsobiť z regionálnej úrovne, je *otázka spoločenskej identity životne dôležitá hlavne pre štáty, keďže vo väčšine prípadov štáty nie sú homogénne národne, nábožensky či jazykovo*. Ako sme načrtli v závere článku na príklade Ukrajiny, otázka spoločenských identít má zásadný vplyv na bezpečnosť štátu. Súčasný konflikt na východe Ukrajiny je čiastočne podmienený práve existenciou rôznych spoločenských identít a ich úspešnou sekuritizáciou. Úspešná sekuritizácia spoločenských identít v takej geografickej blízkosti hraníc Európskej Únie na záver tohto článku vyvoláva otáznik, nakoľko sú jednotlivé štáty Únie odolné voči potenciálnej sekuritizácii spoločenských identít na ich území.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] , B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, Brno, 2005.
[2] WEAVER, O., BUZAN, B., KELSTRUP, M. a Lemaitre, P.: Identity, Migration and the New Security Agenda In Europe, St. Martin's Press 1993.
[3] HOUGH, P.: Understanding Global Security, New York, 2004.
[4] HOFREITER, L.: Teória riešenia konfliktov. Akadémia ozbrojených síl : Liptovský Mikuláš, 2009
[5] HUNTINGTON, S., P.: Střet civilizací. Rybka Publiscers, 2007
[6] KREJČÍ, O.: Medzinárodní politika. Ekopress, 2014
[7] HOFREITER, L.: Sekuritológia. Akadémia ozbrojených síl : Liptovský Mikuláš, 2008

Ing. Jozef ŠVARNÝ
MO SR, Bratislava
email: jozef.svarny@mosr.sk

CONTROLLING AKO SÚČASŤ OPTIMALIZÁCIE ZLOŽITÝCH SYSTÉMOV PLÁNOVANIA

CONTROLLING AS AN INTEGRAL PART OF OPTIMALIZATION IN COMPLEX PLANNING SYSTEMS

Gustáv TARCSI

ABSTRACT

The optimalization necessity in the defence planning process comes from the lack of it, what is clearly visible in the low productivity of defence planning process, its complexity, opacity, lack of a flexibility in the feed-back process and in the excessive file orientation model rather than model of doable interconnected processes. Very important tool, that should be used in the optimalization of the defence planning process is controlling, as a process that could draw the attention also to imminent, or real deviations from desired progress.

Keywords: Defence, defence planning , the security environment , controlling.

ÚVOD

Globalizácia a nové bezpečnostné hrozby výrazne ovplyvňujú súčasný vývoj vo svete. Je nutné, aby sa zabezpečeniu obrany venovala ešte väčšia pozornosť. Tieto zmenené bezpečnostné podmienky kladú oveľa vyššie kvalitatívne nároky na spôsobilosti a schopnosti vojenského i civilného personálu. To je jeden z dôvodov, že problémy ekonomického zabezpečenia obrany, obranného plánovania a financovania ozbrojených síl vyžadujú neporovnateľne väčší záujem ako doteraz. Bezpečnostná teória a prax ukázali, že regionálna, kontinentálna a globálna bezpečnosť sú možné len za predpokladu efektívnej a účinnej spolupráce čo najväčšieho množstva bezpečnostných aktérov. Dôraz by sa preto mal klásť predovšetkým na prevenciu vzniku hrozieb a spravidla aj na schopnosť konať ešte predtým ako sa vyskytnú krízy, ktoré si vyžadujú kolektívne riešenie a reakciu.

Súčasné bezpečnostné prostredie bude aj naďalej charakterizovať dynamický vývoj, komplexnosť a nepredvídateľnosť vývojových zmien, ako aj meniaca sa distribúcia moci. Vzájomná závislosť medzi vnútornou a vonkajšou dimenziou bezpečnosti sa bude prehlbovať, pričom vonkajšie bezpečnostné prostredie bude ovplyvňované krízami a konfliktami vo vnútri jednotlivých štátov. Takéto problémy v rámci bezpečnostného prostredia spolu s vplyvmi ekonomickej oblasti napr. neustále sa prehlbujúce ekonomické a sociálne rozdiely vo vývoji ľudskej spoločnosti môžu spolu so zvyšovaním aktivít neštátnych subjektov v zlyhávajúcich štátoch ohroziť nielen národnú bezpečnosť jednotlivých krajín a regiónov, ale i globálnu bezpečnosť celého ľudstva. Elimináciu niektorých netradičných alebo nových aspektov bezpečnosti by mali riešiť aktéri kolektívnej bezpečnosti. Kolektívna bezpečnosť predstavuje ideálne medzinárodné usporiadanie, vytvorené na základe dohody spoločenstva štátov s cieľom zabezpečiť efektívnu akciu proti akémukoľvek narušiteľovi medzinárodného status quo. Teda nedefinuje konkrétne ohrozenie, neposkytuje záruky konkrétnej krajine a nevystupuje diskriminačne proti žiadnej krajine, ale mala by zamedziť každému ohrozeniu mieru, bez ohľadu nato, odkiaľ príde a proti komu bude zamerané. Zatiaľ čo v rámci aliancie

je príčinou vojny útok na záujmy či bezpečnosť členov, v systéme kolektívnej bezpečnosti je to porušenie princípu „mierového riešenia sporov za predpokladu, že na ňom majú spoločný záujem všetci členovia a neznamená presne vymedzený záväzok. Aplikácia jej práv závisí až od interpretácie konkrétnych okolností v čase ich vzniku“. [1]

Vzhľadom k tomu, že bezpečnostné prostredie je jedným zo základných východísk pre stanovenie strategických cieľov obrany, ako autor som sa rozhodol venovať pozornosť k danej problematike z aspektu plánovania a nevyhnutných informácií k rozhodovaniu v rámci spätnej väzby. Cieľom tohto príspevku je charakterizovať plánovanie v kontexte controllingu a využiť analýzu, komparáciu a syntézu poznatkov v oblasti obranného plánovania pri zohľadnení problémov ekonomického zabezpečenia obrany vo forme vstupných činiteľov. Názory autora k danej téme sú uvedené podľa analýz doterajších poznatkov v rámci skúmania súčasného stavu danej problematiky.

1. ANALÝZA CONTROLLINGU

Od počiatku ľudskej civilizácie si človek zvažoval postup svojho konania. Týmto spôsobom si implicitne zahŕňal medzi svoje základné aktivity činnosť, ktorú nazývame plánovanie. Samozrejme plánovanie využíval v rôznych podobách, či sa jednalo o formálne alebo neformálne plánovanie. Preto použitím jednej z množstva definícií pojmu plánovanie, je možné konštatovať, že sa jedná o cieľavedomý proces vytyčovania cieľov a postupov, metód, zdrojov, síl a prostriedkov na ich dosiahnutie. Plánovanie sa zároveň stalo jednou z najvýznamnejších funkcií riadenia.

Základom každého plánovacieho procesu a rovnako aj spracovaného plánu sú ciele, ktoré chce plánujúci subjekt dosiahnuť. Cieľom je očakávaná budúcnosť stanovená v kvalitatívnej alebo kvantitatívnej forme, ktorá je podstatou plánu a príčinou plánovania. V jednotlivých odvetviach ľudskej činnosti sú vytyčované rôzne ciele, ktorých charakter, forma a obsah sa podstatným spôsobom odlišujú. Základné rozdiely vyplývajú z miesta a pôsobnosti plánovacieho subjektu.

Pojem controlling je nutné chápať v širšom kontexte, nie iba ako kontrolu. Kontrola je orientovaná viac na minulosť a controlling je orientovaný do budúcnosti. Controlling sa vo svojich začiatkoch zameriaval iba na kontrolu dodržiavania vnútropodnikovej legislatívy a predpisov. Neskôr sa jeho úloha rozšírila o sledovanie hospodárnosti a jej analýzu. Postupom ďalšieho vývoja svoje zameranie nasmeroval aj na systém plánovania, kontroly a regulácie podnikových aktivít.

V rámci historického vývoja controllingu je možné konštatovať, že pojem controllingu a jeho úlohy majú svoj pôvod v oblasti riadenia štátnej správy. Pojem „contre-rôle“ história zaznamenala na francúzskom dvore a vo voľnom preklade znamená protiúlohu k vedeniu. Taktiež už v 15. storočí bol v anglicku zaznamenaný výraz „controllour“ jeho úlohou bolo kontrolovať záznamy o pohybe tovarov a peňazí.

Nakoľko controlling má svoje historické korene v rôznych krajinách napr. germánske a anglofónne krajiny sa označenie controller vzťahuje k účtovníctvu. To potvrdzujú aj vysvetlenia jeho pôvodu. Podľa niektorých teoretikov pôvod slova controller pochádza z latinského výrazu contra roaltus, čo môžeme definovať ako označenie pre druhý alebo ďalší zápis o prichádzajúcom alebo odchádzajúcom tovare a peňazí, ktorý bol vykonávaný z kontrolných dôvodov už na konci stredoveku. Ďalšou etapou vo vývoji controllingu bola

[1] *NOVOTNÝ, A. 2004. Slovník medzinárodných vzťahov.*

svetová hospodárska kríza, ktorá v skúmanej oblasti viedla z etablovaniu controllingových funkcií. V tomto období hlavnou úlohou controllérov bol dohľad nad plánovaním nákladov a ziskov. V krátkosti môžeme povedať, že hospodárska kríza trvalo etablovala funkciu controlléra a controllingu v podnikoch. V tomto období hlavne v USA zaznamenávame masové zavádzanie pracovných pozícii controllera. Vývoj v 80. rokoch minulého stočia je charakteristický prerastaním nákladového účtovníctva do účtovníctva manažérskeho. Do stredu pozornosti sa tak dostáva budúcnosť podniku a informačná podpora manažérov. V tomto kontexte sa Controllingom v angloamerickej literatúre neoznačuje iba špecializovaná činnosť, ale controlling predstavuje jednu zo základných funkcii manažmentu. Namiesto slova controlling sa začal používať termín manažérske účtovníctvo, ktoré predstavuje informačný nástroj pre finančné riadenie.

Controlling, hoci stavia na účtovníctvo aj na reporting nie je to iba o týchto dvoch subsystémoch, ale zbiera informácie zo všetkých úrovní organizácie – od najnižšej úrovne, cez stredný manažment, administratívu, účtovníctvo až po vrcholový manažment organizácie. Tie informácie následne vyhodnocuje tak, aby bolo možné zistiť, v akých procesoch vznikajú aké náklady. Z nich sa dá určiť, čo a ako treba zmeniť. Napríklad ktoré oblasti potrebujú zmeny, kde sú zbytočné nákladové a iné rezervy. Kritické miesto má controlling najmä vo veľkých systémoch, so zložitejšími komplexnými procesmi.

Prínosom controllingu oproti klasickému účtovníctvu je to, že sa pozerá nielen do minulosti, ale najmä do budúcnosti. Controlleri plánujú, ako sa finančné ukazovatele budú správať – často na niekoľko mesiacov, ba aj rokov dopredu.

Ak sa skutočnosť od predpovedí líši viac, ako je povolená odchýlka, zdôvodňujú ju a korigujú. Ak vzniknú odchýlky, neznamená to, že boli zle naplánované skutočnosti, ale odchýlky sú spôsobené dynamickým vývojom rôznych vplyvov.

Najznámejšou controllingovou metódou je ABC – Activity Based Costing, čiže priradenie nákladov k procesom. Náklady sa priradia tam, kde vznikajú a potom sú realizované pomocou nákladových stredísk v zmysle konceptu z nákladového účtovníctva. Rozdiel oproti účtovníctvu je však v určení nákladových stredísk nie podľa organizačnej štruktúry, ale podľa procesov. ABC slúži na to, aby systém vedel, ktorý činiteľ mu prináša aký náklad a vedel sa tak napríklad rozhodnúť, ktoré náklady rozšíriť a ktoré obmedziť. K plánovaniu a rozpočtom pribudli analýzy odchýlok od skutočnosti. Trojročný plán sa rozmení na ročné plány. Tie sa priebežne korigujú pomocou takzvaného latest estimate, čiže najneskoršieho odhadu, ktorý zachytáva najnovší vývoj. Najväčšiu zásluhu na rozšírení controllingu medzi podnikmi v SR nemajú iba zahraničné firmy, ktoré si už dávno uvedomili jeho prínos, ale aj technické vybavenie informačným systémom, ktoré je vo významnej miere využívané vo svete. Takouto spoločnosťou, ktoré je významnou podporou controllingu je spoločnosť SAP, s.r.o., tvorca elektronických systémov. Uvedená spoločnosť vytvorila dvanásť základných modulov a jedným z nich je aj systém CO – controlling.

V oblasti controllingu zaznamenávame tri hlavné úlohy:

- plánovanie,
- kontrola,
- riadenie.

Plánovanie zvýrazňuje potrebu zmien v budúcnosti, vidieť veci také ako majú byť a nie také aké sú. Dobré plánovanie vytvára dynamiku ako aj stabilitu a dlhodobú orientáciu systému do budúcnosti. Všetky odchýlky definujú celkovú odchýlku. Nevyhnutné je podotknúť, že kontrola je účinná iba vtedy, ak sa na základe zistených skutočností vyvodia

patričné opatrenia na odstránenie odchýlok. Poslaním riadenia je vymedziť a hospodárne zaistiť plánované a iné nevyhnutné činnosti ľudí pri plnení cieľov a ďalších potrieb systému.

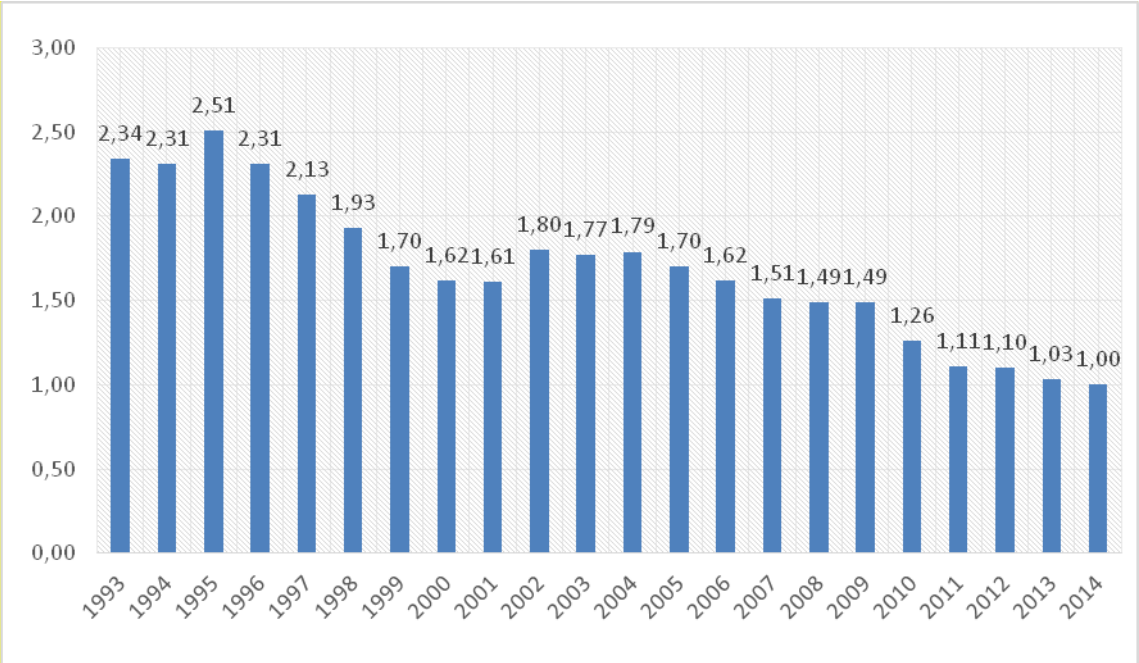
2. VPLYV CONTROLLINGU NA OBRANNÉ PLÁNOVANIE

Vzhľadom na skutočnosť, že neoddeliteľnou súčasťou celkových potrieb spoločnosti sú i potreby obrany, každá krajina sa musí vysporiadať s problematikou jej plánovania a financovania. Najvhodnejšiu, praxou i rokmi v Severoatlantickej aliancii overenú metódu predstavuje systém obranného plánovania, ktorý zahŕňa plánovanie a financovanie obrany v dlhodobom, strednodobom i krátkodobom časovom horizonte. Obranné plánovanie predstavuje komplexný systém vzájomne previazaných a podmienených dlhodobých, strednodobých a krátkodobých plánovacích, realizačných a hodnotiacich procesov na medzinárodnej, národnej a rezortnej úrovni.

Cieľom obranného plánovania je vytváranie, udržiavanie a používanie nevyhnutných obranných kapacít a vytváranie podmienok na zabezpečenie obrany Slovenskej republiky. Systém obranného plánovania sa vytvára ako integrálna súčasť riadenia štátu v rámci ktorého sa majú vytvárať predpoklady pre formovanie takého obranného potenciálu štátu, ktorý umožní reagovať na situácie ohrozujúce bezpečnosť občanov, štátu a spojencov a preventívne eliminovať vznikajúce hrozby, vrátane eliminácie hrozieb mimo územia Slovenskej republiky.

Systém obrany Slovenskej republiky musí rešpektovať aj ekonomický rámec pre oblasť obrany štátu v súvislosti s kolektívnou obranou, ktorý umožní podieľať sa na spoločných vojenských a bezpečnostných výdavkoch NATO prostredníctvom zapojenia sa Slovenskej republiky do obranného plánovania NATO v oblasti plánovania síl, zdrojov a akvizícií, ako aj na budovaní vojenských spôsobilostí v rámci bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ. Zároveň bude optimalizovať model finančného zabezpečenia nových misií a operácií ozbrojených síl Slovenskej republiky v rámci NATO, EÚ a ďalších medzinárodných bezpečnostných organizácií. Aby armády členských štátov aliancie mohli spoločne pôsobiť, boli zavedené mnohé jednotné štandardy, postupy a procedúry, vzájomne prispôsobené spojovacie a informačné systémy.

Doterajší vývoj ekonomiky resp. eliminovanie nepriaznivého stavu hospodárskeho vývoja, keď štátny rozpočet hľadal možnosti úspor, zapríčinil, že menej finančných prostriedkov bolo vyčlenených aj na rezort obrany, znázornené na Obrázku č. 1. Z tohto dôvodu koordinácia a plánovanie spoločnej obrany, hospodárne vynakladanie finančných prostriedkov aj prostredníctvom odstránenia duplicít pri spoločnej obrannej politike bolo jedným z možných faktorov pri hľadaní riešení v rámci obranného plánovania. Taktiež spätná väzba sa vytvára preto, aby bolo možné zhodnotiť ako Slovenská republika primerane prispievala k obranným schopnostiam kolektívnej obrany Severoatlantickej aliancie a vojenským spôsobilostiam Európskej únie s cieľom plnohodnotného príspevku v ďalšom období, ktoré v súlade s povahou moderných hrozieb kladú dôraz na obranyschopnosť a vnútornú bezpečnosť štátu, schopnosť nasadiť sily aj mimo územia SR, schopnosť podieľať sa na niekoľkých operáciách súbežne a schopnosť pružne prispôsobiť typ operácie alebo misie meniacej sa bezpečnostnej situácii. Na základe týchto úloh je potrebné, aby výdavky vyčleňované na obranu dosahovali úroveň potrebnú na zabezpečenie obrany štátu a záväzkov Slovenskej republiky.

Obrázok 1 Grafické znázornenie výšky podielu finančných zdrojov vyčlenených zo štátneho rozpočtu v prospech rozpočtovej kapitoly MO SR k výške hrubého domáceho produktu v SR (v %) v období rokov 1993 až 2014

Zdroj: IVANČÍK, R. Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v SR. 2012.

Zvýšenie výdavkov na obranu do roku 2020 na 1,6 percenta HDP sa môže stať podľa ministra financií prioritou až po splnení záväzkov, ktoré Slovensku vyplývajú z členstva v eurozóne. Je to najmä vyrovnaný štrukturálny deficit, ktorý by Slovensko malo dosiahnuť do roku 2017. Z tohto dôvodu výdavky na obranu sa budú, podľa ministra financií, do roku 2017 udržiavať na úrovni jedného percenta HDP. Prezident SR na summite NATO vo Walese deklaroval po dohode s vládou prísľub postupného navýšenia rozpočtu rezortu obrany na 1,6 percenta HDP do roku 2020. Do akej miery a s akým časovým oneskorením môže eskalácia geopolitických rizík ovplyvniť silu hospodárskeho rastu v budúcnosti, závisí však najmä od faktorov, ktoré nepatria medzi ekonomické otázky.

Keďže obranné plánovanie je úzko spojené aj v podstate s takmer všetkými činnosťami štátu je možné konštatovať, že je jedným z najzložitejších a najdôležitejších oblastí. Predmetná zložitosť vychádza z nutnosti zladenia jednotlivých opatrení v rámci veľkého množstva prelínajúcich sa a na seba nadväzujúcich krokov. Na druhej strane jeho dôležitosť vychádza z časovej náročnosti ohľadom overenia správnosti pozitívneho alebo negatívneho dopadu mnohých opatrení. Táto časová náročnosť od zahájenia realizácie opatrení prináša, že sa prejavia či už pozitívne alebo negatívne výsledky až po niekoľkých rokoch, samozrejme so závažnejšími dôsledkami.

Súčasný systém obranného plánovania nedokázal adekvátne reagovať na negatívny vývoj zdrojového rámca, čo spôsobovalo, že zámery dlhodobých plánov rozvoja sa už v prvých rokoch realizácie stávali nereálne a nedosiahnuteľné, podporovalo improvizáciu a tým aj nižšiu efektívnosť využitia dostupných zdrojov, resp. ich využitie nie vždy v prospech rozvoja potrebných obranných spôsobilostí.

Dôležitým nástrojom, ktorý bude využívaný v rámci systému obranného plánovania bude controlling, ktorý napomôže

a) odhaľovať riziká a upozorňovať na hroziace a reálne odchýlky od žiaduceho vývoja,

b) analyzovať a hodnotiť efekty strategických rozhodnutí,

c) plánovať a programovať vývoj rezortu obrany v súhrnných a analytických ukazovateľoch.

Z hľadiska plánovacieho horizontu bude využívaný strategický controlling zameraný na dlhodobé riadenie, operatívny controlling na krátkodobé riadenie a procesný controlling zameraný na kritické parametre vybraných procesov.

ZÁVER

Na základe týchto informácií je možné konštatovať, že potreba optimalizácie systému obranného plánovania vychádza z jeho dlhodobo pretrvávajúcich nedostatkov, prejavujúcich sa najmä v nízkej produktivite obranného plánovania, zložitosti systému, neprehľadnosti, nepružnej spätnej väzby, nadmernej orientácii na dokumenty namiesto funkčného prepájania procesov, ako aj v ťažkostiach s harmonizáciou procesov obranného plánovania SR s procesmi v NATO. Základným cieľom je revitalizovať systém obranného plánovania definovaním jeho základných parametrov, vrátane úloh zložiek, vstupov a výstupov procesov a ich väzieb, s dôrazom na prepojenie strategických cieľov a úloh so zdrojmi.

Odporúčania odbornej verejnosti spočívajú vo zvýšení výdavkov členských krajín na obranu, ktorá bola dlhé roky zanedbávaná, najmä kvôli pocitu bezpečnej Európy. Je potrebné sa zamerať opäť na kolektívnu obranu a budovať spôsobilosti, ktoré budú schopné túto kolektívnu obranu zabezpečiť. Kolektívna bezpečnosť si v súčasnosti teda vyžaduje aj to, aby si všetky štáty uvedomili, že ohrozenie regiónu, ktorý považujú zo svojich hľadísk za najnebezpečnejší, je pre svet rovnako nebezpečným, ako je ním každý nebezpečenstvom ohrozený región. Problémom sa javí, že pokiaľ je mier, nikto nemá potrebu riešiť aktuálny stav, ale naopak nie je postačujúce až po konflikte upravovať vzťahy. Pre všetky strany musí byť výhodnejšie, ak nedôjde k žiadnemu stretu, lebo o to je väčší problém ak naozaj dôjde ku konfliktu a neexistujú dostatočné možnosti na jeho zabránenie.

SR geograficky leží na európskom kontinente, pričom jej priame bezpečnostné prostredie predstavuje región strednej a východnej Európy. Ide o región, ktorý je etnicky, jazykovo, kultúrne a náboženský veľmi rôznorodý. Podľa Samuela P. Huntingtona predstavuje teritórium, v ktorom dochádza ku stretu troch civilizácií – západnej, pravoslávno-slovanskej a islamskej. Rozdiely medzi týmito civilizáciami boli zdrojom mnohých problémov a konfliktov vojenského i nevojenského charakteru v minulosti a môžu byť i v budúcnosti.

Budúce požiadavky na spôsobilosti ozbrojených síl budú určite ovplyvnené radou faktorov, ktoré sú dnes ťažko predvídateľné a identifikovateľné. Najvýznamnejší vplyv na kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele bude najmä:

- vývoj bezpečnostného prostredia (globálne, regionálne resp. lokálne)
- disponibilné obranné zdroje
- investovanie do výskumu a vývoja aj technologického rozvoja
- vývoj aliančných a koaličných väzieb v rámci kolektívnej obrany
- zmeny ekonomické, spoločenské a klimatické.

Koordinácia informácií aj vo forme spätnej väzby na základe týchto parametrov bude pri použití controllingu ako štandardného nástroja riadenia pomáhať efektívnejšiemu plneniu úloh všetkých zodpovedných osôb v rámci riadenia a zabezpečenia obrany. Procesy programového plánovania zabezpečia cielenú a prehľadnú alokáciu zdrojov na udržiavanie a rozvoj konkrétnych spôsobilostí pri zohľadnení ich životného cyklu a umožnia spätné monitorovanie efektívnosti ich využitia v súlade so schválenými plánmi s dôrazom na plánované priority rozvoja. Zvýšiť efektívnosť činnosti s cieľom generovať úspory je možné realizovať aj optimalizovaním systému obranného plánovania Slovenskej republiky vrátane spresnenia kompetencií a zodpovednosti, plánovania a sledovania spotreby v priebehu celého životného cyklu jednotlivých systémov, širšieho využitia metód a nástrojov controllingu a systémového prepojenia procesov programového plánovania a rozpočtovania v integrovanom informačnom systéme rezortu obrany.

Na základe týchto poznatkov autor v zmysle zámerov tohto príspevku konštatuje, že aj keď sa bezpečnostné riziká a hrozby zo strany štátnych alebo neštátnych aktérov nikdy nebudú dať odstrániť úplne, prijímanie účinných a efektívnych opatrení s adekvátnym zdrojovým zabezpečením v maximálnej možnej miere zníži negatívne dopady prípadných bezpečnostných kríz, či ozbrojených konfliktov na vyspelé štáty sveta, vrátane Slovenskej republiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografia

BARAN, D. *Controlling.* Bratislava : Vydavateľstvo STU, 2015. 167 s. ISBN 978-80-227-4332-7.

IVANČÍK, R. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.

KAZANSKÝ, R., IVANČÍK, R. *Teoretické východiská skúmania konfliktov*. 1. vydanie Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015. 224 s. ISBN 978-80-557-857-7.

NOVOTNÝ, A. 2004. Slovník medzinárodných vzťahov, Magnet Press, Slovakia. 2004. 336 s. ISBN 80-89169-01-5

Článok zo zborníka

IVANČÍK, R. – NOVÁK, L. 2011. *Analýza bezpečnostného prostredia SR.* In Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí 2011 : Zborník príspevkov zo 16. medzinárodnej vedeckej konferencie. Žilina : EDIS vydavateľstvo Žilinskej univerzity. 2011. s. 211-218. ISBN 978-80-554-0366-3.

JURČÁK, V. 2013. *Vplyv globálnej finančnej krízy na bezpečnosť Európskej únie*. In Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2013 : medzinárodný vedecko-odborný seminár. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. – str. 11-18. ISBN 978-80-8040-462-8.

ŠKOLNÍK,M – ŠTEUČEK, J. *Strategické hodnotenie obrany v kontexte s krízovým manažmentom v OS SR*. In: recenzovaný zborník: „Manažment – teória, výučba a prax 2012“, AOS GMRŠ Liptovský Mikuláš 2012, ISBN 978-80-8040-452-9.

Norma

MO SR sekcia ekonomiky, 2014 Metodický pokyn pre programovanie na roky 2016 až 2018 - č. SEEK -76-299/2014, Bratislava

Vyhláška, zákon

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

pplk. Ing. Gustáv TARCSI
externý doktorand Katedra obrany a bezpečnosti
Akadémie ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Email: gtarcsi@gmail.com

MIGRÁCIA

MIGRATION

Martina TOKARČÍKOVÁ, Lucia ORLOVSKÁ

ABSTRACT

Currently, countries are facing a series of problems that threaten their development. Countries face the challenges of basic security and safety of food for residents, and issues that are negatively affecting developed countries such as conflict, terrorism and migration. Not only in developed countries but in the whole world there is a socio-economic, economic and security changes and disruption of social and environmental protection. Global crises indicate the need to transform not only the economic, but also with social arrangements. The aim of the article will briefly highlight the threats and impacts of international migration.

Keywords: European Union, international migration, threat

ÚVOD

Migrácia je historicky spoločenským javom, ktorý výrazne ovplyvňuje politiku štátov a mení demografiu jednotlivých krajín. Môže byť zdrojom konfliktov, ale tiež rozvoja, je však najmä tým fenoménom, ktorý ovplyvňuje budúcnosť jednotlivých národov, a tým aj celého ľudstva. Migrácia osôb je všeobecne považovaná za jeden z charakteristických prejavov globalizačných procesov vo svete. Prispievajú k nej viaceré faktory, napr. odstraňovanie administratívnych bariér, zvyšujúca sa ekonomická integrácia a dopyt po pracovnej sile, citeľný rast populácie až preľudnenosť v určitých krajinách, ozbrojené konflikty, perzekúcie a diskriminácia, prudký rozvoj dopravných a informačných technológií, budovanie sociálnych sietí a rozširovanie komunít migrantov a pod.

Migrácia nie je jednoduchý proces, naopak, svojou komplexnosťou sa zaraďuje do pôsobnosti multidisciplinárnych odborov.

Do kategórie príčiny a motivácia pohybu obyvateľstva zaraďujeme pohyby politického, ekonomického a mimoekonomického charakteru. Najčastejšia je pracovná migrácia, ktorá ma rôzne kategórie. Tieto sa odlišujú kvalifikáciou, dĺžkou pobytu, právnym štatútom. Do určitej miery sa dopyt po pracovných migrantoch prispôsobuje hospodárskym cyklom. Ekonomickí migranti vykonávajú všetky druhy prác. Vo väčšine krajín sú pracovné povolenia vydávané iba na určité, časovo obmedzené obdobie, v niektorých prípadoch je možné ich vydať opakovane a tým získať možnosť trvalého pobytu. V praxi je možné sa stretnúť s prípadmi, kedy sa ekonomickí migranti vydávajú a samy seba zaraďujú do kategórie utečencov s úmyslom využiť výhody s tým súvisiace. Problém je v tom, že ekonomickí migranti nespadajú pod kritéria definície utečenca a nemajú právo využívať medzinárodnú ochranu ako utečenci. Migrácia vyvolaná neekonomickými príčinami má obvykle náhly, živelný, neplánovitý charakter, často ju ovplyvňujú rozhodnutia podľa zmien životných podmienok.

Politická migrácia znamená útek pred politickým prenasledovaním, rasovým a náboženským utláčaním. Do tejto kategórie zaraďujeme aj repatriácie v súvislosti so zmenou politických podmienok alebo štátnych hraníc.

1. VÝVOJ MIGRÁCIE

Medzinárodná migrácia bola na prelome storočí úzko spojená s procesmi ekonomického rozvoja, pretože Európa sa na začiatku 20. storočia stala dynamickým centrom svetovej ekonomiky. Do roku 1960 sa v Európe migrácia vyznačovala presunmi obyvateľstva. Začiatkom sedemdesiatych rokov ekonomicky rozvoj v štátoch západnej Európy vyvolal potrebu získať lacnú pracovnú silu, čo sa prejavilo vlnou migrácie. V rokoch 1961 až 1973 sa západná Európa stala vyhľadávanou destináciou pracovných migrantov z hospodársky menej vyspelých štátov.
K výrazným zmenám v zahraničnej migrácii došlo po roku 1990, kedy do krajín západnej Európy začali prúdiť ekonomickí migranti z východnej Európy, pokračovala legálna, ale najmä nelegálna migrácia na európsky kontinent z Ázie a Afriky.
V priebehu deväťdesiatych rokoch pribudli migranti a najmä utečenci, ktorých z domovov vyhnali vojnové a etnické konflikty. Migračná politika zmenila smerovanie z voľnej neinvazívnej k reštriktívnej, ktorá definovala potrebu kontrolovať toky imigrantov v krajinách.

Postupné zmeny v arabskom svete, udalosti v Európe a predovšetkým útoky z jedenásteho septembra 2001 v New Yorku neskôr útoky v Madride a Londýne vyvolali negatívne postoje Európanov na migrujúcich cudzincov. Uvedené udalosti vo svete a zmeny v krajinách Európy prispeli k tomu, že sa bezpečnostná problematika migrácie dostala do popredia politickej agendy v Európe a v celosvetovom meradle.

Medzinárodní migranti tvoria približne 3,2 % svetovej populácie. Medzi rokmi 1990 a 2013 vzrástol ich počet o 50 %, resp. 77 miliónov.[1] Migrácia v súčasnosti nadobúda rozmery, ktoré Európa prestáva zvládať.[2]

2. DOPADY MIGRÁCIE

Interpretácia a hodnotenie dopadov migrácie nie je jednoduchý jav. Pri hodnotení účinkov migrácie je nevyhnuté brať do úvahy charakter migrácie (legálna, nelegálna, nútená, dobrovoľná, ekonomická, neekonomická) a rozčleniť účinky na zdrojovú a cieľovú krajinu a v neposlednom rade i na samotných migrantov. Účinky migrácie sú značne komplikované a ich hodnotenie je do veľkej miery subjektívne.[3]

Medzinárodná migrácia so sebou prináša svoje pozitíva a negatíva. Za najväčšie výhody medzinárodnej migrácie možno považovať (zväčšenie trhu v prípade prílevu migrantov, nové podnikateľské príležitosti pri zabezpečovaní špecifických migrantských potrieb, lacnejšiu pracovnú silu, nové skúsenosti a zručnosti migrantskej pracovnej sily, vyšší hrubý domáci produkt, príjmy zo spotreby, investícií a daní migrantov). Medzi ďalšie výhody patrí zlepšenie demografickej štruktúry populácie osôb v reprodukčnom a produktívnom veku, ktorá má vplyv predovšetkým na okamžitú a strednodobú demografickú situáciu obyvateľstva krajín. Mení sa rasová, etnická a náboženská štruktúra obyvateľstva. Migranti preberajú demografické správanie autochtónnej populácie. V danom prostredí v závislosti na podmienkach, môže byť obyvateľstvo postupne nahradzované novými migrantmi až do fázy úplnej výmeny pôvodnej populácie za novú.

---

[1] CENKER, Michal. *Svetová migrácia v kontexte inkoherencie rozvojových politík,* Aktuálne listy k rozvojovej spolupráci, MVRO Platforma mimovládnych rozvojových organizácii, 3/2014

[2] VATRAĽOVÁ, Zuzana. Vedúca úradu Medzinárodnej organizácie pre migráciu to povedala na rovinu. Utečencov už nič neodradí! [online]. http://www.cas.sk/clanok/329092/veduca-uradu-medzinarodnej-organizacie-pre-migraciu-to-povedala-na-rovinu-utecencov-uz-nic-neodradi.html

[3] DIVINSKÝ, Boris. *Zahraničná migrácia v SR.* Vývojové trendy od roku 2000, Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n. o., Bratislava, 2007. s. 68. ISBN 80-89149-04-9

Medzi nevýhody možno zaradiť (stratu vysokokvalifikovanej pracovnej sily, odliv peňažných prostriedkov, zníženie výroby produktov a zníženie daní, oneskorenie modernizácie ekonomík a zavádzanie nových technológií). Príliv imigrantov a ich pôsobenie v danom regióne môže prehĺbiť nedôveru miestnej populácie, ktorá súčasne s prežitou, alebo sprostredkovanou skúsenosťou zaujme voči migrantom skôr obranný postoj. Miera xenofóbie a rasizmu je závislá predovšetkým na miere odlišnosti v správaní sa nových imigrantov, charakteru obývanej lokality a postojoch miestnej autority. Takisto vysoká koncentrácia usadených cudzincov s nižším sociálnym statusom môže prispieť k zvýšeniu miery kriminality v danom mieste.

3. HROZBY MIGRÁCIE

V bezpečnostnom diskurze je migrácia veľmi často skloňovaná súčasne s inými bezpečnostnými hrozbami a rizikami ako terorizmus, pašovanie zbraní, drog alebo obchodovanie s ľuďmi. Spája ich cezhraničný charakter. Subjekty týchto hrozieb nie sú zviazané s konkrétnym národným štátom, ale ich povaha je transnacionálna. Práve preto je spoločným záujmom všetkých štátov, aby proti nim bojovali. Walters zdôrazňuje, že spomínané hrozby sú konštruované ako mobilné, nepolapiteľné, deteritorializované hrozby pre bezpečnosť a poriadok, preto sú často prezentované s prívlastkom „globálne“.[4]

Za posledné mesiace došlo k výraznému zvýšeniu migračných tokov do Európy, ktoré spôsobili, že hrozby migrácie možno považovať za reálne. Túto skutočnosť nevylučujú ani zdroje z prostredia bezpečnostných zložiek jednotlivých štátov.[5] Jednu z najnebezpečnejších hrozieb predstavujú teroristické organizácie, ktoré môžu využiť migračnú krízu na infiltrovanie svojich príslušníkov do Európy.

Ďalšiu hrozbu predstavujú skupiny osôb svojvoľne prekračujúce vonkajšie hranice Európskej únie. Väčšina migrantov prichádzajúcich do štátov Európskej únie nemá so sebou doklady, pričom neexistuje žiaden iný spôsob overenia ich identity ako akceptácie ich vlastnej deklarácie. Počet migrantov je taký „obrovský“, že nie je možné registrovať všetkých, ktorí prekročia hranice.[6] Z hľadiska bezpečnosti je najhoršie, že osoby svojich dokladov sa mohli zbaviť alebo ich zatajiť s cieľom zavádzania oficiálnych bezpečnostných zložiek ohľadom krajiny svojho pôvodu alebo s cieľom zatajenia svojej minulosti. Nemožno vylúčiť prípady, kedy sa osoby preukazujú sfalšovanými dokladmi, resp. dokladmi patriacimi cudzím osobám. Je otázne do akej miery sú bezpečnostné zložky schopné odhaliť hrozby, ktoré môžu byť s týmito masovými skupinami osôb spojené.

Podľa Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR) je 75 % migrantov prichádzajúcich do Európy mužského pohlavia, 13 % ženského a zvyšných 12 % je detí. Polovica všetkých utečencov je

[4] WALTERS, William. The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective. 2004. *In Geopolitics,* 9 (3): 674 – 698

[5] Thousands of Isil fighters could use migrant crisis to ‘flood’ into Europe, Nigel Farage warns. In: The Telegraph, [04.09.2015]. http://www.telegraph.co.uk/news/politics/nigel-farage/11844290/Thousands-of-Isil-fighters-could-use-migrant-crisis-to-flood-into-Europe-Nigel-Farage-warns.html

[6] Majority of Migrants Enter Hungary Undocumented. *In Sputnik NEWS.com,* [07.09.2015]. http://sputniknews.com/europe/20150907/1026711388.html

tvorená občanmi Sýrie, ktorí sú nasledovaní občanmi Afganistanu 13 % a treťou najväčšou skupinou 8 % sú občania Eritrey[7].

4. SLOVENSKO A SCHENGENSKÝ PRIESTOR

Slovensko, a všeobecne krajiny strednej Európy, boli a sú vnímané ako istá „nárazníková zóna“ vo vzťahu k západnej Európe v súvislosti s globálnymi bezpečnostným hrozbami.

Slovenská republika v súlade so svojimi medzinárodnými záväzkami účinne bojuje proti všetkým formám nelegálnej migrácie, pričom berie na zreteľ ľudskoprávne aspekty spojené s týmto fenoménom. Z hľadiska smerovania nelegálnych migračných pohybov patrí medzi tranzitné krajiny.

Zabezpečenie vonkajšej schengenskej hranice je v záujme nielen Slovenska, ale všetkých krajín schengenského priestoru. Súvisí to najmä s pretrvávajúcim záujmom veľkej časti migrantov. V posledných týždňoch dochádza k výraznému prekročeniu vonkajších hraníc schengenského priestoru občanmi z rôznych krajín sveta s cieľom dosať sa do krajín západnej Európy.

Podľa údajov Agentúry OSN pre utečencov zo Sýrie od roku 2011 utieklo viac ako štyri milióny ľudí.[8] Práve nábožensk spory, prerastajúce až do nevraživosti, možno považovať za jeden zo zásadných dôvodov, prečo si najmä kresťanskí Arabi a príslušníci niektorých šiitských menšín vyberajú za cieľ svojho úteku radšej nearabské krajiny v Európe ako arabské.

5. RIEŠENIE MIGRAČNEJ KRÍZY V EURÓPE

Európska komisia navrhla spôsob podľa ktorého sa má riešiť kritická situácia nekontrolovateľnej migrácie alokáciou utečencov do jednotlivých členských štátov z dôvodu nadmernej migrácie neúmerne zaťažujúcej južné členské štáty.[9] Návrh „Communication on a European Agenda on Migration“, obsahuje utečenecké kvóty prerozdelenia migrantov do jednotlivých členských štátov.[10] Návrh Európskej komisie vyvolal v občianskej verejnosti SR protichodné reakcie a narazil na odmietavý postoj. Prerozdelenie utečencov na základe plánu bolo schválené napriek skutočnosti, že Slovenská republika hlasovala proti.

[7]Refugees/Migrants Emergency Response - Mediterranean. In: UNHCR. http://ata.unhcr.org/mediterranean/regional.html

[8]Sýrski utečenci sa vracajú domov, Jordánsko im nepomáha, [06.10.2015]. http://www.webnoviny.sk/svet/clanok/999517-syrski-utecenci-sa-vracaju-domov-jordansko-im-nepomaha/

[9] Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. A European agenda on migration. In: European Commission, 13. 05. 2015 http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

[10] EU asks member states to take 40,000 migrants from shelters in Italy and Greece. In: The Telegraph, [27.05.2015]. http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/11632857/EU-asks-member-states-to-take-40000-asylum-seekers.html.

ZÁVER

Migrácia priniesla pre svet mnohé pozitíva, ale zároveň postavila jednotlivé štáty a vzťahy medzi nimi pred nové výzvy, ako pretrvávajúcu nerovnosť, alebo zvyšujúcu sa zraniteľnosť, či už ekonomickú, ekologickú alebo bezpečnostnú. Migrácia je súčasťou nášho každodenného života. Jej význam sústavne rastie, a ak s ňou budeme cieľavedome pracovať, môže spoločnosti priniesť prospech. V prípade, že ju budeme podceňovať alebo ignorovať, môže spôsobiť problémy tak v politickom, hospodárskom, ako i spoločenskom živote každej krajiny.

Medzinárodná migrácia má nezastupiteľné miesto v udržaní populačnej rovnováhy. Ovplyvňuje ekonomické a sociálne dopady celej spoločnosti.

Nevyhnutnou podmienkou úspešného zvládnutia nárastu medzinárodnej migrácie je vypracovanie zásad migračného manažmentu. Krajiny Európskej únie musia byť aktívnejšie ak chcú zostať sociálne a ekonomicky silné a bezpečné.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CASTLES, Stephen. International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and issues. *International Social Science Journal*. 2000. 52, No. 165. pp. 269-281.

CASTLES, Stephen, MILLER, J. Mark. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. s. 369. ISBN 978-0-230-51785-1.

CENKER, Michal. Svetová migrácia v kontexte inkoherencie rozvojových politík, *Aktuálne listy k rozvojovej spolupráci*, MVRO Platforma mimovládnych rozvojových organizácii, 3/2014.

Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. A European agenda on migration. In: European Commission, [13.05.2015]. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

DIVINSKÝ, Boris. *Zahraničná migrácia v SR.* Vývojové trendy od roku 2000, Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n. o., Bratislava, 2007. s. 68. ISBN 80-89149-04-9.

EU asks member states to take 40,000 migrants from shelters in Italy and Greece. *In The Telegraph.* [27.05.2015]. http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/11632857/EU-asks-member-states-to-take-40000-asylum-seekers.html.

IOM, World Migration. *Costs and benefits of international migration*. Geneva: Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2005. s. 494. ISBN 9290682094.

Majority of Migrants Enter Hungary Undocumented. *In Sputnik NEWS.com*, [07.09.2015]. http://sputniknews.com/europe/20150907/1026711388.html.

Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean. *In UNHCR.* http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.html.

STANĚK Peter. *Globálna kríza – hrozba alebo výzva?* 1. vyd. Bratislava: Sprint, 2010. s. 219. ISBN 978-80-89393-24-4.

Sýrski utečenci sa vracajú domov, Jordánsko im nepomáha, [06.10.2015]. http://www.webnoviny.sk/svet/clanok/999517-syrski-utecenci-sa-vracaju-domov-jordansko-im-nepomaha/

Thousands of Isil fighters could use migrant crisis to ‘flood’ into Europe, Nigel Farage warns. *In The Telegraph* [04.09.2015]. http://www.telegraph.co.uk/news/politics/nigel-farage/11844290/Thousands-of-Isil-fighters-could-use-migrant-crisis-to-flood-into-Europe-Nigel-Farage-warns.html.

VATRAĽOVÁ, Zuzana. Vedúca úradu Medzinárodnej organizácie pre migráciu to povedala na rovinu. Utečencov už nič neodradí! [online]. http://www.cas.sk/clanok/329092/veduca-uradu-medzinarodnej-organizacie-pre-migraciu-to-povedala-na-rovinu-utecencov-uz-nic-neodradi.html

WALTERS, William. „The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective.“ *In Geopolitics.* 2004. 9 (3): 674 – 698.

PhDr. Martina TOKARČÍKOVÁ
Kukučínova 19, 053 61 Spišské Vlachy
martinka.tokarcikova@gmail.com

Ing. Lucia ORLOVSKÁ, PhD.
Personálny úrad OS SR
Demänova 393, Liptovský Mikuláš
lucka.orlovska@gmail.com

IZRAEL - AKTÉR KONFLIKTOV NA BLÍZKOM VÝCHODE V 21. STOROČÍ

ISRAEL - ACTOR IN THE MIDDLE EAST CONFLICT IN THE 21ST CENTURY

Maroš TRNKA

ABSTRACT

The Arabic-Israeli or Israel-Palestine conflict in essence revolves around the issue of what state should exist in the territories that today are either in the state of Israel, or are occupied by the same. In this conflict over territory the state of Israel is opposed by various armed Palestinian movements. The aim of this thesis was to analyze a Arabic-Israeli relationship, and gradually obtained the information that describes events of the period, arranged in chronological sequence, as is actually happening, try to make another assumption on the future development and direction of this area.

Keywords: Palestine, Arabian state, Jewish state, Israel, war,

ÚVOD

Od dávnych dôb bolo východné pobrežie Stredozemného mora mostom, po ktorom prichádzali dobyvatelia. Štát Izrael nikdy neprijal plán Zvláštnej komisie OSN pre Palestínu z roku 1947, ktorý navrhol rozdelenie Palestíny na dva nezávislé štáty a ich zlúčenie do hospodárskej únie, prípadne vytvorenie federácie skladajúcej sa z arabského a židovského štátu. Dôvody ktoré viedli zvláštnu komisiu k takýmto záverom bolo aj zloženie populácie na území Palestíny (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Populácia na území Palestíny (rozdelenie podľa náboženstva)

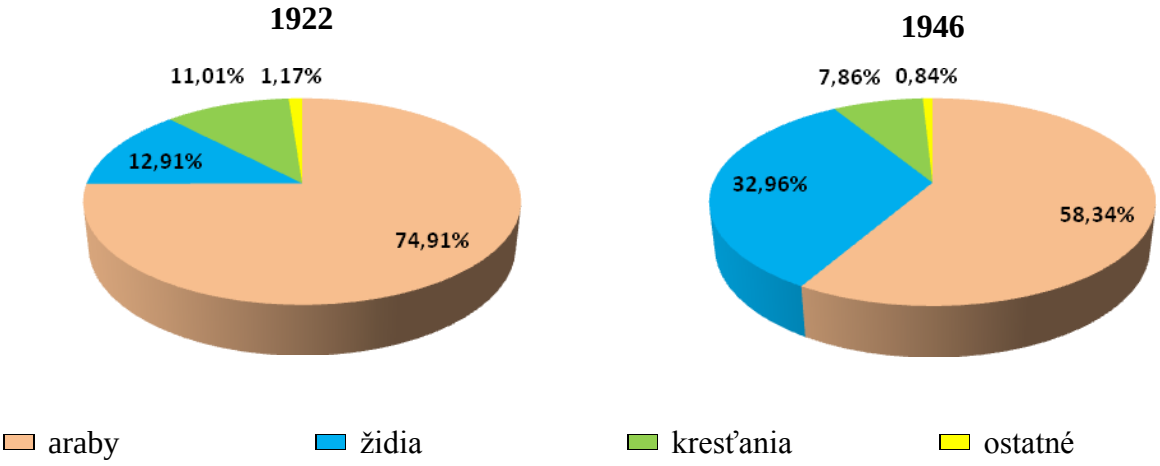
rok	Moslimovia (Araby)	Židia	Kresťania	Ostatní	Celkovo
1922	486 177	83 790	71 464	7 617	649 048
1931	493 147	174 606	88 907	10 101	966 761
1941	906 551	474 102	125 413	12 881	1 518 947
1946	1 076 783	608 225	145 063	15 488	1 845 559

zdroj: http://unispal.un.org

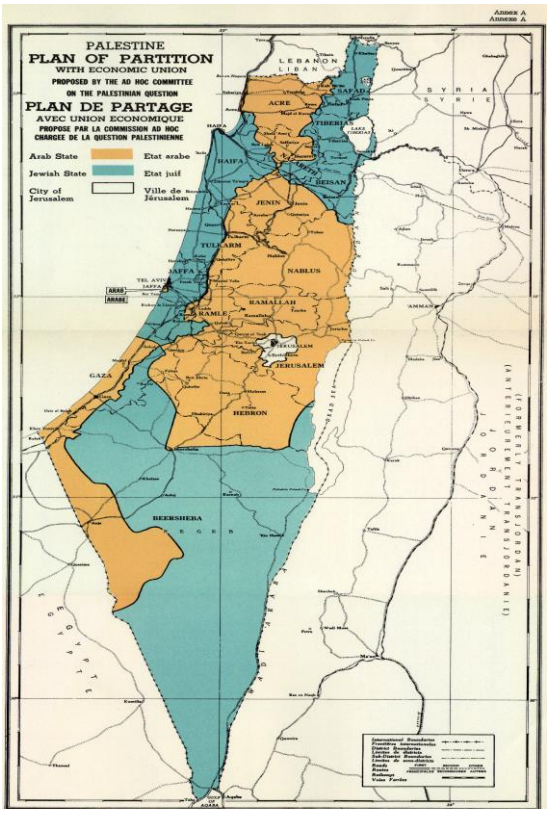
V grafickom zobrazení (graf 1) je znázornený podiel populácie na území Palestíny v rokoch 1922 a 1947, kde je jednoznačne viditeľný percentuálny nárast populácie židovského obyvateľstva (z 12,91% v roku 1922 na 32,96% v roku 1946) a pokles podielu obyvateľstva ostatných náboženských obcí. Vyššie uvedený nárast môžeme pripísať migrácii židovského obyvateľstva v období po nástupe fašizmu k moci v Európe a to najmä z Nemecka a jeho satelitov, kde počet židovského obyvateľstva na území Palestíny v roku 1941 s porovnaním z rokom 1931 vzrástol 2,72 krát.

Zároveň z porovnania rokov 1922 a 1946 je jednoznačné, že u ostatných náboženských obcí na území Palestíny došlo k poklesu podielu obyvateľstva (arabské obyvateľstvo z 74,91% v roku 1922 na 58,34% v roku 1946; kresťania z 11,01% v roku 1922 na 7,86% v roku 1946 a ostatné náboženské skupiny z 1,17% v roku 1922 na 0,84% v roku 1946) .

Graf 1 Proporcionálne zobrazenie zloženia populácie na území Palestíny v rokoch 1922 a 1947

Závery Zvláštnej komisie pre Palestínu boli dňa 29. novembra 1947 prijaté ako Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 181. Rozdelenie Palestíny na dva nezávislé štáty spojené do hospodárskej únie a nezávislé územie Jeruzalem (corpus separatum)[1] pod správou OSN (obrázok 1) malo byť realizované po odchode Britskej mandátnej správy. Zo strany židov bol plán prijatý kladne. Vystupovanie arabských predstaviteľov proti plánu bolo podmienené najmä tým, že rozdelenie krajiny nie je spravodlivé. Arabi aj napriek tomu, že tvorili 58,35% obyvateľstva a doteraz vlastnili 92% územia celej Palestíny mali získať iba 43% územia, pritom židovská populácia ktorá tvorila 32,96% obyvateľstva mala získať 56% územia, pričom vlastnila iba 5% územia celej Palestíny. Ďalším zdrojom problémov bola najúrodnejšia pôda, ktorá sa nachádzala prevažne v častiach židovského štátu.

Obrázok 1 Plán rozdelenia Palestíny
(zdroj: http://domino.un.org/maps/m0103_1b.gif)

Od roku 1948 žil Izrael nepretržite vo vojnovom stave s arabskými krajinami. Dňa 14. mája 1948, deň pred oficiálnym ukončením Britského mandátu na území Palestíny, v Tel Avive predstaviteľ sionistického hnutia David Ben Gurion, prečítal Deklaráciu

[1] Rezolúcia OSN č. 181 z 29. novembra 1947 č. A/RES/181(II) Budúca vláda Palestíny - Časť III Mesto Jeruzalem písmeno A. Osobitné ustanovenia *„Mesto Jeruzalem sa ustanovuje ako corpus separatum riadené podľa osobitného medzinárodného režimu a spravované OSN. Poručenská (dozorná) rada je určená na plnenie povinnosti úradu v mene Organizácie Spojených národov.“* http://unispal.un.org/

nezávislosti štátu Izrael. Do niekoľkých hodín od vyhlásenia deklarácie, bol Izrael uznaný Spojenými štátmi americkými, Iránom, Guatemalou, Nikaraguou, Uruguajom a o niekoľko dní neskôr aj Sovietským zväzom, Československom, Írskom, Poľskom, Juhosláviou.

1. VOJNA ZA NEZÁVISLOSŤ – 1. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA (1948-1949)

Deň po vyhlásení nezávislosti na územie novovzniknutého štátu vpadli vojská jeho arabských susedov organizovaných v Lige arabských štátov[2]. Na severnej hranici stáli proti Izraelu Libanon a Sýria, na východe Jordánsko a Irak, na západe, najobávanejšia a najväčšia z arabských krajín, Egypt. Aj keď boli tieto krajiny politicky rozdelené, vo svojej snahe zlikvidovať štát Izrael, boli jednoliate. Dokopy malo päť arabských krajín cez 100 miliónov obyvateľov. Ich vodcovia sa domnievali, že 2,5 milióna obyvateľov židovského štátu nemôže byť vážnym protivníkom. Jednania o prímerí medzi Izraelom a Ligou arabských štátov sa skončili uzavretím prímeria so Sýriou dňa 20. júla 1949. Výsledkom bolo získanie územia v prospech Izraela o rozlohe 12 800 km^2, západnej časti Jeruzalemu, Západného brehu Jordánu. Východná časť Jeruzalemu si ponechalo Jordánsko a pásmo Gazy zostalo Egyptu. Ochrana a dostupnosť „svätých miest“ nebola zaručená, čo spôsobilo, že židia mali až do roku 1967 prístup do Starého mesta zakázaný prístup.

Dôsledkom bojov bola migrácia arabského obyvateľstva veľkého rozsahu z oblastí získaným Izraelom, ktorý sa kumulovali v utečeneckých táboroch na území Sýrie, Egypta, Libanonu a Jordánska, čím spôsobovali týmto arabským štátom ekonomické, sociálne, náboženské a politické problémy. Zároveň týchto utečencov, arabské štáty zneužívali pre ideologický boj proti Izraelu.

2. SUEZSKÁ KRÍZA – 2. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA (1956-1957)

Pre arabské štáty bol Izrael len bábkou v rukách západných štátov, ktorý slúži k presadzovaniu ich politických záujmov. Od roku 1956 sa politická a vojenská situácia zhoršovala. Osem rokov potom, čo Izrael vyhral vojnu o nezávislosť prevzal egyptský prezident Džamál Abd an-Násir kontrolu nad Suezským prieplavom tým, že 26. júla 1956 znárodnil Spoločnosť Suezského prieplavu (The Suez Canal Company), ktorú akcionársky ovládali britskí a francúzski akcionári a zablokoval jediný Izraelský prístav v Červenom mori. Dôvodom pre tento jeho krok mala byť potreba financovania stavby Asuánskej priehrady na rieke Níl z finančných prostriedkov získaných z plavebných poplatkov cez Suezský prieplav, ku ktorej sa ale západné štáty nehlásili. Z tohto dôvodu sa strany dotknuté rozhodnutím Egypta rozhodli vec riešiť vojenskou cestou.

Izrael koncom októbra 1956 mobilizoval ozbrojené zložky a 29. októbra 1956 zahájil boj výsadok izraelských výsadkárov na východe mesta Suez. Obe bojujúce strany boli zo strany Veľkej Británie a Francúzska vyzvané k ukončeniu bojov a stiahnutiu vojenských jednotiek 16 km pozdĺž prieplavu. Túto výzvu Egypt odmietol prijať, preto za účelom

[2] Liga arabských štátov je regionálna organizácia arabských štátov, ktorá vznikla 22. marca 1945 podpísaním Dohody Ligy arabských štátov (Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Libanon, Saudská Arábia, Sýria). Ide o voľné zoskupenie štátov orientujúce sa na zaisťovanie a upevňovanie spolupráce medzi členskými štátmi v oblasti ekonomickej a finančnej, telekomunikačnej a dopravnej, kultúrnej, právnej (legislatívnej, exekutívnej, súdnej, ...), sociálnej a zdravotníckej.
V súčasnosti sú členmi: Alžírsko, Bahrajn, Džibutsko, Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Katar, Komory, Kuvajt, Libanon, Líbya, Maroko, Mauretánia, Omán, Palestínsky štát (zastupovaný Palestínskou národnou správou), Saudská Arábia, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Sudán, Sýria (členstvo pozastavené z dôvodu krvavého potlačenia protivládnych protestov v roku 2011), Tunis.
http://www.arableagueonline.org/

obnovenia poriadku dňa 31. októbra 1956 britské a francúzske ozbrojené zbory obsadili prieplavové pásmo Suezského prieplavu. Po intervencii Sovietskeho zväzu, USA a OSN sa jednotky Británie a Francúzska stiahli. Na udržanie poriadku boli vyslané jednotky OSN[3], ktoré vytvorili medzi Egyptom a Izraelom neutrálnu zónu a v ďalšom období ju monitorovali. Vojenské jednotky Izraela sa stiahli po intervencii OSN a USA, a to až v marci 1957.

Egypt prostredníctvom prezidenta Násira, vydával uvoľnenie priestoru Sinaja Izraelčanmi za víťazstvo Egypta. Egyptský prezident sa odmietol podriadiť prímeriu, ktoré sprostredkovali OSN. Výsledkom tohto konfliktu bolo, že medzinárodná plavba v Suezskom prieplave bola obmedzená, nakoľko na jeho dne ostalo približne 45 vrakov.

3. DEKÁDA KONSOLIDÁCIE

V 60-tych rokoch sa Sovietsky zväz snažil o uplatnenie svojho vplyvu na strednom východe. Sovietsky zväz musel ustúpiť v priebehu Kubánskej raketovej krízy a teraz chcel využiť napätia na strednom východe, napraviť si svoju pošramotenú reputáciu a vytvoriť protiváhu rastúcemu vplyvu USA. Využitím spojencov Sovietskeho zväzu proti Izraelu sa rovnalo boju proti samotným Spojeným štátom. Sovietsky zväz začal dodávať svojim spojencom posledné modely zbraní ako boli tanky T-54 a stíhačky MiG-21. Tvárou tvár k modernej sovietskej výzbroji Izrael musel získať prevahu vo vojne, a to najmä získaním informácií o nových zbraniach svojich nepriateľov. K tomuto účelu Izraelské letectvo vyvolávalo občas šarvátky a tým získavalo informácie ako sa správajú a reagujú určité typy výzbroje, ktoré arabské letectvo malo k dispozícii. Tieto drobné konflikty síce zvyšovali napätie, ale poskytovali možnosti k porovnaniu síl a schopnosti nepriateľa. Najväčšou vzdušnou hrozbou boli pre Izrael prúdové stíhačky MiG-21, ktoré boli nasadené aj vo vojne vo Vietname a spôsobili tam USA veľké straty. V roku 1966 sa obávanú stíhačku v letu schopnom stave Izraelu podarilo získať a to z Iraku. Toto lietadlo bolo využité k zlepšeniu výcviku Izraelských pilotov a zmene taktiky pri vzdušných bojoch.

V roku 1964 už aj tak napätá situácia na Strednom východe ďalej eskalovala kvôli najdôležitejšiemu prírodnému zdroju – vode. Izrael otvoril potrubie ktoré privádzalo vodu z rieky Jordán na severe do vyrastajúcich osád Negevskej púšte na juhu. Zdrojom boli aj prítoky vody zo Sýrie a Jordánska. Arabské štáty tieto prítoky v priebehu roku 1965 odklonili iným smerom. Izrael pripravil odvetný útok a Arabi odpovedali novým typom zbrane – terorizmom. Palestínski utečenci v arabských krajinách vytvorili hnutie odporu a s podporou sýrskej armády bolo vytvorené militantné krídlo (Palestine Liberation Organization - Organizácia pre oslobodenie Palestíny - OOP). Táto militantná skupina bola tiež známa pod pojmom Al-Fatah. V priebehu roku 1967 prichádzalo do Izraela zo severu veľké množstvo teroristov a dochádzalo tu k veľkému množstvu prepadov, sabotážam a vraždám. Situácia sa vyhrotila 7. apríla 1967, keď podnikol odvetný útok na územie Sýrie za použitia tankov, delostrelectva a letectva. Práve v tomto prípade sa ukázalo, ako výhodné bolo získanie prúdovej stíhačky MiG-21 pre budúce vedenie konfliktov. Izraelčanom sa podarilo zostreliť šesť MiG-21, ktoré bránili sýrskych delostrelcov, ktorí bránili osadníkov. Bola to predohra k nadchádzajúcej vojne, preto Sýria vyhľadala pomoc u Egypťanov. Egyptský prezident Násir 15. mája 1967 reagoval požiadavkou na stiahnutie jednotiek OSN, ktorí kontrolovali južnú

[3] United Nations Emergency Forces – UNEF
Po sérii intenzívnych a náročných rokovaní, kanadský delegát OSN, Lester B. Pearson, získal súhlas OSN pre vytvorenie nadnárodnej pohotovostnej jednotky OSN (UNEF). Najväčšiu časť jednotky, viac ako jednu šestinu z celkovej sily UNEF, tvoril Kanadský kontingent (viac ako 1000 mužov), ktorý dorazili do Egypta 12. januára 1957. Kontingent bol tvorený z jednotiek – Brazílie, Kanady, Kolumbie, Dánska, Indie, Indonézie, Nórska, Švédska a Juhoslávie. Počty nasadených – 6 073 osôb (február 1957); pri stiahnutí 3 378 osôb (jún 1967).
UNEF bol stiahnutý na žiadosť Egypta v máji a júni 1967. http://www.un.org/

hranicu Izraela od okupácie Sinaja, od vojny v roku 1956. Už 22. mája 1967 Egypt vojensky zablokoval Tiranský prieliv a odrezal tak izraelský prístav Ejlat v Červeno mori. V júni 1967 sa sedem egyptských divízií, viac ako 100 tisíc vojakov a tisíc tankov, pohybovalo na juhozápadnej hranici Izraela. Zatiaľ čo arabské vojenské jednotky (Egypt, Sýria, Jordánsko a Irak) postupovali k územiu Izraela, Izrael odvolávajúci sa na svoje prirodzené právo na sebaobranu, sa rozhodol vykonať preventívny, bleskový a prekvapivý útok.

4. ŠESŤDŇOVÁ (JÚNOVÁ) VOJNA – 3. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA (1967)

Medzinárodné napätie vyvolané najmä Sovietskym zväzom v roku 1967 sa podpísalo na rozpútaní tretej Arabsko-Izraelskej vojny v období po vzniku samostatného štátu Izrael. Výsledok konflikt bol istý vďaka leteckej nadvláde ihneď od prvého dňa. Tento konflikt z hľadiska vývoja vojenskej taktiky zaraďujeme do tretej generácie[4].

Obrázok 2 Izrael po ukončení júnovej vojny (zdroj: http://www.jewishvirtuallibrary.org.)

Vojna prebiehala na troch samostatných frontoch a na každom fronte prebiehala úplne odlišne. Sinajská púšť sa stala bojiskom tankovej bitky a zničenia celej armády. V Jordánsku prebiehali pouličné boje, kde si Izraelčania prebojovávali cestu do Svätého mesta – Jeruzalema a hornaté Golanské výšiny boli dobité buldozérmi, tankami a pechotou.

Izrael vytvoril vládu národnej jednoty a ministrom obrany sa stal jednooký Moše Dajan. Náčelníkom štábu bol neskorší premiér Jicchak Rabin, prvým námestníkom ministra Šimon Peres. Jedným z najvyšších veliteľov bol aj ďalší budúci premiér Ariel Šaron. Šesťdňová vojna začala skoro ráno 5. Júna 1967, prekvapivým útokom izraelského letectva, ktoré v priebehu niekoľkých hodín získalo úplnú vzdušnú prevahu a to zničením arabského letectva ešte na zemi. Boje sa skončili 10. júna 1967 obsadením sýrskych Golanských výšin.

Odmietnutie výmeny dobitého územia (obrázok 2) za bezpečnostné záruky iba prehĺbilo problém utečencov, ktorý prenasleduje Izrael znovu a znovu až do dnes. Sto tisíc Palestínčanov bolo na pochode, mnoho z nich boli tí, ktorí prchali pred dvadsiatimi rokmi po Izraelskej vojne za nezávislosť. Pretože ich arabské krajiny odmietli prijať, vyjadrili túžbu žiť vo svojej domovine v mieri.

[4] SPILÝ, Peter; HRNČIAR, Michal. *Vojenská taktika*. 2013 s. 15.
„Princípy 3. generácie vojenského umenia spočívali v sústredenom nasadzovaní obrnených prostriedkov (tankov), v masívnej a presnej vzdušnej podpore, v zaistení vzdušnej nadvlády, v zaistení efektívnej logistiky a najmä vo flexibilite, iniciatíve a v prekvapujúcich spôsoboch činnosti veliteľov a jednotiek. Príkladmi konfliktov 3. generácie sú druhá svetová vojna, Kórejská vojna, šesťdňová vojna (Tretia arabsko-izraelská vojna) a vojna v Perzskom zálive (kódovo označovaná ako Operácia Púštna búrka).“

Utečenci aj napriek sľubom zástupcov Izraela sa snažili dostať do neokupovaného Jordánska. Aj napriek sľubom vedeli, že izraelská okupácia bude tvrdá a ich presvedčenie podporoval problém bezštátnosti. To všetko zvyšovalo chuť k odplate, ktorá viedla k štvrtej Arabsko-Izraelskej vojne, na sviatok Jom Kipur.

5. VZNIK PALESTÍNSKYCH ORGANIZÁCIÍ

Už po prvej svetovej vojne si začali palestínki utečenci uvedomovať potrebu jednotného postupu pri riešení svojich politických a existenčných potrieb. Neskôr, po mnohých utečeneckých vlnách spojených s arabsko-izraelskými vojnami sa palestínski utečenci snažili docieliť jednotný postoj k realizácii svojich vlastných požiadaviek. Toto politické formovanie získavalo formalizovanú podobu. Začali vznikať rôzne organizácie civilného a aj vojenského charakteru.

Najznámejšou palestínskou organizáciou sa stala Organizácia pre oslobodenie Palestíny (OOP). Za dátum vzniku OOP sa považuje 28. máj 1964 a prvým predsedom sa stal Ahmad Šuqajrí, ktorý je známi svojim výrokom, že je treba židov „zahnať do mora".

Organizácia Fatah (Palestínske národnooslobodzovacie hnutie) je hlavná palestínska politická strana, ktorá sa vyznačuje stredo-ľavou orientáciou. Zároveň Fatah je aj najväčšia a najdôležitejšia frakcia OOP. Bola založená v roku 1965 a jej zakladateľom bol Mohammed Jásir Abdal-Raúf Kudwa Al-Husajní. OOP pod silným vplyvom Fatahu vybudovala významné civilné krídlo, tzv. Palestínsku národnú radu (PNR), ktorá je možné chápať ako palestínsky exilový parlament. Palestinská rada rieši budovanie politickej a sociálnej štruktúry vo vnútri organizácie a je oficiálnou politickou reprezentáciou OOP. Pod Fatah patrí aj ozbrojené militantné krídlo, podieľajúce sa na častých ozbrojených útokoch, ktoré sú na jednej strane chápané ako partizánsky odboj, na druhej strane ako teroristické útoky.

6. OPOTREBOVACIA VOJNA - 4. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA (1967-1970)

Po porážke arabských štátov v Šesťdňovej vojne sa vzťahy Izraela s oslabeným Egyptom neustále vyostrovali. Egyptu, pod vedením Násira, sa po prehre v roku 1967 podarilo veľmi rýchle vzchopiť. Pomohli mu dodávky zbraní zo Sovietskeho zväzu, ale najmä stovky vojenských poradcov. V rokoch 1967 až 1970 prebiehala takzvaná opotrebovacie vojna medzi Izraelom a Egyptom, ktorá začala 21. októbra 1967 potopením Izraelského torpédoborca Egyptskou armádou a útokom sovietskych MiG-21 na letecké sily Izraela. Nejednalo sa o konvenčný vojenský konflikt, ale skôr o zdĺhavú a opotrebovaciu vojnu, ktorej cieľom bolo získanie Sinajského poloostrova Egyptom. Tento konflikt mohol viesť k preneseniu studenej vojny na Blízky východ.

O riešenie tohto sporu sa pokúsili americký minister zahraničia Rogers, ktorý vyzval ku izraelskému stiahnutiu zo Sinaja a jordánsky kráľ Husajn, ktorého plán riešil palestínsku otázku (vytvorenie Palestínskeho štátu na západnom brehu Jordánu, ktorý by bol federáciou s Jordánskom). Oba plány sa ukázali ako neprijateľné. Koniec opotrebovacej vojny môžeme datovať 7. augusta 1970, kedy nadobudlo platnosť prímerie. Výsledkom opotrebovacej vojny boli škody na obidvoch stranách (pričom tie arabské boli väčšie). Na arabskej strane sa v bojoch angažovali najmä Egypt, Jordánsko a arabské obyvateľstvo obsadených území.

7. JOM KIPURSKÁ VOJNA - 5. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA (1973)

Úspechy v šesťdňovej vojne spojené s integráciou okupovaných území vyvolal v politickej a vojenskej reprezentácii Izraela falošný pocit bezpečia. Pre Izrael bol prekvapivý

útok Egyptských síl v blasti Suezského prieplavu a Sýrskych síl na Golanské výšiny, ktorý sa začal 6. októbra 1973. Postup Egyptských a Sýrskych síl bol zastavený až po niekoľkých dňoch, z veľkým vypätím a za cenu ťažkých ztrát. Boje na konci októbra utíchli vďaka vyjadnávaniu Henryho Kissingera, ktorý dokázal zprostredkovať Egyptsko-Izraelskú a Izraelsko-Sýrsku dohodu, ktorými boli vytvorené nárazníkové zóny v pohraničných pásmach.

8. EGYPTSKO-IZRAELSKÁ MIEROVÁ ZMLUVA (1979)

Prehlbujúca sa ekonomická kríza a neúspech vojenského riešenia problémov viedla egyptského prezidenta Sadata k snahe uzavrieť mierovú zmluvu s Izraelom. Vyjednávanie začalo v roku 1977 a skončila podpisom mierovej zmluvy dňa 26. marca 1979 v Bielom dome. Dôsledkom tejto mierovej zmluvy bolo najmä vzájomné uznanie oboch štátov, ukončenie vojnového stavu (od 1. arabsko-izraelskej vojny – 1948), stiahnutie izraelských síl, prostriedkov a obyvateľstva zo Sinaja (na hranice pred 3. arabsko-izraelskou vojnou) a voľný pohyb izraelských lodí Suezským prieplavom.

Egyptsko-Izraelská mierová zmluva riešila výlučne vzťahy medzi Egyptom a Izraelom, nezahŕňala riešenie problému Západného brehu. Z tohto dôvodu rástlo napätie na okupovaných územiach čo malo za následok, že OOP získavala prívržencov nie len v utečeneckých táboroch v arabských krajinách, ale aj na týchto územiach.

9. LIBANONSKÝ KONFLIKT (1978) – PRVÁ LIBANONSKÁ VOJNA (1982-2000)

Snahou Libanonskej vlády o uchovanie krehkej rovnováhy náboženských spoločenstiev a tým aj zamedzenie integrácie palestínskych utečencov do spoločnosti, sa situácia v táboroch komplikovala. OOP sa snažila podmienky v utečeneckých táboroch zlepšiť, čo viedlo k získaniu moci na juhu Libanonu do takerj miery, že v týchto oblastiach oficiálna libanonská vláda politickú a formálnu moc stratila a nedokázala zasiahnuť teroristickým útokom na územie Izraela.

V marci 1978 sa uskutočnil takýto teroristický útok organizovaný Fatahom (povraždenie cestujúcich do Tel-Aviv), ktorého následok zo strany Izraela bolo zahájenie vojenskej operácie s kódovým označením „operácia Litani“, počas ktorej bolo zabitých 2.000 ľudí a 100 tisíc ich evakuovali. Jednalo sa o vojenské obsadenie južného Libanonu, ktoré na základe rezolúcie OSN [5] bolo zo strany Izraela ukončené odsunom vojsk a vytvorením medzinárodných jednotiek UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon), ktoré mali za úlohu zabezpečovať mier v oblasti, čo bolo zabezpečené júni 1978. V roku 1981 boli opätovne obnovené útoky rôznych frakcií OOP na sever Izraela, vďaka podpore protiizraelských a protizápadných aktivít Iránskeho vedenia.

Niektorí politickí a vojenskí predstavitelia Izraela v roku 1981 trvali na reakcii voči útokom zo strany OOP. Zámienkou sa stal atentát z 3. júna 1982 na izraelského veľvyslanca vo Veľkej Británii.

Deň potom, 4. júna 1982 začala operácia „Mier pre Galileu“, ktorej cieľom malo byť vytlačenie palestínskych militantov 40 kilometrov do vnútrozemia Libanonu, k čomu mala slúžiť armádna skupina tvorená 60 tisícmi vojakov. Vojna bola ukončená v septembri 1982, kedy OOP stiahla väčšinu svojich jednotiek z Libanonu. Izrael a Libanon uzavreli v máji

[5] Rezolúcia OSN č. 425 z 19. marca 1978 S/RES/425 (Mar. 19, 1978) *UNIFIL Mandate*, UNITED NATIONS INTERIM FORCES IN LEBANON, http://www.un.org/en/peacekeeping/ missions/unifil/mandate.shtml.

1983 zmluvu, ktorou boli určené podmienky stiahnutia izraelských síl z Libanonu a vytvorenia bezpečnostnej zóny, avšak k ratifikácii zmluvy nedošlo, lebo na nátlak Sýrie Libanon v roku 1984 od dohody ustúpil. Oficiálne sa vojna ukončená 16. júna 2000.

10. PRVÁ INTIFÁDA (1983 – 1993)

Intifáda, obdobie ktoré je možné datovať od 9.decembra 1987 do 13. septembra 1993, bolo palestínske povstanie a následný ozbrojený konflikt medzi Izraelom a palestínskymi Arabmi. Prejavovala sa násilnosťami, nepokojmi a útokmi najmä voči izraelským vojakom.

Intifáda bola oficiálne vedená OOP, ale fakticky moc mala v rukách skupina Hamas, ktorá vznikla na jej počiatku. Dôsledkom Intifády bolo vykryštalizovanie nových osobností v palestínskej spoločnosti spôsobené zotrvaním vedenia OOP v Tuniskom exile po Libanonskom konflikte. Fakticky išlo o nové skupiny na Západnom brehu a Gaze, ktoré na OOP napojené len minimálne alebo nijako. Dôveru Palestínčanov si vybudovali sústredením sa na pomoc ľuďom postihnutým intifádou a protiizraelským postojom a nie propagandou a politickými prejavmi. Takýmito hnutiami boli už vyššie spomenuté Hamas a Palestínsky islamský džihád. [6] Za ukončenie Intifády sa považuje podpísanie mierovej dohody medzi Izraelom a OOP z Osla.

11. RADIKÁLNE ORGANIZÁCE HAMAS A PALESTINSKÝ ISLÁMSKÝ DŽIHÁD

Obe radikálne islamské organizácie majú jeden spoločný a dlhodobý cieľ – vytvoriť islamský štát na území bývalého mandátu Palestína a neochotu sa zmieriť s existenciou štátu Izrael. Tento ich cieľ ich postavil proti pragmatizmu OOP a Fatah, pre ktoré sa stali vážnou politickou konkurenciou.

Aj keď je Hamas vo svete známe ako teroristická organizácia, hnutie v sebe spája dve do značnej miery odlišné poslania – charitu (voči Palestínčanom) a teror (voči Židom). Ciliné politické krídlo nadväzuje na aktivity Egyptského moslimského bratstva (prevádzka škôl a sociálnych zariadení...). Militantné krídlo Brigády mučedníka Izz ad-Dína al-Kassáma sa sústreďuje na vykonávanie teroristických útokov a pri ich vykonávaní nerozlišuje vojenské a civilné (nevojenské) ciele. Hamas je vedený v mnohých krajinách na zozname teroristických organizácií.

Palestínsky islamský džihád (PID) je militantná skupina, ktorá má svoje korene v pásme Gazy ako „filiálku“ Egyptského islamského džihádu. Cieľom skupiny je podobne ako Hamasu, zničenie Izraela, avšak je rovnako odporcom mnohých arabských režimov, ktoré obviňuje s ich prozápadnej orientácii a nedostatočnom dôraze na islam.

12. OBDOBIE DEVÄŤDESIATYCH ROKOV

V období pádu železnej opony sa posilnilo už aj tak jednoznačné postavenie Spojených štátov v oblasti Blízkeho východu. Zatiaľ čo sa intifáda vyčerpávala, postoje izraelskej vlády v osídľovacej politike boli čoraz tvrdšie a zásadovejšie, aj napriek kritickým postojom zo strany Spojených štátov, ktoré uplatnili v tomto období aj finančné sankcie voči Izraelu za výstavbu osád. [7]

[6] ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina - Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního*
[7] ČEJKA, Marek. *Judaismus, politika a Stát Izrael*.

Izraelská vláda sama seba prezentovala ako naklonenú kompromisom. V praxi však takou nebola. Výstavba osád pokračovala, hlavne na Golanských výšinách a v okolí Jeruzalema. Zároveň si začala uvedomovať, že na uzatvorenie dohôd neexistuje partner mimo OOP, ktoré v tej dobe bolo ešte v Tunise, zatiaľ čo popularita Hamas a PID u Palestíncov rástla. V roku 1992 nastúpil do úradu prezidenta Spojených štátov Bill Clinton. Ten už v roku 1993 ostro odsúdil kroky izraelskej vlády (vyhosteniu 450 aktivistov Hamas a PID do Libanonu – ktorý ich neprijal...) ako odvetu za smrť vojaka, a pod týmto tlakom izraelská vláda musela svoje rozhodnutie zmeniť. Na jar 1993 sa Nórsko ponúklo sprostredkovať mierové rokovania medzi Izraelom a palestínskymi zástupcami a v marci toho roku v Oslu boli zahájené tajné rokovania medzi Izraelom a OOP. Po uzavretí úvodných jednaní, 13. septembra 1993 pod záštitou prezidenta Spojených štátov Clintona, si Šimon Peres a Jicchak Rabin potriasli rukou s Jásirom Arafatom. Predmetom dohody bolo najmä uznanie práva Izraela na existenciu v mieri a bezpečí a uznanie OOP ako reprezentácie palestínskeho ľudu. Izrael však neuznal právo Palestínčanov na vlastný štát. Zároveň sa upresnil status určitých časti pásma Gazy a Jericha, ktoré získali autonómiu.

Na jeseň roku 1995 zaznamenali Izraelsko-Palestínske jednania ďalší úspech. Dňa 28. septembra 1995 bola podpísaná dohoda (tiež nazývaná Oslo II.), ktorej predmetom bolo uvoľnenie určené palestínske mestá, ktoré sa mali dostať pod plnú palestínsku samosprávu, ku Gaze a Jerichu (z predchádzajúcej dohody) sa pripojili samosprávne mestá Ramalláh, Betlehém, Džanín, Tulkarem, Kalálija a Nábulus a Západný breh bol rozdelený do troch zón. Palestínska samospráva sa dohodou Oslo II. podstatne rozšírila a táto dohoda priniesla oživenie mierového procesu. Ani na jednej strane však nepriniesla zmierenie. Dňa 4. novembra 1995 sa v Tel-Avive konala demonštrácia na podporu mieru, kde bol zastrelený premiér Izraela Jiccak Rabin. mierový proces pokračoval aj po smrti Rabina, boli uzatvorené ďalšie dohody, avšak mierový proces sa začal komplikovať až sa v roku 2000 zastavil, čo bolo spôsobené nástupom Likudu (v roku 1996, Netanjahu vyhral voľby).

V januári 1996 prebehli pod medzinárodným dohľadom prvé slobodné palestínske voľby a Jásir Arafat sa stal prvým palestínskym prezidentom.

13. DRUHÁ INTIFÁDA (2000)

V máji 1999 sa v Izraeli konali predčasné parlamentné voľby, v ktorých zvíťazil predseda Strany práce, umiernený politik, Ehud Barak. Jeho hlavnou iniciatívou bolo stiahnutie armády z južného Libanonu a pripustil aj možnosť opätovného rozdelenia Jeruzaléma. Za týchto okolností sa pokúsil prezident Spojených štátov Clinton sprostredkovať dohodu medzi Izraelom a Palestínčanmi. Na 11. júla 2000 v Camp Davide, bol zvolaný summit. Pozícia oboch protagonistov schôdzky bola sporná. Arafat bol pod tlakom islamských radikálov z Hamasu a Barak nemal väčšinu v Knesete (problémová koalícia). Otázky na ktorých sa mali zhodnúť boli – postavenie Jeruzalema, návrat palestínskych utečencov a vytýčenie hraníc Palestínskeho štátu. V riešení týchto otázok nepanovala všeobecná zhoda. Clinton navrhol kompromisné riešenie, ktoré však obe strany odmietli.

Krach jednania v Camp Davide znamenali zmeny na izraelskej politickej scéne (voľba prezidenta a vystavenie nedôvere vlády Baraka) a aj v reprezentácii Palestíny, kde Arafat odmietol 13. septembra 2000 jednostranne vyhlásiť Palestínsky štát, čo viedlo k eskalácii napätia.

Intifáda – nepokoje prepukli 29. septembra 2000, deň potom, čo si Palestínčania z úst jeruzalemského muftího vypočuli výzvu k útokom na židov. Pribúdalo ozbrojených stretov a obetí na oboch stranách. Do riešenia konfliktu sa zapojili Spojené štátny, Francúzsko, ale aj Egypt, Jordánsko a OSN. Arafat a Barak nedokázali dospieť k písomnej dohode a ústny

dohovor o ukončení násilia, obnovení spoločného dialógu a vzniku komisie na prešetrenie násilností bol (Hamasom) odmietnutý. Pod tlakom okolností 10. decembra 2000 Barak rezignoval na funkciu izraelského premiéra. Pre riešenie danej krízy boli zvolané summity do Washingtonu (19.12.2000) a do Egyptskej Taby (21.-27.1.2001), ktoré nepriniesli riešenie.

Po zvolení Ariela Šarona za premiéra Izraela, nariadil jednostranné prímerie. Počty obetí na palestínskej strane klesli avšak útoky na izraelskej strane narastali. Jednostranným riešením mala byť výstavba bezpečnostnej bariéry (jar 2002), ktorej úlohou malo byť oddelenie Západného brehu a zabránenie prienikov palestínskych teroristov. Palestínci bezpečnostnú bariéru považovali za akúsi budúcu „hranicu" Palestínskeho štátu.

Po parlamentných voľbách v roku 2003 a víťazstve strany Likud na čele so Šaronom, ten prišiel s plánom na jednostranné stiahnutie vojenských jednotiek z pásma Gazy. Dôvodom pre realizáciu tohto plánu bolo pragmatické uvažovanie a nemalé finančné prostriedky. Značné vojenské sily a prostriedky (pozemné, vzdušné a námorné) boli viazané na zabezpečenie bezpečnosti týchto osád.

14. CESTOVNÁ MAPA PRE MIER BLÍZKEHO VÝCHODU

„Roadmap" – je skrátený názov pre dokument Cestovná mapa postupu k trvalému riešeniu izraelsko-palestínskeho konfliktu v súlade s princípom existencie dvoch štátov na základe hodnotenia plnenia ich záväzkov. Spis obsahuje zoznam krokov, ktoré by mali za následok konečné a komplexné riešenie izraelsko-palestínskeho konfliktu do roku 2005. Jednotlivé kroky navrhol 24.6. 2002 bývalí prezident USA G. W. Bush. Riešenie odsúhlasili predstavitelia USA, EÚ Ruska a OSN (tzv. kvarteto).

Základná myšlienka riešenia konfliktu pomocou tohto dokumentu je mierové spolunažívanie dvoch štátov, ktoré je možné dosiahnuť len ukončením násilia a teroristických akcií v oblasti konfliktu. Dve hlavné úlohy pre aktérov konfliktu:

- Palestínska vláda bude bojovať proti teroru a bude schopná v praxi vybudovať demokraciu založenú na trpezlivosti a slobode.
- Izrael urobí všetko potrebné na vybudovanie demokratického palestínskeho štátu.

Cestovná mapa ďalej obsahuje:

- Ukončenie okupácie na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady č. 242/1967, 338/1973 a 1397/2002.
- Realizácia princípov prijatých v Madride (1991).
- Realizácia iniciatívy saudskoarabského korunného princa Abdullaha vyzývajúci arabské krajiny k uznaniu Izraela ako suseda žijúceho v mieri.

Cestovná mapa obsahuje časový harmonogram a kritériá k dosiahnutiu pokroku v politickej, bezpečnostnej, ekonomickej a humanitárnej oblasti.

1. Etapa: Palestínčania okamžite zastavia násilie, obnovenie spolupráce v bezpečnostnej oblasti na základe reštrukturalizovaných a efektívne pôsobiacich palestínskych spravodajských služieb. Palestínčania uskutočnia politické reformy s cieľom pripraviť vybudovanie vlastnej štátnosti a Izrael urobí všetky kroky v prospech normalizácie života Palestínčanov.

2. Etapa: Vytvoriť nezávislý palestínsky štát, reformovať občianske inštitúcie a bezpečnostné štruktúry, obnovenie palestínskej ekonomiky, urovnanie vzťahov medzi Izraelom a Sýriou a Izraelom a Libanonom.

3. Etapa: Pokračovanie reforiem, upevnenie palestínskych inštitúcií, postupné efektívne plnenie záväzkov v oblasti bezpečnosti, úspešné izraelsko-palestínske rokovania o dosiahnutí konečného riešenia, uviesť do života koncepciu dvoch štátov - Izraela a životaschopnej,

suverénnej, nezávislej Palestíny, žijúcich vedľa seba v mieri, mierové spolužitie všetkých štátov v oblasti ako dôsledok dosiahnutého arabsko-izraelského mieru.

O čo jednoduchšie bolo vytvoriť nový mierový plán, o to komplikovanejšia bola jeho realizácia. Aj keď ho obe strany formálne akceptovali, ani jedna strana s ním nebola úplne spokojná, v dôsledku čoho pristupovali k jeho implementácii neochotne. Tvorcovia Cestovnej mapy mali dozerať na jej implementáciu a pomáhať pri nej. Vzhľadom na skutočnosť, že doposiaľ nebola dokončená ani prvá časť plánu, ktorý mal byť naplnený do konca roka 2005, je zrejmé, že členovia Kvarteta strany konfliktu v tomto smere neovplyvnili dostatočne.

15. DRUHÁ LIBANONSKÁ (JÚLOVÁ) VOJNA (2006)

Dôvodom pre začatie tohto konfliktu bol únos izraelského vojaka z pásma Gazy. Izrael reagoval ultimátom a blokovaním Libanonských námorných prístavov. Dňa 12. júla 2006 sa začala vojenská akcia k oslobodeniu vojaka. Izraelská armáda letecky útočila na ciele v celom Libanone. Hizballáh (libanonská šiitska politická a militantná organizácia, založená v roku 1982 Chomejnym, ktorej cieľom bolo vytvoriť z Libanonu islamsky štát a zlepšiť práva šiitov) ostreľoval raketami sever Izraela. Libanonská vláda sa nestotožňovala s útokmi organizovanými Hizballáhom a zmohla sa iba na protesty proti útokom Izraela. Bojmi bola značne narušená infraštruktúra Libanonu, čo malo za následok pokles importu a exportu. Destabilizáciou celého regiónu bola ohrozená ťažba ropy a stúpla jej cena.

Po schválení Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1701 z 11. augusta 2006 obe strany súhlasili s prímerím, ktoré nadobudlo platnosť 14. augusta 2006.

ZÁVER

Koniec bipolarity politického sveta s nástupom jednoznačnej mocenskej dominancie Spojených štátov po ukončení studenej vojny a začiatok mierového procesu medzi Izraelom a Palestínou, mohol znamenať zmenu existujúcej bezpečnostnej situácie v regióne Blízkeho východu. Zároveň však narástli vnútroštátne konflikty, ktoré sa veľa krát spájali so zvýšenou aktivitou teroristických skupín. [8]

Konflikty medzi oboma stranami neskončili, nekončia a je jasné, že ako Izraelci, tak Palestínci majú oprávnené argumenty ku hájeniu svojej existencie na tomto území. V súčasnosti môžeme nájsť možnosť vzniku ďalšieho konfliktu na dvoch frontoch: vo vzťahu Izraela k arabským islamským krajinám a v samotných izraelsko-palestínskych vzťahoch. V prvom prípade by sa hrozba mohla vyskytnúť zo strany Iránu, a je na izraelskej vláde, ako sa k tomuto problému postaví. V druhom prípade sú dohady o budúcom vývoji rozporuplné. Za potenciálne priaznivej konštelácie vlády na izraelskej, palestínskej, ale aj medzinárodnej scéne by mohol byť tento konflikt čiastočne riešiteľný. Na druhej strane môže dôjsť k obnoveniu intifády a k ďalším vlnám násilností, ktoré povedú k stratám na životoch a komplikáciám situácie v tejto oblasti.

Politická nestabilita, množstvo ozbrojených konfliktov, súperenie o prihraničné územia sú možné dôvody rozpadu Blízkeho východu v budúcnosti. Podľa americkej analytičky Robin Wrightovej, by sa mohla oblasť Blízkeho východu „potrhať“ až na štrnásť nových štátov.

Keď sa pozrieme na mapu Sýrie, tak tá už je skoro rozdelená na tri časti. Jednu ovláda prezident Bašar Asad a šiitska alavitská sekta z Damasku, druhú sunnitský rebeli, medzi ktorými je čoraz viacej džihádistov zo susedného Iraku, a na severe sú Kurdi so svojou túžbou po Kurdistane so svojimi bratmi z Turecka a Iraku.

[8] BARTOS, Otomar; WEHR, Paul, Ernest. Using conflict theory

„Vojna v Sýrii je bod zlomu“, napísala americká analytička o občianskom konflikte, ktorý funguje často podľa etnickej či sektárskej príslušnosti a mohol by sa stať rozbuškou aj pre štáty ako Irak, Saudská Arábia či Jemen. Rivalita medzi šiitmi a sunnitmi by mohla vyvolať vznik akéhosi Sunnistanu medzi Sýriou a Irakom či Šiitistanu pod Bagdadom. „Irak je zlomová línia medzi šiitskym a sunnitským svetom a všetko, čo sa stane v Sýrii, má dôsledky na politiku v Iraku“, povedal vyslanec OSN Martin Kobler. Brutálne sektárske násilie, ktoré je najviditeľnejšie najmä pri takmer každodenných teroristických útokoch v Iraku posledných týždňov, tomu dáva za pravdu. Hranice Blízkeho východu už boli neraz skúšané. Saudská Arábia by sa mohla rozpadnúť na 5 častí, ak by v priebehu rokov došlo k mocenskému rozvratu, avšak kráľovská rodina je veľmi mocná a bohatá.

Lýbia, krajina rozdelená vplyvnými kmeňmi, by sa mohla rozdeliť na tri štáty a to: Tripolsko, Kyrenaika a púštny štát Fezzín. Niektorí lídri púštnej provincie na juhu Lýbie už vyhlásili svoju autonómiu a podobné ohlasy sa ozývajú v Kyrenaike na východe krajiny, bohatej na ropu. Práve ropné bohatstvo bolo hlavným hnacím motorom vzbury, ktorá sa v roku 2011 konala pod zástavou kráľa Idrisa, rodáka z Kyrenaiky. Skutočná autonómia a suverenita východu v rozpočtovej problematike je problémom číslo 1. Navyše, celá východná historická oblasť bola rozdelená na kmene, ktorých je skoro 1500. Ložiská sú na územiach iných kmeňov, potrubia vedú cez územia iných a prístavné zariadenia a terminály sú v rukách iných. Práve tieto skutočnosti môžu byť v budúcnosti zárodkami rôznych stretov. Načrtáva sa aj scenár, kedy by mohla byť Lýbia opäť zjednotená, avšak západné kmene by musel zjednotiť silný vládca v podobe nového Kaddáfiho.

Rozdelenie môže nastať aj v Jemene, ktorý sa zjednotil len v roku 1990. Členovia separatistickej organizácie žiadajú referendum, ktoré by mohla využiť Saudská Arábia, ktorá má s regiónom bohaté sunnitské aj rodinné väzby, a prístup k Arabskému moru by sa jej hodili.

Irak – Kurdi na severe by sa pripojili k sýrskym Kurdom. Sunniti by si Sýriou na západe vytvorili Sunnistan a na juh od Bagdadu by mohol vzniknúť Šiitistan.

Saudská Arábia – Z dlhodobého hľadiska Saudská Arábia čelí vnútorným rozdielom (šiiti vs sunniti), ktoré by mohli vypuknúť pri výmene vládcov kráľovskej rodiny Saudov. Rozdelenie silne centralizovaného štátu s absolútnou monarchiou nie je však nič jednoznačné. Trinástim provinciám sa stav centralizovanej moci nepáči, preto poskytujú základne separatistickým skupinám. Nemôžeme však zabudnúť na to, že Saudská Arábia je kľúčovým spojencom pre USA v regióne Blízkeho východu a ich ekonomické vzťahy sú úzko prepojené. Ak by sa však problémy vygradovali, neriešili a na trón by nastúpil vládca s inými názormi, mohla by sa rozpadnúť na 5 regiónov, ktoré predchádzali modernému štátu.

Jemen – Najchudobnejšia arabská krajina sa môže rozdeliť na Severný a Južný Jemen, juh by sa mohol stať súčasťou Saudskej Arábie, pretože sa jej hodí prístup k Arabskému moru.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1.] Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov č. 181 z 29. novembra 1947 on-line: http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253

[2.] BOWMAN, John S. *Kronika dějin 20. století*. Rev. a dop. vyd. Praha: Columbus, 1993, 280 s. ISBN 8090157823.

[3.] BROŽ, Ivan. *Arabsko-izraelské války*. Praha : Epocha, 2005. 360 s. ISBN 80-86328-91-0.

[4.] ČEJKA, Marek. *Judaismus, politika a Stát Izrael*. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2003. 252 s. ISBN 80-210-3007-0.

[5.] ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina - Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2. vyd. Praha : Barrister & Principal, 2007. 321 s. ISBN 978-80-87029-16-9

[6.] GILBERT, Martin. *Izrael: Dějiny*. Praha : BB Art, 2002. 668 s. ISBN 80-7257-740-9.

[7.] HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války*. Praha : Lidové noviny, 2008. 617 s. ISBN 978-80-7106-954-6.

[8.] MARSEILLE, Jacques a Nadeije LANEYRIE-DAGEN. *Významné události světových dějin*. Vyd. 1. Praha: Svojtka a Vašut, 1997, 317 s. ISBN 8071802972.

[9.] PARKER, Geoffrey a Robert A LOVETT. *Atlas světových dějin*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1999, 176 s. ISBN 8071769282.

[10.] SACHAR, Howard, M. *Dějiny Státu Izrael*. Praha : Regia, 1999. 767 s. ISBN 80-902484-4-6.

[11.] SORBY, Karol, R. *Rezolúcia BR OSN 242/1967 Zložitý proces – sporný výsledok*. Medzinárodné vzťahy 2/2010. Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. 183 s. ISSN 1336-1562. http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journl/MV2010-2.pdf

[12.] SPILÝ, Peter; HRNČIAR, Michal. *Vojenská taktika*. AOS Liptovský Mikuláš, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0. http://ak.aos.sk/images/dokumenty/e-knihy/KTO/vojenska_taktika.pdf

[13.] WANNER, Jan. *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha : Libri, 2006. 560 s. ISBN 80-7277-298-8.

[14.] United Nations Special Committee on Palestine – Report to the General Assembly, Lake Success, New York 1947 http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/fd807e46661e3689852570d00069e918/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument

[15.] Liga arabských štátov; http://www.arableagueonline.org/

[16.] Israel Ministry of Foreign Affairs; http://www.mfa.gov.il/

[17.] Encyklopedia Britanica; http://www.britannica.com/

[18.] IMEU Institute for Middle East Understanding; http://imeu.org/

[19.] Jewish Virtual Library; http://www.jewishvirtuallibrary.org/

Ing. Maroš TRNKA
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
e-mail: maros.trnka@aos.sk;

VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY MAĎARSKA PO STUDENEJ VOJNE

EVOLUTION OF HUNGARIAN SECURITY POLICY AFTER THE COLD WAR

Jaroslav UŠIAK

ABSTRACT

The security policy represents an important part of state's policies. Security expressed in national security policy is a key element in foreign and defense policy of a state. Together they form the foreign policy orientation of the country, into such an extent that in many documents of states (or organizations) they are listed together. It is therefore necessary to include security policy into a distinct and time specified doctrine of foreign policy in relation to the internal-political development. The paper analyzes the main trends of development of Hungary in the area of security since the end of the Cold War until the present. For the needs of the analysis, we divided the analyses period into a specific time horizons pertaining to key moments, or strategic decisions that a country had adopted.

Keywords: Hungary, Central Europe, Security Policy, Security Environment, NATO, EU

ÚVOD

Maďarsko[1] už v roku 1989 (máj/jún) naznačilo nové smerovanie zahraničnej politiky konkrétnym činom, otvorením maďarsko-rakúskych hraníc a umožnením tisíckam východných Nemcov dostať sa na západ. Maďarsko bolo jedným z iniciátorov návrhu na rozpustenie Varšavskej zmluvy. (Asmus, 2002, s. 219) Ako uvádzajú maďarskí teoretici, Maďarsko si mohlo vybrať z piatich možností: neutralita, vybudovanie regionálnej bezpečnostnej organizácie, vybudovanie novej nezávislej bezpečnostnej organizácie, opätovné zapojenie do východnej bezpečnostnej organizácie alebo zapojenie sa do západných bezpečnostných štruktúr. (Nagy, Kovács, 2006) Na druhú stranu, politickí lídri sa rozhodovali len medzi dvoma prijateľnými konceptmi – neutralitou alebo zapojením do západných štruktúr. Podľa vtedajších vyjadrení Ministerstva obrany, v roku 1989 a 1990 bolo viacero návrhov, ktoré obhajovali neutralitu ako hlavný koncept zaistenia obrany štátu, no vzhľadom na uskutočnené zmeny v daných rokoch tieto hlasy zanikli a začalo sa viac operovať s možnosťou vytvorenia viacstupňového systému so zapojením do NATO, ES, či KBSE. (Cottey, 1995, s. 96)

Najdôležitejšou otázkou zahraničnej a bezpečnostnej politiky Maďarska bola od vzniku samostatného útvaru, po skončení I. svetovej vojny a rozpadu Rakúsko-Uhorska, problematika vzťahov so susedmi[2] najmä z pohľadu vzťahu k Maďarom žijúcim v týchto krajinách (Česko, Slovensko, Rumunsko, bývalé krajiny Juhoslávie). Tento prvok bol najvýraznejším aspektom formovania vzájomných vzťahov so susedmi a zásadným spôsobom sa objavuje i v bezpečnostných dokumentoch Maďarska počas ostatných dvoch dekád.

[1] V texte tejto časti budeme využívať názov Maďarsko, ktoré je teraz podľa platnej ústav z apríla 2011 aj oficiálnym názvom krajiny a zmenil predchádzajúci názov Maďarská republika.

[2] Podľa zmluvy s Trianonu z roku 1920 stratilo nové Maďarsko oproti Uhorsku takmer dve tretiny územia v porovnaní so stavom pred I. svetovou vojnou.

Formovanie bezpečnostnej politiky by sme mohli rozdeliť do troch samostatných vývojových blokov: 1) obdobie v rokoch 1990-1999 bolo etapou prístupových procesov Maďarska do NATO a hľadaním strategickej orientácie štátu, 2) obdobie v rokoch 1999-2010 definované prístupovými rokovaniami do EÚ a vstupom do tejto organizácie, hľadanie strategickej rovnováhy v oblasti bezpečnosti (vnútornej a vonkajšej) medzi oboma organizáciami a snahou o prispôsobenie strategického myslenia na kolektívnu obranu, 3) obdobie 2010 - súčasnosť – obdobie hľadania strategickej voľby v oblasti obrany medzi EÚ (EBOP/SBOP) a NATO, nastavenie nového smerovania štátu nielen v oblasti reformy zahraničnej a bezpečnostnej politiky a ozbrojených síl a hľadanie nového pozície na osi Východ-Západ.

1. PREDVSTUPOVÉ OBDOBIE DO NATO

Prvé obdobie rokov 1989-1999 bolo plné zmien a potrebných reforiem z hľadiska zmeny štruktúry obrany štátu. Maďarsko bolo prvou krajinou strednej Európy, ktorá jednoznačne potvrdila prozápadné smerovanie nielen deklaratívne a na základe zmien vo vnútornej politike. V roku 1990 (marec/ apríl) sa uskutočnili prvé slobodné voľby a medzi rokmi 1990-1994 bolo pre prvú postkomunistickú vládu prioritou členstvo v NATO. Z hľadiska vzťahu s okolitými štátmi však na Maďarsku stále ležal Trianonský syndróm, čo znamenalo riešenie otázky menšín v susedných štátoch, najmä na Slovensku, ale aj v Rumunsku. Tieto problémy boli súčasťou celkovej politickej transformácie štátu, podobnej aká prebiehala v Českej a Slovenskej republike. V Maďarsku však mala transformácia osobitné črty a týkala sa práve historických konotácií strategickej kultúry. Maďarsko nikdy nebolo presvedčivým zástancom doktríny Varšavskej zmluvy. Už v roku 1991 sa zrieklo starých záväzkov v zmysle novej Strategickej koncepcie NATO z 1991. Ďalším krokom bolo akceptovanie Programu partnerstva za mier ako záväzku budúcich úloh vyplývajúcich z členstva v NATO. S transformáciou však súviselo vyjasnenie niektorých dôležitých vnútropolitických otázok, najmä zavedenie prísnejšej fiškálnej a ekonomickej politiky, zákaz predaja zbraní darebáckym štátom a riešenie etnických problémov so Slovenskom a Rumunskom. (Asmus, 2002, s. 220; Csiki, Tálas, 2013)

Po rozpade Sovietskeho zväzu došlo k zhode medzi troma stredoeurópskymi štátmi, ktorá riešila otázky spoločného smerovania aj v oblasti bezpečnosti. V Prahe sa v máji 1992 stretli prezidenti Václav Havel, Lech Walesa a premiér József Antall. Maďarsku sa dostalo ubezpečenia, že otázka národnostných menšín, tak ako sa plánuje riešiť, nebude prekážkou na začatie prvého obdobia prístupového procesu do NATO. (Almási, Kádár, 2005, s. 262) Zároveň bolo Maďarsko klasifikované ako štát, ktorý môže mať dôležitú rolu pri transformácii celého regiónu, ohrozovaného v polovici 90. rokov 20. storočia konfliktom na Balkáne. Na to však boli potrebné viaceré zmeny, ktoré sa týkali ozbrojených síl, najmä letectva, ale i strategickej kultúry. Štáty Československo a Poľsko mali ozbrojené sily, ktoré si i počas krízových situácii v minulosti zachovali priazeň a podporu verejnosti. Minulosť armády bola hrdinskou minulosťou. Maďarsko chcelo na svoju povojnovú minulosť zabudnúť, ľudová armáda podriadená Varšavskej zmluve nemala historický význam. (Asmus, 2002)

Prístupové rokovania, plnenie úloh po Madridskom summite NATO (1996) a prijatie Akčného plánu MAP Maďarsko jednoznačne určilo za overeného kandidáta na prijatie do NATO, čo bolo vyhlásené na Washingtonskom summite v apríli 1999. Zároveň bola Maďarsku daná úloha, stať sa do budúcnosti donorom v bilaterálnych otázkach ďalších kandidátskych krajín. (SR, Rumunsko a Slovinsko). (Almási, Kádár, 2005)

Línia strategickej kultúry Maďarska na začiatku 90. rokov 20. storočia sa zameriavala na vypracovanie vlastnej, domácej bezpečnostnej stratégie. Uznesenia prijaté maďarským parlamentom, týkajúce sa bezpečnosti[3], boli vypracované a prijaté už s ohľadom na nový sociálny systém a politický režim.

2. VSTUP DO EÚ A HĽADANIE ROVNOVÁHY

Druhé obdobie bezpečnostnej politiky Maďarska v rokoch 1999-2010 bolo výrazné formované členstvom v NATO, naštartovaním transformácie armády a výraznou podporou ďalšieho rozširovania Severoatlantickej aliancie, ako aj EÚ. Cieľom bol záujem stabilizácie okolitého priestoru krajiny, hľadanie rovnováhy, ktoré budú dôsledkom vstupu do EÚ. Pre Maďarsko je charakteristická snaha viesť otvorenú diskusiu o týchto otázkach už počas prístupových rokovaní a nie až po vstupe, ako sa to dialo v ostatných krajinách Vyšehradskej štvorky.

Na jednej strane členmi NATO sa stali niektoré krajiny strednej Európy ani nie po 8 rokoch od rozpadu Sovietskeho zväzu a zániku Varšavskej zmluvy, na druhej strane stále existoval nestabilný Balkán. Preto sa Maďarsko zaradilo medzi štáty, ktoré najviac podporovali a zastávali myšlienky ďalšieho rozširovania NATO, pretože do rozšírenia v roku 2004 bolo Maďarsko v pozícii ostrova NATO uprostred strednej a východnej Európy. (Nagy, Kovács, 2006)

Maďarsko sa už ako člen NATO aktívne podieľalo na mnohých operáciách, ktoré NATO uskutočnilo v Kosove, na humanitárnych operáciách v Iraku, Afganistane a na Balkáne. Práve kvôli tejto participácii bolo potrebné posilniť/zmeniť niektoré články maďarskej ústavy, čo sa udialo koncom roku 2003. (Csiki, 2015) Napríklad podľa čl. 40/C Ústavy sa účasť na vojenských akciách NATO schvaľuje vládou. Prijaté boli i ďalšie zákony a strategické dokumenty[4], ktoré určovali bezpečnostnú politiku štátu v súlade s členstvom v NATO. (Almási, Kádár, 2005) Tieto stanovovali napríklad aj podmienky, za ktorých možno vyslať jednotky do zahraničia – teda ak misia spĺňa podmienky článku 5 Severoatlantickej zmluvy alebo na žiadosť OSN, kedy samotná vláda vyšle vojakov kdekoľvek na dobu šiestich mesiacov i bez súhlasu parlamentu. V prípade predĺženia už je potrebný súhlas parlamentu, ten je potrebný aj vtedy, ak o pomoc požiada nejaký spojenecký štát.

V krajine už v tomto období začala výraznejšie rezonovať otázka vzťahu EÚ a NATO plus USA, kedy sa Maďarsko snažilo nájsť vhodné vzťahové umiestnenie v tejto triáde.

[3] Základné princípy bezpečnostnej politiky Maďarskej republiky č. 11/1993 (11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelvei) z roku 1993, Základné princípy obrany Maďarskej republiky č. 27/1993 (27/1993. (IV. 23.) OGY határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről,) z roku 1993, Zákona CX o Národnej obrane (1993 évi CX törvény a honvédelemről) z roku 1993. Následne pred vstupom krajiny do NATO prijalo Maďarsko tretí významný dokument v oblasti bezpečnosti, ktorý spájal obidva predošlé dokumenty do jedného celku: Základné princípy bezpečnosti a obrannej politiky Maďarskej republiky (94/1998 (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről) z roku 1998.

[4] Národná bezpečnostná stratégia Maďarskej republiky (Biztonság az új évezred küszöbén - a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája) z roku 2002, Národná bezpečnostná stratégia republiky (A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája) z roku 2004. Oba dokumenty priniesli zásadnú zmenu v oblasti ponímania obrany a len dvojročný rozdiel pri prijímaní bol zapríčinený vstupom do EÚ a jeho reflexia v stratégii z roku 2004, preto i text oboch stratégií je veľmi podobný, niektoré pasáže zo stratégie z roku 2002 boli len prevzaté a pretransformované do stratégie z roku 2004. Tieto dva strategické dokumenty vytvorili o základ pre vznik zákona CV z roku 2004 o Národnej obrane a Maďarských ozbrojených silách, ktorý priniesol základné smerovanie krajiny v oblasti transformácie ozbrojených síl a úlohy obrany štátu.

Z pohľadu geopolitickej polohy poukázalo na aspekty tejto pozície a prijalo svoju strategickú polohu, ktorá je využiteľná aj pre pozície EÚ, nielen pre NATO, a z toho (uvedomenie si polohy a členstva) si uvedomenie výhod pri riešení mnohých hrozieb presahujúcich smerom dovnútra, na vnútornú bezpečnosť štátu. Tento aspekt súvisel i s uvedomením si možnosti vytvárania účinnej politiky voči národnostnej menšine Maďarov, žijúcej na území iných štátov. Taktiež formovanie EBOP v rámci EÚ povzbudilo záujem Maďarska o účinnú obrannú politiku EÚ prostredníctvom využitia schopností NATO.

Rok 2004 priniesol okrem vstupu do Európskej únie aj zmeny v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky, zrušenie brannej povinnosti a zavedenie profesionálnej armády (alebo vojakov slúžiacich na zmluvu). Tieto pozície súviseli i s povinnosťou prispôsobovania armády podmienkam interoperability, pôsobenia v odľahlých regiónoch a špecializácie, pre nasadenie v rámci spoločných operácií a misií v rámci oboch organizáciách, ako EÚ, tak i NATO. No tak, ako i ostatné štáty V4 i Maďarsko čelilo poklesu výdavkov na obranu[5] (Nagy, Kovács, 2006) a tento trend existuje v rámci V4 dodnes (s výnimkou Poľska).

Zásadný vplyv na formovanie/neformovanie bezpečnostnej politiky Maďarska v období rokov 2005-2009 mala vláda pod vedením F. Gyurcsányho, ktorý nakoniec pod tlakom svojej nečinnosti, potreby ekonomických reforiem a negatívnych vyjadrení premiéra voči predchádzajúcej vláde svojej vlastnej strany, odstúpil z postu premiéra vlády. V tomto období sa od roku 2006/2007 naštartoval proces reformy ministerstva obrany, ako aj začiatok reformy ozbrojených síl štátu a ich unifikácia, ktoré boli i potvrdené v neskoršie prijatej Národnej vojenskej stratégii Maďarska[6].

3. HĽADANIE STRATEGICKEJ ORIENTÁCIE VÝCHOD-ZÁPAD

Tretie posledné obdobie od roku 2010 do súčasnosti bolo v oblasti bezpečnosti ovplyvnené predovšetkým hľadaním odpovedí na otázku postavenia USA ako strategického partnera v rámci vzťahov EÚ a NATO. Zároveň hľadaním odpovede na súvzťažnosť/dualizmus bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ a NATO, a najmä v poslednom období vzťahov západ - východ, čo prinieslo nový pohľad do vývoja bezpečnostnej politiky Maďarska.

Posledné roky boli ovplyvnené novou politikou V. Orbána v oblasti zahraničnopolitických a bezpečnostných priorít, mohli by sme ich charakterizovať štyrmi bodmi: otvorenie sa svetu v oblasti zahraničnej politiky, väčšia orientácia na politiku Východného partnerstva, prijatie nových strategických dokumentov (Balogh, 2013, s. 1), ako aj hľadanie orientácie na osi Východ-Západ. Tieto plány sa pretavili i do reálnej bezpečnostnej politiky. V roku 2012 vláda schválila zvýšenie výdavkov (ktoré sa nepretavili do praktickej podoby) na obranu a koncept výstavby ozbrojených síl v rokoch 2013-2022, navyše boli prijaté dva nové dokumenty v oblasti bezpečnosti a obrany[7].

[5] V roku 2004/2005 klesal až na 1,5/1,4 % HDP z 1,8 % HDP v roku 2001.

[6] Národná vojenská stratégia (A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája) z roku 2009.

[7] Maďarská národná bezpečnostná stratégia (A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája) z roku 2012, Maďarská národná vojenská stratégia (A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája) z roku 2012. Z bezpečnostnej stratégie môžeme vymedziť tieto hlavné bezpečnostné problémy ako: regionálne konflikty spájajú a s nimi spojené problémy ako obchodovanie s drogami, zbraňami alebo ľuďmi; šírenie ZHN; terorizmus, ktorý spojuje zároveň s pôsobením organizovaného zločinu; zaistenie finančnej bezpečnosti a problémov, ktoré vznikajú zo vzájomnej previazanosti trhov; kybernetická bezpečnosť a ochrana kritickej infraštruktúry; energetická bezpečnosť; nestabilné regióny a zlyhávajúce štáty spôsobujúce migračné vlny; environmentálne problémy;

V analyzovaných dokumentoch uvedených vyššie a reálnych krokoch štátu vystupuje ako garant obrany Severoatlantická aliancia, kde práve Maďarsko doteraz jasne formuluje postavenie USA ako hlavného aktéra a aj prípadné snahy o väčšiu spoluprácu NATO a EÚ musia podľa nich chápať ako vplyv USA v týchto vzťahoch. Práve tu je vidieť nesúlad v súčasnej orientácii maďarskej politickej reprezentácie (os Východ-Západ) a jej príklon k prorusky orientovanej zahraničnej politike. I keď na jednej strane Maďarsko vďačí za prestavbu svojich ozbrojených síl a pripravenosti práve členstvu v NATO, tak Maďarsko a špeciálnej jeho politické elity (špeciálne v oficiálnych vyjadreniach politických predstaviteľov Maďarska) majú pomerne plytkú víziu toho, akú zásadnú úlohu má NATO pre štát. (Marton, Wagner, 2015, s. 150-152)

Ešte v prvej polovici roku 2011 Maďarsko predsedalo Rade Európskej únie, kedy sa snažilo preukázať svoje schopnosti ako plnohodnotného člena, dôkladná príprava a samotné predsedníctvo bezpochyby ovplyvnilo aj postavenie EÚ vo vnímaní v oblasti bezpečnosti. Predovšetkým v časti vnútornej politiky a vnútornej bezpečnosti bol zjavný vplyv Európskej únie, ktorá vystupuje čoraz častejšie v analyzovaných strategických dokumentoch z tohto obdobia ako garant národnej identity, nediskriminácie národnostnej menšiny Maďarov v okolitých štátoch a ako garant zaistenia vnútornej bezpečnosti pri hrozbách presahujúcich hranice viacerých štátov ako nelegálna migrácia, obchod s drogami, organizovaný zločin. Tento vplyv bol zreteľným priklonením štátu ku garanciám EÚ voči bezpečnosti svojich členských krajín.

Následne ale v kontexte krízy na Ukrajine došlo najmä v roku 2014 z vyjadrení V. Orbána k obratu v zahraničnej politike v orientácii na osi Východ-Západ[8]. Prišlo k vymedzeniu konceptu Euroáziizmus, ktorý začalo Maďarsko presadzovať prostredníctvom svojich politických elít. Tento koncept jasne pomenúva ako jedného z partnerov Ruskú federáciu, predovšetkým v oblasti obchodu a energetickej bezpečnosti. Posledné kroky politických predstaviteľov Maďarska majú za následok nezhody medzi Budapešťou a Bruselom, ako aj prinášajú novú pozíciu zahraničnej politiky voči Moskve, ktorá je opozitná ako takmer celý zvyšok EÚ[9]. (Haines, 2014; Johnson, 2014) V tomto kontexte práve Maďarsko prinieslo úplne odlišný pohľad na krízu na Ukrajine ako aj k uplatňovaniu sankcií voči Ruskej federácii, či k otázke prehlbovania vzájomného obchodu (pred V. Orbánom stojí otázka predĺženia zmluvy o dodávkach plynu z Ruskej federácie, či čoraz viac diskutovaná otázka dostavby jadrovej elektrárne v Paksi, ktorá by mohla byť dobudovaná práve ruskou spoločnosťou) ako jeho partneri v strednej Európe (najmä Poľsko) a čiastočne sa dostáva pod ruský vplyv[10].

---

vplyv prírodných a technologických havárií na bezpečnosť štátu; organizovaný zločin; problémy migrácie; politický a náboženský extrémizmus. (Hungary's National Security Strategy, 2012, s. 9-18)

[8] Tento trend naznačil V. Orbán už vo svojej inauguračnej reči po opätovnom zvolení v máji 2014, s tým že pre Maďarsko je priorita zabezpečiť uznanie ich dvojakého občianstva a zaručenie kolektívnych práv a dokonca aj autonómiu maďarskej menšiny v transkarpatskej oblasti Ukrajiny, kde žije okolo 150 000 etnických Maďarov. (Orbánov minister zahládza ..., 2014)

[9] Musíme však konštatovať, že Maďarsko je zatiaľ v rámci dodržiavania sankcií voči Rusku, stanovených v rámci EÚ, korektné.

[10] Podrobiť analýze maďarské prieskumy verejnej mienky je problematické, ako uvádzajú i analytici existuje len málo spoľahlivých údajov prieskumu verejnej mienky v súvislosti s východnou alebo západnou orientáciou strán, alebo verejnosti. Tieto výsledky sa líšia v závislosti na agentúre, na tento fakt poukázal už prieskum z februára 2013, kedy liberálny Medián našiel len 34 % respondentov podporujúcich dohodu medzi Ruskom a Maďarsko v rámci dostavby jadrovej elektrárne Paksi, v rovnaký deň, podľa konzervatívneho Nézöpont intézet až 51 % opýtaných podporovalo takúto dohodu. (Herman, Wachs, 2014) Čo sú výrazné rozdiely. Preto sme vyšli z analýzy poľského Centra Badania Opinii Społecznej, pre ktorý urobila prieskum maďarská agentúra TÁRKI, najbližšie k určeniu orientácie sa približuje otázka vplyvu Ruska a prípadného zasahovania v rámci strednej Európy, keď 41 % opýtaných sa obáva takéhoto vplyvu a zasahovania, opačne 40 % si to nemyslí. Teda ani

Medzi ostatné bezpečnostné výzvy pre Maďarsko patria migračné vlny smerujúce do Európy cez Maďarsko. Jednoznačne treba súhlasiť s tvrdením analytikov, že ilegálna ako aj čiastočne legálna migrácia zo severnej a subsaharskej Afriky, z Blízkeho Východu a ďalších krajín postihnutých konfliktom je priamou hrozbou pre EÚ a tým i pre Maďarsko ako jednej z krajín, kadiaľ prechádza hlavný migračný tok do EÚ (predovšetkým v kontexte ochrany vonkajšej hranice Schengenského priestoru). Táto kríza tiež ukázala veľkú slabinu EÚ – tou je otázka súdržnosti svojich členov. Reakcie V. Orbána na migračnú krízu a jej riešenia je pokračovaním vzdoru voči normám EÚ.[11] V Septembri 2015 prijalo Maďarsko zákon, ktorý stavia nelegálne prekročenie hranice na úroveň trestného činu, v kontexte vystaveného nového plotu na hranici so Srbskom, čo umožňuje vlastne zatknúť väčšinu žiadateľov o azyl. Pričom vláda oznámila plány na rozšírenie plotu pozdĺž maďarských hraníc so štátmi EÚ (Rumunskom a Chorvátskom). (Kelemen, 2015)

Vývoj v poslednom období poukazuje na skutočnosť, že Maďarsko sa vzďaľuje od EÚ, resp. podkopáva bezpečnostné kompetencie samotnej EÚ (napr. otázka funkčnosti agentúry Frontex, povinné kvóty na prijímanie migrantov a ich prerozdelenie v rámci EÚ a i.), čím stavia rozhodnutia národnej suverenity za kľúčové pre obyvateľov v otázka zaistenia bezpečnosti pre vlastnú krajinu. No, tento trend je viditeľný v celej EÚ, ktorá ponúka priestor pre radikalizáciu (či už vľavo alebo vpravo) strany využívajú príležitosť na propagáciu svojich radikálnych riešení proti prisťahovalcom, ale i proti EÚ, čím sa stavajú do pozície obhajujúce nacionalistické idey. Verejný diškurz je sprevádzaný strachom (možnosť prieniku teroristov medzi utečencami), nedostatok informácií (alebo šírením dezinformácií) ba až vzbudzovaním hnevu voči danej menšine (migrantom). Takto emočne riadené správanie potencionálnych voličov môže byť ľahko podrobené nebezpečnej politickej manipulácii, čím sa zvyšuje pravdepodobnosť vzniku nových alebo eskalácii súčasných vnútorných bezpečnostných problémov pre krajinu.

ZÁVER

V súčasnosti môžeme povedať, že bezpečnostná politika je proces, nie trvalý stav. Jej zmeny, znižovanie alebo zvyšovanie kvality dokumentov, systémov a implementácie závisí od mnohých faktorov, na ktoré musia štáty reagovať. Tieto prichádzajú nielen z vonkajšieho ale i z vnútorného prostredia.

Bezpečnostná politika Maďarska sa musela ideovo, obsahovo aj procedurálne vyrovnať s viacerými problémami. Musela reagovať na zmeny v bezpečnostnom prostredí, ktoré bolo charakterizované viac nepriamymi ako priamymi hrozbami (medzi priame hrozby by sme mohli zaradiť rozpad bývalej Juhoslávie a súčasný problém migračných – utečeneckých vĺn cez územie Maďarska). Patrili k nim napríklad požiadavky súvisiace

---

postoj maďarskej verejnosti nie je jasne vyhraný. (Kowalczuk, 2014b, s. 3) Podľa liberálneho Mediánu v prípade, že by si mala verejnosť vybrať, s kým má Maďarsko udržiavať silnejšie väzby, tak až 53 % by sa priklonilo na stranu USA, zatiaľ čo iba 25 percent na stranu Ruska. (A magyarok többsége..., 2015) I tieto dva prieskumy poukazujú na nejednoznačný postoj maďarskej verejnosti v kontexte vzťahov na osi Východ-Západ, z tohto kontextu sa proruská politika V. Orbána, dá prezentovať ako „hojdačková diplomacia“ či chladný kalkul voči Rusku vzhľadom na ekonomické a prípadne societálne záujmy, na druhú stranu vzťahy s EÚ a NATO (USA) tým výrazne trpia a zmenšuje sa vzájomná dôvera.

[11] Počas posledných niekoľko rokov sa V. Orbán postavil do pozície, kde obmedzoval sudcovskú nezávislosť a pluralitu médií, snažil sa o manipuláciu volebného systému a iné, Európska únia sa ho snažila zadržať, ale len veľmi vlažne - vydanie kritických správ, alebo začatie právnych krokov voči maďarskej vlády pre rôzne porušovania práva EÚ. (Kelemen, 2015)

s migráciou, ľudskými právami, ekonomickou nestabilitou, nárastom radikalizmu a extrémizmu. Bývalé územie *cordon sanitaire* sa stalo uzemním tranzitu z východných štátov a schengenský priestor potreboval nové bezpečnostné garancie. Tieto zmeny však neboli len súčasťou dokumentov o bezpečnostnej politike štátov. Museli nastať aj inštitucionálne zmeny, týkajúce sa decíznej sféry, štátneho aparátu a jednotlivých rezortov, ako aj podielu ich participácie z hľadiska bezpečnosti a obrany.

Vstup do NATO, ako priorita bezpečnostnej politiky Maďarska, priniesol aj zmenu základnej orientácie na transatlantické systémy a štruktúry, otázku kompatibility ozbrojených síl a zmeny v soft i hard security; z hľadiska spolupráce s inštitúciami fungujúcimi v systéme NATO. Objavila sa potreba výchovy odborných kádrov, ktoré by zodpovedali profesionálnym požiadavkám NATO ale neskôr i EÚ, táto úloha musela byť splnená čo najskôr. Trvalo to však určitý čas, kým sa spolupráca medzi štátom a medzinárodnými organizáciami rozvila do tej miery ako je dnes. Jej výsledkom je aj zvyšovanie analytickej a výpovednej hodnoty prijatých bezpečnostných stratégií i zvyšovanie kvality bezpečnostnej politiky štátu ako takej.

Medzi hlavné súčasné výzvy pre Maďarsko jednoznačne patrí konflikt na Ukrajine a jeho prípadné dopady ako aj súčasná migračná kríza, ktorá môže byť kľúčová z hľadiska nielen bezpečnosti Maďarska, ale i celej Európskej únie (ako vonkajšej tak i vnútornej).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelvei. 1993. Budapest: The Hungarian National Assembly, 1993. 3 s. [cit. 2013-05-24]. Dostupné na internete: http://www.grotius.hu/doc/pub/XEUMGG/2009_128_ignath_eva.pdf.

A Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről. 1993. Budapest: The Hungarian National Assembly, 1993. [on-line]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné na internete: http://www.complex.hu/kzldat/o93h0027.htm/o93h0027.htm.

A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája. 2009. Budapest: Ministry of Defence. 16 s. [cit. 2013-05-24]. Dostupné na internete: http://www.kormany.hu/download/d/05/c0000/2012_1220_NKS.PDF.

A magyarok többsége Amerikát választaná és nem Oroszországot. 2015. [on-line]. [cit. 2015-01-08]. Dostupné na internete: http://444.hu/2015/01/07/a-magyarok-tobbsege-amerikat-valasztana-es-nem-oroszorszagot/.

ALMÁSI, F., KÁDÁR, P. 2005. The role of Hungary in NATO, as a political and military alliance, with special regard to the relation of the National Security Strategy to NATO membership. In *Academic and Applied Research in Military Science,* roč. 4., č. 2/2005, ISSN 1788-0017, s. 259–274.

ASMUS, R. D. 2002. *Dvere do NATO.* Bratislava: Kaligram, 2002. 425 s. ISBN 80-7149-489-5.

BALOGH, I. 2013. A 2012-es magyar nemzeti katonai stratégia értékelése. In *MKI-TANULMÁNYOK: A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa.* Budapest: Magyar Külügyi Intézet, 2013. 20 s. ISSN 2060-5013.

BARTA-VÁMOS, L. 2008. The foundations of the Hungarian security policy and the traditions of decision making. In *Academic and Applied Research in Military Science,* roč. 7, č. 1/2008, ISSN 1788-0017, s. 63-71.

Biztonság az új évezred küszöbén - a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája. 2002. Budapest: The Hungarian National Assembly, 2002.

COTTEY, A. 1995. *East-Central Europe after the Cold War*. London: Macmillan Press, 1995. 208 s. ISBN 0-312-12701-4.

CSIKI, T., TÁLAS, P. 2013. Can we identify a coherent strategic culture in Hungary? In Biehl, H., Giegerich, B., Jonas, A. (eds.): *Strategic Cultures in Europe. Security and Defence Policies Across the Continent.* Postupim: Springer, 2013, ISBN 978-3-658-01168-0, s. 165-180.

CSIKI, Z. 2015. Lessons Learnt and Unlearnt. Hungary's 15 Years in NATO. In Czulda, R., Madej, M. (eds.): *Newcomers No More? Contemporary NATO and the Future of the Enlargement from the Perspective of "Post-Cold War" Members.* Varšava: International Relations Research Institute, 2015. ISBN 978-83-62784-04-2, s. 59-72.

DOBOS, G. 2006. Comparative analysis of the documents defining the tasks of the Hungarian Defence Forces. In *Academic and Applied Research in Military Science*, roč. 5, č. 4/2006, ISSN 1788-0017, s. 515–527.

HAINES, J. R. 2014. *Hungary: Going in the Wrong Direction?* In Foreign Policy Research Institute. [on-line]. [cit. 2014-10-18]. Dostupné na internete: http://www.fpri.org/articles/2014/09/hungary-going-wrong-direction

HERMAN, L., WACHS, J. 2014. *Hungary's reaction to the Ukraine crisis illustrates the tensions within Fidesz's foreign policy discourse ahead of April's elections.* [on-line]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné na internete: http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2014/03/20/hungarys-reaction-to-the-ukraine-crisis-illustrates-the-tensions-within-fideszs-foreign-policy-discourse-ahead-of-aprils-elections/.

Hungarian Security Policy. 2012. [on-line]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné na internete: http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/hu-policy.htm.

Hungary's National Military Strategy. 2012. Budapest: Ministry of Defence. 25 s. [cit. 2013-05-24]. Dostupné na internete: http://www.kormany.hu/download/b/ae/e0000/national_military_strategy.pdf.

Hungary's National Security Strategy. 2012. Budapest: Ministry of Foreign Affairs of Hungary, 2012. 23 s. [cit. 2012-09-24]. Dostupné na internete: http://www.kormany.hu/download/4/32/b0000/National%20Security%20Strategy.pdf.

IVANČÍK, R., JURČÁK, V. 2013 *Peace operations of international crisis management.* Ostrowiec Świętokrzyski: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 181 s. ISBN 978-83-936652-6-6.

IVANČÍK, R., KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

IVANČÍK, R., NEČAS, P. 2011. The Influence of Global Economic Depression on National and International Defence and Security. In *The Knowledge Based Organization: Conference Proceedings from the 17th International Scientific Conference.* Sibiu (Romania): Nicolae Balcescu Land Force Academy. 2011. ISSN 1843-6722, s. 390-395.

JOHNSON, K. 2014. *Hungary Is Helping Putin Keep His Chokehold on Europe's Energy.* In Foreign Policy. [on-line]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné na internete: http://foreignpolicy.com/2014/11/06/hungary-is-helping-putin-keep-his-chokehold-on-europes-energy/.

KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasné problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.

KELEMEN, D. R. 2015. Europe's Hungary Problem. In *Foreign Affairs.* [on-line]. [cit. 2015-10-08]. https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2015-09-20/europes-hungary-problem.

KOWALCZUK, K. 2014b. *Wydarzenia na Ukrainie a poczucie zagrożenia w Europie środkowo-wschodniej.* Varšava: Centrum Badania Opinii Społecznej, 2014. 7 s. [on-line]. [cit. 2014-12-20]. Dostupné na internete: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_059_14.PDF

LABUZÍK, M., OLAK. A. 2013. *Európska únia - vybrané témy.* Ostrowiec Świętokrzyski: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości, 2013. 144 s. ISBN 978-83-936652-5-9.
LIĎÁK, J. 2014. International Migration, Europe and Migration from Africa. In *Asian and African Studies*, roč. 23, č. 2/2014, ISSN 1335-1257, s. 226-254.
MARTON, P., WAGNER, P. 2015. The Impact of Hungary's NATO Membership: Intra-Alliance Adaptation Between Soft Constraints and Soft Subversion. In Czulda, R., Madej, M. (eds.): *Newcomers No More? Contemporary NATO and the Future of the Enlargement from the Perspective of "Post-Cold War" Members.* Varšava: International Relations Research Institute, 2015. ISBN 978-83-62784-04-2, s. 137-152.
NAGY, L., KOVÁCS, T. 2006. Hungary 's Security and Defence Policy in the new geostrategic environment. In *Τέυχος,* č. 35/2006. [cit. 2013-02-17]. Dostupné na internete: http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t35/t35_09.htm.
ONDREJCSÁK, R. 2006. Security Policies of the Slovak Republic and Hungary – the "Limited Differentiation" in Central Europe. In *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs,* roč. 15, č. 3-4/2006, s. 76-90.
Orbánov minister zahládza rozruch okolo autonómie. 2014. In Pravda.sk. [on-line]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné na internete: http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/317607-orban-nehovoril-o-uzemnej-autonomii-tvrdi-sef-diplomacie-madarska/.
SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2012. A NATO partnerségi kapcsolatainak áttekintése, In *Hadtudomány* s. 1-16. [cit. 2015-08-10]. Dostupné na internete: http://mhtt.eu/hadtudomany/2012/2012_elektronikus/2012_e_Kecskemethy_Klara2.pd
SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2014. Partnerség a békéért. In NATO Partnerség 2014: *A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője : Tanulmányok.* Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. ISBN 978-615-5305-81-8, s. 21-58.
The basic principles of the security and defense policy of the Republic of Hungary. 1998. Budapest: The Hungarian National Assembly, 1998. 6 s. [cit. 2013-05-24]. Dostupné na internete: www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19981229-1.pdf.
The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group. 2011. In Visegradgroup.eu. [on-line]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné na internete: http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava.
The National Security Strategy of the Republic of Hungary. 2004. Budapest: The Hungarian National Assembly, 2004. 23 s.
URBAN, R., BAKOŠ, E. 2009. *Veřejná správa a její fungování v krizových situacích*. Brno: Univerzita obrany, 2009. 110 s. ISBN 978-80-7231-592-5.

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmáhyno 1, 97401 Banská Bystrica, Slovenská republika
jaroslav.usiak@umb.sk

COMMENTS ON CURRENT EUROPEAN SECURITY FROM MILITARY PERSPECTIVE

Vladimír ZIKMUND

ABSTRACT

The top in security themes in nowadays Europe is a "hybrid war" in Ukraine and amount of refugees. From perspective of use of military force there is relatively new topic, terminology, role of army and all that so for general security community and so for military theory. The top in security themes in nowadays Europe is a "hybrid war" and amount of refugees. From perspective of use of military force there is relatively new topic, terminology, role of army and all that so for general security community and so for military theory.

Keywords: Hybrid warfare, irregular, armed conflict, centre of gravity, core of grievance

PREFACE

The top security theme in nowadays Europe is hybrid warfare (HWe) in Ukraine. In the term of theory of military conflict is the HWe the fifth specific warfare theme that I have met in my military career – the first was in seventies of last century Large scale land operations, the second was in the start of nineties air-land battle operations, the third was peace support and stability operation in nineties and the last theme is always actual COIN operations and what is important, that each of its theme represents other philosophy, other set of principles and practises in use of force.

1. HWe BASIC CONTEXT AND CHARACTERISTIC

The HWe is a topic that fulfils media news daily. We have to take into consideration, these news influence not only a public opinion, but the military and security community, too. From my perspective, the problem is in fact that current security and military terminology about the HWe – respective HT, comes from documents - NATO ISMS - Hybrid threats description and context and Bi-SC input to military contribution to Countering HT from year 2010 and so, this document logically cannot reflect actors and conditions of actual crisis and more – it represents „capstone „strategic viewpoint on HT.

The HWe in vicinity of EU borders is diametrically other than the last HWe in Asia or Africa, this HWe is lead by experienced and sophisticated regular staffs and units with good and consistent doctrine. HWe leaders perfectly knows all factors of operational environment, they have full understanding about core of grievances of local inhabitants, they have sufficiency of resources and their goals have been prepared with long perspective.

From these realities arises actual problem for military theory - when a country is attacked by conventional land, or air forces, it is usually clear how to best respond, but what happens when it is attacked by a mixture of Special Forces, information campaigns and backdoor proxies? What's kind of the response is the best, how land forces can contribute, what capabilities are necessary and what consequences arise for rapid action forces or NRF NATO or EU BG composition?

The basic condition for identification of appropriate response is recognition what components form the HWe. Probably complex view comes from this year Munich security report:

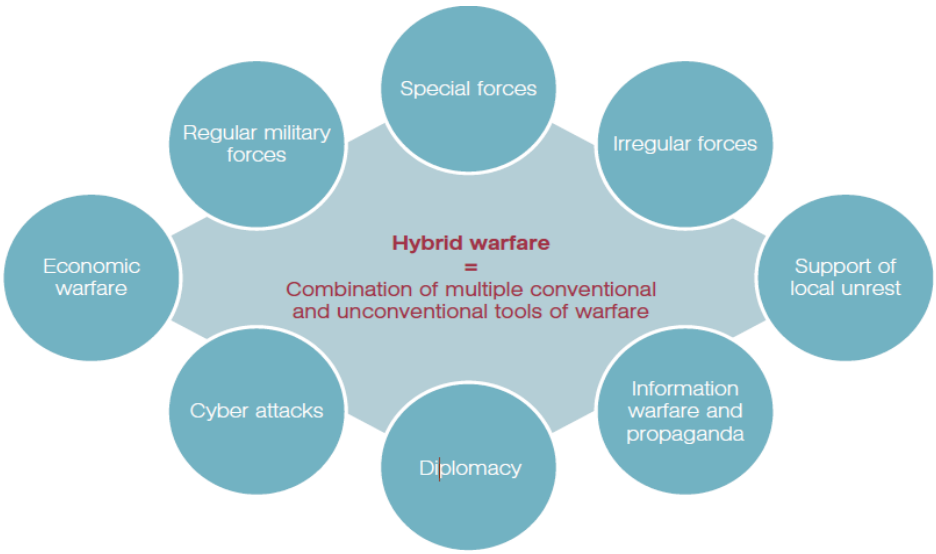

figure 1. Components of HWe

Other starting point for understanding of HWe comes from Russia chief of defence Valery Gerasimov:

The main "rules of war" have changed.

a. The role of non-military means of achieving political and strategic goals has grown, and, in many cases, they have exceeded the power of force of weapons in their effectiveness.

b. The focus of applied methods of conflict has altered in the direction of the broad use of political, economic, informational, humanitarian, and other non-military measures – applied in coordination with the protest potential of the population.

c. All this is supplemented by military means of a concealed character, including carrying out actions of informational conflict and the actions of special operations forces.

d. The open use of forces – often under the guise of peacekeeping and crisis regulation – is resorted to only at a certain stage, primarily for the achievement of final success in the conflict.

2. MILITARY ASPECTS OF HWe

For creation of military options is needed to understand most basic terms – regular and irregular. Enemy forces may combine both characteristics to form a hybrid type of threat. In such cases, an enemy force may combine both conventional forces and irregular forces in a complementary fashion, through tactical and operational level plans. In other cases, a single enemy force may adopt within itself a combination of conventional and irregular characteristics. They may use advanced weapon systems in irregular tactics or they may shift between irregular and conventional tactics depending upon the situation at hand. For example, they may adopt positional defence and once engaged rapidly break contact, blend in with a civil population and adopt guerrilla tactics.

Comparing regular and irregular forces' objectives and means	
Regular	**Irregular**
• Positional warfare • Recognisable tactical and operational objectives that build to a strategic objective • Contest over terrain control and physical advantages • Focus on manoeuvre forces • Advanced weapon systems • Normally state-based forces • Identifiable • Follows generally agreed forms and rules	• Limited tactical capabilities and link engagements directly to strategic aims • Contest over legitimacy and control and influence over populations • Focus on messages and will seek to intimidate and influence civil populations • Non-state forces but may be connected to state power • Does not conform to law of armed conflict or accepted norms

CONCLUSION

From this piece of knowledge arise, that the centre of interest for hybrid enemy are will and heart of people as real centre of gravity.

Prerequisites for success of hybrid warfare

For a root cause or core grievances to trigger a protest posture, and for that protest movement to endure, there have to be specific prerequisites or conditions.

a. Vulnerable population
b. Lack of governmental control
c. Leadership available for direction

Root causes of protests movement

For a population to support "hybrid" enemy there must be some important issues at stake (sometimes perceived) which cause a deeply felt sense of injustice, anger and/or fear. These grievances may be real or perceived. The importance, or even existence, of root causes (long-term issues), may change over time. Some such root causes are considered below.

a. Identity
b. Religion
c. Economy
d. Corruption
e. Repression
f. Foreign exploitation.

The basic condition to defend HWe is psychologic immunisation of target group of population. But create the tools and foundation for immunisation is not simple mission.

BIBLIOGRAPHY

Munich security report
AJP-3.4.4 (B) 2nd study draft, NSO NATO, Brussels 2015
AJP-3.2 (B), NSO NATO, Brussels 2015

Ing. Vladimír ZIKMUND
Veliteľstvo pozemných síl OS SR
Martina Rázusa 7
91101 Trenčín
vladimir.zikmund@mil.sk

RESPEKTOVÁNÍ MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍCH NOREM – ZÁKLAD SVĚTOVÉ BEZPEČNOSTI

Jaroslav PADRNOS

ABSTRAKT

Dodržování norem mezinárodního práva veřejného je nezbytnou zárukou mírové rovnováhy sil všech států. Mělo by být jejich niterným zájmem. Flagrantní porušování těchto norem a dopouštění se zločinu agrese je přímo úměrné vojenské síle států

Klíčová slova: válečné právo, právo k válce, právo ve válce, právo ozbrojených konfliktů, útočná válka, agrese, zločin proti míru, okupace, referendum, právo na sebeurčení

ÚVOD

Mezinárodní právo veřejné se po staletích utvářelo a neustále se dotváří jako jisticí institut mezinárodní bezpečnosti a smluvně právní vázanosti suverénních států. Bezvýjimečné dodržování norem všemi signatářskými státy vytváří spolehlivou základnu pro jejich mírovou koexistenci. Nicméně realita je taková, že mezinárodně právní normy nejsou všemi státy zodpovědně dodržovány, čehož dokladem je aktuální dění mezinárodních konfliktů, nejblíže hranic středoevropských států v ukrajinském válečném konfliktu. Současné dění jak na vzpomenuté Ukrajině, tak příkladně v Iráku, Afganistanu, Izraelsko – palestinský konflikt, žhavé dění v Syrii a dalších státech severní Afriky, dávají jednoznačně za pravdu Carlu von Clausewitzově definici války, že válka není pouze politickým aktem, nýbrž opravdovým politickým nástrojem politiky, pokračováním politických stylů a jejich provádění jinými prostředky, že je tedy pokračováním politiky jinými, tedy násilnými prostředky, tak konstatování, že lidské dějiny jsou dějinami válek. Samozřejmě nikoliv pouze jejich dějinami, zato však o to razantnějšími a tragičtějšími.

Mezinárodní právo veřejné svou částí „právo v ozbrojeném konfliktu“ upravuje chování jeho subjektů, jež se ocitly spolu v ozbrojeném konfliktu, ve válce.

1. IUS BELLI (PRÁVO VÁLEČNÉ) SOUČÁST MEZINÁRODNÍHO PRÁVA VEŘEJNÉHO

Mezinárodní bezpečnost a její rovnováha spočívají prvořadě na zodpovědném dodržování norem mezinárodního práva veřejného. To se utvářelo v průběhu staletí, s jistou akcelerací ve století devatenáctém a následně, především pod vlivem dvou světových katastrof – první a druhé světové války - ve století dvacátém. Nedílnou součástí mezinárodního práva veřejného je právo ozbrojených konfliktů, jak stále častěji je pro změnu charakteru ozbrojených konfliktů nazýváno právo válečné (ius belli).

Vztah mezinárodně právní veřejnosti k válečným konfliktům se především po první světové válce výrazně změnil. Ještě před první světovou válkou se jednalo o legální a nikým ani ničím (žádnou právní normou) nezpochybňované právo suverénního státu. Jednalo se o subjektivní právo státu iniciativně sáhnout k válce a řešit takto své politické spory s jiným státem, vymáhat vůči tomuto státu své pohledávky nebo provádět prostřednictvím války svou zahraniční politiku. Jednalo se o legální právo státu sáhnout k válce, právo ius ad bellum. Mezinárodní právo válečné (právo ozbrojeného konfliktu) ius belli, jak se historicky utvářelo,

sestává jak z práva k válce (ius ad bellum), tak z kogentních norem chování států, jež se spolu ocitly ve válečném konfliktu, tedy z práva ve válce (ius in bello).

1.1 Pojem agrese v mezinárodním právu

Po první světové válce, katastrofě do té doby nebývalých rozměrů, jež stála více jak 10 milionů lidských životů, nepočítaje statisíce zmrzačených lidí, a jež rozbouřila geopolitickou i sociálně politickou mapu především Evropy, způsobila zánik několika velmocenských monarchií, což mimochodem se výrazně dotklo osudů českého, maďarského, polského a slovenského národa, a z pohledu národně osvobozeneckých snah těchto národů (s určitou výhradou národa maďarského) znamenalo jejich suverénní státoprávní rozvoj, nastal radikální zvrat v pohledu na válku, jakožto prostředku prosazování politických a jiných cílů států. Postupné omezování práva na válku vyústilo v Briand-Kellogovův pakt z roku 1928, jímž byla plně zakázána útočná válka. Pakt byl uzavřený
27. 8. 1928 patnácti signatářskými státy včetně ČSR. Působnosti nabyl Briand-Kellogův pakt 24. 7. 1929. Následně se k němu připojily další státy včetně Sovětského svazu, takže následně byl ratifikován 62 státy. Za zmínku stojí skutečnost, že pakt neratifikovaly Spojené státy americké (sic), jejichž státní tajemník B. Kellog byl jedním z tvůrců tohoto paktu. Slabinou Briand-Kellogova paktu byla absence sankce za jeho porušení, takže pakt se stal de facto mravní deklarací států vytrysklou po celosvětové válečné katastrofě. Útočná válka se stala a dodnes je nejzávažnějším zločinem proti mezinárodnímu právu.

Se zákazem útočné války před mezinárodní veřejnosti naléhavě vyvstal problém formulování pojmu agrese.

Vzhledem k dalšímu a nyní i současnému mezinárodně politickému dění je paradoxem, že to byl právě Sovětský svaz, jenž na ženevské odzbrojovací konferenci v roce 1933 tento pojem precizoval a navrhl, aby za agresora byl považován každý stát, který se dopouští jednoho z těchto činů:

1. Vyhlášení války jinému státu.
2. Vpádu svých branných sil, třeba i bez vyhlášení války, na území jiného státu.
3. Útoky svými pozemními, námořními nebo leteckými silami, třeba bez vyhlášení války, na území, loďstvo nebo letectvo jiného státu.
4. Námořní blokády břehů nebo přístavů jiného státu.
5. Poskytuje-li pomoc ozbrojeným bandám, utvořeným na jeho území, při vpádu na území jiného státu, nebo odmítá bez ohledu na požadavky státu, vystaveného útoku, učinit na svém vlastním území všechna na něm závisící opatření, aby tyto bandy byly zbaveny každé pomoci nebo ochrany.

Návrh přijat nebyl. Na definování pojmu agrese v letech 1968-1974 pracoval zvláštní výbor OSN pro jeho definici. Výbor na podzim 1974 svůj návrh agrese předložil Valnému shromáždění OSN ke schválení. 14. prosince 1974 byl na XXIX. zasedání Valného shromáždění návrh přijat.

Za agresi se považuje zejména použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu nebo jakýkoliv jiný postup neslučitelný s Chartou OSN.

Agresi zakládají zejména tyto činy:

a) Invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace, byť i dočasná, která je důsledkem takové invaze nebo útoku, anebo jakékoli připojení území jiného státu nebo jeho části, při němž se použilo síly;
b) bombardování ozbrojenými silami jednoho státu území druhého státu nebo použití jakýchkoli zbraní jednoho státu proti území druhého státu;
c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami druhého státu;

d) útok ozbrojených sil jednoho státu na pozemní, námořní nebo letecké síly jiného státu;
e) použití ozbrojených sil jednoho státu, které se nacházejí na území druhého státu s jeho souhlasem, v případě, že se nedodržely dohodnuté podmínky pobytu nebo délky jejich přítomnosti;
f) jednání státu, který povolil druhému státu, aby použil jeho území ke spáchání agresivního činu proti třetímu státu;
g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených sil nebo žoldáků, kteří používají síly proti jinému státu v takové míře, že se to rovná předchozím činům, anebo podstatná účast státu na takových činech.

Jak je zřejmo z formulace „zejména“, výčet činů, jež mohou zakládat zločin agrese, není taxativní, ale demonstrativní. Za agresivní čin může být považováno i jiné chování států, jež bude mezinárodním společenstvím posouzeno jako agrese, přestože není zahrnuto v demonstrativním výčtu činů zakládajících agresi.

Zákaz státu sáhnout jako první k válce jako k prostředku řešení konfliktu s jiným státem je striktní a jeho nerespektování zakládá zločin proti míru. Jestliže však již některý ze států jako první k válce sáhne, ať jako prostředku řešení svých politických, hospodářských či jiných ambicí, je povinen se řídit normami válečného práva, speciálně práva ve válce (ius in bello). Je povinen příkladně svůj úmysl oznámit všem neutrálním státům, odvolat své zástupce (velvyslance, vyslance, konzuly atd.) z území státu, s nímž zamýšlí vést ozbrojený zápas. Je povinen oficiálně před zahájením válečných operací vyhlásit tomuto státu válku.

Vyhlášením války se suspendují normy mírového mezinárodního práva a nastupují normy práva válečného. Zahájení válečných operací jednoho státu proti výsostnému území jiného státu bez vyhlášení války zakládá samo o sobě zločin v užším smyslu proti mezinárodnímu právu, avšak samotné vyhlášení války a dodržení formálních norem mezinárodního práva válečného neospravedlňuje agresi. Agrese sama o sobě je zločinem proti míru.

Agrese je nejzávažnější a nejnebezpečnější formou protiprávního použití síly, jež za podmínek současné existence rozličných druhů zbraní hromadného ničení může být příčinou ohrožení samotné existence lidstva, ne-li veškerého života na Zemi. Agrese je neospravedlnitelná jakýmikoliv argumenty politické, hospodářské, vojenské, kvazi národní a státní či jiné sebesilnější a sebeúdernější argumentační ideologické dimenze. Každá agrese je zločinem proti mezinárodnímu míru.

Stát je oprávněn sáhnout k ozbrojené síle proti jinému státu pouze tehdy,

- jedná-li se o ozbrojené akce proti útočníkovi na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty OSN,
- účastní-li se vojenské akce proti útočníkovi v rámci regionální organizace, která k tomu byla zmocněna Radou bezpečnosti a
- vykonává-li svá práva individuální nebo kolektivní sebeobrany proti ozbrojenému útoku druhého státu podle čl. 51 Charty OSN.

1.2 Přístup velmocí k právní vázanosti normami mezinárodního práva

Je třeba konstatovat, že od zákazu útočné války se rozličné státy, dříve byť dočasní členové Spojených národů, nyní členské státy Organizace spojených národů, dopustily a stále se dopouštějí porušování, v některých případech flagrantních porušování rozličných, velice často kardinálních norem mezinárodního práva veřejného, vždy však norem kogentních, nikoliv dispozitivních. Velmoci, jestliže se dopouštějí agresivních aktů v rozporu s mezinárodním právem, mají ve zvyku pokoušet se legalizovat své jednání argumentací o sféře

ohrožení svých národních (státních) zájmů. Nejedná se však o nic jiného, než o arogantní manifestaci své síly; netřeba zdůrazňovat, že nikoliv síly mravní, ale vojenské a ekonomické. Používáme-li pojmu „velmoc“, je třeba vzít na vědomí skutečnost, že z pohledu mezinárodního práva je každý suverénní stát velmocí. Jedná se de facto o právní fikci vyplývající z principu rovnosti „the principle of sovereign equality of states“, jímž se krom jiných řídí postavení všech členů mezinárodního společenství suverénních států. Nicméně obtížně v praxi si je možno představit, že státy (velmoci) jako Česká republika, Slovenská republika nebo Polská republika, Maďarsko etc. by mohly demonstrovat svou autonomii na mezinárodních ujednáních, závazných pro všechny k mezinárodním normám přistoupivší státy, jako si mohou dovolit jiné a jak také činí některé, a to skutečné velmoci. Marginálním příkladem bylo chování se Německa a jeho spojenců v letech 1938 – 1945.

Stejně tak stojí zato v souvislosti s touto velice krátkou úvahou nad parciálními základními normami reprobovaného chování států zamyslit se nad přepadením bez vyhlášení války a následnou okupací Maďarska Sovětským svazem v roce 1956, nad přepadením Československa v roce 1968 „spojeneckými“ vojsky Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky, Bulharské lidové republiky a následnou dvacet let trvající okupací Československa vojsky Sovětského svazu. Tento akt agrese se sice odehrál před přijetím definice agrese, nicméně žádný ze států nemohl pochybovat o tom, že se o flagrantní agresi jednalo.

Z období po jasně formulovaných, demonstrativně vyjmenovaných projevech agrese je v souvislosti s aktuálním děním ve světě vhodné se zamyslit nad přepadením Iráku, a to dokonce bez vyhlášení války Spojenými státy americkými za spojenectví Velké Británie a koalice dalších cca 40 států v roce 2003 i nad obsazením Krymu, části státního území Ukrajinské republiky ruskou armádou 7. 3. 2014 pod záminkou ochrany ruských občanů žijících na Krymu, a to za situace, kdy tu žádní ruští občané nežili, neboť ti, kteří takto by měli být chráněni, jsou rusky mluvící občané Ukrajinské republiky, i nad následnou anexí Krymu Ruskou federací. Třeba pochopitelně vzít v potaz jednoznačně dopadnuvší referendum rusky mluvících obyvatel Krymu ve prospěch připojení k Rusku. Následný rusko-ukrajinský vojenský konflikt nebyl dosud ukončen.

Aniž by bylo nutno a možno polemizovat (prakticky bez znalosti věrohodných faktů) o průběhu referenda, k argumentaci práva na sebeurčení národů je vhodné uvést následující: Právo na sebeurčení národů je jednou ze základních zásad mezinárodního práva veřejného (the principle of equal rights and self-determination of peoples).

V roce 1975 přijala v Helsinkách Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě Deklaraci zásad řídících vztahy mezi zúčastněnými státy. Právo na sebeurčení je jednou z deseti přijatých zásad. Podle této Deklarace mohou státy realizovat své právo na sebeurčení buď zřízením svého vlastního nezávislého státu, anebo svobodným sdružením nebo spojením s jiným svrchovaným státem nebo rozhodnutím o jiném politickém statusu. Toto rozhodnutí musí být učiněno dotyčným národem svobodně, bez nátlaku ovládajícího státu.

Referendum uskutečněné převážně rusky mluvícími občany Ukrajiny na Krymu dne 16. 3. 2014 dopadlo jednoznačně ve prospěch připojení k Ruské federaci. Nicméně toto referendum bylo realizováno za situace, kdy Krym byl již z větší části ovládán ruskou armádou, jež bez vyhlášení války vpadla na území jiného suverénního státu a bez možnosti sledování jeho průběhu zahraničními pozorovateli, jejichž přítomnost ruská částečně označená a částečně neoznačená okupační vojenská síla nepřipustila. Snad ještě za zmínku stojí fakt, že podle mezinárodního práva válečného ozbrojené skupiny, které nejsou viditelně označeny, případně nejsou příslušníky hromadného ozbrojeného povstání civilního obyvatelstva proti okupantům (levée en masse), v případě zajetí nejsou považovány za kombatanty (status kombatanta náleží příslušníku ozbrojených jednotek strany konfliktu,

nosícího viditelně zbraň a nesoucího řádné označení státu konfliktu) a nepodléhají ochraně mezinárodního práva podle statutu válečných zajatců.

Ze zcela současného mezinárodního dění je vhodné si připomenout z pohledu mezinárodního práva konflikty v severní Africe, aktuálně v Syrii, v souvislostech mocenských zájmů vyústivších ve vojenská angažmá jak Ruska, tak Spojených států amerických.

ZÁVĚR

Současný průběh rusko-ukrajinského konfliktu, jenž nabyl charakteru a parametrů konfliktu válečného (pochopitelně, že bez vyhlášení války) a v souvislosti s ním způsobil i zhoršení mezinárodně politické situace na světové scéně a zvýšení napětí ve světě, dává za pravdu jednak faktu, že státy, jež jsou skutečnými velmocemi a jak vidno s neměnnými imperiálními ambicemi, v případě Ruska kontinuálními od dob cara Petra I., zvaného Veliký, Kateřiny Veliké, Sovětského svazu až po dnešek, se cítí býti ve svých jednáních, pokud je to v jejich zájmu, autonomními vůči kogentním mezinárodním normám, jimiž jsou i ony vázány, jednak tomu, že bezostyšné porušování těchto norem je nebezpečným spouštěčem jejich těžko předvídatelných možných následků. Dává také za pravdu skutečnosti, že mezinárodní veřejnost sice se znepokojením a s jistými, avšak pochopitelně opatrnými, a proto nepříliš účinnými sankcemi dává najevo svůj nesouhlas, že však, opět pochopitelně se obává zakročit příliš razantním způsobem. Samozřejmě, že se nejedná o jediný současný válečný konflikt na světové scéně, ale snad nejsledovanější a obávám se, že z důvodu predikce jeho možných až fatálních následků, nejvíce aktuální.

Zajisté, že žádná historická paralela není zcela přesná, avšak přesto stojí za připomenutí situace před vypuknutím Velké války, jak je dodnes ve Spojeném království nazývána 1. světová válka, především poukazem na anexi Bosny a Hercegoviny Rakouskem-Uherskem v letech 1911,
i 2. světové válce za frenetického nadšení rakouského obyvatelstva předcházející anexe Rakouska Třetí říší v březnu roku 1939.

Jakékoliv svévolné zacházení s právními normami a jejich nedodržování, v tomto případě práva mezinárodního, je vždy lehkovážné a nebezpečné. Tato úvaha si v žádném případě neklade nárok na úplnost výčtu mezinárodně právních aspektů jejího předmětu, ponechává stranou i zmínky o dalších, z hlediska z hlediska závaznosti mezinárodních aktů velice sporných postupů i států, jež se z rozličných důvodů k názoru těchto velmocí v nepříliš vzdálené i docela nedávné době připojily, příkladně v Afganistanu, Libyi a Syrii, v Kosovu, včetně problematického mezinárodního uznání jeho státní samostatnosti.

Jakékoliv vybočení kteréhokoliv státu z kázně dobrovolně přijatého závazku podřízenosti kogentním mezinárodním normám budí negativní precedens pro futurum, jehož příčinným následkem je alespoň destabilizace příslušného regionu.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZU:

JUNGBAUER, R. *Mezinárodně právní regulace ozbrojeného konfliktu*. 1. vydání. Univerzita Karlova-Fakulta pedagogická, Praha: SPN, 1984, s. 128.

MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, obecná část*. 1. vydání. Masarykova univerzita-Právnická fakulta. Brno, 1993. ISBN 80-210-0599-8, s 188.

PADRNOS, J. a kol.:*Vybrané kapitoly z obrany socialistického státu pro posluchače Právnické fakulty.* Univerzita J.E. Purkyně (Masarykova univerzita)-Pedagogická fakulta, Brno, 1982. s. 103.

PADRNOS, J.: *Aktuální zamyšlení nad vázaností států mezinárodním právem.* In Vojenské rozhledy Czech Military Review 2014. Č. 2. ISSN 1210-3292 S. 3 - 7.
POTOČNÝ, M.: *Mezinárodní právo, zvláštní část*. 1. vydání. Olomouc: C. H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-088-5. S. 332.

POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část*. 6. doplněné a rozšířené vydání. Olomouc: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-398-1. S. 533.
Mediální zdroje.

JUDr. Et PhDr. Jaroslav PADRNOS, CSc.
Praha

Zborník vedeckých a odborných prác
„NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2015“
6. medzinárodná vedecká konferencia

Vydala: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Editor: Mgr. et Mgr. Adrián SIPKO, PhD.
npor. Ing. Michal HRNČIAR
Počet strán: 666
Náklad: 75 (CD)
Vydané: 2015

Distribúcia: podľa rozdeľovníka, zverejnené aj na www.aos.sk
Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.
Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.

ISBN 978-80-8040-515-1